वेज्जादिभूसनवरस्स विदूवरस्स
वेज्जत्थिकत्थचजने निरतस्स तस्स
वेज्जत्थपत्थिकजनाभिनिसेवितस्स
विज्जाद्यलङ्करणसंचयलङ्कतस्स ॥१॥

जातेन लोकजनविस्सुतसिप्पखण्ड-
गामे मयाहि उपतिस्ससव्हयेनेदं
दत्तं पयोदमनसा मलसो पयोदं
आवीकरोतु सततं सामिसं तमेतं ॥२॥

[illegible]

Vidyodaya Oriental College
Colombo 25 1/64
Ceylon

THE KING OF SIAM

To His Most Gracious Majesty

SOMDETCH PHRA PARAMINDRA MAHA CÚLALANKARA

PHRA CHULA CHOM KLAO,

King of Siam,

Patron of Pure Buddhism,

In token of His Majesty's Visit to Ceylon,

This Volume is, by Special Royal Permission, Dedicated

by

THE EDITOR

INTRODUCTION.

E communicate our thoughts by means of words Words *constitute language* Language is a *collection* of words used for the expression of our ideas It is either සකස (grammatical) or අසකස (colloquial) සකස language has its *forms* regulated by *grammar*, prevails among the learned, and is largely used in metrical composition Magadhi, Sanskrit, and Prakrit are සකස languages Magadhi was the language that prevailed in Magadha Ancient scholars considered it the original language To quote from the ancients —

> " සා මාගධී මූලභාසා නරා යායාදිකප්පිකා
> බ්‍රහ්මානො චස්සුතාලාපා සම්බුද්ධා චාපි භාසරෙ '

The language spoken by the first human beings, Brahmas, *Lókóttara* (Supreme) Buddhas, and infants who have not heard human speech, was Magadhi, the original language

In their poetical compositions Dandi and other great teachers called Sanskrit the divine language "සංස්කෘතං නාම දෛවී වාක් අන්වාඛ්‍යාතා මහර්ෂිභිඃ" ("The great Rishis declared Sanskrit to be the language of the gods") The following quotations from dramatic works also bear upon the relative importance of these two languages —

> පුරුෂාණාමනීචානාං සංස්කෘතං සංස්කෘතාත්මනාං
> ශෞරසෙනී ප්‍රයොක්තව්‍යා තාදෘශීනාං ච යොෂිතාං
> ආසාමෙව තු ගාථාසු මහාරාෂ්ට්‍රීං ප්‍රයොජයෙත්
> අත්‍රොක්තා මාගධී භාෂා රාජාන්තඃපුරචාරිණාං
> චෙටානාං රාජපුත්‍රාණාං ශ්‍රෙෂ්ඨිනාඤ්චාර්ධමාගධී

From this it appears that Sanskrit was the language of the learned, and that Magadhi was the language of the city and the court of kings, their deputies, and the royal princes

According to the learned Dandi, who says "තද්භවස්තත්සමො, දෙශීත්‍යනෙකඃ ප්‍රාකෘතක්‍රමඃ," Prakrit consists of derivatives from Sanskrit, words similar to Sanskrit words, pure native words, &c This also refers to that language as the noble Prakrit of Maharatta. Furthermore, the nature and functions of Sanskrit and Prakrit

• Sanskrit too, consists of two dialects, viz, Vedic Sanskrit and Laukika* Sanskrit Though Vedic Sanskrit shows some similarity to Desiya dialect of Magadhi, to Pali, the similarity of either is not so apparent

Pali and Sanskrit are both languages having grammars of high refinement and minute elaboration Grammar is the science that teaches the right use of words or language The chief grammars of the Sanskrit language are four Panini, Candra, Katantra, and Mugdhabodha Saraswata, Siddhantakaumudi, Siddhanta-candrika, Asubodha are also Sanskrit grammars based materially upon Panini Out of these grammars, Candra appears to have been in use among Sinhalese scholars about five centuries ago for in their works on religion they quote Suttras from it, and explain the etymology of the words but that original book having been lost, only a summary of it, called Balavabodha is now extant

The important Pali grammars are six, viz, Mahaniruttı, Bodhisatta Vyakarana Sabbagunakara Vyakarana Kaccayana, Moggallayana, and Sadda Niti Of these the first three have met with the same fate as the Candra Rupasiddhi and Balavatara are two grammars which treat of Etymology much on the same lines as the Kaccayana, the latter being as remarkable for brevity as the former for clearness Payogasiddhi, Susaddasiddhi Padasadhana are treatises on Etymology closely following Moggalláyana Cula Sabdaniti, treating, as it does, of the Suttras in the Maha Sabdaniti, may well be considered its sequel

Sambandha Cinta, Sadda saratthajalini Kaccayana bheda Saddattha bheda-cinta, Karika, Karikavutti, Vibhatyattha, Vácakopa-desa, Nayalakkhana Vibhavini, Nirutti sangaha, Kaccayana Sara, Vibhatyattha Dipani, Sanvannananaya Dipani, Vacca Vacaka, Saddavutti, Balappabodhana, Kaccayana Dipani, Gulhattha Dipani Mukhamatta Sari, Sabdabindu, Sadda Kalika, Saddavinicchaya, &c, are other grammatical works which have gone upon the lines of the Kaccayana and Moggallayana The commentaries, sub-commentaries, translations glossaries, &c of the Pali grammars are too numerous to mention here All these grammars were written for the express purpose of facilitating the understanding of the inconceivably fine Buddhist doctrines, which are otherwise almost impossible to be understood by persons swayed by worldly passions And of these grammars there is none so pleasing in style, so clearly understood, so readily committed to memory, so excellent in arrangement, so highly recognized as an authority by grammarians, as this Kaccayana

* *Laukika* prevailing among mankind

It is, in short, the mainstay of the Pali language Although it does not explain the formation of certain words in Pali, it is unquestionably the most exhaustive and ancient Pali grammar extant *It begins with a Suttra on the use of letters'* The realization of the importance of an undertaking at its very commencement undoubtedly lends encouragement to its successful completion The author of the Kaccayana, in the same way, animates the student by a representation at the commencement of the advantages to be gained by a proper study of letters It is, however, for this very reason, strange though it may seem, that some *teachers exclude that Suttra from the list* of Suttras properly so called Others lay it down as the introductory Suttra But Sarvavarma, the author of Katantra, introduces his Suttras with "සිද්ධෝ වර්ණසමාම්නායඃ" Similarly it may be inferred that "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" is the introductory Suttra premising the utility and scope of the subject

With commendable unselfishness the author of the Kaccayana, having treated of Orthography in his own way, recommends, wherever useful, other grammarians' treatment of it, for, says he, "පරසමඤ්ඤා පයොගෙ", but takes particular care not to mention by name any special books as *being preferable*, *nevertheless*, a careful examination of the various grammars cannot fail to discover the author's predilection for the Katantra Indeed, the points of similarity between the Kaccayana and Katantra are so very numerous as to lead to the inevitable conclusion that the former was based mainly upon the latter.

It was the opinion of the commentators and sub commentators of the Kaccayana that its author was the great Kaccayana honoured by the Buddha with the designation of Etadagga, and reckoned among his eighty great apostles But it should be remembered that his Holiness was *one of the* great Rahats, one who had attained to the four Patisambhidas, or analytical sciences (attha, dhamma, nirutti, and patibhana), and who was therefore pre eminently qualified to explain and illustrate the pithy doctrines preached by the Buddha But the book under review containing no Suttras for the formation of certain words in the Buddhist scriptures, must be considered, in some respects, deficient Hence it is argued that, were *this the work* of the great Rahat (Kaccayana), its sole object being the elucidation of the language in which the Buddha's doctrines are embodied, such deficiencies could not exist And therefore it is only reasonable to suppose that the venerable author of the Kaccayana Grammar was not the identical great Rahat Kaccayana, but another great

scholar who lived at some subsequent time and bore the same name, and combined profound knowledge of Tripitakas, and a clear insight into the Dharma with no inconsiderable attainments in Sanskrit, Logic, Grammar, &c References to this author made in the other ancient Pali grammars puts it beyond a doubt that his noble work belongs to a period anterior to them all, but the exact date cannot, however, now be determined

The Panini Grammar in its complete state was the joint production of the three Rishis, Panini, Vararuci, and Patanjali, who respectively contributed the Suttra (සූත්‍ර), Vritti (වෘත්ති), and Tíka (ටීකා), and was accordingly styled the Trimuni (the three authors') Grammar The Katantra Grammar was, likewise, the result of the joint labours of the distinguished scholars Sarvavarma Durgasinha, and Trilócanadasa who respectively attended to the same three departments of the grammar It is in the same way that the Kaccayana was brought to perfection, Kaccayana himself writing the Suttras, Sanghanandi the Vritti (meaning in general), and Vimalabódhi the Tika (Commentary) Further, the Scholiast remarks, "සුත්ත කත්වා සුත්තාදෙ සබ්බවාකාරම්භං, වුත්තිං කත්වා වුත්‍යාදෙ ගාථ ද්වයං,' the writer of the Suttras places the introductory Suttra before the others, and the writer of the Vritti prefaces the whole with his two adoration stanzas

This grammar is of the utmost importance in the study of Pali The scholars of Burmah, Siam, and Ceylon universally acknowledge it the best treatise on the subject The scholars of the West, too, have transliterated it into English and German, recognizing its importance in the study of Pali It has three commentaries, viz, Mukhamattadipani, Suttaniirdesa, and Kaccayana Vannana The Kaccayana Vannana was composed by Vigitavi It explains the arrangement and purpose of the Suttras, and is a voluminous treatise containing copious illustrations and dilating upon Etymology even to tediousness. Therefore, *although very valuable to the student of the Kaccayana, the very* copiousness of explanation detracts from its usefulness It alludes to the Mukhamattadipani and Suttanirdesa, and therefore appears to have been composed after them In it the author adores his teacher Buddhappiya, but Buddhappiya, in the composition of his own work Rupasiddhi, consults Kaccayana Vannana, which Kaccáyana Vannaná must, therefore, be some other book of that name, or else Mukhamattadipani

Suttanirdésa, for the most part, treats of Suttras only Its author was Chappata dhara Stavira, of Ramañña This monk came to Ceylon studied the Dharma and Vinaya, and obtained

Upasampada ordination He was the author of some valuable religious books besides This Commentary, too, is serviceable to the student of the Kaccayana, but brevity has curtailed the *advantages otherwise derivable*

The Mukhamattadipani is the chief Commentary of the Kaccayana The Suttras and examples are all so happily selected that they suit the mental capacity of the young student Neither too simple nor too abstruse, diffuse, or brief in the right place, it is admirably suited to the elucidation of the text of the Kaccayana Therefore it is that all Oriental scholars admit that every lover of the Kaccayana should be familiar with this Commentary

In a special degree it is an indispensable book to the Pali students of Siam, Burmah, and Ceylon whose text book is the Kaccayana The antiquity of the Mukhamattadipani is established, on the one hand, by the references to it in many old Pali grammars and commentaries and sub commentaries, *e g*, Suttranirdesa, Moggallayana, Pancikapradipa and, on the other hand, by the absence of all reference in it to any other such work, save the Sudattakisivanirutti and Mahanirutti This book is also known as Nyasa and Vuttivannana But it must be observed that Nyasa is a general term for a Tika or Commentary, and not the name of a particular book The author of the Mukhamattadipani was the Venerable Vimalabuddhi Maha Stavira His rare scholarly attainments in grammar and logic are evident from this Commentary itself The Mukhamattadipani contains thirty-two Suttras which do not appear in the Kaccayana now in use in any country From "එවං හි සූයතෙ සංඛෙපොපදිසිතම්පිහත්තබුද්ධිහි මන්දහි ලාභිම්දුකහි මන්දමන්දමොහෙහි සුදත්තකිසිවනිරුත්තිමහානිරුත්තිතො කානිචි සුත්තානි ඉධ පක්ඛිත්තානීති, තානි තානි සුවිසුද්ධෙ පුරිමපොත්ථකෙ සන්දිස්සන්ති,' on page 243, it appears that these thirty two Suttras were copied from Sudattakisivanirutti and Mahanirutti "(We) are told that these thirty two Suttras were introduced *into this book** from Sudattakisavanirutti and Mahanirutti by some author who believed it to be deficient, and who in the narrowness of mind and perversion of intellect was incapable of understanding clearly what was briefly expressed therein These thirty two Suttras do not appear in the pure original book " Many of them, however, are found in the Katantra The learned author comments on these as the remaining Suttras, and afterwards condemns them as unimportant They are not found in the Kaccayanas now *in use* There is therefore reason to believe that, on the one hand, the Mukhamattadipani was originally *intended* to be a Commentary,

* *I e* that on which the Mukhamattadipani is the Commentary

not on the Kaccayana now in use, but on some collection of Suttras or another work similar to the Kaccayana, like the Siddhanta candrika tíka, which is regarded as a Commentary on Sarasvati, and that the Kaccayana now in use is the original book, or that, on the other hand, the original Kaccayana having been by some accident lost *in toto*, the Kaccayana now in use was reconstructed by some ingenious author from the Mukhamattadipani by rejecting the condemned Suttras and putting together the remaining ones The absence from the Commentary of some of the examples found in the Kaccayana of the present day, as well as the difference in the arrangement of some examples in the Kaccayana and the Mukhamattadípani, adds weight to this conjecture

In some places the Kaccayana of Ceylon differs in point of style and the examples adduced from that of Siam and Burmah—a fact which also goes a great way in support of the theory of its reconstruction To assign the date of the composition of the Mukhamattadipani is a difficult task but the example "බුද්ධඝොසෙන කතං" under "කත්තුකම්මකං කිති," one of the condemned Suttras on page 260, is an allusion to the famous commentator, the Venerable Buddhaghósa, who came to Ceylon in 953 of the Buddhist era It is therefore to be inferred that the Mukhamattadípani was written after that date Another example, "කච්චායනෙන කතං" under the same Suttra, is worthy of consideration It is difficult to believe that the author of the Kaccayana would refer to himself in that way, therefore, also, there is reason to believe that the Mukhamattadipani is a Commentary, not on the Kaccayana now in use, but on a collection of Suttras greatly resembling it

The Mukhamattadipani treats of Sandhi and Karaka at greater length than any other

Nyasapradipa and Niruttisara Mañjusa are two Commentaries on Mukhamattadipani devoted to the explanation and elucidation of words of hidden meaning The Nyasapradipa was the work of Sankhya, an officer of the Burmese king's household, about 625 years ago The first part of this book is as remarkable for its diffuseness as the latter for its conciseness It shows the beginning and the end of sentences, and explains the mutual dependence of words taken at random from the sentence These drawbacks, however, render it of little or no use to the student of the Mukhamattadipani It is very rare in Ceylon, in any case, no copies in Siphalese characters are extant Niruttisara Mañjusa is the most extensive Commentary on the Mukhamattadipani written by the Royal Teacher Datha Naga Sthavira, of Pi[illegible]

in foot notes all discrepancies which are grammatically not incorrect, and all words about which a decision cannot be arrived at I have carefully compared with the original text and commentaries All differences in arrangement, and followed the majority of the books in supplying the omissions or rejecting the additions On its completion I submitted my edition to Mr F H M Corbet, Librarian to the Royal Asiatic Society (Ceylon Branch), who, fully realizing the importance of such a rare work, and its usefulness to the Pali student of the present day, obtained for me permission to print it at the Government Printing Office Sensible of the great extent of its usefulness when accompanied by the text, I availed myself of that published by Gunaratana Thera, of Mulleriawa, with some necessary alterations The student is now served with the Kaccayana text and its Commentary Mukhamattadipani together on the same page

To those who may be painfully struggling with the magnitude of this volume the appendix promises to offer a helping hand Therein I have placed declensions of difficult words, and added to already declined words other forms not usually found with them, and paradigms of verbs, lists of Suttras, elisions substitutions, augmentations, suffixes, roots, and nouns from verbal roots with numerical references to the book This appendix, it is hoped, will supply a long felt want

This work having received its finishing touches about the early part of April of this year, a copy of it was offered to the King of Siam at the Colombo Queen's House, and, in token of appreciation, royal permission was granted for the dedication of this work to His Majesty

And now it becomes my pleasing duty to express sincere thanks to Mr G J A SKEEN, the Government Printer and to his Assistant, Mr H C COTTLE, for their generous assistance throughout the progress of this work to K SILAWANSA TERUNNANSE, of Sudarsana Paramananda Vihare of Galle for procuring me old manuscripts from distant places and other assistance to K MEDHANKARA TERUNNANSE of Gangaramaya Vihare in Weliwitiya and to Messrs ABRAHAM ALWIS Clerk Fiscal's Office, Colombo, and N D M DE Z WICKREMASINGHE, Oriental Scholar, for valuable service in various ways in connection with this edition and, last but not least, to my dear friend Mr A SAMARASINGHA, Master, Royal College, for material help given to me in all my correspondence with the Government on the subject of this book, and especially for rendering this introduction into English

Galle September 20 1897 W D

INTRODUCTION.

බුද්ධම්මතස්ස සමන්තභද්දසම්බුද්ධං
බුද්ධුදිතං සරණීය ලොකපබුද්ධං,
බුද්ධමභිවාදිය සිතරංසිසුබුද්ධං
බුද්ධම්පුණෙ බුද්ධමතාදිපනිබුද්ධං

සිරිඝනසමන්තසත්ථුසාසනපාරාවාරපාරදස්සනක්ඛමසබ්බඤ්ඤුතාමතයසම්පන්නාය කච්චායනවුත්තිසමෙතාය බුද්ධිතාදිපණ්ණයා බුද්ධුච්චතෙ භාසන්ති සත්තා අජ්ඣාසයං පකාසෙන්ති එතායාති භාසාති ව්‍යුප්පත්තියා වුච්චමානා ච සා සක්කතමාගධාදිභිනෙකවිධා භවන්ති, තාසු සක්කතභාසා නාම දෙවානං වාණීති දණ්ඩිආදීහි මහාකබ්බලක්ඛණකොවිදෙහි කවිසමයසමයන්තරඤ්ඤූහි පවුත්තා චායං සමන්තසත්තන්තරූපසම්මිසී භූතා තිඞ්නිව්‍යාකරණාදිවිවිධව්‍යාකරණසම්පන්නා භද්දගබ්භා කණ්ණසුඛා විසිට්ඨා ලොකියා භාසා හොති

මගධානං මගධෙසු වා නිප්ඵන්නා භාසාධිරසස්ස භගවතො පුබ්බෙ මගධෙසු වොහාරප්පත්තා තක්කාලිකදෙසීයපකතිභාසාසු කෙවලා මනුඤ්ඤතමා මාගධී නාම, සා චායං මාගධී ද්විධා භවති දෙසීයභාසා පාලිභාසා ච, තාසු දෙසීයා ගම්මා මගධානං අල්ලාපසල්ලාපසම්පන්නා වොහාරිනී මාගධී දෙසීයභාසා නාම, යෙව සා මනුඤ්ඤා සුලලිතා පාලිභාසා විය, දිස්සන්ති චෙදනී දෙසීයමාගධියානි පොරාණිකතමානි සිලාලෙඛනානි දෙවානං පියපියදස්සෙන අසොකෙන මහාරඤ්ඤා කාරපිතානි, යථා, "ජනං ධම්මයුතං දෙවානං පියෙ පියදසි හෙවං ආහ, එතමෙව මෙ අනුවෙ ච ඛමානෙන ධම්මවඩ්ඪිහාති කතානි" ති ආදීනි, (අයමෙත්ථත්ථො, ජනං ධම්මයුතං දෙවානං පියපියදස්සො එවමාහ, එතමෙව මෙ අනුවෙක්ඛමානෙන ධම්මවඩ්ඪිහාති කතානීති,) තායං මනුඤ්ඤතමාසුබන්තා ච, තතෙව තක්කාලිකෙහි දිබ්බනෙත්තෙහි ච යොගීහි ඛීණාසවෙහි ච බුද්ධචරිතා වෙය්‍යාකරණියෙන පවත්තාපි සා භගවතො ගතිපි වකාරුල්ලාය මාගධියා විසදිසී භූතා, සා හි සක්කතව්‍යාකරණසිද්ධභාසා හි සම්මිස්සා විය දිස්සති, අලලිතා වංසාලී භූතා

යාය භාසාය භගවා ධම්මං දෙසෙසි සාවකානඤ්ච කොට්ඨාසානං දෙසනා ධම්මිං දෙසනං පකාසෙසුං, සා ච මිලක්ඛෙසු තත්ථ තත්ථ පවත්තාය මාගධියා භාසාය විසිට්ඨතරත්තවසෙන සුසණ්ඨිතා, සා ච මූලභාසාති විදිතාවත්තා, වුත්තඤ්ච—

"සා මාගධී මූලභාසා නරා යායාදිකප්පිකා,
බ්‍රාහ්මණො චස්සුතාලාපා සම්බුද්ධා චාපි භාසරෙ" ති

අපි ච "බ්‍රාහ්මී බ්‍රහ්මාණී" ති වාචාසාධිවචනානි, බ්‍රහ්මෙනො "

ඛෙවතෙසමයෙහා, යස්මා චෙත්ථ පාකතිකා බ්‍රහ්මානො වොහරිංසු, තස්මා සා භාරතී "බ්‍රාහ්මී බ්‍රහ්මාණී"ති වුත්තාති ගම්‍යතෙ, භාරතෙයාව බ්‍රාහ්මී බ්‍රාහ්මණීත්‍යභිසංඛතත්තා බ්‍රහ්මුනො භාසා මාගධීත්‍යභිසඤ්ඤාපි මූලභාසාති සඞ්ඛං ගතා, අපි ච "පරිනිබ්බුතෙ භගවති යෙ තෙ භික්ඛූ අවීතරාගා අප්පෙකච්චෙ බාහා පග්ගය්හ කන්දන්ති ඡින්නපපාතං පපතන්ති ආවට්ටන්ති විවට්ටන්ති, අතිඛිප්පං භගවා පරිනිබ්බුතො අතිඛිප්පං සුගතො පරිනිබ්බුතො අතිඛිප්පං චක්ඛුං ලොකෙ අන්තරහිතන්ති, යෙ පන තෙ භික්ඛූ වීතරාගා සතා සම්පජානා අධිවාසෙන්ති අනිච්චා සඞ්ඛාරා තං කුතෙත්ථ ලබ්භාති. තෙන ඛො පන සමයෙන සුභද්දො නාම වුඩ්ඪපබ්බජිතො තස්සං පරිසායං නිසින්නො හොති, අථ ඛො සුභද්දො වුඩ්ඪපබ්බජිතො තෙ භික්ඛූ එතදවොච, අලං ආවුසො මා සොචිත්ථ මා පරිදෙවිත්ථ, සුමුත්තා මයං තෙන මහාසමණෙන, උපද්දුතා ච හොම ඉදං වො කප්පති ඉදං න කප්පතීති, ඉදානි පන මයං යං ඉච්ඡිස්සාම තං කරිස්සාම යං න ඉච්ඡිස්සාම තං න කරිස්සාමා"ති වුත්තවචනමනුස්සරන්තො මහාකස්සපත්ථෙරො භගවතො පාවචනං සඞ්ගායිස්සාමීති සම්බුද්ධපරිනිබ්බාණතො තීසු මාසෙසු අතික්කන්තෙසු අජාතසත්තුනා ලද්ධුපත්ථම්භො සත්තපණ්ණිගුහාද්වාරෙ තෙනෙව මහාරඤ්ඤා සුමාපිත සුපරිකම්මකතෙ සුසජ්ජිතවිවිධවිචිත්තපච්චත්ථරණත්ථතෙ සුපඤ්ඤත්තවරාසනෙ මණ්ඩපෙ ඛීණාසවසන්නිපාතමකාසි, තස්මිං සන්නිසින්නානං සන්නිපතිතානං තෙසං ඛීණාසවානං සන්තිකෙ අනුබුද්ධෙන පභින්නපටිසම්භිදෙන මහාකස්සපත්ථෙරෙන පුච්ඡිතෙහි උපාලිආනන්දත්ථෙරෙහි නිදානාදිපරිදීපනෙන සංගීතා විනයපාලි චෙව සුත්තාභිධම්මපාලි ච තදට්ඨකථා ච සුද්ධමාගධී නාම, තතො සාව පාලිභාසාති සඞ්ඛං ගතා, සාදිසී පනායං පාලිභාසා මධුරතමා, තත්ථ තත්ථ ගන්ථෙසු චෙව වුත්තානං යොගතානං යත්ථ කත්ථචි අල්ලාපසල්ලාපෙසු ච වෙය්‍යත්තියෙන පවත්තමානා ලලිතා මනුඤ්ඤා හොති, අම්හාකං භගවති ධරමානෙපි අවුත්තානං භික්ඛූනඤ්චෙව සක්‍යපුත්තියානං පූරණකස්සපාදීනං තිත්ථියානම්පි භාසා නෙව තෙපිටකාය පාලියා සොභං ජනෙති, තං ච සා කොමලා මනුඤ්ඤා හොති, නෙව ස්‍යාත්සව්‍යඤ්ජනාදිගුණෙහි පරිපුණ්ණා විසදච්ඡකරණිලක්ඛණසම්පන්නා ච, පරිනිබ්බුතෙපි භගවති තත්ථ තත්ථ විහාරාදීසු පදෙසෙසු ලොකවොහාරපකතිභාසාවසෙන පවත්තාපි සක්කතසීහළභාසානි සම්මිස්සා සම්මාසම්බුද්ධභාසිතාය පාලිභාසාය විසදිසී භූතා, තාය සො විසදිසීභාවො දෙවානං පියෙන පියදසෙන අසොකෙන මහාරඤ්ඤා කාරාපිතාහි සිලාලෙඛාහි ච අඤ්ඤාහි තත්ථ තත්ථසමුට්ඨිතානි පොරාණකසිලාලෙඛාහි ච වෙදිතබ්බො, තථා සාසනසඞ්ගීතියාවසානෙ මොග්ගලිපුත්තාභිධානෙන පරවාදිමද්දනසමත්ථෙන සමන්තසම්බුද්ධසමයඤ්ඤුනා ගංතක මිතාඛීණාසවත්ථෙරවරෙන සම්බුද්ධදෙසිතනයෙ ඨත්වා පරවාදප්පමද්දනත්ථං දෙසිතස්ස කථාවත්ථුප්පකරණස්ස පාලියා තාඩකාලික භාසානුරූපවංසක දෙසිතත්තා වාපි ධම්මසංගහනාදීනං අඤ්ඤෙසං

අභිධම්මප්පකරණානං පාළියා කිච්චමත්තෙන විසදිසී ජාතා, මිලින්ද-
පඤ්හාසහස්සවත්ථුප්පකරණාදීසු වත්තමානා පන අට්ඨකථා සදි-
සාව, ථූපවංසබොධිවංසහත්ථවනගල්ලවිහාරවංසාදීසු සංඛුබ්ධසමයා-
නුගතෙසු ගජ්ජපජ්ජපත්ථාවෙසු ච මහාවංසදාඨාවංසාදීසු පජ්ජබන්ධ-
පත්ථාවෙසු ච වත්තමානා ච සා යෙභුය්‍යෙන සක්කතභාසානුගා
හොති, තථා වුත්තොදයසුබොධාලඞ්කාරභෙසජ්ජමඤ්ජූසාදීසු, අපි ච
සා තිපිටකපරියත්තිසාගරසමුත්තිණ්ණෙහි මහාකස්සපත්ථෙරාදීහි
රචිතාසු ටීකාසු ච අට්ඨකථාභාසානුගතා හොති

එවමතිපත්ථටං විබුධජනානන්දකරං සුලලිතං සුගතසොගතාදි-
වචනරතනාකිණ්ණං මාගධිරත්නාකරං තරන්තානං තරණ්-
කතා පුබ්බාචරියකෙසරීහි පාවචනජෙට්ඨාගාල්හෙහි සමන්තසද්ද-
සත්ථණ්ණවපාරදස්සීහි බහුධානෙකෙ සුධමාගධිකසද්දසත්ථගන්ථා
ජිනවචනානුරූපා මහානිරුත්තිචූළනිරුත්තිසද්දසාරත්ථජාලිනිබො-
ධිසත්තව්‍යාකරණසබ්බගුණාකරව්‍යාකරණකච්චායනමොග්ගල්ලාය-
නොභයසද්දනීතිආදයො විරචිතා හොන්ති.

තෙසු අතිමහන්තානි මහානිරුත්තිබොධිසත්තව්‍යාකරණසබ්බ-
ගුණාකරව්‍යාකරණානි අම්හාකං විසයෙදානි නප්පවත්තන්ති, කථා-
වසෙසං ගතා ච හොන්ති. අපි චෙදානි චූළනිරුත්ති යමකමහාචරි-
යෙන විරචිතා, සාම්හාකං විසයෙ සිස්සානං උග්ගහපරිපුච්ඡාදි-
සවනලද්ධතා විජ්ජමානානං විඤ්ඤූහි, තථෙවාඤ්ඤෙහි මාගධ-
සද්දසත්ථෙහි විසදිසී භූතා එපෙරා සුබද්ධලඞ්කාරං සම්වත්තාලිප්සකා-
රෙහි පණීතත්තා ගන්ථස්ස

සද්දසාරත්ථජාලිනී නාම තම්බදීපරට්ඨෙ විජයාභිධානනගරමජ්ඣා-
වසතා නාගිතකත්ථිපකාහිතත්ථෙරෙන විරචිතො ගාථාමයො
ගන්ථො, නෙතරහි බාලානං සා සබ්බසො තදත්ථසාධනී හොතිපි
නාප ච බාලානං පාටවො ජායති

සද්දනීතිව්‍යාකරණම්පන මරම්මරට්ඨෙ අරිමද්දනනගරෙ මහා-
අග්ගපණ්ඩිතඅග්ගවංසාචරියෙන සබ්බපදනම්මාසරභූතං ධාතුරූප-
මවලම්බිත මෙව ධුරං කත්වා රචිතං සද්දසත්ථඤ්ඤූහි සම්මානිතං
මහාසද්දසත්ථං, න තං දානි විජ්ජමානා බාලා පගුණං වාමුග්ගතං
කරොන්ති, අපි ච තදවලොකනෙනාපි පාටවං පාපුණන්ති

මොග්ගල්ලායනව්‍යාකරණම්පන සම්පති සංවිජ්ජමානානං සුධමාග-
ධිකව්‍යාකරණානං පසත්ථතමං තදනුගතානෙකප්පකරණසම්පයුත්තං
සද්දසත්ථං අඤ්ඤෙහි සුධමාගධිකසද්දසත්ථෙහි විසදිසං බහුසො
සක්කතසද්දසත්ථානුගතං නානානුබන්ධක්ඛරසම්පයුත්තාදෙසාගම
පච්චයරූපං, තම්පනෙතං මොග්ගල්ලායනව්‍යාකරණං ලඞ්කාය
පරක්කමභුජෙ අවනිපතිම්හි ජනං රජ්ජනෙන අනුරාධපුරෙ ථූපාරාම
විහාරමජ්ඣාවුත්ථෙන සීලාචාරාදිනෙකගුණරතනානමාකරභූතෙන
බුද්ධනම්බුපාලිතසෙවිතපාදපඞ්කජෙන සෙට්ඨාචරියෙන මහාමො-
ග්ගල්ලානත්ථෙරවරෙන රචිතං, තම්පිදානි සීහළෙ විජ්ජමානා
ඔභෙජ්ඣ සජ්ඣායනජ්ඣාපනාදීසු න සංවත්තන්තිපි තතො ච පාටවො
ජායති.

ඉදං කච්චායනබ්‍යාකරණං නාම සබ්බෙසං සුද්ධමාගධිකබ්‍යාකරණානං මූලභූතත්තා පධානං මාගධිකසද්දසත්ථකාරාසෙසවිවිධවිචක්ඛණෙහි ධුරී කතත්තා පමුඛං පරියත්තිමහණ්ණවස්ස තරණ්භූතත්තා ජිනවචනවෙය්‍යත්තියකරං නූතනසුබොධකරං 'ලීලාමධුරකොමලසුත්තරචනාදිනානාසද්දසත්ථනයසම්පන්නත්තා පසත්ථතමං සමන්තානෙකප්පත්ථාවපරිපුණ්ණං සද්දසත්ථං, තෙවිතො පුබ්බෙ ජිනවචනස්ස විත්ථාරතො කෙනචි කතං සද්දසත්ථමත්ථි, තස්මා සුද්ධමාගධිකබ්‍යාකරණෙසු මූලභූතමෙතං ව්‍යාකරණං හොති.

ඉමස්ස කත්තාරමපදිසන්තා විමලබුද්ධ්‍යාදයො ආචරියාසභා එවං වදන්ති, භගවතා ධම්මිස්සරෙන ධම්මරඤ්ඤා "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානං යදිදං මහාකච්චායනො" ති එතදග්ගෙ ඨපිතො පභින්නපටිසම්භිදො මහාඛීණාසවොති.

වුත්තං ච මුඛමත්තදීපනියං, "කත්තා නාම එතදග්ගං = පෙ = මහාකච්චායනො" ඉති

පුනරපිතත්ථෙව වුත්තං බීසත්‍යාධිකතෙඅසීතියා සුත්තවණ්ණනායඤ්ච, යථා, "ඉධ පන ඛීණාසවත්තා විගතච්ඡන්දාචරණත්තා = පෙ=ධීමතා මහාකච්චායනත්ථෙරෙන" ති, තත්ථෙව වුත්තං ජසත්‍යාධිකඅඩ්ඪවීසතියා සුත්තවණ්ණනායඤ්ච, යථා; "තිලොකතිලකො භද්දන්තමහාකච්චායනො" ති

එතදෙව වුත්තං විජ්ජාවිනා කච්චායනවණ්ණනායඤ්ච, යථා; "ඨපිතං එතදග්ගාමහි එසො අග්ගොති තාදිනා තුට්ඨා තඤ්ච මහාථෙරං" ඉති,

පුනරපි තත්ථ වුත්තං "තං සුත්වා මහාකච්චායනො භගවන්තානං යාචිත්වා පුරත්ථාභිමුඛො හුත්වා "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ත්‍යාදිනා කච්චායනප්පකරණං රචිත" න්ති.

එවමස්ස කත්තා භගවතා එතදග්ගෙ ඨපිතො මහාකච්චායනත්ථෙරොති වුත්තං තත්ථ තත්ථ සුද්ධමාගධිකසද්දසත්ථකාරකෙහි මහානෙරුත්තිකාචරියෙහි, සබ්බෙ තෙ විමලබුද්ධ්‍යාචරියස්ස මතමනුගතා විය භායන්ති තථාපි න සො ඉමස්ස කත්තා පභින්නපටිසම්භිදො මහාකච්චායනොති ගම්‍යතෙ, අපි ච යථා සිරිපරක්කමභුජෙ අවනිපතිම්හි ලඞ්කායං ජනං රජ්ජයන්තෙ විජයබාහුපරිවෙණමජ්ඣාවුත්ථෙන සිරිමතා සඞ්ඝිස්සරෙන රාහුලත්ථෙරවරෙන යත්ථ කත්ථචි කිච්චමත්තෙන කච්චායනාචරියාසභස්ස මතමනලඞ්කතං, යථා සංවිජ්ජමානා ච පනෙත්ථ. "අබ්භන්තසාගරමථප්පතිතරඞ්ග" මිච්චාදි ගාථා සම්මාසම්බුද්ධකාලිකානං සාවකානං ගාථාහි නෙව සමතාමුපගච්ඡන්ති, අපි පනිදං ව්‍යාකරණං ඛත්තුපටිසම්භිදප්පත්තෙන මහාඛීණාසවෙන කතං අභවිස්ස, න සො රාහුලත්ථෙරවරො තාදිසං චිත්තං උප්පාදෙය්‍ය, නෙවප්පකම්පි දොසංසු සංවිජ්ජෙය්‍ය ජිනවචනස්සෙව ව්‍යාකරණස්ස කත්තුනො තස්ස ච විත්ථාරකුසලානං අග්ගෙ ඨපිතත්තා; තස්මා නෙදං භගවතා එදග්ගෙ ඨපිතෙන මහාඛීණාසවෙන මහාකච්චායනත්ථෙරෙන කතන්ති

ඤාතස්ස හෙතුසො ලද්ධං, තතො තෙනෙව නාමධෙය්‍යෙන පාකටෙන සාතිසයසද්ධාබුද්ධිවිරියපතිමණ්ඩිතෙන සීලාචාරජ්ජවමද්දවාදිගුණරතනරතනාකරභූතෙන සකසමයසමයන්තරගහණජ්ඣොගාහණසමත්ථෙන පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියසමන්නාගතෙන තෙපිටකපරියත්තිපරියොගාහකෙන තක්කසත්ථසද්දසත්ථණ්ණවපාරගුනා සකලසද්දසත්ථන්තරසංචරණසංචිතවිසිට්ඨපදෙසරතනාගාරිනා ජිනවචනානුපරොධ සද්දසත්ථුප්පාදනාතිසයඤාණකිච්චෙච්ඡාපි හතබුද්ධිප්පබන්ධෙන සාධියසාධකසසන්තිසංචිතසුද්ධවිනිග්ගතමධුරදුරවචනලාවණ්ණෙන පච්ඡිමකාලිකෙනෙකෙන ථෙරෙන සම්බුද්ධසමයාවගාහකානං හිතෙසිනා කතං හොති ජිනවචනාවබොධත්ථං,

වුත්තඤ්ච,

"කච්චායනෙන කතො යොගො වුත්ති ච සඞ්ඝනන්දිනා,
කාරිකා බ්‍රහ්මපුත්තෙන ටීකා විමලබුද්ධිනා" ති.

තථාපි නාඤ්ඤස්ස කච්චායනාචරියස්ස ජිතිහුම්භාරම්භසාදීනං කිංවදන්ති සූයතෙ විනා ඛීණාසවං කච්චායනත්ථෙරන්ති. එවම්පස්ස ව්‍යාකරණස්ස කත්තා සො පන මහාකච්චායනො මහාඛීණාසවො වා න වා නානුභවති හි කිඤ්චිදානං දුබ්බොධාය සිස්සානං ධාරණුග්ගහණාදීසු තස්මා අලමතිප්පපඤ්චෙන.

අපි ච ව්‍යාකරණම්පනිදං කච්චායනස්ස ඉදං කච්චායනන්ති තබ්බචනතො අභිඤ්ඤාතමෙව හොති අභිලක්ඛිතං. වචනරචනාදිනා සෙසං විසදතරං අඤ්ඤෙහි සුද්ධමාගධිකව්‍යාකරණෙහීති.

පරෙ සද්දසත්ථිකා පඨමං වණ්ණනිද්දෙසෙනෙව සද්දසත්ථානි රචයිංසු වණ්ණෙහෙව වචනානං සිද්ධත්තමත්තා, විනා වණ්ණෙ නප්පවත්තනතො අත්ථස්ස විපන්නවණ්ණස්ස ච දුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා, තථාපි සප්පයොජනඤ්ඤස්සාවචනෙන සිස්සානං න ව්‍යාපාරමාපාදයන්ති ධාරණුග්ගහණාදීසු තස්මායං සද්දසත්ථන්තරකොවිදො සහිතෙ සව්‍යාකරණෙ අප්පටිහතපඤ්ඤාසීසකො කච්චායනාචරියො සප්පයොජනඤ්ඤමාදිසන්තො "අථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ත්‍යාහ. එවමභිධෙය්‍යප්පයොජනසඤ්ඤස්සනෙන පාඨකජනං පරිතොසෙන්තො උපෙය්‍යඞ්ගං ජනෙන්තො සම්පති දුන්නික්ඛිත්තත්තා පදබ්‍යඤ්ජනස්ස යථානුසාසනං සම්මොසති චෙව අන්තරධායති ච, අක්ඛරවිපත්තියං හි සති අත්ථස්ස දුන්නයතා හොති, සබ්බවචනානම්පනෙසො අවිපන්නක්ඛරෙහෙවාධිගම්‍යතෙ, තස්මාස්ස සාත්ථකච දස්සෙන්තො වණ්ණනිද්දෙසෙනෙව නයානුසාරිනමතිසයෙන තං හදයං ගමෙන්තො අක්ඛරපදම්මොහභාවෙසු පදම්මොහභාවස්ස අක්ඛරම්මොහභාවමූලකත්තා පඨමං තං මූලකාරණභූතං අක්ඛරකොසල්ලඤ්ච සම්පාදෙතබ්බන්ති දස්සෙන්තො සුත්තානි අකාසි "අථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" "අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාලීසං" න්ති ආදිනා නයෙන, තම්පනිදං පඨමසුත්තං කෙචි පුබ්බාචරියානන්ති වදන්ති කෙචි පරිභාසා සුත්තන්ති., වුත්තඤ්ච,

"පුබ්බාචරියමිදං සුත්තං වදන්තාචරියාපරෙ,
සුත්තං නාමානුරූපෙන පරිභාසාති නො මති" ති.

පුබ්බං පඨමං වුච්චති අනෙනාති පුබ්බවාක්‍යං, වාක්‍යසද්දො චෙත්ථ සුත්තපරියායනාමං, යථා,

"ආරම්භා වචනං පත්ති ලක්ඛණං යොගලක්ඛණං,
වාක්‍යං ච සුත්තායතනාදී සුත්තාභිධායකා" ති.

එවං වාක්‍යසද්දස්ස සුත්තපරියායත්තා පුබ්බසුත්තන්ති අත්ථොපි විඤ්ඤායති., තත්‍ථ,

"අප්පක්ඛරමසන්දිද්ධං සාරවං සබ්බතො මුඛං,
අත්ථුබ්භමනවජ්ජඤ්ච සුත්තං සුත්තවිදූ විදූං" ති.

අප්පක්ඛරාදිගුණසමුදය සමුපෙතං සුත්තං නාම, තං ඡබ්බිධං, යථා;

"සඤ්ඤා ච පරිභාසා ච විධිං නියමමෙව ච,
අතිදෙසාධිකාරෙ ච ඡබ්බිධං සුත්තලක්ඛණං" න්ති

වොහාරත්ථං සඞ්කෙත කතො සඞ්කෙතො සඤ්ඤා, ගන්ථස්ස සඞ්ඛෙප නිබ්බාහනත්ථං සඞ්කෙතවිසෙසො පරිභාසා, අප්පත්තස්ස පත්තාකො විධි, සච දුවිධො; වණ්ණුප්පාදනරූපං අභාවරූපඤ්ච, අභාවොපි දුවිධො; නාසො නිසෙධො ච, සාමඤ්ඤතො පත්තස්ස විසෙසාවධාරණං නියමො, අඤ්ඤධම්මස්ස අඤ්ඤත්‍රාරොපණමතිදෙසො, පුබ්බසුත්තෙ ඨිතස්ස පදස්ස පරසුත්තෙසුපවත්ති අධිකාරො, සච තිවිධො හොති, වුත්තමෙතං විපඤ්චිතසුත්තවණ්ණනායං., අපරම්පි,

"සීහාවලොකිතාඛ්‍යා ච මණ්ඩූකප්ලුතිරෙව ච,
ගඞ්ගාසොතාඛ්‍යවාඛ්‍යතා අධිකාර තිධා මතා
අසඞ්ඛ්‍යාසත්තු සබ්බසමනුවුත්ති පරෙ භවෙ" ති

අපි ච පනිදං සුත්තසඤ්ඤාය බහි ඨපෙන්ති පුබ්බවාක්‍යන්ති වත්තාරො, යථා; "වුත්තිං කුබ්බතා වුත්තාදෙ ගාථාවසං වුත්තං සුත්තෙන කුබ්බතා සුත්තස්සාදෙ පුබ්බවාක්‍යමාරද්ධ" න්ති* තං තථා වා හොතු නො වෙ අඤ්ඤථා.

අපරම්පි සබ්බවම්මාචරියෙන වුත්තං අභිධෙය්‍යප්පයොජනාභිදස්සනත්ථං "සිද්ධො වණ්ණසමාම්නායඃ" ඉති පුබ්බසුත්තං. එවමෙව කච්චායනාචරියෙන අභිධෙය්‍යප්පයොජනකථනෙන වුත්තං පඨමං සුත්තං පුබ්බසුත්තන්ති ගම්‍යතෙ, තථාපි බුද්ධප්පියාචරියෙන අභිධෙය්‍යප්පයොජනවාක්‍යමිදන්ති වුත්තං, යථා; "ජිනසාසනාධිගමස්ස අක්ඛරකොසල්ලමූලත්තා තං සම්පාදෙතබ්බන්ති දස්සෙතුං අභිධෙය්‍යප්පයොජනවාක්‍යමිදමුච්චතෙ" ති, එවම්පිදං සුත්තං පුබ්බවාක්‍යං වා හොතු පරිභාසා සුත්තං වා ඉමිනා මුඛමත්තදස්සිතප්පයොජනං අක්ඛරකොසල්ලස්ස සන්දෙසත්ථා, "අකාරාදයො එකචත්තාලීස" න්ති සඤ්ඤාසුත්තම්හා අවිසිට්ඨස්ස සඤ්ඤානං වොහාරභාවතො ච සාමඤ්ඤවිසෙසසඤ්ඤානං සාව සඤ්ඤාසඤ්ඤායෙව පඨමං වත්තබ්බතො සඤ්ඤාසත්ථස්ස අක්ඛරසඤ්ඤායෙව මුඛ්‍යත්තා ච.

* පාදසිද්ධියං ච වුත්තිකාරස්ස වාක්‍යං 'එවං ඉති ගාථාහි පුබ්බපදකා දස්සෙත්වා [illegible] සම්පාදෙතබ්බන්ති [illegible] අක්ඛරකොසල්ලමූලත්තා [illegible] සම්පාදෙතබ්බන්ති දස්සෙතුං [illegible] අක්ඛරෙසුයෙව [illegible]' ති [illegible].

අපි ච "පරසමඤ්ඤා පයොගෙ" තිමිනා පයොගෙ සති පරසමඤ්ඤා, ගහෙතබ්බාති සකසඤ්ඤායානන්තරං පරසමඤ්ඤා, කතා, වුත්තියම්පන "යා ච පන සක්කතගන්ථෙසු සමඤ්ඤා ඝොසාති වා අඝොසාති වා තා පයොගෙ සති එත්ථාපි යුජ්ජන්තෙ"ති වුත්තත්තාපි ඉත්ථනාමෙසු සක්කතගන්ථෙසූති අවුත්තං, අථ ඛො සන්තෙසුපි සමානසවණ්ණසඤ්ඤාදීසු ඝොසාඝොසානාමෙව සක්කතගන්ථතො ගහෙතබ්බතා කථිතා, බාලාවතාරෙපි වුත්තං "වග්ගානං පඨම දුතියා සො ච අඝොසා, ඤනත්තාඤ්ඤෙ ඝොසා" ති, එවමුපදිට්ඨා චෙසා කස්ස ඉමිනා නීහාරෙන වත්තාති චෙ? සක්කතව්‍යාකරණෙසු කාතන්තව්‍යාකරණෙ සබ්බවම්මාචරියෙන මහාකවිනා වුත්තං "වර්ගාණාං ප්‍රථමද්විතීයාඃ ශෂසාශ්චාඝොෂාඃ, ඝොෂවන්තොන්‍යෙ" ති, ඉමානි පන ධම්මකිත්තියතිස්සරස්ස පාඨෙහි සමත්තමුපගච්ඡන්ති, තස්මා කාතන්තව්‍යාකරණතො ගහිතානි පතිභාන්තෙව කච්චායනම්පති බාලාවතාරස්ස කත්තුනා

ඉති පරනයෙනාකණ්ඩ්‍ය සාමඤ්ඤවිසෙසසඤ්ඤාදිං සංදස්සෙත්වා තතො අවිච්ඡෙදපදස්ස ලිඞ්ගං වා විභත්තිං වා වචනං වා ඤාතුමසක්කුණෙය්‍යත්තා සරව්‍යඤ්ජනසන්ධීනං සරසන්ධිස්සෙව පධානත්තා සරසන්ධිමූලකං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" මිච්චාදීහි සුත්තෙහි සන්ධිකප්පො පණීතො

තතො විච්ඡින්නපදානං ලිඞ්ගවිභත්තීසු සම්මොහාපනයනාය සිස්සානං අසම්මොහත්ථං ලිඞ්ගානි චෙව කාරකානි විභජන්තා නාම කප්පො සමාඛ්‍යාතො කාරකකප්පො ච

එවං සුවිඤ්ඤාතලිඞ්ගවිභත්තිකානං සිස්සානං ලිඞ්ගාලිඞ්ගෙසු චෙව කාරකාකාරකෙසු කොසල්ලප්පත්තානං විත්ථාරභයෙන සංවිග්ගහම්නානං සබ්බපදං දස්සෙත්වා "සබ්බපකුසලෙන අත්ථසමාසනපදසමාසනවසෙන ද්විධො කම්මධාරයාදිවසෙන ඡබ්බිධො සමාසො දස්සිතො හොති, ඡබ්බිධං තද්ධිතඤ්ච

එවං සන්ධිනාමානං අජ්ඣයනෙන සිතයතසික්ඛානං සිස්සානං ධාතුප්පත්තිනස්සෙද්‍යෂු කංඛන්තානං තෙහි නාමපදෙහි සම්බන්ධමුපගච්ඡන්තානං ක්‍රියාපදානං බොධාය ආඛ්‍යාතකප්පො සමාඛ්‍යාතො.

තතො ධාතුප්පච්චයසම්බන්ධතස්සද්දනාමාලීයභූතං තෙකප්පච්චයසම්බන්ධයොගෙන චෙව පාදූපසග්ගසමාගමෙන විවිධවිසිට්ඨත්ථජොතකං ධාතුනිප්ඵන්නසද්දජාතං දස්සෙත්වා අභිමතසිද්ධිනිප්ඵන්නභූතපණාමාභිධානාභිධෙය්‍යප්පයොජනපකාසපුබ්බකො කිච්චකිතකප්පච්චයසංයුත්තත්තා කිතකප්පො පණීතො උණාදිප්පච්චයන්තිකො.

එවං කච්චායනව්‍යාකරණස්ස අනුක්කමො සුසම්පිතො සුපාසගො හොති අඤ්ඤෙසං සුබ්‍රාගධිකව්‍යාකරණානං අනුක්කමෙහි පසත්ථතමො, සො ච කාතන්තව්‍යාකරණෙන බහුධා සංසන්දනමුපගච්ඡති, යථා තස්මිං කාතන්තව්‍යාකරණෙ පඤ්ච සන්ධිපාදානි, තතො නාමකාරකසමාසතද්ධිතාඛ්‍යාතකිතකපාදානි, තාසු එවම්පි පඤ්ච සන්ධිකප්පො, තතො නාමකාරකසමාසතද්ධිතාඛ්‍යාතකප්පාපෙව

හොන්ති, තථා සුත්තානි චෙව තස්මිං සුත්තෙනෙව හිංසෙන සාදිසත්තං මුපගච්ඡන්ති., තං යථා;

කාතන්ත්‍රව්‍යාකරණෙ.		කච්චායනෙ.
අං ඉත්‍යනුස්වාරඃ	...	අං ඉති නිග්ගහීතං
ව්‍යඤ්ජනමස්වරං පරං වර්ණං නයෙත්	...	නයෙ පරං යුත්තෙ
අනුපදිෂ්ටාශ්ච	.	අනුපදිට්ඨානං වුත්තයොගතො
වර්ග්‍යෝ තවර්ග්‍යපඤ්චමං වා	...	වග්ගන්තං වා වග්ගෙ
ධාතුවිභක්තිවර්ජමර්ථවල්ලිඞ්ගම්	..	ධාතුප්පච්චයවිභත්තිවජ්ජිතමත්ථවල්ලිඞ්ගං
තස්මාත්පරා විභක්තයඃ	...	තතො ච විභත්තියො
ආමන්ත්‍රිතෙ සිඃ සම්බුද්ධිඃ	...	ආලපනෙසි ගසඤ්ඤො,
ච ස්වසථාච්ච	...	චඤ්ඤා වා
නාන්‍යත් සාර්වනාමිකං	...	නාඤ්ඤං සබ්බනාමිකං
බහුව්‍රීහෞ	...	බහුබ්බීහිම්හි ච
තව මම ඩසි	...	තව මම සෙ
අත්‍යස්මාල්ලුක්	...	අඤ්ඤස්මා ලොපො ච
යතොපෛති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානම්	...	යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං
ඊප්සිතං ච රක්ෂාර්ථානාම්	...	රක්ඛණත්ථානමිච්ඡිතං
යස්මෛ දිත්සා රොචතෙ ධාර්‍යතෙ වා තත් සම්ප්‍රදානම්	...	යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදානං
ය ආධාරස්තදධිකරණම්	...	යො ධාරො තමොකාසං
යෙන ක්‍රියතෙ තත් කරණම්	...	යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං
යත් ක්‍රියතෙ තත් කර්ම	...	යං කරොති තං කම්මං
යඃ කරොති ස කර්තා	...	යො කරොති ස කත්තා
කාරයති යඃ ස හෙතුශ්ච	..	යො කාරෙති ස හෙතු
ප්‍රථමා විභක්තිර්ලිඞ්ගාර්ථවචනෙ	...	ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා
ආමන්ත්‍රණෙ ච	...	ආලපනෙ ච
කර්මප්‍රවචනීයෛශ්ච	...	කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ
හෙත්වර්ථෙ	...	හෙත්වත්ථෙ ච
විශෙෂණෙ	...	විසෙසනෙ ච
කර්තරි ච	..	කත්තරි ච
කාලභාවයොඃ සප්තමී	...	කාලභාවෙසු ච
නිර්ධාරණෙ ච	.	නිද්ධාරණෙ ච
නාම්නාං සමාසො යුක්තාර්ථඃ	...	නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො
තත්ස්ථා ලොප්‍යා විභක්තයඃ	..	තෙසං විභත්තියො ලොපා ච
ප්‍රකෘතිශ්ච ස්වරාන්තස්‍ය		පකති චස්ස සරන්තස්ස
පදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ විඥෙයඃ කර්මධාරයඃ		විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො
සංඛ්‍යාපූර්වො ද්විගුරිති ඥෙයඃ.	..	සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො දිගු

කාතන්ත්‍රව්‍යාකරණෙ.	කච්චායනෙ
තත්පුරුෂාවුභෞ ...	උභො තප්පුරිසා
සනපුංසකලිඞ්ගං ස්‍යාත් ...	සො නපුංසකලිඞ්ගො
කර්මධාරයසංඥෙ තු පුංවද්භාවො විධීයතෙ ...	කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච
වා ණපත්‍යෙ ...	වා ණප්පච්චෙ
සඞ්ඛ්‍යායාඃ පූරණෙ ඩමෞ ...	සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො [ථා
ප්‍රකාරවචනෙ තු ථා ...	සබ්බනාමෙහි පකාරවචනෙ තු
අථ පරස්මෛපදානි ...	අථ පුබ්බානි =පෙ= පදානි
නව පරාණ්‍යාත්මනෙ ...	පරාන්‍යත්තනො පදානි
ත්‍රීණි ත්‍රීණි ප්‍රථමමධ්‍යමොත්තමාඃ	ද්වෙ ද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා
නාම්නි ප්‍රයුජ්‍යමානෙපි ප්‍රථමඃ ..	නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි පඨමො
යුෂ්මදි මධ්‍යමඃ ...	තුම්හෙ මජ්ඣිමො
අස්මද්‍යුත්තමඃ ...	අම්හෙ උත්තමො
කාලෙ ...	කාලෙ
පූර්වොභ්‍යාසඃ ...	පුබ්බොබ්භාසො
හොජඃ ...	හස්ස ජො
ද්විතීයචතුර්ථයොඃ ප්‍රථමතෘතීයෞ	දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා
කවර්ගස්‍ය චවර්ගඃ ...	කවග්ගස්ස චවග්ගො
පා පිබඃ ...	පා පිබො
ෂ්ඨාස්තිෂ්ඨඃ ...	ඨා තිට්ඨො
සදෙඃ සීදඃ ...	සදස්ස සීදත්තං
බ්‍රුව ඊඩ් වචනාදිඃ ...	බ්‍රූතො ඊතිම්හි
තනාදෙර් යුඃ ...	තනාදීහි යු
භාවවාචිනශ්ච ..	භාවවාචිම්හි චතුත්ථී
භාවෙ ..	භාවෙ ච
අවශ්‍යකාධමර්ණ්‍යයොර්ණින් ..	අවස්සකාධමිණෙසු ණී ච
කර්තරි කෘතඃ ..	කත්තරි කිත්

ඉච්චෙවමාදීනි ව්‍යාකරණානි බහූනි කච්චායනසුත්තෙහි අත්ථසමානත්ත මුපයන්ති, කානිචි සරූපෙන ච., ඉති අනුක්කමස්ස චෙව සුත්තසඞ්ඝාතස්ස කාතන්ත්‍රව්‍යාකරණෙන සමං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සමතා භාගති, තෙනච්ඡෙකානං සද්දසත්ථෙසු, සමං සම්පති සංවත්තමානෙහි, තස්මා ඤායතෙ තදනුගතං කච්චායනව්‍යාකරණන්ති.

අපි චස්ස කිතකප්පෙ ඡට්ඨො කණ්ඩො උණාදිකප්පොති වුච්චති, කථං උණාදිකප්පො හොති, නනු "කත්තරි කිත්" ඉති සුත්තප්පමුඛොව කණ්ඩස්සාරම්භොති, තථාපි "කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො" ති විහිතං ණුප්පච්චයනිප්ඵන්නං කාරූති උදාහරණං කප්පස්සාදිභූතං, තම්පන "උණාදයො භූතෙපි" ති වත්තමානාතීතෙ විහිතොණ්පච්චයවසෙන කාරූතිම්හිනා සමත්ථමුපගච්ඡති, අපි ච

සාරස්සතව්‍යාකරණෙ “ සඬෙණ්දයඃ ” ඉති සබ්බස්මිං කාලෙ විහිතො ණප්පච්චයාදිකො චාධිකාරෙ උණ්ධිකාරෙති වුත්තො, එවමත්‍රාපි තමනුගම්ම උණප්පච්චයසදිසණ්ණුප්පච්චයප්පභුතිකො චාධිකාරො උණාදිකප්පො වුත්තොති ගම්‍යතෙ, වුත්තමෙතං මුඛමත්තදීපනියං, යථා, “තත්‍ථ ච උණප්පච්චයස්ස ආදිසත්තා තදදීපකගන්ථො උණාදිකො නාම ජාතො, අයං පන වුත්තනයෙන තංසදිසත්තා තබ්බො හාරෙනාගතො ” ති.

අපි චෙදං ව්‍යාකරණං තීහි ථෙරෙහි විරචිතං කච්චායනත්ථෙරෙන සඞ්ඝනන්දිනා විමලබුද්ධිනා චෙති, හෙට්ඨා වුත්තාවිදං. තථෙව වුත්තං විජිතාවිනා කච්චායනවණ්ණනායං ච.

එවං තීහි ආචරියපුඞ්ගවෙහි මහාවෙය්‍යාකරණෙහි කතං සුපරිපුණ්ණං හොතීති පොරාණාචරියමතං, තං පන යාවජ්ජතනාපි වත්තති, සෙය්‍යථාපි තිමුනිව්‍යාකරණමෙව කාතන්තව්‍යාකරණම්, පාණිනීයව්‍යාකරණං හි තිමුනිව්‍යාකරණන්ති සඞ්ඛ්‍යං ගතං පාණිනාදීහි තීහි මුනීහි සුත්තවුත්තිටීකානං රචිතත්තා, තථාහි, මුනිනා පාණිනිනා සුත්තානි රචිතානි මුනිනා වරරුචිනා වුත්තිකා ච මුනිනා පතඤ්ජලිනා මහාභස්සඤ්චාති, තථා කාතන්තව්‍යාකරණම්පි තීහි මුනීහි කතං ආචරියෙන සබ්බවම්මෙන දුග්ගසීහෙන තිලොචනදාසෙන චාති.

එවමෙවං කච්චායනව්‍යාකරණම්පි ලොකෙ අතිවපාකටං සුද්ධමාගධිකව්‍යාකරණෙසු තම්පතිකානෙහි ගන්ථෙහි රූපසිද්ධිබාලාවතාරාදීහි ච මුඛමත්තදීපනීකච්චායනවණ්ණනාදීහි ටීකානුටීකාපත්ථාවෙහි ච සම්පරිවුතං ජිනසාසනපරියත්තිං පටිවිජ්ඣනෙතාහි සක්කතං ගරුකතං ලලිතං හොති සුප්පසත්ථං, යථා ලොකෙ සුපාකටං තිමුනිකතං පාණිනීයව්‍යාකරණං, එවං කච්චායනව්‍යාකරණං ගන්ථගාරව පරිමාණපරිවාරප්පකරණෙහි පාණිනීයව්‍යාකරණෙන ච සමානත්තා මුපගච්ඡති, න තථා කාතන්තව්‍යාකරණෙන.

ව්‍යාකරණම්පනිදං සකම්මරම්මකම්බොජදිසු වොහාරපත්තම්පි සුත්තවුත්තීනං හියෙය්‍ය අවිසදිසත්තා ච යත්ථ කත්ථචි සද්දසත්ථඤ්ඤූනං බහුදාහරණපක්ඛිපනෙන චෙව සඞ්ඛිපනෙන පොත්ථකානං විසදිසත්තා ච පඤ්ඤායති.

කත්ථචි පනෙත්ථ සඞ්ඝනන්දිනා කච්චායනාචරියස්ස මතමූලලද්ධි තන්ති ගම්‍යතෙ, යථා “ජායාය තු දංජනිපතිම්හි ” ති සුත්තෙන කාරියං වුත්තියමෙව ටීකායම්හි තුදංජනීති ගණ්හිත්වා ජායාය පති තුදම්පති ජනිපතීති වුත්තං, තථාපි තුසද්දො නිපාතමත්තමෙව, තස්මා තබ්බ, නලං කත්වා බලිතම්පනෙත්වා ජායාය පති ජනිපති දම්පතීති ඨපිතං. ජිනවචනානුපරොධෙනාති

අථ ඛො පනිදං ව්‍යාකරණං ජිනසාසනාවගාහකෙහි ථෙරමජ්ඣිම නවකෙහි සබ්බපරියත්තිං පටිවිජ්ඣනෙතාහි සොගතෙහි විජ්ජත්ථීහි සුද්ධමාගධිකව්‍යාකරණෙසු සෙට්ඨං සුගමං පගුණජ්ඣාපනෙසු සුඛගාහං ව්‍යාකරණන්ති නයතො චෙව ඤායතො චාභිමතං හොති.

•අපිච ව්‍යාකරණසිද්ධිසෙසතරණී නියෙසා ටීකා හොන්ති මුඛමත්ත
දීපනී කච්චායනවණ්ණනා සුත්තනිද්දෙසො චාති තෙසු විජිතා
විනා කතා කච්චායනවණ්ණනා පන අතිවිත්ථාරනයසම්පන්නා
සුත්තානුක්කමාදෙසනිද්දෙසාදිසමුපදිට්ඨා පකෙසකා ටීකා, එතරහි විජ්ජ
ඣ්කා යෙභුය්‍යෙන වොහරන්තිපි ධාරණුග්ගහණාදීසු තෙව පසත්ථ
තරා, සා ච හොති තෙසං උපයොගාය

/ සුත්තනිද්දෙසො පන රම්මඤ්ඤදෙසවාසිනා ඡප්පටධජගහිධා
නෙන ථෙරෙන රචිතො හොති සුත්තවණ්ණනාදිවසෙන, සො ච
ඛො අප්පත්ථකො හොති අප්පපම්ඛරමෙහා, තස්මා විජ්ජත්ථිකානං
සිස්සානං සබ්බසො නාභිසිද්ධිං සාධෙති

තෙසු චායං මුඛමත්තදීපනී කච්චායනව්‍යාකරණස්ස සාතිසයොප
කාරභූතා පකෙතකා ටීකා, අයම්පන මුඛමත්තා පධානමත්තං දීපෙති
පකාසෙතීමාය කච්චායනස්සාති නිබ්බචනතො අත්ථවසෙන
මුඛමත්තදීපනී නාම ජාතා, වුත්තිවණ්ණනාතිපි එතිස්සායෙව නාමං,
පරෙ න්‍යාසොතිපි වදන්ති, න සා පච්චාභිධානං හොති, තච ඛො
නිරුත්තිවිවරණනං පරියායනාමං සබ්බසාධාරණං, තස්මා න්‍යා
සොති වචනං නෙව සාරතො පච්චෙතබ්බං.

ඉදං ටීකා කච්චායනව්‍යාකරණස්ස පාටවාය බොධාපෙතබ්බා
බුධජනෙහි සුපරිකප්පිතා පුබ්බභාගධීසඝනෙජ්ජු වත්තමානෙහි සම්ම
ලොකෙතබ්බා සුබොධිනී නාතිපුඹ්ඹගම්භිරා නාතිදීඝරස්සා ටීකා
විජ්ජති, තස්මායං පාවචනපාටවත්ථං කච්චායනගන්ථං සුපරිපඨි
තෙන බොධාපෙතබ්බා ධාරෙතබ්බාති සබ්බෙහෙව සාමිමරමම
සීහලදෙසීයෙහි ආචරියපුබ්බගෙහි සුප්පටිග්ගහිතතරා හොති,
තස්මා චායං ගන්ථො සීහලදීපවාසීහි ථෙරමජ්ඣිමනවකෙහි
භික්ඛූහි සාමණෙරෙහි ච ගහට්ඨෙහි පණ්ඩිතෙහි ච කච්චායනව්‍යාකර
ණස්ස පාටවත්ථං උග්ගහණාදීසු අපදිසියතෙ, තථෙව සාමමරමම
කම්බොජවිසයාදීසුපි සූයතෙ

අපි චස්සා ටීකාය දුබ්බොධත්ථානං සුබොධතාය සන්ති වෙ විවර
ණනි න්‍යාසප්පදීපො නිරුත්තිසාරමඤ්ජුසා චෙති, තෙසු න්‍යාසප්ප
දීපො සම්බුද්ධපරිනිබ්බානතො වෙවීසාධිකසත්තසතෙකසහස්ස
මත්ථකෙ කාලෙ අරිමද්දනනගරාධිපතිස්ස සඩ්ඪානන්ති නාමෙනෙ
සෙනාධිකාරිනා කතො ව්‍යාකරණමාදෙනාතිදුස්සනවසෙන සං
හරිතපාඨානං සම්බන්ධුපදිසනා අනන්තරනත්ථරූපලබ්භමානපදානං
සබ්බපවණ්ණනාකුසලකමෙන, නායං සංවත්තතීති හියො මුඛමත්ත
දීපනිම්මං බොධිච්ඡන්තානං සිස්සානමුපයොගාය, තස්මා වෙසානු
ටීකා යෙසං කෙසඤ්චි දුව්ඤ්ඤෙය්‍යත්ථානං සුබොධනාය සංවත්තතී
නෙව විපුලත්ථාය

අපරා නිරුත්තිසාරමඤ්ජුසා පන මරම්මවිසයෙ තම්බදීපරට්ඨෙ
රතනපුරෙ සිරිනඤ්ඤපවරාධිපතිනො නරිස්සරස්ස සමයෙ දඨානාග
රාජගුරුනා මහාථෙරෙන රචිතා, සා ච හොති විත්ථාරපදවණ්ණනා
සම්පන්නා ගන්ථගාරවාවත්තා මහන්තී සුබුම්භගම්භීරත්ථවිනාවිනී,
තස්මා ච සා තදත්ථසාධිනී හොති, තථාපි වෙ ච නා ටීකා දුල්ලබ්භා

සාරස්සතව්‍යාකරණෙ "සඳෙණ්දයඃ" ඉති සබ්බස්මිං කාලෙ විහිතො ණ්පච්චයාදිකො චාධිකාරෙ උණාධිකාරෙති වුත්තො, එවමත්‍රාපි තමනුගම්ම උණ්පච්චයාදිසඤ්ඤාපච්චයප්පභුතිකො චාධිකාරෙ උණාදිකප්පො වුත්තොති ගම්‍යතෙ, වුත්තමෙතං මුඛමත්තදීපනියං, යථා, "තත්‍ථ ච උණ්පච්චයස්ස ආදිකත්තත්තා තදීපකගන්‍ථො උණාදිකො නාම ජාතො, අයං පන වුත්තනයෙන තංසදිසත්තා තබ්බොහාරෙනාගතො" ති.

අපි චෙදං ව්‍යාකරණං තීහි ථෙරෙහි විරචිතං කච්චායනත්ථෙරෙන සඞ්ඝනන්දිනා විමලබුද්ධිනා චෙති, හෙට්ඨා වුත්තමිදං. තථෙව වුත්තං විජිතාවිනා කච්චායනවණ්ණනායං ච.

එවං තීහි ආචරියපුඞ්ගවෙහි මහාවෙය්‍යාකරණෙහි කතං සුපරිපුණ්ණං හොතීති පොරාණාචරියමතං, තං පන යාවජ්ජතනාපි වත්තති, සෙය්‍යථාපි තිමුනිව්‍යාකරණමෙව කාතන්තව්‍යාකරණම්, පාණිනීයව්‍යාකරණං හි තිමුනිව්‍යාකරණන්ති සඞ්ඛං ගතං පාණිනාදීහි තීහි මුනීහි සුත්තවුත්තිවාත්තිකානං රචිතත්තා, තථාහි; මුනිනා පාණිනිනා සුත්තානි රචිතානි මුනිනා වරරුචිනා වුත්තිකා ච මුනිනා පතඤ්ජලිනා මහාභස්සඤ්චාති, තථා කාතන්තව්‍යාකරණම්පි තීහි මුනීහි කතං ආචරියෙන සබ්බවම්මෙන දුග්ගසීහෙන තිලොචනදාසෙන චාති.

එවමෙවං කච්චායනව්‍යාකරණම්පි ලොකෙ අතීවපාකටං සුද්ධමාගධිකව්‍යාකරණෙසු තම්පතිකතෙහි ගන්ථෙහි රූපසිද්ධිබාලාවතාරාදීහි ච මුඛමත්තදීපනිකච්චායනවණ්ණනාදීහි ටීකානුටීකාපබන්ධෙහි ච සම්පරිවුතං ජිනසාසනපරියත්තිං පටිවිජ්ඣනෙනාපි සක්කතං ගරුකතං ලලිතං හොති සුප්පසන්නං, යථා ලොකෙ සුපාකටං තිමුනිකතං පාණිනීයව්‍යාකරණං, එවං කච්චායනව්‍යාකරණං ගන්ථගාරව පරිමාණපරිවාරප්පකරණෙහි පාණිනීයව්‍යාකරණෙන ච සමානත්තමුපගච්ඡති, න තථා කාතන්තව්‍යාකරණෙන.

ව්‍යාකරණම්පනිදං සනාමමරම්මකම්බොජාදීසු වොහාරප්පත්තම්පි සුත්තවුත්තීනං භිය්‍යො අවිසදත්තා ච යත්‍ථ කත්‍ථචි සඥසන්ධුදාහණං බහුදාහරණපක්ඛිපනෙන චෙව සඞ්ඛිපනෙන පොත්ථකානං විසදත්තා ච පසාදයති.

කත්ථචි පනෙත්ථ සඞ්ඝනන්දිනා කච්චායනාචරියස්ස මතමුල්ලඞ්ඝිතන්ති ගම්‍යතෙ, යථා "ජායාය තු දංජනිපතිම්හි" ති සුත්තෙන කාරියං වුත්තියම්බෙව ටීකාසු ච තුදංජනීති ගහෙත්වා ජායාය පති තුදම්පති ජනිපතීති වුත්තං, තථාපි තුසද්දො නිපාතමත්තමෙව, තස්මා තථා නලං කත්වා බලිතම්පනෙත්වා ජායාය පති ජනිපති දම්පතීති ඨපිතං ජිනවචනානුපරොධෙනාති.

අථ ඛො පනිදං ව්‍යාකරණං ජිනසාසනාවගාහකෙසු ථෙරමජ්ඣිම නවකෙසු සබ්බපරියත්තිං පටිවිජ්ඣනෙනාපි සොගතෙහි විජ්ජන්තීහි සුද්ධමාගධිකව්‍යාකරණෙසු සෙට්ඨං සුගමං පගුණජ්ඣාපනෙසු සුඛ ගාහං ව්‍යාකරණන්ති නයතො චෙව ඤායතො චාභිමතං හොති.

•අපිච ව්‍යාකරණස්සිමස්ස තරහි තිස්සො ටීකා හොන්ති මුඛමත්තදීපනී කච්චායනවණ්ණනා සුත්තනිද්දෙසො චාති, තෙසු විජිතාවිනා කතා කච්චායනවණ්ණනා පන අතිවිත්ථාරනයසම්පන්නා සුත්තාභිධම්මාදනතිදෙනාදිසම්පදිණ්ණා පකෙකා ටීකා, එතරහි විජ්ජත්ථිකා යෙභුය්‍යෙන වොහරන්තිපි ධාරණුග්ගහණාදීසු නෙව පසත්ථතරා, සා ච හොති තෙසං උපයොගාය.

/ සුත්තනිද්දෙසො පන රම්මඤ්ඤදෙසවාසිනා ඡප්පටධරාභිධානෙන ථෙරෙන රචිතො හොති සුත්තවණ්ණනාදිවසෙන, සො ච ඛො අප්පසක්කො හොති අප්පසම්භාරමෙවා, තස්මා විජ්ජත්ථිකානං සිස්සානං සබ්බසො නාතිසිද්ධිං සාධෙති.

තෙසු චායං මුඛමත්තදීපනී කච්චායනබ්‍යාකරණස්ස සාතිසයොපකාරභූතා පකෙකා ටීකා, අයම්පන මුඛමත්තං පධානමත්තං දීපෙති පකාසෙතීමාය කච්චායනස්සාති නිබ්බචනතො අන්වත්ථවසෙන මුඛමත්තදීපනී නාම ජාතා, වුත්තිවණ්ණනාතිපි එතිස්සායෙව නාමං, පරෙ න්‍යාසොතිපි වදන්ති, න තං පණ්ණාභිධානං හොති, තඤ්ච ඛො නිරුත්තිවිවරණං පරියායනාමං සබ්බසාධාරණං, තස්මා න්‍යාසොති වචනං නෙව සාරතො පච්චෙතබ්බං.

තෙනායං ටීකා කච්චායනබ්‍යාකරණස්ස පාටවාය බොධාපෙතබ්බා බුධජනෙහි සුපරිසප්පිතා සුඛමාගධිකගන්ථෙසු වත්තමානෙහි සම්මා ලොකෙතබ්බා සුබොධිනී නාතිසුඛුමගම්භීරා නාතිදීඝරස්සා ටීකා විජ්ජති, තස්මායං පාවචනපාටවත්ථං කච්චායනගන්ථං සුපරිපණ්ඩිතෙන බොධාපෙතබ්බා ධාරෙතබ්බාති සබ්බෙහෙව සාමමරම්මසීහලදෙසීයෙහි ආචරියපුඞ්ගවෙහි සුපසංසිතතරා හොති, තස්මා චායං ගන්ථො සීහලදීපවාසීහි ථෙරමජ්ඣිමනවකෙහි භික්ඛූහි සාමණෙරෙහි ච ගහට්ඨෙහි පණ්ඩිතෙහි ච කච්චායනබ්‍යාකරණස්ස පාටවත්ථං උද්දෙසාදීසු අපදිසීයතෙ, තථෙව සාමමරම්මකම්බොජවිසයාදීසූති සූයතෙ.

අපි චස්සා ටීකාය දුබ්බොධට්ඨානානං සුබොධත්ථාය සන්ති ද්වෙ විවරණානි න්‍යාසප්පදීපො නිරුත්තිසාරමඤ්ජූසා චෙති, තෙසු න්‍යාසප්පදීපො සම්බුද්ධපරිනිබ්බානතො ඡබ්බීසාධිකසත්තසතෙකසහස්සමත්ථකෙ කාලෙ අරිමද්දනනගරාධිපතිස්ස සඛ්‍යානන්ති නාමෙන සෙනාධිකාරිනා කතො ව්‍යාකරණමහාසන්නිදස්සනවසෙන සංගහිතපාඨානං සම්බන්ධමුපදිසතා අන්තරන්තරා උපලබ්භමානපදානං සද්දපවණ්ණනානුක්කමෙන, නායං සංවත්තතීති ගියෙන මුඛමත්තදීපනීමිමං බොධිපිවජ්ජන්තානං සිස්සානමුපයොගාය, තස්මා චෙසානුටීකා යෙසං කෙසඤ්චි දුවිඤ්ඤෙය්‍යට්ඨානානං සුබොධත්ථාය සංවත්තතීති නෙව විපුලත්ථාය

අපරා නිරුත්තිසාරමඤ්ජූසා පන මරම්මවිසයෙ තම්බදීපරට්ඨෙ රතනපුරෙ සිරිනන්දපවරාධිපතිනො නරිස්සරස්ස සමයෙ දාඨානාගරාජගුරුනා මහාථෙරෙන රචිතා, සා ච හොති විත්ථාරපදවණ්ණනාසම්පන්නා ගම්භීරවාචනා මහන්තී සුඛුමගම්භීරත්ථවිභාවිනී, තස්මා ච සා තදත්ථසාධිනී හොති, තථාපි ද්වෙ ච තා ටීකා දුල්ලභා

ගොතෙන ඇඩ්මන් රේලැන් ඉති ගරුගහිතනාමධෙය්‍යෙන ගුණ රතනගොතෙන සාමක්ඛදෙසෙන වාසලමුදලිමන්තිනා මහාසයෙන අජ්ඣසිතොහං බලිතාපහරණෙ සජ්ජාතුස්සාහො ලද්ධොකාසං නානාදිසාසු විචිනිත්වා සීහලක්ඛරවිඤ්ඤාසිතානි අද්ධගතානි පොරාණකතරානි කතිපයපොත්ථකානි ච මරම්මවිසයාගතානි පොත්ථකානි ච සමාහරිත්වා තෙහි වුත්තා එව ටීකායො නිස්සාය බලිතාපහරණෙන චෙව ඌනපූරණාධිකාපගමනෙන ච යථාබලං යථාසත්ති පරිසොධෙසිං, තථා මූලපොත්ථකං කච්චායනගන්ථඤ්ච.

අථායං ටීකා සංසොධිතාපි විසෙසෙනොපපරික්ඛාය ඤාතබ්බා කතිපයදෙසා තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤායිංසු, තෙ ච පන බලිතො අතිසයොපපරික්ඛාය පරිහරන්තෙන සුපරිසුද්ධතං, එවමෙවං යථාබලං යථාසත්ති බලිතමපනීය සඤ්ඤාතො මයා යො තස්මිං සමයෙ කොළම්බනගරෙ රාජකෙ පාචීනපොත්ථකාලයෙ පධානත්ථානෙ නියුතෙනා නෙකභාසාසමයන්තරකොවිදෙන සුධීමා ජේද්‍රික් ඉති ගරුගහිතනාමධෙය්‍යෙන එච්. ඇම්. කොර්බොටගොතෙනා මහාසයො, සො රාජකීයමුද්දාලයෙ මුද්දාපනත්ථමොකාසමකාරෙසි. තතො ගන්ථස්සිමස්ස සහ මූලපොත්ථකෙන මුද්දාපනොධිකත්ථිතං සම්පස්සනෙතාහි වික්කමසීහාදීහි කතිපයසුධීහි සඤ්ඤත්තෙන මයා තච තොනි සරූපධානෙසු පකාසිතානං, යථා සිද්ධන්තවණ්ණිකා ටීකා., තථා දිස්සන්ති වාසඤ්ඤානි යත්ථ කත්ථචි ටීකායානාගතානි මූලපොත්ථකාරූළ්හානි උදාහරණානි, කානිචි තානි අපාහටානි හොන්ති කානිචි සමාහටානි, සමාසතොපෙප ච මූලපොත්ථකාගතානි අතිවිත්ථාරගතානි නිදස්සනපදානි අපනීය ටීකාය පක්ඛිත්තානි ඨපෙත්වා මාතිකාපදානි, තථෙව දිස්සන්ති චෙත්ථ යත්ථ කත්ථචි විසදිසා පාඨා වා පදානි, තානෙපදීඨානි පණ්ණෙනෙන.

අපි. ච නත්විදානි කච්චායනසුත්තානුසාරනී බහුසො වොහාරමප්පත්තා සද්දරූපප්පකාසිනී සද්දරූපමාලා චෙව ධාතුරූපමාලා ච, තස්මා සිස්සානං කොසල්ලත්ථාය චෙව වෙය්‍යත්තියතාය සද්දනීතිරූපසිද්ධ්‍යාදිම සමොලොකෙත්වා සංචිනිත්වා රචිතා සා ගන්ථස්සිමස්සාවසානෙ ඨපිතා හොති යථා කච්චායනං, තථෙව ගන්ථවෙපුල්ලෙන පරිස්සමමාපජ්ජමානානං හිතාය සුඛාය යොගයොගාධකානං සංදස්සනෙන කතා අකාරාදික්කමමණිකා සුත්තසඤ්ඤාලොපාදෙසාගමප්පච්චයධාතුකිතනන්තපාඨා දස්සිතා හොන්ති, සබ්බෙ තෙ හිතෙසා ගන්ථස්සිමස්ස ගාරවමාවහන්තා අපනෙන්තා සිස්සානං පරිස්සමන්ති.

එවං මයා විජ්ජොදයපරිවෙණාධිපතිස්ස ලද්ධොකාසං සුමනගිරිපාදෙ පදචෙතියඨානෙ ච ගාලුවිහිතෙ විසයෙ චෙව පච්ඡිමදිසාසඬ පධානසඞ්ඝනායකධුරන්ධරස්ස බුධජනනබකිරණසමුජ්ජලිතපාදපීඨස්ස සුවිමලතපොචාරාදිගුණසමුදයසමන්නාගතස්ස තෙපිටකපරියත්තිපරියොගාළ්හචිත්තස්සානෙකභාසාසත්ථසමයන්තරපාරගූපවරතරබුද්ධිනො සුබොධිකාදිවිසිට්ඨතරගන්ථනිම්මාපකස්ස පූජ්ජාචරියාසභස්ස සිරිසුමඞ්ගලාභිධානස්ස මහාථෙරපාදස්ස ඡෙව ගාලුවිහිරඤ්ඤ;තෙ

හොන්ති විජ්ජතීති ලද්ධා ච තා දුබ්බොධාය සංවත්තන්ති ලෙඛක සංකිලිට්ඨසමාකුලතාය.

අපි ච පනිමිස්සා මුඛමත්තදීපනියා සුත්තවණ්ණනානයො පසත්ථතමො නාතිවිත්ථාරගම්භීරො නාතිරසෙසා හොති සුඛග්ගාහො, අනුපදිට්ඨං චෙත්ථ සුද්දත්තකිස්සවනිරුත්තිං මහානිරුත්තිං ච විනා එකස්සාපි ගන්ථස්ස වා කත්තුනො වා නාමං, අපදිට්ඨං එතස්ස නාමං සුත්තනිද්දෙසපඤ්චිකාපදීපසද්දසාරත්ථජාලිනාදීසු අධිගතෙසු පොරාණකතගරුසු ගන්ථෙසු, තස්මාස්සා අතීවපොරාණකතා ඤායතෙ, තථාපි අට්ඨකථාචරියස්ස පරවාදීභකෙසරීභූතස්ස බුද්ධඝොසත්ථෙරාසභස්ස ඔරතො භවිතබ්බතා පඤ්ඤායති චෙත්ථ "බුද්ධඝොසස්ස කතී" ති නිදස්සනස්ස නිද්දිට්ඨත්තා.

අපි ච යානි පනෙත්ථ දිස්සන්ති ඛත්තිංසමත්තානි සුත්තානි පුරිමපොත්ථකෙනාගතානි මුද්දාපනෙ ච තත්ථ තත්ථ අධිකාතො බහි කත්වා හත්ථෙකෙන නිදස්සිතානි, තානි සුද්දත්තකිස්සවනිරුත්තිමහානිරුත්තිතො පක්ඛිත්තානීති පවත්ති සූයතෙ, යථා; "එවං හි සූයතෙ සබ්බපොපජනිතවිබ්භන්තබුද්ධීහි මන්දෙහි ඌනමිදන්ති මඤ්ඤමානෙහි සුද්දත්තකිස්සවනිරුත්තිමහානිරුත්තිතො කානිචි සුත්තානි ඉධ පක්ඛිත්තානි, න ච තානි සුපරිසුද්ධෙ පුරිමපොත්ථකෙ සන්දිස්සන්ති" ති, තසෙමදං යස්ස කස්සචි සුත්තපාඨස්ස විවරණන්ති ගම්‍යතෙ, අථවා ඉධ වොහරියමානං කච්චායනමතන්ති කතස්ස අඤ්ඤස්සිදං විවරණන්ති දට්ඨබ්බං. "කත්තුකම්මානං කිත්" ඉති සුත්තස්ස "කච්චායනස්ස කතී" ති නිදස්සනස්ස නිද්දිට්ඨත්තා, සෙය්‍යථාපි සාරස්සතව්‍යාකරණස්ස 'සිද්ධන්තචන්ද්‍රිකා' ටීකා, එදනු පනායං කච්චායනගන්ථො පුරිමපොත්ථකස්ස අනන්තරධානතො චිතො උද්ධටො සඞ්ගහිතො විය භායති තෙසමෙත්ථ සුත්තානමභාවතො.

අපි චෙත්ථ සක්කතගන්ථාගතා පඤ්චවිධනිරුත්තියො දස්සිතා හොන්ති, අඤ්ඤානි ච ලොපොපධාලක්ඛණානි, තස්මායං ගන්ථකත්තා සක්කතසද්දසත්ථන්තරකොවිදො මහාවෙය්‍යාකරණොති පච්චෙතබ්බො.

එවං විවිධවිසිට්ඨනයසම්පන්නා පණ්ඩිතජනසෙවනීයා සුද්ධමාගධිකා චෙසා කච්චායනපාටවාය මහොපකාරී භූතා දුල්ලභා හොති විජ්ජතීති සුද්ධමාගධිකගන්ථාපකෙහි, ලද්ධා ච තත්ථ තත්ථ අවිදිතසද්දසත්ථානං ලෙඛකානං අක්ඛරවිඤ්ඤාසාදිකං දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යං කත්වා පටිලෙඛකදොසතො නානාඨානෙසු බහුසො කිලිට්ඨතරා ජාතා ඛලිතා ඌනාතිරෙකපදසම්බාධෙහි ච සම්පයුත්තා, තථා මරම්මපොත්ථකතො පරිවත්තිත්තාපි අකොවිදමරම්මක්ඛරෙහි ලෙඛකෙහි ලිඛිතත්තා දෙසන්තරෙහි චෙව අනුචිතක්ඛරෙපපාතෙන ච කිලිට්ඨතරා ජාතා, තාය දොසාපහරණෙන සුවිසොධං කාරෙත්වා කච්චායනව්‍යාකරණජ්ඣායකානං සිස්සානං ධාරණුග්ගහණාදීසු පරිස්සමවිනොදෙතුමිච්ඡන්තා ධීමන්තා මහන්තෙන මහාභොගෙන උස්සාහෙන සුපරිසුද්ධත්ථායෙන අනුල්ලංඝිතසම්බුද්ධසමයාය

තොතන ඇඩ්මන් රෙලැන් ඉති ගරුගහිතනාමධෙය්‍යෙන ගුණරතනාකරෙතෙන සාමික්ඛදෙසෙන වාසලමුදලිමන්තිනා මහාසයෙන අපෙක්ඛිතෙනානං බලිතාපහරණෙ සජාතුස්සාහො ලද්ධායං නානාදිසාසු විචිනිත්වා සීහලක්ඛරවිසුද්ධිතානි අධිගතානි පොරාණිකතරානි කතිපයපොත්ථකානි ච මරම්මවිසයානීතානි පොත්ථකානි ච සමාහරිත්වා තෙහි වුත්තා ච ටීකායො නිස්සාය බලිතාපහරණෙන චෙව ඌනපූරණාධිකාපගමනෙන ච යථාබලං යථාසත්ති පරිසොධෙසිං, තථා මූලපොත්ථකං කච්චායනගන්ථඤ්ච

අථායං ටීකා සංසොධිතාපි විසෙසෙනොපපරික්ඛාය ඤාතබ්බා කතිපයදෙසා තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤායිංසු, තෙ ච පන බලිනෙ අතිසයොපපරික්ඛාය පරිහරන්තෙන සුපරිසුද්ධතං, එවමෙවං යථාබලං යථාසත්ති බලිතමපනීය සඤ්ඤතො මයා යො තස්මිං සමයෙ කොලම්බනගරෙ රජ්ජකෙ පාචීනපොත්ථාලයෙ පධානභූතො නියුත්තො නෙකභාසාසමයන්තරකොවිදො සුධීමා ජෙද්‍රික් ඉති ගරුගහිතනාමධෙය්‍යො එච් ඇම් කොර්බොටගොත්තො මහාසයො, සො රජ්ජකියමුද්දාලයෙ මුද්දාපනත්ථමොකාසමකාරෙසි. තතො ගන්ථස්සිමස්ස සහ මූලපොත්ථකෙන මුද්දාපනොධිකාරත්තං සම්පස්සන්තෙහි ච විකකමසීහාදීහි කතිපයසුධීහි සඤ්ඤත්තෙන මයා තඤ්ච හොති සරූපලබ්භනෙසු පකාසිතනං, යථා සිද්ධන්තවණ්ණිකා ටීකා, තථා දිස්සන්ති වාක්‍යානි යත්ථ කත්ථචි ටීකාගතානි මූලපොත්ථකාරූළ්හානි උදාහරණානි, කානිචි තානි අපාකටානි හොන්ති කානිචි සමාහටානි, සමාසකප්පෙ ච මූලපොත්ථකාගතානි අතිවිත්ථාරගතානි නිද්දෙසනපදානි අපනීය ටීකාය පකාසිතානි ඨපෙත්වා මාතිකාපදානි, තථෙව දිස්සන්ති චෙත්ථ යත්ථ කත්ථචි විසදිසා පාඨා වා පදානි, තානෙපදිනානි පණ්ණෙනන.

අපි ච නත්ථිදානි කච්චායනසුත්තානුසාරකි බහුසො වොහාරමප්පත්තා සද්දරූපප්පකාසිනී සද්දරූපමාලා චෙව ධාතුරූපමාලා ච, තස්මා සිස්සානං කොසල්ලත්ථාය චෙව වෙය්‍යාකරණියතාය සද්දනීතිරූපසිද්ධාදීච සමොලොකෙත්වා සංචිනිත්වා රචිතා සා ගන්ථස්සිමස්සාවසානෙ ඨපිතා හොති යථා කච්චායනං, තථෙව ගන්ථෙවසුලෙන පරිසම්මාපජ්ජමානානං හිතාය සුඛාය යොගයොගාවකානං සංදස්සෙතුං කතා අකාරාදික්කමෙණිකා සුත්තසඞ්ඛ්‍යාලොපාදෙසාගමප්පච්චයධාතුනිපාතනපාඨා දස්සිතා හොන්ති, සබ්බෙ තෙ හියෙව ගන්ථස්සිමස්ස ගාරවමාවහන්තා අපනෙතන්තු සිස්සානං පරිස්සමන්ති

එවං මයා විජ්ජොදයපරිවෙණාධිපතිස්ස ලද්ධායං සුමඞ්ගලපාදෙ පදවෙතියන්තෙ ච ගාලුවිහිරෙහි විසයෙ චෙව පච්ඡිමදිසාය ච පධානසඞ්ඝනායකධුරන්ධරස්ස බුද්ධප්පනපිතරණසමුජ්ජලිතපාදපීඨස්ස සුවිමලතපොචාරාදිගුණසමුදයසමන්නාගතස්ස තෙපිටකපරියත්තිපරියොගාලුහවිත්තස්සනෙකභාසාසත්ථසමයන්තරෙසුපවුත්තරබුද්ධිනො සුබොධිකාදිවිසිට්ඨතරගන්ථකම්මාපකස්ස පුජ්ජාචරියාසභස්ස සිරිසුමඞ්ගලාභිධානස්ස මහාථෙරපාදස්ස චෙව ගාලුවිහිරෙ,තෙ

නගරෙ අනඤ්ඤරම්මජ්ඣාවුත්ථස්ස සීලාචාරජ්ජවමද්දවාදිගුණගණ ඛන්තිවියසමන්නාගතස්ස අනඤ්ඤාභිධානස්ස මහාථෙරවරස්ස ච සිස්සභූතෙන තස්මිං විජ්ජොදයපරිවෙණෙ දුතියාචරියට්ඨානමධිගත පුබ්බෙන අනඤ්ඤරාමාධිපතිනා ධීමතා ධම්මරතනාභිධානෙන ථෙරෙන සුසික්ඛිතස්ස විවිධවිසිට්ඨගන්ථසම්පන්නස්ස පරිසමන්තාඤ්ඤගච්ඡසමාකිණ්ණස්ස පරිනිට්ඨිතසීමස්ස ගරුගච්ඡස්ස පමොදබහුම සම්භූතාභූතා සන්ති චෙ සන්තා කුසන්තාම්පහරන්තා තෙති

නිසින්නො පනායං ගරුගනෙනා සම්මාසම්බුද්ධපරිනිබ්බාණතො චතුස්සතාධිකද්විසහස්සචත්තාළීසතිමෙ හෙමලම්බාභිධානෙ වස්සෙ සූරෙ අජරාසීගතෙ චිත්තමාසස්ස කාළපක්ඛචතුත්ථියං විසාඛනක්ඛත්තස්ස පඨමසවිකාසම්පත්තෙ මඞ්ගලවාරස්ස පුබ්බණ්හෙ දසම ඝටිකායං ලද්ධාගතෙන සත්තුපද්ධවිසෙසවිසොසනසරදරවිකිරණසදිසරාජතෙජෙන පටිරාජ්ජහවිමද්දනකෙසරිභූතෙන ජිනසාසනසංරක්ඛණතිස්සද්ධාබුද්ධිවිරියපතිමණ්ඩිතහදයෙන නෙකරජ්ධිසමන්නාගතෙන මහින්නා සොම්ඩෙච් ප්‍රා පරමින්දමහාමකුටසම්මතමහාචූලාලඞ්කරණදෙවවංස ඉතිඛ්‍යාතෙන රජාධිරාජෙන පටිග්ගහිතො හොති තදහෙවාපරණ්හෙ කොළම්බනගරෙ රාජමන්දිරෙ රාජපරිසායං සන්නිසින්නෙනාති

W DHAMMARATANA

සම්බුද්ධපරිනිබ්බාණතො 2440 චිත්තමාසස්ස
කාළපක්ඛචතුත්ථියං

PREFACE AS REGARDS THE EDITOR.

කතඤ්ඤුපකාසනා

ලඞ්කාය කිත්තිසිරිභූතධරාධිපම්හි
රජ්ජියා විජිතජං අනුසාසමානෙ,
සීලාදිනෙකගුණමණ්ඩනමණ්ඩිතො යො
ආසී තපොධනසුතො සරණඞ්කරව්හො

සඞ්ඝාපරෙ පවරසීලමහාධනෙන
රඤ්ඤාධිපාදිජනතං පරිතොසයන්තො,
සො ජීනබුද්ධසඤ්ජිතසාසනමෙත්ථ දිස්වා
රඤ්ඤො පවෙදසි තදුග්ගමවුද්ධිකාමො.

සො තෙන බොධිචරිතානුගතොව භූපො
සුත්වා ජනස්සුතිමසොජ්ඣපුරා වරම්හා,
අනෙත්වුපාලිථෙරවිරාදිමහාගණසඞ්ඝං
දීපෙසි සුද්ධුපසම්පදසික්ඛමග්ගං

“සම්බුද්ධපරිනිබ්බාණා විසහස්සසතද්දුවෙ,
“තෙනවුතිවච්ඡරෙ පත්තෙ පණ්ණාකාරෙහි නෙකධා.

“පූජවත්ථූනි නෙකෙහි රාජසන්දෙසමුත්තමං,
“දත්වා අමච්චෙ පෙසෙසි අයොජ්ඣපුරමුත්තමං

“සමාදය අමච්චා තෙ රාජසන්දෙසමාදිකං,
“මනුස්සෙවන මහතා ගාරවෙන ගතා පන

“ලඞ්කාරක්ඛාභිසුත්තෙනාහි ඔලන්දෙහි ජනෙහි තෙ,
“නාවමාරුය්හ ගන්ත්වාන සාමින්දවිසයෙ පන

“අයොජ්ඣපුරසම්පත්තා තස්මිං දෙසෙ ජනාධිපො,
“රාජසන්දෙසමාදීනි ගහෙත්වාන යථාවිධිං

“අමච්චානම්පි කාතබ්බසඞ්ගහං සාධු කාරිය,
“පවරං රාජසන්දෙසං ඔලොකෙත්වාන බුද්ධිමා

“බුද්ධත්තමෙව පත්ථෙන්තො පූරෙන්තො දසපාරමිං,
“සාසනං අභිපාලෙන්තො ධම්මිකමෙහා නරාධිපො

“ජිනසාසනස්ස ලඞ්කායං පරිහීනභාවමාදිකං,
“සබ්බං පවත්තිං ඤත්වා විසෙසෙනෙව කම්පිතො.

“සම්බුද්ධසාසනං තස්මිං වුද්ධිං කාතුං අහම්පන,
“උපත්ථම්භො භවිස්සාමි චින්තෙන්තො සො මහීපති.

“සාමින්දවිසයෙ තස්මිං සඞ්ඝරාජාදිකෙ බහූ,
“බහුස්සුතෙ ධම්මධරෙ චිරපබ්බජිතෙපි ච.

“විනයඤ්ඤූ මහාථෙරෙ සාසනකිච්චකාරකෙ,
“සම්මෙළ සන්නිපාතෙත්වා විචාරෙත්වාන සාධුකං

“අප්පිච්ඡසන්තුට්ඨිගුණාධිවාසං ආචාරසීලාදිගුණෙනුපෙතං,
“උපාලිථෙරපාමුඛාතිරෙකං තිමත්තසිත්වා දසවග්ගසඞ්ඝං

“ලඞ්කාදීපෙ අසන්තෙ ච ධම්මවිනයපොත්ථකෙ,
“සුවණ්ණපටිබිම්බඤ්ච සුවණ්ණපොත්ථකං වරං

“ලඞ්කාදීපෙ මහාරාජෙ පසන්නො සො මහීපති,
“පවරං රාජසන්දෙසං පණ්ණාකාරෙ ච නෙකධා

“අයොජ්ඣරජ්ජමෙව ච රාජා වෙස්සන්තරො ඉව,
“සො හි ලඞ්කම්පෙසෙසි ජිනධාතුසරං වරං

“එවං සා සොණ්ණබිම්බාදිං සම්පාදෙත්වාන පෙසිතා,
“නාවා නෙකභයාකිණ්ණෙ ගම්භීරෙ බහුපද්දවෙ
“නිරුපද්දවාව ආගන්ත්වා ලඞ්කාදීපවරෙ සුභෙ,
“තිකොණමාලතිත්ථං සා මහානාවා අපාපුණි
“ලඞ්කාධිපො මහාරාජා පවත්තිං තං සුණිත්ව සො,
“සිරිවඩ්ඪනපුරෙ සඞ්ඝං සන්නිපාතෙත්ව නාගරෙ.

" මහාජනම්පි කාරෙන්තො පසන්නො මනුජාධිපො
" මහාසම්මුදිතො යාව සිරිවඩ්ඪනපුරං වරං

" තාව මග්ගං විසොධෙත්වා ආරාමෙ ච තහිං තහිං,
" කාරාපෙත්වා ජනින්දො සො මහාසෙනාපතාදයො

" අමච්චෙ පෙසයිත්වාන ජිනබිම්බධම්මපොත්ථකෙ,
" භික්ඛුසඞ්ඝාදිකෙ සබ්බෙ ආනෙත්වාන යථාක්කමං

" මහතා ගාරවෙනෙව මහතා උස්සවෙන ච,
" අතික්කමිත්වා අද්ධානං සුමනකූටාගතාය හි

" මහාවාලුකගඞ්ගාය සමීපං සමුපාගතෙ,
" සිරිවඩ්ඪනපුරාධීසො පුඤ්ඤකාමො ජනාධිපො

" චතුත්ථායසමාරබ්භ පච්චුග්ගමනජං ඵලං,
" ඉච්ඡන්තොව මහාරාජා පුඤ්ඤකාමො මහායසො

" හත්ථිඅස්සාදිකෙහෙව බලකායපුරක්ඛතො,
" පච්චුග්ගන්ත්වාන සද්ධාය මහාථෙරාදිකං වරං

" වන්දිත්වා සො මහාසඞ්ඝං සම්මාසම්මොදි තංඛණෙ,
" කථං සම්මොදනීයඤ්ච වීතිසාරෙත්වා සාධුකං

" චතුත්ථකං පුරෙ කත්වා අගන්ත්වාන සකං පුරං,
" පුප්ඵාරාමෙ සුභෙ ඨානෙ කාරිතම්හි මනොරමෙ

" ඉසිකාජදනෙ තස්මිං සඞ්ඝාරාමෙ අලඞ්කතෙ,
" පවරං භික්ඛුසඞ්ඝං තං වසාපෙත්වා තතො පන

" උපඩ්ඪභත්තෙ සක්කච්චං පච්චයෙහි දිනෙ දිනෙ,
" සුබද්ධකෙහි විචාරෙතුං අමච්චෙපි නියොජයි

" අයොජ්ඣපුරතො තෙන රාජෙන පෙසිතං වරං,
" රාජසන්දෙසමාදීනි ගාහාපෙත්වාන ආගතෙ

" රාජදූතාදයොමච්චෙ යුත්තට්ඨානෙ වසාපිය,
" කත්තබ්බසඞ්ගහෙ තෙසං කාරෙත්වා මනුජාධිපො

" සම්බුද්ධපරිනිබ්බාණා විසහස්සසතඤ්ඤුවෙ,
" ජනනාවුත්තිහායනෙ තස්මිං මාසෙ ආසාළ්හිනාමකෙ

" සම්පත්තපුණ්ණමායං සො මහාරාජා මහබ්බලො,
" මහතා රාජානුභාවෙන සංයුතොව මහීපති

" පවිසිත්වාන ආරාමං තම්හි මජ්ඣිගතෙ සුභෙ,
" උපොසථඝරෙ සම්මා පඤ්ඤපෙත්වාන ආසනෙ

" සීලාචාරගුණූපෙතනිපුණොපායපෙසලං,
" මහාඋපාලිථෙරඤ්ච සබ්බසත්තහිතෙ රතං

" දුතියාරියමුනිත්ථෙරං සසඞ්ඝං හි නිමන්තිය,
" නිසීදාපිය තෙනෙව ලඞ්කින්දො මනුජාධිපො

"සාමණේරෙසු ලඞ්කාය පධානානං තදා පන,
"මහාමහං පවත්තෙනානෙන දාපෙසි උපසම්පදං.

ඉච්චත්‍රොපාලිථෙරාදියතීනං නිකායෙ තදා,
පබ්බජ්ජායුපසම්පත්තිලද්ධෙසු පන භික්ඛුසු.

ථෙරො ආසි ධම්මදින්නො වෙත්තසාලාඛ්‍යගාමජෙ,
ලඞ්කායං දක්ඛිණස්සාය යතිසෙට්ඨධුරන්ධරො

තිචත්තාලීසති සිස්සා තස්සාසුං ජිනසූනවො,
ථෙරා තෙ ජොතයුං හෙට්ඨා රට්ඨෙ ගොතමසාසනං.

තෙසු යො පඨමො ආසි සීලාචාරගුණාකරො,
ලද්ධූපසම්පදොපාලිථෙරාදීනමුපන්තිකෙ

සපුඤ්ඤසාරත්ථච්ඡෙරො ධීරො සකපරත්ථිකො,
ගාමෙ පලලතන්තරාඛ්‍යම්හි ජාතො ආසි සුවිස්සුතො.

ථෙරො සො තිස්සගාමස්මිං තෙලවත්ථුති පාකටෙ,
නාලිකෙරදුමාදීහි සඞ්කිණ්ණෙ වනරාමකෙ.

රම්මෙ විජයබාහාදිපරිවෙණපතිට්ඨිතෙ,
වසීවසීනමාවාසෙ සචත්තීසතටනකිකෙ.

සුසෙතසල්ලගච්ඡාදිජනනං ජිණ්ණං විකිණ්ණකං,
චෙතියාදිම ගන්ථාන නිද්දිට්ඨොපි ච සාධුකං.

තතො තත්ථ මටාසන්නං ථෙරං තං ගාමවාසිනො,
මාපෙත්වා පණ්ණසාලාදිං නිකෙතෙසුං යථාවිධි.

තස්සාසුං සිස්සකා ඉන්දජොති ඉන්දසරොපි ච,
ධම්මරක්ඛිතසඤ්ඤො ච සීලරක්ඛිතනාමකො

තථෙව ඉන්දරතනො මාකාවිටසමව්හයො,
ඉච්චෙතෙ විදුරා ථෙරා ජොතෙසුං ජිනසාසනං.

තෙසු රක්ඛිතසීලෙසු සීලරක්ඛිතනාමකො,
ථෙරො තු උදිතෙ වංසෙ ජාතොසි ගාමනුත්තමෙ

ගිම්භාපගපතීරස්මිං සාබරක්ඛණ්ඩනාමකෙ,
තයො තස්ස ගුණාවාසා සිස්සාසුං ජිනවංසජා

ඉන්දජොති සුතානන්දො ච ජෙතුත්තරොති විස්සුතා,
තෙසු මජ්ඣිමකො භික්ඛු භික්ඛුභාවා අපාගමො.

ථෙරො තු තතියො තත්ථ වසී සද්ධම්මකොවිදො,
සීලාචාරගුණාවාසො සද්ධාසත්ථාගමො සුධී

පඨමො එව්විරෙ අම්බවනගාමසමුබ්භවො,
ගිම්භාපගතටාභාසෙ සඞ්කුලිතසඞ්කුලෙ.

ගණ්කනාගාමමජ්ඣම්හි චණ්ඩදුම්ලපබ්බතෙ,
සුරම්මෙ පදරාරාමෙ විහාසි යාවතායුකං.

ඉන්දජොතිස්ස ථෙරස්ස තස්සාසුං සිස්සකා දුවෙ,
රෙවතො උපනන්දොති සීලාභරණභූසිතා.

සීතාසූපනන්දව්හයෙ වසි තත්ථ සුසංවුතො,
රෙවතව්හයෙ භද්දගාමජෙ සඞ්ඝාවුත්තමො.

වසි සවජ්ජනගාමස්මිං ලෙණමාරබ්භමාපිතෙ,
ආරාමෙ පවරෙ රම්මෙ නෙකපාදපලඞ්කතෙ

තස්ස චාහු තයො සිස්සා පටිපත්තිපරායණා,
ආනන්දො වත්තදස්සීන්දරතනොති සුසංවරා

තෙසු චානන්දථෙරස්ස සද්ධාදිධනසෙවිනො,
උබ්බාලිමත්තනසඞ්ඛාතා ජාතිභූමාසි රම්මකා

ලඞ්කායං දක්ඛිණස්සාය ගාලවාඛ්‍යනගරූපන්තගෙ,
හින්තාලපිටිගාමස්මිං මාපිතෙ ච නිජව්හයෙ

ආරාමෙ සො වසී නෙතා සික්ඛාකාමො දයාපරො,
තස්ස ථෙරවරියස්ස ඡ සන්ති චෙව සිස්සකා

මෙධඞ්කරො සුනන්දො ච සීලවංසාභිධානකො,
ධම්මාදිරතනො චාපි සිරිනිවාසොති ජඞ්මෙ

යො තෙසුපණ්ඩිතතරො පවරො සුධීරො
ධීරොත්තමස්ස නිකටෙව සුලද්ධවිජ්ජො,
විජ්ජොහිතස්සිරිසුමඞ්ගලථෙරිසිස්ස
සිස්සස්සචො භවති තත්ථ ගරූපගො ච

යො සඞ්ඝනන්දිරවිරෙන සිතො පසත්ථො
සත්ථෙ නිරුත්තිනිකරාගරූපනීතො,
නීතො භවි පතිතලෙඛසදූසනෙහි
නෙකීහකාය තම්බිය හරිය සම්මා

ලඞ්කාවකාසමවලම්බ මුධා සුලද්ධා
ලඞ්කාධිනාථපවරා පවරාසයස්මා,
යස්මා තවීනහිතකාරී සමූලගන්ථො
ගන්ථොගධං තමධිකම කරිය තස්මා

මුද්දාපිතො විවිධගන්ථසමාහිතෙන
තෙනෙව ධම්මරතනෙන සුධීසයෙන,
යෙනෙව සන්ති ච පරෙ කලුසා තුසන්තා
සන්තා හරං තමිහ තුස්සතු මුද්දිතාය

සාමිස්සරාධිපතිනාසිධ රජ්ජුපෙ
සුපිකතෙනාබිලසිඞ්ඛ මහාපයෙන
යෙනන්දසූලිජ්ජිනා රිපුනිජ්ජපඞ්ක
පඤ්චකරූභෙසසදියෙන පටිග්ගහීතොති

ERRATA.

සුද්ධිපණ්ණං.

පිට්ඨඞ්කා.		පන්ත්‍යඞ්කා.		අසුද්ධපාඨො.		සුද්ධපාඨො.
2	...	15	...	ගාහනතථං	...	ගාහණ්ණතථං
3	...	11	...	සුසුදනංතො	...	සුදනංතො
	...	38	...	දෙසිත	...	දෙසිත
4	...	19	...	හෙදවසෙන	...	භෙදවසෙන
5	...	3	...	අවතගික	...	අවතපික
23	...	36	...	තෙ—අහං	...	තෙ—අහං
26	...	3	...	බ්‍රෑවිං	...	බ්‍රෑවිං
29	...	29	...	ගණිපි	...	ගණ්ඨිපි (එවං සබ්බත්ථ)
45	...	6	.	සිජ්ඣනති	...	සිජ්ඣන්තී" ති
	...	24, 25	...	අචාදෙසො	...	අචෝදෙසො
	...	28	...	නිගහිතං	...	නිග්ගහිතස්ස
49	...	4	...	සාවංචිදං	...	සාවංචිට
	...	9		විංචච පංචච	...	පංචච විංචච
51	...	39	..	අගසිසසිති	...	අනිසසිති
53	...	5	.	එකවට්ටබහල	.	එකමට්ටබහල
55	...	11	...	ලෙපෙ	..	ලෝපෙ
56	...	12	...	සුනකතො	...	සුනකතො ගොණතණ්ණව
59		33	. .	ලබ්හති	...	ලභති
58	...	27	.	තබ්ජිස්ස	..	තත්වජිස්ස
	.	31	.	පෙසපෙඛිසති		පෙඛිසති
63	...	23	...	ලිඛි ලෙස	...	ලි ඛිලෙෂ
64	...	27	. .	රජ	...	රජ්ජ
71	...	22	.	සිකබුතො	...	සිකබුතො
73	...	25	. .	තෙතත	...	තෙ
76	...	19	...	සම්භාතිශෙව	...	සම්භාතිශෙසව
79	...	27	...	එරිසාන	...	එරිසාන
81	...	3	...	සවාගමො	...	සං වාගමො
83	...	14	...	අපු	...	අපු ං
92	...	24	...	සමාස්සකං	...	සමාස්සකං
99	...	16	...	සමකාවා		සමිනාවා
103	...	35	. .	වද්ධු	...	වද්ධු
106	...	18	...	වණ්ණ	...	වණ්ණ
109	...	4	...	ගනපදානි	...	ගනපදානි
113	...	26	...	නි	.	නි
115	...	7	...	සිතසතණ්ණස		සිංහතණ්ණස
116	...	4	...	විගහතණ	...	එගහතණ
122	..	13	...	රකති	...	රකති
123	...	39	. .	නාසීතො	.	නාසිතො, අගහතො
124	...	19	. .	නමො	.	තනති
126	...	15	.	පනති	...	පවිනති

පිට්ඨියා	පන්තියා.	අසුද්ධපාඨො.	සුද්ධපාඨො.
130	16	වත්තතො " නාසස	" නාසස
132	14	අධිකාරතං	අධිකාරතො
134	8	චත්තාරි	චත්තාරී
135	40	ච	ච
141	7	ඉමෙවමෙතසු	ඉමෙවමෙතසා
142	7	තජ්ජිතං	සන්තජ්ජිතං
	40	සන්තපරමෙතා	සන්තපරමෙතා
143	20	මත්තස්ස	මත්තස්ස සච්ඡිකතස්ස
144	31	පුංසතුංසකානි	පුත්තපුංසකානි (එවං සබ්බත්ථ)
146	7	ආමත	ආත
147	39	උඅආදෙසා	අලආමදෙසා
155	4	රජ්ජුති	රජ්ජුති
172	24	පසසාදි	මස්ස
177	30	එමතපජීති	එමතපජීති
182	2	මසා සසථා	සසථා
191	27	අමතසා	අමසා
197	36	සවිපයොගතතණ	සවිපගෙයොගතතණ
200	35	පිවිච්චෙතසමා	පිවිචෙවතසමා
204	29	සාදිමිති	සාදිං
208	12	බ්‍යජනානටිති	බ්‍යජනාති
209	21	මියාති	මියාතයාති
218	8	අසිධමෙව	අසිධෙවෙම
	..	විතයා	විනයා
222	17, 22	සීතවූ	සීතවූ
223	35	මොසිකා	මොසිකා
225	27	අසාදෙසං	අසාදෙසං
232	6	සතති	සතති
235	23	තබ්බිමසසතා	තබ්බිසෙස්සතා
240	29	පාදන	පාදූන
246	9	යොගතතණ	යොගතතණ
252	40	දූරෙති	දූරෙති. සමුමන
253	7	උපසජ්ජසීති	උපසජ්ජිති
	18	සිජපිසාතං	සිජපිසාතං
	19	වරමණති	වරණති
258	24	සච්චාදනු	සච්චාදනු
259	23	පුජචාල	පවාලා
	29	වච්මත	වච්මතත
260	11	තජීයා	තජීයා ච
264	35	සසථ,	,සසථ
265	19	මිසං	චාසං
270	38	චිමණණති	චමණණති
271	2	සමදද,	සමදද
275	39	අච්කරණ	අච්කරණ (එවං සබ්බත්ථ)
280	6	වසදද	[illegible]
283	9	ජිවිතතං	[illegible]
285	8	සුසස	[illegible]
287	8	මිකම්ඝාතං	[illegible]

පිට්ඨඞ්කො		පන්ත්‍යඞ්කො		අසුද්ධි.		සුද්ධි.
288	...	2	...	අභිහනති	..	අභිහනති
289	...	21		නීයි	...	නීණි
290	...	9	...	කිපිල්ලිකා	...	කිපිල්ලිකා
293	...	44	...	තරෙසන	...	නරෙසන
299	...	23	.	දඬ්බා	...	දඬෙබා
306	...	2	...	සදූපනතිං	...	සදූපනතිං
309	...	17	...	කාපිලවත්ථීයකා	...	කාපිලවත්ථවීයකා
310	...	11	...	තෙලිකා	...	තෙලිකො
	...	18	...	ජාතිචිව	...	ජාතිරිව
352	...	19	...	සුවිතෙසුසුතව	...	සුවිතෙසුසුතෙනව
354	...	10	...	සොසුතෙනව	...	සොසුතෙනව [සබ්බත්ථ)
359	...	27	...	බාවිතරණෙසු	...	බහාවිතරණෙසු (එවං
362	..	27	...	ණලපතො	...	ණලපවිවතො
	.	35	..	කරීසතො	...	කරීසතො
375	..	14	...	දදති	...	දධාති
379	...	10	...	ඉසාණ චා	...	ඉසාණ (එවං සබ්බත්ථ)
	...	32	...	පෙතබ්බතො	...	පෙතබ්බතණ
404	...	32	...	ගච්ජති	...	—
406	...	21	...	සකිකාර	...	සකිකාර
409	...	5	..	සධන	...	සාධන
413	...	14	...	වරතාවි	...	වෙදාවි
420	...	11	...	සකාරසා	...	සකාරසා
432	...	7	...	විස	..	විස්ස

INDEX.

අනුක්කමණිකා.

MUKHAMATTADIPANI;

OF

KACHCHÁYANA TIKÁ

මුඛමත්තදීපනී;

අථවා

කච්චායන ටීකා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

බුද්ධං විසුද්ධමවිසුද්ධජනස්ස සුද්ධි
සම්පාපකං සකලලොකවිමොහකස්ස,
මොහස්ස ධංසකමපිස්ස සුවුත්තධම්මං
නත්වාන සංඝමනුත්තමදක්ඛිණෙය්‍යං.

කච්චායනඤ්ච මුනිවණ්ණිතබුද්ධිමස්ස
කච්චායනස්ස මුඛමත්තමහං කරිස්සං,
පාරම්පරාගතවිනිච්ඡයනිච්ඡයඤ්ඤූ
ලද්ධූපදෙසමවලම්බ කතස්ස තෙන

යං කිඤ්චි ගන්ථං සමාරභිතුකාමෙන තාවාචරියෙන රතනත්තයස්ස පණාමං කත්වා තබ්බිහතන්තරායෙන සමාරභිතබ්බන්ති ඤාපනත්ථං මහාපුරිසලක්ඛණසබ්බඤ්ඤුතාදිගුණසම්පත්තිසමිද්ධිතාය බුද්ධස්ස, ස්වාක්ඛාතාදිභාවෙන ධම්මස්ස, සුපටිපන්නතාදිභාවෙන සඞ්ඝස්ස ච සබ්බලොකාභිවිඤ්ඤාතියස්ස අත්තනො සඤ්ඤෙවා පණාමං දස්සෙන්තො 'සෙට්ඨං තිලොකමහිතං අභිවන්දියග්ග' න්ති අදිමාහ

එත්ථ ච තබ්බිහතන්තරායතා නාම සත්ථපටිඤ්ඤාතත්ථාභිනිප්ඵාදනසමත්ථතා රතනත්තයපණාමකරණෙන හි සත්ථපටිඤ්ඤාතත්ථාභිනිප්ඵාදනසමත්ථතා හොති, තස්ස පූජනීයපූජකතා, පූජනීයපූජතාය ච මඞ්ගලභාවතො, මඞ්ගලෙන ච සත්ථපටිඤ්ඤාතත්ථපසිද්ධිතො වුත්තං හි භගවතා 'පූජා ච පූජනීයානං එතං මඞ්ගලමුත්තම' න්ති "එතාදිසානි කත්වාන සබ්බත්ථමපරාජිතා සබ්බත්ථ සොත්ථිං ගච්ඡන්ති" ති ච

අථවා තස්ස භයාදුපද්දවකරරපඝාතකත්තා, විගතභයාදුපද්දවකරණස ච සත්ථපටිඤ්ඤාතත්ථාභිනිප්ඵාදනසමත්ථතාසම්භවතො, වුත්තං හි භගවතා "එවං බුද්ධං සරන්තානං ධම්මං සඞ්ඝඤ්ච භික්ඛවෙ භයං වා ඡම්භිතත්තං වා ලොමහංසො න හෙස්සති" ති

අථවා, තස්ස පරිහානාපරිහානභාවතො, අපරිහීනපරිහානස්ස ච යථාපටිඤ්ඤාතත්ථාභිනිප්ඵාදනසමත්ථතාසම්භවතො, වුත්තං හි භගවතා, “සත්තිමෙ භික්ඛවෙ අපරිහානියා ධම්මා, කතමෙ සත්ත, සත්ථුගාරවතා ධම්මගාරවතා සඞ්ඝගාරවතා සික්ඛාගාරවතා සමාධිගාරවතා කල්‍යාණමිත්තතා සොවචස්සතා”ති.

අථවා, තස්ස ආයුවඩ්ඪනතො, වඩ්ඪිතායුනො ච යථාපටිඤ්ඤාතත්ථාභිනිප්ඵාදනසමත්ථතාසම්භවතො, වුත්තං හි භගවතා “අභිවාදනසීලිස්ස නිච්චං වුඩ්ඪාපචායිනො චත්තාරො ධම්මා වඩ්ඪන්ති” ත්‍යාදි.

අපරො නයො පකරණාරම්භෙ රතනත්තයපණාමවචනං රතනත්තයස්ස යථාභූතගුණමාඛ්‍යාපනෙන පකරණෙ ගාරවුප්පාදනත්ථං වා, තස්ස ස්වාක්ඛාතභාවෙන රතනත්තයගාරවුප්පාදනත්ථං වා.

අථවා, රතනත්තයපණාමවචනං සදාචාරවොක්කමනත්ථං, තං විඤ්ඤූනං චිත්තාරාධනත්ථං, තං පකරණස්ස ගාහකත්ථං, තං වචනත්ථාවබොධනත්ථං, තං සබ්බසම්පත්තිනිප්ඵාදනත්ථන්ති.

එවං න තස්ස සුගතාදිකතස්ස පස්ස
බුද්ධප්පසිද්ධිකරතාදිගුණෙසමග්ගං,
සබ්බඤ්ඤුතිග්ගම්පි කුරුත්තනන්තමස්ස සීමා
වත්ථුත්තයස්ස තිභවාභිහිතාරහස්ස.

තස්මා අලමතිප්පපඤ්චෙන අනුපුබ්බපදවණ්ණනමෙවෙදානි සමාරභිස්සාම.

සෙට්ඨං තිලොකමහිතං අභිවන්දියග්ගං
බුද්ධඤ්ච ධම්මමමලං ගණමුත්තමඤ්ච,
සත්ථුස්ස තස්ස වචනත්ථවරං සුබොද්ධුං
වක්ඛාමි සුත්තහිතමෙත්ථ සුසන්ධිකප්පං.

තත්ථ, සෙට්ඨන්ති පසත්ථතරං, තිලොකමහිතන්ති තිලොකෙන පූජිතං, තයො ලොකා = තිලොකං, තෙන මහිතං = තිලොකමහිතං, අභිවන්දියාති අභිවන්දිත්වා, අග්ගන්ති උත්තමං, බුද්ධන්ති පටිවිද්ධ සබ්බධම්මං, බුද්ධසද්දම්පන අඤ්ඤත්ථ බහුධා පපඤ්චයන්ති, සකම්මකධාතුතො කම්මනි තප්පච්චයො හොතීති. ඉධ පන “බුධ ගමාදිරෙත්ථ කත්තරි” ති වුත්තත්තා බුධ ඉච්චෙතස්මා කත්තරි තප්පච්චයො ලබ්භතෙ චෙති න විචාරිතං. ධම්මන්ති නවලොකුත්තර ධම්මං සපරියත්තිකං වා, අමලන්ති නිම්මලං මලපටිපක්ඛං වා, ගණන්ති සඞ්ඝං, උත්තමන්ති උච්චතමත්තා උග්ගතත්තා සෙට්ඨත්තා ච උත්තමං, උත්තමං ගණන්ති සම්බන්ධො.

බුද්ධං චෙති එත්ථ චසද්දං ධම්මසද්දෙන යොජෙත්වා සෙට්ඨං තිලොකමහිතං අග්ගං බුද්ධං අභිවන්දිය, අමලං ධම්මඤ්ච, උත්තමං ගණඤ්ච අභිවන්දියාති යොජෙතබ්බං.

එත්ථ ච සෙට්ඨන්ති වචනෙන බුද්ධස්ස ගුණමහන්තතං දීපෙති, තිලොකමහිතන්ති පූජාමහන්තතං, අග්ගන්ති ඨානමහන්තතං,

තස්ස ච ගුණමහන්තතාදිදීපනෙන ගුණහීනාධිකානම්පි නිම්මදන සම්බන්ධං දස්සෙති, ඉතරවයදීපනෙනිතරෙසං.

සත්ථුස්සාති සදෙවකස්ස ලොකස්ස සාසනතො සත්ථුස්ස, තස්සාති යො සො සෙට්ඨන්ති ආදිනා වුත්තො, තස්ස, වචනත්ථවරන්ති උච්චතෙ අනෙනාති වචනං, අත්ථීයතීති අත්ථො, වචනස්ස අත්ථො = වචනත්ථො, උත්තමට්ඨෙන වරො, වචනත්ථො ච සො වරො චාති = වචනත්ථවරො, තං වචනත්ථවරං, සුබොද්ධුන්ති සුට්ඨු ඤාතුං, වක්ඛාමීති භාසිස්සාමි, සුත්තහිතන්ති සුත්තානුකූලං, සුත්තානන්ති වෙද විවරණතසම්බන්ධිපෙතං. තං හි;

"අත්ථානං සූචනතො සුවුත්තතො සවනතොථ සූදනතො,
සුත්තාණා සුත්තසභාගතො ච සුත්තං සුත්තන්ති වුච්චති."*

සුත්තන්ති හි සූච ගන්ධනෙතිමස්ස අත්ථෙ සූචෙතීති අත්ථෙ සු සුබ්බස්ස ච ව විපල්ලාසං වාචාධිකම්මස්ස සුට්ඨු වුත්තන්ති වා—සු අභි සවෙතිමස්ස අත්ථෙ අභිසවතීති වා—සූද පග්ඝරණෙතිමස්ස අත්ථෙ සූදති පග්ඝරාපෙතීති වා—සු සුබ්බස්ස තා පාලනෙතිමස්ස සුට්ඨු අත්ථෙ තායතීති වා, "භාවකම්මෙසු ත" ඉති වත්තමානෙ "බුධගමාදිමත්ථෙ කත්තරි" ති කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති වත්තමානෙ "ගුහදිසානමන්තො නො ච" ති ධාතුන්තානං ලොපං කත්වා තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවං කත්වා තතො සූවාදීනං දීඝස්සරස්ස "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති රස්සං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං සිජ්ඣති

සුසන්ධිකප්පන්ති සුන්දරං සන්ධිකප්පං, කප්පීයති එත්ථාති කප්පො, සම්මා ධීයතීති සන්ධි සමොධානං වා, සන්ධීනං කප්පො = සන්ධිකප්පො, සොභනො සන්ධිකප්පො යස්ස සො = සුසන්ධිකප්පො තං සුසන්ධිකප්පං, එත්ථාති එතස්මිං වචනත්ථවරෙ, යං සෙය්‍යං තං ජිනෙරිතනයෙන බුධා ලභන්තීති සම්බන්ධො

එත්ථ වචනත්ථවරෙ තාව තත්ථ අත්ථභූතො ලොකියලොකුත්තර ධම්මාතො අත්ථො.

සෙය්‍යං ජිනෙරිතනයෙන බුධා ලභන්ති
තඤ්චාපි තස්ස වචනත්ථසුබොධනෙන,
අත්ථඤ්ච අක්ඛරපදෙසු අමොහභාවා
සෙය්‍යත්ථිකො පදමතො විවිධං සුණෙය්‍ය

තත්ථ ච සෙය්‍යං නාම නවලොකුත්තරධම්මං, තං ජිනෙරිත නයෙන බුධා ලභන්තීති අත්ථො,† අපි ච තප්පටිපත්තිදීපකපර ියත්තිධම්මතො සොතාපත්තිමග්ගාදිලාභාභාවා, එත්ථ ච සෙය්‍යන්ති පසත්ථතරං, ජිනෙරිතනයෙනාති ජිනෙන දෙසිතනයෙන, බුධාති සහෙතුකපටිසන්ධිපඤ්ඤාය පඤ්ඤවන්තො භබ්බපුග්ගලා, ලභ

* සුත්තනිපාත අට්ඨකථා, මජ්ඣිමපණ්ණාසක † අභිධානප. 535.

බුජ්ඣන්තීති බුධාති වුච්චන්ති බුධාති, බුධ බොධනෙතිමස්ස ලබ්ධ ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "සඤ්ඤායමනු" ති වත්තමානෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති කත්තරි ණප්පච්චයං කත්වා විභත්තුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ලභන්තීති පටිවිජ්ඣන්ති, තථාපීති තං ජිනෙරිත නයම්පි, තස්සාති හෙතු වුත්තං සන්ධාරමෙවාපදිසති, වචනත්ථ සුබොධනෙනාති පාලියත්ථාවබොධනෙන, අත්ථ ච අක්ඛරපදෙසු අමොහභාවා'ති හෙතු වුත්තප්පකාරමත්ථඤ්ච අක්ඛරෙසු ච පදෙසු ච අමොහභාවා සමධිගච්ඡන්ති තත්ථ අක්ඛරාමොහභාවො නාම සරව්‍යඤ්ජනදීඝරස්සවග්ගාවග්ගඝොසාඝොසාදිප්පභෙදෙසු අක්ඛරෙසු පටුතරඤාණතා පදමොහභාවො නාම අකාරිකාරන්තාදි ඉත්ථිපුමාදිනාමිකසමාසාදිප්පභෙදෙසු පදෙසු අප්පටිහතබුද්ධිතා සෙය්‍යත්ථිකො පදමතො විවිධං සුණෙය්‍යාති යස්මා සුත්තන්තප්පකරණෙ සවණිස්සුත්තස්ස අක්ඛරපදෙසු අමොහභාවො හොති, අක්ඛරපදෙසු වුද්ධස්ස වචනත්ථාවබොධො හොති, වචනත්ථාවබොධස්ස වුත්තානයෙන සම්මාපටිපත්තියං පටිපජ්ජනතො සෙය්‍යසඞ්ඛාත නවලොකුත්තරධම්මපටිලාභො හොති, තස්මා තදත්ථිකො තම්මූල කාරණභූතසවණසම්පත්තිනිප්ඵාදනත්ථං අනෙකප්පකාරමක්ඛරං සරබ්‍යඤ්ජනාදිභෙදවසෙන, පදඤ්ච පකතිපච්චයාදිභෙදවසෙන, උපපරික්ඛිත්වා සුණෙය්‍යාති අත්ථො, එත්ථ ච සෙය්‍යත්ථිකො අක්ඛරපදන්ති වත්තබ්බෙ පදුත්තිභයා අක්ඛරසද්දස්ස ලොපං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං නාඤ්ඤම්පි* සොතබ්බං අථ කස්මා සෙය්‍යත්ථිකොති ආහාති, සෙට්ඨත්ථවසෙන වා පධානවසෙන† වා අනෙකත්ථා හි සද්දප්පයොගා, කත්ථචි සාමඤ්ඤවසෙන නිද්දිසිතබ්බෙ'පි පච්චාසත්තිවසෙන නිද්දෙසො දිස්සති, "කාකෙ වාරය මච්ඡමහා" ති ආදීසු, කත්ථචි පධානවසෙන "රාජා ආගච්ඡති" ති ආදීසු, කත්ථචි සෙට්ඨවසෙන "අනගරි බදිරවන" න්ති ආදීසු, කත්ථචි උපලක්ඛණමත්තවසෙන "ලද්ධාතපතෙනා රාජකුමාරෙ" ති ආදීසු, කත්ථචි නානත්තාරිකවසෙන "ඝනාත්ථිකස්ස ඝටවාතය" ඉච්චෙවමාදීසු, කත්ථචි අසාධාරණවසෙන, "භෙරිසද්දො, යවඞ්කුරො" ඉච්චෙවමාදීසු, එත්ථ වුත්තං සෙට්ඨවසෙන වා පධාන්වසෙනවා'ති.

එත්ථ ච ගාථාවසෙන සහ රතනත්තයපණාමෙන ධම්මවාතපාකරණං තං සඤ්ඤානිමිත්තකත්තුපරිමාණප්පයොජනානි ච දස්සෙති. වුත්තං ච :—

"සඤ්ඤා නිමිත්තං කත්තා ච පරිමාණං පයොජනං,
සබ්බාගමස්ස පුබ්බඞ්ග වත්තබ්බං වත්තුමිච්ඡතා" ති

තත්ථ ච නාමං නාම දුවිධං සාමඤ්ඤනාමං විසෙසනාමඤ්චාති, අස්ස පන "කච්චායන" න්ති සාමඤ්ඤනාමං. සන්ධිකප්පාදීනං සාධාරණත්තා, ඉදං හි, කච්චායනස්ස ඉදන්ති කච්චායනන්ති වුච්චති. "සන්ධිකප්පො" ති එවමාදීනි විසෙසනාමානි සබ්බසාධාරණරහිතත්තා, ඉධ

* නාඤ්ඤම්පි, මරම්මපොත්ථකෙ † පධානවසෙන මරම්මපොත්ථකෙ

පන සන්ධිකප්පන්ති විසෙසනාමමාහ සුත්තසඤ්ඤාගාහී වුත්තත්තා නාමපන ක්‍රියාගුණජාතියාදිවජ්ජෙසු ගුණනාමං, තථා සාමඤ්ඤගුණ සිතක්ඛෙමොපපාතිකෙසුපි ගුණනාමං, ආවත්ථිකලිඞ්ගිකනෙමිත්ති කාධිච්චසමුප්පන්නෙනාසු පන නෙමිත්තිකන්ති වෙදිතබ්බං. අථවා සන්ධිකප්පන්ති සාමඤ්ඤනාමං වා, තථා හි කොචි ආදිවසෙන නාමං ලභති, "පාරාජිකකණ්ඩො" ති එවමාදි. කොචි අන්තවසෙන, තික නිපාතාදි අයං පන ආදිවසෙන ලද්ධනාමො'ති වෙදිතබ්බො. අය මෙවෙත්ථ සාරතො පච්චෙතබ්බො උපරි නාමකප්පසාරම්භන්තරා භාවා.

නිමිත්තං පන දුවිධං අජ්ඣත්තිකං බාහිරඤ්චාති , තත්ථ අජ්ඣත්තිකං නාම දුන්නික්ඛිත්තපදබ්‍යඤ්ජනතාය දුන්නික්ඛිත්තමත්ථං ගහෙත්වා පටිපත්තිං විරජ්ඣිත්වා දුක්ඛාභිනිමුග්ගමානං සත්තසමූහං දිස්වා සමුස්සාහිතමත්තා කරුණා. තං පන පයොජනවසාභි නිප්ඵාදනසමත්ථපකරණාරම්භකරණෙනෙව කරුණාය අත්ථතො සංවෙදිතභාවං දස්සෙති බාහිරං නාම තදාරම්මණභූතො සත්ත සමූහො, තං බුද්ධාති බ්‍යපදිසති

කත්තා නාම "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානං යදිදං මහාකච්චායනො" ති භගවතා එතදග්ගෙ ඨපිතො ආයස්මා මහා කච්චායනො, තං වක්ඛාමීති දස්සෙති

පරිමාණං පන දුවිධං පරිච්ඡෙදප්පමාණං සමූහප්පමාණඤ්චාති තත්ථ පරිච්ඡෙදප්පමාණවසෙන තෙවීසති පරිච්ඡෙදා, තථා හි පඤ්ච සන්ධිපරිච්ඡෙදා, අට්ඨ නාමපරිච්ඡෙදා, චත්තාරො ආඛ්‍යාතපරිච්ඡෙදා, ඡ කිබ්බිධානපරිච්ඡෙදා'ති' එතානෙව චත්තාරි පකරණානීති වුච්චන්ති, පඤ්ච සන්ධිපරිච්ඡෙදා සන්ධිප්පකරණං, අට්ඨ නාමපරිච්ඡෙදා නාමප්පකරණං, චත්තාරො ආඛ්‍යාතපරිච්ඡෙදා ආඛ්‍යාතප්පකරණං, ඡ කිබ්බිධානපරිච්ඡෙදා කිබ්බිධානප්පකරණන්ති සමූහප්පමාණ වසෙන පන සත්තසතාධිකසහස්සමත්තප්පමාණෙ, සුත්තානි පන දසාධිකානි සත්තසතානි හොන්ති තං සුසන්ධිකප්පනයී එත්ථ සුත්තර තච්චාවසෙන සුසන්දෙහ සම්බන්ධාවසති, භානිසංඛෙපනායී විත්ථාර පමාණත්ථාය හි සුත්තරං හොතීති

පයොජනම්පන දුවිධං මුඛ්‍යානුසඞ්ගිකප්පයොජනවසෙන. තත්ථ මුඛ්‍යප්පයොජනං නාම අක්ඛරකොසල්ලම්පන සම්පාදෙත්වා බ්‍යඤ්ජනානුරූපත්ථං පටිවිජ්ඣිත්වා පසාදෙති ච අත්ථානුරූපං බ්‍යඤ්ජනං උග්ගණ්හති ච උග්ගණ්හාපෙති ච —සො පන භගවා බුද්ධොතාදිසු චතූසු ඨානෙසු උප්පන්නං පරප්පවාදං සහධම්මෙන නිග්ගය්හ පරිසචතුක්කෙසු වෙසාරජ්ජඤාණතා හොති, එවඤ්චාපි සත්ථා සොගො තාවිකාදිසු චතූසු පදෙසු උප්පන්නං පරප්පවාදං සහ ධම්මෙන අභිමද්දිත්වා වෙසාරජ්ජඤාණතා හොති. ඉදමිධමුඛ්‍යප්ප යොජනං. තං සබ්බං එකදෙසනිද්දස්සනනයෙන දස්සෙතො වචනත්ථවරං සුබොධුතනි අහ

බ්‍යඤ්ජනානුරූපං අත්ථස්ස ච අත්ථානුරූපං බ්‍යඤ්ජනස්ස ච සුට්ඨු වචතො අධිගතත්තා භගවතො තෙසු තෙසු සුත්තන්තෙසු යං අකත්තබ්බන්ති පටික්ඛිත්තං තං පරිවජ්ජෙති යං කත්තබ්බන්ති අනුඤ්ඤාතං තං සමාදාය වත්තති, තතො අකත්තබ්බමෙව න කතං කත්තබ්බං මෙ අපරිච්චත්තන්ති පච්චවෙක්ඛතො පාමුජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස පීති ජායති, පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භති, පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදයති, සුඛිනො චිත්තං සමාධියති, සමාහිතො යථාභූතං පජානාති, පටිවිද්ධයථාභූතො සග්ගමොක්ඛද්වයස්ස භාගී හොතීති ඉදමිධ ආනුසඞ්ගිකප්පයොජනං. තං සෙට්ඨන්ති ආදිනා අපදිසති ආදිගාථාය, පන සහ පණාමෙන මුඛ්‍යප්පයොජනපඨමං පුබ්බපඨකං දස්සෙත්වා සිස්සානං තස්ස සබ්බඤ්ඤුගුණගහණධාරණාදීසු උස්සාහජනනත්ථං දුතියගාථාය ආනුසඞ්ගිකප්පයොජනමාහ. අථවා ඉති ගාථානි පයොජනවයත්ථිකානං සිස්සානං උස්සාහං ජනෙති. එවං ඉති ගාථාහි පුබ්බපඨකං දස්සෙත්වා අක්ඛරපදසම්මොහාභාවෙසු කතරං පඨමං සම්පාදෙතබ්බන්ති චින්තාය පදසම්මොහාභාවස්ස අක්ඛරසම්මොහාභාවමූලකත්තා පඨමං තං මූලකාරණභූතං අක්ඛරකොසල්ලං සම්පාදෙතබ්බන්ති දස්සෙන්තො වුත්තප්පකාරගුණං අක්ඛරෙස්වෙව පතිට්ඨිත්වා "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති ආදිමාහ.

1. අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො.

සබ්බවචනානමත්ථො අක්ඛරෙහෙව සඤ්ඤායතෙ අක්ඛරවිපත්තියං හි සති අත්ථස්ස දුන්නයතා හොති, තස්මා අක්ඛරකොසල්ලං බහූපකාරං සුත්තන්තෙසු.

අයං හෙත්ථත්ථො :—

යො කොචි ඝටපටාදි වචනත්ථො සො සබ්බො අක්ඛරෙහෙව සඤ්ඤායතෙ සඤ්ඤායති සඤ්ඤායිත්ථ සඤ්ඤායිස්සතීති, එත්ථ ච සඤ්ඤායතෙ'ති සං පුබ්බාය ඤා අවබොධනෙ ඉච්චෙතාය ධාතුයා රූපං, තාය ච පන ධාතුයා තප්පච්චයො කාලත්තයෙ'පි සම්භවති' ආහ ච "ත්‍යාදයො තෙකාලිකා" ති.

ඉදං වුත්තං හොති, ලොකියලොකුත්තරසංඛාතවචනත්ථසඤ්ඤාපකො අක්ඛරප්පභෙදොව පඨමං සක්කච්චං සික්ඛිතබ්බොති. වුත්තිං ඤ්ඤිතා වුත්තාදෙ ගාථාවයං වුත්තං, සුනෙත්තඤාණිනා සුත්තස්සාදෙ පුබ්බාචාරියවිත්ති "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" තාපරෙ.

ඉදමෙවං තස්ස බලවුස්සාහං ජනෙත්වා යථාවුත්තගුණිකා සඤ්ඤාවිධානමෙව පඨමං වත්තබ්බං, අවිඤ්ඤාතසඤ්ඤස්ස වොහාරපරිභාසතො'ති පඨමං සඤ්ඤාවිධානමාහ. සාමඤ්ඤවිසෙසසඤ්ඤාසු සාමඤ්ඤසඤ්ඤාව පඨමං වත්තබ්බා තදනන්තාගතත්තා විසෙසසඤ්ඤාතන්ති, තං දස්සෙන්තො "අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාලීසං" ති ආදි සුත්තමාරභි, තං පන සුත්තං ඨපෙත්වා සංවණ්ණෙතබ්බං, තෙනෙව හි වුච්චති

"සම්බන්ධො ච පදඤ්චෙව පදත්ථො පදවිග්ගහො,
චොදනා පරිහාරො ච ඡබ්බිධා සුත්තවණ්ණනා" ති

2 අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාලීසං.

තෙ ච ඛො අක්ඛරා අපි අකාරාදයො එකචත්තාලීසං සුත්තන්තෙසු සොපකාරා

තං යථා—අ ආ ඉ ඊ උ ඌ එ ඔ ක ඛ ග ඝ ඞ ච ඡ ජ ඣ ඤ ට ඨ ඩ ඪ ණ ත ථ ද ධ න ප ඵ බ භ ම ය ර ල ව ස හ ළ අං—ඉති අක්ඛරා නාම. තෙන ක්වත්ථො? "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො."

කිමත්ථමිදමුච්චතෙ—තස්ස තස්ස පදස්ස අක්ඛරෙති නාමං ඉමෙවචමාදීසු සුත්තෙසු අක්ඛරා නාම කතමෙ'ති සිස්සානං සංසයෙ ජාතෙ, තන්නිවත්තනත්ථමිදමුච්චතෙ අපරිපුණ්ණත්තා.

අක්ඛරා'ති එකං පදං, අපීති එකං පදං, ආදයො'ති එකං පදං, එකචත්තාලීසන්ති එකං පදන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තං, අයමෙත්ථ පදවිභාගො. අක්ඛරා නාම අකාරාදයො එකචත්තාලීසං සරබ්‍යඤ්ජනානි අයමෙත්ථ අත්ථො. වුත්තඤ්ච වුත්තියම්පි තෙ ච ඛො අක්ඛරාපි අකාරාදයො එකචත්තාලීසං සුත්තන්තෙසු සොපකාරාති ආදි, අයමෙත්ථ අධිප්පායො තෙසු "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො," ති වුත්තක්ඛරා නාම කතමෙ'ති න විඤ්ඤාතබ්බං, තෙ ච ඛො අක්ඛරාපි එකචත්තාලීසප්පමාණා සුත්තන්තානං සොපකාරා අකාරාදයොති. ඉදං හි සුත්තං "අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාලීස" න්ති

තෙ පන කතමෙති චෙ, අ ආ—පෙ—ළ අං ඉති; ඉමෙ අක්ඛරා නාම. තෙන හි පයොජනං කිං චෙ, "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති ආදීසු ඉමෙසං ගහණත්ථන්ති. කෙචි පන "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති ඉමිනාව සඤ්ඤා විහිතා, ඉදම්පන තබ්බිවරණමිති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං, එවං හි සති "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති සුත්තෙන වුත්තසඤ්ඤං කෙව අක්ඛරසුච්චනෙන කිං සො "අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාලීස" න්ති වත්තබ්බං. නෙවඤ්ච, ඉධ ච න වත්තබ්බං. අක්ඛරසුච්චනෙන සිද්ධො "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති. න වුත්තං ච කස්ස, වුත්තං වෙන, තෙන වුත්තං ත. සඞ්ගහෙතබ්බන්ති. නක්ඛරන්තීති අක්ඛරා, පරියාපන්නා එකචත්තාලීසමත්තා විවිධතා කෙචි පනා න විනස්සන්තීති අත්ථො, අ (සරො) ආදි යෙසං තෙ අකාරාදයො'ති බහුබ්බීහිසමාසො හොති. ආදිසද්දො නාම චතුසු අත්ථෙසු වත්තති.

"සමීපාදෙ පකාරෙ ච අවයවෙ ච වවත්ථිතෙ ච,
චතුබ්බිධත්ථනාමෙසු ආදිසද්දො පවත්තති."

තත්ථ, "ගාමදෙසො ධාතාමත්ථ" ති ආදීසු සමීපාදෙ දිස්සති, රූපාදයො ධම්මාදීසු පකාරෙ, අපිතෙජමිච්ඡාදීසු අවයවෙ, රූපාදීසු වවත්ථිතෙ, ඉධ පන අදි අකාර සකාරා අක්ඛරා ති අත්ථො භාවීයති. අකාරාදයො එකචත්තාලීසං වා අක්ඛරානිපාතනත්ථං ඒං. වි සති "පරො ඨකාරො" ති ඉමිනා විකාරාගමාදි සුත්තං විනා. "අක්ඛරසඤ්ඤා" ඉති කාරකබ්බ අසා සම්බන්ධෙන, අදි පන අකාරාදිනා අක්ඛරා ති අත්ථො භවිස්සති.

* සිරිකුදෘං පොතේ ඉති දිස්සති

අකාරස්සෙව අක්ඛරත්තමාපජ්ජෙය්‍ය එවං සති වුත්තදොසො ච සියා, යදි පන අකාරාවයවො අක්ඛර'න්ති අත්ථො භවෙය්‍ය, අකාරාව යවස්ස කස්සචි අභාවතො නිරත්ථකං සියා වුත්තදොසො ච, තස්මා තං සබ්බං ගහෙත්වා අකාරමරියාද අක්ඛරන්ති අත්ථෙ ගහිතෙ වුත්තදොසාභාවතො මරියාදත්ථොවෙත්ථාදිසද්දො'ති අවගන්තබ්බො, අයමෙත්ථ පදවිග්ගහො. යථා පන "අ සො" ති ආදිසු සො'ති එකක්ඛරෙනෙව සඤ්ඤා ඨපිතා. තස්මා එවම්බාපි අක්ඛරා ගරු සඤ්ඤා කතා'ති, අයමෙත්ථ චොදනා රුළ්හී අන්වත්ථවසෙන විප්ප කාරාසු සඤ්ඤාසු යා රුළ්හී සඤ්ඤා, සා වොහාරසුඛමත්තමෙව සාධෙති. යා පන අන්වත්ථසඤ්ඤා, සා තඤ්චෙව සාධෙති, අත්තනො අත්ථස්ස සභාවඤ්ච දීපෙති. ඉධ පන වොහාරසුඛමත්තමනපෙක්ඛිත්වා අත්තනො අත්ථස්ස සභාවදීපනත්ථං ගරුසඤ්ඤා කතාති, අයමෙත්ථ පරිහාරො. අථවා, අපිග්ගහණං කස්මා කතන්ති චොදනා, සඤ්ඤා විධානෙසු සබ්බසාධාරණසඤ්ඤාව පඨමං වත්තබ්බා'ති, සබ්බසාධා රණං අක්ඛරසඤ්ඤං ඨපෙන්තො සිස්සානමාදරුප්පාදනත්ථං අමෙහි උපරි ඨපෙතබ්බං නාමං සන්ධාය "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤා තො" ති වුත්තං, තස්මා තදනුරූපවසෙනෙව ඨපෙතබ්බන්ති විනෙත්වා හෙට්ඨා වුත්තානං පාකටකරණමුඛෙන "අක්ඛරාපාද යො එකචත්තාළීස" න්ති සඤ්ඤාසුත්තමාරභි, තස්මා හෙට්ඨා වුත්තානං අපෙක්ඛාකරණත්ථමපිග්ගහණං කතන්ති දට්ඨබ්බං, අයං හෙත්ථ අත්ථො. තෙ ච ඛො අක්ඛරා අපි අකාරාදයො එකචත්තාළී සන්ති. වක්ඛති ච "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති ඉමස්ස ඨපෙ තබ්බතාමපෙක්ඛත්ථං තෙන ඛ්‍යත්ථො "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤා තො" ති, අපිග්ගහණෙ පන අසති "තනොදනතා සර අත්ථා" ති ආදීති විය අඤ්ඤනාපෙක්ඛං සියා'ති පරිහාරො.

අථවා, ආදයො'ති එත්ථ කතමො බහුබ්බීහීති චොදනා, එත්ථ ච තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහීති දට්ඨබ්බො, දුවිධො හි බහුබ්බීහි තග්ගුණාතග්ගුණසංවිඤ්ඤාණවසෙන, තත්ථ තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණං ලම්බකණ්ණමානයෙති ආදිසු, අතග්ගුණසංවිඤ්ඤාණං පබ්බතාදීනි ඛෙත්තානීති ආදිසු, ඉධ පන යදි අතග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහිං භවෙය්‍ය, "පුථිඛකාරෙ එ, තරස්ස'කාරෙ ච, ලොපඤ්චෙත්ත මකා රො" ති එවමාදිසු අකාරග්ගහණමසිද්ධං සියා තෙන විඤ්ඤායති තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහි එවෙත්ථ ගහිතො'ති පරිහාරො.

අථවා, අක්ඛරාපාදයො'ති වුත්තෙයෙව අකාරාදීනං ගහණෙ සතිපි එකචත්තාළීසන්ති කස්මා වුත්තන්ති චොදනා. ඉධ සුත්ත න්තොපකාර එකචත්තාළීසං, බහිද්ධා පන අඤ්ඤෙපි අක්ඛරා සන්තීති ඤාපනත්ථන්ති පරිහාරො. නනු පමාණවචනං තග්ගුණ සංවිඤ්ඤාණෙපාකතපස්සදපසත්ථන්ති, තං න, අසතිපි තස්මිං පුථි ඤ්ඤෙඤ්ඤාතා, "පුථිඛකාරෙ එ" ති එවමාදීසුපි හි අකාරෙති වචංසතෙව සක්කා විඤ්ඤාතුං, අසති හි තස්මිං අකාරස්සෙව අක්ඛ රත්තාපාදනතො, අසති ච තස්ස අක්ඛරතො "අනක්ඛරෙඞ්කාර" මි'ති කාරපච්චයාභාවා. තස්මිං පන අසති අකාරෙ'ති වොහාරාභාවො,

එත්ථ ච තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහි එත්ථ ච අතග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහීති පයොගවසෙන අවගන්තබ්බං. තථා හි; “භූවාදයො ධාතවො” ති එවමාදීසු අසති'පි තත්ථ තඤ්ඤාපකෙ පමාණවචනෙ “භවතො හොතො” ති එවමාදිපයොගාව විඤ්ඤාපෙන්ති, භවතොති භූසත්තායමිච්චෙතස්ස “වත්තමානෙ මානන්තා” ති අනන්තපච්චයන්තස්ස “සෙසෙසු න්තුවෙ” ති න්තාදෙසං සවිභත්තිම්පි න්තුමිව කත්වා “භොතිතා සස්මිංනාසු” ති හොආදෙසෙ කතෙ රූපං. එත්ථ ච අනන්තපච්චයො ධාත්වධිකාරෙ විහිතො, තෙන ඤායති භූ ඉච්චෙවම්පි ධාතුසඤ්ඤං ලභතීති. අපි ච, යදි පමාණවචනං, තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහින්ති විඤ්ඤාපනත්ථං සියා, “ලහු මත්තා තයො රස්සා” ති එත්ථාපි තයො'ති වුත්තත්තා තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහි භවෙය්‍ය, එවඤ්ච සති ලහු භූතා මත්තාපි රස්සා'ති ආපජ්ජෙය්‍ය, සා හි එතෙසං ගුණභාවෙන ගහිතා'ති, තස්මා යං වුත්තං අඤ්ඤසම්පි අභිභාවඤ්ඤාපනත්ථන්ති, තං සුවුත්තං.

අථවා, කස්මා අකාරොව එතෙසං ආදීති චොදනා.

“පචනන්තං පන ඨානානං පටිපාටිවසා'පි ච,
ඝිස්සාදිප්පභෙදෙහි වුත්තො තෙසමනුක්කමො.”

තත්ථ හි; පඤ්චඨානානි කණ්ඨතාලුමුද්ධදන්තොට්ඨවසෙන, ඨානි පන ඨන්ති උප්පජ්ජන්ති එත්ථ අක්ඛරානීති ඨානානීති වුත්තානි, ඉදං වක්ඛමානීති හි අනුවිතක්කයතො අනුවිචාරයතො තස්මිං තස්මිං ඨානෙ උප්පන්නාය පඨවීධාතුයා උපාදින්නඝට්ටනෙන තත්ථ තත්ථ සද්දං ජනයති, න වෙත්ථ පුබ්බාපරවිසෙසො, සො පන අකාරාදිනාමෙන වොහාරමාගතො. තත්ථ ච:—

අවණ්ණකවග්ගහකාරා කණ්ඨජා.
ඉවණ්ණචවග්ගයකාරා තාලුජා
ටවග්ගරකාරළකාරා මුද්ධජා.
තවග්ගලකාරසකාරා දන්තජා
උවණ්ණපවග්ගා ඔට්ඨජා.
එකාරො කණ්ඨතාලුජො
ඔකාරො කණ්ඨොට්ඨජො
වකාරො දන්තොට්ඨජො

තත්ථ ච අවණ්ණකවග්ගහකාරා කිඤ්චාපි කණ්ඨෙව ජායන්ති තථාපි සාලප්පුතිභෙදෙහි භින්නානි වෙදිතබ්බා. යථා හි එකිස්සායෙව ඉත්ථියා ගබ්භෙ උප්පජ්ජමානා දාරකා වණ්ණාදිභෙදෙන භින්නවණ්ණා හොන්ති, එවමිමෙපි දට්ඨබ්බානි. යදි පන එකස්මිං ඨානෙ විසදිසත්තම්පි ජනයති, අඤ්ඤෙසුපි විසදිසත්තවස කණ්ඨෙව කස්මා නුප්පජ්ජන්තීති චොදනා තස්ස සබ්බ පරිහරණත්ථං. යථා හි එකිස්සාව ඉත්ථියා ගබ්භෙ වණ්ණාදිවිසදිසෙසු දාරකෙසු. ජනෙන්තෙසුපි න අඤ්ඤාය ඉත්ථියා ගබ්භාදයො උප්පජ්ජන්ති, එවං සම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච ඨානසුත්තිකාලුගඤ්ජිතා එකවණ්ණාලුජසබ්බර තිස්සගඨිතිරවසෙන දුට්ඨා, තස්ස ච

නිස්සයා බ්‍යඤ්ජනා නිස්සිතා, තථා හි; සරපටිබද්ධවුත්තිනො බ්‍යඤ්ජනා, න බ්‍යඤ්ජනපටිබද්ධවුත්තයො සරා, තස්මා ච "නිස්සය නිස්සිතෙසු නිස්සයාව පඨමං වත්තබ්බා" ති සරාව පඨමං වුත්තා තෙ ච දුවිධා එකජා ද්විජාති, එත්ථ ච ද්විජා අප්පකා එකජා බහුතරා'ති "අප්පකබහුකෙසු බහුකාව පඨමං වත්තබ්බා" ති එකජාව පඨමං වුත්තා තෙ ච කණ්ඨතාලොට්ඨජවසෙන තිවිධා, තත්ථ ච ඨානපටිපාටියා පඨමං කණ්ඨජාව වත්තබ්බා, තතො තාලුජා, තතො ඔට්ඨජා'ති තෙ ඨානානුක්කමෙන වුත්තා. තත්ථ ච ලහුකත්තා රස්සානං, ගරුකත්තා දීඝානං, "ලහුකගරුකෙසු ලහුකාව පඨමං වත්තබ්බා" ති රස්සාව පඨමං වුත්තා ද්විජෙසු පන එකාරොව පඨමං වුත්තො, කස්මා . පඨමපතිට්ඨිතඨානවසප්පත්තත්තා'ති අයන්තාව සරානමනු පුබ්බි චින්තා

බ්‍යඤ්ජනා පන දුවිධා, වග්ගාවග්ගවසෙන, තත්ථ ච වග්ගානං බහුතරත්තා ඉතරෙසං විත්ථාරත්තා වුත්තත්තාවසෙන වග්ගාව පඨමං වුත්තා. පඤ්චවග්ගානං පන අනුක්කමො ඨානානුක්කමවසෙන වෙදිතබ්බො පඨමං හි කණ්ඨට්ඨානං පතිට්ඨිතං, තතො තාලුමුද්ධදන්තොට්ඨානානී'ති තත්ථ ච වග්ගක්ඛරාපි දුවිධා ඝොසාඝොසවසෙන, තෙසු ච කිඤ්චාපි බහුතරත්තා ඝොසාව පඨමං වත්තබ්බා, තථාපි යෙ ඝොසවන්තො, තෙ ගරුකා, යෙ පන අඝොසවන්තො තෙ ලහුකාති, "ගරුකලහුකෙසු ලහුකාව පඨමං වත්තබ්බා," ති අඝොසාව පඨමං වුත්තා, තත්ථ'පි වග්ගාදයො ලහුකකරණත්තා පඨමං වුත්තා, ඉතරෙ පන ගරුකකරණත්තා පච්ඡා වුත්තා තෙ ච සරූපාසරූපවසෙන දුවිධා, තෙසමනුක්කමො වුත්තනයොව.

අථවා, වග්ගක්ඛරාපි දුවිධා සරූපාසරූපවසෙන, තත්ථ ච සරූපා *බහුතරත්තා පඨමං වුත්තා, තතො ඉතරෙ. තත්ථ ච සරූපා දුවිධා ඝොසාඝොසවසෙන, තෙ පන කිඤ්චාපි සමානා, තථාපි අඝොසාව පඨමං වුත්තා ඝොසපුබ්බභාගෙ අඝොසානං වත්තබ්බත්තා. එවං හි සති අසංකිණ්ණතා හොතීති තෙසං වුත්තනයමෙව. අවග්ගා'පි දුවිධා ඝොසාඝොසවසෙන, වුත්තඤ්ච වුත්තියං;† ග ඝ ඞ ජ ඣ ඤ ඩ ඪ ණ ද ධ න බ භ ම ය ර ල ව හ ළ ඉති ඝොසා; ක ඛ ච ඡ ට ඨ ත ථ ප ඵ ස ඉති අඝොසාති. තත්ථ ච බහුතරත්තා ඝොසාව පඨමං වුත්තා, තතො ඉතරෙ. ඝොසා ච දුවිධා එකජා ද්විජාති, තත්ථ ච බහුතරත්තා එකජාව පඨමං වුත්තා, තෙසං පනානුක්කමො ඨානපටිපාටිවසෙන වෙදිතබ්බො තතො ද්විජෙ, තතො අඝොසො හළ ඉති ච, තත්ථ පන හකාරෙ ඝොසත්තා කණ්ඨජත්තා ච‡ කිඤ්චාපි පඨමං වත්තබ්බො, පටිපාටිවසෙන වුත්තොපි උප්පටිපාටිවසෙන උප්පජ්ජතීති ඤාපනත්ථං උප්පටිපාටියා වුත්තොති දට්ඨබ්බං. ළකාරං පන ඩකාරවිකාරං කත්වා, සද්දසත්ථවිදූ පඨන්ති, ඉධ පන විසුං යෙව පඨිතා, සුත්තකාරෙ පන තස්ස ඨානෙ ළකාරමෙව

* සරූපාසරූප පිපල † විසඤ්ඤි නත්ථි ‡ කණ්ඨජත්ති චත්‍යාදි පිපල

පඨන්ති දිස්සන්ති හි, "සබ්බදන්තරලා චාගමා ; දහස්ස ළො ළං" ඉච්චෙවමාදිසු, තස්ස පන කිඤ්චාපි ඝොසාඝොසවිචාරණා න කතා. ළකාරස්ස වුත්තවිචාරණානුසාරෙනෙව සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති න කතාති දට්ඨබ්බං තස්ස තට්ඨානියත්තා සද්දසත්ථෙ පන ඩකාරස්ස වුත්තප්පකාරමෙව සණ්ඨාය න තස්ස විසුං වුත්තං. තං පන න සබ්බෙ සබ්බත්ථ වොහරන්ති. කෙචි පන තස්ස ඨානෙ ළකාරං පඨන්ති, කෙචි ඩකාරන්ති ඤාපනත්ථං. මුද්ධජත්තා ඝොසත්තා ච රකාරානන්තරං වත්තබ්බෙපි පච්ඡිමං කත්වා වුත්තොති දට්ඨබ්බං අස්සරත්තා අවග්ගත්තා ඝොසාඝොසවිනිමුත්තත්තා ච සබ්බ පච්ඡිමං කත්වා නිග්ගහීතං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අයමෙත්ථ පරිහාරො.

අථවා, අක්ඛරාති එත්ථ අසද්දො.

"පටිසෙධවුද්ධිතබ්භාවෙ අඤ්ඤත්ථෙ සදිසෙපි ච,
විරුද්ධෙ ගරහෙ සුඤ්ඤෙ අකාරො විරහප්පකෙ" ති.

වුත්තෙසු දසසු අත්ථෙසු කතරත්ථොති චොදනා තථා හි ; අකත්වාති ආදිසු පටිසෙධෙ දිස්සති, අසෙක්ඛා ධම්මාති ආදිසු වුද්ධියං, අනවජ්ජමරිට්ඨන්ති ආදිසු තබ්භාවෙ, අව්‍යාකතා ධම්මාති ආදිසු අඤ්ඤත්ථෙ, අමනුස්සොති ආදිසු සදිසෙ, අකුසලා ධම්මාති ආදිසු විරුද්ධෙ, අරාජාති ආදිසු ගරහෙ, අභාවොති ආදිසු සුඤ්ඤෙ, අපුත්තකං සාපතෙය්‍යන්ති ආදිසු විරහෙ, අනුදරා කඤ්ඤාති ආදිසු අප්පකෙ, ඉධ පන අඤ්ඤත්ථෙ, ඛරණං ඛරත්තං* ඛයං නත්ථි එතෙසන්ති අක්ඛරානි විරහෙ වා දට්ඨබ්බාති පරිහාරො

අථවා, කිමිදං සමුදායවාක්‍යනිප්ඵන්නන්ති උදාහු අවයවවාක්‍යනිප්ඵන්නන්ති චොදනා. ඉධ අවයවවාක්‍යනිප්ඵන්නං එව දට්ඨබ්බං. අඤ්ඤථා ගඞ්ගාකුලස්ස සතං දණ්ඩනන්ති ආදිසු විය, අකාරාදයො සමුදිතාව අක්ඛරා නාම භවෙය්‍යුං, එවං ච සති "ලතො වොකාරෙ ච; කරස්ස කාරො වෙ" ති එවමාදීනි සුත්තානි න සිජ්ඣෙය්‍යුං.† එවම්පිතානි වෙතානි ආචරියෙන, තෙන තෙනෙව ඤාපෙන්තීති යඤ්ඤදත්තාදෙවදත්තාදයො භුඤ්ජන්තීති ආදිසු විය අවයවවාක්‍යනිප්ඵන්නවසෙනෙවෙදං වුත්තන්ති පරිහාරො

අථවා, එත්ථ ච ආදයොති සමාසපදන්ති වදථ, ඉමස්ස ච සුත්තස්ස අජ්ඣාසයානුසාරෙ අඤ්ඤෙසං සුත්තානං අභාවතො කෙන සම්බන්ධො හොතීති චොදනා. අනුවත්තනවසෙන සබ්බං විනයකතපච්ඡා ගණ්හනකරණතො උපරි වත්තබ්බං සම්බන්ධ එව. වුත්තන්ති පරිහාරො

අථවා, "අථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති ආදිසු අක්ඛරකාරිකමිති ඤාපනත්ථිදන්ති තුම්හාකම්පිපායො, තාදිසි අට්ඨිතෙ වොහාරෙ ච සුගන්තා, වොහාරෙ අසති තත්ථ තත්ථ වොහරිතබ්බා ඉමෙපි ඤාපනත්ථිදන්ති වචනං න යුත්තන්ති චොදනා. යථා ලොකෙ තථා සද්දසත්ථෙපි පටිපජ්ජිතබ්බතො. න එවරූපං අව

---

* ඛරණං. ඛරත්තං. ඛයනං. සීහල † සංජ්ජෙය්‍යුං. මරම්ම

ගහෙතබ්බං. ලොකෙ'පි හි රුක්ඛස්මිං අසති න බීජෙන භවිතබ්බං, බීජස්මිං අසති න රුක්ඛෙනෙති න චින්තයන්ති. පරමත්ථෙපි අවිජ්ජාය අසති න ඛන්ධෙන භවිතබ්බං, ඛන්ධස්මිං අසති න අවිජ්ජායෙති න චින්තයන්ති, සද්දසත්ථෙපි සබ්බූපමායෙසාති පටික්ඛිත්තාති පරිහාරො.

අථවා, කතමිදං සඤ්ඤාසඤ්ඤීවිධානමිති ඤායතෙති චොදනා. යථා පන කුසලං රූපං චක්ඛුමා'ති ආදිසු අඤ්ඤමඤ්ඤානපෙක්ඛායෙව අත්ථො සම්භවති, තථා ඉධාපි අක්ඛරා ම අපි ච ආදයො ච එකචත්තාළීසඤ්ඤාති අඤ්ඤමඤ්ඤානපෙක්ඛො අත්ථො භවෙය්‍ය. යථා වා පන නීලුප්පලන්ති ආදිසු සමානාධිකරණත්ථො සම්භවති, එවමිධාපි පච්චත්තවිභත්තියුත්තත්තා* සමානාධිකරණත්ථසම්භවතො අක්ඛරා ආදයොති වා අත්ථො භවෙය්‍ය. "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති වත්වා වුත්තත්තා අක්ඛරා නාම අකාරාදයොති වා අත්ථො භවෙය්‍ය සෙට්ඨන්ති ආදිනා නයෙන පණාමාරහස්ස සත්ථුනො පණාමං කත්වා සද්දචාරං වොක්කමිත්වා අරද්ධත්තා අනුමමත්තාවචනමිදන්ති විඤ්ඤායති, තස්ස ච අනුමමත්තාවචනත්ථෙ සිද්ධෙ පඨමත්ථම්පි තත්ථ න සක්කා †විඤ්ඤාතුං, දුතියත්ථො'පි "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො, අක්ඛරෙහි කාර" මිච්චෙවමාදිසු අක්ඛරසද්දෙන අකාරාදීනං ගහිතත්තා අක්ඛරසද්දස්ස ච විසෙසකත්තෙන සති උප්පලසද්දං විනා නීලසද්දෙන විය ආදිසද්දං විනා අක්ඛරසද්දෙන තදත්ථස්ස අනුපලබ්භනතො න ගහෙතබ්බො, තතියත්ථො පන වුත්තප්පකාරානුරූපත්තා ගහෙතබ්බො'ති පරිහාරො.

අථවා, ඉදං පන සුත්තං සඤ්ඤාධිකාරපරිභාසාවිධිසුත්තෙසු කතමන්ති චොදනා. චතුබ්බිධං හි සුත්තං, "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති එවමාදීනි සඤ්ඤාසුත්තානි "ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං" මිච්චෙවමාදීනි අධිකාරසුත්තානි, "අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධි" ති එවමාදීනි පරිභාසාසුත්තානි, "වමොදුදන්තාන" මිච්චෙවමාදීනි විධිසුත්තානි තෙසු පනිදං සඤ්ඤාසුත්තන්ති පරිහාරො.

අථවා, අක්ඛරාති වුත්තෙ අකාරාදීනං ඤාපනත්ථමිදං සුත්තං වුත්තන්ති වදථ, කිමෙකස්මිං කකාරෙයෙව අක්ඛරෙ වදථ, තථා ඛකාරෙ තථා රකාරෙ උදාහු සබ්බෙ වා'ති. කිං චෙත්ථ, යදි තාව අකාරෙ ච අක්ඛරෙ වදථ, නිරත්ථකම්පි තාදිසං වචනං, යදි පන න වදථ, යථා සක්ඛරකථලා තෙලං පච්ච අවයවෙ නිරත්ථකාව රාසිං කත්වා සීතාපි‡ නිරත්ථකා හොන්ති, එවං අවයවෙ'පි වත්තුං අසමත්ථතාය සමුදිතාපි අසමත්ථාව භවෙය්‍යුන්ති චොදනා. යථා පන රථචක්කනෙමිකුබ්බරාදයො ගමනං පච්ච අවයවෙ කිඤ්චාපි නිරත්ථකා, තථාපි සමුදිතා සාත්ථකා සම්භවන්ති, එවං සම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. අයං හි එතෙසං සභාවො සමුදායෙව සාත්ථකතා'ති පරිහාරො

* යුත්තතා මරම්ම

† පඨමත්ථං පන න සක්කා සීහල ‡ සීතකාපි සීහල

යදි එවං හි තුම්හෙහි සුත්තමෙව න වත්තබ්බං කදචි'පි තෙසං සමුදායාභාවතො. තථා හි. අකාරං සුත්වා ඛකාරස්ස සවණකාලෙ අකාරො නස්සති, ඛකාරං සුත්වා රකාරස්ස සවණකාලෙ ඛකාරො නස්සති, එවං සමුදායස්ස අනුපලද්ධි හොති. එවං ච සති අත්ථාවබොධො න හොතීති චොදනා. යථා පන පරිබ්භමානමාදිත්තාලාතං පස්සතො තං චක්කං විය දිස්සති, න ච තදා එකක්ඛණෙ සබ්බත්ථොපලබ්භති,* එවං සන්තෙපි තං තං ඨානමාගතං ආරම්මණං කත්වා පවත්තෙසු නානාචිත්තසන්තානෙසු නිරුද්ධෙසු තෙහි ගහිතාකාරං සබ්බං සම්පිණ්ඩෙත්වා චින්තයන්තස්ස අලාතචක්කං විය දිස්සති, සබ්බත්ථොපලබ්භමානං විය ච අතිලහුපරිවත්තිතාය චිත්තසන්තානස්ස. වුත්තඤ්ච භගවතා චිත්තස්ස අතිලහුපරිවත්තිතං සන්ධාය "නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකධම්මම්පි සමනුපස්සාමි යං එවං ලහුපරිවත්තං යථයිදං භික්ඛවෙ චිත්ත" න්ති එවං අක්ඛරානි සද්දං සුණන්තස්සාපි විසුං විසුං අකාරාදිනමාරම්මණං කත්වා පවත්තෙසු නානාචිත්තසන්තානෙසු නිරුද්ධෙසු තෙහි ගහිතමෙව සබ්බං සම්පිණ්ඩෙත්වා චින්තයන්තස්ස පුබ්බෙ තමෙව පිණ්ඩං ඊදිසත්ථවාචකන්ති කතසඤ්ඤස්ස තමෙව පිණ්ඩමාගම්ම අත්ථාවබොධො හොතීති පරිහාරො

ඉමිනා නයෙන තෙසු තෙසු සුත්තෙසු ලබ්භමානවසෙන ජප්පකාරං නයං දස්සෙත්වා වණ්ණනා කාතබ්බාති

3 තත්ථොදන්තා සරා අට්ඨ

තත්ථ අක්ඛරෙසු අකාරාදීසු ඔදන්තා අට්ඨ අක්ඛරා සරා නාම හොන්ති

තං යථා; අ ආ ඉ ඊ උ ඌ එ ඔ ඉති සරා නාම

කෙන සම්බන්ධො? "සරා සරෙ ලොපං."

"තත්ථොදන්තා සරා අට්ඨ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, "සරා සරෙ ලොපං" න්ති ආදීසු සරනාමිමෙති ඤාපනත්ථන්ති තත්ථා'ති එකං පදං, ඔදන්තා'ති එකං පදං, සරා'ති එකං පදං, අට්ඨා'ති එකං පදන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තත්ථ එකචත්තාලීසක්ඛරෙසු ඔකාරපරියන්තා අට්ඨ සරා නාමාති අත්ථො. ඔ අන්තෙ යෙසං තෙ=ඔදන්තා, සරන්ති ගච්ඡන්ති පවත්තන්තීති සරා, ව්‍යඤ්ජනානි සාරෙන්තීති වා සරා, සති ච ව්‍යඤ්ජනානං සර† භාවෙ සරපටිබද්ධවුත්තිතාය තෙසං සරති අවත්වා, යෙ අප්පටිබද්ධවුත්තිනො‡ තෙ යෙව සරා'ති ගහිතා'ති එත්ථ ච අවසානක්ඛරං චත්තාරි අද්ධක්ඛරං තස්මා න වුත්තානි, තං චත්තාරි පරිවජ්ජෙතබ්බස්සාභාවා අට්ඨාති පමාණවචනං, ඛත්වා අඤ්ඤෙපි සරා සන්තීති ඤාපනත්ථං, අසති'පි හි තස්මිං ඔදන්තා'ති වචනෙනෙව සිද්ධත්තා. නනු ඔකාරෙ'පි ඔදන්තා'ති සඤ්ඤා විඤ්ඤායතු, යථා ඉකාරෙ'ති චොදනා. න සක්කා ඔදන්තා'ති වත්වාපි අද්ධක්ඛරගහණෙන පරිවජ්ජෙතබ්බාභාවපටිදීපනතො. තත්ථ තන්තුගුණසංවිඤ්ඤාණ බහුබ්බීහි ඤාපනත්ථන්ති, තෙන, "ධාතුස්සන්තො ලොපො

* ලබ්භත්ථොපලබ්භති චරව
† සරතාභාව-චරව ‡ අප්පටිබද්ධවුත්තිනො-මිසල

නෙකසරසෙසො' ති එත්ථ ලොපො—අනෙකසරසෙසොති ඡෙදං කත්වා “වා පරො අසරූපා' ති අසරූපම්හා ඔකාරසරම්හා පරසරස්ස ලොපං කත්වා ලොපොනෙකසරසෙසොති වුත්තත්තාව තදත්ථස්ස සිජ්ඣනතො යමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව ඉදං පන චතුසු සුත්තෙසු සඤ්ඤාසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, ගරුසඤ්ඤාකරණෙ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං ඉදං පන සුත්තං කස්මා ඉධෙව වුත්තන්ති චොදනා සබ්බසාධාරණසඤ්ඤං වත්වා පච්ඡිමනිද්දිට්ඨක්ඛරානං වා තදනන්තරං සරසඤ්ඤාය වත්තුං යුත්තත්තා එවමෙත්ථ සම්බන්ධාදයො උපකාරා වෙදිතබ්බා

4 ලහුමත්තා තයො රස්සා

තත්ථ අට්ඨසු සරෙසු අකාරාදිසු ලහුමත්තා තයො සරා රස්සා නාම හොන්ති

තං යථා අ ඉ උ ඉති රස්සා නාම.

තෙන ක්වත්ථො? “රස්සං”

“ලහුමත්තා තයො රස්සා” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, “අයො රස්ස මෙකවචනයොස්වපි ච” ඉච්චෙවමාදිසු රස්සා නාමිමෙති ඤාපනත්ථං. ලහුමත්තා'ති එකං පදං, තයො'ති එකං පදං, රස්සා'ති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං තත්ථගහණමිහානුවත්තතෙ, තෙන, තත්ථ අට්ඨසු සරෙසු ලහුමත්තා තයො සරා රස්සා නාමාති අත්ථො ලහුකං මත්තං යෙසං තෙ'ති=ලහුමත්තා, ලහුකං මත්තං=ලහුමත්තං, ලහුමත්තමෙතෙසං අත්ථීති වා ලහුමත්තා, තද්ධ “තදස්සත්ථීති වී ච' ති අධිකිච්ච “සද්ධාදිතො ණ” ති ණප්පච්චයන්තං කත්වා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං මත්තාසද්දො චෙත්ථ අච්ඡරාසඞ්ඝාතසඞ්ඛාතං වා විජ්ජුප්පාදසඞ්ඛාතං වා අක්ඛිනිමීලනසඞ්ඛාතං වා කාලං වදතීති දට්ඨබ්බො තථා හි, තෙන මත්තෙන එකමත්තා රස්සා, ද්විමත්තා දීඝා, අඩ්ඪමත්තා ව්‍යඤ්ජනා'ති රස්සා'ති රස්සකාලිකා, රස්සසද්දො හි රස්සං කාලං වදති, තක්කාලිකා පන තබ්බොහාරෙන වුත්තා රස්සකාලමෙතෙසං අත්ථීති වා රස්සා, තද්ධ පන හෙට්ඨාවුත්තනයෙන ණප්පච්චයන්තො රස්සසද්දො'ති දට්ඨබ්බො ගරුසඤ්ඤාකරණෙ පයොජනං පන වුත්තනයෙනෙව විඤ්ඤාතබ්බං ඉදං පන එකමත්තා රස්සා'ති අවත්වා එවං වචනං දීඝඩ්ඪමත්තිකානම්පි සඞ්ගහණත්ථං එකමත්තා රස්සා'ති හි වුත්තෙ සබ්බථාවසෙන නියමෙත්වා වුත්තත්තා තෙ දීඝඩ්ඪමත්තිකා තෙ අසඞ්ගහිතා භවෙය්‍යුං, තස්මා “ලහුමත්තා තයො රස්සා” ති සබ්බථාවසෙන අනියමෙත්වා වුත්තං. එවං හි සති දීඝඩ්ඪමත්තිකානම්පි ලහුකමත්තත්තා සඞ්ගහිතාව හොන්ති. තයොගහණං පන අඤ්ඤෙපි අසෙසාපි රස්සා සන්තීති ඤාපනත්ථං තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහිගහිතභාවවිඤ්ඤාපනත්ථන්ති යි ත සන්තා වත්තුන්ති රස්සදීඝානං මිස්සකභාවෙ සති'පි තෙසු රස්සභාවෙව පඨමං වුත්තත්තා පඨමමෙව නියමං ගහෙත්වා රස්සසඤ්ඤාව සරසඤ්ඤානන්තරං වත්තබ්බා'ති ඉමෙහිදං සුත්ත විහිතං ඉදං හි සුත්තං චතුසු සුත්තෙසු සඤ්ඤාසුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

5. අඤ්ඤෙ දීඝා.

තෙසු අට්ඨසු සරෙසු රස්සෙහි අඤ්ඤෙ පඤ්ච සරා දීඝා නාම හොන්ති.

තං යථා: ආ ඊ ඌ ඒ ඕ ඉති දීඝා නාම

කෙන කච්චෙසො? “දීඝං.”

“අඤ්ඤෙ දීඝා” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, “දීඝං” ඉච්චෙවමාදිසු දීඝා නාමිමෙති ඤාපනත්ථං. අඤ්ඤෙ’ති එකං පදං, දීඝා’ති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං තදඤ්ඤගහණවිභාගානුවත්තනතො,’ තෙන; තත්‍ර තෙසු සරෙසු රස්සෙහි අඤ්ඤෙ දීඝා නාම හොන්තීති අත්ථො. දීඝං කාලං දීයති, ඉතොපි තක්කාලිකා තබ්බොහාරෙන දීඝාති වුත්තා, තමෙතෙසමත්ථීති වා දීඝා. ගරුසඤ්ඤාකරණෙ පයොජනං පන වුත්තනයමෙව, ද්විමත්තා දීඝා’ති අවත්වා අඤ්ඤෙ දීඝා’ති වචනං තියක්ඛිමත්තිකානම්පි සඞ්ගහණත්ථන්ති දට්ඨබ්බං. රස්සසඤ්ඤානන්තරං දීඝසඤ්ඤාව වත්තබ්බා’ති ඉහෙදං වුත්තං. ඉදම්පි සුත්තං සඤ්ඤාසුත්තන්ති වෙදිතබ්බං

6 සෙසා බ්‍යඤ්ජනා

ඨපෙත්වා අට්ඨ සරෙ සෙසා අකාරන්තා කකාරාදයො නිග්ගහීතන්තා බ්‍යඤ්ජනා නාම හොන්ති.

තං යථා: ක ඛ ග ඝ ඞ ච ඡ ජ ඣ ඤ ට ඨ ඩ ඪ ණ ත ථ ද ධ න ප ඵ බ භ ම ය ර ල ව ස හ ළ අං ඉති බ්‍යඤ්ජනා නාම.

කෙන කච්චෙසො? “සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ.”

“සෙසා බ්‍යඤ්ජනා” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, “අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං” ඉච්චෙවමාදිසු බ්‍යඤ්ජනා නාමිමෙති ඤාපනත්ථං, සෙසා’ති එකං පදං, බ්‍යඤ්ජනා’ති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. යෙ පන සරෙහි රස්සෙහි දීඝෙහි වා සෙසා, තෙ බ්‍යඤ්ජනා නාමාති අත්ථො. වුත්තෙහි අඤ්ඤෙ සෙසා නාම. සෙසන්තීති සෙසා, සෙසා’ති හි සිස අසබ්බපයොගෙ ඉච්චෙතස්ස “භූවාදයො ධාතවො” ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස “ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස” ති ලුත්තානුබන්ධස්ස “ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාප්පච්චයා” ති අධිකිච්ච “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති ණප්පච්චයන්තස්ස “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතමිව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණකාරෙ ලුත්තෙ “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති කත වුද්ධිස්ස කිතකත්තා “තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච” ති නාමමිව කත්වා “ජිනවචනයුත්තං හි; ලිඞ්ගඤ්ච නිප්පජ්ජතෙ”ති අධිකිච්ච “තතො ච විභත්තියො” ති ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපි “සි යො අං යො නා හි ස නං ස්මා හි ස නං ස්මිං සු” ති අනියමප්පසඞ්ගෙ සති වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපටිපත්තීති* කත්වා “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ති පඨමං කත්වා තස්සාපි අනියමප්පසඞ්ගෙ සති වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපටිපත්තීති කත්වා “බහුම්හි වත්තබ්බෙ බහුවචනං යො” ති යො වචනං කත්වා

‘ සද්දප්පවත්ති—මරම්ම

තස්ස "අතො නෙන; සො වා" ති අධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමා ඒ" ති ආකාරාදෙසෙ කතෙ "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං. •බ්‍යඤ්ජීයති අත්ථො එතෙහීති වා බ්‍යඤ්ජනා, තස්ස පන විපුබ්බස්ස අඤ්ජ බ්‍යත්තිගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "නන්දාදීහි යු" ති අධිකිච්ච "කත්තුකරණප්පදෙසෙසු ච" ති යුප්පච්චයං කත්වා තස්ස "අනකා යුණ්වූනං" ති අනාදෙසෙ කතෙ වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා විභත්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සරා පන කිඤ්චාපි අත්ථං බ්‍යඤ්ජයන්තීති පටිලද්ධවිසෙසනාමත්තා පන බ්‍යඤ්ජනාති ඉධ න ගය්හන්තීති දට්ඨබ්බා. යථා පන අස්සු ගමනත්තා අස්සොති වුත්තෙපි කිඤ්චාපි ගවාදයො අස්සු ගච්ඡන්ති, පටිලද්ධවිසෙසනාමත්තාපි න තබ්බොහාරං* ලභන්ති. එවමිධාපි දට්ඨබ්බං. පුබ්බනිද්දිට්ඨානං සරානං සඤ්ඤං වත්වා තදනන්තරං නිද්දිට්ඨානං සබ්බසාධාරණසඤ්ඤාව පඨමං වත්තබ්බාති ඉධෙදං වුත්තං. ඉදම්පි සඤ්ඤාසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

7. වග්ගා පඤ්චපඤ්චසො මන්තා

තෙසං ඛො බ්‍යඤ්ජනානං කකාරාදයො මකාරන්තා පඤ්චපඤ්චසො අක්ඛරවන්තො වග්ගා නාම හොන්ති

තං යථා; ක ඛ ග ඝ ඞ, ච ඡ ජ ඣ ඤ, ට ඨ ඩ ඪ ණ, ත ථ ද ධ න, ප ඵ බ භ ම, ඉති වග්ගා නාම.

තෙන ක්වත්ථො? "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ"

"වග්ගා පඤ්චපඤ්චසො මන්තා" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ඉච්චෙවමාදිසු වග්ගා නාමිමෙති ඤාපනත්ථං. වග්ගා'ති එකං පදං, පඤ්චපඤ්චසො'ති එකං පදං, මන්තා'ති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. මකාරපරියන්තා බ්‍යඤ්ජනා පඤ්චපඤ්චවිභාගෙන තදක්ඛරවන්තො වා වග්ගා නාමාති අත්ථො. එත්ථ පඤ්චපඤ්චාති වච්ඡා වචනං, යථා; ගාවො ගාවො රමණීයොති, ඉමිනා පඤ්චපඤ්ච භූතා වග්ගසඤ්ඤං පටිලභන්තානං බහුත්තං දස්සෙති. සොති විභාගත්ථවාචකො පච්චයො, "විභාගෙ ධා ච" ති සුත්තෙ චසද්දෙන සම්භූතො, අසඞ්ඛ්‍යාජීති වාචකො වා, තදා "තදස්සාජීති පි ච" ති එත්ථ චසද්දෙන සම්භූතො මො අන්තො යෙසං තෙති=මන්තා. අඩ්ඪක්ඛරස්සාපි වග්ගෙ පරිහාරො වුත්තනයෙනාව බ්‍යඤ්ජනසද්දස්සානුවත්තනතො පඨමං නිද්දිට්ඨානං පඨමංයෙව වත්තබ්බතො ච ඉධෙදං වුත්තං. ඉදම්පි සඤ්ඤාසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

8 අං ඉති නිග්ගහීතං.

අං ඉති නිග්ගහීතං නාම හොති

තෙන ක්වත්ථො? "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං."

"අං ඉති නිග්ගහීතං." කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං" ඉච්චෙවමාදිසු නිග්ගහීතං නාමිදන්ති ඤාපනත්ථං. අං ඉති

* පටිලද්ධවිසෙසවචනා පෙත න තබ්බොහාරං-සම්බද්ධ

ඒකං පදං, ඉති ඉති ඒකං පදං, නිග්ගහීතන්ති ඒකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අං ඉති යං වුත්තං තං නිග්ගහීතං නාමාති අත්‍ථො. නිස්සාය ගය්හතීති නිග්ගහීතං, කිං නිස්සායාති චෙ, සරං නිස්සාය; අඤ්ඤස්සපි තංසභාවෙ සති තන්නාමලාභෙ* පරිහාරො වුත්තනයෙනෙව එත්‍ථ ච ඉතිසද්දො අනන්තරෙ වුත්තං බින්දුං නිදස්සෙති, නියමාභාවෙ සත්‍යපි සරෙන විනා නිද්දිසිතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා ලද්ධසඤ්ඤෙන පඨමං නිද්දෙසෙ අකාරෙන නිද්දිට්ඨබින්දුං ච නිද්දිසෙතීති දට්ඨබ්බං. අං නිග්ගහීතන්ති වුත්තෙනපි සිද්ධෙ ඉතිසද්දෙන තමෙවත්‍ථං පකාසෙති 'සද්දාධිකා අත්‍ථාධිකො හොති'ති, තං පන උපරියෙව ආවිභවිස්සති පච්ඡා නිද්දිසනං පච්ඡා වත්තබ්බතො ඉහෙදං වුත්තං. ඉදම්පි සඤ්ඤාසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

9 පරසමඤ්ඤා පයොගෙ

යා ච පන සක්කතගන්ථෙසු සමඤ්ඤා ඝොසාති වා අඝොසාති වා තා පයොගෙ සති එත්‍ථාපි යුජ්ජන්ති

තත්‍ථ ඝොසවන්තො නාම, ගඝඞ ජඣඤ ඩඪණ දධන බභම යරලව හළ ඉති ඝොසා නාම අඝොසා නාම, කඛ චඡ ටඨ තථ පඵ ස ඉති අඝොසා නාම

කෙන ක්වචෙ? "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා"

"පරසමඤ්ඤා පයොගෙ" කිමත්‍ථමිදමුච්චතෙ, "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා, ගහස්සුපධස්සෙ වා'ති එවමාදිසු ඝොසාඝොසුපධාදයො ඉමෙති ඤාපනත්‍ථං. පරසමඤ්ඤාති ඒකං පදං, පයොගෙති ඒකං, පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං පරෙසම්පි සමඤ්ඤා සුත්තාධානෙ යොජෙතබ්බාති අත්‍ථො පරෙසං සමඤ්ඤා=පරසමඤ්ඤා, වෙය්‍යාකරණානං සමඤ්ඤාති අත්‍ථො, පරස්මිං වා සමඤ්ඤා=පරසමඤ්ඤා, සක්කතගන්ථෙ සමඤ්ඤාති අත්‍ථො පයුජ්ජනං පයොගො, තස්මිං පයොගෙ, සතීති සම්බන්ධො අත්‍ථතො සමඤ්ඤං වත්වා පරසමඤ්ඤාය පච්ඡා වත්තබ්බතො ඉහෙදං වුත්තං. තිවිධා හි සඤ්ඤා, අන්වත්‍ථසඤ්ඤා සකසඤ්ඤා පරසඤ්ඤාති, තා පන ඤක්ඛරවග්ගඝොසාඝොසවසෙන† දීපෙතබ්බා

10 පුබ්බමධොඨිතමස්සරං සරෙන වියොජයෙ

තත්‍ථ සන්ධිං කත්තුකාමො පුබ්බබ්‍යඤ්ජනං අධොඨිතං අස්සරං කත්වා සරඤ්ච උපරි කත්වා සරෙන වියොජයෙ

තත්‍රාගමාදි

"පුබ්බමධොඨිතමස්සරං සරෙන වියොජයෙ" කිමත්‍ථමිදමුච්චතෙ, සන්ධිං කත්තුකාමො පදච්ඡෙදෙ කතෙ පුබ්බභූතං බ්‍යඤ්ජනං අධොඨිතං අස්සරං කත්වා සරතො වියොජයෙති ඤාපනත්‍ථං. පුබ්බන්ති ඒකං පදං, අධොඨිතන්ති ඒකං පදං, අස්සරන්ති ඒකං පදං, සරෙනාති ඒකං පදං, වියොජයෙති ඒකං පදන්ති පඤ්චපදමිදං සුත්තං. පුබ්බභූතං බ්‍යඤ්ජනං අධොඨිතමස්සරං කත්වා සරතො වියො

* තන්නාමතාවෙ සීහළ † අක්ඛර ඝොසඝොසවසෙන සීහළ

ජයෙති අත්ථො. සරබ්‍යඤ්ජනපදෙසු විග්ගහො වුත්තොව. සරතො බ්‍යඤ්ජනං වියොජයෙති අවත්වා කස්මා එවං වුත්තන්ති? යදි පන එවං වුත්තං භවෙය්‍ය, සසීලවාති ආදීසු සො — සීලවාති පදච්ඡෙදෙ කතෙ කතරං බ්‍යඤ්ජනං සරතො වියොජයෙති සන්දෙහො ජායෙය්‍ය පුබ්බා පරන්ති නියමාභාවා, තංසන්දෙහනිවත්තනත්ථං පුබ්බග්ගහණං කතං. පුබ්බෙ ඨිතං බ්‍යඤ්ජනං සරතො වියොජෙත්වා කත්ථ ඨපෙතබ්බන්ති සන්දෙහො ජායෙය්‍ය, තස්ස සන්දෙහනිවත්තනත්ථං අධොඨිතග්ගහණං කතං. ආහ ච වුත්තියං පුබ්බබ්‍යඤ්ජනං අධොඨිතමස්සරං කත්වාති, අයං හෙත්ථත්ථො, අධොඨිතං කත්වා අස්සරං කත්වාති. අස්සරග්ගහණං පන කස්මා කතං, අසතිපි අස්සරග්ගහණෙ සරෙන වියොජයෙති වුත්තත්තාව තදත්ථො විඤ්ඤායතීති. සච්චං, උත්තරසුත්තත්ථමස්සරග්ගහණං, අයං හෙත්ථත්ථො; අධොඨිතං අස්සරං බ්‍යඤ්ජනං පරක්ඛරං නයෙති එවං හි සති කස්මා තත්ථෙව න වුත්තන්ති චොදනා ඉධාපි කිච්චමත්තත්ථසම්භවතො, අසති හි අස්සරග්ගහණෙ සරෙනෙති එවං ඨපිතත්තා,* කිං පුබ්බබ්‍යඤ්ජනං අධොඨිතං කත්වා සරෙන සහ වියොජෙතබ්බන්ති සන්දෙහො ජායෙය්‍ය, අස්සරග්ගහණෙ සති අස්සරං කත්වා සරෙන සහාති අත්ථස්ස අවුත්තත්තා, සරෙනෙති එත්ථ සරතොති අත්ථො ලබ්භති? කිං නාමෙතං. වියොජයෙති, වුත්තත්තාව තදත්ථොපි ලබ්භතීති. න ලබ්භති, බන්ධුස්සෙව සමාගමොති ආදීසු බන්ධුස්ස—ඉවාති ඡෙදෙ කතෙ පරපදං පටිච්ච පරසකාරස්ස පුබ්බබ්‍යඤ්ජනත්තා, පුරිමසකාරතො අධොඨිතං කත්වා පරපදං පටිච්ච තං පුබ්බබ්‍යඤ්ජනං සරෙන සහ වියොජෙතබ්බන්ති අත්ථස්ස සම්භවතො. කස්මා පනෙත්ථ සරතොති අවත්වා එවං වුත්තන්ති. යෙන කෙනචි ආකාරෙන සිස්සානං පරිඤ්ඤුප්පාදනත්ථං පඤ්චම්‍යන්තස්සාපි එවරූපං රූපං භවිස්සතීති: තථා හි; සරසද්දස්ස සමාවචනස්ස "අම්හතුම්හන්තුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදීහි ස්මා නාව" ති, සුත්තෙන ආදිග්ගහණෙන නාභාවෙ කතෙ "අතො නෙනා" ති තස්ස එනාදෙසෙ කතෙ "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙතු පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපෙ කතෙ "සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා" ති අභිකිච්ච "ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති පරසරස්ස අසවණ්ණෙ සම්පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවෙ කතෙ පුබ්බක්ඛරං පරක්ඛරමුපනීතෙ එවරූපං රූපං හොතීති, අයං පන කාරුණ්ණෙයෙවාපරාධො, නාචරියස්ස, තායෙව මකාසීති අනුසරන්ති එත්ථ ච අකාරෙ විරහතෙ ඉදං පන පරිභාසාසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

තත්‍රායමිති උදාහරණං; තස්ස පන තත්‍ර—අයං ඉති පදච්ඡෙදෙ කතෙ ඉමිනා සරතො බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා; ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අභිකිච්ච "දීඝං" ති දීඝං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා උදාහරණසිද්ධි වෙදිතබ්බා

* පඨිතත්තා මරම්ම

11. නයෙ පරං යුත්තෙ.

අසරං ඛො බ්‍යඤ්ජනං අධොඨිතං පරක්ඛරං නයෙ යුත්තෙ තත්‍රාභිරතිමිච්ඡෙය්‍ය

යුත්තෙති කස්මා? අක්කොච්ඡි මං අවධි මං අජිනි මං අහාසි මෙ, එත්ථ පන යුත්තං න හොති

ඉති සන්ධිකප්පෙ පඨමො කණ්ඩො

"නයෙ පරං යුත්තෙ." කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සන්ධිං කත්තුකාමෙන සරතො වියොජිතක්ඛරං වා ඉතරං වා අසරං යුත්තට්ඨානෙ පරක්ඛරං නෙතබ්බන්ති ඤාපනත්ථං. නයෙති එකං පදං, පරන්ති එකං පදං, යුත්තෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අසරං බ්‍යඤ්ජනං යුජ්ජිතබ්බට්ඨානෙ පරක්ඛරං නෙතබ්බන්ති අත්ථො. යුජ්ජිතබ්බන්ති යුත්තන්ති විග්ගහො. වියොගානන්තරං සංයොගවිධායකස්ස වත්තබ්බත්තා ඉධෙදං වුත්තං. ඉදම්පි චතුසු සුත්තෙසු පරිභාසාසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

තත්‍රාභිරතිමිච්ඡෙය්‍යාති උදාහරණං, තස්ස පන තත්‍ර—අභිරතීති වා: අභිරතිං—ඉච්ඡෙය්‍යාති වා පදච්ඡෙදො, පුබ්බපක්ඛෙ පන "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා; ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අධිකිච්ච "දීඝං" ති දීඝං කත්වා ඉමිනා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි* වෙදිතබ්බා ඉතරපක්ඛෙ පන "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං; වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති අධිකිච්ච "මදා සරෙ" ති නිග්ගහීතස්ස මකාරං කත්වා ඉමිනා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං පඨමො පරිච්ඡෙදො

---

12 සරා සරෙ ලොපං

සරා ඛො සබ්බෙපි සරෙ පරෙ ලොපං පප්පොන්ති

යස්සින්ද්‍රියානි සමථං ගතානි, නොහෙතං භන්තෙ, සමෙතායස්මා සඞ්ඛෙන

"සරා සරෙ ලොපං" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අනන්තරෙසු සරෙසු පුබ්බසරස්ස ලොපඤාපනත්ථං. සරාති එකං පදං, සරෙති එකං පදං, ලොපන්ති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. සරා ඛො සරෙ පරෙ ලොපං පප්පොන්තීති අත්ථො. එත්ථ ච සරාති කාරීනිද්දෙසො† සරෙති නිමිත්තං, ලොපන්ති කාරියං. සරන්තීති සරා, ලුපතීති ලොපො. සරානං පඨමං නිද්දිට්ඨත්තා පඨමං තෙසං සන්ධිවිධානං වත්තබ්බන්ති ඉධෙදං වුත්තං. එත්ථ ච සරෙසූති අවත්වා සරෙති වචනං එකෙකස්මිං යෙවාති ඤාපනත්ථං. යදි එවං සරෙති අවත්වා කස්මා සරාති වුත්තන්ති එකවචනන්තම්පි ලොපො හොතීති

---

* පදසිද්ධි සීහල † කාරියො නිද්දෙසොති මරම්ම

ඤාපනත්ථං, තෙන “ සබ්බාතො ගංසෙසු වා ' ති එත්ථ අච ආච ඉච ඊච එ චාති විග්ගහං කත්වා “ නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො ” ති අධිකිච්ච “නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො' ති ද්වන්දසමාසං කත්වා 'වුත්තත්ථාන මප්පයොගො'ති චසද්දමප්පයොගං කත්වා අආඉඊඑති එවං ඨිතෙ එකාරෙ පරෙ සෙසසරානං ලොපො හොතීති දට්ඨබ්බං

යෙසින්ද්‍රියානිත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන යෙසා—ඉන්ද්‍රියානි, තෙ හි—එතං, සමෙතු—ආයස්මාති පදච්ඡෙදං කත්වා සරතො බ්‍යඤ්ජන විසොජෙත්වා ඉමිනා පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා ඉමස්මිං කප්පෙ සබ්බානෙව කාරකසුත්තානි

13 වා පරො අසරූපා

සරම්හා අසරූපා පරො සරො ලොපං පප්පොති වා

චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා, කිං නුමාව සමණියො

යාන් කස්මා ? පඤ්චින්ද්‍රියානි, තයස්සු ධම්මා ජහිතා භවන්ති

'වා පරො අසරූපා' තිමත්ථම්දමුච්චතෙ, අසරූපම්හා සරම්හා පරො සරො විකප්පෙන ලොපං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං. වාති එකං පදං, පරොති එකං පදං, අසරූපාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො සරග්ගහණං 'අත්ථවසා විභත්තිවිපරිණාමො' ති කත්වා එකවචනන්තෙන පරොසද්දෙන සම්බන්ධො හොති, සරෙග්ගහණං පඤ්චම්‍යන්තෙන අසරූපග්ගහණෙන සම්බන්ධො හොති යත්ථ හි කාරියකාරිනිමිත්තානි න සන්ති, තත්ථෙව කාරියකාරිනිමිත්තභාවෙන වත්තන්ති යත්ථ පන සන්ති තත්ථ තබ්බිසෙසකභාවෙනෙව වත්තන්තීති වා ඤත්වා ඉධ පන නිමිත්ත කාරීනං සම්භවා හෙතු නිමිත්තකාරිනො තබ්බිසෙසකභාවෙනෙව වත්තන්ති, කාරියාසම්භවා පන කාරියං කාරියවසෙනෙව වත්තතෙ, තෙන අසරූපම්හා සරම්හා පරො සරො විකප්පෙන ලොපං පප්පොතීති අත්ථො සමානං රූපං යස්ස සො = සරූපො; න සරූපො = අසරූපො, තප්පුරිසසමාසත්තා “අත්තං නස්ස තප්පුරිසෙ” ති නකාරස්ස අත්තං හොති, තස්මා අසරූපා වා අසරූපාති වුත්තෙ'පි පරොති විසෙසනයෙන. සිද්ධත්තං පරග්ගහණං කතන්ති පුබ්බස්සාති'පි අත්ථස්ස සම්භවතො ඤාතන්ත, යදි හි තං සබ්බාය විත්ත, පුබ්බසුත්තෙනෙව සිද්ධත්තතො සුත්තමෙව න වත්තබ්බං සියාති න වත්තබ්බං, තස්මා, පුරිමසුත්තෙනෙව සිද්ධෙ අසරූපම්හා සරම්හා පුබ්බපරෙ විකප්පෙන ලොපං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං විත්තන්ති වත්තුං සක්කුණෙය්‍යොභා, තස්මා පුබ්බස්ස සිද්ධත්තා සක්කන්ති ය. වුත්තා , තං සුවුත්තං.

චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ චත්තාරො— ඉමෙ, කිං නු—ඉමාවාති පදච්ඡෙදං කත්වා සරතො බ්‍යඤ්ජනං විසොජෙත්වා අනන්තරසුත්තෙන පුබ්බසරස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ

අපවාදත්තා* තං නිවාරෙත්වා අනන්තරසුත්තමපෙක්ඛිත්වා ඉමිනා පරසරස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

පඤ්චින්ද්‍රියානීති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන පඤ්ච—ඉන්ද්‍රියානි, තයො—අස්සූති පදච්ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඉමිනා පරසරස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ වාග්ගහණෙන ලොපමකත්වා අනන්තරසුත්තෙන පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

14. ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ

සරො ඛො පරො පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ ක්වචි අසවණ්ණං පප්පොති.
සඞ්ඛ්‍යං නොපෙති වෙදගූ, බන්ධුස්සෙව සමාගමො
ක්වචීති කස්මා? සද්ධින්ද්‍රියං, තථූපමං ධම්මවරං අදෙසයි.

"ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ පරො සරො ක්වචි අසවණ්ණං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං. ක්වචීති එකං පදං, අසවණ්ණන්ති එකං පදං, ලුත්තෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො පරොග්ගහණං වත්තතෙ, තෙන: ආදිප්පත්තෙ සරසද්දෙ 'අස්වවසා විභත්ති විපරිණාමො' ති කත්වා එකවචනන්තෙන පරසද්දෙන සම්බන්ධො හොති, සත්තමන්තෙන සරෙති සත්තම්‍යන්තෙන ලුත්තෙසද්දෙන, තෙන: පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ පරො සරෙ ක්වචි අසවණ්ණං පප්පොතීති අත්ථො. සමානො වණ්ණො = සවණ්ණො, න සවණ්ණො = අසවණ්ණො, තං අසවණ්ණං වාග්ගහණෙ විජ්ජමානෙ'පි ක්වචිග්ගහණං කස්මා කතන්ති. වාග්ගහණසම්බන්ධෙ සති යෙභුය්‍යෙන එකංසෙව රූප වසං හොති, ක්වචීති වුත්තෙ පන යෙභුය්‍යෙන එකන්තිකමෙව හොති, එකන්තං නෙව හොති, තදත්ථිත ක්වචිග්ගහණං කතං.

සඞ්ඛ්‍යං නොපෙතීති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සඞ්ඛ්‍යං න—උපෙති, බන්ධුස්ස—ඉව සමාගමොති පදච්ඡෙදං කත්වා අනන්තර සුත්තෙන පරසරස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ වාග්ගහණෙනාකත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා අනන්තර සුත්තමපෙක්ඛිත්වා ඉමිනා උකාරස්ස අසවණ්ණමොකාරං කත්වා ඉකාරමෙකාරං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. එත්ථ පන කස්මා අසවණ්ණග්ගහණෙන එකාරොකාරව ඉකාරුකාරානං පප්පොතීති චොදනායං. ඨානාසන්නත්තා, අථවා, කස්ස එතෙසං සවණ්ණානි = අසවණ්ණා, තෙ නෙ, එකාරොකාරව. ඉතරෙ පන අකාරාදයො සවණ්ණාති වුච්චන්ති, තෙන: අසවණ්ණං පප්පොතීති වුත්තෙන එකාරොකාරව ගහෙතබ්බා.

සද්ධින්ද්‍රියාදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සද්ධා—ඉන්ද්‍රියං, තථා—උපමන්ති පදච්ඡෙදං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා ඉමිනා පරසරස්ස අසවණ්ණං සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙනාකත්වා: පච්ඡිමස්ස "සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා; ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අපෙක්ඛිත්වා "දීඝං" ති දීඝං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

* අපවාදිතත්තා පාඨ

15 දීඝං

සරෙ ඛො පරෙ පුබ්බසරෙ ලුත්තෙන ක්වචි දීඝං පප්පොති

සද්ධීධවිත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨං, අනාගාරෙහි චූභයං

ක්වචීති කස්මා? පඤ්චුපාලි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො, නත්ථඤ්ඤං කිඤ්චි

"දීඝං' ඉති ඉදමුච්චතෙ, පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ පරෙ සරෙ ක්වචි දීඝං පප්පොතීති සුත්තත්ථං. ඉධ පන කාරියස්සෙව නිද්දිට්ඨත්තා නිමිත්තකාරිනො අනන්තරෙ විය වත්තන්තීති, ක්වචිග්ගහණමෙව වත්තතෙ, තෙන පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ පරෙ සරෙ ක්වචි දීඝං පප්පොතීති අත්ථො. විශයාහො මෙහණා චූළෙතාව

'සද්ධීධවිත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨ' න්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සද්ධා—ඉධ විත්තං, අනා—අගාරෙහි ච—උභයන්ති ඡෙදං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරානං ලොපං කත්වා අනන්තරසුත්තත්තය මධිකිච්ච ඉමිනා පරසරානං දීඝං පාපෙත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

පඤ්චුපාලීති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන පඤ්ච—උපාලි නත්ථි—අඤ්ඤන්ති ඡෙදං කත්වා "සරා සරෙ ලොප' න්ති පුබ්බසරානං ලොපං කත්වා ඉමිනා දීඝෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙනා කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

16 පුබ්බො ච

පුබ්බො ච සරෙ පරසරලොපෙ කතෙ ක්වචි දීඝං පප්පොති

කිංසූධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨං, සාධූති පටිස්සුණිත්වා

ක්වචීති කස්මා? ඉතිස්ස මුහුත්තම්පි

"පුබ්බො ච ' ඉති ඉදමුච්චතෙ, පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ පුබ්බො සරෙ ක්වචි දීඝං පප්පොතීති සුත්තත්ථං. පුබ්බොති එකං පදං, චාති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. ඉධ පන කාරිනො නිද්දිට්ඨත්තා කාරිනං අපෙක්ඛා කාරියනිමිත්තානෙව වත්තන්තීති. පරෙසද්දෙ පන පුබ්බසද්දෙන අසම්බන්ධත්තා කාරිනං අපෙක්ඛා ලුත්තෙනාති නිද්දිට්ඨනිමිත්තානමෙව විසෙසෙන්ති, සරා සරෙති යථාසම්භවං තාදිසෙසකාව හොන්ති, තෙන පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ පුබ්බො සරො ක්වචි දීඝං පප්පොතීති අත්ථො. චසද්දග්ගහණං පන ලුත්තාදීඝග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං. අත්ථි කත්තත්තාව වත්තමානෙ'පි චානුකඩ්ඪිතමුත්තරත්ථ නානුවත්තතෙ ඉති දස්සනත්ථං.

කිංසූධ විත්තන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන කිංසු—ඉධ විත්තං, සාධු—ඉති පටිස්සුණිත්වාති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති අධිකිච්ච "වා පරො අසරූපා" ති පරසරානං ලොපං කත්වා අනන්තරසුත්තචතුක්කමධිකිච්ච පුබ්බසරානං ඉමිනා දීඝං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

ඉතිස්සාති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ඉති—අස්සාති ඡෙදං කත්වා වුත්තනයෙන පරසරස්ස ලොපං කත්වා පුබ්බසරස්ස ඉමිනා දීඝෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙනාකත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

17. යමෙදන්තස්සාදෙසො

එකාරස්ස අන්තභූතස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි යකාරාදෙසො හොති.

අධිගතො ඛො ම්‍යායං ධම්මො, ත්‍යාහං එවං වදෙය්‍යං, ත්‍යාස්ස පහීනා හොන්ති

ක්වචීති කස්මා? තෙනාගතො, ඉති එතං.

"යමෙදන්තස්සාදෙසො" තිමත්ථමිදමුච්චිතෙ, එකාරස්ස අන්තභූතස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි යකාරාදෙසො හොතීති සුත්තත්ථං. යංති එකං පදං, එදන්තස්සාති එකං පදං, ආදෙසොති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. ආදිසුත්තතො සරෙගහණස්ස ච තතිය සුත්තතො ක්වචිග්ගහණස්ස ච අනුවත්තනතො එකාරස්ස අන්තභූතස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි යකාරාදෙසො හොතීති අත්ථො. ආදෙසාපෙක්ඛත්තා යොති වත්තබ්බෙ යන්ති වචනං සන්ධිවසෙන සුඛුච්චාරණත්ථං, වචනං රූපනයි වා සම්බන්ධො. එයෙව අන්තො = එදන්තො, තස්ස එදන්තස්ස, දකාරො මිස්සකාදෙසාපගමත්ථං සන්ධිවසෙන ආගතො. ඉධ පන කම්මධාරයොව මන්තබ්බො, න එ අන්තො යස්ස සො = එදන්තොති බහුබ්බීහි, එවං සති එකාරන්තසද්දස්සාපි යකාර මාපජ්ජනතොති. තත්ථ, එදන්තස්සාති ඡට්ඨී නිද්දිට්ඨත්තා, එකාරන්ත සද්දස්ස සන්තකාවයවො වා යකාරං පප්පොතීති අත්ථස්ස සම්භව තොති එවං සන්තෙපි අසුකස්සාති අවචනතො යස්ස කස්සචි යකාරං ආපජ්ජෙය්‍යාති. තත්ථ, සරෙති අනුවත්තනතො, එකාරන්ත සද්දස්සාවයවො සරෙ පරෙ යකාරං පප්පොතීති අත්ථස්ස සම්භව තොති එවං සන්තෙපි ඉධ වුත්තෙසු ඛොම්‍යායං ධම්මො, ත්‍යාහං ත්‍යාස්සාති රූපෙසු මෙතෙසද්දෙහි සරෙ විච්ඡින්න එකාරන්තසද්ද ස්ස සන්තකානං මකාරතකාරානම්පි සරපරත්තා තෙසං යකාරං ආපජ්ජෙය්‍යාති තම්පි න, යකාරස්ස තාලුජත්තා, තාලුජසෙසකාර සෙසව යකාරාදෙසො හොතීති වත්තුං සක්කුණෙය්‍යත්තාති එවං සන්තෙපි සචායං න ගණ්හිස්සතීති ආදීසු සචෙ—අයන්ති ඡෙදෙ සති බ්‍යඤ්ජනත්තා තාලුජත්තා ච බ්‍යඤ්ජනස්ස තාලුජස්ස චකාරස්සෙව යකාරමෙව ආපජ්ජෙය්‍යාති. තම්පි න, සරාධිකාරත්තා බ්‍යඤ්ජනස්ස ති න සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති නං න සක්කා, ඉමස්සං යෙව සන්ධෙ "ද්‍යෙ ධස්ස චෙ" ති ආදීසු බ්‍යඤ්ජනානම්පි විධානස්සුපලබ්භනතො [illegible] ඉධ පන කම්මධාරයොව මන්තබ්බොති, තං සුවු ත්තං. තෙනාහ, එකාරස්ස අන්තභූතස්සාති

අධිගතො ඛො ම්‍යායං ධම්මොති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන මෙ—අයං, තෙ—අයං තෙ—අස්සාති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියො ජෙත්වා "සරා සරෙ ලොපං, ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අධිකිච්ච ඉච්ඡිතා එකාරස්ස යකාරං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදි තබ්බා

තෙනාගතොති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන තෙ—ආගතො, තෙ—එත්ථාති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඉච්ඡිතා යකාරෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙනාකත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති අධිකිච්ච "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

18. **වමොදුදන්තානං**

ඔකාරුකාරානං අන්තභූතානං සරෙ පරෙ ක්වචි වකාරාදෙසො හොති.

අථ ඛ්වස්ස ස්වස්ස හොති, බහ්වාබාධො, වත්ථ්වෙත්ථ විහිතං නිච්චං, චක්ඛ්වාපාථමාගච්ඡති.

ක්වචීති කස්මා? චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා, කින්නුමාව සමණියො

“වමොදුදන්තානං” ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ඔකාරුකාරානං අන්තභූතානං සරෙ පරෙ ක්වචි වකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. වං'ති එකං පදං, ඔදුදන්තානන්ති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තස්සෙව අනුවත්තනතො : තතො ආදෙසග්ගහණම්ච, ඔකාරුකාරානං අන්තභූතානං සරෙ පරෙ ක්වචි වකාරාදෙසො හොතීති අත්ථො. ඔ ච උ ච ඔදු චෙති විග්ගහං කත්වා ද්වන්දසමාසෙ ච: ඔදුයෙව අන්තා = ඔදුදන්තාති කම්මධාරයං කත්වා තතො ආදෙසාපෙක්ඛං කත්වා ඡට්ඨීබහුවචනවසෙන ඔදුදන්තානන්ති සම්බන්ධනීයං, දකාරො මිස්සකදෙසාපගමකරණත්ථං සන්ධිවසෙනාගතො. “වමොදුදන්තාන” ඉති එත්ථ යං වත්තබ්බං තං, හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

අථඛ්වස්සාති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන අථ ඛො—අස්ස, සො—අස්ස, බහු—ආබාධො, වත්ථු—එත්ථ, චක්ඛු—ආපාථන්ති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා “සරා සරෙ ලොපං; ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ; යමෙදන්තස්සාදෙසො” ති අතික්කම්ම ඉමිනා ඔකාරුකාරානං වකාරං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන චත්තාරො—ඉමෙ, කින්නු—ඉමාව ඉති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඉමිනා පුබ්බසරානං වකාරෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙනාකත්වා “වා පරො අසරූපා” ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

19. **සබ්බො චන්ති.**

සබ්බො ති ඉච්චෙවෙසො තිසද්දෙ ව්‍යඤ්ජනො සරෙ පරෙ ක්වචි චකාරං පප්පොති

ඉච්චෙතං කුසලං, ඉච්චස්ස වචනීයං, පච්චුත්තරිත්වා, පච්චාහරති.
ක්වචීති කස්මා? ඉතිස්ස මුහුත්තම්පි.

“සබ්බො චං ති” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තිසද්දෙ සබ්බො බ්‍යඤ්ජනො සරෙ පරෙ ක්වචි චකාරං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං. සබ්බොති එකං පදං, චන්ති එකං පදං, ති ඉති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තස්ස විය සරග්ගහණස්ස ක්වචිග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො: තිසද්දෙ සබ්බො සරෙ පරෙ ක්වචි චකාරං පප්පොතීති අත්ථො.

ඉච්චෙතන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන ඉති—එතං, ඉති—අස්ස, පති—උත්තරිත්වා, පති—ආහරතීති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා “සරා සරෙ ලොප” න්ති අතික්කම්ම “ඉවණ්ණො යං න වා” ති ඉකාරස්ස යකාරං කත්වා සබ්බග්ගහණෙන තෙන සහ

තකාරස්ස "සරා සරෙ ලොපං, ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා චකාරං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ද්වෙභාවං කත්වා පුරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. ඉමස්ස පන වක්ඛති වත්තබ්බෙ "සබ්බො චං ති" ති වචනං තිකාරපටිබද්ධස්ස යකාරස්සාපි ආපජ්ජනතො, තෙනාහ, "තිසද්දෙ බ්‍යඤ්ජනොති", ඉකාරස්ස යි යකාරෙ කතෙ තිසද්දෙ බ්‍යඤ්ජනො නාම හොති ඉච්චස්ස මුත්තන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ඉති—අස්සාති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඉමිනා තිකාරස්ස චකාරෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙනාකත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති අධිකිච්ච "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

20 දො ධස්ස ච

ධ ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි දකාරාදෙසො හොති

එකමිදාහං භික්ඛවෙ සමයං

ක්වචීති කස්මා? ඉධෙව මරණං භවිස්සති

චසද්දග්ගහණෙන ධකාරස්ස හකාරාදෙසො හොති සාධු දස්සනමරියානං

සුත්තවිභාගෙන බහුධාපි සියා තො දස්ස යථා, සුගතො ටො තස්ස යථා, දුක්කටං ඩො තස්ස යථා, ගණ්ඩෙබ්බො ත්‍රො ත්තස්ස යථා, අත්‍රජො කො ගස්ස යථා, කුලූපකො ලො රස්ස යථා, මහාසාලො ජො යස්ස යථා, ගවජො බො වස්ස යථා, කුබ්බනො කො යස්ස යථා, සකො යො ජස්ස යථා, නියං පුත්තං කො තස්ස යථා, නියකො චො තස්ස යථා, භච්චො ඵො පස්ස යථා, නිප්ඵන්ති බො පස්ස යථා, නිබ්බත්ති ධො තස්ස යථා, නිසධමති, ඉච්චෙවමාදයො

"දො ධස්ස ච" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ධකාරස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි දකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. දොති එකං පදං, ධස්සාති එකං පදං, චාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තස්ස විය සරග්ගහණස්ස ක්වචිග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො ධකාරස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි දකාරාදෙසො හොතීති අත්ථො. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති

ඉධාහන්ති උදාහරණං, තස්ස පන ඉධ—අහන්ති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා "සරා සරෙ ලොපං. ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා ධකාරස්ස දකාරං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන පරසරස්ස "දීඝං" ති දීඝං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. ඉතරං පන ක්වචිග්ගහණඵලං, තස්ස පන ඉධ—එවාති ඡෙදං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරස්ස ලොපොව විසෙසො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. චසද්දග්ගහණෙන ඉමස්ස ච අඤ්ඤං අඤ්ඤස්ස ච අඤ්ඤන්ති දස්සෙන්තො සාධු දස්සනමරියානන්ති ආදිමාහ. අනෙකත්ථා හි නිපාතා, වුත්තඤ්ච

නිසංසොති ඉමිස්ස පන නිපුබ්බස්ස සති පච්චයතෙ ඉමෙව තස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණපච්ච යන්තස්ස කාරිතව්ව කත්වා ණම්හි ලුත්තෙ නාමව්ව කත්වා සද්දුප්ප ත්තිං කත්වා නිසංතොති රූපෙ නිප්ඵන්නෙ ඉධ වග්ගහණෙන තකා රස්ස කකාරං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

සංවෙච්චාති ඉමිස්ස පන භර ධාරණපොසනෙසූති ඉමිස්ස ලද්ධධාතු සඤ්ඤාදිස්ස භරතීති අත්ථෙ "භාවකම්මෙසු ත" ඉති අධිකිච්ච "බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි" ති තපච්චයං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන රම්හි ලුත්තෙ තකාරස්ස "පරවෙහාවො ඨානෙ" ති වෙහාවං කත්වා වුත්තනයෙන නාමව්ව කත්වා සද්දුප්පත්තිං ච කත්වා භතොනාති රූපෙ කතෙ ඉධ වග්ගහණෙන තකාරවයස්ස වකාර වසං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

නිප්ඵන්නන්ති ඉමිස්ස පන නිපුබ්බස්ස පද ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස නිප්පජ්ජතීති අත්ථෙ "සඤ්ඤායං දධාතො ඉ" ඉති අධිකිච්ච "ති කිච්චාසිමෙ" ති වා නිප්පජ්ජනන්ති අත්ථෙ "ඉත්ථියමතියවො වා" ති වා "විදදිහි ණතිතියො" ති වා තිපච්චයන්තස්ස අකාරස්ස ඉධ වග්ගහණෙන තකාරං කත්වා වුත්ත නයෙන නාමව්ව කත්වා තතො සද්දුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපං කත්වා "පරවෙහාවො ඨානෙ" ති පකාරස්ස වෙභාවං කත්වා නිප්පත්තිති රූපෙ කතෙ ඉධ වග්ගහ ණෙන පකාරස්ස ඵකාරං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

වුත්තඤ්ච. ආදිග්ගහණෙන නිකඩමතීති ආදීනි සඞ්ගණ්හාති, තස්ස පන නිපුබ්බස්ස සමු පදවික්ඛෙපෙතිමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤා දිස්ස "ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාපච්චයා" ති අධිකිච්ච අනෙකපච්ච යප්පසඞ්ගෙ සති 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපවත්තනී' ති කත්වා "වත්තමානා න්තිඅන්තිසිථමිමතෙඅන්තෙසෙවෙහඑම්හෙ" ති තාදී නං වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ" ති වත්තමානපච්චයං කත්වා තස්සාපනියමප්පසඞ්ගෙ සති 'වත්ති ච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපවත්තනී' ති කත්වා තාය පුබ්බපං ජනානං "අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානී" ති පරස්ස පදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපද" න්ති පරස්සපදං කත්වා, තස්සාපි අනියමප්පසඞ්ගෙ සති 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපවත්තනී' ති කත්වා "ද්වෙ ද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා" ති ආදිම්හි තිඅන්තීනං විභත්තීනං පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්ය ධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා, තස්සාපි අනියමප් පසඞ්ගෙ සති 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපවත්තනී' ති කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනතිපච්චයං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉති ධාතුම්හා අපච්චයං කත්වා නෙතබ්බං පරනය රං නෙත්වා "පරවෙකාරො ඨානෙ" ති කකාරස්ස වෙභාවං කත්වා නිකකමතීති රූපෙ කතෙ ඉධ වග්ගහණෙන කකාරස්ස ඛකාරං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා ඉමිනා නයෙන යස්ස යස්ස යසං යසං ඨානෙ කතෙ න විරුජ්ඣති තස්ස තස්ස තං තං කාතබ්බන්ති

21. ඉවණ්ණො යං නවා.

පුබ්බො ඉවණ්ණො සරෙ පරෙ යකාරං පප්පොති නවා

පටිසන්ථාරවුත්‍යස්ස, සබ්බාවිත්‍යානුභුය්‍යතෙ.

නවා ති කස්මා? පඤ්චහඞ්ගෙහි සමන්නාගතො, මුත්තචාගී අනුද්ධතො.

“ඉවණ්ණො යං නවා” තිච්චාදිමුද්ධටෙන, ඉවණ්ණො සරෙ පරෙ යකාරං පප්පොති න වා ති සුත්තත්ථං. ඉවණ්ණොති එකං පදං, යං ති එකං පදං, නවාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. සරෙගහණස්ස සීහගතිකත්තා ඉධ අනුවත්තනතො ඉවණ්ණො සරෙ පරෙ යකාරං පප්පොති නවාති අත්ථො. ඉ එව වණ්ණොති අත්ථෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො” ති අධිකිච්ච “ද්විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො” ති සමාසො ච විභත්තිලොපො ච පකතිභාවො ච නාමිච්ච කත්වා විභත්‍ත්‍යුප්පත්ත්‍යාදිකිච්චං වුත්තනයෙනෙව. ඉවණ්ණො ති වුත්තත්තා ඊවණ්ණො කථං සඞ්ගහං ගච්ඡතීති සමානරූපත්තා, යථා පන අජෙසු වුත්තෙන දීඝරස්සකාලකොද්දාතාදිභෙදභින්නාපි සමානරූපත්තා අජසඞ්ගහං ගච්ඡන්ති, එවං සම්පදමිදං.

තත්‍ථ “ඛිලාතව්ප්‍රුවා සරෙ වා; යවකාර චෙ” ති වුත්තත්තා ඉමස්සාසියත්තා පාසවාව, කස්මා ඉධ නවාගහණං සනතක්-පයොජනන්තරසම්භවතො, අසති හි නවාගහණෙ ඉවණ්ණස්ස සරෙ පරෙ ඉච්ඡා යකාරාදෙසො හොති, පුන “යවකාර චෙ” ති වුත්තත්තා කත්ථචි තෙනාපි යකාරො හොති, පුන “ඛිලාතව්ප්‍රුවා සරෙ වා” ති වුත්තත්තා කත්ථචි ඉකාරාදෙසො හොති, එවං ඉමෙහි විනිමුත්තා කෙචි පයොගා සන්තිපි න සිද්ධා, තස්මා තං නිවත්තනත්ථං ඉධ නවාගහණං කතං, තෙන යත්ථ නවාගහණෙන යකාරො න හොති, තත්ථ අඤ්ඤෙනාපි යකාරො න හොති, තෙනෙව හොති මුත්තචාගී අනුද්ධතොති.

නනු ක්වචිගහණෙනාපි තදත්ථො විඤ්ඤායති, කස්මා ක්වචිගහණමනපෙක්ඛිත්වා ඉධ නවාගහණං කතන්ති. නවාසද්දොපි ව්‍යවත්ථිතවිභාසත්ථොති දීපනත්ථං, සමානත්ථත්තායෙව හි අඤ්ඤත්ථ වත්තබ්බං. එත්ථ නවාගහණමෙව වදන්ති සබ්බා ක්වචිගහණං නිවත්තෙත, අඤ්ඤථා ඉවණ්ණග්ගහණෙ සතිපි සරෙගහණෙ, විය භින්නත්ථත්තා තෙනාපි වත්තිතබ්බං. සියාති

යදි එවං “වා පරො අසරූපා” ති එත්ථ සතිපි වාගහණෙ “ක්වාසවණ්ණං ලුත්තෙ” ති එත්ථ ක්වචිගහණං කතං, න ච තං දිස්වා තත්ථ වාගහණං වත්තෙත, තස්මා වාසද්දෙන ක්වචිසද්දොපි සමානත්ථොති සක්කා මන්තුන්ති. තත්ථ, “වග්ගන්තං වා වග්ගෙ” ති ඉතො හි “යවමදනතරලා චාගමා” ති එත්ථ වාගහණෙ වත්තමානෙපි “ක්වචි ඔ ව්‍යඤ්ජනෙ” ති එත්ථ ක්වචිගහණස්සාපි සුදස්සි භින්නත්ථාවිමෙති, තාපි උභින්නං සමානත්ථභාවං සූපෙ තුත්ති සක්කා මන්තුං, විසදත්ථං පුනපෙත පයොජනාභාවා.

යදි එවං “තෙ න වා ඉවණ්ණෙ” ති එත්ථ නවාග්ගහණෙ විජ්ජමානෙපි “ක්වචි පටි පතිස්ස” ති එත්ථ ක්වචිග්ගහණෙන ඉමෙපි ගිණ්හාතීති සක්කා මන්තුන්ති. තන්න, තත්‍රෙව නවාග්ගහණස්ස අභාවා, න හි තත්ථ නවාග්ගහණමත්ථි, අථ ඛො තං නවාග්ගහණං වාග්ගහණව, අහ ච, තෙ ච ඛො අභි අධි ඉච්චෙතෙ ඉවණ්ණෙ පරෙ අබ්භා අජ්ඣා ඉති වුත්තරූපා න හොන්ති වාති, තෙනෙව “අතිස්ස චාන්තස්ස” ති සුත්තස්ස වුත්තියං ඨපෙත්වා වාග්ගහණං නග්ගහණමෙව වුත්තන්ති, තස්මා සන්දෙහමකත්වා ක්වචිසද්දෙ ච නවාසද්දෙ ච ඉමෙ වෙ සමානත්ථා, වාසද්දෙ ච විභාසාසද්දෙ ච ඉමෙ වෙ සමානත්ථාති ගහෙතබ්බං. තත්ථ ආදිවයං හි කත්ථචි හොති කත්ථචි න හොතීති දීපෙති, ඉතරවයමෙකදෙසෙව රූපවයං ජනෙති, ඉදම්පි හි යථා භූ භූ සත්තායමිති එත්ථ භූතිදං අභිභවනඅනුභවනපාතුභවනාදිඅනෙකත්ථෙපි යෙභුය්‍යෙන සත්තත්ථවාචකත්තා භූ භූ සත්තායමිති වුත්තං, එවං යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං, තස්මා යත්ථ ආදිවයං ගහිතං, තත්ථ වුත්තවිධානං යෙභුය්‍යෙන කත්ථචි හොති, කත්ථචි න හොති, තෙනෙතස්ස රූපවයුප්පාදනව අප්පකං. යත්ථ පන අන්තවයං ගහිතං, තත්ථ වුත්තවිධානං යෙභුය්‍යෙන එකස්සපි රූපවයං ජනෙති, ඉතරං පන අප්පකන්ති දට්ඨබ්බං; අඤ්ඤථා සිරිවඩ්ඪකොතාදීනි විය නිපාතා “නෙකානෙකත්ථ විසයා” ති වචනමත්තං සියාති

තයිදම්පි “වමොදුදන්තාන” න්ති සුත්තං විය “යමෙදන්තස්සාදෙසො” ති ඉමිනා එකයොගං කත්වා යමෙදිදන්තානන්ති සක්කා වත්තුන්ති. න සක්කා ලභිතුනම්පි ගිණ්හනවිසයත්තා, යමෙදන්තසද්ධාති හි අන්තස්සෙව යකාරො හොති, තෙන “එ අයා” ති සුත්තෙන ආදිසෙසකාරස්ස අසති පි අන්තෙන එකාරස්ස යකාරො න හොති, ඉමිනා පන අවිසෙසෙන ඉවණ්ණොති වුත්තත්තා ආදිස්සපි යකාරො හොති, තෙන “මාතුනම්බාගමො ඨානෙ” ති එත්ථ ඉ ච උ වා ති වච්ඡෙදෙ කතෙ ආදිස්සිමිනා යකාරො හොති, තදත්ථං භින්නයොග කරණන්ති.

තයිදමෙව න වත්තබ්බං. “යවකාර ච; පසඤ්ඤස්ස වා” ති ඉමිනාව සිජ්ඣනතො, යථා චෙදං, තථා “යමෙදන්තස්සාදෙසො; වමොදුදන්තාන” න්ති ඉදං වයම්පි න වත්තබ්බන්ති තන්න, අසති හි ඉමස්මිං සන්ධිවිසයෙ “බාලානම්බුවා සරෙ වා” තාදීනා ඉයුවාදෙසාපි සියුං, තන්නිවත්තනත්ථං සිද්ධෙ සත්‍යාරම්භො විධීයතෙ.

පටිසන්ථාරවුත්තිනස්සාතාදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන පටිසන්ථාරවුත්ති—අස්ස, සබ්බා විත්ති—අනුභුය්‍යතෙති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා “සර සරෙ ලොප” න්ති අපිකිච්ච ඉමිනා යකාරං කත්වා පරනයං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

ප්වචසබොහසිතාදීනි සිමුදාහරණානි තෙසං පන පවසී—අබොසනී, විත්තවාසී—අනුබොධොති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඉමිනා යකාරෙ සම්පන්නෙ නවාග්ගහණෙන තාකත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

22 එවාදිස්ස රි පුබ්බො ච රස්සො

සරම්හා පරස්ස එවස්ස එකාරස්ස ආදිස්ස රිකාරො හොති පුබ්බො ච සරො රස්සො හොති නවා

යථරිව වසුධාතලඤ්ච සබ්බං, තථරිව ගුණවා සුපූජනීයො නවාති කස්මා? යථා එව තථා එව

ඉති සන්ධිකප්පෙ දුතියො කණ්ඩො

"එවාදිස්ස රි පුබ්බො ච රස්සො" තිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සරම්හා පරස්ස එවස්ස එකාරස්ස ආදිභූතස්ස රිකාරො හොති, පුබ්බො සරො රස්සො හොති නවාති ඤාපනත්ථං එවාදිස්සාති එකං පදං, රි ඉති එකං පදං, පුබ්බොති එකං පදං, චාති එකං පදං, රස්සොති එකං පදන්ති පඤ්චපදමිදං සුත්තං සරග්ගහණස්සානුවත්තනතො එවාදිස්ස ච සරෙ පරෙති බ්‍යඤ්ජනපරත්තා අවචනීයතො සරම්හා පරස්ස එවාදිස්ස රිකාරො හොති, පුබ්බො ච සරො රස්සො හොතීති අත්ථො එවස්ස ආදීත්‍යත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, උභෙ තප්පුරිසා" ත්‍යාදිකිච්ච "අමාදයො පරපදෙභි" ති සමාසො. සෙසං වුත්තනයමෙව චසද්දො දුතියත්ථං සම්පිණ්ඩෙති දෙවදත්තො රාජා හොතීති ආදිසු විය කාරියකාරිනො අභෙදවසෙන ගහිතත්තා සමානාධිකරණං කත්වා පුබ්බො ච රස්සොති වුත්තං යත්ථ හි කාරියකාරීනං භෙදං කත්වා ගහණං දෙවදත්තො රජ්ජං පාපුණාති රජ්ජං දෙවදත්තස්ස පාපුණාතීත්‍යාදිසු විය, තත්ථ කාරිම්හි පඨමාය වුත්තෙන කාරියස්සාපයොගෙන නිද්දෙසො හොති, කාරිම්හි ඡට්ඨියා වුත්තෙන කාරියස්ස පච්චත්තෙන නිද්දෙසො හොති

යථරිව වසුධාතලඤ්ච සබ්බං ත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන යථා—එව වසුධාතලං, තථා—එව ගුණවාති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා "සරා සරෙ ලොපං, ඉවණ්ණො යං නවා" ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා එකාරස්ස රිකාරං කත්වා පුබ්බසරස්ස ච රස්සං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා යථා එවාති කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

සමන්තා මුඛමත්තදීපනියං දුතියො පරිච්ඡෙදො

---

23 සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ.

සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ පකතිරූපානි හොන්ති

මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා, පමාදො මච්චුනො පදං, තිණ්ණො පාරගතො අහු

"සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ" තිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ පකතිරූපානි හොන්ති න විකාරමාපජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං සරාති එකං පදං පකතීති එකං පදං, බ්‍යඤ්ජනෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ පකතිරූපානි හොන්තීති

අඤ්ඤො සරසද්දස්ස ච බ්‍යඤ්ජනසද්දස්ස ච විග්ගහො හෙට්ඨා වුත්තත්තාව, ඉතරස්ස පන පපුබ්බස්ස කර කරණෙති මස්ස “ මිදාදීහි ත්තිතියො” ති වා ; “ ඉත්ථියමතියවො වා” ති වා තිපච්චයන්තස්ස “ සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච ; ගුජාදීනම්තෙනා නො ච ; ජනාදීනමා තිම්හි ච ” තදධිකිච්ච “ රකාරෙ ච ”ති රම්හි ලුත්තෙ රූපං.

යදි පන ඉදං සුත්තං නපඨිතං භවෙය්‍ය, කෙන විකාරමාපජ්ජෙය්‍යාති. “ දීඝ” න්ති එවමාදිනාති. නනු සුත්තොපදෙසස්ස නිරත්ථකභාවාපජ්ජනතො භවිතබ්බමෙවාති. භවිතබ්බං, න පන සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බං, තස්මා කත්ථචි නිවාරණත්ථන්ති. යදි එවං සුත්තමෙව න පඨිතබ්බං, ක්වචිග්ගහණෙනෙව තදත්ථස්ස සිජ්ඣනතොති. න න පඨිතබ්බං, පරොසහස්සන්ති එත්ථ පර-සහස්සන්ති ඡෙදෙ කතෙ “ ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ ” ති පරසද්දා ඔකාරාගමෙ කතෙ “ වා පරො අසරූපා ” ති ලොපං පාපුණෙය්‍ය, තන්නිවත්තනත්ථන්ති. නනු තම්පි වාග්ගහණෙනෙව සිජ්ඣතීති. න සිජ්ඣති, තෙනෙතස්ස රූපවත්ථුප්පාදනතො, ඉධ ච සබ්බදා අනධිප්පෙතතොති. යදි එවං, තදත්ථම්පි න වත්තබ්බං, කස්මා, යදි පන ලොපො භවෙය්‍ය ආගමසුත්තමෙව අනාරජ්ඣනියං භවෙය්‍ය නිරත්ථකත්තා, අධිකං චෙතං, තෙන ඤායති න ලොපො හොතීති. එවං සන්තෙපි පමාදෙ මිච්ඡුතො පදන්ති එත්ථ පමාදසද්දා “ ජීතවචනග්ගුත්තං හි ” ඉච්චෙවමාදිමධිකිච්ච වුත්තනයෙන සිච්චනං කත්වා “ අතො නෙතා ” ති අධිකිච්ච “ සො ” ති සිසෙසොකාරෙ කතෙ “ වා පරො අසරූපා ” ති ලොපං ආපජ්ජෙය්‍ය, තං නිවත්තනත්ථන්ති. නනු තත්ථ වාග්ගහණෙනෙව තදත්ථො සිජ්ඣතීති. න සිජ්ඣති, වාග්ගහණෙනෙතස්ස රූපවයසම්භවතො, ඉධ ච සබ්බදා අධිප්පෙතතොති. එවමපි “ සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති ” ති ඉමිනාව සිජ්ඣතීති. න සිජ්ඣති, ඉමස්ස පන විත්තානන්ති ආදීසු විත්තසද්දා වුත්තනයෙන සිවිභත්තිං කත්වා “ යොනං නි නපුංසකෙහි; අතො නිච්ච ” න්ති අධිකිච්ච “ සි ” න්ති සිස්ස අමාදෙසෙ කතෙ “ සරා සරෙ ලොප ” න්ති පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ “ දීඝ ” න්ති දීඝෙ සම්පත්තෙ අනාබ්ධිසම්භූතො ඔකාසො අත්ථි, තස්මා යො අසරූපා පරො සරො, සො “ වා පරො අසරූපා” ඉච්චනෙනෙව විසයො, සාවකාසානවකාසෙසු අනවකාසස්ස බලවතරත්තාති. තත්ථිමස්සාපි අමාදෙසප්පච්චයාදිවිරහිතෙසු කින්නුමාව සමණියොත්‍යාදීසු අවකාසො අත්ථීති. නත්ථි, ආදිග්ගහණෙන සබ්බම්පි සඞ්ගහිතන්ති වත්තුං යුත්තත්තාති. එවං හොතු, එවං සති “ සරා සරෙ ලොප ” න්ති කස්මා වුත්තං, ඉමිනාව සිජ්ඣනතොති ලොපං පන සිජ්ඣති, ඉමිනා ලුත්තෙ න විකාරමාපජ්ජති, තස්මා තං වුත්තන්ති එවං හොතු, යදි පන සරෙසු සරූපසරානං ඡෙදං සන්ධාය “සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති” ති සුත්තමාරද්ධං, නාරභිතබ්බං “ සරා සරෙ ලොප ” න්ති එත්ථ* ලොපස්ස සම්භවතොති. නනුවොවුච්චති ඉමිනා ලුත්තෙ න

* කතෙත්ථි දිස්සති

විකාරමාපජ්ජතීති. තදත්ථම්පි න වත්තබ්බං, විකාරස්සෙව සම්භවතොති. නනුවොචුම්හා "දීඝ" න්ති දීඝෙ සම්පත්තෙනාති. වුත්තං, ක්වචිග්ගහණෙ පන අසතිපි තස්මිං න සම්පජ්ජතීති. අසප්පත්තම්පිව තිරෙණ්ණ භව,, ක්වචිග්ගහණෙ පන භවං පයොජනං ඤාපිජ්ජතීති, ඉදං හෙත්ථ පයොජනං, අකාරාදීසු සරෙසු එකෙකස්මිංයෙව සරෙ ලුත්තෙ ක්වචි හොති, ක්වචි න හොතීති; "සරා සරෙ ලොපං" න්ති එත්ථ ච සරෙසූති බහුවචනමකත්වා සරෙති එකවචනං තදත්ථ විඤ්ඤාපනත්ථමෙව, යදි පන ක්වචිග්ගහණං පන සඞ්ඛාභෙදං න පයිතං භවෙය්‍ය, අමාදිම්හි ක්වචි භවෙය්‍ය, ක්වචි න භවෙය්‍ය, තං නිවත්තනත්ථමිදං වුත්තං, තෙන සබ්බත්ථාපි ඉමිනා ලුත්තෙසු පකති භාවො හොතීති දට්ඨබ්බන්ති. එවං සන්තෙපි තත්‍රාසමිතාදීසු ක්වචි අකාරස්මිං ලුත්තෙ දීඝදස්සනතො ඉධාපි ක්වචත්ථො යුජ්ජතෙව, අපි ච "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති එත්ථ ආදිග්ගහණස්ස සබ්බසඞ්ගාහකභාවෙ සති සරලොපො සබ්බස්මිං සරලොපෙ තු පකතීති එවං වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, සරූපෙන චත්ථාපි පරිවජ්ජෙතබ්බස්සාභාවා, න ච පනෙවං වුත්තං, තෙන ඤායති පරිවජ්ජෙතබ්බමත්ථීති, තස්මා ආදිසද්දෙන වුත්ත ජයිකමොකාරාගමං ගහෙතබ්බං, තෙන පරෙසහස්සන්ති ආදීසු ආගමම්හි පරෙ තෙන වුත්තවිධානං හොති, න පනාදිසද්දෙන සබ්බං ගහෙතබ්බං, තෙනෙවාහ අමාදෙසප්පච්චයාදිම්හීති, කිමත්ථං අප්පමාදෙ අමතපදන්ති, තෙන යං වුත්තං ඉමස්සාපි අමාදෙසප්පච්චයාදිවිරහිතෙසු කිත්තුමාව සමණ්ණියොතාදීසු අවකාසො අත්ථීති, තං සුවුත්තං, තෙන යො අසරූපා පරෙ සරෙ සො "වා පරෙ අසරූපා" ඉච්චෙතස්සෙව විසයොති, යං වුත්තං, න තං සුවුත්තං, තෙනෙව පමාදෙ මච්චුනො පදන්ති ඉදං "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති ඉමිනාව සිජ්ඣතීති න න සක්කා වත්තුන්ති නිරත්ථකො නෙ වායාමොති. සච්චං, ඉදං පන ක්වචිග්ගහණස්සාපි වාත්ථදීපනතො විතානන්ති ආදීසු රූපවියාපජ්ජනභයා වුත්තං, "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තුං පකති" ති එතෙව අංගගහණෙන ක්වචිසද්දස්ස ච වාත්ථතා විඤ්ඤායති, තං හි පුරිසන්ති ආදීසු පුරිසසද්දෙ අම්හි කතෙ පුබ්බසරස්මිං ලුත්තෙ "දීඝ" න්ති දීඝෙ සම්පත්තෙ තං නිවත්තනත්ථං, තථ පන ක්වචිග්ගහණෙනෙව සිජ්ඣති, එවං සිද්ධෙපි අධිකං වෙතං, තෙන ඤායති ක්වචිසද්දස්ස වාත්ථම්පි දීපකො හොතීති, තෙන පුරිසන්ති ආදීසු පුරිසං පුරිසාති රූපවසං භවෙය්‍ය, තං නිවත්තනත්ථං අංගගහණං කතන්ති. යදි එවං, වාත්ථොව ක්වචිසද්දොති කස්මා න චින්තෙතබ්බන්ති. "වා පරෙ අසරූපා" ති එත්ථ වාග්ගහණෙ විජ්ජමානෙපි "ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති එත්ථ ක්වචිග්ගහණකරණතොති, තත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. එවං හොතු, ක්වචිසද්දස්ස වාත්ථතා පුරිසන්ති ආදීසු දීඝනිවාරණත්ථං අංගගහණං කතන්ති ච, "දීඝං"ති සුත්තස්සානුවත්තමානං ක්වචිග්ගහණං වාස

අඤ්ඤත විසදිසත්තන්ති ච, තුම්හාකමෙව වචනං, තව බො පුබ්බකතා පරං න සම්පජ්ජතීති ඛමතු භවං, විනිච්ඡයම්දනී වදාම, "සරෙ ඛච්" ති එත්ථ ච ඛච්සද්දෙ වාසෙත්වා, තෙන "පමාදෙ මච්චුනො පද" න්ති ආදීසු "දීඝං ; රස්ස" න්ති ආදීහි වුත්තවිධිනිවාරණත්ථං "සර පකති බ්‍යඤ්ජනෙ" ති සුත්තමාරද්ධං, "පුරිසො" ති ආදීසු පුරිසාදිසද්ද සිවචනෙ කතෙ සිංසොකාරෙ කතෙ "වා පරෙ අසරූපා" ති ආදීහි ලොපාදිම්හි සම්පත්තෙ තං නිවාරණත්ථං "සරලොපො මාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති සුත්තමාරද්ධං, "සරෙ ඛච්" ති එත්ථ හි අසතිපි ඛච්ගහණෙ "සරා සරෙ ලොප" න්ති ආදිනී වත්වා වුත්තත්තා න සබ්බත්ථ සර පකතිකා හොන්තීති ඤායති, එවං සන්තෙපි පුන ඛච්ගහණකරණං "සර පකති බ්‍යඤ්ජනෙ" ති එවමාදිනී විය පච්ඡපච්ඡාභාගෙ නියතභාවෙන අප්පවත්තිත්වා පච්ඡිවිසයෙපි අනියතො හොතීති ඤාපනත්ථන්ති තන්නු "පමාදෙ මච්චුනො පද" න්ති ඉදම්පි "සරලොපො මාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති ඉමිනාව වුත්තවිධිනා සිජ්ඣතීති න න සක්කා වත්තුන්ති සක්කා, යුත්ති පන මග්ගිතබ්බා, "සරලොපො මාදෙසප්පච්චයාදිම්හි පකති" ති අවත්වා පුන සරලොපෙති වචනං සරෙ ලුත්තෙ සරලුත්තකාරණා යං විකාරං සම්පත්තං පරස්ස, තං න හොති, පකතියෙව හොතීති ඤාපනත්ථං, තෙනෙව'මුත්තොහං සබ්බපාසෙහි, අභිධාය* අනුවා පුරෙ, එසොහං භගවන්තං සරණං ගච්ඡාමි, සොහං විචරිස්සාමී'ති ආදීසු අඤ්ඤාපෙක්ඛං කත්වා යං විකාරං සම්පත්තං, තං හොතියෙව, තස්මා "පමාදෙ මච්චුනො පද" න්ති ඉදම්පි "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති ඉමිනාව වුත්තවිධිනා සිජ්ඣතීති න න සක්කා වත්තුන්ති යං වුත්තං, තං න සුන්දරං, යං පන වුත්තං පමාදෙ මච්චුනො පදන්ති ආදීසු "දීඝං ; රස්ස" න්ති ආදීහි වුත්තවිධිනිවාරණත්ථං "සර පකති බ්‍යඤ්ජනෙ" ති සුත්තමාරද්ධන්ති, තං සුවුත්තං, "දීඝං ; රස්සං" ති ආදිනාපි වුත්තත්තා සතිපි ඉමස්ස සබ්බත්ථ ගහෙත්වා යත්ථ පච්ඡෙථා, තත්ථ නියතවසෙනෙව පවත්තනාතීති ඤාපනත්ථඤ්ච, අතගරා බදිරවකත්ති ආදිනී විය සෙඟුණොග පකතිභාවවිසයානං බහුතාදස්සනත්ථඤ්ච විනා ඛච්ගහණෙ නිද්දිට්ඨන්ති දට්ඨබ්බං

මනො පුබ්බඞ්ගමා ධම්මා ති ආදිනි උදාහරණානි, තෙසං පන මනො-පුබ්බඞ්ගමා ධම්මා, පමාදෙ-මච්චුනො පදං, තිණ්ණො-පාරගතො අනුති ජෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා මනොසද්ද ඔකාරස්ස "ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො" ති වා ; "රස්ස" න්ති වා ; වුත්තවිධිම්හි සම්පත්තෙ - තථා පමාදෙති එත්ථ ඔකාරස්ස ච තථා තිණ්ණොති එත්ථ ඔකාරස්ස ච පාරඞ්ගතො අනුති එත්ථ "වා පරෙ

---

* අභිධාය, මරම්ම

අසරූපා”ති පරසරස්ස ච ලොපෙ සම්පත්තෙ තං සබ්බං බාධෙත්වා* ඉමිනා පකතිභාවං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

24 සරෙ ක්වචි.

සරා ඛො සරෙ පරෙ ක්වචි පකති රූපානි හොන්ති

කො ඉමං පඨවිං විජෙස්සති

ක්වචීති කස්මා? අප්පස්සුතායං පුරිසො

“සරෙ ක්වචි” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සරා ඛො සරෙ පරෙ ක්වචි පකති රූපානි† හොන්තීති ඤාපනත්ථං. සරෙති එකං පදං, ක්වචීති එකං පදන්ති විපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො සරග්ගහණස්ස පකතිග්ගහණස්ස ච අනුවත්තනතො සරා ඛො සරෙ පරෙ ක්වචි පකති රූපානි හොන්තීති අත්ථො. “සරා සරෙ ලොප” න්ති ආදීනි වත්වා වුත්තත්තා ක්වචිග්ගහණෙන විනාපි ඉමස්සානියතභාවෙ විඤ්ඤායමානෙපි පුන ක්වචිග්ගහණකරණෙ පයොජනං පන න ක්වචි හොතීති ඉදමෙව ඤාපනත්ථං, අථ ඛො එකෙකස්ස රූපව පුප්පාදනත්ථන්ති, තං හෙට්ඨාව වුත්තං,

කො ඉමං පඨවිං විජෙස්සතීති උදාහරණං, තස්ස පන කො—ඉමන්ති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඔකාරස්ස “සරා සරෙ ලොප” න්ති ලොපෙ සම්පත්තෙ තදපවාද “වමොදුදන්තා න” න්ති වකාරෙ ච සම්පත්තෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා පකතිභාවං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

අප්පස්සුතායන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන අප්පස්සුතො—අයන්ති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඉමිනා පකතිභාවෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙනාකත්වා “සරා සරෙ ලොප” න්ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා “සරා සරෙ ලොපං, වා පරො අසරූපා, ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ” ති අධිකිච්ච “දීඝ” න්ති පරසරස්ස දීඝං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

25 දීඝං

සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි දීඝං පප්පොන්ති

සම්මා ධම්මං විපස්සතො, එවං ගාමෙ මුනී චරෙ, ඛන්තී පරමං තපො තිතික්ඛා

ක්වචීති කස්මා? ඉධ මොදති පෙච්ච මොදති, පතිලීයති පති හඤ්ඤති

“දීඝං” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ පුබ්බසරා ක්වචි දීඝං පප්පොන්තීති ඤාපනත්ථං. සරබ්‍යඤ්ජන ක්වචිග්ගහණානං අනුවත්තනතො සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි දීඝං පප්පොන්තීති අත්ථො

---

* ධාතෙත්වා, මරම්ම

† සරානං සරෙ පරෙ ක්වචි පකතිභාවො, සීහල.

අනන්තරෙ සබ්බෙපි සරග්ගහණෙ බ්‍යඤ්ජනයොගාභාවමෙව වත්තතෙ, මණ්ඩූකගතියොපි හි අධිකාරා හොන්තීති, තෙසං පන භෙදො ජිනවචනකලෙප විචාරෙන ආවිභවිස්සති ඉහ පන අනන්තරෙ වුත්තං සරග්ගහණං කස්මා නානුවත්තතෙ ඉති සරබ්‍යඤ්ජනෙසු සරානංව පඨමං නිද්දිට්ඨත්තා, සරනිස්සිතවිධිම්හියෙව පඨමං වත්තබ්බෙපි බ්‍යඤ්ජනනිස්සිතවිධිනොව පඨමමුච්චාරණං, යථා "සරා සරෙ ලොපං" නති පඨමසුත්තෙන සරග්ගහණං සප්පරියන්තං කත්වා වත්තතෙ, එවම්බිධාපි බ්‍යඤ්ජනග්ගහණමනුවත්තතීති ඤාපනත්ථං, තස්මා යං යත්ථිච්ඡිතං, තත්ථ තං යෙව වත්තතෙ ඉති. නනු "සරෙ ක්වචි" ති ඉදං පඨමං වත්වා ඉමස්සං පච්ඡා වුත්තෙ ඉමස්සාපි අනියතභාවො සියා, තස්මා තං නිවත්තනත්ථං පඨමං වුත්තන්ති සක්කා මන්තුන්ති. සක්කා, එවං සන්තෙපි දීඝරස්සෙසු රස්සාතෙව පඨමං නිද්දිට්ඨත්තා රස්සවිධිම්හි එව පඨමං වත්තබ්බෙපි දීඝවිධිස්ස පඨමං කරණං බ්‍යඤ්ජනග්ගහණානුවත්තනාභාවඤාපනත්ථං, තථා හි යදි ඉහ පන සරග්ගහණමනුවත්තෙය්‍ය සරෙ පරෙ පුබ්බො සරො දීඝං පප්පොතීති අත්ථො භවෙය්‍ය, එවං හි සති ඉදමෙව අනත්ථනියං භවෙය්‍ය පුබ්බසරස්ස පරසරස්මිං ඨිතෙ දීඝාභාවා, යදි පන පරසරස්මිං ඨිතෙපි දීඝො සියා, "පුබ්බො වෙ" ති පරසරස්මිං ලුත්තෙ පුබ්බසරස්ස දීඝමෙව අනත්ථනියං භවෙය්‍යාති. නනු ඉමිනා පරසරස්මිං ඨිතෙ පුබ්බසරස්ස දීඝං වුත්තත්තා පරසරස්මිං ලුත්තෙපි පුබ්බසරස්ස දීඝං හොතීති ඤාපනත්ථං වුත්තන්ති සක්කා මන්තුන්ති න සක්කා, ඉමිනා පඨමං දීඝං කත්වා පච්ඡා පරසරස්ස ලොපං කාතුං සක්කුණෙය්‍යත්තා, තෙන විසුද්ධයති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ඉමිනා දීඝං විදධාතීති, යදි පන රස්සන්ති පඨමං වුත්තං භවෙය්‍ය, න වුත්තප්පකාරං විදධෙය්‍ය, හෙට්ඨා තාදිසස්ස විහිතත්තාති. නනෙවං සන්තෙපි කිංසූධ විත්තං සඞ්ධ විත්තනන්ති ආදීසු පුබ්බපරසරෙසු ලුත්තෙසු බ්‍යඤ්ජනපරත්තා ඉමිනාව දීඝං සිජ්ඣතීති සුතනවයං අනත්ථනියනන්ති සච්චං, සිජ්ඣති, සිද්ධෙ සත්‍යාරම්භො නියමාය හොති, පුබ්බසරස්ස පරසරස්මිං ලුත්තෙයෙව දීඝො හොති, පරස්ස ච පුබ්බසරස්මිං ලුත්තෙයෙව දීඝො හොතීති, තෙන "තවාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති ආදිනාපි න හොති, තෙනාවොචුම්හා පුබ්බසරස්ස පරස්මිං ඨිතෙ දීඝාභාවාති

සච්චා ධම්මන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සච්චි—ධම්මං, මුනි—චරෙ, ඛන්ති—පරමන්ති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා අනන්තරසුත්තාවයවධිකිච්ච ඉමිනා දීඝං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. සච්චන්ති හි අකාරන්තො නිපාතො මුනීති දුත ඤාණෙ නිමයස ලබ්භාතුසඤ්ඤාදීසු "මුනාදීහි චි" ති ඉපච්චයන්තස්ස ඉකාරන්තං රූපං. ඛන්තීති ඛමු සහනෙතිම්හස ලබ්භාතුසඤ්ඤදීස්ස ඛමිතස්සි අන්ත "ඉත්ථියමතියවො වා" ති තිපච්චයන්තස්ස "ගමඛනහනාදීනං තං තබ්බාදීසු න" ඉති මකාරස්ස නකාරෙ කතෙ ඉකාරන්තං රූපං. සිද්ධුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යයානෙව.

26. රස්සං.

සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි රස්සං පප්පොන්ති.

භොවාදි නාම සො හොති, යථා භාවි ගුණෙන සො

ක්වචීති කස්මා? සම්මාසමාධි, සාවිත්තිඡන්දසො මුඛං, උපනීයති ජීවිතමප්පමායු

"රස්සං" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි රස්සං පප්පොන්තීති ඤාපනත්ථං. සරග්ගහණස්ස බ්‍යඤ්ජනක්වචිග්ගහණානඤ්ච අනුවත්තනතො සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි රස්සං පප්පොන්තීති අත්ථො

භොවාදි නාම සො හොතීති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන භොවාදී—නාම සො, යථා භාවී—ගුණෙන සොති ඡෙදං කත්වා ආදීසු ත්‍යාදිවසම්පත්තිකිච්ච ඉමිනා රස්සං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා රස්සන්ති අනියමෙන වුත්තෙපි ඨානාසන්නවසෙන තං ඊකාරාදීනං ඉකාරාදයොව හොන්තීති දට්ඨබ්බං, එත්ථ ච වාදීභාවීති ඉමානි වද ව්‍යත්තියං වාචායං භූ සත්තායම්ති ඉමෙසං චින්තනං ලද්ධධාතු සඤ්ඤාදීනං වදනසීලො භවනසීලොති අත්ථෙ "තස්සීලාදීසු ණීත්වාවී ච" ති ණීපච්චයන්තානං හෙට්ඨා වුත්තනයෙන කාරිත ඩීච 'කත්වා ණම්හි ලුත්තෙ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිම්හි කතෙ: පඨමස්ස "ඔ අව සරෙ; ඒ අයා" ති අයිත්තිච්ච "තෙ ආවායා කාරිතෙ" ති ආවාදෙසෙ කතෙ යථාපටිපාටියා රූපානි. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

27. ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො

සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ලොපං පප්පොන්ති, තත්‍ර ච ලොපෙ කතෙ අකාරාගමො හොති.

ස සීලවා, ස පඤ්ඤවා, එස ධම්මො සනන්තනො, ස වෙ කාසාව මරහති, සමානකාමොපි භවෙය්‍ය, ස වෙ මුනි ජාතිභයං අදස්සි.

ක්වචීති කස්මා? සො මුනි, එසො ධම්මො පදිස්සති, න සො කාසාවමරහති.

"ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ලොපං පප්පොන්ති, තෙසං ලුත්තට්ඨානෙ අකාරාගමො ච හොතීති ඤාපනත්ථං. ලොපන්ති එකං පදං, චාති එකං පදං, තත්‍රාති එකං පදං, අකාරොති එකං පදන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තං. සරග්ගහණස්ස බ්‍යඤ්ජනක්වචිග්ගහණානඤ්ච අනුවත්තනතො සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ලොපං පප්පොන්ති, තෙසං ලුත්තට්ඨානෙ අකාරාගමො ච හොතීති අත්ථො. චග්ගහණං ලුත්තියත්ථං සම්පිණ්ඩෙති, කාරග්ගහණං පන අ ඉති වුත්තෙ සමානගතිකත්තා ගය්හමානාකාරං නිවත්තෙති. "අක්ඛරෙහි කාරම්" ති කාරපච්චයො හි එක චත්තාළීසක්ඛරෙසු එකෙකතො පරෙ හොති, "අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාළීස" න්ති එකෙකස්ස අක්ඛරසඤ්ඤාය වුත්තත්තා.

සසීලවා ඉති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සො—සීලවා, සො—පඤ්ඤවා, එසො—ධම්මො, සො—වෙ කාසාවමරහති, සො—මානකාමො, සො—වෙ මුනීති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ආදිම්හි සුත්තද්වයමධිකිච්ච ඉමිනා ඔකාරස්ස ලොපං කත්වා තස්ස ලුත්තෙ ඨානෙ ඉමිනාව අකාරාගමං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. සිද්ධුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

28. පරවෙභාවො ඨානෙ.

සරම්හා පරස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස වෙභාවො හොති ඨානෙ

ඉධප්පමාදො පුරිසස්ස ජන්තුනො, පබ්බජ්ජං කිත්තයිස්සාමි, චාතුද්දසි, පඤ්චද්දසි, අභික්කන්තතරො ච පණීතතරො ච

ඨානෙති කස්මා? ඉධ මොදති පෙච්ච මොදති.

"පරවෙභාවො ඨානෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සරම්හා පරස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස වෙභාවො හොති ඨානෙති ඤාපනත්ථං. පරවෙභාවොති එකං පදං, ඨානෙති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. සරග්ගහණස්ස බ්‍යඤ්ජනග්ගහණස්ස අනුවත්තනතො බ්‍යඤ්ජනම්හා පරස්ස සරස්ස ද්විත්තාභාවතො ච අත්ථවසා විභත්තිවිපරිණාමොති කත්වා පරසද්දං දිස්වා සරසද්දස්ස පඤ්චම්‍යන්තවසෙන සම්බන්ධිතබ්බතො ච බ්‍යඤ්ජනසද්දස්ස ද්විත්තාපෙක්ඛං කත්වා ඡට්ඨ්‍යන්තවසෙන පරසද්දෙන සම්බන්ධිතබ්බතො ච සරම්හා පරස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස වෙභාවො හොති ඨානෙති අත්ථො. ඨානසද්දො චෙත්ථ යුත්තත්ථවාචකො.

ඉධප්පමාදොති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන ඉධ—පමාදො, ප—බජ්ජං, චාතු—දසි, පඤ්ච—දසි, අභි—කන්තතරොති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ආදිසුත්තද්වයමධිකිච්ච ඉමිනා වෙභාවං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. සිද්ධුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

29. වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා.

වග්ගෙ ච පුබ්බෙසං බ්‍යඤ්ජනානං ඝොසාඝොසභූතානං සරම්හා යථාසඞ්ඛ්‍යං තතියපඨමක්ඛරා වෙභාවං ගච්ඡන්ති ඨානෙ.

එසො ච ජ්ඣානඵලො, යත්‍රට්ඨිතං නප්පසහෙය්‍ය මච්චු, සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො, චත්තාරිට්ඨානානි නරො පමත්තො.

ඨානෙති කස්මා? ඉධ චෙතසො දළ්හං ගණ්හාති ථාමසා.

ඉති සන්ධිකප්පෙ තතියො කණ්ඩො.

"වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං අන්තතො සරම්හා පුබ්බභූතානං පුබ්බ සරම්හා පරභූතානං වෙභාවෙ කරියමානෙ න තං සද්දා හොන්ති, අථ ඛො වග්ගෙ තතියපඨමාති ඤාපනත්ථං. වග්ගෙති එකං පදං, ඝොසාඝොසානන්ති එකං පදං, තතියපඨමාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. "පරවෙභාවො ඨානෙ" ති ඉතො වෙභාවග්ගහණස්ස ඨානග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං වග්ගෙ තතියපඨමා යථාසඞ්ඛ්‍යං වෙභාවං ගච්ඡන්ති ඨානෙති අත්ථො.

එත්ථ ච වග්ගෙති ඝොසාඝොසානං අවග්ගපටික්ඛෙපතො, ඝොසාඝොසානන්ති තතියපඨමාති වුත්තානං ඨානං නියමෙති, ඉදං හි ඤාසම්පත්තං විදධාති, අථ ඛො පුබ්බයුත්තානෙව සම්පත්තානං නියමෙති, එත්ථ ච වග්ගෙ ඝොසාඝොසානන්ති වත්වා වග්ගෙ තතියපඨමාති අවුත්තෙපි වග්ගානෙව තතියපඨමා හොන්තීති ගහෙතබ්බං, පුබ්බෙ වග්ගසද්දස්සොභයාපෙක්ඛත්තා වග්ගෙසද්දො හි ඝොසාඝොසානන්ති වුත්තෙ නියමෙති තතියපඨමාති වුත්තෙ ච වග්ගඝොසාඝොසානන්ති ලහුකං කත්වා අවත්වා වග්ගෙ ඝොසාඝොසානන්ති ගරුකං කත්වා වචනං පි හි “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො'ති වුත්තසමාසාකරණමුඛෙනිමස්ස අයුත්තත්ථතා අසමත්ථතාදස්සනත්ථං. කස්මා පනිදං අයුත්තත්ථං අසමත්ථං හොතීති සාපෙක්ඛත්තා, යො හි අත්තනා අපෙක්ඛිතබ්බමෙව අනපෙක්ඛිත්වා අඤ්ඤමපි අපෙක්ඛති, යො ච අඤ්ඤමඤ්ඤානපෙක්ඛො, එසො අයුත්තත්ථො අසමත්ථො නාම, ‘දෙවදත්තස්ස කණ්හා දන්තා, යුත්තං දෙවදත්තස්ස ඛො යඤ්ඤදත්තෙනා' ති ආදීනි විය එවං වග්ගෙති වචනස්සොභයාපෙක්ඛත්තා දුතියවග්ගග්ගහණෙන විනාපි තතියපඨමානං නියමො හොතීති, එත්ථ ච අසුකස්මිං වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං අසුකස්මිං වග්ගෙ තතියපඨමාති නියමාභාවෙපි ඨානාසන්නවසෙන නියමො වෙදිතබ්බො

එසො චතජ්ඣානප්ඵලොති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන එසො චත—ඣානප්ඵලො, යත්‍ර—ඨිතං, ඔබනි—සීතො, චත්තාරි—ඨානානීති ඡෙදං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ' ති ද්වෙභාවෙන සදිසෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා යථානුරූපෙන තතියපඨමං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා සෙසමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං තතියො පරිච්ඡෙදො

---

30 අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං

නිග්ගහීතං ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ අං ඉති හොති

එවං වුත්තෙ, තං සාධූති පටිස්සුණිත්වා

“අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං.” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, නිග්ගහීතං ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ අං හොතීති ඤාපනත්ථං අං ඉති එකං පදං, බ්‍යඤ්ජනෙති එකං පදං, නිග්ගහීතන්ති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං නිග්ගහීතං ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ අං ඉති හොතීති අත්ථො බ්‍යඤ්ජනසද්දස්ස ච නිග්ගහීතසද්දස්ස ච විග්ගහො හෙට්ඨා වුත්තොව

එවං වුත්තෙ තං සාධූති උදාහරණානි, තෙසං පන එවං—වුත්තෙ, තං—සාධූති ඡෙදං කත්වා ඉමිනා නිග්ගහීතස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ අං ආදෙසං කත්වා “සරලොපොමාදෙසපච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකතී ' ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

තත්‍ථ පුබ්බරූපතො රූපන්තරභාවා තිරච්ඡකං විය දිස්සතීති න තිරච්ඡකං පයොජනන්තරසබ්භාවතො, අසති හි ඉමස්මිං බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ කත්‍ථචි නිග්ගහීතං මග්ගාගමමාපජ්ජෙය්‍ය, කත්‍ථචි "බ්‍යඤ්ජනෙ ච"ති ලොපමාපජ්ජෙය්‍ය, කත්‍ථචි "එහෙඤ්ඤං"ති ඤකාරමාපජ්ජෙය්‍ය, න කදාචිපි කෙචි පයොගා ඉමෙහි විනිමුත්තා නාම සියුන්ති, තං නිවත්තෙතබ්බා කත්‍ථචි එවං වුත්තෙති අදිතියෙව හොතීති ඤාපනත්‍ථම්පිදං වුත්තන්ති. තත්‍ථ වග්ගන්තෙනෙව ඉච්ඡිතප්පයොගා සිජ්ඣන්තීති න සිජ්ඣන්ති, වග්ගන්තෙනෙකස්ස රූපස්සම්භවතොති. තත්‍ථ නිග්ගහීතස්ස අමාදෙසෙ කතෙපි ආදෙසගතස්ස බිඤ්ඤතොපි වුත්තවිධානෙන භවිතබ්බන්ති. න භවිතබ්බං, කස්මා යදි පන අමාදෙසෙ කතෙපි වුත්තවිධානං භවෙය්‍ය, ඉදමෙව අනත්‍ථකියං භවෙය්‍ය, රූපන්තරභාවා අධිකම්පිදං, තෙන ඤාපති න වුත්තවිධානං හොතීති. අඤ්ඤත්‍රාපි ච දිස්සති, පච්චු පචනානං පචනීති අදීසු පචසද්දා වුත්තනයෙන ඤාදිම්හි කතෙ "සොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ"න්ති අවිකිච්ච "සුනංහිසු ච"ති ඤාදිසු පුබ්බස්සරස්ස දීඝෙ සම්පත්තෙ "සුනංහිසු ච"ති අවිකිච්ච "පචාදිනමන්ත"න්ති පචසද්දස්සන්තස්ස අඤ්ඤෙ කතෙ පුන තස්සපි අකාරත්තා "දීඝ"න්ති දීඝෙ සම්පත්තෙ පුනප්පාපදෙසස්ස සාමත්තා ච දීඝමකත්වා පච්චු පචනානං පචඨීනාදීසු රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා, තස්මා වුත්තවිධානං නෙව හොතීති අවගන්තබ්බන්ති

31. වග්ගන්තං වා වග්ගෙ

වග්ගභූතෙ බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ නිග්ගහීතං ඛො වග්ගන්තං වා පප්පොති

තංනිබ්බුතං, ධම්මංචරෙ සුචරිතං, න නං දුච්චරිතං චරෙ, චිරප්පවාසිං පුරිසං, සන්තං තස්ස මනං හොති, තඞ්කාරුණිකං, එවංඛො සික්ඛිතබ්බං.

වාග්ගහණෙන නිග්ගහීතං ඛො ලකාරාදෙසො හොති

පුල්ලිඞ්ගං

වාති කස්මා? න තං කම්මං කතං සාධු

"වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" තිවිච්ඡිදස්සුත්තෙ, වග්ගභූතෙ බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ නිග්ගහීතං ඛො වග්ගන්තං වා පප්පොතීති ඤාපනත්‍ථං වග්ගන්තන්ති එකං පදං, වාති එකං පදං, වග්ගෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. නිග්ගහීතබ්‍යඤ්ජනසම්භවන්තං අනුවත්තනතො වග්ගභූතෙ බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ නිග්ගහීතං වග්ගන්තං වික්කපෙන පප්පොතීති අත්‍ථො. වග්ගස්ස අන්තො වග්ගන්තො, තං වග්ගන්තං. කො සො, ඞ ඤ ණ න ම ති, කිඤ්චාපි එතෙසං, එත්‍ථ පන වග්ගන්තසභාවසඞ්ඛාතත්තා අභිසම්බන්ධා එකදෙසවුත්තිභාවතො බුද්ධිගත අනුවත්තනෙන සම්බන්ධ වුත්තාති දට්ඨබ්බා. එසො ච අනුකඩ්ඪිතං වග්ගෙ අනුකම්පජ්ජතීති සීහවිලොකනා නිග්ගහීතං වග්ගෙ සම්බන්ධ වග්ගන්තං කස්මා න පාපුණාතීති. යදිච

වග්ගසද්දපාතතො, ‘සද්ධිකො අත්ථාධිකො හොතී’ති තස්මිං තස්මිං වග්ගෙ තස්ස තස්ස වග්ගස්සන්තමාපජ්ජතීති අත්ථාවබොධො හොතීති කස්මා පන සො අධිකො හොතීති වග්ගන්තං වාතීති වුත්තෙයෙව වග්ගෙ නිග්ගහීතමන්තං පප්පොතීති ච වග්ගාස්ස අනෙකත්ථ ච අත්ථො භවෙය්‍ය අන්තසද්දස්ස සාපෙක්ඛත්තා, තස්මා යථා පන “වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා”ති එත්ථ හි වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමක්ඛර වෙකාවං ගච්ඡන්තීති වුත්තෙපි වග්ගස්ස තතියපඨමාති ඤායති, තතියපඨමසද්දනං සාපෙක්ඛත්තා අඤ්ඤස්ස ච අපෙක්ඛිතබ්බස්සාභාවා එවම්පිහා පීති යදි එවං යථා පන තත්ථ අසුකස්මිං වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං අසුකස්සෙව වග්ගස්ස තතියපඨමක්ඛරාති නියමාභාවෙපි යස්මිං වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං වෙකාවො හොති, තස්මිංයෙව වග්ගෙ තතියපඨමක්ඛරා හොන්ති, එවම්පිහාපි හි අලං වග්ගග්ගහණේනාති තෙනාහ, තත්ථ පන ඨානාසන්නවසෙන එවං හොති, ඉධ පන සබ්බස්මිම්පි නිග්ගහීතස්සාපජ්ජනතො එවං කතන්ති දට්ඨබ්බං තත්‍ර වග්ගන්තං වාති වුත්තෙපි වග්ගෙති යං වුත්තං, තමෙව අන්තසද්දෙ අපෙක්ඛතීති සිද්ධොවායමත්ථොති තෙනාහ, වග්ගසද්දස්ස පන වග්ගපරියාපන්නක්ඛරවාචකත්තා කකාරෙ පරෙ ඞකාරො, තස්මිම්පි ගකාරොති ඉමිනා නයෙන භවිතබ්බන්ති, තෙනාහිවෙත්තඛා වග්ගන්තග්ගහණේනං වග්ගන්තග්ගහණං කතන්ති යදි පන තදත්ථං සියා, කථං පුබ්බෙ වුත්තසාධනකාරණසාධකො සියා, නාධිකත්තාති අනධිකං හොතු තං පන ඤාපකාය සිජ්ඣති, තථා හි, බ්‍යඤ්ජනතො විසෙසපටිපත්ති, න හි සන්දෙහාකාර*ලක්ඛණං, ඉමානෙත්ථ ඤාපකානි “යං කරොති තං කම්මං තුය්හං මය්හං ච, ගන්තාදීනඤ්ඤෙකො, යොනන්නි නපුංසකෙහි, තතො නම්පතිමහාලුත්තෙන ච සමාසෙ” ඉච්චෙවමාදීනි

තත්‍රනිබ්බුතන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන තං—නිබ්බුතං, ධම්මං—චරෙ, චිරං—පවාසිං, සන්තං—තස්ස, තං—කාරුණිකං, එවං—ඛො තෙ ඡෙදං කත්වා ආදිසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

කිමුදාහරණස්ස පන පුංසද්දපදස්ස ගමු ගතිම්හි ඉච්චේතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පුං වුච්චති නිරයො තත්ථ ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ “ක්වි ච”ති ක්විපච්චයං කත්වා “ධාතුන්තස්ස ලොපො ක්විම්හී”ති අන්තලොපං කත්වා පුංසද්දන්තස්ස වග්ගබ්‍යඤ්ජනෙ “නිග්ගහීතඤ්ච, ක්වචි ලොප” තත්‍රඅධිකිච්ච “බ්‍යඤ්ජනෙ ච”ති නිග්ගහීතස්ස ලොපං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ”ති ගකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා “ක්වලොපො ච”ති ක්විම්හි ලුත්තෙ ‘තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතූනාදීසු ච”ති නාමම්පි කත්වා පුග්ගසද්ද† කම්මාවචනිච්ඡාය.

---

* සන්දෙහාදි ලක්ඛණං සීහල

† පුග්ගලසද්දෙ පාලියමෙව අජ්ඣගසදිපිකායඤ්ච දිස්සති අයං පුග්ගසද්දතො අංවිතනිමිත්ති පරෙ ත්‍යයාසිතාගමො චෙව තස්ස ලත රාදෙසො ච රූපසිද්ධිආදීසු ආගතනයෙන ක සංසදති වුත්තිං පුලලිඛගන්ති දිස්සති

අච්ඡි කතෙ "මද සරෙ; යවමදනතරලා චාගමා; ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ" ති අධිකිච්ච "නිග්ගහීතඤ්ච" ති සරෙ පරෙ නිග්ගහීතාගමං කත්වා ඉධ ව්‍යාකරණෙන තස්ස ලකාරං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

තත්‍ර ඒතම්පි වාසද්දෙන අධිප්පෙතත්ථෙ සිද්ධෙ 'සද්ධිකො අත්ථිකො හොති'ති කත්වා ඊදිසත්ථාවගමො හොති, ඉධ පන විකප්පනත්ථංයෙව අධිප්පෙතන්ති. සච්චං වුච්චතෙ, ඉමස්මිං පන කප්පෙ ව්‍යාකරණවසම්හි, ඉධ ච, "පරෙ වා සරෙ" ති එත්ථ ච උභයත්ථ, න ව්‍යාකරණමකත්වා ඉමස්මිං පන "පරෙ වා සරෙ" ති ඉමස්සානන්තරෙයෙව වුත්තෙන ඉධ අසතිපි ව්‍යාකරණෙ විකප්පනත්ථො සිජ්ඣති, එවං සිද්ධෙ සත්‍යරමෙහා ඤදුපකාය හොතීති නිග්ගහීතස්ස අවග්ගස්මිම්පි පරෙ අවග්ගන්තම්පි හොතීති, තෙන වුත්තං ව්‍යාකරණෙන නිග්ගහීතං බො ලකාරදෙසො හොතීති, තත්ථ ච ලකාරදෙසොති ඉදං ලකාරෙ ආදෙසො යස්ස සො ලකාරදෙසොති බහුබ්බීහිවසෙන වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, අඤ්ඤථා අත්ථසෙසව වා ගමකත්තාති. තත්‍ර ච "එහෙ ඤං"න්ති ආදීනං නිච්චභාවවිච්ඡින්නත්ථම්පි ව්‍යාකරණං කාතබ්බමෙවාති. තෙන, "පරෙ වා සරෙ" ති ආදීනං "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත" න්ති ඉමස්සානන්තරවචනෙ දොසාභාවාති නනෙවං සන්තෙපි ලොපග්ගහණස්සාභාවා ඉමෙසං නිරත්ථකභාවො ආපජ්ජතීති. නාපජ්ජති "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං, පරෙ වා සරෙ" ති ඉමෙසමනන්තරෙ "ක්වචි ලොප" න්තිමස්ස වචනෙ දොසාභාවාති. නනෙවං සන්තෙපි "ක්වචි ලොප"න්ති ඉමස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ නිග්ගහීතං ක්වචි ලොපං පප්පොතීති අත්ථො සියාති. සච්චං සියා. තත්‍ර "බ්‍යඤ්ජනෙ චෙ" ති ඉදමෙව වුත්තන්ති. සච්චං වුත්තං, තං පන පයොජනාභාවා අවත්වා ඉමස්සානන්තරං සරෙ චෙති වත්තබ්බං, එවං "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං; ක්වචි ලොපං; සරෙ ච; පරෙ වා සරෙ; බ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො; වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති ඉමිනානුක්කමෙන නිග්ගහීතං චෙදම්පි කප්පපරියන්තං කත්වා සන්නා 'චතාතුං, යථා යථා වා පන වුච්චමානෙ අධිප්පෙතත්ථානුගතඤ්ච හොති ගන්ථලහුතා ච, තථා තථා වත්තබ්බන්ති එවං අධිප්පෙතත්ථෙ සිද්ධෙපි සතො ඉධ ව්‍යාකරණං කතං, තං දස්සෙන්තො අහ ව්‍යාකරණෙන නිග්ගහීතන්ති ආදි, එවං ඉමිනා තාව ව්‍යාකරණස්ස පුනග්ගහණෙ පයොජනං දස්සෙත්වා පුන තස්සෙව විකප්පත්ථාව කත්වා තප්ඵලං දස්සෙන්තො වාති කස්මා? න තං කම්මං කතං සාධුකතං, තස්ස පන න තං—කම්මන්ති ඡෙදං කත්වා ව්‍යාකරණෙන වග්ගන්තමකත්වා "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත" න්ති වුත්තසච්චිං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

34. එහෙ ඤං.

එකාරෙ හකාරෙ ච පරෙ නිග්ගහීතං ඛො ඤකාරං පප්පොති වා.

පච්චත්තඤ්ඤෙව පරිනිබ්බායිස්සාමි, තඤ්ඤෙවෙත්ථ පටිපුච්ඡිස්සාමි, එවඤ්හි වො සික්ඛිතබ්බං, තඤ්හි තස්ස මුසා හොති.

වා ති කස්මා? එවමෙතං අභිජානාසි, එවං හොති සුභාසිතං.

"එහෙඤං" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, එකාරහකාරෙ පරෙ නිග්ගහීතං ඛො විකප්පෙන ඤකාරං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං. එහෙති එකං පදං, ඤන්ති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. නිග්ගහීතග්ගහණස්ස වාග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො එකාරහකාරෙ පරෙ නිග්ගහීතං විකප්පෙන ඤකාරං පප්පොතීති අත්ථො. එ ච හො ච එහං, තස්මිං එහෙ, ද්වන්දවිසයො විග්ගහො, එත්ථ පන ද්වන්දසමාසෙ කතෙ "සො නපුංසකලිඞ්ගො; දිගුස්සෙකත්තං" න්ති අධිකිච්ච "තථා ද්වන්දෙ පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදීනඤ්ච" ති එකත්තඤ්ච නපුංසකලිඞ්ගඤ්ච කාතබ්බං. ඤමෙහෙති අවත්වා එහෙඤන්ති වචනං ඤො ච මො ච ඤමාති ද්වන්දසමාසං කත්වා පුරිසබහුවචනං කත්වා "යොනං නි නපුංසකෙහි" ති තස්ස නිආදෙසං කත්වා "අතො නෙන" ති වත්තමානෙ "සබ්බයොනීනමාඑ" ති නිස්සෙකාරං කත්වා වුත්තන්ති මන්ත්වා නිග්ගහීතං ඛො හකාරෙ පරෙ ඤකාරමකාරෙ පප්පොතීතිපි අත්ථං ගණ්හන්තීති තන්නිවත්තනත්ථං.

පච්චත්තඤ්ඤෙවාති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන පච්චත්තං—එව, තං—එව, එවං—හි වො, තං—හි තස්සාති ඡෙදං කත්වා අනන්තරසුත්තතො වාසද්දමධිකිච්ච ඉමිනා එකාරහකාරෙ පරෙ නිග්ගහීතස්ස ඤකාරං කත්වා තස්ස "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ද්වෙභාවං ච කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

එවමෙතන්ති ආදීනි පච්චුදාහරණානි, තෙසං පන එවං—එතං, එවං—හොතීති ඡෙදං කත්වා සතිපි පරස්මිං එකාරහකාරෙ වාග්ගහණෙන ඉමිනා නිග්ගහීතස්ස ඤකාරං අකත්වා පුබ්බරූපෙ නිග්ගහීතස්ස "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං, වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති අධිකිච්ච "මද සරෙ" ති මකාරං කත්වා; ඉතරස්මිම්පි නිග්ගහීතස්ස "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත" න්ති වුත්තවිධානං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

35. සයෙ ච

නිග්ගහීතං ඛො යකාරෙ පරෙ සහ යකාරෙන ඤකාරං පප්පොති වා.

සඤ්ඤොගො, සඤ්ඤුත්තං

වා ති කස්මා? සංයොගො, සංයුත්තං

"සයෙ ච" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, යකාරෙ පරෙ නිග්ගහීතං තෙන සහ විකප්පෙන ඤකාරං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං. ස ඉති එකං පදං, යෙ ඉති එකං පදං, චාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. නිග්ගහීතග්ගහණස්ස වාග්ගහණස්ස ඤකාරග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො යකාරෙ පරෙ නිග්ගහීතං සහ යකාරෙන විකප්පෙන ඤකාරං

පලොපොතීති අත්ථො. අනන්තරෙන සහෙවෙතං එකයොගාකරණං ඉමිනා සනිමිත්තස්ස අධිප්පෙතත්තායි දට්ඨබ්බං. ඉධ පන සහ සද්දස්ස සොදකන්ති ආදීසු විය "සවාදිම්හි පුබ්බුත්තරගතං දීඝරස්සා පච්චයෙසු වා" ති අධිකිච්ච "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති වා: "පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" වා සාදෙසං කත්වා "සහ යෙ ච" ති වත්තබ්බෙ "සයෙ ච" ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. ආහ ච සහ සකාරෙනාති.

සඤ්ඤොගො සඤ්ඤුත්තන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සං—යොගො, සං—යුත්තන්ති ඡෙදං කත්වා "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං; වග්ගන්තං වා වග්ගෙ; එහෙඤං" ති අධිකිච්ච "සයෙ ච" ති සහ යකාරෙන නිග්ගහීතස්ස ඤකාරං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති තස්ස ද්වෙභාවං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

වග්ගහණං ඤකාරග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං. නත්වනන්තරවුත්තත්තා වත්තතෙති. වත්තතෙ, එවං සන්තෙපි කිමුත්තරත්‍රාපි වත්තතෙති සන්දෙහො ජායෙය්‍ය, තස්මා තං නිවත්තනත්ථං, චානුකඩ්ඪිතං හි උත්තරත්‍ර නානුවත්තතීති නනු කාරියං දිස්වා කාරියං නිවත්තතෙ, තථා නිට්ඨිතකාරියෙ දිස්වා නිට්ඨිතකාරියෙනාති. සච්චං, එවං සන්තෙපි යථා "අවමංසි ච" ති එත්ථ අවාදෙසසම්බාධෙ කාරියෙ විජ්ජමානෙපි හෙට්ඨා "ගාව සෙ" ති එත්ථ වුත්තාවාදෙසව වත්තතෙ, එවමිහාපීති සන්දෙහො ජායෙය්‍යාති තං නිවත්තනත්ථං. නනු තත්ථ වග්ගහණෙනානුවත්තතෙ ඉති න තදත්ථං තත්ථ වග්ගහණං, අථ ඛො අඤ්ඤෙසුපි විභත්තීසු අවාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. ආහ ච වග්ගහණෙන සාදිසෙසෙසු පුබ්බුත්තරවචනෙසු අවාදෙසො හොතීති.

34 මදා සරෙ.

නිග්ගහීතං ඛො සරෙ පරෙ මකාරදකාරාදෙසා හොන්ති වා
තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණං, එතදවොච සත්ථා
වාති කස්මා? අක්කොච්ඡි මං අවධි මං අජිනි මං අහාසි මෙ

"මදා සරෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, නිග්ගහීතස්ස ඛො සරෙ පරෙ මකාරදකාරාදෙසා හොන්ති වාති ඤාපනත්ථං. මදාති එකං පදං, සරෙති එකං පදන්ති විපදමිදං සුත්තං මො ච දො ච මදාති ද්වන්දසමාසං කත්වා පඨමාබහුවචනෙන මදාති නිද්දිට්ඨත්තා "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත" න්ති ඉතො වත්තමානං නිග්ගහීතග්ගහණං ඡට්ඨීවසෙන වත්තතෙ, 'අත්ථවසා විභත්තිවිපරිණාමො' ති. වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, තෙන නිග්ගහීතස්ස සරෙ පරෙ මකාරදකාරාදෙසා හොන්ති වාති අත්ථො

තමහං, එතදවොචාති උදාහරණානි. තෙසං පන තං—අහං, එතං—අවොචාති ඡෙදං කත්වා අදිසුත්තවසං අධිකිච්ච ඉමිනා නිග්ගහීතස්ස මකාරදකාරාදෙසං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූප

සිඛි වෙදිතබ්බා තාවෙත්ථ වාග්ගහණඵලං න වත්තබ්බං, අවුත්තෙපි සිජ්ඣනතො, තථාහි, “ක්වි ලොපං” ති සරෙ පරෙ නිග්ගහීතස්ස ලොපං වුත්තං, තෙන ඤායති න සබ්බත්ථ සරෙ පරෙ නිග්ගහීතස්ස මකාරදකාරාදෙසා හොන්ති, අථ ඛො ලොපො ච හොතීති එවම්භාසන්තිපි වාග්ගහණෙ ඉමස්ස අනිච්චතා පාකටා වෙති නාපෙවං සන්තෙ “සරා සරෙ ලොපං” ති ආදීනි වත්වා “සරෙ ක්වි” ති වුත්තත්තා අසතිපි තත්ථ ක්විග්ගහණෙ තස්සා නිච්චතා පාකටා වෙති නිරත්ථකං එව තත්ථ ක්විග්ගහණන්ති න නිරත්ථකං, උත්තරත්ථත්තා යදි එවං කස්මා තත්ථෙව න කතන්ති ඉධාපි කිඤ්චිමත්තත්ථසම්භවතො, අසති හි තත්ථ ක්විග්ගහණෙ “සරෙ ච” ති සුත්තං භවෙය්‍ය, අයං පනෙත්ථ භවෙය්‍ය සරෙ ච සරා පකතිකා හොන්තීති, එවං ච සති සරෙ පරෙ සබ්බසරානං පකතිභාවාභාවෙපි, යථා පන සබ්බෙසං වනානං ඛදිරභාවාභාවෙපි තදුස්සන්නත්තා* අනගරා ඛදිරවනන්ති ආදීනි වුත්තානි, තථෙව ඉදම්පි යෙභුය්‍යවසෙනාතියමෙත්ථ වුත්තන්ති විඤ්ඤායා භවෙය්‍ය, න ච තෙ බහුකා යෙ සරෙ පරෙ පකතිකා හොන්ති, අථ ඛො ඉතරාව, තස්මා තදකාරවිඤ්ඤාපනත්ථම්පි කතන්ති දට්ඨබ්බං එවං හොතු “සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ” ති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ පුබ්බසරානං පකතිභාවං ච “දීඝං” න්ති ආදීනං වුත්තත්තා, අසතිපි ක්විග්ගහණෙ තෙසං පනානිච්චතා පාකටා වෙති නිරත්ථකාව තත්ථ තදත්ථම්පි ක්විග්ගහණන්ති න නිරත්ථකං, කස්මා පයොජනන්තරසම්භවතො, අසති හි ක්විග්ගහණෙ යථා “සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ” ති පකතිභාවකතට්ඨානෙ න රූපවයමත්ථි, තථා “දීඝං” න්ති ආදිනා දීඝාදිකතට්ඨානෙ න රූපවයෙන භවිතබ්බන්ති, සමුනි සො මුනීති එවමාදීනි රූපවයානි න භවිතබ්බානි, තස්මා තං නිවත්තනත්ථං ක්විග්ගහණන්ති යදි එවං කිමත්ථමෙව වාග්ගහණං න කතන්ති ක්විසද්දස්ස වාත්ථස්සාපි දීපනතො, තස්මාව “සරලොපොමාදෙසපච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති” ති එත්ථ අංග්ගහණං කතං, තත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙවාති තෙනාවොචුම්හා නාපෙත්ථ වාග්ගහණඵලන්ති ආදි වුච්චතෙ “ක්වි ලොප” න්ති සරෙ පරෙ නිග්ගහීතස්ස න ලොපො හොති අකොනාචිඤ්චං අවධිමන්ති ආදිසු, තාපිතිනා සබ්බඤ්ඤු වාග්ගහණස්සාභාවා මදාදෙසා සියුන්ති සඞ්කා සියාති, තං නිවත්තනත්ථන්ති

35 යවමදනතරලා චාගමා

සරෙ පරෙ යකාරො වකාරො මකාරො දකාරො නකාරො තකාරො රකාරො ළකාරො ඉමෙ ආගමා හොන්ති වා

නයිමස්ස විජ්ජා, යථයිදං චිත්තං, චිගි භණතාවුදිකාති සීතාමෙ ළහුමෙස්සති, අගිතා තෙ ගරුමෙස්සති, අරූසා භන්ද්‍රා කසාචිව, සම්මදඤ්ඤා විමුත්තානං, මනසාදඤ්ඤා විමුත්තානං, අනා

* තදුසන්නත්තා මරම්ම

දත්ථමභිඤ්ඤාය, චිරන්නායති, ඉතොනායති, යස්මාතිහ භික්ඛවෙ, තස්මාතිහ භික්ඛවෙ, අජ්ජතග්ගෙ පාණුපෙතං, සබ්භිරෙව සමාසෙථ, ආරග්ගෙරිව සාසපො, සාසපොරිව ආරග්ගෙ, ඡළභිඤ්ඤා, ඡළායතනං.

වාති කස්මා? එවං මහිද්ධියා එසා, අක්කොච්ඡි මං අවධි මං අජිනි මං අහාසි මෙ, අජෙයෙන අනුගාමියො.

වග්ගහණෙන ඉධෙව මකාරස්ස පකාරො හොති. යථා, චිරප්පවාසිං පුරිසං. තකාරස්ස ච දකාරාදෙසො හොති. යථා; සදත්ථපසුතො සියා. දකාරස්ස ච තකාරො හොති යථා; සුගතො.

“යවමදනතරලා චාගමා” තිමත්ථිදමුච්චතෙ, සරෙ පරෙ යකාරාදයො ආගමා හොන්ති වාති ඤාපනත්ථං. යවමදනතරලාති එකං පදං, චාති එකං පදං, ආගමාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. නිමිත්තාභාවා සරෙග්ගහණස්ස වාග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො සරෙ පරෙ යකාරාදයො ආගමා වා හොන්තීති අත්ථො. යො ච වො ච මො ච දො ච නො ච තො ච රො ච ලො චාති විග්ගහං කත්වා “නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො” ති ද්වන්දසමාසං කත්වා ‘වුත්තත්ථානමප්පයොගො’ ති චම්හි ලුත්තෙ “තෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති විභත්තිම්හි ලුත්තෙ “පකති චස්ස සරන්තස්සා” ති පකතිභාවෙ කතෙ වුත්තනයෙන සමාසත්තා නාමමිව කත්වා පඨමාබහුවචනං කත්වා “අතො නෙන; සො වා” ති අධිකිච්ච “සබ්බයොනීනමාඑ” ති තස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවෙ කතෙ යවමදනතරලාති රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා, ආගච්ඡන්තීති ආගමා. වග්ගහණප්පයොජනං සයමෙව වක්ඛති.

තස්මිමස්සාති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන න—ඉමස්ස, යථා—ඉදං, මිගී භන්තා—උදික්ඛති, ලහු—එස්සති, ගරු—එස්සති, කසා—ඉව, සම්මා—අඤ්ඤා, මනසා—අඤ්ඤා, අත්ත—අත්ථං, චිරං—ආයති, ඉතො—ආයති, යස්මා—ඉහ, තස්මා—ඉහ, අජ්ජ—අග්ගෙ, සබ්භි—එව, ආරග්ගා—ඉව, සාසපො—ඉව, ඡ—අභිඤ්ඤා, ඡ—ආයතනන්ති ඡෙදං කත්වා “වග්ගන්තං වා වග්ගෙ; මදා සරෙ” ති අධිකිච්ච ඉමිනා යකාරාදයො ආගමවසෙන ආනෙත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා යථානුරූපවසෙන යං කාතබ්බං, තං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

එවං මහිද්ධියා එසාති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන මහිද්ධියා—එසා, අක්කොච්ඡි මං—අවධි, මං—අජිනි, මං—අහාසි මෙ, අජෙයෙන—අනුගාමියොති* ඡෙදං කත්වා සතිපි පරස්මිං සරෙ වාග්ගහණෙනාගමමකත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

නිපාතානං පන අනෙකත්ථත්තා වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා වග්ගහණෙ පයොජනං දස්සෙන්තො මකාරස්ස පකාරො හොතීති

---

* අනුගාමිකො, කච්ච

ආදිමාහ තත්‍ථ ච චිරං—පවාසිං පුරිසං* සක්—අත්‍ථපසුතො සියා, සුග ද්—ඉති ඡෙදං කත්‍වා පුබ්බරූපෙ නිග්ගහීතස්ස "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති මකාරං කත්‍වා මකාරස්ස වග්ගගහණෙන පකාරං කත්‍වා ඉතරෙසු පන සකාරදකාරානං දකාරතකාරාදෙසෙ කත්‍වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා තෙනෙව වග්ගගහණෙන අතිප්පගොඛො තාවාත්‍ථ ආදීසු ගකාරාගමො ච හොතීති දට්ඨබ්බං එවං යස්මිං යස්මිං ආගම වසෙන ආනීතෙ යං යං රූපං සිජ්ඣති, තත්‍ථ තත්‍ථ තං තං ආනෙත්‍වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා සුගතොති ඉදං ඉමිනාපි සිජ්ඣතීති දීප නත්‍ථමිදං වුත්තන්ති

36 ක්‍වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ

බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්‍වචි ඔකාරාගමො හොති

අතිප්පගො ඛො තාව සාවත්‍ථිං පිණ්ඩාය චරිතුං, පරොසහස්සං භික්ඛුසඞ්ඝං

ක්‍වචීති කස්මා? එථ පස්සථිමං ලොකං, අන්‍ධභූතො අයං ලොකො.

'ක්‍වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ' කිමත්‍ථමිදමුච්චතෙ, බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්‍වචි ඔකාරාගමො හොතීති ඤාපනත්‍ථං ක්‍වචීති එකං පදං, ඔති එකං පදං, බ්‍යඤ්ජනෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං අනන්තරසුත්ත තො ආගමග්ගහණම්හානුවත්තනතො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්‍වචි ඔකා රාගමො හොතීති අත්‍ථො සතිපි චාග්ගහණෙ අත්‍ථවිසෙසස්ස පලබ්භනතො ක්‍වචිග්ගහණං කතං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

අතිප්පගොඛො තාවාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන අතිප්ප— ඛො තාව, පර—සහස්සන්ති ඡෙදං කත්‍වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්‍වා අනන්තරසුත්තමපෙක්ඛිත්‍වා ඉමිනා ඔකාරාගමං කත්‍වා පුබ්බරූපෙ අනන්තරසුත්තෙන වග්ගග්ගහණෙන ගකාරාගමං කත්‍වා පරක්ඛරං නෙත්‍වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා නනු අනන්තරසුත්තෙන වග්ගග්ගහණෙන ගකාරාගමං විය ඔකාරාගමම්පි කත්‍වා සාධෙතුං සක්කා, කස්මා පුන සුත්තමාරද්ධන්ති පයොජනන්තරසම්භවතො, තථාහි, තත්‍ථ සරෙව නිමිත්තං, ඉධ පන බ්‍යඤ්ජනමෙව, තං වාසද්දවසෙන විහිතං, තෙන යථාසිද්ධං යථා ඉදන්ති රූපද්වයම්පි හොති, ඉදං පන ක්‍වචිසද්දවසෙන, තෙන යත්‍ථ හොති, තත්‍ථ නියතං, කත්‍ථචි පන සබ්බදාපි න හොති. අපි ච තත්‍ථ යවාදීනං බ්‍යඤ්ජනත්තා වග්ගග්ගහ ණෙනාපි බ්‍යඤ්ජනාගමා බ්‍යඤ්ජනාදෙසා ච හොන්තීති සක්කා මන්තුං, යථා පන මහග්ඝසෙනං පුරිසෙන උපනීතං භත්තං අචිරංයෙව පරිභුඤ්ජිත්‍වා පුන අඤ්ඤම්පි හොතූති වුත්තෙ කිඤ්චාපි අඤ්ඤ සද්දො සාමඤ්ඤවසෙන පවත්තො, තථාපි තබ්බණ්ණානුරූපවසෙන භත්තන්ති විඤ්ඤායති, එවං සම්පදමිදං ක්‍වචුදාහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙ ය්‍යමෙව.

* චිරප්පවාසිං පුරිසං, මරම්ම

37. නිග්ගහීතඤ්ච.

නිග්ගහීතඤ්ච ආගමො හොති සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා සරෙ ක්වචි

චක්ඛුංඋදපාදි, අවංසිරො, යාවංචිදං භික්ඛවෙ, පුරිමංජාති, අණුංථූලානි සබ්බසො, මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා.

ක්වචීති කස්මා? ඉධ චෙව නං පසංසන්ති, පෙච්ච සග්ගෙ ච මොදති, න හි එතෙන යානෙන, ගච්ඡෙය්‍ය අගතං දිසං

මග්ගහණෙන විසද්දස්ස ච පකාරෙ හොති වා

විපෙච්චයන්ති, සංපෙච්චයන්ති වා

“නිග්ගහීතඤ්ච.” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සරස්මිං බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙපි වා ක්වචි නිග්ගහීතාගමො හොතීති ඤාපනත්ථං, නිග්ගහීතන්ති එකං පදං, චාති එකං පදන්ති විපදමිදං සුත්තං. සරග්ගහණ ක්වචිබ්‍යඤ්ජනග්ගහණානමෙව අනුවත්තනතො සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ ක්වචි නිග්ගහීතාගමො හොතීති අත්ථො. බ්‍යඤ්ජනෙති වත්තමානෙපි සරෙති කස්මා වත්තතෙති අධිකත්තා, “ක්වචි ලොප” න්ති එත්ථාපි හි සරෙග්ගහණං වත්තතෙති. එවං හොතු, සරෙග්ගහණෙ වත්තමානෙපි බ්‍යඤ්ජනග්ගහණං කස්මා වත්තතෙති. නිග්ගහීතස්ස බ්‍යඤ්ජනත්තා, බ්‍යඤ්ජනාගමානන්තරං කත්වා වත්තබ්බෙපි එවමකත්වා “ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ” ති ඉමස්සානන්තර මුච්චාරණං බ්‍යඤ්ජනග්ගහණානුවත්තනත්ථං තස්මාති. තත්‍ර ක්වචිග්ගහණානුවත්තනත්ථන්ති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති. න සක්කා, යදි පන තදත්ථං සියා, විසුං කත්වා බ්‍යඤ්ජනාගමානන්තරං කත්වා “ක්වචි නිග්ගහීතඤ්ච” ති වත්වා “ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ” ති පච්ඡා වත්තුං සක්කා, එවං සන්තෙපි දුගෙව ඉමස්සුච්චාරණං බ්‍යඤ්ජනග්ගහණානුවත්තනත්ථන්ති ගහෙතබ්බං. තත්‍ර සරෙග්ගහණස්ස අධිකාරත්තා සතිපි “ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ” ති ඉමස්ස විය ඉහාපි සරග්ගහණං න වත්තතෙති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති. න සක්කා, සරෙ පරෙ ඔකාරාගමාභාවා, ඉධ සරෙග්ගහණං මණ්ඩූකගතිකවසෙන “ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ” ති ඉදං අතික්කමිත්වා වත්තතෙති සක්කා මන්තුං, නිග්ගහීතාගමස්ස පන සරෙ පරෙපි දිස්සනතො ඉදානිපි මණ්ඩූකගතිකවසෙනාතික්කමිත්වා වත්තතෙති සක්කා වත්තුන්ති, තස්මා සරෙග්ගහණං බ්‍යඤ්ජනග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ වාති ගහෙතබ්බං.

චක්ඛුංඋදපාදීති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන චක්ඛු—උදපාදි, අව—සිරො, යාව—චිධ, පුරිම—ජාති, අණු—ථූලානි, මනොපුබ්බ—ගමා ධම්මාති ඡෙදං කත්වා “මජ්ඣෙ සරෙ; පච්ඡිමතො ලොපාගමො; ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ” ති අධිකිච්ච පුබ්බරූපස්ස සරෙ පරෙ සෙසෙසු බ්‍යඤ්ජනෙසු පරෙසු ඉමිනා නිග්ගහීතාගමං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. එත්ථ හි චක්ඛුසද්දො ජිව්හඞ්ගෙ සතෙ “දෙසෙතා ලොපං ගච්ඡති” ති සිද්ධි ලුත්තා චක්ඛු උදපාදීති භවිතබ්බං. අවංසිරොතිදං පන අවනතං සිරං යස්ස සො—අවනතසිරොති වත්තබ්බෙ “සමාසන්තගතානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු වා” ති අපි

කිච්ච "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති නකාර තකාරස්සිං ලුත්තෙ අවසිරෙති භවිතබ්බං. යාවජීවාතිදං පන නිපාතස්ස යාවාති පඨිතත්තා යාවජීවාති භවිතබ්බං. පුරිමංජාතීතිදං පන පුරෙ ජාතානි අත්ථෙ "ජාතාදීනමිමියා ච" ති පුරසද්ද ඉමප්පච්චයෙ කතෙ "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති සරලොපපකතිභාවෙ කතෙ තතො "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති ආප්පච්චයෙ කතෙ පුන වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවෙ කතෙ "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන නාමම්ව කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපං කත්වා පුරිමා ජාතීති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච "ද්විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො" ති කම්මධාරයසමාසං කත්වා "ඉත්ථියම්භාසිතපුමිත්ථී පුමාව ච" ති අධිකිච්ච "කම්මධාරය සඤ්ඤෙ ච" ති පුරිමාසද්දං පුල්ලිඞ්ගම්ව කත්වා ආප්පච්චයාභාවෙ කතෙ පුරිමජාතීති භවිතබ්බං. අඤ්ඤංථුල්ලානීතිදං පන අඤ්ඤ ච ථුල්ලචාති චන්දසමාසෙ කතෙ "වුත්තත්ථානමප්පයොගො" ති චම්හි ලුත්තෙ වුත්තනයෙන විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ නාමම්ව කත්වා පඨමා බහුවචනං කත්වා "යොනං නි නපුංසකෙහි" ති අධිකිච්ච "අතො නිච්ච" න්ති තස්ස නිආදෙසෙ කතෙ "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" න්ති දීඝෙ කතෙ අඤ්ඤථුල්ලානීති භවිතබ්බං. පුබ්බඞ්ගමාතිදම්පන පුබ්බසද්දුපපදස්ස ගමු ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතු සඤ්ඤාදිස්ස පුබ්බං ගච්ඡති පවත්තතීති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණප්පච්චයෙ කතෙ ඝටාදිපභෙදෙන වුද්ධිම්හි අසන්තෙ අප්පච්චයෙ වා රූපන්ති පුබ්බඞ්ගමාති භවිතබ්බං. කිමුදහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යනෙව.

නිපාතානං පන අනෙකත්ථතා වසද්දස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං ද්‍යොතකත්තා චග්ගහණෙන විසද්දස්ස පකාරෙ හොතීති ආදිමාහ තත්ථ ච පච්චෙස්සන්තීතිදම්පන ඊච ඊවෙචචනෙ ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතු සඤ්ඤාදිස්ස "ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාප්පච්චයා" ති අනෙකප්පච්චයප සඞ්ග සති 'වත්තිමානාපච්චුප්පන්නෙ සද්දප්පවත්ති'ති කත්වා "භවිස්සන්ති ස්සති ස්සන්ති ස්සසි ස්සථ ස්සාමි ස්සාම ස්සතෙ ස්සන්තෙ ස්සසෙ ස්සව්හෙ ස්සං ස්සාමහෙ" ති ස්සන්තාදීනං භවිස්සන්තිසඤ්ඤං කත්වා "අනාගතෙ භවිස්සන්ති" ති භවිස්සන්තිප්පච්චයං කත්වා තස්සාප රස්සපදසඤ්ඤං සති 'වත්ති = පෙ = කත්වා පුබ්බෙසං ජනානං "අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානි" ති පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපද" න්ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපනියමසඞ්ග සති 'වත්ති = පෙ = කත්වා "ද්වෙ ද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා" ති ආදිං'ති වචනං පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා තතො "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපනියමසඞ්ඝ සති 'වත්ති = පෙ = කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචනං' සන්ති'සි එකවචනස්සන්තිප්පච්චයං කත්වා තස්ස ච "භවන්ති

සන්තාදිපච්චයවත්තමානා සබ්බධාතුක" න්ති වුත්තත්තා තෙහි අඤ්ඤෙ න සබ්බධාතුකා ති අසබ්බධාතුකා හොන්ති අසබ්බධාතුකත්තමාගම්ම "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ධාතුමහා ඉකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති අධිකිච්ච "අඤ්ඤෙසු චා" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වුද්ධිං කත්වා තස්සාපනීය මජ්ඣසඞ්ඛෙ සති 'වත්ති = පෙ = කත්වා "අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධී" ති වුත්තත්තා ඉකාරස්ස එකාරං කත්වා "පරවෙභාවො ඨානෙ" ති චකාරස්ස වෙභාවං කත්වා "නයෙ පරං යුත්තෙ" ති වුත්තවිධිම්හි කතෙ විවෙච්ඡන්ති රූපෙ සිජ්ඣන්තෙ ඉධ චග්ගහණෙන විකාරස්ස පකාරෙ කතෙ රූපං. ඉතරං ක්වචිග්ගහණඵලං.

38. ක්වචි ලොපං.

නිග්ගහීතං ඛො සරෙ පරෙ ක්වචි ලොපං පප්පොති
තාසාහං සන්තිකෙ, විදූනමග්ගමිති.
ක්වචීති කස්මා? අහමෙව නූන බාලො, එතදත්ථං විදිත්වා

"ක්වචි ලොපං" තිමස්සත්ථිදමුද්දිස්සතෙ, සරෙ පරෙ නිග්ගහීතං ක්වචි ලොපමාපජ්ජතෙති සුත්තත්ථං. ක්වචීති එකං පදං, ලොපන්ති එකං පදන්ති විපදමිදං සුත්තං. "මදා සරෙ" ති ඉතො සරෙග්ගහණස්ස ච අනන්තරසුත්තතො නිග්ගහීතග්ගහණස්ස ච අනුවත්තනතො සරෙ පරෙ නිග්ගහීතං ක්වචි ලොපං පප්පොතීති අත්ථො.

තාසාහං, විදූනමග්ගමිති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන තාසං—අහං, විදූනං—අග්ගන්ති ඡෙදං කත්වා "මදා සරෙ; නිග්ගහීතඤ්ච" ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා නිග්ගහීතලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

කිමුදාහරණානි පන, අහං—එව, එතං—අත්ථන්ති ඡෙදං කත්වා ඉමිනා ලොපෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙනාකරණා ආදිසුත්තමධිකිච්ච "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ත්‍යාධිකිච්ච "මදා සරෙ" ති මකාරදකාරාදෙසං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. නනු "නිග්ගහීතඤ්ච" තිමස්ස විය සරෙග්ගහණෙ බ්‍යඤ්ජනග්ගහණෙ ච වත්තමානෙ සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා නිග්ගහීතං ක්වචි ලොපං පප්පොතීති අත්ථස්ස සම්භවතො, අසතිපි "බ්‍යඤ්ජනෙ ච" ති සුත්තෙ අනෙනෙව සිජ්ඣතීති. සිජ්ඣති එවං සන්තෙපි "ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ" ති ඉතො බ්‍යඤ්ජනග්ගහණෙ වත්තමානෙ ඔග්ගහණම්පි කාරියො අභාවා වත්තතෙති අසන්දෙහො ඤෙය්‍යො, තස්මා තදනිවත්තනත්ථං තතො බ්‍යඤ්ජනග්ගහණමතිප්පිතං, සතිපි ක්වචිග්ගහණෙ පුන ක්වචිග්ගහණකරණම්පි තදත්ථං එවාති. සබ්බත්ථන්තරෙ වුත්තං නිග්ගහීතග්ගහණමෙව ගහෙතබ්බන්ති. න, තිසමාභාවා, අනන්තරිකානම්පි[*] කාරියකාරිතං ගහණසම්භවා ච, තථා හි; "සිම්හි වා" ති ධාතුස්ස න්තස්ස අන්තං වත්වා පුන "අගමිස්සති" ති අගමිස්සන්තස්ස ඉනිං වත්වා "යොසුකතනිකාරෙසු" ති අනන්තරෙ වුත්තං ඉනිං ඨපෙත්වා

[*] අනන්තරිකානම්පි, සීහල

අනන්තරිකම්පි අනන්තං විහිතං, තථා "ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" ති
වත්වා "සුහිස්වකාරො එ; සබ්බනාමානං නම්හි ච; අතො නෙන;
සො; සො වා" ති ච, පුන "දීඝොරෙහි" ති අනන්තරෙ වුත්තානාව
චනාදීනි ඨපෙත්වා "ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" ති ඉතො ස්මා
වචනමානෙත්වා තස්ස සො ආදෙසො වුත්තො, එවමනන්තරිකානම්පි
කාරියකාරීනං ගහණසම්භවා යං වුත්තං ඔග්ගහණම්පි කාරිනො
අභාවා වත්තතෙති සන්දෙහො ජායෙය්‍ය, තස්මා තන්නිවත්තනත්ථං
තතො බ්‍යඤ්ජනග්ගහණමනිච්ඡිතන්ති, තං සුවුත්තං. නනු සරෙ පරෙ
ඔකාරෙ ක්වචි ලොපං පප්පොතීති අධො "සරා සරෙ ලොපං" ති
ඉමිනාව සිජ්ඣනතො නිරත්ථකං විය දිස්සතීති න නිරත්ථකං, ඔකා
රස්ස ඔකාරෙ පරෙයෙව තෙන ලොපො භවෙය්‍ය, ඉතරෙසු පන
පරභූතෙසු "වා පරො අසරූපා" ති පරභූතානං සරානංයෙව
ලොපො භවෙය්‍ය, තස්මා තං නිවත්තෙතුං සබ්බසරෙසුපි පරභූ
තෙසු ඔකාරලොපත්ථන්ති* මනතුං සක්කුණෙය්‍යත්තාති. නනු "වා
පරො අසරූපා" ති වුත්තත්තා ච පරසරානං ලොපො හොතියෙ
වාති න, තබ්බිසයභූතානං ඔකාරතො අඤ්ඤස්සම්පි අසරූපසරානං
සම්භවාති. නනු "වා පරො අසරූපා" ති ඉදං යස්ස වාග්ගහණෙන
න පවිට්ඨං, තත්ථ "සරා සරෙ ලොපං" ති ලොපස්ස සිජ්ඣනතො
ඉමිනා ච න සබ්බත්ථාධිප්පෙතත්තා නිරත්ථකම්මස්ස වචනන්ති. න
නිරත්ථකං, වාග්ගහණෙනෙකස්ස රූපද්වයුප්පජ්ජනතො තං නිව
ත්තනත්ථන්ති මනතුං† සක්කුණෙය්‍යත්තාති. නනෙවං සන්තෙ
පි ඔකාරස්ස සරෙ පරෙ "වමොදුදන්තානං" ති වකාරාදෙසස්ස
වුත්තත්තා නිරත්ථකන්ති. න, තස්සානිච්චත්තා ච, අනන්තභූතස්සෙව
තෙන විහිතත්තා චාති. නනු "ඔ අව සරෙ" ති තස්ස සරෙ පරෙ අවා
දෙසස්ස වුත්තත්තා නිරත්ථකන්ති. තම්පි න, තෙන ධාත්වාදිකාරෙ
විහිතත්තා අපි ච බ්‍යඤ්ජනග්ගහණස්සාපිහානුවත්තනතො ඔකා
රස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ලොපත්ථන්තිපි මනතුං සක්කුණෙය්‍යත්තා
නෙව නිරත්ථකං, තස්මා ඔග්ගහණස්සගමකරණත්ථං තතො බ්‍යඤ්
ජනග්ගහණමනිච්ඡිතන්ති. නනු "මදා සරෙ" ති ඉතො සරෙග්ගහ
ණෙ වත්තමානෙ කාරිනො අභාවා මදග්ගහණම්පි වත්තතෙති
සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති. න සක්කා, යදි පන සරෙ පරෙ මදා ලොපං
පප්පොතීති ඤාපනත්ථං සියා, "මදා සරෙ" තිමස්සානන්තරං
වත්තබ්බං සියා, න පන තථා වුත්තං. තෙන ඤායති න මදානං
ලොපස්සිද්ධන්ති. නයිමස්සාපි "ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ" තිමස්ස
අනන්තරමවත්වා "නිග්ගහිතඤ්ච" තිමස්සානන්තරෙ වචනං
නිග්ගහිතලොපත්ථන්ති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති. න සක්කා අගමවිධා
නස්ස විසෙසනභාවාවිවජ්ජනත්ථෙවං වුත්තං. තන්ති මනතුං සක්කු
ණෙය්‍යත්තා, එවං සතිපි ක්වචිග්ගහණෙ බ්‍යඤ්ජනග්ගහණෙ වතෙ
අනපෙක්ඛිත්වා ඉහ ක්වචිග්ගහණකරණං උපරි "බ්‍යඤ්ජනෙ වා" ති
සුත්තවචනව ඔග්ගහණප්පසඞ්ගනිවත්තනත්ථන්ති දට්ඨබ්බං.

---

* ලොපත්ථං, මරම † මනතුං, සඋව

39. බ්‍යඤ්ජනෙ ච

නිග්ගහීතං ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ලොපං පප්පොති.

අරියසච්චානදස්සනං, එතං බුද්ධානසාසනං.

ක්වචීති කස්මා? එතම්මඞ්ගලමුත්තමං, තං වො වදමි, භද්දං වො.

“බ්‍යඤ්ජනෙ ච” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ නිග්ගහීතං ක්වචි ලොපං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං. බ්‍යඤ්ජනෙති එකං පදං, චාති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. ක්වචිග්ගහණලොපග්ගහණනිග්ගහීතග්ගහණානමනුවත්තනතො නිග්ගහීතං බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ලොපං පප්පොතීති” අත්ථො. වග්ගහණමුත්තරත්‍ර ක්වචිග්ගහණනිවත්තනත්ථං. තඤ්ච වාග්ගහණෙනෙව නිවත්තතෙති. න, “පරෙ වා සරෙ” ති එත්ථ පන නිවත්තතෙ, “බ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො” ති එත්ථ පන වාග්ගහණස්සානිච්ඡිතත්තා මණ්ඩූකගතිකවසෙන ක්වචිග්ගහණං තත්‍රපි වත්තෙය්‍ය, තස්මා තං නිවත්තනත්ථං චිරප්පවාසින්ති ආදීසු නිග්ගහීතස්ස පකාරාපජ්ජනත්ථං චාති.

අරියසච්චානදස්සනන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන අරියසච්චානං—දස්සනං, බුද්ධානං—සාසනන්ති ඡෙදං කත්වා “නිග්ගහීතඤ්ච; ක්වචි ලොප” න්ති අධිකිච්චිමිනා බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ නිග්ගහීතස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. සිද්ධුදාහරණානි පන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

40. පරෙ වා සරෙ

නිග්ගහීතම්හා පරෙ සරෙ ලොපං පප්පොති වා

අභිනන්දුන්ති සුභාසිතං, උත්තත්තංව, යථා බීජංව, ධඤ්ඤංව.

වාති කස්මා? අහමෙව නූන බාලො, එතදහොසි

“පරෙ වා සරෙ” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, නිග්ගහීතම්හා පරෙ සරෙ වා ලොපං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං. පරෙති එකං පදං, වාති එකං පදං, සරෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. නිග්ගහීතග්ගහණස්ස පරෙ සරෙති වුත්තත්තා තදනුරූපවසෙන ‘අත්ථවසා විභත්තිවිපරිණාමො’ ති කත්වා පඤ්චමන්තවසෙනානුවත්තනතො ලොපග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො ච නිග්ගහීතම්හා පරෙ සරෙ වා ලොපං පප්පොතීති අත්ථො. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

අභිනන්දුන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන අභිනන්දුං—ඉති, උත්තත්තං—ඉව, යථා බීජං—ඉව, ධඤ්ඤං—ඉවාති ඡෙදං කත්වා “නිග්ගහීතඤ්ච; ක්වචි ලොප” න්ති අධිකිච්ච ඉමිනා නිග්ගහීතම්හා පරසරස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. සිද්ධුදාහරණානි පන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව වාග්ගහණාධිකාරෙ ඉමිස්ස වචනං ලොපග්ගහණානුවත්තනත්ථං.

41 බ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො

නිග්ගහීතම්හා පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ යදි බ්‍යඤ්ජනො සඤ්ඤොගො විසඤ්ඤොගො හොති

එවංස තෙ ආසවා, පුප්ඵංසා උප්පජ්ජි

ලුත්තෙති කස්මා? එවමස්ස, විදූනග්ගමිති

වග්ගහණෙන තිණ්ණං බ්‍යඤ්ජනානං අන්තරෙ යෙ සරූපා තෙසම්පි ලොපො හොති

තං යථා, අග්‍යාගාරං, පටිසන්ථාරවුත්‍යස්ස.

ඉති සන්ධිකප්පෙ චතුත්ථො කණ්ඩො

"බ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, නිග්ගහීතම්හා පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ යදිපි බ්‍යඤ්ජනො සඤ්ඤොගො* අත්ථි, සො විසඤ්ඤොගො හොතීති ඤාපනත්ථං. බ්‍යඤ්ජනොති එකං පදං, චාති එකං පදං, විසඤ්ඤොගොති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං නිග්ගහීතග්ගහණඤ්ච පරෙග්ගහණඤ්ච සරෙග්ගහණඤ්ච ලොපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, ඉධ පන කාරියකාරිනො සම්භවෙපි නිමිත්තාභාවා පරස්මිං සරෙති සම්බන්ධො හොති, නිග්ගහීතග්ගහණං පනාපෙක්ඛිත්වා පරෙග්ගහණස්ස අධීනත්තා† තන්නිග්ගහීතම්හාති සම්බන්ධො හොති, තෙන නිග්ගහීතම්හා පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ සංයොගො බ්‍යඤ්ජනො විසඤ්ඤොගො හොතීති අත්ථො. අනන්තර සුත්තෙන කස්මා එකයොගං නාකාසීති වාග්ගහණපරිවජ්ජනත්ථං, න හි නිග්ගහීතම්හා පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ විකප්පෙන සංයොගො බ්‍යඤ්ජනො විසඤ්ඤොගො හොතීති. එත්ථ ච බ්‍යඤ්ජනොතිදං කිඤ්චාපි සාමඤ්ඤවසෙන වුත්තං, යථා පන ථෙරො අභිධම්මං භාසතීති වුත්තෙ කිඤ්චාපි ථෙරසද්දො වුඩ්ඪතරෙ නිරූළ්හො,‡ තථාපි යො අභිධම්මං භාසිතුං සමත්ථො සොව ගය්හති, එවං විසංයොගං භවිතුං සමත්ථො සංයොගබ්‍යඤ්ජනොව බ්‍යඤ්ජනොති වුත්තොති දට්ඨබ්බො. තෙනාහ යදිපි බ්‍යඤ්ජනො සඤ්ඤොගො විසඤ්ඤොගො හොතීති. විසඤ්ඤොගොති ඉමිනා පන ලොපමාහ, දෙවලොකං ගතොති, චවනෙන මරණං විය තථාහි; දුවිධො සංයොගො, සංයුජ්ජතීති සංයොගො, "නයෙ පරං යුත්තෙ"ති නෙතබ්බො, සංයුජ්ජති එත්ථාති වා සංයොගො, "නයෙ පරං යුත්තෙ"ති නෙතබ්බස්සාධාරස්ස පතිට්ඨො, විගතො සංයොගො යස්ස සොයං=විසඤ්ඤොගො විගතසංයොගො§ ති අත්ථො. එත්ථ ච බ්‍යඤ්ජනොති ච විසඤ්ඤොගොති ච පච්චා වුත්තොව වුත්තො, තග්ගුණවසෙන ඉතරෙති

එවංස තෙ ආසවා, පුප්ඵංසා උප්පජ්ජීති උදාහරණානි, තෙසං, පන එවං—අස්ස තෙ, පුප්ඵං—අස්සා උප්පජ්ජීති ඡෙදං කත්වා "නිග්ගහීතඤ්ච; ක්වචි ලොප"න්ති අධිකිච්ච "පරෙ වා සරෙ"ති නිග්ගහීතම්හා පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ තානෙවාධිකිච්ච ඉමිනා සංයොගබ්‍යඤ්ජනානං විසංයොගං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

---

* සඤ්ඤොගො චෙව   † ඨිතත්තා ඊපල
‡ රූළ්හො, ඊපල   § විගතාසං සංයොගො, කස්චි

කිමුදාහරණේසු එවං—අස්ස, විදූනං—අග්ගතන්ති ඡේදං කත්වා "පරෝ වා සරෝ" ති එත්ථ වාසද්දෙන නිග්ගහීතම්හා පරසරස්ස ලොප මකත්වා පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙතාති වුත්තත්තා තදභාවා ඉමිනා විසං යොගමකත්වා පුබ්බපක්ඛෙ සරෙ පරෙ නිග්ගහීතස්ස "මදා සරෙ" ති මකාරං කත්වා ඉතරපක්ඛෙ නිග්ගහීතස්ස "ක්වචි ලොප" න්ති ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. නිපාතානං පන අනෙකත්ථත්තා වසද්දස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො තිණ්ණං බ්‍යඤ්ජනානමන්තරෙ යෙ සරූපා තෙසම්පි ආදිස්ස ලොපො හොතීති අත්ථ එත්ථ ච අසතිපි නිග්ගහීතම්හා පරසරස්ස ලොපෙ බ්‍යඤ්ජනස්ස විසංයොගාභාවො ච එතෙනෙව විසංයොගභාවො ච වග්ගන්තෙන විසෙසො.

අග්‍යාගාරං, වුත්‍යස්සාති උදාහරණානි, තෙසං පන අග්ගි—අගාරං, වුත්ති—අස්සාති ඡේදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා 'සරා සරෙ ලොප' න්ත්‍යාදිසිද්ධිං "ඉවණ්ණො යං නවා' ති ඉකාරස්ස යකාරං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා තිණ්ණමාදිස්ස ඉධ වග්ගන්තෙන ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියා චතුත්ථො පරිච්ඡෙදො

---

42 ගො සරෙ පුථස්සාගමො ක්වචි

පුථ ඉච්චෙතස්ස අන්තෙ සරෙ පරෙ ක්වචි ගකාරාගමො හොති

පුථගෙව

ක්වචීති කස්මා? පුථෙව

"ගො සරෙ පුථස්සාගමො ක්වචි" ති ඉදං සුත්තං නිද්දිට්ඨමෙතෙ, සරෙ පරෙ පුථ ඉච්චෙතස්ස අන්තෙ ක්වචි ගකාරාගමො හොතීති සුත්තපදත්ථං. ගොති එකං පදං, සරෙති එකං පදං, පුථස්සාති එකං පදං, ආගමොති එකං පදං, ක්වචීති එකං පදන්ති පඤ්චපදමිදං සුත්තං. ආගමත්තං ආගමො ආගමිස්සතීති වා. සරෙ පරෙ පුථ ඉච්චෙතස්ස අන්තෙ ක්වචි ගකාරාගමො හොතීති අත්ථො.

පුථගෙවාති උදාහරණං, තස්ස පන පුථ—එවාති ඡේදං කත්වා ඉමිනා ගකාරාගමං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. කෙචෙත්ථ පුථස්සාති වුත්තත්තා "ඛිපස්ස ගෙ ඉසිංයිසු' ති ආදීසු විය සබ්බත්ථෙව ගකාරාගමෙන භවිතබ්බන්ති. න, ආගමිසද්දස්ස විකප්පත්තා, න හි ආගමිසද්දො අපෙක්ඛං වදති, තෙන පුථස්සාති ජනොතනත්තා පුථස්ස ආදිවසෙ වා අන්ත වා අවයවස්ස වා සබ්බස්ස වාති අත්ථසම්භවෙ සතිපි ඨානානුක්කමා අවයවස්ස වා සබ්බස්ස වාති අත්ථං අග්ගහෙත්වා සරෙති වුත්තත්තා අද්ධාසන්නිපි, ඡට්ඨීවත්තානුපාතාභුරූපතො* අන්තස්ස එවා පුථස්සාති නිද්දෙසොවගන්තබ්බො. නිදස්සනං පුථගෙව

---

* ඡට්ඨීවත්තානුපාතානුරූපතො චිරටි

43. පාස්ස චාන්තො රස්සො.

පා ඉච්චෙතස්ස අන්තෙ සරෙ පරෙ ක්වචි ගකාරාගමො හොති, අන්තො ච සරො රස්සො හොති.

පගෙව වුත්තස්ස

ක්වචීති කස්මා? පා එව වුත්තස්ස.

"පාස්ස චාන්තො රස්සො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, පා ඉච්චෙතස්ස අන්තෙ සරෙ පරෙ ක්වචි ගකාරාගමො හොති, අන්තො ච සරො රස්සො හොතීති ඤාපනත්ථං. පාස්සාති එකං පදං, චාති එකං පදං, අන්තොති එකං පදං, රස්සොති එකං පදන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තං. චග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං, අන්තග්ගහණං පරසරස්ස නිවත්තනත්ථං, අනන්තරසුත්තතො සරෙග්ගහණඤ්ච ආගමග්ගහණඤ්ච ක්වචිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, තෙන පා ඉච්චෙතස්ස අන්තෙ සරෙ පරෙ ක්වචි ගකාරාගමො හොති, අන්තො ච සරො රස්සො හොතීති අත්ථො.

පගෙවාති උදාහරණං, තස්ස පන පා—එවාති ඡෙදං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා ගකාරාගමං කත්වා අන්තස්ස සරස්ස රස්සඤ්ච කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. ඉමස්සාපි ආගමත්තා පාසද්දෙ සන්තෙව හොතීති දට්ඨබ්බං. ඛ්‍යුදාහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

44. අබ්භො අභි.

අභි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අබ්භාදෙසො හොති.

අබ්භුදීරිතං, අබ්භුග්ගච්ඡති

"අබ්භො අභි" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අභි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අබ්භාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. අබ්භොති එකං පදං, අභීති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. සරෙග්ගහණස්ස අනුවත්තනතො ච ආදෙසස්ස පඨමාය නිද්දිට්ඨත්තා අභිස්සාති වත්තබ්බෙ අභිසද්දා ඡසිං කත්වා තස්සා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති අධිකිච්ච "සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච" ති ලොපං කත්වා අභීති නිද්දිට්ඨත්තා ච අභි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අබ්භාදෙසො හොතීති අත්ථො.

අබ්භුදීරිතං, අබ්භුග්ගච්ඡතීති උදාහරණානි. තෙසං පන අභි—උදීරිතං, අභි—උග්ගච්ඡතීති ඡෙදං කත්වා ආදිසුත්තමධිකිච්චිමිනා අබ්භාදෙසං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. තත්ථ බ්භාදෙසෙ අසතිපි "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති අධිකිච්ච "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති ද්වෙභාවං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා අබ්භුදීරිතන්ති ආදීනි නිප්ඵාදෙතුං සක්කාති. සච්චං, එවං සන්තෙපි "ඉවණ්ණො යං නවා" ති කදාචි යකාරොපි භවෙය්‍ය, තන්නිවත්තනත්ථං. අපි ච ඉමිනා සරෙ පරෙ අබ්භාදෙසස්ස විහිතත්තා බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ යෙන කෙනචිපි අබ්භාති රූපං න හොතීති විඤ්ඤායති. අඤ්ඤථා සරෙති නියමො නිරත්ථකො සියා, අපි ච සිද්ධෙ සත්‍යාරම්භොපි නියමො හොති, උපරි විකප්පනත්ථං "තෙ න වා ඉවණ්ණෙ" ති

වුත්තත්තා, තතො අඤ්ඤත්ථ නියමොති* විඤ්ඤායති අඤ්ඤථා "තෙ න වා ඉවණ්ණෙ" තිදං අනත්ථකං භවෙය්‍ය, තස්මා චෙත්ථ ඛවිග්ගහණං නවත්තතෙති දට්ඨබ්බන්ති

45. අජ්ඣො අධි

අධි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අජ්ඣාදෙසො හොති

අජ්ඣොකාසො, අජ්ඣගමා

"අජ්ඣො අධි" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අධි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අජ්ඣාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. අජ්ඣොති එකං පදං, අධීති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. සරෙග්ගහණස්සානුවත්තනතො අධිස්සාති වත්තබ්බෙ හෙතු විභත්තිලොපෙන අධීති වුත්තත්තා ච අධි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අජ්ඣාදෙසො හොතීති අත්ථො

අජ්ඣොකාසො අජ්ඣගමාති උදාහරණානි, තෙසං පන අධි—ඔකාසො, අධි—අගමාති ඡෙදං කත්වා ආදිසුත්තමධිකිච්චවිධිනා අජ්ඣාදෙසං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

46 තෙ න වා ඉවණ්ණෙ

තෙ ච ඛො අති අධි ඉච්චෙතෙ ඉවණ්ණෙ පරෙ අච්චා අජ්ඣා ඉති වුත්තරූපා න හොන්ති වා

අතිසිතං, අධීරිතං

වාති කස්මා? අච්චීසිතං, අජ්ඣිණමුත්තො

"තෙ න වා ඉවණ්ණෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තෙ අති අධි ඉච්චෙතෙ ඉවණ්ණෙ පරෙ අච්චා අජ්ඣා ඉති වුත්තරූපා න හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. ආහ ච, තෙ ච ඛො අති අධි ඉච්චෙතෙ ඉවණ්ණෙ පරෙ අච්චා අජ්ඣා ඉති වුත්තරූපා න හොන්ති වාති. එත්ථ ච වුත්තානි රූපානි යෙසං තෙ=වුත්තරූපා, වුත්තරූපවන්තොති අත්ථො. කෙ තෙ, ලද්ධාදෙසා අතිඅධිසද්දා, තෙ පන ඉවණ්ණෙ පරෙ අච්චා අජ්ඣා ඉති වුත්තරූපවන්තො න හොන්ති, ආදෙසං න ලභන්තීති අත්ථො. වාගහණං තං විකප්පෙති. නනු "තෙ වා ඉවණ්ණෙ" ති වුත්තෙපි රූපසිද්ධි සිජ්ඣති, කස්මා නගහණං කතන්ති. උත්තරත්ථං, උත්තරත්ථ හි නගහණමෙව වත්තතෙ, න වාගහණන්ති. යදි එවං කස්මා තත්ථෙව න කතන්ති. ඉධාපි කිඤ්චිතත්ථසම්භවතො, යථා පන බ්‍රාහ්මණානං න දාතබ්බන්ති වත්වා ඨපෙත්වා කෙසඤ්චි වුත්තෙ සෙසං න දාතබ්බං, තෙයෙව බහුකා, සෙසං පන දාතබ්බන්ති අත්ථාපත්තිපි විඤ්ඤායති. තථා බ්‍රාහ්මණානං දාතබ්බන්ති වත්වා ඨපෙත්වා කෙසඤ්චි වුත්තෙ සෙසං දාතබ්බං, තෙයෙව බහුකා, සෙසං පන න දාතබ්බං. ඉති අත්ථාපත්තිපි විඤ්ඤායති. එවං අති අධි ඉවණ්ණෙ පරෙ අච්චා අජ්ඣා ඉති වුත්තරූපා න හොන්තීති වත්වා පන වාති වුත්තෙ යෙ න ලභන්ති, තෙ යෙව බහුකා, යෙ පන ලභන්ති යෙ

* ඨානතො නත්ථි

අප්පකාති විඤ්ඤායති, තදත්ථිග්ගහණත්ථං. තෙති එකං පදං, නාති එකං පදං, වාති එකං පදං, ඉවණ්ණෙති එකං පදන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තං. අභි අධිග්ගහණෙනෙව අබ්භ අජ්ඣග්ගහණෙන වානුවත්තනතො තෙ අභි අධි ඉච්චෙතෙ ඉවණ්ණෙ පරෙ අබ්භා අජ්ඣා ඉති වුත්තරූපා න හොන්තීති වාති අත්ථො

අභිඊරිතං, අධිඊරිතන්ති උදාහරණානි, තෙසං පන අභි—ඊරිතං, අධි—ඊරිතන්ති ඡෙදං කත්වා අනන්තරසුත්තවසෙන විනනාමාදෙස වසෙ සම්පත්තෙ තමෙව සුත්තවසම්පත්තිඤ්ච ඉමිනා පටිසෙධං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං"ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

අබ්භීරිතං, අජ්ඣිණමුත්තොති පච්චුදාහරණානි, තෙසං පන අභි—ඊරිතං, අධි—ඉණමුත්තොති ඡෙදෙ, සෙසං වුත්තනයමෙව.

47. අතිස්ස චන්තස්ස

අති ඉච්චෙතස්ස අන්තභූතස්ස තිසද්දස්ස ඉවණ්ණෙ පරෙ සබ්බාච්චන්ති වුත්තරූපං න හොති

අතිසිගණො, අතීරිතං

ඉවණ්ණෙති කස්මා? අච්චන්තං.

"අතිස්ස චන්තස්ස" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අති ඉච්චෙතස්ස අන්තභූතස්ස තිසද්දස්ස අභිඅධීනං විය යං විහිතං, තං ඉවණ්ණෙ පරෙ න හොන්තීති ඤාපනත්ථං. අතිස්සාති එකං පදං, චාති එකං පදං අන්තස්සාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. එත්ථ ච අතිස්සාති අන්තස්සාති ච කාරියාපෙක්ඛා ඡට්ඨී, තිස්සාති අවත්වා අතිස්සාති වචනං අඤ්ඤස්ස තිසද්දස්ස පරිවජ්ජනත්ථං. අතිස්ස චාති එත්තකමෙව අවත්වා අන්තස්සාති වචනං සකලස්ස වා ආදිස්ස වා පරිවජ්ජනත්ථං. එතෙන අතිනො තිසද්දං* ගණ්හාති, තෙනාහ, අති ඉච්චෙතස්ස අන්තභූතස්ස තිසද්දස්සාති. තතියස්ස චාන්තස්සාති වුත්තෙ හො† අභාවත්තාස ඉවණ්ණත්තා "ඉවණ්ණො යන්නවා"ති වුත්තවිධිනො පටිසෙධනත්ථන්ති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති සක්කා, ඉධ පන එවං ගහිතෙ අතීයස්ස ති=අතිතීති. යදි එවං අතිතිස්සාති භවිතබ්බන්ති සච්චං, ඉධ පන "සරූපානමෙකසෙසො සකිං"ති එකසෙසං කතන්ති. කස්මා පදමෙව ගණ්හාතීති. න, බ්‍යඤ්ජනානිපි ගණ්හාති, අසිංචෙවත්වා සරූපානන්ති වුත්තත්තා ආහ ච, සරූපානං පදබ්‍යඤ්ජනානන්ති

"අථවා, ඛවාදිවිපල්ලත්ථකරන්තං දීඝරස්සාපදෙසෙසු වා"ති අධිකිච්ච, "අතෙසු වියෙ ලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා වා"ති ලොපං කතන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ, තිසද්දස්ස ඉවණ්ණෙ පරෙ "සබ්බා චයති"ති වුත්තරූපං න හොතීති යදි එවං සරූපපදනව වුත්තත්තා ඛරයිණොව අනන්තසරූපෙ සච්චං "පුබ්බෙස්සු බ්‍යඤ්ජනෙ"ති ඉමිස්සා ඊාව ගහිතං, තෙනාහ, අන්තභූතස්ස අපුබ්බස්සාපි සරෙ පරෙ

* ඊසද්දං. මරම්ම † ඛයො, මරම්ම

අත්තස්ස උකාරෙ හොතීති න එවං සති තස්සෙව කාතබ්බත්ත සම්භවා. අතිස්සාති ඉමිනා පන අනෙතා තිසද්දෙ ගහිතො න සක ලොපි සුත්තෙන ඉහ ච තග්ගහණමෙව වත්තතෙ න වාග්ගහණං, යදි පන වත්තෙය්‍ය, සුත්තමෙව අනාරබ්භනීයං භවෙය්‍ය 'සබ්බො චන්ති' ති ඉමිනායෙව විකප්පෙන වුත්තත්තා, තෙනාහ න හොතීති *

අතිසිගණො, අතීරිතන්ති උදාහරණානි, තෙසං පන අති—ඉසිගණො, අති—ඊරිතන්ති ඡෙදං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං, ඛවාස වණ්ණං ලුත්තෙ" ති අධිකිච්ච "සබ්බො චන්ති" ති වුත්තවිධිම්හි සම්පත්තෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා පටිසෙධං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරානං ලොපං කත්වා පරනයනං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා, ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව තස්ස පන අති—අනෙතාති ඡෙදො

48 ක්වචි පටි පතිස්ස

පති ඉච්චෙතස්ස සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ ක්වචි පටිආදෙසො හොති

පටග්ගි දත්තබ්බා, පටිහඤ්ඤති

ක්වචීති කස්මා? පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු පතිලීයති, පතිරූපදෙසවාසො ච

"ක්වචි පටි පතිස්ස සිඛණ්ඩිදමුච්චතෙ, සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ පතිස්ස ක්වචි පටිආදෙසො හොතීති සුත්තත්ථො. ක්වචීති එකං පදං, පටීති එකං පදං, පතිස්සාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. මහන්තා සරාධිකාරෙ වා උපරි බ්‍යඤ්ජනාධිකාරෙ වා අවත්වා ඉධ වචනං සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා හොතීති ඤාපනත්ථං.

අථවා, තිවිධා හි අධිකාරා, යථානුපුබ්බිකා මණ්ඩූකගතිකා සීහගතිකා ච, තත්ථ යථානුපුබ්බිකා යථාපටිපාටිවසෙන වත්තන්ති මණ්ඩූකගතිකා පන, යථා මණ්ඩූකා උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා ගච්ඡන්ති, එවං වත්තන්ති සීහගතිකා පන, යථා සීහා විහරන්තො එකස්මිං ඨානෙ ඨිතො† පුබ්බ පරං අනුවිලොකෙන්ති, එවං මන්ද සීහාපුබ්බාපරමනුවත්තන්ති‡ "ගො සරෙ පුථස්සාගමො ක්වචි" ති එත්ථ සරග්ගහණං පන මණ්ඩූකගතිකවසෙන ඉධ වත්තතෙ, උපරි බ්‍යඤ්ජනග්ගහණං සීහගතිකවසෙන, තෙනාහ, සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වාති එත්ථ ච පති ඉච්චෙතස්ස සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ ක්වචි පටිආදෙසො හොතීති අත්ථො

පටග්ගි, පටිහඤ්ඤතීති උදාහරණානි. තෙසං පන පති—අග්ගි පති—හඤ්ඤතීති ඡෙදං කත්වා ඉමිනා පටිආදෙසං කත්වා සරෙ පරෙ පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා ඉධ ච පුබ්බ පරෙ න ක්වචි වත්තනෙන ඉතරස්ස පන සුත්තාධි. විත්ථාරෙන සෙසාති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

* න හොත්යත්ථ, ද.පොථි † ඨිතෝව ඨිතා, ද.පොථි ‡ අනුවිලොකෙන්ති ඛ

49 **පුථස්සු බ්‍යඤ්ජනෙ.**

පුථ ඉච්චෙතස්ස අන්තො සරො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ උකාරො හොති පුථුජ්ජනො, පුථුභූතං.

අනන්තග්ගහණෙන අපුථස්සාපි සරෙ පරෙ අන්තස්ස උකාරො හොති මනුඤ්ඤං.

“පුථස්සු බ්‍යඤ්ජනෙ” තිමස්මිම්පිදමුච්චතෙ, පුථ ඉච්චෙතස්ස අන්තො සරො උකාරො හොති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙති සුත්තත්ථං. පුථස්සාති එකං පදං, උඉති එකං පදං, බ්‍යඤ්ජනෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං “අන්තස්ස චානන්තස්සා”ති ඉතො අනන්තග්ගහණං මණ්ඩූකගතිකවසෙන වත්තතෙ, තෙනාහ, අන්තො සරොති තෙන ච පුථ ඉච්චෙතස්ස අන්තො සරො උකාරො හොති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙති අත්ථො. නනු තස්ස චානන්තස්සාති එත්ථ විය, පුථස්ස අ=පුථඅ ඉති සමාසං කත්වා “සරූපානමෙකසෙසෙස්වසකි” න්ති වා : “සරා සරෙ ලොප” න්ති වා පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා පුථ සද්ද, ජසිං කත්වා පුථස්සාති ගහිතෙ නිරත්ථකංව අනන්තග්ගහණන්ති සච්චං, නිරත්ථකං, පයොජනන්තරං පන සම්භවති* තෙනාහ, අනන්තග්ගහණෙන අපුථස්සාපි සරෙ පරෙ අන්තස්සුකාරො හොතීති

පුථුජ්ජනො, පුථුභූතන්ති උදාහරණානි තෙසං පන පුථ—ජනො, පුථ—භූතන්ති ඡෙදං කත්වා ඉමිනා අකාරස්ස උකාරං කත්වා පුබ්බරූපෙ ජකාරස්ස “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති ද්වෙභාවං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා අනන්තග්ගහණෙන පන මනුඤ්ඤන්ති ආදිසු මනසද්දප පදස්ස ආපුබ්බස්ස ඤා මාරණතොසනනිසාමනෙසුතිමස්ස ලද්ධ ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස මනං ආභුසො තොසෙතීති අත්ථෙ “සංහනඤ්ඤාය වා රො ණො” ති රණපච්චයං කත්වා “රම්හි රන්තො රාදි නො” ති රාදිම්හි ලුත්තෙ මනසද්දන්තස්ස “මනොගණාදිතො ස්මිංනානමි අ” ති අධිකිච්ච ‘එතෙසමො ලොපෙ” ති ඔකාරෙ කතෙ උකාරො හොති, තෙනෙව පරසරස්මිං ලුත්තෙ මනුඤ්ඤසද්ද වුත්ත නයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ මනුඤ්ඤන්ති රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

50 **ඔ අවස්ස**

අව ඉච්චෙතස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ඔකාරො හොති.

අන්ධකාරෙන ඔනද්ධා.

ක්වචීති කස්මා? අවසුස්සතු මෙ සරීරෙ මංසලොහිතං.

“ඔ අවස්ස’ තිමස්මිම්පිදමුච්චතෙ, අව ඉච්චෙතස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ඔකාරාදෙසො හොතීති සුත්තත්ථං. ඔති එකං පදං, අවස්සාති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං මණ්ඩූකගතිකවසෙන ක්වචිග්ගහණං බ්‍යඤ්ජනග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, තෙන අව ඉච්චෙතස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ඔකාරාදෙසො හොතීති අත්ථො.

ඔනද්ධාති උදාහරණං, තස්ස පන අව—නද්ධාති ඡෙදං කත්වා අනන්තරසුත්තවසමධිකිච්ච ඉමිනා අවසද්දස්ස ඔකාරං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

* නිරත්ථකංව අනන්තග්ගහණන්ති න පනෙවං ගහෙතබ්බං, අත්ථානන්තග්ගහණෙන සද්දන්තරස්සාපි ගහෙතුං යුත්තත්තා, සීහල

51 අනුපදිට්ඨානං වුත්තයොගතො

අනුපදිට්ඨානං උපසග්ගනිපාතානං සරසන්ධි බ්‍යඤ්ජනසන්ධි වුත්තසන්ධි යථායොගං යොජෙතබ්බං

පාපණං, පරායනං, උපායනං, උපාහණං, න්‍යායොගො, නිරුපධි, අනුබොධො, දුබ්භාසිතං, සුබ්භාසිතං, වාලයො, දුරක්ඛාතං, ස්වාක්ඛාතො, උදීරිතං, සමුද්දිට්ඨං, වියග්ගං, විජ්ඣග්ගං, ව්‍යග්ගං, අවයාගමනං, අජ්ඣෙති, අනුපාතො, අනවජ්ජියා, පරියෙසනා, පරිමාසො, එවං සරෙ ච හොන්ති

බ්‍යඤ්ජනෙ ච, පරිග්ගහො, පග්ගහො, සක්කාමො, පරක්කමො, නික්කමො, නික්කසාමො, නිල්ලඤ්ඡනං, දුල්ලභං, දුබ්භික්ඛං, දුබ්බුත්තං, සද්ධිං, දුග්ගතො, නිග්ගහො, විග්ගහො, නිග්ගතං, එවං බ්‍යඤ්ජනෙ ච හොන්ති, සෙසා ච සබ්බා යොජෙතබ්බා

ඉති සන්ධිකප්පෙ පඤ්චමො කණ්ඩො

"අනුපදිට්ඨානං වුත්තයොගතො" කිමත්ථමිදමාරබ්භතෙ, යෙ ඉධ අවෙමිතනි අනිද්දිට්ඨා, තෙ වුත්තනයානුසාරෙන ඤාතබ්බාති ඤාපනත්ථං අනුපදිට්ඨානන්ති එකං පදං, වුත්තයොගතොති එකං පදන්ති විපදමිදං සුත්තං අනුපදිට්ඨානං උපසග්ගාදීනං වුත්තප්පකාරෙන සන්ධි යොජෙත්වා කිප්පන්ති වෙදිතබ්බාති අත්ථො ආහ ච, අනුපදිට්ඨානං උපසග්ගනිපාතානං සරසන්ධි බ්‍යඤ්ජනසන්ධි වුත්තසන්ධි* යථායොගං යොජෙතබ්බන්ති තත්ථ ච සරසන්ධි සරානං සරෙසු වා විහිතා සන්ධි=සරසන්ධි, බ්‍යඤ්ජනසන්ධිම්හිපි එසෙව නයො, වුත්තසන්ධි නාම ගාථාදීසු වුත්තානානත්ථං වචනසිලිට්ඨතාය වා ආගමවෙසනසබරණාදෙනෙව කයිරමානා සන්ධි සා පන වුත්තප්පකාරත්තා එවං නාම ජාතා, සා පන කිඤ්චාපි විසුං වුත්තා, තථා වුත්තනයෙන සරබ්‍යඤ්ජනසන්ධිංයෙව ඔගාහං ගච්ඡති සරබ්‍යඤ්ජනෙසු විහිතත්තා, තෙනෙව තමුභයත්ථ පකාසිතා විධා උදාහරණානි දස්සෙති

තත්ථ ච පාපනන්ති ඉමිස්සා ප—අපනන්ති ඡෙදො "සර සරෙ ලොප" න්ති ඉමිනා විලොපො තත්ථ ච ප ඉති උපසග්ගපදං, අපනන්ති ඉදං පන අප පාපුණනෙ ති ඉමස්ස "භූවාදයො ධාතවො" ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස "ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස" ති ලුත්තානුබන්ධස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" ති අනීයපච්චයෙ "සාදි දිත්තු" ති සුත්තවිධානස්ස "අනනා යුණ්ටන" ඉති යුණ්‌ඩා අනාදෙසං කත්වා "තමිනසමාසන්තෙන" නාමිකාගමවිභත්තීනංච" ති නාමිව කත්වා "ජිනවචනයුත්තං හි, ලිඞ්ගඤ්ච නිප්පජ්ජතෙ" ති අධිකච්ච "සතො ච විභත්තියො" ති විභත්තියො කත්වා "සිලොපාදිවිසනියා..." ති කායසිද්ධිං ... යොජෙත්වා 'උපනිසජ්ජානුබන්ධා' යෙද්ධතාපනන්ති කත්වා "ලිඞ්ගෙසු

* උත්තසන්ධි පාඨො

පඨමා" ති පඨමං කත්වා තස්සාපනියමප්පසඞ්ගෙ සති වත්ති=පෙ=කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනසිවිභත්තිං කත්වා "යොනානි නපුංසකෙහි; අතො නිච්ච" න්ති අධිකිච්ච "සිං" ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා "ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති පරසරස්ස අසවණ්ණෙ පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බ පරක්ඛරං නීතෙ රූපං.

පරායනන්ති ඉමස්ස පන පරං—අයනන්ති ඡෙදෙ, පඨමං "ක්වචි ලොප" න්ති ඉමස්ස විසයො, තතො "සරා සරෙ ලොප" න්ති ඉමස්ස, තතො "දීඝ" න්ති ඉමස්ස ච විසයො අථවා, පරා—අයනන්ති ඡෙදෙ, තදා පච්ඡා වුත්තානං ද්වින්නං විසයො. තත්ථ ච අයනන්ති අය ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අයිතබ්බන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන යුප්පච්චයන්තස්ස අනාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. අථවා ; පරං—ආයනන්ති ඡෙදෙ, තදා පුබ්බෙ වුත්තානං ද්වින්නං විසයො, ආයනන්ති ඉදං පන ආපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස රූපං.

උපායනන්ති ඉමස්ස පන උප—අයනන්ති වා උප—ආයනන්ති වා ඡෙදෙ, යමෙත්ථ වත්තබ්බං තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව උපාහණන්ති ඉමස්ස පන උප—ආහණන්ති ඡෙදෙ, "සරා සරෙ ලොප" න්ති ඉමස්ස විසයො ඉදං පන උපසග්ගානන්තරවසෙන වුත්තං තත්ථ ආහණන්ති ආපුබ්බස්ස හන හිංසාගතීසු ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස හනන්ති ගච්ඡන්ති එතෙනාති අත්ථෙ "තුදාදීහි යු" ති අධිකිච්ච "කත්තුකරණප්පදෙසෙසු ච" ති යුප්පච්චයෙ කතෙ තස්ස ච අනාදෙසෙ කතෙ "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති ධාත්වන්තම්හි ලුත්තෙ වුත්තනයෙන නාමම්ව කත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙනා" ති අධිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ආපුබ්බස්ස හි ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස වා ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස තස්මිංයෙව අත්ථෙ තස්සෙව යුප්පච්චයස්ස තස්මිංයෙවාදෙසෙ කතෙ තෙනෙව සරලොපපකතිභාවෙ ච කතෙ රූපං.

තදයොගොති ඉමස්ස පන ති—අයොගොති ඡෙදෙ, "ඉවණ්ණො යං නවා" ති ඉමස්ස විසයො. තත්ථ ච ති ඉති උපසග්ගපදං, අයොගොති ආපුබ්බස්ස යුජ යොගෙ ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණප්පච්චයන්තස්ස "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණම්හි ලුත්තෙ "තවකරතවතතානං කිවුත්තතවඡී" ති අධිකිච්ච "කගා චජාන" න්ති ධාත්වන්තස්ස ගකාරෙ කතෙ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති යකාරෙ උකාරස්ස වුද්ධිම්හි කතෙ හෙට්ඨා වුත්තනයෙන නාමම්ව කත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙනා" ති අධිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

නිරුපධීති ඉමස්ස පන නි—උපධීති ඡෙදෙ, "සච්චිදන්තරලොපාගමා" ති ඉමස්ස විසයො. උපධීදමෙත්ථ උපපුබ්බස්ස ධා ධාරණෙ ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස උපධාරියතීති අත්ථෙ "සඤ්ඤායං දධාතො ඉ" ඉති ඉපච්චයෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවෙච කතෙ වුත්තනයෙන සුපන්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති සිලොපෙ ලුත්ත රූපං.

අනුබොධොති ඉමස්ස පන අනු—බොධොති ඡෙදෙ, දීඝං, රස්සං, "ලොපඤ්චෙත්තමකාරො" ති වුත්තවිධිම්හි සම්පත්තෙ "සරා පකතිබ්‍යඤ්ජනෙ" ති ඉමස්ස විසයො. එත්ථ ච අනූති උපසග්ගපදං, බොධොති බුධ ඤාණෙ, බුධ බොධනෙ, බුධ අවගමනෙති තිණ්ණම්පි ධාතූනමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස බුජ්ඣනන්ති අත්ථෙ "විසරූපපදාදිතො ණ" ඉති අධිකිච්ච "භාවෙ ච" ති ණපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඤුපසන්තොති ඉමස්ස පන ඤු=උපසන්තොති ඡෙදෙ, වකාරාගමස්ස ච බ්‍යඤ්ජනෙ "දීඝ" න්ති ඉමස්ස ච විසයො. උපසන්තොති උපපුබ්බස්ස සමු උපසමෙ ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයන්තස්ස "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච; ගුපාදීනමිතො තො ටි ච; ජනාදීනමා තිම්හි ච" ති අධිකිච්ච "ගමඛනහනරමාදීනමන්තො" ති ධාතන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ "ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදීසු න" ඉති නකාරං කත්වා සුපන්තාදිම්හි කතෙ රූපං. තථා, සුවූපසන්තොති.

වාලයොති ඉමස්ස පන වු—අලයොති ඡෙදෙ, "වමොදුදන්තාන" න්තිමස්ස විසයො. එත්ථ ච අලයොති අපුබ්බස්ස ලිසි ලෙසනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන ණපච්චයන්තස්ස කාරිතංවිය කත්වා ණලොපවුඩ්ඪාදිම්හි කතෙ "ඔ අව සරෙ" ති අධිකිච්ච "එ අය" ති අයාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඤුරබ්භන්තොති ඉමස්ස පන ඤු—අබ්භන්තොති ඡෙදෙ, රකාරාගමස්ස විසයො. අබ්භන්තොති අපුබ්බස්ස භම අනවට්ඨානෙ ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තථා සොබ්භන්තොති.* උපසග්ගො ච "වමොදුදන්තාන" න්තිමස්ස විසයභාවො ච විසෙසො.

උද්දීරිතන්තිමස්ස පන උ—ඊරිතන්ති ඡෙදෙ, දකාරාගමස්ස විසයො. ඊරිතන්ති ඉදමෙත්ථ ඊර කම්පනෙ ඉතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයන්තස්ස "ජීයත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුක" න්ති වුත්තත්තා න සබ්බධාතුකං අසබ්බධාතුකන්ති තපච්චයස්ස අසබ්බධාතුකත්තාභාවම්හි "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමෙ කතෙ "සරා ගම්හිතොරි" ති ච සාදුත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

සඤ්ඤුදීරිතන්ති ඉමස්ස පන ස—උද්දීරිතන්ති ඡෙදෙ, "ච්ද සරෙ" ති ඉමස්ස විසයො. උද්දීරිතන්ති ඉදං පන උපපුබ්බස්ස දීර උච්චාරණෙති

* [illegible]

මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තප්පච්චයන්තස්ස "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති වා ; තමෙවාධිකිච්ච "සාදිසන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදීහි ට්ඨො" ති වා ඨාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. තත්ථ ච පුබ්බපක්ඛෙ "රමිහි රන්තො රාදි නො" ති රාදි නො හොතීති දට්ඨබ්බං.

වියග්ගන්ති ඉමස්ස පන වි—අග්ගන්ති ඡෙදෙ, යකාරාගමස්ස විසයො. අග්ගන්තිදම්පන අග්ග ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "සඤ්ඤායමනු" ත්‍යාධිකිච්ච "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ "පරවෙභාවො ඨානෙ" ති වෙභාවෙ ච කතෙ රූපං, උත්තමවාචී පාටිපදිකො වා.

විජ්ඣග්ගන්තීමස්ස පන වි—අධි—අග්ගන්ති ඡෙදෙ, "අජ්ඣො අධි", තිමස්ස ච "වා පරො අසරූපා" තිමස්ස ච විසයො. විජ්ජග්ගන්තිපි පාඨො, තස්ස විජ්ජු—අග්ගන්ති* ඡෙදෙ, "සරා සරෙ ලොපං" න්තිමස්ස විසයො. ව්‍යග්ගන්තිමස්ස පන වි—අග්ගන්ති ඡෙදෙ, "ඉවණ්ණො යං නවා" තිමස්ස විසයො. අවයාගමන්තන්තිමස්සාපන අව—ආගමන්තන්ති ඡෙදෙ, යකාරාගමස්ස විසයො. ආගමන්තන්තිදම්පන ආපුබ්බස්ස ගමු ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ගමාදීහි ත්තු" ති ත්තුපච්චයන්තස්ස අන්තාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. අච්චෙතීතිමස්ස පන අති—එතීති ඡෙදෙ, "වමොදුදන්තානං" න්තිමස්ස විසයො. එතීතිදං පන ඉ ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස තිකනිමතීති එත්ථ වුත්තනයෙන තිපච්චයෙ කතෙ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති අධිකිච්ච "අඤ්ඤෙසු චා" ති වුද්ධිම්හි කතෙ රූපං. අනූපඝාතොතිමස්ස පන අනු—උපඝාතොති ඡෙදෙ, "සරා සරෙ ලොපං" න්තිමස්ස "දීඝං" න්තිමස්ස ච විසයො. උපඝාතොතිදං පන උපපුබ්බස්ස හන හිංසාගතීසු ඉච්චෙතස්ස ණප්පච්චයන්තස්ස "ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු" ත්‍යාධිකිච්ච "හනස්ස ඝාතො" ති සබ්බස්ස ධාතුස්ස ඝාතාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

අනච්ඡරියාතිමස්ස පන අන—අච්ඡරියාති ඡෙදෙ, "රස්සං" න්තිමස්ස විසයො. තස්ස පන අච්ඡරියාති ආපුබ්බස්ස චර ගතිභක්ඛණෙසු ච චර චරණෙ ච ඉච්චෙතෙසමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ණ්‍යප්පච්චයන්තස්ස "ම්‍යුස්ස පුස්ස ව්‍යරෙව්‍යග" ත්‍යාධිකිච්ච "අපුබ්බචරස්ස ච" ති ච්ඡරියාදෙසෙ කතෙ න අච්ඡරියාති විග්ගහෙ "ද්විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො" ති කම්මධාරය සමාසෙ කතෙ "උභෙ තප්පුරිසා" ති තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්වා "අත්තංනස්ස තප්පුරිසෙ" ති අධිකිච්ච "සරෙ අන්" ති නස්ස අනාදෙසෙ කතෙ "සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ ; පරෙ වා" ති අධිකිච්ච "රස්සං" න්ති ආකාරස්ස රස්සං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. අනු—අච්ඡරියාතිපි ඡෙදෙ, "සරා සරෙ ලොපං" න්තිමස්ස විසයො.

---

* විජ්ජ—අග්ගන්ති භවෙ

පරියෙසනාතිමස්ස පන පරි—එසනාති ඡෙදෙ, යකාරාගමස්ස විසයො. එසනාතිදම්පන ඉස පරියෙසනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන යුපච්චයන්තස්ස අනාදෙසාදයො කත්වා එසනසද්ද "ඉසියමතො අප්පච්චයො" ති අප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන නාමිව කත්වා ස්‍යුප්පත්තිඤ්ච කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙන රූපං. පරමාසොතිමස්ස පන පර—අමාසොති ඡෙදෙ, "සර සරෙ ලොප" න්තිමස්ස විසයො අමාසොතිදම්පන අපුබ්බස්ස මස අමසනෙතිමස්ස ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

එවං සරෙසු සරබ්‍යඤ්ජනානං බ්‍යඤ්ජනෙසු ච සරානං දස්සෙත්වා, ඉදානි බ්‍යඤ්ජනෙසු බ්‍යඤ්ජනානං දස්සෙන්තො පරිග්ගහොති ආදිමාහ.

තස්ස පන පරි—ගහොති ඡෙදෙ, "පරවෙභාවො ඨානෙ" තිමස්ස විසයො ගහොතිදම්පන ගහ උපාදානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "සඤ්ඤාසු ධාතු" ත්‍යාදිනිච්ච "සබ්බතො ණවුත්වාවී වා" ති අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තථා පග්ගහොති, උපසග්ගමෙව ධාතුනං පක්කමොතිමස්ස පන ප—කමොති ඡෙදෙ, තස්සෙව විසයො. කමොතිදම්පන කමු පදවික්ඛෙපෙති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අනග්ගහරෙ වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං පරක්කමතික්කමී* සද්දෙසු උපසග්ගාව විසෙසො. නික්ඛසාවොතිමස්ස පන නි—කසාවොති ඡෙදෙ, තස්සෙව විසයො. තත්ථ ච කසාවොතිදං කසාවාවකො පාපිපදිකො, කිලෙසොපි හි තංසදිසත්තා තබ්බොහාරං භජති නිල්ලයනන්තිමස්ස පන නි—ලයනන්ති ඡෙදෙ, තස්සෙව විසයො. ලයනන්තිදම්පන ලී සිලෙසනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන යුපච්චයස්සානාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. තථා දුල්ලයනන්ති. දුබ්භික්ඛන්තිමස්ස පන දු—භික්ඛන්ති ඡෙදෙ, "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" තිමස්ස විසයො භික්ඛන්තිදම්පන භික්ඛ යාචනෙතිමස්ස ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

දුබ්බුත්තනන්තිමස්ස පන දු—වුත්තන්ති ඡෙදෙ, "පරවෙභාවො ඨානෙ" තිමස්ස විසයො. වුත්තන්තිදම්පන වච වියත්තියං වාචායන්තිමස්ස තප්පච්චයන්තස්ස "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, ගුජාදිනමන්තො නො චි ච" ති අධිකිච්ච "වච වා වූ" ති වකාරස්සුකාරං කත්වා අන්තස්ස ච ලොපං කත්වා තකාරස්ස ච වෙභාවං කත්වා "ඛවාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච" ති අධිකිච්ච "ඉතසු වුඩ්ඪිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති ආදිම්හි ච වකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං. පරක්ඛරං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සන්දිට්ඨන්තිමස්ස පන සං—දිට්ඨන්ති ඡෙදෙ, "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" තිමස්ස විසයො. දිට්ඨන්තිදම්පන දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස තප්පච්චයන්තස්ස "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති තස්ස රිට්ඨාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. දුග්ගතාදයො සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව තත්ථ ච ගතන්තිද

* නික්ඛමෙති භවිතබ්බං

මජ්ජන ගමු ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තප්පච්චයන්තස්ස "ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදීසු න" ඉති ධාත්වන්තස්ස තම්හි සම්පත්තෙ "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච; භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච; ජනාදීනමා තිම්හි ච" ති අධිකිච්ච "ගමඛනහනරමාදීනමන්තො" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා සදූප තනාදිම්හි කතෙ රූපං. අතික්කමම පටික්කමමාදීනි වුත්තනයෙන යොජෙතබ්බානි.

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං පඨමො පරිච්ඡෙදො

---

52 ජිනවචනයුත්තං හි

"ජිනවචනයුත්තං හි" ඉච්චෙතං අධිකාරත්ථං වෙදිතබ්බං.

"ජිනවචනයුත්තං හි" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සන්ධිකප්පනිද්දිට්ඨානන්තරං නාමකප්පං දස්සෙන්තෙන ජිනවචනයුත්තලිඞ්ගානෙව නිපච්චන්තෙ,* තෙසඤ්ඤෙව විභත්තාදයො හොන්තීති ඤාපනත්ථං. ජිනවචනයුත්තන්ති එකං පදං, හි ඉති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. ජිනවචනයොගන්ති අත්ථො. ජිනවාති ජිනො, ජිනස්ස වචනං = ජිනවචනං, ජිනවචනස්ස යුත්තං = ජිනවචනයුත්තං, හි ඉති අවධාරණත්ථෙ නිපාතො.

වුත්තං හි :—

උපසග්ගා නිපාතා ච පච්චයා ච ඉමෙ තයො,
නෙකෙනෙකත්ථවිසයා ඉති නෙරුත්තිකා බ්‍රුවුන්ති.

අයං හෙත්ථො, ජිනවචනානුරූපමෙවාති. කස්මා ඉදමෙවෙදං වුත්තං, නාදිම්හීති තත්ථ පන න සබ්බෙන සබ්බං විසදිසං, අඤ්ඤත්‍ර අනුපකාරඅක්ඛරපරිවජ්ජනා, ඉධ පන සබ්බථා ලිඞ්ගාදීනං විසදිසභාවඤාපනත්ථං වුත්තන්ති

අථවා, අධිකාරම්පන තිවිධං සීහගතිකමණ්ඩූකගතිකයථානුපුබ්බිකවසෙන, තත්ථ ච යථා සීහො මිගරාජා එකස්මිං ඨානෙ නිපන්නො පුබ්බාපරං විලොකෙති, එවං සීහගතිකොපි. යථා පන මණ්ඩූකා උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා ගච්ඡන්ති, එවං මණ්ඩූකගතිකොපි. ඉතරො පන පටිපාටිවසෙනෙව වත්තති. අයම්පන නයො සීහගතිකොති වෙදිතබ්බො. තෙනෙව අන්තරාපි ජිනවචනානුකූලාදෙසාදයොති අත්ථො යුජ්ජති.

53. ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ

යථා යථා ජිනවචනයුත්තං හි ලිඞ්ගං, තථා තථා ඉධ ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ

තං යථා; එසො, ගො සඛා, බ්‍රහ්මා, අත්තා, සා, රාජා.

"ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ජිනවචනයුත්තං හි

---

* නිප්ඵජ්ජන්ති, කසච

ලිඞ්ගං ඨපීයති, නිප්ඵජ්ජතීති ඤාපනත්ථං නිපදමිදං සුත්තං
ලිඞ්ගං ඨපීයති නිප්ඵජ්ජති චාති අත්ථො. එකමත්ථං එකග්ගහණ
වසෙන ගහෙතබ්බං. අත්ථ ච ලීනමත්ථං ගමයතීති ලිඞ්ගං, ලීන
සද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හි ඉමෙච්චතස්ස රූපං. ලිඞ්ග ගතිම්හි
ඉමස්ස වා ලිඞ්ගයති අත්ථො එතෙනාති ලිඞ්ගං කිං තං, සච්චපටාදි
අත්ථජොතකවචනං.

වුත්තඤ්ච —

රුක්ඛාති වචනං ලිඞ්ගං ලිඞ්ගත්ථො තෙන දීපිතො,
එවං ලිඞ්ගඤ්ච ලිඞ්ගත්ථං ඤත්වා යොජෙය්‍ය පණ්ඩිතොති

එතං ච ලිඞ්ගං දුවිධං අන්වත්ථරුළ්හීවසෙන තිවිධං ඉත්ථිපුමන
පුංසකවසෙන තං ච ඉත්ථිලිඞ්ගං ආවත්තිකාදිචතුක්කවසෙන වා
ක්‍රියාසාමඤ්ඤාදිචතුක්කවසෙන වා චතුබ්බිධං, තඤ්ච එකෙකං
ආකාරිවණ්ණුවණ්ණන්තවසෙන පඤ්චවිධන්ති තං සබ්බං වීසතිවිධං
හොති පුල්ලිඞ්ගම්පන වුත්තනයෙනෙව චතුබ්බිධං, තඤ්ච එකෙ
කං අවණ්ණිවණ්ණුවණ්ණන්තවසෙන ඡබ්බිධන්ති තං සබ්බං චතු
ව්වීසතිවිධං හොති ඉතරම්පන වුත්තනයෙනෙව චතුබ්බිධං, තඤ්ච
එකෙකං අකාරිකාරුකාරන්තවසෙන තිවිධන්ති තං සබ්බං ද්වාදස
විධං හොති එවං ඡප්පඤ්ඤාසවිධං හොති සමාසතද්ධිතකිතකො
ණාදිරුළ්හිසඤ්ඤාවසෙනාපි බහුධා ගහෙතබ්බං තං සබ්බං ඉධ
ඨපෙතබ්බනිප්ඵාදෙතබ්බවසෙන ගහිතං වුත්තඤ්ච වුත්තිම්හි, යථා
යථා ජිනවචනයුත්තං හි ලිඞ්ගං, තථා තථා ඉධ ලිඞ්ගඤ්ච නිපජ්ජ
තෙති අයම්පනෙත්ථත්ථො, යම්පකාරං ජිනවචනානුකූලං ලිඞ්ගං,
තම්පකාරං ඉධ ලිඞ්ගං ඨපීයති නිප්ඵාදීයතීති

54 **තතො ච විභත්තියො**

තතො ජිනවචනයුත්තෙහි ලිඞ්ගෙහි විභත්තියො හොන්ති

"තතො ච විභත්තියො' කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ජිනවචනයුත්ත
ලිඞ්ගතො විභත්‍යයො හොන්තීති ඤාපනත්ථං නිපදමිදං සුත්තං
තතො ජිනවචනයුත්තලිඞ්ගතො විභත්තියො හොන්තීති අත්ථො
විවිධා භාජීයන්තීති විභත්ති, කම්මාදිවසෙන ච එකත්තාදිවසෙන ච
විභාජෙන්ති, වසඤ්ඤෙ අත්ථවිසෙසං දීපෙන්ති අයං හෙත්ථත්ථො, තතො
ච විභත්තියො හොන්ති තා ච පන වග්ගහණෙන එකවචනබහු
වචනපඨමාදුතියාතතියාචතුත්ථීපඤ්චමීඡට්ඨීසත්තමීසඤ්ඤං ලභන්තීති
තෙනෙව තත්ථ තත්ථ 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචනං, බහුම්හි වත්ත
බ්බෙ බහුවචනං, ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා' ති ආදිසු සඞ්කාපගමො හොති

55 **සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු**

**කා ච පන තා විභත්තියො? සි යො ඉති පඨමා, අං යො ඉති
දුතියා, නා හි ඉති තතියා ස නං ඉති චතුත්ථී, ස්මා හි ඉති පඤ්චමී
ස නං ඉති ඡට්ඨී, ස්මිං සු ඉති සත්තමී**

**විභත්ති ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "අම්හාකං මමං සවිභත්තිස්ස
සෙ"**

“සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු” තිම ජ්ඣිදුම්වචනෙ, තතො ච විභත්තියො හොන්තීති වුත්තං, කා ච පන තා ති සන්දෙහො ජායෙය්‍යාති, තං නිවත්තනත්ථං තතො ච සද්දයො හොන්තීති අඤ්ඤෙ සි ච යො ච අං ච යො ච නා ච හි ච ස ච නං ච ස්මා ච හි ච ස ච නං ච ස්මිං ච සු චාති විග්ගහෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො” ති අධිකිච්ච “නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො” ති ද්වන්දසමාසෙ කතෙ “තෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති විභත්තිලොපෙ කතෙ ‘වුත්තත්ථානමප්පයොගො’ ති චසද්දප්පයොගෙ කතෙ “තද්ධිත සමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච” ති නාමව්‍යපදෙසො තතො සද්දුප්පත්ති, සද්දිම්හි අවිසෙසෙන සම්පත්තෙ “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ති පඨමං කත්වා තස්සාපතිසම්පසඞ්ගෙ සති වත්ති = පෙ = කත්වා ‘බහුම්හි වත්තබ්බෙ බහුවචන’ න්ති බහුවචනෙ සම්පත්තෙ තදපවාදෙ “සො නපුංසකලිඞ්ගො; දිගුස්සෙකත්ත” න්ති අධිකිච්ච “තථා ද්වන්දෙ පාණිතූරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධ විසභාගත්ථාදීනඤ්ච” ති නපුංසකලිඞ්ගත්තමෙකත්තඤ්ච කත්වා . අථ ‘එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන’ න්ති එකවචනසිවිභත්ති හොති, තස්සා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති ලොපො ච, එවං සියොඅං යොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු ඉති රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. කස්මා ඉහෙදං වුත්තන්ති “තතො ච විභත්තියො” ති පුබ්බෙ විභත්ති සඤ්ඤං අඨපෙත්වා වුත්තත්තා තා පතිමාති සඤ්ඤාපනත්ථං, තදනන්තරං වුත්තං ‘දෙවදත්තමානය සවධාරක න්ති වුත්තෙ ක්වාපි පුබ්බෙ අගහිතනාමධෙය්‍යො අසුකො සවධාරකො, සො දෙවදත්තොති විනෙතබ්බා තමානෙති එවං “තතො ච විභත්තියො” ති වත්වා තදනන්තරංච තාසං නිද්දිට්ඨත්තා පුබ්බෙ අවිඤ්ඤාතත්තාවා නම්පි සුඛාවබොධො හොති කඤ්චිදති ඉමිනා විභත්තියො ඨපිතා අථ තා කුතො ආගච්ඡන්තීති න මග්ගිතබ්බන්ති න, පුබ්බාපර විත්තාභාවා, න හි අසුකස්මිං නාම බුද්ධක්ඛෙත්තෙ සද්දා උප්පන්නා, අසුකස්මිං නාම බුද්ධක්ඛෙත්තෙ විභත්තියො හොන්තීති නියමො අත්ථි යථා පන සත්තානං පුබ්බාකොටි න පඤ්ඤායති, තථා බුද්ධානඤ්ච තෙහි පටිවිද්ධස්ස ධම්මස්ස ච තදීපකපාලියා ච තාය යුත්තවිභත්තීනඤ්ච තප්පකාසකනිරුත්තාචරියානඤ්ච පුබ්බාකොටි න පඤ්ඤායති, තස්මා, සුත්තස්මිං අසති විභත්තියො නත්ථි, විභත්තිම්හි අසති යුත්තාපදෙසො න සියාති අනුපපරික්ඛිත්වා ඛජ්ජූපලබ්ධියං අවිජ්ජ අවිජ්ජූපලද්ධියං ඛන්ධා, බීජෙ සති රුක්ඛො, රුක්ඛෙ සති බීජන්ති උපපරික්ඛනං විය සුත්තාපෙක්ඛා විභත්ති, විභත්ත්‍යාපෙක්ඛං සුත්තන්ති උපපරික්ඛිතබ්බං, අඤ්ඤදත්ථු තත්ථ තත්ථ “යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං, යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදානං, යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං, ඔකාසෙ සත්තමී” ති ආදිසු සඤ්ඤාසුත්තෙසු ච විධිසුත්තෙසු ච තෙනෙව විහිතා විභත්තියො දිස්සන්තීති තත්ථ තත්ථ චොදනා රසිපි සියාති

56. තදනුපරොධෙන.

යථා යථා තෙසං ජිනවචනානං අනුපරොධො, තථා තථා ඉධ ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ

"තදනුපරොධෙන" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, යෙන යෙන පකාරෙන නිප්ඵාදියමානෙ ලිඞ්ගෙ තෙසං ජිනවචනානං අනුපරොධො හොති, තෙන තෙන පකාරෙන නිප්ඵාදයිස්සාමීති ඤාපනත්ථං. තෙසං ජිනවචනානං අනුරූපවසෙනාති අත්ථො. න උපරොධො = අනුපරොධො, තෙසං අනුපරොධො = තදනුපරොධො, තෙන තදනුපරොධෙනාති. කස්මා ඉහෙවෙදමුච්චතෙති. ඉහ පන චුද්දස විභත්තියො පඨිතා, අඤ්ඤත්ථ එකවීසති, කොනුඛො හෙත්විහෙවං පඨෙන්ති සන්දෙහො ජායෙය්‍ය, තදපගමත්ථං ඉහෙදං පඨිතං. අයං හෙත්ථත්ථො, යෙන යෙන පකාරෙන නිප්ඵාදියමානෙ තෙසං ජිනවචනානං අනුපරොධො හොති, තෙන තෙන පකාරෙන නිප්ඵාදයිස්සාමීති. ඉදං වුත්තං හොති, ජිනවචනෙ න විවචනං දිස්සති, තස්මා තං පරිවජ්ජෙත්වා සෙසාව දස්සිතා, තස්මා චුද්දස ජාතාති.

අථවා සක්කතගන්ථෙ විභත්තියො අඤ්ඤථා පඨිතා, ඉධ අඤ්ඤථා, කිං නු ඛො කාරණං ඉහෙවං පඨෙන්ති සන්දෙහො සියාති, තං නිවත්තනත්ථං. අයං හෙත්ථත්ථො, තෙසං ජිනවචනානං අනුපරොධෙන නිප්ඵාදයිස්සාමීති, තස්මා එවං පඨිතාති.

අථවා, උපරි අබ්ඣතාදීනම්පි විසදිසං කත්වා නිද්දෙසං දිස්වා තෙනෙව නයෙන සන්දෙහො සියාති, තං නිවත්තනත්ථං පඨමමෙව අත්තනො කථනප්පකාරමාහ එවං හි කථෙස්සති,* තෙසං ජිනවචනානං අනුපරොධෙන අම්හෙහි නිපච්චතෙති. වුත්තඤ්ච වුත්තියං හි; යථා යථා තෙසංජිනවචනානංඅනුපරොධො, තථා තථා ඉධ ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙති. අයං පනෙත්ථත්ථො, යෙන යෙන පකාරෙන නිප්ඵාදියමානෙ තෙසං ජිනවචනානං අනුපරොධෙන නිප්ඵජ්ජන්ති, තෙන තෙන පකාරෙන අම්හෙහි ඉධ ලිඞ්ගානි නිප්ඵාදියන්තීති.

57. ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො

ආලපනත්ථෙ සි ගසඤ්ඤො හොති

භොති අය්‍ය, භොති කඤ්ඤෙ, භොති ඛරාදියෙ.

ආලපනෙති කිමත්ථං? සා, අයා.

සීති කිමත්ථං? භොතියො, අය්‍යායො.

ග ඉච්චනෙන කොචත්ථො? "ඝතෙ ච."

"ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. ආමන්තනෙ සි ගසඤ්ඤො හොතීති අත්ථො. අභිමුඛං කත්වා ලපනං = ආලපනං, තස්මිං ආලපනෙ. "ආලපනෙ සි ගො" ති අවත්වා සඤ්ඤාගහණකරණං ආදෙසසඞ්කානිවත්තනත්ථං, පඨමා නිද්දිට්ඨොපි ආදෙසො හොතීති අත්ථසම්භවතො. දිස්සති හි "ඔ අව සරෙ" ති

---

* කථෙස්සති, මරම්ම.

ආදිසු සරෙ පරෙ ධාත්වන්තස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො හොතීති අත්ථො. යදි එවං "අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාළීස" න්ති සුත්තෙපි සඤ්ඤාග්ගහණං කස්මා න කතන්ති. හෙට්ඨා වුත්තවචනස්සානුරූප වසෙන වුත්තත්තාති. "තත්ථොදන්තා සරා අට්ඨා" ති ආදිසුපි කස්මා න කතන්ති. "අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාළීස" න්ති එත්ථ සබ්බාතිච්ඡන්නත්ථං, තත්ථ හි සඤ්ඤාග්ගහණෙ කතෙ පුබ්බමඤ්ඤසුත්තන්ති සඞ්කා සියාති.

හොති අයොති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච හොතීති භූ සත්තායම්හිච්චස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස "වත්තමානෙ මානන්තා" ති අන්තප්පච්චයන්තස්ස "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති අධිකිච්ච "අඤ්ඤෙසු ච" ති ඌකාරස්ස වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති තස්ස අවාදෙසෙ කතෙ "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති වත්තමානෙ "නදාදිතො වා ඊ" ති ඊප්පච්චයං කත්වා "සරලොපො = පෙ = පකති" ති සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති එත්ථ වග්ගහණෙන නාමම්හිව කත්වා "ජිනවචනයුත්තං හි; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති වත්තමානෙ "තතො ච විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු" ති තස්සාපතියම්පසඞ්ගෙ සති 'වත්ති = පෙ = සඤ්ඤාපවත්තති' ති කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති වත්තමානෙ "ආලපනෙ ච" ති පඨමං කත්වා තස්සා පතියම්පසඞ්ගෙ සති 'වත්ති = පෙ = පවත්තති' ති කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනසිවිභත්තිං කත්වා තස්ස ඉමිනා ගසඤ්ඤං කත්වා "න්තුස්ස තමීකාරෙ" ති අධිකිච්ච "භවතො හොතො" ති භවන්තසද්දස්ස හොතාදෙසං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො; ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති වත්තමානෙ "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති ඉවණ්ණස්ස පසඤ්ඤං කත්වා "ඝො ගෙ තු" ති වත්තමානෙ "ඝපලපා රස්ස" න්ති රස්සං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති ගස්සි ලුත්තෙ රූපං.

අයෙ, කඤ්ඤෙ, සරාදියෙසුති, අයා, කඤ්ඤා, සරාදියසද්දෙහි "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති ආප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා "තද්ධිත = පෙ = ච" ති එත්ථ වග්ගහණෙන නාමම්හිව කත්වා වුත්තනයෙන ආලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස ඉමිනා ගසඤ්ඤං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො; තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති වත්තමානෙ "ආ ඝො" ති ඝසඤ්ඤං කත්වා "ඝාතො ගසෙස වා" ති වත්තමානෙ "ඝතෙ ච" ති ගෙසකාරාදෙසං කත්වා "සරලොපො = පෙ = පකති" ති පුබ්බසරානං ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා" ති වත්තමානෙ "ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති ඒකාරස්ස අසවණ්ණෙ සම්පත්තෙ නෙනෙව පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපානි.

ඉතො පරං කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච සාති තසද්දතො වුත්තනයෙනාප්පච්චයාදිම්හි කතෙ "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමෙකවචන

සිවිභත්තිං කත්වා "අනපුංසකස්සායං සිම්හි ; අමුස්ස මො සං" ති වත්තමානෙ "එතතෙසං තො" ති තකාරස්ස සකාරාදෙසෙ කතෙ "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

අසූති අසසද්දතො වුත්තනයෙනාප්පච්චයාදිම්හි කතෙ "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමෙකවචනසිවිභත්තිං කත්වා අනාලපනත්තා සිස්ස ඉමිනා ගසඤ්ඤමකත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං.

භොතියොති භූ ඉච්චෙතස්ස ලබ්ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන රූපං. අයම්පනෙත්ථ විසෙසො, "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති අධිකිච්ච "ආලපනෙ ච" ති පඨමං කත්වා තස්සාපනීසම්පසඞ්ගෙ වුත්ත නයෙන 'බහුම්හි වත්තබ්බෙ බහුවචන' න්ති බහුවචනයොවිභත්තිං කත්වා ඉධ වුත්තවිධානාභාවතො ඉමිනා ගසඤ්ඤමකත්වා ගත්තාභාවා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති ලොපාකරණන්ති.

අයූයොති අයූසද්දතො වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිං කත්වා ඉධ වුත්තප්පකාරාභාවා ඉමිනා ගසඤ්ඤමකත්වා ගත්තාභාවා "ගෙ ච" ති එවමාදිනි ආදෙසාදිම්හි අකතෙ රූපං. 'ඉමිනා ගසඤ්ඤා කරණෙ පයොජනං දස්සෙන්තො "ගෙ ච" ති සුත්තමාරණි.

58. **ඉවණ්ණුවණ්ණජ්ඣලා**

ඉවණ්ණුවණ්ණා ඉච්චෙතෙ ඣලසඤ්ඤා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං.

ඉසිනො, දණ්ඩිනො, අග්ගිනො, ගහපතිනො, සෙතුනො කෙතුනො, භික්ඛුනො, සයම්භුනො

ඣල ඉච්චනෙන කත්ථො? "ඣලතො සස්ස නො වා"

"ඉවණ්ණුවණ්ණජ්ඣලා" තිමස්සවිදමුච්චතෙ, ඉවණ්ණුවණ්ණානං යථාසඞ්ඛ්‍යං ඣලසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සුත්තං. සඤ්ඤාගහණම්හානුවත්තතෙ, තෙන ඉවණ්ණුවණ්ණානං ඣල සඤ්ඤා හොන්තීති අත්ථො. ඉ එව වණ්ණො = ඉවණ්ණො, තථා උවණ්ණොති. තත්ථ ච වණ්ණොති වණ්ණ වණ්ණක්‍රියාවිත්ථාර ගුණවචනෙසූති ඉමස්ස ලබ්ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අත්ථං වණ්ණෙන්තීති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතම්හි ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන නාමම්හි ව කත්වා ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමෙක වචනසිවිභත්තිං කත්වා "අතො නෙන" ති වත්තමානෙ "සො" ති සියොකාරං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉවණ්ණො ච උවණ්ණො චාති විග්ගහෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති ද්වන්ද සමාසං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා "පකති චස්ස සරන්තස්ස" ති පකතිභාවං කත්වා "වුත්ත ත්ථානමප්පයොගො" ති චසද්දමප්පයොගං කත්වා සමාසත්තා වුත්ත නයෙන නාමම්හි ව කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමාබහුවචන යොවිභත්තිං කත්වා තස්ස "අතො නෙන, සො වා" ති වත්තමානෙ

"සබ්බයොනීනමාඑ" ති ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවා දිම්හි කතෙ රූපං. ඛලාති එත්ථාපි එසෙව නයො.

ඉසිනොති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඉසිනොති ඉස පරියෙසෙ නිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සීලාදික්ඛන්ධෙ එසති ගවෙසතීති අත්ථෙ "මුනාදීහි චි" ති ඉප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තන යෙන නාමබ්‍යව කත්වා ඉසිසද්දතො "ජිනවචනයුත්තං හි; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ"ති අධිකිච්ච "තතො ච විභත්තියො" ති විභත්‍යුප්ප ත්තිං කත්වා "සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු" ති නස්සාප ත්තිසම්පත්තසඞ්ගෙ සති වත්ති = පෙ = කත්වා "යස්ස දාතුකාමො රො චතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදාන" න්ති සම්පදානසඤ්ඤං කත්වා "සම්පදානෙ චතුත්ථී" ති චතුත්ථිවිභත්තිං කත්වා නස්සාපත්තිසම්පත්ත සඞ්ගෙ සති වත්ති = පෙ = කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනසවිභත්තිං කත්වා වා: "යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමී" ති සාමිසඤ්ඤං කත්වා "සාමිස්මිං ඡට්ඨී" ති වුත්තනයෙන ඡට්ඨෙකවචනසවිභත්තිං කත්වා වා: ඉසිසද්දන්තස්සිවණ්ණස්ස අන න්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා ඛසඤ්ඤං කත්වා "ඛලතො සස්ස නො වා" ති සස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං

දණ්ඩිනොති දණ්ඩ නිපාතනෙතිමස්ස වා දඩි ආණයනෙතිමස්ස වා ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "කධාදීහි කො" ති කප්පච්චයං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්‍යප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති කකා රස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන නාමබ්‍යව කත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙන" ති වත්තමානෙ "සො" ති සිස්සොකාරාදිං කත්වා දණ්ඩො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති අධිකිච්ච "දණ්ඩාදිතො ඉකඊ ච" ති ඊප්පච්චයං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති අස්සඅත්ථිසද්දානමප්පයොගං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති එත්ථ තෙසං ගහණෙන විභ ත්තිලොපං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවං කත්වා තද්ධි තත්තා නාමබ්‍යව කත්වා වුත්තනයෙන සවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ඉවණ්ණස්ස ඛසඤ්ඤං කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති අඝස්ස රස්සං කත්වා "ඛලතො සස්ස නො වා" ති සස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං

අග්ගිනොති අග ගතිම්හි වා: අග කුටිලගතිම්හි වා ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "මුනාදීහි චි" ති ඉප්පච්චයං කත්වා ගාගමා දිං කත්වා අග්ගිසද්දතො සවිභත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. ගහපති නොති ගහස්ස පතීති කතසමාසස්ස ගහපතිසද්දස්ස සවිභත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං.

සෙතුනොති සෙ ගතිම්හි සි බන්ධනෙති විනතමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධ ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ගච්ඡති එතෙනෙති වා: බන්ධීයතීති වා අත්ථෙ "හනාදීහි ණුනුතවො" ති තුප්පච්චයං කත්වා: පච්ඡිමස්ස "අසංයො ගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති අධිකිච්ච "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා

වුත්තනයෙන නාමිච්ච කත්වා සවිභත්තිච කත්වා ඉටිනා උවණ්ණස්ස ලොපඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන සස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං.

භික්ඛුනොති භික්ඛ යාචනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භික්ඛණ සීලො භික්ඛණධම්මො, භික්ඛණෙ සාධුකාරීති අත්ථෙ "තස්සීලාදීසු ණීත්වාවී ච, පාරාදිගමිම්හා රූ' ති වත්තමානෙ "භික්ඛාදිතො ච" ති රූපච්චයං කත්වා "රන්ධිරන්තො රාදි නො" ති ලුත්ත නෙතබ්බං නෙත්වා "ඣචාදිමිජ්ඣුත්තරගතං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති උත්තරස්ස සරස්ස රස්සං කත්වා නාමිච්ච කත්වා තතො සවිභත්තිං කත්වා ඉටිනා උවණ්ණස්ස ලොපඤ්ච කත්වා සස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං.

සයම්භුනොති සයං සද්දූපපද භූ සත්තායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සයම්භූතොති අත්ථෙ "ක්වි ච" ති ක්විපච්චයං කත්වා "ක්විලොපො ච" ති ක්විලොපං කත්වා වුත්තනයෙන නාමිච්ච කත්වා තතො සවිභත්තිං කත්වා ඉටිනා ලොපඤ්ච කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචන යොස්වපි ච" ති ලස්ස රස්සං කත්වා සස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං

57 **ගෙ ඉත්ථිඛ්‍යෙ පො**

ගෙ ඉවණ්ණුවණ්ණා සද ඉත්ථිඛ්‍යා, තද පසඤ්ඤා, හොන්ති
රත්තියා, ඉත්ථියා, දෙවියා, වධුයා, ධෙනුයා
ඉත්ථිඛ්‍යාති කිමත්ථං? ඉසිනා, භික්ඛුනා
පඤ්චමෙන්ත කස්මා? "ගෙනා ය"

"ගෙ ඉත්ථිඛ්‍යෙ පො" කිමත්ථිදමුච්චතෙ, ඉවණ්ණුවණ්ණා සද ඉත්ථිඛ්‍යා, තද පසඤ්ඤා හොන්තීති අත්ථො. තිපදමිදං සුත්තං සඤ්ඤාගහණඤ්ච වත්තතෙ, තෙන ඉවණ්ණුවණ්ණා සද ඉත්ථිඛ්‍යා, තද පසඤ්ඤං ලභන්තීති අත්ථො. අභික්ඛතීති අඛා, අප්පුබ්බස්ස ඛා පකථනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණපච්චයන්තස්ස වා "ක්වි ච" ති ක්විපච්චයන්තස්ස වා රූපං. ඉත්ථියා අඛාති අත්ථෙ තප්පුරිසසමාසං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති අධිකිච්ච "වා පරෙ අසරූපා" ති පරසරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං

රත්තියාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච රත්තියාති රජ රාගෙති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස රජ්ජති එත්ථාති අත්ථෙ "ඉදාදිහි තිති යො" ති තිපච්චයං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තෙ තබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන නාමිච්ච කත්වා තතො සද්දුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපරියාපන්නසඤ්ඤා සති 'වත්ති = පෙ = කත්වා "යො කරොති ස කත්තා" ති කත්තුසඤ්ඤං කත්වා "කරණෙ තතියා" ති වත්තමානෙ "කත්තරි ච" ති වුත්තනයෙන තතියෙකවචන නාවිභත්තිං කත්වා ඉධ ඉවණ්ණස්සපච්චාවසානතා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා' ති වත්තමානෙ ඉමිනා

පසඤ්ඤං කත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු ; ඝතො නාදීන" තත්‍රාධිකිච්ච "පතො යා" ති නාවචනස්ස යාදෙසෙ කතෙ රූපං

ඉත්ථියාති ඉසු ඉච්ඡාකන්තීසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සයං වා ඉච්ඡති අඤ්ඤෙහි වා කාමීයතීති අත්ථෙ "සමාදීහි ථමා" ති ථප්පච්චයං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා චෙ" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති ද්වෙභාවෙන පඨමක්ඛරමානෙත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ඉත්ථිසඤ්ඤතො "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති වත්තමානෙ "නදාදිතො වා ඊ" ති ඊප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා තතො නාමමිව කත්වා වුත්තනයෙන තතියෙකවචනනාවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා පසඤ්ඤං කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි චෙ" ති පස්ස රස්සං කත්වා නාවචනස්ස වුත්තනයෙන යාදෙසෙ කතෙ රූපං

වධුයාති හන හිංසාගතීසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අනත්තමනො සුජනබ්මත්තනාපි උපගමනසීලාතිඅත්ථෙ "සික්ඛාදිතො ච" ති රූප්පච්චයං කත්වා "රම්හිරන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ "හනස්ස ඝාතො" ති අධිකිච්ච "වධො වා සබ්බත්ථා" ති හනස්ස වධාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා තතියෙකවචනනාවිභත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

ධෙනුයාති ධෙ පානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පිවති ඉතො සයං වා පායෙතීති අත්ථෙ "හනාදීහි ණුණුතවො" ති ණුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා තතියෙකවචනනාවිභත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඉසිනා භික්ඛුනාති කිමුදාහරණන්ති, තෙසමුප්පත්ති හෙතු වුත්තනයාකෙව අයං පනෙත්ථ විසෙසො, ඉසිභික්ඛුසද්දෙහි තතියෙකවචනනාවිභත්තිං කත්වා අනිත්ථිවාචකත්තා ඉමිනා පසඤ්ඤාභාවා යාදෙසාභාවොති

60 **ආ ඝො**

ආකාරො යදා ඉත්ථිවාචකො, තදා ඝසඤ්ඤො හොති

සබ්බාය, කඤ්ඤාය, වීණාය, ගඞ්ගාය, දිසාය, සාලාය, මාලාය, තුලාය, දොලාය, පභාය, සොභාය, පඤ්ඤාය, කරුණාය, නාවාය, කපාලාය

ආ ඉති කිමත්ථං ? රත්තියා, ඉත්ථියා, දෙවියා, ධෙනුයා
ඉත්ථිවාචකෙති කිමත්ථං ? සත්ථාරා දෙසිතො අයං ධම්මො

ඝ ඉච්චනෙන ක්වත්ථො ? "ඝතො නාදීනං"

"ආ ඝො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ආකාරො යදා ඉත්ථිවාචකො, තදා ඝසඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං සුත්තං සඤ්ඤාගහණඤ්ච ඉත්ථිවාචකග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, තෙන ඉත්ථිවාචකො ආකාරො ඝසඤ්ඤො හොතීති අත්ථො

සබ්බායාති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සබ්බ කඤ්ඤා වීණා ගඞ්ග ඉච්චෙවමාදීහි පාටිපදිකෙහි “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා තතියෙකවචනනාවිභත්තිං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො” ති අධිකිච්ච ඉමිනා ඉත්ථිවාචකස්ස ආකාරස්ස සසඤ්ඤං කත්වා “අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු” ති අධිකිච්ච “ඝතො නාදීනං” ති නාවචනස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

රත්තියාති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසමුප්පත්ති හෙට්ඨා වුත්තනයානෙව සත්ථාරන්තිපි කිමුදාහරණං, තත්ථපන සාස අනුසිට්ඨිම්හීති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සදෙවකෙ ලොකෙ සාසතීති අත්ථෙ “සාසාදීහි රත්ථු” ති රත්ථුප්පච්චයං කත්වා “රම්හි රන්තො රාදි නො” ති රාදිම්හි ලුත්තෙසු නෙතබ්බං, නෙත්වා වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා සත්ථුසද්දතො තතියෙකවචනනාවිභත්තිං කත්වා “සත්ථු පිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙස්වාරත්තං” න්ති සත්ථුසද්දන්තස්ස ආරාදෙසං කත්වා සතිපි ආකාරස්මිං අනිත්ථිවාචකත්තා ඉමිනා සසඤ්ඤමකත්වා “අඤ්ඤෙස්වාරත්තං, තතො ස්මිං” ති වත්තමානෙ “නා ආ” ති නාවචනස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

61 **සාගමො සෙ**

සකාරාගමො හොති සෙ විභත්තිම්හි.

පුරිසස්ස, අග්ගිස්ස, දණ්ඩිස්ස, ඉසිස්ස, භික්ඛුස්ස, සයම්භුස්ස, අභිභුස්ස

සෙති කිමත්ථං? පුරිසස්මිං

“සාගමො සෙ” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සෙ විභත්තිම්හි සකාරාගමො හොතීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං සුත්තං. සෙ විභත්තිම්හි සකාරාගමො හොතීති අත්ථො. ආගච්ඡතීති ආගමො, ආගමනං වා ආගමො, ස එව ආගමො = සාගමො, සස්ස වා ආගමො = සාගමො

පුරිසස්සාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ පුරිසස්සාති පුරිසසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං වා ඡට්ඨෙකවචනං වා සවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා සාගමං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව

පුරිසස්මින්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන පුරිසසද්දතො “ජිනවචනයුත්තං හි, ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ” තාධිකිච්ච “තතො ච විභත්තියො” ති විභත්‍යුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපතිසම්පස්සඞ්ග සති වත්ති = පෙ = කත්වා “යොධාරො තමොකාසං” න්ති ඔකාසසඤ්ඤං කත්වා “ඔකාසෙ සත්තමී” ති සත්තම්‍යෙකවචනස්මිංවිභත්තිං කත්වා සවිභත්‍යභාවා ඉමිනා සාගමාභාවෙ කතෙ රූපං

62 සංසාස්වෙකවචනෙසු ච

සංසාසු එකවචනෙසු විභත්‍යාදෙසෙසු සකාරාගමො හොති

එතිස්සං, එතිස්සා, ඉමිස්සං, ඉමිස්සා; තිස්සං, තිස්සා, තස්සං, තස්සා, යස්සං, යස්සා, අමුස්සං, අමුස්සා.

සංසාස්විති කිමත්ථං? අග්ගිනා, පාණිනා

එකවචනෙස්විති කිමත්ථං? තාසං, සබ්බාසං

විභත්‍යාදෙසෙස්විති කිමත්ථං? මනසා, වචසා ථාමසා

"සංසාස්වෙකවචනෙසු ච" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, එකවචනස්ස සම්භූතත්තා එකවචනන්ති ලද්ධවොහාරෙසු සංසාසු විභත්‍යාදෙසෙසු පරභූතෙසු සාගමො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. සාගමග්ගහණස්සානුවත්තනතො එකවචනෙසු සංසාසු විභත්‍යාදෙසෙසු පරභූතෙසු සාගමො හොතීති අත්ථො. නනු "සාගමො සෙ" ති එත්ථ සෙති සවිභත්තිමෙවාගහෙත්වා සකාරමත්තො ගහිතො චිතාපි ඉමිනා සිජ්ඣතීති? සිජ්ඣති, අතිප්පසඞ්ගදොසො ච සියා සමාසම්ං ඛාදීනම්පි සකාරාගමස්සාපජ්ජනතො, තස්මා තත්ථ සවිභත්තිමෙව ගහෙත්වා, යත්ථ නිච්ඡති, තං පරිවජ්ජෙත්වා, යත්ථ ඉච්ඡති, තත්ථ සාගමං දස්සෙන්තො ඉදං සුත්තමාරභි, ඉමස්සුච්චාරණමෙව "සාගමො සෙ" ති එත්ථ සවිභත්තිසෙවගහිතභාවං සාධෙති ඉහ ච සංසාස්විති වචනෙන සමාදීනං පරිවජ්ජෙති එකවචනෙස්විති වචනෙන "සබ්බතො නං සංසාන" න්ති කතං සබ්බනාමිකම්හා නංවචනස්ස සංසානංආදෙසං පරිවජ්ජෙති, අපි ච උභයෙනාපි විභත්‍යාදෙසං සංගණ්හාති එකවචනත්ථා හි වොහාරෙ තාදීනං වා සියා සාදීනං වා, න ච තාදිසු සාදිසු එකවචනන්ති වුත්තා සංසා නාම සන්ති, අථ ච පන චක්ඛුනිස්සිතස්ස විඤ්ඤාණස්ස ඨානූපචාරෙන චක්ඛුන්ති ගහණං විය ච මඤ්චට්ඨානං මඤ්චන්ති ගහණං විය ච එකවචනස්ස සම්භූතත්තා එකවචනන්ති ලද්ධවොහාරෙ සංසාදෙසෙ සංසාස්වෙකවචනෙසූති ආහ, තෙන ඤායති විභත්‍යාදෙසං සංගණ්හාතීති. ආහ ච වුත්තියං සංසාස්වෙකවචනෙසු විභත්‍යාදෙසෙසූති ච, විභත්‍යාදෙසෙසූති කිමත්ථං මනසාති ච.

එතිස්සන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච එතිස්සන්ති එතසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සර ලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතූනාදිසු ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන නාමඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන සත්තමෙකවචනස්මිංවිභත්තිං කත්වා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති වත්තමානෙ "අ ඝො" ති ඉත්ථිවාචකස්ස ආකාරස්ස ඝසඤ්ඤං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, සබ්බතො කො" ති අධිකිච්ච "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" ති ස්මිංතො සංආදෙසං කත්වා "සාගමො සෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා සාගමං කත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච "එතිමාසමි" ති එතාසද්දන්තස්ස ඉකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං.

එතිස්සාති එතසද්දතො වුත්තනයෙනාපච්චයාදිං කත්වා චතුත්ථෙකවචනං වා ඡට්ඨෙකවචනං වා සවිභත්තිං කත්වා, වුත්තනයෙන "ඝපතො,ස්මිංසානං සංසා" ති සාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

යථා චෙතානි, තථා ඉමිස්සන්ති ආදීනි, කෙවලං හි ඉමසද්දිභාවො ච: තිස්සං තිස්සාති එත්ථ "තස්සා වා" ති ආකාරස්සිකාරාදෙසකරණඤ්ච: තස්සං තස්සා යස්සං යස්සාති එත්ථ ඉදමෙවාධිකිච්ච "ඝො රස්ස" න්ති තස්ස රස්සකරණඤ්ච: අමුස්සං අමුස්සාති එත්ථ "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො; ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති අධිකිච්ච "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති පසඤ්ඤාකරණඤ්ච විසෙසො

අග්ගිනා පාණිනාති කිමුදාහරණන්ති, තෙසම්පන අග්ගිපාණි ඉච්චෙතෙහි පාටිපදිකෙහි "ජිනවචනයුත්තං හි; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති අධිකිච්ච "තතො ච විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු" ති තස්සාපතිසම්පසඞ්ග සති වතති — පෙ — කත්වා "යෙන වා කයිරතෙ තං කරණ" න්ති කරණසඤ්ඤං කත්වා "කරණෙ තතියා" ති තතියෙකවචනනාවිභත්තිං කත්වා සතිපි එකවචනෙ සංසානම්භාවා ඉමිනා සාගමම්කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. නන්විදං ව්‍යඞ්ගවිකලං විය දිස්සති සංසානන්තාභාවා විභත්තාදෙසත්තාභාවා චෙති. තතන, අස තිපි හි සංසාගහණෙ විභත්තාදෙසෙසූති අත්ථසෙසවාභාවාති

තාසං සබ්බාසන්ති කිමුදාහරණන්ති, තත්ථ ච තාසන්ති තසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයාදිං කත්වා වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච සඤ්ඤුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපතිසම්පසඞ්ග සති වුත්තනයෙන සාමිසඤ්ඤං කත්වා "සාමිස්මිං ඡට්ඨී" ති ඡට්ඨීබහුවචනනංවිභත්තිං කත්වා "සබ්බනාම කාරතෙ පඨමො" ති අධිකිච්ච "සබ්බතො නං සංසාන" න්ති නං වචනස්ස සංආදෙසං කත්වා සතිපි සංආදෙසෙ එකවචනෙස්වීති වුත්තත්තා ඉමිනා සාගමස්සිමකතෙ රූපං. ඉතරං වුත්තසදිසමෙව, කෙවලං හෙත්ථ සබ්බසද්දොව විසෙසො.

මනසා, වචසා, ථාමසාති කිමුදාහරණන්ති, තත්ථ ච මනසාති මන ඤාණෙතිමස්ස මඤ්ඤතීති අත්ථෙ "සඤ්ඤසම නු" ති වත්තමානෙ "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති අප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කිතකත්තා නාමඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන තතියෙකවචනනාවිභත්තිං කත්වා "මනොගණාදිතො ස්මිංනානමිආ" ති නාවචනස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "ස සරෙ වාගමො" ති සකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සතිපි සාසද්දෙ විභත්තාදෙසාභාවා ඉමිනා සාගමස්සිමකතෙ රූපං. ඉතරං වුත්තසදිසමෙව, කෙවලං හෙත්ථ වච වියත්තියං වාචායන්ති ධාතුමත්තමෙව නානත්තං. ථාම සාති එත්ථ පාටිපදිකොව විසෙසො.

තසෙකවචනත්තාභාවාව න හොතීති, කිමත්ථං 'විභත්තාදෙසෙස්වීති කිමත්ථ' න්ති වුත්තන්ති. එකවචනන්ති වොහාරස්ස සම්භවතො, තං හි එකවචනාවයවත්තා තප්පටිබද්ධත්තා ච එකවචන

වොහාරං ලභතීති නන්වෙවං සන්තෙපි විභත්ත්‍යාදෙසග්ගහණස්සා භාවා න වත්තබ්බන්ති න න වත්තබ්බං, උභයප්ඵලදස්සනත්ථං වුත්තත්තාති ඉදං හි සංඛ්‍යාසු විභත්ත්‍යාදෙසෙසූති වුත්තෙ තාසන්ති ආදීසු සියා, එකවචනෙසු විභත්ත්‍යාදෙසෙසූති වුත්තෙ පුරිසෙනාති ආදීසු සියා, සංඛ්‍යෙකවචනෙසු විභත්ත්‍යාදෙසෙසූති වුත්තෙ ඉච්ඡිත ඨානෙව සියා, තස්මා තෙනාකාරෙන වුත්තෙ වත්තබ්බෙපි සංඛ්‍යෙකවචනෙසූති වුත්තෙනයෙව හෙට්ඨා වුත්තනයෙන තදාකාරො විඤ්ඤායතීති විභත්ත්‍යාදෙසග්ගහණස්සානත්ථකත්තා තප්ඵලං දස්සෙති, කිඤ්චාපි සංඛ්‍යාසද්දො එකවචනාවයවත්තා තප්පටිබද්ධත්තා ච එකවචනන්ති ලද්ධවොහාරො, තථාපි අනෙකත්ථිකත්තා ආදෙසාභාවා ඉමිනා නයෙන සාගමො හොතීති දස්සෙති. නන්වෙකවචනෙස්විති වුත්තත්තා සංඛ්‍යාග්ගහණං එකවචනානං සංඛ්‍යානමභාවා එකවචනපටිබද්ධත්තා තදවයවත්තා ච එකවචනන්ති ලද්ධවොහාරානං මානසං මානසාති ආදීසු සංඛ්‍යානං සද්දග්ගහණත්ථන්ති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති න සක්කා, පයොජනාභාවාව සංඛ්‍යාග්ගහණස්ස, "එතිමාසමි" ත්‍යාදීස්වනුවත්තනතො ච, එත්ථ ච තප්පටිබද්ධතදවයවසම්භූතානං සංඛ්‍යානමභාවා තස්මා තප්පටිබද්ධතදවයවත්තා එකවචනයන්ති ලද්ධවොහාරෙ සංඛ්‍යාසද්දෙ විච්ඡෙදත්ථා තදනියතත්තා එකවචනන්ති ලද්ධවොහාරානං "සපතො සම්ංඛ්‍යානං සංඛ්‍යා" ති මුඛ්‍යවසෙන වුත්තානං සංඛ්‍යාදෙසානමෙව ගහණං වෙදිතබ්බං. තෙනාහ; විභත්ත්‍යාදෙසෙස්විති කිමත්ථං? මනසා, වචසා, ථාමසාති වග්ගහණං සාගමග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තත්ථ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

63. **එතිමාසමි.**

එත ඉම ඉච්චෙතෙසමන්තො සරො ඉකාරො හොති සංඛ්‍යාසු එකවචනෙසු විභත්ත්‍යාදෙසෙසු

එතිස්සං, එතිස්සා ; ඉමිස්සං, ඉමිස්සා

සංඛ්‍යාස්විති කිමත්ථං? එතාය, ඉමාය

එකවචනෙස්විති කිමත්ථං? එතාසං, ඉමාසං

"එතිමාසමි" ත්‍යෙත්ථිදමුච්චතෙ, එත ඉම ඉච්චෙතෙසමන්තො ඉකාරො හොති සංඛ්‍යෙකවචනෙසු විභත්ත්‍යාදෙසෙසූති ඤාපනත්ථං. විසදමිදං සුත්තං. සංඛ්‍යෙකවචනග්ගහණානුවත්තනතො එතඉමසද්දානමන්තො සංඛ්‍යෙකවචනෙසු විභත්ත්‍යාදෙසෙසු ඉකාරො හොතීති අත්ථො. එතා ච ඉමා ච=එතිමා, "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති ද්වන්දසමාසං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති චග්ගහණස්සප්පයොගං කත්වා සමාසත්තා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච" ති නාමමිව කත්වා අනන්තාපෙක්ඛත්තා ජසිබහුවචනනං විභත්තිං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ති අධිකිච්ච "සබ්බතො නං සංසානං" ති නංවචනස්ස සංආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉහ ච එතිමානන්ති අවත්වා එවං වචනං එකවචනානං සංඛ්‍යානං විසයපරිදීපනත්ථං.

එතිස්සන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තානි වුත්තනයානෙව. එතාය ඉමායාති කිමුදාහරණානි, නෙසම්පන එතඉමසද්දෙහි "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති ආප්පච්චයං කත්වා හෙට්ඨා සබ්බස්සාති ආදිසු වුත්ත නයෙන රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. එතාසං ඉමාසන්තිපි කිමුදාහරණානි, තානිපි නයානුයොගෙනෙව සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

64 තස්සා වා

තස්සා ඉත්ථියං වත්තමානාය ආකාරස්ස ඉකාරො හොති වා සංසාස්වෙකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසු.

තිස්සං, තිස්සා; තස්සං, තස්සා.

"තස්සා වා" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තස්සා ඉත්ථියං වත්තමානාය ආකාරස්ස ඉකාරො හොති සංසාසු එකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසු වාති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං සුත්තං. සංසාස්වෙකවචනග්ගහණඤ්ච ඉකාරග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො තාසද්දන්තස්සිකාරො හොති සංසාස්වෙකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසු විකප්පෙනාති අත්ථො. තස්ස ච තස්සාති තසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති ආප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා අනන්තරමපෙක්ඛිත්වා වුත්තනයෙන ඡට්ඨෙකවචනස්ස විභත්තිං කත්වා සස්ස සාදෙසං සාගමඤ්ච කත්වා "සංසාස්වෙකවචනෙසු ච" ති වත්තමානෙ "ඝො රස්සං" ති සස්ස රස්සෙ කතෙ රූපං. එවමාපච්චයන්තං කත්වා තිස්සං ඤාතබ්බං. එකවචනානන්ති සංසානං විසයං දස්සෙති.

තිස්සන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තානි වුත්තනයානෙව. තස්සං තස්සාති වාග්ගහණඵලානි

65. තතො සස්ස ස්සාය.

තතො තා එතා ඉමාතො සස්ස විභත්තිස්ස ස්සායාදෙසො හොති වා, අන්තො ච සරො ඉකාරො හොති.

තිස්සාය—තිස්සා; එතිස්සාය—එතිස්සා; ඉමිස්සාය—ඉමිස්සා.

"තතො සස්ස ස්සාය" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, හෙට්ඨා වුත්තතො තා එතා ඉමාතො සස්ස විභත්තිස්ස ස්සායාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. එතිමාග්ගහණස්ස ච අනන්තරසුත්තස්ස චානුවත්තනතො තතො තාඑතාඉමාතො සස්ස විභත්තිස්ස ස්සායාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. වුත්තියම්පන තාසද්දස්ස පඨමුච්චාරණං පච්චාසත්තිනයෙන කතං.

තිස්සායාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච තිස්සායාති තසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං වා ඡට්ඨෙකවචනං වා සවිභත්තිං කත්වා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො; ඝෙත ඉත්ථිඛ්‍යපො" ති වත්තමානෙ "ආ ඝො" ති ඉත්ථිවාචකස්සාකාරස්ස ඝසඤ්ඤං කත්වා "සබ්බාදායිකාරතො පඨමො; ඝබ්බතො සො" තාඅචි ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" ති සවිභත්තිස්ස සාදෙසෙ සම්පත්තෙ තදපවාද "එතිමාසමි; තස්සා වා" ති අධිකිච්ච ඉමිනා

ස්සායාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙනාකාරස්සිකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව. වාග්ගහණඵලානි හෙට්ඨා වුත්තානි

66 සො රස්සං

සො රස්සමාපජ්ජතෙ සංසාසු එකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසු

තස්සං, තස්සා, යස්සං, යස්සා, සබ්බස්සං සබ්බස්සා

සංසාස්වීති කිමත්ථං? තාය, සබ්බාය

එකවචනෙස්වීති කිමත්ථං? තාසං, සබ්බාසං

"සො රස්සං" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සො රස්සමාපජ්ජතෙ සංසාසු එකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසූති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං සුත්තං සංසාසෙවකවචනග්ගහණානුවත්තනතො සො රස්සමාපජ්ජතෙ සංසාසෙවකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසූති අත්ථො

තස්සන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව තායාති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

67 නො ච ද්වාදිතො නම්හි

ද්වි ඉච්චෙවමාදිතො සඞ්ඛ්‍යාතො නකාරාගමො හොති නම්හි විභත්තිම්හි

ද්වින්නං, තිණ්ණං, චතුන්නං, පඤ්චන්නං, ඡන්නං, සත්තන්නං, අට්ඨන්නං, නවන්නං, දසන්නං

ද්වාදිතොති කිමත්ථං? සහස්සානං.

නම්හීති කිමත්ථං? ද්වීසු, තීසු

චසද්දග්ගහණෙන ස්සං ච ආගමො හොති

චතස්සන්නං ඉත්ථීනං, තිස්සන්නං වෙදනානං

"නො ච ද්වාදිතො නම්හි" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ද්වි ඉච්චෙවමාදිතො සඞ්ඛ්‍යාතො නකාරාගමො හොති නම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං සුත්තං "සාගමො සෙ" ති ඉතො මණ්ඩූකගතිකවසෙනාගමග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති

ද්වින්නන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ද්වින්නන්ති විසද්දතො වුත්තනයෙන ඡට්ඨීබහුවචනනංවිභත්තිං කත්වා "සාගමො සෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා නකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව කෙවලම්පනෙත්ථ වුත්තනයෙන දීඝෙ සම්පත්තෙ "සුනංහිසු ච" ති අධිකිච්ච "පඤ්චාදීනමත්ත" න්ති අත්ත කරණමෙව විසෙසො

සහස්සානන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන සහස්සසද්දතො වුත්තනයෙන නංවිභත්තිං කත්වා සතිපි නංවිභත්තිම්හි අද්වාදිත්තා ඉමිනා නකාරාගමමකත්වා වුත්තනයෙන "සුනංහිසු ච" ති දීඝෙ කතෙ රූපං. ද්වීසු තීසූතිපි කිමුදාහරණානි, තෙසම්පන ද්විසද්දෙහි වුත්තනයෙන සත්තමීබහුවචනං සුවිභත්තිං කත්වා සතිපි ද්වාදිම්හි නංවිභත්තියා අභාවා ඉමිනා නකාරාගමමකත්වා වුත්තනයෙන දීඝං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො වසද්දග්ගහණෙන සස්ස වාගමො හොති, වත්තස්සන්ති ආදිමාහ තත්ථ ච වත්තස්සන්තන්ති චතුසද්දතො වුත්තනයෙන පඨමාබහුවචනංවිභත්තිං කත්වා ඉධ වග්ගහණෙන සකාරස්ස ච නකාරස්ස ච ආගමං කත්වා* “ඛවාදීමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච” ති වත්තමානෙ “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති චතුසද්දන්තස්සුකාරස්ස අකාරාදෙසං කත්වා ච “ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො” ති උකාරස්ස ලොපං කත්වා අකාරාගමං නෙත්වා ච නෙතබ්බං නීතෙ රූපං ඉතරං වුත්තසදිසමෙව, කෙවලම්පනෙත්ථ අකාරාදෙසාභාවොව විසෙසො

68 අමා පතො ස්මිංස්මානං වා

ප ඉච්චෙතස්මා ස්මිංස්මා ඉච්චෙතෙසං අංආආදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං

මතස්මිං—මතිසං, මතස්මා—මතිසා, රතස්මිං—රතිසං, රතස්මා—රතිසා, නිකතස්මිං—නිකතිසං, නිකතස්මා—නිකතිසා, විකතස්මිං—විකතිසං, විකතස්මා—විකතිසා, විරතස්මිං—විරතිසං, විරතස්මා—විරතිසා, පුථුවිස්මිං—පුථුවිසං, පුථුවිස්මා—පුථුවිසා, පවතස්මිං—පවතිසං, පවතස්මා—පවතිසා

“අමා පතො ස්මිංස්මානං වා” තිච්චත්ථිදමුච්චතෙ, ප ඉච්චෙතස්මා ස්මිංස්මානං යථාසඞ්ඛ්‍යං අමා ආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං සුත්තං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව අං ච ආ ච = අමා, ස්මිං ච ස්මා ච = ස්මිංස්මා, තෙසං ස්මිංස්මානං, යථාක්කමෙන සම්බන්ධනන්ති අවත්වා එවං වචනං විධානන්තරවිඤ්ඤාපනත්ථං, අයං හෙත්ථ විධි, උත්තරසුත්තස්ස ස්මිංග්ගහණස්සෙවානුවත්තනත්ථන්ති පකති හෙසාචරියානං, යෙන කෙනචි ආකාරෙන අධිප්පාය පරිදීපනං, අඤ්ඤත්ථාපි දිස්සති ච, “සමාහිතස්මිං මහා සිවම්හි වා” ති සුත්තෙ හි හිස්මාස්මින්නං සිවස්මිම්හි වාති වත්තබ්බෙපි එවං අවත්වා සමාවචනස්ස පුබ්බුච්චාරණං “දීඝොරෙහි” ති සුත්තස්ස ඨපෙත්වා අඤ්ඤෙ එකොයෙව වත්තතීති ඤාපනත්ථං, අහ ච, දීඝොර ඉච්චෙතෙහි සමාවචනස්ස සොආදෙසො හොතීති

මතස්මින්ත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මතස්මින්ති මතිසද්දතො වුත්තනයෙන සත්තමෙකවචනස්මිංවිචිනෙ කතෙ “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණුවණ්ණාජ්ඣලා” ති අධිකිච්ච “තෙ ඉත්ථිඛ්‍යාපො” ති ඉත්ථිවාචකස්ස ඉකාරස්ස පසඤ්ඤං කත්වා ඉධිතා ස්මිංතො අංආදෙසං කත්වා “කලාතව්පුමා සරෙ වා, යවකාරඤ්ච” ති අධිකිච්ච “පසඤ්ඤස්ස ච” ති ඉකාරස්ස යකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. මතාති මතිසද්දතො “ඊතච්චචනළුහාර සි, ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ” ති අධිකිච්ච “තතො ච විභත්තියො” ති විභත්‍යුප්පත්තිං කත්වා “සියොඅංයොනාහිසනංස්මිංසු” ති නාමාපත්තිංසම්පසධෙන සති ‘විභත්ති = පෙ = කත්වා “යකාදෙපෙති

* අයං, කච්චායනවණ්ණනාදීසු දිස්සති

යසමාදත්තෙ වා තදපාදානං" ති අපාදානසඤ්ඤං කත්වා "අපාදානෙ පඤ්චමී" ති පඤ්චමෙකවචනස්මාවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා තස්සාකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරස්ස යකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නිතෙ රූපං ඉතරානි ච වාගහණෙල්ලානි, තෙ සම්පන්න තතො වුත්තනයෙන ස්මිංස්මාවිභත්තියො කත්වා ඉධ වුත්ත විධානෙ සම්පත්තෙ වාගගහණෙනාකත්වා ස්මිංවචනස්ස "ස්පතො ස්මිං යං වා" ති යංආදෙසං කත්වා . ස්මාවචනස්ස "ආය චතුත්ථෙක වචනස්ස තු, ස්මතො නාදීන" මිති අධිකිච්ච "පතො යා" ති යාදෙසං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

නිකත්‍යාති නිපුබ්බස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ඉච්ඡිතමතියවො වා" ති තිපච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිඤො ච, භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච, ජනාදීනමා තිම්හි ච" ත්‍යාධිකිච්ච "රකාරෙ ච" ති රමහි ලුත්තෙ වුත්තනයෙන තාමම්ව කත්වා ස්මිංවිභත්තිමහි කතෙ වුත්තනයෙන පසඤ්ඤාදිමහි කතෙ රූපං. නිකත්‍යාති ආදීනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි. විකත්‍යාති ආදීසු උපසග්ගමත්තමෙව විසෙසො.

විරත්‍යාති විපුබ්බස්ස රමු කීළායමිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිපච්චයාදිං කත්වා වුත්තාධිකාරමධිකිච්ච "ගමබනහනරමාදීනමන්තො" ති ධාත්වන්තස්ස ලුත්තෙ සත්තමාදිමහි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි

පුරිව්‍යාති ආදීනි පුරසද්දතො "පුරස්ස පුරුපඨමො වා" ති පුරු ආදෙසං කත්වා පුරු හුත්වා ජාතානි අත්ථෙ "ණ රාගා තෙන රත්තං තස්සෙදමඤ්ඤත්ථෙසු ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වා සංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති වුද්ධිං කත්වා තස්සාපනියමප්පසඞ්ගෙ සති "අයු වණ්ණානං චායො වුද්ධි" ති වුත්තත්තා උකාරස්සොකාරං වුද්ධිං කත්වා* තස්ස "ඔ අව සරෙ" ති අවාදෙසං කත්වා වා: "ආලපනෙ සි ගස ඤ්ඤා" ති වත්තමානෙ "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති උවණ්ණස්ස ලසඤ්ඤං කත්වා "ඣලානමියුවා සරෙ වා" ති අධිකිච්ච "යවකාරා ච" ති ලස්ස වකාරාදෙසං කත්වා "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝ රස්සාපච්චයෙසු වා" ති වත්තමානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාර විපරීතාදෙසා ච" ති පුරිසද්දෙනෙ අකාරාගමං කත්වා වා: නෙත බ්බං නෙත්වා පුරිසද්දතො "ඉච්ඡියමතො ආපච්චයො" ති වත්ත මානෙ "තදධීතො වා ඊ" ති වා: තමෙවපුත්තවසමධිකිච්ච "ඊවණ්ණකණෙය්‍යණ්‍යන්තුනි" ති වා ඊප්පච්චයං කත්වා "සරලො පොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරසරස්ස පකතිභාවඤ්ච කත්වා පුරිසද්දතො නාමි ත්තතා "තබ්බිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච" ති නාම ම්ව කත්වා වුත්තනයෙන ස්මිංස්මාවිභත්තියො කත්වා පසඤ්ඤඤ්ච කත්වා ඉමිනා අම්ආදෙසෙ කතෙ යකාරඤ්ච කත්වා . වාගගහණෙන

* කෙසු විධාදීනං වුද්ධි නෙදනා

අමාදෙසාකතපෙක්ඛ වුත්තනයෙන "සපතො ස්මිං යං වා"ති යං කත්වා ඉතරස්ස "පතො යා"ති යාදෙසෙ කතෙ රූපානි. පචත්ථ න්ති ආදීනි ප පුබ්බස්ස චතු චත්තාලීසමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤ දීස්ස තිකත්ථාන්ති ආදිසු වුත්තනයෙන තිප්පච්චයන්තස්ස නාමබ්‍යව කත්වා ස්‍යිංසොවිභත්තියො කත්වා හෙට්ඨා වුත්තවිධානෙන කතෙ රූපානි.

69 **ආදිතො ඔ ච.**

ආදි ඉච්චෙතස්මා ස්මිංවචනස්ස අං ඔ ච ආදෙසා හොන්ති වා.

ආදිං—ආදො

වාති කිමත්ථං? ආදිස්මිං—ආදිම්හි නාථං නමස්සිත්වා

වසද්දග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මාපි ස්මිංවචනස්ස අඔඅංආදෙසා හොන්ති වා

දිවා ච රත්තො ච හරන්ති යෙ බලිං, බාරාණසිං අහු රාජා.

'ආදිතො ඔ ච" ඉච්චනෙනිදමුච්චතෙ, ආදි ඉච්චෙතස්මා ස්මිංවචනස්ස අංඔඅආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති සඞ්ඛෙපත්ථො. තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො ස්මිංඅංවාගහණමිහානුවත්තනතො ආදි ඉච්චෙතස්මා ස්මිංවචනස්ස අංඔආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති අත්ථො

ආදිත්තානදීති උදාහරණානි, තෙසම්පන ආපුබ්බස්ස දා දානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤද්දස්ස ආදියතීති අත්ථෙ "සඤ්ඤායං දාධාතො ඉ" ඉති ඉප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන නාමබ්‍යව කත්වා ස්මිංවිභත්තිඤ්ච කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා තස්ස අංඔආදෙසෙ කත්වා:— යත්ථ අංආදෙසො හොති, තත්ථ "සරා සරෙ ලොපං" ති අතික්කම්ම "වා පරො අසරූපා"ති පරසරස්ස ලොපං බාධෙත්වා:—"සර ලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති"ති පුබ්බසර ස්සලොපෙ සම්පත්තෙ "අංමො නිග්ගහීතං ඣලපෙහි"ති ඣතො අංවචනස්ස නිග්ගහීතං කත්වා. ඉතරත්‍ර "සරලොපො=පෙ=පක ති"ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරසරස්ස පකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

ආදිස්මිං ආදිම්හීති ඉමානි වාගහණඵලානි, තෙසු පුබ්බං රූපං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ඉතරස්ස පන ආදිසද්දතො ස්මිංවිභත්තිං කත්වා "ස්මාහිස්මිංනං මහාභිම්හි වා"ති මිහිආදෙසං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වගහණස්ස ච නිපාතත්තා අඤ්ඤස්මාපි ස්මිංවචනස්ස ඉධ වුත්තා අවුත්තා වා ආදෙසා හොන්තීති දස්සෙතුං වසද්දග්ගහණෙනාති ආදිමාහ

තත්ථ ච දිවාති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන දිවාරත්තිබාරා ණසි ඉච්චෙතෙහි පාටිපදිකෙහි වුත්තනයෙන ස්මිංවචනං කත්වා ඉධ වගහණෙන පටිපාටියා තස්ස ආ°ඔඅංආදෙසෙ කත්වා පුබ්බරූප ඤ්චෙව හෙට්ඨා වුත්තනයෙන පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරසරස්ස

° පරිසොධෙතබ්බා.

පකතිභාවාදිව කත්වා ඉතරස්මිං වුත්තනයෙනෙව නිග්ගහීතං කත්වා “අසො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච” ති පුබ්බසරස්ස රස්සං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

70 ඛලානමියුවා සරෙ වා

ඛල ඉච්චෙවමන්තස්ස ඉයඋව ඉච්චෙවමන්තා ආදෙසා හොන්ති වා සරෙ පරෙ යථාසඞ්ඛ්‍යං

තියන්තං, පටියාගාරෙ, අග්ගියාගාරෙ, භික්ඛුවාසනෙ නිසීදති, පුථුවාසනෙ

සරෙති කිමත්ථං? තිමලං, තිඵලං, තිකවත්ථුකං, තිදණ්ඩං, තිලොකං, තිනයනං, තිපාසං, තිභාසං, තිභවං, තිබන්ධනං, තිවෙදනං, තිපිටකං, තිවෙදං, චතුද්දිසං, පුථුභූතං.

වාති කිමත්ථං? පඤ්චඞ්ගෙහි සමන්නාගතො, තීහාකාරෙහි, චක්ඛායතනං.

වාති විකප්පනත්ථං? ඉකාරස්ස අයාදෙසො හොති චතුත්ථාය

“ඛලානමියුවා සරෙ වා” තිමත්ථිදමුච්චතෙ, ඛල ඉච්චෙවමන්තස්ස ඉයඋව ඉච්චෙවමන්තා ආදෙසා හොන්ති සරෙ පරෙ විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං චතුප්පදවිධං සුත්තං අපෙච්ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ඛො ච ලො ච = ඛලා, ඉය ච උව ච = ඉයුවා නනුච ධිකත* මෙව වාග්ගහණමත්ථි, අථ කස්මා පුන වාග්ගහණං කතන්ති සච්චං, අත්ථි, තම්පන විභාසත්ථමෙව දීපෙති, තස්මා සතිපි තස්මිං අඤ්ඤතරවිකප්පනත්ථමිධ වාග්ගහණං කතං, අයං හෙත්ථත්ථො, ඛලානං ඉයුවාදෙසා වා හොන්ති අඤ්ඤෙ වාති තෙ තත්ථ වාති විකප්පනත්ථන්ති ආදි, අයම්පනෙත්ථත්ථො, වාති විධි අඤ්ඤතරවිකප්පනත්ථන්ති

තියන්තන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන ති—අන්තං, පටි—අගාරෙ, අග්ගි—අගාරෙ, භික්ඛු—ආසනෙ, පුථු—ආසනෙති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා පුබ්බස්ස ඛීණං ඉකාරස්ස “අලපරෙ සි ගසඤ්ඤො” තදධිකිච්ච “ඉවණ්ණුවණ්ණා ඛලා” ති ඛසඤ්ඤං කත්වා ඉතරෙසමුකාරස්ස තෙනෙව ලසඤ්ඤං කත්වා “අම්හා පරතො සංසමානං වා” තදධිකිච්ච ඉමිනා ඛලානං පච්චාදිය ඉයුවාදෙසෙ කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

තිමලන්ති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. පටිවිකප්පවාක්‍යාහරණානි දස්සෙන්තො පඤ්චඞ්ගෙහීති ආදිමාහ තත්ථ පඤ්ච—අඞ්ගෙහි, තී—ආකාරෙහි, චක්ඛු—ආයතනන්ති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා වුත්තනයෙන ඛලසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා ආදෙසෙ පත්තෙ වාග්ගහණසාමත්ථියා “වා පරො

---

* අධිකතොති දිස්සති

අසරූපා” ති ලොපෙ සම්පත්තෙ තස්සපි වාග්ගහණෙනාසති “ඉවණ්ණො යං නවා, වමොදුදත්තාන” න්ති යවකාරාදෙසෙ සම්පත්තෙ තස්සාපි නවාධිකාරග්ගහණෙන අභාවා “සර සරෙ ලොප” න්ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

ඉදානි ඉධ වාග්ගහණප්පයොජනං දස්සෙන්තො වත්තුකාමතාසති ආදිමාහ. තස්ස පන සඤ්ඤතො තිණ්ණං සමූහොති අත්ථෙ “සමූහත්ථෙ කණ්ණ වෙ” ති ණපච්චයං කත්වා “තෙසං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරස්ස ඉධ වාග්ගහණෙන අයාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තද්ධිතත්තා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා තතො සිවිභත්තිං කත්වා “යොනං නි නපුංසකෙහි; අතො නිච්ච” න්ති අධිකිච්ච “සිං” ති තස්ස අංආදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා වත්තුසද්දෙන සහ වත්තුනා තයතති අත්ථෙ “ නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො ; උභෙ තප්පුරිසා” ති අධිකිච්ච “අමාදයො පරපදෙහි” ති තප්පුරිසසමාසං කත්වා “ තෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති විභත්තිලොපං කත්වා “ පකති චස්ස සරන්තස්ස” ති පකතිභාවං කත්වා සමාසත්තා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිඤ්ච කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

නනු තිස්සන්තා භික්ඛුවාසෙනාති ආදීසු සරෙ පරෙ “යවමදන තරලා චාගමා” ති යවකාරාගමෙනෙව සිජ්ඣන්ති, අථ කස්මා ඉදං වුත්තන්ති. තානි පන සිජ්ඣන්ති සයම්භුවාසනං අභිභුවාසනන්ති ආදීනි පන න සිජ්ඣන්ති, සයම්භූ—ආසනං, අභිභූ—ආසනන්ති ඡෙදෙ කතෙ වකාරාගමෙ ච කතෙ සයම්භූවාසනං අභිභූවාසනන්ති හි භවෙය්‍යුන්ති. නනු “අසො රස්සමෙකවචනයොස්වපි චෙ” ති වුත්තන්ති. වුත්තං, තම්පනෙකවචනයොවිභත්තීසුයෙව හොති, ඉධ පන සයම්භුනො ආසනං, අභිභුනො ආසනන්ති විග්ගහං කත්වා වුත්තනයෙන “අමාදයො පරපදෙහි” ති සමාසෙ කතෙ විභත්තිලොපෙ පකතිභාවෙ ච කතෙ වකාරාගමෙ ච කතෙ එකවචනාදීනමභාවා රස්සත්තාසම්පත්තෙ සයම්භූවාසනං අභිභූවාසනන්ති භවෙය්‍යුන්ති තන්නිවත්තනත්ථං වුත්තන්ති. නනු “කච්චාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච” ති වුත්තන්ති. වුත්තං, තම්පන කච්චාදිග්ගහණසාමත්ථියතො කත්ථචි හොති, කත්ථචි න හොති. තෙනෙව “අසො රස්සමෙකවචනයොස්වපි චෙ” ති ආදිරස්සවිධානං කතං, තස්මා සබ්බත්ථාපි සදකාරවිවජ්ජනත්ථමිදං වුත්තං. අපි ච සන්ධිවිසයොයං යොගොති.

71. යවකාරා ච.

ඛිලානං යකාරවකාරාදෙසා හොන්ති සරෙ පරෙ යථාසඞ්ඛ්‍යං.

අග්‍යාගාරං, වත්ථ්වාසනං, ස්වාගතං තෙ මහාවීර
වසද්දගහණං සම්පිණ්ඩනත්ථං

“යවකාරා ච” තිමිස්සිද්ධිමුච්චතෙ, ඛිලානං යකාරවකාරාදෙසා හොන්ති සරෙති ඤාපනත්ථං. විපදාදීසු සුත්තං. වග්ගනඤ්ඤස

හෙට්ඨා වුත්තවිධානස්ස* සම්පිණ්ඩනතො වුත්තප්පකාරානං ඣලානං යවකාරාපි හොන්ති සරෙති අත්ථො. තෙසංයෙව විහිතත්තා ඉමස්ස නියතතා පාකටා වෙති න වුත්තං වාග්ගහණඵලං තඤ්හි වණ්ණුවණ්ණානං "ඉවණ්ණො යන්නවා, වමොදුදන්තාන" න්ති සරෙ පරෙ යවකාරාදෙසා ලබ්භන්තෙව, අථ කිමත්ථං "යවකාරා වෙ" ති වුත්තන්ති? න ලබ්භන්ති, කස්මා "ඣනමියුවා සරෙ වා" ති වුත්තෙනෙව සිද්ධෙ ඣලානං පසඤ්ඤස්ස වාති ච වචනං යෙසං ඣලසඤ්ඤා පසඤ්ඤා ච හොන්ති තෙසංයෙව ගහණත්ථං, තෙන යත්ථ ඣලසඤ්ඤා පසඤ්ඤා ච හොන්ති, සො "ඣලානමියුවා සරෙ වා" තිමස්ස ච "පසඤ්ඤස්ස වා' තිමස්ස ච විසයො, යත්ථ න හොන්ති, සො "ඉවණ්ණො යන්නවා, වමොදුදන්තාන" න්ති ඉමෙසං විසයො, තෙන අග්‍යාගාරං චක්ඛ්වායතනන්ති ආදීසු අග්ගි—අගාරං චක්ඛු—ආයතනන්ති ජෙදෙ කතෙ "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති ඣලසඤ්ඤං කත්වා "ඉවණ්ණො යන්නවා, වමොදුදන්තාන" න්ති ඉමෙසං පවෙසාභාවා අග්ගිඅගාරං චක්ඛුආයතනන්ති වා අග්‍යාගාරං චක්ඛායතනන්ති වා රූපං භවෙය්‍ය, "ඉවණ්ණො යන්නවා" ති හි සරෙ පරෙ ඉවණ්ණස්ස ච "වමොදුදන්තාන" න්ති උවණ්ණස්ස ච යවකාරාදෙසා යත්ථ හොන්ති, තත්ථ නියතායෙව හොන්ති, යත්ථ පන න හොන්ති, තත්ථාපි නියතවසෙනෙවාති තන්නිවත්තනත්ථං ඉදං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං අථවා "ඉවණ්ණො යන්නවා, වමොදුදන්තාන" න්ති වත්වා "ඣලානමියුවා සරෙ වා" තිමස්ස වුත්තත්තා අසතිපි ඉධ වාග්ගහණෙ ඉමස්සානියතතා පාකටා වෙති අකත්තබ්බමෙව වාග්ගහණං, අථ ච පන කතං තෙන ඤායති "ඉවණ්ණො යන්නවා' ති එත්ථ විය ඉධාපි වාග්ගහණකරණං, යත්ථ වාග්ගහණෙනිදං න පවිට්ඨං, තත්ථ "ඉවණ්ණො යන්නවා" ති සරෙ පරෙ යං විහිතං තම්පි න හොතීති ඤාපනත්ථන්ති මන්තුං සක්කුණෙය්‍යත්තා වුත්තප්පකාරමෙව රූපං භවෙය්‍ය, තස්මා තන්නිවත්තනත්ථම්පි ඉදං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අථවා, තම්පන සන්ධිවසෙන වුත්තං, ඉදං සන්ධිවජ්ජාභාවෙපි විහිතං, යථා හි, අරහා භවං වත්තුන්ති ආදීසු තිබ්බිධානෙ "ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා" ති අධිකිච්ච "අරහසක්කාදීසු ච" ති තුංපච්චයෙ සිද්ධෙපි උණාදිපච්චයවසෙන නිප්ඵාදෙතුං "අරහසක්කාදීහි තුං" ඉති ච බුධොති එත්ථ "බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි" ති තප්පච්චයෙ සිද්ධෙපි උණාදිපච්චයවසෙන නිප්ඵාදෙතුං "භූදීහි මතිබුද්ධිපූජාදීහි ච ත්තො" ති එත්ථ බුධිග්ගහණඤ්ච කතං, එවමිදම්පි වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

අග්‍යාගාරන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන අග්ගි—අගාරං, චක්ඛු—ආයතනං, සු—ආගතන්ති ජෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති අධිකිච්ච "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති ඣලසඤ්ඤං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා

* වුත්තවිධානත්තිපි දිස්සති

යවකාරාදෙසෙ කත්වා "බ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො" ති එත්ථ වග්ග ගහණෙන පුබ්බරූපෙ සංයොගාදිස්ස ගකාරස්ස ලොපං කත්වා රූප සිද්ධි වෙදිතබ්බා.

72. **පසඤ්ඤස්ස ච**

පසඤ්ඤස්ස විභත්‍යාදෙසෙ සරෙ පරෙ යකාරාදෙසො හොති.

පුථුව්‍යා, රත්‍යා, මත්‍යා.

සරෙති කිමත්ථං? පුථුවිං.

වසද්දග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං.

"පසඤ්ඤස්ස ච" තිමිස්මිං සුත්තෙ, පසඤ්ඤස්ස ච සරෙ පරෙ යකාරාදෙසො හොතීති සුත්තත්ථං. විපදවිදං සුත්තං. අනන්තර සුත්තතො යකාරග්ගහණස්ස ච "කිලාදීසු මා සරෙ වා" ති ඉතො සරග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො සරෙ පරෙ පසඤ්ඤස්ස යකාර දෙසො හොතීති අත්ථො. වග්ගහණං යකාරග්ගහණානුකඩ්ඪන ත්ථං. තබ්බනන්තරෙ වුත්තත්තාව වත්තතෙති. වත්තතෙ, ඉධ පන අසති වග්ගහණෙ "යවකාරා චෙ" ති වුත්තත්තා වකාරග්ග හණම්පි වත්තෙය්‍ය, තස්මා තං නිවත්තෙතුං යකාරස්සෙවානුකඩ්ඪනත්ථං. 'සඤ්ඤිකා අත්ථසිද්ධිකො හොති' ති කත්වා වග්ගහණෙන තදත්ථො සිද්ධොතෙව තස්මා වකාරග්ගහණම්පි නසිද්ධෙත්‍යන්ති. සංයොගන්තා වා, ඉධුවණ්ණග්ගහණම්පි න ගහිතං, සංයොගන්තාවාව. ඉදම්පි සබ්බ වණ්ණාවං සක්කාය වුත්තං.

පුථුව්‍යාති ආදීනි උදාහරණානි, තානි පුථුවිසද්දතොව. වුත්තිසං විභත්‍යාදෙසෙත්ත වචනං යස්මා පසඤ්ඤා තිවිධා මාදෙසං සන්ති, තත්ථ පසඤ්ඤකරණෙ පයොජනානාමා පසඤ්ඤමිකත්වා "ඉවණ්ණෙන සං ඨවා" ති ඉච්චාව සාධෙතුං සක්කා, යස්ස පන පසඤ්ඤසිද්ධි තතාමාදෙසං අත්ථි, තත්ථ පසඤ්ඤං කත්වා ඉච්චා සබ්බවණ්ණානාවෙපි යකාරාදෙසකරණත්ථිදං වුත්තන්ති සුත්තත්ථං. එත්ථ ච විභත්තා දෙසෙති සිවාපි අනිස්සයෙත්වා වුත්තං, තථාපි පතො පරතං සර දීනං විභත්‍යන්තමිනාවා සරාදෙසො විභත්තාදෙසා වාති නංදස්සන ත්ථං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තෙ පන අඤ්ඤතො "ආමො පනා සිංසමා නං වා" ති වුත්තාදෙසාව. සංඛේපං විභත්තාදිමත්ථි සර අත්ථි. අත්ථි, තස්සා පන විභත්තිසා පතො පරස්සා "අමෙ, ධියා සිතං කිලපෙති" ත්‍ය ධියාදීනං වුත්තං, සබ්බම්පි "ආං සමීපතො පසඤ්ඤ තො" ති යකාරාදෙසො වුත්තො. තස්මා විභත්තපකාරදස්සනත්ථ මෙවාති ගහෙතබ්බං.

73. **ගාව සෙ.**

ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස ආවාදෙසො හොති සෙ විභ ත්තිම්හි

ගාවස්ස

"ගාව සෙ" තිමස්මිං සුත්තෙ, ගොසද්දන්තොකාරස්ස සෙ විභත්තිම්හි ආවාදෙසො හොතීති සුත්තත්ථං. ගාවස්සාති එතං පදං

සෙති එකං පදන්ති විපදමිදං* සුත්තං. එත්ථ ච ගොස්ස ඔ=ගොඔති ඡෙදං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා ගොසද්දතො ආවාදෙසාපෙක්ඛං ඡට්ඨිං කත්වා ගොස්ස ආවො=ගොආවොති විග්ගහං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා ගාවො සෙති වත්තබ්බෙ "ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො" ති ඔකාරස්ස ලොපං කත්වා ලුත්තට්ඨානෙ අකාරාගමං කත්වා† ගාවසෙති වුත්තත්තා ගො ඉච්චේතස්ස ඔකාරස්ස ආවාදෙසො හොති සෙවිභත්තිම්හීති අත්ථො.

ගාවස්සාති උදාහරණං, තස්ස පන ගොසද්දතො "ජිනවචනයුත්තං හි" ති නදිමධිකිච්ච වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං ඡට්ඨෙකවචනං වා සවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ඔකාරස්ස ආවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා "සාගමො සෙ" ති සකාරාගමෙ කතෙ රූපං.

74 යොසු ච

ගො ඉච්චේතස්ස ඔකාරස්ස ආවාදෙසො හොති යො ඉච්චෙතෙසු පරෙසු

ගාවො ගච්ඡන්ති, ගාවො, පස්සන්ති, ගාවි ගච්ඡන්ති, ගාවි පස්සන්ති

චසද්දග්ගහණං කිමත්ථං? නාස්මාස්මිංසු වචනෙසු ගො ඉච්චේතස්ස ඔකාරස්ස ආවාදෙසො හොති

ගාවෙන, ගාවා, ගාවෙ, ගාවෙසු

"යොසු ච" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ගොසද්දස්ස ඔකාරස්ස යොසු විභත්තීසු ආවාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො ගාවග්ගහණානුවත්තනතො ගොසද්දස්සොකාරස්ස ආවාදෙසො හොති යොසු විභත්තීසූති අත්ථො. චග්ගහණපයොජනං සයමෙව වක්ඛති. ඉමස්සානන්තරසුත්තෙනෙකයොගාකරණම්පි ගොග්ගහණෙන පඨමාදුතියාබහුවචනානං ගහිතභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං, තථා හි, තෙනෙකයොගෙ කතෙ "ගාවසෙයොසු චෙ" ති සුත්තං භවෙය්‍ය, එවං ච සති විනානං සයොනමපෙක්ඛිත්වා සත්තම්බහුවචනං කතන්තිපි චින්තා භවෙය්‍ය, යොසූති වුත්තෙ පන යො ච යො චාති විග්ගහං කත්වා යොයොසූති වත්තබ්බෙ "සරූපානමෙකසෙසස්සකිං" ති එකසෙසං කත්වා සත්තම්බහුවචනං කතං, අඤ්ඤථා බහුවචනමෙව න සියාති විඤ්ඤායති.

ගාවො ගච්ඡන්තීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ගාවොති ගොසද්දතො ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච වුත්තනයෙන පඨමාබහුවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා ඔකාරස්ස ආවාදෙසං කත්වා තතො යොවචනස්ස "තතො යොනමො තු" ති එත්ථ තග්ගහණෙ නොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. ඉතරස්මිං දුතියාබහුවචනකරණමෙව විසෙසො

* තිපදමිදං, රූපසිද්ධි

† අකාරමාගමෙත්වාතිපි පාඨො

ගාවී ගච්ඡන්ති එත්ථ ගාවීති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන යොවි භත්තිං කත්වා ඔකාරස්සාවාදෙසං කත්වා "ඊවි ධාතුවිභත්තිප්පච්ච යානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වා "තෙසු වුද්ධිලොපාගම විකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති වා යොවිභත්තියා ඊකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි ච කතෙ රූපං. ගාවී පස්සන්තීති එත්ථ දුතියාබහුවචනකරණමෙව විසෙසො.

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතනතො තප්ඵලං දස්සෙන්තො චසද්දග්ගහණං කිමත්ථං නාසස්මාස්මිංසු වචනෙසු අවාදෙසො හොතීති ආහ.

තස්ස ච ගාවෙනාති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන තතියෙකවචනං කත්වා ඉධ චග්ගහණෙන ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා "අතො නෙනා" ති නාවචනස්ස එනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගාවාති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන ස්මාවචනං කත්වා චග්ගහණෙනොකාරස්සාවාදෙසං කත්වා "අතො නෙන; සො වා; සබ්බයොනීනමාඑ" ති වත්තමානෙ "ස්මාස්මිනං වා" ති ස්මාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගාවෙති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන සත්තමෙකවචනස්මිංවිභත්තිං කත්වා චග්ගහණෙන ඔකාරස්සාවාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන "ස්මාස්මිනං වා" ති ස්මිංවචනස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගාවෙසූති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන සත්තමීබහුවචනං කත්වා චග්ගහණෙන ඔකාරස්සාවාදෙසං කත්වා "සුහිසුභකාරෙ එ" ති ගාවසද්දන්තස්ස එකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං ඨිතෙ රූපං.

75 අවම්හි ච.

ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවආව ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අවම්හි විභත්තිම්හි

ගාවං, ගවං.

චසද්දග්ගහණෙන සාදිංසෙසු පුබ්බුත්තරවචනෙසු ච අවාදෙසො හොති

ගවස්ස, ගවො, ගවෙන, ගවා, ගවෙ, ගවෙසු

"අවම්හි ච" තිමස්සත්ථදීපනවචනෙ, ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවආව ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අවම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. ගාවියාදිසද්දානුවත්තනතො ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්සාවආවාදෙසා හොන්ති අවම්හි විභත්තිම්හීති අත්ථො. චග්ගහණඵලං සසමෙව විඤ්ඤායති. තත්ථ පන චග්ගහණෙනාවාදෙසස්ස ච උපරි "ඔ සරෙ ච" ති අවාදෙසස්ස මූලබ්භාහානා න උත්තබ්බොවිදන්ති න ත වත්තබ්බං, කස්මා, "ඔ සරෙ ච" ති සමාසෙ සරෙ පරෙ වුත්තං, තස්මා අසමාසෙපි අවාදෙසත්ථං ආවසානං සබ්බථ වුත්තං ආවාදෙසොව හොතීති සම්බන්ධො, තදත්ථිවාරණත්ථමෙවාපාදනං.

ගාවං ගවන්ති ගොසද්දතො ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච වුත්තනයෙන දුතියෙකවචනං කත්වා "ගාව සෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා ඔකාරස්ස ආවඅවාදෙසෙ කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. ඉතරානි වග්ගහණඵලානි. තත්‍ථ ච ගවස්සාති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන සවිභත්තිං කත්වා චග්ගහණේන ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා "සාගමො සෙ" ති සකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව කෙවලම්පනෙත්‍ථ අවාදෙසොව විසෙසො

76 ආවස්සු වා

ආව ඉච්චෙතස්ස ගාවාදෙසස්ස අන්තස්ස සරස්ස උකාරාදෙසො හොති වා අම්හි විභත්තිම්හි.

ගාවුං—ගාවං

ආවෙස්සති කිමත්‍ථං? ගවං.

අම්හීති කිමත්‍ථං? ගාවො තිට්ඨන්ති

"ආවස්සු වා" ති මිදමුච්චතෙ, ආවාදෙසන්තස්සුකාරො හොති අම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්‍ථං. ආවස්සාති එකං පදං, උ ඉති එකං පදං, වාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. ආවස්සාති කිමාපනීයමෙත්‍ථා වුත්තං, තථාපි හෙට්ඨා ආවාදෙසස්ස වුත්තත්තා සොව ඉධ ගහිතොති විඤ්ඤායති, "තුම්හාකං තුවංතමම්හි" ති ආදිසු සන්තිපි අංගහණෙ ඉහෙව වචනම්පි තදත්‍ථමෙව නෙතාහ, ගාවාදෙසස්සාති ආවස්ස අ=ආවඅ ඉති ඡට්ඨිසමාසං කත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා ආවාදෙසාපෙක්ඛං ඡට්ඨිං කත්වා ආවස්සාති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තෙන ආව ඉච්චෙතස්ස ගාවාදෙසස්ස අන්තස්ස සරස්ස උකාරො හොති විකප්පෙනාති අත්‍ථො. නනු "ගාව සෙ" ති ඉතො ගාවග්ගහණේ වත්තමානෙ අසන්තිපි ඉධ ආවග්ගහණෙ සිජ්ඣතීති න සිජ්ඣති, අනන්තරෙ අවාදෙසස්ස වුත්තත්තා, උත්තරිම්පි තස්සෙවානුවත්තනතො ච සොව වත්තතීති සඞ්කා සියා, තස්මා තං නිවත්තනත්‍ථමිහ ආවග්ගහණං කතන්ති

ගාවුන්ති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන අංවිභත්තිං කත්වා "ගාව සෙ" ත්‍යාධිකිච්ච "අවම්හි වා" ති ඔකාරස්ස ආවාදෙසං කත්වා "අවම්හි වා" ති අධිකිච්ච ඉමිනා ආවාදෙසන්තස්සුකාරාදෙසං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති වත්තමානෙ "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති උවණ්ණස්ස ලසඤ්ඤං කත්වා "අමෙමා නිග්ගහිතං ඣලපෙහි" ති අංවචනස්ස නිග්ගහීතාදෙසෙ කතෙ රූපං

ඉතරං වාග්ගහණඵලං. තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. කිමුදාහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

77 තතො නමං පතිම්හාලුත්තෙ ච සමාසෙ

තතො ගොසද්දතො නංවචනස්ස අංආදෙසො හොති ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො හොති පතිම්හි පරෙ අලුත්තෙ ච සමාසෙ

ගවම්පතිස්ස ථෙරස්ස

අලුත්තන්ති කිමත්ථං? ගොපති

චසද්දග්ගහණෙන අසමාසෙපි නංවචනස්ස අංආදෙසො හොති, ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො ච හොති.

ගවං.

"තතො නමං පතිම්හාලුත්තෙ ච සමාසෙ" ඉච්චත්ථමිදමුච්චතෙ, තතො ගොසද්දතො පරස්ස නංවචනස්ස අං හොති, ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො හොති පතිසද්දෙ පරෙ අලුත්තෙ ච සමාසෙති සුත්තත්ථො. තතොති එකං, නං ඉති එකං, අං ඉති එකං, පතිම්හීති එකං, අලුත්තෙති එකං, සමාසෙති එකන්ති ඡප්පදමිදං සුත්තං. ඉධ තතොති වුත්තත්තා 'අත්ථවසා විභත්තිවිපරිණාමො'ති කත්වා ගොග්ගහණස්ස ගොස්මාති අනුවත්තනතො ච අවග්ගහණස්සානුවත්තනතො ච තතො ගොසද්දතො නංවචනස්ස අං හොති, ඔකාරස්ස ච අවාදෙසො හොති පතිසද්දෙ පරෙ අලුත්තෙ ච සමාසෙති අත්ථො. තත්ථ ච සමාසෙති සති ලොපො හොති, අථ කස්මා වුත්තං අලුත්තෙති. අලොපසමාසස්සාපි සම්භවා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති එත්ථ චග්ගහණම්පි තදත්ථමෙව. තත්ථ තතො නමං පතිම්හි ච සමාසෙති වුත්තෙයෙව නංවචනස්ස අංවචනතො සමාසෙ සතිපි නංවචනස්ස න ලොපො හොතීති විඤ්ඤායති, අථ කස්මා අලුත්තෙති වුත්තන්ති. සච්චං, න වත්තබ්බං, එවං සන්තෙපි සමාසස්ස සඤ්ඤාවිඤ්ඤාපනත්ථං වුත්තං. දුවිධො හි සමාසො, ලුත්තසමාසො අලුත්තසමාසො ච. සමාසීයතීති සඞ්ඛිපනං වා සමාසොති වුත්තත්තා ලුත්තසමාසො පාකටොව, ඉතරො පන අපාකටො, තස්මා තතො නංවචනස්ස අං හොති පතිම්හි පරෙ සමාසෙති වුත්තෙ, අඤ්ඤත්ථ සමාසෙ සති විභත්තිලොපො හොති, ඉධ පන සමාසෙ සති ච වුත්තං, නංවචනස්ස අං හොතීති ච, කින්නාමෙතන්ති සඞ්කා සියා, තස්මා ඊදිසො අලුත්තසමාසො නාමාති ඤාපනත්ථං අලුත්තෙති ආහ. සො පන සමාසසද්දෙන තුල්යාධිකරණෙ, තෙන අලුත්තෙ සමාසෙති සම්බන්ධො.

ගවම්පතීති* ගොසද්දතො වුත්තනයෙන උභයපුබ්බවචනාංවිභත්තිං කත්වා පතිසද්දං යොජෙත්වා ගොනං පතීති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො; උභෙ තප්පුරිසා" ති අධිකිච්ච "අමාදයො පරපදෙහි" ති සමාසං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපෙ සම්පත්තෙ චග්ගහණෙන ලොපමකත්වා "ගොණ නංම්හි වා" ති ගොණාදෙසෙ සම්පත්තෙ වාගහණෙන තමකත්වා "ගාව සෙ; අවම්හි ච" ති අධිකිච්ච ඉමිනා නංවචනස්ස අංආදෙසං කත්වා ගොසද්දතොකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

ගොපතීති කිමුදාහරණං, තම්පන ගොසද්දතො නංවචනං කත්වා පතිසද්දං යොජෙත්වා ගොනම්පතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන සමාසං

* "ගවම්පතිස්සාති උදාහරණං, තස්ස පන" ති වත්තබ්බං භවෙ

කත්වා “තෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති විභත්තිලොපෙ අකතෙයෙව ඉමිනා නංවචනස්ස අංආදෙසෙ සම්පත්තෙ ලොපෙතබ්බසමාසත්තා අලුත්තසමාසො න හොතීති කත්වා අමාදෙසමකත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිලොපම්හි කතෙ රූපං

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො චසද්දග්ගහණෙන අසමාසෙපි නංවචනස්ස අං හොති, ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො ච හොතීති ආහ.

තත්ථ පන ගවන්ති උදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

78. **ඔ සරෙ ච.**

ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො ච හොති සමාසෙ සරෙ පරෙ

ගවස්සකං, ගවෙළකං, ගවාජිනං.

චසද්දග්ගහණෙන උවණ්ණ ඉච්චෙවමන්තානං ලිඞ්ගානං උව අවඋණ්දෙසා හොන්ති සබ්බසො ඉච්චෙවමෙතෙසු සරෙසු ක්වචි

භුවි, පසවො, ගුරවො, චතුරො

සරෙති කිමත්ථං? ගොධනො ගොවින්දො,

“ඔ සරෙ ච” ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස සරෙ පරෙ අවාදෙසො හොති සමාසෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. “ගාව සෙ” ති ඉතො ගොග්ගහණස්ස ච “අවම්හි ච” ති ඉතො අවග්ගහණස්ස ච අනන්තරසුත්තතො සමාසග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස සරෙ පරෙ අවාදෙසො හොති සමාසෙති අත්ථො. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති

ගවාස්සකන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගවාස්සකන්ති ගාවො ච අස්සකො චාති අත්ථෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො” ත්‍යධිකිච්ච “නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො” ති ද්වන්දසමාසං කත්වා “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො” ති සමාසසඤ්ඤං කත්වා “තෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති විභත්තිලොපං කත්වා ‘වුත්තත්ථානමප්පයොගො’ ති චසද්දප්පයොගං කත්වා “පකති චස්ස සරන්තස්ස” ති පකතිභාවං කත්වා ගොසද්දන්තස්සොකාරස්ස “ගාව සෙ; අවම්හි ච, තතො නමං පතිම්හාලුත්තෙ ච සමාසෙ” ති වත්තමානෙ ඉමිනා අවාදෙසං කත්වා “සො නපුංසකලිඞ්ගො, දිගුස්සෙකත්තං; තථා ද්වන්දෙ පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදීනඤ්චෙ” ති අධිකිච්ච “විභාසා රුක්ඛතිණපසුධනධඤ්ඤජනපදාදීනඤ්චෙ” ති නපුංසකලිඞ්ගමෙකවචනත්තඤ්ච කත්වා සමාසත්තා නාමම්ව කත්වා තතො වුත්තනයෙන එකවචනසිවිභත්තිං කත්වා “යොනන්නි නපුංසකෙහි, අතො නිච්ච” න්ත්‍යධිකිච්ච “සි” න්ති සිවචනස්ස අංආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තසදිසානි.

අනෙකස = ටෙ = නිපාතත්තා තස්සලං දස්සෙනෙතා වසද්දග්ගහණෙන උවණ්ණ ඉච්චෙවමාදීනං* ලිඞ්ගානං උවඅවඋරාදෙසා හොන්ති ස්මිංසො ඉච්චෙතෙසු කච්චිති ආහ.

ගුවි, පසවො, ගුරවො, චතුරොති උදාහරණානි, තත්ථ ච ගුවිති භූසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යංවිභත්තිං කත්වා ඉධ වග්ගහණෙන උවණ්ණස්සුවාදෙසං කත්වා "තතො ස්මිං" ති එත්ථ තතොග්ගහණෙන ස්මිංවචනස්සිකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පසවො ගුරවොති පසුගුරූ ඉච්චෙතෙහි පාටිපදිකෙහි යොවිභත්තිං කත්වා වග්ගහණෙන උකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා "තතො යොනමො තු" ති එත්ථ තුග්ගහණෙන යොවචනස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. ඉමානි පන ඉමිනාපි සිජ්ඣන්තීති ඤාපනත්ථං වුත්තානි. අඤ්ඤථා ගුවිති භූසද්දතො වුත්තනයෙන ස්මිංවිභත්තිං කත්වා තස්සිකාරාදෙසං ච කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති අධිකිච්ච "ඉවණ්ණුවණ්ණන්තා ලා" ති ලසඤ්ඤං කත්වා "ඣලානමියුවා සරෙ වා" ති ලස්සුවාදෙසෙ කතෙපි සිජ්ඣති. ඉතරානි පන පසුගුරූ ඉච්චෙතෙහි පාටිපදිකෙහි යොවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන ලසඤ්ඤං කත්වා "ඝපතො ච යොනං ලොපො" ති අධිකිච්ච "ලතො වොකාරො ච" ති යොවිභත්තිස්ස වොකාරාදෙසං කත්වා "පචාදීනමිත්තං; යොසු කතරස්සො ඣො" ති අධිකිච්ච "වෙවොසු ලො ච" ති ලසඤ්ඤතො කතෙ සිජ්ඣන්ති. චතුරොති චතුසද්දතො යොවචනං කත්වා උකාරස්ස එත්ථ වග්ගහණෙන උරාදෙසං කත්වා "තතො යොනමො තු" ති එත්ථ තුග්ගහණෙන යොවචනස්සොකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

ගොධනො ගොවිසෙසූති නිබ්බුදාහරණානි, එතස්මිං ගාවො ධනානි යස්සාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො; අමාදයො පරපදෙහි" ති අධිකිච්ච "අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි" ති බහුබ්බීහිසමාසාදිං කත්වා ගොධනසද්දෙ ඔකාරස්ස සබ්බපි සමාසෙ සරපරත්තාභාවා ඉමිනා අවාදෙසමකත්වා: විසුද්ධීනි විසෙසූ, ගාවො විසෙසූති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො; උභෙ තප්පුරිසා" ති අධිකිච්ච "අමාදයො පරපදෙහි" ති තප්පුරිසසමාසං කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ ගොවිසෙසසද්දෙ ඔකාරස්ස සරපරත්තාභාවා ඉමිනා අවාදෙසමකත්වා සමාසන්තා නාමිව කත්වා තතො සුප්පච්චයාදිං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

79. තබ්බිපරීතූපපදෙ බ්‍යඤ්ජනෙ ච.

තස්ස අවසද්දස්ස උපපදෙ තිට්ඨමානස්ස තස්ස වකාරස්ස ඔ විපරීතො හොති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ.

ඔනන්ධ පුරිසො, ඔනද්ධති, ඔනන්ධනා.

වසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං, අවසානං. අවකිරණං, අවකිරති.

* ඌං ඉච්චෙවමාදීනං වා උවණ්ණානං වා වචනං.

“තබ්බිපරීතූපපදෙ බ්‍යඤ්ජනෙ ච” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තස්ස අවසද්දස්ස උපපදෙ තිට්ඨමානස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ උ විපරීතො හොතීති ඤාපනත්ථං තබ්බිපරීතොති එකං, උපපදෙති එකං, බ්‍යඤ්ජනෙති එකං, චාති එකන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තං. තස්ස විපරීතො = තබ්බිපරීතො, තස්ස තබ්බිපරීතො = තතබ්බිපරීතොති වත්තබ්බෙ එකස්ස තසද්දස්ස “සරූපානමෙකසෙස්වසකිං” න්ති එකසෙසං කත්වා තබ්බිපරීතොති වුත්තත්තා ච “අවම්හි ච ; ඔ සරෙ වා” ති ඉතො අවොග්ගහණානුවත්තනතො තස්ස අවසද්දස්ස උපපදෙ තිට්ඨමානස්ස තස්ස ඔකාරස්ස විපරීතො හොති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙති අත්ථො එත්ථ ච එකො තසද්දො අවසද්දමපෙක්ඛති, එකො ඔසද්දං, තෙන වුත්තං, තස්ස අවසද්දස්ස තස්ස ඔකාරස්ස විපරීතො හොතීති ඔකාරස්ස විපරීතොති උකාරො ඉධ ගහිතො, ඔකාරො හි දීඝො, තස්මා තස්ස රස්සභූතො උකාරො විපරීතො, තස්ස ච ඌකාරොකාරා අකාරාදීනම්පි එසෙව නයො

උග්ගතෙ සූරියෙති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන අව—ගතෙ, අව—ගච්ඡති, අව—ගහෙත්වාති ඡෙදං කත්වා “අවම්හි ච, ඔ සරෙ වා” ති අධිකිච්ච ඉමිනා අවසද්දස්ස උකාරාදෙසං කත්වා ගකාරස්ස ච “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති ද්වෙභාවං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

අනෙක = පෙ = නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො චග්ගහණමවධාරණත්ථන්ති ආහ එත්ථ ච අවධාරණං නාම නිවත්තනං, කත්ථචි නිවත්තනත්ථන්ති වුත්තං හොති උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

80 **ගොණ නම්හි වා**

සබ්බෙසමෙව ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති වා නාම්හි විභත්තිම්හි

ගොණානං සතානානං

වාති කිමත්ථං ? ගොනං

ගොනං චෙ තරමානානං උජුං ගච්ඡති පුඞ්ගවො,
සබ්බා ගාවී උජුං යන්ති නෙත්තෙ උජුගතෙ සති

ගොගවිගාමෙන අසද්දන්තාපි ගොණාදෙසො හොති

ගොණභූතානං

“ගොණ නම්හි වා” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සබ්බෙසමෙව ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති නාම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සුත්තං. “ගාව සෙ,” ති ඉතො ගොග්ගහණං මණ්ඩූකගතිකවසෙන වත්තතෙ, තෙන ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති නාම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති අත්ථො ගොණ නම්හි වාති වත්තබ්බෙ “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති අධිකිච්ච “සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච” ති එත්ථාදිග්ගහණෙන විභත්තිලොපං කත්වා වා “ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො” ති සන්ධිං කත්වා වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

ගොණානන්ති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන ජබ්බහුවචනං කත්වා “ගාව සෙ” ත්‍යධිකිච්ච ඉමිනා ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසං කත්වා

“ යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං ” තෑඩිකිච්ච “ සුනංහිසු ච ” ති දීඝං කත්වා එතතබබ ඨිතෙ රූපං.

ගොනන්නි කිමුදහරණං, නං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ගොණ්භූනා නනති යොගවිභාගෙන සිජ්ඣති තෙනාහ; යොගවිභාගෙන ගොණාදෙසො හොති, ගොණ්භූනානනති එත්ථ යොගවිභාගො නාම සුත්තවිභාගො සුත්තවෙධාකරණං. “ ගොණ නංහි වා ” ති වුත්තෙ* ගොණ්භූනානනති එත්ථ කිඤ්චාපි ගොසද්දො දිස්සති, තථාපි නංවිභත්තියාභාවා ගොණාදෙසො න භවෙය්‍ය, තස්මා ගොණෙති විභාගො කතො, තදා පන ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොතීති අත්ථො, තෙන ච ගොණ්භූනානනති එත්ථ නංවිභත්තියාභාවෙපි ගොණාදෙසො හොති, න ච පන යොගවිභාගා ඉට්ඨප්පසිද්ධි ගොසමානාදිසු අතිප්පසඞ්ගො හොති අථවා, අනන්තරසුත්තෙ නෙසමෙසාගං කත්වා ගොණ නංසුහිනාසු චෙති වත්තබ්බෙ භින්න යොගකරණං අනෙන අවිභත්තිකස්සාපි ඤාපනත්ථං, තෙනෙවාහ; යොගවිභාගෙනාති ඉමස්මිං පනඅත්ථෙ යොගවිභාගො නාම සුත්තස්ස පුථගුච්චාරණං

81 සුහිනාසු ච

සුහිනා ඉච්චෙතෙසු ච සබ්බස්ස ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති වා

ගොණෙසු, ගොණෙහි, ගොණෙන

වාති කිමත්ථං? ගොසු, ගොහි, ගොහි, ගාවෙන

චසද්දග්ගහණෙන සසදිසෙසු සුබ්බුත්තරවචනෙසුපි ගොණගුගවයාදෙසා හොන්ති

ගොණො, ගොණං; ගොණං, ගොණෙ, ගොණස්ස, ගොණ ම්හා, ගොණස්මා; ගුන්නං, ගවංසෙහි

“ සුහිනා සු ච ” කිමුදාහරණමුච්චතෙ, සුහිනාසු විභත්තීසු ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සුත්තං. චග්ගහණෙන ගොණාදෙසස්ස අනන්තරසුත්තතො වාසද්දස්ස චානුවත්තනතො සුහිනාසු විභත්තීසු ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති විකප්පෙනාති අත්ථො සු ච හි ච නා ච=සුහිනා තාසු සුහිනාසු විග්ගහ ඵලං සඞ්ඛෙපවිඤ්ඤෙය්‍යං

ගොණෙසූති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගොණෙසූති ගොසද්දතො ව්‍යාකරණෙන සත්තමීබහුවචනං කත්වා “ගාව සෙ; ගොණ නංහි වා” ති ආදිකිච්ච ඉමිනා ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසං කත්වා “ සුහිස්වකාරො එ ” ති එකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ගොණෙහීති ගොසද්දතො ව්‍යාකරණෙන තතියාබහුවච නං වා පඤ්චමීබහුවචනං වා කත්වා ව්‍යාකරණෙන ගොසද්දස්ස ගොණා දෙසං. තථා ගොණසද්දස්ස ච එකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ගොණෙනාති ගොසද්දතො ව්‍යාකරණෙන තතියෙකවචනං කත්වා

* ඉමෙසම් විකප්ප

වුත්තනයෙන ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසං කත්වා "අතො නෙනා"ති නාවචනස්ස එනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

ගොසූති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. ගොහිති එත්ථ "ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" ති හිවිභත්තියා භිආදෙසො හොති

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො චසද්දග්ගහණෙන සන්දිස්සෙසු පුබ්බුත්තරවචනෙසුපි ගොණගුගවයාදෙසා හොන්තීති ආහ.

තත්ථ ච ගොණොති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන සිවිභත්තිං කත්වා චසද්දග්ගහණෙන ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසං කත්වා "අතො නෙනා" ති අධිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගොණාති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන පඨමාබහුවචනං කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගොණාදෙසං කත්වා "අතො නෙන, සො වා" ති අධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමාඑ" ති යොවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගොණන්ති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන දුතියෙකවචනං කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගොණාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගොණෙති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන දුතියාබහුවචනං කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගොණාදෙසං කත්වා වුත්තාධිකාරමධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමාඑ" ති යොවිභත්තියා එකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගොණස්සාති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං වා ඡට්ඨෙකවචනං වා කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගොණාදෙසං කත්වා "සාගමො සෙ" ති සකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ගොණම්හා ගොණම්හීති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන ස්මාස්මිංවිභත්තියො කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගොණාදෙසං කත්වා "ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" ති ස්මාස්මිංනං ම්හාම්හිආදෙසෙ කතෙ රූපානි. ගුන්නන්ති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථීබහුවචනං වා ඡට්ඨීබහුවචනං වා කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගුආදෙසං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති වා "තො ච වාදිතො නම්හි" ති වා එත්ථ චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා නිපාතානමනෙකත්ථත්තා තො න වා "නිග්ගහීතඤ්ච" ති නිග්ගහීතාගමං කත්වා තස්ස ච වග්ගන්තං පාපෙත්වා වා. "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වා "පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා "සද්දනුප්පන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා නම්හි නකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බ පරක්ඛරං නීතෙ රූපං. ගවයෙහීති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන හිවිභත්තිං කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගවයාදෙසං කත්වා "සුහිස්වකාරො එ" ති අකාරස්සෙකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං.

82. අංමො නිග්ගහීතං ඣලපෙහි.

අංවචනස්ස මකාරස්ස ච ඣලප ඉච්චෙතෙහි නිග්ගහීතං හොති.

අග්ගිං, කුච්ඡිං, මංසිං, ගහපතිං, දණ්ඩිං, භික්ඛුං, සයම්භුං, අභිභුං, ඉත්ථිං, රත්තිං, වධුං; පුල්ලිඞ්ගං, ඉත්ථිලිඞ්ගං, නපුංසකලිඞ්ගං.

අංමොති කිමත්ථං? අග්ගිනා, පාණිනා, භික්ඛුනා; රත්තියා, ඉත්ථියා, වධුයා.

ඣලපෙහීති කිමත්ථං? පුරං, දුක්ඛං.

පුනරංමොග්ගහණං විභාසානිවත්තනත්ථං.

අග්ගිං, ධනුං, යට්ඨිං, බුද්ධිං, වධුං.

පුල්ලිඞ්ගන්ති ආදීනි මකාරවසෙන වුත්තානි, තත්ථ ච පුල්ලිඞ්ගන්ති පුමස්ස ලිඞ්ගන්ති අත්ථෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, උභෙ තප්පුරිසා”ති අධිකිච්ච “අමාදයො පරපදෙහී”ති සමාසං කත්වා “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො”ති සමාසසඤ්ඤං කත්වා “තෙසං විභත්තියො ලොපා චෙ”ති විභත්තිලොපං කත්වා “පකති චස්ස සරන්තස්සා”ති පකතිභාවං ච කත්වා සමාසත්තා නාමම්ව කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ පුමලිඞ්ගන්ති වත්තබ්බෙ “සෙසතො ලොපං ගසිපී”ති අධිකිච්ච “පුමස්ස ලිඞ්ගාදිසු සමාසෙසූ”ති පුම සද්දන්තස්ස සරස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන පකාරස්මිං උකාරස්ස ලසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා මකාරස්ස නිග්ගහීතං කත්වා පුං ලිඞ්ගන්ති වත්තබ්බෙ නිග්ගහීතස්ස “නිග්ගහීතඤ්ච, ක්වචි ලොප”න්ති අධිකිච්ච “බ්‍යඤ්ජනෙ චෙ”ති ලොපං කත්වා ලකාරස්ස “පරවෙභාවො ඨානෙ”ති වෙභාවං කත්වා වා “වග්ගන්තං වා වග්ගෙ”ති එත්ථ වාග්ගහණෙන ලකාරාදෙසං කත්වා වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං පුමභාවොති ඉමස්ස පන පුමස්ස භාවොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන සමාසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉධ පන නිග්ගහීතස්ස ලොපාභාවොව විසෙසො පුඞ්කොකිලොති එත්ථාපි පුමා ච සො කොකිලො චාති අත්ථෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො”ති වත්තමානෙ “විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො”ති කම්මධාරයසමාසාදිං කත්වා මකාරස්ස අකාරලොපෙ කතෙ නිග්ගහීතාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

අග්ගිනාති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච අග්ගිනාති අග්ගිසද්දතො වුත්තනයෙන තතියෙකවචනං කත්වා ඉවණ්ණන්තස්ස ච ඣසඤ්ඤං කත්වා සතිපි ඣස්මිං අංවචනස්ස මකාරස්ස වාභාවා ඉමිනා නිග්ගහීතස්මිමකතෙ රූපං. භික්ඛුනාති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව රත්තියාති රත්තිසද්දතො වුත්තනයෙන තතියෙකවචනං කත්වා ඉත්ථිවාචකස්සිවණ්ණස්ස ච පසඤ්ඤං කත්වා සතිපි පස්මිං අමාභාවා නිග්ගහීතමකත්වා “අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු, ඝතො නාදීන”න්ති අධිකිච්ච “පතො යා’ති නාවචනස්ස යාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉත්ථියාති ඉත්ථිසද්දතො වුත්තනයෙන නාවචනං කත්වා ඉත්ථිවාචකස්සිවණ්ණස්ස පසඤ්ඤං කත්වා සතිපි පස්මිං අමාභාවා නිග්ගහීතමකත්වා වුත්තනයෙන නාවචනස්ස යාදෙසං කත්වා “අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි චෙ”ති අඝස්ස රස්සෙ කතෙ රූපං.

සුඛන්තිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන සුපුබ්බස්ස ඛණු අවදාරණෙති මස්ස සුට්ඨු දුක්ඛං ඛණතීති වා අත්ථෙ ඛාද භක්ඛණෙතිමස්ස සුට්ඨු දුක්ඛං ඛාදතීති වා අත්ථෙ “සංහනාඤ්ඤාය වා රො ඝො”ති රප්පච්චයං කත්වා “රම්හි රන්තො රාදි නො”ති රාදිම්හි ලුත්තෙ වා සුඛදුක්ඛතක්කිරියායන්තිමස්ස සුඛයතීති අත්ථෙ “සඤ්ඤායමනු”ති අධිකිච්ච “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා”ති අප්පච්චයං කත්වා වා: ආකාසවාචකෙන ඛසද්දෙන සහ සුන්දරං ඛමස්සාති අත්ථෙ බහුබ්බීහිසමාසං කත්වා වා යථා තථා වා “තද්ධිතසමාසකිතකා නාමං

වාගවෙතුනාදීසු වෙ"ති නාමම්හි ච කත්වා වුත්තනයෙන අංවිධානං කත්වා සතිපි අංවිධානම්හි ඛලපාභාවා ඉමිනා නිග්ගහීතමකත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකතී"ති පුබ්බ සරස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං, වා පරො අසරූපා; ක්වචා සවණ්ණං ලුත්තෙ"ති අධිකිච්ච "දීඝ"න්ති පරසරස්ස දීඝෙ සම්පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. නනු ච ඛලපෙහීති අවත්වා "පසඤ්ඤස්ස වා" තිමස්සානන්තරං තෙහි අගමෙමා නිග්ගහීතන්ති වුත්තෙනෙව "ඛ්ලානම්හියුවා සරෙ වා"ති ඉතො ඛ්ලග්ගහණස්ස ච "පසඤ්ඤස්ස වා"ති ඉතො පග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො අධිප්පෙතත්තො සිජ්ඣතෙ වාති සච්චං සිජ්ඣති, එවං සන්තෙපි ඛලපෙහීති පුනාරභිත්වා ගහණං තත්ථ තත්ථ වුත්තානං ඛලපග්ගහණානං අනුවත්තනතො වාගහණම්පි වත්තතෙති සඤ්ඤාහො ජායෙය්‍යාති තන්නිවත්තනත්ථං, න ච සරෙග්ගහණානුවත්තනසඞ්කානිවත්තනත්ථන්ති. සක්කා මතාපුං තත්ථෙව නිමිත්තසම්භාවා, තෙනාහ, පුනාරම්භග්ගහණං විනාසානිවත්තනත්ථන්ති අයං පනෙත්ථත්ථො, පුනාරභිත්වා ගහණන්ති ඉදං වුත්තං හොති, "ඛ්ලානම්හියුවා සරෙ වා"ති ආදීසු සතිපි ඛලපග්ගහණෙ පුන ඛලපෙහීති ආරභිත්වා ගහණං විනාසානිවත්තනත්ථන්ති එත්ථ ච අසුකස්ස පුන ආරභිත්වා ගහණන්ති නියමාභාවෙපි. යථා; අජ්ජුනසද්දො කකුධරම්මසහායවාචකොපි, රාමඤ්ඤු නාති වුත්තෙ රාමසද්දසාහචරියාය රාමසහායමෙව වදති, එවං පුනරාරම්භාති ච විනාසානිවත්තනත්ථන්ති ච වුත්තවචනසාහචරියාය ඛලපග්ගහණමෙව වදතීති දට්ඨබ්බං ඛලපෙහීති කිමත්ථන්ති වත්වා වුත්තත්තා වා තමෙවාපෙක්ඛං කත්වා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

අග්ගිද්ධානි ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන අග්ගිබන්ධුපවුබ්බුච්චද්ධ ඉච්චෙතෙහි පාටිපදිකෙහි වුත්තනයෙන අමාදිම්හි කතෙ රූපානි

83 **සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති**

සරලොපො හොති අමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි, සරලොපෙ කතෙ තු පකති හොති

පුරිසං, පුරිසෙ; පාපං, පාපෙ; පාපියො, පාපිට්ඨො

අමාදෙසප්පච්චයාදිම්හීති කිමත්ථං? අප්පමාදො අමතපදං.

සරලොපෙති කිමත්ථං? පුරිසස්ස, දණ්ඩිනා

තුසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං, භික්ඛුනි, ගහපතානි

පකතිග්ගහණසාමත්ථෙන පුන සන්ධිභාවො ච හොති

සෙය්‍යො, සෙට්ඨො, ජෙය්‍යො, ජෙට්ඨො

"සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකතී" කිම ත්ථිදමුච්චතෙ, අමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපො හොති, සර ලොපෙ කතෙ තු පකති හොතීති ඤාපනත්ථං පම්පදමිදං සුත්තං. අමාදිම්හි සරලොපො හොති, සරස්මිං ලුත්තෙ පකති ච හොතීති අත්ථො. අං ච ආදෙසො ච පච්චයො ච = අමාදෙසප්පච්චයා, අමාදෙසප්පච්චයා ආදයො යස්ස = සො අමාදෙසප්පච්චයාදි, තස්මිං

අමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි ආදිසද්දෙන ආගමං සඞ්ගණ්හාති, තප්ඵලං හෙට්ඨා වුත්තමෙව තෙනෙව හෙකවචනං කතං. නනුමාදෙසාදිනාපි සරාදිනා “සරා සරෙ ලොපං” න්තිමිනාව සිජ්ඣනතො සරලොපෙ තු පකතීති වත්තබ්බන්ති. න වත්තබ්බං, කස්මා “සරා සරෙ ලොපං” න්ති යත්ථ ලොපො හොති, තත්ථ සබ්බපෙවිමස්ස පවෙසනතො ච ඉමිනා සබ්බත්ථ පකතිභාවස්සානධිප්පෙතත්තා ච අමාදිසු සරූපානම්පි සම්භවා “වා පරො අසරූපා” ති පරසරස්සාපි ලොපමාපජ්ජනතො ච. එවං හොතු, සරලොපොති වුත්තත්තාව පකතිපි තගෙව හොතීති සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි තු පකතීති වත්තබ්බන්ති. සච්චං වත්තබ්බං, තත්ථ පන පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. එවං හොතු, ඉධ පන පකතිග්ගහණෙ අසතිපි “සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ” තිමස්සානන්තරං වුත්තෙ යෙව අධිප්පෙතත්ථො සිජ්ඣතීති. සිජ්ඣති, එවං සන්තෙපි සිද්ධෙ සත්‍යාරම්භො නියමාය වා හොති ඤාපකාය වාති කත්වා අඤ්ඤත්‍ර විඤ්ඤාපනත්ථං අයං හෙත්ථත්ථො, කත්ථචි පකතිභාවෙන ඨත්වා පුන සන්ධිපි හොති, විකාරම්පි ආපජ්ජතීති තෙනාහ; පකතිග්ගහණසාමත්ථෙන පුන සන්ධිභාවො ච හොතීති. ආදිතුග්ගහණඵලං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව ඉමස්ස ච “සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ” ති සුත්තස්ස ච භෙදො හෙට්ඨා වුත්තොව.

පුරිසන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුරිසන්ති පුරිසසද්දතො ජනවචනාධිකාරමධිකිච්ච වුත්තනයෙන දුතියෙකවචනං කත්වා ඉමිනා පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා තස්මිං ලුත්තෙ “සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා” ති අධිකිච්ච “ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ” ති අසවණ්ණෙ සම්පත්තෙ. “සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා; ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ” ති අධිකිච්ච “දීඝ” න්ති දීඝෙ සම්පත්තෙ තං නිවාරෙත්වා ඉමිනා පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

පුරිසෙති පුරිසසද්දතො වුත්තනයෙන දුතියාබහුවචනං කත්වා තස්ස “අතො නෙනා” ත්‍යාධිකිච්ච “සබ්බයොනීනමාඑ” ති එකාරාදෙසං කත්වා ඉමිනා සරලොපං කත්වා එකාරස්ස අසවණ්ණෙ සම්පත්තෙ පකතිභාවච කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. පාපන්ති පාපසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා “යොනං නි නපුංසකෙහි; අතො නිච්ච” න්ත්‍යාධිකිච්ච “සි” න්ති තස්ස අමාදෙසෙ කතෙ සරලොපං කත්වා අසවණ්ණෙ දීඝෙ ච සම්පත්තෙ තං නිවාරෙත්වා ඉමිනා පකතිභාවච කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. පාපෙති පාපසද්දතො වුත්තනයෙන දුතියාබහුවචනං කත්වා “යොනං නි නපුංසකෙහි” ත්‍යාධිකිච්ච “අතො නිච්ච” න්ති තස්ස නිකාරාදෙසං කත්වා “අතො නෙනා” ති අධිකිච්ච “සබ්බයොනීනමාඑ” ති නිකාරස්ස එකාරාදෙසං කත්වා ඉමිනා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

පාපියො පාපිට්ඨොතිමෙසං පාපසද්දතො අයච පාපො අයච පාපො අයමිමෙසං විසෙසෙන පාපොති වා: සබ්බෙ ඉමෙ පාපා

අයමිමෙසං විසෙසෙන පාපොති වා අසෙට්ඨ "විසෙසෙ තරතමිස්සිකියිට්ඨා" ති ඉයඉට්ඨපච්චයෙ කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති එත්ථ තෙසං ගහණෙන විභත්තිලොපං කත්වා 'වුත්තාන්තම්පයොගො' ති සෙසාන්ච අප්පයොගං කත්වා ඉමිනා පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරස්ස අසවණ්ණත්තෙපි සම්පත්තෙ ඉමිනාව පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි

අප්පමාදො අමතපදන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන අප්පමාදො— අමතපදන්ති ඡෙදං කත්වා අමාදෙසාභාවා සතිපි සරස්මිං සරලොපාදිම්හාකතෙ රූපං

පුරිසස්ස දණ්ඩිනන්තිපි කිමුදාහරණන්ති, තෙසම්පන පුරිසදණ්ඩීඉච්චෙතෙසු පාටිපදිකෙසු ස්‍යාදකතම්පි චතුත්ථෙකවචනං දුතියෙකවචනඤ්ච කත්වා සතිපි පච්චයෙ සරලොපාභාවා පකතිභාවම්කත්වා පුරිමස්මිං "සාගමො සෙ"ති සෙ විභත්තිම්හි සාගමං කත්වා ඉතරස්මිං අංවචනස්ස "අං යමීතො පසඤ්ඤතො" ති අධිකිච්ච "නං ඣීතො කතරස්සා" ති නංආදෙසං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

භික්ඛුනී ගහපතානීති තුභගහණස්සුදාහරණානි, තත්ථ ච භික්ඛුනීති භික්ඛුසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති අධිකිච්ච "පති භික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉනී" ති ඉනීපච්චයං කත්වා සතිපි පච්චයෙ තුභගහණම්මවධාරණත්ථන්ති වුත්තත්තා ච අවධාරණ සද්දස්ස නිවත්තනත්ථත්තා ච ඉමිනා ලොපාදිම්කත්වා "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං ගහපතානීති ගහපතිසද්දතො ඉනීපච්චයං කත්වා සතිපි පච්චයෙ ලොපාදිම්කත්වා "පච්චා දීඝමිත්තා" නති අධිකිච්ච "පතිස්සිනීම්හි" ති පතිසද්දන්තස්සත්තං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" තති අධිකිච්ච "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්සලොපං කත්වා "ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ, දීඝ" ත්‍යාධිකිච්ච "පුබ්බො ච" ති දීඝාදිම්හි කතෙ රූපං

සෙසෙසූති ආදීනි පකතිගහණස්සුදාහරණානි, තත්ථ ච සෙය්‍යො සෙට්ඨොතිම්හාති පසත්ථසද්දතො සබ්බෙ ඉමෙ පසත්ථා අයමිමෙසං විසෙසෙන පසත්ථොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉයඉට්ඨපච්චයාදිං කත්වා "වුද්ධස්ස ජො ඉයිට්ඨෙසු" ත්‍යාධිකිච්ච "පසත්ථස්ස සො ච" ති පසත්ථසද්දස්ස සාදෙසං කත්වා ඉමිනා පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පකතිභාවෙ සම්පත්තෙ පකතිගහණෙනාකත්වා "ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති පරස්සාසවණ්ණං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කාරිතානාම්පිච කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපානි ජෙය්‍යො ජෙට්ඨොතිම්හාති වුද්ධසද්දතො සබ්බෙ ඉමෙ වුද්ධා අයමිමෙසං විසෙසෙන වුද්ධොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉයඉට්ඨපච්චයාදිං කත්වා "වුද්ධස්ස ජො ඉයිට්ඨෙසු" ති වුද්ධසද්දස්ස ජාදෙසං කත්වා ඉමිනා පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පකතිභාවෙ සම්පත්තෙ වුත්තනයෙන අසවණ්ණං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපානි

84 අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච.
අඝො රස්සමාපජ්ජතෙ එකවචනයො ඉච්චෙතෙසු ච.
ඉත්ථිං, ඉත්ථියො, ඉත්ථියා, වධුං, වධුයො, වධුයා; දණ්ඩිනං, දණ්ඩිනො, දණ්ඩිනා, සයම්භුං, සයම්භුවො, සයම්භුනා.
අඝොති කිමත්ථං? කඤ්ඤං, කඤ්ඤා, කඤ්ඤායො, කඤ්ඤාය.
එකවචනයොස්විති කිමත්ථං? ඉත්ථීහි, සයම්භූහි.
චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං.
නදිං, නදියො, නදියා.
අපිග්ගහණෙන න රස්සමාපජ්ජතෙ. ඉත්ථී, භික්ඛුනී.

"අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අඝො රස්සමාපජ්ජතෙ එකවචනයො ඉච්චෙතෙසු පරෙසූති ඤාපනත්ථං. පඤ්චපදමිදං සුත්තං. අඝො රස්සමාපජ්ජතෙ එකවචනයොසු වාති අත්ථො. අපිග්ගහණඵලං චග්ගහණඵලඤ්ච සයමෙව වක්ඛති. න ඝොති = අඝො, ඣලපානමෙතං අධිවචනං.

ඉත්ථිංති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඉත්ථිංති ඉත්ථිසද්දතො වුත්තනයෙන දුතියෙකවචනං කත්වා "අලපනෙ සි ඝසඤ්ඤො; "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ත්‍යාදිකිච්ච "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති පසඤ්ඤං කත්වා "අම්මො නිග්ගහීතං ඣලපෙහි" ති අංවචනස්ස නිග්ගහීතාදෙසං කත්වා ඉමිනා අඝස්ස රස්සෙ කතෙ රූපං. ඉත්ථියොති ඉත්ථිසද්දතො වුත්තනයෙන යොවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා අඝස්ස රස්සෙ කතෙ රූපං. ඉත්ථියාති ඉත්ථිසද්දතො වුත්තනයෙන තතියෙකවචනං කත්වා නාවචනස්ස "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු; ඝතො නාදීන" ත්‍යාදිකිච්ච "පතො යා" ති යාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන රස්සෙ කතෙ රූපං. වධුන්ති ආදීනි තීණි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

දණ්ඩිනන්ති දණ්ඩීසද්දතො වුත්තනයෙන දුතියෙකවචනං කත්වා ඉමිනා අඝස්ස රස්සං කත්වා "අං සමිතො පසඤ්ඤතො" ත්‍යාදිකිච්ච "නං ඣතො කතරස්සා" ති අංවචනස්ස නංආදෙසෙ කතෙ රූපං. දණ්ඩිනොති දණ්ඩීසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං ඡට්ඨෙකවචනං වා කත්වා "ඣලතො සස්ස නො වා" ති සස්ස නොආදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන රස්සෙ කතෙ රූපං. යොවිභත්තිං කත්වා වා වුත්තනයෙන රස්සං කත්වා "නා ඣතො කතරස්සා" ති අධිකිච්ච "යොනං නො" ති යොවචනස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපන්තිපි දට්ඨබ්බං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. සයම්භුන්ති සයම්භූසද්දතො වුත්තනයෙන අංවිභත්තිං කත්වා "අලපනෙ සි ඝසඤ්ඤො" ත්‍යාදිකිච්ච "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති ලසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා අඝස්ස රස්සං කත්වා "අම්මො නිග්ගහීතං ඣලපෙහි" ති අංවචනස්ස නිග්ගහීතාදෙසෙ කතෙ රූපං. සයම්භුවොති සයම්භූසද්දතො වුත්තනයෙන යොවිභත්තිං කත්වා "ඝප තො ච යොනං ලොපො" ත්‍යාදිකිච්ච "ලතො වොකාරො ච" ති යොවචනස්ස වොකාරාදෙසං කත්වා ඉමිනා රස්සෙ කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කඤ්ඤායනති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච කඤ්ඤායනති කඤ්ඤා සද්දතො වුත්තනයෙන දුතියෙකවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො ;" "ඝතෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" තෑඩිකිච්ච "ආ ඝො" ති ඝසඤ්ඤං කත්වා අඝොති වුත්තත්තා සතිපි එකවචනාදිමග්ග ඉමිනා රස්සමකත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. කඤ්ඤායොති කඤ්ඤාසද්දතො වුත්තනයෙන යොවචනං කත්වා ඉමිනා රස්සම්භාකතෙ රූපං. කඤ්ඤායාති කඤ්ඤාසද්දතො වුත්තනයෙන තතියෙකවචනං කත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" තීඩිකිච්ච "ඝතො නාදීන" න්ති නාවචනස්සායාදෙසං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඉත්ථියො සම්භූහිතිපි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන ඉත්ථිසම්භූ ඉච්චෙතෙහි පාටිපදිකෙහි වුත්තනයෙන සිවිභත්තිං කත්වා සතිපි අඝතෙත එකවචනයොනම්භාවා රස්සමකතෙ රූපානි

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො වසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථන්ති ආහ, අයම්පනෙත්ථො, සචෙ එකවචනයොස්වෙසො අත්ථි, සො "න සිස්මිමනපුංසකානි" තිමස්සාපිග්ගහණස්ස ච විසයෙ එපෙක්ඛා රස්සො හොතියෙවාති. අවධාරණසද්දෙන හි නිවත්තනතෙථා, ඉදං හි වුත්තන්තෙ අඤ්ඤස්ස කදාචිපි රස්සත්තාපගමනං නිවාරෙති

නදිං නදියො නදියාති තපෙතොදාහරණානි, තත්ථ ච නදියාති නදීසද්දතො වුත්තනයෙන තතියෙකවචනං කත්වා වුත්තනයෙන පසඤ්ඤඤ්ච කත්වා නාවචනස්ස යාදෙසං කත්වා, ඉමිනා රස්සෙ කතෙ රූපං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉත්ථී භික්ඛුනීති අපිග්ගහණඵලානි, තානි කිඤ්චාපි "න සිස්මිමනපුංසකානී" ති ඉමිනාව සිජ්ඣන්ති, තථාපි ඉමිනාපි සිජ්ඣන්තීති දස්සනත්ථං ඉහෙව වුත්තානීති දට්ඨබ්බානි අථවා, "න සිස්මිමනපුංසකානී" ති ඉදං පන සම්පත්තෙ විධානං අථ ඛො සම්පත්තෙති නියමො අපිග්ගහණෙනෙව හි සිද්ධෙපි සිද්ධෙ සත්‍යාරම්භො නියමාය හොතීති ඉදං වුත්තං හොති, සචෙ න සිස්මිමනපුංසකානිපි රස්සමාපජ්ජන්ති, නාඤ්ඤනපුංසකානෙවාති

85. න සිස්මිමනපුංසකානි

සිස්මිං අනපුංසකානි ලිඞ්ගානි න රස්සමාපජ්ජන්තෙ

ඉත්ථී, වධූ, භික්ඛුනී, දණ්ඩී, සයම්භූ

සිස්මින්ති කිමත්ථං? භොති ඉත්ථි, භොති වධු, භො දණ්ඩි, භො සයම්භු

අනපුංසකානීති කිමත්ථං? සුඛකාරි දානං, සුඛකාරි සීලං, සීඝයායි චිත්තං

"න සිස්මිමනපුංසකානී" ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සිස්මිං අනපුංසකානි ලිඞ්ගානි න රස්සමාපජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං අනන්තරසුත්තතො රස්සග්ගහණමිහ නයග්ගහණෙන

සම්බන්ධො හොති, තෙන සිස්මිමනපුංසකානි ලිඞ්ගානි න රස්සමා පජ්ජන්තීති අත්ථො. න නපුංසකානි = අනපුංසකානි, ඉත්ථිපුම වචනානි.

ඉත්ථිතාදීනි උදාහරණානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

හොති ඉත්ථිතාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ හොති ඉත්ථීති ඉත්ථිසද්දතො වුත්තනයෙන "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති අධිකිච්ච "ආලපනෙ ච" ති ආලපනෙකවචනසිවිභත්තිං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති සිනො ගසඤ්ඤං කත්වා සතිපි අනපුංසකත්තෙ සිනො අභාවා ඉමිනා න රස්සමකත්වා ඊකාරස්ස පසඤ්ඤං කත්වා "හො ගෙ තු" ති වත්තමානෙ "ඣලපා රස්සං" ති පස්ස රස්සං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති ගම්හි ලුත්තෙ රූපං. එත්ථ ච හොතීති හොති අයෙති එත්ථ වුත්තනයෙන භවන්තසද්දම්හි තිපළු දෙත්වා "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති අධිකිච්ච "නදාදිතො වා ඊ" ති ඊපච්චයං කත්වා "නතුස්ස තමීකාරෙ" ති වත්තමානෙ "භවතො භොතො" ති භවන්තසද්දස්ස භොතාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා හොතිසද්දතො වුත්තනයෙන ආලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස ච ගසඤ්ඤං කත්වා සතිපි අනපුංසකත්තෙ සිනො අභාවා ඉමිනා න රස්සං කත්වා "හො ගෙ තු" ති වත්තමානෙ "ඣලපා රස්සං" ති පස්ස රස්සං කත්වා වුත්තනයෙන ගම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තනයානෙව.

සුඛකාරි දානන්ති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච සුඛකාරීති සුඛසද්දූපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සුඛකරණසීලො සුඛකරණධම්මො, සුඛකරණෙ සාධුකාරීති අත්ථෙ "තස්සීලාදිසු ණීත්වාවී ච" ති ණීපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා සතිපි සිස්මිං දානසද්දෙන තුල්‍යාධිකරණත්තා අනපුංසකත්තාභාවා ඉමිනා න රස්සමකත්වා අනන්තරසුත්තෙන රස්සං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව. සීඝයායීති සීඝසද්දූපපදස්ස යා පාපුණනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සීඝයානසීලොතාදිඅත්ථෙසු වුත්තනයෙන ණීපච්චයාදිං කත්වා "ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු" ත්‍යාධිකිච්ච "ආකාරන්තානමායො" ති ධාත්වන්තස්සායාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං.

86. උභාදිතො නමින්නං.

උභ ඉච්චෙවමාදිතො නංවචනස්ස ඉන්නං හොති.

උභින්නං, දුවින්නං.

උභාදිතොති කිමත්ථං? උභයෙසං.

"උභාදිතො නමින්නං." කිමත්ථිදමුච්චතෙ, උභ ඉච්චෙවමාදිතො නංවචනස්ස ඉන්නං හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. උභ ඉච්චෙවමාදිතො නංවචනස්ස ඉන්නං හොතීති අත්ථො.

උභින්නන්තිමස්ස පන විසද්දතො වුත්තත්තායෙන චතුත්ථී වා ඡට්ඨී වා බහුවචනං කත්වා "යොසු ද්වින්නං ද්වෙ ච"ති එත්ථ චග්ගහණෙන විසද්දස්ස උභාදෙසං කත්වා ඉමිනා නංවචනස්ස ඉන්නං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ආදිග්ගහණෙන ද්වින්නන්ති ආදි සඞ්ගණ්හාති, තස්ස පන විසද්දතො වුත්තත්තායෙන චතුත්ථී ඡට්ඨී වා බහුවචනං කත්වා තෙනෙව චග්ගහණෙන ද්විආදෙසං කත්වා ඉමිනා නංවචනස්ස ඉන්නං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

උභයෙසන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන විසද්දතො නංවචනං කත්වා තෙනෙව චග්ගහණෙන විසද්දස්සුභයාදෙසං කත්වා ඉකාදිසද්දස්ස පකාරන්තවාචකත්තා ච ඉමිස්ස තප්පකාරත්තා ච ඉමිනා නංවචනස්සින්නමකත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො"ති තාදිකිච්චං "සබ්බතො නං සංසාන"න්ති නංවචනස්ස සංආදෙසං කත්වා "සුහිසවකාරෙ එ"ති තාදිකිච්චං "සබ්බනාමානං නම්හි ච"ති අකාරස්සෙත්තං කත්වා නෙතබ්බනීතෙ රූපං.

87. ඉණ්ණමිණ්ණන්නං තීහි සංඛ්‍යාහි.

නංවචනස්ස ඉණ්ණංඉණ්ණන්නං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති තීහි සංඛ්‍යාහි.

තිණ්ණං—තිණ්ණන්නං.

තීහීති කිමත්ථං? ද්වින්නං.

"ඉණ්ණමිණ්ණන්නං තීහි සංඛ්‍යාහී"ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තීහි සංඛ්‍යාහි නංවචනස්ස ඉණ්ණංඉණ්ණන්නං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො නංග්ගහණස්සානුවත්තනතො තීහි සංඛ්‍යාහි නංවචනස්ස ඉණ්ණං ඉණ්ණන්නං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති අත්ථො. එත්ථ ච තීහි සංඛ්‍යාහීති තිසද්දවාචකත්තා තිතො සංඛ්‍යාතොති වත්තබ්බෙ තීහි සංඛ්‍යාහීති බහුවචනනිද්දෙසො සඞ්ඛ්‍යාවාචකතො තිසද්දතො බහුවචනමෙව හොතීති ඤාපනත්ථං පසති මහාචරියානං යෙන කෙනචි ආකාරෙනාධිප්පායවිඤ්ඤාපනං.

තිණ්ණං තිණ්ණන්නන්ති උදාහරණානි, තෙසං පන තිසද්දතො නංවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තම්හි කිච්ච ඉමිනා නංවචනස්සාදෙස වසෙන කතෙ රූපානි. ද්වින්නන්ති කිමුදාහරණං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

88. යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං.

සබ්බෙ සරා යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝමාපජ්ජන්තෙ.

අග්ගී, ගිරී, රත්තී, යාගූ, අට්ඨී, අට්ඨීනි, ආයූ, ආයූනි, සබ්බානි, යානි, තානි, කානි, කතමානි, එතානි, ඉමානි, අමූනි.

යොසූති කිමත්ථං? අග්ගි, ගිරි, රත්ති, යාගු, සබ්බො, යො, සො, කො, අයංකො

කතනිකාරලොපෙසූති කිමත්ථං? ඉත්ථියො, වධුයො, සස මහුවො

පුනරාරම්භග්ගහණං කිමත්ථං? නිච්චදීපනත්ථං

අග්ගී, භික්ඛූ, රත්තී, යානි, තානි, කතමානි.

“යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං” ඉච්චෙතම්හිදමුච්චතෙ, යොසු කතනිකාරලොපෙසු සබ්බෙ සරා දීඝමාපජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. නිකාරො ච ලොපො ච=නිකාරලොපා, කතා නිකාරලොපා යෙසං තානි = කතනිකාරලොපානි තෙසු කතනිකාරලොපෙසු, යොසූතිමිනා තුල්‍යාධිකරණං, යොසූති පදං පන යො ච යො ච = යොයො සූති වත්තබ්බෙ “සරූපානමෙකසෙසව්සකිං” ති එකසෙසං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, තානි පනෙත්ථතො පඨමාදුතියාබහුවචනානි, අයමෙත්ථ පිණ්ඩත්ථො; යොවිභත්තීනං නිකාරාදෙසෙ ච කතෙ ලොපෙ ච කතෙ පුබ්බෙ සබ්බෙ සරා දීඝමාපජ්ජන්තීති

අග්ගීති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අග්ගීති අග්ගිසද්දතො වුත්තනයෙන යොවිභත්තිං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” ති අධිකිච්ච “ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා” ති ඉවණ්ණස්ස ඣසඤ්ඤං කත්වා “ඣලතො සස්ස නො වා” ත්‍යාධිකිච්ච “සබ්බතො ච යොනං ලොපො” ති යොවිභත්තියා ලොපං කත්වා ඉමිනා දීඝෙ කතෙ රූපං. භික්ඛූආදීනි අසුපරියන්තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව; ඉදං පනෙත්ථ නානත්තං, භික්ඛුසද්දතො පරස්ස ලනිමිත්තං ලොපච: රත්තියාගුසද්දතො පරස්ස ඝනිමිත්තං ලොපච අසූනීති අසුසද්දතො යොවිභත්තිං කත්වා “ඝපතො ස්මිං සං වා” ත්‍යාධිකිච්ච “යොනං නි නපුංසකෙහි” ති තස්ස නිකාරාදෙසං කත්වා ඉමිනා දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි වෙ වුත්තසදිසානි සබ්බානීති සබ්බසද්දතො යොවචනං කත්වා “යොනං නි නපුංසකෙහි” ති අධිකිච්ච “අතො නිච්ච” න්ති තස්ස නිකාරාදෙසං කත්වා ඉමිනා දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි වෙ තංසදිසානෙව කානීති කිංසද්දතො යොවචනං කත්වා “කිස්ස ක වෙ ච” ති එත්ථ චග්ගහණෙන කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන යොවචනස්ස නිකාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව අමූනීති අමුසද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන “යොනං නි නපුංසකෙහි” ති තස්ස නිකාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි වුත්තානෙව

අනග්ගිනාදීසු කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච අග්ගි භික්ඛු රත්ති යාගු ඉච්චෙතෙහි පාටිපදිකෙහි වුත්තනයෙන පඨමාසිවිභත්තිං කත්වා පොච්චත්‍යනම්භාවා ඉමිනා දීඝමකත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපානි. සබ්බො යොති සබ්බ ය ඉච්චෙතෙහි සබ්බනාමෙහි වුත්තනයෙන සිවිභත්තිං කත්වා දීඝමකත්වා “අතො නෙනා” ති අධිකිච්ච “සො” ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. සොති තසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා “අනපුංසකස්සායං සිම්හි, අමුස්ස මො ස” න්ති අධිකිච්ච “එත

තෙසනෙනා"ති තකාරස්ස සකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සිසෙසාකාරාදිම්හි කතෙ රූපං. කොති කිංසද්දතො සිවචනං කත්වා සෙසං වුත්තනයෙන කාදෙසං කත්වා සිසෙසාකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. අමුකොති අමුසද්දතො සිම්හි කතෙ "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො"ති අධිකිච්ච "සබ්බතො කො"ති කකාරාගමං කත්වා වුත්තනයෙන සිසෙසාකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඉත්ථියොතාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ඉත්ථියොති ඉත්ථිවධූසද්දෙහි යොවචනං කත්වා "අතො රස්සමෙකවචනයොස්වපි චෙ"ති රස්සං කත්වා සතිපි යොම්හි කතනිකාරලොපාභාවා දීඝස්සිමකතෙ රූපානි. සයම්භුවොති සයම්භූසද්දතො යොම්හි කතෙ වුත්තනයෙන රස්සෙ කතෙ "සපතො ච යොනං ලොපො"තාධිකිච්ච "ලතො වොකාරො චෙ"ති යොවචනස්ස වොකාරං කත්වා වුත්තනයෙන දීඝස්සිමකතෙ රූපං. නනු "ඛවාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච"ති වුත්තත්තා දීඝො ලබ්භතෙව, අථ කස්මා වුත්තමිදන්ති. නිච්චපරිදීපනත්ථං තෙනාහ, පුනාරම්භග්ගහණං කිමත්ථං නිච්චදීපනත්ථන්ති. අථවා, "සපතො ච යොනං ලොපො"තිමස්සානන්තරමිච්ඡිතං. වුත්තෙ "කතනිකාරලොපෙසු දීඝ"න්ති වුත්තෙයෙව සිජ්ඣති අත්ථවසා විභත්තිවිපරිණාමෙන යොනන්තිමස්ස යොසූති අනුවත්තනතො, අථ කස්මා යොසූති වුත්තන්ති සඞ්කා සියා, තන්නිවත්තනත්ථම්පි පුනාරම්භග්ගහණං නිච්චදීපනත්ථන්ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, තස්ස පනත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොව. අග්ගීති ආදීනි පච්චුදාහරණානි. හෙට්ඨා තානි වුත්තානෙව

89. සුනංහිසු ච

සුනංහි ඉච්චෙතෙසු ච සබ්බෙ සරා දීඝමාපජ්ජන්තෙ

අග්ගීසු, අග්ගීනං, අග්ගීහි, භික්ඛූසු, භික්ඛූනං, භික්ඛූහි, රත්තීසු, රත්තීනං, රත්තීහි, පුරිසානං

එතෙස්විති කිමත්ථං? අග්ගිනා, පාණිනා

චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං, සුවෙතෙසු බ්‍රහ්මචාරිසු ධම්මමක්ඛාසි භගවා, භික්ඛුනං දානං දත්වා සඞ්ඝෙනයි පාදාසි

"සුනංහිසු ච" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සුනංහි ඉච්චෙතෙසු පරෙසු සබ්බෙ සරා දීඝමාපජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං. එපදද්වයං සුත්තං දීඝග්ගහණවිභාගනුවත්තනතො, අථවා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. සු ච නං ච හි ච = සුනංහි, තෙසු සුනංහිසු. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති

අග්ගීසූතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අග්ගීසූති අග්ගිසද්දතො සුවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා පුබ්බසරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං. අග්ගීනන්ති ආදීනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

අග්ගිනා පාණිනාති කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං

ද්දෙසතො චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථන්ති ආදිමාහ. තත්ථ ච අවධාරණං නාම නිවත්තනං, ඉදං වුත්තං හොති, සබ්බදාපි සතිපි පරස්මිං කත්ථචි දීඝං න හොතීති බ්‍රහ්මචාරිපුත්තාදීනි තස්සොදාහරණානි, තෙසං පන බ්‍රහ්මචාරිහිතබ්‍රාහ්මණිසද්දෙහි පටිපාටියා සුනංහිවිභත්තියො කත්වා ඉධ වක්ඛමානෙන දීඝත්තමකතෙ රූපානි

90 පඤ්චාදීනමත්තං

පඤ්චාදීනං සංඛ්‍යානමන්තො අත්තමාපජ්ජතෙ සුනංහි ඉච්චෙතෙසු පරෙසු

පඤ්චසු පඤ්චන්නං පඤ්චහි, ඡසු ඡන්නං, ඡහි, සත්තසු, සත්තන්නං, සත්තහි අට්ඨසු, අට්ඨන්නං, අට්ඨහි, නවසු, නවන්නං, නවහි දසසු දසන්නං, දසහි

පඤ්චාදීනන්ති කිමත්ථං? ද්වීසු ද්වින්නං, ද්වීහි

අත්තමිති භාවනිද්දෙසො උභයසාගමත්ථං, අඤ්ඤථා උකාරෙ අත්තමාපජ්ජතෙ චතස්සන්නං ඉත්ථීනං, තිස්සන්නං වෙදනානං

‘පඤ්චාදීනමත්තං’ සම්බන්ධිදස්සනවචනතො, පඤ්චාදීනමන්තො අත්තමාපජ්ජතෙ සුනංහි ඉච්චෙතෙසු පරෙසූති සම්බන්ධො. විසදමිදං සුත්තං අනන්තරසුත්තතො සුනංහිග්ගහණමිධානුවත්තතෙ, තෙන පඤ්චාදීනමන්තො අත්තමාපජ්ජතෙ සුනංහිසූති අත්ථො. පඤ්චසද්දො ආදි යෙසං තෙ = පඤ්චාදයො තෙසං පඤ්චාදීනං, අන්තාපෙක්ඛා ඡට්ඨී, ඉධ පන පඤ්චාදීනන්ති සම්බන්ධිනියමවසෙන වුත්තං, තථාපි අන්තාපෙක්ඛා ඡට්ඨීති දට්ඨබ්බං, එවං හි සති පයොගසිද්ධිනයතො පයොගසිද්ධියා සුත්තොපදෙසතො ච. නනු පඤ්චාදයො ච අකාරන්තා, අථ කස්මා අත්තවිධානන්ති පයොජනන්තරසම්භවතො, අසති හි ඉමස්මිං අනන්තරසුත්තෙන දීඝො වා සියා, “සුනිස්වකාරෙ එ” ති එත්තං වා, තථා හි තත්‍රවත්තනතො තස්මිංසද්දාකාරත්තා භවිතබ්බමෙවාති න භවිතබ්බං, කථං? සුත්තොපදෙසස්ස නිරත්ථකභාවාපජ්ජනතො, යදි හි සියා, ඉමිනා අත්තං කත්වා එත්තාදිකරණස්ස† කත්වා කරණං සුකරන්ති ඉදමෙවානත්ථකනියං භවෙය්‍ය, අපි තමෙවං තෙන විස්සජ්ජති න එත්තාදයො හොන්තීති

පඤ්චසුත්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පඤ්චසූති පඤ්චසද්දතො සුවිභත්තිං කත්වා අකාරස්ස එත්තාදිම්හි සම්පත්තෙ තං නිවාරෙත්වා ‘සුනංහිසු ච’ ති අයිකාරං ඉමිනා අත්තං කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිභත්තියුත්තානෙව පඤ්චාදීනමිති වුත්තමෙව පිටකෙ අන්තන්ති භාවනිද්දෙසො ‘සඞ්ඛ්‍යානං අට්ඨාදීනෙ හොති’ ති කත්වා අඤ්ඤතර උදාහරණං, තෙනාහ, අත්තමිති භාවනිද්දෙසො උභයසාගමත්ථං ආදි තත්ථ ච චතස්සන්නන්ති චතුසද්දතො නංවි කතෙ ඉමිනා නකාරම්හෙව උකාරස්ස අත්තෙ ච කතෙ රූපං ඉතරං පන උභයසාගමෙන වුත්ත

* අකාරන්තානම්පි යුත්තං † එත්තාදිකරණෙ සියල

91. පතිස්සිනිම්හි

පතිස්සන්තො අත්තමාපජ්ජතෙ ඉනිම්හි පච්චයෙ පරෙ.

ගහපතානී.

ඉනිම්හීති කිමත්ථං? ගහපති

"පතිස්සිනිම්හී" ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, පතිසද්දස්සන්තො ඉනිම්හි පරෙ අත්තමාපජ්ජතෙති සම්බන්ධො. විපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො අත්තග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, තෙන පතිසද්දන්තස්ස ඉනිම්හි පරෙ අත්තං හොතීති අත්ථො.

ගහපතානීත්‍යුදාහරණං, තස්ස පන ගහපතිසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති අධිකිච්ච "පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉනී" ති ඉනීපච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තාවධිකිච්ච ඉමිනා පතිසද්දන්තස්ස අත්තං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" න්තාධිකිච්ච "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා; ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ; දීඝං" න්ති අධිකිච්ච "පුබ්බො චෙ" ති පුබ්බසරස්ස දීඝං කත්වා තතො ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

92. න්තුස්සන්තො යොසු ච.

න්තුපච්චයස්ස අන්තො අත්තමාපජ්ජතෙ සුනංහියො ඉච්චෙතෙසු පරෙසු

ගුණවන්තෙසු, ගුණවන්තානං, ගුණවන්තෙහි, ගුණවන්තා, ගුණවන්තෙ.

න්තුස්සෙති කිමත්ථං? ඉසිනං.

එතෙස්වෙති කිමත්ථං? ගුණවා.

චසද්දග්ගහණෙන අඤ්ඤෙසු ච වචනෙසු අත්තඤ්ච හොති

ගුණවන්තස්මිං, ගුණවන්තෙන.

අන්තග්ගහණෙන න්තුපච්චයස්සන්තො අත්තං හොති, යොනං ඉකාරෙ ච.

ගුණවන්ති.

"න්තුස්සන්තො යොසු ච" ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, න්තුස්සන්තො සුනංහියොසු විභත්තීසු අත්තමාපජ්ජතෙති සම්බන්ධො. චතුපදමිදං සුත්තං. සුනංහිග්ගහණස්ස ච අත්තග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො න්තුස්සන්තො සුනංහියො ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසු පරභූතෙසු අත්තමාපජ්ජතෙති අත්ථො. අත්තග්ගහණඵලඤ්ච සයමෙව වක්ඛති. අසතිපි අත්තග්ගහණෙ "පචාදීනමත්ත" න්ති එත්ථ විය ඉහාපි සිජ්ඣතීති නිරත්ථකං අත්තග්ගහණන්ති. සච්චං, තථාපි පචාදීනමන්තස්සෙව හොති, න්තුස්ස තු කදාචි අන්තස්ස කදාචි සබ්බස්සෙව හොතීති සම්බන්ධො, උත්තරසුත්තත්ථඤ්ච අත්තග්ගහණං කතං.

ගුණවන්තෙසූත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගුණවන්තෙසූති ගුණසද්දතො ගුණො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති අධිකිච්ච "ගුණාදිතො වන්තු" ති වන්තුපච්චයං කත්වා තද්ධිතන්තා නාම

ම්ව කත්වා වුත්තනයෙන සුවිභත්තිං කත්වා "සුනංහිසු ච ; පඤ්චාදීනමත්ත"න්ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්සන්තස්ස අත්තං කත්වා "සුහිස්වකාරෙ එ"ති තස්ස එත්තෙ කතෙ රූපං. ගුණවන්තානන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො, අත්තෙ කතෙ "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ"න්ති අධිකිච්ච "සුනංහිසු චෙ"ති දීඝමෙව විසෙසො. ගුණවන්තෙහීති ඉදම්පන වුත්තනයමෙව. ගුණවන්තාති වුත්තනයෙන ගුණවන්තුසද්දම්හි තිපඵාදෙත්වා යොවචනං කත්වා ඉමිනා අත්තං කත්වා "අතො නෙන ; සො වා"ත්‍යාධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමාඑ"ති යොවචනස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඉසීතන්ති කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ගුණවාතිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන ගුණවන්තුසද්දතො සිම්හි කතෙ සුනංහියොගාභාවා ඉමිනා අත්තමකත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ ; න්තුස්ස න්තො"ත්‍යාධිකිච්ච "ආ සිම්හී"ති න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගුණවන්තස්මිං ගුණවන්තෙනාතිමානි වග්ගහණඵලානි, පච්ඡිමස්මිං නාවචනස්ස "අතො නෙනා"ති එනාදෙසො හොති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ගුණවන්තීති අන්තග්ගහණඵලං, තස්ස පන ගුණවන්තුසද්දතො යොවචනං කත්වා අන්තග්ගහණෙන න්තුස්ස න්තස්ස අත්තං කත්වා යොවචනස්ස ඉකාරඤ්ච කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

93 සබ්බස්ස වා අංසෙසු

සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස අත්තං හොති වා අංස ඉච්චෙතෙසු.

සතිමං භික්ඛුං—සතිමන්තං භික්ඛුං වා ; බන්ධුමං රාජානං—බන්ධුමන්තං රාජානං වා ; සතිමස්ස භික්ඛුනො—සතිමතො භික්ඛුනො වා ; බන්ධුමස්ස රඤ්ඤො—බන්ධුමතො රඤ්ඤො වා සුංකං දෙති.

එතෙස්වීති කිමත්ථං ? සතිමා භික්ඛු ; බන්ධුමා රාජා

"සබ්බස්ස වා අංසෙසු" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සබ්බස්ස න්තුප්පච්චයස්ස අත්තං හොති අංස ඉච්චෙතෙසු විභත්තිසු විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. අත්තග්ගහණස්ස න්තුග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස අත්තං හොති විකප්පෙන අංස ඉච්චෙතෙසු පරෙසූති අත්ථො.

සතිමන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සතිමන්ති සතිසද්දතො සති අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී චෙ"ති අධිකිච්ච "සත්‍යාදීහි මන්තු"ති මන්තුප්පච්චයං කත්වා තද්ධිතන්තා නාමංව කත්වා සතිමන්තුසද්දතො අංවචනං කත්වා "පඤ්චාදීනමත්තං ; න්තුස්ස න්තො යොසු චා"ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස අත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං පන වාග්ගහණෙන අත්තමකත්වා, අනන්තරසුත්තෙන වග්ගහණෙන න්තුස්සන්තස්ස අත්තෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ

රූපං. බන්ධුමස්සාති වුත්තනයෙන බන්ධුමන්තුසද්දං අභිනිප්ඵාදෙත්වා තතො සවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන සබ්බස්ස න්තුස්ස අත්තං කත්වා "ස්සාගමො සෙ" ති සකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බන්ති රූපං. ඉතරම්පන වාග්ගහණෙන අත්තාමකත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්ස න්තො; න්තස්ස සෙ වා" ත්‍යාදිකිච්ච "තොතිතා සස්මිංනාසු" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තොආදෙසෙ කතෙ රූපං.

සතිමා බන්ධුමාති කිමුදාහරණන්ති, තෙසම්පන සතිමන්තුබන්ධුමන්තුසද්දෙසු සිවිභත්තිං කත්වා අංසානමභාවා ඉමිනා අත්තමකත්වා ගුණවාති එත්ථ වුත්තනයෙන විභත්තියා සහ න්තුස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි.

94. සිම්හි වා

න්තුප්පච්චයස්ස අන්තො අත්තං හොති වා සිම්හි විභත්තිම්හි.

හිමවන්තොව පබ්බතො—හිමො යස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති හිමවන්තො.

වාති කිමත්ථං? හිමවා පබ්බතො

"සිම්හි වා" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සිම්හි විභත්තිම්හි න්තුස්සන්තස්ස අත්තං හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සුත්තං. අත්තග්ගහණස්ස ච න්තුස්සග්ගහණස්ස අනන්තරග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො සිම්හි විභත්තිම්හි න්තුස්සන්තස්ස අත්තං හොති විකප්පෙනාති අත්ථො. අනන්තරසුත්තෙන සතිපි වාග්ගහණෙ ඉධ වාග්ගහණකරණං: තතො වාග්ගහණෙ වත්තමානෙපි සබ්බන්තග්ගහණම්පි වත්තතූති සඞ්කා සියා, තන්නිවත්තනත්ථං.

හිමවන්තොති උදාහරණං, තස්ස පන හිමො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන වන්තුප්පච්චයාදිං කත්වා සිම්හි කතෙ "පඤ්චාදීනමත්තං; න්තුස්සන්තො යොසු ච" ති අධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්සන්තස්ස අත්තං කත්වා "අතො නෙතා" ති අධිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. හිමවාති වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

95 අග්ගිස්සිනි.

අග්ගිස්ස අන්තො ඉනි හොති වා සිම්හි විභත්තිම්හි.

පුරතො අග්ගිනි, පච්ඡතො අග්ගිනි, දක්ඛිණතො අග්ගිනි, වාමතො අග්ගිනි

වාති කිමත්ථං? අග්ගි.

"අග්ගිස්සිනි" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අග්ගිසද්දන්තස්ස සිම්හි විභත්තිම්හි ඉනිආදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සුත්තං. "න්තුස්සන්තො යොසු ච" ති ඉතො අන්තග්ගහණස්ස ච අනන්තරසුත්තතො සිම්හිග්ගහණස්ස ච වාග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො අග්ගිස්සන්තස්ස ඉනි හොති සිම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති අත්ථො. අත්තප්පකරණෙ ඉමස්සුච්චාරණං සිම්හිග්ගහණානුවත්තනත්ථං.

අග්ගිනීති උදාහරණං, තස්ස පන අග්ගිසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා “න්තුස්සන්තො යොසු ච; සිම්හි වා”ති අධිකිච්ච ඉමිනා අග්ගිසද්දන්තස්ස ඉනිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපී”ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

96 යොස්වකතරස්සො ඣො

යොසු අකතරස්සො ඣො අත්තමාපජ්ජතෙ

අග්ගයො, මුනයො, ඉසයො, ගහපතයො

යොස්වීති කිමත්ථං? අග්ගිසු

අකතරස්සොති කිමත්ථං? දණ්ඩිනො

ඣොති කිමත්ථං? රත්තියො

“යොස්වකතරස්සො ඣො” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, යොසු විභත්තිසු අකතරස්සො ඣො අත්තමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සුත්තං. අන්තග්ගහණස්සානුවත්තනතො යොසු අකතරස්සො ඣො අත්තමාපජ්ජතෙති අත්ථො. කතො රස්සො යස්ස සො = කතරස්සො, න කතරස්සො = අකතරස්සො.

අග්ගයො මුනයො ඉසයොති උදාහරණානි, තෙසම්පන අග්ගි මුනි ඉසිසද්දෙහි යොවචනං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො”ති අධිකිච්ච “ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා”ති ඉවණ්ණස්ස ඣසඤ්ඤං කත්වා “පඤ්චාදීනමත්ත”න්ති අධිකිච්ච ඉමිනා ඣස්ස අත්තං කතෙ රූපානි.

අග්ගිසූති කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. දණ්ඩිනොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන දණ්ඩීසද්දතො යොවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා “අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච”ති රස්සං කත්වා සතිපි ඣසඤ්ඤෙ යොවිභත්තිම්හි ච කතරස්සත්තා ඉමිනා අත්තමකත්වා “නං ඣතො කතරස්සා”ති අධිකිච්ච “යොනං නො”ති යොවචනස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං. රත්තියොති රත්තිසද්දතො යොවචනං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා”ති අධිකිච්ච “තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො”ති පසඤ්ඤං කත්වා සතිපි අකතරස්සත්තෙ යොවිභත්තිව ඣත්තාභාවා අත්තමකතෙ රූපං.

97 වෙවොසු ලො ච

වෙ වො ඉච්චෙතෙසු අකතරස්සො ලො අත්තමාපජ්ජතෙ

භික්ඛවෙ—භික්ඛවො, හෙතවෙ—හෙතවො

අකතරස්සොති කිමත්ථං? සයම්භුවො, වෙස්සභුවො, සරභුවො

වෙවොසූති කිමත්ථං? හෙතුනා, කෙතුනා, සෙතුනා

චසද්දග්ගහණං අත්තමනුකඩ්ඪනත්ථං

“වෙවොසු ලො ච” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, වෙ වො ඉච්චෙතෙසු පරෙසු අකතරස්සො ලො අත්තමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සුත්තං. අන්තග්ගහණස්ස අකතරස්සග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො

තො වෙවො ඉච්චෙතෙසු පරෙසු අඤ්ඤතරස්සා ලො අත්තමාපජ්ජ තෙති අත්ථො. චග්ගහණං අත්තග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තඤ්ච පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

භික්ඛවෙ තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භික්ඛවෙ භික්ඛවොති ඉමෙසං භික්ඛුසද්දතො "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති අධිකිච්ච "ආල පනෙ ච" ති යොම්හි කතෙ වුත්තනයෙන ලසඤ්ඤං කත්වා "අඤ්ඤතරස්සා ලතො චාලපනස්ස වෙවො" ති යොවචනස්ස වෙවොආදෙසං කත්වා "පඤ්චාදීනමත්තං; යොසු කතරස්සො ඤො" ති අධිකිච්ච ඉමිනා ලස්ස අත්තෙ කතෙ රූපානි හෙතාවෙ හෙතාවොති ඉමෙසං හි ගතිම්හීතිමස්ස "භූවාදයො ධාත වො" ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "හනාදීහි ණුණුතවො" ති තුප්ප ච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති අධිකිච්ච "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා කිතකන්තා නාමමිව කත්වා වුත්ත නයෙන යොවචනං කත්වා වෙවොආදෙසාදිම්හි කතෙ රූපානි

සයම්භුවොති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසම්පන සයම්භුවෙස්සභූ පරිභූසද්දෙහි යොවචනං කත්වා ලසඤ්ඤඤ්ච කත්වා "අඤ්ඤො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති රස්සං කත්වා "ඝපතො ච යොනං ලොපො" ති අධිකිච්ච "ලතො වොකාරො ච" ති යොවච නස්ස වොකාරං කත්වා සතිපි ලසඤ්ඤං වොකාරෙ ච අඤ්ඤතරස්සත්තා භාවා ඉමිනා අත්තමභාකතෙ රූපානි හෙතුනා කෙතුනා සෙතු නාති කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

98 මාතුලාදීනමානත්තමීකාරෙ

මාතුල ඉච්චෙවමාදීනමන්තො ආනත්තමාපජ්ජතෙ ඊකාරප්ප ච්චයෙ පරෙ

මාතුලානි, අය්‍යකානි, වාරුණානි.

ඊකාරෙති කිමත්ථං? භික්ඛුනී, රජිනී, ජාලිනී, ගහපතානී

ආනත්තග්ගහණෙන නදී ඉච්චෙතස්ස දීසද්දස්ස ජ්ජාජ්ජා ආදෙසා හොන්ති සහ විභත්තියා යොනාස ඉච්චෙතෙසු

තං යථා, නජ්ජො සන්දන්ති, නජ්ජා කතං තරඞ්ගං, නජ්ජා නෙරඤ්ජරාය තීරෙ

"මාතුලාදීනමානත්තමීකාරෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, මාතුලාදීන මන්තො ආනත්තමාපජ්ජතෙ ඊපච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සුත්තං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. මාතුලසද්දො ආදි යෙසං තෙ = මාතුලාදයො, තෙසං මාතුලාදීනං පකාරත්ථො චෙත්ථ ආදිසද්දො

මාතුලානීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන මාතුලඅය්‍යකවා රුණසද්දෙහි "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති අධිකිච්ච "නදාදිතො වා ඊ" ති ඊපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා මාතුලාදීනමන්තස්සාත්තං කත්වා සුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපානි

භික්ඛුනී ජලිනී ගහපතානීතිපි තිමුදාහරණානි, තත්ථ ච ආදිම්හි ද්වීහි භික්ඛුජලිසද්දෙහි “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” ති අධිකිච්ච පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉනී” ති ඉනීපච්චයං කත්වා මාතුලප්පකාරන්තෙ සතිපි ඊකාරස්සාභාවා ඉමිනා අනත්තාමකත්වා “සරා සරෙ ලොපං” ති අධිකිච්ච “වා පරො අසරූපා” ති පුබ්බරූපෙ පරසරස්ස ලොපං කත්වා ඉතරස්මිං “සරා සරෙ ලොපං” ති ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපානි. ඉතරං හෙට්ඨා වුත්තං.

නජ්ජොත්‍යාදීනි අනත්තග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච නජ්ජොති වුත්තනයෙන නදීසද්දම්හි නිප්ඵාදෙත්වා තතො යොවිභත්තිං කත්වා විභත්තියා සහ සස්සරස්ස දකාරස්ස* අනත්තග්ගහණෙන ‘සද්දාධිකා අත්ථාධිකො හොති’ ති කත්වා ජ්ජොආදෙසෙ කතෙ රූපං. නජ්ජාති නදීසද්දතො නාවචනං කත්වා විභත්තියා සහ සස්සරස්ස දකාරස්ස ජ්ජාආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරම්පන තගෙතාව නිරපෙක්ඛං ජෙක වචනං කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තියා සහ සස්සරස්ස දකාරස්ස ජ්ජාදෙසෙ කතෙ රූපං.

99 **ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා**

සබ්බතො ලිඞ්ගෙහි ස්මාහිස්මිං ඉච්චෙතෙසං ම්හාභිම්හි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං.

පුරිසම්හා-පුරිසස්මා, පුරිසෙභි-පුරිසෙහි, පුරිසම්හි-පුරිසස්මිං

ස්මාහිස්මිංනමිච්චෙති කිමත්ථං? වණ්ණවන්තං අගන්ධකං විරූළ්හ පුප්ඵං පස්සයි, මහන්තං ඡත්තං

“ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ස්මාහිස්මිං ඉච්චෙතෙසං විභත්තීනං පටිපාටියා ම්හාභිම්හි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. ස්මා ච හි ච ස්මිං ච = ස්මාහිස්මිං, තෙසං ස්මාහිස්මිංනං, ම්හාභිම්හිනන්ති පටිපාටියා අවත්වා එවං වචනං ස්මාග්ගහණං උත්තරත්‍රාපි වත්තතෙති ඤාපනත්ථං. පකති හෙසාචරියානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං.

පුරිසම්හාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන පුරිසසද්දතො ස්මාහිස්මිංවිභත්තියො කත්වා ඉමිනා ම්හාභිම්හිආදෙසෙ කතෙ රූපානි. ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි

වණ්ණවන්තන්ති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසම්පන වණ්ණවන්තු අගන්ධකමහන්තඡත්තසද්දෙහි අංවිභත්තිං කත්වා ස්මාදීනමභාවා ඉමිනා අදෙසමකත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි.

100. **න තිමෙහි කතාකාරෙහි**

එතිමෙහි කතාකාරෙහි ස්මාස්මිංනං ම්හාම්හි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා න හොන්ති.

---

* දජ්ජස්ස දිකාරස්ස, මරම්ම

අස්මා ඨානා භයං උප්පජ්ජති, අස්මිං ඨානෙ භයං තිට්ඨති; අස්මා, අස්මිං.

කතාකාරෙහීති කිමත්ථං? තම්හා, තම්හි; ඉමම්හා, ඉමම්හි

"න තිමෙහි කතාකාරෙහි" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තඉම ඉච්චෙතෙහි කතාකාරෙහි ස්මාස්මිනනං ම්හාම්හි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා න හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සුත්තං. ස්මාස්මිංග්ගහණස්ස ම්හාම්හිග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො තඉම ඉච්චෙතෙහි කතාකාරෙහි ස්මාස්මිනනං ම්හාම්හි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා න හොන්තීති අත්ථො හිස්මතත්තස්සාභාවා අත්ථතො ඉහ තිග්ගහණං නානුවත්තතෙ, තො ච ඉමො ච = තිමා, තෙහි තිමෙහි, කතො අකාරො යෙසං තෙ = කතාකාරා, තෙහි කතාකාරෙහි

අස්මා අස්මින්තිමානි උදාහරණානි, තසද්දතො ස්මාස්මිංවිභත්තියො කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ" ත්‍යාදිකිච්ච "සස්මාස්මිංසංසාස්වත්ත" න්ති තසද්දස්ස අත්තං කත්වා අනන්තරසුත්තෙන ආදෙසෙ සම්පත්තෙ කතාකාරත්තා ඉමිනා ස්මාස්මිනනං ම්හාම්හිආදෙසෙ අසන්තෙ රූපානි අපරානි අස්මාඅස්මින්ති ඉමසද්දතො ස්මාස්මිංවිභත්තියො කත්වා "තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ, සස්මාස්මිංසංසාස්වත්ත" න්ති අධිකිච්ච "ඉම සද්දස්ස ච" ති අත්තං කත්වා වුත්තනයෙන ආදෙසෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා තස්මිංසන්තෙ රූපානි තම්හාතාදීනි කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

101 **සුහිස්වකාරෙ එ**

සුහි ඉච්චෙතෙසු අකාරො එත්තමාපජ්ජතෙ

සබ්බෙසු, යෙසු, තෙසු, කෙසු ඉමෙසු, පුරිසෙසු, කුසලෙසු, තුම්හෙසු, අම්හෙසු සබ්බෙහි, යෙහි, තෙහි, කෙහි, ඉමෙහි, පුරිසෙහි, කුසලෙහි, තුම්හෙහි, අම්හෙහි

"සුහිස්වකාරෙ එ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සුහි ඉච්චෙතෙසු විභත්තිසු අකාරො එත්තමාපජ්ජතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සුත්තං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සබ්බෙසුත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ, සබ්බෙසූති සබ්බසද්දතො සුවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා සබ්බසද්දන්තස්ස එත්තෙ කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි, තත්ථ ච කිංසද්දස්ස "කිස්ස ක වෙ ච"ති එත්ථ චග්ගහණෙන කාදෙසො හොති

102 **සබ්බනාමානං නම්හි ච**

සබ්බෙසං සබ්බනාමානං අකාරො එත්තමාපජ්ජතෙ නම්හි විභත්තිම්හි

සබ්බෙසං—සබ්බෙසානං, යෙසං—යෙසානං, තෙසං—තෙසානං; කෙසං—කෙසානං, ඉමෙසං—ඉමෙසානං, ඉතරෙසං—ඉතරෙසානං, කතමෙසං—කතමෙසානං

සබ්බනාමානන්ති කිමත්ථං? බුද්ධානං භගවන්තානං.

අකාරෙති කිමත්ථං? අමුසං—අමුසානං.
නාමයිති කිමත්ථං? සබ්බෙ ඉමෙ.
චසද්දග්ගහණං එග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං.

"සබ්බනාමානං නම්හි ච" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සබ්බෙසං සබ්බනාමානං අකාරො එත්තමාපජ්ජතෙ නම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො අකාරග්ගහණස්ස එග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො සබ්බනාමානං අකාරො නම්හි විභත්තිම්හි එත්තමාපජ්ජතෙති අත්ථො. චග්ගහණමෙග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

සබ්බෙසන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බෙසන්ති සබ්බසද්දතො නංවචනං කත්වා "සුහිසුභකාරො එ" ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා අකාරස්ස එත්තං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ත්‍යාදිකිච්ච "සබ්බතො නං සංසානං" ති නංවචනස්ස සංආදෙසෙ කතෙ රූපං. යෙසන්ති ආදීනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. සබ්බෙසානන්ති ආදීසු "සබ්බතො නං සංසානං" ති සානමාදෙසොව විසෙසො.

අමුසං අමුසානන්ති කිමුදාහරණානි, තෙසමපන අමුසද්දතො නං වචනං කත්වා සතිපි සබ්බනාමත්තෙ අනකාරන්තත්තා ඉමිනා එත්තමකත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ" න්ති අධිකිච්ච "සුනංහිසු ච" ති දීඝං කත්වා වුත්තනයෙන නංවචනස්ස සංසානං ආදෙසෙ කතෙ රූපානි.

103. **අතො නෙන.**
තස්මා අකාරතො නාවචනස්ස එනාදෙසො හොති.
සබ්බෙන, යෙන, තෙන, කෙන, අනෙන, පුරිසෙන, රූපෙන.
අතොති කිමත්ථං? මුනිනා, අමුනා, භික්ඛුනා
නාති කිමත්ථං? තස්මා, තස්මා.

"අතො නෙන" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අකාරන්තතො නාවචනස්ස එනාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං සුත්තං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

උදාහරණානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි, තත්ථ ච අනෙනාති ඉමසද්දතො නාවචනං කත්වා "සබ්බස්සිමස්සෙ වා" ත්‍යාදිකිච්ච "අනිමි නාම්හි ච" ති ඉමසද්දස්ස අනාදෙසං කත්වා ඉමිනා නාවචනස්ස එනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. මුනිනා අමුනා භික්ඛුනාති කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. තස්මාතිපි කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

104. **සො.**
තස්මා අකාරතො සිවචනස්ස ඔකාරො හොති.
සබ්බො, යො, සො, කො, අමුකො, පුරිසො.
සීති කිමත්ථං? පුරිසානං
අතොති කිමත්ථං? සයම්භූ

"සො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අකාරන්තතො උත්තරස්ස සිවචනස්ස ඔකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං, අනන්තරසුත්තතො

අතොත්‍යනුවත්තනතො සිස්ස ඔති අත්‍ථො " නාමානං සමාසො යුත්තත්‍ථො , උභෙ තප්පුරිසා " ත්‍යාධිකිච්ච "අමාදයො පරපදෙහී 'ති සමාසං කත්‍වා තෙනෙව තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්‍වා " නාමානං සමාසො යුත්තත්‍ථො " ති සමාසසඤ්ඤං කත්‍වා " තෙසං විභත්තියො ලොපා ච " ති විභත්‍යම්හි ලුත්තෙ " සර සරෙ ලොපං ' ති පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ සමාසත්තා නාමම්හි ච කත්‍වා තතො ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්‍වා " සෙසතො ලොපං ගසිපී ' ති සිම්හි ලුත්තෙ සොති රූපත්තා ච අකාරන්තතො පරස්ස සිවචනස්ස ඔත්‍යසමාදෙසො හොතීති අත්‍ථො

සබ්බොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච සබ්බොති සබ්බසද්දතො සිවචනං කත්‍වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා සිවචනස්ස ඔකාරාදෙසං කත්‍වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

පුරිසානත්ති කිමුදාහරණං, තම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව සයම්භූතිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන සයංසද්දූපපදස්ස භූ සත්තායමිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ' ක්වි ච " ති ක්විප්පච්චයං කත්‍වා ' ක්වි ලොපො ච " ති ක්විම්හි ලුත්තෙ කිතකත්තා නාමම්හි ච කත්‍වා තතො ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්‍වා සතිපි සිම්හි අනකාරන්තත්තා ඉමිනා සිවචනස්ස ඔකාරමකත්‍වා " සෙසතො ලොපං ගසිපී ' ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

105 සො වා

තස්මා අකාරතො නාවචනස්ස සො ආදෙසො හොති වා

අත්‍ථසො, බ්‍යඤ්ජනසො සුත්තසො පදසො, යසසො උපායසො, සබ්බසො ඨානසො, ථාමසො

වාති කිමත්‍ථං? පාදෙන වා පාදාරහෙන වා ථෙය්‍යචිත්තෙන

" සො වා ' තිමත්‍ථිදමුච්චතෙ අකාරන්තතො පරස්ස නාවචනස්ස සොආදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්‍ථං. විපදමිදං සුත්තං " අතො නෙනා ' ති ඉතො අතොග්ගහණඤ්ච නාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ ' අතො නෙනා ' ති එතස්සානන්තරං ඉමස්ස වචනං " සො " තිමස්ස නිච්චදීපනත්‍ථං අත්‍ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අත්‍ථසොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච අත්‍ථසොති අත්‍ථසද්දතො නාවචනං කත්‍වා " අතො නෙනා ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා නාවචනස්ස සොආදෙසෙ කතෙ රූපං සුත්තසොත්‍යාදීනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව පාදෙනාත්‍යාදිකං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

106 දීඝොරෙහි

දීඝඔර ඉච්චෙතෙහි සමාවචනස්ස සොආදෙසො හොති වා

දීඝසො—දීඝම්හා ඔරසො—ඔරම්හා

දීඝොරෙහීති කිමත්‍ථං? අමුනා සරටනා, වචනම්හා

" දීඝොරෙහි ' තිමත්‍ථිදමුච්චතෙ, දීඝඔර ඉච්චෙතෙහි සමාවචනස්ස සොආදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්‍ථං. විපදමිදං සුත්තං ' ස්මාහිස්මින්නං මහාභිම්හි වා ති ඉතො ස්මාග්ගහණස්ස

මණ්ඩූකගත්‍යානුවත්තනතො දීඝඹර ඉච්චෙතෙහි ස්මාවචනස්ස සොආදෙසො හොති විකප්පෙනාති අත්ථො.

දීඝසො, ඔරසොති උදාහරණානි, තෙහි පන දීඝඹර ඉච්චෙතෙහි ස්මාවචනං කත්වා "ස්මාහිස්මිනනං ම්හාභිම්හි වා ; සො වා" ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා ස්මාවචනස්ස සොආදෙසෙ කතෙ රූපානි. දීඝම්හා ඔරම්හාති වාග්ගහණෙල්ලාති, තානිපි ඉතරානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

107 සබ්බයොනීනමාඑ

තස්මා අකාරතො සබ්බෙසං යොනීනං ආඑආදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං.

පුරිසා, පුරිසෙ, රූපා, රූපෙ.

වාති කිමත්ථං? අග්ගයො, මුනයො, ඉසයො.

යොනීනන්ති කිමත්ථං? පුරිසස්ස, රූපස්ස

අකාරතොති කිමත්ථං? දණ්ඩිනො, අට්ඨීනි, අග්ගී ජලන්ති මුනී චරන්ති

"සබ්බයොනීනමාඑ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අකාරතො සබ්බෙසං යොනීනං ආඑආදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සුත්තං අතොග්ගහණම්හානුවත්තතෙ වාග්ගහණඤ්ච, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව යො ච යො ච නි ච නී ච = යොනී යො සබ්බෙ යොනීයො = සබ්බයොනීයො, තෙසං සබ්බයොනීනං, යොනීනන්ති අවත්වා සබ්බග්ගහණං වීනානව යොනං වීනානව නීනං ගහිතභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. යොවචනං හි දුවිධං, පඨමාබහුවචනං දුතියාබහුවචනඤ්ච. නියාදෙසොපි දුවිධො, "යොනං නි නපුංසකෙහි, අතො නිච්චං" ති විනනං ගොනං වුත්තත්තා. ඉධ පන යොන්නන්ති වුත්තෙන පඨමාබහුවචනං තප්පටිබද්ධනියාදෙසං වා දුතියාබහුවචනං තප්පටිබද්ධනියාදෙසං වා ගහෙත්වා යොන්නන්ති බහුවචනං කත්වා වුත්තන්තිපි සංකා සියා, තන්නිවත්තනත්ථං සබ්බග්ගහණං කතං, තෙන සබ්බයොවචනෙ සබ්බනියාදෙසෙ ච සබ්බග්ගහණෙන සංගණ්හාතීති දට්ඨබ්බං. ඉධ ච පඨමාබහුවචනස්ස තප්පටිබද්ධනියාදෙසස්ස ච ආකාරාදෙසො හොති, දුතියාබහුවචනස්ස තප්පටිබද්ධනියාදෙසස්ස ච එකාරාදෙසො හොතීති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ වුත්තියං යථාසඞ්ඛ්‍යන්ති.

පුරිසාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුරිසාති පුරිසසද්දතො පඨමායොවචනං කත්වා "අතො නෙත, සො වා" ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා යොවචනස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පුරිසෙති තස්මාව දුතියායොවචනං කත්වා තස්සිමිනා එකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. රූපාති රූපසද්දතො පඨමායොවචනං කත්වා "යොනං නි නපුංසකෙහි" ති අකිච්ච "අතො නිච්ච" න්ති තස්ස නියාදෙසං කත්වා තස්සිමිනා ආකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. රූපෙති තස්මාව දුතියායොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන නියාදෙසං කත්වා තස්සිමිනා එකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

අග්ගයො මුනයො ඉසයොති වාග්ගහණඵලානි, තෙසම්පන අග්ගිමුනිඉසිසද්දෙහි යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා "පචාදීනමත්ත" නති අධිකිච්ච "යොසුකතරස්සො ඣො"ති ඣස්ස අත්තං කත්වා සතිපි* අකාරතො පරස්මිං යොම්හි වාග්ගහණෙන ඉමිනා ආදෙසෙ අකතෙ රූපානි.

පුරිසස්ස රූපස්සාති කිමුදාහරණන්ති, තානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. දණ්ඩිනො අග්ගි මුනින්තිපි කිමුදාහරණන්ති, තත්ථ ච දණ්ඩිනොති දණ්ඩිසද්දතො යොවචනං කත්වා සතිපි යොම්හි අනකාරන්තත්තා ඉමිනාදෙසමකත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච"ති රස්සං කත්වා "නං ඣතො කතරස්සා"ති අධිකිච්ච "යොනං නො"ති නොආදෙසෙ කතෙ රූපං. අග්ගීති අග්ගිසද්දතො යොම්හි කතෙ වුත්තනයෙන ආදෙසමකත්වා, "ඣලතො සස්ස නො වා"ති අධිකිච්ච "ඝපතො ච යොනං ලොපො"ති යොම්හි ලුත්තෙ "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ"න්ති දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

108. **ස්මාස්මිනානං වා.**

තස්මා අකාරතො සබ්බෙසං ස්මාස්මිං ඉච්චෙතෙසං ආඑආදෙසා හොන්ති වා යථාසංඛ්‍යං.

පුරිසා—පුරිසස්මා ; පුරිසෙ—පුරිසස්මිං.

අකාරන්තොති කිමත්ථං? දණ්ඩිනා, දණ්ඩිස්මිං, භික්ඛුනා භික්ඛුස්මිං

"ස්මාස්මිනානං වා" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අකාරතො ස්මාස්මිනානං යථාසංඛ්‍යං ආඑආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සුත්තං. අතොග්ගහණං ච ආඑග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, වාග්ගහණං ආඑග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තෙනානුකඩ්ඪිතම්පි වග්ගහණඤ්ඤ කඩ්ඪිතපිමොත්තරත්‍ර නානුවත්තතෙ, හෙට්ඨා වාග්ගහණස්ස ඵල ත්ථත්තදීපනත්ථං ච. අසෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පුරිසා පුරිසෙති උදාහරණානි, තෙසම්පන පුරිසසද්දතො ස්මා ස්මිංවිභත්තියො කත්වා "අතො නෙන ; සො වා ; සබ්බයොනීනමාඑ"ති අධිකිච්ච ඉමිනා තෙසං පටිපාටියා ආඑආදෙසෙ කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි.

දණ්ඩිනාත්‍යාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච දණ්ඩිනාති දණ්ඩිසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන රස්සං කත්වා අනකාරන්තත්තා ඉධ වුත්තවිධානමකත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා "ස්මා නා"ති අධිකිච්ච "ඣලතො ච"ති ස්මාවචනස්ස නා ආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

---

* අත්තං කත්වා [illegible] සතිපි, මරම්ම

109. අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු

තස්මා අකාරන්තතො චතුත්ථෙකවචනස්ස අයාදෙසො හොති වා.

අත්ථාය, හිතාය, සුඛාය, දෙවමනුස්සානං බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජති.

අකාරන්තොති කිමත්ථං? ඉසිස්ස.

චතුත්ථීති කිමත්ථං? පුරිසස්ස මුඛං.

එකවචනස්සෙති කිමත්ථං? පුරිසානං ධනං දදාති.

වාති කිමත්ථං? දාතා හොති සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා.

තුසද්දග්ගහණෙන ත්ථං හොති.

අත්ථත්ථං, හිතත්ථං, සුඛත්ථං.

“ අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු ” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අකාරන්තතො චතුත්ථෙකවචනස්ස අයාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. අතොග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. චතුත්ථියා එකවචනං = චතුත්ථෙකවචනං, තස්ස චතුත්ථෙකවචනස්ස. අය ස්ස තුති වත්තබ්බෙ චතුත්ථිග්ගහණං ඡට්ඨිවජ්ජනත්ථං. අය චතුත්ථියා තුති වත්තබ්බෙ එකවචනග්ගහණං චතුත්ථිබහුවචනවිවජ්ජනත්ථං. තුග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

අත්ථායාතාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච අත්ථායාති අත්ථසද්දතො චතුත්ථෙකවචනං සවිභත්තිං කත්වා “ අතො නෙත ; සො වා ” ති අධිකිච්ච ඉමිනා තස්සායාදෙසෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

ඉසිස්සාති කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. පුරිසස්ස මුඛන්තිපි කිමුදාහරණං, තම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. එත්ථ ච මුඛසද්දාපෙක්ඛාය ඡට්ඨන්තතාවිඤ්ඤාපනත්ථං. පුරිසානන්තිපි කිමුදාහරණං, තම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව දදාතීති ඉදම්පි චතුත්ථිභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. සමණස්සාතාදීනිපි කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. තත්ථ ච දාතා හොතීති ඉදම්පි චතුත්ථිභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං.

තුග්ගහණෙන සද්දාධිකා අත්ථාධිකො හොතීති කත්වා චතුත්ථෙකවචනස්සෙව හොති. අත්ථත්ථන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අත්ථත්ථන්ති අත්ථසද්දතො චතුත්ථෙකවචනං කත්වා තස්ස තුග්ගහණෙන ත්ථාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

110. තයො නෙව ච සබ්බනාමෙහි.

තෙහි සබ්බනාමෙහි අකාරන්තෙහි ස්මාස්මිංස ඉච්චෙතෙසං තයො පරිපාදෙසා නෙව හොන්ති.

සබ්බස්මා, සබ්බස්මිං, සබ්බස්ස ; යස්මා, යස්මිං, යස්ස; තස්මා, තස්මිං, තස්ස ; කස්මා, කස්මිං, කස්ස; ඉමස්මා, ඉමස්මිං, ඉමස්ස.

චසද්දග්ගහණං අකාරග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං.

සබ්බනාමෙහීති කිමත්ථං? පාපා, පාපෙ, පාපාය

"තදෙසා නෙව ච සබ්බනාමෙහි" තිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සබ්බනාමෙහි අකාරන්තෙහි ස්මාස්මිංසානං හෙට්ඨා වුත්තා තදෙසා අඤ්ඤාදෙසා නෙව හොන්තීති ඤාපනත්ථං. පච්ඡදමිදං සුත්තං. අතො ගහණම්හානුවත්තතෙ, එවඤ්හ ගහණං සබ්බදාපි න හොන්තීති ඤාපනත්ථං; සද්දනීතිකා අත්ථාධිකො වොතීති කත්වා වොතිග්ගහණ නිවත්තනත්ථං වා. චග්ගහණමෙත්ථාගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තත්ථ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. අනන්තරසුත්තාවයම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. කිංසද්දස්ස කාදෙසො හෙට්ඨා වුත්තොව

පාපානාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච පාපා පාපෙහි ඉමානි හෙට්ඨා පුරිසා පුරිසෙහි එත්ථ වුත්තනයෙන ඤාතබ්බානි පාපායාතිදම්පන අත්ථායාතිම්හාව සදිසං

111. සතො නාදීනං.

තස්මා සතො නාදීනමෙකවචනානං විභත්තිගණානං අසාදෙසො හොති

කඤ්ඤාය කතං කම්මං, කඤ්ඤාය දීයතෙ, කඤ්ඤාය නිස්සටං වත්ථං, කඤ්ඤාය පරිග්ගහො, කඤ්ඤාය පතිට්ඨිතං සීලං

සතොති කිමත්ථං? රත්තියා, වධුයා, ධෙනුයා, දෙවියා

නාදීනමිති කිමත්ථං? කඤ්ඤං, විජ්ජං, වීණං, ගඞ්ගං

එකවචනානමිති කිමත්ථං සබ්බාසු, යාසු, තාසු, කාසු, ඉමාසු, සභාසු

"සතො නාදීනං" තිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සතො පරානං නාදීනමෙකවචනානං විභත්තිගණානං ආයාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සුත්තං "අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ති ඉතො අයග්ගහණමෙකවචනග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කඤ්ඤායාතානාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කඤ්ඤායාති කඤ්ඤාසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා සර ලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති එත්ථ වග්ගහණෙන නාමම්ව කත්වා තතො නාවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති අධිකිච්ච "ආ ඝො" ති ඝසඤ්ඤං කත්වා "අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ති අධිකිච්ච ඉමිනා නාවචනස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

රත්තියා වධුයාතානාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච වධුයාති වධුසද්දතො නාවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණුවණ්ණාන්තාලා" ති අධිකිච්ච "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති පසඤ්ඤං කත්වා සතිපි නාදිම්හි සසානාවා ඉධ වුත්තවිධානමකත්වා "අය

චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ති අධිකිච්ච "පතො යා" ති නාවචනස්ස යාදෙසං කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති අඝස්ස රස්සෙ කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

කඤ්ඤාදීනන්ති ආදීනිපි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන කඤ්ඤාවිජ්ජා වීණාගඞ්ගාසද්දෙහි අංවිභත්තිං කත්වා ඝතො නාදීනමභාවා ඉමිනා වුත්තවිධිමකත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි සබ්බා සුතාදීනි කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

112. පතො යා.

තස්මා පතො නාදීනමෙකවචනානං විභත්තිගණානං යාදෙසො හොති.

රත්තියා, ඉත්ථියා, වධුයා, ධෙනුයා, දෙවියා.

නාදීනමිති කිමත්ථං? රත්තී, රත්තිං; ඉත්ථී, ඉත්ථිං.

පතොති කිමත්ථං? කඤ්ඤාය. වීණාය, ගඞ්ගාය, පභාය.

එකවචනානමිති කිමත්ථං? රත්තීනං, ඉත්ථීනං.

"පතො යා" තිමත්ථම්හිදමුච්චතෙ, පතො පරානං නාදීනමෙකවචනානං විභත්තිගණානං යාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සුත්තං. එකවචනග්ගහණං ච නාදිග්ගහණං ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

රත්තියාතාදීනි උදාහරණානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. රත්තිතාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච රත්තීති රත්තිසද්දතො සිවචනං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන පසඤ්ඤං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. කඤ්ඤායාතාදීනි කිමුදාහරණානි, තානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. රත්තීනං ඉත්ථීනන්තිපි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච රත්තීනන්ති එත්ථ "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ" න්ති අධිකිච්ච "සුනංහිසු ච" ති දීඝො හොති සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

113. සඛාතො ගස්ස වා.

තස්මා සඛාතො ගස්ස අකාරආකාරඉකාරඊකාරඑකාරාදෙසා හොන්ති වා

භො සඛ—භො සඛා—භො සඛි—භො සඛී—භො සඛෙ.

"සඛාතො ගස්සෙ වා" තිමත්ථම්හිදමුච්චතෙ, සඛාතො ගස්ස අකාරආකාරඉකාරඊකාරඑකාරාදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං සුත්තං. වාග්ගහණං පග්ගහණස්ස නිවත්තනත්ථං, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

එකාරගහණස්ස පන ගහිතාකාරෙ "සරා සරෙ ලොප" න්ති එතෙත්ථ වුත්තො.

භො සඛාතාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන සඛසද්දතො ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච "නාමතො ච විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු" ති තස්සාපත්තිය විසෙසංවෙග සති 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපටිපත්ති' ති කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" තාධිකිච්ච "ආලපනෙ ච" ති පඨමෙකවච

නං කත්වා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති තස්ස ගසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා ගස්ස ආදෙසෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි තත්ථ ච හොතීති අලපනත්තනිදස්සනත්ථං වුත්තං

114. සෙතෙ ච

තස්මා සෙතො ගස්ස එකාරො හොති

හොති අයෙ, හොති කඤ්ඤෙ, හොති සරදිංසෙ*

චසද්දග්ගහණං අවධාරණත්ථං සහානිවත්තනං

"සෙතෙ ච' කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සෙතො පරස්ස ගස්ස එකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තෙ සතිපි එග්ගහණෙ ඉහ එග්ගහණකරණං සෙසනිවත්තනත්ථං ගස්සග්ගහණම්පානුවත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව චග්ගහණං පන "අයො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච' ති එත්ථ විය අවධාරණත්ථං †

හොති අයෙනාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන අයකඤ්ඤාසරාදීසද්දෙහි වුත්තනයෙන ආපච්චයාදිං කත්වා සසඤ්ඤං කත්වා අලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස ච ගසඤ්ඤං කත්වා අනන්තරසුත්තමපෙක්ඛිත්වා ඉමිනා ගස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි

115 න අම්මාදිතො

තස්මා අම්මාදිතො ගස්ස එකාරත්තං න හොති

හොති අම්මා, හොති අන්නා, හොති අම්බා, හොති තාතා

අම්මාදිතොති කිමත්ථං? හොති කඤ්ඤෙ

"න අම්මාදිතො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අම්මාදිතො ගස්ස එකාරාදෙසො න හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සුත්තං. ගස්සග්ගහණමෙත්ථාපි ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

අම්මාතාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන අම්මඅන්නඅම්බතාතසද්දෙහි වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිං කත්වා සසඤ්ඤාදිං කත්වා අලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස ච ගසඤ්ඤං කත්වා "සඛාතො ගස්සෙ වා" ති අධිකිච්ච "සෙතෙ ච" ති ගස්සෙකාරාදෙසෙ සම්පත්තෙ තමෙව සුත්තමපෙක්ඛිත්වා ඉමිනා පටිසෙධං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි' ති ගම්හි ලුත්තෙ රූපානි. සිද්ධුදාහරණං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

116 අකතරස්සා ලතො ය්වාලපනස්ස වෙ වො

තස්මා අකතරස්සා ලතො ය්වාලපනස්ස වෙවොආදෙසා හොන්ති

භික්ඛවෙ—භික්ඛවො හෙතවෙ—හෙතවො

අකතරස්සාති කිමත්ථං? සයම්භුවො

ලතොති කිමත්ථං? නාගියො, ධෙනුයො, යාගුයො

අලපනස්සෙති කිමත්ථං? තෙ හෙතවො තෙ භික්ඛවො

' අකතරස්සා ලතො ය්වාලපනස්ස වෙ වො' කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අකතරස්සා ලතො ය්වාලපනස්ස වෙවොආදෙසා හොන්තීති ඤාප

---

* බරතිංසෙ-මරම්ම   † අවධාරණත්ථොති කත්ථචි

නත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. කතො රස්සො යස්ස = සො කතරස්සො, න කතරස්සො අකතරස්සො, තස්මා අකතරස්සා, ලතොතිමිනා තුල්‍යාධිකරණං. යො ච සො ආලපනො චාති = ය්වාලපනො, තස්ස ය්වාලපනස්ස

භික්ඛවෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. සයම්භුවොති කිමුදාහරණං, තම්පි හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

නාගියොත්‍යාදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසම්පන නාගිධෙනුයාගු සද්දෙහි ආලපනයොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන පසඤ්ඤං කත්වා සතිපි ය්වාලපනෙ ලස්සාභාවා ඉමිනා ආදෙසස්සාකතෙ රූපානි. තෙ හෙතවො තෙ භික්ඛවොතිමානිපි කිමුදාහරණානි, තෙසං හෙතුභික්ඛුසද්දෙහි "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමායොවචනං කත්වා ලසඤ්ඤඤ්ච කත්වා සතිපි අකතරස්ස ලසඤ්ඤං ය්වාලපනස්සාභාවා ඉමිනා ආදෙසෙ අකතෙ "ඝපතො ච යොනං ලොපො" ති අධිකිච්ච "ලතො වොකාරො ච" ති යොවචනස්ස වොකාරාදෙසං කත්වා "පවාදීනමත්තං, යොසුකතරස්සො ඣො" ති අධිකිච්ච "වෙවොසු ලො ච" ති අත්තෙ කතෙ රූපානි.

117 ඣලතො සස්ස නො වා

තස්මා ඣලතො සස්ස විභත්තිස්ස නොආදෙසො හොති වා.

අග්ගිනො—අග්ගිස්ස, සඛිනො—සඛිස්ස, දණ්ඩිනො—දණ්ඩිස්ස, භික්ඛුනො—භික්ඛුස්ස, සයම්භුනො—සයම්භුස්ස.

සස්සෙති කිමත්ථං? ඉසිනා, භික්ඛුනා.

ඣලතොති කිමත්ථං? පුරිසස්ස.

"ඣලතො සස්ස නො වා" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ඣලතො සස්ස විභත්තිස්ස නොආදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං සුත්තං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අග්ගිනොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, සබ්බානිපි තානි හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි. සඛිනො සඛිස්සාති, එත්ථ සඛසද්දතො චතුත්ථෙකවචනං වා ඡට්ඨෙකවචනං වා සවිභත්තිං කත්වා "සඛාන්තස්සි නොනානංසෙසු" ති සඛසද්දන්තස්ස ඉකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

118. ඝපතො ච යොනං ලොපො.

තෙහි ඝපඣල ඉච්චෙතෙහි යොනං ලොපො හොති වා.

කඤ්ඤා—කඤ්ඤායො. වීණා-වීණායො, රත්තී—රත්තියො, ඉත්ථී—ඉත්ථියො, වධූ—වධුයො, යාගූ—යාගුයො, අග්ගී—අග්ගයො, භික්ඛූ—භික්ඛවො, සයම්භූ—සයම්භුවො, අට්ඨී—අට්ඨීනි, ආයු—ආයූනි.

විග්ගහණමනුත්තානත්ථං.

"ඝපතො ච යොනං ලොපො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ඝපඣල ඉච්චෙතෙහි යොනං ලොපො හොතීති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං සුත්තං. ඣලග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ. යො ච යො චයො, තෙසං යොනං, "සරූපානමෙකසෙසොසකිං" ති

ඒකසෙසං කත්වා ගහිතං, තෙනෙව බහුවචනං කතං. චග්ගහණං ඛල්‍යාහණ්ඩකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

කඤ්ඤාතාදීනි උදාහරණානි, තෙසු පුබ්බෙ වුත්තානි මූලොදාහරණානි, ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච යොසු ලුත්තෙ “යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං” ති දීඝො හොති. අග්ගයො සිඛිවොති එත්ථ අන්තච වොකාරාදෙසො ච අසිද්ධිති එත්ථ නිඝා ඥදෙසො ච වුත්තනයෙන සමෙනා වත්තබ්බං. තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

119 **ලතො වොකාරො ච**

තස්මා ලතො යොනං වොකාරො හොති වා

භික්ඛවො—භික්ඛූ, සයම්භුවො—සයම්භූ

කාරග්ගහණං කිමත්ථං? යොනං නො ච හොති ජන්තුනො

වසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං

අමූ පුරිසා තිට්ඨන්ති, අමූ පුරිසෙ පස්ස

ඉති නාමකප්පෙ පඨමො කණ්ඩො

“ලතො වොකාරො ච” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ලතො යොනං වොකාරො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. වාග්ගහණඤ්ච යොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අපෙක්ඛා සුවිඤ්ඤෙය්‍යායෙව. ලතො වොති වුත්තෙයෙව සිද්ධෙ කාරග්ගහණං අනන්තරවිධිඤාපනත්ථං ‘සද්දවිධි අනෙකවිධො හොති’ ති කත්වා කාරග්ගහණඵලම්පි වාග්ගහණඵලඤ්ච සයමෙව වක්ඛති.

භික්ඛවොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භික්ඛවොති භික්ඛුසද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ලක්ඛණං කත්වා “ඝපතො සස්ස යො වා, සප්පතො ච යොනං ලොපො” ති අපත්තිට්ඨව ඉමිනා යොවචනස්ස වොකාරං කත්වා “පඤ්චාදීනමත්තං, යොසු කත රස්සො ඣො” නාඩිකිච්ච “එවමොසු ලොපෙ” ති ලක්ඛණඅන්ත කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං. සයම්භුවොති සයම්භුසද්දතො යොවචනං කත්වා ලක්ඛණඤ්ච කත්වා “අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච” ති රස්සං කත්වා ඉමිනා යොවචනස්ස වොකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ජන්තුනොති කාරග්ගහණඵලං, තස්ස පන ජන්තුසද්දතො යොවචනං කත්වා කාරග්ගහණෙන යොවචනස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං.

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො වසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථන්ති ආදිමාහ, තත්ථ ච අවධාරණං නාම “සුත්තෙසු ච” ති එත්ථ විය ඛිපි නිවත්තනං. අමූති අමුසද්දතො යොවචනං කත්වා ලක්ඛණඤ්ච කත්වා සබ්බි ලක්ඛ යොම්හි ච ගහණෙන යොවචනස්ස වොකාරාදෙසමකත්වා “ඝපතො සස්ස යො වා” ති අපිකිච්ච “සප්පතො ච යොනං ලොපො” ති යොවචනස්ස ලොපං කත්වා “යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං” ති දීඝෙ කතෙ රූපං

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං නාමකප්පෙ පඨමො පරිච්ඡෙදො

120 අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ

සබ්බස්සෙව අම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස මමංආදෙසො හොති සෙ විභත්තිම්හි

මමං දීයතෙ පුරිසෙන, මමං පරිග්ගහො.

"අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ" ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අම්හසද්දස්ස සෙවිභත්තිම්හි විභත්තියා සහ මමංආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං සුත්තං අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව විභත්තියා සහ වත්තතීති=සවිභත්ති, තස්ස සවිභත්තිස්ස, අම්හස්සාති ඉමිනා තුල්‍යාධිකරණං

මමං දීයතෙ මමං පරිග්ගහොති උදාහරණානි, තෙසම්පන අම්හසද්දතො "ජිනවචනයුත්තං හි, ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති අධිකිච්ච "තතො ච විභත්තියො' ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු' ති තස්සාපනිසම්පස්සඛ්‍යා සති 'චතුත්ථී=සෙ=පතාති' ති කත්වා "යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදානං" ති සම්පදානසඤ්ඤං කත්වා "සම්පදානෙ චතුත්ථී" ති චතුත්ථෙකවචනං කත්වා, වා "යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමි" ති සාමිසඤ්ඤං කත්වා "සාමිස්මිං ඡට්ඨී" ති ඡට්ඨෙකවචනං කත්වා ඉමිනා විභත්තියා සහ අම්හසද්දස්ස මමංආදෙසෙ කතෙ රූපානි දීයතෙ පරිග්ගහොතිමානි චතුත්ථිඡට්ඨිභාවපරිදීපනත්ථං වුත්තානි

121 මයං යොම්හි පඨමෙ

සබ්බස්සෙව අම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස මයංආදෙසො හොති යොම්හි පඨමෙ

මයං ගච්ඡාම, මයං දෙම

අම්හස්සාති කිමත්ථං? පුරිසා තිට්ඨන්ති

යොම්හීති කිමත්ථං? අහං ගච්ඡාමි

පඨමෙති කිමත්ථං? අම්හාකං පස්සසි ත්වං.

"මයං යොම්හි පඨමෙ." ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අම්හසද්දස්ස පඨමාබහුවචනයොම්හි විභත්තිම්හි විභත්තියා සහ මයංආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. අම්හගහණඤ්ච සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

මයං ගච්ඡාමාතුදාහරණං, තත්ථ පන අම්හසද්දතො ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමාබහුවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා අම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස මයං ආදෙසෙ කතෙ රූපං. ගච්ඡාමාතිදමත්ථ පඨමාබහුවචනන්ත විඤ්ඤාපනත්ථං. ඨිතං.

පුරිසාති නිදස්සනං උදාහරණං, තත්ථ පන පුරිසසද්දතො පඨමායො වචනං කත්වා පස්ට පඨමායොවචනෙ අම්හසද්දස්සාභාවා ඉමිනා ආදෙසමකත්වා "අතො යෙනං; සො වා" ති අධිකිච්ච "සබ්බ

යොනීනමාඑ"ති යොවචනස්සාකාරෙදසං කත්වා "සරලොපො මානෙසපච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකතී"ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

අහන්තිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන අම්හසද්දතො සිවචනං කත්වා, සතිපි අම්හසද්දෙ යොවචනස්සාභාවා ඉමිනා ආදෙසමකත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හානං තයිමයී"ති අධිකිච්ච "ත්වමහං සිම්හි ච"ති විභත්තියා සහ අම්හසද්දස්ස අහං ආදෙසෙ කතෙ රූපං. අම්හාකං පස්සසීතිදම්පි කිමුදාහරණං, තස්ස පන අම්හසද්දතො දුතියාබහුවචනං කත්වා "තුම්හාම්හෙහි නමාකං"ති අධිකිච්ච "වා යවප්පඨමො"ති යොවිභත්තියා ආකමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පස්සසීතිදම්පන අප්පඨමන්තත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං.

122. න්තුස්ස නො.

සබ්බෙසමෙව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස නොආදෙසො හොති යොම්හි පඨමෙ

ගුණවන්තො තිට්ඨන්ති

න්තුස්සෙති කිමත්ථං? සබ්බෙ සත්තා ගච්ඡන්ති.

පඨමෙති කිමත්ථං? ගුණවන්තෙ පස්සන්ති.

"න්තුස්ස නො" තිච්චිදං, සබ්බෙසමෙව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස නොආදෙසො හොති යොම්හි පඨමෙති ඤාපනත්ථං විපදම්පිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච යොග්ගහණඤ්ච පඨමග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ගුණවන්තො තිට්ඨන්තීති උදාහරණං, තස්ස පන ගුණසද්දතො ගුණෙ අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච"ති අධිකිච්ච "ගුණාදිතො වන්තු"ති වන්තුප්පච්චයං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො'ති අස්සඅත්ථිසද්දප්පයොගං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච"ති එත්ථ තෙසංගහණෙන විභත්තිලොපං කත්වා තද්ධිතන්තා නාමම්ව කත්වා වුත්තනයෙන පඨමාබහුවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; මයං යොම්හි පඨමෙ"ති අධිකිච්ච ඉමිනා සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං. තිට්ඨන්තීතිදම්පන පඨමාබහුවචනන්තත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං

සබ්බෙ සත්තා ගච්ඡන්තීති කිමුදාහරණං, තඤ්ච සත්තාති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව සබ්බෙතිමස්ස පන සබ්බසද්දතො යොවචනං කත්වා න්තුස්සාභාවා සතිපි පඨමායොවචනෙ ඉමිනා ආදෙසමකත්වා "වා යවප්පඨමො"ති අධිකිච්ච "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො"ති යොවචනස්සෙත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගුණවන්තෙ පස්සන්තීතිදම්පි කිමුදාහරණං, තස්ස පන වුත්තනයෙන ගුණම්හා න්තුසද්දමභිනිප්ඵාදෙත්වා තතො දුතියාබහුවචනං කත්වා සතිපි න්තුම්හි අප්පඨමත්තා යොවචනස්ස ඉමිනාදෙසම කත්වා "පචාදීනමන්තා"ති අධිකිච්ච "න්තුස්සන්තො යොසු

වා" ති න්තුස්සන්තස්ස අත්තං කත්වා "අන්තො ගෙන; සෙ වා" ති අධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමාඑ" ති යොවචනස්ස එකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පසත්ථිදං පන දුතියාබහුවචනත්තාපි ඤාපනත්ථං.

123. න්තස්ස සෙ වා.

සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස න්තස්සාදෙසො හොති වා සෙ විභත්තිම්හි.

සීලවන්තස්ස ඣායිනො—සීලවතො ඣායිනො.

සෙති කිමත්ථං? සීලවා තිට්ඨති.

"න්තස්ස සෙ වා" කිමත්ථමිදං, න්තුප්පච්චයස්ස සබ්බස්සෙව සවිභත්තිස්ස න්තස්සාදෙසො හොති සෙ විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච න්තුග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අවසෙසා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව.

සීලවන්තස්ස ඣායිනොති උදාහරණං, තස්ස පන සීලසද්දතො සීලමස්ස අත්ථීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන වන්තුප්පච්චයාදිං කත්වා තතො සවිභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්ස න්තො" ති අධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස න්තස්සාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන සීලවන්තුසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්ස න්තො; න්තස්ස සෙ වා" ති අධිකිච්ච "තොතිතා සස්මිංනාසු" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තොආදෙසෙ කතෙ රූපං.

සීලවාති කිමුදාහරණං, තස්ස පන සීලවන්තුසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා සවිභත්තිස්සාභාවා ඉමිනා ආදෙසමකත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්සන්තො" ති අධිකිච්ච "ආ සිම්හි" ති න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස ආකාරාදෙසෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

124 ආ සිම්හි.

සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස ආආදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හි

ගුණවා, පඤ්ඤවා, සීලවා, බලවා, සතිමා, මතිමා.

න්තුස්සෙති කිමත්ථං? පුරිසො තිට්ඨති.

සිම්හීති කිමත්ථං? සීලවන්තො තිට්ඨන්ති.

"ආ සිම්හි" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස ආකාරාදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච න්තුග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අවසෙසා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව.

ගුණවාතිආදීනි උදාහරණානි, තානි පන සීලවාති එත්ථ වුත්තනයෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. සතිමා මතිමාති එත්ථ සතිමතිසද්දෙහි සති: මති අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති අධිකිච්ච

"සන්තාදීනි මන්තු" ති මන්තුපච්චයකරණමෙව විසෙසො. පුරිසොති කිමුදාහරණං, තං පන සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. සීලවන්තොතිපි කිමුදාහරණං, තම්පන ගුණවන්තොති ඉමිනාව සදිසං.

125. අං නපුංසකෙ

සබ්බංසෙව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස අංආදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හි නපුංසකෙ වත්තමානස්ස ලිඞ්ගස්ස.

ගුණවං චිත්තං තිට්ඨති, රුචිමං පුප්ඵං විරොචති.

සිම්හීති කිමත්ථං? වණ්ණවන්තං අගන්ධකං විරුළ්හපුප්ඵං පස්සසි.

"අං නපුංසකෙ" තිමත්ථවිදං, සබ්බසෙසව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස අංආදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හි නපුංසකෙ අත්ථෙ ගම්‍යමානෙති සඞ්ඛෙපත්ථං. විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච න්තුග්ගහණඤ්ච සිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ගුණවං රුචිමන්ති උදාහරණානි, තෙසං පන ගුණවන්තුරුචිමන්තුසද්දෙහි සිවිභත්තිං කත්වා චිත්තපුප්ඵසද්දෙහි තුල්‍යාධිකරණත්තා නපුංසකලිඞ්ගත්තා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්සන්තො; අං සිම්හි" ති අධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස අංආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි

වණ්ණවන්තන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන වණ්ණවන්තුසද්දතො අංවිභත්තිං කත්වා සිතො අභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "අමෙවා නිග්ගහීතං ඣලපෙහි" ති අංවචනස්ස නිග්ගහීතෙ සම්පත්තෙ "පචාදීනමත්ත" න්ති අධිකිච්ච "න්තුස්සන්තො යොසු ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන න්තුස්සන්තස්ස අත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

126. අවණ්ණා ච ගෙ

සබ්බංසෙව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස අංආආදෙසා හොන්ති ගෙ පරෙ.

භො ගුණවං—භො ගුණව – භො ගුණවා

චසද්දග්ගහණං අංග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

"අවණ්ණා ච ගෙ" තිමත්ථවිදං, සබ්බසෙසව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස අංඅආආදෙසා හොන්ති ගෙ පරෙති සඞ්ඛෙපත්ථං. තිපදමිදං. අවණ්ණග්ගහණෙන අකාරආකාරෙ සංගණ්හාති, චග්ගහණෙන අනන්තරෙ වුත්තං අංග්ගහණං ආකඩ්ඪති, තෙනාහ ච; අංඅආආදෙසා හොන්තීති. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච න්තුග්ගහණඤ්ච අංග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගුණවන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන ගුණවන්තුසද්දතො ආලපනාධිකාරෙ ඨිතත්තා වුත්තනයෙන විභත්තුප්පත්තිං කත්වා නාමාපදෙසමිච්ඡාවෙඞ්ග සති "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති අධිකිච්ච "ආලපනෙ ච" ති ආලපනෙකවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති සිතො ගසඤ්ඤං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස

සෙ, න්තුස්ස නෙනා, අං නපුංසකෙ'ති අධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස අංඅආආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවා දීඝම්හි කතෙ රූපානි

127 තොතිතා සස්මිංනාසු

සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස තොතිතාආදෙසා හොන්ති වා සස්මිංනා ඉච්චෙතෙසු යථාසංඛ්‍යං

ගුණවතො—ගුණවන්තස්ස, ගුණවති—ගුණවන්තස්මිං, ගුණවතා—ගුණවන්තෙන, සතිමතො—සතිමන්තස්ස, සතිමති—සතිමන්තස්මිං, සතිමතා—සතිමන්තෙන

එතෙස්විති කිමත්ථං? ගුණවා, සතිමා

"තොතිතා සස්මිංනාසු" තිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස තොතිතාආදෙසා හොන්ති සස්මිංනා ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසු පරෙසු විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච න්තුග්ගහණඤ්ච මණ්ඩූකගතිකවසෙන වත්තතෙ, "න්තස්ස සෙ වා" ති ඉතො වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

ගුණවතොතාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන ගුණවන්තුසද්දතො සස්මිංනාවිභත්තියො කත්වා "අමුස්ස මමං, සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස නෙනා, න්තස්ස සෙ වා" ති අධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස යථාසංඛ්‍යං තොතිතා ආදෙසෙ කතෙ රූපානි ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව තත්ථ ච ගුණවන්තෙනාති එත්ථ වුත්තනයෙන අන්තඤ්ච කත්වා "අතො නෙනා" ති නාවචනස්ස එනාදෙසොව විසෙසො

128 නම්හි නං වා

සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස නංආදෙසො හොති වා නම්හි විභත්තිම්හි

ගුණවතං—ගුණවන්තානං, සතිමතං—සතිමන්තානං

නම්හීති කිමත්ථං? ගුණවන්තො තිට්ඨන්ති, සතිමන්තො තිට්ඨන්ති

"නම්හි නං වා" තිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස නංආදෙසො හොති නම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච න්තුග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව ඉහ වාග්ගහණකරණං මණ්ඩූකගතානුවත්තිතස්ස උත්තරත්‍ර නානුවත්තනත්ථවිඤ්ඤාපනත්ථං

ගුණවතන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන ගුණවන්තුසද්දතො නංවිභත්තිං කත්වා 'අමුස්ස මමං, සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස නෙනා" ති අධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස නංආදෙසෙ කතෙ රූපානි ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි, තෙසං පන තෙනෙව නංවිභත්තිං කත්වා "සුනංහිසු ච, පමාදීනමත්ත" න්ති අධිකිච්ච "න්තුස්සන්තො යොසු ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන න්තුස්සන්තස්ස අත්තං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" ති

අධිකිච්ච “පුමාතිසු ච” ති දීඝෙ කතෙ රූපානි සිද්ධුදාහරණනි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

129 ඉමස්සිදමංසිසු නපුංසකෙ

සබ්බස්සෙව ඉමසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස ඉදං හොති වා අංසිසු නපුංසකෙ වත්තමානස්ස ලිඞ්ගස්ස

ඉදං චිත්තං පස්සසි, ඉදං චිත්තං තිට්ඨති, ඉමං චිත්තං පස්සසි, ඉමං චිත්තං තිට්ඨති වා

නපුංසකෙති කිමත්ථං? ඉමං පුරිසං පස්සසි, අයං පුරිසො තිට්ඨති

“ඉමස්සිදමංසිසු නපුංසකෙ” කිමත්ථමිදං, ඉමසද්දස්ස සබ්බස්සෙව සවිභත්තිස්ස ඉදමාදෙසො හොති අංසි ඉච්චෙතෙසු විභත්තිසු නපුංසකෙ විසයෙපත්තායි ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ඉදං චිත්තං පස්සසි ඉදං චිත්තං තිට්ඨතීති උදාහරණනි, එතෙසුච ත ඉමසද්දතො වුත්තනයෙන අංසිවිභත්තියො කත්වා සවිභත්තිස්ස ඉමසද්දස්ස “අමිහස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තමිති තං වා” ති අධිකිච්ච ඉමිනා ඉදමාදෙසෙ කතෙ රූපානි පස්සසි තිට්ඨතීතිමානි දුතියාපඨමන්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං වුත්තං චිත්තනිද්දෙසො නපුංසකත්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි

ඉමං පුරිසං පස්සසි අයං පුරිසො තිට්ඨතීති සිද්ධුදාහරණනි, තත්ථ ච ඉමන්ති ඉමසද්දතො වුත්තනයෙන අංවිභත්තිං කත්වා අනපුංස කත්තා ඉධ වුත්තවිධානමකත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං අයන්ති ඉමසද්දතො* සිවිභත්තිං කත්වා “සබ්බස්සිමස්සෙ වා” ති අධිකිච්ච “අනපුංසකස්සායං සිම්හි” ති ඉමසද්දස්සායමාදෙසං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

130 අමුස්සාදුං

සබ්බස්සෙව අමුසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස අදුං හොති අංසිසු නපුංසකෙ වත්තමානස්ස ලිඞ්ගස්ස

අදුං පුප්ඵං පස්සසි, අදුං පුප්ඵං විරොචති

නපුංසකෙති කිමත්ථං? අමුං රාජානං පස්සසි, අසු රාජා තිට්ඨති

“අමුස්සාදුං” කිමත්ථමිදං, අමුසද්දස්ස සබ්බස්සෙව සවිභත්තිස්ස අදුංආදෙසො හොති අං සි ඉච්චෙතෙසු විභත්තිසු නපුංසකෙසු ගමනත්ථං ඤාපනත්ථං විධිදමිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච අංසිග්ගහණඤ්ච නපුංසකග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අදුං පුප්ඵං පස්සසි අදුං පුප්ඵං විරොචතීති උදාහරණනි, එතෙසු ත අමුසද්දතො වුත්තනයෙන අංසිවිභත්තියො කත්වා “අමිහස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, ඉමස්සිදමංසිසු නපුංසකෙ” ති අධිකිච්ච ඉමිනා සවිභත්තිස්ස අමුසද්දස්ස අදුංආදෙසෙ කතෙ රූපානි

* ලොපංකත්වා

පුප්ඵන්ති නපුංසකත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං පස්සසි විරෙචතීති දුතිය, පඨමන්තත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං

අමුං රජනං පස්සසි අසු රජා තිට්ඨතීති කිමුදාහරණන්ති, තත්ථ ච අමුන්ති අමුසද්දතො අංවිභත්තිං කත්වා අනපුංසකත්තා ඉමිනාදෙසමකත්වා වුත්තනයෙන ලස්සඤ්ඤං කත්වා "අමෙමා නිග්ගහීතං ඣලපෙහි" ති අංවචනස්ස නිග්ගහීතෙ කතෙ රූපං. රජන්ති අනපුංසකත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං. අසූති අමුසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා වුත්තාකාරසම්භවතො ආදෙසමකත්වා "සබ්බස්සිමස්සෙ වා; අනපුංසකස්සායං සිම්හි" ති වත්තමානෙ "අමුස්ස මො සං" ති මකාරස්ස සකාරාදෙසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

131 ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං

ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං ඉච්චෙතං අධිකාරත්ථං වෙදිතබ්බං

"ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං' කිමත්ථමිදං, ඉතො පරං "පචාදීන මකාරො" තිදං පරියන්තං කත්වා යං වක්ඛාම තං ඉත්ථිපුමනපුංසකත්තානං සඞ්ඛ්‍යාසද්දානං හොති, තස්මා "ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං" අධිකාරම්හීති ඤාපනත්ථං ඉත්ථිපුමනපුංසකත්තවාචක සඞ්ඛ්‍යං අධිකාරම්හීති අත්ථො. අධිකාරසද්දො හෙත්ථ වචනසෙසො. "ඉත්ථී ච පුමා ච නපුංසකො වා" ති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති සහ ද්වන්දසඤ්ඤාය සමාසං කත්වා "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති සමාසං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා "වුත්තත්ථානමප්පයොගො" ති චසද්දම්පප්පයොගං කත්වා "පකති චස්ස සරන්තස්ස" ති පකතිභාවං කත්වා "සො නපුංසකලිඞ්ගො; දිගුස්සෙකත්ත" න්ති අධිකිච්ච "තථා ද්වන්දෙ පාණිතුරිය යොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදීනඤ්ච" ති නපුංසකලිඞ්ගෙකත්තඤ්ච කත්වා සමාසත්තා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති නාමම්පි කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා නපුංසකත්තා "යොනන්නි නපුංසකෙහි; අතො නිච්ච" න්ති අධිකිච්ච "සිං" ති සිස්ස අංආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා තබ්බාචකස්ස ච තබ්බොහාරෙන වොහරිතබ්බතො "ඉත්ථිපුමනපුංසකඤ්ච තං සඞ්ඛ්‍යා චා" ති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච "ද්විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො" ති සහ කම්මධාරයසඤ්ඤාය සමාසං කත්වා වුත්තනයෙන සමාසසඤ්ඤඤ්ච කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපාදිං කත්වා ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යන්ති වුත්තං. අධිකාරොයං.

132 යොසු ද්වින්නං ද්වෙ ච

ද්වින්නං සඞ්ඛ්‍යානං ඉත්ථිපුමනපුංසකවත්තමානානං සවිභත්තීනං ද්වෙ හොති යො ඉච්චෙතෙසු

ද්වෙ ඉත්ථියො, ද්වෙ ධම්මා; ද්වෙ රූපානි.

යොසූති කිමත්ථං? ද්වීසු

වසද්දග්ගහණෙන විසද්දස්ස දුවෙ වය උභ උභය දුවි ච හොන්ති යොනාංසු ඉච්චෙවමාදිසු

දුවෙ සමණා, දුවෙ බ්‍රාහ්මණා, දුවෙ ජනා වයෙන, වයං, උභින්නං, උභයෙසං, දුවින්නං

“යොසු ච්න්නං වෙ ච” සුත්තමිදං, විසද්දස්ස සම්බන්ධවාචකස්ස ඉත්ථිපුමනපුංසකෙ වත්තමානස්ස සවිභත්තිස්ස යොසු විභත්තිසු වෙආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං චතුන්නමිදං අනන්තරසුත්තම්හානුවත්තනෙ, සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච ඉධ පන විසද්දස්ස විසද්ද වාචකත්තා “විසන්දෙසු බා විසස තු” ති එත්ථ විය විසොති වත්තබ්බෙ චින්නන්ති වචනං සම්බන්ධවාචකවිසද්දතො බහුවචනමෙව හොතීති ඤාපනත්ථං.* වග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති

වෙ ඉත්ථියොනාදීනි උදාහරණානි තත්ථ ච වෙති විසද්දතො, යොවචනං කත්වා “අම්භස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, ඉත්ථිපුමනපුංසකසම්බන්ධ” න්ති අධිකිච්ච ඉමිනා සවිභත්තිස්ස විසද්දස්ස වෙආදෙසෙ කතෙ රූපං ඉත්ථිධම්මරූපසද්දප්පයොගො ඉත්ථිපුමනපුංසකත්තාධිඤ්ඤාපනත්ථං විසුති කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච ඵලාභාවා තප්ඵලං දස්සෙන්තො ‘වසද්දග්ගහණෙන දුවෙ වය උභ උභය දුවි ච හොන්ති යොනාංසු ඉච්චෙවමාදිසු’ ති ආදිමාහ තත්ථ ච දුවෙති විසද්දතො යොවචනං කත්වා විසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස වග්ගහණෙන දුවෙආදෙසෙ කතෙ රූපං වයෙනාති විසද්දතො නාවචනං කත්වා වග්ගහණෙන විසද්දස්ස වයාදෙසං කත්වා “අතො නෙනා” ති නාවචනස්ස එනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදීනි කතෙ රූපං වයන්ති විසද්දතො අංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන වයාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදීනි කතෙ රූපං උභින්නන්ති විසද්දතො නංවචනං කත්වා ඉමිනා විසද්දස්ස උභාදෙසං කත්වා “උභාදිතො නම්නන්න” න්ති නංවචනස්සින්නමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදීනි කතෙ රූපං උභයෙසන්ති විසද්දතො නංවචනං කත්වා ඉමිනා විසද්දස්ස උභයාදෙසං කත්වා “සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො” ති අධිකිච්ච “සබ්බතො නං සංසාන” න්ති නංවචනස්ස සංආදෙසං කත්වා “සුහිසවකාරො එ” ති අධිකිච්ච “සබ්බනාමානං නම්හි ච” ති අකාරස්ස එකාරාදෙසාදීනි කතෙ රූපං දුවින්නන්ති විසද්දතො නංවචනං කත්වා ඉමිනා තස්ස දුවිආදෙසං කත්වා “ණො ච චාදිතො නම්හි” ති නකාරාගමං කත්වා වා “උභාදිතො නම්නන්න” න්ති නංවචනස්ස ඉන්නමාදෙසං කත්වා වා සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

133 තිචතුන්නං තිස්සොචතස්සොතයොචත්තාරොතීණි චත්තාරි

---

* ඤාපනත්ථං විසුති සබ්බසු පොත්ථකෙ,, විසති කාසං දුවිලො

තිචතුන්නං සංඛ්‍යානං ඉත්ථිපුමනපුංසකෙ වත්තමානානං සවිභත්තීනං තිස්සොචතස්සොතයොචත්තාරොතීණිචත්තාරි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං යො ඉච්චෙතෙසු.

තිස්සො වෙදනා, චතස්සො දිසා, තයො ජනා, චත්තාරො පුරිසා; තීණි ආයතනානි, චත්තාරි අරියසච්චානි.

යොස්වීති කිමත්ථං? තීසු චතූසු

“තිචතුන්නං තිස්සොචතස්සොතයොචත්තාරොතීණිචත්තාරි” කිමත්ථමිදං, තිචතුන්නං සංඛ්‍යාවාචකානං ඉත්ථිපුමනපුංසකත්තානං සවිභත්තීනං යථාසංඛ්‍යං තිස්සොචතස්සොතයොචත්තාරොතීණි චත්තාරිආදෙසා හොන්ති යොසු විභත්තීසූති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච ඉත්ථිපුමනපුංසකසංඛ්‍යාග්ගහණඤ්ච යොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තිස්සොති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන තිචතුසද්දෙහි යොවචනං කත්වා සවිභත්තීනං තිචතුසද්දානං ඉත්ථිපුමනපුංසකෙ වත්තමානානං යථානුරූපතො “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; ඉත්ථිපුමනපුංසකසංඛ්‍යං; යොසු ද්වින්නං ද්වෙ චා”ති අධිකිච්ච ඉමිනා තිස්සොචතස්සොතයොචත්තාරොතීණිචත්තාරිආදෙසෙ කතෙ රූපානි. වෙදනාදිසද්දප්පයොගො* ඉත්ථිපුමනපුංසකත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

134. **පඤ්චාදීනමකාරො**

පඤ්චාදීනං සංඛ්‍යානං ඉත්ථිපුමනපුංසකෙ වත්තමානානං සවිභත්තීනං අන්තසරස්ස අකාරො හොති යො ඉච්චෙතෙසු

පඤ්ච, පඤ්ච; ඡ, ඡ, සත්ත සත්ත, අට්ඨ, අට්ඨ, නව, නව; දස, දස

පඤ්චාදීනමිති කිමත්ථං? ද්වෙ, තයො, චත්තාරි

“පඤ්චාදීනමකාරො” කිමත්ථමිදං, පඤ්චාදීනං සංඛ්‍යානං †ඉත්ථිපුමනපුංසකත්තානං අන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අකාරාදෙසො හොති යොසු විභත්තීසූති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච ඉත්ථිපුමනපුංසකසංඛ්‍යාග්ගහණඤ්ච යොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

පඤ්චාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පඤ්චාති පඤ්චසද්දතො යොවචනං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; ඉත්ථිපුමනපුංසකසංඛ්‍යං; යොසු ද්වින්නං ද්වෙ ච”ති අධිකිච්ච ඉමිනා අන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

135 **රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ**

සබ්බස්සෙව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤොරාජිනො ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති සෙ විභත්තිම්හි.

රඤ්ඤො—රාජිනො.

සෙති කිමත්ථං? රඤ්ඤා.

---

* වෙදනාපුරිසායතනසද්දප්පයොගො, කත්ථචි   † සඞ්ඛ්‍යානං, සීහල

"රාජස්ස රඤ්ඤො රාජිනො සෙ" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤො රාජිනො ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති සෙ විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

රඤ්ඤො රාජිනොති උදාහරණානි, තෙසං පන රාජසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා සවිභත්තිස්ස රාජසද්දස්ස "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා රඤ්ඤො රාජිනොආදෙසෙ කතෙ රූපානි

136 **රඤ්ඤං නම්හි වා**

සබ්බස්සෙව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤංආදෙසො හොති වා නම්හි විභත්තිම්හි

රඤ්ඤං—රාජූනං

"රඤ්ඤං නම්හි වා' කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤංආදෙසො හොති නම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච රාජග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

රඤ්ඤන්ති උදාහරණං, තස්ස පන රාජසද්දතො නංවචනං කත්වා රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, රාජස්ස රඤ්ඤො රාජිනො සෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා රඤ්ඤංආදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන තතො නංවචනං කත්වා වාග්ගහණෙන ඉමිනාදෙසමකත්වා "රාජස්ස රාජු සුනංහිසු ච" ති රාජසද්දස්ස රාජුආදෙසං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං' ති අධිකිච්ච 'සුනංහිසු ච' ති දීඝෙ කතෙ රූපං

137 **නාම්හි රඤ්ඤා වා**

සබ්බස්සෙව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤාආදෙසො හොති වා නාම්හි විභත්තිම්හි

තෙන රඤ්ඤා කතං කම්මං—රාජෙන වා කතං කම්මං

නාම්හීති කිමත්ථං? රඤ්ඤො සන්තකං

"නාම්හි රඤ්ඤා වා' කිමත්ථමිදං, රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤාආදෙසො හොති නාම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච රාජග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව අනන්තරසුත්තෙ සතිපි වාග්ගහණෙ ඉධ වාග්ගහණකරණං උත්තරත්‍ර වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං. යදි හි උත්තරත්‍රාපි ච වත්තෙය්‍ය, ඉධ වාග්ගහණමකත්තබ්බං භවෙය්‍ය කතං චෙතං, තෙන ඤායති න උත්තරත්‍ර වාග්ගහණං වත්තතීති අනන්තරසුත්තෙ පන වාග්ගහණං වත්තතෙවාති අනන්තරසුත්තෙ පන වාග්ගහණං නිවත්තෙත ඉධ පන වාග්ගහණං කත්වා නිවත්තෙති ඉධ වාග්ගහණකරණතො යදි හි ඉධ උත්තරත්‍රාපි වත්තෙය්‍ය ඉධෙව ච න කත්තබ්බං.* භවෙය්‍ය ඉධ වාග්ගහණකරණං අප්පයොජනත්තා පුරිමස්මිං ච උත්තරත්‍ර ච අධිකාරපත්තත්ථකාරණතො තස්මා අන

---

* ඉධෙව න කත්තබ්බං. මරම්ම

පඨමතො තරිත්වා ඉධ වාග්ගහණකරණෙන පුරිමවාග්ගහණඤ්ච ඉධ වාග්ගහණඤ්ච උත්තරත්‍ර න වත්තතෙත්‍යවගන්තබ්බං

රඤ්ඤා කතන්ති උදාහරණං, තස්ස පන රාජසද්දතො නාවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ"ති අධිකිච්ච ඉමිනා රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන රාජසද්දතො නාවචනං කත්වා "අතො නෙන"ති නාවචනස්සෙනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං තිමුදාහරණං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

138 සම්මහි රඤ්ඤෙරාජිනි

සබ්බස්සෙව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤෙරාජිනි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති සම්මහි විභත්තිම්හි

රඤ්ඤෙ—රාජිනි

"ස්මිම්හි රඤ්ඤෙරාජිනී" තිමත්ථම්දං, රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස ස්මිම්හි විභත්තිම්හි රඤ්ඤෙරාජිනි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති සුත්තත්ථං තිපදම්දං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච රාජග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

රඤ්ඤෙ රාජිනීති උදාහරණානි, කෙවලං* පන රාජසද්දතො ස්මිං විභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ"ති අධිකිච්ච ඉමිනා සවිභත්තිස්ස රාජසද්දස්ස රඤ්ඤෙරාජිනි ඉච්චාදෙසෙ කතෙ රූපානි

139 තුම්හාම්හාකං තයිමයි.

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයිමයි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං සම්මහි විභත්තිම්හි

තයි, මයි

ස්මිම්හීති කිමත්ථං? ත්වං භවසි, අහං භවාමි

"තුම්හාම්හාකං තයිමයී" තිමත්ථම්දං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං ස්මිම්හි විභත්තිම්හි යථාසංඛ්‍යං තයිමයි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති සුත්තත්ථං. ද්විපදම්දං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච ස්මිම්හිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

තයි මයීති උදාහරණානි, තෙසං පන තුම්හාම්හසද්දෙහි ස්මිං විභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, ස්මිම්හි රඤ්ඤෙරාජිනී"ති අධිකිච්ච ඉමිනා තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයිමයි ආදෙසෙ කතෙ රූපානි

ත්වං අහන්ති සිඋදාහරණානි, තෙසං පන තුම්හාම්හසද්දෙහි සිවිභත්තිං කත්වා පරතොපි තුම්හාම්හසද්දෙහි ස්මිතො අභාවා ඉමිනා ආදෙසමකත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හාකං තයිමයී"ති අධිකිච්ච "ත්වමහං සිම්හි ච"ති තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං ත්වමහංආදෙසෙ කතෙ රූපානි

---

* කාපි ඵල

140. ත්වමහං සිම්හි ච.

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං ත්වංඅහං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං සිම්හි විභත්තිම්හි

ත්වං, අහං

සිම්හීති කිමත්ථං? ත්වයි, මයි

චසද්දග්ගහණෙන තුවඤ්ච හොති.

තුවං සත්ථා.

"ත්වමහං සිම්හි ච" කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං ත්වංඅහං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති සිම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යො ව චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

තුවන්ති තුම්හසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා ඉධ චග්ගහණෙන තුම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස තුවංආදෙසෙ කතෙ රූපං

141. තවමම සෙ

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තවමම ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං සෙ විභත්තිම්හි

තව, මම

සෙති කිමත්ථං? තයි, මයි

"තවමම සෙ" කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තවමමආදෙසා හොන්ති සෙ විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තව මමාති උදාහරණානි, එතෙසං පන තුම්හාම්හසද්දෙහි සවිභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හානං තයි මයි" ති අධිකිච්ච ඉමිනා තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං යථාසංඛ්‍යං තවමමආදෙසෙ කතෙ රූපානි. සිද්ධුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

142. තුය්හංමය්හඤ්ච

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තුය්හංමය්හං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං සෙ විභත්තිම්හි

තුය්හං, මය්හං

සෙති කිමත්ථං? තයා, මයා

චසද්දග්ගහණං සෙග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

"තුය්හං මය්හඤ්ච" කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තුය්හංමය්හං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති සෙ විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච සෙග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, චග්ගහණං සෙග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තුය්හං මය්හන්ති උදාහරණානි, තෙසම්පන තුම්හාම්හසද්දෙහි සවිභත්තිං කත්වා "අම්හාසස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හානං තයිමයි ; තවමම සෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තුය්හංමය්හංආදෙසෙ කතෙ රූපානි.

තයා මයාති කිමුදාහරණානි, තෙසං පන තුම්හාම්හසද්දෙහි නා වචනං කත්වා සනෙනාපි තුම්හාම්හසද්දෙසු සවිභත්තීනො අභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "අම්හාසස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ ; තුම්හාම්හානං තයිමයි" තෑධිකිච්ච "නාම්හි තයාමයා" ති තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයාමයාදෙසෙ කතෙ රූපානි.

143 තංමමම්හි.

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තංමං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං අම්හි විභත්තිම්හි.

තං, මං

අම්හීති කිමත්ථං ? තයා, මයා

"තංමමම්හි" කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තංමං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. ද්විපද මිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතේ‍යා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තං මන්ති උදාහරණානි, තෙසම්පන තුම්හාම්හසද්දෙහි අංවිභත්තිං කත්වා "අම්හාසස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හානං තයිමයි" තෑධිකිච්ච ඉමිනා තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තංමංආදෙසෙ කතෙ රූපානි. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

144. තවංමමඤ්ච නවා

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තවංමමං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති නවා යථාසංඛ්‍යං අම්හි විභත්තිම්හි

තවං, මමං.

නවාති කිමත්ථං? තං : මං පස්සසි.

චසද්දග්ගහණං අංගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

"තවංමමඤ්ච නවා" කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තවංමමං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, චග්ගහණං අංගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, අත්‍ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තවං මමන්ති උදාහරණානි, තෙසම්පන තුම්හාම්හසද්දෙහි අංවිභත්තිං කත්වා තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං "අම්හාසස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හානං තයිමයි; තංමමම්හි" තෑධිකිච්ච ඉමිනා තවංමමංආදෙසෙ කතෙ රූපානි. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

145. නාම්හි තයාමයා.

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයාමයා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං නාම්හි විභත්තිම්හි.

තයා, මයා.

නාම්හීති කිමත්ථං? තුම්හෙහි, අම්හෙහි

“නාම්හි තයාමයා” ති කිමත්ථම්පිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයාමයා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති නාම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. විපදම්පිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විසෙසො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

උදාහරණානි පෙත්ථ වුත්තානෙව. තුම්හෙහි අම්හෙහීති සිද්ධුදාහරණානි, තෙසම්පන තුම්හාම්හසද්දෙසු හිවිභත්තිං කත්වා “සුහිස්වකාරෙ එ” ති අකාරස්සෙකාරාදෙසෙ කතෙ රූපානි

146 තුම්හස්ස තුවංත්වමම්හි.

සබ්බස්ස තුම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස තුවංත්වං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හි

කලිඞ්ගරස්ස තුවං මඤ්ඤෙ, කට්ඨස්ස ත්වං මඤ්ඤෙ.

“තුම්හස්ස තුවංත්වමම්හී” ති කිමත්ථම්පිදං, තුම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස තුවංත්වං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. තිපදම්පිදං. සවිභත්තිග්ගහණම්පිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විසෙසො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තුවං ත්වන්ති උදාහරණානි, තෙසං පන තුම්හසද්දතො අංවිභත්තිං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ” ත්‍යාදිකිච්චං ඉමිනා තුම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස තුවංත්වංආදෙසෙ කතෙ රූපානි. කට්ඨස්ස කලිඞ්ගරස්සාති එත්ථ “සිලාඝහනුඨාසපධාරපිහකුධදුහිස්සොසූයරාධික්ඛපපච්චාසුණඅනුපතිගිණපුබ්බකත්තාරොචනත්ථතදත්ථතුමත්ථාලමත්ථමඤ්ඤනාදරප්පාණිනි ගත්‍යත්ථකම්මනි ආසිංසත්ථසම්මුතිභිය්‍යසත්තම්‍යත්ථෙසු ච” ති මඤ්ඤතිප්පයොගෙ අනාදරෙ සති අප්පාණිම්හිවාචකත්තා සම්පදානසඤ්ඤං හොති, තතො “සම්පදානෙ චතුත්ථී” ති චතුත්ථීවිභත්ති හොති. අඤ්ඤථා කට්ඨංව කලිඞ්ගරම්වාති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය

147. පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදස්මා* පරෙසං වොනොආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨී ඉච්චෙතෙසු නවා.

පහාය වො ගමිස්සාමි, මා නො අජ්ජ විකන්තිංසු. ධම්මං වො දෙසිස්සාමි, සංවිභජෙථ නො රජ්ජෙන, තුට්ඨාස්මි වො පකතියා, සත්ථා නො භගවා අනුප්පත්තො.

නවාති කිමත්ථං? එසො අම්හාකං සත්ථා

තුම්හාම්හානං ඉති කිමත්ථං? එතෙ ඉසයො පස්සසි

පදතොති කිමත්ථං? තුම්හාකං සත්ථා

එතෙස්වීති කිමත්ථං? ගච්ඡථ තුම්හෙ.

---

* යදා පදස්මාති [illegible]

“පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො” තිමත්තමිදං, පදතො පරානං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං යථාසංඛ්‍යං වොනො ආදෙසා හොන්ති නවා දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසූති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච මණ්ඩූකගතිය නවාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. එත්ථ පන කිඤ්චාපි දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසූති අනියමෙත්වා වුත්තං, තථාපි “තෙමෙකවචනෙ, නාමහි” ති වුත්තත්තා දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීබහුවචන නාතියෙව සංගණ්හාතීති දට්ඨබ්බං

පහාය වො ගමිස්සාමීත්‍යාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච වොති පහාය සද්දතො පරම්හා තුම්හසද්දතො දුතියාබහුවචනං කත්වා පදතො පරත්තා තුම්හසද්දත්තා දුතියාබහුවචනත්තා ච “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හානං තයිමයි; තවංමමං ච නවා” ති අධිකිච්ච ඉමිනා සවිභත්තිස්ස තුම්හසද්දස්ස වොආදෙසෙ කතෙ රූපං පහායෙතිදම්පන දුතියන්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං පදතො පරත්තාව ; ගමිස්සාමීතිදං සුත්තාවිභාවනත්ථං. නොතිමස්ස පන මාති නිපාත පදතො පරම්හා අම්හසද්දතො දුතියාබහුවචනං කත්වා, වුත්තනයෙනිමිනා නොආදෙසෙ කතෙ රූපං තත්ථ ච මාතිදං පදතො පරත්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං, විකන්තිංසූති දුතියන්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං ; අජ්ජ ඉති සුත්තාවිභාවනත්ථං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. තත්ථ ච ධම්මන්ති පදතො පරත්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං; දෙසිස්සාමීති චතුත්ථීභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. තථා සංවිභජෙථාති පදතො පරත්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං, රජ්ජනාති චතුත්ථීභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. තථා තුට්ඨොස්මීති පදතො පරත්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං, පකතියාති ඡට්ඨීභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. සත්ථාති පදතො පරත්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං, තං චෙවං භගවාති ඉමම්පි ඡට්ඨීභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං.

එසො අම්හාකං සත්ථාති නවාග්ගහණඵලං, තස්ස පන එතසද්දතො පරම්හා අම්හසද්දතො සත්ථුසම්බන්ධවසෙන ඡට්ඨීබහුවචනං කත්වා සතිපි පදතො පරස්මිං අම්හසද්දෙ ඡට්ඨීබහුවචනෙ නවාග්ගහණෙනිමිනාදෙසමකත්වා “තුම්හාම්හෙහි නමාකං” ති නංවචනස්සාකමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

එතෙ ඉසයො පස්සසීති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ඉසිසද්දතො දුතියාබහුවචනං කත්වා සතිපි පදතො පරස්මිං දුතියාබහුවචනෙ තුම්හාම්හසද්දාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” ත්‍යාධිකිච්ච “ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා” ති ඣසඤ්ඤං කත්වා “පඨාදීනමත්තං” ත්‍යාධිකිච්ච “යොඣකතරසෙසාජෙඣා” ති ඣස්ස අත්තෙ කතෙ රූපං තත්ථ ච එතෙති පදතො පරත්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං, පස්සසීති දුතියන්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං. තුම්හාකං සත්ථාතිපි කිමුදාහරණං, තං පන සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

ගච්ඡථ තුම්හෙතිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන ගච්ඡන්තසද්දතො පරම්හා තුම්හසද්දතො පඨමාබහුවචනං කත්වා සතිපි පදතො පරස්මිං තුම්හසද්දෙ දුතියාදීනමභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා “වා යව

පඨමො' ත්‍යාදිකිච්ච "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ති යොවචනස්ස එකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. එත්ථ ච ගමිජ්ඨාති පඨමන්තවිඤ්ඤාපනත්ථං පදතො පරත්තාව

148 **තෙමෙකවචනෙ**

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදස්මා පරෙසං තෙමෙආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං චතුත්ථීඡට්ඨී ඉච්චෙතෙසු එකවචනෙසු

දදාමි තෙ ගාමවරානි පඤ්ච, දදාති මෙ ගාමවරං ඉදං තෙ රට්ඨං අයං මෙ පුත්තො

පදතොති කිමත්ථං? තව ඤාති, මම ඤාති

"තෙමෙකවචනෙ කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදතො පරානං තෙමෙආදෙසා හොන්ති චතුත්ථීඡට්ඨී ඉච්චෙතෙසු එකවචනෙසූති* ඤාපනත්ථං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච පදතොග්ගහණඤ්ච චතුත්ථීඡට්ඨීග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව එත්ථ ච කිඤ්චාපි එකවචනෙසූති අනියමවසෙන වුත්තං නාමහීති වුත්තත්තා† චතුත්ථීඡට්ඨෙකවචනානෙව සංගණ්හාතීති දට්ඨබ්බං.

තෙ මෙති උදාහරණානි, තත්ථ ච තෙති දදාමිසද්දතො පරම්හා තුම්හසද්දතො චතුත්ථෙකවචනං කත්වා සවිභත්තිස්ස තුම්හසද්දස්ස "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හානං තයිමයි පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා තෙආදෙසෙ කතෙ රූපං. සෙසානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව යෙ පනෙත්ථ තෙමෙ සද්දෙ ඨපෙත්වා වුත්තා තෙ සබ්බෙ චතුත්ථීඡට්ඨීභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං වුත්තාති දට්ඨබ්බං

තව ඤාති මම ඤාතීති කිමුදාහරණානි තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

149 **නාමහි**

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදස්මා පරෙසං තෙමෙආදෙසා න හොන්ති අමහි විභත්තිම්හි

පස්සෙය්‍ය තං වස්සසතං, ආරොග්‍යං සො මමබ්‍රවි

නාමහි කිමත්ථමිදං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදතො පරානං තෙමෙආදෙසා න හොන්ති අමහි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච පදතොග්ගහණඤ්ච දුතියාග්ගහණඤ්ච තෙමෙග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

ඉදං "පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො ති සමපත්තම්පි නිවාරෙති අයමෙත්ථ විසෙසො

150 **වා තතියෙ ච**

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දාන සවිභත්තීනං පදස්මා පරෙසං තෙමෙආදෙසා හොන්ති වා යථාසංඛ්‍යං තතියෙකවචනෙ පරෙ

---

* ඉච්චෙතෙසු එකවචනෙසූති ච දිස්සති † වුත්තත්ත පද නත්ථි

කතං තෙ පාපං—කතං තයා පාපං ; කතං මෙ පාපං—කතං මයා පාපං

පදතොති කිමත්ථං ? තයා කතං, මයා කතං.
චසද්දග්ගහණං තෙමෙග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං

“වා තතියෙ ච” කිමත්ථමිදං, සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදතො පරානං තෙමෙආදෙසා හොන්ති තතියෙකවචනෙ පරෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. චග්ගහණං තෙමෙග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච පදතොග්ගහණඤ්ච තෙමෙග්ගහණඤ්ච එකවචනග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

කතං තෙ කතං මෙති උදාහරණානි තෙසං පන කතංසද්දතො පරෙහි තුම්හාම්හසද්දෙහි තතියෙකවචනං. කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හානං තයිමයි; පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො, තෙමෙකවචනෙ” ති අධිකිච්ච ඉමිනා තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තෙමෙආදෙසෙ කතෙ රූපානි

ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි, තානි ච කිමුදාහරණානි ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

151 බහුවචනෙසු වොනො

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදස්මා පරෙසං වොනොආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං තතියාබහුවචනෙ පරෙ.

කතං වො කම්මං, කතං නො කම්මං.
පදතොති කිමත්ථං? තුම්හෙහි කතං, අම්හෙහි කතං.
බහුවචනග්ගහණෙන යොම්හි පඨමෙ වොනොආදෙසා හොන්ති

ගාමං වො ගච්ඡෙය්‍යාථ, ගාමං නො ගච්ඡෙය්‍යාම

“බහුවචනෙසු වොනො” කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදතො පරානං යථාසංඛ්‍යං වොනොආදෙසා හොන්ති තතියාබහුවචනෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච පදතොග්ගහණඤ්ච තතියාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව නනු ච බහුවචනග්ගහණමකත්තබ්බං තතියාග්ගහණානුවත්තනතො තතියෙකවචනස්ස ච හෙට්ඨා වුත්තවිධානත්තාති න න කත්තබ්බං, අසති හි බහුවචනග්ගහණෙ තතියෙකවචනෙ යෙසම්පිනාදෙසෙ විදධාතීති මඤ්ඤෙය්‍යුං සක්කුණෙය්‍යුන්තාති. තදත්ථම්පි න කත්තබ්බං, එවං ච සති අනන්තරසුත්තෙනෙකයොගමෙව කත්තබ්බං භවෙය්‍ය; න ච තං කතං, තෙන ඤායති තතො අඤ්ඤස්සාපිමිනාදෙසං විදධාතීති. තච්චවිකප්පනත්ථං විසුං වුත්තත්තා සක්කා මඤ්ඤිතුන්ති න සක්කා, කතං තෙති ආදීනම්පි දිස්සනතො. සච්චමකත්තබ්බං, එවං සන්තෙපි සිඛෙ සතන්තරමෙතා නියමාය වා හොති ඤාපකාය වාති කත්වා අත්ථන්තරවිඤ්ඤෙ

පනත්ථං,* තෙනාහ බහුවචනග්ගහණෙන යොම්හි පඨමෙ වො නොආදෙසා හොන්තීති

අථ වා එත්ථ තතියාබහුවචනසෙසකත්තා බහුවචනෙනාති වත්තබ්බෙ බහුවචනෙසූති බහුවචනනිද්දෙසො අඤ්ඤෙසම්පි සංගහණත්ථං, තෙනාහ † බහුවචනග්ගහණෙන යොම්හි පඨමෙ වොනොආදෙසා හොන්තීති අයං පනෙත්ථ යොජනා, බහුවචනෙන ගහණං = බහුවචනග්ගහණං තෙන බහුවචනග්ගහණෙනාති

සත්ථා වො සත්ථං මෙනාති උදාහරණානි, තෙසම්පන සත්ථංසද්දතො පරෙහි තුම්හාම්හසද්දෙහි තතියාබහුවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හානං තයිමයි, පදතො දුතියා චතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො, තාතියෙකවචනෙ" ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා සවිභත්තීනං තුම්හාම්හසද්දානං වොනොආදෙසෙ කතෙ රූපානි කිමුදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

ගාමං වො ගච්ඡෙය්‍යාථ ගාමං නො ගච්ඡෙය්‍යාමාති බහුවචනග්ගහණඵලානි, තෙසං පන තුම්හාම්හසද්දෙහි පඨමාබහුවචනං කත්වා ඉමිනා වොනොආදෙසෙ කතෙ රූපානි

152 පුමන්තස්සා සිම්හි

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස ආආදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හි

පුමා තිට්ඨති

සිම්හීති කිමත්ථං? පුමානො තිට්ඨන්ති

අන්තග්ගහණෙන මඝවයුව ඉච්චෙවමාදීනං ලිඞ්ගනාමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආආදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හි

මඝවා, යුවා

"පුමන්තස්සා සිම්හි" ඉච්චෙත්ථිදං, පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස සිම්හි විභත්තිම්හි ආකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සවිභත්තිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

පුමාති උදාහරණං, තස්ස පන පුමසද්දතො "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා"ති සිවිභත්තිං කත්වා 'අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ' ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං

පුමානොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන පුමසද්දතො යොවචනං කත්වා සන්ධිපි පුමසද්දතො සිතො අභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, පුමන්තස්සා සිම්හි" ත්‍යාදිකිච්ච "යොනානො" ති පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආනොආදෙසෙ කතෙ රූපං

ඉහ ච පුමස්ස අ = පුමඅ ඉති ඡට්ඨීසමාසං කත්වා තතො සරා සරෙ ලොපන්ති පුබ්බසරස්මිං ලුත්තෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ සමා

---

* ඤාපනත්ථං මරම්ම † තථාහ සද්දවි

සත්තා නාමම්ච කත්වා තතො ආදෙසාපෙක්ඛං ඡඨිං කත්වා පුමස්සාති වුත්තත්තෙවාධිප්පෙතත්ථසිජ්ඣනතො සිද්ධෙ සත්ථාරම්හස්ස* අන්තග්ගහණස්ස පයොජනං දස්සෙන්තො අන්තග්ගහණෙන මඝවයුව ඉච්චෙවමාදීනමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආආදෙසො හොතීති ආහ.

මඝවා යුවාති තදුදාහරණානි, තෙසං පන මඝවයුවසද්දෙහි සිවචනං කත්වා තෙසමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ඉධ අන්තග්ගහණෙන ආකාරාදෙසෙ කතෙ රූපානි

153 අමාලපනෙකවචනෙ

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අං හොති අලපනෙකවචනෙ පරෙ

හෙ පුමං

අලපනෙකවචනෙති කිමත්ථං? හෙ පුමානො

"අමාලපනෙකවචනෙ" කිමත්ථමිදං, පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අං හොති අලපනෙකවචනෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච පුමන්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. අං ගෙති වුත්තෙපෙව සිද්ධෙ අලපනෙකවචනෙති වචනං තබ්බාචකස්ස සද්දන්තරනිදස්සනත්ථන්ති දට්ඨබ්බං, පකති හෙසාචරියානං, යෙන කෙනචි ආකාරෙන සිස්සානං පරිඤ්ඤුප්පාදනන්ති

හෙ පුමන්ති උදාහරණං, තස්ස පන පුමසද්දතො "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ත්‍යාදිකිච්චව "අලපනෙ ච" ති සිවිභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, පුමන්තස්සා සිම්හි" ත්‍යාදිකිච්චව ඉමිනා පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අමාදෙසෙ කතෙ රූපං. තස්ස ච හෙති ආලපනත්තනිදස්සනත්ථං

කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව "අලපනෙ ච" ති විභත්තුප්පත්තිකරණමෙව විසෙසො

154 සමාසෙ ච විභාසා

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස සමාසෙ ච අංආදෙසො හොති විභාසා

ඉත්ථී ච පුමා ච නපුංසකො ච = ඉත්ථිපුංනපුංසකානි, ඉත්ථිපුංනපුංසකානං සමූහො = ඉත්ථිපුංනපුංසකසමූහො

විභාසාති කිමත්ථං? ඉත්ථිපුමනපුංසකානි

චසද්දග්ගහණමංගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

"සමාසෙ ච විභාසා" කිමත්ථමිදං, පුමසද්දන්තස්ස අංආදෙසො හොති සමාසෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං පුමන්තග්ගහණඤ්ච අංගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං අංගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

---

* සත්ථාරම්හස්ස සීහල

ඉත්ථිපුංනපුංසකසඞ්ඛ්‍යංහොති උදාහරණං, තස්ස පන ඉත්ථී ච පුමා ච නපුංසකො චාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ත්‍යාදි කිච්ච "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති සහ ද්වන්දසඤ්ඤාය සමාසං කත්වා "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති සමාසසඤ්ඤං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති චසද්දාප්පයොගං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා "පකති චස්ස සරන්තස්සා" ති සරන්තස්ස පකතිභාවං කත්වා "පුමන්තස්සා සිම්හි; අමාලපනෙකවචනෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා පුමන්තස්ස අමාදෙසං කත්වා "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං" ත්‍යාදිකිච්ච "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තෙ කතෙ නෙතබ්බ නීතෙ සමාසත්තා නාමංව කත්වා පුප්ඵන්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සෙසුදාහරණං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

155. යොස්වානො.

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආනොආදෙසො හොති යොසු විභත්තිසු

පුමානො ; හෙ පුමානො.

යොස්විති කිමත්ථං? පුමා.

"යොස්වානො" තිමච්චිදං, පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආනො ආදෙසො හොති යොසු විභත්තීසූති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච පුමන්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, ආනො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව උදාහරණානි සෙසා වුත්තානෙව.

156. අනෙ ස්මිම්හි වා.

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආනෙආදෙසො හොති වා ස්මිම්හි විභත්තිම්හි.

පුමානෙ—පුමෙ වා

"අනෙ ස්මිම්හි වා" තිමච්චිදං, පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ස්මිම්හි විභත්තිම්හි ආනෙආදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච පුමන්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, ආනෙ ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. සෙසා සත්තමී විභාසග්ගහණෙ ඉධ වාග්ගහණකරණං අනන්තරසුත්තස්ස විභාසග්ගහණං න වත්තතීති ඤාපනත්ථං.

පුමානෙති උදාහරණං, තස්ස පන පුමසද්දතො ස්මිංවිභත්තිං කත්වා "අමාස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, පුමන්තස්සා සිම්හි" ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා පුමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආනෙආදෙසෙ කතෙ රූපං.

ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන තතො ච ස්මිංවිභත්තිං කත්වා "අතො නෙන ; සො වා ; සබ්බයොනීනමාඑ" ත්‍යාදිකිච්ච "ස්මා ස්මිනනං වා" ති ස්මිනො එආදෙසෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

157. **හිවිභත්තිම්හි ච.**

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස හිවිභත්තිම්හි ච ආනෙආදෙසො හොති.

පුමානෙහි—පුමානෙභි.

පුන විභත්තිග්ගහණං කිමත්ථං? සවිභත්තිග්ගහණනිවත්තනත්ථං. පුමානෙහි

චසද්දග්ගහණෙන මඝවයුව ඉච්චෙවමාදීනමන්තස්ස ආනආදෙසො හොති සිනොඅංයො ඉච්චෙතෙසු විභත්තිසු; පුමකම්මථාමන්තස්ස චුකාරො හොති සස්මාවිභත්තිසු.

යුවානො, යුවානා; යුවානං, යුවානෙ, මඝවානො, මඝවානා; මඝවානං, මඝවානෙ; පුමුනො, පුමුනා; කම්මුනො, කම්මුනා; ථාමුනො, ථාමුනා.

“හිවිභත්තිම්හි ච” කිමත්ථමිදං, පුමසද්දන්තස්ස ආනෙආදෙසො හොති හිම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. පුමන්තග්ගහණඤ්ච ආනෙග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙතං. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

පුමානෙහි පුමානෙභීති උදාහරණානි, තෙසම්පන පුමසද්දතො හිවිභත්තිං කත්වා “පුමන්තස්සා සිම්හි; අතෙ සම්හි වා” ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා පුමන්තස්ස ආනෙආදෙසෙ කතෙ: පච්ඡිමස්මිං හිවිභත්තියා “ස්මාහිස්මින්නං ම්හාභිම්හි වා” ති භිආදෙසෙ කතෙ රූපානි.

පුන විභත්තිග්ගහණං සථාධිකතසවිභත්තිග්ගහණනිවත්තනත්ථං. තෙනාහ; පුන විභත්තිග්ගහණං කිමත්ථං. සවිභත්තිග්ගහණනිවත්තනත්ථන්ති.

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො චසද්දග්ගහණෙනාති ආදිමාහ.

යුවානොති යුවසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා ඉධ චග්ගහණෙන යුවසද්දන්තස්ස ආනාදෙසං කත්වා “අතො නෙන” ති අධිකිච්ච “සො” ති සිස්ස ඔකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. යුවානාති යුවසද්දතො යොවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන ආනාදෙසං කත්වා “අතො නෙන; සො වා” ත්‍යාධිකිච්ච “සබ්බයොනීනමාඑ” ති යොවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. යුවානන්ති යුවසද්දතො අංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ආනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. යුවානෙති තතො දුතියායොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ආනාදෙසං කත්වා “සබ්බයොනීනමාඑ” ති යොවචනස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි යථානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. පුමුනොති ආදිසු “ඣලතො සස්ස නො වා” ති සස්ස නොආදෙසො ච; “ස්මා නා” ති වත්තමානෙ “ඣලතො ච” ති ස්මාවචනස්ස නාආදෙසො ච විසෙසො.

158 සුස්මිං වා

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස සු ඉච්චෙතස්මිං විභත්තිම්හි ආ ආදෙසො හොති වා

පුමාසු—පුමෙසු වා

"සුස්මිං වා" කිමත්ථමිදං, පුමසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසො හොති සුස්මිං විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. පුමන්තග්ගහණඤ්ච විභත්තිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. හෙට්ඨා වාග්ගහණෙ සතිපි ඉධ වාග්ගහණකරණං අනන්තරසුත්තස්ස වාග්ගහණස්ස නානුවත්තනතාවිඤ්ඤාපනත්ථං

පුමාසූති උදාහරණං, තස්ස පන පුමසද්දතො සුවිභත්තිං කත්වා "පුමන්තස්සා සිම්හි, හිවිභත්තිම්හි වා" තාදිකිච්චෙ ඉමිනා පුමසද්දන්තස්ස ආකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං

ඉතරං වාග්ගහණඵලං තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව, "සුහිස්වකාරො එ" ති අකාරස්සෙකාරකරණමෙව විසෙසො

159 උං නාම්හි ච

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස ආඋආදෙසා හොන්ති වා නාම්හි විභත්තිම්හි

පුමානා—පුමුනා—පුමෙන වා.

චසද්දග්ගහණං ආග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

"උං නාම්හි ච" කිමත්ථමිදං, පුමසද්දන්තස්ස නාම්හි විභත්තිම්හි ආඋආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. පුමන්තග්ගහණඤ්ච විභත්තිග්ගහණඤ්ච ආග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං ආග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

පුමානා පුමුනාති උදාහරණානි, තෙසම්පන පුමසද්දතො නාවිභත්තිං කත්වා "පුමන්තස්සා සිම්හි, හිවිභත්තිම්හි ච සුස්මිං වා" තාදිකිච්චෙ ඉමිනා පුමසද්දන්තස්ස ආඋආදෙසෙ කතෙ රූපානි ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

160 අ කම්මන්තස්ස ච

කම්ම ඉච්චෙවමන්තස්ස ච අඋආදෙසා හොන්ති වා නාම්හි විභත්තිම්හි

කම්මනා—කම්මුනා—කම්මෙන වා

චසද්දග්ගහණෙන මඝවයුව ඉච්චෙවමාදීනමන්තස්ස අඋ ආදෙසා හොති ක්වචි නාසු ඉච්චෙතෙසු

මඝවානා, මඝවාසු, මඝවෙන වා, යුවානා, යුවාසු, යුවෙන වා

ඉති නාමකප්පෙ දුතියො කණ්ඩො

"අ කම්මන්තස්ස ච" කිමත්ථමිදං, කම්මසද්දන්තස්ස නාම්හි විභත්තිම්හි උඅආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං

තිපදමිදං විභත්තිග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච උග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කම්මනා කාමුනාති උදාහරණානි, තෙසම්පන කම්මසද්දතො නාවිභත්තිං කත්වා තතො "සිවිභත්තිම්හි ච, සුසම්හි වා, උ නාම්හි ච" ත්‍යධිකිච්ච ඉමිනා කම්මසද්දන්තස්ස අඋආදෙසෙ කතෙ රූපානි ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො චග්ගහණෙන මඝවයුව ඉච්චෙවමාදීනමන්තස්ස ආආදෙසො හොති ක්වචි නාසු ඉච්චෙතෙසූති ආදිමාහ උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං නාමකප්පෙ දුතියො පරිච්ඡෙදො

---

161 තුම්හාම්හෙහි නමාකං

තෙහි තුම්හාම්හෙහි නංවචනස්ස ආකං හොති

තුම්හාකං, අම්හාකං

නම්හීති කිමත්ථං? තුම්හෙහි; අම්හෙහි

"තුම්හාම්හෙහි නමාකං" කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හෙහි නංවචනස්ස ආකංආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

තුම්හාකං අම්හාකන්ති උදාහරණානි, තෙසම්පන තුම්හාම්හසද්දෙහි නංවචනං කත්වා ඉමිනා නංවචනස්ස ආකමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

162 වා ය්වප්පඨමො

තෙහි තුම්හාම්හෙහි යො අප්පඨමො ආකං හොති වා

තුම්හාකං පස්සසි—තුම්හෙ පස්සසි වා; අම්හාකං පස්සසි—අම්හෙ පස්සසි වා

යොති කිමත්ථං? තුම්හෙහි, අම්හෙහි

අප්පඨමොති කිමත්ථං? ගච්ඡථ තුම්හෙ—ගච්ඡාම මයං

වාති විකප්පනත්ථෙන යොනං අංආනං හොන්ති

තුම්හං—තුම්හානං; අම්හං—අම්හානං

"වා ය්වප්පඨමො" කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දෙහි අප්පඨමො යො ආකං හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච ආකංගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

තුම්හාකං පස්සසි අම්හාකං පස්සසීති උදාහරණානි, තෙසම්පන තුම්හාම්හසද්දෙහි දුතියාබහුවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා තස්සාකමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි තත්ථ ච පස්සසීතිදම්පන දුතියන්තවිඤ්ඤාපනත්ථං. ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි, තෙසම්පන තෙහෙව දුතියාබහුවචනං

කත්වා “අතො නෙත ; සො වා” ත්‍යාදිකිච්ච “සබ්බයොනීනමා ඒ” ති නාසෙසකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි

තුම්හෙහි අම්හෙහීති කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. ගච්ඡථ තුම්හෙ ගච්ඡාම මයන්ති ඉමානිපි කිමුදාහරණානි, තත්‍ථ ච තුම්හෙති තුම්හසද්දතො පඨමායොවචනං කත්වා “වා ය්‍වප්පඨමො” ත්‍යාදිකිච්ච “සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො” ති යොවච නාසෙසකාරං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. මයන්ති අම්හසද්දතො පඨමායොවචනං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ” ත්‍යාදිකිච්ච “මයං යොම්හි පඨමෙ” ති අම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස මයංආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

163. සස්සං.

තෙහි තුම්හාම්හෙහි සස්ස විභත්තිස්ස අංආදෙසො හොති වා.

තුම්හං දීයතෙ, තුම්හං පරිග්ගහො ; අම්හං දීයතෙ, අම්හං පරිග්ගහො මය්හං දීයතෙ, මය්හං පරිග්ගහො ; මමං දීයතෙ, මමං පරිග්ගහො.

සස්සෙති කිමත්ථං? තුම්හෙසු, අම්හෙසු

“සස්සං” කිමත්ථමිදං, තෙහි තුම්හාම්හසද්දෙහි සස්ස විභත්තිස්ස අංආදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තුම්හං දීයතෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච පුබ්බපුබ්බකානි මූලොදාහරණානි ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව තත්‍ථ ච තුම්හන්ති තුම්හසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා “තුම්හාම්හෙහි නමාකං ; වා ය්‍වප්පඨමො” ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා සස්ස විභත්තිස්ස අංආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව තත්‍ථ ච දීයතෙ පරිග්ගහොතිමානි චතුත්ථීඡට්ඨීභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං වුත්තානි. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

164. සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො.

සබ්බෙසං සබ්බනාමානං අකාරතො පරො පඨමො යො එත්තමාපජ්ජතෙ.

සබ්බෙ, යෙ, තෙ, කෙ, තුම්හෙ, අම්හෙ, ඉමෙ

සබ්බනාමානමිති කිමත්ථං? දෙවා, අසුරා, නාගා, ගන්ධබ්බා

අකාරතොති කිමත්ථං? අමූ පුරිසා.

යොති කිමත්ථං ? සබ්බො, යො, සො, කො, අයං.

පඨමග්ගහණං උත්තරසුත්තත්ථං.

“සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො” ති කිමත්ථමිදං, සබ්බෙසං සබ්බනාමානං අකාරතො පරො පඨමො යො එත්තමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං, යොග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සබ්බෙසං නාමානි = සබ්බනාමානි, සබ්බනාමානං අකාරො = සබ්බනාමකාරො, තතො සබ්බනාමකාරතො

සබ්බෙ යෙ තෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සබ්බයත කිංතුම්හඅම්හඉම ඉච්චෙතෙහි පාටිපදිකෙහි වුත්තනයෙන පඨමා යොවචනං කත්වා "වා ය්වප්පඨමො" ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා යොවචනස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. එත්ථ ච කෙති කිංසද්දස්ස "කිස්ස ක වෙ ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන කකාරාදෙසො හොති

දෙවාතත්‍යාදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන දෙවාදිසද්දෙහි යොවචනං කත්වා "අතො නෙන; සො වා" ත්‍යාධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමාඑ" ති යොවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. අමූතිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන අමුසද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ලසඤ්ඤං කත්වා "ඣලතො සස්ස නො වා" ත්‍යාධිකිච්ච "ඝපතො ච යොනං ලොපො" ති යොවචනස්ස ලොපං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ"න්ති දීඝෙ කතෙ රූපං.

සබ්බාතත්‍යාදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසම්පන සබ්බාදිසද්දෙහි සිවචනං කත්වා "අතො නෙන" ත්‍යාධිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. තත්ථ ච සොති එත්ථ තසද්දතො සිවචනං කත්වා තකාරස්ස "අනපුංසකස්සායං සිම්හි; අමුස්ස මො ස" න්ති අධිකිච්ච "එතතෙසං තො" ති සකාරාදෙසො හොති, කොති එත්ථ වුත්තනයෙන කිංසද්දස්ස කකාරාදෙසො හොති අයන්තිමස්ස පන ඉමසද්දතො සිවචනං කත්වා "සබ්බස්සිමස්සෙ වා" ත්‍යාධිකිච්ච "අනපුංසකස්සායං සිම්හි" ති ඉමසද්දස්ස අයමාදෙසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං.

ඉධ පන සබ්බනාමකාරතෙ ති වුත්තෙනෙව : "වා ය්වප්පඨමො" ති ඉතො යොග්ගහණස්සානුවත්තනතො අධිපෙතත්තෙ සිද්ධෙපි පඨමග්ගහණකරණං උත්තරසුත්තත්ථං. නනු පඨමොති අවුත්තෙ දුතියායොවචනස්සෙති සංකා සියාති. න සියා, කස්මා යදි පන සබ්බනාමකාරතො දුතියායොවචනස්සත්තං සන්ධායෙතං වුත්තං, භවෙය්‍ය ඉදමෙවාවචනීයං භවෙය්‍ය, "සබ්බයොනීනමාඑ" ති අකාරන්තතො දුතියායොවචනස්සෙකාරාදෙසස්සූපලබ්භනතොති. නනු තත්ථ විකප්පවසෙන වුත්තත්තා නිච්චවිධානත්ථමිදන්ති සක්කා මන්තුන්ති න සක්කා, තත්ථ වාග්ගහණස්ස ව්‍යවත්ථිතත්තාති ; තස්ස පන ව්‍යවත්ථිතා තත්ථෙව වුත්තා, භවත්වෙවං කස්මා ච තත්ථ න වුත්ත න්ති. ඉධුප්පත්තිතො* අවගන්තබ්බස්සත්ථස්ස ආවිකරණත්ථන්ති. යදි එවං උත්තරසුත්තෙපි චද්ධම්හා සබ්බනාමම්හා අකාරන්තතො යොවචනස්සෙකාරාදෙසස්ස වුත්තත්තා තදත්ථම්පි න වත්තබ්බං.

* තඤ්ඤුප්පත්තිතො, මරම්ම.

භවෙය්‍යාති. තං න වත්තබ්බං, කස්මා "සබ්බයොනීනමාඑ" ති එත්ථ වාග්ගහණස්ස නිවත්තිතත්තා, තෙන කත්ථචි නියතවසෙන සියා කත්ථචි න සියාති එකෙකස්සෙව රූපස්සුප්පාදනත්ථමිදං වුත්තන්තිපි මන්තබ්බතො, තස්මා තදාසංකානිවත්තනත්ථම්පි පඨමග්ගහණං කතං තෙනාහ; පඨමග්ගහණමුත්තරසුත්තත්ථන්ති.

165. ද්වන්දට්ඨා වා

තස්මා සබ්බනාමඅකාරතො ද්වන්දට්ඨා යො පඨමො එත්තමාපජ්ජතෙ වා.

කතරකතමෙ—කතරකතමා.

සබ්බනාමානමිති කිමත්ථං? දෙවා, අසුරා, නාගා, ගන්ධබ්බා, මනුස්සා

ද්වන්දට්ඨාති කිමත්ථං? තෙ සබ්බෙ.

"ද්වන්දට්ඨා වා" ති මිච්චිදං, තස්මා සබ්බනාමකාරතො ද්වන්දට්ඨම්හා යො පඨමො විකප්පෙන එත්තමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. යොග්ගහණඤ්ච සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච අකාරග්ගහණඤ්ච පඨමග්ගහණඤ්ච එග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අපෙතෙ සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව. ද්වන්දෙ ඨිතො = ද්වන්දට්ඨො, ද්වන්දවසෙන ඨිතො අත්ථොතිපි ද්වන්දට්ඨො, තස්මා ද්වන්දට්ඨා.

කතරකතමෙති උදාහරණං, තස්ස පන කතරො ච කතමො චාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ත්‍යාදිකිච්චං "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති සහ ද්වන්දසඤ්ඤඤ්ච සමාසං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති චසද්දමප්පයොගං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා "පකති චස්ස සරන්තස්සා" ති පකතිභාවං කත්වා සමාසත්තා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච" ති නාමමිව කත්වා "ජිනවචනයුත්තං හි" ත්‍යාදිකිච්චං "ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති ලිඞ්ගං ඨපෙත්වා "ජිනවචනයුත්තං හි; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ත්‍යාදිකිච්චං "තතො ච විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "සි යො අං යො නා හි ස නං ස්මා හි ස නං ස්මිං සු" ති තස්සාපත්තියම්පසඞ්ගෙ සති 'චතාගිචජානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති' ති කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමං කත්වා තස්සාපත්තියම්පසඞ්ගෙ සති 'චතාගි = පෙ = චතයි' ති කත්වා 'බහුම්හි වත්තබ්බෙ බහුවචනං' ති බහුවචනයොවිභත්තිං කත්වා "වා යෙවප්පඨමො; සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ත්‍යාදිකිච්චං ඉමිනා යොවචනස්සෙත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං., ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තම්පන වුත්තසදිසමෙව. කෙවලම්පනෙත්ථ වාග්ගහණෙනිම්නාදෙසම්පි කත්වා "අතො නෙන; සො වා" ත්‍යාදිකිච්චං "සබ්බයොනීනමාඑ" ති යොවචනස්සාකාරදෙසොව විසෙසො. හෙට්ඨා වාග්ගහණෙ සතිපි ඉධ වාග්ගහණකරණං අනන්තරසුත්තස්ස වාග්ගහණනිවත්තනත්ථතාවිඤ්ඤාපනත්ථං. කිමුදාහරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

166 නාඤ්ඤං සබ්බනාමිකං

සබ්බනාමිකවිධානං ද්වන්දට්ඨා නාඤ්ඤං* කාරියං හොති

(පුබ්බා ච අපරා ච =) පුබ්බාපරානං, (පුබ්බා ච උත්තරා ච =) පුබ්බුත්තරානං, (අධරා ච උත්තරා ච =) අධරුත්තරානං.

“නාඤ්ඤං සබ්බනාමිකං” කිමත්ථමිදං, ඉධ වුත්තමෙත්තං ඨපෙත්වා යං අඤ්ඤං “සබ්බනාමානං නම්හි ච, සබ්බතො නං සංසානං” ති ආදිනා වුත්තවිධානමත්ථි, තං සබ්බං ද්වන්දට්ඨානං සබ්බනාමානං න කත්තබ්බන්ති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච ද්වන්දග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව සබ්බෙසං නාමානි = සබ්බනාමානි, සබ්බනාමානං විහිතං සබ්බනාමෙහි වා සබ්බනාමිකං “යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො” ති අධිකිච්ච “තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච” ති එත්ථ චග්ගහණෙන ණිකප්පච්චයො හොති, සබ්බනාමෙසු නියුත්තං සබ්බනාමෙසු සන්නිධාපිතන්ති වා අත්ථෙ තෙනෙව ණිකප්පච්චයො හොතීති දට්ඨබ්බං

පුබ්බාපරානන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුබ්බාපරානන්ති පුබ්බා ච අපරා චාති අත්ථෙ හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ද්වන්දසමාසං කත්වා තතො ඡට්ඨීබහුවචනං කත්වා “සුහිස්වකාරො එ” ත්‍යධිකිච්ච “සබ්බනාමානං නම්හි ච” ති අකාරස්සෙකාරාදෙසෙ සම්පත්තෙ “සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො” ත්‍යධිකිච්ච “සබ්බතො නං සංසානං” ති ආදෙසවයම්හි ච සම්පත්තෙ “සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, ද්වන්දට්ඨා වා” ත්‍යධිකිච්ච ඉමිනා තං සබ්බං පටිසෙධෙත්වා “යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං” ත්‍යධිකිච්ච “සුනංහිසු ච” ති දීඝෙ කතෙ රූපං ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව

167. බහුබ්බීහිම්හි ච

බහුබ්බීහිම්හි ච සමාසෙ සබ්බනාමිකවිධානං නාඤ්ඤං කාරියං හොති

(පියො පුබ්බො යස්ස සො =) පියපුබ්බාය, පියපුබ්බානං, පියපුබ්බෙ, පියපුබ්බස්ස.

චෙති කිමත්ථං ? සබ්බනාමිකවිධානඤ්ච හොති, දක්ඛිණපුබ්බස්සං දක්ඛිණපුබ්බස්සා, උත්තරපුබ්බස්සං, උත්තරපුබ්බස්සා

“බහුබ්බීහිම්හි ච” කිමත්ථමිදං, සබ්බනාමානං වුත්තප්පකාරානං විධානමඤ්ඤමෙත්තං ඨපෙත්වා බහුබ්බීහිම්හි සමාසෙ සති න කත්තබ්බන්ති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච නග්ගහණඤ්ච අඤ්ඤග්ගහණඤ්ච සබ්බනාමිකග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

පියපුබ්බායාතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පියපුබ්බායාති පියො පුබ්බො යස්සාති අත්ථෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, අමාදයො පරපදෙහි” ත්‍යධිකිච්ච “අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි” ති සමාසං

---

* ද්වන්දට්ඨා නාඤ්ඤන්ති දිස්සති

කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ පියපුබ්බසද්දතො ඉත්ථිවාචකතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කත්වා, තතො වුත්තනයෙන සවිභත්තිං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො ; ගෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" තදධිකිච්ච "ආ ගො" ති සසඤ්ඤං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො ; සබ්බතො කො" තදධිකිච්ච "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" ති සවිභත්තිස්ස සාදෙසෙ සම්පත්තෙ "සබ්බනාමිකාරතෙ පඨමො ; නාඤ්ඤං සබ්බනාමික" තදධිකිච්ච ද්විතා පටිසෙධං කත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" තදධිකිච්ච "ඝතො නාදීනං" ති සවිභත්තිස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. අථවා වුත්තනයෙන කතසඤ්ඤතො පියපුබ්බසද්දතො සත්තමෙකවචනං කත්වා වුත්තනයෙන සංසාදෙසෙ සම්පත්තෙ ද්විතා පටිසෙධං කත්වා වුත්තනයෙන ආයාදෙසං කත්වා තස්සාපි "ඝතො ජි ස්මිංසයං" ති පටිසෙධෙ සම්පත්තෙ ද්විතාව පටිසෙධෙ කතෙ රූපං. පියපුබ්බාහසන් තතො නාවචනං කත්වා "සබ්බනාමිකාරතෙ පඨමො" තදධිකිච්ච "සබ්බතො නං සංසානං" ති නංවචනස්ස සංසානමාදෙසෙ සම්පත්තෙ "සුකිසබ්බකාරෙ ඒ" තදධිකිච්ච "සබ්බනාමානං නම්හි ච" ති එකාරාදෙසෙ ච සම්පත්තෙ ද්විතා පටිසෙධං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" තදධිකිච්ච "සුනංහිසු ච" ති දීඝෙ කතෙ රූපං. පියපුබ්බායාති වුත්තනයෙන කතසමාසතො පියපුබ්බසද්දතො ආපච්චයාදිං කත්වා තතො සත්තමෙකවචනං කත්වා "සබ්බනාමිකාරතෙ පඨමො, සබ්බතො කො" තදධිකිච්ච "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" ති සංසාදෙසෙ සම්පත්තෙ ද්විතා පටිසෙධං කත්වා "ඝපි ස්මිංසන්නගතාකමිකාරගතා" ති අන්තස්ස අකාරං කත්වා* "අතො නෙන ; සො වා ; සබ්බයොනීනමාඑ" තදධිකිච්ච "ස්මාස්මිංනං වා" ති ස්මිංනො එකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පියපුබ්බාසාති පියපුබ්බසද්දතො ආපච්චයාදිං කත්වා "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" ති සාදෙසෙ සම්පත්තෙ ද්විතා පටිසෙධං කත්වා වුත්තනයෙනාකාරස්ස අකාරාදෙසං කත්වා "සාගමො සෙ" ති සාගමෙ කතෙ රූපං.

'අතනසන්ධිතා කිපාකානං වනානනඤ්ඤස්ස ච කිපානානා' කත්ථ ලං අශුඤ්ඤෙනා 'එවති කිමත්ථං? සබ්බනාමිකවිධානව නොති' ති අත තත්ථ ච අනිච්ඡපුබ්බස්සාති අනිච්ඡ ච පුබ්බා එවති අතෙ "නාම්හා සම්ාසෙ ළුත්තාවො" තදධිකිච්ච "නාම්හා සම්ාසෙ වා ද්වෙ වියෙසු" ති වුත්තනයෙන සමාසං කත්වා විභත්තිලොපාදිම්හි කත්වා අනිච්ඡපුබ්බසද්දතො ආපච්චයාදිං කත්වා තතො ඝසඤ්ඤං කත්වා "සබ්බනාමිකාරතෙ පඨමො, සබ්බතො කො"

* චතුත්ථිසිංහිසකසාහයක සද්දෙ පටිපාටිනිද්දෙසෙ අකාරදෙසනාදරං රූපසිද්ධියං ච දිස්සති, අසද්දෙදෙ ආදරීන ඉකාරනිද්දෙසො පටිච කත්වා [illegible]

ත්‍යාදිකිච්ච "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" ති සංසාදෙසං කත්වා "සංසාසෙවකවචනෙසු ච" ත්‍යාදිකිච්ච "ඝො රස්සං" ති ආකාරස්ස රස්සං කත්වා "සාගමො සෙ" ත්‍යාදිකිච්ච "සංසාසෙවකවචනෙසු ච" ති සාගමෙ කතෙ රූපානි. ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව

168 **සබ්බතො නං සංසානං.**

සබ්බතො සබ්බනාමතො නංවචනස්ස සංසානං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති

සබ්බෙසං—සබ්බෙසානං, සබ්බාසං—සබ්බාසානං, යෙසං—යෙසානං, යාසං—යාසානං තෙසං—තෙසානං, තාසං—තාසානං, කෙසං—කෙසානං, කාසං—කාසානං, ඉමෙසං—ඉමෙසානං, ඉමාසං—ඉමාසානං, අමුසං—අමුසානං

නන්ති කිමත්ථං? සබ්බස්ස, යස්ස, තස්ස, කස්ස එවං සබ්බත්ථ

"සබ්බතො නං සංසානං" කිමත්ථමිදං, සබ්බතො සබ්බනාමතො නංවචනස්ස සංසානං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සබ්බනාමග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යො, යෙව සං ච සානං ච = සංසානං ඉධ පන සබ්බග්ගහණං හෙට්ඨා අකාරතොති නියමෙත්වා වුත්තත්තා තදපගමකරණත්ථං

සබ්බෙසානන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බෙසං සබ්බෙසානන්ති සබ්බසද්දතො නංවචනං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා නංවචනස්ස සංසානංආදෙසෙ කත්වා "සුහිස්වකාරෙ එ" ත්‍යාදිකිච්ච "සබ්බනාමානං නම්හි ච" ති අකාරස්ස එත්තෙ කතෙ රූපානි සබ්බාසං සබ්බාසානන්ති සබ්බසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා තතො නංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස සංසානමාදෙසෙ කත්වා අනකාරන්තත්තා එකාරාදෙසමකතෙ රූපානි ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව කිංසද්දස්ස "කිස්ස ක වෙ ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන කාදෙසොව විසෙසො.
අමුසං අමුසානන්ති එත්ථ "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" ත්‍යාදිකිච්ච "සුනංහිසු ච" ති දීඝොව විසෙසො කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

169 **රාජස්ස රාජු සුනංහිසු ච**

සබ්බස්ස රාජසද්දස්ස රාජුආදෙසො හොති සුනංහි ඉච්චෙතෙසු

රාජූසු, රාජූනං, රාජූහි, රාජූභි

සුනංහිසූති කිමත්ථං? රාජා

චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං රාජෙසු, රාජානං, රාජෙහි, රාජෙභි.

"රාජස්ස රාජු සුනංහිසු ච" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස රාජසද්දස්ස රාජුආදෙසො හොති සුනංහි ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසූති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං සබ්බග්ගහණං අත්ථවසා විභත්තිවිපරිණාමතො ඡට්

නතාවසෙනෙත සම්බන්ධො හොති, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව වග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති

රජ්ජූති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච රජ්ජූති රජසද්දතො සුවිභත්තිං කත්වා "සබ්බතො නං සංසානං" ඉච්චාධිකිච්ච ඉමිනා සබ්බස්ස රජසද්දස්ස රජ්ජු ආදෙසං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" ඉච්චාධිකිච්ච "සුනංහිසු ච" ති දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.* රජ්ජෙභීති එත්ථ "ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" ති භාදෙසොව විසෙසො

රාජාති කිමුදාහරණං, තස්ස පන රජසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා සතිපි රජසද්දෙ සාදිනාමභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිතො අමානං" ඉච්චාධිකිච්ච "ස්‍යා ච" ති සිතො ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

අලුත්තත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො වග්ගහණමවධාරණත්ථන්ති ආදිමාහ. තත්ථ ච අවධාරණං නාම හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ඛවිසිච්චතං. රජ්ජූහනාදීනි තස්සොදාහරණානි, තෙසම්පන රජසද්දතො සාදයො කත්වා සතිපි රජසද්දතො සාදිම්හි වග්ගහණෙනිමිනාදෙසමකත්වා අද්ධනානං අකාරස්ස "සුහිස්වකාරො එ" ති එකාරාදෙසං කත්වා, ඉතරස්ස අකාරස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන දීඝෙ කතෙ රූපානි

170 සබ්බස්සිමස්සෙ වා

සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස එකාරො හොති වා සුනංහි ඉච්චෙතෙසු

එසු — ඉමෙසු, එසං — ඉමෙසං, එහි — ඉමෙහි

ඉමස්සාති කිමත්ථං? එතෙසු, එතෙසං, එතෙහි

"සබ්බස්සිමස්සෙ වා" ති ඉදං, සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස එකාරො හොති සුනංහි ඉච්චෙතෙසු විභත්තිසු විකප්පෙනාති අත්ථො. චතුප්පදමිදං සුනංහිගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

පුන සබ්බගහණම්පි විසෙසවාචීවුත්තො "සුහිස්වකාරො එ, සබ්බනාමානං නම්හි ච" ති ඉච්චිමෙහි ඉමසද්දන්තස්ස විකප්පෙන එකාරත්ථම්පි සංකා සියා, තං නිවත්තනත්ථං

එසූතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච එසූති ඉමසද්දතො සුවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තම්භිනිද්දිට්ඨිනා සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස එකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. එසං එහීතිපි වුත්තනයෙනෙව, එසන්ති එත්ථ වුත්තනයෙන නංවචනස්ස සමාදෙසොව විසෙසො. ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

එතෙසූතිආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසම්පන් එතසද්දතො සාදයො කත්වා අද්ධනානං "සුහිස්වකාරො එ" ති එකාරාදෙසං කත්වා ඉතරස්ස තමෙවාධිකිච්ච "සබ්බනාමානං නම්හි ච" ති එකාරාදෙසං කත්වා නංවචනස්ස වුත්තනයෙන සමාදෙසෙ කතෙ රූපානි

---

* වුත්තාද්ධකෙ ඊරල

171. අනිමි නාම්හි ච.

ඉමසද්දස්ස සබ්බස්සෙව අනඉමි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති නාම්හි විභත්තිම්හි

"අනෙන ධම්මදානෙන සුඛිතා හොතු සා පජා,
ඉමිනා බුද්ධපූජෙන පත්වාන අමතං පදං."

නාම්හීති කිමත්ථං? ඉමෙසු, ඉමෙසං, ඉමෙහි

චසද්දග්ගහණං වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං.

"අනිමි නාම්හි ච" ඉච්චිදං, සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස නාම්හි විභත්තිම්හි අනඉමි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං, සබ්බග්ගහණං ච ඉමග්ගහණං ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. අන ච ඉමි ච = අනිමි, චන්දවිසයො විග්ගහො. චග්ගහණං වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං, අනෙකත්ථත්තා හි නිපාතානං.

අනෙන ඉමිනාත්‍යුදාහරණානි, තත්ථ ච අනෙනාති ඉමසද්දතො නාවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස අනාදෙසං කත්වා අකාරන්තත්තා "අතො නෙන"ති නාවචනස්සෙනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. කිමුදාහරණානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

172. අනපුංසකස්සායං සිම්හි

ඉමසද්දස්ස සබ්බස්සෙව අනපුංසකස්ස අයමාදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හි

අයං පුරිසො, අයං ඉත්ථී

අනපුංසකස්සාති කිමත්ථං? ඉදං චිත්තං තිට්ඨති

සිම්හීති කිමත්ථං? ඉමං පුරිසං පස්සසි

"අනපුංසකස්සායං සිම්හි" ඉච්චිදං, සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස අනපුංසකත්තවාචකස්ස සිම්හි විභත්තිම්හි අයමාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං, සබ්බග්ගහණං ච ඉමග්ගහණං ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අයංත්‍යුදාහරණං, තස්ස පන ඉමසද්දතො සිවචනං කත්වා "සබ්බස්සිමස්සෙ වා" ත්‍යධිකිච්චිමිනා සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස අයමාදෙසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී"ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. පුරිසො ඉත්ථීති අනපුංසකත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං. ඉදන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ඉමසද්දතො සිවචනං කත්වා නපුංසකත්තවාචකත්තා ඉමිනාදෙසමකත්වා "ඉමස්සිදමංසිසු නපුංසකෙ"ති ඉමසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස ඉදමාදෙසෙ කතෙ රූපං. තත්ථ ච චිත්තන්ති නපුංසකලිඞ්ගත්ත විඤ්ඤාපනත්ථං, තිට්ඨතීති සන්තානත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං. ඉමන්තිපි කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

173. අමුස්ස මො සං.

අමුසද්දස්ස අනපුංසකස්ස මකාරස්ස සකාරමාපජ්ජතෙ වා සිම්හි විභත්තිම්හි.

අසු රාජා—අමුකො රාජා; අසු ඉත්ථී—අමුකා ඉත්ථී.

අනපුංසකස්සාති කිමත්ථං? අදුං පුප්ඵං විරොචති.

අමුස්සොති කිමත්ථං? අයං පුරිසො තිට්ඨති
සිම්හීති කිමත්ථං? අමුං පුරිසං පස්සසි

“අමුස්ස මො සං” ඉච්චිදං, අමුසද්දස්ස අනපුංසකත්තවාචකස්ස මකාරො සකාරමාපජ්ජතෙ සිම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති දස්සනත්ථං. තිපදමිදං මණ්ඩූකගතිකවසෙන* වාග්ගහණං ච අනපුංසකග්ගහණං ච සිග්ගහණං ච වත්තතෙ, අඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

අසූතුදාහරණං, තස්ස පන අමුසද්දතො සිවචනං කත්වා “සබ්බස්සිමස්සෙ වා; අනපුංසකස්සායං සිම්හි” ත්‍යාදිනිවිට්ඨිතා මකාරස්ස සකාරාදෙසං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපී” ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. රාජ ඉච්ඡිති අනපුංසකත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං. අමුකො අමුකාති වාග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච අමුකොති අමුසද්දතො සිවචනං කත්වා “සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ” ත්‍යාදිකිච්ච “සබ්බතො කො” ති සස්සරං කකාරාගමං කත්වා “අතො නෙන” ත්‍යාදිකිච්ච “සො” ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිස මෙව; “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” ති ආප්පච්චයො ච “සෙස තො ලොපං ගසිපී” ති සිලොපො ච විසෙසො

අදුන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන අමුසද්දතො සිවචනං කත්වා නපුංසකත්තවාචකත්තා ඉමිනාදෙසමකත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, ඉමස්සිදමංසිසු නපුංසකෙ” ත්‍යාදිකිච්ච “අමුස්සාදු”න්ති අමුසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස අදුංආදෙසෙ කතෙ රූපං. තත්ථ ච පුරන්ති නපුංසකත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං, විරොචතීති සකත්ත තත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං අමුන්තිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන අමුසද්දතො අංවචනං කත්වා සතිපි අමුසද්දෙ අනපුංසකත්තෙ ච සිතො අභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා ද්වන්තගතෙන ලසඤ්ඤං කත්වා “අංමො නිග්ගහීතං ඣලපෙහි” ති අංවචනස්ස නිග්ගහීතෙ කතෙ රූපං. තත්ථ ච පස්සසීති කම්මත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍ය මෙව.

174. **එතතෙසං තො**

එතත ඉච්චෙතෙසං අනපුංසකානං තකාරො සකාරමාපජ්ජතෙ සිම්හි විභත්තිම්හි.

එසො පුරිසො, එසා ඉත්ථී; සො පුරිසො, සා ඉත්ථී
එතතෙසන්ති කිමත්ථං? ඉතරො පුරිසො, ඉතරා ඉත්ථී
අනපුංසකානන්ති කිමත්ථං? එතං චිත්තං, තං චිත්තං; එතං රූපං, තං රූපං.

“එතතෙසං තො” ඉච්චිදං, එතත ඉච්චෙතෙසං අනපුංසකත්තවාචකානං තකාරො සකාරමාපජ්ජතෙ සිම්හි විභත්තිම්හි

* මණ්ඩූකගතා, සීහල

ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අනපුංසකග්ගහණඤ්ච සිම්හිග්ගහණඤ්ච සං ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. එතඤ්ච තඤ්ච=එතතා, තෙසං එතතෙසං.

එසොතානදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච එසොති එතසද්දතො සිව්ව නං කත්වා "අනපුංසකස්සායං සිම්හි; අමුස්ස මො සං" ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා තකාරස්ස සකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සිසෙසාකාරා දෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. එසාති එත්ථ "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයො ච "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපො ච විසෙසො. ඉතරානි වුත්තසදිසානි තිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව එතානීති එත්ථ "යොනානි නපුංසකෙහි; අතො නිච්ච" න්‍යාධිකිච්ච "සිං" ති සිස්ස අමා දෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිකරණමෙව විසෙසො.

175. **තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ.**

තස්ස සබ්බනාමස්ස තකාරස්ස නත්තං හොති වා සබ්බත්ථ ලිඞ්ගෙසු

නාය—තාය, නං—තං, නෙ—තෙ, නෙසු—තෙසු, නම්හි—තම්හි, නායි—තායි, නාහි—තාහි

"තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ" කිමත්ථමිදං, තස්ස සබ්බනාමස්ස තකාරස්ස නත්තං හොති සබ්බත්ථ ලිඞ්ගෙසු විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව අනන්තරසුත්තෙ සතිපි තග්ගහණෙ ඉධ තග්ගහණකරණං තසද්දසෙසව සඞ්ගහණත්ථං.

නායාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච නායාති තසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා "සරලොපපකතිභාවාදිම කත්වා තතො නාවිභත්තිං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො; එතතෙසං නො" ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා තකාරස්ස නත්තං කත්වා "අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ත්‍යාධිකිච්ච "ඝතො නාදීනං" ම්හි නාවච නස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං, තං වුත්තසදිසමෙව නන්ති තසද්දතො අංවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන තකාරස්ස නත්තෙන කතෙ සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං වාගහණඵලං, තං වුත්තසදි සමෙව. නෙති තසද්දතො පඨමායොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන නත්තෙ කතෙ "වා ප්පඨමො" ත්‍යාධිකිච්ච "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ති යොවචනස්සෙත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. දුතියාබහුවචනෙපි තංසදිසමෙව රූපං. නෙසූති තසද්දතො සුවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන නත්තෙ කතෙ "සුහිස්වකාරො එ" ති අකාරස්සෙත්තෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං, තං වුත්ත සදිසමෙව. නම්හීති තසද්දතො ස්මිංවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන නත්තෙ කතෙ "ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" ති ස්මිංනො ම්හිආදෙ

සෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං වුත්තසදිසමෙව භාසිති තසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො"ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි ච කතෙ තතො විභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන තකාරස්ස නත්තං කත්වා "ස්මාහිස්මින්නං ම්හාභිම්හි වා"ති විභත්තියා භාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං ව්‍යාසගහණඵලං, එත්ථ ඨපෙත්වා අද්ධනවයං ඉතරානි සුමඥ්ඤුංසකසාධාරණත්තා ගබ්බසෙන වුත්තානීති දට්ඨබ්බං අද්ධනවයම්පන්තිපුල්ලිඞ්ග වසෙන වුත්තං.

176 සස්මාස්මිංසංසාස්වත්තං

තස්ස සබ්බනාමස්ස තකාරස්ස සබ්බෙසෙව අත්තං හොති වා සස්මාස්මිංසංසා ඉච්චෙතෙසු සබ්බාසු ලිඞ්ගෙසු

අස්ස—තස්ස අස්මා—තස්මා, අස්මිං—තස්මිං, අස්සං—තස්සං, අස්සා—තස්සා

තකාරස්සෙති කිමත්ථං? අමුස්සං, අමුස්සා

එතෙස්විති කිමත්ථං? තෙසු, තාසු

"සස්මාස්මිංසංසාස්වත්තං" කිමත්ථමිදං, තස්ස සබ්බනාමස්ස තකාරස්ස සබ්බෙසෙව අත්තං හොති සස්මාස්මිංසංසාසු විභත්තීසු සබ්බාසු ලිඞ්ගෙසු විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. එවම්පි දම්පි සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච සබ්බග්ගහණඤ්ච තග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච සබ්බත්ථ ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අයඤ්ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අස්සාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ අස්සාති තසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො සබ්බස්සිමස්සෙ වා, තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ" නාධිකිච්චමිනා තසද්දස්ස අත්තෙ කතෙ "සාගමො සෙ'ති සාගමෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං වුත්තසදිසමෙව අස්මාති මූලොදාහරණං, ඉතරං වාග්ගහණ ඵලං තථා පුබ්බකානි* මූලොදාහරණානි, ඉතරානි වාග්ගහණ ඵලානි, සබ්බානි තානි නයානුසාරෙන† සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව අස්සං අස්සාති තසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො"ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කත්වා තතො ස්මිංසවිභත්තීසු කත්වා වුත්තනයෙන සසද්දං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ, සබ්බතො කො" නාධිකිච්ච "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා"ති ස්මිංසානං සංසාදෙසෙ ආදෙස වුත්තනයෙන තසද්දස්ස අත්තෙ කතෙ "සාගමො සෙ" නාධිකිච්ච "සංසාසෙක වචනෙසු ච"ති සාගමෙ කතෙ රූපානි ඉතරානි වෙ වාග්ගහණඵලානි, තානි වුත්තසදිසානෙව

---

* පුබ්බපුබ්බකානි පිසල . † නයානුයොගෙන පිසල

කිමුදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තසදිසානෙව.* අත්තභාවො ච ඉත්ථි වාචකලවණ්ණත්තා පසඞ්ගං කත්වා පත්තමාගම්ම, සංසාදෙස කරණව විසෙසො

177 ඉමසද්දස්ස ච

ඉමසද්දස්ස සබ්බස්සෙව අත්තං හොති වා සස්මාස්මිංසංසා ඉච්චෙතෙසු සබ්බත්ථ ලිඞ්ගෙසු

අස්ස—ඉමස්ස, අස්මා—ඉමස්මා, අස්මිං—ඉමස්මිං, අස්සං—ඉමිස්සං, අස්සා—ඉමිස්සා

ඉමසද්දස්සෙති කිමත්ථං? එතිස්සං, එතිස්සා

චසද්දග්ගහණං අත්තමනුකඩ්ඪනත්ථං

“ඉමසද්දස්ස ච” කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව ඉමසද්දස්ස සස්මාස්මිං සංසාසු විභත්තීසු සබ්බත්ථ ලිඞ්ගෙසු අත්තං හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සබ්බග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච සබ්බත්ථග්ගහණඤ්ච සස්මාස්මිංසංසාග්ගහණඤ්ච අත්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව චග්ගහණමත්තග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

අස්සාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අස්සාති ඉමසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා “සබ්බස්සිමස්සෙ වා, තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ; සස්මාස්මිංසංසාස්වත්තං.’ ත්‍යාදිකිච්චෙ ඉමිනා ඉමසද්දස්ස අත්තං කත්වා “සාගමො සෙ”ති සකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං අස්මාත්‍යාදීනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව එතිස්සන්ති කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

178 සබ්බතො කො

සබ්බතො සබ්බනාමතො කකාරාගමො හොති වා සිම්හි විභත්තිම්හි

සබ්බකො, යකො, සකො, අමුකො, අසුකො

වාති කිමත්ථං? සබ්බො, යො, සො, කො

සබ්බනාමතොති කිමත්ථං? පුරිසො

පුන සබ්බතොග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මාපි කකාරාගමො හොති

හීනකො, පොතකො

“සබ්බතො කො” කිමත්ථමිදං, සබ්බතො සබ්බනාමතො කකාරාගමො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව “සබ්බතො නං සංසාන”න්ති එත්ථ සතිපි සබ්බතොග්ගහණෙ පුන සබ්බතොග්ගහණෙ පයොජනං සයමෙව වක්ඛති

---

* හෙට්ඨා වුත්තානි, තානි වුත්තසදිසානෙව සීහල

සබ්බකොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බකොති සබ්බසද්දතො සිවචනං කත්වා "සබ්බනාමකාරන්තෙ පඨමො, තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථා" ත්‍යාදිකිච්චමිනා සස්සරං සකාරාගමං කත්වා "අතො නෙනා" ත්‍යාදිකිච්චව 'සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං යකොත්‍යාදීනි වුත්තසදිසානෙව කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

179 ඝපතො ස්මිංසානං සංසා

සබ්බතො සබ්බනාමතො ඝපසඤ්ඤතො ස්මිංස ඉච්චෙතෙසං සංසාදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං

සබ්බස්සං, සබ්බස්සා, සබ්බාසං, සබ්බාස, ඉමිස්සං, ඉමිස්සා, ඉමාසං, ඉමාස, අමුස්සං, අමුස්සා, අමුසං, අමුසා

සබ්බනාමතොති කිමත්ථං? ඉත්ථියං, ඉත්ථියා

ස්මිංසානන්ති කිමත්ථං? අමුයො

"ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" කිමත්ථමිදං, සබ්බතො සබ්බනාම තො ඝපසඤ්ඤතො ස්මිංසානං විභත්තීනං සංසාදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං. විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සබ්බනා මග්ගහණඤ්ච ඝපග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සබ්බස්සන්ත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බස්සං සබ්බස්සාති සබ්බසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා සර ලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා තතො ස්මිංසවිභත්තියො කත්වා "ආලප නෙ සි ගසඤ්ඤො, ඝෙ ඉත්ථිඛ්‍යො පො" ත්‍යාදිකිච්චව "ආ ඝො" ති ඝසඤ්ඤං කත්වා "සබ්බනාමකාරන්තෙ පඨමො තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ, සබ්බතො කො" ත්‍යාදිකිච්චමිනා ස්මිංසානං සංසා දෙසෙ කතෙ "සංසාස්වෙකවචනෙසු ච" ත්‍යාදිකිච්චව "ඝො රස්සං" ති ඝස්ස රස්සෙ කතෙ "සාගමො සෙ" ත්‍යාදිකිච්චව "සංසාස්වෙකවචනෙසු ච" ති සාගමෙ කතෙ රූපානි පචජි මානිං චෙ වාග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච සබ්බාසන්ති සබ්බසද්දතො වුත්තනයෙනාපච්චයාදිං කත්වා වාග්ගහණෙන ස්මිංතො ඉමිනා දෙසමකත්වා ' ඝපතො ස්මිං සං වා " ති සමාදෙසෙ කතෙ රූපං සබ්බායාති සබ්බසද්දතො වුත්තනයෙනාපච්චයාදිං කත්වා සවි භත්තිසු වාග්ගහණෙනිමිනාදෙසමකත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ත්‍යාදිකිච්චව "ඝතො නාදීන" න්ති ආයාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉමිස්සන්ත්‍යාදීනි වුත්ත සදිසානෙව, අමුස්සන්ත්‍යාදීසු "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණු වණ්ණාජබලා" ත්‍යාදිකිච්චව "ඝෙ ඉත්ථිඛ්‍යො පො" ති පසඤ්ඤාව තානිමිනාදෙසවිධානච විසෙසො

ඉත්ථියං ඉත්ථියාති කිමුදාහරණානි, තානිපි වුත්තසදිසානෙව, සවි භත්තියා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු ඝතො නාදීන' මිත්‍යාදි

කිඤ්ච "පතො යා" ති යාදෙසොව විසෙසො අමුයොතිපි කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

180 **නෙතාහි ස්මිමායයා**

එතාහි සබ්බනාමාහි ඝපසඤ්ඤතො ස්මිංවචනස්ස නෙව ආය යාදෙසා හොන්ති

එතිස්සං—එතායං, ඉමිස්සං—ඉමායං, අමුස්සං—අමුයං

ස්මින්ති කිමත්ථං? තාය ඉත්ථියා මුඛං

එතාහීති කිමත්ථං? කඤ්ඤාය, වීණාය, ගඞ්ගාය, සද්ධාය

'නෙතාහි ස්මිමායයා' තිමස්සත්ථිදං, එතාහි සබ්බනාමාහි පරිලද්ධඝපසඤ්ඤාහි ස්මිංවචනස්ස "ඝතො නාදීනං" ති ච "පතො යා" ති ච සම්පත්තා යෙ ආයයාදෙසා, තෙ නෙව හොන්තීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච ඝපතොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතෙව සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තාව එත්ථ ච ස්මිනො ආයයාති වත්තබ්බෙ "සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච" ති එත්ථ ආදිග්ගහණෙන විභත්තිලොපං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

එතිස්සන්තායාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච එතිස්සන්ති එතසද්දතො වුත්තනයෙන ආප්පච්චයාදිං කත්වා තතො ස්මිංවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන "ඝතො නාදීනං" ති ආයාදෙසෙ සම්පත්තෙ "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" ත්‍යාදිකිච්චමිනා පටිසෙධං කත්වා වුත්තනයෙන "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" ති සමාදෙසෙ කතෙ "සංසාස්වෙකවචනෙසු ච" ත්‍යාදිකිච්ච "එතිමාසමී" ති ආකාරස්සිකාරං කත්වා "සාගමො සෙ" ත්‍යාදිකිච්ච සංසාස්වෙකවචනෙසු ච ති සාගමං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං එතායන්ති එතසද්දතො වුත්තනයෙනාප්පච්චයාදිං කත්වා ආයාදෙසෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා පටිසෙධං කත්වා "ඝපතො ස්මිං යං වා" ති ස්මිනො සමාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව

තායාති කිමුදාහරණං, තස්ස පන තසද්දතො වුත්තනයෙනාප්පච්චයාදිං කත්වා තතො ඡට්ඨෙකවචනං කත්වා ස්මිනො අභාවා ඉමිනා පටිසෙධමකත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ත්‍යාදිකිච්ච "ඝතො නාදීනං" ති ආයාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

181 **මනොගණාදිතො ස්මිංනානමිආ**

තස්මා මනොගණාදිතො ස්මිංනා ඉච්චෙතෙසං ඉකාරාකාරාදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං

මනසි—මනස්මිං, සිරසි—සිරස්මිං, මනසා—මනෙන, වචසා—වචෙන, සිරසා—සිරෙන, සරසා—සරෙන, තපසා—තපෙන, වයසා—වයෙන, යසසා—යසෙන, තෙජසා—තෙජෙන, උරසා—උරෙන, තමසා—තමෙන

ස්මිංනානම්හි කිමත්ථං? මනො, සිරො, තපො, තමො, තෙජො

ආදිග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මාපි ස්මිංනානං ඉකාරාකාරදෙසා හොන්ති.

බිලසි, බිලසා ; පදසි, පදසා.

“මනොගණාදිතො ස්මිංනානමිඅ” කිමත්ථමිදං, තස්මා මනොගණාදිතො ස්මිංනානං ඉඅ ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං විසජ්ජෙනාති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. වාග්ගහණම්පානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. එත්ථ ච මනොගණතො ස්මිංනානමිඅති වුත්තෙපි සිද්ධෙ ආදිග්ගහණමත්ථන්තරවිඤ්ඤාපනත්ථං ගණිසද්දෙසුව හි මනොප්පභූතීනං සඞ්ගහිතත්තා. තෙනාහ ඉහ චොපරි ච ; ආදිග්ගහණෙනාති ආදි.

මනසිතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මනසීති මනසද්දතො ස්මිං වචනං කත්වා “ඝපස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථා” ති ආදිස්සච ඉමිනා ස්මිංනො ඉකාරාදෙසං කත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච “ස සරෙ වාගමො” ති සකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව සිරසි සිරස්මින්තිමානි වුත්තනයෙනෙව මනසාති මනසද්දතො නාවචනං කත්වා වුත්තනයෙනිමිනා නාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා “ස සරෙ වාගමො” ති සකාරාගමඤ්ච කත්වා නෙතබ්බනීතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තත්ථ ච නාවචනස්ස “අතො නෙනා” ති එනාදෙසො ච සරලොපපකතිභාවො ච හොති ඉතරන්ති වුත්තනයෙනෙව.

මනොනාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච මනොති මනසද්දතො සි වචනං කත්වා සත්‍යපි මනසද්දෙ ස්මිංනානමභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා “අතො නෙනා” ති වත්තමානෙ “සො” ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරන්ති වුත්තනයෙනෙව. ‘සද්දධිකා අත්ථාධිකො හොති’ ති කත්වා තප්ඵලං දස්සෙතො ආදිග්ගහණෙනාති ආදිමාහ. බිලසීතිආදීනි තදුදාහරණානි, තත්ථ ච බිලසීති බිලසද්දතො ස්මිංවිභත්තිං කත්වා, මනොගණෙන අසත්‍යපි ඉධාදිග්ගහණෙන ස්මිනො ඉකාරාදෙසං කත්වා “ස සරෙ වාගමො” ති එත්ථානුවත්තිතාදිග්ගහණෙන* සකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරන්ති නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යනෙව.

182. **සස්ස චො.**

තස්මා මනොගණාදිතො සස්ස ච ඔකාරො හොති.

මනසො, තපසො, ථාමසො.

චසද්දග්ගහණෙන ‘අබ්‍යග්ගමනසො නරො’ ති ආදිසු මන සද්දතො සිස්ස ඔකාරාදෙසො හොති†. එවං යමයි යමයි නයෙ යං යං සිජ්ඣති, තං තං ඉධ චසද්දෙන කාතබ්බං.

---

* එත්ථාදිග්ගහණෙන, කත්ථචි

† මනසා පකතං මනොවචං යකාරාකාරදෙසො පොරාණිකොතාදිසු පාඨො දිස්සති

(අබ්‍යග්ගං මනං යස්ස සො =) අබ්‍යග්ගමනසො නාමසො

“සස්ස චො” කිමත්ථමිදං, තස්මා මනොගණාදිතො සසොකාර දෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං මනොගණාදිග්ගහණ මිහානුවත්තතෙ, අපෙච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොච චග්ගහණෙන අබ්‍යග්ගමනසො නරොති ආදිසු මනසද්දතො සිවචනසොකාර දෙසො හොති එවං යස්මිං යස්මිං ඨානෙ යං යං සිජ්ඣති, තං තං ඉධ චග්ගහණෙන කාතබ්බං

මනසො තපසොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මනසොති මන සද්දතො සවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චමිනා සිසොකාරාදෙසං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සකාරාගමෙ කතෙ රූපං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

183 **එතෙසමො ලොපෙ**

එතෙසං මනොගණාදීනමන්තො ඔත්තමාපජ්ජතෙ විභත්ති ලොපෙ කතෙ

මනොමයං, අයොමයං, තෙජොසමෙන, තපොගුණෙන, සිරො රුහෙන

ආදිග්ගහණෙන* අඤ්ඤසමන්තො ඔත්තමාපජ්ජතෙ

ආපොසමෙන, වායොසමෙන

ලොපෙති කිමත්ථං? පදසා, මනසා, තපසා යසසා, වචසා, එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

“එතෙසමො ලොපෙ” කිමත්ථමිදං, එතෙසං මනොගණාදීන මන්තො ඔත්තමාපජ්ජතෙ විභත්තිම්හි ලුත්තෙති ඤාපනත්ථං තිපද මිදං . මනොගණාදිග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අපෙච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොච එත්ථ ච ලොපෙති කිඤ්චාපි අවිසෙසෙත්වා වුත්තං, තථාපි විභත්තිලොපමෙවාධිප්පෙතන්ති ගහෙතබ්බං, න හි මනොගණා දීනමන්තො ලොපොපලබ්භති

මනොමයන්ත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මනොමයන්ති මන සද්දතො මනසා පකතන්ති අත්ථෙ “තප්පකතිවචනෙ මයො” ති මයප්පච්චයං කත්වා “තෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති එත්ථ තෙ සංගහණෙන පඨමියා ලොපං කත්වා “මනොගණාදිතො ස්මිංනාන මිආ” ත්‍යාධිකිච්චමිනා මනසද්දන්තස්ස ඔකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා මනොමයසද්දස්ස තද්ධිතත්තා නාමම්ව කත්වා තතො ස්‍යුප්ප ත්තිං කත්වා “යොනන්නි නපුංසකෙහි” “අතො නිච්චං” ත්‍යාධි කිච්ච “සිං” ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං වුත්තසදිසමෙව තෙජොසමෙනාති තෙජසා සමොති අත්ථෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො , උභෙ තප්පුරිසා” ත්‍යාධිකිච්ච “අමාදයො පරපදෙහි” ති සහ තප්පුරිසසඤ්ඤාය සමා සං කත්වා “තෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති විභත්තිලොපං

---

* ආදිග්ගහණං කිමත්ථන්ති මරම්මපොත්ථකෙ දිස්සති න *පිත්‍යය සමෙති

කත්වා ඉමිනා තෙජසද්දන්තස්ස ඔකාරාදෙසං කත්වා සමාසන්තා නාමම්හි ච කත්වා තතො නාවචනං කත්වා වුත්තනයෙන නාවචනස්ස නාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරත්‍ර වුත්තසදිසංයෙව, තපොගුණෙනාති එත්ථ තපොයෙව ගුණෙති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච "විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො" ති සහ කම්මධාරයසඤ්ඤාය සමාසකරණමෙව විසෙසො. සිරෙරූහෙනාති එත්ථ පන සිරස්මිං රූහතීති විග්ගහො ච සමාසන්තතො ස්සුප්පත්තාදිකරණඤ්ච විසෙසො.

අපොසමෙන වායොසමෙනාති ආදිග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච අපොසමෙනාති ආපෙන සමොති විග්ගහෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, උභෙ තප්පුරිසා" ත්‍යාධිකිච්ච "අමාදයො පරපදෙහි" ති සහ තප්පුරිසසඤ්ඤාය සමාසං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා අසතිපි මනොගණත්තෙ ඉධාදිග්ගහණෙන අපසද්දන්තස්සොකාරාදෙසං කත්වා තෙනාවඤ්ච කත්වා තතො නාවචනස්සෙනාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වුත්තසදිසමෙව. නඤ්ඤිහාදිග්ගහණස්සාභාවා ආදිග්ගහණං කිමත්ථන්ති න වත්තබ්බන්ති න න වත්තබ්බං, යථා හි, අසතිහි වාග්ගහණෙ පුබ්බසුත්තතො අනුවත්තමානං වාග්ගහණං සන්ධාය තස්ස තස්ස වාති කිමත්ථන්ති වුත්තං, එවම්හ අසතිපි ආදිග්ගහණෙ පුබ්බසුත්තතො අනුවත්තමානමාදිග්ගහණං සන්ධාය ආදිග්ගහණං කිමත්ථන්ති වුත්තන්ති කිමුදාහරණන්ති පුච්ඡාඤාපනෙනෙව

184 ස සරෙ වාගමො

එතෙහෙව මනොගණාදීහි විභත්ත්‍යාදෙසෙ සරෙ පරෙ සකාරාගමො හොති වා

මනසි, මනසා, වචසි, වචසා

වාති කිමත්ථං? මනෙන, තෙජෙන, යසෙන

සරෙති කිමත්ථං? මනො, තෙජො, යසො

පුනාදිග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මිම්පි සරෙ පච්චයෙ*. පරෙ සකාරාගමො හොති

(මනසා පකතං කම්මං) මානසිකං, (වචසා පකතං කම්මං) වාචසිකං

"ස සරෙ වාගමො" කිමත්ථමිදං, එතෙහෙව මනොගණාදීහි විභත්ත්‍යාදෙසසඞ්ඛාතෙ සරෙ පරෙ සකාරාගමො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. චතුත්ථපදමිදං මනොගණාදිග්ගහණවිභාගා වත්තතෙ, අඤ්ඤථා පුච්ඡාසඤ්ඤතෙනෙව එත්ථ ච සරෙති කිඤ්චාපි අවිසෙසෙන වුත්තං, විභත්ත්‍යාදෙසසඞ්ඛාතම්පන සරමෙවෙත්ථ සරෙති ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං, තස්සෙව මනොගණාදිතො සරෙසම්භවති, ඉතරාන, විභත්ත්‍යාදෙසෙ සරෙති

උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. මනොතාතාදීනි වාග්ගහණඵලානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. මානසිකං වාචසිකන්ති ආදිග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච මානසිකන්ති මනසද්දතො මනසා පකතන්ති අත්ථෙ "යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො" ත්‍යාදි කිච්ච "තම්ථිතෙ නෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච" ති ණිකප්පච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණම්හි ලුත්තෙ වුත්තනයෙන විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ "වුද්ධාදිසරස්ස වා සංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා ආදිග්ගහණෙන අඤ්ඤතරස්මිම්පි සාගමං කත්වා නෙතබ්බං. තථා මානසිකසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

185 සන්තසද්දස්ස සො භෙ බො චන්තෙ

සබ්බස්සෙව සන්තසද්දස්ස සකාරාදෙසො හොති භකාරෙ පරෙ, අන්තෙ ච බකාරාගමො හොති

"සබ්භිරෙව සමාසෙථ සබ්භි කුබ්බෙථ සන්ථවං,
සතං සද්ධම්මමඤ්ඤාය සෙය්‍යො හොති න පාපියො"

"ජීරන්ති වෙ රාජරථා සුචිත්තා
අථො සරීරම්පි ජරං උපෙති,
සතඤ්ච ධම්මො න ජරං උපෙති
සන්තො හවෙ සබ්භි පවෙදයන්ති"

සතං භූතො = සබ්භූතො, සතං භාවො = සබ්භාවො
භෙති කිමත්ථං? සන්තෙනාසි පූජිතො භගවා
චසද්දග්ගහණං කත්ථචි සකාරස්සෙව පසිද්ධත්ථං.
සතං කාරෙ = සක්කාරෙ, සතං කතො = සක්කතො

"සන්තසද්දස්ස සො භෙ බො චන්තෙ" තිමස්මිං, සබ්බස්ස සන්තසද්දස්ස සාදෙසො හොති භකාරෙ පරෙ, තතො බකාරාගමො හොති අන්තෙති ඤාපනත්ථං ජපාදමිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. පුන සබ්බග්ගහණකරණං සසරග්ගහණත්ථං. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති

සබ්භිරෙවත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්භීති සමු උපසමෙති මිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉත්‍යාධිකිච්ච "බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි" ති කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා වා "අතීතෙ තතවන්තුතාවී" ති වා. "ගමඛණහනාදීනං තංතබ්බාදිසු න" ති මකාරස්ස නත්තං කත්වා කිතකන්තා නාමම්හිව කත්වා තතො හිවිභත්තිං කත්වා "ස්මාහිස්මිංනං මහාභිම්හි වා" ති හිනො භාදෙසං කත්වා ඉමිනා සන්තසද්දස්ස සාදෙසං කත්වා අන්තෙ ච බකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. සබ්භූතො සබ්භාවොතිමෙසං සන්තභූතො සන්තභාවොති එත්ථ සන්තසද්දස්ස වුත්තවිධානෙ කතෙ රූපානි

ජනෙන්තීති සිද්ධුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. සකාරෙ සන්තතොති වාග්ගහණල්ලාති මෙතසම්පත්ත සන්තකාරෙ සන්තකතොති එත් සන්තසද්දස්ස අසන්නිහිතත්තා වාග්ගහණෙන සාදෙසං කත්වා පරස්ස ච ටෙකාරෙ කතෙ රූපානි

186 **සිමහි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං.**

සිමහි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අමාපජ්ජතෙ වා

ගච්ඡං — ගච්ඡන්තා, මහං — මහන්තා, චරං — චරන්තා, තිට්ඨං — තිට්ඨන්තා, වාදං — වාදන්තා

ගච්ඡන්තාදීනමිති කිමත්ථං? අන්තා, දන්තා, වන්තා, සන්තා

"සිමහි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං" සිමන්තිදං, සිමහි විභත්තිම්හි ගච්ඡන්තමහන්තචරන්තතිට්ඨන්තභුඤ්ජන්තජීවන්තවාදන්ත සහන්තාදීනං න්තසද්දො අමාපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. චතුප්පදමිදං. වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගච්ඡන්තාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච ගච්ඡතීති ගමු ගතිම්හීති මස්ස ලබ්ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තුනත්වානත්වා වා" තෙවිකිච්ච "වත්තමානෙ මානන්තා" ති අන්තපච්චයං කත්වා "ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති ධාතන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා සිතසත්තා නාමමිව කත්වා ගච්ඡන්තසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා "ස සරෙ වාගමො" තෙවිකිච්ච මිනා න්තසද්දස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිමහි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං වුත්තසදිසමෙව, වාග්ගහණෙනාදෙසාභාවෙ ච "අතො නෙතා" ති වත්තමානෙ "සො" ති සිමස්සාකාරාදිකරණව විසෙසො. මහං චරං තිට්ඨං බාදන්තිමෙසං මහ පූජායං චර චරණෙ ඨා ගතිනිවුත්තියං බාද භක්ඛණෙති මෙසං වුත්තනයෙන අන්තපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි. මහන්තා චරන්තා තිට්ඨන්තා බාදන්තාති මානි වාග්ගහණඵලානි

අන්තාදන්තාදීති සිද්ධුදාහරණානි, තෙසමන්ත අම රොගෙ දම දමනෙ වමු උග්ගිරණෙ සමු උපසමෙති මෙසං වුත්තනයෙන අන්තපච්චයාදිං කත්වා "ගම්භණ්හනාදීනං ධාතුබ්‍යාදිසු නෙත" ති ධාත්වන්තස්ස නන්තං කත්වා අද්‍යසද්දස්ස පකාරන්තාචත්තා ඉමෙසම අත්තපකාරත්තා ඉචිනාදෙසමකත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපානි

187. **සෙසෙසු න්තුව**

එතෙසං ගච්ඡන්තාසද්දාදීනං න්තසද්දො න්තුපච්චයොව දට්ඨබ්බො සෙසෙසු විභත්තිප්පච්චයෙසු.

ගච්ඡතො, මහතො, ගච්ඡති, මහති, ගච්ඡතා, මහතා

සෙසෙසූති කිමත්ථං? ගච්ඡං, මහං, චරං, තිට්ඨං, වාදං

"සෙසෙසු නතුව" කිමත්ථමිදං, වුත්තං ඨපෙත්වා සෙසාසු විභත්තිසු ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො නතුප්පච්චයොව දට්ඨබ්බොති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. ගච්ඡන්තාදීනං ගහණඤ්ච න්තසද්දග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගච්ඡතොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන ගමු ගතිම්හි මහ පූජායම්තිමෙසං ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීනං වුත්තනයෙන "වත්තමානෙ මානන්තා" ති අන්තප්පච්චයං කත්වා පුබ්බස්ස ධාත්වන්තස්ස වුත්තනයෙන ච්ඡාදෙසං කත්වා ගච්ඡන්තමහන්තසද්දෙහි වුත්තනයෙන සස්මිංනාවිභත්තියො කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චමිනා නතුම්ව කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, නතුස්ස නෙතා, න්තස්ස සෙ වා" ත්‍යාදිකිච්ච "තොතිතා සස්මිංනාසු" ති පටිපාටියා සවිභත්තිස්ස නතුස්ස තොතිතාආදෙසෙ කතෙ රූපානි ක්මුදාහරණානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

188 බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිතො අමානං

බ්‍රහ්මත්තසඛරාජ ඉච්චෙවමාදිතො අංවචනස්ස ආනං හොති වා

බ්‍රහ්මානං—බ්‍රහ්මං, අත්තානං—අත්තං, සඛානං—සඛං, රාජානං—රාජං

අමිති කිමත්ථං? රාජා

"බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිතො අමානං" කිමත්ථමිදං, බ්‍රහ්මඅත්තසඛරාජ ඉච්චෙවමාදීහි අංවචනස්ස ආනමාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං වාගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

බ්‍රහ්මානන්ත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච බ්‍රහ්මානන්ති බ්‍රහ්මසද්දතො අංවචනං කත්වා "ස සරෙ වාගමො" ත්‍යාදිකිච්චමිනා අංවචනස්ස ආනමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

රාජාති කිමුදාහරණං, තස්ස පන රාජසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා සතිපි රාජසද්දෙ අංවචනස්සාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච "සො ච" ති සිතො ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

189 සො ච

බ්‍රහ්මත්තසඛරාජ ඉච්චෙවමාදිතො සිවචනස්ස ආ හොති

බ්‍රහ්මා, අත්තා, සඛා, රාජා, ආතුමා

"සො ච" කිමත්ථමිදං, බ්‍රහ්මාදීහි සිවචනස්ස ආකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. චග්ගහණං වචන°සිලිට්ඨත්ථං, වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං ච. බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

බ්‍රහ්මාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තානි පන නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

° වාචා මරමව

190. යොනමානො

බ්‍රහ්මත්තසඛරාජ ඉච්චෙවමාදීහි යොනං ආනොආදෙසො හොති .

බ්‍රහ්මානො, අත්තානො, සඛානො, රාජානො, ආතුමානො

“යොනමානො” කිමත්ථමිදං, බ්‍රහ්මාදිතො සරූපෙකසෙස වසෙන* ගහිතානං පඨමාදුතියාබහුවචනානං ආනොආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිගහණමිහානුවත්තතෙ, අසෙසා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව

බ්‍රහ්මානොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච බ්‍රහ්මානොති බ්‍රහ්ම සද්දතො යොවචනං කත්වා “බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිතො අමානං” ති වත්තමානෙ ඉමිනා යොවචනස්සානොආදෙසං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව

191 සඛාතො චායොනො

තස්මා සඛාතො ච යොනං ආයොනොආදෙසා හොන්ති

සඛායො—සඛිනො

යොනමිති කිමත්ථං? සඛා

චසද්දග්ගහණං යොග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං

“සඛාතො චායොනො” කිමත්ථමිදං, සඛසද්දතො යොවචනානං ආයොනො ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං යොනග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අසෙසා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව චග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං

සඛායො සඛිනොති උදාහරණානි, තත්ථ ච සඛායොති සඛසද්දතො යොවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චමිනා ආයොආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරම්පන තතො යොවචනං කත්වා තස්මිමිනාව නොආදෙසං කත්වා “සඛාන්තස්සි නොනානංසෙසු” ති සඛාන්තස්ස ඉකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං කිමුදාහරණං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

192 ස්මිංමෙ

තස්මා සඛාතො ස්මිංවචනස්ස එකාරො හොති

සඛෙ

“ස්මිංමෙ” කිමත්ථමිදං, සඛාතො ස්මිංවචනං එත්තමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං සඛග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අසෙසා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව

සඛෙති උදාහරණං, තස්ස පන සඛසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චමිනා ස්මිනො එකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

---

* සරූපෙකසෙසවසෙන විරචිත

193. බ්‍රහ්මාතො ගස්ස ච.

තස්මා බ්‍රහ්මාතො ගස්ස ච එකාරො හොති

හෙ බ්‍රහ්මෙ.

චසද්දග්ගහණං එකාරමනුකඩ්ඪනත්ථං

“බ්‍රහ්මාතො ගස්ස ච” කිමත්ථමිදං, බ්‍රහ්මසද්දතො පරස්ස ආලපනෙකවචනස්ස එකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. එග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

හෙ බ්‍රහ්මෙති උදාහරණං, තස්ස පන බ්‍රහ්මසද්දතො “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ත්‍යාධිකිච්ච “ආලපනෙ ච” ති පඨමං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” ති තස්ස ගසඤ්ඤං කත්වා “සම්මෙ” ත්‍යාදි කිච්චම්හිතා තස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. හෙති ආලපනත්ථවිඤ්ඤාපනත්ථං.

194. සඛාන්තස්සි නොනානංසෙසු.

තස්ස සඛාන්තස්ස ඉකාරාදෙසො හොති නොනානංස ඉච්චෙතෙසු

සඛිනො, සඛිනා, සඛීනං, සඛිස්ස

එතෙස්විති කිමත්ථං? සඛාරෙහි

“සඛාන්තස්සි නොනානංසෙසු” කිමත්ථමිදං, සඛසද්දන්තස්ස ඉකාරො හොති නොනානංස ඉච්චෙතෙසූති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සඛිනොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සඛිනොති හෙට්ඨා වුත්තමෙව. ඉතරෙසං සඛසද්දතො නානංසවිභත්තියො කත්වා ඉමිනා සඛසද්දන්තස්සිකාරාදෙසං කත්වා පච්ඡිමස්ස “සාගමො සෙ” ති සකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපානි කිමුදාහරණං උපරි සෙවාවිභවිස්සති

195. ආරො හිම්හි වා

තස්ස සඛාන්තස්ස ආරො හොති වා හිම්හි විභත්තිම්හි

සඛාරෙහි—සඛෙහි.

“ආරො හිම්හි වා” කිමත්ථමිදං, සඛසද්දන්තස්ස ආරාදෙසො හොති හිම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සඛාන්තග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සඛාරෙහීති උදාහරණං, තස්ස පන සඛසද්දතො හිවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා සඛසද්දන්තස්ස ආරාදෙසං කත්වා “සුහිස්වකාරො එ” ති අකාරස්සෙත්තෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

196. සුනමංසු වා.

තස්ස සඛාන්තස්ස ආරො හොති වා සුනංඅං ඉච්චෙතෙසු

සඛාරෙසු—සඛෙසු, සඛාරානං—සඛීනං, සඛාරං—සඛං

“ සුනමංසු වා ” කිමත්ථමිදං, සුනංහිසු ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසු සබ්බ නාමස්ස ආරාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සතිපි වාග්ගහණෙ ඉධ වාග්ගහණකරණං උභයෙසම්පි හෙට්ඨා වුත්තානමෙකතොත්තරත්‍ර නානුවත්තනත්ථවිඤ්ඤාපනත්ථං. භින්න යොගකරණං වාඛ්‍යානගාරවපරිහාරත්ථං.

සබ්බාරෙසුනන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බාරෙසුන්ති සබ්බසද්ද තො සුවචනං කත්වා “සබ්බනාමස්සි නොනානංසෙසු ; ආරෙ හිම්හි වා ” ති වත්තමානෙ ඉමිනා සබ්බනාමස්සාරාදෙසං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන එතෙන සමෙත රූපං. ඉතරං ව්‍යග්ගහණඵලං. . තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ඉතරානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව, එත්ථ ච නාම්හි විභත්තිම්හි “ යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං ” ත්‍යාදිකිච්චං “ සුනං හිසු ච ” ති දීඝකරණමෙව විසෙසො සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනය මෙව.

197. බ්‍රහ්මාතො තු ස්මිං නි

තස්මා බ්‍රහ්මතො තු ස්මිංවචනස්ස නිකාරාදෙසො හොති.

බ්‍රහ්මනි.

තුසද්දග්ගහණෙන අබ්‍රහ්මතොපි ස්මිංවචනස්ස නි හොති.

කම්මනි, චම්මනි, මුද්ධනි

“බ්‍රහ්මාතො තු ස්මිං නි” කිමත්ථමිදං, බ්‍රහ්මසද්දතො ස්මිංවච නස්ස නිකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. තුග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

බ්‍රහ්මනීති උදාහරණං, තස්ස පන බ්‍රහ්මසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා තස්සිමිනා නිකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. කම්මනි, චම්මනි, මුද්ධනීතිමානි තුග්ගහණඵලානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

198. උත්තං සනාසු.

තස්ස බ්‍රහ්මසද්දස්ස අන්තො උත්තමාපජ්ජතෙ සනා ඉච්චෙ තෙසු.

බ්‍රහ්මුනො, බ්‍රහ්මුනා.

සනාස්විති කිමත්ථං? බ්‍රහ්මා

උත්තමිති භාවනිද්දෙසො කස්මා අභාවං දස්සෙති

බ්‍රහ්මස්ස.

“උත්තං සනාසු” කිමත්ථමිදං, බ්‍රහ්මසද්දස්සන්තො උත්තමාපජ්ජ තෙ සනාසු විභත්තීසූති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. බ්‍රහ්මග්ගහණමිත්ථ වසා විභත්තිවිපරිණාමෙන ඡට්ඨීවසෙන °සම්බන්ධො° හොති, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

බ්‍රහ්මුනො බ්‍රහ්මුනාති උදාහරණානි, තත්ථ ච බ්‍රහ්මුනොති බ්‍රහ්ම සද්දතො සවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තම්ඨිකිච්චම්හි බ්‍රහ්මසද්ද න්තස්ස උත්තං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස ලොපඤ්ච කත්වා

° සම්බන්ධො [illegible]

"කිලන්තො සස්ස තො වා"ති සවිභත්තිස්ස තොආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

199. සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච

සත්ථුපිතාදීනමන්තස්ස අත්තමාපජ්ජතෙ සිස්මිං, සිලොපො ච.

සත්ථා, පිතා, මාතා, භාතා, කත්තා

සිස්මින්ති කිමත්ථං? සත්ථුස්ස, පිතුස්ස, මාතුස්ස, භාතුස්ස, කත්තුස්ස.

චසද්දග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං.

"සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච" කිමත්ථමිදං, සත්ථාදීනමන්තස්ස ආකාරාදෙසො හොති සිස්මිං විභත්තිම්හි, තතො සිලොපො ච හොතීති ඤාපනත්ථං පච්චපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං.

සත්ථාතාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච සත්ථාති සාසඅනුසිට්ඨිම්හීති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සාසතීති අත්ථෙ "සාසාදීහි රත්ථු"ති රත්ථුපච්චයං කත්වා "රම්හිරන්තො රාදි නො"ති රාදිම්හි ලුත්තෙ වුත්තනයෙන නාමව්ව කත්වා තතො සිවිභත්ති. කත්වා ඉමිනා සත්ථුසද්දන්තස්සාකාරාදෙසං කත්වා සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. පිතාති පා රක්ඛණෙතිමස්ස පුත්තං පාතීති අත්ථෙ "පාදිතො රිතු"ති රිතුපච්චයං කත්වා රාදිම්හි ලුත්තෙ පිතුසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. මාතාති මා මානෙතිමස්ස පුත්තං මානෙතීති අත්ථෙ "මාතාදීහි රතු"ති රතුපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන රාදිම්හි ලුත්තෙ මාතුසද්දතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. භාතාති භාස දිත්තියං වාචාසම්හිතිමස්ස දි ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පුබ්බෙ භාසතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන රතුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. කත්තාති කර කරණෙතිමස්ස කරොතීති අත්ථෙ "සඤ්ඤායමනු"ත්‍යධිකිච්ච "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා"ති තුපච්චයං කත්වා "තවකරතව නානං ධිපුනනතම්හි"ත්‍යධිකිච්ච "කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං"ති ධාතන්තස්ස තත්තං කත්වා වුත්තනයෙන කත්තුසද්දතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සෙසුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

200. අඤ්ඤෙස්වාරත්තං

සත්ථුපිතාදීනමන්තස්ස අඤ්ඤෙසු වචනෙසු ආරත්තමාපජ්ජතෙ.

සත්ථාරං, පිතරං, මාතරං, භාතරං, සත්ථාරෙහි, පිතරෙහි, මාතරෙහි, භාතරෙහි

අඤ්ඤෙස්වීති කිමත්ථං? සත්ථා, පිතා, මාතා, භාතා

ආරත්තග්ගහණෙන කත්ථචි අනියමං දස්සෙති

සත්ථුස්ස, පිතුස්ස, මාතුස්ස, භාතුස්ස.

"අඤ්ඤෙස්වාරත්තං" කිමත්ථමිදං, අනන්තරෙ විහිත¹ සිවිභත්තිං ඨපෙත්වා අඤ්ඤෙසු වචනෙසු සත්ථාදීනමන්තස්ස ආරත්තමා

---

¹ [illegible]

පජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සත්ථුපිතාදිග්ගහණම්භාසු වත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සත්ථාරනන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සත්ථාරනන්ති සත්ථුසද්දතො නංවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තම්හි නිච්චම්භා සත්ථුසද්දන්තස්ස ආරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව*, සත්ථාරෙහීති ආදීසු “සුහිස්වකාරෙ එ”ති එත්තකරණඤ්ච “ආරෙ රස්සමිකාරෙ”ති වත්තමානෙ “පිතාදීනමසිම්හී”ති රස්සකරණඤ්ච විසෙසො. සිම්හුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

201. වා නම්හි.

සත්ථුපිතාදීනමන්තො ආරත්තමාපජ්ජතෙ වා නම්හි විභත්තිම්හි.

සත්ථාරානං, පිතරානං, මාතරානං, භාතරානං

වාති කිමත්ථං? සත්ථූනං, පිතූනං, මාතූනං, භාතූනං.

“වා නම්හී”ති කිමත්ථමිදං, සත්ථාදීනමන්තො ආරත්තමාපජ්ජතෙ නම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සත්ථුපිතාදිග්ගහණඤ්ච ආරත්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ඉදම්පන අනන්තරසුත්තෙන නිච්චසම්පත්තං විකප්පෙති.

සත්ථාරානන්තිආදීනි උදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. සත්ථූනං පිතූනන්තිආදීනි වාග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච සත්ථූනන්ති සත්ථුසද්දතො නංවචනං කත්වා “වා නම්හී”ති අපෙක්ඛිත්වා “සත්ථුනාත්තඤ්ච”ති සත්ථුසද්දන්තස්සාත්තං කත්වා “යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං”ති අපෙක්ඛිත්වා “සුනංහිසු ච”ති දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරෙසං දීඝොව හොති.

202. සත්ථුනාත්තඤ්ච.

තස්ස සත්ථුසද්දස්ස අන්තො සරො ආත්තං හොති වා නම්හි විභත්තිම්හි.

සත්ථානං, පිතානං, මාතානං, භාතානං, ධීතානං, කත්තානං.

වාති කිමත්ථං? සත්ථාරානං, පිතරානං, මාතරානං, භාතරානං, ධීතරානං.

චසද්දග්ගහණං අඤ්ඤස්මිම්පි සඞ්ගහණත්ථං, සත්ථුසද්දතො අඤ්ඤස්මිම්පිතාදිසද්දතො සඞ්ගහණත්ථං චසද්දග්ගහණං කතං.

“සත්ථුනාත්තඤ්ච”ති කිමත්ථමිදං, සත්ථුසද්දන්තස්ස ආත්තං හොති නම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං.† නංග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. චග්ගහණමඤ්ඤස්මිම්පි සඞ්ගහණත්ථං. තත්ථ සත්ථාදිග්ගහණමෙවෙත්ථානුවත්තතෙ, අථ කිමත්ථං සත්ථුග්ගහණං කතං. අඤ්ඤෙසං සඞ්ගහණත්ථං වා‡ අත්ථන්තරවිඤ්ඤාපනත්ථන්ති. සතිපි සත්ථාදිග්ගහ

---

* විඤ්ඤෙය්‍යානෙව, සීහල

† චතුපදමිදන්ති වණ්ණනාසු වුත්තං

‡ අඤ්ඤෙසං සඞ්ගහණස්ස වා ගහණං චෙතීති-සීහල

හණෙ* සත්ථුසද්දමෙව සරූපෙන ගහෙත්වා ඉතරෙසං ඉතර වසෙන ගහණං සද්දන්තරාදෙසවිනිමුත්තො සත්ථුසද්දෙ සියා තම්හි විභත්තිම්හි, තද්ධ තදන්තස්සත්තං හොතෙව, ඉතරෙසම්පන අන්ත විනිමුත්තෙතාපි පයොගො සියාති දීපෙති, අඤ්ඤථා සබ්බසම්පි සමානරූපප්පසඞ්ගො සියා පකති හෙසාචරියානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන අත්ථප්පකාසවිඤ්ඤාපනං.

සත්ථාතගතත්ථාදීනි උදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

203. උ සස්මිං සලොපො ච

සත්ථුපිතු ඉච්චෙවමාදීනං අන්තස්ස උත්තං හොති සස්මිං, සලොපො ච හොති වා

සත්ථු—සත්ථුස්ස—සත්ථුනො දීයතෙ පරිග්ගහො වා, පිතු—පිතුස්ස—පිතුනො දීයතෙ පරිග්ගහො වා, භාතු—භාතුස්ස—භාතුනො දීයතෙ පරිග්ගහො වා

චසද්දග්ගහණං දුතියස්සම්පිණ්ඩනත්ථං

"උ සස්මිං සලොපො ච" කිමත්ථමිදං, සත්ථුපිතාදීනමන්තො උත්තමාපජ්ජතෙ සවිභත්තිම්හි, තතො සවිභත්තිස්ස ලොපො ච හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං. සත්ථුපිතාදිග්ගහණම්ච භාතාගණම්ච වත්තතෙ, අයම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව සත්ථුනා දීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සත්ථූති සත්ථුසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙස්වාරත්ත" න්ති සත්ථුසද්දන්තස්සාරාදෙසෙ සම්පත්තෙ තං බාධෙත්වා තමෙවාධිකිච්චවිහිතො සත්ථුසද්දන්තස්ස උත්තං කත්වා සවිභත්තිම්හි ලුත්තෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව, තත්ථ පන "සාගමො සෙ" ති සකාරාගමො ච "ස්මාලුත්තො සස්ස නො වා" ති සවිභත්තියා නොආදෙසො ච විසෙසො

204. සකමන්ධාතාදීනං ච

සකමන්ධාතු ඉච්චෙවමාදීනමන්තො උත්තමාපජ්ජතෙ සස්මිං, සලොපො ච හොති

සකමන්ධාතු ඉව අස්ස රජ්ජෙතො විභවො, එවං කත්තු ගන්තු ධාතු ඉච්චෙවමාදි.

පුනාරම්භග්ගහණං කිමත්ථං? නිච්චදීපනත්ථං.

සකමන්ධාතු

චසද්දග්ගහණං දුතියස්සලොපසම්පිණ්ඩනත්ථං.

"සකමන්ධාතාදීනං ච" කිමත්ථමිදං, සකමන්ධාතාදීනමන්තො උත්තමාපජ්ජතෙ සවිභත්තිම්හි, තතො සවිභත්තියා ලොපො ච හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අනන්තරසුත්තවිකප්පානුවත්තනෙන, අයම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව අනන්තරසුත්තෙනෙව සිද්ධෙ සතා රම්භො නිච්චවිධානත්ථං.

සකමන්ධාතු ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සකමන්ධාතූති සක මන්ධාතුසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා පෙත්ථ විභත්තිං සකාරාදෙසෙ

---

* සත්ථාදීනමනෙකවිධත

සම්පත්තෙ තං බාධෙත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චම්හා උත්තං කත්වා සවිභත්තිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරයි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

205 තතො යොනමො තු

තතො ආරාදෙසතො සබ්බෙසං යොනං ඔකාරාදෙසො හොති සත්ථාරො, පිතරො, මාතරො, භාතරො, කත්තාරො, වත්තාරො. තුසද්දග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මාපි යොනං ඔකාරො හොති චතුරො ජනා, ගාවො, උභො පුරිසා, තයො ජනා.*

"තතො යොනමො තු" කිමත්ථිදං, තතො ආරාදෙසතො යොනමොකාරාදෙසො හොතීති සුත්තත්ථං. චතුසද්දම්දං. "අඤ්ඤස්මාරත්ත" නති ඉතො ආරග්ගහණමත්ථවසා† විභත්ති විපරිනාමිතො පච්චත්තවසෙන සම්බන්ධො හොති, එත්ථ ච කිඤ්චාපි තතොති අතිසම්බන්ධෙන වුත්තං ආරග්ගහණෙනෙව සම්බන්ධො හොතීති දට්ඨබ්බං, එවං සති පයොගසිද්ධිතො පයොග සිද්ධා සුත්තොපදෙසතො ච අඤ්ඤා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව තුග්ග හණඵලං සඞ්ගමෙව වත්තබ්බං

සත්ථාරොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ සත්ථාරොති සත්ථුසද්දතො යොවචනං කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච" තිවචනා මානෙ "අඤ්ඤස්මාරත්ත" නති සත්ථුසද්දන්තස්ස ආරාදෙසං කත්වා "අඤ්ඤස්මාරත්ත" නති වත්තමානෙ ඉමිනා යොවචන සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව, කෙවලම්පනෙත්ථ "අරෙ රස්සම් කාරෙ" ති වත්තමානෙ "පිතාදීනමසිම්හි" ති රස්සකරණමෙව නානත්තං

චතුරොතාදීනි තුග්ගහණඵලානි, තත්ථ චතුරොති චතුසද්දතො යොවචනං කත්වා තස්සිට තුග්ගහණෙනොකාරාදෙසං කත්වා "වග්ග න්තං වා වග්ගෙ, මද සරෙ" ති වත්තමානෙ "යවමදනතරලා චාගමා" ති වා ඛවාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති වත්තමානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" තිවා "සද්දුප්පපන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා "පච්ච යාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා රකාරාගමෙ කතෙ "ඔ සරෙ ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙනුරාදෙසෙ වා කතෙ රූපං. ගාවොති ගොසද්දතො යොවචනං කත්වා "ගාව සෙ" තෑඩිසිට්ඨ "යොසු ච" ති ඔකාරස්සාවාදෙසං කත්වා ඉමිනා යොවචනස්සො කාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. උභොති විසද්දතො යොවචනං කත්වා "යොසු ද්විත්තං'ච ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන ඊසද්දස්සුභාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන යොවචන සොකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

---

* යොජ්නාසිවාති ඊකාලගතකොත පෙපුයි කණ්ඨා ඉච්චතකාච්චහ පඤ්ඤවති

† අඤ්ඤො, මරම්ම

206 තතො ස්මිමි

තතො ආරාදෙසතො ස්මිංවචනස්ස ඉකාරො හොති.

සත්ථරි, පිතරි, මාතරි, භාතරි, ධීතරි, කත්තරි, වත්තරි.

පුන තතොග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මාපි ස්මිංවචනස්ස ඉකාරාදෙසො හොති

භුවි.

“තතො ස්මිමි” කිමත්ථමිදං, තතො ආරාදෙසතො ස්මිංවචනස්සි කාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. ආරග්ගහණම්හානුවත්තමානෙ සතිපි අනන්තරසුත්තෙන තතොග්ගහණෙ ඉධ තතොග්ගහණකරණමඤ්ඤත්ථාරම්භකඤාපනත්ථං, තං සයමෙව වක්ඛති.

සත්ථරීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සත්ථරීති සත්ථුසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා වුත්තනයෙනාරාදෙසං කත්වා “අඤ්ඤෙස්වාරත්තං; තතො යොනමො තූ”ති වත්තමානෙ ඉමිනා ස්මිනො ඉකාරාදෙසං කත්වා “ආරො රස්සමිකාරෙ”ති ආකාරස්ස රස්සං කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

භුවීති තතොග්ගහණඵලං, තස්ස පන භූසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා ඉධ තතොග්ගහණෙන ස්මිනො ඉකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ලසඤ්ඤං කත්වා “ඛ්‍යාලානච්ඡුවා සරෙ වා”ති ලසස උවාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

207. නා ආ.

තතො ආරාදෙසතො නාවචනස්ස ආකාරාදෙසො හොති

සත්ථාරා, පිතරා, මාතරා, භාතරා, ධීතරා, කත්තාරා, වත්තාරා.

“නා ආ” කිමත්ථමිදං, තතො ආරාදෙසතො නාවචනස්සාකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. ආරග්ගහණඤ්ච තතොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සත්ථාරාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සත්ථාරාති සත්ථුසද්දතො නාවචනං කත්වා “සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච”ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙස්වාරත්තං”ති සත්ථුසද්දන්තස්ස ආරාදෙසං කත්වා “අඤ්ඤෙස්වාරත්තං; තතො ස්මිමි”ති වත්තමානෙ ඉමිනා නාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව, “ආරො රස්සමිකාරෙ”ති වත්තමානෙ “පිතාදීනමසිම්හී”ති රස්සකරණමෙව විසෙසො

208 ආරො රස්සමිකාරෙ

ආරාදෙසො රස්සමාපජ්ජතෙ ඉකාරෙ පරෙ.

සත්ථරි, පිතරි, මාතරි, භාතරි, ධීතරි, වත්තරි, කත්තරි.

“ආරො රස්සමිකාරෙ” කිමත්ථමිදං, ආරාදෙසො රස්සමාපජ්ජතෙ ඉකාරෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

එවං පන ඨානෙපි ආරොති අධිකම්පි වුත්තෙපි, ආකාරස්සෙව රස්සො

හොතීති දට්ඨබ්බං, තස්සෙව රස්සානුරූපතා ; එවඤ්ච සති පයොග සිජ්ඣනතො පයොගසිද්ධියා පුබ්බාපදෙසතො ච උදාහරණානි නෙත්වා වුත්තානෙව

209 **පිතාදීනමසිම්හි**

පිතාදීනමාරාදෙසො රස්සමාපජ්ජතෙ අසිම්හි විභත්තිම්හි

පිතරා, මාතරා, භාතරා, ධීතරා, පිතරෙහි, මාතරෙහි, භාතරෙහි, ධීතරෙහි

අසිම්හිග්ගහණං තොම්හි ඉකාරාදෙසස්ස ඤාපනත්ථං

මාතිතො, පිතිතො, භාතිතො, දුහිතිතො

“පිතාදීනමසිම්හී” ති කිමත්ථමිදං, පිතාදීනං ආරාදෙසො රස්සමාපජ්ජතෙ අසිම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ආරග්ගහණඤ්ච රස්සග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානි නෙත්වා වුත්තානෙව සිම්හි ආරාදෙසස්ස භාවා අසිම්හීති න වත්තබ්බන්ති එවං වචනං අඤ්ඤත්ථවිඤ්ඤාපනත්ථං තෙනාහ, අසිම්හිග්ගහණං තොම්හි ඉකාරාදෙසස්ස ඤාපකන්ති

මාතිතොතිආදීනි තදුදාහරණානි, තත්ථ ච මාතිතොති මාතුසද්දතො “ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ” ති පඤ්චම්‍යත්ථෙ තොපච්චයං කත්වා “ත්වාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො” ති විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන උකාරස්සිකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව* දුහිතිතොතිදම්පන දුහපපූරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කුලං පූරෙතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන “සබ්බතො ණ්වු තු ආවී වා” ති තුපච්චයං කත්වා “සරාගමොමිකාරෙ’ ති ඉකාරාගමං කත්වා දුහිතුසද්දතො වුත්තනයෙන පඤ්චම්‍යත්ථෙ තොපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

210 **තයාතයීනං තකාරො ත්වත්තං වා**

තයාතයි ඉච්චෙතෙසං තකාරො ත්වත්තමාපජ්ජතෙ වා

ත්වයා—තයා, ත්වයි—තයි

එතෙස්විති කිමත්ථං? තුවං—තවං

ඉති නාමකප්පෙ තතියො කණ්ඩො

“තයාතයීනං තකාරො ත්වත්තං වා” ති කිමත්ථමිදං, තයාතයීනං තකාරො ත්වත්තමාපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ත්වයා ත්වයීති උදාහරණානි, තත්ථ ච ත්වයාති තුම්හසද්දතො නාවචනං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හාකං තයිමයි” ත්‍යාදිකිච්ච “නාම්හි තයාමයා” ති සවිභත්තිස්ස තුම්හ

* ඉතරානි තංසදිසානෙව සිහල

සද්දස්ස තයාදෙසං කත්වා තකාරස්ස ඉමිනා ත්වාදෙසෙ කතෙ රූපං. ත්වයීති තුම්හසද්දතො ස්මිංවිභත්තිං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; ස්මිම්හි රඤ්ඤො රාජිනී” ත්‍යාධිකිච්ච “තුම්හාම්හාකං තයි මයී” ති සවිභත්තිස්ස තුම්හසද්දස්ස තයිආදෙසං කත්වා තකාරස්ස ඉමිනා ත්වාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං නාමකප්පෙ ඡට්ඨො පරිච්ඡෙදො

---

211. අත්තන්තො හිස්මිමනත්තං.

තස්ස අත්තනො අන්තො අනත්තමාපජ්ජතෙ හිම්හි විභත්තිම්හි.

අත්තනෙහි—අත්තනෙභි.

අත්තනොති කිමත්ථං? රාජෙහි—රාජෙභි

හිස්මින්ති කිමත්ථං? අත්තනා

අනත්තමිති භාවනිද්දෙසෙන අත්තසද්දස්ස සකාදෙසො හොති සබ්බාසු විභත්තිසු

සකො, සකා; සකං, සකෙ, ඉච්චාදි.

“අත්තන්තො හිස්මිමනත්තං” කිමත්ථමිදං, අත්තසද්දස්ස අන්තො අනත්තමාපජ්ජතෙ හිස්මිං විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අත්තනෙහි අත්තනෙභීති උදාහරණානි, තත්ථ ච අත්තනෙහීති අත්තසද්දතො හිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා අත්තසද්දන්තස්ස අනාදෙසං කත්වා “සුහිස්වකාරෙ එ” ති අකාරස්සෙත්තං කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව, “ස්මාහිස්මිනං ම්හාභිම්හි වා” ති භාදෙසොව විසෙසො. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

212 තතො ස්මිංනි.

තතො අත්තතො ස්මිංවචනස්ස නි හොති

අත්තනි

තතොග්ගහණමවධාරණත්ථං සකෙ පෙත්තිවිසයෙ.

“තතො ස්මිංනි” කිමත්ථමිදං, තතො අත්තතො ස්මිංවචනස්ස නිආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං අත්තග්ගහණම්පිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අත්තනීති උදාහරණං, තස්ස පන අත්තසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමපෙක්ඛිත්වා ස්මිනො නිකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං.

213 සස්ස නො.

තතො අත්තතො සස්ස විභත්තිස්ස නො හොති.

අත්තනො

“සස්ස නො” කිමත්ථමිදං, තතො අත්තසද්දතො සස්ස විභත්තිස්ස

නොආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්තග්ගහණඤ්ච තතොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අත්තනොති උදාහරණං, තස්ස පන අත්තසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා තස්සානන්තරසුත්තාවයමධිකිච්චමිනා සස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං.

214. **සමා නා**

තතො අත්තතො සමාවචනස්ස නා හොති

අත්තනා

පුනග්ගහණෙන තස්ස අත්තනො තකාරස්ස රකාරො හොති සබ්බෙසු වචනෙසු.

(අත්තනි ජාතො පුත්තො) අත්‍රජො, අත්‍රජං.

“සමා නා” කිමත්ථමිදං, තතො අත්තසද්දතො සමාවචනස්ස නාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්තග්ගහණඤ්ච තතොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. සමාස්ස නාති වත්තබ්බෙ “සෙසතො ලොපං ගසිපී” ති වත්තමානෙ “සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච” ති විභත්තිලොපං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, සමාසනිද්දෙසො වා.

අත්තනාති උදාහරණං, තස්ස පන අත්තසද්දතො සමාවචනං කත්වා “අත්තානෙතා හිස්මිමනන්නං; තතො සම්හානි” ත්‍යාදිකිච්ච මිනා සමාවචනස්ස නාදෙසෙ කතෙ රූපං. නනු “අම්හතුම්හන්තු රාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදීහි ස්මා නාව” ති අත්තසද්දතො සමාවචනස්ස නාදෙසොපලබ්භතෙව, අථ කිමත්ථමිදන්ති. සිංච සන්තරම්භස්ස අත්ථන්තරවිඤ්ඤාපනං හොති තෙනාහ; පුනග්ගහණෙන අත්තනො තකාරස්ස රකාරො හොති සබ්බෙසු වචනෙසු, අත්‍රජොති සිද්ධනයොගකරණෙනාති භාවො උදාහරණන්ති හෙට්ඨා වුත්තන්ති.

215. **ඣලතො ච.**

ඣල ඉච්චෙවංකතෙහි සමාවචනස්ස නා හොති

අග්ගිනා, දණ්ඩිනා ; භික්ඛුනා, සයම්භුනා

සමාති කිමත්ථං ? අග්ගයො, මුනයො, ඉසයො.

චසද්දග්ගහණං නාග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

“ඣලතො ච” කිමත්ථමිදං, ඣලතො ච සමාවචනස්ස නා හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං අනන්තරසුත්තම්හානුවත්තතෙ, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අග්ගිනාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අග්ගිනාති අග්ගිසද්දතො සමාවචනං කත්වා “අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” ති වත්තමානෙ “ඉවණ්ණුවණ්ණාඣලා” ති ඣලසඤ්ඤං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චමිනා ස්මාවචනස්ස නාදෙසෙ කතෙ රූපං. දණ්ඩිනාති එත්ථාපි

එසෙව නයො, ‘ අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච ” ති රස්සකර ණමෙව විසෙසො ඉතරද්වයම්පි වුත්තසදිසමෙව, ලක්ඛණකරණ මෙව විසෙසො

අනඝායොතානාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච අඝායොති අඝසද්ද තො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා සමාවචන සභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා “ පඤ්චාදීනමත්තං ” තාදිකිච්ච “ යො සුකතරස්සො ඣො ” ති ඣස්ස අත්ත කතෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව.

216 ඝපතො ස්මිං යං වා

තස්මා ඝපතො ස්මිංවචනස්ස යං හොති වා

කඤ්ඤායං—කඤ්ඤාය , රත්තියං—රත්තියා, ඉත්ථියං—ඉත්ථියා, වධුයං—වධුයා, යාගුයං—යාගුයා

“ ඝපතො ස්මිං යං වා ” කිමත්ථමිදං, තස්මා ඝපතො ස්මිංවචනස්ස යං හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කඤ්ඤායන්තානාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කඤ්ඤායන්ති කඤ්ඤා සද්දතො “ ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො ” ති ආප්පච්චයං කත්වා සර ලොපපකතිභාවාදිං කත්වා තතො කඤ්ඤාසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා “ අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො ” ති වත්තමානෙ “ආ ඝො” ති ඝසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා ස්මිංවචනස්ස යමාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තත්ථ ච “ ආය චතුත්ථෙකවච නස්ස තු ” ති වත්තමානෙ “ ඝතො නාදීනං ” ති ස්මිනො ආයාදෙ සො ච සරලොපපකතිභාවො ච විසෙසො රත්තියන්ති රත්ති සද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා “අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණුව ණ්ණා ඣලා’ ති වත්තමානෙ “ තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො ” ති පසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා ස්මිනො යමාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණ ඵලං, තත්ථ ච ” ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු, ඝතො නාදීනං ” ති වත්තමානෙ “ පතො යා ’ ති යාදෙසොව විසෙසො ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව, “ අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච ’ ති රස්ස කරණමෙව විසෙසො

217. යොනන්නි නපුංසකෙහි

සබ්බෙසං යොනං නි හොති වා නපුංසකෙහි ලිඞ්ගෙහි

අට්ඨීනි—අට්ඨී, ආයූනි—ආයූ එවං දුතියා

නපුංසකෙහීති කිමත්ථං? ඉත්ථියො

“ යොනන්නි නපුංසකෙහි ” කිමත්ථමිදං, සබ්බෙසං යොනං නිආදෙසො හොති නපුංසකෙහි ලිඞ්ගෙහි පරෙසං විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. වාග්ගහණමිධානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවි ඤ්ඤෙය්‍යොව.

අට්ඨීනි ආයූනීති උදාහරණානි, තත්ථ ච අට්ඨීනීති අට්ඨිසද්දතො යො වචනං කත්වා අනන්තරසුත්තවිධිකිච්චවිනා තස්ස නිකාරාදෙසං

කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ" න්ති දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව ඉතරත්ථ වෙ වාගගහණේලානි, තත්ථ ච අට්ඨී අට්ඨිස්සද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා "ඣලතො සස්ස නො වා" ති වත්තමානෙ "ඝපතො ච යොනං ලොපො" ති යොවචනස්ස ලොපං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ" න්ති දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව.

ඉත්ථියොති කිමුදාහරණං, තස්ස "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති රස්සකරණමෙව විසෙසො

218. අතො නිච්චං

අකාරන්තතො නපුංසකලිඞ්ගතො යොනං නි හොති නිච්චං

සබ්බානි, යානි, තානි, කානි ; භයානි, රූපානි

"අතො නිච්චං" කිමත්ථමිදං, තස්මා අකාරන්තතො නපුංසකලිඞ්ගතො යොනං නිච්චං නිආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අනන්තරසුත්තම්හානුවත්තනතො, අයත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

සබ්බානීති යානීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බානීති සබ්බසද්දතො යොවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තම්හි නිච්චමිනා යොවචනස්ස නිආදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන දීඝෙ කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

219. සිං.

අකාරන්තතො නපුංසකලිඞ්ගතො සිවචනස්ස අං හොති නිච්චං

සබ්බං, යං, තං, කං ; රූපං.

"සිං" කිමත්ථමිදං, තස්මා අකාරන්තතො නපුංසකලිඞ්ගතො සිවචනස්ස අංආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. නපුංසකග්ගහණඤ්ච අතොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, සිස්ස අනති විග්ගහෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, උභෙ තප්පුරිසා" ති වත්තමානෙ "අමාදයො පරපදෙහී" ති සහ තප්පුරිසසඤ්ඤාය සමාසං කත්වා "එතාසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" න්ති වත්තමානෙ "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ සිනන්ති රූපසිද්ධි, අථවා සිනි පච්චත්තනිද්දෙසො, අනති ලුත්තයොනිද්දෙසො, තදා වුත්තනයෙන සන්ධිවිධානඤ්ච හොති, අයත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

සබ්බන්තිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බන්ති සබ්බසද්දතො සිවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තම්හි නිච්චමිනා සිවිභත්තියා අංආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව

220. සෙසතො ලොපං ගසිපි

තතො නිද්දිට්ඨලිඞ්ගතො සෙසතො ගසි ඉච්චෙතෙ ලොප මාපජ්ජන්තෙ

භොති ඉත්ථි, සා ඉත්ථී ; භො දණ්ඩි, සො දණ්ඩී ; භො සත්ථ,

සො සඛා; හෙ රාජ, සො රාජා.

සෙසතොති කිමත්ථං? පුරිසො ගච්ඡති.

ගසීති කිමත්ථං? ඉත්ථියා, සත්ථුස්ස.

“සෙසතො ලොපං ගසිපි” කිමත්ථමිදං, “සිං, සො, සං ච, අං සිම්හි., අං නපුංසකෙ., පුමන්තස්සා සිම්හි., සඛාතො ගස්සෙ වා, ඝතෙ ච., අවණ්ණා ච ගෙ, බ්‍රහ්මාතො ගස්ස ච” ති එවමාදීහි නිද්දිට්ඨං ඨපෙත්වා සෙසතො පරං ගසි ඉච්චෙතෙ ලොපමාපජ්ජන්තෙති ඤාපනත්ථං. පචපදමිදං. අපිග්ගහණං දුතියත්ථං සම්පිණ්ඩෙති. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

භොතීතිනාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භොතීති භූ සත්තායමිති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “වත්තමානෙ මානන්තා” ති අන්තප්පච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති වුද්ධිං කත්වා “ඔ අව සරෙ” ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා භවන්තසද්දතො “ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො” තාධිකිච්ච “නදාදිතො වා ඊ” ති ඊප්පච්චයං කත්වා “න්තුස්ස තමීකාරෙ” ති වත්තමානෙ “භවතො භොතො” ති භවන්තසද්දස්ස භොතාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා භොතීසද්දතො “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ති වත්තමානෙ “ආලපනෙ ච” ති සිවචනං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” ති තස්ස ගසඤ්ඤං කත්වා “අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච” ති රස්සං කත්වා ඉමිනා ගලොපෙ කතෙ රූපං. ඉත්ථීති ඉත්ථිසද්දතො වුත්තනයෙන ආලපනෙකවචනං කත්වා “හෙ ගෙ තු” ති වත්තමානෙ “ඣලපා රස්සං” ති රස්සෙ කතෙ වුත්තනයෙන ගලොපෙ කතෙ රූපං. සාති තසද්දතො “ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො” ති ආප්පච්චයාදිං කත්වා තතො සිවිභත්තිං කත්වා “අනපුංසකස්සායං සිම්හි; අමුස්ස මො සං” තාධිකිච්ච “එතතෙසං තො” ති තකාරස්ස සකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉත්ථීති ඉත්ථිසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා “අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච” ති රස්සං කත්වා* සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. භොති භොතා වුත්තනයෙන භවන්තසද්දමිත්ථියං නෙත්වා තතො ආලපනෙකවචනං කත්වා “භවතො භොතො” ති වත්තමානෙ “හෙ ගෙ තු” ති භවන්තසද්දස්ස භොතාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ගලොපෙ කතෙ රූපං. දණ්ඩීති දණ්ඩීසද්දතො වුත්තනයෙන ආලපනෙකවචනං කත්වා “හෙ ගෙ තු” ති වත්තමානෙ “ඣලපා රස්සං” ති රස්සං කත්වා වුත්තනයෙන ගලොපෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව. සඛෙති සඛසද්දතො වුත්තනයෙන ආලපනෙකවචනාදිං කත්වා “හෙ ගෙ තු” ති වත්තමානෙ “අකාරපිතාද්‍යන්තානමා” ති සඛසද්දන්තස්සාකාරාදෙසං

* “අඝො—පෙ—ච” ති රස්සො සචෙපන කාතබ්බො අපිසද්දෙන පටිසෙධ කාරණෙනාපි “න සිස්මිමනපුංසකානි” ති වුත්තත්තා වාසං සාධු.

කත්වා "හො ගෙ තු; ඛ්‍යලපා රස්ස" ති වත්තමානෙ "අකාරෙ වා" ති අකාරස්ස රස්සං කත්වා වුත්තනයෙන ගලොපෙ කතෙ රූපං. තථා රජ්ජති. කිමුදාහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

221. **සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච**

සබ්බාසං විභත්තීනං එකවචනබහුවචනානං පඨමාදුතියාතතියාචතුත්ථීපඤ්චමීඡට්ඨීසත්තමීනං ලොපො හොති, ආවුසොපසග්ගනිපාත ඉච්චෙවමාදීහි ච.

තං පනාවුසො, තුම්හෙ පනාවුසො, පදසො ධම්මං වාචෙය්‍ය, විහාරං ස්වෙව උපගමිස්සන්ති
චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං.

ප පරා නි නී උ දු සං වි අව අනු පරි අධි අභි පති සු ආ අති අපි අප උප ඉති වීසත්‍යුපසග්ගා.

පහාරො, පරාභවො, නිහාරො, නීහාරො, උහාරො, දුහාරො, සංහාරො, විහාරො, අවහාරො, අනුහාරො, පරිහාරො, අධිහාරො, අභිහාරො, පතිහාරො, සුහාරො, ආහාරො, අතිහාරො, අපිහාරො, අපහාරො, උපහාරො එවං වීසතිඋපසග්ගෙහි ච

යථා තථා එවං ඛලු ඛො යත්‍ර තත්‍ර අථො අථ හි තු ච වා වො හං අහං අලං එව හො අහො හෙ රෙ අරෙ හරෙ ඉච්චෙවමාදීහි නිපාතෙහි ච යොජෙතබ්බා

"සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච" කිමත්ථමිදං, ආවුසොසද්දතො ච උපසග්ගනිපාත ඉච්චෙවමාදීහි ච සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. ලොපග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති එත්ථ විය අවධාරණත්ථං. උපෙච්ච අත්ථං සජ්ජන්තීති පාදයො උපසග්ගාති වුත්තා, පදනමාදිමජ්ඣාවසානෙසු නිපතන්තීති යථාදයො නිපාතාති වුත්තා.

තං පනාවුසො තුම්හෙ පනාවුසොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ආවුසොති ආවුසොසද්දතො පඨමෙකවචනබහුවචනානි කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා තෙසු ලුත්තෙසු රූපං. පදසොති පදසොසද්දතො නාසියෙකවචනං කත්වා තස්මිං ලුත්තෙ රූපං. ස්වෙති ස්වෙසද්දතො සත්තමෙකවචනං කත්වා තස්මිං ලුත්තෙ රූපං. පහාරොති ආදිනා නයෙන උපසග්ගෙ දස්සෙත්වා තෙයෙව නාමපදෙහි යොජෙත්වා දස්සෙන්තො පහාරොත්‍යාදිමාහ, තත්ථ ච පහාරොති පපුබ්බස්ස හර හරණෙතිමස්ස පසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා පහරණන්ති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ති වත්තමානෙ "භාවෙ ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" ති ණම්හි ලුත්තෙ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිම්හි කතෙ වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙනා" ති වත්තමානෙ "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සර

ලොපපකතිභාවාදිං කත්වා පසද්දතො පරස්ස සිවචනස්ස අනන්තර සුත්තමධිකිච්චවිහිතා ලොපෙ කතෙ රූපං. සෙසානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

222 **පුමස්ස ලිඞ්ගාදිසු සමාසෙසු**

පුම ඉච්චෙතස්ස අන්තො ලොපමාපජ්ජතෙ ලිඞ්ගාදිසු පරපදෙසුපි සමාසෙසු

පුල්ලිඞ්ගං, පුමභාවො, පුංකොකිලො

පුමස්සෙති කිමත්ථං? ඉත්ථිලිඞ්ගං, නපුංසකලිඞ්ගං

ලිඞ්ගාදිසූති කිමත්ථං? පුමිත්ථි

සමාසෙසූති කිමත්ථං? පුමස්ස ලිඞ්ගං

"පුමස්ස ලිඞ්ගාදිසු සමාසෙසු" කිමත්ථමිදං, පුම ඉච්චෙතස්ස අන්තො ලොපමාපජ්ජතෙ ලිඞ්ගාදිසු පරභූතෙසු සබ්බසමාසෙසූති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. ලොපග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව පුමස්ස අ = පුමඅ ඉති විග්ගහං කත්වා වුත්තනයෙන ඡට්ඨීසමාසං කත්වා සරලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ලොපමපෙක්ඛිත්වා ඡට්ඨන්තං කත්වා පුමස්සාති වුත්තං.

පුල්ලිඞ්ගන්තනාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුල්ලිඞ්ගන්ති පුමස්ස ලිඞ්ගන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඡට්ඨීසමාසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී"ති වත්තමානෙ ඉමිනා පුමන්තස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන ලකාරස්ස ලසඤ්ඤං කත්වා "අමෙමා නිග්ගහිතං ඣලපෙහී"ති මකාරස්ස නිග්ගහිතං කත්වා, "නිග්ගහිතඤ්ච; ක්වචි ලොප"න්ති වත්තමානෙ "බ්‍යඤ්ජනෙ ච"ති නිග්ගහිතලොපං කත්වා "පරවෙභාවො ඨානෙ"ති ලකාරස්ස වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.* පුමභාවොතිදම්පන තංසදිසමෙව, නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්ත කරණමෙව විසෙසො පුංකොකිලොති තංසදිසමෙව, පුමා ච සො කොකිලො චාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො"ති වත්තමානෙ "විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො"ති කම්මධාරය සමාසොව විසෙසො සෙසමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

223. **අං යමීතො පසඤ්ඤතො.**

අංවචනස්ස යං හොති වා ඊතො පසඤ්ඤතො

ඉත්ථියං—ඉත්ථිං.

පසඤ්ඤතොති කිමත්ථං? දණ්ඩිනං, භොගිනං.

අමිති කිමත්ථං? ඉත්ථීහි

"අං යමීතො පසඤ්ඤතො" කිමත්ථමිදං, අංවචනස්ස යමාදෙසො හොති ඊතො පසඤ්ඤතො විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. වත්ථුපදමිදං. වාසද්දහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ඉධ ච ඊතොති පටිලද්ධසඤ්ඤම්පි ඊකාරාවධිං පච්චාසීසති, පසඤ්ඤතොති ඊකාරම්පි පටිලද්ධපසඤ්ඤං පච්චාසීසති.

---

* සාසං රූපසිද්ධිආදිකා පෙක්ඛිතබ්බා

ඉත්ථියන්ති උදාහරණං, තස්ස පන ඉත්ථිසද්දතො අංවචනං කත්වා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො; ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා"ති අධිකිච්ච "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො"ති පසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා අංවචනස්ස යමාදෙසං කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච"ති රස්සෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාක්‍යගහණඵලං.

දණ්ඩිනං භොගිනන්ති කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච දණ්ඩිසද්දතො අංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා පසඤ්ඤාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා වුත්තනයෙන රස්සං කත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච "නං ඣතො කතරස්සා"ති අංවචනස්ස නංආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව. ඉත්ථින්තිපි කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

224. නං ඣතො කතරස්සා.

තස්මා ඣතො කතරස්සා අංවචනස්ස නංආදෙසො හොති.

දණ්ඩිනං, භොගිනං

ඣතොති කිමත්ථං? වෙස්සභුං.

කතරස්සාති කිමත්ථං? කුච්ඡිං.

"නං ඣතො කතරස්සා" ති කිමත්ථමිදං, තස්මා ඣතො කතරස්සා අංවචනස්ස නංආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අංගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. කතො රස්සො යස්ස සො = කතරස්සො, තස්මා කතරස්සා, ඣතොතිමිනා තුල්‍යාධිකරණං.

උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. වෙස්සභුන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන වෙස්සභුසද්දතො අංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ලසඤ්ඤං කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච"ති රස්සං කත්වා සතිපි කතරස්සා ලතො අංවචනෙ ඣතොභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "අං මො නිග්ගහිතං ඣලපෙහි"ති අංවචනස්ස නිග්ගහිතෙ කතෙ රූපං. කුච්ඡින්තිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන කුච්ඡිසද්දතො අංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා සතිපි ඣතො අංවචනෙ කතරස්සාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා වුත්තනයෙන අංවචනස්ස නිග්ගහිතෙ කතෙ රූපං.

225. යොනං නො.

සබ්බෙසං යොනං ඣතො කතරස්සා නොආදෙසො හොති.

දණ්ඩිනො, භොගිනො; හෙ දණ්ඩිනො, හෙ භොගිනො

කතරස්සාති කිමත්ථං? අග්ගයො, මුනයො, ඉසයො.

ඣතොති කිමත්ථං? සයම්භුවො.

යොනන්ති කිමත්ථං? දණ්ඩිනා, භොගිනා

"යොනං නො" ති කිමත්ථමිදං, තස්මා ඣතො කතරස්සා යොනං නොආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ඣග්ගහණං ච කතරස්සග්ගහණං ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

දණ්ඩිනොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච දණ්ඩිනොති දණ්ඩි

සද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා “අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච”ති රස්සං කත්වා අනන්තර සුත්තමධිකිච්චවිහිතා යොවචනස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව

අග්ගයොත්‍යාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච අග්ගයොති අග්ගිසද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා සතිපි ඣතො යොවචනෙ කතරස්සාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා “පමාදින මත්ත”න්ති වත්තමානෙ “යොසු කතරස්සො ඣො”ති ඣස්ස එත්තෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව. සයම්භුනොතිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන සයම්භුසද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ලසඤ්ඤං කත්වා “අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච”ති රස්සං කත්වා සතිපි කතරස්සා ලතො යොවචනෙ ඣස්සාභාවා ච ඉමිනාදෙසමකත්වා “ලතො වොකාරො ච” ති එත්ථ කාරග්ගහණෙන යොවචනස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

226. ස්මිංනි

තස්මා ඣතො කතරස්සා ස්මිංවචනස්ස නි හොති
දණ්ඩිනි, භොගිනි
කතරස්සාති කිමත්ථං? ව්‍යාධිම්හි.

“ස්මිංනි” කිමත්ථමිදං, තස්මා ඣතො කතරස්සා ස්මිංවචනස්ස නිආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. ඣග්ගහණං ච කතරස්සග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

දණ්ඩිනීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච දණ්ඩිනීති දණ්ඩීසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤාදිං කත්වා “නං ඣතො කතරස්සා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ස්මිනො නිආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව

ව්‍යාධිම්හීති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ව්‍යාධිසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා වුත්තප්පකාරෙ සතිපි කතරස්සාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා “ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා” ති ස්මිනො ම්හිආදෙසෙ කතෙ රූපං.

227. කිස්ස ක වෙ ච.

කිංවචනස්ස කො හොති වප්පච්චයෙ පරෙ
ක්ව ගතොසි ත්වං දෙවානංපියතිස්ස
වසද්දග්ගහණෙන අවප්පච්චයෙ පරෙපි කො හොති.
කො තං නින්දිතුමරහති, කථං බොධෙසි ත්වං ධම්මං.*
වෙති කිමත්ථං? කුතො ආගතොසි ත්වං.

“කිස්ස ක වෙ ච” කිමත්ථමිදං, කිංවචනස්ස කාදෙසො හොති වප්පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

---

* ස්‍යා. බොධෙසි. ධම්ම. මරම්ම

ක්ව ගතොසීති උදාහරණං, තස්ස පන කිංසද්දතො සත්තම්‍යෙකෙ "ක්වි තො පච්චයෙකෙ; ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි" ති වත්තමානෙ "කිස්සා ක්වො ච" ති ක්වපච්චයං කත්වා ඉමිනා කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා "ක්වාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො" ති විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා "සර—පෙ—පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. අනෙකත්ථතා නිපාතානං ව්‍යාභරණස්ස ච නිපාතනතා තප්පිලා දස්සෙන්තො චග්ගහණෙන අවපච්චයෙ පරෙපි කො හොතීති ආදිම්හ කො තත්ථ ආදීති උදාහරණනි, තත්ථ ච කොති කිංසද්දතො සිවචනං කත්වා ඉධ චග්ගහණෙන කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා "අතො නෙනා" ති* වත්තමානෙ "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. කථන්ති කිංසද්දතො කෙන පකාරෙනාති අත්ථෙ "සබ්බනාමෙහි පකාරවචනෙ තු ථා" ති වත්තමානෙ "කිමි මෙහි ථං" ති ථංපච්චයං කත්වා ඉමිනා කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා තතො නාවචනං කත්වා පෙඩා වුත්තනයෙන විභත්තිලොපෙ කතෙ රූපං.

කුතොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන කිංසද්දතො පඤ්චම්‍යෙකෙ "ක්වි තො පඤ්චම්‍යෙකෙ" ති තොපච්චයං කත්වා සතිපි කිංසද්දෙ චපච්චයස්සාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා තමෙවානිට්ඨ "කු හිංහංසු ච" ති වත්තමානෙ "ත්‍රතොථෙසු ච" ති කිංසද්දස්ස කාදෙසෙ කතෙ රූපං. නනු ව්‍යාභරණෙන භවිතබ්බමෙවාති න භවිතබ්බං. කස්මා "කිස්ස ක සබ්බෙසු" ති වත්තබ්බෙ වෙති නියමකරණං යස්මා අනධිප්පෙතං,† තස්මා න හොතීති අධිප්පායො. කිස්ස ක වෙති අවත්වා ව්‍යාභරණකරණං යස්මා පනාධිප්පෙතං,‡ තස්මා භවතෙවාති අධිප්පායො.

228 කු හිංහංසු ච.

කිංවචනස්ස කු හොති හිංහං ඉච්චෙතෙසු පරෙසු

කුහිං ගච්ඡසි—කුහං ගච්ඡසි

චසද්දග්ගහණෙන හිචනංදචනංපච්චයෙසු පරෙසු අඤ්ඤත්‍රාපි§ කු හොති

කුහිචනං—කුදචනං

"කු හිංහංසු ච" ඉච්චාදිදං, කිංවචනස්ස කාදෙසො හොති හිංහං ඉච්චෙතෙසූති අධිප්පායො. හිපදද්විදං. හිංගහණම්පිනාපු වත්තතෙ, අත්ථො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කුහිං කුහන්ති උදාහරණානි, තෙසම්පන කිංසද්දතො "ක්වි තො පච්චයෙකෙ; ත්‍රථ සත්තම්‍යා සබ්බනාමෙහි, කිස්මා වො ච" ති වත්තමානෙ "හිංහංහිංචන" න්ති හිංහංපච්චයෙ කත්වා අනන්තර සුත්තමසිස්සමිනා කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා "ක්වාදයො විභත්ති

---

* ඉදමපිසිද්ධ, සිංහල † අධිප්පෙතං, සිංහල ‡ අනධිප්පෙතං, සිංහල
§ අඤ්ඤත්‍රාපි, මරම්ම

සඤ්ඤාදයො" ති හිංහංපච්චයානං විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා වුත්ත විභත්ත්‍යන්තත්තා විභත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපානි. චග්ගහණෙන කිං සද්දතො වුත්තාධිකාරමපෙක්ඛිත්වා "හිංහංහිච්චන" න්ති හිචනං පච්චයෙ කතෙ කාදෙසො හොති, තෙන කුහිචනන්ති ආදීනි සිජ්ඣන්ති එවමඤ්ඤෙසුපි යොජෙතබ්බා ඉමස්සානන්තරං "සෙ සෙසු චෙ" ති සුත්තමයීතං

220 සෙසෙසු ච

කිමිච්චෙතස්ස කො හොති සෙසෙසු විභත්තිප්පච්චයෙසු පරෙසු.

කො පකාරො කථං, කං පකාරං කථං

චසද්දග්ගහණං කකාරානුකඩ්ඪනත්ථං

"සෙසෙසු ච" තිමත්ථමිදං, සෙසෙසු විභත්ත්‍යප්පච්චයෙසු කිමිච්චෙ තස්ස කාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං මණ්ඩූකගතික කග්ගහණමිහානුවත්තනතෙ, යථාධිකත. කිංගහණඤ්ච චග්ගහණං කග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. "කිස්ස ක වෙ ච" තිමස්සානන්තරම්පිමස්ස වත්තබ්බෙපි ඉහොච්චා රණං මණ්ඩූකගතියොපාධිකාරා හොන්තීති ඤාපනත්ථං, පකති හෙසාචරියානං යථායථා වුච්චමානෙ විනාව ගන්ථගරුතාසාධිප්පාය විඤ්ඤාපනං හොති, තථාතථා වත්වා අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං.

කො පකාරෙනාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කොති කිංසද්දතො සිච්චනං කත්වා "කිස්ස ක වෙ ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා කිං සද්දස්ස කාදෙසං කත්වා "අතො නෙනා" ති වත්තමානෙ "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. කථන්ති තතොව කො පකාරෙනි අත්ථෙ "සබ්බනාමෙහි පකාර වචනෙ තු ථා" ති වත්තමානෙ "කිමිමෙහි ථං" න්ති ථංපච්චයං කත්වා ඉමිනා කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති වත්තමානෙ "සබ්බාසමාවුසොප සග්ගනිපාතාදීහි ච" ති විභත්තිලොපෙ කතෙ රූපං. සෙසං අංවචනවසෙන වුත්තං, තථා කථන්ති ඉහ ච 'කො පකාරො කං පකාර' න්තිමානි දුතියෙකවචනවසෙනොදාහරණවසෙන ච ගහිතානි.

යදි පි තානි කෙවලම්පිනිච්චාකතානි භවෙය්‍යුං, වුත්තම්පි සෙසෙසු විභත්ත්‍යප්පච්චයෙසූති වුත්තත්තා සරූපෙන වත්වා පයොගමච්චනෙ සති ඌනත්තාපසඞ්ගො සියා කෙවලම්පන උදාහරණානි භවෙය්‍යුං, විභත්‍යාදීනං කථං කථන්ති න වත්තබ්බත්තාවසඞ්ගො සියාති. තතොයෙව පකාරෙනෙව භවිතබ්බං, තොනාදයොති තථා භවිතුනයථා, යථා 'එතෙනෙතාදිසමෙව අඤ්ඤෙසම්පි ගරුපි සමානානි භවන්ති' ති. භවන්තිච, තස්මිං දමෙව්චාගමා දීනං "කිස්ස ක වෙ ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙනෙව සිජ්ඣ නෙතානි සිජ්ඣන්ති, තථාපිදං කිසමිකරණත්ථමිධානන්ති. සිංච සත්‍යරම්භො කිසමීස වා හොති, අඤ්ඤත්තරවිඤ්ඤාපනාය වා;

අයම්පනෙත්ථ නියමො, සචෙ කිංසද්දස්ස කාදෙසො හොති සෙසවිභත්තිප්පච්චයෙසු පරභූතෙස්වෙව, න තබ්බිරහිතෙසූති. තෙන කිංසද්දස්ස 'කිමෙවිදං මුත්තකරීසපුණ්ණං,* කිං තෙ චක්කලි, කිං තෙ ජටාහි' ති ආදීසු කිංසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ පරෙසං විභත්තිප්පච්චයානමභාවා ඉමිනාදෙසො න හොතීති.† තත්‍ර සෙසග්ගහණෙන විධාපි භවිතබ්බං නියමාභාවාති. අයමෙව නියමො සෙසසද්දස්ස සාපෙක්ඛත්තා, යථාහි; යං කිඤ්චි දබ්බජාතිකං සමොධානෙත්වා තතො විසුමෙකං ගහෙත්වා සෙසං ඨපෙතීති වුත්තෙ යතො යං ගහිතං, තතො තමෙවාවසිට්ඨං සෙසං නාම, න සබ්බං, තථා ඉධාපි කිංසද්දස්ස පාටිපදිකත්තා තතො පරං භවිතබ්බා යෙ විභත්තිප්පච්චයා, තෙ සමොධානෙත්වා තතො චප්පච්චයස්ස විසුං ගහිතත්තා තදවසිට්ඨා විභත්තිප්පච්චයා සෙසා නාම හොන්තීති භවත්වෙවං, කිංසද්දතො පරං භවිතබ්බානං විභත්තිප්පච්චයානං චප්පච්චයං ගහෙත්වා "කිස්ස ක වෙ ච" ති සුත්තං විසුං න වත්තබ්බං තස්සාපි පච්චයත්තා ඉමිනාව සිජ්ඣනතොති විසමොයං කථාමග්ගො, තථාපි භවතො පුඤ්ඤමෙවාවලම්බෙත්වා පරිහාරමෙත්ථ වක්ඛාම, යදි පන තං න වුත්තං භවෙය්‍ය, නිදම්පනජ්ඣත්තිකං‡ භවෙය්‍ය සෙසසද්දස්ස සාපෙක්ඛත්තා අඤ්ඤස්ස චාපෙක්ඛිතබ්බස්සාභාවා. යදිපි වදෙය්‍යුං "කු හිංහංසු ච, ත්‍රතොථෙසු ච" ති සුත්තද්වයං වත්වා තදනන්තරං වුත්තෙන අපෙක්ඛිතබ්බා සන්තීති. තද "සබ්බසෙසතස්සකාරෙ වා" තිමස්ස තොථග්ගහණං ඨපෙත්වා සෙසග්ගහණමෙව අනන්තරත්තා වත්තතීති සඞ්කා සියා, අථාපි වදෙය්‍යුං, තම්පි වත්වා පච්ඡා න වත්තබ්බන්ති තදපි "ත්‍රෙ නිච්ච" න්තිමස්ස "කිංගහණමනුවත්තතී" ති සඞ්කා සියා, න ච සක්කා කිංගහණමෙවෙත්ථ නප්පෙතීති වත්තුං, "කිස්ස ක වෙ ච" තිමස්ස න වත්තබ්බත්තා පටික්ඛිත්තත්තා, "කු හිංහංසු ච" ති එත්ථ අධිප්පෙතස්සාපි "සබ්බසෙසතස්සකාරෙ වා" තිමිනා බ්‍යවච්ඡින්නත්තා ච. යදි පන බ්‍යවච්ඡින්නං සියා, ඉහානුවත්තිතස්ස උත්තරත්‍ර නානුවත්තනකාරණාභාවා වත්තිතබ්බමෙව අථාපි ච වදෙය්‍යුං, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං, තෙනානුකඩ්ඪිතං චොත්තරත්‍ර නානුවත්තතීති. තම්පන මගත්තබ්බං තද කථම්පනිදං සුත්තං වත්තබ්බන්ති. යදිහි "කිස්ස කප්පච්චයෙසූ" ති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, විභත්තිපරස්ස කිංසද්දස්ස න සියා විභත්තීනම්පච්චයත්තා, වුත්තො හි විභත්තීනම්පච්චයභාවො "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති එත්ථ විසුං විභත්තිග්ගහණං කුබ්බතාචරියෙන. යදි පන කිස්ස ක විභත්තීසූති වුත්තං භවෙය්‍ය, තද පන පච්චයපරස්ස න භවෙය්‍ය අවිභත්තිකත්තා කෙසඤ්චි පච්චයානං. යදි පන කිස්ස ක විභත්තිප්පච්චයෙසූති වුත්තං භවෙය්‍ය, තද අපච්චයානං විභත්තීනං

* මුත්තකරීසපක්කං, මරම්ම † ඉමිනා ක දෙසො නොතීති, මරම්ම
‡ ඉදම්පනච්ඡරියං මරම්ම

පච්චයානඤ්ච අවිභත්තීනං "ස්‍යාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො" ති පටිලද්ධවිභත්තිසඤ්ඤානං විභත්තිප්පච්චයානමොපලද්ධනතො අවිභත්තිප්පච්චයවිවජ්ජනත්ථං විභත්තිග්ගහණං කතං, අප්පච්චය විභත්තිවිවජ්ජනත්ථං පච්චයග්ගහණං කතං, ස්‍යාදිවිභත්තිප්පච්චය සඞ්ගහණත්ථං උභයග්ගහණං කතන්ති සඞ්කා සියා, "කිස්ස ක වෙ ච, සෙසෙසු ච" ති ඉමෙහි සහ දුතියෙන කිංගහණෙන කිස්ස ක විභත්තිප්පච්චයෙස්වීතිමස්ස ගරුතරත්තා ගන්ථගරුතාප්පසඞ්ගො ච සියා, තදා භෙසජ්ජසමුට්ඨිතරොගො විය මොහභාවත්ථං වුත්තෙන ලක්ඛණෙන උප්පන්නත්තා මොහභාවො අතෙකිච්ඡො සියා, තස්මා අසප්පටිමනොතරිත්වා කිංසද්දතො පරභූතෙසු සබ්බවිභත්තිප්පච්චයෙසු කිංසද්දස්ස කාදෙසභාවදීපනත්ථං "කිස්ස ක වෙ ච" ති වත්වා කදචි අඤ්ඤත්ථාපි* හොතීති ඤාපනත්ථං චග්ගහණං කත්වා තෙනෙව කිමෙවිදන්ති ආදිසුද්ධි හොතීති සඞ්කානිවත්තනත්ථං නිසමකරණවසෙනෙතමාරද්ධන්ති දට්ඨබ්බං

230 ත්‍රතොථෙසු ච

කිමිච්චෙතස්ස කු හොති ත්‍රතොථ ඉච්චෙතෙසු

කුත්‍ර—කුතො—කුත්ථ

චසද්දග්ගහණං කිංසද්දමනුකඩ්ඪනත්ථං

"ත්‍රතොථෙසු ච" ති කිමත්ථමිදං, කිමිච්චෙතස්ස ත්‍රතොථ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසු කුආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං කිංගහණමිහානුවත්තතෙ කුග්ගහණඤ්ච, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං, තත්ථ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කුත්‍රාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කුත්‍රාති කිංසද්දතො "ක්වචි තො පච්චයෙහි" ති වත්තමානෙ "ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි" ති සත්තම්‍යන්තෙ ත්‍රප්පච්චයං කත්වා "කිස්ස ක වෙ ච; කු හිං හංසු ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා කිංසද්දස්ස කුආදෙසං කත්වා "ස්‍යාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො" ති ත්‍රප්පච්චයස්ස විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා වුත්තවිභත්ත්‍යන්තත්තා විභත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. කුතොති තතො ච "ක්වචි තො පච්චයෙහි" ති තොප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන කුආදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. කුත්ථාති කිංසද්දතො "ක්වචි තො පච්චයෙහි" ති වත්තමානෙ "ත්‍රථ සත්තම්‍යා සබ්බනාමෙහි" ති ථප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා කිංසද්දස්ස කුආදෙසං කත්වා "පරමෙචිභාවො ඨානෙ" ති සද්දිසස්ස චෙහාවෙ සට්ඨපෙතෙ ථකාරස්ස "වග්ගඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති පඨමක්ඛරං චෙහාවෙතානෙත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිසඤ්ඤාදිම්හි කතෙ රූපං

231 සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා

සබ්බස්ස එතසද්දස්ස අකාරො හොති වා ථොථ ඉච්චෙතෙසු

අත්‍ර—අත්ථ, එත්‍ර—එත්ථ

---

* අඤ්ඤත් පච්චයෙසු පි වරච

“සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා” කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස එතසද්දස්ස අකාරො හොති තොථ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසු විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. චතුපදමිදං. උපරි “ත්‍රෙ නිච්ච” න්ති වුත්තත්තා තොථග්ගහණම්පිහානුවත්තතෙ, අයත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අතො අත්ථාති උදාහරණානි, තෙසම්පන එතසද්දතො වුත්තනයෙන තොථප්පච්චයෙ කත්වා අනන්තරසුත්තම්හිකිච්චම්හිනා එතසද්දස්ස අකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපානි. පච්ඡිමස්ස වෙනාවො වුත්තනයොව. ඉතරානි වෙ වාග්ගහණඵලානි, තෙසම්පන එතසද්දතො වුත්තනයෙන තොථප්පච්චයෙ කත්වා වාග්ගහණෙනතම්හිනා දෙසමකත්වා සරලොපපකතිභාවාදිච කත්වා නෙතබ්බං නෙතබ්බා වුත්තනයෙන විභත්තිසඤ්ඤාදිම්හි කතෙ රූපං.

232. ත්‍රෙ නිච්චං.

සබ්බස්ස එතසද්දස්ස අකාරො හොති නිච්චං ත්‍රප්පච්චයෙ පරෙ.

අත්‍ර

“ත්‍රෙ නිච්චං” කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස එතසද්දස්ස අකාරො හොති ත්‍රප්පච්චයෙ නිච්චන්ති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අනන්තරසුත්තෙන ඨපෙත්වා වාග්ගහණං ඉතරානිහානුවත්තන්තෙ, අයත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අත්‍රාති එතසද්දතො වුත්තනයෙන ත්‍රප්පච්චයං කත්වා අනන්තර සුත්තම්හිකිච්චම්හිනා එතසද්දස්ස අකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉමස්සානන්තරං “එ තොථෙසු වා” ති සුත්තමාරද්ධං.

233. එ තොථෙසු වා.

සබ්බස්සෙව එතසද්දස්ස එකාරො හොති වා තොථ ඉච්චෙතෙසු

එතො—අතො, එත්ථ—අත්ථ.

“එ තොථෙසු වා” කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස එතසද්දස්ස එකාරාදෙසො හොති තොථ ඉච්චෙතෙසු විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. සබ්බග්ගහණඤ්ච එතග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අයත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

එතොත්ථාදීනි උදාහරණානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සිද්ධන්තො කිරත්ථකමෙවිදං, න වෙසො පුරිම පාඨො.

234 ඉමස්සිත්ථංදානිහතොධෙසු ච.

සබ්බස්සෙව ඉමසද්දස්ස ඉකාරො හොති, ථංදානිහතොධ ඉච්චෙතෙසු.

ඉත්ථං, ඉදානි—ඉහ, ඉතො, ඉධ.

චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං

“ඉමස්සිත්ථංදානිහතොධෙසු ච” කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස ඉකාරාදෙසො හොති ථංදානිහතොධ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං. චතුපදමිදං. “අයො රස්සමෙකවචනයොස්වපි

ච"ති එත්ථ විය චග්ගහණමවධාරණත්ථං. සබ්බග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ඉත්ථන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඉත්ථන්ති ඉමසද්දතො ඉමිනා පකාරෙනෙත්‍යත්ථෙ "සබ්බනාමෙහි පකාරවචනෙ තු ථා"ති වත්තමානෙ "කිමිමෙහි ථං"ති ථංපච්චයං කත්වා "සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා"ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඉමසද්දස්සිකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ථකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො නාවචනං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී"ති වත්තමානෙ "සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච"ති නාවචනස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං. ඉදානීති තතොව "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ; ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි; කාලෙ"ති වත්තමානෙ "ඉමස්මා රහිධුනාදානි ච"ති දානිප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනිමිනා ඉමසද්දස්සිකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිසඤ්ඤාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉහාති තතොව "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ; ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි"ති වත්තමානෙ "ඉමස්මා හධා ච"ති හප්පච්චයං කත්වා ඉමසද්දස්සිමිනා ඉකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතොති තතොව "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ"ති තොප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ඉමසද්දස්සිකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉධාති තතොව වුත්තනයෙන "ඉමස්මා හධා ච"ති ධප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ඉමසද්දස්සිකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං.

235. අ ධුනාම්හි ච

සබ්බස්සෙව ඉමසද්දස්ස අකාරො හොති ධුනාම්හි පච්චයෙ පරෙ.

අධුනා.

චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං.

"අ ධුනාම්හි ච"තිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස අකාරාදෙසො හොති ධුනාප්පච්චයෙ පරෙති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. චග්ගහණං අනන්තරෙ විය අවධාරණත්ථං. සබ්බග්ගහණඤ්ච ඉමග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අධුනාති උදාහරණං, තස්ස පන ඉමසද්දතො "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ; ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි; කාලෙ"ති වත්තමානෙ "ඉමස්මා රහිධුනාදානි ච"ති ධුනාප්පච්චයං කත්වා "සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා; ඉමස්සිත්ථංදානිහතොධෙසු ච"ති වත්තමානෙ ඉමිනා සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස අකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

236 එත රහිම්හි.

සබ්බස්සෙව ඉමසද්දස්ස එතාදෙසො හොති රහිම්හි පච්චයෙ පරෙ.

එතරහි

"එත රහිම්හි"තිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව ඉමසද්දස්ස එතාදෙසො හොති රහිම්හි පච්චයෙ පරෙති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං. සබ්බග්ගහණඤ්ච ඉමග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

එතරහීති උදාහරණං, තස්ස පන ඉමසද්දතො වුත්තනයෙන "ඉමස්ස රහධුනාදනි ච" ති රහිප්පච්චයං කත්වා "සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා; ඉමස්සිත්ථංදානිහතොධෙසු ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඉමසද්දස්ස එතාදෙසෙ කතෙ රූපං.

237. ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො

ඉත්ථියං වත්තමානා අකාරන්තතො ආප්පච්චයො හොති

සබ්බා, යා, සා, කා, කඤ්ඤා

"ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" කිමත්ථමිදං, ඉත්ථියං වත්තමානතො අකාරතො ආපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සබ්බාතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බාති සබ්බසද්දතො ඉමිනා ආපච්චයං කත්වා "සරලොපො=පෙ=පකතී" ති සරලොපපකතිභාවං කත්වා "තබ්බිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති එත්ථ වග්ගහණෙන නාමත්තං කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව, "අනපුංසකස්සායං සිම්හි, අමුස්ස මො ස" ඉති වත්තමානෙ "එතතෙසං තො" ති සකාරාදෙසො ච "කිස්ස ක වෙ ච" ති එත්ථ වග්ගහණෙන වා තමෙවාධිකිච්ච "සෙසෙසු ච" ති වා කාදෙසො ච විසෙසො.

238. නදාදිතො වා ඊ

නදාදිතො වා අනදාදිතො වා* ඉත්ථියං වත්තමානා අකාරන්තතො ඊප්පච්චයො හොති

නදී, මහී, කුමාරී, තරුණී, වාරුණී, සඛී, ගතමී, ඉත්ථී

"නදාදිතො වා ඊ" කිමත්ථමිදං, ඉත්ථියං වත්තමානතො නදාදිතො වා අනදාදිතො වා ඊපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං තිපදමිදං. ඉත්ථිග්ගහණම්පි අනුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. වාග්ගහණමනදාදයො සම්පිණ්ඩෙති. නදො ආදි යස්ස සද්දස්ස සො=නදාදි, තතො ආදිසද්දො චෙත්ථ පකාරත්ථවාචකො.

නදීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච නදීති නදසද්දතො අනන්තර සුත්තමධිකිච්චිමිනා ඊපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව

239. ණවණිකණෙය්‍යණන්තුහි

ණවණිකණෙය්‍යණන්තූ ඉච්චෙතෙහි ඉත්ථියං වත්තමානෙහි ඊප්පච්චයො හොති

මානවී, පණ්ඩවී, නාවිකී, වෙනතෙය්‍යී, කුන්තෙය්‍යී, ගොතමී; ගුණවතී, සොවචතී †

* නදිස්සන්තිමානි 'අනදාදිතො වා' ති පදානි මරම්මපොත්ථකෙ

† සාවචනී මරම්ම

“ණවණිකණෙය්‍යණන්තුහි” තිමස්මිං, ණවණිකණෙය්‍යණන්තු ඉච්චෙතෙහි ඉත්ථියං වත්තමානෙහි ඊප්පච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. එකපදමිදං ඉත්ථිග්ගහණඤ්ච ඊග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොතව ණවො ච ණිකො ච ණෙය්‍යො ච ණො ච න්තු ච=ණවණිකණෙය්‍යණන්තවො, තෙහි ණවණිකණෙය්‍යණන්තුහි

මානවිකාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මානවීති මනුසද්දතො මනුනො අපච්චන්ති අත්ථෙ “වා ණප්පච්චෙ” ති වත්තමානෙ “ණවොපග්වාදීහි” ති ණවප්පච්චයං කත්වා ‘වුත්තත්ථානමප්පයොගො’ ති අපච්චසද්දමප්පයොගං කත්වා “තෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති එත්ථ තෙසංගහණෙන විභත්තිලොපං කත්වා “තෙසං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා “වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච” ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා තස්සාපාතිය මප්පසඞ්ගෙ “අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධි” ති වුත්තත්තා අකාරස්සාකාරවුද්ධිං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා මානවසද්දතො “ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො, නදාදිතො වා ඊ” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණවතො ඊප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා තද්ධිතත්තා වුත්තනයෙන නාමත්තඤ්ච කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. පණ්ඩවීති පණ්ඩුසද්දතො පණ්ඩුනො අපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණවප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. නාවිකීති නාවාය තරතීති අත්ථෙ නාවාසද්දතො “සෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො” ති ණිකප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවවුද්ධියො කත්වා ණිකප්පච්චයන්තත්තා ඉමිනාව ඊප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

වෙනතෙය්‍යීති විනතාසද්දතො විනතාය අපච්චන්ති අත්ථෙ “වා ණප්පච්චෙ” ති වත්තමානෙ “ණෙය්‍යො කත්තිකාදීහි” ති ණෙය්‍යප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපවුද්ධිසරලොපපකතිභාවාදයො කත්වා ණෙය්‍යප්පච්චයන්තත්තා ඉමිනා ඊප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. කුන්තෙය්‍යීති කුන්තියා අපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණෙය්‍යප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ගොතමීති ගොතමසද්දතො ගොතමස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ “වා ණප්පච්චෙ” ති ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා ණප්පච්චයන්තත්තා ඉමිනා ඊප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ගුණවතීති ගුණසද්දතො ගුණො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ “තදස්සත්ථීති වී ච” ති වත්තමානෙ “ගුණාදිතො වන්තු” ති වන්තුප්පච්චයං කත්වා වන්තුප්පච්චයන්තත්තා ඉමිනා ඊප්පච්චයං කත්වා “නදාදිතො වා ඊ” ති වත්තමානෙ “න්තුස්ස තමීකාරෙ” ති න්තුස්ස තකාරාදෙසං කත්වා තද්ධිතත්තා නාමත්තඤ්ච කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

240. පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉනී

පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉත්ථියං වත්තමානෙහි ලිඞ්ගෙහි ඉනිපච්චයො හොති.

ගහපතානී, භික්ඛුනී, රාජිනී, හත්ථිනී, දණ්ඩිනී, මෙධාවිනී, තපස්සිනී.

"පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉනී" කිමත්ථමිදං, පතිභික්ඛුරාජසද්දෙහි ච ඊකාරන්තෙහි ච ඉත්ථියං වත්තමානෙහි ඉනිපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. ඉත්ථිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගහපතානීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගහපතානීති ගහපති සද්දතො "ඉත්ථියමිතො ආපච්චයො" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඉනීපච්චයං කත්වා "පවාදිනමත්ත" න්ති වත්තමානෙ "පතිස්සිනීම්හි" ති පතිසද්දන්තස්ස අත්තං කත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති වත්තමානෙ "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්සං ලුත්තෙ "සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා; ක්වාසවණ්ණං ලුත්තෙ; දීඝ" න්ති වත්තමානෙ "පුබ්බො ච" ති දීඝෙ කතෙ වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං.

භික්ඛුනීති භික්ඛුසද්දතො ඉනීපච්චයං කත්වා "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්සං ලුත්තෙ ස්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. රාජිනීති රාජසද්දතො ඉනීපච්චයං කත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ ස්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. හත්ථිනීති හත්ථිසද්දතො ඉනීපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. දණ්ඩිනීති දණ්ඩීසද්දතො ඉනීපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. මෙධාවිනීති මෙධාසද්දතො මෙධා අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වීපච්චයං කත්වා මෙධාවීසද්දතො ඉනීපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. තපස්සිනීති තපසද්දතො තපො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ "තපාදීහි සී" ති සීපච්චයං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති සකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තපස්සීසද්දතො ඉනීපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

241. න්තුස්ස තමීකාරෙ.

සබ්බස්සෙව න්තුපච්චයස්ස තකාරො හොති වා ඊකාරෙ පරෙ.

ගුණවතී—ගුණවන්තී, කුලවතී—කුලවන්තී, සතී ගී—සන්තී මහතී—මහන්තී, මහතී, ගොතමාවතී—ගොතමාවන්තී

"න්තුස්ස තමීකාරෙ" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව න්තුපච්චයස්ස ඊකාරෙ පරෙ තකාරාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. "නදාදිතො වා ඊ" ති ඉතො වාග්ගහණං මණ්ඩූකගතියානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ගුණවතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගුණවතීතිදං පෙඩාවුත්තං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. කුලවතී කුලවන්තී

න්තිමානි වත්තුපච්චයන්තානි සතිමතීති සතිසද්දතො සති අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ "සත්‍යාදීහි මන්තු" ති මන්තුපච්චයං කත්වා ගුණවතීති එත්ථ වුත්තනයෙන ඊපච්චයාදිං කත්වා ' නදාදිතො වා ඊ ' තාදිකිච්චම්පි න්තුස්ස* තකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව මහන්තී මහ පූජායම්හිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "වත්තමානෙ මානන්තා" ති අන්තපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්ප කත්වා මහන්තසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො' ති වත්තමානෙ "නදාදිතො වා ඊ" ති ඊපච්චයං කත්වා "සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං ' ති වත්තමානෙ "සෙසෙසු න්තුව" ති න්තසද්දං න්තුම්ව කත්වා ඉමිනා න්තුස්ස තකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං තෙ රානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

242 භවතො භොතො

සබ්බස්සෙව භවන්තසද්දස්ස භොතාදෙසො හොති ඊකාරෙ පරෙ ඉත්ථියං කතෙ

භොති අය්‍යෙ, භොති කඤ්ඤෙ, භොති ඛරාදියෙ

"භවතො භොතො කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව භවන්තසද්දස්ස භොතාදෙසො හොති ඊකාරෙ පරෙති ඤාපනත්ථං විපදම්දං ඊකාරග්ගහණම්හානුවත්තනතො, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

243 භො ගෙ තු

සබ්බස්සෙව භවන්තසද්දස්ස භොආදෙසො හොති ගෙ පරෙ

භො පුරිස, භො අග්ගි, භො රාජ, භො සත්ථ භො දණ්ඩි භො සයම්භ

ගෙති කිමත්ථං ? භවතො භවං

තුසද්දග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මිම්පි වචනෙ සබ්බස්සෙව භවන්ත සද්දස්ස භොන්තභන්තභොන්තභද්දභොතභොතා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති

භොන්ත, භන්ත, භොන්තා භද්දෙ, භොත, භොතො ගොතමස්ස

"භො ගෙ තු' කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව භවන්තසද්දස්ස භො ආදෙසො හොති ගෙ පරෙති ඤාපනත්ථං තිපදම්දං භවන්තග්ගහණම්හානුවත්තනතො, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

"සගුඨිකා අභිධිලකා හොති" ති කත්වා තත්ථලං දස්සෙන්තො තුග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මිම්පි වචනෙ සබ්බස්ස භවන්තසද්දස්ස භොන්තභන්තභොන්තභද්දභොතභොතො ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ආහ

---

* ඊ ති වත්තමානෙපීති න්තුස්සා"ති පාළ

භොන්ත ඉච්චාදීනි චත්තාරි සිම්හි රූපානි, තත්ථ ච “සෙසතො ලොපං ගසිපී”ති සිලොපො හොති. භොතා භොතොති භවන්ත සද්දතො තතියෙකවචනං ඡට්ඨෙකවචනඤ්ච කත්වා “සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං”ති වත්තමානෙ “ටෙටෙසු න්තුව”ති න්තුඤ්ච කත්වා “අම්භස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස න්තො; න්තස්ස සෙ වා”ති වත්තමානෙ “භොතිතා ස්සිංනාසු”ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තාතොආදෙසෙ සම්පත්තෙ ඉධ තුග්ගහණෙන සබ්බස්සෙව භවන්තසද්දස්ස භොතාභොතොආදෙසෙ කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපී”ති වත්තමානෙ “සබ්බාසමාවුසොප සග්ගනිපාතාදීහි ච”ති වා· “ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝ විපරීතාදෙසලොපාගමා ච”ති වා විභත්තිලොපෙ කතෙ රූපානි ඉමස්සානන්තරං “ඔභාවො ක්වචි යොසු වකාරස්ස”ති සුත්ත මාරද්ධං

244 ඔභාවො ක්වචි යොසු වකාරස්ස

භවන්ත ඉච්චෙතස්ස වකාරස්ස ඔභාවො හොති ක්වචි යො ඉච්චෙතෙසු

ඉමං භොන්තො නිසාමෙථ, භවන්තො වා

“ඔභාවො ක්වචි යොසු වකාරස්ස” කිමත්ථිදං, භවන්තසද්දස්ස වකාරස්සොභාවො හොති ක්වචි යොසු විභත්තීසූති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං. භවන්තග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

භොන්තොති භවන්තසද්දතො යොවචනං කත්වා “භවතො භොතො”ති වත්තමානෙ ඉමිනා වකාරස්සොකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන න්තුඤ්ච කත්වා “අම්භස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, මයං යොම්හි පඨමෙ”ති වත්තමානෙ “න්තුස්ස න්තො”ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස න්තොආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං ක්වචිග්ගහණඵලං. ඉමස්සානන්තරං “භදන්තස්ස භද්දන්තභන්තෙ’ති සුත්තමාරද්ධං

245 භදන්තස්ස භද්දන්තභන්තෙ

සබ්බස්සෙව භදන්තසද්දස්ස භද්දන්තභන්තෙ ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති ක්වචි ගෙ පරෙ යොසු ච

හෙ භද්දන්ත — භන්තෙ — භදන්තා, වා

“භදන්තස්ස භද්දන්තභන්තෙ” කිමත්ථිදං, භදන්තසද්දස්ස භද්දන්තභන්තෙ ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති ක්වචි ගෙ පරෙ යොසූති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං ක්වචියොග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

උදාහරණත්ථොපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව අනන්තරසුත්තෙ තුග්ගහණෙනෙව සිජ්ඣනතො නිරත්ථකො චෙසො, න චෙසො පුරිම පාඨො

246 **අකාරපිතාද්‍යන්තානමා**

අකාරො ච පිතාදීනමන්තො ච ආකාරත්තමාපජ්ජතෙ ගෙ පරෙ.

භො පුරිසා, භො රාජා, භො පිතා, භො මාතා, භො සත්ථා.

“අකාරපිතාද්‍යන්තානමා” කිමත්ථමිදං, අකාරො ච පිතාදීනමන්තො ච ආත්තමාපජ්ජතෙ ගෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං, ගෙගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

භො පුරිසාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුරිසාති පුරිසසද්දතො වුත්තනයෙන ආලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො”ති ගසඤ්ඤං කත්වා “ගො ගෙ තු”ති වත්තමානෙ පුරිස සද්දන්තස්සිමිනා ආකාරාදෙසං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපී”ති ගසිහි ලුත්තෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව, උකාරස්ස ආකාර කරණමෙව විසෙසො.

247 **ඣලපා රස්සං**

ඣලප ඉච්චෙතෙ රස්සමාපජ්ජන්තෙ ගෙ පරෙ

භො දණ්ඩි, භො සයම්භු, භොති ඉත්ථි, භොති වධු

“ඣලපා රස්සං” කිමත්ථමිදං, ඣලප ඉච්චෙතෙ රස්සමාපජ්ජන්තෙ ගෙ පරෙති ඤාපනත්ථං විපදමිදං ගෙගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච නත්ථිමස්මිං “අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච”තිමිනාව සිජ්ඣති ඣලපානමඝත්තාති සිජ්ඣති, එවං සතිපි නියමකරණත්ථං, සිබෙ සත්ථරමෙහා නියමාය වා හොති ඤාපනාය වා, අයමපනෙත්ථ නියමො, සචෙ ගෙ පරෙ රස්සමාපජ්ජන්ති උපරි සුත්තවිසයං ඨපෙත්වා ඣලපා වා ති, තෙන භොති ආදිසු භොසද්දන්තස්ස ගෙ පරෙ න රස්සො හොති දණ්ඩීති දණ්ඩීසද්දතො ආලපනෙක වචනං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස ගසඤ්ඤං කත්වා “ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා”ති ඉවණ්ණස්ස ඣසඤ්ඤං කත්වා “භො ගෙ තු”ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඣස්ස රස්සෙ කතෙ වුත්තනයෙන ගලොපෙ කතෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව, ලපසඤ්ඤා කරණමෙව විසෙසො

248 **ආකාරො වා**

ආකාරො රස්සමාපජ්ජතෙ වා ගෙ පරෙ

භො රාජ—භො රාජා, භො අත්ත—භො අත්තා, භො සඛ—භො සඛා, භො සත්ථ—භො සත්ථා

ඉති නාමකප්පෙ චතුත්ථො කණ්ඩො

“ආකාරො වා” කිමත්ථමිදං, ආකාරො රස්සමාපජ්ජතෙ ගෙ පරෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං ගෙගහණමිහානුවත්තතෙ රස්සගහණඤ්ච, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තො රාජෙතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච රාජෙති රාජසද්දතො ආලපනෙකවචනං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස ගසඤ්ඤං ච කත්වා "භො ගෙ තු" ති වත්තමානෙ "අකාරපිතාද්‍යන්තානමා" ති රාජසද්දන්තස්සාකාරාදෙසං කත්වා "භො ගෙ තු; ඛලපා රස්සං" ති වත්තමානෙ ඉමිනාකාරස්ස රස්සෙ කතෙ ගලොපෙ ච කතෙ රූපං. ඉතරං වාක්‍යභණ්ඩලං. සෙසානි තංසදිසානෙව.

සමත්තො මුඛමත්තදීපනීයං චතුත්ථො කණ්ඩො

---

249. ත්වාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො

(තො ආදි යෙසං පච්චයානං තෙ හොන්ති=ත්වාදයො*)—තො පච්චයා ත්වාදයො විභත්තිසඤ්ඤාව දට්ඨබ්බා.

සබ්බතො, යතො, තතො, කුතො, අතො, ඉතො; සබ්බදා, යදා, තදා, කදා, ඉධ, ඉදානි.

"ත්වාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො" තිමස්සිදමුච්චතෙ, යථා පුරිසොතාදීසු විභත්ත්‍යන්තතා න විභත්තියො හොන්ති වත්තබ්බසන්ධිවිසෙසස්සාභාවා, එවං පච්චන්තරෙසු තොපච්චයාදීනං සම්භූතත්තා වත්තබ්බසන්ධිවිසෙසස්සාභාවා පච්චයාදයො න හොන්ති, අනබ්භිසන්තා අඤ්ඤවිභත්තියො වාති, සබ්බතොතාදීනි අනිප්ඵන්නානි භවෙය්‍යුං, නහි නාමනිපාතොපසග්ගාඛ්‍යාතසද්ද, යථානුරූපං ස්‍යාදිත්‍යාදිවිභත්තීහානිප්ඵන්නා සන්තීති විත්ථාරං කිමනෙන විභත්තිකරණෙන, ත්වාදයො පච්චයා දුතියපච්චයපරියන්තා විභත්තිසඤ්ඤාව දට්ඨබ්බාති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සබ්බතොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බතොතිමස්ස සබ්බසද්දතො සබ්බස්මා අපසරතීති අත්ථෙ "ත්වෙ තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ" ති තොපච්චයං කත්වා යථාවුත්තනයෙනෙව විභත්තියාභාවෙපි ඉමිනා තොපච්චයස්ස විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. ඉතරානි ටෙ සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි. කුතොතිමස්ස කිංසද්දතො තොපච්චයං කත්වා "කිස්ස ක වෙ ච; කු තිංහංසු ච" ති වත්තමානෙ "ත්‍රතොථෙසු ච" ති කිංසද්දස්ස කුආදෙසං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. අතොති එත්ථ එතසද්දස්ස "ත්‍රතොථෙසු ච" ති වත්තමානෙ "සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා" ති අකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. ඉතොති එත්ථ ඉමසද්දස්ස "ඉමස්සිදංදානිහතොධෙසු ච" ති ඉකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. සබ්බදාතිමස්ස පන සබ්බසද්දතො සබ්බස්මිං කාලෙති අත්ථෙ "ත්වෙ තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ; ත්‍ර ථ සත්තම්‍යා සබ්බනාමෙහි; කාලෙ" ති වත්තමානෙ "කිංසබ්බඤ්ඤෙකයකුහි දාදාචනං" ති දාපච්චයාදිං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. ඉතරානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි, කදාති එත්ථ කිංසද්දස්ස "කිස්ස ක වෙ ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා; සබ්බනාමවිධිත්තා "සෙසෙසු ච" ති වා කා

---

* තො ආදී යෙසං ත්වාදයො විරමම

දෙසකරණඤ්ච, ඉධානි එත්ථ “ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ; ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි” ති වත්තමානෙ “ඉමස්මා හධා ච” ති ධප්පච්චය කරණඤ්ච විසෙසො ඉදානි එත්ථ “ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ, ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි, කාලෙ” ති වත්තමානෙ “ඉමස්මා රහි ධුනාදානි ච” ති දානිප්පච්චයකරණමෙව විසෙසො

250 **ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ**

ක්වචි තොප්පච්චයො හොති පඤ්චම්‍යත්ථෙ

සබ්බතො, යතො, තතො, කුතො, අතො, ඉතො

ක්වචීති කිමත්ථං? සබ්බස්මා, ඉමස්මා

“ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ” කිමත්ථමිදං, ක්වචි තොප්පච්චයො හොති පඤ්චම්‍යත්ථෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

251. **ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි**

ත්‍රථ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තම්‍යත්ථෙ සබ්බනාමෙහි

සබ්බත්‍ර—සබ්බත්ථ, යත්‍ර—යත්ථ, තත්‍ර—තත්ථ

“ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි” කිමත්ථමිදං, ත්‍රථ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තමියා අත්ථෙ සබ්බනාමෙහීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සබ්බත්‍ර සබ්බත්ථාතිමෙසං සබ්බසද්දතො සබ්බස්මින්ති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්චමිනා ත්‍රථප්පච්චයෙ කත්වා තෙසං “ත්වාද යො විභත්තිසඤ්ඤායො” ති විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව

252 **සබ්බතො ධි**

සබ්බ ඉච්චෙතස්මා ධිප්පච්චයො හොති ක්වචි සත්තම්‍යත්ථෙ

සබ්බධි—සබ්බස්මිං

“සබ්බතො ධි” කිමත්ථමිදං, සබ්බසද්දතො සත්තමියා අත්ථෙ ධිප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථග්ගහණඤ්ච සත්තමිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සබ්බධීතිමස්ස සබ්බසද්දතො අනන්තරසුත්තද්වයමධිකිච්චමිනා සත්තම්‍යත්ථෙ ධිප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

253 **කිස්මා වො** *

කිමිච්චෙතස්මා වප්පච්චයො හොති සත්තම්‍යත්ථෙ

කව ගතොසි ත්වං දෙවානං පියතිස්ස

“කිස්මා වො” කිමත්ථමිදං, කිමිච්චෙතස්මා වප්පච්චයො හොති සත්තම්‍යත්ථෙති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථග්ගහණඤ්ච සත්තමිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

---

* වො වෙති, කත්ථචි

කොචිමස්ස කිංසද්දතො “ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ ත්‍රත්ථෙ සත්තමියා සබ්බනාමෙහී” ති වත්තමානෙ ඉමිනා සත්තම්‍යත්ථෙ වපච්චයං කත්වා “කිස්ස ක වෙ ච” ති කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා “සර ලොපො = පෙ = පකති” ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

254 හිංහංහිඤ්චනං

කිංස්මා හිංහංහිඤ්චනං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තම්‍යත්ථෙ

කුහිං—කුහං—කුහිඤ්චනං

“හිංහංහිඤ්චනං” ඉච්චිදං, කිමෙතස්මා සත්තම්‍යත්ථෙ හිංහංහිඤ්චනං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති සුත්තත්ථො, අත්ථග්ගහණඤ්ච සත්තමීග්ගහණඤ්ච ති ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො පුබ්බසුත්තෙයෙව විග්ගහො ච

කුහිංආදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන කිංසද්දතො “ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ, ත්‍රත්ථෙ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි, කිස්මා වො” ති වත්තමානෙ ඉමිනා සත්තම්‍යත්ථෙ හිංහංහිඤ්චනංපච්චයෙ කත්වා “කිස්ස ක වෙ ච” ති වත්තමානෙ “කු හිංහංසු ච” ති කිසද්දස්ස කුආදෙසාදිම්හි කතෙ රූපානි

255 තම්හා ච

තම්හා ච හිංහං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තම්‍යත්ථෙ

තහිං—තහං

චසද්දග්ගහණං හිඤ්චනංගහණනිවත්තනත්ථං

“තම්හා ච” ඉච්චිදං, තසද්දතො හිංහං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තම්‍යත්ථෙති සුත්තත්ථො. ද්විපදමිදං. අත්ථග්ගහණඤ්ච සත්තමීග්ගහණඤ්ච හිංහංගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො පුබ්බසුත්තෙ යෙව චග්ගහණං, හිඤ්චනංගහණනිවත්තනත්ථං.

තහිං තහන්ති උදාහරණානි, තෙසම්පන තසද්දතො “ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ, ත්‍රත්ථෙ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි, හිංහංහිඤ්චනං” ති වත්තමානෙ ඉමිනා සත්තම්‍යත්ථෙ හිංහංපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි

256 ඉමස්මා හධා ච

ඉමස්මා හධ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තම්‍යත්ථෙ

ඉහ—ඉධ

චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං

“ඉමස්මා හධා ච” ඉච්චිදං, ඉමසද්දතො හධ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තම්‍යත්ථෙති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං. අත්ථග්ගහණඤ්ච සත්තමීග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො පුබ්බසුත්තෙයෙව විග්ගහො ච චග්ගහණමවධාරණත්ථං.

ඉහ ඉධාති උදාහරණානි තෙසම්පන ඉමසද්දතො “ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ, ත්‍රත්ථෙ සත්තමියා සබ්බනාමෙහී” ති වත්තමානෙ ඉමිනා සත්තම්‍යත්ථෙ හධපච්චයෙ කත්වා පෙ වුත්තනයෙන ඉමසද්දස්ස ඉකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපානි

257 යතො හිං

තස්මා යතො හිංපච්චයො හොති සත්තම්‍යත්ථෙ

යහිං.

"යතො හිං" කිමත්ථමිදං, යසද්දතො සත්තම්‍යත්ථෙ හිංපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අත්ථග්ගහණඤ්ච සත්තමිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අයම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව යහිංති උදාහරණං තස්ස පන යසද්දතො අනන්තරසුත්තස්ස විය සුත්තවයම්ඛිත්ව මිනා හිංපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිසඤ්ඤාදිම්හි කතෙ රූපං

258 කාලෙ

කාලෙ ඉච්චෙතමධිකාරත්ථං වෙදිතබ්බං

"කාලෙ" කිමත්ථමිදං, යෙ ඉතොපරං වක්ඛාම, තෙ කාලෙයෙව හොන්තීති ඤාපනත්ථං අධිකාරොයං

259 කිංසබ්බඤ්ඤෙකයකුහි දාදාචනං

කිංසබ්බඅඤ්ඤඑකයකු ඉච්චෙතෙහි දාදාචනං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කාලෙ සත්තම්‍යත්ථෙ

කදා, සබ්බදා, අඤ්ඤදා, එකදා, යදා, කුදාචනං.

"කිංසබ්බඤ්ඤෙකයකුහි දාදාචනං" කිමත්ථමිදං, කිංසබ්බඅඤ්ඤඑකයකු ඉච්චෙතෙහි කාලෙ ගම්‍යමානෙ සත්තම්‍යත්ථෙ යථානුරූපං දාදාචනං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං අත්ථග්ගහණඤ්ච සත්තමිග්ගහණඤ්ච කාලග්ගහණඤ්ච ඉහානුවත්තතෙ, අයම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව විග්ගහො ච

කදාතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කදාති කිංසද්දතො කස්මිං කාලෙති අත්ථෙ "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ, ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි, කාලෙ"ති වත්තමානෙ ඉමිනා දාපච්චයං කත්වා "කිස්ස ක වෙ ච"ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා, තමෙවාධිකිච්ච "සෙසෙසු ච"ති වා කිංසද්දස්ස කාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව, "කු හිංහංසු ච"ති එත්ථ චග්ගහණෙන කිංසද්දස්ස කාදෙසොව විසෙසො

260 තම්හා දානි ච

තං ඉච්චෙතස්මා දානිදා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කාලෙ සත්තම්‍යත්ථෙ

තදානි—තදා

චසද්දග්ගහණං දාපච්චයමනුකඩ්ඪනත්ථං

"තම්හා දානි ච" කිමත්ථමිදං, තංසද්දතො කාලෙ සත්තම්‍යත්ථෙ දානිදා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. චග්ගහණං දාග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං අත්ථග්ගහණඤ්ච සත්තමිකාලෙ

දාගහණන්ති වෙනානුවත්තනතො, අථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. තදහි තදහු උදාහරණානි, තෙසමෙත තසද්දතො තස්මිං කාලෙති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තස්ස විය සුත්තන්තෙව අනන්තරසුත්තම්පි අපෙක්ඛිත්වා විනා දුහිදුප්පච්චයෙ කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිසඤ්ඤාදිම්හි කතෙ රූපානි

261 ඉමස්මා රහිධුනාදානි ච

ඉමස්මා රහිධුනාදානි ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කාලෙ සත්තම්‍යත්ථෙ

එතරහි—අධුනා—ඉදානි

චසද්දග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං *

“ඉමස්මා රහිධුනාදානි ච” කිමත්ථමිදං, ඉමසද්දතො රහිධුනාදානි ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කාලෙ සත්තම්‍යත්ථෙති ඤාපනත්ථං. කිපදමිදං අත්ථග්ගහණං ච සත්තමීකාලග්ගහණන්ති වෙනානුවත්තතෙනා, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං, අථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව විග්ගහො ච

එතරහිච්චාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච එතරහීති ඉමසද්දතො ඉමස්මිං කාලෙති අත්ථෙ “සබ්බතො පච්චයෙ, ත්‍ර සත්තමියා සබ්බනාමෙහි, කාලෙ” ති වත්තමානෙ ඉමිනා රහිප්පච්චයං කත්වා “සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා, ඉමස්සිදංසිසු නපුංසකෙ ච” ති වත්තමානෙ “එත රහිම්හි” ති ඉමසද්දස්ස එතාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිසඤ්ඤාදිම්හි කතෙ රූපං. අධුනාති තමෙතාව තස්මිං අත්ථෙ ඉමිනා ධුනාප්පච්චයං කත්වා “සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා, ඉමස්සිදං අංසිසු නපුංසකෙ ච” ති වත්තමානෙ “අ ධුනාම්හි ච” ති ඉමසද්දස්ස අකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉදානීති තමෙතාව තස්මිං අත්ථෙ ඉමිනා දානිප්පච්චයං කත්වා “සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා” ති වත්තමානෙ “ඉමස්සිදං අංසිසු නපුංසකෙ ච” ති ඉමසද්දස්ස ඉකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

262 සබ්බස්ස සො දාම්හි වා

සබ්බ ඉච්චෙතස්ස සකාරාදෙසො හොති වා දම්හි පච්චයෙ පරෙ.

සදා—සබ්බදා.

“සබ්බස්ස සො දාම්හි වා” කිමත්ථමිදං, සබ්බසද්දස්ස සාදෙසො හොති දම්හි පච්චයස්මිං විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. වුත්තනයමිදං අථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

සදාති සබ්බසද්දතො හෙට්ඨා වුත්තනයෙන දාප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා සබ්බසද්දස්ස සාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණ ඵලං

* ඞ්වදත්තනත්ථං, කච්චායනටීකාය

263 **අවණ්ණා යෙ ලොපඤ්ච.**

අවණ්ණා යෙ පච්චයෙ පරෙ ලොපමාපජ්ජතෙ.

බාහුසච්චං, පණ්ඩිච්චං, වෙපුල්ලං, කාරුඤ්ඤං, නෙපුඤ්ඤං; කොසල්ලං, සාමඤ්ඤං, සොහජ්ජං

චසද්දග්ගහණං වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං.

“අවණ්ණා යෙ ලොපඤ්ච” කිමත්ථමිදං, අවණ්ණො යෙ පච්චයෙ පරෙ ලොපමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විභාගතො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං.

බාහුසච්චන්තාදීසු උදාහරණෙසු, තත්ථ ච බාහුසච්චන්ති බහුස්සුතසද්දතො බහුස්සුතස්ස භාවොති අත්ථෙ “ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු” ති ණ්‍යප්පච්චයං කත්වා “තෙසං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා “වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච” ති ආදිවුද්ධිං කත්වා ඉමිනා තකාරගතස්ස සරස්ස ලොපං කත්වා “යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං” ති යවතො තකාරස්ස චකාරාදෙසං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති චකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා “ඛවාදීමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ති වත්තමානෙ “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති වා “පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති” ති වා “යදනුපපන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති” ති වා සකාරගතස්ස උකාරස්ස අකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තද්ධිතත්තා “තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතූනාදීසු ච” ති නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “යොනන්නි නපුංසකෙහි; අතො නිච්ච” න්ත්‍යාධිකිච්ච “සිං” ති සිතො අංආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පණ්ඩිච්චන්ති පණ්ඩිතසද්දතො පණ්ඩිතස්ස භාවොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

වෙපුල්ලන්ති විපුලසද්දතො විපුලස්ස භාවොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යප්පච්චයාදිම්හි කත්වා “යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං” ති යවතො ලකාරස්ස ලකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස ද්වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං කාරුඤ්ඤන්ති කර කරණෙති ඉමස්ස කම්පනං කරොන්තීති වා අත්ථෙ: කර හිංසායමිති ඉමස්ස කාරුණිකං හිංසතීති වා අත්ථෙ· කර වික්ඛෙපෙති ඉමස්ස පරදුක්ඛං වික්ඛිපතීති වා අත්ථෙ “තුදාදීහි ණු” ති වත්තමානෙ “කත්තුකරණප්පදෙසෙසු ච” ති කත්තරි යුප්පච්චයං කත්වා “අනකා යුණ්වූන” න්ති තස්සානාදෙසාදිං කත්වා අනාදෙසාදිස්ස බාහුසච්චන්ති එත්ථ වුත්තනයෙන උකාරාදෙසාදිං කත්වා කරුණසද්දතො තද්ධිතනාමමපෙක්ඛිත්වා කරුණස්ස භාවොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යප්පච්චයාදිං කත්වා යවතො ණකාරස්ස “යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං” ති ඤකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ද්වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. කොසල්ලන්ති කුසඅග්ගපදස්ස සල චලනසංවරණෙසූති ඉමස්ස කුච්ඡිතෙ

සලක්ඛී අත්ථෙ "සඤ්ඤායමනු" ති වත්තමානෙ "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති අප්පච්චයං කත්වා වා; කුසග්ගපදස්ස සි සයෙති ඉමස්ස කුච්ඡිතෙ සයතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිං කත්වා වා; කුසසද්දූපපදස්ස ලූ ඡෙදනෙතිමස්ස කුසෙ ලුනාතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන අප්පච්චයං කත්වා "සරලොපො = පෙ = පකති" ති සරලොපපකතිභාවං කත්වා වා; කුසග්ගපදස්ස සල තනූකරණෙතිමස්ස කුච්ඡිතෙ තනුකරොතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිං කත්වා වා; කුසසද්දූපපදස්ස ලා ආදානෙතිමස්ස කුසෙන ලාතබ්බාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන කම්මනි අප්පච්චයාදිං කත්වා වා; කුස ඡෙදනෙතිමස්ස පාපකෙ ධම්මෙ ඡින්දිතුං අලන්ති අත්ථෙ "පචාදීනාලං" ති අලපච්චයාදිං කත්වා වා; කුසසද්දූපපදස්ස ලූ ඡෙදනෙතිමස්ස කුසො විය ලුනාතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිං කත්වා වා; එවං කුසලසද්දමභිනිප්ඵාදෙත්වා තෙන ච කුසලසම්බන්ධිම්පෙතබ්බා කුසලස්ස භාවොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සාමඤ්ඤන්ති සමු උපසමෙතිමස්ස සම්මති එතෙන සීලෙනෙතාහෙති වුත්තනයෙන කරණෙ යුපච්චයාදිං කත්වා සමණසද්දෙන සීලසම්බන්ධිම්පෙතබ්බා සමණස්ස භාවොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සොහජ්ජන්ති සුහදසද්දතො සුහදස්ස භාවොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා "යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං" ති යවතො දකාරස්ස ජකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

264. වුඩ්ඪස්ස ජො ඉයිට්ඨෙසු

සබ්බස්සෙව වුඩ්ඪසද්දස්ස ජො ආදෙසො හොති ඉයිට්ඨ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසු පරෙසු.

සබ්බෙ ඉමෙ වුඩ්ඪා, අයමිමෙසං අතිසයෙන වුඩ්ඪොති ජෙය්‍යො — ජෙට්ඨො

"වුඩ්ඪස්ස ජො ඉයිට්ඨෙසු" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව වුඩ්ඪසද්දස්ස ජාදෙසො හොති ඉයිට්ඨපච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ජෙය්‍යො ජෙට්ඨොති උදාහරණානි, තෙසම්පන වුඩ්ඪසද්දතො සබ්බෙ ඉමෙ වුඩ්ඪා අයමිමෙසං විසෙසෙන වුඩ්ඪොති අත්ථෙ "විසෙසෙ තරතමිස්සිකියිට්ඨා" ති ඉයඉට්ඨපච්චයෙ කත්වා 'වුත්තානමප්පයොගො' ති අත්ථවාචකනාමප්පයොගං කත්වා වුඩ්ඪසද්දස්ස ඉමිනා ජාදෙසං කත්වා "සරලොපො = පෙ = පකති" ති සර ලොපං කත්වා තෙනෙව පකතිභාවෙ සම්පත්තෙ තමෙව පකත්‍යා ගහණෙනාකත්වා "සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා" ති වත්තමානෙ "ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති ඉකාරස්සෙකාරං කත්වා ජෙය්‍යජෙට්ඨසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යාදයො. තථා "අතො නෙනා" ති වත්තමානෙ "සො" ති සියොකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපානි.

265 පසත්ථස්ස සො ච

සබ්බස්ස පසත්ථසද්දස්ස සාදෙසො හොති ජාදෙසො ච ඉය ඉට්ඨ ඉමෙච්චෙතෙසු පච්චයෙසු පරෙසු

සබ්බෙ ඉමෙ පසත්ථා අයමිමෙසං විසෙසෙන පසත්ථොති සෙය්‍යො—සෙට්ඨො—ජෙය්‍යො—ජෙට්ඨො

චසද්දග්ගහණං දුතියාදෙසසම්පිණ්ඩනත්ථං

"පසත්ථස්ස සො ච" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස පසත්ථසද්දස්ස සාදෙසො හොති ජාදෙසො ච ඉයඉට්ඨපච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං ඉයඉට්ඨග්ගහණම්හානුවත්තනතෙ ජග්ගහණං ච අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං යථා වුඩ්ඪසද්දස්ස ඉයිට්ඨෙසු ජාදෙසො හොති, තථා තෙසුඑව පසත්ථසද්දස්ස සාදෙසො හොති ජාදෙසො චෙති සම්පිණ්ඩති

සෙය්‍යො සෙට්ඨොත්‍යාදීනි උදාහරණානි තානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

266 අන්තිකස්ස නෙදො

සබ්බස්ස අන්තිකසද්දස්ස නෙදාදෙසො හොති ඉයඉට්ඨ ඉමෙච්චෙතෙසු පච්චයෙසු පරෙසු

නෙදියො—නෙදිට්ඨො

අන්තිකස්ස නෙදො කිමත්ථමිදං සබ්බස්ස අන්තිකසද්දස්ස ඉය ඉට්ඨපච්චයෙසු නෙදාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං; ඉයිට්ඨග්ගහණම්හානුවත්තනතෙ අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

නෙදියො නෙදිට්ඨොති උදාහරණානි, තෙසමත්ථො අන්තිකසද්දෙතො සබ්බෙ ඉමෙ අන්තිකා අයමිමෙසං විසෙසෙන අන්තිකොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉයඉට්ඨපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි

267 බාළ්හස්ස සාධො

සබ්බස්ස බාළ්හසද්දස්ස සාධාදෙසො හොති ඉයඉට්ඨ ඉමෙච්චෙතෙසු පච්චයෙසු පරෙසු

සාධියො—සාධිට්ඨො

"බාළ්හස්ස සාධො" කිමත්ථමිදං සබ්බස්ස බාළ්හසද්දස්ස සාධාදෙසො හොති ඉයඉට්ඨපච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං ඉයිට්ඨග්ගහණම්හානුවත්තනතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

268 අප්පස්ස කණ

සබ්බස්ස අප්පසද්දස්ස කණාදෙසො හොති ඉයඉට්ඨ ඉමෙච්චෙතෙසු පච්චයෙසු පරෙසු

කණියො—කණිට්ඨො

"අප්පස්ස කණ" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස අප්පසද්දස්ස කණාදෙසො හොති ඉයඉට්ඨපච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං ඉයිට්ඨග්ගහණම්හානුවත්තනතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව සෙසම්පි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව, සරලොපඅසවණ්ණාභාවො ච විසෙසො

269. සුවානච

සබ්බස්ස සුවසද්දස්ස කණාදෙසො හොති ඉය්‍යඉණ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසු පරෙසු

කණිය්‍යො—කණිය්‍යා.

වසද්දග්ගහණං කණග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං.

“සුවානච” කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස සුවසද්දස්ස කණාදෙසො හොති ඉය්‍යඉණප්පච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. ඉය්‍යඉණග්ගහණම්හානුවත්තතෙ කණග්ගහණඤ්ච. චග්ගහණං කණග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව ඉහ පන සුවසද්දස්ස සුව සද්දවාචකත්තා සුවස්සාති වත්තබ්බෙ එවමවත්වා සුවානන්ති බහු වචනනිද්දෙසො වචනවිපල්ලාසලක්ඛණවිකරණත්ථං, පකති හෙ සාචරියානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං.

උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව කෙවලම්පනෙත්ථ “ඛවාදී මජ්ඣිමන්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ති වත්තමානෙ “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති ණකාරස්ස නකාරාදෙසොව විසෙසො

270. වන්තුමන්තුවීනඤ්ච ලොපො

වන්තුමන්තුවී ඉච්චෙතෙසං පච්චයානං ලොපො හොති ඉය්‍යඉණ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසු පරෙසු.

ගුණියො—ගුණියා, ගණියො—ගණියා, සතියො—සතියා, මෙධියො—මෙධියා

චසද්දග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං

“වන්තුමන්තුවීනඤ්ච ලොපො” කිමත්ථමිදං, වන්තුමන්තුවීප්පච්චයානං ලොපො හොති ඉය්‍යඉණප්පච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. ඉය්‍යඉණග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. වන්තු ච මන්තු ච වී ච=වන්තුමන්තු වීනො, තෙසං වන්තුමන්තුවීනං

ගුණියොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගුණියො ගුණියොතිමෙසං ගුණසද්දතො ගුණො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ “තදස්සත්ථීති වී ච” ති වත්තමානෙ “ගුණාදිතො වන්තු” ති වන්තුප්පච්චයං කත්වා ගුණවන්තුසද්දතො සබ්බෙ ඉමෙ ගුණවන්තා අයම්මෙසං විසෙසෙන ගුණවාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉය්‍යඉණප්පච්චයෙ කත්වා “වුද්ධස්ස ජො ඉයිට්ඨෙසු” ති වත්තමානෙ ඉමිනා වන්තුප්පච්චයස්ස ලොපං කත්වා “සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති” ති සරලොපපකතිභාවාදිංහි කතෙ රූපානි සතියො සතියොතිමෙසං සතිසද්දතො සති අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ “තදස්සත්ථීති වී ච” ති වත්තමානෙ “සත්‍යාදීහි මන්තු” ති මන්තුප්පච්චයං කත්වා සබ්බෙ ඉමෙ සතිමන්තො අයම්මෙසං විසෙසෙන සතිමාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉය්‍යඉණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි. මෙධියො මෙධියොතිමෙසං මෙධාසද්දතො මෙධා අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ

“තදස්සත්ථීති වී ච” ති වීපච්චයං කත්වා මෙධාවීසද්දතො සබ්බෙ ඉමෙ මෙධාවිනො අයමිමෙසං විසෙසෙන මෙධාවීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉයඉට්ඨපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි

271 යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං.

යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තමාපජ්ජන්තෙ යථාසඞ්ඛ්‍යං

බාහුසච්චං, පණ්ඩිච්චං, වෙපුල්ලං, නෙපුඤ්ඤං, කාරුඤ්ඤං, සාමඤ්ඤං, සොහජ්ජං.

යවතමිති කිමත්ථං? තිණ්දලං.

තලණදකාරානමිති කිමත්ථං? අලස්‍යං, ආරොග්‍යං.

බ්‍යඤ්ජනානමිති කිමත්ථං? මච්චුනා

කාරග්ගහණං කිමත්ථං? යකාරස්ස සකාරහකාරමකාරාදෙස සඤ්ඤාපනත්ථං

පුරිසස්ස භාවො පොරිස්සං, උසභස්ස භාවො ඔසබ්භං, උපමාය භාවො ඔපම්මං

“යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං” කිමත්ථමිදං, යකාරවන්තානං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි යථාසඞ්ඛ්‍යං චලඤජකාරත්තමාපජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. යකාරො යෙසමත්ථි තෙ = යවන්තො, තෙසං යවතං, තලණදකාරානන්තිමිනා තුල්‍යාධිකරණං ඉධ පන යවන්තෙහි තලණදකාරෙහි විසුං කිඤ්චාපි බ්‍යඤ්ජනා න සන්ති, තථාපි ‘සිලාපුත්තකස්ස සරීරං, රාහුනො මුඛ’ න්ති ආදීසු විය අභෙදොපචාරවසෙන ‘යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානී’ ති වුත්තං.

උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානි, නෙපුඤ්ඤන්ති නිසද්දූපපදස්ස පු පවනෙතිමස්ස කිලෙසෙ පුණාතීති අත්ථෙ “භාවකම්මෙසු ත” ඉති වත්තමානෙ “බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරී” ති කත්තරි තපච්චයං කත්වා “ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති තස්ස ණකාරාදෙසං කත්වා නිපුණසද්දතො නිපුණස්ස භාවොති අත්ථෙ “ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු” ති ණ්‍යපච්චයං කත්වා “තෙසං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා “වුද්ධාදිසරස්ස වා සංයොගන්තස්ස සණෙ ච” ති ආදිවුද්ධිං කත්වා “අවණ්ණො යෙ ලොපං ච” ති අවණ්ණස්ස ලොපං කත්වා ඉමිනා යවතො ණකාරස්ස ඤකාරාදෙසං කත්වා තස්ස ද්වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

තිණ්දලන්ති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච තිණ්දලන්ති එත්ථ සතිපි තාදිම්හි යකාරස්සාභාවා ඉධ වුත්තවිධානං න හොති. අලස්‍යන්ති එත්ථ සතිපි යකාරස්මිං තාදීනමභාවා න හොති ආරොග්‍යන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො යවතං තලණදකාරානන්ති වුත්තත්තා බ්‍යඤ්ජනානන්ති විඤ්ඤායමානෙපි බ්‍යඤ්ජනග්ගහණකරණං තදනන්තරාගතානං සරානං වුත්තවිධානාභාවදස්සනත්ථං, තෙනාහ; ‘බ්‍යඤ්ජනානීති කිමත්ථං? මච්චුනා’ ති. තස්ස පන මුස පාණචාගෙති මස්ස පරෙසං පාණං චජතීති අත්ථෙ “වජාදීහි පබ්බජ්ජාදයො

නිපච්චන්තෙ" ති තූනපච්චයං* කත්වා තෙනෙව ධාතුන්තස්ස ලොපං කත්වා උකාරස්ස ච අකාරාදෙසං කත්වා මිතූසද්දතො නාතියෙකවචනං කත්වා යවතොපි සරස්ස ඉධ වුත්තවිධානමකත්වා යවතො පන තකාරස්ස යථාවුත්තායුත්තිසම්භවතො ඉධ වුත්ත විධානං කත්වා වෙහාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

යවතං තලඤඤකාරානන්ති වුත්තත්තායෙව සිද්ධෙ සත්ථුරම්හස්ස කාරග්ගහණස්ස පයොජනං දස්සෙතා 'කාරග්ගහණං කිමත්ථ' න්ති ආදිමාහ ඔපම්මන්ති තමෙවොදහරණං, තම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

272. **අම්හතුම්හනතුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදීහි ස්මා නාව**

අම්හතුම්හනතුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතු ඉච්චෙවමාදීහි ස්මා නාව දට්ඨබ්බා

මයා, තයා, ගුණවතා, රඤ්ඤා, බ්‍රහ්මුනා, අත්තනා, සඛිනා, සත්ථාරා, පිතරා, මාතරා, භාතරා, ධීතරා

එවමාදීහීති කිමත්ථං? පුරිසා

ඉති නාමකප්පෙ පඤ්චමො කණ්ඩො

"අම්හතුම්හනතුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදීහි ස්මා නාව" න්ති ඉදං, අම්හතුම්හනතුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතු ඉච්චෙවමාදීහි ස්මාවචනං නාව දට්ඨබ්බන්ති සුත්තත්ථං චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

මයා තයාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මයාති අම්හතුම්හ සද්දෙහි ස්මාවචනං කත්වා ඉමිනා ස්මාවචනං නාවචනම්ව කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හානං තයිමයි" ත්‍යනු වත්තමානෙ "නාම්හි තයාමයා" ති සවිභත්තිකානං අම්හතුම්හ සද්දානං මයාතයාදෙසෙ කතෙ රූපානි ගුණවතාති ගුණවන්තු සද්දතො ස්මාවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ස්මාවචනං නාවචනම්ව කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස න්තො, න්තස්ස සෙ වා" ති වත්තමානෙ "තොතිතා සස්මිංනාසු" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තාදෙසෙ කතෙ රූපං රඤ්ඤාති රාජසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා ඉමිනා තං නාවචනම්ව කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ" ති වත්තමානෙ "නාම්හි රඤ්ඤාවා" ති සවිභත්තිස්ස රාජසද්දස්ස රඤ්ඤාදෙසෙ කතෙ රූපං බ්‍රහ්මුනාති බ්‍රහ්මසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා තස්ස ඉධ වුත්තවිධානං කත්වා "බ්‍රහ්මාතො තු ස්මිනි" ති වත්තමානෙ "උත්තං සනාසු" ති බ්‍රහ්මසද්දන්තස්ස උකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං අත්තනාති අත්ත සද්දතො ස්මාවචනං කත්වා තස්මිනා නාවචනත්තෙ කතෙ රූපං සඛිනාති සඛසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා තස්මිනා නාවචනත්තං කත්වා "සඛාතස්සි නොනානංසෙසු" ති සඛසද්දන්තස්ස

---

* නිපච්චන්තෙති තූනපච්චයං ඉති දිස්සති

"තදස්සත්ථීති වී ච" ති වීප්පච්චයං කත්වා මෙධාවීසද්දතො සබ්බෙ
ඉමෙ මෙධාවිනො අයමිමෙසං විසෙසෙන මෙධාවීති අත්ථෙ වුත්ත
නයෙන ඉයඉට්ඨප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි.

271 **යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං**

යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තමාපජ්ජන්තෙ යථාසඞ්ඛ්‍යං

බාහුසච්චං, පණ්ඩිච්චං, වෙපුල්ලං, නෙපුඤ්ඤං, කාරුඤ්ඤං, සාමඤ්ඤං, සොහජ්ජං.

යවතමිති කිමත්ථං? තිණ්දලං.

තලණදකාරානමිති කිමත්ථං? ආලස්‍යං, ආරොග්‍යං

බ්‍යඤ්ජනානමිති කිමත්ථං? මච්චුනා

කාරග්ගහණං කිමත්ථං? යකාරස්ස සකාරහකාරමකාරාදෙසඤ්ඤාපනත්ථං

පුරිසස්ස භාවො පොරිස්සං, උසභස්ස භාවො ඔසබ්භං, උපමාය භාවො ඔපම්මං

"යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං" කිමත්ථ-
මිදං, යකාරවන්තානං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි යථාසඞ්ඛ්‍යං
චලඤජකාරත්තමාපජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං අත්ථො
සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. යකාරො යෙසමත්ථි තෙ=යවන්තො, තෙසං
යවතං, තලණදකාරානන්තිමිනා තුල්‍යාධිකරණං ඉධ පන යව
න්තෙහි තලණදකාරෙහි විසුං කිඤ්චාපි බ්‍යඤ්ජනා න සන්ති, තථාපි
'සිලාපුත්තකස්ස සරීරං, රාහුනො මුඛ' න්ති ආදීසු විය අභෙදූප
චාරවසෙන 'යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානී' ති වුත්තං.

උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානි, නෙපුඤ්ඤන්ති නිසද්දූපපදස්ස පු
පවණෙතිමස්ස කිලෙසෙ පුණාතීති අත්ථෙ "භාවකම්මෙසු ත" ඉති
වත්තමානෙ "බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි" ති කත්තරි තප්පච්චයං
කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා
ච" ති තස්ස ණකාරාදෙසං කත්වා නිපුණසද්දතො නිපුණස්ස
භාවොති අත්ථෙ "ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු" ති ණ්‍යප්පච්චයං කත්වා
"තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වා
සංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති ආදිවුද්ධිං කත්වා "අවණ්ණො යෙ
ලොපං ච" ති අවණ්ණස්ස ලොපං කත්වා ඉමිනා යවතො ණකා
රස්ස ඤකාරාදෙසං කත්වා තස්ස ද්වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

තිණ්දලන්ති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච තිණ්දලන්ති එත්ථ
සන්තෙපි තාදිම්හි යකාරස්සාභාවා ඉධ වුත්තවිධානං න හොති. ආල
ස්‍යන්ති එත්ථ සන්තෙපි යකාරස්මිං තාදීනමභාවා න හොති. ආරො
ග්‍යන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. යවතං තලණදකාරානන්ති වුත්ත
ත්තා බ්‍යඤ්ජනානන්ති විඤ්ඤායමානෙපි බ්‍යඤ්ජනග්ගහණකරණං
තදනන්තාගතානං සරානං වුත්තවිධානාභාවදස්සනත්ථං, තෙනාහ;
'බ්‍යඤ්ජනානීති කිමත්ථං? මච්චුනා' ති. තස්ස පන මුස පාණචාගෙති
මස්ස පරෙසං පාණං චජන්තීති අත්ථෙ "වජාදීහි පබ්බජ්ජාදයො

නිපච්චනෙත" ති තුපච්චයං* කත්වා තෙනෙව ධාතවන්තස්ස ලොපං කත්වා උකාරස්ස ච අකාරාදෙසං කත්වා මතුසද්දතො නාතියෙකවචනං කත්වා සවනතොපි සරස්ස ඉධ වුත්තවිධානමකත්වා සවනතො පන තකාරස්ස යථාවුත්තසුත්තිසම්භවතො ඉධ වුත්ත විධානං කත්වා චෙතාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

සවනං තලණ්දකාරිතන්ති වුත්තතායෙව සිද්ධෙ සත්ථාරම්භස්ස කාරග්ගහණස්ස පයොජනං දස්සෙතො 'කාරග්ගහණං කිමත්ථ' න්ති ආදිමාහ. ඔපම්මන්ති තමෙවොදාහරණං, තම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

272. අම්හතුම්හනතුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදීහි ස්මා නාව.

අම්හතුම්හනන්තුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතු ඉච්චෙවමාදීහි ස්මා නාව දට්ඨබ්බා

මයා, තයා, ගුණවතා, රඤ්ඤා, බ්‍රහ්මුනා, අත්තනා, සඛිනා, සත්ථාරා, පිතරා, මාතරා, භාතරා, ධීතරා

එවමාදීහීති කිමත්ථං? පුරිසා

ඉති නාමකප්පෙ පඤ්චමො කණ්ඩො

" අම්හතුම්හනතුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදීහි ස්මා නාව " කිමත්ථමිදං, අම්හතුම්හනන්තුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතු ඉච්චෙවමාදීහි ස්මා වචනං නාව දට්ඨබ්බන්ති සද්දපතනං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

මයා තයාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මයාති අම්හතුම්හ සද්දෙහි ස්මාවචනං කත්වා ඉමිනා ස්මාවචනං නාවචනම්පි කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හාකං තයිමයි" ත්‍යනු වත්තමානෙ "නාම්හි තයාමයා" ති සවිභත්තිකානං අම්හතුම්හ සද්දානං මයාතයාදෙසෙ කතෙ රූපානි. ගුණවතාති ගුණවන්තු සද්දතො ස්මාවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ස්මාවචනං නාවචනම්පි කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස තො, න්තස්ස සෙ වා" ති වත්තමානෙ "තොතිතා සස්මිංනාසු" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තාදෙසෙ කතෙ රූපං. රඤ්ඤාති රාජසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා ඉමිනා තං නාවචනම්පි කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ" ති වත්තමානෙ "නාම්හි රඤ්ඤාවා" ති සවිභත්තිස්ස රාජසද්දස්ස රඤ්ඤාදෙසෙ කතෙ රූපං. බ්‍රහ්මුනාති බ්‍රහ්මසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා තස්ස ඉධ වුත්තවිධානං කත්වා "බ්‍රහ්මාතො තු ස්මිංනි" ති වත්තමානෙ "උත්තං සනාසු" ති බ්‍රහ්මසද්දන්තස්ස උකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. අත්තනාති අත්ත සද්දතො ස්මාවචනං කත්වා තස්සිමිනා නාවචනත්තෙන කතෙ රූපං. සඛිනාති සඛසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා තස්සිමිනා නාවචනත්තං කත්වා "සඛාන්තස්සි නොනානංසෙසු" ති සඛසද්දන්තස්ස

---

* නිපච්චනෙනාති තාතාපච්චයං ඉති දිස්සති

ඉකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. සත්ථාරාති සත්ථුසද්දතො සමාවචනං කත්වා තස්මිංනා වුත්තවිධානං කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච"ති වුත්තමානෙ "අඤ්ඤෙස්වාරත්ත"න්ති සත්ථුසද්දන්තස්ස ආරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස "නා අ"ති ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පිතරාති පිතුසද්දතො සමාවචනං කත්වා ඉමිනා තං නාවචනම්පි කත්වා වුත්තනයෙන "අඤ්ඤෙස්වාරත්තං; තතො සම්හි"ති වුත්තමානෙ "නා අ"ති නාවචනස්ස අකාරාදෙසං කත්වා "ආ'රො රස්සමිකාරෙ"ති වුත්තමානෙ "පිතාදීනමසිම්හි"ති ආරාදෙසස්ස රස්සෙ කතෙ රූපං. ඉතරීති තංසදිසාතෙව ආදියාහරණෙන සරෙනාති ආදිසඞ්ගණ්හාති, ආදිසද්දො හෙත්ථ පකාරත්ථවාචකො, තස්ස පන සරසද්දතො සමාවචනං කත්වා තං ඉමිනා නාවචනම්පි කත්වා "අතො නෙනා"ති තස්ස එනාදෙසං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකතී"ති සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පුරිසාති තිමුදාහරණං තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං නාමකප්පෙ පඤ්චමො පරිච්ඡෙදො

---

273 යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං.

යස්මා වා අපෙති, යස්මා වා භයං ජායතෙ, යස්මා වා ආදත්තෙ, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති.

තං යථා; ගාමා අපෙන්ති මුනයො, නගරා නිග්ගතො රාජා, පාපා චිත්තං නිවාරයෙ, චොරා භයං ජායතෙ, ආචරියුපජ්ඣායෙහි සික්ඛං ගණ්හාති සිස්සො

අපාදානමිච්චනෙන ක්වත්ථො? "අපාදානෙ පඤ්චමී."

"යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං." කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, යස්මා වා අපෙති, යස්මා වා භයං ජායතෙ, යස්මා වා ආදත්තෙ, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං. සන්තපදමිදං සුත්තං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. අපනෙත්වා ඉතො ආදදාතීති අපාදානං. ඉධ පන සඤ්ඤාසඤ්ඤිනො එකවචනෙන නිද්දිට්ඨත්තා චොරා භයං ජායතෙතාදීසු චොරාපාදානසඤ්ඤාය භවිතබ්බං, න පන ගාමා අපෙන්ති මුනයො ආචරියුපජ්ඣායෙහි සික්ඛං ගණ්හාතීතාදීසු. තං න භවිතබ්බං, කස්මා ඉධ සඞ්ඛ්‍යායානධිප්පෙතත්තා; න හෙත්ථ සඞ්ඛ්‍යා අධිප්පෙතා විභත්තිං විනා අත්ථස්ස නිද්දිසිතබ්බතො බහුවචනෙන නිද්දිස්සමානෙ ගරුතොපජ්ජනතො ච විධෙයෙකවචනෙනෙව නිද්දෙසො කතො, න පන සඞ්ඛ්‍යාවිසාරණත්ථං තස්මෙකම්හි වත්තබ්බ එකවචනෙන භවිතබ්බං, අථ කස්මා සඞ්ඛ්‍යාමතපෙක්ඛිත්වා එකවචනං හොතීති කත්ථචි ලිඞ්ගත්ථමත්තමෙවාපෙක්ඛිත්වාපි විභත්තුප්පත්තියා දස්සනතො,* තථාහි; එකො ටෙතාදීනං සඞ්ඛ්‍යාවිසයෙපි එවෙසාතානිත්තාභිහිතෙපෙක්ඛවචනබහු

---

* විභත්තුප්පත්ති දස්සනතො, සීහල

වචනානි හොන්ති අඤ්ඤථා වුත්තත්ථතාව න භවෙය්‍යුං, ‘ජනන වුත්තීනං පාසණ්ඩානං ධම්මානං පවරං යදිදං සුගතවිනය’ න්ති එත්ථාපි නවුතිසද්දතො නවක්ඛත්තුං ඨපෙත්වා සතෙකසෙසස්ස දසසද්දස්ස ලොපවචනම්හි නවාදෙසං කත්වා ලොපවචනස්ස උත්තු දෙසං කත්වා එවමභිනිප්ඵාදිතත්තා ජඞ්ඝනුවචනව සියා, තස්මා අසම්පත්වමනොහරිත්වා යතො අපගච්ඡති යතො අපගච්ඡන්ති යෙහි වා අපගච්ඡති යෙහි වා අපගච්ඡන්ති හොතෙව තත්‍රාපාදාන සඤ්ඤාති අවගන්තබ්බං.

යංකිඤ්චි යො කරොති, තස්ස කරොතීති කාරකොත් වත්තබ්බතො ගාමා අපෙන්තීති ආදීසු ගාමාදීනං කිරියානුපලබ්භනතො ච කථං තෙ කාරකා නාම ජාතාති තෙසම්පි ක්‍රියාභිනිබ්බත්තකත්තු පලබ්භනතො, උපලබ්භන්ති හි තෙසං කිරියාභිනිබ්බත්තකතා, ගාමාදිම්හි වාසත්‍යපායාදිකිරියායානුපලබ්භනතො, සති ච තස්මිං පලබ්භනතො, එවං ගාමාදීනං අපායාදිකිරියාභිනිබ්බත්තකත්තං කාරකතා වවත්ථපෙතබ්බා, යථා චෙත්ථ, එවං කම්මකරණසම්ප දානාධිකරණානම්පි සරූපාවධාරණමෙව තෙසං කාරකතාසාධ කන්ත්‍යපරෙ න තං සාරතො පච්චෙතබ්බං, සාමිනොපි කාරකභා වාපජ්ජනතො අපි ච කුතොචිදමායාතං, සමුපදිස්සමානාය අපායාදිකිරියාය ‘චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්සෙව රූපාලොකමනසිකාරානං, දෙය්‍යධම්මස්ස දායකානම්පි ච දානස්ස’ ගාමාදීනමභිනිබ්බත්තකත්තං ඨපෙත්වා සරූපාවධාරණමෙවානුපදිස්සමානං කාරකතාසාධකන්ති යම්පිච්ඡති, තථා කාරකත්තං භවතු අපි තු බලූ ගාමාදීනං අපායාදි කිරියාභිනිබ්බත්තකත්තා කත්තුසඤ්ඤාය භවිතබ්බන්ති න භවි තබ්බං, කස්මා නිප්පරියායෙන තෙසං කිරියාභිනිබ්බත්තකත්තා භාවතො යථාභූතනාදීනමම්භාකම්පනීයාය වසතුත්‍යපෙක්ඛස නෙවජ්ජාභාවෙපි තදත්ථං. වසමනෙනාන වසති ධම්මෙන වසතීත්‍යු පචරීයතෙ, තථාපායාදීනං තබ්භාවෙ භාවතො තදභාවෙචාභා වතො ගාමාදයො අපායාදිකිරියාභිනිබ්බත්තකාති විඤ්ඤූහ්‍යුපචරි යන්තෙති භවතෙවමුපචාරෙ, තෙන කාකොභාති උපචරිතා නම්පි හි ‘පබුද්ධො කමලවනසණ්ඩො, වනම්වහසතෙ විකසිතපුප්ඵා නනෙනතෙ’ ත්‍යාදීනං කත්තුසඤ්ඤූපලබ්භනතො අපි ච මුඛ්‍යකිරි යාභිනිබ්බත්තකානං මුනිප්පභුතීනං කිරියාභිනිප්ඵත්තියා කාරණ භාවතො වුත්තනයෙනෙව “යො කාරෙති ස හෙතු” ති හෙතු කත්තුසඤ්ඤාය “හෙතුම්හි ණෙ’ ති තතියාවිභත්තියා ච භවි තබ්බං න චෙවං සක්කා වත්තුං, තෙසමුපචරිතහෙතුතා න හො න්ති ‘භික්ඛාය වසති අනෙනත වසති’ ත්‍යාදීසු උපලබ්භනතො අථාපි වදෙය්‍යුං. “දූරන්තිකද්ධකාලනිම්මානත්වාලොපදිසායොග විභත්ත්‍යාරප්පයොගසුද්ධප්පමොචනහෙතුවිවිත්තප්පමාණපුබ්බයොග බන්ධනගුණවචනපඤ්හකථනථොකාකත්තූසු ච” ති හෙට්ඨතො ප්‍යපාදානසඤ්ඤාය විහිතත්තා අපාදානසඤ්ඤාව හොතීති තම්පි න, ගාමාදීනං අපායාදිසම්බ්‍යොගෙ අපාදානසඤ්ඤාකරණත්ථං යස්මා දපෙතීත්‍යාදිනා සුත්තවචනස්ස නිරත්ථකභාවාපජ්ජනතොති සච්චං,

තථාපි 'දෙවදත්තො පචති, භික්ඛාය වසති, අනෙනන වසති' ත්‍යාදීසු චරිතත්ථානං කත්තුසඤ්ඤාදීනමනවකාසත්තා අපාදානසඤ්ඤාදයො බාධෙන්ති, අපි ච යථා සබ්බසාධිරූපෙසු සමාහිතෙසු අභිරූපාග කසඤ්ඤං දෙයන්ති වුත්තෙ යො සබ්බසාධිරූපතරො, තස්සෙවාති විඤ්ඤායති, තථෙව්හාපි කාරකකණ්ඩෙ සබ්බසාපාදානාදීසු කාර කෙසු සමාගතෙසු "යො කරොති ස කත්තා" ති වුත්තත්තා යො සබ්බසාධනපධානො කාරකියො, සොව කත්තාති විඤ්ඤායති, න පන ගාමාදීනං කාරකිඨතා පාකටා, තස්මා චාලං දොසාවිකර ණෙන. යජ්ජෙවන්ති, තථා භවතු, අපි තු බලවිභාපෙති ආදතොති වත්තමානිකප්පච්චයෙන නිද්දිට්ඨත්තා යස්මා අපෙතො අපිස්සති තථා ආදියි ආදියිස්සති න තත්ථ අපාදානසඤ්ඤාය භවිතබ්බන්ති* න න භවිතබ්බං, කස්මා 'තෙන සො තත්ථ යාපෙති, සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථමාගච්ඡන්ති' ත්‍යාදීනි වියොපලක්ඛණවසෙනෙකදෙසං ගහෙත්වා වුත්තත්තා

ගාමා අපෙන්ති මනසොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගාමාති ගාමසද්දතො "ජිනවචනයුත්තං හි, ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති වත්ත මානෙ "තතො ච විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "සියො=පෙ=ස්මිංසු" ති තස්සාපනියමප්පසඞ්ගෙ සති 'වත්තිච්ඡා නුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති' ති කත්වා අපායොගතො ඉමිනා අපාදාන සඤ්ඤං කත්වා "අපාදානෙ පඤ්චමී" ති පඤ්චමීවිභත්තිං කත්වා තස්සා පනියමප්පසඞ්ගෙ සති වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා = පෙ = කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනස්මාවිභත්තිං කත්වා "අතො නෙන, සො වා, සබ්බයොනීනමාඑ" ති වත්තමානෙ "ස්මාස්මිං නං වා" ති ස්මාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා "සරලොපො=පෙ =පකති" ති සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව

274 ධාතුනාමානමුපසග්ගයොගාදීස්වපි ච

ධාතුනාමානං පයොගෙ ච උපසග්ගයොගාදීස්වපි ච තං කාර කං අපාදානසඤ්ඤං හොති

ධාතූනං පයොගෙ තාව ජි ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස පරාපුබ්බස්ස පයොගෙ යො අසහො, සො අපාදානසඤ්ඤො හොති

තං යථා, බුද්ධස්මා පරාජෙන්ති අඤ්ඤතිත්ථියා

භූ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස පපුබ්බස්ස පයොගෙ යතො අච්ඡින්න පභවො, සො අපාදානසඤ්ඤො හොති

තං යථා, හිමවතා පභවන්ති පඤ්චමහානදියො, අනවතත්තම්හා පභවන්ති මහාසරා, අචිරවතියා පභවන්ති කුන්නදියො

නාමප්පයොගෙපි තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති

තං යථා, උරස්මා ජාතො පුත්තො, භූමිතො නිග්ගතො රසො, උභතො සුජාතො පුත්තො මාතිතො ච පිතිතො ච

* න තත්ථ භවිතබ්බන්ති සීහළ

උපසග්ගයොගාදිස්වපි ච තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති.

තං යථා; අපසාලාය ආයන්ති වාණිජා, ආබ්‍රහ්මලොකා සද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති, උපරිපබ්බතා දෙවො වස්සති, බුද්ධස්මා පති සාරිපුත්තො ධම්මදෙසනාය භික්ඛූ ආලපති තෙමාසං, ඝතමස්ස තෙලස්මා පති දදාති, උප්පලමස්ස පදුමස්මා පති දදාති, කනකමස්ස හිරඤ්ඤස්මා පති දදාති.

ආදිග්ගහණෙන කාරකමජ්ඣෙපි පඤ්චමීවිභත්ති හොති.

තං යථා; ඉතො පක්ඛස්මා විජ්ඣති මිගං ලුද්දකො, ඉතො කොසා විජ්ඣති කුඤ්ජරං, ඉතො මාසස්මා භුඤ්ජති භොජනං.

අපිග්ගහණෙන නිපාතප්පයොගෙපි පඤ්චමීවිභත්ති හොති, දුතියා ච තතියා ච

රහිතා මාතුජා පුඤ්ඤං කත්වා දානං දෙති—රහිතා මාතුජං:—රහිතා මාතුජෙන වා, රිතෙ සද්ධම්මා කුතො සුඛං ලභති—රිතෙ සද්ධම්මං :—රිතෙ සද්ධම්මෙන වා, තෙ භික්ඛූ නානාකුලා පබ්බජිතා, විනා සද්ධම්මා නත්ථඤ්ඤො කොචි නාථො ලොකෙ විජ්ජති—විනා සද්ධම්මං :—විනා සද්ධම්මෙන වා, විනා බුද්ධස්මා :—විනා බුද්ධං :—විනා බුද්ධෙන වා

චසද්දග්ගහණෙන අඤ්ඤත්ථාපි පඤ්චමීවිභත්ති හොති.

යතොහං භගිනි අරියාය ජාතියා ජාතො, යතො සරාමි අත්තානං, යතො පත්තොස්මි විඤ්ඤුතං, යත්වාධිකරණමෙනං අභිජ්ඣාදයො පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං

"ධාතුනාමානමුපසග්ගයොගාදිස්වපි ච." කිමත්ථමිදං, ධාතුනාමානං පයොගෙ ච උපසග්ගයොගාදිස්වපි ච, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අපාදානග්ගහණමිහානුවත්තතෙ. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ධාතවො ච නාමානි ච = ධාතුනාමානි, තෙසං ධාතුනාමානං, උපසග්ගානං යොගො = උපසග්ගයොගො, උපසග්ගයොගො ආදි යෙසං තෙ = උපසග්ගයොගාදයො, තෙසු උපසග්ගයොගාදිසු. ඉධ පන ධාත්වාදීනි අනියමෙත්වා කිඤ්චාපි වුත්තානි, තථාපි යෙසු සම්පයුත්තෙස්වපාදානසඤ්ඤාය අත්ථො සම්භවති, තානියෙවිධ ගහිතානීති දට්ඨබ්බං; අඤ්ඤථා ධාතුනාමුපසග්ගනිපාතෙහි අසෙසසඞ්ගහාවා සරූපනිද්දෙසොව නිරත්ථකො සියා.

බුද්ධස්මා පරාජෙන්ති අඤ්ඤතිත්ථියාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච බුද්ධස්මාති බුද්ධසද්දතො ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච "තතො ච විභත්තියො"ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා දුතියාපසඞ්ගෙ පරාපුබ්බස්ස ජි ජයෙතිමස්ස ධාතුප්පයොගෙ අනන්තරසුත්තෙනමධිකිච්ච ඉමිනා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා "අපාදානෙ පඤ්චමී"ති පඤ්චමෙකවචනස්මාවිභත්තිම්හි කතෙ රූපං. හිමවතාති හිමසද්දතො හිමා අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච"ති වත්තමානෙ

"ගුණාදිතො වන්තු" ති වන්තුප්පච්චයං කත්වා තද්ධිතත්තා "තද්ධිත
සමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති නාමඤ්ච කත්වා තතො
ච විභත්තුප්පත්තිං කත්වා සත්තමීවිභත්තිප්පසඞ්ගෙ පපුබ්බස්ස භූ
සත්තායම්ඉමස්ස පයොගත්තා ධාතුප්පයොගෙ ඉමිනා අපාදාන
සඤ්ඤං කත්වා "අපාදානෙ පඤ්චමී" ති පඤ්චමෙකවචනස්මාවිභත්තිං
කත්වා "අම්හතුම්හන්තුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදීහි ස්මා නා
ව" ති ස්මාවචනස්ස නාබ්‍යපදෙසං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවි
භත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස න්තො, න්තස්ස සෙ වා" ති වත්තමානෙ
"තොතිතා සස්මිංනාසු" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තාදෙසෙ කතෙ
රූපං. අනවතත්තම්හාති අනවතත්තසද්දතො වුත්තනයෙන ස්මා
වචනං කත්වා "ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" ති ස්මාවචනස්ස
ම්හාදෙසෙ කතෙ රූපං. අචිරවතියාති අචිරවතීසද්දතො ස්මාවච
නං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති
වත්තමානෙ "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති පසඤ්ඤං කත්වා "ආය චතු
ත්ථෙකවචනස්ස තු, ඝතො නාදීනං" ති වත්තමානෙ "පතො
යා" ති ස්මාවචනස්ස යාදෙසෙ කතෙ රූපං. උරස්මාති උර
සද්දතො වුත්තනයෙන විභත්තුප්පත්තිං කත්වා සත්තමීවිභත්තිප්ප
සඞ්ගෙ කාමප්පයොගත්තා ඉමිනා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා වුත්ත
නයෙන පඤ්චමෙකවචනස්මාවිභත්තිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි
පි වුත්තනයෙන අපාදානසඤ්ඤං කත්වා "අපාදානෙ පඤ්චමී" ති
පඤ්චමීවිභත්තිප්පසඞ්ගෙ "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ" ති තොප්පච්චයා
දිම්හි කතෙ රූපානි. අපසාලාය ආයන්ති වාණිජාති එත්ථ අපසාලා
යාති සාලසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති ආප්පච්චයං
කත්වා "සරලොපො=පෙ=පකති" ති සරලොපපකතිභාවාදිං
කත්වා අපපරී ඉච්චෙතෙසං පරිවජ්ජනත්ථානං කම්මප්පවචනීය
සඤ්ඤාය විහිතත්තා "කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ' ති දුතියාප්ප
සඞ්ගෙ අප ඉච්චුපසග්ගයොගත්තා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා වුත්ත
නයෙන පඤ්චමෙකවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො,
තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති වත්තමානෙ "ආ ඝො' ති ඝසඤ්ඤං
කත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ති වත්තමානෙ "ඝතො
නාදීනං" ති ස්මාවචනස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවා
දිම්හි කතෙ රූපං. ආබ්‍රහ්මලොකාති බ්‍රහ්මලොකසද්දතො විභත්තු
ප්පත්තිං කත්වා අභිවිධ්‍යත්ථවාචකස්ස ආසද්දස්ස කම්මප්පවචනීය
සඤ්ඤාය විහිතත්තා වුත්තනයෙන දුතියාප්පසඞ්ගෙ ආ ඉච්චුප
සග්ගයොගත්තා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන පඤ්චමෙකවච
නං කත්වා "අතො'නෙන, සො වා, සබ්බයොනීනමාඑ" ති වත්ත
මානෙ "ස්මාස්මිංනං වා" ති ස්මාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සර
ලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. 'උපරිපබ්බතා දෙවො වස්ස
ති' ති ඉදම්පන උපරිත්‍යුපසග්ගවසෙන වුත්තං, න උපරිසද්ද
ප්පයොගවසෙන, උපරිසද්දො හි නිපාතො ඉදම්පන උපසග්ග
වසෙන වුත්තං, ඉතරානි චත්තාරි පතීත්‍යුපසග්ගවසෙන වුත්තානි,
සබ්බානිපි තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි.

පක්ඛස්මා විජ්ඣති මිගන්ති ආදීනි ආදිග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච පක්ඛස්මා විජ්ඣතීත්‍යත්‍ර පක්ඛා* සතො විජ්ඣති සච විජ්ඣති තෙසම්පාදනකම්මභූතානං කාරකානං මජ්ඣෙ හොති, අයං හෙතු සම්බන්ධො ලුද්දකො ඉතො පක්ඛස්මා මිගං විජ්ඣතීති තෙනාහ ආදිග්ගහණෙන කාරකමජ්ඣෙපීත්‍යාදි අථවා, කරණං කාරෙ, කාරෙ එව කාරකො කිං තං කිරියා, තස්සාපි මජ්ඣෙ කාරක මජ්ඣං නාම, තදපෙක්ඛත් සම්බන්ධො , ලුද්දකො අජ්ජ විජ්ඣිත්වා පක්ඛස්මා විජ්ඣතීති තෙනාහාදිග්ගහණෙන කාරකමජ්ඣෙ පීත්‍යාදි. “කාලභාවෙසු ච” ති සුත්තස්ස අපවාදොයං ඉතරත්ථ යථානුරූපං යොජෙතබ්බන්ති අපිග්ගහණඵලානි ච වග්ගහණඵලානි ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි

275 රක්ඛණත්ථානමිච්ඡිතං

රක්ඛණත්ථානං ධාතූනං පයොගෙ යං ඉච්ඡිතං, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති

කාකෙ රක්ඛන්ති තණ්ඩුලා, යවා පටිසෙධෙන්ති ගාවො

“රක්ඛණත්ථානමිච්ඡිතං’ කිමත්ථමිදං, රක්ඛණත්ථානං ධාතූනං පයොගෙ යං ඉච්ඡිතං, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොතීති සුපනත්ථං විපදමිදං අපාදානග්ගහණඤ්ච යොගග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව රක්ඛණං අත්ථො යෙසං තෙ = රක්ඛණත්ථා, රක්ඛ පාලනෙ පාල රක්ඛණෙ පා රක්ඛණෙ ගුප රක්ඛණෙ, තා පාලනෙ අව රක්ඛණෙති එවමාදයො රක්ඛිතබ්බා වා අත්ථා = රක්ඛණත්ථා, තෙසං රක්ඛණත්ථානං, නිද්ධාරණලක්ඛණං වා ඡට්ඨී උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි

276 යෙන වාදස්සනං

යෙන වා අදස්සනමිච්ඡිතං, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති

උපජ්ඣායා අන්තරධායති සිස්සො, මාතරා ච පිතරා ච අන්තරධායති පුත්තො

වාති කිමත්ථං ? සත්‍යපිච්ඡිතත්ථං

ජෙතවනෙ අන්තරහිතො වෙළුවනෙ අන්තරහිතො භගවා

“යෙන වාදස්සනං” කිමත්ථමිදං, යෙන වා අදස්සනමිච්ඡිතං, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොතීති සුපනත්ථං තිපදමිදං අපාදානග්ගහණමිච්ඡිතග්ගහණඤ්චෙහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව වාග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති දිස් දස්සනං, න දස්සනන්ති අදස්සනං

උපජ්ඣායා අන්තරධායතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච උපජ්ඣායාති උප පුබ්බස්ස ඣෙ චින්තායමිත්‍යස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වජ්ජාවජ්ජමුපනිජ්ඣායතීත්‍යත්ථෙ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති ණප්පච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතම්ව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා “ඔ අව සරෙ,

* පක්ඛා නාම මරම්ම

එ අසා" ති වත්තමානෙ "නෙ අච්චාසා කාරිතෙ" ති එකාරස්සායා දෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කිතකන්තා නාමම්ච කත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තිං කත්වා තස්සාගතියම්පසඞ්ගෙ "යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං, රක්ඛණත්ථානමිච්ඡිතං" ති වත්තමානෙ ඉමිනා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන පඤ්චම්‍යෙකවචනං කත්වා "අතො නෙන, සො වා, සබ්බයොනීනමාඑ" ති වත්තමානෙ "ස්මාස්මිනනං වා' ති ස්මාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං මාතරාති මාන මානෙතිමස්ස ධම්මෙන පුත්තං මානෙතීත්‍යත්ථෙ "මානාදීහි රාතු" ති රාතුප්පච්චයං කත්වා "රම්හිරන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ නෙතබ්බෙ ච නීතෙ කිතකන්තා නාමම්ච කත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තිං කත්වා තස්සාප්‍යතියම්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනාපාදානසඤ්ඤං කත්වා "අපාදානෙ පඤ්චමී" ති පඤ්චම්‍යෙකවචනං කත්වා 'අම්හතුම්හ = පෙ = ස්මා නාවෙ' ති ස්මාවචනස්ස නාබ්‍යපදෙසං කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච' ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙස්වාරත්තං" න්ති මාතුසද්දන්තස්සාරාදෙසං කත්වා "අඤ්ඤෙස්වාරත්තං, තතො ස්මිං" ති වත්තමානෙ "නා අ" ති නාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා "ආරො රස්සමිකාරෙ" ති වත්තමානෙ "පිතාදීනමසිම්හි" ති ආරාදෙසස්ස රස්සං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං පිතරාති පා පාලනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ධම්මෙන පුත්තං පාතීත්‍යත්ථෙ "පාදිතො රිතු' ති රිතුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන රාදිම්හි ලුත්තෙ නාමම්ච කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

ජෙතවනෙ අන්තරහිතොති චාගහණඵලං තස්ස ජෙතවනෙති ජෙතවනට්ඨා භික්ඛූ වුත්තා යථා, මඤ්චසද්දෙන මඤ්චට්ඨා, චක්ඛුසද්දෙන චක්ඛුට්ඨං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං අඤ්ඤඤ්චාපි, තෙනාදස්ස නෙච්ඡා ච න සම්භවෙය්‍ය ජෙතවනෙති ජෙතවනසද්දතො ස්මිං විභත්තිං කත්වා "අතො නෙන, සො වා, සබ්බයොනීනමාඑ" ති වත්තමානෙ "ස්මාස්මින්නං වා' ති ස්මිංවචනස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

277 **දූරන්තිකද්ධකාලනිම්මානත්වාලොපදිසායොගවිභත්තාරප්පයොගසුද්ධප්පමොචනහෙතුවිවිත්තප්පමාණපුබ්බයොගබන්ධනගුණවචනපඤ්හකථනථොකාකත්තූසු ච**

දූරත්ථෙ අන්තිකත්ථෙ අද්ධනිම්මානෙ කාලනිම්මානෙ ත්වාලොපෙ දිසායොගෙ විභත්තෙ ආරප්පයොගෙ සුද්ධත්ථෙ පමොචනත්ථෙ හෙත්වත්ථෙ විවිත්තත්ථෙ පමාණෙ පුබ්බයොගෙ බන්ධනෙ ගුණවචනෙ පඤ්හෙ කථනෙ ථොකෙ අකත්තරි ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු පයොගෙසු, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති

දූරත්ථෙ තාව කීව දූරො ඉතො නළකාරගාමො—දූරතො වා ගාමා, ආරකා තෙ මොඝපුරිසා ඉමස්මා ධම්මවිනයා දුතියා ච තතියා ච,—දූරං ගාමං ආගතො,—දූරෙන ගාමෙන වා ආගතො, ආරකා ඉමං ධම්මවිනයං -අනෙන ධම්මවිනයෙන වා ඉච්චෙවමාදි

අන්තිකත්ථෙ —අන්තිකං ගාමා, අසන්නං ගාමා, සමීපං ගාමා, සමීපං සද්ධම්මා, දුතියා තතියා ච, අන්තිකං ගාමං, අන්තිකං ගාමෙන වා, අසන්නං ගාමං, අසන්නං ගාමෙන වා, සමීපං ගාමං, සමීපං ගාමෙන වා, සමීපං සද්ධම්මං, සමීපං සද්ධම්මෙන වා ඉච්චෙවමාදි

අද්ධනිම්මානෙ —ඉතො මධුරාය චතූසු යොජනෙසු සඞ්කස්ස නාම නගරං අත්ථි, තත්ථ බහුජනා වසන්ති ඉච්චෙවමාදි

කාලනිම්මානෙ —ඉතො සො භද්දකප්පෙ එකනවුතිකප්පෙ විපස්සී නාම භගවා ලොකෙ උදපාදි, ඉතො තිණ්ණං මාසානං අච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සාමි ඉච්චෙවමාදි

ත්වාලොපෙ කම්මාධිකරණෙසු —පාසාද සඞ්කමෙය්‍ය—පාසාදමභිරුහිත්වා වා, පබ්බතා සඞ්කමෙය්‍ය—පබ්බතමභිරුහිත්වා වා, හත්ථික්ඛන්ධා සඞ්කමෙය්‍ය—හත්ථික්ඛන්ධමභිරුහිත්වා වා, ආසනා වුට්ඨහෙය්‍ය—ආසනෙ නිසීදිත්වා වා ඉච්චෙවමාදි

දිසායොගෙ —අවීචිතො යාව උපරි භවග්ගමන්තරෙ බහුසත්තනිකායා වසන්ති, යතො ඛෙමං, තතො භයං, පුරත්ථිමතො දක්ඛිණතො පච්ඡිමතො උත්තරතො අග්ගි පජ්ජලන්ති, යතො අස්සොසුං භගවන්තං, උද්ධං පාදතලා, අධො කෙසමත්ථකා ඉච්චෙවමාදි

විභත්තෙ —යතො පණීතතරො වා විසිට්ඨතරො වා නත්ථි

ඡට්ඨී ච, ඡන්නවුතීනං පාසණ්ඩානං ධම්මානං පවරං යදිදං සුගතවිනයං ඉච්චෙවමාදි

ආරතිසංයොගෙ .—ගාමධම්මා වසලධම්මා අසද්ධම්මා ආරති විරති පටිවිරති, පාණාතිපාතා වෙරමණී ඉච්චෙවමාදි

සුද්ධත්ථෙ —ලොභනීයෙහි ධම්මෙහි සුද්ධා අසංසට්ඨා, මාතිතො ච පිතිතො ච සුද්ධා අසංසට්ඨා අනුපක්කුට්ඨා අගරහිතො ඉච්චෙවමාදි

පමොචනත්ථෙ —පරිමුත්තො දුක්ඛස්මාති වදාමි, මුත්තොස්මි මාරබන්ධනා, න තෙ මුච්චන්ති මච්චුනා ඉච්චෙවමාදි

හෙත්වත්ථෙ —කස්මා හෙතුනා, කෙන හෙතුනා, කිස්ස හෙතු, කස්මානු තුම්හෙ දහරා න මීයරෙ, කස්මා ඉධෙව මරණං භවිස්සති ඉච්චෙවමාදි

විවිත්තත්ථෙ —විවිත්තා පාපකා ධම්මා, විවිච්චෙව කාමෙහි, විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි ඉච්චෙවමාදි

පමාණත්ථෙ —දීඝසො නව විදත්ථියො සුගතවිදත්ථියා පමාණිකා කාරෙතබ්බා, මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස අඩ්ඪතෙළස හත්ථා ඉච්චෙවමාදි

පුබ්බයොගෙ —පුබ්බෙව මෙ භික්ඛවෙ සම්බොධා ඉච්චෙවමාදි

ඒ අයා" ති වත්තමානෙ "තෙ ආවායා කාරිතෙ" ති ඒකාරස්සායා දෙසං කත්වා නෙතබ්බං හෙත්වා කිතකත්තා නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපනියමප්පසඞ්ගෙ "යස්මාදපෙති භයමා දත්තෙ වා තදපාදානං, රක්ඛණත්ථානමිච්ඡිතං" ති වත්තමානෙ ඉමිනා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන පඤ්චම්‍යෙකවචනං කත්වා "අතො නෙන, සො වා; සබ්බයොනීනමාඒ" ති වත්තමානෙ "ස්මාස්මින්නං වා" ති ස්මාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. මාතරාති මාන මානෙතිමස්ස ධම්මෙන පුත්තං මානෙතීත්‍යත්ථෙ "මානාදීහි රාතු" ති රාතුප්පච්චයං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ නෙතබ්බෙ ච නීතෙ කිතකත්තා නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තිං කත්වා තස්සාප්‍යනියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනාපාදානසඤ්ඤං කත්වා "අපාදානෙ පඤ්චමී" ති පඤ්චම්‍යෙකවචනං කත්වා "අම්හතුම්හ = පෙ = ස්මා නාය" ති ස්මාවචනස්ස නාය්‍යාදෙසං කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙස්වාරත්තං" නති මාතුසද්දන්තස්සාරාදෙසං කත්වා "අඤ්ඤෙස්වාරත්තං; තතො ස්මිං" ති වත්තමානෙ "නා ආ" ති නාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා "ආරො රස්සමිකාරෙ" ති වත්තමානෙ "පිතාදීනමසිම්හි" ති ආරදෙසස්ස රස්සං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පිතරාති පා පාලනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ධම්මෙන පුත්තං පාතීත්‍යත්ථෙ "පාදිතො රිතු" ති රිතුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන රාදිම්හි ලුත්තෙ නාමමිව කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

ජෙතවනෙ අන්තරහිතොති වාග්ගහණඵලං. තත්ථ ජෙතවනෙති ජෙතවනට්ඨා භික්ඛූ වුත්තා. යථා, මඤ්චසද්දෙන මඤ්චට්ඨා, චක්ඛුසද්දෙන චක්ඛුට්ඨං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං අඤ්ඤාථා, තෙනාදස්ස නෙව්ජා ච න සම්භවෙය්‍ය ජෙතවනෙති ජෙතවනසද්දතො ස්මිං විභත්තිං කත්වා "අතො නෙන, සො වා; සබ්බයොනීනමාඒ" ති වත්තමානෙ "ස්මාස්මින්නං වා" ති ස්මිංවචනස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

277 දූරන්තිකද්ධකාලනිම්මානත්වාලොපදිසායොගවිභත්තාරප්පයොගසුද්ධප්පමොචනහෙතුවිවිත්තප්පමාණපුබ්බයොගබන්ධනගුණවචනපඤ්හකථනථොකාකත්තූසු ච

දූරත්ථෙ අන්තිකත්ථෙ අද්ධනිම්මානෙ කාලනිම්මානෙ ත්වාලොපෙ දිසායොගෙ විභත්තෙ ආරප්පයොගෙ සුද්ධත්ථෙ පමොචනත්ථෙ හෙත්වත්ථෙ විවිත්තත්ථෙ පමාණෙ පුබ්බයොගෙ බන්ධනෙ ගුණවචනෙ පඤ්හෙ කථනෙ ථොකෙ අකත්තරි ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු පයොගෙසු, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති

දූරත්ථෙ තාව. කීව දූරො ඉතො නළකාරගාමො—දූරතො වා ගාමා, ආරකා තෙ මොඝපුරිසා ඉමස්මා ධම්මවිනයා දුතියා ච තතියා ච,—දූරං ගාමං ආගතො,—දූරෙන ගාමෙන වා ආගතො; ආරකා ඉමං ධම්මවිනයං,-අනෙන ධම්මවිනයෙන වා ඉච්චෙවමාදි.

අන්තිකත්ථෙ :—අන්තිකං ගාමා, අසන්නං ගාමා, සමීපං ගාමා, සමීපං සද්ධම්මා, දුතියා තතියා ච ; අන්තිකං ගාමං, අන්තිකං ගාමෙන වා ; අසන්නං ගාමං, අසන්නං ගාමෙන් වා ; සමීපං ගාමං, සමීපං ගාමෙන වා ; සමීපං සද්ධම්මං, සමීපං සද්ධම්මෙන වා ඉච්චෙවමාදි.

අද්ධනිම්මානෙ :—ඉතො මධුරය චතූසු යොජනෙසු සඞ්කස්සන්නාම නගරං අත්ථි, තත්ථ බහුජනා වසන්ති ඉච්චෙවමාදි.

කාලනිම්මානෙ :—ඉතො සො භික්ඛවෙ එකනවුතිකප්පෙ විපස්සී නාම භගවා ලොකෙ උදපාදි, ඉතො තිණ්ණං මාසානං අච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සාමි ඉච්චෙවමාදි.

ල්‍යලොපෙ කම්මාධිකරණෙසු —පාසාදා සඞ්කමෙය්‍ය—පාසාදමභිරුහිත්වා වා ; පබ්බතා සඞ්කමෙය්‍ය—පබ්බතමභිරුහිත්වා වා ; හත්ථික්ඛන්ධා සඞ්කමෙය්‍ය—හත්ථික්ඛන්ධමභිරුහිත්වා වා , අසනා වුට්ඨහෙය්‍ය—අසනෙ නිසීදිත්වා වා ඉච්චෙවමාදි.

දිසායොගෙ —අවීචිතො යාව උපරි භවග්ගමන්තරෙ බහුසත්තනිකායා වසන්ති, යතො ඛෙමං, තතො භයං , පුරත්ථිමතො · දක්ඛිණතො · පච්ඡිමතො උත්තරතො අග්ගි පජ්ජලන්ති, යතො අස්සොසුං භගවන්තං, උද්ධං පාදතලා, අධො කෙසමත්ථකා ඉච්චෙවමාදි.

විභත්තෙ :—යතො පණීතතරො වා විසිට්ඨතරො වා නත්ථි.

ඡට්ඨී ච ; ඡන්නවුතීනං පාසණ්ඩානං ධම්මානං පවරං යදිදං සුගතවිනයං ඉච්චෙවමාදි.

ආරප්පයොගෙ .—ගාමධම්මා වසලධම්මා අසද්ධම්මා ආරති විරති පටිවිරති, පාණාතිපාතා වෙරමණී ඉච්චෙවමාදි

සුද්ධෙ :—ලොභනීයෙහි ධම්මෙහි සුද්ධො අසංසට්ඨො, මාතිතො ච : පිතිතො ච සුද්ධො අසංසට්ඨො අනුපක්කුට්ඨො අගරහිතො ඉච්චෙවමාදි

පමොචනෙ :—පරිමුත්තො දුක්ඛස්මාති වදාමි, මුත්තොසි මාරබන්ධනා, න තෙ මුච්චන්ති මච්චුනා ඉච්චෙවමාදි

හෙත්වත්ථෙ :—කස්මා හෙතුනා, කෙන හෙතුනා, කිස්ස හෙතු, කස්මානු තුම්හෙ දහරා න මීයරෙ, කස්මා ඉධෙව මරණං භවිස්සති ඉච්චෙවමාදි

විවිත්තෙ :—විවිත්තො පාපකා ධම්මා, විවිච්චෙව කාමෙහි, විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි ඉච්චෙවමාදි

පමාණෙ —දීඝසො නව විදත්ථියො සුගතවිදත්ථියා පමාණිකා කාරෙතබ්බා, මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස අඩ්ඪතෙළස හත්ථා ඉච්චෙවමාදි

පුබ්බයොගෙ :—පුබ්බෙව මෙ භික්ඛවෙ සම්බොධා ඉච්චෙවමාදි.

බන්ධනෙ —සතස්මා බද්ධො නරො රඤ්ඤා ඉණෙන, තතියා ච; සතෙන වා බද්ධො නරො රඤ්ඤා ඉච්චෙවමාදි.

ගුණවචනෙ —පුඤ්ඤාය සුගතිං යන්ති, චාගාය විපුලං ධනං, පඤ්ඤාය මුත්තො මනො, ඉස්සරියා ජනං රක්ඛති රාජා ඉච්චෙවමාදි

පඤ්හෙ ත්වාලොපෙ කම්මාධිකරණෙසු ·—අභිධම්මා පුච්ඡන්ති—අභිධම්මං සුත්වා—අභිධම්මෙ ඨත්වා වා; විනයා පුච්ඡන්ති—විනයං සුත්වා—විනයෙ ඨත්වා වා, දුතියා තතියා ච; අභිධම්මං · අභිධම්මෙන වා, විනයං විනයෙන වා. එවං සුත්තා,—ගෙය්‍යා,—ගාථාය,—වෙය්‍යාකරණා,—උදානා,—ඉතිවුත්තකා,—ජාතකා,—අබ්භුතධම්මා,—වෙදල්ලා,—ඉච්චෙවමාදි

කථනෙ ත්වාලොපෙ කම්මාධිකරණෙසු:—අභිධම්මා කථයන්ති-අභිධම්මං කථෙත්වා—අභිධම්මෙ ඨත්වා වා; විනයා කථයන්ති—විනයං කථෙත්වා—විනයෙ ඨත්වා වා, දුතියා තතියා ච; අභිධම්මං: අභිධම්මෙන වා, විනයං විනයෙන වා එවං සුත්තා,—ගෙය්‍යා,— ගාථාය,— වෙය්‍යාකරණා,— උදානා,— ඉතිවුත්තකා,— ජාතකා,—අබ්භුතධම්මා, වෙදල්ලා,—ඉච්චෙවමාදි

ථොකෙ —ථොකා මුච්චති, අප්පමත්තකා මුච්චති, කිච්ඡා මුච්චති, තතියා ච, ථොකෙන,—අප්පමත්තකෙන,—කිච්ඡෙන වා ඉච්චෙවමාදි

අකත්තරි —කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා උස්සන්නත්තා විපුලත්තා උප්පන්නං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ඉච්චෙවමාදි

චසද්දග්ගහණෙන සෙසෙසුපි යෙ මයා නොපදිට්ඨා අපාදානප්පයොගිකා, තෙ පයොගවිචක්ඛණෙහි යොජෙතබ්බා

"දූරන්තිකද්ධකාලනිම්මානත්වාලොපදිසායොගවිභත්තාරප්පයොග සුද්ධප්පමොචනහෙතුවිවිත්තප්පමාණපුබ්බයොගබන්ධනගුණවචන පඤ්හකථනථොකාකත්තූසු ච." කිමත්ථමිදං, දූරතො අන්තිකතො අද්ධනිම්මානෙ කාලනිම්මානෙ ත්වාලොපෙ දිසායොගෙ විභත්තෙ ආරප්පයොගෙ සුද්ධෙ පමොචනෙ හෙතුම්හි විවිත්තෙ පමාණෙ පුබ්බයොගෙ බන්ධනෙ ගුණවචනෙ පඤ්හෙ කථනෙ ථොකෙ අකත්තරි ච, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. අපාදානග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණෙන අඤ්ඤත්ථාපි පඤ්චමීවිභත්තිං ජනී දුතියාතතියාවිභත්තියො ච සඞ්ගණ්හාති එත්ථ ච දූරත්ථො නාම අනාසන්නත්ථො; දූරානාසන්නානන්තිකාසමීපාරකාදයො දූරත්ථපරියායා. අන්තිකත්ථො නාම ආසන්නත්ථො; අන්තිකාසන්නාවිදූරසමීපසන්තිකාදයො අන්තිකත්ථපරියායා. අද්ධනිම්මානං නාම අද්ධානස්ස නිම්මානං. කාලනිම්මානං නාම කාලස්ස නිම්මානං; නිම්මානන්ති හි නිපුබ්බස්ස මා පරිමාණෙතිමස්ස රූපං ත්වාලොපො නාම ත්වාපච්චයන්තස්ස සද්දස්ස අත්ථසම්භවෙපි අවිජ්ජමානතා

දිසායොගො නාම දිසත්ථදීපකෙහි සද්දෙහි සම්පයොගො. නන්වෙවං සන්තෙ ‘ඉතො සා දක්ඛිණා දිසා, ඉතො සා පච්ඡිමා දිසා, අච්චිතො උපරි භවග්ගාමන්තරෙ’ ත්‍යාදිසෙවාපාදානස්ස සඤ්ඤය භවිතබ්බං, අථ කථං පුබ්බතොගාමාදිසු හොතීති? සරූපෙකසෙසවසෙන ගහිතත්තා, දිසා ච දිසායොගො ච = දිසාදිසායොගොති වත්තබ්බෙ “සරූපානමෙකසෙසෙව සකිං”ති එකසෙසං කත්වා දිසායොගෙති වුත්තං, තෙනොභයත්‍රාපි සිද්ධාවාපාදානසඤ්ඤා. විභත්තං නාම විභජනං පුථක්කරණං; විභත්තානීති හි විපුබ්බස්ස භජ පුථක්කරණෙත්තිමස්ස රූපං, විභජනං* පන දුවිධං, අවිභත්තවිභජනං විභත්තවිභජනඤ්ච. තත්ථ අවිභත්තවිභජනං නාම ගොසෙවකං කණ්ණප්පකාරං ගහෙත්වා තංසමුදායතො අවිනිබ්භුත්තස්සෙව ගුණසම්පධාරණං, තං යථා; ‘කණ්හා ගාවීනං සම්පන්නඛීරතමා, සාමා නාරීනං දස්සනීයතමා’ ත්‍යාදීසු, තත්ථ ගොසමුදායතො නාරිසමුදායතො වා අවිනිබ්භුත්තාව කණ්හාසාමාදයො හොන්තීති, ඊදිසෙසු ඨානෙසු “නිද්ධාරණෙ ච”ති ඡට්ඨීවිභත්ති හොති. විභත්තවිභජනං නාම යත්‍ර සමුදායං භිත්වා එකං පුථක්කතාවයවං ගහෙත්වා තතෙනෙව පුථක්කතෙනාවයවෙන සහ ගුණසම්පධාරණං, තං යථා; ‘යතො පණීතතරෙ වා විසිට්ඨතරෙ වා නත්ථි, ජනනවුත්තිනං පාසණ්ඩානං ධම්මානං පවරං යදිදං සුගතවිනය’ න්ති ආදි, තත්ථ හි ජනනවුත්තිපාසණ්ඩකදෙසං සුගතවිනයෙකතො ගහෙත්වා සමුදායං කත්වා තත්‍ර ජනනවුත්තිපාසණ්ඩකදෙසං සුගතවිනයතො ඩිපකස්ස ජනනවුත්තිපාසණ්ඩකදෙසෙන සහ ගුණසම්පධාරණං හොති, ඉදමෙවෙත්ථාධිප්පෙතං. ආරප්පයොගො නාම විරමණත්ථසද්දප්පයොගො; අරතිප්පයොගෙති වත්තබ්බෙ සුඛුච්චාරණත්ථං තිලොපං කතං, එවඤ්ච කුබ්බතා පයොගෙපි සුඛුච්චාරණත්ථමක්ඛරලොපො කාතබ්බොති දස්සිතං හොති, පකති හෙසාචරියානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං. සුධෙති සුධ සංසිබ්බිහීතිමස්සත්ථවාචකෙ ගණ්හාති. පමොචනෙති පපුබ්බස්ස මුච මොචනෙතිමස්සත්ථවාචකෙ ගණ්හාති. හෙතුයෙති කාරණත්ථවාචකෙ ගණ්හාති. විවිත්තෙති විච විවෙචනෙතිමස්සත්ථවාචකෙ ගණ්හාති. පමාණෙති දීඝාසාමතිරියාදිපමාණත්ථවාචකෙ ගණ්හාති, න සද්දත්ථවාචකෙති; අඤ්ඤථා සද්දොති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය ලහුක්ඛරත්තා සද්දසද්දස්ස පුබ්බයොගෙති පඨමත්ථවාචකපුබ්බසද්දස්ස පයොගමත්තං, න දිසත්ථවාචකස්ස; අඤ්ඤථා දිසායොගෙතිමිනාව සිජ්ඣනතො විසුං න වත්තබ්බං භවෙය්‍ය. බන්ධනෙති බධ බන්ධනෙතිමස්සත්ථවාචකෙ සඞ්ගණ්හාති. ගුණවචනෙති ගුණකථනෙ. පඤ්හෙති පුච්ඡනෙ. කථනෙති උදීරණෙ. ථොකෙති අප්පත්ථවාචකෙ ගණ්හාති. අකත්තරීති හෙතුයෙ ගණ්හාති, තත්ථ හි කත්තුබුද්ධි සඤ්ඤාණතො† සො ච කත්තා න හොතීති අකත්තාති වත්තුං සක්කා; හෙතුගහණෙනෙව සිද්ධෙ

* විභජ්ජනං, සබ්බත්ථ චිරමම † කත්තුබුද්ධි සඤ්ජානෙන පිහල.

පුන අඤ්ඤතරිග්ගහණකරණමඤ්ඤතරවිඤ්ඤූපපත්ථං, සිඛෙ සත්ථා රමෙහා යි නියමාය වා හොති, අඤ්ඤතරවිඤ්ඤූපනාය වා, තෙන යත්‍ර හෙතුග්ගහණෙන පඤ්චමීවිභත්ති හොති, තත්‍රානෙකරූපානිපි භවන්ති, තං යථා, කස්මා හෙතුනා කෙන හෙතුනා කිස්ස හෙතු කිං කාරණන්ති ආදීනි. යත්‍රවචනෙන භවති, න තත්‍රාඤ්ඤරූපානි භවන්ති, තං යථා, කතත්තා උපචිතත්තා උස්සන්නත්තා විපුලත්තාත්‍යාදීනි

ඉතොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච ඉතොති ඉමසද්දතො සත්තුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපානියමප්පසඞ්ගෙ "යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදාන' න්ති වත්තමානෙ ඉමිනා දූරත්ථසම්භවතො අපාදානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන පඤ්චමිප්පසඞ්ගෙ "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ' ති පඤ්චම්‍යත්ථෙ තොප්පච්චයං කත්වා "සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා" ති වත්තමානෙ "ඉමස්සිත්ථංදානිහතොධෙසු ච" ති ඉමසද්දස්ස ඉකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව, මාතිතො පිතිතොති එත්ථ "පිතාදීනමසිම්හි" ති ඉකාරාදෙසොව විසෙසො මච්චුනාති මච්චුසද්දතො වුත්තනයෙන සමාවචනං කත්වා "අම්හතුම්හ=පෙ=සමා නාවෙ' ති සමාවචනස්ස නාබ්‍යප්පදෙසෙ කතෙ රූපං දීඝසොති දීඝසද්දතො වුත්තනයෙන සමාවචනං කත්වා "සමාහිසමිනානං, ම්හාහිම්හි වා, සො වා" ති වත්තමානෙ "දීඝොරෙහි' ති සමාවචනස්ස සොආදෙසෙ කතෙ රූපං පුඤ්ඤසොති පුඤ්ඤසද්දතො "ඉවණ්ණම්හතො අප්පච්චයො" ති අප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන සමාවචනං කත්වා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො ; තෙ ඉත්ථිඛ්‍යපො" ති වත්තමානෙ "අ සො' ති ආකාරස්ස ගසඤ්ඤං කත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු' ති වත්තමානෙ "සතො නාදීන" න්ති සමාවචනස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

278 **යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදානං**

යස්ස වා දාතුකාමො, යස්ස වා රොචතෙ, යස්ස වා ධාරයතෙ තං කාරකං සම්පදානසඤ්ඤං හොති

සමණස්ස චීවරං දදාති, සමණස්ස රොචතෙ සච්චං, දෙවදත්තස්ස සුවණ්ණච්ඡත්තං ධාරයතෙ යඤ්ඤදත්තො

සම්පදානමිච්චනෙන ක්වත්ථො? "සම්පදානෙ චතුත්ථී"

වාති විකප්පනත්ථං, ධාතුනාමානං සංයොගෙ වා උපසග්ගප්පයොගෙ වා නිපාතප්පයොගෙ වා සති* අත්ථවිකප්පනත්ථං වාක්‍යභෙද පසුජ්ජති

"යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදානං" කිමත්ථමිදං, යස්ස වා දාතුකාමො, යස්ස වා රොචතෙ, යස්ස වා ධාරය

* නිපාතප්පයොගෙ වා නාමයොගෙ වා සති, සීහල

තෙ, තං කාරකං සම්පදානසඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං සත්ත පදමිදං. අඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව 'සමණස්ස දදාතීති'* සම්පදානං එකවචනනිද්දෙසෙ සම්පදානස්ස කාරකභෙදෙන ච විචාරණා භෙදා ද්විත්තනයාව තං තිවිධං, කොචි යාචිතො ධනං ගණ්හාති 'යාචකානං භොජනමුපපජ්ජති' තාදිසු, කොචි නෙව යාචති, අපි තු බලා දත්වා සාදියති 'නාගස්ස බලිං දදාති' තාදිසු, කොචි නෙව යාචති, නාපි දින්නං ගණ්හාති, අපි ච තථා වොහරීයති 'බුද්ධස්ස පුප්ඵං යජති'† තාදිසු තං සබ්බම්පි සම්පදානන්ති අධිප්පෙතං

සමණස්ස විවරං දදාතීතාදිනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සමණස්සාති සමණසද්දතො ජිනවචනාධිකාරම්හි කිච්ච විභත්තුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපතිසම්පදානභෙදා ද්විතා සම්පදානසඤ්ඤං කත්වා "සම්පදානෙ චතුත්ථී' ති චතුත්ථෙකවචනං කත්වා "සාගමො සෙ' ති සකාරාගමෙ කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

279 සිලාඝහනුඨාසපධාරපිහකුධදුහිංසාසූයරාධික්ඛපච්චාසුණඅනුපතිගිණපුබ්බකත්තාරොචනත්ථතදත්ථතුමත්ථාලමත්ථමඤ්ඤානාදරප්පාණිනි ගත්‍යත්ථකම්මනි ස ආසිසම්මුතිභිය්‍යසත්තමියාමෙස්සු ච

සිලාඝහනුඨාසපධාරපිහකුධදුහිංසාසූයානං ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං පයොගෙ උසූයත්ථානඤ්ච පයොගෙ රාධික්ඛපයොගෙ පච්චාසුණඅනුපතිගිණානං පුබ්බකත්තාරි ච ආරොචනත්ථෙ තදත්ථෙ තුමත්ථෙ අලමත්ථෙ මඤ්ඤතිප්පයොගෙ අනාදරෙ අප්පාණිනි ගත්‍යත්ථානං ධාතූනං කම්මනි ආසිංසනත්ථෙ සම්මුති භිය්‍ය සත්තම්‍යත්ථෙසු ච, තං කාරකං සම්පදානසඤ්ඤං හොති

සිලාඝප්පයොගෙ තාව —බුද්ධස්ස සිලාඝතෙ ධම්මස්ස සිලාඝතෙ, සඞ්ඝස්ස සිලාඝතෙ, සකුළුපජ්ඣායස්ස සිලාඝතෙ තව සිලාඝතෙ, මම සිලාඝතෙ ඉච්චෙවමාදි

හනුප්පයොගෙ —හනුතෙ මය්හමෙව, හනුතෙ තුය්හමෙව ලාභං ඉච්චෙවමාදි

ඨාපයොගෙ —උපතිට්ඨෙය්‍ය සක්‍යපුත්තානං වඩ්ඪකී, භික්ඛුස්ස භුඤ්ජමානස්ස පානීයෙන වා විධූපනෙන වා උපතිට්ඨෙය්‍ය ඉච්චෙවමාදි

සපප්පයොගෙ —මය්හං සපතෙ තුය්හං සපතෙ ඉච්චෙවමාදි

ධාරප්පයොගෙ —සුවණ්ණං තෙ ධාරයතෙ ඉච්චෙවමාදි

පිහප්පයොගෙ —බුද්ධස්ස අඤ්ඤතිත්ථියා පිහයන්ති දෙවා දස්සනකාමා තෙ, සමණා ඉච්ඡාමි භද්දන්තස්ස සම්බාධං පිහයන්ති දලිද්දා ඉච්චෙවමාදි

---

* සමණස්ස අත්ථං ආදදාතීති සීල

† පුප්ඵකං පරමං ජීවිතන්තියා ව්‍යාපනා කායං පූජයාමි

කුධදුහඉස්සඋසූයපයොගෙ — කොධයති දෙවදත්තස්ස, තස්ස මා කුජ්ඣ මහාවීර, දුහයති දිසානං මෙඝො, තිත්ථියා ඉස්සයන්ති සමණානං ගුණගිද්ධෙන, තිත්ථියා සමණානං උසූයන්ති ලාභගිද්ධෙන, දුජ්ජනා ගුණවන්තානං උසූයන්ති ගුණගිද්ධෙන, කා උසූයා විජානතං ඉච්චෙවමාදි

රාධික්ඛ ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං පයොගෙ යස්ස අකථිතස්ස විපුච්ඡනං කම්මවිඛ්‍යාපනත්තාව, තං කාරකං සම්පදානසඤ්ඤං හොති, දුතියා ච

ආරාධො මෙ රඤ්ඤො — ආරාධො මෙ රාජානං, ක්‍යාහං අය්‍යානං අපරජ්ඣාමි — ක්‍යාහං අය්‍යෙ අපරජ්ඣාමි, චක්ඛුංජනස්ස දස්සනාය නං ටිය මරඤ්ඤො, ආයස්මතො උපාලිත්ථෙරස්ස උපසම්පදපෙක්ඛො උපතිස්සො — ආයස්මන්තං වා ඉච්චෙවමාදි

පච්චාසුණඅනුපතිගිණානං පුබ්බකත්තරි ච — සුණොතිස්ස ධාතුස්ස පච්චායොගෙ යස්ස කම්මුනො පුබ්බස්ස යො කත්තා, සො සම්පදානසඤ්ඤො හොති

තං යථා, භගවා භික්ඛූ එතදවොච භික්ඛූති අකථිතකම්මං, එතන්ති කථිතකම්මං යස්ස කම්මුනො පුබ්බස්ස යො කත්තා, සො භගවාති "යො කරොති සකත්තා"ති සුත්තවචනෙන කත්තුසඤ්ඤො, එවං යස්ස කම්මුනො පුබ්බස්ස යො කත්තා, සො සම්පදානසඤ්ඤො හොති

තං යථා, තෙ භික්ඛූ භගවතො පච්චස්සොසුං, ආසුණන්ති බුද්ධස්ස භික්ඛූ

අනුපතිපුබ්බස්ස ගිණස්ස ධාතුස්ස පයොගෙ යස්ස කම්මුනො පුබ්බස්ස යො කත්තා, සො සම්පදානසඤ්ඤො හොති

තං යථා, භික්ඛු ජනං ධම්මං සාවෙති, තස්ස භික්ඛුනො ජනො අනුගිණාති — තස්ස භික්ඛුනො ජනො පතිගිණාති

"සො වදෙති සකත්තාති වුත්තං කම්මන්ති වුච්චති,
යො පටිග්ගාහකො තස්ස සම්පදානං විජානියා" ඉච්චෙවමාදි.

ආරොචනත්ථෙ — ආරොචයාමි වො භික්ඛවෙ, ආමන්තයාමි වො භික්ඛවෙ, පතිවෙදයාමි වො භික්ඛවෙ, ආරොචයාමි තෙ මහාරාජ, ආමන්තයාමි තෙ මහාරාජ, පතිවෙදයාමි තෙ මහාරාජ ඉච්චෙවමාදි

තදත්ථෙ — ඌනස්ස පාරිපූරියා වජ්ජං නික්ඛිපිතබ්බං, බුද්ධස්ස අත්ථාය ධම්මස්ස අත්ථාය සඞ්ඝස්ස අත්ථාය ජීවිතං පරිච්චජාමි ඉච්චෙවමාදි

තුමත්ථෙ — ලොකානුකම්පකාය, අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං, භික්ඛූනං ඵාසුවිහාරාය ඉච්චෙවමාදි

අලමත්ථෙ — අලමිති අරහති ච පටික්ඛෙපො ච අලම්මෙ බුද්ධො, අලම්මෙ රජ්ජං, අලං භික්ඛු පත්තස්ස, අලං මල්ලො

මල්ලස්ස, පටිකම්බිතෙන. අලං තෙ රූපං කරණීයං, අලං මෙ හිරඤ්ඤසුවණ්ණෙන ඉච්චෙවමාදි

මඤ්ඤතිප්පයොගෙ අනාදරෙ අප්පාණිනි — කට්ඨස්ස තුවං මඤ්ඤෙ, කලිඞ්ගරස්ස තුවං මඤ්ඤෙ අනාදරෙති කිමත්ථං? සුවණ්ණං ත්වං මඤ්ඤෙ. අප්පාණිනීති කිමත්ථං? ගද්‍රභං ත්වං මඤ්ඤෙ

ගත්‍යත්ථකම්මනි — ගාමස්ස පාදෙන ගතො, නගරස්ස පාදෙන ගතො, අප්පො සග්ගාය ගච්ඡති, සග්ගස්ස ගමනෙන වා, මූලාය පටිකස්සෙය්‍ය සඞ්ඝො, දුතියා ච, ගාමං පාදෙන ගතො, නගරං පාදෙන ගතො, අප්පො සග්ගං ගච්ඡති, සග්ගං ගමනෙන වා, මූලං පටිකස්සෙය්‍ය සඞ්ඝො ඉච්චෙවමාදි

ආසිංසත්ථෙ — ආයස්මතො දීඝායු හොතු, කුසලං භවතො හොතු, භද්දං භවතො හොතු, අනාමයං භවතො හොතු, සුඛං භවතො හොතු, ස්වාගතං භවතො හොතු, අත්ථං භවතො හොතු, හිතං භවතො හොතු ඉච්චෙවමාදි

සම්මුතිප්පයොගෙ — අඤ්ඤත්‍ර සඞ්ඝසම්මුතියා භික්ඛුස්ස විප්පවත්ථුං න වට්ටති, සාධු සම්මුති මෙ භගවතො දස්සනාය ඉච්චෙවමාදි

භියප්පයොගෙ. — භීයො සො මත්තාය ඉච්චෙවමාදි

සත්තම්‍යත්ථෙ — තුය්හං චස්ස ආවිකරොමි, තස්ස මෙ සක්කො පාතුරහොසි ඉච්චෙවමාදි

අනත්ථගහණෙන බහූසු අක්ඛරප්පයොගෙසු දිස්සති

තං යථා, උපමං තෙ කරිස්සාමි, ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි ඉච්චෙවමාදි

සාදරපෙක්ඛ* ච — දෙසෙතු භන්තෙ භගවා ධම්මං භික්ඛූනං, තස්ස චාසු හොති, එතස්ස පතිණෙය්‍ය, යථා නො භගවා ව්‍යාකරෙය්‍ය, තථාපි නෙසං ව්‍යාකරිස්සාම, කප්පති සමණානං ආයොගො, අම්හාකං මණිනා අත්ථො, කිමත්ථො මෙ බුද්ධෙන, සෙසෙන මෙ අත්ථො, බහුපකාරා භන්තෙ මහාපජාපතී ගොතමී භගවතො, බහුකාරා භික්ඛවෙ මාතාපිතරො පුත්තානං ඉච්චෙවමාදි

බහූසු අක්ඛරප්පයොගෙසු අඤ්ඤෙපි පයොගා සයොගවිචක්ඛණෙහි යොජෙතබ්බා

චසද්දග්ගහණං විකප්පනත්ථං වාග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තෙන ක්වචි සම්පදානප්පයොගිකා මයා නොපදිට්ඨා, තෙසං ගහණත්ථමිති විකප්පයති

තං යථා, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පහු අයං භගවා, දෙසස්ස පහු අයං රාජා, ඛෙත්තස්ස පහු අයං ගහපති, අරඤ්ඤස්ස පහු අයං ලුද්දකො ඉච්චෙවමාදි

ක්වචි දුතියාපඤ්චමීඡට්ඨීසත්තම්‍යත්ථෙසු ච

---

* සාදරපෙක්ඛ, සිහල

“ සිලාඝහනුට්ඨාසපධාරපිහකුධදුහිස්සොසූයරාධික්ඛපච්චාසුණඅනු පතිගිණපුබ්බකත්තාරොචනත්ථ තදත්ථ තුමත්ථ ලමත්ථමඤ්ඤානාදරප්පාණිනි ගත්‍යත්ථකම්මනි සංසත්ථසම්මුතිභිය්‍යසත්තම්‍යත්ථෙසු ච.” කිමත්ථමිදං, සිලාඝ කත්ථනෙ හනු අපනයනෙ ඨා ගතිනිවුත්තිම්හි සප අක්කොසෙ ධර ධාරණෙ පිහ ඉච්ඡායං කුධ කොපෙ දුහ ජිඝංසායං දුහප්පූරණෙ ඉස්ස ඉස්සායං උසූය දොසාවිකරණෙති ඉමෙසඛ තදත්ථවාචිනං අඤ්ඤස්ස පයොගෙ රාධ හිංසාසංරාධෙසු ඉක්ඛ දස්සනඞ්කෙසූතිමෙසං පයොගෙ ච පතිආපුබ්බස්ස සු සවණෙතිමස්ස ච අනුපතිපුබ්බස්ස ගි සද්දෙතිමස්ස පුබ්බකත්තුනො ච ආපුබ්බස්ස රුච භාසත්තියං වාචායමිතිමස්සත්ථෙ ච තදත්ථෙ ච තුමත්ථෙ ච අලමත්ථෙ ච අනාදරෙ මඤ්ඤමානෙ අප්පාණිනි ච ගමු ගතිම්හීතිමස්ස තදත්ථවාචකානමඤ්ඤස්ස කම්මනි සංස පසංසනෙතිමස්ස තදත්ථවාචකානමඤ්ඤස්ස පයොගෙ සම්මුත්‍යත්ථෙ ච භිය්‍යත්ථෙ ච සත්තම්‍යත්ථෙ ච, තං කාරකං සම්පදානසඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. සම්පදානග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

බුද්ධස්ස සිලාඝතෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච බුද්ධස්සාති බුද්ධසද්දතො ජිනවචනාධිකාරමපෙක්ඛිච්ච ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා ත්‍යසාප්‍යතියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන අනන්තරසුත්තමපෙක්ඛිච්චමිනා සම්පදානසඤ්ඤං කත්වා චතුත්ථෙකවචනාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි ච වුත්තසදිසානි තව සිලාඝතෙ, මම සිලාඝතෙති, එත්ථ තව මමාති තුම්හාම්හසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනස්සුප්පත්තිං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ ; තුම්හාම්හාකං තයිමයි” ති වත්තමානෙ “තවමම සෙ” ති සවිභත්තීනං තුම්හාම්හසද්දානං තවමමාදෙසෙ කතෙ රූපානි. එත්ථ හි සිලාඝනං නාම ථොමනං වණ්ණකථනං. හනුතෙ තුය්හමෙව, හනුතෙ මය්හමෙවාති, එත්ථ තුය්හං මය්හන්ති ඉමානි තුම්හාම්හසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හම්හාකං තයිමයි; තවමම සෙ” ති වත්තමානෙ “තුය්හංමය්හං චා” ති තුය්හංමය්හංආදෙසෙ කතෙ රූපානි. එත්ථ ච අපනයනං නාම අපලපනං නිබ්බචනකරණං. සක්‍යපුත්තානාකනානි සක්‍යපුත්තසද්දතො ඨාප්පයොගත්තා වුත්තනයෙන සම්පදානසඤ්ඤං කත්වා “සම්පදානෙ චතුත්ථී” ති චතුත්ථියාප්‍යනිගමප්පසඞ්ගෙ ‘වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති’ ති කත්වා ‘බහුම්හි වත්තබ්බෙ බහුවචන’ න්ති බහුවචනං කත්වා “යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ” න්ති වත්තමානෙ “සුනංහිසු’ චෙ” ති දීඝෙ කතෙ රූපං. එත්ථ ච උපට්ඨානං නාම උපගමනං. ඉතරං වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. තුය්හං සපතෙ, මය්හං සපතෙති, එත්ථ තුය්හං මය්හන්ති වුත්තනයාතෙව. එත්ථ ච සපනං නාම තොසනත්ථං සච්චකරණං. ධාරප්පයොගෙ, තෙති තුම්හසද්දතො වුත්තනයෙන සම්පදානසඤ්ඤං කත්වා චතුත්ථෙකවචනම්හ කත්වා පදතො පරත්තා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ ; තුම්හාම්හාකං තයිමයි, පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො” ති

වත්තමානෙ "තෙමෙකවචනෙ" ති තුම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස තෙආදෙසෙ කතෙ රූපං, එත්ථ ච ධාරණං නාම ඉණදෙය්‍යතා පීළනප්පයොගෙ රූපචතුක්කං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව, එත්ථ ච පීළනං නාම පඨනං කුධදුහිස්සෙසාසූයප්පයොගානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි එත්ථ ච කුජ්ඣනං නාම කුප්පනං, දුහනං නාම අහනනං විලුම්පනං. වා සා උසූයා විජානන්තන්, එත්ථ විජානන්තන්ති විපුබ්බස්ස ඤා අව බොධනෙති ඉමස්ස ලබ්ධාතුස්සඤ්ඤාදිස්ස "වත්තමානෙ මානන්තා" ති අන්තප්පච්චයං කත්වා "කියාදිතො නා" ති නාපච්චයං කත්වා "ඤාස්ස ජජනතා" ති ඤාධාතුස්ස ජාදෙසං කත්වා නාපච්ච යන්තස්ස "සරලොපො=පෙ=පකති" ති සරලොපං කත්වා පරස්ස පකතිභාවඤ්ච කත්වා තෙනහබ්බං තෙත්වා කිතකන්තා "තද්ධිතසමාස කිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති නාමමිව කත්වා තතො සද්දප්පත්තිඤ්ච කත්වා "සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං" ති වත්තමානෙ "සෙසෙසු න්තුව" ති න්තස්ස න්තුබ්‍යපදෙසං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස නො, න්තස්ස සෙ වා" ති වත්තමානෙ "තව්හි තං වා" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තම්හාදෙසෙ කතෙ රූපං රාධික්ඛප්පයොගෙ, රඤ්ඤොති රාජසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ" ති වත්තමානෙ "රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ" ති සවිභත්තිස්ස රාජසද්දස්ස රඤ්ඤොඉච්චාදෙසෙ කතෙ රූපං රාජානන්ති රාජසද්දතො අංවචනං කත්වා "බ්‍රහ්මත්ත=පෙ=අමා න"න්ති අංවචනස්ස ආනමාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරානි තීණි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි අස්සම්හොති අසුසද්දතො අසු අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ "සතාදීහි මන්තු" ති මන්තුප්පච්චයං කත්වා "අසුස්සුකාරස්සාහාතුම්හි" ති අසුසද්දන්තස්ස අකාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා අයස්මන්තුසද්දතො චතුත්ථෙකවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස නො, න්තස්ස සෙ වා" ති වත්තමානෙ "නොතිතා සස්මානාසු" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

පච්චාසුණාදිපුරපතිගිණප්පයොගෙ, භගවතොති භගසද්දතො භගො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ "ගුණාදිතො වන්තු" ති වන්තුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සවිභත්තිං කත්වා සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව භික්ඛුනොති භික්ඛුසද්දතො වුත්තනයෙන සවිභත්තිං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති වත්තමානෙ "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති ලසඤ්ඤං කත්වා "ඣලතො සස්ස නො වා" ති සස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං අංරවචනන්ති, වොති තුම්හසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථිබහුවචනං කත්වා පදතො පරතො "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හානං තයි මයි, තවං මමඤ්ච නවා" ති වත්තමානෙ "පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො" ති තුම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස වොආදෙසෙ

කතෙ රූපං ඉතරං හෙට්ඨා වුත්තමෙව තදත්ථෙ, පාරිපූරියාති පාරිපූරිසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං කත්වා "අලප නෙ සි ගසඤ්ඤො; ඉවණ්ණුවණ්ණොඣලා" ති වත්තමානෙ "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති පසඤ්ඤං කත්වා "අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු, ඝතො නාදීන" න්ති වත්තමානෙ "පතො යා" ති සවිභත්තිස්ස යාදෙසෙ කතෙ රූපං අත්ථායාති අත්ථසද්දතො වුත්තනයෙන සවිභත්තිං කත්වා "අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ති තස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව ආසිංසනත්ථෙ, භවතොති භූ සත්තායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "වත්තමානෙ මානන්තා' ති අන්තප්පච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ' ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා නාමම්ව කත්වා භවන්තසද්දතො වුත්තනයෙන සවිභත්තිං කත්වා න්තසද්දස්ස න්තුබ්‍යපදෙසං කත්වා සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තොආදෙසෙ කතෙ රූපං සම්මුත්‍යත්ථෙ, මෙති අම්හසද්දතො චතුත්ථෙකවචනං කත්වා පදතො පරත්තා ' අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුය්හංමම්හං නවා, තුම්හාම්හාකං තයිමයි, පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො ති වත්තමානෙ "තෙමෙකවචනෙ" ති අම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස මෙආදෙසෙ කතෙ රූපං යානෙත්ථ න වුත්තානි, තානි නයානුයොගෙනෙව සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

අස්මිංයෙව යොගෙ හෙට්ඨා අත්ථග්ගහණස්ස කතත්තා ආසිංසනත්ථ සම්මුතිභිය්‍යසත්තමීනමෙති වුත්තෙනායෙව සිද්ධෙ සත්තාරම්භස්ස අත්ථන්තරවිඤ්ඤාපනතො තප්ඵලං දස්සෙන්තො අත්ථග්ගහණෙ නාති ආදිමාහ තත්ථ සාදරත්ථො* නාම උත්තමත්ථො විත්තාපනත්ථො වා

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො වග්ගහණං විකප්පනත්ථං වාග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථන්ති ආහ අසම්පන්නත්ථත්තා, වග්ගහණං අත්ථන්තරවිකප්පනත්ථස්ස අනන්තරසුත්තෙ වාග්ගහණස්සානයනත්ථන්ති තෙන ච 'පිහනීයා විභූතයො ති එත්ථ කම්මසඤ්ඤාපි භවති සෙසං වුත්තිසං වුත්තනයෙනෙව සුවිඤ්ඤෙය්‍යම්ති න විචාරිතං

280 **යොධාරො තමොකාසං**

යො අධාරො, තං ඔකාසසඤ්ඤං හොති

සොධාරො චතුබ්බිධො බ්‍යාපිකො ඔපසිලෙසිකො වෙසයිකො සාමීපිකො චාති

තත්ථ බ්‍යාපිකො තාව —ජලෙසු ඛීරං, තිලෙසු තෙලං, උච්ඡූසු රසො

ඔපසිලෙසිකො —පරියඞ්කෙ රාජා සෙති, ආසනෙ උපවිට්ඨො සඞ්ඝො

* සාරත්ථො සීහල

වෙසයිකො —භූමිසු මනුස්සා චරන්ති, අන්තලික්ඛෙ වායූ වා යන්ති, ආකාසෙ සකුණා පක්ඛන්දන්ති

සාමීපිකො —වනෙ හත්ථිනො චරන්ති, ගඞ්ගායං ඝොසො තිට්ඨති, වනෙ ගාවො දුහන්ති, සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ

ඔකාසම්බන්ධෙන කථමෙත්ථා? "ඔකාසෙ සත්තමී"

"යොධාරො තමොකාසං" කිමුත්තම්පිදං, යො ආධාරො, තං කාරකං ඔකාසසඤ්ඤං හොතීති සුත්තත්ථං වතුප්පාදම්පිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. යථා හි දබ්බානං පතිට්ඨා ඔකාසොති වුච්චති, තථායම්පි කත්තුකම්මානං කිරියාය පතිට්ඨත්තා ඔකාසොති වුත්තං. ඉධාපි එකවචනනිද්දෙසො ච ඔකාසස්ස කාරකතා ච හෙට්ඨා වුත්තනයෙන උපපරික්ඛිතබ්බා. තස්ස චතුබ්බිධතා වුත්තියං වුත්තනයෙනාවගන්තබ්බා

ජලෙසු චරන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ජලෙසූති ජලසද්දතො ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච වුත්තනයෙන සාදුසඤ්ඤත්තිං කත්වා තස්සාප්පතියමප්පසඞ්ගෙ ඉමිනා ඔකාසසඤ්ඤං කත්වා "ඔකාසෙ සත්තමී" ති සත්තමීබහුවචනං කත්වා "සුහිස්වකාරෙ එ" ති අකාරස්ස එත්තං කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි. පරියෙසන්ති පරියෙසසද්දතො වුත්තනයෙන සත්තමෙකවචනං කත්වා "අතො නෙන, සො වා, සබ්බයොනීනමාඑ" ති වත්තමානෙ "සමා ස්මිනන්නං වා" ති ස්මිංවචනස්ස එකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගඞ්ගායන්ති ගඞ්ගාසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති ආප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ ගඞ්ගාසද්දතො වුත්තනයෙන ස්මිංවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති වත්තමානෙ "ආ ඝො" ති ඝසඤ්ඤං කත්වා "ඝපතො ස්මිං යං වා" ති ස්මිංවචනස්ස යංආදෙසෙ කතෙ රූපං. යානෙත්ථ න වුත්තානි, තානි සබ්බානි ඤායානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

ඉධ පන කත්තුකම්මානං කිරියාය පතිට්ඨත්තා තෙසංයෙවොකාසසඤ්ඤාය භවිතබ්බං, අථ කථං ජෙතවනාදීනමොකාසසඤ්ඤාති? ලොකියානමභිලක්ඛිතාකාරවසෙන ලොකාභිමතවසෙන හි සද්දප්පයොගා සිජ්ඣන්ති, ලොකියා ච කත්තුකම්මානං කිරියාධාරකත්තෙන ජෙතවනාදීනි සම්පටිගච්ඡන්ති, න පන කත්තුකම්මානි, තෙසඤ්ච තෙනාකාරෙනාභිමතභාවො ජෙතවනාදීනං සත්තමීනිද්දෙසකරණතො විඤ්ඤායති, කත්තුකම්මානං වා සතිපි කිරියාධාරකත්තෙ "යං කරොති තං කම්මං, යො කරොති ස කත්තා" ති වුත්තත්තා ඔකාසසඤ්ඤං බාධෙත්වා කත්තුකම්මසඤ්ඤාව හොන්ති, විසිට්ඨවිසයා හි තානි. යදි පනාධාරස්ස ඔකාසසඤ්ඤා, කථං? 'සාසනෙ වසති, රූපෙ සඤ්ඤා, පාපස්මිං රමතී මනො, ධම්මෙ ඨිතා සමණබ්‍රාහ්මණා, අභිධම්මෙ තික්ඛපඤ්ඤාපි මුය්හන්ති' ත්‍යාදීසු සාසනාදීනමොකාසසඤ්ඤා, න හෙතෙ මුඛ්‍යාධාරභූතා වාසාදීනං, නාපි

කිරියාසන්නිස්සයානං සමණාදීනං කිරියාධාරණවාරෙන ආධාරභාව විඤ්ඤායතෙනාති. සච්චමෙවෙතං, අථාපි කිරියං පච්ච යො ආධාරභාව අධිප්පෙතො, සො ඔකාසසඤ්ඤො හොතීති සුත්තත්ථො සා ච ආධාරතා ලොකප්පයොගදස්සනතො විඤ්ඤායතෙ; තෙනෙවිදං වුත්තං හොති, ලොකෙහි යස්සාධාරභාවො කිරියම්පච්ච අධිප්පෙතො, තස්සොකාසසඤ්ඤා භවති, සා චාධාරභාවෙනාධිප්පෙතතා “ඔකාසෙ සත්තමී” ති වුත්තසත්තමිදස්සනතො විඤ්ඤායති, තදෙව මෙතස්සාපි කිරියං පච්චාධාරභාවං ඉති එත්තකෙනෙව සද්දතො විඤ්ඤායතෙ. කථම්පනස්සාධාරභාවො කිරියං පච්චාති. පච්ඡා පුත්තිවිනතාසං යස්ස යථාසම්භවතස්සාධාරභාවො, තස්ස තථා වවත්ථපෙතබ්බා. යත්ථ හි ‘ජයො බගගමහි ඔභාසො’ති ආදීසු මුඛ්‍යතො එව කිරියං පච්චාධාරභාවො සම්භවති, තස්ස තථාධාරභාවො විඤ්ඤායතෙ. යත්ථ තු ‘කණ්ඨෙ සෙති, ථාලියං පචති’ති ආදීසු කත්තුකම්මානං කිරියාසන්නිස්සයානං ධාරණතො ආධාරභාවො කිරියං පච්ච සම්භවති, තත්ථ තථා වවත්ථපීයති. ඉධ තු සාසනෙ වසතීතිආදීසු යථාධාරභාවො සම්භවති, තත්ථ තථා වවත්ථපීයතු* යො හි යස්සායත්තො,† සො තස්ස නිස්සයොති ලොකෙ පාකටං තථා හි; රාජායත්තං බ්‍රාහ්මණමුපලබ්භමානා වත්තාරො භවන්ති ‘රාජසන්නිස්සිතොයං බ්‍රාහ්මණො’ති, එවමිහාපි සමණස්ස වාසො පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධසඞ්ඛාතස්ස සාසනස්සායත්තොති සාසනං සමණසම්බන්ධිනො වාසස්සාධාරොති වවත්ථපීයති. ‘රූපෙ සඤ්ඤා, පාපස්මිං රමතී මනො’ තිආදීසුපි යතො සඤ්ඤාදීනං විසයභාවං‡ පටිපජ්ජන්ති රූපාදයො, තතො තෙ තෙසමාධාරභාවෙන වවත්ථපීයන්ති. ‘ධම්මෙ ඨිතා’ති එත්ථ තු ඨානං§ යන්ති, අගතිගන්තතා ධාතූනං. නෙතායමෙවත්ථො; ධම්මෙ සත්ථාති. තදෙවං යස්ස යථාධාරභාවො සම්භවති, තස්ස තථා වවත්ථපෙතබ්බො පණ්ඩිතෙහි.

තතියං තිස්සෙවා කත්තුකම්මානං කිරියාසන්නිස්සයානං ධාරණතො ආධාරො කිරියං පච්චාති භවතෙවං, යා එතා ගතම්භිකා කිරියා, තාසං සම්බන්ධං කථමොකාසත්තං. තං යථා; ‘ඉදානි බුද්ධස්ස භගවතො සාවත්ථිං ගමනං උපසිතං, පුබ්බෙ සිවාතෙ අනුස්සරති, ථාලිං පතිස්සාමි, ගඞ්ගායෙ පතති’තිආදීසු, තත්ථ හි ගමනාදීනං කත්තුබාහිරාරෙසිවජ්ජිතානං සාවත්ථිආදීනං සමීපසඤ්ඤාය භවිතබ්බන්ති. සච්චං, යදා තු සාවත්ථිආදයො ගමනාදීනං කත්තුබාහිරවජ්ජිතා, තදා භවන්තෙව සමීපසඤ්ඤා සාවත්ථිආදීනං. යදා තු තෙසං ගමනාදිකිරියාය විසයතාධිප්පෙතා, තදා පාපස්මිං රමතීතිආදිකෙව කිරියාධාරසඤ්ඤා න භවෙය්‍ය. ඉච්ඡාතො හි කාරකානි භවන්ති, තථා හි; ‘වලාහකා ගියාම්හි ගතෙ

* වවත්ථපෙතු, සීහළ
† යදායත්තො, සීහළ
‡ සඤ්ඤාදීනං පවිතං විසයභාවං, සීහළ
§ එත්ථ ග. ඨාන. ගතී. සීහළ
‖ රමතීතාදයොපි යෙසං යදි. සීහළ

පකාසෙතී'ති වුත්තෙ තෙජසොපීත්‍යපෙක්ඛං කත්වා වලාහකස්සොකාසතා අච්චන්තමසන්නිහිතා, තථා වලාහකස්ස තදවයවස්ස තෙජසො අභෙදවසෙන ගහෙත්වා නාපි කත්තුතා සම්භාවීයති, තථා 'වලාහකෙ තෙජො පකාසතී'ති වුත්තෙ වුත්තනයෙන අපාදානතා කත්තුතා වා න සම්භාවීයති තථා 'වලාහකො පකාසතී'ති වුත්තෙ භෙදසන්නිස්සිතා* අපාදානතාධිකරණතා වා නිවත්තතීති.

281. **යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං.**

යෙන වා කයිරති, යෙන වා පස්සති, යෙන වා සුණාති, තං කාරකං කරණසඤ්ඤං හොති

දාත්තෙන වීහිං ලුනාති, වාසියා රුක්ඛං තච්ඡති, ඵරසුනා රුක්ඛං ඡින්දති, කුද්දාලෙන ආවාටං ඛණති.

හත්ථෙන කම්මං කරොති, චක්ඛුනා රූපං පස්සති, සොතෙන සද්දං සුණාති

කරණමිච්චනෙන කත්ථො? "කරණෙ තතියා"

"යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං." කිමත්ථමිදං, යෙන වා කයිරතෙ, යෙන වා පස්සති, යෙන වා සුණාති, තං කාරකං කරණසඤ්ඤං හොතීති සඤ්ඤාපනත්ථං පචපදමිදං. අඤ්ඤථා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. වාසද්දො සමුච්චයත්ථො කරණන්ති ගරුසඤ්ඤාකරණං කරීයතෙ අනෙනාති කරණන්ති අන්වත්ථසඤ්ඤාදය කාරකසත්තාපරිදීපනත්ථං.

දාත්තෙන වීහිං ලුණාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච දාත්තෙනාති දාත්තසද්දතො සත්තුප්පත්ති. කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ගෙ ඉමිනා කරණසඤ්ඤං කත්වා "කරණෙ තතියා"ති වුත්තනයෙන තතියෙකවචනං කත්වා "අතො නෙනා"ති නාවචනස්සෙනාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. වාසියාති වාසිසද්දතො වුත්තනයෙන නාවචනං කත්වා "අල්පතෙ සි ගසඤ්ඤා, ඉවණ්ණුවණ්ණා ජ්ඣලා"ති වත්තමානෙ "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො"ති පසඤ්ඤං කත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු; සතො නාදීන"න්ති වත්තමානෙ "පතො යා"ති නාවචනස්ස යාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව සබ්බෙසම්පි කාරකානං කිරියාජනකත්තෙ සති 'යෙන වා කයිරතෙ'ති වචනං: යථා 'රාජරාජා'ති වුත්තෙ විසෙසත්ථාධිගමො හොති, එවං විසෙසකාරකතාධිකරණත්ථං, තමෙවං වචනෙන කථිතෙත්ථාවගන්තබ්බො යෙනාති කත්තුනොපකරණභූතස්සත්ථස්ස ගහිතත්තා, කත්තුනොපකරණභූතෙ කාරකසමායොගෙ යං සාධකතමං, තං කරණං නාමාති අත්ථොවගන්තබ්බො.

282. **යං කරොති තං කම්මං**

යං වා කරොති, යං වා පස්සති, යං වා සුණාති, තං කාරකං කම්මසඤ්ඤං හොති

* වුත්තෙ තෙජසො භෙදසන්නිස්සිතා, මරම

කටං කරොති, ඡත්තං කරොති, රථං කරොති, ධජං කරොති, රූපං පස්සති, සද්දං සුණාති, කණ්ටකං මද්දති, විසං ගිලති.

කම්මවිවරණෙන කචෙඨා? —“ කම්මත්ථෙ දුතියා.”

“යං කරොති තං කම්මං.” කිමත්ථමිදං, යං වා කරොති, යං වා පස්සති, යං වා සුණාති, තං කාරකං කම්මසඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. වාග්ගහණමිහානුවත්තනතො, අථවා පුබ්බෙඤ්ඤූයෙව කම්මන්ති ගරුසඤ්ඤාකරණං කරිස්සතීති කම්මන්ති අන්වත්ථසඤ්ඤාය කාරකසභාවපරිදීපනත්ථං.

රථං කරොතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච රථන්ති රථසද්දතො සමුප්පන්නං කත්වා තස්සාපාතියම්පසෙධෙන ඉමිනා කම්මසඤ්ඤං කත්වා “කම්මත්ථෙ දුතියා” ති දුතියෙකවචනං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිමහි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි ඉධ පන යදි කරොති, තදා රථන්තාභිලපිතුං න සක්කා, යදි පන සියා කරොති තාභිධාතුං* න සක්කා අකතස්ස හි රථන්ති වොහාරස්ස යුත්තත්තා රථස්ස ච කාරණභාවතො කථමිදං පවෙච්චතබ්බං රථං කරොතීති. නිප්ඵාදෙතබ්බස්සපි නිප්පන්නස්සෙව වොහාරසම්භවා තථා හි; ‘පටං වායති, ඔදනං පචති’ ත්‍යාදිනා යස්මිං යස්මිං යම්හි යම්හි නිප්ඵාදෙති, තං තං බුද්ධියා තදෙව කත්වා වොහාරො දිස්සති. තස්මා අසම්පත්තමෙනාතරිත්වා ඉදම්පි කරියමානං බුද්ධියා තං විජ පරිකප්පෙත්වා වුත්තමිති දට්ඨබ්බන්ති. සද්දසත්ථෙ පන ‘රූපං පස්සති’ සද්දං සුණාති, කණ්ටකං මද්දති, විසං ගිලති’ ත්‍යාදිසු කම්මසඤ්ඤාය න භවිතබ්බං, දස්සනාදීහි කතානුග්ගහාපාරභූතෙහි රූපාදීනං විසයානං කරියමානස්ස† යස්ස කස්සචි අතිසයස්සාභාවා, යෙන දස්සනාදීනං රූපාදිවිසයත්ථතා භවෙය්‍ය තස්සු ච දස්සනාදීහි රූපාදීනං විසයභාවාපත්ති සිරීජෙනීති නතන, යතො විසයභාවාපත්ති නාමෙසා ඉන්ද්‍රියෙනත්ථස්ස සම්බන්ධගමනං, තඤ්ච පඨමමෙවොපජ්ජතෙ තස්මිං හුපපජ්ජතෙ දස්සනාදීනි සජායනතීති

සච්චමෙතං සභාවවිකප්පායං ඉදම්පන අනුපපරිකප්පිත්වා ලොකාභිමතං ලොකාභිමතවසෙන ච සද්දපටිපත්ති තථා හි; පඨමමවිඤ්ඤාතො විසයො සමුප්පජ්ජෙතසු දස්සනාදිසු ඤාතොව භවතීතාතො දස්සනාදිනිමිත්තමවිචාරිතං, ඤාතත්ථමවලම්බොධමනිසියතෙ, දස්සනාදීහි පතෙතා විසයොති, තතො සිද්ධා කම්මසඤ්ඤාති විවාරණ කතා. ඉධ පන චිණ්ණසවත්තා විඝතමෙඤ්ඤානුවරණත්තා පභින්නපටිසම්භිදත්තා සීමතා මහාකච්චායනත්ථෙරෙන තං සබ්බං පරිචජ්ජිත්වා අත්ථනාරවිකප්පකවාගගහණධිකාරෙ “යං කරොති තං කම්ම” න්ති වුත්තං තෙනාහ වුත්තියං ‘යං වා කරොති’ ත්‍යාදි.

283. යො කරොති සකත්තා.

යො කරොති, සො කත්තුසඤ්ඤො හොති

---

* කරොතීත්‍යාදපිධාතුං, සීහල † කපිරමානස්ස සීහල

අහිනා දට්ඨො නරො, ගරුළෙන හතො නාගො, බුද්ධෙන ජිතො මාරො, උපගුත්තෙන බද්ධො මාරො

කත්තු ඉච්චනෙන කච්ගෙතො? "කත්තරි ච."

"යො කරොති ස කත්තා." කිමත්ථමිදං, යො කරොති, සො කත්තුසඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පාදමිදං. අයමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යො යෙව. ඉධ ච ගරුසඤ්ඤාකරණං කරොතීති කත්තාති අන්වත්ථ සඤ්ඤාය කාරකසභාවපරිදීපනත්ථං සබ්බසම්පි කිරියොපනිස්සයත්තා කාරකත්තෙන සතිපි පුථගතවං වුත්තත්තා, යථා 'රාජරාජ, රූප රූපං පදට්ඨාන' න්ති ආදිසු විසිට්ඨතර රාජාදයො විඤ්ඤායන්ති, එවං සබ්බකාරකසමොධානෙ යො පධානො, සො කත්තා නාමාති දට්ඨබ්බං.

අහිනා දට්ඨොනරොති උදාහරණන්ති, තත්ථ ච අහිනාති අහි සද්දතො සතුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපානිකමප්පසඞ්ග ඉමිනා කත්තුසඤ්ඤං කත්වා "කරණෙ තතියා" ති වත්තමානෙ "කත්තරි චෙ" ති තතියෙකවචනෙ කතෙ රූපං. ගරුළෙනාති එත්ථ "අතො නෙනා" ති එනාදෙසොව විසෙසො ඉතරානි වුත්තසදිසානි

ඉහාභිනිප්ඵාදනවත්ථුං කිරියාභිනිප්ඵත්තියා පවත්තං සාධනන්ති සක්කා වත්තුන්ති., යම්පන අවිජ්ජමානසරූපත්තා කිරියොපජනනසමත්ථතාසුඤ්ඤං, තං කථං සාධනං සියා, යදා ච තං න සාධනං, තදා තෙන නිප්ඵාදියමානාපි කිරියා න සම්භවතීති තත්ථ සාධ්‍ය සාධනභාවපටිපාදනමනත්ථකං, අතො තප්පදීපකවචනං ව්‍යාපාරයොගා රහං භවෙය්‍ය, තං යථා; 'ජායතෙ සංසයො, සබ්භි නොති සමාගමො' ති, යතො ජායතෙති සද්දස්ස අසම්බන්ධො සරූපං පටිලභතීති, න ච සතො* සරූපපටිලාභො යුජ්ජති පගෙව තස්ස පටිලද්ධසරූපත්තා, තදෙවං යස්ස සරූපම්පිදානි ලද්ධබ්බං, තං කථං විජ්ජතීති සක්කා වත්තුං, අවිජ්ජමානඤ්ච තං කථං කිරියාය කත්තුභාවං යාති, අකත්තරි ච තස්මිං කථං "යො කරොති ස කත්තා" ති කත්තුසඤ්ඤං පටිලභතීති. ඉධ පනාපරෙ එවං වණ්ණයන්ති; සත්තිරූපෙ ඨිතස්ස බ්‍යත්තිරූපගමනං ජායති, තතො තදෙව ජායතෙ ඉති. නෙතං යුත්තං, යදා හි සත්තිරූපං, න තං ජායතෙ, යං ජායතෙ බ්‍යත්තිරූපං, තං තදෙව සත්තාවත්ථායන්ති, කථං අවිජ්ජමානස්ස ජාති, යදිපනෙවං තෙසම්පි පායො සියා, යදා බ්‍යත්තිරූපං ජායතෙ, තදා සත්තිරූපාවිභාගෙනෙව පරිවජ්ජති, න චාවිභාගෙන ගහිතං 'ඝටම්හා පටො විය' සත්තිරූපතො බ්‍යත්තිරූපමඤ්ඤං සියා, යදිහි සත්තිරූපතො බ්‍යත්තිරූපං අත්ථන්තරභූතමෙව ජායතෙ, තදා සත්තිරූපවිලක්ඛණඤ්ච බ්‍යත්තිරූපං භවෙය්‍ය, න චෙවං, අතො සත්තිරූපාවිභාගෙන බ්‍යත්තිරූපස්ස සම්භවතො, පරිච්ඡින්දතො අනඤ්ඤතො විඤ්ඤායතෙ සත්තිරූපස්සෙකවල

* ඉධ පන වසතො, සීහළ

ස්සාපි පගෙව ඨිතිසම්භවා විජ්ජමානොව ජායතීති, තං තෙසං මති මත්තමෙව., තං භවතමප්පටිවාරිතමෙතං සත්‍යවත්ථායං අවිජ්ජමානමෙව බ්‍යත්තිරූපං උත්තරකාලමුප්පජ්ජතීති එත්තාවතා වාමහාකං පයොජනං, තස්ස තු බ්‍යත්තිරූපස්ස සත්තිරූපවිභාගෙන නිබ්බත්ති සියා, තඤ්ච කථමිදමුපයුජ්ජති, සත්තිරූපතො අනඤ්ඤත්තං බ්‍යත්තිරූපස්ස, එත්තාවතා ච සත්තිරූපතො බ්‍යත්තිරූපමනඤ්ඤන්ති න සක්කා පටිඤ්ඤං කාතුං, කථං හි නාම සත්තිරූපෙ ඨිතෙ පච්ඡා පච්චයන්තරතො ජායමානං බ්‍යත්තිරූපං තතො අඤ්ඤං න භවෙය්‍ය., අපි ච අයමෙව තෙසං දොසො, යෙ එවං වදන්ති සත්තිරූපෙ ඨිතෙ බ්‍යත්ති* රූපමුප්පජ්ජතීති, තදෙවමවිජ්ජමානස්ස සංයොගස්ස ජාතියා කත්තුභාවානුපපත්තිතො සංයොගො ජායතීති පදද්වයමසම්බන්ධං සියාති, එවං හොති සමාගමොත්‍යාදීනි; වුච්චතෙ, නෙව පරමත්ථවසෙන සද්දප්පයොගො, ලොකසඞ්කෙතසිද්ධො හි සද්දප්පයොගො, ලොකො හි සංයොගො ජායතීති වත්වා, පඨමමෙව අඤ්ඤොඤ්ඤාභිමුඛමත්ථචය†මුපලභතෙ, එත්තාවතා චස්ස සංයොගබුද්ධි සඤ්ජායති, තස්සෙදානි බුද්ධියං පතිට්ඨිතස්ස විජ්ජමානස්සෙව ගහිතස්ස උත්තරකාලභාවිනියා ජායතිකිරියාය කත්තුභාවමාගම්ම සද්දප්පයොගං කරොති සඤ්ඤොගො ජායති ඉති, තදෙවං සබ්බත්ථ ජායමානස්ස පඨමාවත්ථාමත්තදස්සනතො බුද්ධිම්හි විජ්ජමානස්සෙව පතිට්ඨිතස්ස උත්තරකාලභාවිනියා ජායතිකිරියාය කත්තුභාවො ලබ්භතෙවෙති, භවතෙව සඤ්ඤොගො ජායතීත්‍යාදීසු කත්තුසඤ්ඤාති භවතෙව., අභාවො හොතීත්‍යාදීසු කථමසතො සාධනභාවොති. ලොකාභිමතවසෙන, අවිජ්ජමානමපි හි ලොකො විජ්ජමානං විය මඤ්ඤති; අඤ්ඤත්ථාහං ගච්ඡාමීති වොහාරභාවොව සියා න හි රූපාරූපසන්තානවිනිමුත්තොහං සද්දාභිධෙය්‍ය පදත්ථො සම්භවති, නාපි නාමරූපධම්මානං පරමත්ථතො ඨානනිසජ්ජාදිකිරියා සම්භවති, යදි හි සියා අබ්‍යාපාරතාව ධම්මානං හීයතෙ,‡ අපි තු ඛලු තත්ථ තත්ථ පවත්තෙ ධම්මෙ පටිච්ච ලොකපරිකප්පවසෙන වොහාරසංසිද්ධි 'ඛණෙනාවත්ථීති සිඛා ගච්ඡතී'ති., යථා, තදෙවං කිරියාකාරකසම්බන්ධස්ස ලොකසම්මුතිසිද්ධත්තා ලොකස්ස ච සසවිසාණොදුම්බරපුප්ඵවඤ්ඣාපුත්තාභාවාදිසද්දාභිධෙය්‍යස්ස පදත්ථස්ස§ තත්ථ විකප්පනතො කිමිති සාධනතා න භවෙය්‍ය, අඤ්ඤථා සසවිසාණාදිලිඞ්ගානං ලිඞ්ගත්ථස්සෙවාභාවා‖ "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමාපි න භවෙය්‍ය, කා කථෙතරිසං, තෙනෙව ච සිජ්ඣති 'තරුණං වනං¶ චතුරඞ්ගිනී සෙනා අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො කාසාවධාරිතා** විවිධරුචිරදෙහප්පභාසමුජ්ජලසිරිනා ලොකමභිවරතා භගවතා විය සඤ්ඣානුරාගිනා

* සත්ති, මරම්ම † මත්ථද්වය, සීහල
‡ හීයෙථ, මරම්ම § උදුම්බරපුප්ඵබඤ්ඣාපුත්තාදිසද්දාභිධෙය්‍යස්ස, සීහල
‖ සසවිසාණාදිලිඞ්ගත්ථස්සෙවාභාවා, මරම්ම ¶ තරුණං වා වජනං, සීහල
** කාසාවධාරිකා විවිධරුචිරතනං වතං අධිගච්ඡිස්සුගතාව අධිකාසකති කාසි කාසාවධාරිකා, සීහල

විජ්ජුජ්ජලජලිතඤ්ජුවාපාවනබෙන සචාරිනා හෙමාචලෙන ලොකො නිච්චුස්සවයොගො විය සතතං අච්ඡරියබ්භුතො විය ච ආසි පුරති ආදි, න හි පරමත්ථතො තරුවිනිම්මුත්තං වනං අඞ්ගවිනිම්මුත්තා ච අඞ්ගිනා සන්ති, නාපි කාසාවධාරිනා විවිධරුචිරදෙහප්පභාසමුජ්ජලසිරිනා ලොකමණිවරෙන භගවතා විය සඤ්ඤාතුරඞ්ගිනා විජ්ජුජ්ජලජලිතඤ්ජුවාපාවනබෙන සචාරිනා හෙමාචලෙන ලොකො නිච්චං උස්සවෙ නියොජිතො නිච්චමච්ඡරියබ්භුතභාවච පාපිතො ආසි පුරා., පරමත්ථතො තාදිසස්සෙව හෙමාචලස්සාභාවා වචනතො වචනන්තරං ඔතරති යදි සභාවතො තාදිසො හෙමාචලො න සම්භවති, කථං තස්සොපමෙය්‍යත්ථි? යතො සබ්බසොවොපමානමෙව මිත්ථුපපජ්ජති, කථං නාමොපමෙය්‍යස්ස සරූපකිරියාගුණාදීසයා විච්චා භවන්තීති යථා ගවජෙ රූපවාති වුත්තෙ කිදිසො ගවජෙති පුට්ඨො යස්ස ගොරූපං සුවිදිතං, තස්සෙවං වදෙය්‍ය, ගො විය ගවජොති; විඤ්ඤාතසරූපො හි ගොභාවො අවිඤ්ඤාතසරූපස්ස රූපාතිසයප්පකාසනෙ සමත්ථො හොති, තථා නීලුප්පලදලම්ව ලොචනං සබ්බඤ්ඤූ ධම්මරාජා විය ච ධම්මසෙනාපති ධම්මං දෙසෙතීති ආදීසු න චෙත භවතො*ධිප්පායෙනොපමෙය්‍යරූපාතිසයසම්පාදකො විදිතසරූපො හෙමාචලො සම්භවති, සම්භවීදීසොහිප්පායො සියා, යොයං භගවා කාසාවධාරි විවිධරුචිරදෙහප්පභාසමුජ්ජලසිරි ලොකමණිවාරී† හෙමාචලො විය සඤ්ඤාතුරඞ්ගි විජ්ජුජ්ජලජලිතඤ්ජුවාපාවනබො චරනෙතා විඤ්ඤායතීති. එවම්පි තස්සා නිච්චුස්සවසංයොගාදිසම්බන්ධාභාවකතත්තා න සම්භවති. න චෙවං සක්කා වත්තුං තංසදිසත්තා භගවතියෙව හෙමාචලාදිසද්දො සමුපපතති, සීහො මානවකොති ආදීසු විය., තතො කුලාධිකරණතාසම්භවතො කාසාවධාරියාදිසද්දෙහි සත්තතා සම්භවතීති. 'නීලුප්පලදලම්ව ලොචන' න්ති ආදීසු විය භෙදනිබන්ධනස්සෙව සද්දස්ස පසුත්තත්තාති උච්චතෙ; යෙන කවිනො උපමානොපමෙය්‍යභාවාධිප්පායො, සිවාපෙත් උපමානො ඉවසද්දො දිස්සති., අථ කිනති චෙ, සමුපෙක්ඛා., අථ කා සා සමුපෙක්ඛා, යත් වත්තා එවං දස්සෙති, ඊදිසං නාමෙදං වත්ථු සස්සච් අසදිසං වත්ථු‡වුත්තනයෙන ගිහනම්පි, එකම්වොපණාති විබ්භන්තබුද්ධිනො, තතො චෙහ යො සො භගවා වුත්තප්පකාරො, සො වුත්තප්පකාරහෙමාචලොති විඤ්ඤායතී විබ්භන්තබුද්ධිනොති. තතොයං හෙමාචලාදිසද්දො භගවතියෙව නිරූළ්හො විබ්භන්තබුද්ධිං පටිපජ්ජති. කාසාවධාරියාදිසද්දෙහි කුලාධිකරණතා සම්භවතීයෙව හෙමාචලොසාති ආදිකත්තාපසඞ්ගො. භවතෙවං භෙදනිබන්ධනස්සෙව සද්දස්ස පමානොපමෙය්‍යසම්බන්ධාභාවෙන කිං පයොගොති චෙ, සමුපෙක්ඛාදීපනත්ථං, යථෙව හි ඉවසද්දො සදිසත්ථං දීපෙති,

* න චෙව භවතො, සීහල † වාරනො කත්ථචි
‡ සස්සචිදං සදිසං වත්ථු සීහල

තථෙව සමුපෙක්ඛිතං, අනෙකත්ථා හි නිපාතාති තදෙවං සබ්බත්ථෙව ලොකසඞ්කෙතතො වොහාරසංසිද්ධි ආහ ච—

“ සඞ්කෙතවචනං සච්චං ලොකසම්මුතිකාරණ ” න්ති ආදි

184 **සො කාරෙති සහෙතු**

සො කත්තාරං කාරෙති, සො හෙතුසඤ්ඤො හොති කත්තා ච

සො පුරිසො තං පුරිසං කම්මං කාරෙති සො පුරිසො තෙන පුරිසෙන තස්ස පුරිසස්ස කම්මං කාරෙති

එවං හාරෙති, පාඨෙති, පාචෙති, ධාරෙති

හෙතු ඉච්චනෙන කත්ථො? “ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ”

“යො කාරෙති සහෙතු ’ කිමත්ථමිදං, යො කත්තාරං කාරෙති, සො හෙතුසඤ්ඤො හොති, කත්තුසඤ්ඤො, චෙති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං කත්තුග්ගහණමිහානුවත්තනතො, අඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

සො පුරිසො තං පුරිසං කම්මං කාරෙතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සො පුරිසොතිදං පඨමාවසෙන වුත්තං නනෙවත්ථම්පි* කත්තුසඤ්ඤාසම්භවා “කත්තරි ච” ති තතියාය භවිතබ්බන්ති න, තත්ථ කත්තුත්ථස්ස තිප්පච්චයෙනාභිහිතත්තා, අභිහිතස්ස ච පුන වචනෙ පයොජනාභාවා තථා හි යදා පන යත්ථ කම්මත්ථො කත්තුත්ථො ච යෙන කෙනචි විභත්තිප්පච්චයෙනාභිහිතො, තදා යථා ‘කටං කරොතී’ ත්‍යාදිසු කම්මත්ථස්ස දුතියාය විභත්තියාභිහිතත්තා පුන දුතියාවිභත්ති න හොති, තථා තත්‍රාපි දුතියාතතියා විභත්තියො න හොන්ති, අත්තනා වත්තබ්බස්සත්ථවිසෙසස්සාභාවා තං යථා, ‘භුත්තො ඔදනො දෙවදත්තෙන, භොත්තබ්බො, භොජනීයො, භොජ්ජො’ භුත්තො ඔදනො දෙවදත්තෙනාති ආදීසු “භාවකම්මෙසු ත, භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා, ණ්‍ය ච ’ ති තප්පච්චයාදීනං කම්මනි සම්භූතත්තා න දුතියාවිභත්ති හොති, ලිඞ්ගත්ථමත්තම්පි නාපෙක්ඛිත්වා පඨමාව, තථා ‘භුජ්ජතෙ ඔදනො භවතා’ ති ආදීසු “අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි ති තෙවිභත්තියා කම්මනි සම්භූතත්තා ‘ගාමං†ගතො දෙවදත්තො, ගච්ඡති ගාමං දෙවදත්තො’ති ආදීසුපි ච “බුධගම්‍යාදිත්ථෙ කත්තරි, කත්තරි පරස්සපදං” න්ති තප්පච්චයාදීනං කත්තරි සම්භූතත්තා වුත්තනයෙන පඨමාව නනු ච යථා භුජ්ජතෙති ආදීසු “අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනී’ ති තෙවිභත්තියා කම්මනි සම්භවෙ සතිපි “භාවකම්මෙසු යො” ති කම්මනි යප්පච්චයො සම්භවති, තථා ඉධාපි භවිතබ්බන්ති න, තත්‍රාපි යප්පච්චයස්ස කම්මාවචනිච්ඡාභාවතො න හි තත්‍ර යප්පච්චයො කම්මත්ථවාචකො එකසෙසවත්ථස්ස විනා තං වචනෙ පයොජනාභාවා, එවං සන්තෙ කස්මා භාවකම්මග්ගහණං කත්තරි ච, භාවකම්මවිසයෙ යප්පච්චයො හොතීති යප්ප

* නෙවත්ථියා සිහල † අපාඨං මරම්ම

ච්චයවිසයභාවපරිදීපනත්ථං තෙන කිමාඛ්‍යාතන්ති චෙ, රූපසංසිද්ධිකණ්ඩාදි කම්මකත්තුවිසයෙ භවිතබ්බමෙවාති න හෙට්ඨා විය රූපසංසිද්ධියාභාවා විසුං වත්තබ්බස්ස ච අත්ථවිසෙසස්සාභාවතො තං පුරිසන්ති එත්ථ පන කිං පයොජකබ්‍යාපාරං පටිච්ච කම්මසඤ්ඤා භවති, අථ සබ්‍යාපාරං පටිච්ච කත්තුසඤ්ඤාති * බලවතරත්තා කම්මසඤ්ඤාය භවිතබ්බං, එත්ථ හි කම්මභාවො පධානභූතපයොජකබ්‍යාපාරසම්බන්ධිතාය පධානො, ඉතරො ගුණභූතසබ්‍යාපාරසම්බන්ධිතාය උපසජ්ජනීභූතො, න ච තෙසු පධානොපරොධො යුත්තො, යදි හි ගුණභූතො පදත්ථො පධානසන්නිස්සිතම්පි තස්ස කාරියං සන්නිබන්ධනං කාරියමුපට්ඨපෙති, තථා ච සති ඵලරූපෙන පධානොපරොධො කතො භවෙය්‍ය, න ච ගුණානුවසං පකතිපධානොපරොධො තාව, යතො පධානො පකාරිය සංවත්තනෙන ගුණා, පධානොපරොධඤ්ච කුරුමානා ගුණත්තමෙව පජහෙය්‍යුං, තතො පධානභූතපයොජකබ්‍යාපාරනිබන්ධනා කම්මතාව සම්පජ්ජති, තත්ථ ච "ගතිබුද්ධි = පෙ = කාරිතෙ වා" ති විකප්පෙන දුතියා භවති, සති හි සිද්ධෙ තදත්ථමස්ස වචනං, තෙනෙව හොති තෙන පුරිසෙනාති භවෙය්‍යං

'නෙක්ඛං ගිවෙනෙන කාරිසං, භුඤ්ජෙ ගන්ත්වා කුසාවතිං,
සඞ්ගාමං ඔතරිත්වාන සීහනාදං නදී කුසො,

සාවත්ථිං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය චරති, ගාමං ගන්ත්වා පිතො, සාවත්ථිං ගන්ත්වා ආගච්ඡති'ති ආදීසු කථං කම්මතා සම්භවති තත්ථ හි ගමනාදීනි තදඞ්ගත්තා ගුණභූතානි, ඉතරානි ච තබ්බිසෙසත්තා පධානභූතානි, තෙසු ච පධානසන්නිස්සිතෙන විධිනා භවිතබ්බන්ති, කුසාවතිප්පභුතීනමොකාසාපාදනත්තා සම්භවති, න කම්මතා තථාපාදනසුතෙන ත්වාලොපෙ කම්මාධිකරණෙසූති න වත්තබ්බං, පාසාද පෙක්ඛතීති ආදීසු සබ්බදා කම්මාධිකරණතාවසම්භවා ආරොහණාදීනමප්පධානත්තා පෙක්ඛණාදීනඤ්ච පධානත්තා තන්නිබන්ධනෙන විධිනා භවිතබ්බන්ති වුච්චතෙ, දුවිධො හි වත්තුනොධිප්පායො, සාමඤ්ඤාධිප්පායො ච විසෙසාධිප්පායො ච, තත්ථ යදා පුබ්බකාලභාවිනො කිරියා† සාමඤ්ඤවිසෙසං බුද්ධියං පතිට්ඨාපෙත්වා සද්දසිද්ධිමාරභතෙ තදායං න්‍යායො සමොතරති කිලෙත් පධානනිබන්ධනං භවති අථෙතරනිබන්ධනන්ති, යදා පන කාරිස්සන්ති ආදීසුත්තරකාලභාවිනං කිරියාවිසෙසමනපෙක්ඛිත්වා පුබ්බකාලභාවිනං කිරියාසාමඤ්ඤමපෙක්ඛති, තදා පච්ඡාකාලභාවිනො කිරියාවිසෙසස්සානපෙක්ඛිතත්තා අපෙක්ඛිතගුණනිබන්ධනෙන විධිනා භවිතබ්බන්ති, කො දොසො කම්මතාපාදනෙ, යදි ච සියා පච්ඡාපි උත්තරකාලභාවිකිරියාභිසම්බන්ධසම්භවතො පධානසන්නිස්සිතෙන විධිනා‡ භවිතබ්බන්ති තතො, පුබ්බප්පවත්තාභිසඞ්ඛාර

---

* පටිච්චසං කත්තාති පාසෙසඤ්ඤති සීහල
† පුබ්බකාලභාවීසච උත්තරකාලභාවීසච කිරියා වරචම
‡ සන්නිස්සිතෙන සීහල

පටිසෙධනසමත්ථස්ස යස්ස කස්සචි අභාවා, න හි අවිඤ්ඤුතක්ඛණෙ විහතස්ස විඤ්ඤුතක්ඛණෙයෙව ජීවිතානුසන්ධාපනං යුත්තං., නාපි තං පුරිසං කම්මං කාරෙතීති ආදීසු හෙතුකත්තුවිසයෙසු ගුණප්පධානබ්‍යාපාරානං එකපදපරිච්ඡින්නත්තා තෙසබ්බං හිවනෙන කාරිස්සාමීති ආදීසු විය ගුණපටිබද්ධෙන විධිනා භවිතබ්බන්ති සක්කා වත්තුං. භින්නපදපරිච්ඡින්නෙසු පන පච්ඡා ඔදනො භුජ්ජතෙ ඉච්චාදීසු උභයාධිප්පායස්ස සම්භවතො කදාචි පච්ඡා ඔදනං භුජ්ජතෙතිපි පයොගො සියා., 'නෙතබ්බං හිවනෙන කාරිස්ස' න්ති ආදීසු වියාති චෙ., න ඊදිසස්සෙව පයොගස්ස අභාවා, න හි කදාචිපි පයොගවිචක්ඛණා තාදිසම්පි පයොගමභිප්පයොජෙන්ති, යථා න කදාචිපි නීලාදිසද්දෙහි තග්ගුණසම්බන්ධං පටාදිකමත්ථමනපෙක්ඛිත්වා සාමඤ්ඤත්ථමෙවාපෙක්ඛිත්වා නීලන්ති පයොගං කත්වා පච්ඡා පටොති පයොජෙන්ති, එවම්දිසෙසු ඨානෙසු පයොගානුරූපතො විසෙසාධිප්පායොව මනසි කාතබ්බො. අඤ්ඤථා සාමඤ්ඤාධිප්පායො අඤ්ඤෙසං තදනුරූපතා, ඉච්ඡානුපුබ්බිකා හි සද්දප්පටිපත්තීති.

කාරෙතීති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉමිනා පරිලද්ධහෙතුසඤ්ඤාදිස්ස හෙතුකත්තුනො සම්භවා "ධාතූහි ණෙණය ණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුවත්ථෙ" ති ණෙප්පච්චයන්තස්ස "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණම්හි ලුත්තෙ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති කතවුද්ධිනො "ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො" ති තිවිභත්තිම්හි කතෙ රූපං. තස්ස පුරිසස්සාති එත්ථ "ක්වචි දුතියා ඡට්ඨීනමත්ථෙ, තතියාසත්තමීනඤ්ච" ති වත්තමානෙ "ඡට්ඨී ච" ති තතියත්ථෙ ඡට්ඨී. හාරෙතීතාදීති හර හරණෙති වච වියත්තියං වාචායං පච පාකෙ ධර ධාරණෙතිමෙසං රූපානි. යමෙත්ථ න වුත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

285. **යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමි**

යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමිසඤ්ඤං හොති

අත්තනො මුඛං, තස්ස භික්ඛුනො පටිවිංසො, තස්ස භික්ඛුනො පත්තං, තස්ස භික්ඛුනො චීවරං

සාමි ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "සාමිස්මිං ඡට්ඨී"

"යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමි." කිමත්ථමිදං, යස්ස වා පරිග්ගහො, තං සාමිසඤ්ඤං හොතීති සුත්තත්ථං උපපදමිදං. අථවා පුබ්බසඤ්ඤමෙව. කිරියාභිසම්බන්ධාභාවා තෙන කාරකතා පටිවති. එත්ථ ච පරිග්ගහොති සංසද්දෙව වුත්තො. සො හි පරිග්ගණ්හාතීති පරිග්ගහොති වුච්චති, වාක්‍යභෙදෙනෙත්ථ එකපෙත සාමිසම්බන්ධවිකාරාවයවාදිභෙද සඞ්ගණ්හාති, තෙන යස්ස වා පරිග්ගහො, යස්ස වා සාමි, යෙසං වා සම්බන්ධොති ආදිනා අත්ථො යොජෙතබ්බො. සාමීති ගරුසඤ්ඤා* කරණං

* සාමිස ගුණසඤ්ඤා, සීහල

සඤ්ඤිනො සභාවපරිදීපනත්ථං, සාමීති හි සංසද්දතො සං අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ "දණ්ඩාදිතො ඉකඊ" ති ඊපච්චයං කත්වා "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතා දෙසා ච" ති මජ්ඣෙ සිතස්ස දීඝං කත්වා අනුනාසස්ස ච මකාර දෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

තස්ස භික්ඛුනොති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ භික්ඛුනොති භික්ඛු සද්දතො ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා තස්සාතිසම්බන්ධෙ ඉමිනා සාමි සඤ්ඤං කත්වා "සාමිස්මිං ඡට්ඨී" ති ඡට්ඨෙකවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති වත්තමානෙ "ඉවණ්ණුවණ්ණන්තා ඣලා" ති ළස ඤ්ඤං කත්වා "ඣලතො සස්ස නො වා" ති සස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං අත්තනොති එත්ථ ච සවිභත්තිස්ස "අත්තනොතො හිස්මිමනත්තං, තතො ස්මිනානි" ති වත්තමානෙ "සස්ස නො" ති නොආදෙසොව විසෙසො.

☞ "තෙසං පරමුඛසඤ්ඤාතිම්හි"

"කිමත්ථමිදං ? තෙසං අපාදානාදීනං ඡන්නං කාරකානං උභයම්හි
"සම්පත්තෙ යං පරං, තඤ්ඤෙව හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං
"අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

"ගාවිං දොහතීතිආදීනි උදාහරණානි. තත්ථ ච ගාවින්ති ගොසද්ද
"තො අපායකිරියාය සම්භවතො අපාදානසඤ්ඤාය ච, දොහනකිරි
"යාය කම්මත්තසම්භවතො කම්මසඤ්ඤාය ච සම්භවෙ පරත්තා
"ඉමිනා කම්මසඤ්ඤං කත්වා "කම්මත්ථෙ දුතියා"ති දුතියෙකවචනං
"කත්වා "ගාව සෙ" ති අධිකිච්ච "අවම්හි ච" ති ගොසද්දස්සාවා
"දෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

"මනුනාති මනුසද්දතො සරපගමනං පටිච්ච අපාදානසඤ්ඤා
"ය ච කිරියාසාධකත්තං පටිච්ච කරණසඤ්ඤාය ච සම්භවෙ පර
"ත්තා ඉමිනා කරණසඤ්ඤං කත්වා "කරණෙ තතියා" ති තති
"යෙකවචනෙ කතෙ රූපං

"කංසපාතියාති කංසපාතිසද්දතො භොජනාපගමනං පටිච්චාපා
"දානසඤ්ඤාය ච භොජනාධාරත්තා ඔකාසසඤ්ඤාය ච සම්භවෙ
"පරත්තා ඉමිනා ඔකාසසඤ්ඤං කත්වා "ඔකාසෙ සත්තමී" ති
"සත්තමෙකවචනච කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො ; ඉවණ්ණු
"වණ්ණන්තා ඣලා" ති වත්තමානෙ "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති පසඤ්ඤං
"කත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු ; ඝතො නාදීන" න්ති වත්ත
"මානෙ "පතො යා" ති ස්මිංවචනස්ස යාදෙසෙ කතෙ රූපං.

"ඉච්ඡාතො හි කාරකානි භවන්තීති ගාවිං දොහතීතිආදීසු ගාවා
"දීනං කම්මාදිභාවෙන ඉච්ඡිතත්තා අපාදානභාවො ච න සම්භ
"ජති. තථා හි, වලාහකා නික්ඛමිත්වා තෙජො පකාසතීති වුත්තෙ
"තෙජසො නීහාරපෙක්ඛං කත්වා වලාහකස්සාපාදානත්තා අවච්චනතාව
"ස ජානිත්වා, තථා වලාහකස්ස තදවයවස්ස ච තෙජසො අභෙද
"වසෙන ගහෙත්වා නාපි කත්තුනා සම්භාවීයති, තථා වලාහකෙ

“තෙජෙ පකාසතීති වුත්තෙන වුත්තකමෙන අපාදනතා වා කත්තු
“තා වා න සම්භාවීයති, තථා වලාහකො පකාසතීති වුත්තෙ හෙතු
“සන්නිස්සිතාපාදනාධිකරණතා වා නිවත්තතීති තෙනෙවකොයෙව
“බලිවද්දො යදා සයං ගච්ඡති, තමඤ්ඤො, තස්සෙවුච බලෙ
“පස්සති, අඤ්ඤො තෙනෙව යාති, අපරො තස්ස තිණං දදාති,
“තස්ස සරීරතො සෙදා නිපතන්ති, විසාණඤ්ච තස්ස සන්තකං,
“තස්මිං පුරිසො උපවිට්ඨො, ඉතරො තං නිවත්තෙතුකාමො අල
“පති, තදා එකක්ඛණෙයෙව වත්තාරො භවන්ති, බලිවද්දො ගච්ඡ
“ති, බලිවද්දං පස්සාමි, බලිවද්දෙන යාති, බලිවද්දස්ස දීයතෙ,
“බලිවද්දම්හා නිපතන්ති, බලිවද්දස්ස විසාණං, බලිවද්දෙ උප
“විට්ඨො, භො බලිවද්ද තිට්ඨාහි, එවමෙකස්ස එකක්ඛණෙයෙව
“කත්තාදිභාවො සම්පජ්ජතීති විසමම්පිදං නිදස්සනං, යෙන ගාවා
“දීසු වලාහකාදීසු ච එකොයෙව වත්තා, ඉධ පන බහවො, යත්
“ථෙකො, කථං තදෙකක්ඛණෙ භින්නාධිප්පායො භින්නප්පයො
“ගො ච සියාති යත්ථ ච බහවො වත්තාරො, තත්ථ කො නාම එක
“ක්ඛණෙ භින්නාධිප්පායප්පයොගිනං නිවාරෙතා, එවං එකස්ස
“වත්තුනො එකක්ඛණෙයෙව එකස්මිං අත්ථෙ භින්නාධිප්පාය
“පයොගාභාවතො විනා පයොගාරම්භෙනාධිප්පෙතත්ථසිජ්ඣනතො
“අලං සුත්තවචනෙන තවෙසො පුරිමො පාඨො.

286. ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා

ලිඞ්ගත්ථාභිධානමත්තෙ පඨමාවිභත්ති හොති

පුරිසො, එකො, ද්වෙ, ච, වා, අහ, හෙ, රෙ, හරෙ, අරෙ.

“ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ඉච්චෙතිදං, ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමාවිභත්ති හොතීති සුත්තත්ථං. කිමිදං? ලිඞ්ගස්ස අත්ථො ලිඞ්ගත්ථො, තස්මිං ලිඞ්ගත්ථෙ, විභත්‍යුප්පත්තිභාවා ලිඞ්ගත්ථාභිධානෙති අත්ථො යුජ්ජති එත්ථ ච ලීනං අඞ්ගතීති ලිඞ්ගං. ලීනන්ති අපාකටං අඞ්ගතීති අවගමෙති, ඉදං වුත්තං හොති යථා පන කදලිරුක්ඛාදීනං ගබ්භපත්තම්පාකටං අඞ්ගං, එවං පුරිසොති ආදිනා නිජ්ජනපදානං පඨමං ඨපෙතබ්බරූපපාකටත්තාවසවත්තා ච ලිඞ්ගන්ති වුත්තං, තෙන නාමිකසමාසතද්ධිතාඛ්‍යාතකිතන්තානං ලිඞ්ගතා විඤ්ඤායති. න හි වච්ඡස්ස අපච්චං රඤ්ඤො පුරිසොති සිද්ධං වාසිට්ඨ රජ්ජපුරිසසද්දානං පචති පුරිසොති ආදීනං පටිලාභමානනාමිකත්ති සාදිම අපාකටතා සම්භවති න ච කාරකො පචතීති ආදීනං සද්දවිකාසාදිධාතුරූපපාකටත්තාවිසවත්තා ච ලිඞ්ගන්ති සඤ්ඤා විඤ්ඤායති. “ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාප්පච්චයා” ති එත්ථ විසුං ධාතුග්ගහණතො නාමිකත්තානාමිකාරත්තා ච තෙනෙවච්චිතාතිච්ඡිතසද්ද සරවිසජ්ජනං සත්‍යුසාමෙන “නාමිකසමාසතද්ධිතාඛ්‍යාතකිතකා දීපු මෙව” ති ආදිනා අථ වා ලීනං නාම පාටිපදිකං, තං සද්දතා සම්භාසිතත්ථං පකාසතෙව් ධාතුපච්චයවජ්ජිතන්ති විච්ඡෙදනා පාටිපදිකසඞ්ඛාතං විභජන්තො “පරසමඤ්ඤා පයොගෙ

ගෙ" ති වචනතො සක්කතගන්ථෙ නිද්දිට්ඨං පොසාණසාපුපචාදි සඤ්ඤාදුනචාපරිච්චාගා අඤ්ඤතරස්ස වා සක්කතගන්ථෙ "ධාතුපච්චයවිභත්තිවජ්ජිතමත්ථවං ලිඞ්ග"න්ති වචනතො පරසමඤ්ඤාවසෙනාහ "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති. අඤ්ඤත්‍ර පන පාටිපදිකත්ථමත්තෙන ලිඞ්ගමත්තෙන පරිමාණමත්තෙන වචනමත්තෙන පඨමාවිභත්ති හොති, තත්ථ ච පාටිපදිකසද්දො නාම පාටිපදිකාභිධෙය්‍යත්තා, සා පන විසුං අත්ථි සක්කා ලද්ධා ච වා න අත එවාති අදිස්ස ලබ්භති, න හි තත්ථ පුම්ඉත්ථිනපුංසකලිඞ්ගභාවො වා ඛාරිදොණාදිපරිමාණභාවො වා එකත්තාදිවචනභාවො වා සම්භවති. ලිඞ්ගන්ති අයං ඉත්ථී අයං පුරිසො අයං නපුංසකොති සජානන* හෙතුකො වණ්ණතො විසදවිසදෙගසරසිතාකාරෙති, සො හි ලිනස්ස පුම්ඉත්ථිනපුංසකත්තස්ස ගමනතො ලිඞ්ගනතො වා ලිඞ්ගන්ති වුච්චති., අථ වා :—

"ථනකෙසවතී ඉත්ථී මස්සුවා පුරිසො සියා,
උභින්නමන්තරං එතං ඉතරොභයමුත්තකො ති"

වුත්තථනකෙසාදයොපි, ඉච්චස්ස පදස්ස අභිධෙය්‍යස්ස පුම්ඉත්ථාදිභාවො වුත්තනයෙන පුම්භෙදාදෙසෙව, ලිඞ්ගමත්තෙන 'රුක්ඛො, ජනඤ්ඤා, විනා' ති ආදි, එත්ථ ච සත්තා විනිමුත්තතො වුත්තාකාරෙන සම්භවන්ති පාටිපදිකත්ථවිනිමුත්තතෙව ලිඞ්ගං., සචෙපි පඨමං සත්තාභිධායකො, තතො තං මුඤ්චිත්වා තස්ස ලිඞ්ගෙන වා වචනෙන වා යොගො වුත්තො, තතොව ලිඞ්ගපරිමාණවචනාදි තතො විසුං වුත්තාති. පරිමාණමත්තෙන 'දොණො ඛාරි ආළ්හක' න්ති, එත්ථ පන කිඤ්චාපි පාටිපදිකතො ලිඞ්ගං වා සම්භවති, පරිමාණවෙන අධිකං, තස්මා, තස්ස න ගිණ්හාතීති පරිමාණග්ගහණං කතං. වචනන්ති එකත්තාදි, එකො දෙවෙති අදිස්ස එකාදිසද්දෙහෙව එකත්තාදීනං වුත්තත්තා එකවචනාදිනමභාවප්පසඞ්ගෙ වචනග්ගහණං කතං, තෙන තත්ථ වචනමත්තෙන උදීරණමත්තෙන පඨමාවිභත්ති හොතීති එවමධිප්පායො. කිඤ්චාපෙත්ථ පන මනකච්චායනක විසදවිසදෙගසරසිතාකාරසහිතස්ස නබ්බිකම්මුත්තස්ස වොපපයාදිදෙසස්ස ලිනස්ස ගමනතො ලිඞ්ගනතො පරසමඤ්ඤාවසෙන වා සද්දමෙව ලිඞ්ගන්ති ගහෙත්වා තස්මිං පදෙ විස දෙජනසබ්භාව සා, තත්වතො වරපාදසබ්බසසච්චිකිච්චතාලක්ඛණං විය ච වච්චලක්ඛණසබ්භාවකං, වුත්තසසකාරස්සභාවකං ලක්ඛණමාර සහා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති වුත්තං. අත්ථ පන සුත්තස්ස උපපත්තා සං කෙසචි ධීතාපදකම්මෙසු අබ්භන්තරිකනිපාතමවිහිතස්ස ෙසු ච විසයො. තංසම්පදානාදිපාතෙසු නනුසාතාදිවිධිසිද්ධා, තත්ථ සා අත්ථවිසයතො විසයො. අබ්භන්තරිකනිපාතෙසු පන සාතාදිනාමිකාරාබ්භන්තරාදීනි විකාසතා පන දුතියාකරියාදීනි විනා සබ්බාසෙව සත්ථීති අනවජ්ජනතො විසයො. සභාවමත්තාධිකෙ

අයං තාව : 'භගවා ධම්මං දෙසෙති, තෙන ධම්මො පකාසියතෙ'ති ආදි. එත්ථ ච දෙසෙති පකාසියතෙති එත්ථ "කත්තරි පරස්සපදං, අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි" ති කත්තුකම්මනි විභත්ති සම්භවා භගවා ධම්මොති ගහිතස්ස කත්තුකම්මභාවො විභත්ත්‍යා යෙවාභිහිතොති තතො තතියාදිවිභත්ත්‍යුප්පත්ති න හොති, අථ ඛො ලිඞ්ගත්ථමත්තමපනාපෙක්ඛිත්වා පඨමාව. තථා කිතකාභිහිතෙ 'ගාමං ගතො දෙවදත්තො, භගවතා ධම්මො දෙසිතො'ති ආදීසු "බුද්ධගමාදිත්ථෙ කත්තරි., භාවකම්මෙසු ත" ඉති තප්පච්චයෙන කත්තුකම්මු නොභිහිතත්තා තද්ධිතාභිහිතෙ පන 'වසිට්ඨස්ස අපච්චං, නාවාය තරති, මනසි සන්නිධාපිත' න්ති ආදිස්වත්ථෙසු ණිකාදීනං සම්භූතත්තා සාමිකරණාදිභාවො තද්ධිතාභිහිතො වෙති පඨමාව සම්මා පසීයති.* සමාසාභිහිතෙපි 'සම්පත්තමුදකම්මං ගාමං, ජිතානි ඉන්ද්‍රියානි යෙන සමණෙනා' ති කම්මාදිස්වත්ථෙසු සමාසස්ස සම්භූතත්තා කම්මාදයො සමාසාභිහිතාති පඨමාව පතිට්ඨං ලභති ; අභිහිතත්ථානෙපි අත්තනො විසයත්තා විභත්ත්‍යුප්පත්ති කස්මා න හොතීති චෙ? යථා ධම්මං දෙසෙතීති ආදිසු කම්මුනො දුතියායාභිහිතත්තා පුන දුතියා න හොති, එවමත්තනො වත්තබ්බත්ථවිසෙසස්සාභාවා. පකාසියතෙති ආදිසු කම්මනි තෙවිභත්ත්‍යුප්පත්තිසම්භවෙපි අත්තනො විසයත්තා "භාවකම්මෙසු යො" ති යප්පච්චයො විය භවතීති චෙ? න, තත්ථ රූපසංසිද්ධිසම්භවා ඉධ ච තදභාවතො.

පුරිසොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුරිසොති ආදිකානි තීණි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි. වෙති විසද්දතො යොවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ ; ඤප්පුමනපුංසකසද්ධා" නාති වත්තමානෙ "යොසු විනනං වෙ වෙ" ති සවිභත්තිස්ස විසද්දස්ස වෙආදෙසෙ කතෙ රූපං. ච වෙතාදීනි චාදීහි සද්දුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති වත්තමානෙ "සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච" ති විභත්තිලොපෙ කතෙ රූපානි. සද්ධහකාරෙ පන ලිඞ්ගකත්තුකම්මකරණසම්පදානාපාදානසාමිභුම්මාදිපායොගාලපනෙසු පඨමා හොතීති ආහ.

ලිඞ්ගත්ථෙ :—

'තථාගතො ජිනො බුද්ධො ලොකජෙට්ඨො නරාසභො,
මුනින්දො සුගතො නාථො ගොතමො සක්‍යපුඞ්ගවො' ති.

කත්තත්ථෙ :—

'සො බොධිරුක්ඛං රොපෙති යො ච පබ්බජිතො නරො,
යො ච සත්ථුකරෙ බිම්බං ධුවං බුද්ධො භවිස්සති' ති.

කම්මත්ථෙ :—

'යො වො ආනන්ද මයා ධම්මො ච විනයො ච දෙසිතො පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා' ති.

* පඨමා පසීයති, සීහල

කරණෙ :—

‘පරවිත්තමදින්නං තං කායෙන වචසාපි වා,
යො භික්ඛු ථෙය්‍යචිත්තො සො ඨානා චාවෙති ගණ්හති—

ආවිකතා හිස්ස ඵාසු හොති, අජ්ඣාසයං ආදිබ්‍රහ්මචරිය න්ති, එත්ථ ච සඞ්ගහකාරස්ස අධිප්පායො ථෙය්‍යචිත්තෙන ආවිකතාය, අජ්ඣාසයෙන ආදිබ්‍රහ්මචරියෙනාති වත්තබ්බෙ පච්චත්තෙන නිද්දෙසොති. තත්ථ ච යදි ථෙය්‍යචිත්තොති චිත්තනිදස්සනං, නපුංසකලිඞ්ගත්තා ථෙය්‍යචිත්තන්ති වත්තබ්බං සියා, කාමං ථෙනනං ථෙය්‍යං, භාවෙ ණ්‍යප්පච්චයො, තං අස්ස අත්ථීති ථෙය්‍යං, ථෙය්‍යං චිත්තං යස්ස = සො ථෙය්‍යචිත්තො; ථෙය්‍යච තං චිත්තඤ්චෙති = ථෙය්‍යචිත්තං, තමස්ස අත්ථීතිපි ථෙය්‍යචිත්තොති පුග්ගලනිදස්සනවසෙන සද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා, තදු ඨානෙයෙව පඨමා, සඞ්ගහකාරස්ස පන ලිඞ්ගවිපරියාසකරණමෙව සරණං.

සම්පදානෙ :—

‘යං පාපං පකතං කම්මං බාලිසෙහි ච චින්තිතං,
න දෙති නරකං තෙන න ච පස්සාමි දුස්සරෙ’ති

අපාදානෙ :—

‘පාපකම්මෙසු සන්තුට්ඨි මිච්ඡාජීවො මහිච්ඡතා,
මිච්ඡාදයො ඉමෙ ධම්මා බුද්ධා දූරතරෙ භවෙ’ති.

මිච්ඡාපකාරෙහි ඉමෙහි ධම්මෙහීති වුත්තං හොති.

සාමිනෙ :—

‘සබ්බෙ බුද්ධා බලප්පත්තා පච්චෙකානඤ්ච යං බලං,
අරහන්තානඤ්ච තෙජෙන රක්ඛං බන්ධාමි සබ්බසො’ති.

භුම්මෙ :—

‘ලොකෙ ජාතොව සම්බුද්ධො* භගවා චින්තාවිස්සරෙ,
විසයෙ නප්පමෙය්‍යො පදුමං විය සොභති’ති.

චිත්තෙති වුත්තං හොති

දිසායොගෙ :—

‘යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි’ති.

ආලපනෙ :—

‘අතික්කන්තං භො ගොතම, උට්ඨෙහි වීර විජිතසඞ්ගාම සත්ථවාහ අණණ විචර ලොකෙ’ති.

සබ්බෙමෙතං ලිඞ්ගත්ථනාමාතිකක්කවණ්ණනො† යථායොගමිස්ස චොපරි සුත්තස්ස ච විසයොති

---

* සංචරිතා, සිහල † කාසිවිසක්කනා, සිහල

287. ආලපනෙ ච

ආලපනත්ථාධිකෙ ලිඞ්ගත්ථාභිධානමත්තෙ ච පඨමාවිභත්ති හොති

භො පුරිස, භවන්තො පුරිසා, භො රාජ, භවන්තො රාජානො, හෙ සඛෙ, හෙ සඛිනො

චසද්දග්ගහණං පඨමග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

" ආලපනෙ ච " කිමත්ථමිදං, ආලපනත්ථෙ පඨමාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. චපදමිදං අත්ථග්ගහණං පඨමග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. අභිමුඛං කත්වා ලපනං ආලපනං, තස්මිං ආලපනෙ. ඉමස්ස විසුං වචනං සිද්ධෙ සත්තරමස්ස නියමාගමං වත්තනතො ආලපනෙ සති ලිඞ්ගත්ථෙපි පඨමාව හොතීති ඤාපනත්ථං. චග්ගහණං පඨමග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං. තත්ථ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

භො පුරිසාතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භොති භවන්තසද්දතො ඉමිනා ආලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස " ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො " ති ගසඤ්ඤං කත්වා " භවතො භොතො " ති වත්තමානෙ " භො ගෙ තු " ති භවන්තසද්දස්ස භොආදෙසං කත්වා " සෙසතො ලොපං ගසිපි " ති ගම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. භවන්තොති භවන්තසද්දතො ඉමිනා යොවචනං කත්වා " සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං " ති වත්තමානෙ " සෙසෙසු න්තුව " ති න්තසද්දස්ස න්තුබ්‍යපදෙසං කත්වා " අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ ; ම්‍යං යොම්හි පඨමෙ " ති වත්තමානෙ " න්තුස්ස න්තො " ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස න්තොආදෙසෙ කතෙ රූපං. රාජාති රාජසද්දතො ආලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස ගසඤ්ඤඤ්ච " භො ගෙ තු " ති වත්තමානෙ " අකාරපිතාද්‍යන්තානමා " ති අන්තසරස්සාකාරාදෙසං කත්වා " සො ගෙ තු , ඣලපා රස්සා " ති වත්තමානෙ " ආකාරො වා " ති ආකාරස්ස රස්සෙ කතෙ වුත්තනයෙන ගලොපෙ කතෙ රූපං. රාජානොති රාජසද්දතො යොවචනං කත්වා " බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිතො අමානං " ති වත්තමානෙ " යොනමානො " ති යොවචනස්සානොආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. හෙති හෙසද්දතො සිවිභත්ති. කත්වා විභත්තිලොපෙ කතෙ රූපං. සඛෙති සඛසද්දතො සිවිභත්ති. කත්වා තස්ස ගසඤ්ඤං කත්වා " සඛාතො ගස්සෙ වා " ති ගස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. සඛිනොති සඛසද්දතො යොවචනං කත්වා " යොනමිනො " ති වත්තමානෙ " සඛාතො චායොනො " ති ඉනොආදෙසං කත්වා " සඛන්තස්සි නොනානංසෙසු " ති සඛාන්තස්සිකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං.

ඤු සො තම්මිතරං සමිද්ධතාපාදපතසොවනාදිනිංද්දෙසු

" පටිසන්ධිං? සෙසා දුක්ඛාභිකාවතුස්සචවිද්ධිපටිත්තවිත්තති

" සො සම්මිතරං සමිද්ධතාපාදපතසම්භිදිධියෙද්දෙසු සොධිති

"ඤාපනත්ථං විපදමිදං සුත්තං අපෙතො ච විගමො ච සුවි
"ඤ්ඤෙය්‍යතාව ආදිග්ගහණෙනොකාසත්තාමාහ
"උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යතාව
"ඉදං පන සඤ්ඤාධිකාරනියමපරිභාසාවිධිසුත්තෙසු කතමං
"සුත්තං? යදි සඤ්ඤාසුත්තං තදනුරූපවසෙන වත්තබ්බං, අථ
"අධිකාරසුත්තං උපරියෙව 'කරණෙ තතියා' ති ආදිනා මහතා
"සුත්තප්පබන්ධෙනෙව විසෙසිතබ්බතා නිරත්ථකමෙව යදි පන
"සියා නියමොති තථාපි න වත්තබ්බං, කරණාදිස්වඤ්ඤෙසං
"විභත්තීනම්පි දිස්සනතො නාපි පරිභාසා විනාපි තාය 'කරණෙ
"තතියා' ති ආදිනාව සිජ්ඣනතො නාපි විධිසුත්තන්ති සක්කා
"වත්තුං, උපරියෙව විධානදිස්සනතො එතෙහි ච විනිමුත්තං
'සුත්තං නාම නත්ථි, න චෙතං පොරාණිකසුත්තං 'කරණෙ තති
"යා' ති ආදීනං පන පොරාණිකතා තත්ථ තත්ථ සඤ්ඤාසුත්තෙසු
"අපාදානමිච්චෙවමෙන ඛපෙත්වාති ආදිනි වත්වා තෙසඤ්ඤෙවාහර
"ණතො විඤ්ඤායති අථාපි චෙතං පොරාණිකසුත්තං සියා, සෙස
"ග්ගහණෙන පඨමඤ්ඤෙව ඨපෙත්වා සෙසා ගහෙතබ්බා භවෙය්‍යුං
"එවං සන්තෙ කත්තරි තතියාවිධායකං කත්තුග්ගහණං නාපවි
"ඨං,* තස්මා ඤාතෙත්ථ අධිකානීති වුත්තානි, තෙසංපමනීයෙ
"ඨානෙ පෙමස්ස අකත්තබ්බතො පෙම්මකත්වා යථාවුත්තොතාසෙව
"සුත්තෙසාදරො කාතබ්බො, එවං හි සුපතෙ සබ්බපොප
"ජත්තවිබ්භන්තබුද්ධීහි මඤ්ඤෙහි උග්ගතම්දන්ති මඤ්ඤමානෙහි සුද්දත්ත
"කිසිවනිරුත්තිමහානිරුත්තිතො කානිචි සුත්තානි ඉධ පක්ඛිත්තා
"නීති න ච තානි සුපරිසුද්ධෙ පුරිමං පාත්ථකෙ සන්දිස්සන්තීති

288 **කරණෙ තතියා**

කරණකාරකෙ තතියාවිභත්ති හොති

අග්ගිනා කුටිං ඣාපෙති මනසා චෙ පදුට්ඨෙන, මනසා චෙ පසන්නෙන, කායෙන කම්මං කරොති

"කරණෙ තතියා" ඉච්චත්ථිදං, කරණකාරකෙ තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං අපෙතො ච විගමො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යතාව උදාහරණම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යතාව

මනසාති මනසද්දතො "යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං" න්ති කරණසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා තතියෙකවචනං කත්වා "මනොගණාදිතො සමිනානම්හා" ති නාවචනස්සාකාරඤ්චෙසං කත්වා තමෙ වාධිකිච්ච "ස සරෙ වාගමො" ති සාගමෙ කතෙ රූපං. සඞ්ගහකාරෙ පන කරණකත්තුකම්මපච්චත්තාවුත්තෙ නිපාතප්පයොග පච්චක්ඛෙපෙ පච්චත්තෙ කුච්ඡිතංගෙ ඉත්ථම්භූතෙ ක්‍රියාපවග්ග පුබ්බසදිසසමානූනකලහනිපුණමිස්සකසඛිලාදියොගෙ හෙත්වත්ථෙ කාලද්ධානෙ විසෙසනෙ මණ්ඩිතුස්සුක්කෙ තතියා හොතීති ආහ

කරණෙ තාව —

"රුක්ඛං ඡින්දති ඛග්ගෙන, සීසං හනෙත්ත සොධසෙ,
තනොච්ඡති චාපියා දුරුං සන්තෙත්ත සසමො හතා' ති

---

* ඛකාචපවිඨං චරබ

කත්තරි :—ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො.

කම්මනි :—තිලෙහි ඛෙත්තෙ වපති, සංවිභජෙථ නො රජ්ජෙනාති

පඤ්චම්‍යත්ථෙ :—සුමුත්තා මයං තෙන මහාසමණෙනාති.

සත්තම්‍යත්ථෙ :—තෙන ඛො පන සමයෙනාති.

නිපාතප්පයොගෙ :—සඞ්ඝො සහාපි ගඞ්ගෙන : විනාපි ගඞ්ගෙන උපොසථං කරෙය්‍ය, සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි, සබ්බෙහි මෙ පියෙහි මනාපෙහි නානාභාවො විනාභාවො, අලං තෙ ඉධ වාසෙනාති

පටික්ඛෙපෙ :—කිං තෙ ඉධ වාසෙන, කිං පන මුණ්ඩකෙන සමණෙන, කිං තෙ ජටාහි දුම්මෙධ, කිං තෙ අජිනසාටියා, කිං තෙ වක්කලි ඉමිනා පූතිකායෙන, කිං මෙ එකෙන තිණ්ණෙන පුරිසෙන ථාමදස්සිනාති.

පච්චත්තෙ :—අත්තනාව අත්තානං සම්මන්නති, මණිනා මෙ අත්ථොති.

කුච්ඡිතඞ්ගෙ —[පිට්ඨියා] ඛුජ්ජො, පාදෙන ඛඤ්ජො, කාණං පස්සති නෙත්තෙනාති.

ඉත්ථම්භූතෙ .—භින්නෙන සීසෙන ලොහිතෙන පග්ඝරන්තෙන, ඌනපඤ්චබන්ධනෙන පත්තෙන, පරිබ්බාජකං තිදණ්ඩකාද්දක්ඛිං.

කිරියාපවග්ගෙ .—එකාහෙනෙව බාරාණසිං පායාසීති. කිරියාපවග්ගො ච නාමෙසො කිරියාය ආසු පරිනිට්ඨාපනං.

පුබ්බාදියොගෙ .—මාසෙන පුබ්බො, පිතරා සදිසො, මාතරා සමො, කහාපණෙනූනො, අසිනා කලහො, වාචාය කලහො, ආචාරෙන නිපුණො, වාචාය නිපුණො, ගුළෙන මිස්සකො, තිලෙන මිස්සකො, වාචාය සඛිලොති

හෙත්වත්ථෙ :—විජ්ජාය වසති, ධම්මෙන වසතීති

කාලෙ :—කාලෙන ධම්මසවණං, කාලෙන ධම්මසාකච්ඡාති.

අද්ධානෙ :—යොජනෙන ධාවතීති

විසෙසනෙ :—ගොත්තෙන ගොතමො නාථො, සාරිපුත්තොති නාමෙන විස්සුතො පඤ්ඤවා සො, කදනු පබ්බජිතො සන්තො ජාතියා සත්තවස්සිකො සොපි ධම්මානුසාසෙසු සම්පච්චජාමි වත් කෙන, ජාතියා ඛත්තියො බුද්ධො ලොකෙ අප්පටිපුග්ගලො, සීලෙන තග්ගකාරෙසො, එකූනතිංසා වයසා, පුත්තඤ්ච විජ්ජාය සාධු, පඤ්ඤාය සාධු, තපසා උත්තමො, වණ්ණෙන අභිරූපොති.

මණ්ඩූකප්ලුතෙන :—සඤ්ඤෙන පටිදිතො, සඤ්ඤෙන උපසුත්තො.

තත්ථ ච "කරණෙ තතියා, සහාදියොගෙ ච, කත්තරි ච, හෙත්වත්ථෙ ච, සත්තම්‍යත්ථෙ ච, කෙනත්ථවිකාරෙ, විසෙසනෙ ච, මණ්ඩූකප්ලුතෙසු තතියා වෙ" තීමෙසා විසෙස ධීරෙහි අවිසෙසා "කත්තරි ච" ති සුත්තෙ ව්‍යාකරණෙසෙව සම්බොධරන්ති, ඉදං ති සඤ්ඤාදන්ති.

289 සහාදියොගෙ ච.

සහාදියොගෙ ච තතියාවිභත්ති හොති.

සහාපි ගග්ගෙන සඞ්ඝො උපොසථං කරෙය්‍ය, විනා ගග්ගෙන:—මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං, සහස්සෙන සමං මිතා.

“සහාදියොගෙ ච.” කිමත්ථමිදං, සහාදීනං යොගෙ සති තදත්ථෙ ච තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තතියග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. සහසද්දො ආදි යෙසං තෙ=සහාදයො. ආදිග්ගහණෙන සද්ධිං සමං නානා විනා අලමිච්චෙවමාදයො ගහිතා, තෙසං යොගො = සහාදියොගො, තස්මිං සහාදියොගෙ, භාවසත්තමී. චසද්දග්ගහණෙන සහාදි සද්දානං අත්ථසම්භවෙපි හොතීති දස්සෙති තෙනෙව සිඤ්ඤාති දෙවදත්තො රාජගහං පාවිසි කොකාලිකෙන පච්ඡාසමණෙනාති ආදි. තෙනාහ සහාදියොගෙත්ථෙති. අයම්පනෙත්ථ පදච්ඡෙදො, සහාදියොගෙ අත්ථෙ චාති. සහසද්දෙන ච යොගො කිරියාගුණ දබ්බ සමවායෙසු සම්භවති.

තත්ථ කිරියාසමවායෙ:—විතක්කෙන* සහ වත්තතීතිආදිසු

ගුණසමවායෙ:—පුත්තෙන සහ ථූලොති ආදිසු.

දබ්බසමවායෙ:—අන්තෙවාසිකසද්ධිවිහාරිකෙහි සහ ආචරියුපජ්ඣායානං ලාභො හොති ආදිසු.

උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. මහතාති මහන්තසද්දතො අනන්තරසුත්තමපෙක්ඛිත්වා ඉමිනා තතියෙකවචනං කත්වා “සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං” ති වත්තමානෙ “සෙසෙසු න්තුව” ති න්තසද්දස්ස න්තුබ්‍යපදෙසං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්ස න්තො; න්තස්ස සෙ වා” ති වත්තමානෙ “තොතිතා සස්මිංනාසු” ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තාදෙසෙ කතෙ රූපං.

290. කත්තරි ච

කත්තරි ච තතියාවිභත්ති හොති.

රඤ්ඤා හතො පොසො, සක්කෙන දින්නො වරො, අග්ගිනා දඩ්ඪො නගරො

“කත්තරි ච.” කිමත්ථමිදං, කත්තරි කාරකෙ තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තතියග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණෙනිත්ථම්භූතලක්ඛණාදිසුපි හොති, තං “කරණෙ තතියා” ති සුත්තෙයෙව වුත්තං.

රඤ්ඤාති රාජසද්දතො “යො කරොති ස කත්තා” ති කත්තුසඤ්ඤං කත්වා “කරණෙ තතියා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා තතියෙකවචනං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; රාජස්ස රඤ්ඤො,රාජිනො සෙ” ති වත්තමානෙ “නාම්හි රඤ්ඤා වා” ති රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

---

* විතක්කෙන, මරම්ම

291. හෙත්වත්ථෙ ච

හෙත්වත්ථෙ ච තතියාවිභත්ති හොති.

අන්නෙන වසති, ධම්මෙන වසති, විජ්ජාය වසති, සක්කාරෙන වසති.

“හෙත්වත්ථෙ ච.” කිමත්ථමිදං, හෙත්වත්ථෙ හෙතුප්පයොගෙ ච තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තතියග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං යොග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං. තෙනායමත්ථො සම්භවති, හෙතුප්පයොගෙ හෙත්වත්ථෙ චාති තෙනෙතම්පිදං සිජ්ඣති, කෙන හෙතුනා වසතීති.

අන්නෙනාති අන්නසද්දතො “කරණෙ තතියා; සහාදියොගෙ ච,” ති වත්තමානෙ ඉමිනා තතියෙකවචනං කත්වා “අතො නෙන” ති එනාදෙසෙ කතෙ රූපං. විජ්ජායාති එත්ථ “ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු” ති වත්තමානෙ “ඝතො නාදීනං” ති නාවචනස්සායාදෙසොව විසෙසො ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

292. සත්තම්‍යත්ථෙ ච.

සත්තම්‍යත්ථෙ ච තතියාවිභත්ති හොති.

තෙන කාලෙන, තෙන සමයෙන, තෙන ඛො පන සමයෙන.

“සත්තම්‍යත්ථෙ ච.” කිමත්ථමිදං, සත්තම්‍යත්ථෙ ච තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තතියග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තෙනාති තසද්දතො නාවචනස්ස “අතො නෙනා” ති එනාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

293. යෙනඞ්ගවිකාරො

යෙන බ්‍යාධිමතා අඞ්ගෙන අඞ්ගිනො විකාරො ලක්ඛීයතෙ, තත්ථ තතියාවිභත්ති හොති.

අක්ඛිනා කාණො, හත්ථෙන කුණී, කාණං පස්සති නෙත්තෙන, පාදෙන ඛඤ්ජො, පිට්ඨියා ඛුජ්ජො.

“යෙනඞ්ගවිකාරො.” කිමත්ථමිදං, යෙන බ්‍යාධිමතා අඞ්ගෙන අඞ්ගිනො විකාරො ලක්ඛීයතෙ, තත්ථ තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තතියග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, ඉධ පන අඞ්ගසද්දො සමුදායවාචකො, විකාරසද්දො අඤ්ඤථාභාවවාචකො, තෙන යෙන බ්‍යාධිනා සරීරස්ස විකතාඤ්ඤථාභාවො විඤ්ඤායති, තත්ථ තතියා හොතීති අත්ථො. අඞ්ගසද්දො පන රථඞ්ගං ඝාටඞ්ගන්ති ආදීසු කිඤ්චාපි අවයවෙ දිස්සති. තථාපි අඞ්ගමස්ස අත්ථීති අඞ්ගී “සබ්බඞ්ගතො ගො” ති උපච්චයන්තො වා: අඞ්ග ගත්තම්හි ඉංපච්චයන්තස්ස අඞ්ගීසද්දස්ස ඉති සම්මති “සබ්බතො ණවුත්වාවී වා” ති අපච්චයන්තො වා අවිභාසතොති, සමුදායවාචකො වා ඨානඞ්ගානි ආදීසු. උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

294 විසෙසනෙ ච.

විසෙසනත්ථෙ ච තතියාවිභත්ති හොති

ගොත්තෙන ගොතමො නාථො, සුවණ්ණෙන අභිරූපො, තපසා උත්තමො

චසද්දග්ගහණං තතියග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

"විසෙසනෙ ච' කිමත්ථමිදං, විසෙසනත්ථෙ ච තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තතියග්ගහණමිධානුවත්තතෙ අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. විසෙසීයති විසෙසිතබ්බං යෙන තං විසෙසනං, තස්මිං විසෙසනෙ

ගොත්තෙනාති ආදීනි උදාහරණානි. තත්ථ ච තපසාති තපසඤ්ඤිතො අනෙන කායවචන, කම්මා මනොගණ්ඩිතො සචිතතාන මිඅ ති තස්සාකාරණෙදසං කම්මා තමෙවාධික්ඛිච 'ස සමර වාග මො" ති සාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

වණ්ණෙන පකතියාභිරූපො,* යෙභුය්‍යෙන වෙමෙදය්‍යකා බ්‍රාහ්මණගහපතිකා භගවන්තං දස්සනායොපසඞ්කමිංසු විසමෙන පධාවති,† චිත්තෙන ධම්මං විජානාති, සභාවෙන අස්සකො විභිණ්ණති ආදීසුපි හොති "චත්තාරි මෙ ති සුත්තෙ ව ගහණෙනෙව සිජ්ඣනතො තතියග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං වා තස්ස පයොජනං හොතු වුත්තමෙව

295 සම්පදානෙ චතුත්ථී

සම්පදානකාරකෙ චතුත්ථීවිභත්ති හොති

බුද්ධස්ස වා ධම්මස්ස වා සඞ්ඝස්ස වා දානං දෙති දාතා හොති සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා

"සම්පදානෙ චතුත්ථී' කිමත්ථමිදං, සම්පදානකාරකෙ චතුත්ථී විභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

උදාහරණානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

සම්පදානග්ගහණෙන චෙත්ථ දාතාරෙවත්ථාරණසීලාසනදානි සපධාරපිතකුටිදුහිතොසාසුපරධිනබපච්චාසුණෙද ධපථයිණිසුබ කතාතාරෙවනත්තදත්තුටාලවිත්විඤ්ඤතාදරතාරණ ගත්තකම්මනි පාපස්‡ සම්ප්‍රතිපිපාසාතාමාතාදීසු සම්ප්‍රදානාදී

296 නමොයොගාදිස්වපි ච

නමොයොගාදිස්වපි ච චතුත්ථීවිභත්ති හොති

නමො තෙ බුද්ධවීරත්ථු සොත්ථි පජානං නමො කරොමි නාගස්ස, සාගතං තෙ මහාරාජ

චසද්දග්ගහණං චතුත්ථීග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

---

* පාලියා විරූපො පිදල † විසමෙනපධාවතීති විරළෙ

‡ ආසනෙ ඨි විරළෙ

"නමොයොගාදිස්වපි ච" තිමත්ථමිදං, නමොයොගාදීසු ච චතුත්ථී විභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං චතුත්ථිග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං. අපි සද්දො චතුත්ථියෙව සමුච්චෙති.

තෙති තුම්හසද්දතො අනෙන චතුත්ථෙකවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හානං තයිමයි; පදතො දුතියා චතුත්ථිඡට්ඨීසු වොනො" ති වත්තමානෙ "තෙමෙකවචනෙ" ති තුම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස තෙආදෙසෙ කතෙ රූපං.

ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

297 **අපාදානෙ පඤ්චමී.**

අපාදානකාරකෙ පඤ්චමීවිභත්ති හොති

පාපා චිත්තං නිවාරයෙ, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා, භයා මුච්චති සො නරො

"අපාදානෙ පඤ්චමී" තිමත්ථමිදං, අපාදානකාරකෙ පඤ්චමී විභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව තථෙවොදාහරණානි

අපාදානග්ගහණෙන චෙත්ථ අපායභයාදානධාතුනාමොපසග්ගනිපාතප්පයොගකාරකමජ්ඣාරක්ඛණත්ථප්පයොගාදස්සනාදූරන්තිකද්ධකාලනිම්මානත්වාලොපදිසායොගවිභත්තාරප්පයොගසුද්ධප්පමොචනහෙතුවිවිත්තප්පමාණපුබ්බයොගබන්ධනගුණවචනපඤ්හකථනථොකාකත්තාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති.

298. **කාරණත්ථෙ ච**

කාරණත්ථෙ ච පඤ්චමීවිභත්ති හොති

අනනුබොධා අප්පටිවෙධා චතුන්නං අරියසච්චානං යථාභූතං, අදස්සනා.

චසද්දග්ගහණං පඤ්චමීග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

"කාරණත්ථෙ ච." තිමත්ථමිදං, කාරණත්ථෙ ච පඤ්චමීවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං.

තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

චග්ගහණං පඤ්චමීග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

299 **කම්මත්ථෙ දුතියා**

කම්මත්ථෙ දුතියාවිභත්ති හොති

රථං කරොති, ඡත්තං කරොති, ජනනං කරොති, ධම්මං සුණාති, බුද්ධං පූජෙති, වාචං භාසති, තණ්ඩුලං පචති, චොරං ඝාතෙති, ගාවං හනති, වීහයො ලුනාති

"කම්මත්ථෙ දුතියා" තිමත්ථමිදං, කම්මත්ථෙ දුතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගවන්ති ගොසද්දතො අනෙන දුතියෙකවචනං කත්වා "ගාව සෙ" ති වත්තමානෙ "අවම්හි ච" ති ගොසද්දන්තස්ස අවාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

විහගොති විහඞ්ගසද්දතො දුතියාබහුවචනං කත්වා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති වත්තමානෙ "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති ඣසඤ්ඤං කත්වා "පචාදිතමත්ත" න්ති වත්තමානෙ "යොසුකත රස්සො ඣො" ති ඣස්සොත්ත කතෙ රූපං. ඉතරන්ති පුබ්බසදිසමෙව.

සඞ්ගහකාරො පන කම්මත්ථෙ තතියාජ්ඣත්තමීනං චෙත යොගෙ චතුත්ථෙ කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ කම්මප්පවචනීය යුත්තෙ ච දුතියා හොතීති ආහ කම්මත්ථෙ ඉච්චාව සිජ්ඣති තතියාජ්ඣත්තමීනං "ඛව් දුතියා ජයිනාම්මෙ, තතියාසත්ත මීනංචෙ" ති සිජ්ඣති එතයොගෙ —පුබ්බන්හ ගාමං රමණී යන්ති; එත්ථ ච පුබ්බන්හානි පුබ්බසමීපන්ති වත්තබ්බෙ "සත්ත මීනං ච" ති තතියා, ගාමන්ති 'ඛව් දුතියා ජයිනාම්මෙ' ති වත්තබ්බෙ ජයිනන්ති බහුවචනං "දුතියාපචමීනංචෙ" ති විහිතජ්ඣා ත්‍යස්සපි සඞ්ගහණත්ථන්ති පචමීහෙව දුතියා එවඤ්ච සති තතියා සත්තමීනම්පි ජයිත්ථත්තා 'තතියාසත්තමීනංචෙ' ති න වත්තබ්බන්ති චෙ? උත්තරසුත්තත්ථං. තථෙව වත්තබ්බන්ති චෙ? පුථගුච්චාර ණං ජයිනම්මෙත්ථි සාම්ප්ජයිත්ථස්සපි සඞ්ගහණත්ථං අඤ්ඤත්ථා "ඛව් දුතියා ජයිනම්මෙ" ති වත්වා "තතියාසත්තමීනං, ජයි ච, දුතියා පචමීනංචෙ" ති වුත්තෙ පචමාසත්තිතායෙන තතියත්ථාදයොච* ජයිනම්මෙත්ථි සඞ්ගහිතාති සඞ්කා සියා. තතියාසත්තමීනංචෙති වුත්තෙ පචමීත්ථසඞ්ගහණත්ථං ජයිනම්මෙත්ථි වචනෙ පයොජ නාභාවා අඤ්ඤත්ථම්පි ජයිත්ථානං සඞ්ගහො කතොති විඤ්ඤෙය්‍යං. අථ වා තතියාසත්තමීනම්මෙ දුතියාපචමීනම්මෙත්ථි† වුත්තත්තා න තෙ ජයිත්වා, අථ ඛො තතියාදිකත්ථාව ජයිතන්ති බහුවච නං සාමත්ථසෙසවාතෙසඩා ගිනන්තත්තා ගාමන්ති එත්ථ පන "තතියාසත්තමීනංචෙ" ති එත්ථ චග්ගහණෙන පචමීත්ථෙපි දුතියා හොති. "දුතියාපචමීනංචෙ" ති ඉතො සීහගතිකවසෙන පචමී ගහණං "ඛව් දුතියා ජයිතම්මෙ" ති එතෙත්ථ වානුවත්තා සියාම, ඉතො දුතියගහණං මණ්ඩූකගතියා තත්ථෙව වා චතුත්ථෙ —පචමාරොපෙචි තං දෙව, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං විසරති. තත්ථපි "සම්පදෙන ච" ති සත්තමීවිභත්තා "තතියාසත්ත මීනංචෙ" ති දුතියා හොතීති ආදිනා නයෙන වුත්තාකාරෙන යොජෙතබ්බං. කාලද්ධාසු :—"කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ" ති සිජ්ඣති. කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ :—"කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ" ති සිජ්ඣති.

---

* තතියත්ථාදයො ච, කත්ථචි † පචමීනංචෙති මරම්ම

300 කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ

කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ දුතියාවිභත්ති හොති

මාසමධීතෙ, යොජනං කලහං කරොන්තො ගච්ඡති

අච්චන්තසංයොගෙති කිමත්ථං? සංවච්ඡරෙ භුඤ්ජති

“කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ” ඉච්චෙතමිදං, කාලද්ධානං දබ්බගුණක්‍රියාහි අච්චන්තසම්බන්ධෙ* දුතියාවිභත්ති හොතීති සුත්තත්ථං. මිපදමිදං දුතියග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව අච්චන්තං සංයොගො = අච්චන්තසංයොගො, නිරන්තරසංයොගොති වුත්තං හොති, තත්ථ දබ්බගුණක්‍රියාහි අච්චන්තසම්බන්ධෙ කාලෙ — මාසං මංසොදනං භුඤ්ජති, සරදං රමණීයා නදී, මාසං සජ්ඣායතීති. තාහියෙව අච්චන්තසංයුත්තෙ †අද්ධනි — යොජනං වනරාජි, යොජනං දීඝො පබ්බතො කොසං සජ්ඣායතීති උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

301 කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ

කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ දුතියාවිභත්ති හොති

තං ඛො පන භගවන්තං ගොතමං එවං කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතො පබ්බජිතමනුපබ්බජිංසු

“කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ” ඉච්චෙතමිදං, කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ දුතියාවිභත්ති හොතීති සුත්තත්ථං, එකපදමෙවිදං දුතියග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව කම්මප්පවචනීයෙහි යුත්තං = කම්මප්පවචනීයයුත්තං, තස්මිං කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ, කම්මප්පවචනීයෙති චෙත්ථ සක්කතගන්ථෙ විහිතසඤ්ඤානිද්දෙසො තථා හි, පබ්බජිතමනුපබ්බජිංසුතිආදිසු ලක්ඛණෙ වත්තමානස්ස අනුසද්දස්ස කම්මප්පවචනීයසඤ්ඤා වුත්තා, එත්ථ හි පුරිමස්ස පබ්බජිතභාවො පච්ඡිමස්ස පබ්බජිතභාවස්ස උපලක්ඛණං. නදිමන්වවසිතා බාරාණසීති ආදිසු තථෙව තතියත්ථස්ස කම්මප්පවචනීයසඤ්ඤා වුත්තා, තත්ථ හි බාරාණසී නදියා සහ අවසිතා අවබද්ධාති අත්ථො. අනුසාරිපුත්තං පඤ්ඤවාති ආදිසු තථෙව හීනත්ථවාචකස්ස කම්මප්පවචනීයසඤ්ඤා වුත්තා, තත්ථ හි සාරිපුත්තස්ස උක්කට්ඨපඤ්ඤතාදීපනෙන ඉතරස්ස තදනුගතභාවො පඤ්ඤාය හීනභාවො විඤ්ඤායතීති

ලක්ඛණෙ ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානෙ භාගෙ වීච්ඡායොගෙ පතිපරිඅනූ ඉච්චෙතෙසං කම්මප්පවචනීයසඤ්ඤා වුත්තා

ලක්ඛණෙ තාව — රුක්ඛං පති විජ්ජොතතෙ චන්දො, රුක්ඛං පරි, රුක්ඛමනු, තත්ථ හි රුක්ඛො විජ්ජොතමානස්ස චන්දස්ස උපලක්ඛණභාවෙන ගහිතො

---

* සංයොගෙ පිපල † අද්ධෙ චරපා

සාධු දෙවදත්තො මාතරංපති, මාතරංපරි: මාතරම්හි ඉත්ථම්භූතා-ඛ්‍යානෙ, අනෙන පකාරෙන ඉත්ථං පවත්තං භූතං ඉදම්පකාරමා-පන්නන්ති ඉත්ථම්භූතං, තස්සාඛ්‍යානකම්මප්පවචනීයානං, තස්මිං ඉත්ථ-ම්භූතාඛ්‍යානෙ; තත්ථ ච පත්‍යාදීහි යුත්තත්තා දෙවදත්තස්ස මාතරි සාධුතාපන්නතා විඤ්ඤායතීති.

යදෙත්ථ මංපති සියා: මංපරි: මං අනු තං දීයතූති භාගෙ, එත්ථ ච භාගොති කොට්ඨාසො, ඉදං වුත්තං හොති, යො මෙත්ථ මම භාගො සො දීයතූති රුක්ඛං රුක්ඛංපති විජ්ජොතති: රුක්ඛං රුක්ඛංපරි: රුක්ඛං රුක්ඛම්පතීති විච්ඡායොගෙ, නානාධිකරණානං එකක්ඛණෙන වත්තුමිච්ඡතො බ්‍යාපිතුමිච්ඡා විච්ඡා

අභිස්සෙවතස්ස භාගස්ස වජ්ජෙත්වා තීස්වෙත්ථෙසු කම්මප්පවචනීය සඤ්ඤා වුත්තා, උදාහරණං පන පත්‍යාදීනං විය යොජෙතබ්බං

සුසිත්තන්ති ආදීසු සුසද්දස්ස පූජායොගෙ.* අතිසිත්තන්ති ආදීසු අතිසද්දස්ස අතික්කමනෙ ච කම්මප්පවචනීයසඤ්ඤා වුත්තා, එත්ථ චාතික්කමනං නාම කත්තබ්බස්සාතික්කමිත්වා කරණං

අපිසද්දස්ස පදත්ථසම්භාවනෙ අන්වවසග්ගගරහාසමුච්චයෙ කම්මප්පවචනීයසඤ්ඤා වුත්තා.

පදත්ථෙ.—ඉතො වෙපි සො භවං ගොතමො යොජනසතෙපි විහරති අලමෙව සද්ධෙන කුලපුත්තෙන උපසඞ්කමිතුන්ති, එත්ථ අපිසද්දො එකත්ථසද්දෙනෙව, තථා තෙලස්සපි සියා බිඳුන්ති, එත්ථපි බිඳුසද්දස්සෙව අපිසද්දෙන විඤ්ඤායති. සම්භාවනෙ — අපි සප්පිනා සිඤ්චෙය්‍ය,† අපි තෙලස්සාපි සිඤ්චෙය්‍ය, අපි බුම්බම්පි සිඤ්චෙය්‍යාති. අන්වවසග්ගෙ —අපි බුම්බම්පි සිඤ්චතු, අපි රජතම්පි සිඤ්චතූති ගරහායොගෙ —අපි වසලම්පි සිඤ්චෙය්‍ය, අපි දුස්සීලම්පි සිඤ්චෙය්‍ය සමුච්චයෙ —අපි බුම්බම්පි සිඤ්ච පූජෙසි එවං සාහිච්ච සාහිච්ච ජීවිතසිද්ධාසන්තානසම්බන්ධෙන කම්මිකාපාදනානං ගහිතානි, සාහිච්ච සාහිච්ච එකස්සෙකස්සාධිකාරතානි සාධක සාධකානීසඤ්ඤාවාධකානං ගහිතානි, ඉධ පන සරූපෙන තං පඨිත්වා නාසිලෙසිතත්තා, යානි කම්මිකාපාදනානං ගහි-තානි, තානෙතවාඛිලෙසනානි, තෙනෙතම්පිදං සිද්ධන්ති ‘තං ඛො පන භවන්තං ගොතමං එවං කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ග-තො’ තිආදි සක්කතානමෙව නිද්දිට්ඨාපි සඤ්ඤාය ගහණං “පර සමඤ්ඤා පයොගෙ” ති වචනතො විඤ්ඤායති අථ වා, කම්මප්-පවචනීයා ඉෙ තෙ — කම්මප්පවචනීයා තෙහි යුත්තා — කම්මප්ප-වචනීයයුත්තා; ඉදං වුත්තං හොති, යෙසං නිපාතොපසග්ගානං යුත්තකාලෙ කම්මප්පවචනීයං හොති, තෙහි යුත්තට්ඨානෙ දුතියා හොතීති.

ඥ “ගතාංශෙව”

“සිබ්බිස්සිද්දං, ගච්ඡ ගතිනිද්දිට්ඨිමත්ථෙ ගමිපයොගෙ දුතියාට්ඨානෙ

* පූජායොගෙ සං.වි. † [illegible]

“දුතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං ඉධ පන ගත්‍යත්ථස්ස කම්මු
“නො දුතියා ‘කම්මත්ථෙ දුතියා’ති මිනාව සිජ්ඣති, සිලාසාදිසුතෙන
“ගත්‍යත්ථකම්මනි චතුත්ථියා විහිතත්තා තදපවාදම්පි චෙතනති. න,
“තස්සානියතත්තා තත්ථෙව හි වුත්තියං වුත්තා ගත්‍යත්ථකම්මනි
“දුතියාචෙති, තස්මා අලමස්ස වචනෙන, නවෙදං පොරාණකං

302 ගතිබුද්ධිභුජපඨහරකරසයාදීනං කාරිතෙ වා

ගතිබුද්ධිභුජපඨහරකරසයාදීනං පයොගෙ කාරිතෙ සති දුතියා විභත්ති හොති වා

පුරිසො පුරිසං ගමයති—පුරිසො පුරිසෙන වා; එවං බොධයති, භොජයති, පාඨයති, හාරයති, කාරයති, සයාපයති එවං සබ්බත්ථ කාරිතෙ.

“ගතිබුද්ධිභුජපඨහරකරසයාදීනං කාරිතෙ වා” ඉච්චනෙනිදං, ගම ගතිම්හි බුධ ඤාණෙ භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසු පඨ බ්‍යත්තියං වාචා යං හර හරණෙ කර කරණෙ සී සයෙ ඉච්චෙවමාදීනං කම්මනි කාරිතෙ සති දුතියා හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. කාරිතෙති “ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුත්ථෙ” ති විහිත කාරිතප්පච්චයෙ සඤ්ඤාණාති, “යො කාරෙති ස හෙතු” ති එත්ථ වුත්තනයෙන පධානත්තමඛිමෙතන භවිතබ්බත්ති “කම්මත්ථෙ දුතියා” ති ඉමිනාව සිජ්ඣනතො ඉමිස්සුච්චාරණං විකප්පනත්ථං.

303 සාමිස්මිං ඡට්ඨී

සාමිස්මිං ඡට්ඨීවිභත්ති හොති

තස්ස භික්ඛුනො පටිවංසො, තස්ස භික්ඛුනො මුඛං, තස්ස භික්ඛුනො පත්තචීවරං

“සාමිස්මිං ඡට්ඨී” ඉච්චනෙනිදං, සාමිස්මිං ඡට්ඨීවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අනෙකා පුච්ඡනීයසඤ්ඤාව. උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තාව අක්ඛරත්ථ පන සං සාමී පතිප සමූහාවයව විකාර ඨාන සම්බන්ධ වෙසාකති බන්ධ සච්චාලික පුත්තමද්දසානම පරිමාණ පූරණ ගුණ පුනිතත්ථානත්තාබ්‍යය තබ්බ ජනක මරණ ගණනාවරණ පුබ්බද්ධනා රතනණ රෙපණ ජෙදන සාසන ලෙඛන ස මාර ධාරොපලබ්ධි සඤ්ඤා සඞ්ඝාත විපල්ලාස සංයොග සම්වාය කම්මාකරධ බන්ධොපචය වෑසන භොග ලක්ඛණාදිවජ්ජනන සං ඤා සම්භාරනන නාව බුද්ධි නිස්ස පසංසා වෙනාව පරිසොසාන සංයොගසො තාප චිති පදචිකාර සංසිනා බලි චොහාර කාල නොනන පවර ඤාති සනතු විචන නෙතුයො කතතු කම්ම රැජ කොනාතාදර නිධාරණ සාමිස්සරාධිපති දායාද සක්ඛි පතිභූ පසුත කුසල සනාමි පච්චිනත් තුල්‍යෙපමාන කිච්චලච්ච පරිච්ජෙදි නොතන ඡට්ඨී අභිප්පචිතා

සංයොගතාව:—අද්ධුනං මෙ ධනං සන්නාති. සාමියොග:—පටහා, ඵද්ධිතණීනෙති පතිරෙ:—අතිවචනස්ස අපිද්‍රොජනි

සොසාසොසානං තතියපඨමා, එකක්ඛරානං වෙහාවොති පරියොසානෙ :—බ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානන්ති සඞ්ඛ්‍යායොගෙ :—බුද්ධානං භගවන්තානං බොධියා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පටිලාභා සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං බුද්ධොති, ඉමස්ස වෙය්‍යාකරණස්ස සක්කපඤ්ඤත්තොව අධිවචනන්ති. තාපයොගෙ :—මහානාගස්ස තාපොති විධියොගෙ :—සික්ඛාපදානං පඤ්ඤත්තීති පදයොගෙ :—සබ්බධම්මානං පදං සීලන්ති. අධිකාරප්පයොගෙ :—මගධානං මහාමත්තොති සංඥාසංයොගෙ :—බ්‍යඤ්ජනානං සඤ්ඤීති බලියොගෙ :—කුවෙරස්ස බලීති වොහාරෙ :—මගධානං වාණිජොති. කාලෙ :—තිණ්ණං මාසානං අච්චයෙන මාසස්ස නික්ඛන්තානං භුඤ්ජති. ගොත්තයොගෙ :—කස්සපස්ස ගොත්තොති. පවරෙ :—කිත්තකා භගවතො පවරාති ඤාතියොගෙ :—අයන්තෙ සසුරො දෙවාති සත්තුයොගෙ :—සපත්ති තෙ පුරෙති. වචනෙ :—මම වචනෙන පාදෙ වන්දාහීති හෙතුයොගෙ :—තං කිස්ස හෙතූති. සන්තරි :—න මෙ සුතං වා දිට්ඨං වාති. කම්මනි :—සහසා කම්මස්ස කත්තාරොති රුජයොගෙ :—දෙවදත්තස්ස රුජතීති අනාදරෙ :—අකාමකානං මාතාපිතූනං රුදන්තානං කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා පබ්බජතීති නිද්ධාරණෙ :—ඡන්නවුතීනං පාසණ්ඩානං ධම්මානං පවරං යදිදං සුගතවිනයන්ති සාමිස්සරාදියොගෙ :—ගොණානං සාමි, ගොණානං ඉස්සරො, ගොණානං අධිපති, ගොණානං දායාදො, ගොණානං සක්ඛි, ගොණානං පතිභූ, ගොණානං පසුතො, ගොණානං කුසලොති. සත්තම්‍යත්ථෙ :—කුසලා නච්චගීතස්සාති පඤ්චම්‍යත්ථෙ :—කිං භීතස්ස වා සුඛස්ස හායාමීති තුල්‍යපමාණෙ :—මාතු සදිසො, පිතු සදිසො*ති කිමලමත්ථෙ :—කිං තස්ස ච දුක්ඛස්ස, අලං තස්ස විප්පටිසාරකාති සරත්‍යාදි†යොගෙ :—මාතු සරති, මාතු ඉච්ඡති, මාතු අපෙක්ඛති, කණ්හස්ස පතිකුරුතෙ, සරස්ස පතිකුරුතෙති

එත්ථ ච සාමිස්සරාදියොගෙ නිද්ධාරණෙ අනාදරෙ දුතියාතතියා පඤ්චමීසත්තම්‍යත්ථෙ ච "සාමිස්සරාධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසුතකුසලෙහි ච, නිද්ධාරණෙ ච, අනාදරෙ ච, ඡට්ඨී ච, දුතියාපඤ්චමීනං ච" ති ඡට්ඨී සිජ්ඣති ඉය වෙණ වුත්තාවසෙසා, සම්බන්ධෙ තෙ "යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමී" ති එස වාක්‍යාගමෙණෙව ගය්හමානත්තා‡ ඉච්ඡිතාව සිජ්ඣන්ති

304 ඔකාසෙ සත්තමී

ඔකාසකාරකෙ සත්තමීවිභත්ති හොති.

ගම්භීරෙ ඔදකන්තිකෙ, පාපස්මිං රමතී මනො, භගවති බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති කුලපුත්තා.

"ඔකාසෙ සත්තමී" ඉච්චනෙන, ඔකාසකාරකෙ සත්තමීවිභත්ති හොතීති සුත්තත්ථො. විසදමිදං. අයෙසො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

* පිදුරොවා පිදල † සරිසා ද වරමව ‡ ගය්හමානත්තා, මරම

ඝනවිතිනී ඝනවහනූපසග්ගෙන "යොධාගෙරි තලොවාකාස" නැති ඕකාස සඤ්ඤං කත්වා දුතියා සත්තමීනං විපල්ලාසවචනං ච කත්වා, "දුමස්ස මිච්ඡං සචිතන්තිස්ස ලෙස, ඤාතුසෙනෙත, නහසස ලෙ චා" ති අධිකිච්ච "ගොචිතා සඤ්ජානාතු" ති සවිභත්තිස්ස ඤාතුසද්දස්ස අනෙදසෙ කතෙ රූපං සමීපකාලෙ පඨ භූපාලෙකෙ සාමිස්සරාධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසුතකුසලෙසු නිද්ධාරණානාදරකම්මකරණනිමිත්තසම්පදානාපාදානපඤ්චමෙහාපාධ්‍යධිකිස්සරවචනමණ්ඩිතුස්සුකකාලභාවෙසු සත්තමීවිභත්ති හොතීති අත්ථ

භුම්මෙයො —

චිරං ජලෙ කීළෙ රෙතලං, ලෙවාසෙනෙත සුප්පමිලති,
ගබ්භාසං විධුරා වුත්තා, ආකාසෙ වෙහති පතිට්ඨිතො [*]ති

සාමිස්සරාදියොගෙ — ගොසු සාමි, ගොසු ඉස්සරො, ගොසු අධිපති, ගොසු දායාදො, ගොසු සක්ඛි, ගොසු පතිභූ, ගොසු පසුතො, ගොසු කුසලොති නිද්ධාරණෙ — සමිණෙසු සවිජ්ජසම්ප ලොති අනාදරෙ — ජීවමානෙතෙව භගවති බලං පරිහායතීති කම්මනි — ගසු සතිච ගච්ඡති, බුබ්බිසු බ්‍රාහ්මණා, පුරිසස්ස බාහාසු ගහෙත්වා, සුසුරම්මෙසු ඉමෙ ආජීවකා නිහිතුසු අගිමාලෙදනතීති කරණෙ — හත්ථිසු යෙසුපසු පිණ්ඩාය චරන්ති, සමපච්චාවචිමන්ති නිමිත්තෙ — අනුමිෙතත්තසු වච්ජෙසු හතෙදයෙකාචි, සමුදය සිතත්ථි සිනබ්ඛාපලෙදසුති සම්පදානෙ — සඞ්ඝෙ ගොතමී දෙහි, සඞ්ඝෙ දින්නෙ අහඤ්චෙව පූජිතො භවිස්සාමි,

'සා පලාලමියං මාලං, සාරදධිතා චෙතිෂෙ,
අලත් සචනමියං මාලං බොජ්ඣඞ්ගමච සා' ති

අපාදානෙ — කදලීසු ගජෙ රක්ඛන්තීති පච්චයො — ඉදමියස්ස හොති සීලසමිතන් උපාධියොගෙ අධිකිස්සරවචනෙ — උපඛාරියං දොණෙ, උපනික්ඛ කහාපණං, අධිබ්‍රහ්මදත්තෙ පඤ්චාලාති මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු — ඤාණස්මිං පසීදිතො, ඤාණස්මිං උස්සුක්කොති කාලෙ — මාසෙ මාසෙ කුසග්ගෙනාති භාවෙ — අචිරපරිනිබ්බුතෙ භගවති, අචිරපක්කන්තෙ ආයස්මන්තෙ ආනන්දෙති ඉධ ච "ඔකාසෙ සත්තමී, සාමිස්සරාධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසුතකුසලෙහි ච, නිද්ධාරණෙ ච, අනාදරෙ ච, කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී, සම්පදානෙ ච, පඤ්චම්‍යත්ථෙ ච, කාලභාවෙසු ච, උපාධ්‍යධිකිස්සරවචනෙ, මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු තතියා චෙ" ති මෙසං විසයෙ ඨපෙත්වා අවසෙසං "නිද්ධාරණෙ චෙ" ති එත්ථ චග්ගහණෙන සිජ්ඣති

305 සාමිස්සරාධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසුතකුසලෙහි ච

සාමිස්සරාධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසුතකුසල ඉච්චෙතෙහි යොගෙ ඡට්ඨීවිභත්ති හොති සත්තමී ච

* ආකාසෙ චරතීති පකතිපාඨො මරම්ම

ගොණානං සාමි, ගොණෙසු සාමි; ගොණානං ඉස්සරො—ගොණෙසු ඉස්සරො, ගොණානං අධිපති—ගොණෙසු අධිපති; ගොණානං දායාදො—ගොණෙසු දායාදො; ගොණානං සක්ඛි, ගොණෙසු සක්ඛි; ගොණානං පතිභූ—ගොණෙසු පතිභූ; ගොණානං පසුතො—ගොණෙසු පසුතො; ගොණානං කුසලො—ගොණෙසු කුසලො.

"සාමිස්සරාධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසුතකුසලෙහි ච." කිමත්ථමිදං, සාමිඉස්සරඅධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසුතකුසල ඉච්චෙතෙහි යොගෙ සති ඡට්ඨීවිභත්ති හොති සත්තමී චෙති ඤාපනත්ථං, සුත්තෙතානි* වචන සෙසො. ඡට්ඨීගහණං සත්තමීගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච

ගොණානන්ති ගොසද්දතො ඉමිනා ඡට්ඨීබහුවචනං. කත්වා "ගාව සෙ"ති වත්තමානෙ "ගොණ නංහි වා"ති ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං"ති වත්තමානෙ "සුනංහිසු ච"ති දීඝෙ කතෙ රූපං. ගොණෙසූති එත්ථ ගොසද්දතො ඉමිනා සත්තමීබහුවචනං කත්වා "සුහිනාසු ච"ති ගොණාදෙසො "සුහිස්වකාරෙ එ"ති එකාරාදෙසො ච විසෙසො

306 නිද්ධාරණෙ ච

නිද්ධාරණත්ථෙ ච ඡට්ඨීවිභත්ති හොති සත්තමී ච.

කණ්හා ගාවීනං සම්පන්නඛීරතමා—කණ්හා ගාවීසු සම්පන්නඛීරතමා; සාමා නාරීනං දස්සනීයතමා—සාමා නාරීසු දස්සනීයතමා; මනුස්සානං ඛත්තියො සූරතමො—මනුස්සෙසු ඛත්තියො සූරතමො; පථිකානං ධාවන්තො සීඝතමො—පථිකෙසු ධාවන්තො සීඝතමො

"නිද්ධාරණෙ ච." කිමත්ථමිදං, නිද්ධාරණත්ථෙ ච ඡට්ඨී හොති සත්තමී චෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. චග්ගහණඵලං "ඔකාසෙ සත්තමී"ති එත්ථෙව වුත්තං. අථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. නිද්ධාරණං නි† ක්‍රියාජාතිගුණෙහි සමුදායතො එකස්ස පුථක්කරණං, නීහරිත්වා ධාරණං = නිද්ධාරණං.

ගාවීනන්ති ගොසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො"ති වත්තමානෙ "නදාදිතො වා ඊ"ති ඊපච්චයං කත්වා "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච"ති වත්තමානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච"ති ගොසද්දන්තස්සාවාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ ගාවසද්දතො ඉමිනා ඡට්ඨීබහුවචනං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා, නාරීනන්ති නාරසද්දතො වුත්තනයෙන ඊපච්චයෙ කතෙ "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච"ති ආදිදීඝොව විසෙසො. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

---

* සුංසාති දිස්සති   † නිද්ධාරණං නාම, සීහළ

307. අනාදරෙ ච

අනාදරෙ ච ඡට්ඨීවිභත්ති හොති සත්තමී ච.

රුදතො දාරකස්ස පබ්බජි—රුදන්තස්මිං දාරකෙ පබ්බජි.

චසද්දග්ගහණං ඡට්ඨීසත්තමීග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

"අනාදරෙ ච." කිමත්ථමිදං, අනාදරෙ ඡට්ඨීවිභත්ති හොති සත්තමී චෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. චග්ගහණං ඡට්ඨීසත්තමීග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං. අයත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විඤ්ඤායතෙ ච

රුදතොති රුද අස්සුවිමොචනෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "වත්තමානෙ මානන්තා"ති අන්තපච්චයං කත්වා රුදන්තසද්දතො දුතියා ඡට්ඨීවිභත්තිං කත්වා "ඉමම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අනති" වත්තමානෙ "සෙසෙසු න්තුව" ති න්තසද්දස්ස න්තුබ්‍යපදෙසං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්ස න්තො; න්තස්ස සෙ වා"ති වත්තමානෙ "තොතිතා සස්මිංනාසු" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තොආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

308 ක්වචි දුතියා ඡට්ඨීනමත්ථෙ.

ඡට්ඨීනමත්ථෙ ක්වචි දුතියාවිභත්ති හොති

අපිස්සු මං අග්ගිවෙස්සන තිස්සො උපමායො පටිභංසු

"ක්වචි දුතියා ඡට්ඨීනමත්ථෙ." කිමත්ථමිදං, ඡට්ඨීනමත්ථෙ ක්වචි දුතියා හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අයත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

මන්ති අම්හසද්දතො ඡට්ඨ්‍යත්ථෙ දුතියා දුතියෙකවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හාකං තයිමයී"ති වත්තමානෙ "තංමමඤ්ඤත්‍ර"ති සවිභත්තිස්ස අම්හසද්දස්ස මංආදෙසෙ කතෙ රූපං.

309. තතියාසත්තමීනඤ්ච.

තතියාසත්තමීනං අත්ථෙ ක්වචි දුතියාවිභත්ති හොති

සචෙ මං සමණො ගොතමො නාලපිස්සති, ත්වං ච මං නාභිභාසසි. එවං තතියත්ථෙ.

පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා, එකං සමයං භගවා. එවං සත්තම්‍යත්ථෙ.

"තතියා සත්තමීනඤ්ච." කිමත්ථමිදං, තතියාසත්තමීනඤ්ච අත්ථෙ ක්වචි දුතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ක්වචිග්ගහණං දුතියාග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අයත්ථො ච විඤ්ඤායතෙ ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. උදාහරණානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

310. ඡට්ඨී ච.

තතියාසත්තමීනං අත්ථෙ ච ක්වචි ඡට්ඨීවිභත්ති හොති.

කතො මෙ කල්‍යාණො, කතං මෙ පාපං. එවං තතියත්ථෙ

කුසලා නච්චගීතස්ස සික්ඛිතා චාතුරිත්ථියො, කුසලො ත්වං රථස්ස අඞ්ගපච්චඞ්ගානං. එවං සත්තම්‍යත්ථෙ

ක්වචීති කිමත්ථං? පදසිංහො මයා අනඤ්ඤා ධම්මා ච විත යො ච පඤ්ඤතො, අනඤ්ඤා අඤ්ඤස්සු ච්වකාමිනෙ

“ඡට්ඨී ච.” කිමත්ථමිදං, තතියාසත්තමීනඤ්ච අත්ථෙ ඡට්ඨී හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. ඡට්ඨිග්ගහණඤ්ච අත්ථග්ගහණඤ්ච තතියාසත්තමිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං තතියාසත්තමිග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

එත්ථ අම්හසද්දතො ඉමිනා තතියත්ථෙ ඡට්ඨෙකවචනං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හානං තයිමයි; පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො”ති වත්තමානෙ “තෙමෙකවචනෙ”ති සවිභත්තිස්ස අම්හසද්දස්ස මෙආදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

311. **දුතියා පඤ්චමීනඤ්ච**

දුතියාපඤ්චමීනඤ්ච අත්ථෙ ඡට්ඨීවිභත්ති හොති

තස්ස භවන්ති වත්තාරො, සහසා තස්ස කම්මස්ස කත්තාරො එවං දුතියත්ථෙ

අස්සවණතා ධම්මස්ස පරිහායන්ති, කින්නු ඛො අහං තස්ස සුවස්ස භායාමි, සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙ භායන්ති මච්චුනො, භීතා චතුන්නං ආසිවිසානං නාගානං, භායාමි ඝොරවිසස්ස නාගස්ස එවං පඤ්චම්‍යත්ථෙ

“දුතියාපඤ්චමීනඤ්ච” කිමත්ථමිදං, දුතියාපඤ්චමීනඤ්ච අත්ථෙ ඡට්ඨීවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ඡට්ඨිග්ගහණමත්ථග්ගහණං ඡට්ඨිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ අතො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

උදාහරණම්පි වුත්තනයානෙව. චග්ගහණං ඡට්ඨ්‍යානුකඩ්ඪනත්ථං*

312 **කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී.**

කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමීවිභත්ති හොති

සුන්දරාවුසො ඉමෙ ආජීවකා භික්ඛූසු අභිවාදෙන්ති එවං කම්මත්ථෙ

හත්ථෙසු පිණ්ඩාය චරන්ති, පත්තෙසු පිණ්ඩාය චරන්ති, පථෙසු ගච්ඡන්ති එවං කරණත්ථෙ

දීපි චම්මෙසු හඤ්ඤතෙ, කුඤ්ජරො දන්තෙසු හඤ්ඤතෙ එවං නිමිත්තත්ථෙ

“කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී” කිමත්ථමිදං, කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

313 **සම්පදානෙ ච**

සම්පදානෙ ච සත්තමීවිභත්ති හොති.

සඞ්ඝෙ දින්නං මහප්ඵලං, සඞ්ඝෙ ගොතමි දෙහි, සඞ්ඝෙ දින්නෙ අහඤ්චෙව පූජිතො භවිස්සාමි.

---

* ඡට්ඨ්‍යානුකඩ්ඪනත්ථං, රෙමං

“සම්පදානෙ ච” කිමත්ථමිදං, සම්පදානත්ථෙ ච සත්තමී හොතීති ඤාපනත්ථං. සත්තමීග්ගහණමිධානුවත්තනතො සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

314. පඤ්චම්‍යත්ථෙ ච

පඤ්චම්‍යත්ථෙ ච සත්තමීවිභත්ති හොති
කදලීසු ගජෙ රක්ඛන්ති,

“පඤ්චම්‍යත්ථෙ ච” කිමත්ථමිදං, පඤ්චම්‍යත්ථෙ ච සත්තමී හොතීති ඤාපනත්ථං. සත්තමීග්ගහණමිධානුවත්තනතො සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

315 කාලභාවෙසු ච

කාලභාවෙසු ච කත්තරි පයුජ්ජමානෙ සත්තමීවිභත්ති හොති
පුබ්බණ්හසමයෙ ගතො, සායණ්හසමයෙ ආගතො, භික්ඛුසංඝෙසු භොජියමානෙසු ගතො, භුත්තෙසු ආගතො, ගොසු දුය්හමානාසු ගතො, දුද්ධාසු ආගතො.

“කාලභාවෙසු ච” කිමත්ථමිදං, කාලභාව ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු ච සත්තමී හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. සත්තමීග්ගහණමිධානුවත්තනතො එත්ථ ච භාවොති ධාත්වත්ථො අධිප්පෙතො සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

316. උපාධ්‍යධිකිස්සරවචනෙ

උපඅධි ඉච්චෙතෙසං පයොගෙ අධිකිස්සරවචනෙසු සත්තමීවිභත්ති හොති
උපඛාරියං දොණො, උපනික්ඛෙ කහාපණං, අධිබ්‍රහ්මදත්තෙසු පඤ්චාලා, අධිනච්චෙසු ගොතමී, අධිදෙවෙසු බුද්ධො

“උපාධ්‍යධිකිස්සරවචනෙ” කිමත්ථමිදං, උපඅධි ඉච්චෙතෙහි අධිකිස්සරවචනෙ වත්තනතො, තතො සත්තමී හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. සත්තමීග්ගහණමිධානුවත්තනතො, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ඉස්සරවචනන්තිදං විධා ගහිතං ඉස්සරස්ස වචනං උදීරණන්ති = ඉස්සරවචනං, ඉස්සරස්ස වචනං යස්ස ජනස්සාති ච, තෙහිස්සරපරිදීපනවචනෙන යස්ස කස්සචි අයමිස්සරොති වදන්ති, තද්දීපනවචනෙ ච සත්තමීවිභත්ති හොතීති තත්‍ර පුබ්බපක්ඛවසෙන වුත්තං අධිබ්‍රහ්මදත්තෙ පඤ්චාලාති; අපරපක්ඛෙන අඤ්ඤො බ්‍රහ්මදත්තස්සර පඤ්චාලාති. ඉතරානි ඉතරවසෙන වුත්තානි ‘අධිනච්චෙසු ගොතමී අධිදෙවෙසු බුද්ධො’ති.

තමෙවකෙන පදෙසෙනාභාසතොයෙව සම්භවතීති* එවං, ඉධ පන එකදෙසඨිතෙදසො, ඨිතකසතක්සම්වෙතො වා; ‘සෙතො ධාවති’ ති යථා අතපෙනෂිතපවත්තිවිහිතා සරූපමත්තමෙව වා පතිච්ච ඨිතෙදසො, පදීපනායෙ වා සනිස්සිතො, යථා නාම පදීපො එකදෙසෙ ඨත්වා විභාසෙති, ආලොකම්ව දෙසෙති තෙලම්ව පරියාදියති, වට්ටිකම්† ඣාපෙති, එවමෙකදෙසෙ

---

* ක සම්භවතීති, කස්චි † වත්තිඤ්ච, වට්ටිම

එකොදෙවාභෙතකරණං දීපෙති, ඤාපකඤාපිතං තබ්බසයන්ති.* න සබ්බත්ථායං නයො සමාවිසති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

317. මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු තතියා ච.

මණ්ඩිතඋස්සුක්ක ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු තතියාවිභත්ති හොති සත්තමී ච.

ඤාණෙන පසීදිතො—ඤාණස්මිං වා පසීදිතො :—ඤාණෙන උස්සුක්කො—ඤාණස්මිං වා උස්සුක්කො තථාගතො වා තථාගතගොචරො වා තථාගතසාවකො වා.

ඉති නාමකප්පෙ කාරකකප්පො ඡට්ඨො කණ්ඩො

“මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු තතියා” කිමත්ථිදං, මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු සත්තමී හොති තතියා චෙති ඤාපනත්ථං. කිපදමිදං. සත්තමීත්ථ ගණ්හිතුමනුවත්තතෙ. එත්ථ මණ්ඩිතසද්දො පසන්නත්ථවාචකො උස්සුක්කසද්දො ඊහත්ථවාචකො සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

☞ “තතියාය ච දුතියා”

“කිමත්ථිදං, තතියාය පුනෙත දුතියා හොතීති ඤාපනත්ථං.
“පුබ්බෙන ගාමං රමණීයං, අපරෙන ගාමං රමණීයන්තිආ
“වසමුද්දහරණං, තම්පන පඨමාහෙව දුතියා ‘කම්මණෙ දුතියා’ ති
“එත්ථ එතයොගෙ වුත්තත්තෙන සිජ්ඣනතො විනා වාගෙන
“පුනෙතන සිජ්ඣති, තස්මාලම්බස්ස වචනෙන, න චෙතං පොරාණ
“කං

☞ “සජ්ඣාදිතො† කම්මනි ඡට්ඨී.”

“කිමත්ථිදං, සර ගතිපිතරාදං ඉදුදුච්ජාකතන්ත්‍ර විනා විතතා
“ඉස්සෙරජ්ඣසෙන දය දයගතිරක්ඛණෙසපිචෙච්චමාදිනං ධාතූනං
“කම්මනි ඡට්ඨී හොතීති ඤාපනත්ථං මාතුස්ස සරති, මාතුස්ස ඉච්ඡති,‡
“පිතුස්ස ඉච්ඡති, මාතුස්ස විධෙනාති, පිතුස්ස විධෙනාති, මාතුස්ස
“අජ්ඣෙති, තෙලස්ස දදාති තංපොදහරණානි, නාති පන ‘දුතියා
“පඤ්චමීන ච’ ති ඉමිනාව සිජ්ඣන්ති. තස්මාලම්බස්ස වචනෙන.

☞ “කරොතිස්ස පතියතනෙ.”

“කිමත්ථිදං, කරොතිස්ස ධාතුස්ස පතියතනෙ කම්මනි ඡට්ඨී
“හොතීති ඤාපනත්ථං. එත්ථ ච පතියතනං නාම අතිසයාධානං. උද
“කස්ස§ පති කුරුතෙ, කණ්ඩස්ස‖ පතිකුරුතෙ. පනිඵලස්ස
“පතිකුරුතෙති තංපොදහරණානි, නායිපි තෙනෙව සිජ්ඣන්ති.

☞ “සත්‍ථුකම්මානං හිති.”

“කිමත්ථිදං, සත්‍ථුකම්මානං ඡට්ඨීභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං
“ඤාපනත්ථං. ධනස්ස දත්‍වා, දුබ්බලස්ස සති, සම්බාධස්ස

---

* [illegible] † සජ්ඣාදිතොපි දිස්සති ‡ [illegible]
§ [illegible] ‖ [illegible]

“සතිපි තස්සොදාහරණානි, තාසිපි ‘එයි වෙ’ ති පුබ්බනයෙනෙව
“සිජ්ඣන්ති

☞ “යජස්ස කරණෙ”

“කිමත්ථමිදං, යජ දෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානෙසූතිමිස්ස කරණෙ
“එයි නොහොතීති සුත්තත්ථං. යජස්ස අත්ථං යජති, පුප්ඵස්ස
“බුද්ධං යජතීති තස්සොදාහරණානි, තාසිපි ‘එයි වෙ’ සිද්ධා
“සිජ්ඣන්ති

☞ “න තිසාදිසු”

“කිමත්ථමිදං, තිසාදිසු පච්චයෙසු ‘කත්තුකාරිතානං සිනි’ ති යා
“විහිතා එයි, සා න හොතීති සුත්තත්ථං. තිසා ආදි යෙසං තෙ=
“තිසාදයො, තිසාති වෙත්ථ පරපච්චයනිවත්තනතො අදිනාන
“ඛෙන නාවිතබ්බාදයො අධිප්පෙතා උපොසථො හෙත
“තිකම්බා සහෙතා, රථං සහවිනෙතා, රථං සහායි, පාලනම්පි
“සිනබා, සිනබ්බීති, පුබ්බකාවෙති විසාහෙ සහෙතා,* සවං කුබ්බානො,
“සවං කරොතා, සවා කුරුමානො, දසමෙවා සාධුකොතාදීනි
“තස්සොදාහරණානි, තාසි පන සබ්බාසි ‘එයි වෙ’ ති එත්ථ
“‘ඛවි දුතියා එයිනවිසෙ’ ති ඉතො ඛවිග්ගහණානුවත්තන
“තොව සිජ්ඣන්ති

☞ “අනුතිකාලඩාහෙසු දුතියා තතියා ච”

“අනුනාසෙවෙ කාලෙ අවති ව දුතියා හොති තතියා වෙති සුත
“තත්ථං එත් චානුනාසෙති ඝු දනාදනසමාසෙපුසිමිස්සමෙහි
“ධීපසෙනා සවං ජුහොති, සංවන ජුහොති, මාසං අජති, මාසෙ
“න අජති, යොජනං ගච්ඡති, යොජනෙන ගච්ඡතීති තස්සොදාහර
“ණානි, තත් චානුනාසෙ සවසයෙඅන සවගතස්ස හෙලාදිනො අධි
“ප්පෙතතා සද දනකමිචිනා අධිප්පෙතා, තද ධාතෙසෙව දුතියා,
“සද පන තෙසෙවානුපීසාධකනා†, තද කරණෙ යෙව තතියා කාල
“ඩාහෙසු පන සද අච්චන්තසංයොගො සම්භවති, තද ‘කාලඩා
“නමච්චන්තසංයොගෙ’ ති පුබ්බෙනෙව දුතියා තච සඞ්ඛා
“අච්චන්ත‡සංයොගෙපි දුස්සනතති වත්තුං, ‘කාලඩානමච්චන්ත
“සංයොගෙ’ ති එත් අච්චන්තස යොගාභාවස්ස ඩ්රාධිතා
“වසසදියෙනා තතියා පන ‘කත්තරි වෙ’ ති එත් වගහණෙ
“නෙව සිජ්ඣති, තත්‍රාලම්බිස්ස විචනෙත

☞ “කිවලම්ගෙසු එයි වනතාව ච”

“කිවිලා දුම්මිෙතසං අනෙත තතියාවිහත්ති හොති එයි වතුජී
“වෙති සුත්තත්ථං. කිං පන මුණ්ඩෙනෙ සම්ණෙන, අලං තෙ ඉධ
“වාසෙන, කිං තස්ස ච කුඩ්ඩෙන, අලං තස්ස ච කුඩ්ඩෙන, කිං තස්ස
“විසාවිකාරෙන, අලං තස්ස විසාවිකාරෙනාති තස්සොදාහරණානි
“කිවිලම්බිෙසු තතියා නාම ‘කත්තරි ච, සහාදියොගෙ ච’ ති

* විසාරං යෙනා සහොසිචි දිස්සති
† පාධිකතා, සිතල ‡ සාධිතෙ, ...

‘ඉමෙහෙව සිජ්ඣති. ඡට්ඨී පන ‘කිං තස්ස ච තුණ්හස්ස, අලං තස්ස ච “තුණ්හස්සා’ති එත්ථ කිං තෙන ච තුණ්හෙන, අලං තෙන ච තුණ්හෙනාති “තතියත්ථසම්භවතො ‘ඡට්ඨී ච’ ති සුත්තෙනෙව සිජ්ඣති. “චතුත්ථී පන කිංසද්දයොගෙ ‘නමොයොගාදිස්වපි ච’ ති එත්ථ “ආදිග්ගහණෙන’ සිජ්ඣති. අලමත්ථෙ සිලාඝාදිසුත්තෙන අලමත්ථ “ග්ගහණෙන සිජ්ඣති තස්මාලමස්සවචනෙන.

☞ “කත්තුරිච්ඡිතතමං කම්මං.”

“කත්තුකිරියාය යං ඉච්ඡිතතමං, තං කම්මසඤ්ඤං හොතීති ඤාප “නත්ථං. බීරණෙ කටං කරොති, ගාමං රථං හරති, තණ්ඩුලෙ ඔද “නං පචතීති තදුදාහරණානි. තානි පන කත්තාකත්තිච්ඡිතා “නිච්ඡිතතමාදිභෙදමනපෙක්ඛිත්වා සබ්බසඞ්ගහවසෙන ‘යං “කරොති තං කම්මං’ ති වුත්තත්තා තෙනෙව සිජ්ඣන්ති, අපි ච “පයොජනෙ සතිපි ‘යං කරොති තං කම්මං’ ති ඉමස්සානන්තරං “‘කත්තුරිච්ඡිතතමං කම්මං’ ති වත්තබ්බෙ ඉහොච්චාරණං සුත්තා “පතෙකපකානං විභත්තසහිතත්තං සම්භාවයතීති අලමෙතෙන “විප්පලාපෙන

☞ “යුත්තඤ්චානිච්ඡිතෙ”

“කිරියාය යුත්තෙ අනිච්ඡිතෙපි කම්මසඤ්ඤං හොතීති ඤාප “නත්ථං. විසරුක්ඛං ඡින්දති, කණ්ටකං අතිධාවති, විසං ගිලති, “පාසාණං පවත්තො ගාවං දුහතීති තදුදාහරණානි, තානිපි “හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සිජ්ඣන්ති

☞ “උපාන්වජ්ඣාවසස්ස”

“උප අනු අධි ආ පුබ්බස්ස වස නිවාසෙතිමස්ස පයොගෙ කම්ම “සඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං සත්තමීබාධනත්ථමිදං සුත්තං.

“ගාමං උපවසති, ගාමං අනුවසති, ඝරං අධිවසති, නගරං ආවස “තීති තදුදාහරණානි. අඤ්ඤත්ථ පනාධිපුබ්බානං සීඨාසා “නං ගතිබුද්ධාදීහි අප උපවෙසනනිමෙසං පයොගෙ : අභිපුබ්බස්ස “විසස්සංවසනෙතිමස්ස ච පයොගෙ කම්මසඤ්ඤා වුත්තා

“ගාමමධිසෙති, ගාමමධිතිට්ඨති, ගාමමජ්ඣාවසති, ගාමමභිනිවි “සතීති තදුදාහරණානි, සබ්බානිපි තානි “තතියාසත්තමීනඤ්ච “ච” ති වුත්තාව සිජ්ඣන්ති.

☞ “අන්තරාභිතො* යුත්තා”

“අන්තරා අභිතො ධිරති දුච්චවචනාදීහි යුත්තා කම්මසඤ්ඤා “හොතීති ඤාපනත්ථං. අන්තරා ච තාලුකඤ්ච, අභිතො රථං, ධිරත් “රථන්ති තදුදාහරණානි, තානිපි ජට්ඨ්යන්තෙසපි තාසං සටිගම “තො ‘සබ්බ දුතියා ජට්ඨීනම්පි’ ති වුත්තාව සිජ්ඣන්ති

☞ “අභිතොපරිතොපයො”

“අභිතොපරිතොයොගෙ දුතියා සත්තමිසඤ්ඤා හොතීති ඤාපනත්ථං.

* අන්තරාභිතොදීහි, පෙ

“අභිතො ගාමං වසති, පරිතො ගාමං වසතීති තයොගොදාහරණානි,
“තානිපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සිජ්ඣන්ති.

☞ “තප්පානාචාරෙසු.”

“තප්පානං තදාචාරෙති අත්ථෙ කම්මසඤ්ඤා හොතීති ඤාපනත්ථං.
“නදිං පිවති, ගාමං චරතීති තයොගොදාහරණානි, තානිපි තතියා
“සත්තමීතබ්බෙතිච්ඡිතාව සිජ්ඣන්ති.

☞ “හෙතුප්පයොගෙ ඡට්ඨීතතියා ච”

“හෙතුපයොගෙ ඡට්ඨීවිභත්ති හොති තතියා චෙති ඤාපනත්ථං.
“ඔදනස්ස හෙතු වසති, තෙන හෙතුනා සතනති තයොගොදාහරණානි,
“තානිපන ‘යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමී, හෙත්වත්ථෙ ච’ ඉමි
“නාව සිජ්ඣන්ති

☞ “සාධුනිපුණයුත්තෙ සත්තමී.”

“සාධුනිපුණ ඉච්චෙතෙහි යුත්තෙ සත්තමීවිභත්ති හොතීති ඤාප
“නත්ථං. පඤ්ඤාය සාධු, ගම්භීරෙ නිපුණොති තයොගොදාහරණානි,
“තානිපි නිමිත්තාපෙක්ඛභාවා ‘කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී’
“තිමිනාව සිජ්ඣන්ති.

☞ “ගොත්තනාමජාතිසිප්පවයෙසු තතියා.”

“ගොත්තනාමජාතිසිප්පවය ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු තතියා හොතීති
“ඤාපනත්ථං. තයොගොදාහරණානි ‘කරණෙ තතියා’ති සුත්තෙනෙව
“වුත්තානි, තානි පන ‘විසෙසනෙ ච’ ති සිජ්ඣන්ති.

☞ “උභයප්පත්තෙ කම්මනි”

“‘කත්තුකම්මානං කිති’ති කත්තරි කම්මනි ච යදා එකස්මිං
“ඡට්ඨී සම්භවති, තදා තස්මිං උභයප්පත්තෙ කම්මනි ඡට්ඨී හොතීති
“ඤාපනත්ථං.

“අච්ඡරියො ගවිනං* දොහො අගොපාලකෙන, අච්ඡරියො
“අරජකෙන වත්ථානං රාගො, සාධු ඛලු පයසො †පානං යඤ්ඤද
“ත්තෙනාති තයොගොදාහරණානි, තානිපි ‘ඡට්ඨී ච’ ති එත්ථ චකාර
“ග්ගහණසාමත්ථියතොව සිජ්ඣන්ති.

☞ “තස්ස ච වත්තමානෙ.”

“වත්තමානෙ වත්තමානස්ස තප්පච්චයස්ස පයොගෙ සති
“කත්තරි ඡට්ඨීවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. රඤ්ඤො සම්මතො පූජ්
“ජො, රඤ්ඤො පූජිතො භගවා, රඤ්ඤො සක්කතො ධම්මොති
“තයොගොදාහරණානි, තානිපි ‘ඡට්ඨී ච’ ති සිජ්ඣන්ති.

☞ “තුල්‍යත්ථෙන තතියා ච.”

“තුල්‍යත්ථෙන ඡට්ඨීවිභත්ති හොති තතියා චෙති ඤාපනත්ථං
“පිතුස්ස තුල්‍යො, පිතරා තුල්‍යො, පිතු සමො, පිතරා සමො, පිතු

* ගොණානන්තිපි දිස්සති † පායාසස්ස, මරමම.

“සදිසො, පිතරා සදිසොති තත්‍රොදාහරණානි, තානිපි ‘යස්ස
“වා පරිග්ගහො තං සාමී, සහාදියොගෙ වා’ තිමිනාව සිජ්ඣන්ති

☞ “ගහාදීනං කම්මනි සත්තමී”

“ගහ උපාදානෙ, චුබි චුම්බවදනසංයොගෙ ඉච්චෙවමාදීනං කම්මනි
“සත්තමී හොතීති ඤාපනත්ථං. පුරිසස්ස නානාබාහාසු ගහෙත්වා,
“බොධිසත්තස්ස මුද්ධනි චුම්බිත්වාති තත්‍රොදාහරණානි, තානිපි ‘කම්ම
“කරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී’ තිමිනාව සිජ්ඣන්ති.

☞ “කරණතො භික්ඛාචාරෙ”

“කරණතො භික්ඛාචාරෙ ගම්‍යමානෙ සත්තමී හොතීති ඤාප
“නත්ථං නගරා ගෙහෙසු පිණ්ඩාය චරන්ති, සමණා පත්තෙසු
“පිණ්ඩාය චරයන්තීති තත්‍රොදාහරණානි, තානිපි ‘කම්මකරණනිමි
“ත්තත්ථෙසු සත්තමී’ තිමිනාව සිජ්ඣන්ති ඉමස්මිං ඨානෙ සුත්ත
“පක්ඛෙපකානං උම්මත්තකතා* අතිවිජම්භතීති

☞ “පඤ්චමියා යුත්තෙ”

“පඤ්චමියා යුත්තෙ සත්තමී හොතීති ඤාපනත්ථං”

“පාටලිපුත්තා චතූසු යොජනෙසු කාකණ්ඩකපුරී,† ඵුස්සමාසම්හා
“තීසු මාසෙසු වෙසාඛමාසොති තත්‍රොදාහරණානි, තානිපි ‘ඔකා
“සෙ සත්තමී, කාලභාවෙසු චෙ’ ති සිජ්ඣන්ති.

☞ “ඌනපුණ්ණෙහි දුතියා තතියා ච.”

“ඌනපුණ්ණ ඉච්චෙතෙහි යුත්තෙ දුතියාවිභත්ති හොති තතියා
“චෙති ඤාපනත්ථං ඌනපත්තං ගුජ්ජති, ඌනපත්තෙන ගුජ්ජති;
“පුණ්ණපත්තං ගුජ්ජති, පුණ්ණපත්තෙන ගුජ්ජතීති තත්‍රොදාහර
“ණානි තානිපි ‘කම්මත්ථෙ දුතියා, කරණෙ තතියාති’ සිජ්ඣ
“න්ති තත්ථ හි පත්තගතස්ස පත්තනාහි ගහිතෙ කම්මතා සම්භ
“වති, විසුං ගහිතෙ කරණතාති

☞ “වුපාස්ස ච”

“වු සංවරණෙ පා පානෙතිමෙසං පයොගෙ දුතියා හොති තතියා
“චෙති ඤාපනත්ථං පාවාරං පාවුරති, පාවාරෙන පාවුරති; සරාවං
“පිවති, සරාවෙන පිවතීති තත්‍රොදාහරණානි, තානිපි යථායොගං
“වුත්තනයෙනෙව සිජ්ඣන්ති

☞ “කම්මංසෙ පඨමා”

“කම්මංසෙ පඨමා හොතීති ඤාපනත්ථං.”

“යෙන භගවා, තෙනුපසඞ්කමීති තත්‍රොදාහරණානි සුත්ත
“පක්ඛෙපකානං වෙසොධිප්පායො යත්‍ර, භගවන්තමද්දක්ඛීති, තං
“පන සිද්ධිගෙහාති තස්සා පාළියා සෙසත්තා. ‘ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා’ ති
“සුත්තෙනෙව සිජ්ඣන්ති, යත්‍රපි කම්මත්ථෙ පඨමාධිප්පෙතා, තත්‍ර
“ලිඞ්ගත්ථස්සපි සම්භවා. කොනු තිච්ඡාරෙතා පඨමාය.

---

* උම්මත්තකා, මරම්ම   † කාකණ්ඩකපුරී, සීහල

☞ "ආධාරකොපයොගෙ සත්තමී

"ආධාරස්ස උපයොගෙ සත්තමී හොතීති ඤාපනත්ථං ආචික්ඛතීති
"ආධාරතො, උපයොගොති වෙළු සිලානි සමාදයිත්වා ගය්හමානං
"නියමපුබ්බකං විජ්ජාගහණං උපජ්ඣායම්හා අධීයතෙ, උපජ්ඣා
"යම්හා සුණොතීති තදුදාහරණානි, තානි පනාපාදානගහණෙ
"න ච දිසායොගගහණෙන ච සිජ්ඣන්ති

☞ "ජාත්‍යාඛ්‍යානං බහුවචනමෙකස්මිං ක්වචි

"ජාත්‍යාභිධෙය්‍යෙ එකස්මිං ක්වචි බහුවචනං හොතීති ඤාපනත්ථං
'සම්බා යවා, සම්බො යවො, සම්පන්නා වීහයො, සම්පන්නො වීහීති
"තදුදාහරණානි අයං පනස්ස සුත්තස්ස පක්ඛෙපකාරනං අධිප්පා
'යො චතුබ්බිධො හි සද්දො ජාතිසද්දො ගුණසද්දො කිරියා
"සද්දො යදිච්ඡාසද්දොති තත්ථ ජාතිසද්දෙ හි ජාතියා එකත්තා
"එකවචනප්පසඞ්ගෙ කථං නු නාම බහුවචනං සියාති යොගොව
"සමාරභිතබ්බොති, තං තෙසං මතිමත්තමෙව යථා නාම ගුළමිස්ස
"කං ජලං ගුළසද්දෙනාභිධීයති, ඛීරමිස්සකඤ්ච ජලං ඛීරසද්දෙනෙව,
"ජාතිසද්දෙපි ජාතිසමවෙතං දබ්බමාචික්ඛති න කෙවලං ජාතිං
"යථා හි, කොචි මහන්තං ගොමණ්ඩලං දිස්වාපි කඤ්චි අපස්සන්තො
"හො කඤ්චි ගාවං පස්සසීති වදති තදෙවං විඤ්ඤායති, ගාවස්ස මසං
"ජාතිමාහ අථ ඛො දබ්බන්ති, අඤ්ඤථා ජාතියා සමධිගතත්තා
"පුච්ඡාව න සම්භවෙය්‍යාති එවං ජාතිසමවෙතදබ්බභෙදෙන විනා,
"යොගාරම්භෙන හොතෙව බහුවචනං යථා නීලාදිගුණසමවෙත
"දබ්බභෙදෙන ගුණානං ලිඞ්ගසඞ්ඛ්‍යාපටිපත්ති, අපි ච යථා එකො
"වෙති ආදීසු අත්තනාවත්තබ්බස්සත්ථවිසෙසාභාවෙපි ලිඞ්ගත්ථ
"මත්තමපෙක්ඛිත්වා එකවචනබහුවචනානි භවන්ති එවමිහාපි
"පයොගසිද්ධිසම්භාවෙ කො නු නිවාරෙතා බහුවචනස්සෙත්‍යලමස්ස
"වචනෙන

☞ 'අත්තනි ගරූසු ච ක්වචි

අත්තනි ගරූසු ච ක්වචි බහුවචනං හොතීති ඤාපනත්ථං

අම්හාකං පකති යෙසු ගතෙසු මනම්පසාදෙසයෙති තදුදා
"හරණානි අයං පන සුත්තස්ස පක්ඛෙපකාරනං අධිප්පායො අහංකා
"රාදිවිසයසෙසකත්තා එකවචනප්පසඞ්ගෙ බහුවචනත්ථං යොගො
'කාතබ්බොති, තම්පි තෙසං මතිමත්තමෙව චක්ඛුන්ද්‍රියාදීනං හි
"සද්දා අභෙදං කත්වා වොහරති 'චක්ඛුනා අහං පස්සාමි, සොතෙන
'සුණොමී ති ආදිනා, තදා සියා කාතබ්බො යදා පන භෙදං කත්වා
"මඤ්ඤති 'ඉදං මෙ චක්ඛු සුට්ඨු පස්සති සොතං සුණාතී'ති ආදිනා,
'තදා යථා භෙදනිබන්ධනෙන පඨමපුරිසෙන යුජ්ජති, එවං හො
"තෙව අත්තනො භෙදමපෙක්ඛිත්වා බහුවචනං පුබ්බෙ වුත්ත
'නයෙනෙව භෙදමනපෙක්ඛිත්වා චෙති අලමස්ස වචනෙන

සමත්තා මුඛමත්තදීපනියං

කාරකකණ්ඩො ඡට්ඨො පරිච්ඡෙදො

318. **නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො.**

තෙසං නාමානං පයුජ්ජමානපදත්ථානං යො යුත්තත්ථො, සො සමාසසඤ්ඤො හොති

කඨිනස්ස දුස්සං = කඨිනදුස්සං, ආගන්තුකස්ස භත්තං = ආගන්තුකභත්තං, ජීවිතං ච තං ඉන්ද්‍රියං චෙති = ජීවිතින්ද්‍රියං; සමණා ච බ්‍රාහ්මණා ච = සමණබ්‍රාහ්මණා, සාරිපුත්තො ච මොග්ගල්ලානො ච = සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා, බ්‍රාහ්මණා ච ගහපතිකා ච = බ්‍රාහ්මණගහපතිකා.

නාමානමිති කිමත්ථං? දෙවදත්තො පචති.*
යුත්තත්ථොති කිමත්ථං? භටො රඤ්ඤො පුත්තො දෙවදත්තස්ස

සමාස ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "ක්වචි සමාසන්තගතානමකාරන්තො."

"නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තෙසං නාමානං පයුජ්ජමානපදත්ථානං යො යුත්තත්ථො, සො සමාසසඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. නාමානං යුත්තත්ථො සමාසසඤ්ඤො හොතීති අත්ථො. නනු ච තොසද්දක්කමානුරූපෙනත්ථෙන භවිතබ්බං. යථා හි; ගඞ්ගොදකමානෙහීති වුත්තෙ ගඞ්ගායොදකන්ති අත්ථො සම්භවති, න උදකස්ස ගඞ්ගාති; එවමිහාපි සද්දානුක්කමවසෙන නාමානං සමාසො යුත්තත්ථොති අත්ථෙන භවිතබ්බන්ති න, අඤ්ඤස්ස සමාසසඤ්ඤා ඤාපකස්ස යොගස්සාභාවතො, තස්මා නාමග්ගහණස්ස යුත්තත්ථග්ගහණෙනන්තරිකෙනාපි සම්බන්ධො හොති, භවති ච අන්තරිකානම්පි සම්බන්ධො 'සිරසා පසුමභිධාවන්තමාවහන්ති ඝටමඤ්ඤන්ති' ති ආදීසු. අයං හෙත්ථත්ථො, සිරසා ඝටමාවහන්ති පසුමභිධාවන්තමඤ්ඤන්ති, වුත්තම්පි චෙතං,

"යෙන යස්ස හි සම්බන්ධො දූරට්ඨම්පි ච තස්ස තං,
අත්ථතො හ්‍යසමානානං ආසන්නත්තමකාරණ" න්ති.

අත්ථානුක්කමානුරූපවසෙන වා වචනං යොගවිභාගත්ථං, තථා හි; "නාමානං සමාසො" ති එකං සුත්තං, තස්සත්ථො නාමානං සමාසසඤ්ඤා හොතීති. එත්ථ කිං සිජ්ඣතීති චෙ? අයුත්තත්ථානම්පි සමාසසඤ්ඤා හොති, අපුත්තකෙ ගාථා, අචන්දමුල්ලොකිතානි† මුඛානි, අසද්ධභොජී, අලවණභොජීනාදිසු, න ච යොගවිභාගා ඉට්ඨප්පසිද්ධිතො 'සුතං දෙවදත්තෙන, බද්ධො යඤ්ඤදත්තෙන' ති ආදීසු අතිප්පසඞ්ගො හොති. තථූපසග්ගනිපාතපුබ්බකානම්පි සමාසානං සම්භවා විසෙසාභිධායකත්තමනපෙක්ඛිත්වා නාමග්ගහණන්ති. තත්‍ථ, එත්ථ තෙසම්පි ගහණෙන, සඞ්ඛ්‍යාපි හි තෙ අත්ථා. නාමසතො නාමසද්දසඤ්ඤාභාවම්පි අනුභවන්ති. තථා හි; නාමං නාමකම්පි.

* යඤ්ඤදත්තො පචතීතිපි, මරම්ම † මුඛොල්ලොකිතානීති, දීපනී

නාමධෙය්‍යන්ති එත්ථ නාමග්ගහණෙන සබ්බම්පි සඞ්ගහිතං, න චෙවං සක්කා මන්තුං අවිසෙසෙන ගහිතත්තා ආඛ්‍යාතස්සපි ගහණං සියාති, සමාසාධිකාරත්තා, න හි ඡබ්බිධොපි සමාසො ආඛ්‍යාතෙසු දිස්සති, දස්සනඤ්ච නො පමාණං.

අථ වා, නාමග්ගහණෙන මුඛ්‍යොපචාරවසෙන දුවිධඤ්ඤෙව ගහිතං, මුඛ්‍යවසෙන පකති නාමං, උපචාරවසෙන උපසග්ගනිපාතානි, උපසග්ගනිපාතානි හි නාමං විය නාමෙහි සද්ධිං සමසන්තො නාමත්ථජොතකතො නාමවිභත්තිසහිතත්තා* ච නාමසදිසත්තා නාමවොහාරමනුභවන්ති 'සීහොයං මානවකො' ති යථා.

අපි ච ලිඞ්ගනාමපාටිපදිකසද්දානං සමානත්ථත්තා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා' ති එත්ථ තෙසං ගහණතො නාමග්ගහණෙන තෙසම්පි ගහණං සක්කා නු මන්තුං හවතු වා, නාමග්ගහණෙන පකතිනාමානමෙව ගහණං, තස්ස අවොචුම්හා 'නනූපසග්ගනිපාතපුබ්බකානම්පි සමාසානං සම්භාවා' ති ආදි සබ්බං වුත්තං, තථාපි න දොසො ඡට්ඨියා තතියත්ථෙ සම්භූතත්තා, නාමානන්ති එත්ථ හි "ඡට්ඨී ච" ති තතියත්ථෙ ඡට්ඨීති සක්කා වත්තුං, තෙනායමත්ථො සම්භවති, පුබ්බුත්තරෙහි නාමෙහි සද්ධිං සඞ්ගතත්ථා නාමනිපාතොපසග්ගා සමාසසඤ්ඤා හොන්තීති, න ච විසෙසකස්ස කස්සචි අභාවතො අඤ්ඤෙහිපි සඞ්ගතත්ථා නාමනිපාතොපසග්ගා නාමෙහි සද්ධිං සමාසසඤ්ඤා හොන්තීති සක්කා වත්තුං, සුතහානියා චෙව අසුතපරිකප්පනස්ස චෙවානධිප්පෙතත්තා යථා 'භගවා ධම්මං දෙසෙති, දෙවමනුස්සා පතිමානයිංසූ' ති වුත්තෙ තං ධම්මන්ති විඤ්ඤායති එවම්ධාපි නාමනිපාතොපසග්ගා යෙහි නාමෙහි සද්ධිං සමාසසඤ්ඤා හොන්ති, තෙසෙව† සඞ්ගතත්ථාති විඤ්ඤායති.

සමාසොති ගරුසඤ්ඤාකරණං සසඤ්ඤිභාවපරිදීපනත්ථං, සො හි යුත්තත්ථො සමාසීයතීති සමාසොති වුච්චති, දුවිධඤ්චස්ස සමසනං, සද්දසමසනං අත්ථසමසනං, තම්පි දුවිධං ලුත්තසමාසෙ පරිපුණ්ණඤ්ඤෙව ලබ්භති, අලුත්තසමාසෙ පන අත්ථසමසනඤ්ඤෙව විභත්තිලොපාභාවතො, විභත්තිලොපාභාවෙපි එකපදත්තූපගමනතො, තත්ථාපි වා තං දුවිධං පරිපුණ්ණඤ්ඤෙව ලබ්භති, අථ යුත්තත්ථොති කොයං සමාසො? යුත්තො අත්ථො = යුත්තත්ථො අථ වා යුත්තො අත්ථො යස්ස = සොයං යුත්තත්ථොති කිං තෙන යදි යුත්තො අත්ථො යුත්තත්ථො, නාමානං යො යුත්තත්ථො සො සමාසසඤ්ඤො හොතීති සියා තතො කිමායාතන්ති චෙ? අත්ථෙසෙව "තද්ධිතසමාසකිතකානාමංවාතවෙතුනාදීසු ච, ඛච්සමාසන්තාගතානමකාරන්තො' ති ආදිනා වුත්තවිධානං සියාති එවම්පි න දොසො, අත්ථෙ අසම්භවතො සද්දෙ වුත්තවිධානං හොති, කදාචි හි සද්දෙ අසම්භවතො අත්ථෙ වුත්තවිධානං හොති, 'අග්ගිස්ස ජුහොති' ත්‍යාදීසු, කදාචි අත්ථෙ අසම්භවතො සද්දෙ වුත්තවිධානං හොති, 'අගහිස්සිගීතාදීසු, අථ වා හොතු බහුබ්බීහි, යුත්තො අත්ථො

---

* විභත්තන්තා ච, සීහල † තෙසෙව සීහල

යස්ස = සො සුත්තාගතොති, තෙන පස්සවාසිඨ ගාමං ගතො තිස්සො සාවත්ථිං, සුතං දෙවදත්තෙන බද්ධො යඤ්ඤදත්තෙන, දත්තං දෙහි සමණස්ස සුඛං බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං, ගච්ඡ ඛිං යතොභි භයං සමණබ්‍රාහ්මණානං උදපාදි, දෙවි රඤ්ඤො පුරිසො සමුපාගමි, දෙවදත්තො ඨිතො රුක්ඛො සාඛා හතා වාතෙන'ත්‍යාදිසු සමාස සඤ්ඤා න හොති, තථා සාපෙක්ඛසු ච 'ඛස්ස සෙතානි පත්තානි'ත්‍යාදිසු, යත්ථ පනමෙකං, තත්ථ භවති ගමකත්තා සමාසො 'දෙවදත්තස්ස ගරුකුල'න්ති ආදිසු, තානි තෙසං සුත්තාගත්තාය පයොජනානි, විභත්තිලොපො චාව්‍යවධානං යථෙච්ඡමඤ්ඤතරෙනාභිසම්බන්ධො අසඞ්ඛ්‍යාවිසෙසො පුබ්බපදවිසෙසනං චලොපොති ඉමානි යෙභුය්‍යෙන පයොජනානි, විභත්තිලොපො න හොති වාක්‍යෙ රඤ්ඤො, පුරිසොති, ඉතරත්‍ර රාජපුරිසොති, ව්‍යවධානං හොති වාක්‍යෙ රඤ්ඤො මාගධස්ස පුරිසොති, ඉතරත්‍ර රාජපුරිසොති, යථෙච්ඡමඤ්ඤතරෙනාභිසම්බන්ධො හොති වාක්‍යෙ රඤ්ඤො පුරිසො, පුරිසො රඤ්ඤොති, ඉතරත්‍ර රාජපුරිසොති, සඞ්ඛ්‍යාවිසෙසො භවති වාක්‍යෙ රඤ්ඤො පුරිසො, රඤ්ඤං පුරිසොති, ඉතරත්‍ර රාජපුරිසොති, පුබ්බපදවිසෙසනං හොති වාක්‍යෙ කොසලස්ස රඤ්ඤො පුරිසොති, ඉතරත්‍ර රාජපුරිසොති, චාලොපො හොති වාක්‍යෙ රඤ්ඤො පුරිසො ච ගාවො ච අස්සා ච, සමණස්ස ච බ්‍රාහ්මණස්ස ච ඛත්තියස්ස ච ගාවොති, ඉතරත්‍ර රාජපුරිසගාවස්සා, සමණබ්‍රාහ්මණඛත්තියානං ගාවොති යෙභුය්‍යෙන වෙතානි, සමාසෙපි හි ක්වචි න විභත්තිලොපො අමතං දදෙති ආදිසු, ව්‍යවධානං අපුත්තගෙය්‍යා ගාථීති ආදිසු, යථෙච්ඡමඤ්ඤතරෙනාභිසම්බන්ධො හොති ආහිතග්ගි අග්‍යාහිතොත්‍යාදිසු, පුබ්බපදවිසෙසනඤ්ච දෙවදත්තස්ස ගරුකුලන්ති ආදිසු, කිම්පනිමෙසං සුත්තාගතභාවමාගච්ඡන්තානමත්ථාභිධානං වාචනිකං, අථ සභාවප්පසිද්ධන්ති සභාවප්පසිද්ධමත්ථතො දෙසතො, යදි අඤ්ඤො ආදිසෙය්‍යුං, අනවත්ථානප්පසඞ්ගො සියා, අත්ථං හි නිද්දිස්සන්තා කෙනචි සද්දන්තරෙන නිද්දිසිතබ්බො සියා, තස්ස චාඤ්ඤෙන තස්ස චාඤ්ඤෙනාති කිමුච්චතෙ භවතා සභාවප්පසිද්ධමත්ථාභිධානන්ති, යතො අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි වුත්තො, අපච්චසංසට්ඨාදිකෙ ණණිකාදයොති න තෙ ආදිසන්ති, අථ ඛො තෙසං සද්දානං තෙසුචෙත්ථසු සමභිනිවිට්ඨානං නිමිත්තභාවෙනච්චාඛ්‍යාත* මාරද්ධං, තප්පතිරූපකං හෙතං, යදිදං පකතිප්පච්චයාදිවිභාගං දස්සෙත්වා නිප්ඵාදියමානං, න හි කෙනචි විත්තාසමුට්ඨිතස්ස වචීඝොසස්ස පකතිප්පච්චයාදිවිභාගවිකප්පනං යුත්තන්ති යදි සභාවප්පසිද්ධං,† කස්මා සබ්බස්ස අත්ථාගමො න හොතීති පච්චයන්තරවෙකල්ලත්තා, පරොපදෙසං හි සුත්වා ඉදමස්සාභිධානන්ති, සඞ්කෙතකරණමත්ථාධිගමනහෙතු, යදි තං විනාපි සබ්බසමත්ථාධිගමො සියා, කිං පරොපදෙසො කරිස්සති,‡ සො හි වදෙය්‍ය 'පුරත්ථිමතො

* නිමිත්තභාවෙනාඛ්‍යාත, මර
† සුත්තසද්දසභාවප්පසිද්ධං සිංහල
‡ කිරිස්සති, මරම්ම

සුරියො උග්ගච්ඡති, පච්ඡිමෙන අත්ථං ගච්ඡති, මධුරො ගුළො, ඛට්ටුකං සිඞ්ගිවෙර’න්ති, තෙන කිං වුත්තං සියා, තස්මා පරමත්ථමන පිධාවිත්වා ලොකසඞ්කෙතමත්තනිස්සිතම්පි වුත්තනයෙනත්ථාධිගමො වෙදිතබ්බො

අඤ්ඤථා මාගධිකස්ස වචනස්ස සභාවනිරුත්තිතාව න සම්භවෙය්‍ය, පුරිමපඤ්ඤත්ති පච්ඡිමපඤ්ඤත්තියඤ්ඤෙව අනුපපත්තිතො දිකං අට්ඨකථාවචනඤ්ච විරුද්ධං සියාති, වාචකකම්මත්තාසිද්ධානන්ත කෙචි ගෙ අනන්තකොළකපාණවිකාරෙහිපි සම්බන්ධගහණාබ්බතො තප්පකාසනවිට්ඨානං නානවඤ්ඤාතප්පසඞ්ගා සියාති සම්භාවිතබ්බනාති ඤ්ං තෙසං තෙ ශුත්තත්ථභාවමුපගච්ඡන්තා පජ්ජිත්වාවත්තනො අනෙඤ් ශුත්තාත්ථභාවමුපගච්ඡන්ති, අථ නෙති ඤ්ං තෙන යදිපජහිත්වාවත්තනො අනෙඤ් ශුත්තාත්ථභාවමුපගච්ඡෙය්‍යුං, රාජපුරිසමානෙහිති වුත්තෙ පුරිසමත්තස්සෙව ආනයනං භවෙය්‍ය, තථා වාසිඤ්මානෙහිති වුත්තෙ අපච්චමත්තස්සෙවානයනං, අථ අපජ්ජිත්වා වත්තනො අනෙඤ් ශුත්තත්ථභාවමුපගච්ඡෙය්‍යුං, උග්ගතමත්තවයස්ස විජ්ජමානත්තා බ්‍රහ්මවචනං සියාති කිමෙත් බාධෙය්‍යුන්ති* යදි පඨමෙ පජ්ජිත්වාවත්තනො අනෙඤ් ශුත්තත්ථභාවමුපගච්ඡෙය්‍යුං, බාලකං ශුත්තං, එවං හි ලොකෙ දිස්සති පුරිසො පරකම්මනි පවත්තමානො සකං කම්මං පජහතීති තං යථා තච්ඡකො රජකකම්මනි පවත්තමානො සකං තච්ඡකකම්මං පජහති, එවං ශුත්තං, යතො රාජසම්බන්ධපුරිසත්ථෙ වත්තමානො සකත්ථං පජහෙය්‍ය, වාසිඤ්සම්බන්ධෙ ච අපච්චත්ථෙති තතො ආනෙවුම්හා රාජපුරිසමානෙහිති වුත්තෙ පුරිසමත්තස්සෙවානයනං භවෙය්‍යාති ආදි වුත්තං, තථාපි න දොසො, පජහන්තොපි හි සො සකත්ථං නාච්චන්තං පජහති, යො පරත්ථවිරොධී සකත්ථො, තමෙවෙව තං යථා තච්ඡකො රජකකම්මනි පවත්තමානො තච්ඡකකම්මමත්තං පජහති, න හසිතලපිතකායචලිතාදීනි,† න චායමත්ථො පදත්ථවිරොධී විසෙසනං නාම, තස්මා න පජහති

අථ වා, අභියතො විසෙසනං භවති, තං යථා, තෙලසමො, දධිසමොති ආදීසු පරික්ඛීණෙ‡පි හි තෙලෙ දධිම්හි වාඤ්ජනතො විසෙසනං භවතීති විසම්භිදං නිදස්සනං, භවති හි තත්ථ සද්දප්පවත්තිනිමිත්තං, ඤ්චි යතො විසෙසනං සම්භවති, යදි හි එත අභෙදාභිසන්තපෙපඤ්චා නාළිකෙරජලලමොන පකාඩමෙලෙය්‍යුං, න සම්භවති විසෙසනන්ති අථ යථා ‘පුප්ඵචෙතියාවතං, පානීයසමො, භගතපච්ඡි, පසාදනසමුග්ග’න්ති ආදීසු පුප්ඵාදීසු අසති ච අපනීතෙසුපි විසෙසනං අභියතො සම්භවති, එවම්හාපීති න දොසො

අථ වා, රඤ්ඤොති වුත්තෙ සබ්බං තං සම්පජ්ජති, පුරිසොති වුත්තෙ සම්බන්ධො සාමී, ඉදානි රඤ්ඤො පුරිසමානෙහිති වුත්තෙ රාජපුරිසං නිවත්තෙතබ්බ අඤ්ඤත්ථ සාමිනි, පුරිසො රාජතො නිවත්තෙතාති

---

* කිමෙත් සාධෙය්‍ය සිහල † දම්සාදීහි මරමම
‡ පරිඤුණෙතක්පි පාඨො

අඤ්ඤෙසුපි පුරිසෙසු, එවමෙතස්මිං උභයතො බ්‍යවච්ඡින්නෙ යදි ජහාති, කාමං ජහාතු, න පනඤ්ඤා පුරිසමත්තස්සානයනං සම්භවති, තාව තෙසං යුත්තත්ථතා

අථ වා, යදි පනිමෙ නප්පජහිතවාචකත්තා අතො යුත්තත්ථතාව මුපගච්ඡෙය්‍යුං, බාහුල්‍යං යුත්තං, එවං හි ලොකෙ දිස්සති, කොචි භික්ඛු දුතියං භික්ඛං ලභිත්වා න පුබ්බං ජහාති. සච්චයොව ජහ තීති නනු අචොදිතා උභින්නමත්ථවයස්ස විජ්ජමානත්තා බහු වචනං සියාති වුත්තං, තථාපි න දොසො, කස්මා? න තාව පඨමා බහුවචනං පාපුණාති, න හි රාජා පඨමාසමන්නෙතො, නාපි ඡට්ඨීබහු වචනං, න හි පුරිසො ඡට්ඨීසමන්නෙතොති. නනු ච සො අභිහිතො අත්ථො අනන්තරගධපාටිපදිකත්ථො ජාතොති සබ්බසම්පි හි කම්මා දීනං කම්මාදිභාවවිනිම්මුත්තතා සුම්භාදිභාවො විය ලිඞ්ගත්ථභාවො සද්දා සහාභිහිතො, තස්මා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමාබහුවච නෙන භවිතබ්බමෙවාති. තන්න, සඞ්ඛාතසෙසත්තමත්තො, තස්මා අවයවසඞ්ඛ්‍යාවිකාරිතා විභත්තුප්පත්ති න හොති, යථා රුක්ඛාදි සද්දතො සාඛාදිභෙදමපෙක්ඛිත්වා බහුවචනුප්පත්තීති එවම නෙන යුත්තත්ථගහණෙන භින්නත්ථානමෙකත්ථීභාවො සමාසලක්ඛ ණන්ති වුත්තං හොති. භින්නත්ථානමෙකත්ථීභාවො සමාසලක්ඛණ න්ති චෙ, නීලුප්පලාදීසු කථං? නීලුප්පලාදීනං හි සද්දානං ගුණගුණී නං යෙව පකාසකත්තා තුල්‍යාධිකරණතා ච න සම්භවතීති කුතො යුත්තත්ථතා තප්පටිබද්ධසමාසසඤ්ඤා වා, න හි නීලාදිසද්දා ගුණී නං පටිපාදෙති, ගුණෙ නිරූළ්හත්තා, තථා හි, උප්පලස්ස නීලන්ති ආදිසු නීලාදිසද්දෙන ගුණංයෙව විඤ්ඤායති, අපි ච උප්පල ස්සති භෙදනිබන්ධන*ඡට්ඨීයොගතො රුක්ඛස්ස සාඛාති ආදිසු විය විනාපි වචනෙන භින්නාධිකරණතා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව, ගුණගුණී නඤ්ච භෙදෙ, න ච නීලන්ති වුත්තෙ ගුණීනො සම්බන්ධො සම්භ වතීති නීලසද්දස්ස ගුණවාචකතා යුත්තා; නීලසද්දාභිහිතස්ස හි නීලස්ස ගුණීහි පතිබද්ධත්තා තදබ්‍යභිචාරණතො† ච සම්භයත ගුණෙ ගුණීනොපි සම්බන්ධො නොති, ධමෙව සම්බන්ධතෙ අභි නො සම්බන්ධො විය, නාපි සඤ්ඤා වත්තුං එකත්තබලෙනෙව ගුණ ගුණීනො සම්බන්ධො හොතීති, න තථා වුච්චතීති, ගුණගුණී නොපි ගහණෙනාභිසම්භවතො. තථා හි; ගුණීයෙව ගුණෙනීති න සක්කා වත්තුං, එතෙනෙව ගුණගුණීවොහාරභාවතො, න වා නෙතස්සෙසෙසකත්තබලෙන ගහණං යුත්තං, එතෙනෙව විඤ්ඤාණස්ස නිරාකාරත්තගහණෙන අසම්භවතො, සම්බන්ධෙන සති ච තිඝා සභාවතා, කෙචි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සෙකක්ඛණෙ සබ්බධම්මා සබ්බාකාරෙනාරම්මණගච්ඡන්තීති වදන්ති, තෙසං තෙ සීවාපි එකක්ඛණෙයෙව සම්බන්ධතා, තථාපි තෙනෙවසත්තීසු සහාවිනො පජහන්ති, යදි හි පජහෙය්‍යුං, න සො භගවා සබ්බඤ්ඤූ සියා, එවම්පි චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්සාපි නීලුප්පලාදිසද්දානං තුල්‍යාධිකරණ

* ඡ්දනිබන්ධන, මරම   † සදබ්‍යභිචරණතො, මරම

තාව න සම්භවතීති කුතො පුග්ගලත්ථතාති, වුච්චතෙ, ඉධ සද්දා, අනන්තතො අත්ථං වදන්ති, තෙන සම්බන්ධා ච, තථා හි, ලාඛාරත්තම්පි රත්තසද්දෙන වුච්චති, තංසම්බන්ධං සුත්තං තංසම්බන්ධාපි එළිකා, එවං නීලාදිසද්දාපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතං නීලාදිසාමඤ්ඤං වදන්ති, තදධිට්ඨානගුණං, තප්පතිට්ඨිතඤ්ච, තථා උප්පලාදිසද්දාපි උප්පලත්තාදිසඞ්ඛාතං උප්පලාදිසාමඤ්ඤං වදන්ති, තදධිට්ඨානදබ්බඤ්ච, එවඤ්ච සති ජාතිදබ්බපදත්ථිකානම්පි න කොචි විරොධො සම්භවති, කෙචි හි යාව ජාතියා කිසථූලාදිසණ්ඨානභෙදෙන රස්සදීඝාදිපමාණභෙදෙන කාලසාමාදිවණ්ණභෙදෙන ච භින්නාසුපි ගොපිණ්ඩෙසු එකාකාරසම්බන්ධා බුද්ධි සඤ්ජායති, ථූලසණ්ඨානාදිසු* ගවස්සකාදීසු ච භින්නාකාරසම්බන්ධා බුද්ධි, සා ජාතිගුණකිරියායදිච්ඡාසද්දෙහි පකාසීයතීති සම්පටිච්ඡන්ති, තඤ්ච ජාති තෙසෙව ධුවමසම්බුද්ධසන්නියතන්ති දීපෙන්ති, සාමඤ්ඤනාමාති කෙචි, ආකතීති කෙචි, පකතීති කෙචි, විපරිණාමධම්මා විප්පයුත්තසඞ්ඛාරොති කෙචි, තථා පවත්තාඛණ්ඩසන්තානොති කෙචි, මෙත්තාදිවිසයසත්තපණ්ණත්ති විය අභින්නාකාරසම්බන්ධබුද්ධිවිසයො පණ්ණත්තිවිසෙසොති ච ආචරියා, තත්ථ පුරිමවාදිනං ගවාදිජාතිසද්දෙන පවත්තිනිමිත්තමත්තපෙක්ඛිත්වා ජාතියෙවාභිධීයති, පිණ්ඩො තදනුගතත්තා, නීලාදිගුණසද්දෙනාපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, ගුණදබ්බාදීනි තදනුගතත්තා, පචති භුඤ්ජතීතාදිනාපි කිරියාසද්දෙන පාකසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, අග්ගිඅලිම්පනථාලාරොපණොදකසෙචනාදිකා තදනුගතත්තා ඩුපෙසාතාදීහි යදිච්ඡාසද්දෙහිපි ඩුපසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, බාලකොමාරාදිභෙදෙන අනෙකාමිසො විනත ගතාදිභෙදෙන භින්නානි තදනුගතත්තාති වණ්ණෙන්තානං යදි සද්දා අත්ථතොයෙවත්ථං වදෙය්‍යුං, න තෙනානුගතා, තෙසං තදනුගතසාමඤ්ඤතො ගාවමානෙය්‍යන්ති වුත්තෙ ජාතිමත්තාපෙක්ඛ වාහදොහනප්පසඞ්ගො සියා, න ච ජාතිසමානෙතුං සක්කා, ගාවමා

අඞ්ගුලීහි පුරිසෙහි, එවමෙතස්මිං උභයතො බ්‍යවච්ඡෙදෙන සද්දි ජහාති, කාමං ජහාතු, න පනඩා පුරිසමත්තස්සානයනං සම්භවති, තාව තෙසං යුත්තත්ථතා.

අථ වා, යදි පනිමෙ තප්පජහිතබ්බාවත්තනෙන අනෙන යුත්තත්ථභාව මුපගච්ඡෙය්‍යුං, බාළ්හං යුත්තං, එවං හි ලොකෙ දිස්සති, කොචි හිත්වා දුතියං භික්ඛුං ලභිත්වා න පුබ්බං ජහාති. සච්චයොව ජය තීති තනු අවොචුම්හා උභිනතමත්ථවයස්ස විජ්ජමානත්තා බහු වචනං සියාති. වුත්තං, තථාපි න දොසො, කස්මා? න තාව පඨමා බහුවචනං පාපුණාති, න හි රාජා පඨමාසම්බන්ධො, නාපි ජහිබහු වචනං, න හි පුරිසො ජහිසම්බන්ධොති. නනු ච සො අභිහිතො අනත්ථා අනෙකාගධපාටිපදිකත්ථො ජාතොති සබ්බසම්පි හි කම්මා දීනං කම්මාදිභාවවිනිම්මුත්තො පුම්භාවාදිභාවො විය ලිඞ්ගත්ථභාවො සද්ද සන්නාරොපිතො, න හි "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමාබහුවච නෙන භවිතබ්බමෙවාති. තත්ථ, සඞ්ඛ්‍යාතසෙසකත්තාමත්ථො, තස්මා අවයවසඞ්ඛ්‍යාවිකාරිතා විභත්තුප්පත්ති න හොති, යථා රුක්ඛාදි සද්දතො සාඛාදිභෙදමපෙක්ඛිත්වා බහුවචනානුප්පත්තියන්ති එවම නෙන සුත්තත්ථග්ගහණෙන භින්නත්ථානමෙකත්ථිභාවො සමාසලක්ඛ ණන්ති වුත්තං හොති. භින්නත්ථානමෙකත්ථීභාවො සමාසලක්ඛණ න්ති චෙ, නීලුප්පලාදිසු කථං? නීලුප්පලාදීනං හි සද්දානං ගුණගුණී නං යෙව පකාසකත්තා තුල්‍යාධිකරණතා ච න සම්භවතීති කුතො යුත්තත්ථතා තප්පටිබද්ධසමාසසඤ්ඤා වා, න හි නීලාදිසද්දා ගුණී නං පටිපාදෙන්ති, ගුණෙ නිරූළ්හත්තා, තථා හි; උප්පලස්ස නීලන්ති ආදිසු නීලාදිසද්දෙන ගුණෙයෙව විඤ්ඤායන්ති, අපි ච උප්පල ස්සාති භෙදනිබන්ධන*ජහියොගතො රුක්ඛස්ස සාඛාති ආදිසු විය විනාපි වචනෙන භින්නාධිකරණතා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව, ගුණගුණී නම්භෙදෙ., න ච නීලන්ති වුත්තෙ ගුණිනො සම්බන්ධෙ සම්භ වතීති නීලසද්දස්ස ගුණවාචකතා යුත්තා; නීලසද්දාභිහිතස්ස හි නීලස්ස ගුණිනි පතිට්ඨිතත්තා තදබ්භිවරණතො† ච සම්බන්ධෙන ගුණෙ ගුණිනොපි සම්බන්ධො හොති, ධූමෙ සම්බන්ධෙන අග්ගි නො සම්බන්ධො විය., නාපි සක්කා වත්තුං එකක්ඛණෙයෙව ගුණ ගුණිනො සම්බන්ධො හොතීති, න තථා බුධගහිතොති, ගුණගුණී නොපි ගහණකාමසම්භවතො., තථා හි; ගුණීයෙව ගුණෙති න සක්කා වත්තුං, එකන්තෙව ගුණගුණීවොහාරභාවතො, න වා නෙකත්ථස්ස සන්තානක්ඛණෙ ගහණං යුත්තං, එකන්තෙව විඤ්ඤාණස්ස භින්නාරම්මණග්ගහණෙ අසමත්ථත්තා, සම්බන්ධෙන සති ච භින්න සභාවත්තා, කෙචි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙසෙකක්ඛණෙ සබ්බධම්මා සබ්බාකාරෙනාපාථමාගච්ඡන්තීති වණ්ණෙන්ති, තෙසං මතෙ සියාපි එකක්ඛණෙයෙව සම්බන්ධතා, තථාපි තෙනෙවගතිකං සභාවභෙදං පජහන්ති, යදි හි පජහෙය්‍යුං, න සො භගවා සබ්බඤ්ඤු සියා, එවමෙවං නානත්ථවාචකානං නීලුප්පලාදිසද්දානං තුල්‍යාධිකරණ

* භෙදනිබන්ධන. බරම   † තදබ්භිවරණතො. බරම

තාව න සම්භවතීති කුතො ඤාතබ්බාති, වුච්චතෙ, ඉහ සංඥා, අත්ථතො අත්ථං වදති, ඉතර සම්බන්ධිතව, තථා හි ; ලාබාරත්තම්පි රත්තසද්දෙන වුච්චති, තංසම්බන්ධිතං සුත්තං, තංසම්බන්ධිතාපි එළිකා, එවං නීලාදිසද්දෙපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතං නීලාදිසාමඤ්ඤං වදති, තදධිට්ඨානගුණං, තප්පටිබද්ධදබ්බඤ්ච, තථා උප්පලාදිසද්දෙපි උප්පලත්තාදිසඞ්ඛාතං උප්පලාදිසාමඤ්ඤං වදති, තදධිට්ඨානදබ්බඤ්ච, එවමත්ථා ජාතිදබ්බපදත්ථිකානම්පි න කොචි විරොධො සම්භවති, කෙචි හි යාය ජාතියා කිසථූලාදිසණ්ඨානභෙදෙන රසදීඝාදිපමාණභෙදෙන කාලසාමාදිවණ්ණභෙදෙන ච භින්නෙසුපි ගොපිණ්ඩෙසු එකාකාරසමවෙතා බුද්ධි සඤ්ජායති, ථූලපණ්ඩිතාදීසු* ගවසසකාදීසු ච භින්නාකාරසමවෙතා බුද්ධි, සා ජාතිගුණකිරියායදිච්ඡාසද්දෙහි පකාසීයතීති සමාචික්ඛන්ති, තඤ්ච ජාතිං, තෙසෙව ධුවමසමුප්පන්නිසතත් දීපෙන්ති, සාමඤ්ඤමාති කෙචි, ආකතීති කෙචි, පකතීති කෙචි, විපරීතාවිධෙය්‍යා විපපුත්තාසඞ්ඛාරෙති කෙචි, තථා පවත්තාබ්භසත්තාතොති කෙචි, මෙත්තාදිවිසයසත්තාපණ්ණත්ති විය අභින්නාකාරසමවෙතාබුද්ධිවිසයෙසා පණ්ණත්තිවිසෙසොති ච ආචරියා, තත්ථ පුරිමවාදීනං ගවාදිජාතිසද්දෙන පවත්තිනිමිත්තමත්තපෙක්ඛා ජාතියෙවාභිධීයති, පිණ්ඩො තදනුගතත්තා, නීලාදිගුණසද්දෙනාපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, ගුණදබ්බාදීනි තදනුගතත්තා, පචති භුඤ්ජතීත්‍යාදිනාපි කිරියාසද්දෙන පාකසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, අග්ගිඅලිම්පනතණ්ඩුලාරොපණොදකසෙචනාදිකා තදනුගතත්තා, ඩිත්ථොත්‍යාදීහි යදිච්ඡාසද්දෙහිපි ඩිත්ථසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, බාලකොමාරාදිභෙදෙන අත්තමෙකා විත්තගත්තාදිභෙදෙන භින්නානි තදනුගතත්තාති වණ්ණනානං සදි සංඥා අත්ථතොතාසෙවත්ථං වදෙය්‍ය, න තෙනානුගතං, තෙසං තදනුගතස්සාවචනතො ගාවිමානෙතජ්ති ඩුතො ජාතිමත්තාසෙස වාහනතපපචෙබ්ධා සියා, න ච ජාතිසමානෙතුං සක්කා, ගාවමා

අඤ්ඤෙසූහි පුරිසෙසු, එවමෙතස්මිං උභයතො බ්‍යවච්ඡෙදෙන යදි ජහාති, කාමං ජහාතු, න පනඩා පුරිසමත්තස්සාතයනං සම්භවති, තාව තෙසං යුත්තත්තා

අථ වා, යදි පනිමෙ තප්පජ්ජිතවාචකත්තෙන අතෙ‍ථ යුත්තත්ථභාව මුපගච්ඡෙය්‍යුං, බාල්‍යං යුත්තං, එවං හි ලොකෙ දිස්සති, කොචි භික්ඛු දුතියං භික්ඛං ලභිත්වා න පුබ්බං ජහාති සබ්බොයොව ජය තීති නනු අවොචුම්හා උභින්නමත්ථස්ස විජ්ජමානත්තා බහු වචනං සියාති වුත්තං, තථාපි න දොසො, කස්මා? න තාව පඨමා බහුවචනං පාපුණාති, න හි රාජා පඨමාසමත්ථො, නාපි ජීවබහු වචනං, න හි පුරිසො ජීවසමත්ථොති. නනු ච සො අභිහිතො අත්ථො අනන්තාගධපාටිපදිකත්ථො ජාතොති සබ්බසම්පි හි කම්මා දීනං කම්මාදිභාවවිනිම්මුත්තා පුම්භාවාදිභාවො විය ලිඞ්ගත්ථභාවො සද්දසන්නාහිතො, තස්මා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමාබහුවච නෙන භවිතබ්බමෙවාති තන්න, සඞ්ඛාතසෙසකත්තාමත්ථො, තස්මා අවයවසබ්බිකාරිතා විභත්තුප්පත්ති න හොති, යථා රුක්ඛාදි සද්දතො සාඛාදිභෙදමපෙක්ඛිත්වා බහුවචනානුප්පත්තීති එවම නෙන යුත්තත්ථගහණෙන භින්නත්ථානමෙකත්ථීභාවො සමාසලක්ඛ ණන්ති වුත්තං හොති භින්නත්ථානමෙකත්ථීභාවො සමාසලක්ඛණ න්ති චෙ, නීලුප්පලාදීසු කථං? නීලුප්පලාදීනං හි සද්දානං ගුණගුණී නං යෙව පකාසකත්තා තුල්‍යාධිකරණතා ච න සම්භවතීති කුතො යුත්තත්ථතා තප්පටිබද්ධසමාසසඤ්ඤා වා, න හි නීලාදිසද්දා ගුණි නං පටිපාදෙන්ති, ගුණෙ නිරූල්හත්තා, තථා හි, උප්පලස්ස නීලන්ති ආදීසු නීලාදිසද්දෙන ගුණෙයෙව විඤ්ඤායති, අපි ච උප්පල ස්සති භෙදනිබන්ධන*ජීවසොගතො රුක්ඛස්ස සාඛාති ආදීසු විය විනාපි වචනෙන භින්නාධිකරණතා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව, ගුණගුණී නඤ්ච භෙදෙ, න ච නීලන්ති වුත්තෙ ගුණීනො සම්බන්ධො සම්භ වතීති නීලසද්දස්ස ගුණවාචකත්තා යුත්තා නීලසද්දාභිහිතස්ස හි නීලස්ස ගුණීනි පතිට්ඨිතත්තා තදබ්‍යභිචරණතො† ච සම්බන්ධෙන ගුණෙ ගුණීනොපි සම්බන්ධො හොති, ධූමෙ සම්බන්ධෙන අග්ගි නො සම්බන්ධො විය, නාපි සඞ්ඛ්‍යා වත්තබ්බා එකක්ඛණෙයෙව ගුණ ගුණීනං සම්බන්ධො හොතීති, න තථා ධූමග්ගීනොති, ගුණගුණී නම්පි ගහණස්සාවිසම්භවතො තථා හි, ගුණීයෙව ගුණෙති න සඞ්ඛ්‍යා වත්තබ්බා, එකන්තෙසව ගුණගුණීවොහාරභාවතො, න වා එකත්ථෙ සකත්තබ්බෙන ගහණං යුත්තං, එකන්තෙසව විඤ්ඤාණස්ස භින්නාරම්මණග්ගහණෙ අසමත්ථතා, සම්බන්ධෙන සති ච භින්න සභාවතා, යෙන් සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙසකක්ඛණෙ සබ්බ ධම්මා සබ්බාකාරෙනාපාථමාගච්ඡන්තීති වදෙය්‍යන්ති, තෙසං තෙ සබ්බෙපි එකක්ඛණෙයෙව සම්බන්ධිතා, තථාපි තෙ නෙවන්තාතීය සභාවභෙදං පජහන්ති, යදි හි පජහෙය්‍යුං, න සො භගවා සබ්බඤ්ඤූ සියා, එවච්ච නීලාදිගුණත්ථවාචකානං නීලුප්පලාදිසද්දානං තුල්‍යාධිකරණ

* භෙදනිබන්ධන, චරවම
† තදබ්‍යභිචරණතො චරවම

තාව න සම්භවන්ති කුතො පුනානත්තානි, වුච්චතෙ, ඉහ සද්දා; අත්තනො අත්ථං වදන්ති, තෙන සමවෙතඤ්ච, තථා හි; ලාඛාරත්තම්පි රත්තසද්දෙන වුච්චති, තංසමවෙතං සුත්තං, තංසමවෙතාපි එළකා, එවං නීලාදිසද්දාපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතං නීලාදිසාමඤ්ඤං වදන්ති, තදධිට්ඨානගුණං, තප්පතිට්ඨිතදබ්බඤ්ච, තථා උප්පලාදිසද්දාපි උප්පලත්තාදිසඞ්ඛාතං උප්පලාදිසාමඤ්ඤං වදන්ති, තදධිට්ඨානදබ්බඤ්ච, එවඤ්ච සති ජාතිදබ්බපදත්ථිකාතම්පි න කොචි විරොධො සම්භවති, කෙචි හි ඤාය ජාතියා කිසථූලාදිසණ්ඨානභෙදෙන රස්සදීඝාදිපමාණභෙදෙන කාලසාමාදිවණ්ණභෙදෙන ච භින්නෙසුපි ගොපිණ්ඩෙසු එකාකාරසමවෙතා බුද්ධි සඤ්ජායති, ථූලසණ්ඨානාදීසු* ගවස්සකාදීසු ච භින්නාකාරසමවෙතා බුද්ධි, සා ජාතිගුණකිරියායදිච්ඡාසද්දෙහි පකාසීයතීති සමාචික්ඛන්ති, තඤ්ච ජාති, තෙසෙව ධුවමසම්බුසභිසන්ති දීපෙන්ති, සාමඤ්ඤතාමාති කෙචි, අකතීති කෙචි, පකතීති කෙචි, විපරිතාමධම්මො විප්පයුත්තසඞ්ඛාරොති කෙචි, තථා පවත්තමඛණ්ඩසන්තානොති කෙචි, මෙත්තාදිවිසයසත්තපණ්ණත්ති විය අභින්නාකාරසමවෙතබුද්ධිවිසයො පණ්ණත්තිවිසෙසොති ච ආචරියා, තත්ථ පුරිමවාදීනං ගවාදිජාතිසද්දෙන පවත්තිනිමිත්තමනපෙක්ඛිත්වා ජාතියෙවාභිධීයති, පිණ්ඩො තදනුගතත්තා; නීලාදිගුණසද්දෙනාපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, ගුණදබ්බාදීනි තදනුගතත්තා; පචති ගච්ඡතීච්චාදිනාපි කිරියාසද්දෙන පාකසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, අග්ගිඅලිම්පනථාලාරොපණොදකසෙචනාදිකා තදනුගතත්තා; ඩිත්ථොතිආදීහි යදිච්ඡාසද්දෙහිපි ඩිත්ථසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, බාලකොමාරාදිභෙදෙන අත්තමිසො විත්තගතාදිභෙදෙන භින්නානි තදනුගතත්තාති වණ්ණෙන්තානං යදි සද්දා අත්තනොයෙවත්ථං වදෙය්‍යුං, න තෙනානුගතං, තෙසං තදනුගතස්සාවචනතො ගාවමානෙය්‍යාති වුත්තෙ ජාතිමත්තස්සෙවානයනප්පසඞ්ගො සියා, න ච ජාතිසමානෙතුං සක්කා, ගාවමානෙහීති වුත්තෙ පිණ්ඩවානයනෙනා න වචනකරො සියා; සද්දා පන තෙනානුගතම්පි වදන්තීති පටිඤ්ඤාතා, තදා තෙසං න කොචි විරොධො., යථා හි; ඛීරාදිසමවෙතං ජලාදිකං ඛීරාදිරූපාපන්නං ඛීරාදිසද්දෙනාභිධීයතෙ, එවං ජාතිරූපාපන්නමෙවෙදං දබ්බගුණාදිකං තෙන තෙනාභිධීයති, කෙචි පන ජාතිසද්දෙහි දබ්බමෙවාභිධීයති, ඉතරෙ තු තබ්බිසෙසකා, යථා ගුළසද්දෙනාවුච්චමානොපි රසො සම්බන්ධකාරෙ ඨිතස්ස ජීවනාදුපාගිතමිලොපි ගුළලාවණාද්‍යත්ථං විසෙසෙති, එවං ජාත්‍යාදයොපි තෙන තෙන වුච්චමානාව තං තං දබ්බං විසෙසෙන්තීති අමඤ්ඤිංසු, තෙපි දබ්බානුගතත්තා ජාත්‍යාදීනං තෙන තෙනාභිධානවිච්ඡෙදො., අඤ්ඤථා පාණො න හන්තබ්බොති වුත්තෙ එකොයෙව පාණො න හන්තබ්බො සියා, අනන්තරෙ, තස්ස අනෙකම්පි තංසමවෙතම්පි සද්දා වදන්තීති වුච්චමානෙ න කොචි විරොධො සියා. එවමෙකසෙව

* ථූලසණ්ඨානාදිසු වර.

අඤ්ඤෙසු හි පුරිසෙසු, එවමෙතස්මිං උභයතො බාහුවච්ඡින්නෙන යදි ජහාති, කාමං ජහාතු, න පනඩා පුරිසමත්තස්සාභාවතො සම්භවති, තාව නෙසං යුත්තත්ථතා

අථ වා, යදි පනිමෙ තප්පජහිතබ්බාවත්තනෙන අඤ්ඤෙ යුත්තත්ථභාව මුපගච්ඡෙය්‍යුං, බාළ්හං යුත්තං, එවං හි ලොකෙ දිස්සති, කොචි භික්ඛු දුතියං භික්ඛං ලභිත්වා න පුබ්බං ජහාති සමයොව ජීයතීති නනු අවොචුම්හා උභින්නමත්ථවයස්ස විජ්ජමානත්තා බහුවචනං සියාති වුත්තං, තථාපි න දොසො, කස්මා? න තාව පඨමා බහුවචනං පාපුණාති, න හි රාජා පඨමාසමත්ථො, නාපි ඡට්ඨීබහුවචනං, න හි පුරිසො ඡට්ඨීසමත්ථොති. නනු ච සො අභිහිතො අත්ථො අනොනාගධපාටිපදිකත්ථො ජාතොති සබ්බසම්පි හි කම්මාදීනං කම්මාදිභාවවිනිම්මුත්තො පුම්භවාදිභාවො විය ලිඞ්ගත්ථභාවො සද්දසත්ථාභිහිතො, තස්මා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමාබහුවචනෙන භවිතබ්බමෙවාති. තන්න, සඞ්ඛ්‍යාතසෙසකත්තාමත්ථො, තස්මා අවයවසඞ්ඛ්‍යාවිකාරිතා විභත්තුප්පත්ති න හොති, යථා රුක්ඛාදිසද්දතො සාඛාදිභෙදමපෙක්ඛිත්වා බහුවචනානුප්පත්තියීති එවමනෙන යුත්තත්ථගහණෙන භින්නත්ථානමෙකත්ථීභාවො සමාසලක්ඛණන්ති වුත්තං හොති භින්නත්ථානමෙකත්ථීභාවො සමාසලක්ඛණන්ති චෙ, නීලුප්පලාදීසු කථං? නීලුප්පලාදීනං හි සද්දානං ගුණගුණීනංයෙව පකාසකත්තා තුල්‍යාධිකරණතා ච න සම්භවතීති කුතො යුත්තත්ථතා තප්පටිබද්ධසමාසසඤ්ඤා වා, න හි නීලාදිසද්දා ගුණීනං පටිපාදෙන්ති, ගුණෙ නිරූළ්හත්තා, තථා හි, උප්පලස්ස නීලන්ති ආදීසු නීලාදිසද්දෙන ගුණෙයෙව විඤ්ඤායන්ති, අපි ච උප්පලස්සති භෙදනිබන්ධන*ඡට්ඨීයොගතො රුක්ඛස්ස සාඛාති ආදීසු විය විනාපි වචනෙන භින්නාධිකරණතා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව, ගුණගුණීනඤ්ච භෙදෙ, න ච නීලන්ති වුත්තෙ ගුණීනො සමධිගමො සම්භවතීති නීලසද්දස්ස ගුණවාචකතා යුත්තා, නීලසද්දාභිහිතස්ස හි නීලස්ස ගුණොති පතිට්ඨිතත්තා තදභාභිවරණතො† ච සමධිගතෙ ගුණෙ ගුණීනොපි සමධිගමො හොති, ධූමෙ සමධිගතෙ අග්ගිනො සමධිගමො විය, නාපි සක්කා වත්තුං එකක්ඛණෙයෙව ගුණගුණීනො සමධිගමො හොතීති, න තථා ධූමග්ගිනොති, ගුණගුණීනොපි ගහණක්කමසම්භවතො තථා හි, ගුණීයෙව ගුණොති න සක්කා වත්තුං, එකසෙසව ගුණගුණීවොහාරභාවතො, න වා නෙකත්ථසෙසක්ඛණෙ ගහණං යුත්තං, එකසෙසව විඤ්ඤාණස්ස භින්නාරම්මණගහණෙ අසමත්ථත්තා, සමත්ථෙන සති ච භින්නසභාවත්තා, කෙචි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සෙකක්ඛණෙ සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙනාපාථමාගච්ඡන්තීති වණ්ණෙන්ති, තෙසං තෙ කිඤ්චාපි එකක්ඛණෙයෙව සමධිගතා, තථාපි තෙ නෙවත්තනියං සභාවභෙදං පජහන්ති, යදි හි පජහෙය්‍යුං, න සො භගවා සබ්බඤ්ඤූ සියා, එවමවචනාභිධානත්ථවාචකානං නීලුප්පලාදිසද්දානං තුල්‍යාධිකරණ

---

* ඡෙදසම්බන්ධක, මරම්ම † තදභාභිවරණතො, මරම්ම

තාව න සම්භවතීති කුතො ඤාණත්ථාති, වුච්චතෙ, ඉහ සද්දා, අත්තනො අත්ථං වදන්ති, තෙන සමවෙතඤ්ච, තථා හි ; ලාඛාරත්තම්පි රත්තසද්දෙන වුච්චති, තංසමවෙතං සුත්තං, තංසමවෙතාපි එළිකා, එවං නීලාදිසද්දොපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතං නීලාදිසාමඤ්ඤං වදති, තදධිට්ඨානගුණං, තප්පතිට්ඨිතදබ්බඤ්ච, තථා උප්පලාදිසද්දොපි උප්පලත්තාදිසඞ්ඛාතං උප්පලාදිසාමඤ්ඤං වදති, තදධිට්ඨානදබ්බඤ්ච, එවඤ්ච කත්වා ජාතිදබ්බපදත්ථිකානම්පි න කොචි විරොධො සම්භවති, කෙචි හි යාය ජාතියා කිසථූලාදිසණ්ඨානභෙදෙන රස්සදීඝාදිපමාණභෙදෙන කාලසාමාදිවණ්ණභෙදෙන ච භින්නෙසුපි ගොපිණ්ඩෙසු එකාකාරසමවෙතා බුද්ධි සඤ්ජායති, ථූලසණ්ඨානාදීසු* ගවස්සකාදීසු ච භින්නාකාරසමවෙතා බුද්ධි, සා ජාතිගුණකිරියායදිච්ඡාසද්දෙහි පකාසීයතීති සමාචික්ඛන්ති, තච ජාති, තෙසෙව ධුවමසම්බුසනීයන්ති දීපෙන්ති, සාමඤ්ඤනාමාති කෙචි, ආකතීති කෙචි, පකතීති කෙචි, විපරිනාමධම්මා විප්පයුත්තසඞ්ඛාරොති කෙචි, තථා පවත්තාබද්ධසන්තානොති කෙචි, මෙත්තාදිවිසයසත්තපණ්ණත්ති විය අභින්නාකාරසමවෙතාබුද්ධිවිසයො පණ්ණත්තිවිසෙසොති ච ආචරියා, තත්ථ පුරිමවාදීනං ගවාදිජාතිසද්දෙන පවත්තිනිමිත්තමපෙක්ඛා ජාතියෙවාභිධීයති, පිණ්ඩො තදනුගතත්තා, නීලාදිගුණසද්දෙනාපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, ගුණදබ්බාදීනි තදනුගතත්තා, පචති ගච්ඡතිච්චාදිනාපි කිරියාසද්දෙන පාකසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, අග්ගිආලිම්පනථාලුක්ඛෙරපණොදකසෙචනාදිකා තදනුගතත්තා, ඩිත්ථාදීහි යදිච්ඡාසද්දෙහිපි ඩිත්ථසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, බාලකොමාරාදිභෙදෙන අනන්තමෙසො විත්තගතාදිභෙදෙන භින්නානි තදනුගතත්තාති වණ්ණන්තානං යදි සද්දා අත්තනොයෙවත්ථං වදෙය්‍යුං, න තෙනානුගතං, තෙසං තදනුගතස්සාවචනතො ගාවමානෙහීති වුත්තෙ ජාතිමත්තස්සෙවානයනප්පසඞ්ගො සියා, න ච ජාතිසමානෙතුං සක්කා, ගාවමානෙහීති වුත්තෙ පිණ්ඩවානයනෙනතො න වචනකරො සියා, යදා පන තෙනානුගතම්පි වදන්තීති පටිඤ්ඤාතා, තදා තෙසං න කොචි විරොධො, යථා හි, ඛීරාදිසමවෙතං ජලාදිකං ඛීරාදිරූපාපන්නඛීරාදිසද්දෙනාභිධීයතෙ, එවං ජාතිරූපාපන්නමෙවෙදං දබ්බගුණාදිකං තෙන තෙනාභිධීයති, කෙචි පන ජාතිසද්දාදීහි දබ්බමෙවාභිධීයති, ඉතරෙ තු තබ්බිසෙසකා, යථා ගුළසද්දෙනාවුච්චමානොපි රසො, සම්බන්ධකාලෙ ඛීරස්ස ජිව්හාපත්තමත්තොපි ගුළලාපනතාඤ්ඤාති විසෙසෙති, එවං ජාත්‍යාදයොපි තෙන තෙනාවුච්චමානාව තං තං දබ්බං විසෙසන්තීති අමඤ්ඤිංසු, තෙපි දබ්බානුගතත්තා ජාත්‍යාදීනං තෙන තෙනාභිධානමිච්ඡන්ති, අඤ්ඤථා පාණෙ න හන්තබ්බොති වුත්තෙ එකොයෙව පාණො න හන්තබ්බො සියා, තෙනෙතරෙ, තස්සා තෙසම්පි තංසමවෙතම්පි සද්දා වදන්තීති වුච්චමානෙ න කොචි විරොධො සියා එවමෙකෙසෙව

---

* ථූලසණ්ඨානාදීසු වර

සද්දස්ස අත්තනො අත්ථස්ස තංසම්බන්ධතස්ස ච දීපනතො හොතෙව නීලුප්පලාදීනං තුල්‍යාධිකරණතාති, කොචි නිවාරෙති තෙසං සුත්තත්ථාය චෙව තනානිස්සිතසමාසස්සාභාවස්ස ච නනු ච භො තුල්‍යාධිකරණභාවො* විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො ච අත්ථතො සද්දතො චොපපරික්ඛියමානො න නිජ්ඣානක්ඛමො තථා හි, අත්ථතො තාවුපපරික්ඛියමානො න නිජ්ඣානක්ඛමො, නීලසද්දො හි නීලජාතිමයි වා වත්තෙය්‍ය, තදනුගතගුණදබ්බෙසු වා තදුප්පලසද්දොපි දබ්බජාතියං වා තත්ථ යදි තාව ගුණජාතියා ච දබ්බජාතියා ච පරිග්ගහො කතො භවෙය්‍ය, න විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො භවෙය්‍ය ජාතියා අනිලතතා, නාපි තුල්‍යාධිකරණතා භින්නානං ජාතීනං ගුණදබ්බානමධිකරණතා අථ ගුණජාතියා උප්පලදබ්බස්ස ච පරිග්ගහො කතො භවෙය්‍ය, න විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො භවෙය්‍ය, ගුණගුණීනො විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවුපගමනතො, න ච ගුණජාතියා ගුණං ඨපෙත්වා දබ්බස්ස විසෙසනං යුත්තං, නාපි තුල්‍යාධිකරණතා ජාතිදබ්බානමධිකරණස්ස අඤ්ඤස්සාසම්භවතො, අථ ගුණස්ස දබ්බජාතියා ච පරිග්ගහො කතො භවෙය්‍ය, සියා තුල්‍යාධිකරණතා උභින්නං දබ්බසන්නිස්සිතත්තා, විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො පන න සම්භවති, උභින්නමෙකස්සෙව දබ්බභෙදං පච්චපච්චාසන්නතො, ගුණජාතීනම්පි පරොපකාරස්ස සංවත්තනතො, අථ ගුණදබ්බානං පරිග්ගහො කතො භවෙය්‍ය, සියා විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො න තුල්‍යාධිකරණතා, ගුණදබ්බානමඤ්ඤස්ස අධිකරණස්සාසම්භවතො අථාපි නීලදබ්බස්ස උප්පලජාතියා ච පරිග්ගහො කතො භවෙය්‍ය, භවෙය්‍ය විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො, තුල්‍යාධිකරණතා තු න සම්භවති උභින්නමධිකරණස්ස අඤ්ඤස්සාභාවතො අථාපි සියා භින්නානං දබ්බානං පරිග්ගහොති, න විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො සම්භවති, ගුණගුණීනො විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවසම්භවතො, නාපි තුල්‍යාධිකරණතා, තබ්බත්තිවුත්තස්ස අඤ්ඤස්සාධිකරණස්සාභාවතො, එවං තාවත්ථතො විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො තුල්‍යාධිකරණභාවො ච න නිජ්ඣානක්ඛමොති, සද්දතොපි න නිජ්ඣානක්ඛමො කථං? සද්දස්ස හි විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො අත්ථකතො භවෙය්‍ය, නාත්ථකතො, න හි සකො සද්දො විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවමනුභවති, අථ ඛො විසෙසනත්ථෙ වත්තමානො විසෙසනං, විසෙසිතබ්බත්ථෙ වත්තමානො විසෙසිතබ්බන්ති අත්ථවාරකං† විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවමනුභවිත්වා සකො තුල්‍යාධිකරණභාවමනුභවෙය්‍ය අථ කිමත්ථං විසෙසනවිසෙසිතබ්බං වා පරිග්ගහෙත්වා සද්දස්සත්ථවාරකො විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො භවතා පරිකප්පිතො යදි තාව ගුණදබ්බාභිධෙය්‍යස්ස, තස්ස ගුණවත්තිතො දබ්බවත්තිතො ච තුල්‍යාධිකරණතා, එකවිභත්තිතා ච තස්සාපි සම්භවතො, 'පටස්ස නීලො'ති යථා, අථ ජාතිගුණාභිධායකස්ස, එවම්පි ජාතිගුණානං විසෙසන

* නනු සද්දා තුල්‍යාධිකරණභාවො මරම්ම † වාරිකං මරම්ම

විසෙසිතබ්බභාවාභාවතො *තන්දීපකානං විසෙසනවිසෙසිතබ්බ භාවො දූරතරවත්ති, භින්නාධිකරණතා ච වුත්තනයෙනෙව සම්භවති, අථ ගුණජාතිදබ්බජාතිවාචකස්ස; උභින්නම්පි ජාතීනං දූරපගතො විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො භින්නාධිකරණභාවො ච නාදීසොව, එවං සද්දතොපි විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො තුල්‍යාධිකරණභාවො ච න නිජ්ඣානක්ඛමොති

තයෙවමුභින්නං සද්දානං තුල්‍යාධිකරණභාවං විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවමෙවෙත සංවණ්ණෙන්ති, කථමුප්පලසද්දෙ පවත්තමානො සබ්බුප්පලපරිග්ගාහරූපෙන පවත්තති, නීලසද්දෙ පවත්තමානො විසිට්ඨාකාරාවග්ගාහරූපෙන† තං පරිච්ඡින්දතීති තෙන ධම්මෙන විසෙසනතා නීලසද්දස්ස විසෙසිතබ්බභාවො ච උප්පලසද්දස්ස සම්භවති, එකස්මිංයෙව වත්තනතීති තුල්‍යාධිකරණතා සද්දානන්ති අයෙත්ථ සම්භාවිතබ්බානන්ති ජාතිපරිහාරණං උභොපි දබ්බං, සං රූපං දබ්බං උපසජ්ජනීභූතං දබ්බපවත්තං, තදෙව විසෙසනභාවෙන නීලසද්දෙ සම්භණාති; යථා සුකෙසා කඤ්ඤාති දබ්බවුත්තිතොපි ගුණමුඛෙන දබ්බවචනතො ගුණසද්දොති වුච්චන්ති, එවමුපසඩ්ඪනාදබ්බාපි විසෙසනන්ති වුච්චති, තස්මා අත්ථවාරකොව විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවොති, අඤ්ඤෙ මඤ්ඤන්ති උභයගුණදබ්බ කිච්චෙයෙවත්ථභාගං සද්දෙ ගණ්හාති, යථා දූරට්ඨෙ දබ්බමත්තෙ සම්බන්ධගතෙ වත්තා භවති, සම්බන්ධගතො මෙ ගොණො, න තු ජානාමි සුකෙසා කඤ්ඤා වෙති, එවං සන්තෙපි දබ්බස්ස ගුණයොගෙ දබ්බකදෙස පරිග්ගාහිකා බුද්ධි සඤ්ජායති, එවං නීලසද්දොපි නීලයොගමත්තමුපාදය වත්තති, තබ්බෙතුප්පලාදයො ගහිතා, නාපි පරිච්චත්තා, එවමුප්පලසද්දොපි ජාතියොගමත්තමුපාදය වත්තති, න නීලාදයො ගණ්හාති, නාපි පරිච්චජති වා, තයෙවං භින්නානි අත්ථරූපානි ඉදම්ති සබ්බනාමෙන පරාමසියමානෙ අත්ථෙ රූපපුඤ්ඤසමුත්තෙ විය සමූහෙ සංසිලෙසමාපජ්ජන්ති, නීලමුප්පලමෙවෙදං දබ්බන්ති., තදා සද්දභෙදතො භින්නමෙකං දබ්බං ‡දබ්බවිසෙසනං විසෙසිතබ්බඤ්ච හොති, අධිකරණඤ්ච, යථා වෙහාසෙන ගච්ඡන්තිමස්ස වාක්‍යස්සත්ථො ඛෙත්තිමස්ස පදත්ථො භවති, එවමෙසො වාක්‍යත්ථො සන්තො සමාසපදත්ථො භවතීති අභිධම්මටීකාකාරොපි ඉමමෙවත්ථං චෙතසි සමාධාය, විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවතො විසෙසනත්ථසාමඤ්ඤත්ථපරිග්ගාහෙන සමානෙ අත්ථෙ සද්දභෙදප්පභෙතා පවත්ති අනුමතාති, තාසානුමතියා තදනුරූපව සිද්ධො එසො වොහාරොති, අඤ්ඤෙ මඤ්ඤන්ති උභයරූපෙපෙයෙවත්ථත්ථො සන්නිවිසන්ති නීලමුප්පලමෙවෙදං නීලුප්පලම්ති, යථා සුකෙසා කඤ්ඤා වාසං ථිරො සබ්බලොති, යස්මිං තුභයසද්දෙ අත්ථෙ අවිභාගමාපජ්ජමානා සන්නිවිට්ඨා විය අත්ථා භවන්ති, තං තෙ

* ජාතිසං. ගුණසං. විසෙසනං විසෙසිතබ්බභාවාභාවතො මරම්ම
† විසිට්ඨාකාර පරිග්ගාහරූපෙන මරම්ම
‡ ජාතිදබ්බවචනං, සීහල

සමධිකරණන්ති සද්දත්ථමෙවොපනිස්සාය භෙදධීනතො වොහාරෙ සම්පවත්තන්ති ; යථා සිලාපුත්තකස්ස සරීරන්ති , සරීරරූපස්ස හි තස්ස සිලාපුත්තකසද්දෙන අනභිධානං සිලාපුත්තකරූපස්ස ච සරීරසද්දෙන, එවං නීලරූපස්ස තසෙසවත්ථුස්ස උප්පලසද්දෙනානභිධානං, උප්පලරූපස්ස ච නීලසද්දෙනෙති. අඤ්ඤෙ මඤ්ඤන්ති නීලසද්දො වෙණුප්පලවුත්තියෙවාධිප්පෙතො, උප්පලසද්දොපි නීලවුත්තියෙව, බහවො හි සද්දා නීලාදයො ච උප්පලාදයො ච, යෙ වෙත්ථ විසෙසසද්දා, තෙ සබ්බකාලං විසෙසසද්දාව, යෙ ච සාමඤ්ඤසද්දා, තෙපි සබ්බකාලං සාමඤ්ඤසද්දාව , යථා ගච්ඡතීත්‍යෙකං නාමපදමෙකමාඛ්‍යාතං, ගච්ඡතොති ච එකො කිතකො අපරෙ රුළ්හිසද්දා, සතිපි විසෙසසද්දත්ථෙ පටිපත්තාපටිපත්තා* සුතිසාමඤ්ඤතො තබ්බිසයබුද්ධිනුප්පාදෙති විනා අත්ථප්පකරණසද්දන්තරාභිසම්බන්ධෙන , තථා හි, ගච්ඡති පතිට්ඨිතන්ති වුත්තෙ සතනාම්‍යන්තං නාමපදන්ති විඤ්ඤායති, ගච්ඡති තිසෙසාති වුත්තෙ පනාඛ්‍යාතපදන්ති, තථා ගච්ඡතො භයතො පතිතොති වුත්තෙ කිතන්තොති† විඤ්ඤායති, ගච්ඡතො පණ්ණපුප්ඵාදීනි නිපතන්තීති වුත්තෙ රුක්ඛවාචකො රුළ්හිසද්දොති , එවම්භාපි *නීලන්ති වුත්තෙ සුතිසාමඤ්ඤතො න පටිපජ්ජති පටිපත්තා විසෙසං,* තථුප්පලසද්දෙ පයුජ්ජමානෙ නියමෙති, සො පනාජ්ඣාචාපත්තියමානුවාදනමඤ්ඤතරම්පි න කරෙති, අජ්ඣාචාපං තාව න කරොති, විසිට්ඨවුත්තිනොපසෙවොපාදනතො, නියමම්පි න කරෙති, තසෙසවාභියතත්තා, අනුවාදෙපි න හොති, තසෙසවත්ථුස්ස පුනප්පුනාධිගමාභාවා, යත්ථ පනානුවාදෙ, තත්ථ සොයෙවත්ථො පුනප්පුන විඤ්ඤායති , යථා ඉන්දො සක්කො පුරින්දදොති, නෙහ තථා, තස්මා පටිපත්තිනොයං සම්බොධනොපායොති විඤ්ඤෙය්‍යොති අඤ්ඤෙ මඤ්ඤන්ති නීලනත්ථංනූනාධිකභාවමනපෙක්ඛමානං පවත්තිනිමිත්තසාමඤ්ඤතො සබ්බත්ථෙව පවත්තනසමත්ථං වචනන්තරෙන විසිට්ඨෙ විසයෙ සන්නිධීයතීති අඤ්ඤෙ මඤ්ඤන්ති සදෙව නීලසද්දො නීලනිමිත්තං නීලත්තං ගණ්හාති, තථා සබ්බෙපි තන්නිස්සයෙ ච තංරූපාපන්නෙනාදබ්බගුණෙ ගණ්හාති, එවමුප්පලසද්දොපි ජාති විය ගුණං තන්නිස්සයං පකාසෙති, තෙ පන රාජ පුරිසොති ආදයො විය අඤ්ඤමඤ්ඤං පරිච්ඡින්දන්තීති භවතොවම්බ්‍රාහ්මණාදීනං කථං යුත්තත්ථතා ? යතො තෙ පටිලද්ධසමාසසඤ්ඤා භවෙය්‍යුං, අබ්‍රාහ්මණෙති ආදිසු හි බ්‍රාහ්මණාදිපදානං නෙතිමිනා නිපාතපදෙන අභිසම්බන්ධො න භවතීති, විරුද්ධතා කුතො යුත්තත්ථතා, තප්පටිබද්ධසමාසසඤ්ඤාව , තථා හි, බ්‍රාහ්මණාදිපදෙන දෙසකාලභෙදවිච්ඡින්නස්ස බ්‍රාහ්මණාදිතො පදත්ථස්සාභිධානං, න ච තාදිසස්ස බ්‍රාහ්මණාදිපදත්ථස්ස සාමඤ්ඤාභාවපටිපාදනං යුත්තං, න හි බ්‍රාහ්මණාදිපදතො සබ්බද සබ්බත්ථ නත්ථීති සක්කා සච්චවාදිනා වත්තුං , අථාපි සියා බ්‍රාහ්මණාදිපදත්ථමබ්‍රාහ්මණාදිසු

* පටිපත්තා සීහල † කිතකො මරම්ම

බ්‍රාහ්මණාදිසද්දෙ න වදති, තදා පන අසතො පටිසෙධවිධානම යුත්තං, එවං පදත්ථස්ස බ්‍රාහ්මණාදිනො පටිසෙධෙන සම්බන්ධාභාවා අසති යුත්තත්ථභාවෙ කථං සමාසසඤ්ඤාති. තත්ථෙකෙ සංවණ්ණයන්ති පරපටිපාදනත්ථං සබ්බදා සද්දප්පයොගො යදි පරස්ස කදාචි මිච්ඡාඤාණමුප්පජ්ජිතා භවෙය්‍ය, අබ්‍රාහ්මණෙපි කිරියාගුණසණ්ඨානාදීහි තංසදිසත්තමාගම්ම බ්‍රාහ්මණොයමිති, තදා වත්තා පටිසෙධං විදධාති නායං බ්‍රාහ්මණොති, න පන අඤ්ඤථා, තතො සබ්බස්සෙව පටිසෙධවාක්‍යස්ස පටිසෙධානුවාදෙන* පටිසෙධො විධීයති පරස්ස මිච්ඡාඤාණං සමාචික්ඛිතුං, යො තයා බ්‍රාහ්මණොති ගහිතො, න සො තථෙවෙති. එවඤ්ච කත්වා අබ්‍රාහ්මණෙන විසදෙසතෙපි තස්මිං බ්‍රාහ්මණසුතිප්පයොගො වත්තුනො උප්පජ්ජති යතොපරෙනායං බ්‍රාහ්මණොති ගහිතො, තදනුවාදෙ ච පටිසෙධවිධානාය වත්තුනා කරියති, අතො පරාධිප්පායෙන යුත්තොව වත්තුනො තත්‍රබ්‍රාහ්මණෙපි බ්‍රාහ්මණසුතිප්පයොගො, තදෙව ච පරෙන අබ්‍රාහ්මණෙපි බ්‍රාහ්මණොති ගහිතො, තස්මිං පරාධිප්පායෙන බ්‍රාහ්මණසුතිප්පයොගං කත්වා වත්තා පරස්ස මිච්ඡාඤාණමාචික්ඛිතුං පටිසෙධං විදධාතීති අතො භවත්වෙවං, පටිසෙධිතබ්බ†පටිසෙධවාචිනං යුත්තත්ථතා යතො, තෙ පටිලද්ධසමාසසඤ්ඤා භවෙය්‍යුන්ති යදි පන පරෙන අබ්‍රාහ්මණෙපි බ්‍රාහ්මණසුතිප්පයුත්තා භවෙය්‍ය, ඉතරෙන තස්සෙව පටිසිද්ධෙ අබ්‍රාහ්මණෙපි බ්‍රාහ්මණො භවෙය්‍ය අථ ච පන බ්‍රාහ්මණොති බ්‍රාහ්මණසදිසාදිකෙසෙව නිරූළ්හො, තස්මා යථා ගය්හමානෙ න විරුජ්ඣති, තථා ගහෙතබ්බං, අයමෙත්ථ සුන්දරතරො විනිච්ඡයො, බ්‍රාහ්මණසද්දස්ස බ්‍රාහ්මණබ්‍රාහ්මණසදිසබ්‍රාහ්මණාදිභාවසමාචික්ඛණං න වාචනිකං, අථ ඛො සභාවප්පසිද්ධං, සමුද්දොති පවත්තො සද්දො අවයවෙපි දිස්සති, 'රුක්ඛං ඡින්දති, පටො දඩ්ඪොති' යථා, එවං තපො සුති ච යොනි ච එතං බ්‍රාහ්මණකාරණන්ති වුත්තෙසු බ්‍රාහ්මණකාරණෙසු‡ පවත්තමානො බ්‍රාහ්මණසද්දො යස්මිංකොපි සම්භවති, තත්‍රාපි සම්පවත්තතීති, තථා තදභාවතබ්බිරහදීසු ච, අනෙකවිධං හි සද්දානම්පෙත්ථ පවත්තිනිමිත්තං, කොචි තප්ඵලත්තා තබ්බොහාරං ලභති, 'උප්පන්නං හොති පඨමං ඣානං පඨවිකසිණන'න්ති ආදීසු කොචි ඵලවසෙන තබ්බොහාරං ලභති, 'සෙම්හො ගුළො' ත්‍යාදීසු කොචි ඨානවසෙන, 'මඤ්චා ඝොසන්ති' ත්‍යාදීසු කොචි සණ්ඨානාදීහි තංසදිසත්තා, 'සීහොයං පුරිසො' ත්‍යාදීසු කොචි ගුණවසෙන, 'නීලොයං පටො' ත්‍යාදීසු කොචි තද්ධම්මවසෙන, 'සසවිසාණ'න්ති ආදීසු එවමනෙකවිධං පවත්තිනිමිත්තමාගම්ම බ්‍රාහ්මණසද්දස්ස යථාවුත්තත්ථෙසු පවත්තිසම්භවා සභාවප්පසිද්ධස්ස තදත්ථපරිදීපනං, සභාවප්පසිද්ධන්ති චෙ? කිං නිපාතො කරිස්සති,§ යතො, තදත්ථාවිකරණත්ථං පයුජ්ජිය, අතො නිපාතප්පයොගොයෙවා නත්ථකොති තතන, තෙන තදත්ථානුපලබ්භනතො; යථා

* පටිසෙධිතසානුවාදෙන සීහල
† භවතොව පටිසෙධිතබ්බා සීහල
‡ බ්‍රාහ්මණකාරණකාරණෙසු සීහල
§ කිරියාදි මරම්ම

සම්බන්ධන්තරෙ පටාදිදස්සනං පදීපනිමිත්තං, තථා තදත්ථාධිගමො නිපාතහෙතුකො, අතොයපෙතස්සත්ථස්සාවිකරණත්ථං සදිසාදිවාචකො නෙති නිපාතො පයුජ්ජති, න ච බ්‍රාහ්මණොති වුත්තෙ සබ්බ සබ්බගො හොති, බ්‍රාහ්මණසද්දො හි කෙවලො බ්‍රාහ්මණෙස්ව පාකටො, භූසද්දො විය සත්තායං අඤ්ඤෙන සම්බන්ධෙ සති ඉතරෙසං විසුං වචනසමත්ථතා න කෙවලස්ස භූසද්දස්සෙවාත්වි සාදියොගෙ අනුභවනාභිභවනාදින බ්‍රාහ්මණසද්දස්ස චෙව න නිපාතස්ස ච සබ්බස්සපි සදිසාදීනං පටිපාදනෙ සමත්ථතා, කථම බ්‍රාහ්මණොති වුත්තෙ සදිසාදීනමඤ්ඤතරස්ස සමධිගමොති පකරණාදිවසෙන පකරණසංකෙතවිප්පයොගසාහචරිය*විරොධකාලත්ථාදිවසෙන හි සාමඤ්ඤසද්දානමත්ථවිසෙසපටිපත්ති

පකරණවසෙන තාව, දූතසාලායං ඨත්වා අස්සං ආනෙහීති වුත්තෙ දළිඤ්ඤෙති විඤ්ඤායති, සඞ්ගාමට්ඨානෙ හයොති, සංයොගවසෙන සවච්ඡධෙනුමානෙහීති වුත්තෙ ගාවීති විඤ්ඤායති, න වළවා විප්පයොගවසෙන අවච්ඡං ධෙනුමානෙහීති වුත්තෙ වළවාති විඤ්ඤායති, න ගාවී සාහචරියවසෙන සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාති වුත්තෙ සාරිපුත්තොති ධම්මසෙනාපතීති විඤ්ඤායති, න හත්ථො සාරිපුත්තො, විරොධවසෙන කුසලාකුසලානීති වුත්තෙ කුසලන්ති ඉට්ඨවිපාකධම්මො ච විඤ්ඤායති, නානෙජ්ජකො, කොචි කාලවසෙන පාතො පීතාති වුත්තෙ යාගූති විඤ්ඤායති, න වාරුණී, අත්ථවසෙන සීහො ගායතීති වුත්තෙ එවංනාමකො පුරිසොති විඤ්ඤායති න මිගරාජා අයමෙවාචරියස්සාධිප්පායො

‘ උභෙ තප්පුරිසා තිමස්ස හි කම්මධාරයදිගුභූතෙ විසයෙ දසෙසෙ ‘නා අබ්‍රාහ්මණොනාදිනි දසෙසති † ‘සසවිසාණං උදුම්බරපුප්ඵං ඛපුප්ඵං වඤ්ඣාපුත්තො තාදීනං කථං සුත්තත්ථතා, යතො තෙ පටිලද්ධසමාසසඤ්ඤා භවෙයුං, න හි සසාදීනං විසාණාදිහි සම්බන්ධො සම්භවති, තදා‡ විහතත්ථපත්තපිසෙව න සම්භවති, කුතො සමාසවිහතා, න හි විසාණාදීනමඤ්ඤො සම්භවති, යතො ලිඞ්ගත්ථාදිමපෙක්ඛිත්වා විභත්තුප්පත්ති සියාති තතන, කුසලා රූපං චක්ඛුමාතාදිනි විය අඤ්ඤමඤ්ඤසම්බන්ධරහිතානිපි වාක්‍යවයවගතෙන§ පදනෙන සාත්ථකානි පදානි භවන්ති, න හි සසාදිහි සම්බන්ධාභාවෙපි විසාණාදිසද්දානමත්ථසුඤ්ඤතා සම්භවති, විසාණාදිසද්දාභිධෙය්‍යස්සත්ථස්ස පච්චක්ඛං සමධිගච්ඡතොති එවං විභත්තුප්පත්තිසම්භවෙපි සම්බන්ධාභාවතො සසාදීනං විසාණාදිහි සමාසසඤ්ඤා න සම්භවතීති තම්පි න නිජ්ඣානක්ඛමං, යදි හි පරස්ස සසවිසාණමත්ථීති මිච්ඡාඤාණමුප්පන්නං භවෙය්‍ය, තදා තං නිදස්සෙතුං සසවිසාණං නත්ථීති පටිසෙධවිධානාය වත්තුනො පයොගො සඵලො භවෙය්‍ය, තාදිසුථා යදා චෙවං පරාධිප්පායෙන සසවිසාණමත්ථීති, තදෙවාරබ්භ වදතො පටිසෙධො විධීයතීති

* හාචාචරිය මරම්ම
† දසෙසති සීහල
‡ තනු ච සීහල
§ වාක්‍යාවයවෙන, මරම්ම

කථං පරාධිප්පායෙන සසවිසාණමිති සම්බන්ධො න භවෙය්‍ය, යස්ස ච සසස්ස විසාණම්පත්ථීති කප්පනා, සො සසවිසාණමිති සමාසම්පි කරෙය්‍ය, අතො තදධිප්පායෙන සසවිසාණමිති පයොගං කත්වා නත්ථීති පයොගො පටිසෙධවිධානාය වදතො උපපජ්ජතීති කථමයුත්තත්ථතාති භවෙච්චං, යදා තු සසවිසාණසදිසමෙතන්ති පයොගො, තදා කථං යුත්තත්ථතාති තදාපි විසාණාභාවෙපි විසාණසුතිප්පවත්තනතො න කොචි විරොධො සසානං හි විසාණාභාවෙපි විසාණධම්මත්තා විසාණසද්දෙන වත්තුං, අතො විසාණාභාවෙන සසස්ස සම්බන්ධොපලබ්භනතො භවතෙවෙව යුත්තත්ථතා, තෙන ච සසවිසාණසදිසමෙතන්ති* පදත්ථො සම්භවතීති භවෙච්චං, චන්දසමාසෙ කථං, අඤ්ඤත්ථ හි පුබ්බුත්තරඤ්ඤපදත්ථස්ස විසෙසිතබ්බස්ස සමධිගමසම්භවා උත්තරපුබ්බස්ස පදත්ථස්ස ච විසෙසකත්තා යුත්තත්ථාවෙකත්ථීභාවො උභයපදත්ථපධානෙ පන චන්දෙ කථමෙකත්ථීභාවො සියාති එකක්ඛණෙයෙවත්ථසාධාරභාවතො, යථා පටාදිසද්දානමනෙකක්ඛරානම්පි එකක්ඛණෙයෙවත්ථසාධාරභාවමුපයන්තීති එකත්ථීභාවතනි, එවමනෙකානිපි පදානි එකක්ඛණෙයෙවත්ථසාධාරභාවතො එකත්ථා නෙව හොන්තීති එකක්ඛණෙයෙවත්ථසාධාරභාවමුපයන්තීති චෙ? සුඛදුක්ඛන්ති ආදීසු අච්චන්තවිරුද්ධෙසු සුඛසද්දසෙසවෙකක්ඛණෙ සුඛදුක්ඛානමාධාරභාවො භවෙය්‍ය, එවමිතරෙසම්පි, තථා සද්ධාපඤ්ඤත්ති ආදීසු බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤාති ආදීසු විය ‘ කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච ’ති පුම්භාවපදෙසො පාපුණාතීති කිං භවතො සුඛදුක්ඛන්ති ආදීසෙවානුරොධො, න පන ගවස්සකන්ති ආදීසු යදි ගවස්සකන්ති ආදීසු ගමනතො ගො අභිණ්හාමසනතො අස්සොති එවමාදිං පවත්තිනිමිත්තාමපෙක්ඛිත්වා ගො අස්සොති එවමාදිසද්දානං පවත්තනතො ගමනස්ස ච අස්සදබ්බෙ අභිණ්හාමසනස්ස ච ගොදබ්බෙ සම්භවතො තෙසමත්ථවසසාධාරභාවෙ න කොචි විරොධොති චෙ? සුඛදුක්ඛාදිසද්දානම්පි සුට්ඨු ඛනති කුච්ඡිතං ඛමිච්චෙවමාදිං පවත්තිනිමිත්තාමපෙක්ඛිත්වා පවත්තනතො සුඛස්ස ච සඞ්ඛාරදුක්ඛතො චෙව විපරිණාමදුක්ඛතො ච අත්තසුඤ්ඤතො ච කුච්ඡිතඛංභාවස්ස සුඛෙ දුක්ඛෙන සුඛස්ස ච ඛඤ්ඤමානත්තා සුට්ඨු ඛණනසභාවස්ස දුක්ඛෙ සම්භවතො තෙසම්පි චිත්තමත්ථානමාධාරභාවෙ න කොචි විරොධො සද්ධාපඤ්ඤත්ති ආදීසු පන තදීසද්දෙ වීණසද්දතාදීසු විය පුම්භාවපදෙසොව න හොතීති න කොචි විරොධො විපදෙ සති තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයසඤ්ඤාය වුත්තත්තා, තදීසද්දතාදීසු විපදත්ථ තුල්‍යාධිකරණත්තාභාවතො තුල්‍යාධිකරණත්ථ විපදත්ථාභාවතො කම්මධාරයසඤ්ඤාව න හොතීති “කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච”ති පුම්භාවපදෙසස්සෙව පසඞ්ගාභාවොති චෙ? කස්මා† භවතෙතෙව චක්ඛුනා සද්ධාපඤ්ඤත්තාදීනිපි න සමවෙක්ඛති, තත්ථාපි හි විපදත්ථ තුල්‍යාධිකරණතා න සම්භවතීති එවම්පි

---

* සසවිසාණභාව සදිසමෙතන්ති සිහල   † තස්මා සීහ

සද්දපුබ්බාපරියතො අත්ථපුබ්බාපරියං සියා, යථා, ගවස්සකන්ති, එත්ථ හි සද්දපුබ්බාපරියං සම්භවති, එවමත්ථපුබ්බාපරියම්පි සියා. තතො කින්ති චෙ* බහුවචනානුප්පත්ති, ගවස්සකන්ති එත්ථ හි ගොසද්දො අත්තනො අත්ථමාවිකත්වා නිවත්තති, අස්සසද්දොවුපතිට්ඨති, එවං තෙසමෙකත්ථත්තා බහුවචනානුප්පත්ති, තථා එකස්සත්ථාධිකරණස්සෙකතබණෙසෙවාධාරභාවොපි න සම්භවතීති. යං තාව වුත්තං බහුවචනානුප්පත්තීති තන්න, සමාසෙ සමුදායතො, අනෙකක්ඛරසමූහො විය හි පදමනෙකපදසමූහො සමාසපදන්ති තස්ස පදසත්ථබහුතාය හොතෙව බහුවචනන්ති. සමුදායතො සිඞ්ගීති චෙ? තන්න, සමාසෙ සමුදායස්සෙකත්තා,† එකත්ථො හි සමුදායො, තං යථා, ආයුධං සතං වනං සෙනාපතන්ති සඞ්ඝණෙ සවොති තන්න, තෙසමෙකස්සෙවත්ථවයාධිකරණතො, ගොසද්දොපි හි ගවස්සත්ථෙ දීපෙති, තථා අස්සසද්දොති. එකොයෙවත්ථමාවිකරොතීති චෙ? ගවස්සමානෙහීති වුත්තෙන වතුත්තනං යෙවානයනං භවෙය්‍යාති තන්න, යෙනත්ථවයෙනත්ථවයං ගොසද්දො විදධාතීති වුත්තං, තෙනෙවත්ථවයෙනිතරොපි අත්ථවයාභිධායතීති එවම්පි අඤ්ඤඤ්වාචකෙනඤ්ඤස්ස වචනං සියා, අඤ්ඤවාචකෙන හි ගොසද්දෙන අඤ්ඤස්ස අස්ස දබ්බස්ස වචනං සියා, තථා අස්සසද්දෙනාති තන්න, තුල්‍යාධිකරණත්තා සකත්ථාභිධානං; යථා හි ගොපිණ්ඩෙ ගමනප්පවත්තිකාරණමාගම්ම ගොසද්දො පවත්තතීති, තථා අස්සදබ්බම්පි තස්සෙව ගමනස්ස සම්භවා, යථා අස්සපිණ්ඩෙ අභිණ්හමසනමාගම්ම අස්සසද්දො පවත්තතීති, තථා ගොපිණ්ඩම්පි තස්සෙවමභිණ්හමසනස්ස සම්භවාති. කාරණමාගම්ම අත්ථෙ සද්දසන්නිවෙසොති න කෙවලං හො කාරණමෙව හොතු, අථ ඛො දස්සනම්පි හි දස්සනං කාරණන්ති චෙ? උම්මිලිත්වා භවං චක්ඛූනි පස්සතු ගොපිණ්ඩෙ ච අස්සසද්දං අස්සදබ්බෙ ච ගොසද්දං, කො නු නිවාරෙතා භවතො දස්සනස්සාති න වෙ ලොකෙ‡සම්බන්ධගමො, න හි ලොකෙ ගාවමානෙහීති වුත්තෙන අස්සස්සානයනං භවති, අස්සමානෙහීති වුත්තෙන ගාවස්ස, තබ්බිසයඤෙතනන්ති දට්ඨබ්බං, ඡන්දවිසයමෙව හි තෙසං අත්ථවයපරිදීපනං, යථා චන්දකන්තමණි න සබ්බදා උදකමභිනිම්මිනාති, අථ ඛො යදා චන්දකිරණසමාකිණ්ණං, තදා යෙව, තථා භූයසද්දො අනුභවනාභිභවනපභවාදිකෙ§ අත්ථෙ දීපෙන්තො අනුභිපාදීහි යුත්තොව දීපෙති, න සබ්බත්ථ, තථා සාලිබීජං ඵලජලානිලාතලාදීයොගෙයෙවඞ්කුරමුප්පාදෙති, න සබ්බත්ථ, එවං ගවාදීනමත්ථවයපරිදීපනං ඡන්දවිසයමෙවාති දට්ඨබ්බන්ති. යදි ගොසද්දො අස්සත්ථො, අස්සසද්දො ච ගවත්ථො, 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති තෙසමඤ්ඤතරස්ස අප්පයොගො සියා, යථා වාසිට්ඨාදීසු පච්චාදීනන්ති අවුත්තත්තා ගොසද්දො තදත්ථස්ස අස්සසද්දො පයුජ්ජති, තථෙවිතරොති. නත්ථිදන්තියෙව

* කිම්තනිවෙ, සීහල
† තතනාසමුද්ද, සීහල
‡ තමෙච්චිලොකෙ සීහල
§ අනුභවාභවපහවාදිකෙ, සීහල

වුත්තං ඝොසසද්දනස්සත්ථොපි විඤ්ඤායති, අඝොසසද්දෙන ච ගව ත්ථොපි හි. සබ්බමිදං වුත්තං, චන්දකන්තමණිආදයො විය චන්දාභි ත්ථවයං දීපෙන්තීති, තස්මා සහභූතාව අඤ්ඤමඤ්ඤත්ථමාවික රොන්ති, න විසුං ඨිතාති.

අථ වා ; ද්විධා සද්දප්පවත්ති, අත්තනො අත්ථෙ තංසදිසෙ ච, තං යථා ; සීහසද්දො අත්තනො අත්ථෙ මිගාධිපෙ වත්තති 'සීහො සික්ඛංච මිගරාජා' ති ආදීසු, තංසදිසෙ 'සීහොයං පුරිසොත්තමො' දීසු. එවම්භාපි ඝොසසද්දො අත්තනො අත්ථෙ ගොපිණ්ඩෙ වත්තති, තං සදිසෙ ච, එවම්භතරෙති. තත්ථ ගාවොති වුත්තෙන සද්දෙන සියා, කිම්මෙ ගාවො* යෙව අථ ගවසදිසාති, තස්මා සද්දභාපගමත්ථං සද්දන්තරප්පයොගොති. ද්විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයස්ස විහිතත්තා තප්පුරිසොති චෙ ? න, පුබ්බපදෙනාත්තනො අත්ථස්ස චෙව තංසදිසස්ස ච ගහිතත්තා, ඉතරෙන තංසදිසස්සෙව පකාසිය මානත්තා, තස්සපි අත්ථද්වයප්පකාසනෙ සමත්ථතා හොතෙව., තෙනත්ථද්වයප්පකාසනන්ති චෙ? නානන, විනා පකාසකං† පකාසි සමානස්ස පකාසනෙ පයොජනාභාවාති. නනු ච පුබ්බපදෙන අත්තනො අත්ථස්ස චෙව තංසදිසස්ස ච ගහිතත්තාති න යුත්තං, න හෙකොයෙව සද්දො අත්තනො අත්ථස්ස ච තංසදිසස්ස චාවික රණෙ සමත්ථොති. සබ්බම්පි පනෙතං සසතිද්දෙසො, හිතන සත්ථිසම්වෙතො වා, සෙතො ධාවතීති යථා ; අනපෙක්ඛිතපවත්ති කිම්බං සරූපමත්තමෙව වා පතිච්ච නිද්දෙසො, පදීපනයො වා සන්නිස්සිතො ; යථා නාම පදීපො එකක්ඛණෙ තමං විනාසෙති, ආලොකඤ්ච දස්සෙති, වට්ටිඤ්ච ඣාපෙති ; එවමෙකක්ඛණෙ එකො යෙව අනෙකත්ථං දීපෙති, න චෙවං සක්කා වත්තුං එකසෙසව ත්ථද්වයාවිකරණෙ සමත්ථතා අලං සද්දන්තරග්ගහණෙනාති, සද්ද භාපගමත්ථං සද්දන්තරග්ගහණන්ති.

කඨිනදුස්සන්ති ආදීනි තත්ථොදාහරණානි, තත්ථ ච කඨිනදුස්සන්ති කඨිනසද්දතො චතුත්ථෙකවචනං කත්වා දුස්සසද්දතො ච පඨමෙක වචනං කත්වා කඨිනස්ස දුස්සන්ති අත්ථෙ ඉම්බාධිකිච්ච "උභෙ තප්පුරිසා" ති ච "අමාදයො පරපදෙහී" ති ච සමාසං කත්වා සෙසනව තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා යුත්තත්ථතාමිත්තා සමාසසඤ්ඤං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපඤ්ච "පකති චස්ස සරන්තස්සෙ" ති පකතිභාවඤ්ච කත්වා සමාසන්තා "තද්ධිතසමා සකිතකා නාමංවාතවෙතු තාදීසු ච" ති නාමිකත්ථ: "ජිනවචන යුත්තං හි ; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති අධිකිච්ච "සතො ච විභත්ති යො" ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා ගස්සාසංතිස්සම්පස්සංඞ්ඝ ද්විතස්ස යෙන පඨමෙකවචනං : තස්ස ච "යොතසති නපුංසකෙසති ; දකෙ කිච්ච" න්ති වත්තමානෙ "සිං" ති අභිනද්ධා කත්වා "සරලො පොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති සරලො

* [illegible] † [illegible]

පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව. ජීවිතින්ද්‍රියන්ති ජීවිතඤ්ච තං ඉන්ද්‍රියඤ්චාති අත්ථෙ ඉදමෙවාධිකිච්ච "ද්විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො" ති සමාසං කත්වා තෙනෙව කම්මධාරයසඤ්ඤඤ්ච යුත්තත්ථත්තා තෙන සමාසසඤ්ඤඤ්ච කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති චසද්දම්පයොගං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා චෙ" ති විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. සමණබ්‍රාහ්මණාති සමණෙ ච බ්‍රාහ්මණෙ චාති අත්ථෙ ඉදමෙවාධිකිච්ච "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති ද්වන්දසමාසාදිකෙ කත්වා සමාසත්තාතොපි පඨමාබහුවචනඤ්ච: "අතො නෙන; සො වා" ත්‍යාධිකිච්ච, "සබ්බයොනීනමාඒ" ති යොවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

319. **තෙසං විභත්තියො ලොපා ච.**

තෙසං යුත්තත්ථානං සමාසානං විභත්තියො ලොපා ච හොන්ති.

කඨිනදුස්සං, ආගන්තුකභත්තං.

තෙසංගහණෙන සමාසතද්ධිතාඛ්‍යාතකිතකප්පානං විභත්තිප්පච්චයසද්දකාරාගමානඤ්ච ලොපා හොන්ති.

වසිට්ඨස්ස අපච්චං පුත්තො = වාසිට්ඨො, විනතාය අපච්චං පුත්තො = වෙනතෙය්‍යො

චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං

පභං කරොතීති පභඞ්කරො, අමතං දදාතීති අමතන්දදො, මෙධං කරොතීති මෙධඞ්කරො, දීපං කරොතීති දීපඞ්කරො

"තෙසං විභත්තියො ලොපා ච." කිමත්ථමිදං, තෙසං යුත්තත්ථානං සමාසානං විභත්තියො ලොපා හොන්තීති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. අනුවත්තමානෙපිහ සමාසග්ගහණෙ තෙසංගහණකරණෙ පයොජනඤ්ච ව්‍යාහනෙ ඵලඤ්ච සයමෙව වක්ඛති. "තෙසං විභත්තියො ලොපා චෙ" ති වුත්තං, අථ කො සො ලොපොති. අදස්සනං. අදස්සනං ලොපොති චෙ? නො දෙව නො යථාක්කතාදීසු පුබ්බසරාදස්සනසම්භවා "දීඝං" ති ච: පරසරාදස්සනසම්භවා" "පුබ්බො චෙ" ති ච දීඝං සියාති. න ඛො මයමෙවං වක්ඛාම අදස්සනමත්තං ලොපොති, අථ ඛො සතො අදස්සනං ලොපො, න ච තත්ථ සතො අදස්සනං* සම්භවති. සතො අදස්සනං ලොපොති චෙ? කථං සතො අදස්සනං සම්භවති, න හි දෙවසතෙනාපි සතො සද්දස්සාදස්සනං කාතුං සක්කා, අථාපි සියා, සතො සද්දස්ස විධංසනධම්මත්තා සියා වාදස්සනන්ති. තම්පි න, තදා සබ්බසම්පි ලොපසම්භවා, තස්ස චාහෙතුකත්තා, තස්මා ලොපවිධානමෙව න සම්භවතීති. වුච්චතෙ, යථා දෙවාදිපටිබිම්බෙ පුප්ඵාදිසක්කාරං කත්වා වත්තාරො

* දස්සනං, සීහල

භවන්ති දෙවා මෙ සස්සතානි, භවති ච තෙන තෙසං බුද්ධි; ගුළ කීළං කීළන්තා එකං ගුළං ගිලිත්වා එකම නිගූහිත්වා පුන 'පස්සථ භොන්තො ගිලිතං මෙ ගුළං නාසිකතො නීහරිත්වා දස්සෙමී'ති වත්වා නාසිකතො තං නීහරිතං* විය කත්වා නිගූහිතමෙව දස්සෙන්ති, අවෙති ච තං ලොකො 'අච්ඡරියං භො ගිලිතං නාම ගුළං නාසිකතො නීහරිත්වා දස්සෙන්තී'ති, එවං සද්දපතිරූපකං කිඤ්චි විග්ගහවාක්‍යං විය ඨපෙත්වා විභත්තිලොපෙනාභිසම්බන්ධෙන තස්මිං සමාසවාක්‍යම් අභිසම්බන්ධනන්ති වදන්ති, භවති ච තෙන තෙසම්භවපටිපත්ති, විග්ගහ වාක්‍යෙ ච තප්පතිරූපකෙ විභත්තිලොපං කත්වා පුන ලුත්තවිභත්ති සම්බන්ධනං සමාසපදං දස්සෙන්ති අවෙති ච තං ලොකො 'ලුත්ත විභත්තිකමෙත† සමාසපද'න්ති. සම්මුතිකථා හෙසා, ලොක සඞ්කෙතසිද්ධි, ලොකස්සසිද්ධෙ වත්ථෙ ලොකොව පමාණං. වුත්තං හි; "සඞ්කෙතවචනං සච්චං ලොකසම්මුතිකාරණ"න්ති. න හි පරමත්ථතො ගොපතිරූපකං භත්තා ගොඝාතකො හොතීති.

කසිකද්දුස්සං, ආගන්තුකභත්තන්ති උදාහරණානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

වාසිට්ඨො වෙණතෙය්‍යොති තෙසං ගහණඵලානි, තත්ථ වාසිට්ඨොති වසිට්ඨසද්දතො වසිට්ඨස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණපච්චෙ"ති ණපච්චයං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො'ති අපච්ච සද්දස්ස අප්පයොගං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා චෙ"ති එත්ථ තෙසඞ්ගහණෙන විභත්තිලොපං "තෙසං ණො ලොප"න්ති ච ණලොපං: "වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ චෙ"ති වුද්ධිං: "සරලොපො = පෙ = පකතී"ති පුබ්බසරස්ස ලොපං: පරසරස්ස පකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන තද්ධිතන්තා නාමත්තං කත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. වෙණතෙය්‍යොති විණතාසද්දතො විණතාය අපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණප්පච්චෙ"ති වත්තමානෙ "ණෙය්‍යො කත්තිකාදීහි"ති ණෙය්‍යප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො වග්ගහණමවධාරණත්ථන්ති ආදිමාහ; තත්ථ ච අව ධාරණං නාම කත්ථචි ඉධ වුත්තවිධානස්ස නිවත්තනං. පභඞ්කරොති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පභඞ්කරොති පභාසද්දුපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පභාසද්දතො දුතියෙක වචනං කත්වා ධාතුසද්දතො "සඤ්ඤායමනු"ති වත්තමානෙ "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා"ති අප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කිතකන්තානාමිච්ච කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තාදීසු, "නාමානං සමා සො යුත්තත්ථො; උභෙ තප්පුරිසා"ති වත්තමානෙ "අමාදයො පර පදෙහී"ති පභා කරොතීති අත්ථෙ සමාසෙ කතෙ දුතියා විභත්ති ලොපෙ සම්පත්තෙ ඉධෙව වග්ගහණෙන තස්මිං පටිසෙධෙ‡

* නීහටං, සිහල † විභත්තිකං, මරම්ම, ‡ සිද්ධෙ, සිහල

ඤාතෙ රූපං අමතන්දදෙති දද දානෙතිමස්ස රූපං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

320 පකති චස්ස සරන්තස්ස

ලුත්තාසු විභත්තිසු අස්ස සරන්තස්ස ලිඞ්ගස්ස පකතිරූපානි හොන්ති

චක්ඛු ච සොතඤ්ච = චක්ඛුසොතං, මුඛං ච නාසිකා ච = මුඛනාසිකං, රඤ්ඤො පුත්තො = රාජපුත්තො, රඤ්ඤො පුරිසො = රාජපුරිසො

"පකති චස්ස සරන්තස්ස" කිමත්ථමිදං, ලුත්තාසු විභත්තිසු අස්ස සමාසපදස්ස සරන්තස්ස පකතිරූපානි හොන්තීති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං අනන්තරසුත්තතො විභත්තිග්ගහණමෙව ලොපග්ගහණඤ්ච අත්ථවසා විභත්තිවිපරිනාමොති කත්වා සත්තම්‍යන්තවසෙන අනුවත්තතෙ, තෙන ලුත්තාසු විභත්තිසු අස්ස සරන්තස්ස පකතිරූපානි හොන්තීති අත්ථො විග්ගහො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

චක්ඛුසොතන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච චක්ඛුසොතන්ති චක්ඛු ච සොතඤ්චාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන චන්දසමාසාදිං කත්වා සමාසකරණතො පුබ්බෙ සොතසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා නපුංසකත්තා සිතො අමාදෙසං ච කත්වා "සරලොපො = පෙ = පකතී"ති පුබ්බසරස්ස ච ලොපං පුබ්බක්ඛරස්ස ච පරං උපනීතත්තා එවං විභත්තිම්හි ලුත්තෙ චක්ඛුසොතන්ති රූපප්පසඞ්ගෙ ඉමිනා පකතිභාවෙන ලුත්තසරමානෙත්වා චක්ඛුසොතසද්දතො "සො නපුංසකලිඞ්ගො, දිගුස්සෙකත්ත" ත්‍යාධිකිච්ච "තථා ද්වන්දෙ පාණිතුරිය යොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදීනං ච" ති නපුංසකලිඞ්ගමෙකත්තඤ්ච කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං මුඛනාසිකන්ති මුඛඤ්ච නාසිකා චෙති අත්ථෙ වුත්තනයෙන චන්දසමාසාදිකෙ කතෙ රූපං රාජපුත්තොති රඤ්ඤො පුත්තොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන තප්පුරිසසමාසාදිකෙ කත්වා සමාසකරණතො පුබ්බෙ රාජසද්දතො ඡට්ඨෙකවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ" ත්‍යාධිකිච්ච "රාජස්ස රඤ්ඤො, රාජිනො සෙ" ති සවිභත්තිස්ස රාජසද්දස්ස රඤ්ඤොත්‍යාදෙසස්ස කතත්තා පුත්තසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා "අතො නෙන" ත්‍යාධිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච පුබ්බක්ඛරස්ස පරමුපනීතත්තා තදනුරූපෙ සම්පන්නෙ ලුත්තවිභත්තිකානං අනෙන පකතිභාවං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං තං සදිසමෙව නනුචසතිපිමස්මිං මහීරුහාභාවෙ ඡායාභාවො විය, තන්නිමිත්තෙන විභත්තිම්හි ලුත්තෙ නෙමිත්තිකස්ස ලොපාදිනො අභාවො භවෙය්‍ය, විනා පයොගෙනාභාවො සම්පජ්ජතීති න වත්තබ්බමෙවිදන්ති තන්න, නිමිත්තාභාවෙපි නෙමිත්තිකස්සාභාවෙ නියමාභාවතො, දිස්සති හි ලොකෙ නිමිත්තස්ස චන්දකන්තමණියාදිනො අභාවෙපි නෙමිත්තිකස්ස ජලාදිනොභාවො, එවං නියමාභාවෙ සඞ්කා සියා, තන්නිමිත්තෙන විභත්තිම්හි ලුත්තෙ නෙමිත්ත

කස්ස ලොපාදිනො අභාවො භවෙය්‍ය න භවෙය්‍යන්ති, තස්මා තද
පගමත්ථමස්ස වචනන්ති. තදත්ථම්පි න වත්තබ්බං, පයොගවසෙන
නියමො භවිස්සති, උභින්නම්පි හි සම්භවෙ සති යස්මිං සන්නිස්සි
තෙ පයොගො සිජ්ඣති, තස්සෙව නිස්සයො කාතබ්බො. තථා
හි; සමුදායාවයවවාක්‍යනිප්ඵත්තිසම්භවෙපි තථා තථා පයොග
සිජ්ඣනතො අක්ඛරසඤ්ඤා අවයවෙ විඤ්ඤායති, සමාසසඤ්ඤා
සමුදායෙති. සච්චං, තථාපි ඤාපකත්ථමස්ස වචනං, සිද්ධෙ සත්‍යා
රම්භො හි ඤාපකාය හොති, විනා සුත්තවචනෙනෙහ නිමිත්තා
භාවෙ නෙමිත්තකාභාවො හොතීති. කිමෙතස්ස ඤාපනෙ පයො
ජනන්ති චෙ? ඛිප්පවචනත්තාදිසංසිද්ධි, භුජගොති ආදිසු හි "ධාව
න්තස්ස ලොපො ඛිම්හී" ති ඛිනිමිත්තෙන ලොපෙ කතෙ "ඛිලො
පො වෙ" ති ලොපනිමිත්තෙන ඛිම්හි ලුත්තෙන නෙමිත්තකස්ස ලො
පස්සාභාවො භවෙය්‍ය; සත්ථාති ආදිසු "සත්ථුපිතාදීනමාසිස්මිං
සිලොපො වෙ" ති සිනිමිත්තෙනාපි ආදෙසෙ කතෙ තතො තන්නි
මිත්තෙන සිම්හි ලුත්තෙන ආදෙසස්සාභාවො සියා, "සිම්හි ගච්ඡන්තාදී
නං න්තසද්දො අං" ති න්තසද්දස්ස අමාදෙසෙ කතෙ "සෙසතො
ලොපං ගසිපී" ති සිම්හි ලුත්තෙන අමාදෙසාභාවො භවෙය්‍ය, එවන්තු
විඤ්ඤායමානෙ තදත්ථං වුත්තස්ස කස්සචි සුත්තස්සාභාවතො
නාභාවප්පසඞ්ගොති. තදත්ථම්පි න වත්තබ්බං, පස්සනෙනාපිහි ඛි
ලොපාදිකෙ ධාවන්තලොපාදිකෙ විදධාති, තෙන විඤ්ඤායති
නාභාවො හොතීති. අඤ්ඤථා ධාවන්තලොපාදිවචනමෙව නිර
ත්ථකං භවෙය්‍ය, ඛිලොපාදිවිනිමුත්තස්ස තාදිසස්සෙව පයො
ගස්සාභාවතොති කිං තෙන ඤාපකෙනාති. කාරකාදිසංසිද්ධි, කාර
කොති එත්ථ හි කිතකන්තා නාමත්තූපගතෙ ධාතුත්තමාගම්ම
පවත්තස්ස *ණ්වුප්පච්චයස්සාභාවො භවෙය්‍ය, තථා පබ්බතායතීති
ආදිසු නාමත්තමාගම්ම පවත්තස්සායප්පච්චයස්ස ධාතුත්තමාගම්මා
භාවො සියා; න චෙවං† සක්කා වත්තුං පස්සනෙනාපි නාමත්තා
දිකෙ ණ්වුප්පච්චයාදිකෙ විදධාති, තෙන විඤ්ඤායති නාභාවො
හොතීති නාමත්තාදිසංසිද්ධියා තදූරමෙහාති මන්තුං සක්කුණෙය්‍ය
න්තා. අකාදෙසා චෙති වචනමනත්ථකන්ති චෙ? න, ආයාදිඛකාදි
සම්භවතො; කාරකසද්දතො "ආය නාමතො කත්තූපමානාදු
චාරෙ" ති ආයප්පච්චයෙ කතෙ කිඤ්චාපි නාමත්තමාගම්ම ණ්වුප්ප
ච්චයාදිනමභාවො; තථා හි ආයප්පච්චයාදිකෙ පච්ච ධාතුතො
සඤ්ජාතෙ ණ්වුප්පච්චයාදිසංසිද්ධි, තථාපි කාරකීයසද්දතො ණ්වුප්පච්ච
යාදිකෙ කතෙ, කිඤ්චාපි ධාතුත්තමාගම්ම ධාතුවිහිතප්පච්චයවිහ
තත්තමභාවො; තථා හි නාමතො සඤ්ජාතෙ ධාතුප්පච්චයතබ්බි
හිතවිභත්තිසංසිද්ධි, තථෙවං විඤ්ඤායමානෙ තදත්ථං වුත්තස්ස
කස්සචි සුත්තස්සාභාවතො නාභාවප්පසඞ්ගොති. තදත්ථම්පි නව
ත්තබ්බං. න හි යෙහි යෙසමුප්පත්ති, තෙසං තබ්භාවහානීති ‡පටො
දඩ්ඪො, රුක්ඛං ඡින්දතීත්‍යාදිසු විය සමුදායෙ පවත්තො අවයවෙපි

* ණ්වාපච්චයස්ස, මරම්ම † නෙවං, මරම්ම ‡ සම්භාවාති, මරම්ම

පවත්තන්තීති චෙ? උපචාරිතමෙතං. උපචාරෙනපි ‘භික්ඛා වා සෙති, පදීපො සජ්ඣායති’ තිආදීසු විය කාරියසම්භවොති චෙ? තං ඉතරත්ථපි සමානං, යථාවයවවසෙනෙන සෙනා පතාකාති වුච්චති, අවයවකණ්ණතාය ච කණ්ණො ගොණ්ණොති, තථෙවෙතාපි අවයවස්ස ධාතුනාමත්තා සබ්බාතිපි ධාතුනාමානීති උපචරීයනෙතා, තතො න තප්පටිබද්ධභාවොති. එවමෙතෙන කා නො හානි, තදුපි හි නාමධාතුපටිබද්ධවිභත්තියාභාවප්පසඞ්ගතො සිද්ධොව නිමිත්තාභාවෙ නෙමිත්තිකස්සාප්‍යභාවො, තතො තදපගමත්ථං සුත්තාරම්භොති “තනන, තඤ්ඤ = පෙ = තුනාදීසු ච, ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො” ති වචනතො සියාව නෙසං නාමධාතුතාති න තප්පටිබද්ධභාවො එවං චෙතෙනපි කා නො හානි, තදුපිහි ධාතුපටිබද්ධානඤ්ච ණ්වුප්පච්චයාදීනං නාමපටිබද්ධානඤ්ච අයාදීනමභාවප්පසඞ්ගතො සිද්ධොව, නිමිත්තාභාවෙ නෙමිත්තිකාභාවො, තතො තදපගමත්ථං සුත්තාරම්භොව, යෙහි යෙසමුප්පත්ති, න තෙසං තබ්භාවභානීති චෙ? සමුද්දයෙ පවත්තා අවයවෙපි විඤ්ඤායන්ති, උපචාරිතමෙතනන්ති චෙ? උපචාරෙනපි කාරියාධිගමො හොති, තස්මා විනා සුත්තෙන නිමිත්තාභාවෙ න නෙමිත්තිකාභාවොති විඤ්ඤාපනත්ථමිදමාරද්ධං

සුත්තං විනා නිමිත්තාභාවෙ නෙමිත්තිකාභාවොති චෙ? කථං දීඝජඞ්ඝොති ආදීසු, යදි හි “ඉත්ථියං භාසිතපුම්ත්ථී පුමාව චෙ” ති පුමබ්‍යපදෙසෙ කතෙ අප්පච්චයාභාවො භවෙය්‍ය, තදා සියා දීඝජඞ්ඝාති ආදිසිද්ධි, න පනඤ්ඤදා නනු ච භො සුත්තං විනා නෙති වුත්තං, අත්ථි චෙදං සුත්තං “ඉත්ථියං භාසිතපුම්ත්ථී පුමාව චෙ’ ති අත්ථි, න තු තෙන තදභාවාභිධානං, අථ ඛො පුම්බ්‍යපදෙසස්ස අනත්ථකත්තා* තදෙව භවිස්සති, න හි පුම්බ්‍යපදෙසවිධානෙන අඤ්ඤං කිඤ්චිපයොජනං සම්භවති, අඤ්ඤත්‍රාප්පච්චයාභාවා, තෙන පුමාව චෙතිදං වුත්තං හොති, යථා පුමත්ථවාචකො ඉත්ථිවාචකස්සාප්පච්චයස්සාභාගී එවමයම්පීති නනු යථා? ‘අධිත්ථි, අධිසමාපත්ති’ ති ආදීසු “සො නපුංසකලිඞ්ගො”ති කතෙන නපුංසකලිඞ්ගත “සරො රස්සො නපුංසකෙ’ ති ආදිකං කාරියංමවාතිදිස්සති, න පනිත්ථිවාචකානමීප්පච්චයානමභාවො, එවම්ධාපි කාරියාතිදෙසෙන භවිතබ්බන්ති තනන, †තථා විධෙසසවෙහ පුම්ත්ථපටිබද්ධස්ස කස්සචි කාරියස්සාභාවා, තස්මා න විනාවුත්තන්ති ආදිවචනෙන කොචි විරොධො සරන්තස්සෙති වචනං බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස පකතිභාවසඞ්කානිසෙධනත්ථං, ලුත්තාසු හි විභත්තීසු තස්ස චෙ රූපානි සම්භවන්ති සරන්තාසරන්තභෙදතො, තත්ථ සරන්තස්සෙව රූපස්ස පකතිභාවො, න බ්‍යඤ්ජනන්තස්සෙති ඤාපනත්ථං සරන්තස්සෙති වචනං, අඤ්ඤථා ලුත්තාසු විභත්තීසු නිමිත්තාභාවෙ නෙමිත්තිකාභාවප්පසඞ්ග පකතිභාවො වුත්තොතිපි සඞ්කා සියා බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස න පකති‡ භාවොති චෙ? කථං කිංසමුද්දයොති ආදීසු, තත්ථ හි කො

* අනත්ථකත්තා, මරම † යථා සිහල ‡ නබ්‍යඤ්ජනන්තස්ස නපකති මරම

සමුද්දයො අස්සාති බහුබ්බීහිම්හි කතෙ විභත්තිලොපෙ සරන්තස්ස පකතිභාවෙ න කිංසමුද්දයොති භවිතබ්බං, තස්ස බ්‍යඤ්ජනන්තත්තාති. තන්න, තස්ස සරන්තත්තා, විඤ්ඤායති හි තස්ස සරන්තතා. "කිස්ස ක වෙ ච" ති වචනතො "කිම්හෙහි ඨ" නති වචනතො බ්‍යඤ්ජනන්තතාපි විඤ්ඤායතීති චෙ? තත්‍ථ නිග්ගහීතස්ස පුබ්බඞ්ගමා අඤ්ජුංවූලානි අවංසිරෙ තංධම්මොති ආදීසු විය නිච්චමාගමවසෙන නොපඨිතත්තා "කිස්ස ක වෙ ච" ති එත්ථාපි කස්මා න සුය්‍යතීති චෙ? සුඛුච්චාරණත්ථං ලුත්තත්තා පකතියාව නිග්ගහීතන්තස්ස සුඛුච්චාරණත්ථං ලොපං කත්වා නිද්දෙසොති චෙ? ඉධ සරන්තස්සෙති වචනතො න තං විඤ්ඤායති

අඤ්ඤත්‍ථ ඉධ සරන්තස්සෙව පකතිභාවස්ස වුත්තත්තා, කිංසමුද්දයොති එත්‍ථ ච පකතිභාවසම්භවා විසයවිසයිනමඤ්ඤමඤ්ඤබ්‍යාවහති* සියා

ලු සියා ලිඞ්ගස්ස ච

"ලිඞ්ගස්ස ච පකතිභාවො හොතීති අත්‍ථො නෙදං පොරාණි
"කං. ඉදං හි අනන්තරසුත්තෙන සරන්තස්සෙති වචනතො අන්ත
"සරස්සෙව පකතිභාවො, නාදෙසවතො ලිඞ්ගස්සෙති මඤ්ඤමා
"නෙහි සමාසන්තාකොවිදෙහි පක්ඛිත්තං. යදි සරන්තස්ස පකති
"භාවං වණ්ණෙය්‍ය, අන්තසරස්සෙති වදෙය්‍ය, අතො විඤ්ඤා
"යති සරන්තස්ස ලිඞ්ගස්ස ච පකතිභාවො හොතීති. එවමනන්ත
"රසුත්තෙනෙව සිජ්ඣනතො කිමනෙන සුත්තෙන

321. **උපසග්ගනිපාතපුබ්බකො අබ්‍යයීභාවො**

උපසග්ගනිපාතපුබ්බකො සමාසො අබ්‍යයීභාවසඤ්ඤො හොති.

නගරස්ස සමීපෙ වත්තතීති† = උපනගරං

දරථානං අභාවො = නිද්දරථං, මකසානං අභාවො — නිම්මකසං

වුඩ්ඪානං පටිපාටි = යථාවුඩ්ඪං, යෙ යෙ බ්‍රාහ්මණා වුඩ්ඪා තෙ තෙ බ්‍රාහ්මණා නිසීදන්ති = ‡යථාවුඩ්ඪං

ජීවස්ස යත්තකො පරිච්ඡෙදො = යාවජීවං

චිත්තමධිකිච්ච ධම්මා වත්තන්ති§ ති = අධිචිත්තං

පබ්බතස්ස තිරො = තිරොපබ්බතං.

සොතස්ස පටිවත්තතීති‖ = පටිසොතං.

පාසාදස්ස අන්තො = අන්තොපාසාදං.

අබ්‍යයීභාවඉච්චනෙන කව'ත්ථො? "අං විභත්තීනමකාරන්ත අබ්‍යයීභාවා"

සඤ්ඤෙ චාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සමාසග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උපෙච්ච අත්ථං සජ්ජන්තීත්‍යුපසග්ගා, පදානමාදිමජ්ඣිමාවසානෙසු නිපතන්තීති නිපාතා, උපසග්ගා ච නිපාතා ච=උපසග්ගනිපාතා, තෙ පුබ්බකා යස්ස සො = උපසග්ග නිපාතපුබ්බකො, අබ්‍යයීභාවොති ඉමිනා තුල්‍යාධිකරණං, ගරුසඤ්ඤාකරණමස්ස සභාවදීපනත්ථං, අයං හි "අං විභත්තීනමකාරන්ත බ්‍යයීභාවා, අඤ්ඤස්මා ලොපො ච" ති වුත්තත්තා සෙය්‍යොන නත්ථ වුත්තං රූපචයං ඨපෙත්වා රූපන්තරානාපජ්ජනතො ව්‍යයං භවන්තීති ව්‍යයීභාවා, ව්‍යයී භාවයතීති වත්තබ්බානං චන්දසමාසාදීනං පටිපක්ඛසභාවත්තා න බ්‍යයං භවතීති අබ්‍යයීභාවොති වත්තබ්බා. උපසග්ගනිපාතපුබ්බකො අබ්‍යයීභාවොති චෙ? කථං අබ්‍රාහ්මණොති ආදිසු, තෙපි හි නිපාතොපසග්ගපුබ්බකාති තෙන නිපාතොපසග්ගපුබ්බමත්තකානමබ්‍යයීභාවො, අථවා නිපාතොපසග්ගපුබ්බඞ්ගමානඤ්ඤෙව නිපාතොපසග්ගපුබ්බකානං ; එවඤ්ච සති තෙසං නිපාතොපසග්ගපුබ්බඞ්ගමතාය නිපාතොපසග්ගානමඤ්ඤො සමාසතො භවෙය්‍ය, නාමානමඤ්ඤො උපසජ්ජනීභූතො, පුබ්බපදත්ථප්පධානො හි අබ්‍යයීභාවො, න චාබ්‍රාහ්මණාදිසු උපසග්ගනිපාතත්ථානං පධානතා සම්භවති, නාමත්ථානමෙවොපසජ්ජනීතා, තෙසමුත්තරපදප්පධානතා සුත්තත්ථවණ්ණනාය වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා, තෙනෙවාහ "අත්තනනස්ස තප්පුරිසෙ" ති, උත්තරපදත්ථප්පධානො හි තප්පුරිසො සමාසනියමෙ තන්නියමනත්ථං තප්පුරිසග්ගහණන්ති චෙ? න, අසමාසපටික්ඛෙපනත්ථං, න හි භගවජ්ජන්ති ආදිසු අසමාසපදෙසු අත්ථං හොතීති කථමුපසග්ගනිපාතපුබ්බකොති වචනෙන නිපාතොපසග්ගපුබ්බකතා නිපාතොපසග්ගපුබ්බඞ්ගමතා ච විඤ්ඤායතීති චෙ? කතෙකසෙසත්තා තත්‍ථ චෙකො උපසග්ගනිපාතපුබ්බගො ති වත්තබ්බෙ තුල්‍යපකොති ආදිසු විය උපසග්ගනිපාතපුබ්බකොති වුත්තො, එවං හි තත්‍ථ පදසිද්ධි, පුබ්බෙ ගච්ඡන්තීති පුබ්බගා, පධානානමෙතං අධිවචනං, උපසග්ගනිපාතා පුබ්බගා පධානා යස්ස සො = උපසග්ගනිපාතපුබ්බගොති, අඤ්ඤත්ථ පන, විභත්‍යත්ථෙ සමීපත්ථෙ සමිද්ධත්ථෙ විද්ධියං. සබ්බද්ධ අත්ථාභාවෙ විජ්ජමානස්ස අච්චයෙ උභයාකාරවිනිම්මුත්තස්ස පච්චයවෙකල්ලතො සම්පති අනුපලද්ධියං සද්දපාතුභාවෙ පච්ඡත්ථෙ යථත්ථෙ අනුපුබ්බෙ අපුබ්බාචරිමත්ථෙ සදිසත්ථෙ සම්පත්තත්ථෙ සාකල්‍යෙ අන්තවචනෙ සදිසත්ථවජ්ජිතෙසු අඤ්ඤෙසු අත්ථෙසු යථාසද්දස්ස අවධාරණත්ථෙ යාවසද්දස්ස මත්තත්ථෙ වත්තමානෙන පතිනා සහ නාමස්ස කතියෙකවචනන්තානං අක්ඛසලාකසද්දානං එකද්විතිචතුසඞ්ඛ්‍යාසද්දානඤ්ච ඉදං වුත්තං න තථා යථාපුබ්බෙති අඤ්ඤෙ වත්තමානෙන පරිනා සහ අක්ඛාදිකීළායං පඤ්චම්‍යන්තෙන සහ අපපරිබහිලදිච්චාදිසද්දානං ආ ඉච්චෙතස්ස මරියාදාභිවිධිම්හි ලක්ඛණවාචකෙන සහ අභිපති ඉච්චෙතෙසමාභිමුඛ්‍යෙ අනුසද්දස්ස සමීපත්ථෙ තස්සෙවායාමත්ථෙ තිට්ඨගවාදිනමඤ්ඤපදත්ථෙ ඨානෙ කාලෙ වා ජ්ඣන්තෙන සහ පාරෙමජ්ඣසද්දානං වංසවාචකෙන සඞ්ඛ්‍යාසද්ද

නං තෙසං ච නදීවාචකෙහි සද්ධිං අඤ්ඤපදෙන සඤ්ඤායං නදීවාචකානං විසුං විසුං අබ්‍යයීභාවසමාසො වුත්තො.

තත්ථ ච විභත්‍යත්ථෙ :—ඉත්ථීසු අධි අධිත්ථීති ආදිසු. සමීපත්ථෙ :—කුම්භස්ස සමීපමුපකුම්භන්ති ආදිසු. සමිද්ධත්ථෙ :—මගධානං සමිද්ධි සුමාගධන්ති ආදිසු. විද්ධියං :—ඉද්ධියා වියුත්තො විද්ධි ලං සඞ්ඝානං දුස්සඞ්ඝං* දුබ්භොජනන්ති ආදිසු. සබ්බද අත්ථාභාවෙ :—අභාවො මක්ඛිකානං නිම්මක්ඛිකං, නිම්මසකං, නිද්දරථන්ති ආදිසු. විජ්ජමානස්ස අච්චයෙ :—අතීතො හිමො අතිහිමන්ති ආදිසු උභයාකාරවිනිම්මුත්තස්ස පච්චයවෙකල්ලතො සම්පති අනුපලබ්ධියං :—සම්පති කොසුම්භමච්ඡාදනං නත්ථි අතිකොසුම්භන්ති ආදිසු සද්දපාතුභාවෙ :—සද්දො පාතුභූතො කච්චායනස්ස යස්සං කථායං සාකථා ඉති කච්චායනන්ති ආදිසු ; ඉති සද්දො චෙත්ථ වුත්තප්පකාරත්ථං ජොතෙති. පච්ඡත්ථෙ :—රථානං පච්ඡා අනුරථන්ති ආදිසු යථත්ථෙ :—යථාස්ස රූපං අනුරූපන්ති ආදිසු. අනුපුබ්බෙ :—ජෙට්ඨානං අනුපුබ්බා අනුජෙට්ඨන්ති ආදිසු අපුබ්බාචරිමෙ :—එකක්ඛණෙ සහචක්කෙන ධාරයං සචක්කන්ති ආදිසු. සදිසත්ථෙ :—සදිසො රූපෙන සරූපන්ති ආදිසු. සම්පත්තත්ථෙ :—සම්පන්නං බ්‍රහ්මං සුබ්‍රහ්මන්ති ආදිසු; තත්‍ර හි සුසද්දො සම්පත්තත්ථො. සාකල්‍යෙ :—සමක්ඛිකන්ති ආදිසු; කලාසද්දො චෙත්ථ අවයවවාචකො, සහ කලාහි = සකලං, සාවයවන්ති අත්ථො, තස්ස භාවො සාකල්‍යං, තස්මිං සාකල්‍යෙ, මක්ඛිකාහි සකලමන්නං සමක්ඛිකං; කසිණත්ථො වා සාකල්‍යසද්දො, තද කසිණමක්ඛිකාහි මිස්සකමන්නං සමක්ඛිකන්ති වුච්චති. අන්තවචනෙ :—සොනාදිමධීතෙති ආදිසු ; ඌනාදානයමධීතෙති අත්ථො. සදිසත්ථවජ්ජිතෙසු අඤ්ඤත්ථෙසු යථාසද්දස්ස :—යෙ යෙ බුඩ්ඪා යථාබුඩ්ඪං ; වීච්ඡාවචනො හි තත්‍ර යථාසද්දො. යාවසද්දස්ස අවධාරණෙ :—ජීවස්ස යත්තකො පරිච්ඡෙදො යාවජ්ජීවන්ති ආදිසු මත්තත්ථෙ වත්තමානෙන පතිනා සහ නාමස්ස :—අත්ථෙත්ථ කිඤ්චිමත්තං සාකං සාකපතීති සුපතීති† ආදිසු. තතියෙකවචනන්තානං අක්ඛසලාකසඤ්ඤානං එකද්විතිචතුසඞ්ඛ්‍යාසද්දානඤ්ච ඉදං වුත්තං න තථා යථා පුබ්බෙති අත්ථෙ වත්තමානෙන පරිනා සහ අක්ඛාදීසීලායං :—අක්ඛෙනෙදං වුත්තං න තථා යථා පුබ්බෙ අක්ඛපරි, සලාකායෙදං වුත්තං න තථා යථා පුබ්බෙ සලාකාපරි, එකෙන ද්වීහි තීහි චතූහෙදං වුත්තං න තථා යථා පුබ්බෙති එකපරි, ද්විපරි, තිපරි, චතුපරීති ආදිසු. පඤ්චම්‍යන්තෙන සහ අපපරිබහිඋද්දිච්චාදීනං :—අප පාටලිපුත්තා වණෙට්ටො‡ දෙවො අපපාටලිපුත්තං; පරිපාටලිපුත්තං, බහිපාටලිපුත්තං, උද්දිච්චපාටලිපුත්තන්ති ආදිසු ආ ඉච්චෙතස්ස මරියාද අභිවිධීසු :—ආ පාටලිපුත්තා වණෙට්ටා දෙවො ආපාටලිපුත්තං, ආ කුමාරං යසො කච්චායනස්ස ආකුමාරයසන්ති ආදිසු. ලක්ඛණවාචකෙන සහ අභිපති ඉච්චෙතස්මාභිමුඛෙ :—අග්ගිමභිමුඛං§ අභිමුඛා

* භික්ඛාසද්දීනාං දුස්සද්දීයං, සීහල † සාල සාකං, මරම්ම
‡ වුණ්ඨො, මරම්ම § අග්ගි, සීහල

නං තෙසං ච තදිවාවකෙනෙ සහ අනුපදගෙණ සහොදං, තදිවාව කානං විසුං විසුං අබ්‍යාපිතාවස්සිතෙසා ව්‍යුතෙතා.

තත්ථ ච වීතතෙයෙ :—ඉදානිපි අපි අපිනීති ආදිසු. සම්පයොගෙ :— කුම්භස්ස සම්පයුත්තකුම්භන්ති ආදිසු. සම්බන්ධෙ :—මිගබන්ධනං සම්බ න්ධමාගබන්ධන්ති ආදිසු. විසෙසෙ :—ඉදානි විසුංතො විහි ලං සම්කානං දුස්සයිනං* දුම්මොහාරණන්ති ආදිසු සබ්බදා අනොකාසෙ :—අනෙකෙ මනුස්සානං නිමමතයිනං, නිමමකසං, නිප්ඵරච්ඡන්ති ආදිසු. විජ්ජො තස්ස අභිවෙ :—අසිතො නිමොහිතීති ආදිසු උපසංකාර නිබ්බුතත්ථස්ස පච්චවෙක්ඛසල්ලතො සම්පති අනුපලිපිසං :—සම්පති කොසුම්භවම්ජීදනං සාඩි අසිකොසුම්භන්ති ආදිසු සප්පාතුභා වෙ :—සන්දෙ පාතුභූතො කට්ඨාසනස්ස සසං සඪාසං සාසඪා ඉති කට්ඨාසනන්ති ආදිසු ; ඉති සන්දෙ වෙනා වුත්තප්පකාරෙසු. පෙතෙත ති. පච්ඡගෙ :—පඨාන, පච්ඡා අනුපඨන්ති ආදිසු. සරිංසෙ :— සඪාසස රූපං අනුරූපන්ති ආදිසු අනුපුබ්බෙ :—පෙඨානං අනුපු බ්බා අනුපෙජ්ජීතන්ති ආදිසු අනුබාධිරිවෙ:-එකන්තික සම්මෙකා න ධාරණං සමනකන්ති ආදිසු. සදිසෙ:—සදිසො රූපෙන සරූප න්ති ආදිසු. සම්පතනෙ:—සම්පතනං මෙතා දුමොනානන්ති ආදිසු; තත්‍ර හි සුපෙදෙ සම්පතනෙ සාකල්‍යෙ :—සම්පිණ්ඩිතන්ති ආදිසු; කලාපෙදෙ වෙසා අවයවවාවකො, සහ කලාපී — සකලං, සාව යවන්ති අත්ථො, තස්ස භාවො සාකල්‍යං, තස්මිං සාකල්‍යෙ, පිණ්ඩිතානි සකලම්පිතානි සම්පිණ්ඩිතං; කපිණකො වා සාකල්‍යෙ, තද කපිණවසයිනානි පිණ්ඩිතානි සම්පිණ්ඩිතන්ති වුච්චති. අසන වචනෙ :—සොතාදිපිඪිතෙනාති ආදිසු ; උපකාදෙසාපිණ්ඩිතන්ති අත්ථො. සදිසත්ථවිපරිතෙසු සංවුතවෙසු සඪාසන්නස :—සෙ සෙ ද්විධා සඪාබුණ්ඩා ; විච්ඡාවචනො හි තත්‍ර සඪාසන්ද. ගාමසන්නස අවධා රණෙ :—ජීවිතස්ස සහාගතො පරිවෙජ්ජදෙ සාවජ්ජීවන්ති ආදිසු විනාශ නෙ වත්තාවිනන සහිත, සහ නාමිකා —අනෙසිසා නිවිම්තං

සඞ්ඛො ච පණවො ච = සඞ්ඛපණවං, දද්දරි ච දෙණ්ඩිමො ච = දද්දරිදෙණ්ඩිමං, ගීතඤ්ච වාදිතඤ්ච = ගීතවාදිතං, එවං තුරියඞ්ගෙසු.

ඵාලො ච පාචනඤ්ච = ඵාලපාචනං, යුගඤ්ච නඞ්ගලඤ්ච = යුගනඞ්ගලං, එවං යොග්ගඞ්ගෙසු

අසි ච චම්මඤ්ච = අසිචම්මං, ධනු ච කලාපො ච = ධනුකලාපං, හත්ථී ච අස්සා ච රථා ච පත්තිකා ච = හත්ථස්සරථපත්තිකං, එවං සෙනඞ්ගෙසු

ඩංසා ච මකසා ච = ඩංසමකසං, කුන්ථා ච කිපිල්ලිකා ච = කුන්ථකිපිල්ලිකං, කීටා ච සිරිංසපා ච = කීටසිරිංසපං, එවං ඛුද්දජන්තුකෙසු

අහි ච නකුලො ච = අහිනකුලං, බිළාරො ච මූසිකො ච = බිළාරමූසිකං, කාකො ච උලූකො ච = කාකොලූකං, එවං විවිධවිරුද්ධෙසු

සීලඤ්ච පඤ්ඤාණඤ්ච = සීලපඤ්ඤාණං, සමථො ච විපස්සනා ච = සමථවිපස්සනං, විජ්ජා ච චරණඤ්ච විජ්ජාචරණං, එවං විසභාගෙසු

ආදිග්ගහණං කිමත්ථං ? දාසී ච දාසො ච = දාසිදාසං, ඉත්ථී ච පුමා ච = ඉත්ථිපුමං පත්තො ච චීවරඤ්ච = පත්තචීවරං, තිකඤ්ච චතුක්කඤ්ච = තිකචතුක්කං, වෙණී ච රථකාරො ච = වෙණිරථකාරං, සාකුන්තිකො ච මාගවිකො ච = සාකුන්තිකමාගවිකං, දීඝො ච මජ්ඣිමො ච = දීඝමජ්ඣිමං, ඉච්චෙවමාදි

"තත්ථ ද්වන්දෙ පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදීනං ච ' කිං තත්ථමිදං, තත්ථ ද්වන්දෙ සමාසෙ පාණඞ්ගතුරියඞ්ගයොග්ගඞ්ගසෙනඞ්ග ඛුද්දජන්තුක විවිධවිරුද්ධ විසභාගත්ථ ඉච්චෙවමාදීනං එකත්තඤ්ච හොති නපුංසකලිඞ්ගත්තඤ්චෙති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං නපුංසකලිඞ්ගග්ගහණඤ්ච එකත්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව පාණිනො ච තුරියානි ච යොග්ගානි ච සෙනා ච = පාණිතුරියයොග්ගසෙනා, තෙසං අඞ්ගානි = පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගානි, ඛුද්දා ජන්තුකානි = ඛුද්දජන්තුකානි, විවිධෙනාකාරෙන විරුද්ධා = විවිධවිරුද්ධා, විවිධා ච තෙ සභාගා චෙති = විසභාගා, පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගානි ච ඛුද්දජන්තුකානි ච විවිධවිරුද්ධා ච විසභාගා ච = පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගා, පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගා අත්ථා යෙසං තෙ = පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථා, තෙ ආදයො යෙසං තෙ = පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදයො, තෙසං පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදීනං, චසද්දො සමුච්චයත්ථො

චක්ඛුසොතන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච චක්ඛුසොතන්ති චක්ඛු ච සොතඤ්චාති අත්ථෙ ' නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො " ති වත්තමානෙ ' නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො ' ති ද්වන්දසමාසං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති චසද්දප්පයොගං කත්වා වුත්ත නයෙන සමාසස්ස විභත්තිලොපඤ්ච කත්වා අනන්තරසුත්තද්වයමධිකිච්ච ඉමිනා එකත්තඤ්ච නපුංසකලිඞ්ගත්තඤ්ච කත්වා සමාසත්තා නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සො නපුංසකලිඞ්ගෙ හි, අතො නිච්චං" ති අධිකිච්ච "සිං" ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොප [illegible] කතෙ රූපං සෙසානි තංසදිසානෙවාති

325. විභාසා රුක්ඛතිණපසුධනධඤ්ඤජනපදාදීනං ච

රුක්ඛතිණපසුධනධඤ්ඤජනපද ඉච්චෙවමාදීනං විභාසා එකත්තං හොති නපුංසකලිඞ්ගත්තඤ්ච ද්වන්දසමාසෙ

අස්සත්ථො ච කපිත්ථො ච* = අස්සත්ථකපිත්ථං—අස්සත්ථකපිත්ථා වා, උසීරං ච බීරණඤ්ච = උසීරබීරණං—උසීරබීරණා වා, අජා ච එළකා ච = අජෙළකං—අජෙළකා වා, හිරඤ්ඤඤ්ච සුවණ්ණඤ්ච = හිරඤ්ඤසුවණ්ණං—හිරඤ්ඤසුවණ්ණා වා, සාලි ච යවො ච = සාලියවං—සාලියවා වා, කාසි ච කොසලා ච = කාසිකොසලං—කාසිකොසලා වා

ආදිග්ගහණං කිමත්ථං? සාවජ්ජඤ්ච අනවජ්ජඤ්ච = සාවජ්ජානවජ්ජං—සාවජ්ජානවජ්ජා වා, හීනඤ්ච පණීතඤ්ච හීනපණීතං—හීනපණීතා වා, කුසලඤ්ච අකුසලඤ්ච = කුසලාකුසලං—කුසලාකුසලානි වා, කණ්හා ච සුක්කා ච = කණ්හසුක්කං—කණ්හසුක්කා වා

"විභාසා රුක්ඛතිණපසුධනධඤ්ඤජනපදාදීනඤ්ච" තිම්පිදං, රුක්ඛතිණපසුධනධඤ්ඤජනපදාදීනමෙකත්තඤ්ච නපුංසකලිඞ්ගත්තඤ්ච හොති ද්වන්දෙ සමාසෙ විකප්පෙනාති අත්ථො. තිපදමිදං. නපුංසකග්ගහණඤ්ච එකත්තග්ගහණඤ්ච ද්වන්දග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව විභාගො ච, චසද්දො සමුච්චයත්ථො. අනන්තරසුත්තෙනෙව සිද්ධෙ †විකප්පනත්ථමිදමාරද්ධං

අස්සත්ථකපිත්ථන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අස්සත්ථකපිත්ථන්ති අස්සත්ථො ච කපිත්ථො චාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ද්වන්දසමාසාදිං කත්වා අනන්තරසුත්තවසමපිකිච්ච ඉමිනා එකත්තඤ්ච නපුංසකලිඞ්ගත්තඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන සුප්පනාදිම්හි කතෙ රූපං. අස්සත්ථකපිත්ථාති විභාසග්ගහණඵලං, තං පන වුත්තනයෙන සමාසාදිං කත්වා විභාසග්ගහණෙන නිච්ඡිතා එකත්තාදිමකත්වා තතො බහුවචනයොවිභත්තිං කත්වා "අතො නෙන; සො වා"ති වත්තමානෙ "සබ්බයොනීනමාඑ"ති යොවචනස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. සෙසානි වුත්තසදිසානෙව.

හණම්හානුවත්තනතො, අථවා සුවිසෙසඤ්ඤෙය්‍යත්ථා තුල්‍යං අධිකරණං යෙසං තානි = තුල්‍යාධිකරණානි, ද්වෙ පදානි යෙසං තානි=ද්විපදානි, තුල්‍යාධිකරණානීතිමිනා තුල්‍යාධිකරණං ඉධ පන කම්මවචනිච්ඡා සම්භවා ද්විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙති වුත්තං අඤ්ඤස්ස සමාසවිධායකස්සාභාවා ඉදම්පි සඤ්ඤාවිධානමුඛෙන සමාසවිධායකන්ති දට්ඨබ්බං ඉධාපි ගරුසඤ්ඤාකරණං, කම්මමිව වයං ධාරෙතීති කම්මධාරයොති අන්වත්ථසඤ්ඤාය සමාසස්ස සභාවදීපනත්ථං.

මහාපුරිසොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ මහාපුරිසොති මහන්තො ච සො පුරිසො චාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො"ති වත්තමානෙ ඉමිනා සමාසං කත්වා "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො"ති සමාසසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා කම්මධාරයසඤ්ඤං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච"ති විභත්තිලොපං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො'ති චසද්දමප්පයොගං කත්වා "මහතං මහා තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ'ති මහන්තසද්දස්ස මහාදෙසං කත්වා සමාසත්තා නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙන"ත්‍යාදිකිච්චෙ "සො"ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං තථා කණ්හො ච සො සප්පො චාති = කණ්හසප්පො, නීලඤ්ච තං උප්පලඤ්චෙති = නීලුප්පලං, ලොහිතඤ්ච තං චන්දනඤ්චෙති=ලොහිතචන්දනං, බ්‍රාහ්මණී ච සා දාරිකා චෙති = බ්‍රාහ්මණදාරිකා, ඛත්තියා ච සා කඤ්ඤා චෙති = ඛත්තියකඤ්ඤා එත්ථ ච අනන්තරසුත්තං "ඉත්ථියමභාසිතපුමිත්ථී පුමාව ච"ති වත්තමානෙ "කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච"ති පුම්භාවං කත්වා "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො"ති කතස්ස ආප්පච්චයස්ස තාමෙවාධිකිච්ච "නදාදිතො වා ඊ"ති කතස්ස ඊප්පච්චයස්ස චාභාවකරණමෙව විසෙසො සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

327 සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො දිගු

සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො කම්මධාරයසමාසො දිගුසඤ්ඤො හොති

තයො ලොකා = තිලොකං, තයො දණ්ඩා = තිදණ්ඩං, තීණි මලානි = තිමලං, තීණි ඵලානි = තිඵලං, චතස්සො දිසා = චතුද්දිසං, පඤ්ච ඉන්ද්‍රියානි = පඤ්චින්ද්‍රියං, සත්ත ගොධාවරානි = සත්තගොධාවරං

දිගු ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? දිගුස්සෙකත්තං

"සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො දිගු" කිමත්ථමිදං, සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො කම්මධාරයසමාසො දිගුසඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං කම්මධාරයග්ගහණඤ්ච සමාසග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථවා සුවිසෙසඤ්ඤෙය්‍යත්ථා සඞ්ඛ්‍යා පුබ්බං යස්ස සො = සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො, ඉධාපි ගරුසඤ්ඤාකරණං, ද්වෙ ගාවො=දිගු, දිගුසදිසත්තා අයම්පි සමාසො දිගූති අන්වත්ථසඤ්ඤාය සමාසස්ස සභාවදීපනත්ථං උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

328 උභෙ තප්පුරිසා

උභෙ දිගුකම්මධාරයසමාසා තප්පුරිසසඤ්ඤා හොන්ති

න බ්‍රාහ්මණො=අබ්‍රාහ්මණො, න වසලො=අවසලො, න පඤ්ච වස්සං=අපඤ්චවස්සං, න පඤ්චගවං = අපඤ්චගවං, න සත්ත ගොධාවරං = අසත්තගොධාවරං, න දසගවං = අදසගවං, න පඤ්ච පූලි = අපඤ්චපූලි, න පඤ්චගාවී = අපඤ්චගාවී

තප්පුරිස ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "අත්තං නස්ස තප්පුරිසෙ"

"උභෙ තප්පුරිසා" කිමත්ථමිදං, උභෙ දිගුකම්මධාරයසමාසා තප්පුරිසසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. කම්මධාරයග්ගහණඤ්ච දිගුග්ගහණඤ්ච සමාසනග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්ථං ඉධ ච ගරුසඤ්ඤාකරණං. තස්ස පුරිසො=තප්පුරිසො, තප්පුරිසසදිසත්තා අයම්පි සමාසො තප්පුරිසොති අන්වත්ථසඤ්ඤාය සමාසස්ස සභාවදීපනත්ථං.

අබ්‍රාහ්මණොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අබ්‍රාහ්මණොති න බ්‍රාහ්මණොත්‍යත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො"ති වත්තමානෙ "විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො"ති සමාසං කත්වා වුත්තනයෙන සමාසසඤ්ඤඤ්ච කම්මධාරයසඤ්ඤඤ්ච විභත්තිලොපඤ්ච කත්වා අනන්තරසුත්තාවයමධිකිච්ච ඉමිනා තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්වා "අත්තං නස්ස තප්පුරිසෙ"ති නසද්දස්ස අත්තං කත්වා වුත්තනයෙන නාමිව කත්වා ස්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. තථා න වසලො=අවසලො, අපඤ්චවස්සන්ති පඤ්ච වස්සානි සමාහටානීති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො"ති වත්තමානෙ "විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො"ති සමාසං කත්වා වුත්තනයෙන සමාසසඤ්ඤඤ්ච කම්මධාරයසඤ්ඤඤ්ච විභත්තිලොපඤ්ච කත්වා "සංඛ්‍යාපුබ්බො දිගු"ති දිගුසඤ්ඤං කත්වා "සො නපුංසකලිඞ්ගො"ති වත්තමානෙ "දිගුස්සෙකත්ත"න්ති නපුංසකලිඞ්ගමෙකත්තඤ්ච කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ඉමිනා තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්වා න පඤ්චවස්සන්ති අත්ථෙ හෙට්ඨා වුත්තවිධිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

329. අමාදයො පරපදෙභි

තෙ අමාදයො නාමෙහි පරපදෙහි යදා සමස්‍යන්තෙ, තදා සො සමාසො තප්පුරිසසඤ්ඤො හොති

භූමිං ගතො=භූමිගතො, සබ්බරත්තිං සොභනො=සබ්බරත්තිසොභනො, අපායං ගතො=අපායගතො

ඉස්සරෙන කතං=ඉස්සරකතං, සල්ලෙන විද්ධො=සල්ලවිද්ධො,

කඨිනස්ස දුස්සං=කඨිනදුස්සං, ආගන්තුකස්ස භත්තං=ආගන්තුකභත්තං

මෙථුනස්මා අපෙතො=මෙථුනාපෙතො, රාජතො භයං=රාජභයං, චොරස්මා භයං=චොරභයං

රඤ්ඤො පුත්තො=රාජපුත්තො, ධඤ්ඤානං රාසි=ධඤ්ඤරාසි

රූපෙ සඤ්ඤා=රූපසඤ්ඤා, සංසාරෙ දුක්ඛං=සංසාරදුක්ඛං

"අමාදයො පරපදෙභී" කිමත්ථමිදං, තෙ අමාදයො විභත්තියො යදා පරපදෙහි නාමෙහි සමස්‍යන්තෙ, තදා සො සමාසො තප්පුරිසසඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තප්පුරිසග්ගහණමිහ අනුවත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්ථමෙව විග්ගහො ච අඤ්ඤස්ස සමාසවිධායකස්සාභාවා ඉදම්පි සඤ්ඤාවිධායකමුඛෙන සමාසවිධායකන්ති දට්ඨබ්බං.

භූමිගතොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භූමිගතොති භූමිං ගතොත්‍යත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, උභෙ තප්පුරිසා"ති වත්තමානෙ ඉමිනා සමාසං කත්වා වුත්තනයෙන සමාසසඤ්ඤඤ්ච තප්පුරිසසඤ්ඤඤ්ච විභත්තිලොපඤ්ච කත්වා සමාසත්තා නාමිව කත්වා

සුඛපත්තාදීහි යථා රූපං සම්භවති. සොභණො = සබ්බරත්තිසොභණො, අපායං ගතො = අපායගතො, ඉස්සරෙන කතං = ඉස්සරකතං, සල්ලෙන විද්ධො = සල්ලවිද්ධො, කඨිනස්ස දුස්සං = කඨිනදුස්සං, ආගන්තුකස්ස භත්තං = ආගන්තුකභත්තං, මෙථුනස්මා අපෙතො = මෙථුනාපෙතො, චොරා භයං = චොරභයං, රඤ්ඤො පුත්තො = රාජපුත්තො, ධඤ්ඤානං රාසි = ධඤ්ඤරාසි, රූපෙ සඤ්ඤා = රූපසඤ්ඤා, සංසාරෙ දුක්ඛං = සංසාරදුක්ඛන්ති අපරෙ වුත්තනයෙන සමාසාදීහි යථා රූපානි

330 අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි

අඤ්ඤෙසං පදානං අත්ථෙසු නාමානි *යදා සමස්‍යන්තෙ, තදා සො සමාසො බහුබ්බීහිසඤ්ඤො හොති

ආගතා සමණා ඉමං සඞ්ඝාරාමං සොයං = ආගතසමණො-සඞ්ඝාරාමො; ජිතානි ඉන්ද්‍රියානි යෙන සමණෙන සොයං = ජිතින්ද්‍රියො—සමණො, දින්නො සුඞ්කො යස්ස රඤ්ඤො සොයං = දින්නසුඞ්කො—රාජා, නිග්ගතා ජනා යස්මා ගාමා සොයං = නිග්ගතජනො—ගාමො, ඡින්නා හත්ථා යස්ස පුරිසස්ස සොයං = ඡින්නහත්ථො—පුරිසො, සම්පන්නානි සස්සානි යස්මිං ජනපදෙ සොයං = සම්පන්නසස්සො—ජනපදො

නිග්‍රොධස්ස පරිමණ්ඩලො = නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො, නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො ඉව පරිමණ්ඩලො යො රාජකුමාරො සොයං = නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො

අථ වා, නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො ඉව පරිමණ්ඩලො යස්ස රාජකුමාරස්ස සොයං = නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො—රාජකුමාරො

චක්ඛුස්ස භූතො = චක්ඛුභූතො, චක්ඛුභූතො ඉව භූතො යො භගවා සොයං = චක්ඛුභූතො—භගවා

සුවණ්ණස්ස වණ්ණො = සුවණ්ණවණ්ණො සුවණ්ණවණ්ණො ඉව වණ්ණො යස්ස භගවතො සොයං = සුවණ්ණවණ්ණො—භගවා

(i) අමිතසණ්ඨසරීරො,—භගවා

(j) අමිතබලපරක්කමප්පත්තො—භගවා

(k) මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛොපසොභිතකන්දරො—පබ්බතරාජා

(l) නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵොපසොභිතකන්දරො — සෙලරාජා

(m) නානාමුසලඵාලපබ්බතතරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරහත්ථා

බහුබ්බීහි ඉච්චනෙන කමෙන්තො "බහුබ්බීහිම්හි ච"

"අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි" කිමත්ථමිදං, අඤ්ඤෙසං පදානං අත්ථෙසු නාමානි යදා සමස්සන්තෙ, තදා සො සමාසො බහුබ්බීහි සඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සමාසගහණම්හානුවත්තතෙ, සමාසපදතො අඤ්ඤං පදං=අඤ්ඤපදං, තස්ස අත්ථො = අඤ්ඤපදත්ථො, තෙසු අඤ්ඤපදත්ථෙසු අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ඉධාපි ගරුසඤ්ඤාකරණං බහවො වීහයො යස්ස සො — බහුබ්බීහි, බහුබ්බීහිසදිසත්තා අයම්පි සමාසො බහුබ්බීහීති අන්වත්ථසඤ්ඤාය සමාසස්ස සභාවදීපනත්ථං. අඤ්ඤස්ස සමාසවිධායකස්සාභාවා ඉදම්පි සඤ්ඤාවිධානමුඛෙන සමාසවිධායකන්ති දට්ඨබ්බං.

ආගතසමණොත්‍යාදිති උදාහරණානි, තත්ථ ආගතසමණොති ආගතා සමණා ඉදං සඞ්ඝාරාමන්ති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති වත්තමානෙ ඉමිනා සමාසං කත්වා වුත්තනයෙන සමාසසඤ්ඤඤ්ච විභත්තිලොපඤ්ච කත්වා ඉමිනා බහුබ්බීහිසඤ්ඤඤ්ච කත්වා සමාසත්තා නාමම්ව කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතො පධානබ්‍රහ්මස්සරපරියන්තානි වුත්තනයෙනෙව සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි.

(a) සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලවායුතොයාහාරාති, පණ්ණඤ්ච පුප්ඵඤ්ච ඵලඤ්ච — පණ්ණපුප්ඵඵලානි, සයමෙව පතිතානි — සයම්පතිතානි, සයම්පතිතානි ච තානි පණ්ණපුප්ඵඵලානි චෙති — සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලානි, වායු ච තොයං ච — වායුතොයානි, සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලානි ච වායුතොයානි ච — සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලවායුතොයානි, සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලවායුතොයානි* ආහාරා යෙසං තෙ — සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලවායුතොයාහාරා— ඉසයො ගමෙත්ථ වත්තබ්බා, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව අයම්පන ද්වන්දකම්මධාරයගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි

අථ වා, සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලවායුතොයෙහි ආහාරා යෙසං තෙ — සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලවායුතොයාහාරා අයම්පන භින්නාධිකරණබහුබ්බීහි.

(b) නානාදුමපතිතපුප්ඵවාසිතසානූති, නානා පකාරා දුමා — නානාදුමා, නානාදුමෙහි පතිතානි — නානාදුමපතිතානි, නානාදුමපතිතානි ච තානි පුප්ඵානි චෙති — නානාදුමපතිතපුප්ඵානි, නානාදුමපතිතපුප්ඵෙහි වාසිතා — නානාදුමපතිතපුප්ඵවාසිතා, නානාදුමපතිතපුප්ඵවාසිතා සානු යස්ස පබ්බතරාජස්ස සොයං — නානාදුමපතිතපුප්ඵවාසිතසානු—පබ්බතරාජා අයම්පන කම්මධාරයතප්පුරිසගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි.

---

* තොයානි එව සීහල

අථ වා, වාසිතා සානු = වාසිතසානු, සාපෙක්ඛත්තෙන සතිපි ගමකත්තා සමාසො නානාදුමපතිතපුප්ඵෙහි වාසිතසානු යස්ස පබ්බතරාජස්ස සොයං = නානාදුමපතිතපුප්ඵවාසිතසානු—පබ්බතරාජා අයම්පන භින්නාධිකරණබහුබ්බීහි

(c) චලම්බාම්බුධරබින්දුචුම්බිතකූටොති, අම්බුං ධාරෙතීති = අම්බුධරො, කො සො පජ්ජුන්නො, විවිධො අලම්බො = චලම්බො, චලම්බො ච සො අම්බුධරො චෙති = චලම්බාම්බුධරො, චලම්බාම්බුධරස්ස බින්දු = චලම්බාම්බුධරබින්දු, චලම්බාම්බුධරබින්දූහි චුම්බිතො = චලම්බාම්බුධරබින්දුචුම්බිතො, චලම්බාම්බුධරබින්දුචුම්බිතො කූටො යස්ස පබ්බතරාජස්ස සොයං = චලම්බාම්බුධරබින්දුචුම්බිතකූටො—පබ්බතරාජා අයම්පි කම්මධාරයතප්පුරිසගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි

අථ වා, චුම්බිතො කූටො = චුම්බිතකූටො, සාපෙක්ඛත්තෙන සතිපි ගමකත්තා සමාසො චලම්බාම්බුධරබින්දූහි චුම්බිතකූටො යස්ස පබ්බතරාජස්ස සොයං = චලම්බාම්බුධරබින්දුචුම්බිතකූටො—පබ්බතරාජා අයම්පන භින්නාධිකරණබහුබ්බීහි

(d) අමිතබලපරක්කමජ්ජුතීති, න මිතා = අමිතා, බලං ච පරක්කමො ච ජුති ච = බලපරක්කමජ්ජුතියො, අමිතා බලපරක්කමජ්ජුතියො යස්ස සොයං = අමිතබලපරක්කමජ්ජුති අයම්පන කම්මධාරයද්වන්දගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි

(e) පීනොරක්ඛංසබාහූති, උරො ච අක්ඛං ච අංසො ච බාහු ච = උරක්ඛංසබාහවො, පීනා උරක්ඛංසබාහවො යස්ස භගවතො සොයං = පීනොරක්ඛංසබාහු—භගවා අයම්පන ද්වන්දගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි

(f) පීනගණ්ඩවදනථනූරුජඝනාති, ගණ්ඩා ච වදනඤ්ච ථනා ච ඌරූ ච ජඝනඤ්ච = ගණ්ඩවදනථනූරුජඝනා, පීනා ගණ්ඩවදනථනූරුජඝනා යස්සා නාරියා සායං = පීනගණ්ඩවදනථනූරුජඝනා—නාරී අයම්පි ද්වන්දගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි

අථ වා, පවරසද්ධම්මකූටසඞ්ගෙත වා චරණසඞ්ගෙත වා යොජෙතබ්බා සමාසනයො විඤ්ඤෙය්‍යෙන, අයම්පන චරණසඞ්ගෙත යොජනක්කමො. සඞ්ඝංසිතා චරණා = සඞ්ඝංසිතචරණා,* පවරසුරාසුරගරුළමනුජභුජගගන්ධබ්බමකුටකූටචුම්බිතසෙලෙහි සඞ්ඝංසිතචරණා යස්ස තථාගතස්ස සොයං = පවරසුරාසුරගරුළමනුජභුජගගන්ධබ්බමකුටකූටචුම්බිතසෙලසඞ්ඝංසිතචරණො. අයම්පන භින්නාධිකරණබහුබ්බීහි ඉතරානි ච තයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

(h) අනන්තඤාණොති, න අන්තො = අනන්තො, අනන්තං ඤාණං යස්ස සොයං = අනන්තඤාණො—තථාගතො

(i) අමිතඝනසරීරොති, න මිතං = අමිතං, ඝනං එව සරීරං = ඝනසරීරං, අමිතං ඝනසරීරං යස්ස සොයං = අමිතඝනසරීරො—භගවා

(j) අමිතබලපරක්කමප්පත්තොති, න මිතා = අමිතා, බලඤ්ච පරක්කමො ච = බලපරක්කමා, අමිතා එව බලපරක්කමා = අමිතබලපරක්කමා, අමිතබලපරක්කමා පත්තා යෙන සොයං = අමිතබලපරක්කමප්පත්තො—භගවා අයම්පන ද්වන්දකම්මධාරයතප්පුරිසගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි

(k) මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛොපසොභිතකන්දරොති, මත්තා එව භමරා = මත්තභමරා, මත්තභමරානං ගණා = මත්තභමරගණා, මත්තභමරගණෙහි = චුම්බිතානි මත්තභමරගණචුම්බිතානි, විකසිතානි එව පුප්ඵානි = විකසිතපුප්ඵානි, මත්තභමරගණචුම්බිතානි විකසිතපුප්ඵානි යෙසං තෙ = මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵා, වල්ලී ච නාගරුක්ඛා ච = වල්ලිනාගරුක්ඛා, මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵා ච තෙ වල්ලිනාගරුක්ඛා චෙති = මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛා, මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛෙහි උපසොභිතානි = මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛොපසොභිතානි, මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛොපසොභිතානි කන්දරානි යස්ස පබ්බතරාජස්ස සොයං = මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛොපසොභිතකන්දරො—පබ්බතරාජා අයම්පන ද්වන්දකම්මධාරයතප්පුරිසගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි. අථ වා, උපසොභිතානි කන්දරානි = උපසොභිතකන්දරානි, සාපෙක්ඛත්තෙ සතිපි ගමකත්තා සමාසො මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛෙහි උපසොභිතකන්දරානි යස්ස පබ්බතරාජස්ස සොයං = මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛොපසොභිතකන්දරො—පබ්බතරාජා අයම්පන භින්නාධිකරණබහුබ්බීහි

(l) නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵොපසොභිතකන්දරොති, රුක්ඛා ච තිණානි ච = රුක්ඛතිණානි, නානා පකාරා එව රුක්ඛතිණානි = නානාරුක්ඛතිණානි, නානාරුක්ඛතිණෙහි පතිතානි = නානාරුක්ඛතිණපතිතානි, නානාරුක්ඛතිණපතිතානි ච තානි පුප්ඵානි චෙති = නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵානි, නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵෙහි උපසොභිතානි = නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵොපසොභිතානි, නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵොපසොභිතානි කන්දරානි

---

* සාපෙක්ඛත්තෙ සතිපි ගමකත්තා සමාසො සිද්ධි දීපනී

යස්ස සෙලරාජස්ස සොයං = නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵොපසොභිතකන්දරො—සෙලරාජා අයම්පන ද්වන්දකම්මධාරයතප්පුරිසගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි.

අථ වා, උපසොභිතානි කන්දරානි = උපසොභිතකන්දරානි, සාපෙක්ඛත්තෙ සතිපි ගමකත්තා සමාසො නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵෙහි උපසොභිතකන්දරානි යස්ස සෙලරාජස්ස සොයං = නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵොපසොභිතකන්දරො—සෙලරාජා අයම්පන භින්නාධිකරණබහුබ්බීහි

(*m*) නානාමුසලඵාලපබ්බත*තරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරහත්ථාති, මුසලො ච ඵාලො ච පබ්බතො ච තරු ච කලිඞ්ගරො ච සරො ච ධනු ච ගදා ච අසි ච තොමරො ච = මුසලඵාලපබ්බතතරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරා, නානා පකාරා මුසලඵාලපබ්බතතරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරා = නානාමුසලඵාලපබ්බතතරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරා, නානාමුසලඵාලපබ්බතතරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරා හත්ථෙසු යෙසං තෙ = නානාමුසලඵාලපබ්බතතරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරහත්ථා අයම්පන ද්වන්දකම්මධාරයගබ්භො භින්නාධිකරණබහුබ්බීහි

331 **නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො.**

නාමානමෙකවිභත්තිකානං යො සමුච්චයො, සො ද්වන්දසඤ්ඤො හොති

චන්දිමා ච සූරියො ච = චන්දිමසූරියා, සමණබ්‍රාහ්මණා, සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා, බ්‍රාහ්මණගහපතිකා, යමවරුණා, කුවෙරවාසවා

ද්වන්ද ඉච්චනෙන ක්වත්ථො ? "ද්වන්දට්ඨා වා"

"නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" කිමත්ථමිදං, නාමානං එකවිභත්තිකානං යො සමුච්චයො, සො ද්වන්දසඤ්ඤො හොතීති සඤ්ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සමාසග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව සමුච්චයනං සමුච්චයො, සම්පිණ්ඩීකරණමිච්චත්ථො ඉධාපි ගරුසඤ්ඤාකරණං ද්වෙ ද්වෙත වා ද්වන්ද,† ද්වන්දසදිසත්තා අයම්පි සමාසො ද්වන්දොති අන්වත්ථසඤ්ඤාය සමාසස්ස සභාවදීපනත්ථං තථා හි, පුබ්බපදත්ථප්පධානො‡ අබ්‍යයීභාවො උත්තරපදත්ථප්පධානො තප්පුරිසො අඤ්ඤපදත්ථප්පධානො බහුබ්බීහි උභයපදත්ථප්පධානො ද්වන්දොති අඤ්ඤස්ස සමාසවිධායකස්සාභාවා ඉදම්පි සඤ්ඤාවිධානමුඛෙන සමාසවිධායකන්ති දට්ඨබ්බං උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

332 **මහතං මහා තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ**

තෙසං මහන්තසද්දානං මහාආදෙසො හොති තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ පරෙ

මහන්තො ච සො පුරිසො චෙති = මහාපුරිසො, මහාදෙවී, මහාබලං, මහාඵලං, මහානාගො, මහාපදුමවනං, මහානදී, මහාමණි, මහාගහපතිකො, මහාධනං, මහායසො, මහාපඤ්ඤො

බහුවචනග්ගහණෙන ක්වචි මහන්තසද්දස්ස මහආදෙසො හොති

---

* නානාමුසලපබ්බත සීහල

† ද්වෙ ද්වන්ද වා ද්වන්දට්ඨා වා ද්වන්ද සීහල ‡ පදප්පධානො සීහල

මහණ්ණවං, මහප්ඵලං, මහබ්බලං, මහද්ධනං, මහබ්භයං; මහද්ධනො.

"මහතං මහා තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ." තිමන්තිදං, තෙසං මහන්තසද්දානං මහාආදෙසො හොති තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙති සුත්තත්ථං. චතුප්පදමිදං. බහුවචනනිද්දෙසො’ මහන්තසද්දස්ස මහ ඉච්චාදෙසො හොතීති සුත්තත්ථං. තෙනෙව මහප්ඵලන්ත්‍යාදීනි සිජ්ඣන්ති.

උදාහරණානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

333 ඉත්ථියං භාසිතපුමිත්ථී පුමාව චෙ

ඉත්ථියං තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ භාසිතපුමිත්ථී චෙ පුමාව දට්ඨබ්බා.

දීඝා ජඞ්ඝා යස්ස සොයං = දීඝජඞ්ඝො, කල්‍යාණී භරියා යස්ස සොයං = කල්‍යාණභරියො, පහූතා පඤ්ඤා යස්ස සොයං = පහූතපඤ්ඤො.

භාසිතපුමෙති කිමත්ථං? බ්‍රහ්මබන්ධු ච සා භරියා චාති = බ්‍රහ්මබන්ධුභරියා; සද්ධාධනං, පඤ්ඤාරතනං

"ඉත්ථියං භාසිතපුමිත්ථී පුමාව චෙ." තිමන්තිදං, ඉත්ථියං තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ සචෙ භාසිතපුමිත්ථී පුමාව දට්ඨබ්බාති සුත්තත්ථං. ඡප්පදමිදං. තුල්‍යාධිකරණග්ගහණඤ්ච පදග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ. භාසිතො පුමා යස්සා සා = භාසිතපුමා, ඉත්ථීති ඉමිනා තුල්‍යාධිකරණං. තෙන ච ඉත්ථියං තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ භාසිතපුමා ඉත්ථී පුමාව දට්ඨබ්බාති අත්ථො* එත්ථ ච ඉත්ථීති ඉත්ථිවාචකසද්දමාහ. අඤ්ඤථා භාසිතපුමාති එවං නවත්තබ්බං සියා.

දීඝජඞ්ඝොති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච දීඝජඞ්ඝොති දීඝා ජඞ්ඝා යස්සෙත්‍යෙත්ථ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො"ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහී"ති බහුබ්බීහිසමාසං කත්වා භාසිතපුමත්තා තුල්‍යාධිකරණත්තා ච ඉමිනා පුමාවවිධානං කත්වා "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො"ති දීඝසද්දතො කතස්ස ආප්පච්චයස්සාභාවං කත්වා සමාසත්තා නාමඤ්ච කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. තථා කල්‍යාණී භරියා යස්ස සොයං = කල්‍යාණභරියො, පහූතා පඤ්ඤා යස්ස සොයං = පහූතපඤ්ඤො.

බ්‍රහ්මබන්ධුභරියාත්‍යාදීනි සමුදාහරණානි, තම්පන බ්‍රහ්මබන්ධු ච සා භරියා චෙති අත්ථෙ වුත්තනයෙන කම්මධාරයසමාසාදිං කත්වා සතිපි තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ භාසිතපුමිත්ථාභාවා "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො"ති කතස්සාප්පච්චයස්සාභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

334. කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච

කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච සමාසෙ ඉත්ථියං තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ පුබ්බෙ භාසිතපුමිත්ථී චෙ පුමාව දට්ඨබ්බා.

බ්‍රාහ්මණදාරිකා, ඛත්තියකඤ්ඤා, ඛත්තියකුමාරිකා

භාසිතපුමෙති කිමත්ථං? ඛත්තියබන්ධුදාරිකා, බ්‍රාහ්මණබන්ධුදාරිකා.

---

* චෙති ස්‍යාමපොත්ථකෙසු නත්ථි.

"කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච" ති කිමත්ථමිදං, කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච සමාසෙ ඉත්ථියං තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ සබ්බෙ පුබ්බෙ භාසිතපුමා ඉදූති ඉත්ථිවාචකො, සො පුමාව දට්ඨබ්බොති ඤාපනත්ථං විපදමිදං තුල්‍යාධිකරණග්ගහණඤ්ච අනන්තරසුත්තාධ වත්තතෙ, අඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. විග්ගහො ච උදාහරණානි ච හෙට්ඨා වුත්තානෙව. "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති වත්තමානෙ "නදාදිතො වා ඊ" ති කතඉත්ථිපච්චයස්සාභාවකරණමෙවෙත්ථ විසෙසො

ඛත්තියබන්ධුදාරිකාති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච සතිපි කම්මධාරයත්තෙ දාරිකාසද්දස්ස නියතිත්ථිවාචකත්තා* භාසිතපුමත්තාභාවතො ඉධ වුත්තවිධානං න හොති සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

335 අත්තං නස්ස තප්පුරිසෙ

නස්ස පදස්ස තප්පුරිසෙ උත්තරපදෙ අත්තං හොති

අබ්‍රාහ්මණො, අවසලො, අභික්ඛු, අපච්චවෙසො, අපච්චගවං

"අත්තං නස්ස තප්පුරිසෙ" ති කිමත්ථමිදං, නස්ස පදස්ස තප්පුරිසෙකදෙසත්තා තප්පුරිසෙ උත්තරපදෙ අත්තං හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව උදාහරණානිපි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

336 සරෙ අන්

නස්ස පදස්ස තප්පුරිසෙ සබ්බස්සෙව අන් හොති සරෙ පරෙ

අනස්සො, අනිස්සරො, අනරියො, අනිට්ඨො

"සරෙ අන්" ති කිමත්ථමිදං, සරෙ පරෙ නස්ස පදස්ස සබ්බස්සෙව අනාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අනන්තරසුත්තම්හානුවත්තතෙ සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

336 කදං කුස්ස †

කු ඉච්චෙතස්ස කදං හොති සරෙ පරෙ

කුච්ඡිතං අන්නං = කදන්නං කුච්ඡිතං අසනං කදසනං

සරෙති කිමත්ථං? කුච්ඡිතා දාරා (සෙසං අප්පඤ්ඤාකාරානං ගෙ හොනති) = කුදාරා, කුජනා, කුපුත්තා, කුගෙහා, කුවත්ථා, කුදාසා

"කදං කුස්ස" ති කිමත්ථමිදං, කු ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ කදඉච්චාදෙසො‡ හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අනන්තරසුත්තම්හානුවත්තතෙ සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

337 කාප්පත්ථෙසු ච

කු ඉච්චෙතස්ස කා හොති අප්පත්ථෙසු ච

කාලවණං, කාපුප්ඵං

බහුවචනග්ගහණං§ කිමත්ථං? කු ඉච්චෙතස්ස අනප්පකත්ථෙසුපි ක්වචි කා හොති

කුච්ඡිතො පුරිසො = කාපුරිසො—කුපුරිසො

---

* ඉත්ථිලිඞ්ගවාචකත්තා මරම්ම

† කති කුස්ස මරම්ම

‡ කදමිච්චාදෙසො කත්ථචි

§ බහුවචනුච්චාරණං, සීහල

"කාපාසෙවිසු ච" කිමත්ථිදං, කු ඉච්චෙතස්ස කාදෙසො හොති අප්පත්ථෙසූති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං අනන්තරසුත්තම්හා තුවත්තතෙ වාග්ගහණං අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං ඊසදත්ථං දීපෙති අප්පත්ථෙති අවත්වා බහුවචනසුච්චාරණෙ පයොජනං සඞ්ගහෙච්ච වචනත්ති

කාලවණ්ණන්ති ඊසං අප්පකං ලවණ්ණන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන කම්මධාරයසමාසං කත්වා අනන්තරසුත්තම්හි ඉමිනා කුස්ස කාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කාපුප්ඵන්ති ඊසං අප්පකං පුප්ඵං යස්සාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන බහුබ්බීහිසමාසං කත්වා කම්මධාරයසමාසං වා ඉමිනා කුසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කාපුරිසොති කුච්ඡිතො පුරිසොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන කම්මධාරයසමාසං කත්වා අප්පත්ථාභාවෙපි බහුවචනස්සත්ථස්ස බහුත්තාදීපනතො කුච්ඡිතත්ථෙ කුසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වග්ගහණඵලං.

338 ක්වචි සමාසන්තගතානමකාරන්තො

සමාසන්තගතානං නාමානං අන්තො සරො ක්වචි අකාරො හොති

දෙවානං රාජා = දෙවරාජො—දෙවරාජා, දෙවානං සඛා = දෙවසඛො—දෙවසඛා

පඤ්ච අහානි = පඤ්චාහං, සත්තාහං, පඤ්ච ගාවො = පඤ්චගවං, ජනාච උපාහනච = ජනූපාහනං සරදස්ස සමීපෙ වත්තතීති = උපසරදං, විසාලානි අක්ඛීනි යස්ස සො = විසාලක්ඛො, විමුඛං මුඛං යස්ස සො = විමුඛො

කාරග්ගහණං කිමත්ථං? ආකාරිකාරා ච හොන්ති පච්චක්ඛා ධම්මා යස්ස සො = පච්චක්ඛධම්මා සුරභිනො ගන්ධා යස්ස සො = සුරභිගන්ධි, සුන්දරො ගන්ධො = සුගන්ධි, දුග්ගන්ධි, කුච්ඡිතො ගන්ධො = කුගන්ධි, පූතිනො ගන්ධො = පූතිගන්ධි

නදිඅන්තා ච කත්තුඅන්තා ච කප්පච්චයො හොති සමාසන්තෙ

බහු නදියො යස්මිං ජනපදෙ සො = බහුනදිකො—ජනපදො, බහවො කත්තාරො යස්ස සො = බහුකත්තුකො

"ක්වචි සමාසන්තගතානමකාරන්තො" ඉච්චාදිදං, සමාසන්තගතානං නාමානං අන්තො ක්වචි අකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං අයං සුත්තන්තරෙනාව විහිතො ච

දෙවරාජොති දෙවානං රාජාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන තප්පුරිසසමාසං කත්වා දෙවරාජසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "බ්‍රහ්මත්තසඛ රාජාදිතො අමානං" ති වත්තමානෙ "ස්‍යා ච" ති සිස්ස ආකාරාදෙසෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා සමාසන්තගතස්ස රාජසද්දස්ස අකාරාදෙසං කත්වා "අතො නෙනා" ති වත්තමානෙ "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා පරලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. කත්ථිකා සමාසන්තගතස්ස අන්තසරස්ස විහිතත්තා* "ස්‍යා ච" ති සිස්ස ආකාරාදෙසස්සාව පවත්තිබ්බෙපාති න පවත්තන්ති, යදි හි සියා, ඉමිස්සුච්චාරණං අනත්ථකං සියා, අකාරගහණසාමත්ථියෙන ඉමිනා අකාර

* අනන්තරසුත්තම්හිතො පාඨ

කරණං තන්නිමිත්තවිධිනො අසමාවෙසත්ථං, “සත චෙ” ති ඉමිනා පන සිස්සාකාරාදෙසෙ කතෙ විධිනොභාවා* කුතො තන්නිමිත්තස්ස විධිනො සමාවෙසො සියා නන්විමිනා විභත්තාදෙසස්සාපි භවිතබ්බමෙවාති. න භවිතබ්බං, එවං හි සති පයොගාසිජ්ඣනතො, පයොගසිද්ධියා සුත්තොතාපදෙසතො ච. ඉතරං ක්වචිග්ගහණඵලං අපරන්ති ච තංසදිසානෙව.

පඤ්චාහන්ති පඤ්ච අහානි සමාහටානීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන දිගුසමාසං කත්වා “සො නපුංසකලිඞ්ගො ’ ති වත්තමානෙ “දිගුස්සෙකත්ත” න්ති එකත්තං නපුංසකත්තඤ්ච කත්වා තතො වුත්තනයෙන සිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා සමාසන්තගතස්ස අකාරාදෙසං කත්වා “සො නත්ථි නපුංසකෙහි, අතො නිච්ච” න්ති වත්තමානෙ “සිං” ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉදම්පන ලක්ඛණස්ස පජ්ජුනානගතිකභාවදස්සනත්ථං වුත්තං පච්චක්ඛධම්මාතිආදීනි විය අසමාකාරන්තා ඉකාරන්තා ච්චෙති සඞ්ඛා සියාති තන්නිවත්තනත්ථඤ්ච

පඤ්චගවන්ති පඤ්ච ගාවො සමාහටාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන දිගුසමාසාදිං කත්වා පඤ්චගොසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ඉමිනා සමාසන්තගතස්ස ගොසද්දස්ස අන්තෙ අකාරං කත්වා “ගාව සෙ, අවම්හි ච, තතො නම්හි පතිම්හාලුත්තෙ ච සමාසෙ” ති වත්තමානෙ “ඔ සරෙ ච” ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සිස්ස අමාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං නන්විමිනා සමාසන්තගතස්ස අන්තස්සෙව භවිතබ්බං, අථ කථං අන්තෙ හොතීති “ක්වචි සමාසන්තගතානමකාරන්තසෙසති වත්තබ්බෙ එවං වචනමත්ථන්තරනිදස්සනත්ථං, අයම්පිහි අන්තෙ එතස්ස සම්භවති, ක්වචි සමාසන්තගතානං නාමානං අන්තො හුත්වා අකාරො හොතීති අථ වා, අන්තස්සෙව හොතු, “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච” ති වත්තමානෙ ‘ තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති සස්සරං පන වකාරාගමං කත්වාපි රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා, ඊදිසත්ථං වචනං

ඡත්තුපාහණන්ති ඡත්තඤ්ච උපාහණඤ්චාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන චන්දසමාසං කත්වා “සො නපුංසකලිඞ්ගො, දිගුස්සෙකත්ත” න්ති වත්තමානෙ “තථා ද්වන්දෙ පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදීනඤ්ච” ති නපුංසකලිඞ්ගත්තමෙකත්තං කත්වා නපුංසකලිඞ්ගත්තා “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො’ ති ආපච්චයස්සාභාවං කත්වා ඉමිනා සමාසන්තගතස්ස උපාහණසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සිස්ස අමාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉදම්පි ලක්ඛණස්ස පජ්ජුනානගතිකභාවදස්සනත්ථං.

උපසරදන්ති සරදස්ස සමීපෙ වත්තතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන අබ්‍යයීභාවසමාසං කත්වා “සො නපුංසකලිඞ්ගො” ති නපුංසකලිඞ්ගත්තං කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ඉමිනා සරදසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉදම්පි අනන්තරං විය වුත්තං.

විසාලක්ඛොති විසාලා අක්ඛී යස්සාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන බහුබ්බීහිසමාසං කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ඉමිනා අක්ඛිසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසං කත්වා සිස්සොකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං විමුඛොති

---

* විධිනො භාජනාභාවා, මරම්ම

විවුඩං මුඛං යස්සාති අඤ්ඤ වුත්තිනයෙන බහුබ්බීහිසමාසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉදම්පි ලක්ඛණස්ස පජ්ජුන්නගතිකභාවනිදස්සනත්ථං

“ක්වචි සංයොගන්තානමන්තො'ති වත්තබ්බෙපි කාරග්ගහණකරණප්පයොජනං දස්සෙන්තො කාරග්ගහණං කිමත්ථන්ති ආදිමාහ

තත්ථ ච පච්චක්ඛධම්මාති පච්චක්ඛා ධම්මා යස්සාති අඤ්ඤ වුත්තිනයෙන සමාසං කත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ඉධ කාරග්ගහණෙන ධම්මසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපී”ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං සුරභිගන්ධීති සුරභිනො ගන්ධො = සුරභිගන්ධොති වත්තබ්බෙ කාරග්ගහණෙන ගන්ධසද්දන්තස්ස ඉකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං තථා සුන්දරො ගන්ධො = සුගන්ධො, දුට්ඨු ගන්ධො = දුග්ගන්ධො, කුච්ඡිතො ගන්ධො = කුගන්ධො, පූතිනො ගන්ධො = පූතිගන්ධොති වත්තබ්බෙපි වුත්තිනයෙන ඉකාරාදෙසං කත්වා සුගන්ධීති ආදීනි සාධෙතබ්බානි

පුන තස්සෙව ඵලං දස්සෙන්තො නදීඅන්තා ච කත්තුඅන්තා ච කප්පච්චයො හොතීත්‍යාදිමාහ තත්ථ ච බහුනදිකොති බහූ නදියො යස්මිං ජනපදෙත්‍යඤ්ඤ වුත්තිනයෙන බහුබ්බීහි සමාසං කත්වා බහුනදීසද්දතො කප්පච්චයං කත්වා “ඉත්ථියං භාසිතපුම්ඵි පුමාව චෙ”ති පුම්භාවං කත්වා “ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො”ති වත්තමානෙ “නදාදිතො වා ඊ”ති ඊකාරප්පච්චයාභාවං කත්වා “ඝවාදිමජ්ඣන්තරකං දීඝරස්සාපච්චයෙසු වා”ති වත්තමානෙ “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච”ති අකාරස්ස ඉකාරාදෙසං කත්වා ස්‍යුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං බහුකත්තුකොති බහවො කත්තාරො යස්සාති අඤ්ඤ වුත්තිනයෙන සමාසං කත්වා බහූනං කත්තානීති වා* බහුකත්තුසද්දතො කප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

339 **නදිම්හා ච**

නදිම්හා ච කප්පච්චයො හොති සමාසන්තෙ

බහූ නදියො යස්ස සොයං = බහුනදිකො, බහූ කත්තියො යස්ස සොයං = බහුකත්තිකො, බහූ නාරියො යස්ස සොයං = බහුනාරිකො

“නදිම්හා ච' කිමත්ථමිදං, නදිම්හා ච කප්පච්චයො හොති සමාසන්තොති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සමාසන්තග්ගහණඤ්චානු වත්තතෙ ච්‍යග්ගහණමනන්තරසුත්තෙ කාරග්ගහණසම්බන්ධත්ථං, තස්මිං අසම්බන්ධෙ කප්පච්චයොපි අසම්බන්ධොව හොති, තදනෙන්තාගධන්තා තස්ස

බහුකත්තිකොති බහූ කත්තියො යස්සාත්‍යඤ්ඤ සමාසං කත්වා බහුකත්තිසද්දතො කප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං බහුනදිකොති බහූ නදියො යස්සාති අඤ්ඤ සමාසං කත්වා බහුනදීසද්දතො කප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

340 **ජායාය තු දංජානි පතිම්හි**

ජායා ඉච්චෙතාය තු දංජානි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති පතිම්හි පරෙ

ජායාය පති = දම්පති, ජායාය පති = ජානිපති

“ජායාය තු දංජානි පතිම්හි” කිමත්ථමිදං ජායා ඉච්චෙතාය තු දං ජනි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති පතිම්හි පරෙති ඤාපනත්ථං. වතුපපදවිදං† සෙසං පුබ්බසදිසමෙව

---

* බහුවචනං කත්වා වරවා † ජිංදම්දං” දිස්සති

දම්පති,* ජානිපති ඉච්චුදාහරණානි†, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

341 ධනුම්හා ච

ධනුම්හා ච ආපච්චයො හොති සමාසන්තෙ

ගාණ්ඩීවො ධනු යස්ස සො = ගාණ්ඩීවධන්වා

"ධනුම්හා ච" කිමත්ථමිදං, ධනුම්හා ච ආපච්චයො‡ හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං චග්ගහණෙන පච්චක්ඛධම්මාති ආදිසුපි හොති

ගාණ්ඩීවධන්වාති ගාණ්ඩීවො ධනු යස්සාතිඅත්ථෙ සමාසං කත්වා ගාණ්ඩීවධනුසද්දතො ආපච්චයං කත්වා උකාරස්ස වකාරං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තාදිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං §

342 අං විභත්තීනමකාරන්තාබ්‍යයීභාවා

තස්මා අකාරන්තා අබ්‍යයීභාවසමාසා පරසං විභත්තීනං ක්වචි අං හොති

අධිචිත්තං, යථාබුද්ධං උපකුම්භං, යාවජීවං, තිරොපබ්බතං, තිරොපාකාරං, තිරොකුඩ්ඩං, අන්තොපාසාදං

ක්වචීති කිමත්ථං? අධිචිත්තස්ස භික්ඛුනො

"අං විභත්තීනමකාරන්තාබ්‍යයීභාවා" කිමත්ථමිදං, තස්මා අකාරන්තා අබ්‍යයීභාවසමාසා පරසං විභත්තීනං ක්වචි අමාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං මණ්ඩූකගතිකවසෙන ක්වචිග්ගහණම්හානුවත්තතෙ උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

343 සරො රස්සො නපුංසකෙ

නපුංසකලිඞ්ගෙ වත්තමානස්ස අබ්‍යයීභාවසමාසස්ස ලිඞ්ගස්ස සරො රස්සො හොති

ඉත්ථීසු අධිකිච්ච කථා වත්තතීති = අධිත්ථි, කුමාරීසු අධිකිච්ච කථා වත්තතීති = අධිකුමාරි, උපවධු, උපමණිකං, උපගඞ්ගං

"සරො රස්සො නපුංසකෙ" කිමත්ථමිදං, නපුංසකෙ ලිඞ්ගෙ වත්තමානස්ස අබ්‍යයීභාවසමාසස්ස සරො රස්සො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං අනන්තරසුත්තම්හානුවත්තතෙ උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

344 අඤ්ඤස්මා ලොපො ච

අඤ්ඤස්මා අබ්‍යයීභාවසමාසා අනකාරන්තා පරසං විභත්තීනං ලොපො හොති

අධිත්ථි, අධිකුමාරි, උපවධු

ඉති නාමකප්පෙ සමාසකප්පො සත්තමො කණ්ඩො

"අඤ්ඤස්මා ලොපො ච" කිමත්ථමිදං, අඤ්ඤස්මා අබ්‍යයීභාවසමාසා අනකාරන්තා පරසං විභත්තීනං ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

සචෙතා මුඛමත්තදීපනියං සමාසකප්පො සත්තමො පරිච්ඡෙදො

---

* දම්පතීති දිස්සති † ඉච්චාදීනි උදාහරණානීති කත්ථචි

‡ ආකාරපච්චයො, කත්ථචි

§ ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපසිද්ධි දිස්සති

346 වා ණපච්චෙ

ණපච්චයො හොති වා තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

වසිට්ඨස්ස අපච්චං (පුත්තො) වාසිට්ඨො—වසිට්ඨස්ස අපච්චං වා, වසිට්ඨස්ස අපච්චං (ඉත්ථි) වාසිට්ඨී, වසිට්ඨස්ස අපච්චං (නපුංසකං) වාසිට්ඨං

එවං භාරද්වාජස්ස අපච්චං (පුත්තො) භාරද්වාජො—භාරද්වාජස්ස අපච්චං වා, භාරද්වාජී, භාරද්වාජං

ගොතමස්ස අපච්චං (පුත්තො) ගොතමො—ගොතමස්ස අපච්චං වා, ගොතමී, ගොතමං

වසුදෙවස්ස අපච්චං (පුත්තො) වාසුදෙවො—වසුදෙවස්ස අපච්චං වා, වාසුදෙවී, වාසුදෙවං.

එවං බාලදෙවො - වෙසාමිත්තො, ඔාලපෙකො, වෙනතෙයො, පඩුවාසවො

"වා ණපච්චෙ" තිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අපච්චත්ථෙ විකප්පෙන ණප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සුත්තං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච

වාසිට්ඨොති වසිට්ඨසද්දතො වසිට්ඨස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො'ති අපච්චසද්දප්පයොගං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති එත්ථ තෙසග්ගහණෙන විභත්තිලොපං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා තස්සාපනියමප්පසඞ්ගෙ "අයුවණ්ණානඤ්චායො වුද්ධී" ති වුත්තත්තා අකාරස්ස ආකාරවුද්ධිං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං, වා පරො අසරූපා, ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති වත්තමානෙ "දීඝං" ති පරසරස්ස දීඝෙ සම්පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ඨපිතත්තා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතූනාදිසු ච" ති නාමංව කත්වා "ජිනවචනයුත්තං හි; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති වත්තමානෙ* "තතො ච විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු" ති තස්සාපනියමප්පසඞ්ගෙ 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති' ති කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමං කත්වා තස්සාපනියමප්පසඞ්ගෙ 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනසිවිභත්තිං කත්වා "අතො නෙන" ති වත්තමානෙ "සො" ති සිස්ස ඔකාරං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදීසු කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං. වාසිට්ඨීති එත්ථ ඉත්ථිලිඞ්ගත්තා "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො; නදාදිතො වා ඊ" ති වත්තමානෙ "ණවණිකණෙය්‍යණන්තූහි" තිමිනා ණප්පච්චයන්තතො

° අපිසිච්ච පිළල

ඊ්පපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති සිලොපකරණමෙව විසෙසො.

වාසිට්ඨන්ති එත්ථ නපුංසකලිඞ්ගත්තා සිවිභත්තිස්ස "යොනන්නි නපුංසකෙහි, අතො නිච්ච" න්ති වත්තමානෙ "සිං" ති අමාදෙසකරණමෙව විසෙසො. භාරද්වාජෙති භාරද්වාජස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ හෙට්ඨා වුත්තනවිධානස්මිං කතෙ රූපං. ගොතමොති ගොතමස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉමිනා ණපච්චයාදිං කත්වා ලක්ඛණස්ස පජ්ජුන්නගතිකත්තා වුද්ධියාපි වුද්ධිම්හි කතෙ රූපං වාසුදෙවොති වසුදෙවස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තනවිධානස්මිං කතෙ රූපං බාලදෙවොති බලදෙවස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තනවිධානස්මිං කතෙ රූපං වෙස්සාමිත්තොති විස්සාමිත්තස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තනවිධානස්මිං කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

347 ණායනණානා වච්ඡාදිතො

තස්මා වච්ඡාදිතො ගොත්තගණතො ණායනණාන ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති වා තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

වච්ඡස්ස අපච්චං (පුත්තො) වච්ඡායනො—වච්ඡානො—වච්ඡස්ස අපච්චං වා, වච්ඡස්ස අපච්චං (ඉත්ථී) වච්ඡායනී—වච්ඡානී, වච්ඡස්ස අපච්චං (නපුංසකං) වච්ඡායනං—වච්ඡානං.

එවං සාකටායනො—සාකටානො, කණ්හායනො—කණ්හානො, අග්ගිවෙස්සායනො—අග්ගිවෙස්සානො, කච්චායනො—කච්චානො, මොග්ගල්ලායනො—මොග්ගල්ලානො, මුඤ්ජායනො—මුඤ්ජානො, කුඤ්ජායනො—කුඤ්ජානො

"ණායනණානා වච්ඡාදිතො." කිමත්ථමිදං, වච්ඡාදිතො සද්දගණතො ණායනණානපච්චයා හොන්ති තස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං වාග්ගහණඤ්ච අපච්චග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

වච්ඡායනොති, වච්ඡස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා ණායනපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන අපච්චසද්දම්පි යොනාදිං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා තෙ තබ්බං නෙත්වා සුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. *වච්ඡානොති තස්මිංයෙව අත්ථෙ ණානපච්චයං කත්වා විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං. සාකටායනොති සකටස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තනවිධානස්මිං වුද්ධිම්හි ච කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං. කණ්හායනොති කණ්හස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තනවිධානස්මිං කතෙ රූපං. කණ්හානොති තස්මිංයෙවත්ථෙ ණානපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

---

* ඉතරං පච්චයක සහනයනි, සිහල

348. ණෙය්‍යො කත්තිකාදීහි

තෙහි ගොත්තගණෙහි කත්තිකාදීහි ණෙය්‍යප්පච්චයො හොති වා තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ.

කත්තිකාය අපච්චං (පුත්තො) කත්තිකෙය්‍යො—කත්තිකාය අපච්චං වා.

එවං වෙණතෙය්‍යො, රොහිණෙය්‍යො, ගඞ්ගෙය්‍යො, කද්දමෙය්‍යො, නාදෙය්‍යො, ආලෙය්‍යො,* අහෙය්‍යො, කාපෙය්‍යො, සොචෙය්‍යො, ගාවෙය්‍යො, බාලෙය්‍යො, මොලෙය්‍යො, කොලෙය්‍යො

"ණෙය්‍යො කත්තිකාදීහි" කිමත්ථමිදං, තෙහි කත්තිකාදීහි තස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ ණෙය්‍යප්පච්චයො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. වාග්ගහණමාපච්චග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කත්තිකෙය්‍යොති කත්තිකාය අපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණප්පච්චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණෙය්‍යප්පච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං වාග්ගහණඵලං ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

349. අතො ණි වා

තස්මා අකාරන්තතො ණිප්පච්චයො හොති වා තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

දත්තස්ස අපච්චං පුත්තො දත්ති—දත්තස්ස අපච්චං වා

එවං දොණි, වාසවි, සක්‍යපුත්ති, නාථපුත්ති, දාසපුත්ති, වාරුණි, කණ්හි, බාලදෙවි, පාවකි, ජෙනදත්ති, බුද්ධි, ධම්මි, සංඝි, කප්පි, අනුරුද්ධි

වාති විකප්පනත්ථෙන තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ ණිකප්පච්චයො හොති

සක්‍යපුත්තස්ස අපච්චං සක්‍යපුත්තිකො—සක්‍යපුත්තස්ස අපච්චං වා, නාථපුත්තස්ස අපච්චං නාථපුත්තිකො—නාථපුත්තස්ස අපච්චං වා එවං ජෙනදත්තිකො.

"අතො ණි වා." කිමත්ථමිදං, අකාරන්තතො ණිප්පච්චයො හොති තස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. වාග්ගහණඤ්ච අපච්චග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව සතිපි වාග්ගහණෙ ඉධ වාග්ගහණකරණෙ පයොජනං සයමෙව වක්ඛති

දත්තීති දත්තසද්දතො දත්තස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණප්පච්චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණිප්පච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංව වාතවෙතුනාදීසු ච" ති නාමමිව කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො

* අණ්ඩෙය්‍යො, සිංහල

ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. සක්‍යපුත්තිකො නාථපුත්තිකොති වාග්ගහණඵලානි, ණිකපච්චයකරණමෙව එත්ථ විසෙසො

350 ණවොපගවාදීහි

උපගු ඉච්චෙවමාදීහි ණවප්පච්චයො හොති වා තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

උපගුස්ස අපච්චං (පුත්තො) ඔපගවො—උපගුස්ස අපච්චං වා

එවං මානවො, ගග්ගවො, පණ්ඩවො, භග්ගවො, ඔපකච්චානවො, ඔපවිඤ්ඤවො

"ණවොපගවාදීහි." කිමත්ථමිදං, උපගු* ඉච්චෙවමාදීහි තස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ ණවප්පච්චයො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං වාග්ගහණං අපච්චග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච

ඔපගවොති උපගු සද්දතො උපගුස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණප්පච්චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණවප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා "වුඩ්ඪාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති ආදිසරස්ස වුඩ්ඪිං කත්වා තස්සා පෘතියම්පපසඬ්ග "අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධි" ති වුත්තත්තා උකාරස්සොකාරවුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

351 ණෙර විධවාදිතො

තස්මා විධවාදිතො ණෙරප්පච්චයො හොති වා තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ.

විධවාය අපච්චං පුත්තො වෙධවෙරො – විධවාය අපච්චං වා

එවං බන්ධකෙරො, සාමණෙරො, නාළිකෙරො

"ණෙර විධවාදිතො." කිමත්ථමිදං, විධවාදිතො සද්දගණතො ණෙරප්පච්චයො හොති තස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං වාග්ගහණඤ්ච අපච්චග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

වෙධවෙරොති විධවාසද්දතො විධවායාපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණප්පච්චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණෙරප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා "වුඩ්ඪාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති ආදිසරස්ස වුඩ්ඪිං කත්වා තස්සා පෘතිසම්පපසඬ්ග "අයුවණ්ණානඤ්චායො වුද්ධි" ති වුත්තත්තා ඉකාරස්සෙකාරවුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං. ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

* උපකු කස්චි

352 යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො

යෙන වා සංසට්ඨං යෙන වා තරති යෙන වා චරති යෙන වා වහති ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු ණිකපච්චයො හොති වා

තිලෙන සංසට්ඨං (භොජනං) තෙලිකං—තිලෙන සංසට්ඨං වා එවං ගොලිකං, ඝාතිකං

නාවාය තරතීති නාවිකො—නාවාය තරති වා එවං ඔළුම්පිකො

සකටෙන චරතීති සාකටිකො—සකටෙන චරති වා, එවං පාදිකො * දණ්ඩිකො, ධම්මිකො

සීසෙන වහතීති සීසිකො—සීසෙන වහති වා එවං අංසිකො, ඛන්ධිකො, අඞ්ගුලිකො

වාති විකප්පනත්ථෙන අඤ්ඤෙස්වත්ථෙසුපි ණිකපච්චයො හොති

රාජගහෙ වසතීති රාජගහිකො, රාජගහෙ ජාතො වා රාජගහිකො

එවං මාගධිකො, සාවත්ථිකො කාපිලවත්ථිකො, පාටලිපුත්තිකො, වෙසාලිකො

"යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො" ඉච්චත්ථමිදං, යෙන වා සංසට්ඨං යෙන වා තරති යෙන වා චරති යෙන වා වහති තදත්ථෙ ණිකපච්චයො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. සත්ත පදමිදං වාගහණානුවත්තනතො, අසෙසා සුවිඤ්ඤෙය්‍යායෙව වාගහණමත්ථන්තරවිකප්පනත්ථං

තෙලිකන්ති තිලසද්දතො තිලෙන සංසට්ඨන්ති අත්ථෙ "වා ණප්පච්චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණිකප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං වාගහණඵලං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

නාවිකොති නාවාසද්දතො නාවාය තරතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණිකප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව වාගහණස්සත්ථන්තරවිකප්පනතො තප්ඵලං දස්සෙතුං වාති විකප්පනත්ථෙනාති ආදිමාහ සෙසානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

353 තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච

තමධීතෙ තෙන කතාදීස්වත්ථෙසු ච තංසන්නිධානා තත්ථ නියුත්තො තමස්ස සිප්පං තමස්ස භණ්ඩං තමස්ස ජීවිකා ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු ච ණිකපච්චයො හොති වා

විනයමධීතෙති වෙනයිකො—විනයමධීතෙ වා එවං සුත්තන්තිකො, ආභිධම්මිකො, වෙය්‍යාකරණිකො

---

* පාදිකො මරම්ම

කායෙන කතං (කම්මං) කායිකං—කායෙන කතං කම්මං වා එවං වාචසිකං, මානසිකං

සරීරෙ සන්නිධානා වෙදනා සාරීරිකා—සරීරෙ සන්නිධානා වෙදනා වා එවං මානසිකා

ද්වාරෙ නියුත්තො දොවාරිකො—ද්වාරෙ නියුත්තො වා එවං භණ්ඩාගාරිකො, නාගරිකො, නවකම්මිකො

වීණා අස්ස සිප්පන්ති වෙණිකො—වීණා අස්ස සිප්පං වා එවං පාණවිකො, මොදඞ්ගිකො, වංසිකො

ගන්ධො අස්ස භණ්ඩන්ති ගන්ධිකො—ගන්ධො අස්ස භණ්ඩං වා එවං තෙලිකො, ගොළිකො

උරබ්භං හන්ත්වා ජීවතීති ඔරබ්භිකො—උරබ්භං හන්ත්වා ජීවති වා එවං මාගවිකො, සොකරිකො, සාකුණිකො

ආදිග්ගහණෙන අඤ්ඤෙස්වපි ණිකපච්චයො හොති *

ජාලෙන හතො ජාලිකො—ජාලෙන හතො වා, සුත්තෙන බද්ධො සුත්තිකො—සුත්තෙන බද්ධො වා

චාපො අස්ස ආවුධොති චාපිකො—චාපො අස්ස ආවුධොති වා එවං තොමරිකො, මුග්ගරිකො, මොසලිකො

වාතො අස්ස ආබාධොති වාතිකො—වාතො අස්ස ආබාධො වා එවං සෙම්හිකො, පිත්තිකො

බුද්ධෙ පසන්නො බුද්ධිකො—බුද්ධෙ පසන්නො වා එවං ධම්මිකො, සඞ්ඝිකො

බුද්ධස්ස සන්තකං බුද්ධිකං—බුද්ධස්ස සන්තකං වා එවං ධම්මිකං, සඞ්ඝිකං

වංසෙන කතං භණ්ඩං වංසිකං—වංසෙන කතං භණ්ඩං වා එවං කුම්භිකං, ඵාලිකං කිඞ්කිණිකං, සොවණ්ණිකං

කුම්භො අස්ස පරිමාණන්ති කුම්භිකො—කුම්භො අස්ස පරිමාණං වා, කුම්භස්ස රාසි කුම්භිකො—කුම්භස්ස රාසි වා, කුම්භං අරහතීති වා කුම්භිකො—කුම්භං අරහති වා

අක්ඛෙන දිබ්බතීති අක්ඛිකො—අක්ඛෙන දිබ්බති වා එවං සාලාකිකො, තින්දුකිකො, අම්බඵලිකො, කපිට්ඨඵලිකො, නාළිකෙරිකො, ඉච්චෙවමාදි

“තම්හි ඨානෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච” කිමත්ථමිදං, තම්හිනොති අත්ථෙ ච තෙන කතාදී අත්ථෙ ච තං සන්නිධානා තත්‍ථ නියුත්තා තස්ස සිප්පං තස්ස භණ්ඩං තස්ස ජීවිකත්ථෙසු ච ණිකපච්චයො හොති විකප්පනත්ථ සඤ්ඤාතො චතුප්පදමිදං වාක්‍යගතණව ණිකාභාව

* පොරාණසඩ්ඩා පිරිවල

ණව වත්තන්තෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහ ණමෙත්ථ සමුච්චෙවති

වෙනයිකොති විනයමධීතෙති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා ණිකප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං චාග්ගහණඵලං ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

වෙය්‍යාකරණිකොති ව්‍යාකරණමධීතෙති අත්ථෙ ඉමිනා ණිකප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා "වුඩ්ඪාදිසරස්ස වා'සංයොගන්තස්ස සණෙ ච"ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං සම්පත්තෙ "මායූන මාගමො ඨානෙ"ති වුද්ධිමකත්වා "සරා සරෙ ලොප"න්ති වත්තමානෙ "ඉවණ්ණො යං නවා"ති ඉකාරස්ස යකාරාදෙසං කත්වා "පරවෙහාවො ඨානෙ"ති යකාරස්ස වෙහාවං කත්වා පුන "මායූ නමාගමො ඨානෙ"ති එකාරවුද්ධිමාගමං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. මාගධිකොති එත්ථ "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ; මදා සරෙ"ති වත්තමානෙ "යවමදනතරලා චාගමා"ති වකාරාගමොව විසෙසො

ආදිග්ගහණෙන යථා හත්ථබ්බාසුධාබාධත්ථෙසු හොති, තථා තත්ථ විදිතාද්‍යත්ථෙපි හොති; තෙන ච ලොකෙ විදිතොති* අත්ථෙ ලොකිකොති ආදීනි රූපානි† සිජ්ඣන්ති, එවං යස්මිං යස්මිං අත්ථෙ ණිකප්පච්චයම්හි කයිරමානෙ න‡ විරුජ්ඣති, තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ කත්තබ්බමෙව

354 ණ රාගා තෙන රත්තං තස්සෙදමඤ්ඤත්ථෙසු ච

ණප්පච්චයො හොති වා රාගම්හා තෙන රත්තමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ තස්සෙදමඤ්ඤත්ථෙසු ච

කසාවෙන රත්තං වත්ථං කාසාවං—කසාවෙන රත්තං වා එවං කොසුම්භං, හාලිද්දං, පත්තඞ්ගං, මඤ්ජෙට්ඨං කුඞ්කුමං

සූකරස්ස ඉදං මංසං සොකරං—සූකරස්ස ඉදං මංසං වා, මහිසස්ස ඉදං මංසං මාහිසං—මහිසස්ස ඉදං මංසං වා

උදුම්බරස්ස අවිදූරෙ විමානං ඔදුම්බරං—උදුම්බරස්ස අවිදූරෙ විමානං වා

විදිසාය අවිදූරෙ නිවාසො වෙදිසො—විදිසාය අවිදූරෙ නිවාසො වා

මධුරාය ජාතො මාධුරො—මධුරාය ජාතො වා, මධුරාය ආගතො මාධුරො—මධුරාය ආගතො වා

කත්තිකාදීහි යුත්තො මාසො කත්තිකො—කත්තිකාදීහි යුත්තො වා එවං මාගසිරො, ඵුස්සො, මාඝො, ඵග්ගුණො, චිත්තො, වෙසාඛො

---

* විදිතාදි මරම්ම † ආදීනි අප්පසෙසරූපානි මරම්ම
‡ කයිරමානෙ මරම්ම

“ න වුඩ්ඪි නීලපීතාදෙ පච්චයෙ සණිකාරකෙ,
ඒකාරෙ ත්‍රස්ස සද්දස්ස සිරෙහි සිරසං වදෙ ”

සික්ඛානං සමූහො සික්ඛො—සික්ඛානං සමූහො වා, භික්ඛානං සමූහො භික්ඛො—භික්ඛානං සමූහො වා එවං කාපොතො, මායූරො, කොකිලො

බුද්ධො අස්ස දෙවතාති බුද්ධො එවං භද්දො මාරො, මාහින්දො, වෙස්සවණො යාමො, සොමො, නාරායණො

සංවච්ඡරං අවෙච්ච අධීතෙති සංවච්ඡරො එවං මොහුත්තො, නිමිත්තං අවෙච්ච අධීතෙති නෙමිත්තො එවං අඞ්ගවිජ්ජො වෙය්‍යාකරණො, ඡන්දසො, චන්දො, භාසො

වසාතීනං විසයො දෙසො වාසාතො එවං කුන්තො, සාකුන්තො, ආතිසාරො

උදුම්බරා අස්මිං පදෙසෙ සන්තීති ඔදුම්බරො

සගරෙහි නිබ්බත්තො සාගරො

සකලමස්ස නිවාසො සාකලො, මධුරා අස්ස නිවාසො මාධුරො, මධුරාය ඉස්සරො වා මාධුරො ඉච්චෙවමාදයො යොජෙතබ්බා

“ ණ රාගා තෙන රත්තං තස්සෙදමඤ්ඤත්ථෙසු ච ” කිමත්ථමිදං, රාගත්ථම්හා සද්දගණිතො ණප්පච්චයො හොති තෙන රත්තං තස්සෙදන්ති අත්ථෙසු අඤ්ඤත්ථෙසු ච විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං අථපදමිදං අත්ථො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව ච ගහණමෙව ච රාගත්ථවාචකතො අඤ්ඤ*සද්දග්ගහණම්ප සම්පිණ්ඩෙති ඉධ පන කිඤ්චාපි තෙන රත්තන්ති අවුත්තං,† තථාපි ඉධ රාගාති වුත්තත්තා ච අඤ්ඤත්ථෙසු චාති සබ්බත්ථ සඞ්ගාහකවසෙන වුත්තත්තා ච තෙන රත්තන්ති අත්ථොවාවගන්තබ්බො

කාසාවන්ති කසාවසද්දතො කසාවෙන රත්තන්ති අත්ථෙ ‘‘යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො’ ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා ‘‘තෙසං ණො ලොප’ න්ති ණලොපං කත්වා ‘‘වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච ’ ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ‘‘යො නානි නපුංසකෙහි ; අතො නිච්ච” න්ති වත්තමානෙ ‘‘සිං’’ ති සිස්සඅම්ආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං සෙසානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

355 ජාතාදීනමිමියා ච

ජාත ඉච්චෙවමාදීනමත්ථෙ ඉම ඉය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

---

* අඤ්ඤන් චරමට † අධිඥෙයං සිඳල

පච්ඡා ජාතො පච්ඡිමො. එවං අන්තිමො, මජ්ඣිමො, පුරිමො, උපරිමො, හෙට්ඨිමො, ගොප්ඵිමො.

බොධිසත්තස්ස ජාතියා ජාතො බොධිසත්තජාතියො. එවං අස්සජාතියො, හත්ථිජාතියො, මනුස්සජාතියො.

ආදිග්ගහණෙන නියුත්තත්ථාදීහොපි තදන්තාදීහොපි* ඉමඤ්ච ඉකණ්පච්චයා හොන්ති

අන්තෙ නියුත්තො අන්තිමො. එවං අන්තියො—අන්තිකො.

පුත්තො අස්ස අත්ථි—තස්මිං වා විජ්ජතීති පුත්තිමො එවං පුත්තියො—පුත්තිකො, කප්පිමො—කප්පියො—කප්පිකො

චසද්දග්ගහණෙන කියපච්චයො හොති නියුත්තාදෙ

ජාතියා නියුත්තො ජාතිකියො, අන්ධෙ නියුත්තො අන්ධකියො, ජාතියා අන්ධො ජච්චන්ධො, ජච්චන්ධෙ නියුත්තො ජච්චන්ධකියො

“ජාතාදීනමිමියා ච” තිමස්සිදං, ජාත ඉච්චෙවමාදිතම්හා ඉම ඉය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති අත්ථො. තිපදමිදං. අන්තො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව ආදිග්ගහණඵලඤ්ච චග්ගහණඵලඤ්ච සයමෙව වක්ඛති.

පච්ඡිමොති පච්ඡාසද්දතො පච්ඡා ජාතොති අත්ථෙ ඉමිනා ඉමපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

356. සමූහත්ථෙ කණ්ණා ච†

සමූහත්ථෙ කණ්ණ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති.

රාජපුත්තානං සමූහො රාජපුත්තකො—රාජපුත්තො වා

මනුස්සානං සමූහො මානුස්සකො—මානුස්සො වා

මයූරානං සමූහො මායූරකො—මායූරො වා

මහිසානං සමූහො මාහිසකො—මාහිසො වා

“සමූහත්ථෙ කණ්ණා ච.” තිමස්සිදං, සමූහත්ථෙ කණ්ණ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති අත්ථො. තිපදමිදං. අන්තො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

රාජපුත්තකොති රාජපුත්තානං සමූහොති අත්ථෙ ඉමිනා කණ් පච්චයං කත්වා “ණො ලොපො”ති ණලොපං කත්වා “වුද්ධාදි සරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච”ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා රාජපුත්තකසද්දතො විභත්තුප්පත්තිං කත්වා “අතො නෙනා”ති වත්තමානෙ “සො”ති සිං ඔකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

357. ගාමජනබන්ධුසහායාදීහි තා

ගාමජනබන්ධුසහාය ඉච්චෙවමාදීහි තාපච්චයො හොති සමූහත්ථෙ.

---

* තදන්තාදීහොපි, චරවම   † සමූහත්ථෙ කණණ චරවම

ගාමානං සමූහො ගාමතා, ජනානං සමූහො ජනතා, බන්ධූනං සමූහො බන්ධුතා, සහායානං සමූහො සහායතා, නාගරානං සමූහො නාගරතා

"ගාමජනබන්ධුසහායාදීහි තා" කිමත්ථමිදං, ගාමජනබන්ධුසහායඉච්චෙවමාදීහි සමූහත්ථෙ තාපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. විසදමිදං සමූහත්ථග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ගාමතාති ගාමසද්දතො ගාමානං සමූහොති අත්ථෙ අනන්තර සුත්තමිතිකිච්චිමිනා තාපච්චයං කත්වා තබ්බිතත්තා "තබ්බිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච"ති නාමමිව කත්වා වුත්තනයෙන සුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී"ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

358 **තදස්සට්ඨානමීයො ච** *

තදස්සට්ඨානමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ ඊයපච්චයො හොති

මදනස්ස ඨානං මදනීයං, බන්ධනස්ස ඨානං බන්ධනීයං, මුච්චනස්ස ඨානං මුච්චනීයං එවං රජනීයං, කමනීයං

දස්සනස්ස ඨානං දස්සනීයං, උපාදනස්ස ඨානං උපාදනීයං

චසද්දග්ගහණෙන ඉයඉලපච්චයා හොන්ති

රජෙසො ඉදං ඨානං රජියං එවං රජිලං

"තදස්සට්ඨානමීයො ච" කිමත්ථමිදං, තදස්සට්ඨානත්ථෙ ඊයපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. පඤ්චපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණෙන හිතාදයොපි ඊයපච්චයො හොති, තෙන උපාදනානං හිතාති අත්ථෙ ඉධ චග්ගහණෙන ඊයපච්චයෙ කතෙ උපාදනීයාතාදීනි සිජ්ඣන්ති

මදනීයන්ති මදනසද්දතො මදනස්ස ඨානන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ඊයපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන සුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

359 **උපමත්ථායිතත්තං**

උපමත්ථෙ ආයිතත්තපච්චයො හොති

ධූමො විය දිස්සති අදුං ඨානං, තදිදං ධූමායිතත්තං තිමිරං විය දිස්සති අදුං ඨානං, තදිදං තිමිරායිතත්තං

"උපමත්ථායිතත්තං" කිමත්ථමිදං, උපමත්ථෙ ආයිතත්තපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ධූමායිතත්තන්ති ධූමසද්දතො ධූමො විය දිස්සති අදුන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ආයිතත්තපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ වුත්තනයෙන සුප්පත්තිං කත්වා 'ගොත්වාගො නපුංසකෙහි, අතො නිච්ච"න්ති වත්තමානෙ "සිං"ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

---

* තදස්සට්ඨානමීයො ච [illegible]

360. තන්නිස්සිතෙසු ලො.

තන්නිස්සිතෙසු තදස්ස ඨානමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ ච ලප්පච්චයො හොති.

දුට්ඨුනිස්සිතං දුට්ඨුල්ලං, වෙදං නිස්සිතං වෙදල්ලං; දුට්ඨු ඨානං දුට්ඨුල්ලං, වෙදස්ස ඨානං වෙදල්ලං.

"තන්නිස්සිතෙසු ලො." කිමත්ථමිදං, තන්නිස්සිතෙසු ලප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

දුට්ඨුල්ලන්ති දුට්ඨුසද්දතො* දුට්ඨු නිස්සිතන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ලප්පච්චයං කත්වා "පරවෙභාවො ඨානෙ" ති ලකාරස්ස වෙභාවෙ කතෙ තෙතාබ්බ නීතෙ වුත්තනයෙන සුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

361. අලු තබ්බහුලෙ

අලුප්පච්චයො හොති තබ්බහුලෙසු.

අභිජ්ඣා අස්ස පකති අභිජ්ඣාලු, අභිජ්ඣා අස්ස බහුලා වා අභිජ්ඣාලු

එවං සීතාලු, ධජාලු, දයාලු

"අලු තබ්බහුලෙ." කිමත්ථමිදං, තබ්බහුලෙසු අලුප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අභිජ්ඣාලූති අභිජ්ඣාසද්දතො අභිජ්ඣා අස්ස පකති: අභිජ්ඣා බහුලොති වා අත්ථෙ ඉමිනා අලුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

362. ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු.

ණ්‍යත්තතා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති භාවෙසු

අලසස්ස භාවො ආලස්‍යං, අරොගස්ස භාවො ආරොග්‍යං; පංසුකූලිකස්ස භාවො පංසුකූලිකත්තං, අනොදරිකස්ස භාවො අනොදරිකත්තං; සංගණිකාරාමස්ස භාවො සංගණිකාරාමතා, නිද්දාරාමස්ස භාවො නිද්දාරාමතා

තුසද්දග්ගහණෙන ත්තනප්පච්චයො හොති

පුථුජ්ජනස්ස භාවො පුථුජ්ජනත්තනං, වෙදනස්ස භාවො වෙදනත්තනං.

"ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු." කිමත්ථමිදං, ණ්‍යත්තතා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති භාවෙසූති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව තුග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

---

* දුට්ඨුසද්දතො පිරවච

ආලස්‍යන්ති අලසසද්දතො අලසස්ස භාවොති අත්ථෙ ඉමිනා ණ්‍ය පච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණ්ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

363 ණ විසමාදීහි

ණප්පච්චයො හොති විසමාදීහි තස්ස භාවො ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

විසමස්ස භාවො වෙසමං, සුචිස්ස භාවො සොචෙය්‍යං.

"ණ විසමාදීහි" කිමත්ථමිදං, විසම ඉච්චෙවමාදීහි ණප්පච්චයො හොති භාවත්ථෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. භාවග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

වෙසමන්ති විසමසද්දතො විසමස්ස භාවොති අත්ථෙ අනන්තර සුත්තමධිකිච්චිමිනා ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණ්ලොපං කත්වා වුද්ධිච කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

364 රමණීයාදිතො කණ්.

රමණීය ඉච්චෙවමාදිතො කණ්පච්චයො හොති තස්ස භාවො ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

රමණීයස්ස භාවො රාමණෙය්‍යකං, මනුඤ්ඤස්ස භාවො මානුඤ්ඤකං, අග්නිහොමස්ස භාවො අග්නිහොමකං.

"රමණීයාදිතො කණ්" කිමත්ථමිදං, රමණීය ඉච්චෙවමාදිතො කණ්පච්චයො හොති භාවත්ථෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං, භාවග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

රමණෙය්‍යකන්ති රමණීයසද්දතො රමණීයස්ස භාවොති අත්ථෙ "ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු" ති වත්තමානෙ ඉමිනා කණ්පච්චයං කත්වා, වුත්තනයෙන ණ්ලොපං කත්වා ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

365. විසෙසෙ තරතමිස්සිකියිට්ඨා

විසෙසත්ථෙ තර තම ඉස්සික ඉය ඉට්ඨ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

සබ්බෙ ඉමෙ පාපා, අයමිමෙසං විසෙසෙන පාපොති පාපතරො. එවං පාපතමො, පාපිස්සිකො, පාපියො, පාපිට්ඨො.

"විසෙසෙ තරතමිස්සිකියිට්ඨා" කිමත්ථමිදං, විසෙසත්ථෙ තර තම ඉස්සික ඉය ඉට්ඨ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පාපතරොති සබ්බෙ ඉමෙ පාපා, අයමිමෙසං විසෙසෙන පාපොති අත්ථෙ ඉමිනා තරපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා, ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව, පාපිස්සිකොති ආදීසු "සරලොපොමාදෙසපච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති සරලොපපකතිභාවොච විසෙසො.

366. තදස්සත්ථීති වී ච.

තදස්ස අත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ වීපච්චයො හොති.

මෙධා අස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති මෙධාවී. එවං මායාවී.

චසද්දග්ගහණෙන සොපච්චයො හොති.

සුමෙධා අස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති සුමෙධසො.

"තදස්සත්ථීති වී ච." කිමත්ථමිදං, තදස්ස අත්ථිත්තෙ වීපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. වාක්‍යගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

මෙධාවීති මෙධාසද්දතො මෙධා අස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ ඉමිනා වීපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිං ච කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. සුමෙධසොති වාක්‍යගහණඵලං. තස්ස පන සුමෙධාසද්දතො සුමෙධා අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ වාක්‍යගහණෙන සොපච්චයං කත්වා "ඝවාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති මජ්ඣෙ රස්සං කත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා සිම්හි ලුත්තෙ රූපං.

367. තපාදිතො සී

තපාදිතො සීපච්චයො හොති තදස්ස අත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ.

තපො අස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති තපස්සී. එවං තෙජස්සී, යසස්සී, මනස්සී.

"තපාදිතො සී." කිමත්ථමිදං, තප ඉච්චෙවමාදිතො තදස්ස අත්ථිත්තෙ සීපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. තදස්සත්ථීතිග්ගහණමිධානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තපස්සීති තපසද්දතො තපො අස්ස අත්ථි. තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා සීපච්චයං කත්වා "මනොගණාදිතො ස්මිංනානමිආ" ති වත්තමානෙ "සසරෙ වාගමො" ති එත්ථානුවත්තිතාදිග්ගහණෙන සකාරාගමං වා කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති සකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන සිම්හි ලුත්තෙ රූපං.

ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

368. දණ්ඩාදිතො ඉකඊ.

දණ්ඩාදිතො ඉක ඊ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති තදස්ස අත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ.

දණ්ඩො අස්ස අත්ථි; තස්මිං වා විජ්ජතීති දණ්ඩිකො-දණ්ඩී. එවං මාලිකො-මාලී.

"දණ්ඩාදිතො ඉකඊ." කිමත්ථමිදං, දණ්ඩාදිතො ඉකඊ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති තදස්ස අත්ථීති අත්ථෙති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. තදස්සත්ථීතිග්ගහණමිධානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. දණ්ඩිකොති දණ්ඩසද්දතො දණ්ඩො අස්ස අත්ථි:

තස්මිං වා විජ්ජතීත්‍යත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච"ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඉකපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරෙසං* "සෙසතො ලොපං' ගසිපී"ති සිලොපකරණමෙව විසෙසො. ඉතරනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

369 මධ්වාදිතො රො

මධු ඉච්චෙවමාදිතො රපච්චයො හොති තදස්ස අත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

මධු අස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති මධුරො. එවං කුඤ්ජරො, මුග්ගරො, මුඛරො, සුසිරො, සුභරො, සුචිරො.

"මධ්වාදිතො රො" කිමත්ථමිදං, මධ්වාදිතො රපච්චයො හොති තදස්සත්ථීති අත්ථෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං තදස්සත්ථීතිග්ගහණම්හානුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

මධුරොති මධුසද්දතො මධු යස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච"ති වත්තමානෙ ඉමිනා රපච්චයං කත්වා ස්‍යුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

370. ගුණාදිතො වන්තු

ගුණ ඉච්චෙවමාදිතො වන්තුප්පච්චයො හොති තදස්ස අත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

ගුණා අස්ස අත්ථි තස්මිං වා විජ්ජතීති ගුණවා එවං යසවා, ධනවා, බලවා, පඤ්ඤවා.

"ගුණාදිතො වන්තු." කිමත්ථමිදං, ගුණ ඉච්චෙවමාදිතො වන්තුප්පච්චයො හොති තදස්ස අත්ථීති අත්ථෙති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. තදස්සත්ථීතිග්ගහණම්හානුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

ගුණවාති ගුණසද්දතො ගුණා යස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච"ති වත්තමානෙ ඉමිනා වන්තුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්ස න්තො"ති වත්තමානෙ "ආ සිම්හී"ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස ආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරනි වුත්තසදිසානෙව †

371. සත්‍යාදීහි මන්තු

සති ඉච්චෙවමාදීහි මන්තුප්පච්චයො හොති තදස්සත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ.

සති අස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති සතිමා එවං ජුතිමා, සුතිමා, සුචිමා, ධිතිමා, මතිමා, ගතිමා, කිත්තිමා, වුත්තිමා, භානුමා

"සත්‍යාදීහි මන්තු" කිමත්ථමිදං, සත්‍යාදීහි මන්තුප්පච්චයො හොති තදස්සත්ථීති අත්ථෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

---

* ඉතරනි-සීමල † ඉතරනි සදිසානෙව-සීමල

සතිමාති සතිසද්දතො සති යස්ස අත්ථි : තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා මන්තුපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සුත්තපත්තිං කත්වා සවිභත්තිස්ස නාමස්ස ආආදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරත්ථි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව වුත්තසදිසත්තා

372 සද්ධාදිතො ණ

සද්ධා ඉච්චෙවමාදිතො ණපච්චයො හොති තදස්ස අත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

සද්ධා අස්ස අත්ථි : තස්මිං වා විජ්ජතීති සද්ධො එවං පඤ්ඤො, අමච්ඡරො

"සද්ධාදිතො ණ." කිමත්ථමිදං, සද්ධාදිතො ණපච්චයො හොති තදස්සත්ථීති අත්ථෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තදස්සත්ථීතියොගගහණමිකානුවත්තකත්තා, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

සද්ධොති සද්ධාසද්දතො සද්ධා යස්ස අත්ථි තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණපච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති වුත්තත්තා වුද්ධිමකත්වා සරලොප පකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සුත්තපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරත්ථි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

373 ආයුස්සුකාරස්මන්තුම්හි

ආයුස්ස උකාරස්ස අස් හොති මන්තුම්හි පච්චයෙ පරෙ

ආයු අස්ස අත්ථි තස්මිං වා විජ්ජතීති ආයස්මා

"ආයුස්සුකාරස්මන්තුම්හි" කිමත්ථමිදං, ආයුසද්දස්ස උකාරස්ස අසාදෙසො හොති මන්තුම්හීති ඤාපනත්ථං. වුත්තපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

ආයස්මාති ආයුසද්දතො ආයු යස්ස අත්ථි තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ "සත්‍යාදීහි මන්තු" ති මන්තුපච්චයං කත්වා ඉමිනා උකාරස්ස අසාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සුත්තපත්තිං කත්වා "අවණ්ණස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස ගතො" ති වත්තමානෙ "ආ සිම්හි" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස ආආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

374 තප්පකතිවචනෙ මයො

තප්පකතිවචනත්ථෙ මයපච්චයො හොති

සුවණ්ණෙන පකතං කම්මං සොවණ්ණමයං—සුවණ්ණමයං.

එවං රූපියමයං, ජතුමයං, රජතමයං, අයොමයං, මත්තිකාමයං, ඉට්ඨකාමයං, කට්ඨමයං, ගොමයං

"තප්පකතිවචනෙ මයො" කිමත්ථමිදං, තප්පකතිවචනත්ථෙ මයපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. වුත්තපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සොවණ්ණමයන්ති සුවණ්ණසද්දතො සුවණ්ණෙන පකතන්ති අත්ථෙ ඉමිනා මයපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සුත්තපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරත්ථි වුත්තසදිසමෙව.

375 සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො

සඞ්ඛ්‍යාපූරණත්ථෙ මප්පච්චයො හොති

පඤ්චන්නං පූරණො පඤ්චමො එවං ඡට්ඨමො, සත්තමො, අට්ඨමො, නවමො, දසමො

"සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො" තිමත්ථමිදං, සඞ්ඛ්‍යාපූරණත්ථෙ මප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

පඤ්චමොති පඤ්චසද්දතො පඤ්චන්නං පූරණොති අත්ථෙ ඉමිනා මප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සුප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව

376 ස ඡස්ස වා

ඡස්ස සකාරාදෙසො හොති වා සඞ්ඛ්‍යාපූරණත්ථෙ

ඡන්නං පූරණො සට්ඨො—ඡට්ඨො වා

"ස ඡස්ස වා" තිමත්ථමිදං, ඡසද්දස්ස සකාරාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සට්ඨොති ඡසද්දතො ඡන්නං පූරණොති අත්ථෙ ' සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො" ති* වත්තමානෙ "චතුච්ඡෙහි ථඨා" ති ඨප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ඡස්ස සකාරාදෙසං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා 'ති ද්වෙභාවෙන පඨමක්ඛරමානෙත්වා සට්ඨසද්දතො සුප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

377. එකාදිතො දසස්සී

එකාදිතො දසස්ස අන්තෙ ඊප්පච්චයො හොති වා සඞ්ඛ්‍යාපූරණත්ථෙ

එකාදසන්නං පූරණී එකාදසී, පඤ්චදසන්නං පූරණී පඤ්චදසී, චතුද්දසන්නං පූරණී චාතුද්දසී

පූරණෙති† කිමත්ථං? එකාදස, පඤ්චදස

"එකාදිතො දසස්සී" තිමත්ථමිදං, එකාදිතො දසස්ස අන්තෙ ඊප්පච්චයො හොති සඞ්ඛ්‍යාපූරණත්ථෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සඞ්ඛ්‍යාපූරණග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

එකාදසීති එකො ච දස චාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච‡ "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති ද්වන්දසමාසං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච' ති විභත්තිලොපං කත්වා "පකති චස්ස සරන්තස්ස" ති පකතිභාවඤ්ච කත්වා සමාසත්තා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති නාම

---

* සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො එකාදිතො දසස්සඞ්ඛ්‍යායෙති සීහල

† පූරණීති සීහල ‡ වත්තමානෙ බරම

මිව කත්වා තතො ච ජසි බහුවචනං කත්වා "එකාදිතො දස ර සඞ්ඛ්‍යානෙ" ති වචනමත්තෙන "වෙකට්ඨානමාකාරො වා" ති එක සද්දන්තස්සාකාරාදෙසං කත්වා එකාදසන්නං පූරණොති අත්ථෙ "සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො; ස ජස්ස වා" ති වචනමත්තෙන ඉමිනා දසසද්දතො ඊප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං ච නෙත්වා වුත්තනයෙන සබ්බප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. පඤ්චදසීති එත්ථ "වෙකට්ඨානමාකාරො වා" ති අකාරාදෙසස්සාභාවොව විසෙසො. චාතුද්දසීති එත්ථ දකාරස්ස "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ද්වෙභාවො ච වුත්ත නයෙන අකාරාදෙසාභාවො ච විසෙසො

එකාදස පඤ්චදසෙති කිමුදාහරණන්ති. එත්ථ* පූරණත්ථාභාවා ඉමිනා ඊප්පච්චයාභාවො ච "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං, යොසු ද්වින්නං වෙ වෙ" ති වචනමත්තෙන "පඤ්චාදීනමකාරො" ති සවිභත්තිස්ස දසසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසොව විසෙසො.

378 දසෙ සො නිච්චං ච.

දසසද්දෙ පරෙ නිච්චං ඡස්ස සො හොති

සොළස

"දසෙ සො නිච්චං ච." කිමත්ථමිදං, දසසද්දෙ පරෙ ඡසද්දස්ස නිච්චං සොආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං ඡග්ගහණානු කඩ්ඪනත්ථං

සොළසාති ඡ ච දස චාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන සමාසාදිං කත්වා ඉමිනා ඡසද්දස්ස සොආදෙසං කත්වා "ළ දරානං" ති දකාරස්ස ළකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සවිභත්තිස්ස දසසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසං කත්වා රූපං.

379. අන්තෙ නිග්ගහීතඤ්ච

තාසං සඞ්ඛ්‍යානමන්තෙ නිග්ගහීතාගමො හොති

එකාදසිං, චාතුද්දසිං, පඤ්චදසිං

"අන්තෙ නිග්ගහීතඤ්ච." කිමත්ථමිදං, තාසං සඞ්ඛ්‍යාසද්දානං අන්තෙ නිග්ගහීතාගමො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අනෙකග්ගහණමපෙක්ඛිත්වා "සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො" ති ඉතො සඞ්ඛ්‍යාගහණං ඡට්ඨියන්තවසෙන වත්තති, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං නිච්චග්ගහණනිවත්තනත්ථං, තෙන චාතුද්දසී පඤ්චදසී ච හොති

චාතුද්දසිං පඤ්චදසින්ති උදාහරණන්ති, තත්ථ ච "සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො" ති වචනමත්තෙන ඉමිනා නිග්ගහීතාගමවිධානඤ්ච "ඛ්‍යාදීහි මන්තු තරන්තං දීඝරස්සා(ඤ)පච්චයෙසු වා" ති උකාරස්ස රස්සත්තඤ්ච විසෙසො

* සත්, කත්

380. ති ච.

තාසං සඞ්ඛ්‍යානමන්තෙ තිකාරාගමො හොති.

වීසති, තිංසති

“ති ච.” කිමත්ථමිදං, තාසං සඞ්ඛ්‍යානං අන්තෙ තිකාරාගමො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං, වුත්තනයෙන සඞ්ඛ්‍යාග්ගහණඤ්ච අන්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණමන්තග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තප්පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

වීසති තිංසතීති උදාහරණානි, තත්ථ ච වීසතීති දස ච දස ච=දස දසාති වත්තබ්බෙ “සරූපානමෙකසෙසවසකිං” ති එකසෙසං කත්වා තතො ච බහුවචනයොවිභත්තිං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච “ගණනෙ දසස්ස විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවකානං වීතිචත්තාරපඤ්ඤාඡසත්තාසනවා යොසු යොනඤ්චීසමාසංඨිරිතීතුති” ති විදසත්ථවාචකස්ස දසසද්දස්ස වීආදෙසං කත්වා යොවචනස්ස ච තෙනෙව ඊසමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා “සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො ; අන්තෙ නිග්ගහීතඤ්චෙ” ති වත්තමානෙ ඉමිනා සඞ්ඛ්‍යානන්තෙ තිකාරාගමං කත්වා “නිග්ගහීතඤ්ච ; ක්වචි ලොප” ති වත්තමානෙ “බ්‍යඤ්ජනෙ ච” ති වා : “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු චා” ති වත්තමානෙ “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති වා තස්ස නිග්ගහීතස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං.

තිංසතීති දස ච දස ච දස ච=දසදසදසාති වත්තබ්බෙ වුත්තනයෙන එකසෙසං කත්වා බහුවචනයොවිභත්තිඤ්ච කත්වා “ගණනෙ දසස්ස විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවකානං වීතිචත්තාරපඤ්ඤාඡසත්තාසනවා යොසු යොනඤ්චීසමාසංඨිරිතීතුති” ති තිදසත්ථවාචකස්ස දසසද්දස්ස තිආදෙසං කත්වා යොවචනස්ස ච තෙනෙව ඊසමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා ඉමිනා සඞ්ඛ්‍යානන්තෙ තිකාරාගමං කත්වා “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු චා” ති වත්තමානෙ “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා චා” ති නිග්ගහීතාගමං කත්වා “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු චා” ති මජ්ඣෙ රස්සෙ කතෙ රූපං.

381. ළ දරානං.

දකාරරකාරානං සඞ්ඛ්‍යානං ළකාරාදෙසො හොති.

සොළස, චත්තාළීසං

“ළ දරානං.” කිමත්ථමිදං, දකාරරකාරානං ළකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සොළස චත්තාළීසන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච සොළසාති හෙට්ඨා වුත්තමෙව. චත්තාළීසන්ති දස ච දස ච දස ච දස ච=දසදසදසදසාති වත්තබ්බෙ වුත්තනයෙන එකසෙසං කත්වා බහුවචනයොවිභත්තිං කත්වා “ගණනෙ දසස්ස ද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවකානං, වීතිචත්තාරපඤ්ඤාඡසත්තාසනවා, යොසු යොනඤ්චීසමාසංඨිරිතී

තූති" ති චතුදසන්නං වාචකස්ස දසසද්දස්ස චත්තාරාදෙසං කත්වා යො වචනස්ස ච ඊසමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා ඉමිනා රකාරස්ස ළකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ තීතෙ රූපං.

382. වීසතිදසෙසු බා ද්විස්ස තු.

වීසතිදස ඉච්චෙතෙසු ද්විස්ස බා හොති

බාවීසතින්ද්‍රියානි, බාරස මනුස්සා

තුසද්දග්ගහණෙන ද්විස්ස දුදිදෙ ආදෙසා ච හොන්ති.

දුරත්තං, දිරත්තං, දිගුණං දෙහලිනි.

"වීසතිදසෙසු බා ද්විස්ස තු." කිමත්ථමිදං. වීසතිදස ඉච්චෙතෙසු ද්විසද්දස්ස බාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අනෙකා ච විග්ගහා ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යාවෙව. තුග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

බාවීසති බාරසෙති උදාහරණානි, තත්ථ බාවීසතීති ද්වෙ ච වීසති ච=ද්විවීසතීති වත්තබ්බෙ ඉමිනා ද්විසද්දස්ස බාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං ද්වෙ ච දස ච=ද්විදසාති වත්තබ්බෙ ඉමිනා ද්විසද්දස්ස බාදෙසං කත්වා "ස ඡස්ස වා" ති වත්තමානෙ "එකාදිතො දස ර සඞ්ඛ්‍යානෙ" ති දකාරස්ස රකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. තුග්ගහණඵලානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

383. එකාදිතො දස ර සඞ්ඛ්‍යානෙ.

එකාදිතො දසස්ස දකාරස්ස රකාරො හොති වා සඞ්ඛ්‍යානෙ

එකාරස—එකාදස, බාරස—ද්වාරස—ද්වාදස.

සඞ්ඛ්‍යානෙති කිමත්ථං? ද්වාදසායතනානි.

"එකාදිතො දස ර සඞ්ඛ්‍යානෙ." කිමත්ථමිදං, එකාදිතො දසසද්දස්ස දකාරස්ස රකාරාදෙසො හොති සඞ්ඛ්‍යානෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. මණ්ඩූකගතිකවසෙන වාග්ගහණමිධානුවත්තතෙ, අනෙකා ච විග්ගහා ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යාවෙව. ඉධ පන කිඤ්චාපි දස රති අධිකමෙව වුත්තං, තථාපි දකාරස්සෙව හොතීති දට්ඨබ්බං, එවං හි සති පයොගසිද්ධිතො පයොගසිද්ධියා සුගතා පදෙසතො ච.

එකාරසාති එකො ච දස චාති අත්ථෙ වුත්තත්ථෙන ද්වන්දසමාසං කත්වා එකෙනාධිකා දසාති අත්ථෙ දිගුතප්පුරිසසමාසං කත්වා වා විභත්තිලොපාදිං ච කත්වා "ද්වෙකට්ඨානමාකාරො වා" ති එකසද්දස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා එකාදසසද්දතො බහුවචනයොවිභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං; යොසු ද්වින්නං ද්වෙ ච" ති වත්තමානෙ "පඤ්චාදීනමකාරො" ති සඞ්ඛ්‍යාසඞ්ඛාතස්ස දසසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසං කත්වා "ස ඡස්ස වා" ති වත්තමානෙ ඉමිනා දසසද්දස්ස දකාරස්ස රකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං.

බාරසාති ද්වෙ ච දස චාති ද්විදසාති වත්තබ්බෙ "වීසතිදසෙසු බා ද්විස්ස තු" ති ද්විසද්දස්ස බාදෙසං කත්වා ඉමිනා දකාරස්ස රකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං.

384. අට්ඨාදිතො ච

අට්ඨ ඉච්චෙවමාදිතො දසසද්දස්ස දකාරස්ස රකාරාදෙසො හොති වා සබ්බත්ථ.

අට්ඨාරස-අට්ඨාදස

අට්ඨාදිතොති කිමත්ථං? පඤ්චදස, සොළස

සබ්බත්ථාති කිමත්ථං? අට්ඨදසිකො

චසද්දග්ගහණං කිමත්ථං? දසරග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

"අට්ඨාදිතො ච" කිමත්ථමිදං, අට්ඨාදිතො ච දසසද්දස්ස දකාරස්ස රකාරාදෙසො හොති සබ්බත්ථ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. වාග්ගහණසබ්බත්ථග්ගහණඤ්ච වත්තන්තෙ, අඤ්ඤො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං දසරග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තප්පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

අනන්තරසුත්තෙනෙව සිද්ධෙ පුනාරම්භග්ගහණං 'සිද්ධෙ සත්‍යාරබ්භමානො අත්ථන්තරං විඤ්ඤාපෙති' ති කත්වා තෙසං විඤ්ඤාපනත්ථං. තෙන ච පඤ්චදස සොළසාති එත්ථ සතිපි එකාදිතො දසස්ස අනන්තරසුත්තෙන විධානං න හොති.

අට්ඨාරසාති අට්ඨ ච දස ච=අට්ඨාදසාති වත්තබ්බෙ "ස ස්සස්ස වා ; එකාදිතො දස ර සඞ්ඛ්‍යානෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා දසසද්දස්ස දකාරස්ස රකාරාදෙසං කත්වා "ද්වෙකට්ඨාන මාකාරො වා" ති අට්ඨ සද්දන්තස්සාකාරාදෙසං කත්වා අට්ඨාරසසද්දතො යොලපාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං කිමුදාහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

385. ද්වෙකට්ඨානමාකාරො වා.

ද්වි එක අට්ඨ ඉච්චෙතෙසමන්තො ආකාරාදෙසො හොති වා සඞ්ඛ්‍යානෙ

ද්වාදස, එකාදස, අට්ඨාදස

සඞ්ඛ්‍යානෙති කිමත්ථං? ද්විදන්තො, එකදන්තො, එකවජ්ජනො, අට්ඨසොමනා

"ද්වෙකට්ඨානමාකාරො වා." කිමත්ථමිදං, ද්විඑකඅට්ඨ ඉච්චෙතෙසමන්තො ආකාරො හොති සඞ්ඛ්‍යානෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සඞ්ඛ්‍යානග්ගහණමිහානුවත්තතෙ. සතිපි වාග්ගහණෙ පුනවාග්ගහණකරණං උපරි වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං. උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

386. චතුච්ඡෙහි ථඨා.

චතු ඡ ඉච්චෙතෙහි ථ ඨ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සඞ්ඛ්‍යාපූරණත්ථෙ.

චතුන්නං පූරණො චතුත්ථො, ඡන්නං පූරණො ඡට්ඨො.

"චතුච්ඡෙහි ථඨා" කිමත්ථමිදං, චතු ඡ ඉච්චෙතෙහි ථ ඨ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. විභත්තිවිපල්ලාසෙන සඞ්ඛ්‍යාපූරණග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

චතුත්ථොති චතුසද්දතො චතුන්නං පූරණොති අත්ථෙ "සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ථපච්චයං කත්වා "පරමෙව හාවො ඨානෙ" ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති වෙහාවෙන පඨමක්ඛරමානෙත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙන" ති වත්තමානෙ "සො" ති සිංස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඡට්ඨොති ඡසද්දතො ඡන්නං පූරණොති අත්ථෙ ඉමිනා ඨපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

387. ද්විතීහි තියො.

ද්විති ඉච්චෙතෙහි තියප්පච්චයො හොති සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ.

ද්වින්නං පූරණො දුතියො, තිණ්ණං පූරණො තතියො.

"ද්විතීහි තියො." කිමත්ථමිදං, ද්විති ඉච්චෙතෙහි තියප්පච්චයො හොති සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සඞ්ඛ්‍යාපූරණග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

දුතියොති ද්විසද්දතො ද්වින්නං පූරණොති අත්ථෙ "සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො" ති වත්තමානෙ ඉමිනා තියප්පච්චයං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "තියෙ දුතාපි ච" ති ද්විසද්දස්ස දුආදෙසං කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. තතියොති තිසද්දතො තිණ්ණං පූරණොති අත්ථෙ "සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො" ති වත්තමානෙ ඉමිනා තියප්පච්චයං කත්වා "තියෙ දුතාපි ච" ති තිසද්දස්ස තාදෙසං කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

388 තියෙ දුතාපි ච

ද්විති ඉච්චෙතෙසං දුත ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති තියප්පච්චයෙ පරෙ.

දුතියො, තතියො.

අපිග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මිම්පි දුති* ආදෙසා හොන්ති.

දුරත්තං, තිරත්තං.

චසද්දග්ගහණෙන ද්වි ඉච්චෙතස්ස දිකාරො හොති

දිගුණං සඞ්ඝාටිං පාරුපිත්වා.

"තියෙ දුතාපි ච" කිමත්ථමිදං, තියප්පච්චයස්මිං ද්විතිසද්දානං දුතාදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. ද්විතිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. අපිග්ගහණඵලඤ්ච චසද්දග්ගහණඵලඤ්ච සන්දෙස්සෙතුං විත්ථාරිතං උදාහරණානි තෙසං වුත්තානෙව. අපිග්ගහණචග්ගහණඵලානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

* දුදිආදෙසා හොන්ති, දුරත්තං දිරත්තං ඉච්චෙව

389 තෙසමඩ්ඪූපපදෙනඩ්ඪුඩ්ඪදිවඩ්ඪදියඩ්ඪාඩ්ඪතියා

තෙසං චතුත්ථදුතියතතියානං අඩ්ඪූපපදානං අඩ්ඪුඩ්ඪදිවඩ්ඪදියඩ්ඪඅඩ්ඪතියාදෙසා හොන්ති, අඩ්ඪූපපදෙන සහ නිපච්චන්තෙ

අඩ්ඪෙන චතුත්ථො අඩ්ඪුඩ්ඪො, අඩ්ඪෙන දුතියො දිවඩ්ඪො— අඩ්ඪෙන දුතියො දියඩ්ඪො, අඩ්ඪෙන තතියො අඩ්ඪතියො

"තෙසමඩ්ඪූපපදෙනඩ්ඪුඩ්ඪදිවඩ්ඪදියඩ්ඪාඩ්ඪතියා" කිමත්ථමිදං, තෙසං හෙට්ඨා වුත්තානං චතුත්ථදුතියතතියසඞ්ඛ්‍යානං අඩ්ඪසඞ්ඛ්‍යාපපදානං උපපදෙන සහ අඩ්ඪුඩ්ඪදිවඩ්ඪදියඩ්ඪඅඩ්ඪතිය ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානි වුත්තියං වුත්තනයෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

390 සරූපානමෙකසෙසස්වසකිං

සරූපානං පදබ්‍යඤ්ජනානං එකසෙසො හොති අසකිං

පුරිසො ච පුරිසො ච = පුරිසා

සරූපානමිති කිමත්ථං? හත්ථී ච අස්සො ච රථො ච පත්තිකො ච = හත්ථිඅස්සරථපත්තිකා

අසකින්ති කිමත්ථං? පුරිසො

"සරූපානමෙකසෙසස්වසකිං" කිමත්ථමිදං, සරූපානං පදබ්‍යඤ්ජනානං එකසෙසො හොති අසකින්ති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. සමානං රූපං යෙසං තෙ = සරූපා, තෙසං සරූපානං, සමානසුතීනන්ති* වුත්තං හොති, එකසෙසව සෙසො = එකසෙසො, එකොව තිට්ඨති, ඉතරෙ ලොපමාපජ්ජන්තීති අත්ථො. එත්ථ හි සෙසොති පිස අසඞ්ඛ්‍යප්පයොගෙහිමස්ස රූපං සරූපානන්ති වචනම්හොතෙනෙවාසකින්ති ඤායමානෙ කිමත්ථමසකිංගහණං කතං, න හි එකස්ස සරූපතා යුජ්ජති තං සච්චං, තප්පාකටීකරණත්ථං යථා ලොකෙ, තථා සාසනෙපි, යථා, අම්බිලබදරස්ස† මෙරුම්හි අසතිපි අකන්දම්හි කෙලාසස්ස අසතිපි සාසනෙපි අනාදන්තකස්ස ධම්මස්ස අසතිපි තංසභාවපාකටීකරණත්ථමෙව මෙරුම්හි ඛදිරෙ‡ කෙලාසඤ්ඤෙ ධම්මායතනන්ති ආදීනි සද්දප්පයොගානි දිස්සන්ති, එවමසප්පටිම්භෙතාතරීහා තප්පාකටීකරණත්ථං අසකිංගහණං කතන්ති දට්ඨබ්බං.

පුරිසාති පුරිසො ච පුරිසො ච = පුරිසපුරිසාති වත්තබ්බෙ ඉමිනා එකසෙසං කත්වා ද්වන්දසඤ්ඤත්ථපාඨවසෙන§සඤ්ඤත දීපෙන්තො "ජිනවචනයුත්තං හි, ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චන්තෙ යථා වචනයොගෙ 'තෙනෙව ච ඵන්තිතො' ති එතන්නියුත්තං කත්වා තප්පාධාන්‍ය විසෙසෙන 'වත්ථිවිජ්ජාපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති' ති කත්වා "ලිඞ්ග ගෙහි පචිචි" ති පච්චි කත්වා තප්පාධාන්‍යවිසෙසෙන 'වත්ථි ==

---

* සද්දනීති පිට. ... † අභිධානප්පදීපිකා පිට. ... ‡ මෙරුපද්... පිට. ... § ලුත්තසද්දත්ථසංවණ්ණිතා පිට. ...

පෙ = පචන්ති' ති කත්වා 'බහුම්හි වත්තබ්බෙ බහුවචන' න්ති බහු
වචනාදෙසොවිහිතත්තං කත්වා "අතො නෙක ; සො වා" ති වත්තමානෙ
"සබ්බයොනීනමාඑ" ති නස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකති
භාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

සද්දසත්ථවිදූනං කෙචි පචති පචන්තිනාදිසුපි එකසෙසං
වදන්ති.* කෙචි පන යථා නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානානීති
අත්ථභෙදභාවා එකසෙසො න හොති, එවං කිරියාය අභින්නත්තා
න හොති එත්ථ එකසෙසොති වණ්ණයන්ති, තෙසම්පන යෙ එක
සෙසවාදිනො, තෙසමයමධිප්පායාකාරො, භින්නා කිරියා එකක්ඛ
ණෙ විරුද්ධවත්ථුම්හිපවුපලක්ඛණතො පචාදයො විය., යථාහි ; පචා
දයො විරුද්ධවිසයභූතෙන† අතීතකාලෙන ච ආරද්ධාපරිසමත්තවිසය
භූතෙන පච්චුප්පන්නකාලෙන ච අයති උප්පජ්ජිතබ්බවිසය
භූතෙනානාගතකාලෙන ච යුජ්ජන්තෙනාති ච, එවං කිරියායපි දෙව
දත්තො අපචි යඤ්ඤදත්තො පචති චාසෙඨො පචිස්සතීති කාලත්තයා
භිසම්බන්ධො දිස්සතීති.

අයම්පි තෙසමධිප්පායාකාරො, භින්නා කිරියා විසෙසාභිව්‍යත්ති
හෙතුපච්චයුප්පත්තිනිමිත්තත්තා නීලාදිගුණම්පිව බ්‍යතිරෙකෙන
නිබ්බානම්පිව ච, යථාහි, අභින්නස්ස නිබ්බානස්ස විසෙසාභිව්‍යත්ති
හෙතුපච්චයුප්පත්තියනිමිත්තත්තා න දිස්සති නිබ්බානන්තරෙ නිබ්බාන
නාමොසි, පභෙදවතො පන නීලාදිනො විසෙසාභිව්‍යත්තිහෙතුපච්ච
යුප්පත්තියනිමිත්තත්තා දිස්සති නීලන්තරෙ නීලනාමොති ; එවං කිරියාය
විසෙසාභිව්‍යත්තිහෙතුපච්චයුප්පත්තිනිමිත්තත්තා දිස්සති පචන්
තරෙ පචනනාමොති

අයම්පි තෙසමධිප්පායාකාරො, භින්නා කිරියා දිසාභෙදෙපි එකක්ඛ
ණෙ එකෙනාවධාරියමානත්තා දබ්බම්පිව බ්‍යතිරෙකෙන, යථාහි ;
එකොයෙව දෙවදත්තො එකක්ඛණෙ මධුරායඤ්ච චම්පායඤ්ච ධාරණ
මුපයාච න දිස්සති, කිරියා පනෙකස්මිං එකක්ඛණෙ දිසාභෙදෙ නානාධි
කරණාපි දිස්සතීති.

අයම්පි තෙසමධිප්පායාකාරො, යථාහි ආසින්නානං කිරියාය,
භොතුනුමිච්ඡති භොතුං පචතීතාදිනන කිරියාය භෙදසන්නාසස්සි
තස්ස තස්ස විධානස්ස සමානධාතුම්හිපි දිස්සනතො භෙදෙ සම්භව
ලබ්භති ; නාදිසුපලබ්භමානස්ස විධානවෙකස්මිං යෙව ධාතුම්හි
දිස්සති එසිතුමිච්ඡතීතාදිසු

අයම්පි තෙසමධිප්පායාකාරො, භින්නා කිරියා ඔදනං පචිත්වා භුඤ්ජං
පචිතීති, එත්ථ පචිතො පුබ්බකාලාභිව්‍යත්තිහෙතුපච්චයුප්පත්තිනිමි
ත්තත්තා භුත්වා වජතීති එත්ථ වජනතො ගුණභූතාති

අයම්පි තෙසමධිප්පායාකාරො, භින්නා කිරියා 'යොත්තු දුහාමිතාහු
මසීසං දුහී' ති එත්ථ කිරියාය ලක්ඛණෙන ලක්ඛණනාව§ දිස්සන

* එකසෙසං යථා වදන්ති කත්ථචි

† විරුද්ධසවිසයභූතෙන කත්ථචි

‡ තෙසමධිප්පායාකාරො, සීහල

§ ලක්ඛණනාව, මරම්ම

තො, ‘ගොසු දුය්හමානාසු ගතො දුද්ධාසු ආගතො’ති එවං දුහි
තො* දුහම්වා ති යෙ පන කිරියාභෙදවාදිනො, තෙසමසම්භිමතා
කාරෙ, සෙසං කිරියාභෙදවාදීනං වුත්තං, තං තෙසං මතිමත්තමෙව,
එකස්සපි නිස්සයනිස්සිතොපලද්ධිනිමිත්තභෙදෙන භෙදසම්භවතො
යථාහි වීහියවාදිසද්දානං ජාතිවාචකත්තාභෙදෙ දිස්සන්ත් ජාතියා ච
දබ්බධම්මත්තා, සම්පන්නත්ථාවිනට්ඨත්තානං† පවත්තිතාය අසතිපි
සම්පන්නෙනා වීහි විනට්ඨො යවොති නිස්සයභෙදෙනභෙදො දිස්සති
එකස්සෙව ච දෙවදත්තස්ස ජාතිනිස්සිතකිරියාභෙදෙන කුම්භකාරක
නළකාරකපෙසකාරකාදිභෙදො දිස්සති එකස්සෙව චන්දස්සුදක
පත්තාදස්සතලාදිඋපලද්ධිනිමිත්තභෙදෙන භෙදො දිස්සති, එවම්පි
නානායපි කිරියාය සාධනභෙදෙන භෙදනිස්සිතකාරියසිද්ධි හොති,
තථාහි පරමාණුං පචති පරමාණුං පචන්තීති චෙත්ථ පරමාණුනො
භෙදභාවා තන්නිස්සිතකිරියාය පසිද්ධෙපි එකත්තෙන කත්තුභෙදෙන
භෙදො දිස්සති පාසාණං භින්දති පාසාණෙ භින්දන්තීති එත්ථ පාසාණ
භෙදසම්භවතො තන්නිස්සිතකිරියාය පසිද්ධෙපි භෙදෙ කත්තුභෙ
දෙන භෙදො ච දිස්සති අපි ච එකා කිරියා විච්ඡාවචනනිමිත්තා
භාවා ජාතිම්ව ව්‍යතිරෙකෙන දබ්බම්ව ච යථාහි දබ්බවචනස්ස
ගාමො ගාමො රමණීයොති විච්ඡාවචනං දිස්සති න පන භෙද
වතො ජාතියා එවං කිරියාය‡ විච්ඡාවචනොපදෙසො නත්ථි අපි ච
එකා කිරියා කාරකන්තරසංහිතාය§ පනස්සා කෙවලධාත්වත්ථගතා
ය ච එකවචනෙනානෙකොපදෙසසම්භවතො අධීතෙ දෙව
දත්තෙනාතෙත්ථාදිසුත්ති ඉධ පි කාරකභෙදෙන භෙදමපෙක්ඛිත්වා
බහුවචනමධිප්පෙතං කිමුදාහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

391 ගණනෙ දසස්ස ද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවකානං වීති චත්තාරපඤ්ඤාඡසත්තාසනවා යොසු යොනඤ්චීසමාසංඨිරිතීතුති

ගණනෙ දසස්ස ද්විකතිකචතුක්කපඤ්චකඡක්කසත්තකඅට්ඨක නවකානං සරූපානං කතෙකසෙසානං යථාසඞ්ඛ්‍යං වීතිචත්තාර පඤ්ඤාඡසත්තඅසනව ඉච්චාදෙසා හොන්ති අසඞ්ඛ්‍යං‖ යොසු යොනං ච ඊසංආසංඨිතිරීතීඋති ඉච්චාදෙසා හොන්ති පච්ඡා පුන නිපච්චතෙ

වීසං තිංසං චත්තාළීසං, පඤ්ඤාසං, සට්ඨි, සත්තති—සත්තති, අසීති නවුති

අසඞ්ඛ්‍යන්ති කිමත්ථං? දස

ගණනෙති කිමත්ථං? දසදසකා පුරිසා ¶

‘ගණනෙ දසස්ස ද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවකානං වීතිචත්තාර
පඤ්ඤාඡසත්තාසනවා යොසු යොනඤ්චීසමාසංඨිරිතීතුති කිමත්ථ
මිදං, ගණනෙ ගම්‍යමානෙ දසස්ස ද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තඅට්ඨනවකානං

---

* දුහිතො මරම්ම
† සම්පන්නසච්චිනට්ඨානං නළච්චි
‡ එවං කිරියාය සීහල
§ කාරකන්තරසහිතාය සීහල
‖ අසඞ්ඛ්‍යං අගණනත්ථෙ මරම්ම
¶ දසදසකො පුරිසො සීහල

කතෙකසෙසානං යථාසඞ්ඛ්‍යං විතිචත්තාරපඤ්ඤාඡසත්තාසනව ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යොසු, යොනඤ්ච ඊසං ආසං ඨිරිතීතුති ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. අත්ථපදමිදං. අනන්තර සුත්තම්හානුවත්තනතො අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

වීසතීති දස ච දස ච = දසදසාති වත්තබ්බෙ “සරූපානමෙකසෙසො සකිං” ති එකසෙසං කත්වා ද්විදසත්ථවාචකතො දසසද්දතො යොවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිතා දසසද්දස්ස වීආදෙසං කත්වා යොවචනස්ස ඊසමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි යථාරූපමෙකසෙසං කත්වා දසසද්දස්ස යොවචනස්සිට ඨුත්තාදෙසෙ කත්වා සාධෙතබ්බානි චත්තාළීසන්ති එත්ථ “ළ දරානං” ති සුත්තෙන රකාරස්ස ළකාරාදෙසො ච: සට්ඨි එත්ථ “ස ඡස්ස වා” ති ඡසද්දස්ස සකාරාදෙසො ච විසෙසො

392 චතූපපදස්ස ලොපො තුත්තරපදාදිචස්ස චුචොපි නවා.

චතූපපදස්ස ගණනෙ පරියාපන්නස්ස තුකාරස්ස* ලොපො හොති, උත්තරපදාදිස්ස චකාරස්ස චුචොආදෙසා හොන්ති නවා

චතූහි අධිකා දස = චුද්දස—චොද්දස—චතුද්දස.

අපිග්ගහණෙන අනුපපදස්සපි උත්තරපදාදිස්ස චස්ස ලොපො හොති නවා චස්ස චුචොපි හොන්ති

තාළීසං—චත්තාළීසං—චුත්තාළීසං—චොත්තාළීසං.

“චතූපපදස්ස ලොපො තුත්තරපදාදිචස්ස චුචොපි නවා” කිමත්ථමිදං, උපපදස්ස චතුසද්දස්ස ගණනෙ පරියාපන්නස්ස තු ලොපො ච, උත්තරපදාදිචකාරස්ස චුචොආදෙසා හොන්ති නවාති ඤාපනත්ථං. සත්තපදමිදං. ගණනග්ගහණම්හානුවත්තනතො, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. අපිග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති. චතුසද්දො ච සො උපපදො චාති = චතූපපදො, උත්තරං පදං උත්තරපදං, උත්තරපදස්ස ආදි = උත්තරපදාදි, උත්තරපදාදි ච සො චො චාති = උත්තරපදාදිචො, තස්ස උත්තරපදාදිචස්ස, චු ච චො ච = චුචො

චුද්දසාති එත්ථ චත්තාරි ච දස චාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන චන්ද සමාසං කත්වා වා: චතූහි අධිකා දසාති අත්ථෙ දිගුතප්පුරිසසමාසං කත්වා වා: අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිතා තුකාරස්ස ලොපං කත්වා චකාරස්ස චුකාරාදෙසං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති දකාරස්ස ද්විභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. චොද්දසාති එත්ථ චොකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. තාළීසන්ති ආදීනි අපිග්ගහණඵලානි. තත්ථ ච තාළීසන්ති දස ච දස ච දස ච දස ච=දසදසදසදසාති වත්තබ්බෙ “සරූපානමෙකසෙසො සකිං” ති එකසෙසං කත්වා කතෙකසෙසතො දසසද්දතො යොවචනං කත්වා “ගණනෙ දසස්ස ද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවකානං වීතිචත්තාරපඤ්ඤාඡසත්තාසනවා

* අවයවභූතස්ස තුකාරස්ස, මරම්ම

යොසු යොතම්සමාසංසිරිතීතුති" ති දසසද්දස්ස චත්තාරදෙසං කත්වා යොවචනස්ස ඊසමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා "ල දරාන" න්ති රකාරස්ස ලකාරාදෙසං කත්වා ඉධාපිගහණෙන චකාරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාගහණෙනලං ඉතරිති චකාරස්ස චුවොආදෙසෙ කතෙ රූපානි

393 සද්දනුපපන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති

යෙ සද්දා අනිද්දිට්ඨලක්ඛණා අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනතො ඉත්ථිපුම නපුංසකලිඞ්ගතො නාමුපසග්ගනිපාතතො අබ්‍යයීභාවසමාස තද්ධිතාඛ්‍යාතතො ගණනසඞ්ඛ්‍යාකාලකාරකප්පයොගසඤ්ඤතො සන්ධිපකතිවුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතතො ච විභත්තිවිභජනතො ච තෙ නිපාතනා සිජ්ඣන්ති

"සද්දනුපපන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති' කිමත්ථමිදං, අක්ඛරාදිතො* යෙ අනිද්දිට්ඨා, තෙ නිපාතනා සිජ්ඣන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං † අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

394 ද්වාදිතො කොනෙකත්ථෙ ච

ද්වි ඉච්චෙවමාදිතො කප්පච්චයො හොති අනෙකත්ථෙ ච, තෙ නිපාතනා සිජ්ඣන්ති

සතස්ස ද්විකං = ද්විසතං, සතස්ස තිකං = තිසතං, සතස්ස චතුක්කං = චතුසතං, සතස්ස පඤ්චකං = පඤ්චසතං, සතස්ස ඡක්කං = ඡසතං, සතස්ස සත්තකං = සත්තසතං, සතස්ස අට්ඨකං = අට්ඨසතං, සතස්ස නවකං = නවසතං, සතස්ස දසකං = දසසතං—සහස්සං

"ද්වාදිතො කොනෙකත්ථෙ ච' කිමත්ථමිදං, ද්වාදිතො කප්පච්චයො හොති අනෙකත්ථෙති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව වග්ගහණෙන නිපාතනා සිජ්ඣන්තීති අත්ථං සමුච්චෙති

සතස්ස ද්විකං = ද්විසතන්ති ආදීසු ද්විකන්ති ද්විසද්දතො ඉමිනා කප්පච්චයෙ කතෙ රූපං තිකාදීනිපි තංසදිසානෙව තත්ථ ච සතස්ස ද්විකං = සතද්විකන්ති වත්තබ්බෙ නිපාතනා ද්විකසද්දො පුබ්බනිපාතො හොති, කකාරස්ස ච ලොපො හොති, තිසතන්ති ආදීසුපි එසෙව නයො

395 දසදසකං සතං දසකානං සතං සහස්සඤ්ච යොම්හි

ගණනෙ පරියාපන්නස්ස දසදසකස්ස සතං හොති සතදසකස්ස සහස්සං හොති යොම්හි

සතං, සහස්සං

ද්විකාදීනං තදුත්තරපදානඤ්ච නිපච්චතෙ යථාසඞ්ඛ්‍යං ‡

සතස්ස ද්විකං = (තදිදං හොති) ද්විසතං, සතස්ස තිකං = (තදිදං හොති) තිසතං

එවං චතුසතං, පඤ්චසතං, ඡසතං, සත්තසතං, අට්ඨසතං, නවසතං, දසසතං—සහස්සං

---

* අක්ඛරපාදයො මරම්ම † චතුප්පදමිදං පාසිවි

‡ යථාසඞ්ඛං සීහල

"දසදසකං සතං දසකානං සතං සහස්සං ච යොජයෙ." තිමස්සිදං, දසස්ස ගණනෙන පරිච්ඡින්නස්ස දසදසකස්සවාචකස්ස දසසඞ්ඛ්‍යස්ස සතං හොති: (දසකානං සතං) දසසතකස්සවාචකස්ස දසසඞ්ඛ්‍යස්ස සහස්සමිච්චෙසො හොති යොජියි විභත්තිමජ්ඣත්ති ඤාපනත්ථං. සත්තපදමිදං. මණ්ඩූකගතිකවසෙන ගණනග්ගහණඤ්ච දසග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ. චග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං. දසදසකස්ස වාචකො දසසද්දො දසදසකන්ති ගහිතො, දසකානං සතස්සවාචකො දසකානං සතන්ති ගහිතො.

සතන්ති දසසඞ්ඛ්‍යස්ස දසක්ඛත්තුං කත්වා කතෙසද්දස්ස පඨමා යොවචනං කත්වා "ගණනෙ දසස්ස ද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවකානං විතිචත්තාරපඤ්ඤාසසත්තාසනවා යොසු යොනඤ්චීසමාසංඨිරිතීතු තී"ති වත්තමානෙන ඉමිනා සතාදෙසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී"ති වත්තමානෙ "සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච"ති වා: නිපාතනවසෙන වා: යොවචනස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං. සහස්සන්ති දසසඞ්ඛ්‍යස්ස සතක්ඛත්තුං කත්වා කතෙකසද්දස්ස යොවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා සහස්සමාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

වීසාදීනං තදුත්තරපදනන්ති සත්තෙතො හෙට්ඨා සඞ්ඛ්‍යාසද්දෙ නිදස්සනං. දසස්ස ද්විකං තදිදං හොති වීසං, දසස්ස තිකං තදිදං හොති තිංසං; දසස්ස දසකං තදිදං හොති සතං, සතස්ස ද්විකං තදිදං හොති ද්විසතං; සතස්ස දසකං තදිදං හොති සහස්සන්ති නයො නෙතබ්බො.*

396 යාව තදුත්තරිං දසගුණිතඤ්ච

යාව තාසං සඞ්ඛ්‍යානං උත්තරිං දසගුණිතඤ්ච කාතබ්බං.

යථා; දසස්ස ගණිතස්ස දසගුණිතං කත්වා සතං හොති, සතස්ස දසගුණිතං කත්වා සහස්සං හොති, සහස්සස්ස දසගුණිතං කත්වා දසසහස්සං හොති, දසසහස්සස්ස දසගුණිතං කත්වා සතසහස්සං හොති, සතසහස්සස්ස දසගුණිතං කත්වා දසසතසහස්සං හොති, දසසතසහස්සස්ස දසගුණිතං කත්වා කොටි හොති, කොටිසතසහස්සස්ස දසගුණිතං කත්වා පකොටි හොති† එවං සෙසානිපි කාතබ්බානි

චසද්දග්ගහණං විසෙසනත්ථං.

"යාව තදුත්තරිං දසගුණිතඤ්ච" තිමස්සිදං, යාව තාසං සඞ්ඛ්‍යානං උත්තරිං තාව දසගුණිතං කාතබ්බන්ති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අඤ්ඤො ච විඤ්ඤෙය්‍යො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. යමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං වුත්තසදිසමෙව.

397. සකනාමෙහි

සාසං පන සඞ්ඛ්‍යානං අනිද්දිට්ඨනාමධෙය්‍යානං රූපානි, සකෙහි සකෙහි නාමෙහි නිපච්චන්තෙ

* කොලඤ්ඤසා, මජ්ඣිම † කොටිසතසහස්සානං සතං පකොටි සතිඨී

සතසහස්සානං සතං කොටි, කොටිසතසහස්සානං සතං පකොටි, පකොටිසතසහස්සානං සතං කොටිප්පකොටි, කොටිප්පකොටිසතසහස්සානං සතං නහුතං, නහුතසතසහස්සානං සතං නින්නහුතං, නින්නහුතසතසහස්සානං සතං අක්ඛොභිණී

තථා බින්දු, අබ්බුදං, නිරබ්බුදං, අහහං, අබබං, අටටං, සොගන්ධිකං, උප්පලං, කුමුදං, පුණ්ඩරීකං, පදුමං, කථානං, මහාකථානං, අසඞ්ඛෙය්‍යං

“සංඛ්‍යානාමෙහි” කිමත්ථමිදං, යාසං පන සඞ්ඛ්‍යානං අනිද්දිට්ඨනාමධෙය්‍යානං රූපානි, තානි සකෙහි සකෙහි නාමෙහි නිප්පච්චන්තෙති දස්සනත්ථං යමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං වුත්තියං වුත්තමෙව

398 **තෙසං ණො ලොපං**

තෙසං පච්චයානං ණො ලොපමාපජ්ජතෙ.

ගොතමස්ස අපච්චං පුත්තො ගොතමො එවං වාසිට්ඨො, වෙනතෙය්‍යො, ආලස්‍යං, ආරොග්‍යං

“තෙසං ණො ලොපං” කිමත්ථමිදං, තෙසං තද්ධිතපච්චයානං ණානුබන්ධානං ණකාරො ලොපමාපජ්ජතෙති දස්සනත්ථං තිපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

399 **විභාගෙ ධා ච**

විභාගත්ථෙ ච ධාපච්චයො හොති

එකෙන විභාගෙන එකධා එවං ද්විධා, තිධා, චතුධා, පඤ්චධා, ඡධා සහස්සධා

චෙති කිමත්ථං? සොපච්චයො ච හොති

සුත්තසො, ව්‍යඤ්ජනසො පදසො

“විභාගෙ ධා ච” කිමත්ථමිදං, විභාගත්ථෙ ධාපච්චයො හොතීති දස්සනත්ථං තිපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

400 **සබ්බනාමෙහි පකාරවචනෙ තු ථා**

සබ්බනාමෙහි පකාරවචනත්ථෙ* ථාපච්චයො හොති

සො පකාරො තථා, තං පකාරං තථා, තෙන පකාරෙන තථා, තස්ස පකාරස්ස තථා, තස්මා පකාරා තථා, තස්ස පකාරස්ස තථා, තස්මිං පකාරෙ තථා එවං යථා, සබ්බථා, අඤ්ඤථා, ඉතරථා

තුසද්දග්ගහණං කිමත්ථං? ථත්තාපච්චයො ච හොති

සො විය පකාරො තථත්තා එවං යථත්තා, අඤ්ඤථත්තා, ඉතරථත්තා, සබ්බථත්තා

---

* පකාරවචනත්ථෙ තු සීහල

“සබ්බනාමෙහි පකාරවචනෙ තු ථා’ ඉච්චත්ථිදං, සබ්බනාමෙහි පකාරවචනත්ථෙ ථාපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. වතුප්පදවිදං. අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව තුල්‍යභාවෙලං සද්දෙව වක්ඛති

උදාහරණානි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව යථෙව වණ්ණිතබ්බං, තං වුත්ති ථා වුත්තමෙව

401 කිමිමෙහි ථං

කිංඉම ඉච්චෙතෙහි ථංපච්චයො හොති පකාරවචනෙ

කො පකාරො කථං, කං පකාරං කථං, කෙන පකාරෙන කථං, කස්ස පකාරස්ස කථං, කස්මා පකාරා කථං, කස්ස පකාරස්ස කථං, කස්මිං පකාරෙ කථං, අයං පකාරො ඉත්ථං, ඉමං පකාරං ඉත්ථං, ඉමිනා පකාරෙන ඉත්ථං, ඉමස්ස පකාරස්ස ඉත්ථං, ඉමස්මා පකාරා ඉත්ථං, ඉමස්ස පකාරස්ස ඉත්ථං, ඉමස්මිං පකාරෙ ඉත්ථං

‘කිමිමෙහි ථං’ ඉච්චත්ථිදං, කිංසද්ද ඉමසද්දතො පකාරවචනත්ථෙ ථංපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදවිදං. පකාරවචනග්ගහණම්පි අනුවත්තනතො අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව

කථන්ති කිංසද්දතො කො පකාරොති අත්ථෙ අනෙනපරසුත්තෙනෙව කිම්හිපිනා ථිපච්චයං කත්වා ‘කිස්ස ක වෙ ච’ ති එත්ථ විග්ගහභණිත කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා කථංසද්දතො ස්‍යාදිනා කත්වා “යෙසමෙතා ලොපං ගච්ඡන්ති” ති වචනතො “සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච” ති විභත්තිස්ස ලොපකරණං රූපං ඉත රති පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව ඉත්ථන්ති ඉමසද්දතො අයම්පකාරොති අත්ථෙ ඉමිනා ථංපච්චයං කත්වා “සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා” ති වචනතො ‘ඉමස්සිථංදානිහතොධෙසු ච’ ති ඉමසද්දස්සිකාරාදෙසං කත්වා “පරවෙ සරාවා ථාලො” ති වචනතො “වග්ග සොසාගහාසානං තතියපඨමා” ති විභාගවචනෙ ථස්ස ද්විත්තකරණතො ථකාරස්ස තකාරං කත්වා සුප්පනතාදීහි සමෙත රූපං ඉතරති වුත්ත සදිසාකාව

402 වුධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච

ආදිසරස්ස වා අසංයොගන්තස්ස ආදිබ්‍යඤ්ජනස්ස වා සරස්ස වුද්ධි හොති සණකාරෙ පච්චයෙ පරෙ

අභිධම්මං අධිච්ච ආභිධම්මිකො, විනයං අධිච්ච වෙනයිකො, වාසිට්ඨො, ආලස්‍යං, ආරොග්‍යං

අසංයොගන්තස්සාති කිමත්ථං? භග්ගවො මන්තාණෙය්‍යො, කුණ්ඩාණෙය්‍යො

“වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච” ඉච්චත්ථිදං, ආදිසරස්ස වා ආදිබ්‍යඤ්ජනස්ස වා අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි හොති ණකාරපච්චයෙ පරෙ ච. සණෙ ඉච්චත්ථිදං, සංයොගො අන්තො යස්ස සො = සංයොගන්තො, න සංයොගන්තො = අසං

යොගෙනතා, තස්ස අසංයොගන්තස්ස වග්ගහණමවධාරණත්ථං, වාග්ගහණං සබ්‍යඤ්ජනං* සම්පිණ්ඩති, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

403 **මා යූනමාගමො ඨානෙ.**

ඉ උ ඉච්චෙතෙසං ආදිභූතානං මා වුද්ධි හොති, තෙසු ච එ ඔ වුද්ධාගමො හොති ඨානෙ

ව්‍යාකරණමධීතෙති වෙය්‍යාකරණො, න්‍යායමධීතෙති නෙය්‍යායිකො, ව්‍යාවච්චස්ස අපච්චං වෙය්‍යාවච්චො, ද්වාරෙ නියුත්තො දොවාරිකො

“මා යූනමාගමො ඨානෙ” කිමත්ථමිදං, ඉ උ ඉච්චෙතෙසං ආදිභූතානං මා වුද්ධි හොති, පුන වුද්ධාගමො හොති ඨානෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අනන්තරසුත්තම්හානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ඉ ච උ ච යූ, තෙසං යූනං

වෙය්‍යාකරණොති හෙට්ඨා වුත්තමෙව. නෙය්‍යායිකොති න්‍යායමධීතෙති අත්ථෙ “යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො” ති වත්තමානෙ “තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච” ති ණිකප්පච්චයං කත්වා “තෙසං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා “වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච” ති ඉකාරස්ස වුද්ධිම්හි සම්පත්තෙ තමෙවාධිකිච්චිමිනා පටිසෙධං කත්වා පුන එකාරවුද්ධාගමං කත්වා “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ති වත්තමානෙ “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති ඉකාරස්ස යකාරං† කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති යකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව, “වා ණප්පච්චෙ” ති ණප්පච්චයකරණමෙව විසෙසො. දොවාරිකොති එත්ථ සරලොපාභාවො ච නියුත්තත්ථෙ ණිකප්පච්චයො ච විසෙසො

404 අත්තඤ්ච

ඉ උ ඉච්චෙතෙසං අත්තඤ්ච හොති : රිකාරාගමො ච ඨානෙ.

ඉසිස්ස භාවො ආරිස්සං, ඉණස්ස භාවො ආණ්‍යං, උසභස්ස භාවො ආසභං, උජුනො භාවො අජ්ජවං ඉච්චෙවමාදි.‡

යූනන්ති කිමත්ථං? අපායෙසු ජාතො ආපායිකො.

ඨානෙති කිමත්ථං? වෙමතිකො, ඔපනයිකො, ඔපමායිකො, ඔපායිකො

“අත්තඤ්ච.” කිමත්ථමිදං, ඉ උ ඉච්චෙතෙසං අත්තඤ්ච හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අනන්තරසුත්තම්හානුවත්තතෙ, චග්ගහණෙන රිකාරාගමො ච හොති. අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

---

* සව්‍යඤ්ජනානං, මරම්ම † ඉකාරස්ස ලොපං, මරම්ම
‡ ඉච්චෙවමාදයො යොජෙතබ්බා, මරම්ම

අරිස්සන්ති ඉසිසද්දතො ඉසිස්ස භාවොති අත්‍ථෙ "ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු" ති ණ්‍යපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා අනන්තරපුබ්බාවයවස්සි වුත්තවිධානෙන සම්පත්තෙන අනන්තරපුබ්බ මජ්ඣිමකිච්චිම්හා ඉකාරස්සාත්තං කත්වා රිකාරාගමඤ්ච කත්වා සරලොප පකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. අණ්‍යන්ති ඉණස්ස භාවොති අත්‍ථෙ ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, ඊකාරාගමාභාවොව විසෙසො. ආසභන්ති උසභස්ස භාවොති අත්‍ථෙ ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. අජ්ජවන්ති උජුනො භාවොති අත්‍ථෙ "ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු" ති එත්‍ථ තුග්ගහණෙන ණ්‍යපච්චයං කත්වා ඉධ වුත්තවිධානඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති උකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා ජකාරස්ස ද්වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

ආපායිකොති කිබ්බිසකරණං, තස්ස ඵල අපායසද්දතො අපායෙ ජාතොති අත්‍ථෙ "ණෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො" ති වත්තමානෙ "තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්‍ථෙසු ච" ති එත්‍ථ ආදිග්ගහණෙන ණිකපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා පුනවිභාගා වුත්තවිධානම්පි කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වා සංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. වෙචිකිච්ඡිකොති විචිකිච්ඡසද්දතො විචිකිච්ඡාය ජාතොති අත්‍ථෙ වුත්තනයෙන "තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්‍ථෙසු ච" ති ණිකපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඔපසායිකොති උපපුබ්බස්ස සී සයෙ ති පාපුණනෙති විනතමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස 'සඤ්ඤායමනු' ති වත්තමානෙ "සබ්බතො ණ්වු ත්වාවී වා" ති අපච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අයුවණ්ණු වා" ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති වත්තමානෙ "ඒ අයෙ" ති එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා උපසයෙ නියුත්තොති අත්‍ථෙ වුත්තනයෙන ණිකපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඔපවාසිකොති උපපුබ්බස්ස වස නිවාසෙ ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස උපවසති අනෙන එතායාති අත්‍ථෙ වුත්තනයෙන "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති අපච්චයං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා උපවාසසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා උපවාසෙ නියුත්තොති අත්‍ථෙ වුත්තනයෙන ණිකපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඔපායිකොති උපපුබ්බස්ස අය (උපගමනෙ) ගතිම්හි ති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස උපගච්ඡති එතෙනාති අත්‍ථෙ වුත්තනයෙන අපච්චයාදිං කත්වා උපායෙ නියුත්තොති අත්‍ථෙ වුත්තනයෙන ණිකපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

405 ආදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච

තෙසං ආදිමජ්ඣුත්තර ඉවණ්ණානං දීඝරස්සා හොන්ති පච්චයෙසු ච අපච්චයෙසු ච

ආදිදීඝො තාව :—පාකාරො, නීවාරො, පාසාදො, පාකටො, පාටිමොක්ඛො, පාටිකඞ්ඛා ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣදීඝො තාව —අඞ්ගමාගධිකො, ඛරමුඛමාගමිකො ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරදීඝො තාව :—ඛන්ති පරමං තපො තිතික්ඛා, අඤ්ජනාගිරි, කොටරවනං, අඞ්ගුලියා ඉච්චෙවමාදි.

ආදිරස්සො තාව —පගෙව, ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣරස්සො තාව —සුමෙධසො, සුවණ්ණධරෙහි ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරරස්සො තාව ·—භොවාදි නාම සො හොති, යථා භාවි ගුණෙන සො ඉච්චෙවමාදි

යථා අඤ්ඤෙපි ජිනවචනානුපරොධෙන යොජෙතබ්බා
චසද්දග්ගහණෙන අපච්චයෙසු චාති අත්ථං සමුච්චෙති.

“ත්වාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” කිමත්ථමිදං, ත්වි ආදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා හොන්ති පච්චයෙසු ච අපච්චයෙසු චාති ඤාපනත්ථං පචපදමිදං අණො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං අපච්චයෙසු චාති අත්ථං සමුච්චෙති.

එත්ථ ච ආදීති පදනමාදි, මජ්ඣුත්තරානමපි තෙසංයෙව

පාකාරොති ආදීනි උදාහරණානි, එත්ථ ච පාකාරොති පපුබ්බස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස නගරස්ස සමන්තතො කරීයති පරිවජ්ජනං වා කරොතීති අත්ථෙ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති ණපච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතමිව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ පකාරොති* වත්තබ්බෙ ඉමිනා ආදිදීඝෙ කතෙ රූපං

නීවාරොති නිපුබ්බස්ස වර වාරණෙතිමස්ස රූපං, පාටිපදිකො වා. පාසාදොති පපුබ්බස්ස සද විසරණගත්‍යවසාදනෙසූතිමස්ස රූපං. පාකටොති පපුබ්බස්ස කට පස්සාවකරණෙසූ කටි ඡෙදනෙ කටි මද්දනෙති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙන “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

පාටිමොක්ඛොති පතිපුබ්බස්ස මුච මොක්ඛනෙතිමස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පතිමුච්චති එතෙන . පතිමුච්චති එත්ථ පතිමොචෙතීති වා අත්ථෙ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති ණපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා “ත්වි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති ධාත්වන්තස්ස ඛාදෙසං කත්වා “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති ධාත්වාදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා “ත්වි පටි පතිස්ස” ති පතිසද්දස්ස පටි ආදෙසං කත්වා නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිං කත්වා පටි

---

* සංසෙ රූපං, පකාරෙති, කස්ථි.

මොක්ඛොති වත්තබ්බෙ ඉමිනා ආදිදීඝෙ කතෙ රූපං. පාටිකඞ්ඛොති පතිපුබ්බස්ස කංඛ කඞ්ඛායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

අඞ්ගමාගධිකොති අඞ්ගා ච මගධා චාති අත්ථෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො” ති වත්තමානෙ “නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො” ති ද්වන්දසමාසං කත්වා අඞ්ගමගධෙසු ඉස්සරොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන “තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච” ති එත්ථ ආදිග්ගහණෙන ණිකපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා ඉමිනා මජ්ඣෙ දීඝෙ කතෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඔරබ්භමාගවිකොති උරබ්භා ච මිගා චාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ද්වන්දසමාසං කත්වා උරබ්භමිගෙ හන්ත්වා ජීවතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණිකපච්චයං කත්වා ණලොපාදිං කත්වා “වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච” ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා චකාරග්ගහණං කත්වා ඉමිනා මජ්ඣෙ දීඝෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවෙ කතෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ සද්දුප්පත්තාදිම්හි ච කතෙ රූපං.

ඛන්තීති ඛමු සහනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඛමනන්ති අත්ථෙ “ඉත්ථියමතියවො වා” ති තිපච්චයං කත්වා “ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදිසු න” ති ධාත්වන්තස්ස නකාරං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා නාමිව කත්වා තතො සද්දුප්පත්තිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති සිම්හි ලුත්තෙ ඉමිනා උත්තරදීඝෙ කතෙ රූපං.

තිතික්ඛාති තිජ *නිසානඛමාසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “තිජගුපකිතමානෙහි ඛඡසා වා” ති ඛපච්චයං කත්වා “ඛචාදිවණ්ණන්තමෙකස්සරන්තං ද්වෙභාවො” ති ආදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා “බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච” ති වත්තමානෙ “කො ඛෙ ච” ති ධාත්වන්තස්ස කකාරාදෙසං ච කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ඉමිනා උත්තරස්ස දීඝං කත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. අජකාති අජෙකාති වත්තබ්බෙ ඉමිනා උත්තරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං. සොවරචකනති සොවරචකනති† වත්තබ්බෙ ඉමිනා උත්තරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං. අඞ්ගුලිකාති අඞ්ගුලිකෙති වත්තබ්බෙ ඉමිනා උත්තරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි ච පෙත්ථ වුත්තනයා නෙතබ්බ.

සුවණ්ණධරෙහීති සුවණ්ණධාරෙහීති වත්තබ්බෙ ඉමිනා මජ්ඣෙ රස්සෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි ච පෙත්ථ වුත්තනයානෙව. එත්ථ ච කානිචි ඉමිනාව සිජ්ඣන්ති, කානිචි ලක්ඛණන්තරස්ස පයුජ්ජනන්ති කතාවදස්සනත්ථං වුත්තානි.

400 තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච.

තෙසු ආදිමජ්ඣුත්තරෙසු ජිනවචනානුපරොධෙන ක්වචි වුද්ධි හොති, ක්වචි ලොපො හොති, ක්වචි ආගමො හොති. ක්වචි

* නිසානඛමාසු ච † සොවරචකනං විවරණං, ච

විකාරො හොති, ක්වචි විපරීතො හොති, ක්වචි ආදෙසො හොති

ආදිවුඩ්ඪි තාව :— ආභිධම්මිකො, වෙනතෙය්‍යො ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣෙ වුඩ්ඪි තාව — සුවසෙය්‍යො, සුවකාරිද්දනං, සුඛකාරිසීලං ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරවුඩ්ඪි තාව :— කාලිඞ්ගො, මාගධො, පච්චක්ඛධම්මා ඉච්චෙවමාදි

ආදිලොපො තාව :— තාලීසං ඉච්චෙවමාදි

මජ්ඣෙ ලොපො තාව — කත්තුකාමො, ගන්තුකාමො, ධනියො කුම්භකාරපුත්තො, වෙදල්ලං ඉච්චෙවමාදි

උත්තරලොපො තාව — භික්ඛු භික්ඛුනි ඉච්චෙවමාදි.

ආදිආගමො තාව :— වුත්තො භගවතා, මුත්තායමො ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣෙ ආගමො තාව — සසීලවා, සපඤ්ඤවා, ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරාගමො තාව :— වෙදල්ලමිච්චෙවමාදි

ආදිවිකාරො තාව .— ආරිස්සං, ආසභං, ආණ්‍යං අජ්ජවං ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣෙ විකාරො තාව — වගරිස්සං, පගරිස්සං* ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරවිකාරො තාව — යානි, තානි, සුවාන් ඉච්චෙවමාදි.

ආදිවිපරීතො තාව :— උග්ගතෙ සූරියෙ, උග්ගච්ඡති ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣෙ විපරීතො තාව :— සමුග්ගච්ඡති, සමුග්ගතෙ සූරියෙ ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරවිපරීතො තාව :— දිගුදිගුනං ඉච්චෙවමාදි

ආදිආදෙසො තාව — ඝුනං ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣෙ ආදෙසො තාව :— තසංයොගො ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරආදෙසො තාව — සබ්බසංයොගො, සබ්බසංයොධො ඉච්චෙවමාදි.

එවං යථාජිනවචනානුපරොධෙන සබ්බත්ථ යොජෙතබ්බං.

"තෙසු වුඩ්ඪිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ඉච්චනෙනම්පිදං, තෙසු ආදිමජ්ඣුත්තරෙසු සබ්බ වුඩ්ඪිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා හොන්ති ති ඤාතබ්බං සිජ්ඣතිදං. කච්චායනෙව ආදිමජ්ඣුත්තරයොග වචනතො, ආගමො ච විකාරො ච සුවිභෙද්දායෙව. එත්ථ ච ආදෙසො හොති පඨමනිද්දෙසො, විකාරො හොති දුතියො නිද්දෙසො, විපරීතො සාමි† ඛකාරස්ස පොරාණසඤ්ඤා.

* වගරීසං, පගරීසන්ති, සජ්ජි   † විපරීතොති, සීහල

ආභිධම්මිකොති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ආභිධම්මිකො වෙනයිකොති හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

සුඛසෙය්‍යන්ති සුඛසද්දූපපදස්ස සී සයෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා"ති වත්තමානෙ "ණ්‍ය ච"ති ණ්‍යපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො"ති කාරිතත්තඤ්ච කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං"ති ණලොපං කත්වා ඉමිනා මජ්ඣෙ වුද්ධිං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ"ති යකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සුඛකාරීති හෙට්ඨා වුත්තමෙව. කාලිඞ්ගොති කලිඞ්ගෙසු ඉස්සරොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණපච්චයාදිං කත්වා කලිඞ්ගසද්දතො ස්‍යාපත්තිං කත්වා ඉමිනා සිවිභත්තිස්ස උත්තරවුද්ධිං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. මාගධොති වුත්තසදිසමෙව. තාලිසත්ති හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

කත්තුකාමොති කත්තුං කාමොති විග්ගහෙ ඉමිනා මජ්ඣෙ ලොපෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව.

භික්ඛු භික්ඛුනියො භික්ඛුභික්ඛුන්‍යොසද්දෙහි සිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා උත්තරලොපෙ කතෙ රූපානි. සෙසං තෙසං ධාතුපත්ති හෙට්ඨා වුත්තාසෙව.

වුත්තොති වච වියත්තියං වාචායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච; ගුපාදීනඤ්චෙතා තො චි ච"ති වත්තමානෙ "වච වා වු"ති ධාත්වන්තස්ස වකාරස්ස උකාරං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා තපච්චයස්ස ච ද්වෙභාවං කත්වා ඉමිනා ආද්‍යාගමං කත්වා නෙතබ්බං, නෙත්වා ස්‍යාපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. ඉධාපි කානිචි ඉමිනා සිජ්ඣන්ති, කානිචි ලක්ඛණස්ස පයුත්තත්ත නිකායාවදස්සනතො වුත්තානි.

407. අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධි

අ ඉති අකාරො, ඉ ඊති ඉවණ්ණො, උ ඌති උවණ්ණො, තෙසං අකාරිවණ්ණුවණ්ණානං ආඑඔ වුද්ධියො හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං.

ආභිධම්මිකො, වෙනතෙය්‍යො, ඔළුම්පිකො

අඉඋ ඉති අවුද්ධි අභිධම්මිකො, විනතෙය්‍යො, උළුම්පිකො

පුන වුද්ධිග්ගහණං කිමත්ථං? උත්තරපදවුද්ධිභාවත්ථං.

අඞ්ගමගධෙසු ආගතො අඞ්ගමාගධිකො

ගිරියො ච ජනපදො ච = ගිරිජනපදා. ගිරිජනපදෙසු ජාතො ගෙරිජානපදො; පුබ්බො ච ජනපදො ච = පුබ්බජනපදා. පුබ්බජනපදෙසු ජාතො පොබ්බජානපදො

සත්ත අහානි = සත්තාහං. සත්තාහෙ නියුත්තො සත්තාහිකො

චතස්සො විජ්ජා = චතුවිජ්ජං, චතුවිජ්ජෙ නියුත්තො චාතුවිජ්ජිකො ඉච්චෙවමාදි.

වුද්ධි ඉච්චනෙන කත්ථෙසා? “වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච.”

ඉති නාමකප්පෙ තද්ධිතකප්පො අට්ඨමො කණ්ඩො

“අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධි.” කිමත්ථමිදං, අකාරිවණ්ණුවණ්ණානං ආයො වුද්ධියො හොන්තීති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව, චග්ගහණං ආයො වුද්ධියො සමුච්චෙති.

අනන්තරසුත්තෙන සතිපි වුද්ධිග්ගහණෙ ඉධ වුද්ධිග්ගහණකරණෙ පයොජනං සයමෙව වක්ඛති.

ආභිධම්මිකොති ආදීනි උදහරණානි, තත්ථ ච කානිචි හෙට්ඨා වුත්තානි, කානිචි හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානීති

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං තද්ධිතකප්පො අට්ඨමො පරිච්ඡෙදො

අවිතතසාගරමජ්ඣතිතරඞ්ගං
ධාතුජ්ජලං විකරණාගමකාලමීනං,
ලොපානුබන්ධරයමත්ථවිභාගතීරං
ධීරතරන්ති කවිනො පුථුබුද්ධිනාවා

විවිත්තසන්ධාරසදීපිතං ඉමං
අවිත්තසද්දං විපුලං අසෙසතො,
පනමා සම්බුද්ධමතනතගොචරං
සුගොචරං සං වදතො සුණාථ මෙ

"අධිකාරෙ මඞ්ගලෙ චෙව නිප්ඵන්නෙන අවධාරණෙ,
අනන්තරෙ චපාදානෙ අථසද්දො පවත්තති"

408 අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානි

අථ සබ්බාසං විභත්තීනං යානි යානි පුබ්බකානි ඡ පදානි, තානි තානි පරස්සපදසඤ්ඤානි හොන්ති

තං යථා, ති අන්ති සි ථ මි ම

පරස්සපදමිච්චනෙන ක්වත්ථො? "කත්තරි පරස්සපදං"

"අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානි" කිමත්ථිංමුච්චතෙ, ඉතො පරං වුච්චමානානං විභත්තිගණානං යානි යානි පුරිමානි ඡ පදානි, තානි තානි පරස්සපදසඤ්ඤානි හොන්තීති සුත්තත්ථො. එව පදච්ඡෙදං සුත්තං ඉතො පරං විභත්තීනං පුබ්බානි ඡ පරස්සපද සඤ්ඤානි හොන්තීති අත්ථො අථ ඉත්ථංසං නිපාතො මරියාදත්ථො, එත්ත ඉතො පට්ඨායාති අත්ථො යුජ්ජති. වුත්තාපෙක්ඛා වා වුච්ච මානාපෙක්ඛා වා යදි පන වුත්තාපෙක්ඛා සියා, තබ්භාවස්ස වුත්තානන්තරන්ති අත්ථො අථ වුච්චමානාපෙක්ඛා සියා, උපරි වුච්චමානානන්ති අත්ථො. පඨමං එසා මරියාදා, තස්ස තස්ස අධිකාරන්තරවිභාඤ්ඤත්තං අථගහණකරණං. පරස්ස අත්ථානි පදානි = පරස්සපදානි, අලොපසමාසො. තානි පනෙතා වත්තමානා ච, පඤ්චමියා ච, සත්තමියා ච, පරොක්ඛා ච, හිය්‍යත්ත නියො ච, අජ්ජතනියො ච, භවිස්සන්තියො ච, කාලාතිපත්තියො ඡාති අට්ඨචත්තාලීසං හොන්ති එතුත්තමපුරිසො කිඤ්චාපි අත්ත නො අත්ථං වදති, තථාපි ඉතරෙහි බහුතරත්තා තබ්බොහාර තබ්බොහාරො සිද්ධොති දට්ඨබ්බං. අයං පන පොරාණසඤ්ඤා භාවෙන ඉදං සුත්තං "කත්තරි පරස්සපද" න්ති අදිප්ප ඉංවිස. ගහෙත්වා

407 පරාන්‍යත්තනොපදානි

සබ්බාසං විභත්තීනං යානි යානි පරානි ඡ පදානි, තානි තානි අත්තනොපදසඤ්ඤානි හොන්ති

තං යථා; තෙ අන්තෙ සෙ ව්හෙ එ ම්හෙ

අත්තනොපදමිච්චනෙන ක්වත්ථො? "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි"

"පරාන්‍යත්තනොපදානි" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, යානි යානි විභත්තීනං පරානි ඡ පදානි, තානි තානි අත්තනොපදසඤ්ඤානි හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං විභත්තිග්ගහණඤ්ච ඡග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, තෙන යානි යානි විභත්තීනං පරානි ඡ පදානි, තානි තානි අත්තනොපදසඤ්ඤානි හොන්තීත්‍යත්ථො. අත්තනො අත්ථානි පදානි = අත්තනොපදානි, අලොපසමාසොයං, තානි පනත්ථතො වුත්තනයෙන අධිවත්තාලිසාව හොන්ති. එත්ථ ච කිඤ්චාපි පඨමමජ්ඣිමපුරිසා පරස්සපදා, තථාපි තබ්බොහාරස්ස ඉතරෙසු නිරූළ්හතා ච ඉමස්ස පතිමෙසං පොරාණකවොහාරතා ච සංකරදෙසාපගමකරණත්ථායිමෙසමාරොපිතොති දට්ඨබ්බං. ඉදම්පන "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනී"ති ආදිසම්මෙසං ගහණත්ථං.

410 ද්වෙ ද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා

තාසං සබ්බාසං විභත්තීනං පරස්සපදානමත්තනොපදානඤ්ච ද්වෙ ද්වෙ පදානි පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසසඤ්ඤානි හොන්ති

තං යථා,

ති අන්ති ඉති පඨමපුරිසා

සි ථ ඉති මජ්ඣිමපුරිසා

මි ම ඉති උත්තමපුරිසා

අත්තනොපදානිපි —

තෙ අන්තෙ ඉති පඨමපුරිසා

සෙ ව්හෙ ඉති මජ්ඣිමපුරිසා

එ ම්හෙ ඉති උත්තමපුරිසා එවං සබ්බත්ථ

පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිස ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො, තුම්හෙ මජ්ඣිමො, අම්හෙ උත්තමො

"ද්වෙ ද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තාසං සබ්බාසං විභත්තීනං ද්වෙ ද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසසඤ්ඤානි හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං අනෙනා ච විඤ්ඤාතො ච පුබ්බසඤ්ඤා යෙනෙව තත්ථ ච පඨමපුරිසා නාම වත්තිංස, තථා මජ්ඣිමපුරිසා, තථා චොත්තමපුරිසා ඉච්චෙවමාදයො පඨමපුරිසාදයො වොහාරා පොරාණකාව. ඉදම්පන සුත්තං "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො, තුම්හෙ මජ්ඣිමො, අම්හෙ උත්තමො"ති ආදිසු ඉමෙසං ගහණත්ථං. ඉමස්ස පන සුත්තස්ස: දෙවදත්තො පචති, දෙවදත්තා පචන්ති, ත්වං පචසි, තුම්හෙ පචථ, අහං පචාමි, මයං පචාම, දෙවදත්තො පචතෙ, දෙවදත්තා පචන්තෙ, ත්වං පචසෙ, තුම්හෙ පචව්හෙ, අහං පචෙ, මයං පචාමහෙති ආදීනි විසයානි

411. **සබ්බෙසමෙකාභිධානෙ පරො පුරිසො**

සබ්බෙසං තිණ්ණං පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසානං එකාභිධානෙ පරො පුරිසො ගහෙතබ්බො

සො ච පඨති, තෙ ච පඨන්ති, ත්වං ච පඨසි, තුම්හෙ පඨථ; සො ච පචති, තෙ ච පචන්ති, ත්වං ච පචසි, තුම්හෙ පචථ. එවං සෙසාසු විභත්තිසු පරො පුරිසො යොජෙතබ්බො.

"සබ්බස්සෙවාකාසිධාතො පරො පුරිසො." තිවුත්තිදමුච්චතෙ, සබ්බස්ස පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසානං තුල්‍යාධිකරණෙ පරො පුරිසො යොජෙතබ්බොති අධිප්පායො. චතුප්පදමිදං. අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව, ඉමස්ස පන: සො ච පඨති, තෙ ච පඨන්තීත්‍යාදයො විසයා.

තුම්හෙ පචථ ඉච්චාදිකී උදාහරණං, තත්ථ ච තුම්හෙ පචථාති තුම්හසද්දපදස්ස පඨ බහුත්තං වාචාසත්තිවසස ලබ්භාතුසන්ධ දීසස අනෙකාපච්චයසම්බන්ධ වුත්තත්තෙන වත්තමානපරස්ස පදස්සත්ථො, තස්මා සො ච පඨති ත්වං ච පඨසීති වුත්තත්තා පඨම මජ්ඣිමපුරිසප්පසඞ්ග ඉච්ඡා, මජ්ඣිමපුරිසබහුවචනං තස්මා "භූවා දිතො අ" ඉති අප්පච්චයං කත්වා ගන්තබ්බ ගීතෙ රූපං. තුම්හෙ පචථ ඉච්චෙත්ථ පන ධාතුමත්තතෙව විසෙසො. වුත්තියං පඨම මජ්ඣිමානං පසඞ්ග මජ්ඣිමො පයොජිතො* ඉතරෙසු පන එවං තාතො ගන්තබ්බො.

සො ච පඨති අහං ච පඨාමි මයං පඨාම, ත්වං ච පඨසි අහං ච පඨාමි මයං පඨාම, සො ච පඨති ත්වඤ්ච පඨසි අහඤ්ච පඨාමි මයං පඨාම, සො ච පඨති තෙ ච පඨන්ති ත්වං ච පඨසි තුම්හෙ ච පඨථ අහං ච පඨාමි මයං පඨාම ඉති ඉච්ඡා තදෙන සෙසාසු විභත්තීසු පච්චිත්තත්ථපරොක්ඛාහීයත්තනීඅජ්ජතනීභවිස්සන්තිකාලාතිපත්තීසු බ්බාතාසු පරො පුරිසො යොජෙතබ්බො. වුත්තඤ්ච වුත්තියං 'එවං සෙසාසු විභත්තීසු පරො පුරිසො යොජෙතබ්බො'ති.

412. නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො.

නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි අප්පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො පුරිසො හොති.

සො ගච්ඡති, තෙ ගච්ඡන්ති

අප්පයුජ්ජමානෙපි: ගච්ඡති, ගච්ඡන්ති.

තුල්‍යාධිකරණෙති කිමත්ථං? තෙන ගම්‍යතෙ ත්වං දෙව දත්තෙන.

"නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ඉමිස්සාපි වුච්චතෙ තුල්‍යාධිකරණභාවෙන සාධනභාවෙන නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි අප්පයුජ්ජමානෙපි සබ්බධාතූහි පඨමපුරිසො හොතීති අධිප්පායො. පඨමපදමිදං. අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. ඉධ පන සබ්බාපි නාමිම්හි පයුජ්ජමානෙපි වුත්තා, කථාපි තුම්හෙ මජ්ඣිමො, උත්තමො" ති වුත්තත්තාව තුම්හාමහෙහි විනා පඨමපුරිසවචනකවිධාන ගන්තබ්බං ගච්ඡති.

* මජ්ඣිමො පයොජිතො ඊති

සො ගච්ඡතීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සො ගච්ඡතීති තස්ස අත්ථපදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස "භූවාදයො ධාතවො" ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්සා" ති ලුත්තන්තානුබන්ධස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන තිපච්චයං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා "ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. තෙ ගච්ඡන්තීති එත්ථ බහුවචනකරණමෙව විසෙසො ඉමානි ච වෙ නාමප්පයොගවසෙන වුත්තානි, ඉතරානි පන වෙ අසන්තෙපි නාමප්පයොගෙ තබ්බාචියවසෙන වුත්තානි

තෙන හඤ්ඤසෙ ත්වන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන හන හිංසාගතීසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉධාධිප්පෙතනාමප්පයොගාභාවා පඨමපුරිසමකත්වා තතො නෙකප්පච්චයප්පසඞ්ගෙ ත්‍යාදීනං වුත්තනයෙන වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා තෙසම්පත්තිසමප්පසඞ්ගෙ 'වත්ති ච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති' ති කත්වා "පරන්‍යත්තනොපදානී" ති විභත්තීනං පරානං ඡන්නං අත්තනොපදසඤ්ඤං කත්වා "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනී" ති අත්තනොපදං කත්වා තස්සාපත්තියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන මජ්ඣිමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති වත්තමානෙ "තුම්හෙ මජ්ඣිමො" ති මජ්ඣිමපුරිසං කත්වා තස්සාපත්තියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන එකවචනසෙවිභත්තිං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති ධාතුම්හා යප්පච්චයං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සා" ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා තස්සාපත්තියමප්පසඞ්ගෙ ධාත්වන්තස්ස ඤකාරං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති තස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං.

513 තුම්හෙ මජ්ඣිමො

තුම්හෙ පයුජ්ජමානෙපි අප්පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ මජ්ඣිමො පුරිසො හොති

ත්වං යාසි, තුම්හෙ යාථ

අප්පයුජ්ජමානෙපි යාසි, යාථ.

තුල්‍යාධිකරණෙති කිමත්ථං? තයා පච්චතෙ ඔදනො

"තුම්හෙ මජ්ඣිමො" කිමත්ථමිදං, තුල්‍යාධිකරණසඞ්ඛාතෙ තුම්හෙ පයුජ්ජමානෙපි අප්පයුජ්ජමානෙපි මජ්ඣිමො පුරිසො හොතීති ඤාපනත්ථං විහිතමිදං පයුජ්ජමානග්ගහණඤ්ච අපිග්ගහණඤ්ච තුල්‍යාධිකරණග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ත්වං යාසීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ත්වං යාසීති තුම්හසද්දපදස්ස යා පාපුණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස උපපදස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සුඤ්ඤත්තං කත්වා, ත්වාදෙසෙ කතෙ තතො ධාතුම්හා තෙකසප්පච්චයප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන ත්‍යාදීනං වත්තමාන

සඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන වත්තමානපච්චයෙ කත්වා තෙසමනියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන මජ්ඣිමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා මජ්ඣිමපුරිසං කත්වා වුත්තනයෙන එකවචනෙ කතෙ රූපං. තුම්හෙ යාථාති එත්ථ බහුවචනකරණමෙව විසෙසො. ඉමානි ච තුම්හසද්දප්පයොගවසෙන වුත්තානි, ඉතරානි ච තදත්ථියවසෙන වුත්තානි.

තයා පච්චතෙති කිමුදාහරණං, තස්ස පන පච පාකෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉධාධිප්පෙතතුම්හසද්දප්පයොගාභාවා ඉමිනා මජ්ඣිමපුරිසමකත්වා අනෙකප්පච්චයප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන තෙආදීනං අත්තනොපදසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන අත්තනොපදං කත්වා තස්සානියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන පඨමපුරිසස්ස වචනං කත්වා “භාවකම්මෙසු යො”ති යප්පච්චයං කත්වා තස්ස වුත්තනයෙන “තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සා”ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා වුත්තනයෙන චභාවෙ කතෙ රූපං.

414. අම්හෙ උත්තමො.

අම්හෙ පයුජ්ජමානෙපි අප්පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ උත්තමො පුරිසො හොති.

අහං යජාමි, මයං යජාම.

අප්පයුජ්ජමානෙපි : යජාමි, යජාම.

තුල්‍යාධිකරණෙති කිමත්ථං? මයා ඉජ්ජතෙ බුද්ධො.

“අම්හෙ උත්තමො” ති මත්ථිදං, තුල්‍යාධිකරණසඞ්ඛාතෙ අම්හසද්දම්හි පයුජ්ජමානෙපි තදත්ථියතො සති අප්පයුජ්ජමානෙපි උත්තමො පුරිසො හොතීති සදූපතත්ථං. විපදමිදං. පයුජ්ජමානග්ගහණඤ්ච අපිග්ගහණඤ්ච තුල්‍යාධිකරණග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො පුබ්බෙසඤ්ඤායෙනෙව.

අහං යජාමීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අහං යජාමීති අම්හසද්දූපපදස්ස යජ දෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානධම්මෙසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස උපපදස්ස වුත්තනයෙන පුබ්බපතනං කත්වා අහමාදෙසෙ කතෙ ධාතුතො අනෙකප්පච්චයප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන තාදීනං වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන වත්තමානප්පච්චයෙ කත්වා තෙසමනියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා “සත්තරි පරස්සපද”න්ති පරස්සපදං කත්වා තස්සානියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන උත්තමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා “නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො”ති වත්තමානෙ ඉමිනා උත්තමපුරිසං කත්වා තස්සානියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන එකවචනමිවිභත්තිං කත්වා “භුවාදිතො අ” ඉති අප්පච්චයං කත්වා “අකාරො දීඝං හිමිමෙසු”ති අකාරස්ස දීඝං කත්වා නෙතබ්බ

* සඞ්ගති, පි.

නීතෙ රූපං. මයං ගච්ඡාමාති එත්ථ බහුවචනකරණමෙව විසෙසො ඉමානි පන වෙ අම්හසද්දප්පයොගවසෙන වුත්තානි, ඉතරානි වෙ අම්හසද්දප්පයොගෙ අසතිපි තබ්බාතියවසෙන වුත්තානි

මයා ඉජ්ජතෙ බුද්ධොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස අම්හසද්දස්ස පයොගාභාවා ඉමිනා උත්තමපුරිසං කත්වා අනෙකප්පච්චයප්පසඞ්ග වුත්තනයෙන තෙආදිනං. වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ" ති වත්තමානපච්චයෙ කත්වා තෙ සම්පාතියම්පසඞ්ග වුත්තනයෙන තෙආදිනං. අත්තනොපදසඤ්ඤං කත්වා "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි" ති අත්තනොපදං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ග වුත්තනයෙන පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ග 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති යප්පච්චයං කත්වා "යම්හි දාධාමාඨාහාපාමහමථාදීනමී" ති වත්තමානෙ "යජස්සාදිස්සි ති යජස්සාදිස්සිකාරං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ත්‍යාධිකිච්ච 'තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සා" ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා වුත්තනයෙන එභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං

415 කාලෙ

කාලෙ ඉච්චෙතං අධිකාරත්ථං වෙදිතබ්බං

"කාලෙ" කිමත්ථමිදං, යෙ ඉතො පරං වක්ඛාම, තෙ කාලෙයෙව හොන්තීති ඤාපනත්ථං අඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව අධිකාරොයං

416 වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ.

පච්චුප්පන්නෙ කාලෙ වත්තමානාවිභත්ති හොති

පාටලිපුත්තං ගච්ඡති සාවත්ථිං පවිසති, විහරති ජෙතවනෙ

"වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ" කිමත්ථමිදං, පච්චුප්පන්නෙ කාලෙ වත්තමානවිභත්තියො හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං කාලග්ගහණම්භානුවත්තතෙ, තෙන පච්චුප්පන්නෙ කාලෙ වත්තමානවිභත්තියො හොන්තීති අත්ථො එත්ථ ච කාලො නාම කාරො, කාරො නාම කිරියා, තථා හි කාලොති කර කරණෙතිමස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කරණං කාරොති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉච්චානුවත්තමානෙ "භාවෙ ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා, "කාරිතං විය ණානුබන්ධො' ති කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා 'අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති කකාරෙ අකාරස්ස වුද්ධිං කත්වා 'දෙ ධස්ස ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන රකාරස්ස ලකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං තස්මා පච්චුප්පන්න කිරියාය ගම්‍යමානාය වත්තමානවිභත්තියො හොන්තීත්‍යත්ථොව ගහෙතබ්බො එත්ථ ච කාලස්සාතීතානාගතපච්චුප්පන්නාණත්ති පරිකප්පකාලාතිපත්තිවසෙන ඡධා භින්නත්තා පච්චුප්පන්නෙනාති

විසෙසෙසි තත්‍ථ චාතීතො තිවිධො, අතීතපරොක්ඛා අතීතහියත්තනී* අතීතජ්ජතනීති ; තෙ වුත්තත්තායෙවාවිභාවිස්සන්ති කිරියාවාචකානි අබ්‍යයානි, කිරියා පන සෙසතුම්හාමහ† සද්ධාතුසාධක පටිබද්ධා ඉමෙසඤ්ච පන කිරියාවාචකානං කිං කරොසීති පුච්ඡාස පචාමීත්‍යාදිනාඛ්‍යාතෙන පටිවචනදානතො ච : පචති පචිතන්‍යාදිනාඛ්‍යාතස්සාඛ්‍යාතෙන යොගතො ච : පාචකො පචිතන්‍යාදිනාඛ්‍යාතස්ස සාධනෙන යොගතො ච වෙදිතබ්බා.

“යන්තිකාලං තිපුරිසං ක්‍රියාවාචි තිකාරකං,
අත්තිලිඞ්ගං ද්විවචනං තදාඛ්‍යාතන්ති වුච්චති.”

තම්පනාඛ්‍යාතං වත්තමානා ද්වාදස, පඤ්චමියො ද්වාදස, සත්තමියො ද්වාදස, පරොක්ඛායො ද්වාදස, හියත්තනියො ද්වාදස, අජ්ජතනියො ද්වාදස, භවිස්සන්තියො ද්වාදස, කාලාතිපත්තියො ද්වාදසාති ඡන්නවුතිවිධං.

ගච්ඡති පවිසතීත්‍යුදාහරණානි, තත්‍ථ ච ගච්ඡතීති හෙට්ඨා වුත්තමෙව, පවිසතීති පපුබ්බස්ස විසප්පවෙසනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අනෙකප්පච්චයප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන වත්තමානසඤ්ඤාදිං කත්වා ඉමිනා තිප්පච්චයං කත්වා “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බ තිතෙ රූපං

417. ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී

ආණත්‍යත්ථෙ ච ආසිට්ඨෙ ච අනුත්තකාලෙ පඤ්චමීවිභත්ති හොති

කරොතු කුසලං, සුඛං තෙ හොතු

“ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී” කිමත්ථමිදං, ආණත්‍යත්ථෙ ච ආසිංසත්ථෙ ච අනුත්තකාලෙ පඤ්චමීවිභත්තියො හොන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං කාලග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, එත්ථ ච ආණත්‍යිත්‍යාණාපනං, ආසිට්ඨෙති පසංසා, අනුත්තකාලොති සමීපෙ වුත්තකාලො, අනුසද්දො හි සමීපත්ථවාචී, තස්මා ආණාපනත්ථෙ ච පසංසත්ථෙ ච ගම්‍යමානෙ පච්චුප්පන්නෙ කාලෙ පඤ්චමීවිභත්තියො හොන්තීති අත්ථො. ඉමස්මිං පන පක්ඛෙ ආණත්තාදීනං වත්තමානතෙන සතිපි ආණාපනාදිගුණවිසිට්ඨතා පුනග්ගහණං කතන්ති වෙදිතබ්බං ඌනො කාලො යස්ස සො = ඌනකාලො, න ඌනකාලො = අනූනකාලො, තස්මිං අනූනකාලෙ, එවං සති අනූනකාලෙ ආණපනත්ථෙ ච පසංසත්ථෙ ච පඤ්චමීවිභත්තියො හොන්තීති අත්ථො කාලමනාමසිත්වා ආණත්තිපසංසත්ථෙ පඤ්චමීවිභත්තියො හොන්තීති වුත්තං හොති, ඉධ පන පුබ්බපක්ඛවසෙන විනිච්ඡයොවගන්තබ්බො.

කරොතු කුසලං, සුඛං තෙ හොතූති උදාහරණානි, තත්‍ථ ච කරොතූති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කුසලං කරොතූති අයං ආණාපනත්ථසම්භවතො “පඤ්චමී තුඅන්තුහිථමිමතංඅන්තං

---

* හියත්තනො අජ්ජතනො, සීම † පොසමිතාව, සීහල

ස්සුව්හොඑආමසෙ" ති තුආදීනං පඤ්චමීසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා පඤ්චමියො කත්වා තාසම්පත්තියමප්පසඞ්ගෙ 'වත්ති = පෙ = කත්වා "අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානී" ති පඤ්චමීවිභත්තීනං පුබ්බාසං ඡන්නං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපදං" ති පරස්සපදං කත්වා තාසම්පත්තියමප්පසඞ්ගෙ 'වත්ති = පෙ = කත්වා "ද්වෙද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා' ති ආදිම්හි තිණ්ණං පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො' ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපත්තියමප්පසඞ්ගෙ 'වත්ති = පෙ = කත්වා එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචනන්ති එකවචන තුවිභත්තිං කත්වා "තනාදිතො ඔයිරා" ති ධාතුම්හා ඔප්පච්චයෙ කතෙ නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

හොතූති භූ සත්තායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සුඛං තෙ හොතූති අත්ථෙ ආසංසත්ථ*සම්භවතො වුත්තනයෙන තුආදීනං පඤ්චමීසඤ්ඤාදිං කත්වා ඉමිනා තුවිභත්තිං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා තස්සාපත්තියමප්පසඞ්ගෙ "අයුවණ්ණානඤ්චායො වුද්ධී" ති ඌකාරස්සොකාරං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං

418 **අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු සත්තමී**

අනුමත්‍යත්ථෙ ච පරිකප්පත්ථෙ ච අනුත්තකාලෙ සත්තමී විභත්ති හොති

ත්වං ගච්ඡෙය්‍යාසි, කිමහං කරෙය්‍යාමි

"අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු සත්තමී ' ති ඉදං, අනුමත්‍යත්ථෙ ච පරිකප්පත්ථෙ ච අනුත්තකාලෙ සත්තමීවිභත්තියො හොන්තීති සඤ්ඤාපනත්ථං විපදමිදං අනුත්තකාලග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව ඉධ ච අනුමතියෙව අත්ථො = අනුමත්‍යත්ථො, තස්මිං අනුමත්‍යත්ථෙ අනුමති ච බො පරස්ස† අනුමති, පරිකප්පො යෙව අත්ථො = පරිකප්පත්ථො, තස්මිං පරිකප්පත්ථෙ, පරිකප්පො ච බො අත්තනො පරිකප්පො

ත්වං ගච්ඡෙය්‍යාසි, කිමහං කරෙය්‍යාමීත්‍යුදාහරණානි, තත්ථ ච ගච්ඡෙය්‍යාසීති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස දෙවදත්ත කිං ත්වං ගච්ඡෙය්‍යාසීත්‍යත්ථෙ අනුමත්‍යත්ථසම්භවතො "සත්තමී එය්‍ය එය්‍යුංඑය්‍යාසිඑය්‍යාථඑය්‍යාමිඑය්‍යාමඑථ එරංඑථොඑය්‍යව්හොඑය්‍යංඑය්‍යාම්හෙ" ති එය්‍යාදීනං සත්තමීසඤ්ඤං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා සත්තමියො කත්වා තාසම්පත්තියමප්පසඞ්ගෙ 'වත්ති = පෙ = කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙනාදිම්හි ඡන්නං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපදං" ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපත්තිය මප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන මජ්ඣිමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා ' නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො ති වත්තමානෙ "තුම්හෙ මජ්ඣිමො' ති මජ්ඣිමපුරිසං කත්වා තස්සාපත්තියමප්පසඞ්ගෙ

---

* ආදිසත්ථ ච † අනුමති වා පරස්ස සිත

වුත්තනයෙනෙකවචනෙයාසිවිභත්තිං කත්වා "ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං කරෙය්‍යාමීති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ක්‍රියාදුම්බො අභිම්දනී කරෙය්‍යාමීතෙත්‍ථ පරිකප්පත්ථසම්භවතො වුත්තනයෙනිමිනා සත්තමියො කත්වා 'තාසම්පාතියම්පපසංඝ වුත්තනයෙන පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "චත්තාරි පරස්ස පද" න්ති පරස්සපදං කත්වා තාසම්පාතියම්පපසංඝ වුත්තනයෙ නුත්තමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධි කරණෙ පඨමො" ති වත්තමානෙ "අම්හෙ උත්තමො" ති උත්තමපුරිසං කත්වා තස්සාපාතියම්පපසංඝ වුත්තනයෙනෙක වචනෙයාමිවිභත්තිං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං

419 අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛාතීතෙ

අපච්චක්ඛෙ අතීතෙ කාලෙ පරොක්ඛාවිභත්ති හොති

සුපිනෙ කිල මාහ, එවං කිල පොරාණා ආහු

"අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛාතීතෙ" තිමස්සත්‍ථො, අපච්චක්ඛෙ අතීතෙ කාලෙ පරොක්ඛාවිභත්තියො හොන්තීති සුත්තත්ථං තිපදමිදං කාලග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විසයො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සුපිනෙ කිලමාහ, එවං කිල පොරාණා ආහූති උදාහරණානි, තත්ථ ච ආහාති බ්‍රූ වියත්තියං වාචායමිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සුපිනෙ කිල ආහාතෙත්‍ථ අපච්චක්ඛාතීතත්ථස්ස සම්භවතො "පරොක්ඛා අඋත්ථඅංම්හරෙත්ථොව්හොඉම්හෙ" ති අආදීනං පරොක්ඛාසඤ්ඤං කත්වා "කාලෙ" ත්‍යනුවත්තමානෙ ඉමිනා පරොක්ඛාවිභත්තියො කත්වා තාසම්පාතියම්පපසංඝ වුත්තනයෙනාදිම්හි ඡන්නං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "චත්තාරි පරස්සපද" න්ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපාතියම්පපසංඝ වුත්තනයෙන පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපාතියම්පපසංඝ වුත්තනයෙනෙකවචනඅවිභත්තිං කත්වා "බ්‍රූභූනමාහභූවා පරොක්ඛාය" න්ති සබ්බසෙසව බ්‍රූධාතුස්ස ආහාදෙසං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ඉතරෙසං බහුවචනඋවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො

420 හීයොපභුති පච්චක්ඛෙ හීයත්තනී

හීයොපභුති අතීතෙ කාලෙ පච්චක්ඛෙ වා අපච්චක්ඛෙ වා හීයත්තනීවිභත්ති හොති

සො මග්ගං අගමා, තෙ මග්ගං අගමූ

"හීයොපභුති පච්චක්ඛෙ හීයත්තනී" තිමස්සත්‍ථො, හීයොපභුති අතීතෙ කාලෙ පච්චක්ඛෙ වා අපච්චක්ඛෙ වා හීයත්තනීවිභ

ත්තියො හොන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං කාලග්ගහණඤ්ච අප ච්චක්ඛග්ගහණඤ්ච අතීතග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සො මග්ගං අගමා, තෙ මග්ගං අගමුන්තුදාහරණානි, තත්ථ ච අගමාති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සො අගමාති අත්ථෙ "හියත්තනී ආඌඔත්ථඅම්හාත්ථත්ථුංසෙව්හංඉංම්හසෙ" ති ආආදීනං හියත්තනීසඤ්ඤං කත්වා 'කාලෙ, අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛාතීතෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා හියත්තනීවිභත්තියො කත්වා තාසම්පත්තියම්පප සඞ්ඛ වුත්තනයෙනාදිම්හි ජනනං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපදං" ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපත්තියම්පප සඞ්ඛ වුත්තනයෙන පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජ මානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සා පත්තියම්පපසඞ්ඛ වුත්තනයෙන එකවචනආවිභත්තිං කත්වා "ඣච්චි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා චෙ" ති වත්තමානෙ "අකාරාගමො හියත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු" ති ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං ඉතරස්මිං බහුවචනඌවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො

421 සමීපෙජ්ජතනී

අජ්ජප්පභූති අතීතෙ කාලෙ පච්චක්ඛෙ වා අපච්චක්ඛෙ වා සමීපෙ අජ්ජතනීවිභත්ති හොති

සො මග්ගං අගමි, තෙ මග්ගං අගමුං

"සමීපෙජ්ජතනී' තිමත්ථමිදං සමීපෙ අතීතෙ කාලෙ පච්චක්ඛෙ වා අපච්චක්ඛෙ වා* අජ්ජතනීවිභත්තියො හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං කාලග්ගහණඤ්ච අපච්චක්ඛග්ගහණඤ්ච අතීතග්ගහණඤ්ච පච්චක්ඛග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සො මග්ගං අගමි, තෙ මග්ගං අගමුන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච අගමීති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සො අගමී ත්‍යත්ථෙ "අජ්ජතනී ඊඋංඔත්ථඉංම්හාආඌසෙව්හංඅංම්හෙ" ති ඊආදීනං අජ්ජතනීසඤ්ඤං කත්වා 'කාලෙ අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛා තීතෙ, හීයොප්පභූති පච්චක්ඛෙ හියත්තනී' ත්‍යාධිකිච්චට්ඨිතා අජ්ජතනීවිභත්තියො කත්වා තාසම්පත්තියම්පපසඞ්ඛ වුත්තනයෙනෙවා දිම්හි ජනනං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපදං" ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපත්තියම්පපසඞ්ඛ වුත්තනයෙන පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපත්තියම්පපසඞ්ඛ වුත්තනයෙ නෙකවචනඊවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං ඉතරස්මිං බහුවචනඋංවිභත්ති කරණමෙව විසෙසො

---

* පච්චක්ඛෙ ච අපච්චක්ඛෙ ච, සී

422 මායොගෙ සබ්බකාලෙ ච

හීයත්තනීඅජ්ජතනී ඉච්චෙතා විභත්තියො යදා මායොගො තදා සබ්බකාලෙ ච හොන්ති

මා ගමා, මා වචා ; මා ගමී, මා වචී .

චසද්දග්ගහණෙන පඤ්චමීවිභත්තිපි හොති මා ගච්ඡාහි

"මායොගෙ සබ්බකාලෙ ච." කිමත්ථමිදං, යදා මායොගො, තදා හීයත්තනීඅජ්ජතනීවිභත්තියො සබ්බකාලෙපි හොන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං, හීයත්තනීග්ගහණඤ්ච අජ්ජතනීග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, චග්ගහණපයොජනං සයමෙව වක්ඛති, අයඤ්ච පුබ්බයොගෙසු යෙව වියාපනො ච

මා ගමා, මා වචා, මා ගමී, මා වචීත්‍යුදාහරණානි, තත්ථ ච මා ගමාති මාසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස මා ගමී, මා ගච්ඡි මා ගමිස්සති මාගමිස්සාතෙති විග්ගහෙපෙත අපා දිනං හීයත්තනීසඤ්ඤාදිං කත්වා "ඒංයාසහුත් පච්චෙකතා සීය ත්තනී ; සච්ඡෙජ්ජතනී" තෑඩිත්වච්චිතා ආවියතාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරස්මිං වච බ්‍යත්තියං වාචාපීති ධාතුවන්තමෙව නා නත්තං. මාගමීති තථෙව ධාතුස්ස තස්මිංයෙවත්ථෙ ඊආදීනං අජ්ජතනීසඤ්ඤං කත්වා ඩිනාතගයෙකීචිතා ඊපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරස්මිං ධාතුම්තතමෙව විසෙසො මාගච්ඡාහීති එත්ථ හරණුලං, තස්ස පන මාසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමිස්ස මා ගච්ඡති මාගමී මා ගමිස්සති මාගමිස්සාතෑතෙ විග්ගහෙපෙත හිආදීනං පඤ්චමීසඤ්ඤං කත්වා චකාරග්ගහණෙන පඤ්චමීවිභත්තිං කත්වා "අවාදිතො අ" ඉච්චාදිනා චවයං කත්වා "ගමිස්සන්තො ගච්ඡ වා සබ්බාසු" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා "අකාරො දීඝං හිමිමෙසු" ති අකාරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං

423 අනාගතෙ භවිස්සන්ති

අනාගතෙ කාලෙ භවිස්සන්තිවිභත්ති හොති

සො ගමිස්සති, සො කරිස්සති ; තෙ ගමිස්සන්ති, තෙ කරිස්සන්ති

"අනාගතෙ භවිස්සන්ති" කිමත්ථමිදං, අනාගතෙ කාලෙ භවිස්සන්තිවිභත්තියො හොන්තීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං කාලග්ගහණඤ්ච විභත්තිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අයඤ්ච පුබ්බයොගෙසු යෙව වියාපනො ච

සො ගමිස්සති, කරිස්සති, තෙ ගමිස්සන්ති, කරිස්සන්තීත්‍යුදාහරණානි, තත්ථ ච ගමිස්සතීති ගමු ගතිම්හීතිමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භවිස්සන්ති [illegible]" ති [illegible] [illegible] කත්වා "කාලෙ" ති [illegible] [illegible] [illegible] කත්වා [illegible] [illegible] කත්වා "[illegible] [illegible]" [illegible] [illegible] කත්වා [illegible] [illegible] [illegible]

කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨම පුරිසං කත්වා තස්සාප්‍යතිසම්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනෙකවචනං කත්වා "ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා "හියත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුක" න්ති වුත්තත්තා න සබ්බධාතුකං = අසබ්බධාතුකන්ති අසබ්බධාතුකත්තා* මාගමම "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං, කරිස්සතීති කර කරණෙතිමස්ස වුත්ත නයෙන ස්සතිපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, ච්ඡාදෙසාභාවොව විසෙසො සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව ඉතරෙසු වීසු බහුවචනස්ස න්තිවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො

424 ක්‍රියාතිපන්නෙනාතීතෙ කාලාතිපත්ති

ක්‍රියාතිපන්නමත්තෙ අතීතෙ කාලෙ කාලාතිපත්තිවිභත්ති හොති

සො චෙ තං යානං අලභිස්සා අගච්ඡිස්සා, තෙ චෙ තං යානං අලභිස්සංසු අගච්ඡිස්සංසු

"ක්‍රියාතිපන්නෙනාතීතෙ කාලාතිපත්ති' කිමත්ථමිදං, ක්‍රියාතිපන්නමත්තෙ අතීතෙ කාලෙ කාලාතිපත්තිවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං කාලග්ගහණම්භානුවත්තතෙ අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තාව අතිපතනමතිපන්නං, ක්‍රියාය අතිපන්නං = ක්‍රියාතිපන්නං, තම්පන සාධකසත්තිවිරහෙන කිරියායච්චනානුප්පත්ති,† තස්මිං ක්‍රියාතිපන්නෙ එත්ථ ච න කිඤ්චාපි ක්‍රියා අතීතසද්දෙන වොහරිතබ්බා, තථාපි තක්කිරියුප්පත්තිපටිබද්ධ‡කරකත්තාක්‍රියාය කාලභෙදෙන අතීතවොහාරො ලබ්භතෙවෙති දට්ඨබ්බං

සො චෙ තං යානං අලභිස්සා අගච්ඡිස්සා, තෙ චෙ තං යානං අලභිස්සංසු අගච්ඡිස්සංසුත්‍යුදාහරණානි තත්ථ ච අලභිස්සාති ලභ ලාභෙතිමස්ස ලබ්ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සො චෙ තං යානං අලභිස්සාති අත්ථෙ "කාලාතිපත්ති ස්සාස්සංසුස්සෙස්සථස්සංස්සම්හාස්සථස්සිංසුස්සසෙස්සව්හෙස්සංස්සාම්හසෙ" ති ස්සාදීනං කාලාතිපත්තිසඤ්ඤං කත්වා "කාලෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා කාලාතිපත්තිවිභත්තියො කත්වා තාස මප්‍යතියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනාදිම්හි ඡන්නං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපද" න්ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාප්‍යතිය මප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාප්‍යතියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනෙකවචනස්සාවිභත්තිං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන අසබ්බධාතුකමාගමම "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ධාතුම්හා ඉකාරාගමං කත්වා වුත්තනයෙන "අකාරාගමො හියත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු" ති ආදිම්හි අකාරාගමං

---

* ධාතුකත්තා ම † කිරියා සාධනානුප්පත්ති සී
‡ පටිබද්ධ සී

කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ඉතරම්පන ගමු ගතිම්හිතිමස්ස වුත්තනයෙන සසාපපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, එකාදෙසොච විසෙසො ඉතරෙසු චීසු බහුවචනසංසුචිතත්තිකරණමෙව විසෙසො.

425. වත්තමානා ති අන්ති සි ථ මි ම තෙ අන්තෙ සෙ ව්හෙ එ ම්හෙ

වත්තමානා ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති ති අන්ති සි ථ මි ම තෙ අන්තෙ සෙ ව්හෙ එ ම්හෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං.

වත්තමානා ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ"

"වත්තමානා තිඅන්තිසිථමිමතෙඅන්තෙසෙව්හෙඑම්හෙ" කිමත්ථමිදං, තාදයො වත්තමානසඤ්ඤා හොන්තීති සඤ්ඤපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

භවති භවන්ති භවසි භවථ භවාමි භවාම භවතෙ භවන්තෙ භවසෙ භවව්හෙ භවෙ භවාම්හෙ ත්‍යාදීනිමස්ස විසයානි, තත්ථ ච භවතීති භූ සත්තායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්සතෙසාපපච්චයප්පසඞ්ග ත්‍යාදීනම්හිනා වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන වත්තමානප්පච්චයෙ කත්වා තෙසම්පාතිසම්පසඞ්ග වුත්තනයෙනාදිම්හි ජනන්තං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපද"න්ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපාතිසම්පසඞ්ග වුත්තනයෙනාදිම්හි විත්තං පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො"ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ග වුත්තනයෙනෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච"ති ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ග "අයුවණ්ණානඤ්චායො වුද්ධී"ති උකාරස්සොකාරං කත්වා "ඔ අව සරෙ"ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

426. පඤ්චමී තු අන්තු හි ථ මි ම තං අන්තං ස්සු ව්හො එ ආමසෙ.

පඤ්චමී ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති තු අන්තු හි ථ මි ම තං අන්තං ස්සු ව්හො එ ආමසෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං.

පඤ්චමී ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී."

සත්තමී ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති එය්‍ය එය්‍යුං එය්‍යාසි එය්‍යාථ එය්‍යාමි එය්‍යාම එථ එරං එථො එය්‍යාව්හො එය්‍යං එය්‍යාමේහ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං

සත්තමී ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු සත්තමී"

"සත්තමී එය්‍යඑය්‍යුංඑය්‍යාසිඑය්‍යාථඑය්‍යාමිඑය්‍යාමඑථඑරංඑථොඑය්‍යාව්හොඑය්‍යංඑය්‍යාමේහ" කිමත්ථමිදං, එය්‍යාදයො සත්තමීසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යො ව

භවෙය්‍ය භවෙය්‍යුං භවෙය්‍යාසි භවෙය්‍යාථ භවෙය්‍යාමි භවෙය්‍යාම භවෙථ භවෙරං භවෙථො භවෙය්‍යාව්හො භවෙය්‍යං භවෙය්‍යාමේහ ත්‍යාදීනිමස්ස විසයානි, තත්ථ ච භවෙය්‍යාති භූ ඉච්චෙතස්ස ඉමිනා එය්‍යාදීනං සත්තමීසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන එය්‍යාවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා වුඩ්ඪාවාදෙසෙ ච කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

428 **පරොක්ඛා අඋඑත්ථඅම්හත්ථරෙත්ථොව්හොඉම්හෙ**

පරොක්ඛා ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති අ උ එ ත්ථ අ ම්හ ත්ථ රෙ ත්ථො ව්හො ඉ ම්හෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං

පරොක්ඛා ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛාතීතෙ

'පරොක්ඛා අඋඑත්ථඅම්හත්ථරෙත්ථොව්හොඉම්හෙ' කිමත්ථමිදං, අආදයො පරොක්ඛාසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

බභූව බභූවු බභූවෙ බභූවිත්ථ බභූව බභූවිම්හ බභූවිත්ථ බභූවිරෙ බභූවිත්ථො බභූවිව්හො බභූවි බභූවිම්හෙත්‍යාදීනිමස්ස විසයානි, තත්ථ ච බභූවෙති භූසත්තායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉමිනා අආදීනං පරොක්ඛාසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන "අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛාතීතෙ" ති පරොක්ඛෙවචනඅවිභත්තිං කත්වා "ක්වචාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො" ති ද්වෙභාවං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා" ති චතුත්ථස්ස තතියං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති වත්තමානෙ "අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා" ති අබ්භාසන්තස්ස අකාරං කත්වා "බ්‍රූභූනමාහභූවා පරොක්ඛායං" ති භූ ධාතුස්ස භූවාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව, එත්ථ ඉකාරෙ වත්තමානෙන "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමො

429 **හිය්‍යත්තනී ආඌඔත්ථඅම්හාත්ථත්ථුංසෙව්හංඉංම්හසෙ**

හිය්‍යත්තනී ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති ආ ඌ ඔ ත්ථ අ ම්හා ත්ථ ත්ථුං සෙ ව්හං ඉං ම්හසෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං.

හිය්‍යත්තනී ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "හිය්‍යොප්පභුති පච්චක්ඛෙ හිය්‍යත්තනී

හීයත්තනී ආඌඔත්ථඅංම්හාත්ථත්ථුංසෙව්හංඉංම්හසෙ." ඉච්චාදිදං, ආආදයො හීයත්තනීසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදාදිදං. අඤ්ඤො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අභවා අභවූ අභවො අභවත්ථ අභව අභවම්හා අභවත්ථ අභවත්ථුං අභවසෙ අභවව්හං අභවිං අභවම්හසෙත්‍යාදිකිරියාවිසයාති, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

430 අජ්ජතනී ඊඋංඔත්ථඉංම්හාආඌසෙව්හංඅම්හෙ.

අජ්ජතනී ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති ඊ උං ඔ ත්ථ ඉං ම්හා ආ ඌ සෙ ව්හං අ ම්හෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං."

අජ්ජතනී ඉච්චෙතෙන කමත්ථො? "සමීපජ්ජතනී

"අජ්ජතනී ඊඋංඔත්ථඉංම්හාආඌසෙව්හංඅම්හෙ" ඉච්චත්ථිදං, ඊආදයො අජ්ජතනීසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදාදිදං. අඤ්ඤො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අභවි අභවුං අභවො අභවිත්ථ අභවිං අභවිම්හා අභවා අභවූ අභවිසෙ අභවිව්හං අභව අභවිම්හෙත්‍යාදිකිරියාවිසයාති, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව එත්ථ ච පරස්සපදමජ්ඣිමුත්තමපුරිසබහුවචනෙන අත්තනොපදමජ්ඣිමුත්තමපුරිසබහුවචනෙන ච "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමො

431. භවිස්සන්ති ස්සතිස්සන්තිස්සසිස්සථස්සාමිස්සාමස්සතෙස්සන්තෙස්සසෙස්සව්හෙස්සංස්සාම්හෙ

භවිස්සන්ති ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති ස්සති ස්සන්ති ස්සසි ස්සථ ස්සාමි ස්සාම ස්සතෙ ස්සන්තෙ ස්සසෙ ස්සව්හෙ ස්සං ස්සාම්හෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං.

භවිස්සන්ති ඉච්චෙතෙන කමත්ථො? "අනාගතෙ භවිස්සන්ති"

"භවිස්සන්ති ස්සතිස්සන්තිස්සසිස්සථස්සාමිස්සාමස්සතෙස්සන්තෙස්සසෙස්සව්හෙස්සංස්සාම්හෙ." ඉච්චත්ථිදං, ස්සත්‍යාදයො භවිස්සන්තිසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදාදිදං. අඤ්ඤො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

භවිස්සති භවිස්සන්ති භවිස්සසි භවිස්සථ භවිස්සාමි භවිස්සාම භවිස්සතෙ භවිස්සන්තෙ භවිස්සසෙ භවිස්සව්හෙ භවිස්සං භවිස්සාම්හෙත්‍යාදිකිරියාවිසයාති, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

432. කාලාතිපත්ති ස්සාස්සංසුස්සෙස්සථස්සංස්සම්හාස්සථස්සිංසු ස්සසෙස්සව්හෙස්සිංස්සාම්හසෙ

කාලාතිපත්ති ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති ස්සා ස්සංසු ස්සෙ ස්සථ ස්සං ස්සම්හා ස්සථ ස්සිංසු ස්සසෙ ස්සව්හෙ ස්සිං ස්සාම්හසෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං

කාලාතිපත්ති ඉච්චෙතෙන කමත්ථො? "ක්‍රියාතිපන්නෙතීතෙ කාලාතිපත්ති"

"කාලාතිපත්ති ස්සා ස්සංසු ස්සෙ ස්සථ ස්සං ස්සම්හා ස්සථ ස්සිංසු ස්ස ස්සෙ ස්සව්හෙ ස්සං ස්සාම්හසෙ" කිමත්ථමිදං, ස්සාදයො කාලාතිපත්තිසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

අභවිස්සා අභවිස්සංසු අභවිස්සෙ අභවිස්සථ අභවිස්සං අභවිස්සම්හා අභවිස්සථ අභවිස්සිංසු අභවිස්සසෙ අභවිස්සව්හෙ අභවිස්සං අභවිස්සාම්හසෙත්‍යාදීනිමස්ස විසයානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

433 හීයත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුකං

හීයත්තනාදයො චතස්සො විභත්තියො සබ්බධාතුකසඤ්ඤා හොන්ති

අගමා, ගච්ඡෙය්‍ය, ගච්ඡතු, ගච්ඡති

සබ්බධාතුකමිච්චනෙන ක්වත්ථො? "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි"

ඉති ආඛ්‍යාතකප්පෙ පඨමො කණ්ඩො

"හීයත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුකං." කිමත්ථමිදං, හීයත්තනාදයො චතස්සො සබ්බධාතුකසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

අගමාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අගමාති ගමු ගතිම්හි ඉමස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන හීයත්තනීපරස්සපදපඨමපුරිසං කත්වා වුත්තනයෙන අකාරාගමං කත්වා ඉමිනා සබ්බධාතුකසඤ්ඤං කත්වා සබ්බධාතුකත්තා "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හී"ති ඉකාරාගමාභාවෙන රූපං ඉතරානි යථානුසාරෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

සච්චෙසා මුඛමත්තදීපනියං ආඛ්‍යාතකප්පෙ පඨමො පරිච්ඡෙදො

---

434 ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාපච්චයා

ධාතුලිඞ්ගෙහි පරා පච්චයා හොන්ති

කාරෙති, ගච්ඡති, යො කොචි කරොති: තං කුබ්බන්තමඤ්ඤො කරොහි කරොහි ඉච්චෙවං බ්‍රවීති කාරෙති,

අථවා; කරොන්තං පයොජයතීති කාරෙති

සඞ්ඝො පබ්බතමිව අත්තානමාචරතීති පබ්බතායති; සමුද්දමිව අත්තානමාචරතීති සමුද්දායති

එවං සද්දං චිච්චිටමිව අත්තානමාචරතීති චිච්චිටායති

වසිට්ඨස්ස අපච්චං වාසිට්ඨො.

එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

"ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාපච්චයා" කිමත්ථමිදං, ධාතූහි ච ලිඞ්ගෙහි ච පච්චයා පරාව හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. තත්‍රිදං අසම්පි තත්ථ තත්ථ

"ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණෙ, තතො ච විභත්තියො"ති පච්චා
නන්තරං කිඤ්චිත්තා ධාතුහි ච ලිඞ්ගෙහි ච පච්චයා පරාව හො
න්තීති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති න සක්කා, තස්මා තත්ථ ච "දූරන්ති
කබ්බකාලකිරියාණාවලොපදිසායොගවිභත්තාරප්පයොගසුද්ධප්ප
මොචනහෙතුවිවිත්තප්පමාණපුබ්බයොගබන්ධනගුණවචනපඤ්හක
ථනථොකාකත්තුසු ච"ති දිසායොගවසෙන අපාදානසඤ්ඤං කත්වා
"අපාදානෙ පඤ්චමී"ති පඤ්චමියා කතත්තා ධාතුලිඞ්ගෙහි පුබ්බෙ ච
පච්චයා හොන්තීති අත්ථසම්භවතො, තස්මා පච්චයානන්තරසමීපතර
ණත්ථමිදං වුත්තං, ඉධාපි ධාතුලිඞ්ගෙහි පච්චයාති අවධිපරග්ගහ
ණඤ්ච* තදත්ථමෙව දීපෙති ඉදම්පන චතූසු සුත්තෙසු පරිභාසා
සුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

කාරෙතීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කාරෙතීති කර කරණෙති
මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන "වත්තමානා පච්චුප්ප
න්නෙ"ති වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා
තස්සාපාදිසම්පසඞ්ගෙ ඉමිනාව ධාතුතො පරං කත්වා "තනාදිතො
ඔයිරා"ති ඔප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ගච්ඡතීති
ගමු ගතිම්හීතිමස්ස වුත්තනයෙන තිප්පච්චයං කත්වා "භූවාදිතො
අ"ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා "ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු"ති
ධාතන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. කාරෙ
තීති කර කරණෙතිමස්ස යො කොචි කරොති තමඤ්ඤො කරොති
කරෙන්තීති බුද්ධිතාථෙ කරෙන්තං පයොජයතීත්‍යත්ථෙ වා "ධා
තූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ"ති ණෙප්ප
ච්චයං කත්වා තස්සාපාදිසම්පසඞ්ගෙ ඉමිනා ධාතුතො පරං කත්වා
"කාරිතානං ණො ලොපං"ති ණම්හි ලුත්තෙ "අසංයොගන්තස්ස
වුද්ධි කාරිතෙ"ති කකාරාකාරස්ස වුද්ධිං කත්වා තතො "ධාතුප්පච්ච
යෙහි විභත්තියො"ති විභත්තියො කත්වා තාසම්පාදිසම්පසඞ්ගෙ
වුත්තනයෙන තාදිනං වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා "වත්තමානා
පච්චුප්පන්නෙ"ති තිප්පච්චයෙ කතෙ රූපං. පබ්බතායතීති
පබ්බතසද්දතො පබ්බතමිව අත්තානමාචරතීත්‍යත්ථෙ "ආය නාම
තො කත්තූපමානාදාචාරෙ"ති ආයප්පච්චයං කත්වා තස්සාපාදිස
ම්පසඞ්ගෙ ඉමිනා ලිඞ්ගතො පරං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්ප
ච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති"ති සරලොපපකතිභාවං කත්වා
තතො "ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො"ති විභත්තියො කත්වා තාස
ම්පාදිසම්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන තිප්පච්චයෙ කතෙ රූපං. වාසි
ට්ඨොති වසිට්ඨසද්දතො වසිට්ඨස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ "වාණප්පච්චෙ"ති
ණප්පච්චයං කත්වා තස්සාපාදිසම්පසඞ්ගෙ ඉමිනා ලිඞ්ගතො පරං
කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො'ති අත්ථවාචකස්සාප්පයොගා කත්වා
"එතෙසං විභත්තියො ලොපා ච"ති එත්ථ හොන්තෙන
විභත්තිලොපං කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ
ච"ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා වුත්තනයෙන කාරියං කත්වා
තතො සද්ධාදිම්හි කතෙ රූපං.

* පරග්ගහණකරණං. සිංහල

435 තිජගුපකිතමානෙහි ඛඡසා වා

තිජගුපකිතමාන ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි ඛඡස ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති වා

තිතික්ඛති, ජිගුච්ඡති, තිකිච්ඡති, වීමංසති.

වාති කිමත්ථං? තෙජති, ගොපයති, මානෙති

“තිජගුපකිතමානෙහි ඛඡසා වා” ඉච්චස්මිං, තිජගුපකිතමාන ඉච්චෙතෙහි ඛඡස ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. විසදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

තිතික්ඛතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච තිතික්ඛතීති තිජ තෙජනෙ. තිජ නිසානබන්ධනඛමාසූති විතනනමක්ඛුද්දතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉමිනා ඛප්පච්චයං කත්වා “ඛඡසානමෙකස්සරාදි ද්වෙ” ති ධාත්වාදිස්ස ද්වෙභාවං කත්වා “බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච” ති වත්තමානෙ “කො ඛෙ ච” යි ධාත්වන්තස්ස කාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තිතික්ඛසද්දතො “ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො” ති විභත්තිම්හි කතෙ රූපං. ජිගුච්ඡතීති ගුප ගොපනෙතිමස්ස ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්විභාවං කත්වා “පුබ්බොබ්භාසො” ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච “අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා” ති අබ්භාසන්තස්සිකාරාදෙසං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච “කවග්ගස්ස චවග්ගො” ති අබ්භාසස්ස කවග්ගස්ස චවග්ගං කත්වා “බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච” ති ධාත්වන්තස්ස චකාරං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ජිගුච්ඡසද්දතො වුත්තනයෙන විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. තිකිච්ඡතීති කිත රොගාපනයනෙතිමස්ස ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්විභාවං කත්වා තස්ස ච අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා “පුබ්බොබ්භාසො” ති වත්තමානෙ

“භූවාදිතො අ” ඉති අප්පච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව,* ධාතුචින්තක මෙව නානත්තං මානෙන්තීති මාන වීමංසායන්තිමස්ස වාග්ගහණෙ කිරිනා ණයපච්චයමකත්වා “ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ” ති ණෙ පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා “ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො” ති විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං

430 භුජඝසහරසුපාදීහි තුමිච්ඡත්ථෙසු ච

භුජඝසහරසුපා ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තුමිච්ඡත්ථෙසු ඛජස ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති වා

භොත්තුමිච්ඡතීති බුභුක්ඛති, ඝසිතුමිච්ඡතීති ජිඝච්ඡති, හරිතුමිච්ඡතීති ජිගීසති, සොතුමිච්ඡතීති සුස්සූසති, පාතුමිච්ඡතීති පිවාසති

වාති කිමත්ථං? භොත්තුමිච්ඡති

තුමිච්ඡත්ථෙසූති කිමත්ථං? භුඤ්ජති

“භුජඝසහරසුපාදීහි තුමිච්ඡත්ථෙසු ච” කිමත්ථම්පිදං, භුජඝසහරසුපා ඉච්චෙවමාදීහි තුමිච්ඡත්ථෙසු ගම්‍යමානෙසු ඛජස ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං [illegible] වාග්ගහණඤ්ච ඛඡසග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අයං පුබ්බයොජනායෙව තුං ච ඉච්ඡා ච = තුමිච්ඡා, තුමිච්ඡාය අත්ථො = තුමිච්ඡත්ථො තෙසු තුමිච්ඡත්ථෙසු, තුමිච්චෙතෙන ලුත්තා වා = ඉච්ඡා තුමිච්ඡා තුමිච්ඡාය අත්ථො = තුමිච්ඡත්ථො, පඤ්චනාකන්තා, තෙසු තුමිච්ඡත්ථෙසු ඉති තුමිත්ථන්තර ග්ගහණෙසු සමකරණිච්ඡති පමකරණිච්ඡතීත්‍යාදිස්මිං බාධකො හොතීති

බුභුක්ඛතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච බුභුක්ඛතීති භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසු ඉමිස්සා භොත්තුමිච්ඡතීත්‍යස්මිං අත්ථන්තර සුත්තවුත්තිමපෙක්ඛිත්වා ඛපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්විභාවං කත්වා තස්සාබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා “පුබ්බො බ්භාසො” ති වත්තමානෙ “දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා” ති චතුත්ථස්ස තතියං බකාරං කත්වා ධාත්වන්තස්ස වුත්තනයෙන “කො ඛෙ ච” ති කකාරං කත්වා නෙතබ්බ නෙත්වා බුභුක්ඛසඤ්ඤා වුත්තනයෙන විභත්‍යුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං ජිඝච්ඡතීති ඝස අදනෙ ඉමිස්සා ඝසිතුමිච්ඡතීත්‍යස්මිං අත්ථෙ ඡපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්විභාවං කත්වා තස්සාබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන “කවග්ගස්ස චවග්ගො” ති අබ්භාසගතස්ස කවග්ගස්ස චවග්ගං† කත්වා තස්ස “දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා” ති තතියං කත්වා “අබ්භාසෙ චවණ්ණස්සාකාරෙ වා” ති අබ්භාසගතස්ස ඉවණ්ණං කත්වා “මාන්තකානං වො ජපච්චයෙසු වා” ති

ධාත්වන්තස්ස චකාරං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ජිඝච්ඡසද්දතො වුත්තනයෙන විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. ජිගිංසතීති හර හරණෙතිමස්ස හරිතුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා සප්පච්චයං කත්වා "හරස්ස ගිං සෙ" ති සබ්බස්ස ධාතුස්ස ගිංආදෙසං කත්වා ධාත්වාදෙසස්ස ඨානොපචාරවසෙන ධාතුසද්දෙන වොහරිතබ්බතො වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා තස්සබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන කවග්ගස්ස චවග්ගං කත්වා ජිගිංසසද්දතො වුත්තනයෙන විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. සුස්සූසතීති සු සවණෙතිමස්ස සොතුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා සප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා පච්ඡිමස්ස සකාරස්ස "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ද්වීභාවං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති පරූකාරස්ස දීඝං කත්වා සුස්සූසසද්දතො වුත්තනයෙන විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. පිවාසතීති පා පානෙතිමස්ස පාතුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා සප්පච්චයං කත්වා "ක්වචාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො" ති ද්වෙභාවං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති වත්තමානෙ "අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා" ති අබ්භාසන්තස්ස ඉකාරං* කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති වත්තමානෙ "තතො පාමානානං වාමං සෙසු" ති අබ්භාසතො පාධාතුස්ස වාදෙසං කත්වා පිවාසසද්දතො වුත්තනයෙන විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං

භොත්තුන්ති වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන භුජ ඉච්චෙතස්ස වාග්ගහණෙනිමිනා ඛප්පච්චයමකත්වා "ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා" ති තුංපච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති වත්තමානෙ "භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තකාරස්ස ද්විභාවං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. භුඤ්ජතීති කිමුදාහරණං තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ" ති වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉච්චනුවත්තමානෙ "රුධාදිතො නිග්ගහීතපුබ්බඤ්ච" ති අප්පච්චයං කත්වා පුබ්බෙ නිග්ගහීතාගමඤ්ච කත්වා තස්සෙව "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති වග්ගන්තෙ කතෙ රූපං.

437. ආය නාමතො කත්තූපමානාදාචාරෙ

නාමතො කත්තූපමානා ආචාරෙ ආයප්පච්චයො හොති
පබ්බතායති,† සමුද්දායති චිච්චිටායති
එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

"ආය නාමතො කත්තූපමානාදාචාරෙ" තිමස්සිදං, කත්තුනො උපමානභූතම්හා නාමතො ආයප්පච්චයො හොති ආචාරෙත්ථ

---

* ඉවණ්ණං ම

† සඞ්ඝො පබ්බතමිව අත්තානමාචරතීති පබ්බතායතීති වුත්තාගමො

ඤාපනත්ථං. පඤ්චපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. උපමෙය්‍ය සඞ්ඛාතමත්ථං උපමීයති එතෙනාති උපමානං, තස්මා උපමානා, නාමතොතිමිනා තුල්‍යාධිකරණං, කත්තුසද්දෙන සමානාධිකරණත්ථං වුත්තා

පබ්බතායතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පබ්බතායතීති පබ්බත සද්දතො පබ්බතමිව අත්තානමාචරතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ආයප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ පබ්බතායසද්දතො "ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො"ති විභත්‍යුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව.

438. ඊයූපමානා ච

නාමතො උපමානා ආචාරෙත්ථෙ ච ඊයප්පච්චයො හොති.

අජනං ජනමිව ආචරතීති ජනීයති, අපුත්තං පුත්තමිව ආචරතීති පුත්තීයති

උපමානාති කිමත්ථං? ධම්මං ආචරතීති ධම්මචාරී.

ආචාරෙත්ථෙති කිමත්ථං? අජනං ජනමිව රක්ඛති.

එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා.

"ඊයූපමානා ච." කිමත්ථමිදං, උපමානසමා* නාමතො ඊයප්පච්චයො හොති ආචාරෙත්ථෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. නාමග්ගහණඤ්ච ආචාරග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං ආචාරග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. සතිපි උපමානග්ගහණෙ ඉවූපමානග්ගහණකරණං කත්තුග්ගහණනිවත්තනත්ථං.

ජනීයති පුත්තීයතීත්‍යුදාහරණානි, තත්ථ ච ජනීයතීති ජන සද්දතො අජනං ජනමිවාචරතීත්‍යත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා ඊයප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ වුත්ත නයෙන ජනීයසද්දතො විභත්‍යුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව. පච්චුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

439. **නාමම්හාත්තිච්ඡත්ථෙ.**

නාමම්හා අත්තනො ඉච්ඡත්ථෙ ච ඊයප්පච්චයො හොති

අත්තනො පත්තමිච්ඡතීති පත්තීයති.

එවං වත්ථීයති, පරික්ඛාරීයති, චීවරීයති, ධනීයති, පටීයති.

අත්තිච්ඡත්ථෙති කිමත්ථං? අඤ්ඤස්ස පත්තමිච්ඡති.

එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා.

"නාමම්හාත්තිච්ඡත්ථෙ." කිමත්ථමිදං, නාමම්හා අත්තිච්ඡත්ථෙ ඊයප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. ඊයග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. අත්තනො ඉච්ඡා=අත්තිච්ඡා,

* උපමානතො, මරම්ම

අත්තිච්ඡාමෙව අත්ථො = අත්තිච්ඡත්ථො, තස්මිං අත්තිච්ඡත්ථෙ. සත්තිපි නාමග්ගහණෙ ඉධ නාමග්ගහණකරණං උපමානග්ගහණනිවත්තනත්ථං.

පත්තීයතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පත්තීයතීති පත්ත සද්දතො අත්තනො පත්තමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච මිනා ඊයපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා පත්තීය සද්දතො වුත්තනයෙන විභත්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව කිමුදාහරණං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

440. **ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ.**

සබ්බෙහි ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කාරිතසඤ්ඤා ච හෙත්වත්ථෙ.

යො කොචි කරොති, තමඤ්ඤො කරොහි කරොහි ඉච්චෙවං බ්‍රවීති අථවා කරොන්තං පයොජයතීති කාරෙති—කාරයති—කාරාපෙති—කාරාපයති,

යෙ කෙචි කරොන්ති තෙ අඤ්ඤෙ කරොථ කරොථ ඉච්චෙවං බ්‍රුවන්ති කාරෙන්ති—කාරයන්ති—කාරාපෙන්ති—කාරාපයන්ති,

යො කොචි පචති, තමඤ්ඤො පචාහි පචාහි ඉච්චෙවං බ්‍රවීති: අථවා පචන්තං පයොජෙතීති පාචෙති—පාචයති—පාචාපෙති—පාචාපයති,

යෙ කෙචි පචන්ති, තෙ අඤ්ඤෙ පචථ පචථ ඉච්චෙවං බ්‍රුවන්ති පාචෙන්ති—පාචයන්ති—පාචාපෙන්ති—පාචාපයන්ති

එවං භණෙති—භණයති—භණාපෙති—භණාපයති, භණෙන්ති—භණයන්ති—භණාපෙන්ති—භණාපයන්ති තථෙව අඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

හෙත්වත්ථෙති කිමත්ථං ? කරොති, පචති

අත්ථග්ගහණෙන ණිලපපයො* හොති ජොතලති

“ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ” තිමිදං, සබ්බධාතූහි හෙත්වත්ථෙ ගම්‍යමානෙ ණෙණයණාපෙණාපය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති, තෙ කාරිතසඤ්ඤා ච හොන්තීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

කාරෙතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කාරෙතීති කර කරණෙති මස්ස “භූවාදයො ධාතවො” ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස” ති ලුත්තානුබන්ධස්ස යො කොචි කරොති, තමඤ්ඤො කරොහි කරොහිච්චෙවං බ්‍රවීත්‍යත්ථෙ වා : කරොන්තං පයොජයතීත්‍යත්ථෙ වා ඉමිනා ණෙපච්චයං කත්වා තස්ස ච කාරිතසඤ්ඤං කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ත්‍යාදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා

---

* ලපච්චයො, සී

“ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො” ති විභත්තියො කත්වා තාසම්පි තිසම්පාපඞ්ගෙ වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිවසෙන සෙසං රූපං. ඉතරානි පි නයානුසාරෙන* සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. ඉතරෙසු චතුසු බහුවචනඅන්තිවිභත්තිං කත්වා “සර සරෙ ලොපං” ති වත්තමානෙ “වා පරො අසරූපා” ති වා : “ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති වා පච්චයාදිස්ස ලොපකරණමෙව විසෙසො. පාචෙන්තීතිආදීසු පච පාකෙති ධාතුවචනමෙව විසෙසො. ගණෙන්තීතිආදීසු අඤ්ඤං ගණ සඞ්ඛ්‍යෙ : ගණ භාසනෙති වා ධාතුවචනමෙව විසෙසො. සෙසමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

441. ධාතුරූපෙ නාමස්මා ණයො ච.

තස්මා නාමස්මා ණයපච්චයො හොති, කාරිතසඤ්ඤො ච ධාතුරූපෙ සති.

හත්ථිනා අතික්කමති මග්ගන්ති අතිහත්ථයති, වීණාය උපගායති ගීතන්ති උපවීණයති ; දළ්හං කරොති වීරියන්ති දළ්හයති විසුද්ධා හොති රත්තීති විසුද්ධයති.

චසද්දග්ගහණෙන ආර ආල ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති.

සන්තරං කරොතීති සන්තරති, උපක්කමං කරොතීති උපක්කමාලති.

“ධාතුරූපෙ නාමස්මා ණයො ච” ඉච්චනෙන, ධාතුරූපෙ සති නාමස්මා ණයපච්චයො හොති, තතො කාරිතසඤ්ඤා චාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං, කාරිතග්ගහණමින්ධනපුබ්බකත්ථානෙ, චසද්දග්ගහණං තස්සානුකඩ්ඪනත්ථං. තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ධාතුයා රූපො=ධාතුරූපො ; අතික්කමතීති උපගායතී කරොතී හොතීතිආදීනි, තස්මිං ධාතුරූපෙ, සතීති සම්බන්ධො.

අතිහත්ථයතීතිආදීනි උදාහරණානි. තත්ථ ච අතිහත්ථයතීති අති පුබ්බස්මා හත්ථිසද්දතො හත්ථිනා අතික්කමතීතිඅත්ථෙ අනන්තර සුත්තමිමිනා ණයපච්චයං කත්වා තස්ස කාරිතසඤ්ඤං කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි සෙසං රූපං. ඉතරානිපි නයෙනෙව

442. භාවකම්මෙසු යො

සබ්බෙහි ධාතූහි භාවකම්මෙසු යපච්චයො හොති.

ඨීයතෙ, බුජ්ඣියතෙ, පච්චතෙ, ලබ්භතෙ, කරීයතෙ, ඉජ්ජතෙ, උච්චතෙ.

භාවකම්මෙසූති කිමත්ථං? කරොති, පචති, පඨති.

“භාවකම්මෙසු යො,” ඉච්චනෙන, සබ්බෙහි ධාතූහි භාවකම්මෙසු යපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථො. විපදමිදං. ධාතූහීති

---

* නයානුසාරෙන ම

වත්තතෙ. අත්‍ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. තත්‍ථ ච භාවො නාම කෙවලො භවනපචනාදිධාත්වත්‍ථො. කම්මං නාම “යං කරොති තං කම්ම” න්ති වුත්තං.

සීයතෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච සීයතෙති ඨා ගතිනිවුත්ති මිහීතිමස්ස ඨානන්ති අත්‍ථෙ “වත්තමානා තිඅන්තිසිථමිමතෙඅන්තෙ සෙව්හෙඑම්හෙ”ති ත්‍යාදීනං වත්තමානසඤ්ඤං කත්‍වා “වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ”ති වත්තමානපච්චයෙ කත්‍වා තෙසම්පත්තියමප්ප සඞ්ගෙ “අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානී”ති වත්තමානෙ “පරත්තත්තනොපදානී”ති පරෙසං ඡන්නං අත්තනොපදසඤ්ඤං කත්‍වා “අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනී”ති අත්තනොපදං කත්‍වා තස්සාපත්‍යනියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්‍වා “ධාතුයා ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්‍ථෙ”ති වත්තමානෙ ඉමිනා භාවෙ යප්පච්චයෙ කතෙ “යම්හි දාධාමාඨාහාපාමහමථාදීනමී”ති ධාත්වන්තස්සීකාරෙ කතෙ රූපං. බුජ්ඣතෙති බුධ බොධනෙ : බුධ ඤාණෙ : බුධ අවගමනෙති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙන “අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනී”ති කම්මනි අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්‍වා ඉමිනා යප්පච්චයං කත්‍වා ඉදමෙවාධිකිච්ච “තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සා”ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්‍වා “පරවෙභාවො ඨානෙ”ති වත්තමානෙ “වග්ගෙ ඝොසා ඝොසානං තතියපඨමා”ති වෙභාවෙ කතෙ රූපං. පච්චතෙති පච පාකෙතිමස්ස රූපං. ලබ්භතෙති ලභ ලාභෙතිමස්ස වුත්ත නයෙන කම්මනි අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්‍වා ඉමිනා යප්පච්චයං කත්‍වා ඉදමෙවාධිකිච්ච “තස්ස චවග්ග යකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සෙ” ත්‍යාධිකිච්ච “පුබ්බරූපං ච”ති භකාරස්ස පුබ්බරූපං කත්‍වා “දෙ ධස්ස ච”ති එත්‍ථ වග්ගහණෙන පුබ්බභකාරස්ස බකාරං කත්‍වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. කරීයතෙති කර කරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තෙවිභත්තිං කත්‍වා ඉමිනා යප්පච්චයං කත්‍වා “පුබ්බරූපං ච” තිමස්ස වුත්ත නයෙන සුත්තපාඨයමධිකිච්ච “ඉවණ්ණාගමො වා”ති යප්පච්චයස්මිං පරෙ ධාතුම්හා ඉවණ්ණාගමෙ කතෙ රූපං. ඉජ්ජතෙති යජ දෙව පූජාසඞ්ගතිකරණදානධම්මෙසූතිමස්ස වුත්තනයෙන තෙවිභත්තිං කත්‍වා ඉමිනා යප්පච්චයං කත්‍වා “යම්හි දාධාමාඨාහාපාමහමථාදී නමී” ත්‍යාධිකිච්ච “යජස්සාදිස්සී” ති ධාත්වාදිස්සීකාරං කත්‍වා “ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස වුත්තනයෙන චවග්ගං කත්‍වා වෙභාවඤ්ච කත්‍වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. උච්චතෙති උච වියත්තියං වාචා යන්තිමස්ස රූපං. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

443. **තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස**

තස්ස යප්පච්චයස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තඤ්ච හොති ධාත්වන්තෙන සහ යථාසම්භවං.

වුච්චතෙ, වුච්චන්තෙ ; උච්චතෙ, උච්චන්තෙ ; මජ්ජතෙ, මජ්ජන්තෙ ; පච්චතෙ, පච්චන්තෙ ; බුජ්ඣතෙ, බුජ්ඣන්තෙ ; සුජ්ජතෙ,

පුජ්ජන්තෙ; කුජ්ඣතෙ, කුජ්ඣන්තෙ; උජ්ඣතෙ, උජ්ඣන්තෙ; හඤ්ඤතෙ, හඤ්ඤන්තෙ, කය්‍යතෙ, කය්‍යන්තෙ; දිබ්බතෙ, දිබ්බන්තෙ.

“තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං, සධාත්වන්තස්ස.” කිමත්ථමිදං, තස්ස යපච්චයස්ස ධාත්වන්තෙන සහ චවග්ගයකාරවකාරත්තං හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. යග්ගහණඤ්චිතානුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

වුච්චතෙතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ වුච්චතෙති උච වියත්තියං වාචායමිතිමස්ස වුත්තනයෙන අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචන තෙවිභත්තිං කත්වා “භාවකම්මෙසු යො” ති යපච්චයං කත්වා තමෙවාධිකිච්චිමිනා ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති ද්වෙභාවං කත්වා “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ති වත්තමානෙ “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති ආදිම්හි වකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බනීතෙ රූපං. ඉතරෙසං තිණ්ණං වකාරාගමාභාවොව විසෙසො. මජ්ජතෙති මජ සංසුද්ධියං* මජ පරිමජ්ජනෙති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස රූපං. පච්චතෙති පච පාකෙතිමස්ස රූපං. බුජ්ඣතෙති බුධ බොධනෙතිමස්ස රූපං. යුජ්ජතෙති යුජ යොගෙතිමස්ස රූපං. කුජ්ඣතෙති කුධ කොපෙතිමස්ස රූපං. උජ්ඣතෙති උඩි† උස්සග්ගෙතිමස්ස රූපං. හඤ්ඤතෙති හන හිංසාගතීසූතිමස්ස වුත්තනයෙන තෙවිභත්තිං කත්වා යපච්චයඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙනෙවිමිනා ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගෙ කතෙ රූපං. කය්‍යතෙති කර කරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තෙවිභත්තිම්හි කතෙ යපච්චයම්හි ච වුත්තනයෙන ඉමිනා ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස යකාරෙ කතෙ “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති තස්ස ද්වෙභාවෙ කතෙ රූපං. දිබ්බතෙති දිවු කීළාවිජිගිංසාවොහාරජුතිථුතිමොදමදසුපිනකන්තිගතීසූතිමස්ස වුත්තනයෙන තෙවිභත්තිම්හි කතෙ යපච්චයෙ ච කතෙ ඉමිනා ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස වකාරෙ කතෙ වුත්තනයෙන ද්වෙභාවෙ කතෙ “දො ධස්ස ච” ති එත්ථ චග්ගහණෙන වකාරද්වයස්ස බකාරද්වයෙ කතෙ රූපං.

444. ඉවණ්ණාගමො වා

සබ්බෙහි ධාතූහි තස්මිං යපච්චයෙ පරෙ ඉවණ්ණාගමො හොති වා

කරීයතෙ, කරීයති; ගච්ඡීයතෙ, ගච්ඡීයති

වාති කිමත්ථං? කය්‍යතෙ.

“ඉවණ්ණාගමො වා.” කිමත්ථමිදං, සබ්බධාතූහි තස්මිං යපච්චයෙ පරෙ ඉවණ්ණාගමො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං., ධාතුග්ගහණඤ්ච යග්ගහණඤ්ච තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ; අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

---

* මජ සංසුද්ධියං, ච † උජ්ඣ සිං

කරීයතෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කරීයතෙති කර කරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා යප්පච්චයඤ්ච කත්වා "ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුඅත්ථෙ" ත්‍යාදිකිච්ච අනන්තරසුත්තවසෙනාධිකිච්චිමිනා ඉවණ්ණාගමං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති යකාරස්ස ද්වෙභාවෙ කතෙ රූපං. කරීයතීති එත්ථ "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වත්තමානෙ "අත්තනොපදානි පරස්සපදත්තං" ති අත්තනොපදස්ස පරස්සපදකරණමෙව විසෙසො, ඉතරානි ච ගමු ගතිම්හීතිමස්ස වුත්තනයෙන තෙවිභත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපානි "ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසොව විසෙසො කිමුදාහරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

445 පුබ්බරූපඤ්ච

සබ්බෙහි ධාතූහි යප්පච්චයො පුබ්බරූපමාපජ්ජතෙ වා

වුඩ්ඪතෙ, ඵල්ලතෙ, දම්මතෙ, ලබ්භතෙ, සක්කතෙ, දිස්සතෙ.

වාති කිමත්ථං? දම්‍යතෙ

"පුබ්බරූපඤ්ච" කිමත්ථමිදං, සබ්බෙහි ධාතූහි යප්පච්චයො පුබ්බරූපමාපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ධාතුග්ගහණඤ්ච යග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව, චග්ගහණං වාග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

වුඩ්ඪතෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච වුඩ්ඪතෙති වඩ්ඪ වඩ්ඪනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙ විභත්තිම්හි කතෙ යප්පච්චයෙ ච කතෙ අනන්තරසුත්තස්ස විය සුත්තවසමධිකිච්චිමිනා යප්පච්චයස්ස පුබ්බරූපං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වකාරෙ අකාරස්ස උකාරං කත්වා තෙනෙව වා "බ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා පුබ්බඩකාරස්ස ලොපං කත්වා "හචතුත්ථානමන්තානං දො ධෙ" ති වත්තමානෙ "ඪො ඪකාරෙ" ති චතුත්ථස්ස ඪකාරස්ස ඩකාරං කත්වා නෙතබ්බනීතෙ රූපං. ඵල්ලතෙති ඵල නිප්ඵත්තිම්හීතිමස්ස රූපං දම්මතෙති දමු දමනෙතිමස්ස රූපං ලබ්භතෙති ලභ ලාභෙතිමස්ස රූපං සක්කතෙති සක්ක පුජ්ජයං සක සාමත්ථෙති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස රූපං දිස්සතෙති දිස පෙක්ඛනෙතිමස්ස රූපං

446 තථා කත්තරි ච

යථා භාවකම්මෙසු යප්පච්චයස්සාදෙසො හොති, තථා කත්තරි ච යප්පච්චයස්සාදෙසො කාතබ්බො.

බුජ්ඣති, විජ්ඣති, මඤ්ඤති, සිබ්බති

"තථා කත්තරි ච." කිමත්ථමිදං, යථා හෙට්ඨා භාවකම්මෙසු යප්පච්චයස්සාදෙසො හොති, තථා කත්තරිපි හොතීති ඤාපනත්ථං.

තිපදමිදං. චග්ගහණං වුත්තප්පකාරානුකඩ්ඪනත්ථං. සගහණඤ්ච චවග්ගයකාරවකාරග්ගහණඤ්ච පුබ්බරූපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

බුජ්ඣතීති බුධ බොධනෙති ඉමස්ස වුත්තනයෙන තෙ‍්‍යාදිතං වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ" ති වත්තමානප්පච්චයෙ කත්වා තෙසම්පාතිසම්පසඞ්ග වුත්තනයෙනාද්ධිමයි ජනකං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපදං" ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපාතිසම්පසඞ්ග වුත්තනයෙන පඨමපුරිසෙකවචන තිවිභත්තිං කත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච "දිවාදිතො යො" ති යප්පච්චයං කත්වා තස්ස ච "හාවසමෙච්චසු යො, තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාතන්තස්ස; පුබ්බරූපං චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ධාතුන්තෙන සහ ඣවග්ගං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති ද්වෙභාවෙ කතෙ ගෙතබ්බන්ති රූපං. විජ්ඣතීති විධ විභාගෙති ඉමස්ස රූපං. මඤ්ඤතීති මන ඤාණෙති ඉමස්ස රූපං. සිබ්බතීති සිවු තන්තුසන්තානෙති ඉමස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා යප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාතුන්තෙන සහ තස්ස වකාරං කත්වා වුත්තනයෙන ද්වෙභාවං කත්වා "දෙ ධස්ස චෙ" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වකාරද්වයස්ස බකාරත්තෙ කතෙ රූපං

447. භූවාදිතො අ

භූ ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො අප්පච්චයො හොති කත්තරි

භවති, පඨති, පචති, ජයති

"භූවාදිතො අ." තිපදමිදං, භූ ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො අප්පච්චයො හොති කත්තරීති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං කත්තරිග්ගහණමිධානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

භවතීනාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භවතීති භූ සත්තායන්ති ඉමස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තෙනෙව ඉමිනා ධාතුතො අප්පච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති ධාතන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති ඔකාරස්ස අවාදෙසෙ කතෙ රූපං* පඨතීති පඨ බ්‍යත්තියං වාචායන්ති ඉමස්ස. රූපං පචතීති පච පාකෙති ඉමස්ස රූපං ජයතීති ජි ජයෙති ඉමස්ස රූපං, එත්ථ ච "ඔ අව සරෙ" ති වත්තමානෙ "එ අය" ති අයාදෙසොව විසෙසො

448 රුධාදිතො නිග්ගහීතපුබ්බඤ්ච

රුධි ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො අප්පච්චයො හොති කත්තරි, පුබ්බෙ නිග්ගහීතාගමො ච හොති

රුන්ධති, ඡින්දති, භින්දති

---

* අවාදෙසං කත්වා රූපසිද්ධි පොත්ථකෙසු, ඊහ   † අමිස්සො, ච

චසද්දග්ගහණෙන ඉ ඊ එ ඔ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති නිග්ගහීතපුබ්බඤ්ච

රුන්ධති—රුන්ධීති, සුම්භති—සුම්භොති.

“රුධාදිතො නිග්ගහීතපුබ්බඤ්ච” කිමත්ථමිදං, රුධි ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො අප්පච්චයො හොති කත්තරි, නිග්ගහීතං පුබ්බඤ්ච හුත්වා ආගමො හොතීති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං. කත්තරිග්ගහණඤ්ච අග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, චග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං, අපෙක්ඛා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව ඉධ ච නිග්ගහීතන්ති වත්තබ්බෙ “සෙසතො ලොපං ගසීපී” ති වත්තමානෙ “සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච” ති විභත්තිලොපං කත්වා වා: “ක්වචි ලොප” න්ති වත්තමානෙ “බ්‍යඤ්ජනෙ ච” ති නිග්ගහීතලොපං කත්වා වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. “නිග්ගහීතං ච” ති සතිපි නිග්ගහීතාගමෙ නිච්චවිධානත්ථං ඉධ නිග්ගහීතග්ගහණං කතං.

රුන්ධතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච රුන්ධතීති රුධි ආවරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා “යථා කත්තරි ච, භූවාදිතො අ” ඉත්‍යාධිකිච්චම්හා අප්පච්චයං කත්වා නිග්ගහීතං පුබ්බඤ්ච කත්වා තස්ස “අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත” න්ති වත්තමානෙ “වග්ගන්තං වා වග්ගෙ” ති වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ඡින්දතීති ඡිදි ද්වෙධාකරණෙතිමස්ස රූපං භින්දතීති භිද විදාරණෙ*තිමස්ස රූපං

419 **දිවාදිතො යො.**

දිවු ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො යප්පච්චයො හොති කත්තරි

දිබ්බති, සිබ්බති, යුජ්ඣති, විජ්ඣති, බුජ්ඣති

“දිවාදිතො යො” කිමත්ථමිදං, දිවාදිතො ධාතුගණතො යප්පච්චයො හොති කත්තරීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. කත්තරිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අපෙක්ඛා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

දිබ්බතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච දිබ්බතීති දිවු කීළාවිජිගිංසාවොහාරජුතිථුතිමොදමදසුපිනකන්තිගතීසූතිමස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා “යථා කත්තරි ච” ති වත්තමානෙ ඉමිනා යප්පච්චයං කත්වා “භාවකම්මෙසු යො, තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස, පුබ්බරූපං ච” ති වත්තමානෙ “යථා කත්තරි ච” ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස වකාරං කත්වා තස්ස වුත්තනයෙන ද්විභාවං කත්වා වකාරද්වයස්ස බකාරද්වයඤ්ච කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. සිබ්බතීති සිවු තන්තුසන්තානෙතිමස්ස රූපං. යුජ්ඣතීති යුධ සම්පහාරෙතිමස්ස රූපං. විජ්ඣතීති විධ විභාගෙතිමස්ස රූපං. බුජ්ඣතීති බුධ බොධනෙතිමස්ස රූපං;

* භිදි විදාරණෙ, ම

450 ස්වාදිතො ක්ණාඋණා ච

සු ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො ක්ණාඋණා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරි.

අභිසුණොති—අභිසුණාති, සංවුණොති—සංවුණාති, ආවුණොති—ආවුණාති, පාපුණොති—පාපුණාති

"ස්වාදිතො ක්ණාඋණා ච" කිමත්ථමිදං, සු ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො ක්ණාඋණා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං* කත්තරිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං පච්චයන්තරං සමුච්චිනොති

අභිසුණොතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අභිසුණොතීති අභි පුබ්බස්ස සු අභිස්සවෙ සු සවණෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා "යථා කත්තරි චෙ" ත්‍යාදිසුත්තමිනා ක්ණාපච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති අධිකිච්ච "අඤ්ඤෙසු ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන ක්ණාපච්චයන්තස්ස වුද්ධිම්හි කතෙ රූපං. සුණාතීති තස්සෙව ධාතුස්ස ක්ණාපච්චයෙ කතෙ රූපං. සංවුණොතීති සංපුබ්බස්ස වු සංවරණෙතිමස්ස ක්ණාපච්චයෙ කතෙ රූපං. සංවුණාතීති තස්සෙවධාතුස්ස ක්ණාපච්චයෙ කතෙ රූපං. ආවුණොතීති එත්ථ උපසග්ගොව විසෙසො. පාපුණාතීති පපුබ්බස්ස අප පාපුණනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා උණාපච්චයෙ කතෙ රූපං

451. කියාදිතො නා

කී ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො නාපච්චයො හොති කත්තරි

කිණාති, ජිනාති, මුණාති, ධුනාති, ලුණාති, පුණාති

"කියාදිතො නා" කිමත්ථමිදං, කී ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො නාපච්චයො හොති කත්තරීති සුත්තත්ථං. කත්තරිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කිණාතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කිණාතීති කී දබ්බවිනිමයෙ†තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "යථා කත්තරි චෙ" ත්‍යාදිසුත්තමිනා නාපච්චයෙ කතෙ "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච" ති ආදිරස්ස රස්සෙ කතෙ ඛවිධාඛාදිකානස්ස ණකාරෙ කතෙ රූපං. ජිනාතීති ජි ජයෙතිමස්ස රූපං. මුණාතීති මු බන්ධනෙතිමස්ස රූපං. ධුනාතීති ධු කම්පනෙතිමස්ස රූපං. ලුණාතීති ලූ ඡෙදනෙතිමස්ස රූපං. පුණාතීති පූ පවනෙතිමස්ස රූපං.

452 ගහාදිතො ප්පණ්හා

ගහ ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො ප්පණ්හා ඉච්චෙතෙ

---

* ද්විපදමිදං, ඛ † විනියොගෙ, ඛ

පච්චයා හොන්ති කත්තරි

ඝෙප්පති—ගණ්හාති.

“ගහාදිතො ප්ප ණ්හා.” කිමත්ථමිදං, ගහ ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො ප්පණ්හා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරීති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. කත්තරිග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ඝෙප්පතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඝෙප්පතීති ගහ උපාදානෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා “යථා කත්තරි ච” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ප්පපච්චයෙ කතෙ “ගහස්ස ඝෙ ප්පෙ” ති ගහස්ස ඝෙආදෙසෙ කතෙ රූපං. ගණ්හාතීති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන තිපච්චයෙ කතෙ ඉමිනා ණ්හාප්පච්චයෙ කතෙ “ගහස්ස ඝෙ ප්පෙ” ති වත්තමානෙ “හලොපො ණ්හාම්හි” ති ධාත්වන්තස්ස හකාරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං.

453. තනාදිතො ඔයිරා

තනු ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො ඔයිර ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරි

තනොති, තනොහි, කරොති, කරොහි, කයිරති, කයිරාහි.

“තනාදිතො ඔයිරා” කිමත්ථමිදං, තනු ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො ඔයිර ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරීති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. කත්තරිග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තනොතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච තනොතීති තනු විත්ථාරෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිපච්චයෙ කතෙ “යථා කත්තරි ච” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඔපච්චයෙ කතෙ රූපං. තනොහීති එත්ථ “ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී” ති මජ්ඣිමපුරිසෙකවචනකරණමෙව විසෙසො. කරොති කරොහීති එත්ථ කර කරණෙති ධාතුමත්තමෙව විසෙසො. කයිරතීති එත්ථ යිරපච්චයොව විසෙසො. කයිරාහීති එත්ථ “අකාරො දීඝං හිමිමෙසූ” ති දීඝකරණමෙව විසෙසො

454. චුරාදිතො ණෙණයා

චුර ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො ණෙණය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරි, කාරිතසඤ්ඤා ච.

චොරෙති—චොරයති ; චින්තෙති—චින්තයති ; මන්තෙති—මන්තයති

“චුරාදිතො ණෙණයා.” කිමත්ථමිදං, චුර ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො ණෙණය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරි, කාරිතසඤ්ඤා චාති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. විභත්තිගතිකවසෙන කාරිතග්ගහණම්හානුවත්තතෙ කත්තරිග්ගහණඤ්ච, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

චොරෙතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච චොරෙතීති චුර ථෙය්‍යෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා

“ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ; යථා කත්තරි ච” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණෙපච්චයං කත්වා තස්ස ච කාරිතසඤ්ඤඤ්ච කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති ආදිස්සරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බ ඨිතෙ රූපං. ඉතරං ණයාදිපච්චයවසෙන වුත්තං. ඉතරති ච විත්ථ විත්ථාසමිතිච්ඡ රූපානි. මන්තෙතීති මන්තයතීති මාති මන්ත ගුත්තභාසනෙතිමස්ස රූපානි.

455 අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි

භාවෙ ච කම්මනි ච අත්තනොපදානි හොන්ති

උච්චතෙ, උච්චන්තෙ; ලබ්භතෙ, ලබ්භන්තෙ, මජ්ජතෙ, මජ්ජන්තෙ; යුජ්ඣතෙ, යුජ්ඣන්තෙ, කයිරතෙ, කයිරන්තෙ

“අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි” ති කිමත්ථිදං, අත්තනොපදානි හොන්ති භාවෙ ච කම්මනි චාති ඤාපනත්ථං වුත්තපදමිදං. අභෙදො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව එත්ථ ච භාවො නාම කෙවලො භවනපචනාදිකො ධාත්වත්ථො, කම්මං නාම “යං කරොති තං කම්මං” ති වුත්තං.

උච්චතෙතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච උච්චතෙති උච විඤ්ඤනිසං වාචාසම්බන්ධස්ස “භූවාදයො ධාතවො” ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “ධාතුස්සන්තො ලොපො නෙකසරස්ස” ති ලුත්තානුබන්ධස්ස “ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාප්පච්චයා” ති අනෙකප්පච්චයප්පසඞ්ගෙ “වත්තමානා තිඅන්තිසිථමිමතෙඅන්තෙසෙව්හෙඑම්හෙ” ති තාදීනං වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන වත්තමානකාලවිසයෙ කත්වා තෙසම්පි අනියමප්පසඞ්ගෙ “අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානි” ති වත්තමානෙ “පරානත්තනොපදානි” ති විභත්තීනං පරානං ඡන්නං අත්තනොපදසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා අත්තනොපදං කත්වා තස්සාපි අනියමප්පසඞ්ගෙ “ද්වෙ ද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා” ති පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා “නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො” ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපි අනියමප්පසඞ්ගෙ ‘එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචනං” ති එකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා “ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ” ති වත්තමානෙ “භාවකම්මෙසු යො” ති යපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන “තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස” ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති ද්විභාවෙ කතෙ ලෙත නෙතබ්බ ඨිතෙ රූපං. උච්චන්තෙති එත්ථ බහුවචනන්තරමෙව විසෙසො. ලබ්භතෙති ලභ ලාභෙතිමිස්ස වුත්තනයෙන ඉමිනා තෙවිභත්තිං කත්වා යපච්චයඤ්ච කත්වා “භාවකම්මෙසු යො: තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සා” ති වත්තමානෙ “පුබ්බරූපඤ්ච” ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස පුබ්බරූපං කත්වා “දෙ ධස්ස ච” ති එත්ථ චග්ගහණෙන භකාරස්ස බකාරං කත්වා නෙතබ්බ ඨිතෙ රූපං. ඉතරම්පි බහුවචනන්තරමෙව විසෙසො. මජ්ජතෙ මජ්ජන්තෙති මජ්ජ පරිමජ්ජනෙ: මජ සංසුද්ධියන්ති

චින්තමඤ්ඤතරස්ස රූපානි ඉතරානි මෙ යුධ සම්පහාරෙතිමස්ස රූපානි

456 කත්තරි ච

කත්තරි ච අත්තනොපදානි හොන්ති

මඤ්ඤතෙ, රොචතෙ, සොචතෙ, සොභතෙ, බුජ්ඣතෙ, ජායතෙ

“කත්තරි ච” තිමත්ථමිදං, කත්තරි ච අත්තනොපදානි හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අත්තනොපදග්ගහණම්හානුවත්තමානෙ, චග්ගහණං තස්සානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

මඤ්ඤතෙතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මඤ්ඤතෙති මන ඤාණෙතිමස්ස අනන්තරසුත්තම්ඨිත්වච්චතිනා අත්තනොපදං කත්වා වුත්තනයෙන “දිවාදිතො යො” ති යප්පච්චයං කත්වා “යථා කත්තරි චෙ” ති තස්ස චවග්ගාදීසු කතෙ රූපං රොචතෙති රුච දිත්තිම්හි රුච රෙචනෙති විනනමඤ්ඤතරස්ස රූපං, එත්ථ ච “භූවාදිතො අ” ඉච්චප්පච්චයකරණම්ව “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ ‘අඤ්ඤෙසු ච’ ති වුද්ධිකරණම්ව විසෙසො. සොචතෙති සුච සොකෙතිමස්ස රූපං බුජ්ඣතෙති බුධ බොධනෙතිමස්ස රූපං ජායතෙති ජන ජනනෙ ජන පාතුභාවෙති විනනමඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙනිමිනා අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන යප්පච්චයං කත්වා “ඛච්ඡ ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා පුබ්බසරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං

457 ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො

ධාතූහි නිද්දිට්ඨෙහි පච්චයෙහි ඛාදිකාරිතන්තෙහි විභත්තියො හොන්ති

තිතික්ඛති, ජිගුච්ඡති, වීමංසති, සමාකං සමුද්දමිව අත්තාන මාචරතීති සමුද්දායති, පුත්තීයති කාරෙති පාචෙති

“ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො” තිමත්ථමිදං, ධාත්වාදිකාරෙ වියුත්තානං තාදීනං විභත්තීනං අධාතුම්හා සම්පත්තෙ ධාතුප්පච්චයානි ලද්ධවොහාරෙහි “තිජගුපකිතමානෙහි ඛඡසා වා, ආය නාමතො කත්තූපමානාදාචාරෙ, ඊයූපමානා ච, ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුත්ථෙ, ධාතුරූපෙ නාමස්මා ණයො ච” ති වුත්තෙහි ඛාදිප්පච්චයෙහි තාදයො විභත්තියො හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අපෙක්ඛා ච වියොගෙනා ච සුවිසෙසඤ්ඤෙව ධාතූහි ධාතුතො වා නිද්දිට්ඨා පච්චයා = ධාතුප්පච්චයා උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

458 කත්තරි පරස්සපදං

කත්තරි පරස්සපදං හොති

කරොති, පචති, පඨති, ගච්ඡති

“කත්තරි පරස්සපදං” තිමත්ථමිදං, කත්තරි කාරකෙ පරස්සපදං හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අපෙක්ඛා ච වියොගෙනා ච සුවිසෙසඤ්ඤෙව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

459. භූවාදයො ධාතවො.

භූ ඉච්චෙවමාදයො යෙ සද්දගණා, තෙ ධාතුසඤ්ඤා හොන්ති

භවති, භවන්ති ; පචති, පචන්ති ; චරති, චරන්ති ; චින්තයති, චින්තයන්ති ; හොති, හොන්ති ; ගච්ඡති, ගච්ඡන්ති

ඉති ආඛ්‍යාතකප්පෙ දුතියො කණ්ඩො

“භූවාදයො ධාතවො.” කිමත්ථමිදං, භූ ඉච්චෙවමාදයො යෙ සද්දගණා, තෙ ධාතුසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ඉධ පන යදි සන්ධිවජ්ජා සියා, භූවාදයොති වා භුවාදයොති වා භවිතබ්බං; යදිතිවජ්ජා සියා, භූවාදයොති භවිතබ්බං. කුතොයං වකාරොති “යවමදනතරලා චාගමා”ති සන්ධිවසෙනාගතො; සකම්මිකාකම්මිකවසෙන ධාතූනං විප්පකාරතං භූ සත්තායන්ති ඉමිස්සා අකම්මිකත්තා වා ගතිබන්ධනෙ සුතිම්හි සකම්මිකත්තා ආදිසද්දස්ස පකාරත්ථස්සාපි දීපනතො ච භූවාපකාරා ධාතුසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං වා ගතිබන්ධනෙ සුතිම්හි රූපප්පවත්ති දට්ඨබ්බා. සෙසමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨාවුත්තමෙව, උදාහරණම්පි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

සවිසෙසා මුඛමත්තදීපනියං ආඛ්‍යාතකප්පෙ දුතියො පරිච්ඡෙදො

---

460. ක්වචාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො

ආදිභූතානං වණ්ණානං එකස්සරානං ක්වචි ද්වෙභාවො හොති

තිතික්ඛති, ජිගුච්ඡති, තිකිච්ඡති, වීමංසති, බුභුක්ඛති, පිවාසති, දද්දල්ලති, දදාති, ජහාති, චඞ්කමති

ක්වචීති කිමත්ථං? කම්පති, චලති

“ක්වචාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො” කිමත්ථමිදං, ආදිභූතානං වණ්ණානං එකස්සරානං ක්වචි ද්වෙභාවො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තිතික්ඛතීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච තිතික්ඛති, ජිගුච්ඡති තිකිච්ඡති වීමංසති බුභුක්ඛති පිවාසතීතිමානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව දද්දල්ලතීති* දල දිත්තියන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤිස්ස ධාතුස්ස වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනන්තිම්හි කතෙ. තතො “භූවාදිතො අ” ඉච්චනෙන අප්පච්චයං කත්වා ද්විත්ත ආදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා තතො “පරද්වෙභාවො ඨානෙ”ති පරස්ස දකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා සෙසං නෙතබ්බං ඉති රූපං.

තත්ථ “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති දුතියාව සිජ්ඣිස්සති න සිජ්ඣති, එතෙන ඛෙදතමෙව ද්වෙභාවාපජ්ජනතො ඉධ සස්සර

---

* දද්දල්ලතීති, ම

සාවිසෙසතො ච. තෙනෙවිහ අදිවණ්ණානන්ති බහුවචන නිද්දෙසො කතො

දදාතිස්ස දුගුණන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිප්පච්චයෙ කතෙ ඉවිනා මෙහාවෙ ච කතෙ "පුබ්බොබ්භාසො" ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "රස්සො" ති, පුබ්බසරස්ස රස්සෙ කතෙ රූපං. ජහාතිස්ස හා චාගෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිප්පච්චයෙ කතෙ ඉවිනා මෙහාවෙ කතෙ වුත්තනයෙන අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති වත්තමානෙ "හස්ස ජෙ" ති අබ්භාසගතස්ස හකාරස්ස ජාදෙසෙ කතෙ රූපං. චඞ්කමතීති කමු පදවික්ඛෙපෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිප්පච්චයං කත්වා "භුවාදිතො අ" ඉතිඅපච්චයං කත්වා ඉවිනා මෙහාවෙ කතෙ වුත්තනයෙන අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති වත්තමානෙ "කවග්ගස්ස චවග්ගො" ති අබ්භාසගතස්ස කවග්ගස්ස චවග්ගං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො; අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා" ති වත්තමානෙ "නිග්ගහීතං ච" ති අබ්භාසන්තෙ නිග්ගහීතාගමෙ කතෙ රූපං. කම්පති චලතීති කිම්පදස්සනං, තත්ථ ච චලතීති චල කම්පනෙති ධාතුමත්තමෙව විසෙසො, සෙසං සබ්බං වුත්තමෙව

කත්වා “බ්‍රූභූනමාහභූවා පරොක්ඛායං” ති ධාතුස්ස භූවාදෙසං කත්වා “සරලොපො = පෙ = පකති” ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරසරස්ස පකතිභාවඤ්ච කත්වා °නෙතබ්බන්ති තෙ රූපං

462 **රස්සො**

අබ්භාසෙ වත්තමානස්ස සරස්ස රස්සො හොති

දධාති, දදාති, ජහාති

“රස්සො” කිමත්ථිදං, අබ්භාසෙ වත්තමානස්ස සරස්ස රස්සො හොතීති ඤාපනත්ථං. අබ්භාසග්ගහණඤ්චිධානුවත්තනතො, අඤ්ඤො ච විසයො නො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව, උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

463 **දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා**

අබ්භාසගතානං දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා හොන්ති

විච්ඡෙද, බුභුක්ඛති, බභූව, දදාති

“දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා” කිමත්ථිදං, අබ්භාසගතානං දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං අබ්භාසග්ගහණඤ්චිධානුවත්තනතො, අඤ්ඤො ච විසයො නො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

විච්ඡෙදත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච විච්ඡෙදෙති ඡිදි ද්වෙධාකරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිකස්ස වුත්තනයෙන පරොක්ඛාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඅවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා “පුබ්බොබ්භාසො” ති වචනමානෙන ඉමිනා අබ්භාසගතස්ස දුතියස්ස පඨමං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වචනමානෙ* “අඤ්ඤෙසු චා” ති වුද්ධිං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති උත්තමානෙ ‘වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා” ති විනාවං කත්වා නෙතබ්බන්ති තෙ රූපං. ඉතරානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

464 **කවග්ගස්ස චවග්ගො**

අබ්භාසෙ වත්තමානස්ස කවග්ගස්ස චවග්ගො හොති

චිකිච්ඡති, ජිගුච්ඡති, ජිඝච්ඡති, චඞ්කමති, ජිගිංසති ජඞ්ගමති

“කවග්ගස්ස චවග්ගො” කිමත්ථිදං, අබ්භාසෙ වත්තමානස්ස කවග්ගස්ස චවග්ගො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදවිදං අබ්භාසග්ගහණඤ්චිධානුවත්තනතො, අඤ්ඤො ච විසයො නො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව, ජඞ්ගමතීති ගමු ගතිම්හීති ඉමස්ස ලද්ධ ධාතුසඤ්ඤාදිකස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා “භූවාදිතො අ” ඉති පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා “පුබ්බොබ්භාසො” ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තඤ්චාදි ඉමිනා අබ්භාසගතස්ස කවග්ගස්ස චවග්ගං කත්වා පුන

° අඤ්ඤෙච ?

නයෙන "නිග්ගහීතං චෙ" ති නිග්ගහීතාගමං කත්වා නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං

465 **මානකිතානං වතත්තං වා**

මානකිත ඉච්චෙවං තෙසං ධාතූනං අබ්භාසගතානං වකාරතකාරත්තං හොති වා යථාසංඛ්‍යං

වීමංසති, තිකිච්ඡති

වා ති කිමත්ථං? චිකිච්ඡති

"මානකිතානං වතත්තං වා" ති සුත්තමිදං, මානකිත ඉච්චෙවං තෙසං ධාතූනං අබ්භාසගතානං වකාරතකාරාදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. අබ්භාසග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. විකිච්ඡතීති කිත රොගාපනයනෙ ඉතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "තිජගුපකිතමානෙහි ඛඡසා වා" ති ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වාදිස්ස ද්වෙභාවං කත්වා "බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච" ති ධාත්වන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස චකාරං කත්වා ඉධ වාග්ගහණෙන අබ්භාසගතස්ස ධාතුස්ස තත්තමකත්වා වුත්තනයෙන කවග්ගස්ස චවග්ගං කත්වා නෙතබ්බං ඤත්වා චිකිච්ඡසද්දතො "ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං

466. **හස්ස ජො**

හකාරස්ස අබ්භාසෙ වත්තමානස්ස ජො හොති

ජහාති, ජුහති, ජුහොති, ජහාර

"හස්ස ජො" ති සුත්තමිදං, අබ්භාසෙ වත්තමානස්ස හකාරස්ස ජකාරාදෙසො හොතීති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං. අබ්භාසග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ජහාතිච්චාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ජහාතීතිදං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. ජුහවතීති හු දානාදානහබ්‍යප්පදානෙසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනන්තිවිභත්තිං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉති අප්පච්චයං කත්වා "ක්වචාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො" ති ද්වෙභාවං කත්වා වුත්තනයෙන පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති වත්තමානෙ ඉමිනා හකාරස්ස ජකාරං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති අධිකිච්ච "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති ධාත්වන්තස්ස උවණ්ණස්ස ලසඤ්ඤං කත්වා "ඣලානමියුවා සරෙ වා" ති වත්තමානෙ "යවකාරා ච" ති ලස්ස වකාරං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. ජුහොතීති එත්ථ "ලොපඤ්චෙත්තමකාරො" ති අප්පච්චයස්ස ලොපො ච "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති අධිකිච්ච "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිකරණඤ්ච විසෙසො, ජහාරෙති හර හරණෙ ඉච්චස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන පරොක්ඛාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනං අවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන ආදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති වත්තමානෙ ඉමිනා හකා

රස්සජකාරං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු චා"ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

467. **අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා.**

අබ්භාසස්ස අන්තස්ස ඉවණ්ණො හොති අකාරො වා යථාසඞ්ඛ්‍යං

ජිගුච්ඡති, පිවාසති, වීමංසති, ජිඝච්ඡති, බභූව, දධාති

වාති කිමත්ථං? බුභුක්ඛති

"අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා." කිමත්ථමිදං, අබ්භාසන්තස්ස ඉවණ්ණො ච අකාරො ච හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අබ්භාසග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

468. **නිග්ගහීතඤ්ච**

අබ්භාසස්ස අන්තෙ නිග්ගහීතාගමො හොති වා

චඞ්කමති, චඤ්චලති, ජඞ්ගමති

වාති කිමත්ථං? පිවාසති, දද්දල්ලති

"නිග්ගහීතඤ්ච" කිමත්ථමිදං, අබ්භාසන්තෙ නිග්ගහීතාගමො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං අබ්භාසග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, චග්ගහණං අන්තග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

චඞ්කමතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච චඞ්කමතීති* හෙට්ඨා වුත්තමෙව චඤ්චලතීති චල කම්පනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනන්තිවිභත්තිං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො, අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා"ති වත්තමානෙ ඉමිනා අබ්භාසන්තෙ නිග්ගහීතාගමං කත්වා වුත්තනයෙන වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං සෙසමුදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

469 **තතො පාමානානං වාමං සෙසු**

තතො අබ්භාසතො පාමානානං ධාතූනං වාමං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං සප්පච්චයෙ පරෙ

පිවාසති, වීමංසති

"තතො පාමානානං වාමං සෙසු." කිමත්ථමිදං, තතො අබ්භාසතො පරානං පාමානානං ධාතූනං වාමං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති සප්පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අබ්භාසග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සෙති වත්තබ්බෙ එවමකත්වා බහුවචනනිද්දෙසො "තිජගුපකිතමානෙහි ඛඡසා වා; ගුපසසහරසුපාදීහි තුමිච්ඡත්ථෙසු ච"ති සුත්තද්වයෙ විහිතසප්පච්චයභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. එතම්හිපි වා

* ජඞ්ගමති, ම

වත්තබ්බෙ බහුවචනනිද්දෙසො වචනවිපල්ලාසවසෙන පුජ්ජතෙ වාති සුත්තත්ථොතිපි දට්ඨබ්බං උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

470 ඨා තිට්ඨො

ඨා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස තිට්ඨාදෙසො හොති වා
තිට්ඨති, තිට්ඨතු, තිට්ඨෙය්‍ය, තිට්ඨෙය්‍යුං
වාති කිමත්ථං? ඨාති

"ඨා තිට්ඨො" කිමත්ථමිදං, ඨා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස තිට්ඨාදෙසො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. විපදමිදං වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

තිට්ඨතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච තිට්ඨතීති ඨා ගතිනිවුත්තිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ඨාධාතුස්ස තිට්ඨාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරානි තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන සත්තමිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනබහුවචනඑය්‍යඑය්‍යුංවිභත්තියො කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස තිට්ඨාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. කිමුදාහරණං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

471 පා පිබො

පා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස පිබාදෙසො හොති වා
පිබති, පිබතු, පිබෙය්‍ය පිබෙය්‍යුං
වාති කිමත්ථං? පාති

"පා පිබො" කිමත්ථමිදං, පා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස පිබාදෙසො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

පිබතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පිබතීති පා පානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා"ති වත්තමානෙ ඉමිනා ධාතුස්ස පිබාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව කිමුදාහරණම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

472. ඤාස්ස ජාජනා

ඤා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ජාජනා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති වා
ජානාති, ජානෙය්‍ය, ජානියා, ජඤ්ඤා, නායති
වාති කිමත්ථං? විඤ්ඤායති

"ඤාස්ස ජාජනා" කිමත්ථමිදං, ඤා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ජාජනා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. විපදමිදං වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ජානාතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ජානාතීති ඤා අවබොධනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙක

වචනතිවිභත්තිං කත්වා "සඨා සත්තාරි වෙ" ති වත්තමානෙ "කියා දිතො නා" ති නාපච්චයං කත්වා "අකතාසීවණ්ණක්කාරෙ වා" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ධාතුස්ස ජාදෙසෙ කතෙ රූපං ජානෙය්‍යාති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන සත්තමිපරස්සපදපඨමපුරිසෙක වචනඑය්‍යවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන නාපච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස ජාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ජානියාති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන එය්‍යවිභත්තිං කත්වා නාපච්චයං ච කත්වා "ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා" ති වත්ත මානෙ "එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා වා" ති එය්‍යස්ස ඉයාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස ජාදෙසෙ කතෙ රූපං ජඤ්ඤාති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන එය්‍යවිභ ත්තිං කත්වා නාපච්චයඤ්ච කත්වා "එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා වා" ති එය්‍යස්ස ඤාදෙසං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස ජංආදෙසං කත්වා "ජරම රානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා වා" ති වත්ත මානෙ "නාස්ස ලොපො යකාරත්තං" ති නාපච්චයස්ස ලොපං කත්වා "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං" ති වත්තමානෙ "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තාදිම්හි කතෙ රූපං නාය තීති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරි සෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා නාපච්චයඤ්ච කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස නාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන "නාස්ස ලොපො යකාරත්තං" ති නාපච්චයස්ස යකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං

473 දිසස්ස පස්සදිස්සදක්ඛා වා

දිස ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස පස්සදිස්සදක්ඛ ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති වා

පස්සති, දිස්සති, දක්ඛති අද්දක්ඛ

වාති කිමත්ථං? අද්දස

"දිසස්ස පස්සදිස්සදක්ඛා වා" ති කිමත්ථමිදං, දිසස්ස ධාතුස්ස පස්සදිස්සදක්ඛා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති සුත්ත ත්ථං තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

පස්සතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පස්සති දිස්සති දක්ඛතීති මෙසං දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස දිසස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස පස්සදිස්සදක්ඛාදෙසෙ කතෙ රූපානි අද්දක්ඛාති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන හීයත්තනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචන අවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස දක්ඛාදෙසං කත්වා "ක්වචි ධාතු විභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වත්තමා නෙ "අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු" ති ධාත්වා දිම්හි අකාරාගමං කත්වා "පරවෙභාවො ඨානෙ" ති දකාරස්ස වෙභාවං කත්වා "සරලොපො =මෙ= පකති" ති සරලොපං කත්වා තෙනෙව පකතිභාවෙ සම්පත්තෙ, තස්සෙව පකතිය්‍යාභණ්ණපාතතා

තතා* "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු චා" ති අන්තසරස්ස රස්සං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

අද්දසාති කිමුදාහරණං, තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස අනන්තරෙ වුත්තනයෙන අවිභත්තිං කත්වා වාග්ගහණෙන ධාතුස්සිමිනා ආදෙසෙ අකත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා චෙ" ති ධාතුගතස්ස ඉකාරස්ස අකාරං කත්වා වුත්තනයෙන දකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා අන්තසරස්ස ච රස්සාදිම්හි කතෙ රූපං.

474. **බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච.**

බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස ධාතුස්ස චො හොති වා ඡප්පච්චයෙ පරෙ.

ජිගුච්ඡති, තිකිච්ඡති, ජිඝච්ඡති.

"බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච" කිමත්ථමිදං, ධාත්වන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චකාරාදෙසො හොති ඡප්පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං. අනෙකත්ථා හි නිපාතාති.† උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

475 **කො ඛෙ ච.**

බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස ධාතුස්ස කො හොති ඛප්පච්චයෙ පරෙ.

තිතික්ඛති, බුභුක්ඛති.

"කො ඛෙ ච" කිමත්ථමිදං, ධාතුස්ස අන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස කකාරාදෙසො හොති ඛප්පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. බ්‍යඤ්ජනන්තග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං. තත්ථ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

476. **හරස්ස ගිං සෙ**

හර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්සෙව ගිංආදෙසො හොති සප්පච්චයෙ පරෙ.

ජිගිංසති.

"හරස්ස ගිං සෙ" කිමත්ථමිදං, හර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්සෙව ගිංආදෙසො හොති සප්පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. උදාහරණං හෙට්ඨාවුත්තමෙව..

477. **බ්‍රූභූනමාහභූවා පරොක්ඛායං.**

බ්‍රූ භූ ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං ආහභූව ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං පරොක්ඛායං විභත්තියං.

ආහ, ආහු, බභූව, බභූවු.

පරොක්ඛායමිති කිමත්ථං? අබ්‍රවුං.

"බ්‍රූභූනමාහභූවා පරොක්ඛායං." කිමත්ථමිදං, බ්‍රූ භූ ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං ආහ භූව ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති පරොක්ඛායං,

---

* පකතිගහණකරණාකතා, ම   † නිපාතානාති, සී:

විභත්තීසූති සුත්තත්ථං තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අහුවාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච අහුවාති භූ සත්තායන්ති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන පරොක්ඛාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඅවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස අහුවාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. අහුවු ඒව ච බහුවචනකරණමෙව විසෙසො. බභූවාති භූ සත්තායන්ති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන පරොක්ඛාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඅවිභත්තිං කත්වා "ඛවාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො"ති ද්වෙභාවං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො"ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා"ති අබ්භාසන්තස්ස අකාරං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො"ති වත්තමානෙ "දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා"ති අබ්භාසගතස්ස චතුත්ථස්ස තතියං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස භුවාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරස්මිං බහුවචනකරණමෙව විසෙසො

අබ්භුවුන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන භූ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස වුත්තනයෙන අජ්ජතනිපරස්සපදපඨමපුරිසබහුවචනඋංවිභත්තිං කත්වා පරොක්ඛාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "අකාරාගමො හිය්‍යත්තනජ්ජතනිකාලාතිපත්තීසු"ති අකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වත්තමානෙ "අ ඤ්ඤෙසු ච"ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ"ති ඔකාරස්ස අවාදෙසෙ කතෙ රූපං

478. ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු

ගමු ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තො මකාරො ච්ඡො හොති වා සබ්බාසු පච්චයවිභත්තීසු.

ගච්ඡමානො—ගච්ඡන්තො, ගච්ඡති—ගමෙති, ගච්ඡතු—ගමෙතු, ගච්ඡෙය්‍ය—ගමෙය්‍ය, අගච්ඡා—අගමා, අගච්ඡි—අගමි, ගච්ඡිස්සති ගමිස්සති, අගච්ඡිස්සා—අගමිස්සා, ගච්ඡීයති, ගමීයති.

ගමිස්සන්තෙති කිමත්ථං? ඉච්ඡති.

"ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" සුත්තමිදං, ගමු ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තො ච්ඡො හොති විකප්පෙන සබ්බාසු පච්චයවිභත්තීසූති සුත්තත්ථං. පඤ්චපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගච්ඡමානොතාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච ගච්ඡමානො ගච්ඡන්තොති ගමු ගතිම්හීති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තූනත්වානත්වා වා"ති වත්තමානෙ "වත්තමානෙ මානන්තා"ති මානඅන්තප්පච්චයෙ කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉති අප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන නාමංව කත්වා සුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපානි. ගච්ඡතීති වුත්තනයෙන "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ"ති වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන අප්පච්චයඤ්ච කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං

වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන තෙසෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා අප්පච්චයඤ්ච කත්වා වාග්ගහණෙනිමිනා ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසමකත්වා "ලොපඤ්චෙත්තමකාරො"ති අකාරසෙසතොත කතෙ රූපං ගච්ඡතූති එත්ථ "ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී"ති පඤ්චමීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතුවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව ගච්ඡෙය්‍යාති එත්ථ වුත්තනයෙන "අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු සත්තමී"ති සත්තමීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඑය්‍යාවිභත්තිං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිකරණමෙව විසෙසො ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව අගච්ඡාති එත්ථ වත්තනයෙන "හීයොප්පභුති පච්චක්ඛෙ හීයත්තනී'ති හීයත්තනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනආවිභත්තිං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච"ති වත්තමානෙ "අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු"ති අකාරාගමකරණමෙව විසෙසො ඉතරං වාග්ගහණඵලං අගච්ඡීති එත්ථ වුත්තනයෙන සමීපෙජ්ජතනී'ති අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඊවිභත්තිං කත්වා "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච"ති උත්තරරස්සකරණමෙව විසෙසො ඉතරං වාග්ගහණඵලං ගච්ඡිස්සතීති එත්ථ වුත්තනයෙන "අනාගතෙ භවිස්සන්ති"ති භවිස්සන්තිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනස්සතිවිභත්තිං කත්වා "හීයත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුක'න්ති වුත්තත්තා 'න සබ්බධාතුකා අසබ්බධාතුකා'ති අසබ්බධාතුකත්තමාගමම "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි'ති ඉකාරාගමකරණමෙව විසෙසො ඉතරං වාග්ගහණඵලං අගච්ඡිස්සාති එත්ථ වුත්තනයෙන "ක්‍රියාතිපන්නෙතීතෙ කාලාතිපත්ති"ති කාලාතිපත්තිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනස්සාවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො ඉතරං වාග්ගහණඵලං

ඉච්ඡතීති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ඉසු ඉච්ඡාකන්තීසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා ගමිනො අභාවා ඉමිනා ආදෙසමකත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා "ඉසුයමූනමන්තො ච්ඡො වා" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

479 වචස්සජ්ජතනිම්හිමකාරො ඔ

වච ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අකාරො ඔත්තමාපජ්ජතෙ අජ්ජතනිම්හි

අවොච, අවොචුං

අජ්ජතනිම්හීති කිමත්ථං? අවච, අවචු

"වචස්සජ්ජතනිම්හිමකාරො ඔ" ඉමස්සත්ථො, වච ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අකාරො ඔත්තමාපජ්ජතෙ අජ්ජතනිම්හි විභත්තිම්හීති සූපනත්ථං චතුප්පදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අවොච අවොචුන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච අවොචාති වච වියත්තියං

වාචායං· ච පරිභාසතෙති දිතනමජ්ඣෙදතරස්ස වුත්තනයෙන අජ්ජතනිඅත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනආවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුගතස්ස අකාරස්සොකාරං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වත්තමානෙ "අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු" ති අකාරාගමං කත්වා "ක්වචා දිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති උත්තරරස්සං කත්වා නෙතබ්බං ඊතෙ රූපං. ඉතරස්මිං අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිස බහුවචනඋංවිභත්තිකරණම උත්තරරස්සාභාවො ච විසෙසො

අච්ච අච්චුං තිමුදාහරණානි, තත්ථ ච අච්චාති තසෙච ධාතුස්ස වුත්තනයෙන හීයත්තනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනආවිභත්තිං කත්වා අජ්ජතනීවිභත්තියාභාවා ඉමිනා ධාතුස්සකාරස්සොකාරම කත්වා වුත්තනයෙන උත්තරරස්සං කත්වා ධාත්වාදිම්හාකාරාගමං ච කත්වා නෙතබ්බං ඊතෙ රූපං. ඉතරස්මිං බහුවචනඋංවිභත්තිකරණම උත්තරරස්සාභාවො ච විසෙසො

480 අකාරෙ දීඝං හිම්මෙසු

අකාරෙ දීඝමාපජ්ජතෙ හිම්මි ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසු

ගච්ඡාහි, ගච්ඡාමි, ගච්ඡාම, ගච්ඡාමෙත

විකාරග්ගහණෙන හිවිභත්තිම්හි අකාරෙ ක්වචි න දීඝමාපජ්ජතෙ

ගච්ඡහි

"අකාරෙ දීඝං හිම්මෙසු" තිමත්ථමිදං, අකාරෙ දීඝමාපජ්ජතෙ* හිම්මි ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසූති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ගච්ඡාහීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගච්ඡාහීති ගමු ගතිම්හීති මස්ස වුත්තනයෙන පඤ්චමීමජ්ඣිමපුරිසෙකවචනහිවිභත්තිං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා "ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා ඉමිනා අකාරස්ස දීඝාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි ච තසෙච ධාතුස්ස වත්තමාන පරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනබහුවචනානි වා පඤ්චමීපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනබහුවචනානි වා කත්වා වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි. ගච්ඡාමෙහෙති තසෙච ධාතුස්ස වත්තමාන අත්තනොපදුත්තමපුරිසබහුවචනම්හෙවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන අප්පච්චයං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසඤ්ච කත්වා ඉධාපිමකාරස්ස උපලබ්භනතො ඉමිනා අකාරස්ස දීඝාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඉධ පන ගච්ඡාමීති එත්ථ මිවිභත්තිම්හි මකාරස්සුපලබ්භනතො අකත්තබ්බම්පි විකාරග්ගහණං පයොජනන්තරනිදස්සනත්ථං කතන්ති දට්ඨබ්බං, තෙනාහ විකාරග්ගහණෙන හිවිභත්තිම්හි අකාරෙ ක්වචි න දීඝමාපජ්ජතෙති, පකතිහෙසාචරියානං, තත්ථ තත්ථ සඤ්ඤාධිකතො අත්ථාධිකනිදස්සනං. ගච්ඡහීති එත්ථ පන දීඝාභාවොව විසෙසො

---

* දීඝමාපජ්ජතෙ විකප්පෙන සී

481. හි ලොපං වා
හිවිභත්ති ලොපමාපජ්ජතෙ වා
ගච්ඡ—ගච්ඡාහි, ගම—ගමෙහි, ගමය—ගමයාහි.
හීති කිමත්ථං? ගච්ඡති, ගමයති

"හි ලොපං වා." කිමත්ථමිදං, හිවිභත්ති ලොපමාපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ගච්ඡතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ වාදිම්හි යෙව සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. ගමූති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස වුත්තනයෙන හිවිභත්තිං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා හිවිභත්තිස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං ඉතරං ව්‍යාඛ්‍යානප්ඵලං, තත්ථ හිවිභත්තිනො ලොපාභාවො ච "ලොපං චෙත්තමකාරො"ති අකාරස්සෙත්තකරණඤ්ච විසෙසො. ගමයාහි තස්සෙව ධාතුස්ස යො කොචි ගච්ඡති, තමඤ්ඤො ගච්ඡ ගච්ඡාහීච්චෙවං බ්‍රවීති. ගච්ඡන්තං වා පයොජයතීත්‍යත්ථෙ "ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ"ති ණයප්පච්චයං කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං"ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වුද්ධිම්හි සම්පත්තෙ ඝටාදිපක්ඛිත්තෙන "ඝටාදීනං වා"ති එත්ථ වාගහණෙන වුද්ධිමකත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ගමයඉච්චතො "ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො"ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපාතිපදිකසඞ්ඝ වුත්තනයෙන පඤ්චමිමජ්ඣිමපුරිසෙකවචනහිවිභත්තිං කත්වා තස්සෙවිනා ලොපෙ කතෙ රූපං ඉතරං ව්‍යාඛ්‍යානප්ඵලං, තත්ථ ච ලොපාභාවො ච "අකාරෙ දීඝං හිමිමෙසූ"ති දීඝකරණඤ්ච විසෙසො, කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

482. හොතිස්සරෙහොහෙ භවිස්සන්තිම්හි ස්සස්ස ච.
හූ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සරො එහඔහඑත්තමාපජ්ජතෙ භවිස්සන්තිම්හි විභත්තිම්හි, ස්සස්ස ච ලොපො හොති වා.

හෙහිති, හෙහින්ති, හොහිති, හොහින්ති; හෙති, හෙන්ති, හෙහිස්සති, හෙහිස්සන්ති, හොහිස්සති, හොහිස්සන්ති, හෙස්සති, හෙස්සන්ති
හූති කිමත්ථං? භවිස්සති, භවිස්සන්ති
භවිස්සන්තිම්හීති කිමත්ථං? හොති

"හොතිස්සරෙහොහෙ භවිස්සන්තිම්හි ස්සස්ස ච." කිමත්ථමිදං, හූ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සරො එහොහෙත්තමාපජ්ජතෙ භවිස්සන්තිම්හි, ස්සස්ස ච ලොපො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. හොති සරෙති එකං පදං, එහොහෙති එකං, භවිස්සන්තිම්හීති එකං, ස්සස්සාති එකං, ච ඉති එකන්ති පඤ්චපදමිදං. ලොපාභාවඤ්ච වාගහණඤ්ච විකප්පෙන, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. හොතිස්ස සරො = හොති සරො, එහ ච ඔහ ච එ ච = එහොහෙ. ව්‍යාඛ්‍යානංලො [illegible]. [illegible]

හෙහිතීත්‍යාදීති උදාහරණානි, තත්‍ථ ච හෙහිතීත්‍යාදීනං චතුන්නං* හූ සත්තායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස වුත්තනයෙන භවිස්සන්තිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනබහුවචනස්සන්තිස්සන්තිවිභත්තියො කත්වා “හි ලොපං වා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස සරස්ස එහඑභාදෙසං කත්වා සකාරවණ්ණස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන “ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි” ති ඉකාරාගමං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි ඉතරානි ච වුත්තනයෙනෙව, ධාත්වන්තස්ස එහාදෙසො ඉකාරාගමාභාවො ච විසෙසො ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි, තත්‍ථ ච සකාරවණ්ණස්ස ලොපාභාවොව විසෙසො

භවිස්සති භවිස්සන්තීති කිමුදාහරණානි, තෙසම්පන භූ සත්තායම්තිමස්ස වුත්තනයෙන ස්සතිස්සන්තිවිභත්තියො කත්වා හොතිස්සාභාවා ඉමිනා වුත්තවිධානමකත්වා වුත්තනයෙනිකාරාගමං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා “ඔ අව සරෙ” ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපානි හොතීතිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන භූ සත්තායම්තිමස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිඤ්ච කත්වා “ලොපං චෙත්තමකාරෙ” ති අකාරස්ස ලොපෙ කතෙ නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

483 කරස්ස සප්පච්චයස්ස කාහො

කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සප්පච්චයස්ස කාහාදෙසො හොති වා භවිස්සන්තිවිභත්තිම්හි, ස්සස්ස ච නිච්චං ලොපො හොති

කාහති—කාහිති, කාහසි—කාහිසි, කාහාමි, කාහාම

වාති කිමත්‍ථං? කරිස්සති, කරිස්සන්ති

සප්පච්චයග්ගහණෙන අඤ්ඤත්‍ථපි භවිස්සන්තියා විභත්තියා ඛාමිඛාම ඡාමිඡාම ඉච්චාදයො ආදෙසා හොන්ති

වක්ඛාමි, වක්ඛාම, වච්ඡාමි, වච්ඡාම, වසාමි, වසාම

ඉති ආඛ්‍යාතකප්පෙ තතියො කණ්ඩො

“කරස්ස සප්පච්චයස්ස කාහො” කිමත්‍ථමිදං, කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සප්පච්චයස්ස කාහාදෙසො හොති, සකාරවණ්ණස්ස ච ලොපො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්‍ථං. තිපදමිදං. වාග්ගහණඤ්ච ලොපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්‍ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. භවිස්සන්තිග්ගහණානුවත්තනතො සප්පච්චයග්ගහණෙන විනා විඤ්ඤායමානෙපි සප්පච්චයතො ඉධ සප්පච්චයග්ගහණකරණෙ පයොජනං දස්සෙන්තො සප්පච්චයග්ගහණෙනාති ආදිමාහ

* හාදීයි චතාරි, සී

කාහතිත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච කාහතීති කර කරණෙති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන භවිස්සන්ති පරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනස්සන්තිවිභත්තිං කත්වා "හි ලොපං වා, හොතිස්සරෙහාෙහ භවිස්සන්තිම්හි ස්සස්ස චා" ති වත්තමානෙන ඉමිනා කරස්ස කාහාදෙසං කත්වා සකාරවයස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං කාහිතීති එත්ථ "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමොච සරලොපපකතිභාවො ච විසෙසො ඉතරෙසු වීසු භවිස්සන්තිපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසෙකවචනස්සසිවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො කාහාමි කාහාමාති තථෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන භවිස්සන්තිපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනබහුවචනස්සාමිස්සාමවිභත්තියො කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස කාහාදෙසං කත්වා සකාරවයස්ස ච ලොපං කත්වා "අකාරො දීඝං හිමිමෙසු" ති අකාරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපානි

ක්මුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව, වක්ඛාමීත්‍යාදීනි සප්පච්චයගහණඵලානි, තත්‍ථ ච වක්ඛාමි වක්ඛාමාති වච වියත්තියං වාචායං වච පරිභාසනෙති චිත්තමඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙන ස්සාමිස්සාම විභත්තියො කත්වා ඉධ සප්පච්චයගහණෙන විභත්තීනං ඛාමිඛාමාදෙසෙ කත්වා "බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු චා" ති වත්තමානෙ "කො ඛෙ ච" ති ධාත්වන්තස්ස කකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපානි වච්ඡාමීති වස නිවාසෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන ස්සාමිවිභත්තිං කත්වා ත්‍යා ඡාමිය දෙසං කත්වා "බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු චා' ති ධාත්වන්තස්ස චකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං ආඛ්‍යාතකප්පෙ තතියො පරිච්ඡෙදො

---

484 දදන්තස්සං මිමෙසු

ද ඉච්චෙවමන්තස්ස ධාතුස්ස අන්තස්ස අං හොති වා මිමෙසු

දම්මි, දම්ම

"දදන්තස්සං මිමෙසු" කිමත්ථමිදං, ද ඉච්චෙවමන්තස්ස ධාතුස්ස අන්තස්ස අං හොති වා මිමෙසු විභත්තිසුත්තීති ඤාපනත්ථං. කිපදමිදං අනුත්‍ථො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

දම්මි දම්මාති උදාහරණානි, තෙසං ද දානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනබහුවචනමිමවිභත්තියො කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස අංආදෙසං කත්වා "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං" ති වත්තමානෙ "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපානි

485 අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ

අසංයොගන්තස්ස ධාතුස්ස කාරිතෙ වුද්ධි හොති

කාරෙති, කාරෙන්ති, කාරයති, කාරයන්ති, කාරාපෙති, කාරාපෙන්ති, කාරාපයති කාරාපයන්ති

අසංයොගන්තස්සාති කිමත්ථං? චින්තයති, මන්තයති

“අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ.” කිමත්ථමිදං, අසංයොගන්තස්ස ධාතුස්ස කාරිතෙ වුද්ධි හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

කාරෙතීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කාරෙතීති කර කරණෙති මස්ස යො කොචි කරොති තමඤ්ඤො කරොති කරොහි ඉච්චෙවං බ්‍රවීති වා: කරොන්තං පයොජයතීත්‍යත්ථෙ “ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ” ති ණෙපච්චයං කත්වා තස්ස ච කාරිතසඤ්ඤං කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා ඉමිනා ධාතුගතස්ස අරස්ස වුද්ධිං කත්වා තස්සාපාතිසම්පත්ත සඞ්ඛ “අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධී” ති වුත්තත්තා අකාරස්සාකාරං කත්වා “ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො” ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපාතිසම්පත්තසඞ්ඛ්‍ය වුත්තනයෙන “වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ” ති වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි ණයණාපෙණාපයපච්චයන්තානි, තානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

චින්තයතීති මන්තයතීති කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච චින්තයතීති චින්ත චින්තායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා “යථා කත්තරි ච” ති වත්තමානෙ “චුරාදිතො ණෙණයා” ති ණයපච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති තස්ස ච කාරිතසඤ්ඤං කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා සංයොගන්තත්තා ඉමිනා වුද්ධිමකත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ඉතරං මන්ත ගුත්ත භාසනෙතිමස්ස රූපං.

486. ඝටාදීනං වා

ඝටාදීනං ධාතූනං අසංයොගන්තානං වුද්ධි හොති වා කාරිතෙ.

ඝාටෙති—ඝටෙති, ඝාටයති—ඝටයති, ඝාටාපෙති—ඝටාපෙති, ඝාටාපයති—ඝටාපයති; ගාමෙති—ගමෙති, ගාමයති—ගමයති, ගාමාපෙති—ගමාපෙති, ගාමාපයති—ගමාපයති

ඝටාදීනමිති කිමත්ථං? කාරෙති.

“ඝටාදීනං වා.” කිමත්ථමිදං, ඝටාදීනං ධාතූනං අසංයොගන්තානං විකප්පෙන වුද්ධි හොති කාරිතෙති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අනන්තරසුත්තම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ආකතිගණොයං.

ඝාටෙතීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඝාටෙතීති ඝට චෙට්ඨායමිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කාරෙතීති එත්ථ වුත්තනයෙන ණෙපච්චයාදිං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා වුද්ධිං කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි තීණි ණයණාපෙණාපයපච්චයන්තානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. ඉතරානි චත්තාරි වාග්ගහණඵලානි. ඉතරානි චත්තාරි ගමු ගතිම්හීති මස්ස රූපානි. තානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

487. අඤ්ඤෙසු ච.

අඤ්ඤෙසු පච්චයෙසු සබ්බෙසං ධාතූනං අසංයොගන්තානං වුද්ධි හොති.

ජයති, හොති, භවති.

චසද්දග්ගහණෙන ණුප්පච්චයස්සාපි වුද්ධි හොති.

අභිසුණොති, අභිසුණන්ති, සංවුණොති, සංවුණන්ති

“අඤ්ඤෙසු ච.” කිමත්ථමිදං, අඤ්ඤෙසු ච පච්චයෙසු අසංයොගන්තානං ධාතූනං වුද්ධි හොතීති ඤාපනත්ථං. විසදමිදං. අසංයොගන්තග්ගහණඤ්ච වුද්ධිනානත්තඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤො පුබ්බෙ වුත්තෙ ඤෙව චග්ගහණඵලං සඞ්ගමෙව වත්තබ්බං.

ජයතීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ජයතීති ජි ජයෙතිමස්ස ලව ධාතුස්සාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙක වචනතිවිභත්තිං කත්වා “භූවාදිතො අ” ඉති අප්පච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙන ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා “ඔ අව සරෙ” ති අපිකිච්ච “එ අයා” ති එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං ඉති රූපං හොතීති භූ සත්තාය මිතිමස්ස රූපං. “ලොපඤ්චෙත්තමකාරො” ති අප්පච්චයස්ස ලොපො චෙත්ථ විසෙසො. භවතීති එත්ථ අප්පච්චයස්ස ලොපාභාවො ච “ඔ අව සරෙ” ති ඔකාරස්ස අවාදෙසො ච විසෙසො. අභිසුණොතීති චග්ගහණඵලං තත්ථ පන අභිපුබ්බස්ස සු සවණෙතිමස්ස ලව ධාතුස්සාදිස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා “සථා කත්තරි චෙ” ති වත්තමානෙ “ස්වාදිතො ණුණාඋණා චෙ” ති ණුප්පච්චයං කත්වා ඉධ චග්ගහණෙන ණුප්පච්චයන්තස්ස* සරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං ඉති රූපං

488. ගුහදුසානං දීඝං

ගුහ දුස ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං සරෙ දීඝමාපජ්ජතෙ කාරිතෙ

ගූහයති, දූසයති

“ගුහදුසානං දීඝං.” කිමත්ථමිදං, ගුහ දුස ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං සරෙ දීඝමාපජ්ජතෙ කාරිතෙති ඤාපනත්ථං. විසදමිදං. කාරිතග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො ච වියාසො ච පුබ්බෙ වුත්තනයෙව.

ගූහයති දූසයතීති උදාහරණානි, තත්ථ ච ගූහයතීති ගුහ සංවරණෙතිමස්ස ලවධාතුස්සාදිස්ස පෙ තොව ගූහයති තම්පෙ ... සංහාරෙතබ්බං “ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ” ති ණෙප්පච්චයං කත්වා තස්ස කාරිතසඤ්ඤඤ්ච කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිම්හි සම්පත්තෙ තදපවාද ඉමෙවිමාවිධිවා ඊතො ධාතුනා සරස්ස දීඝං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා “ධාතුස්ස

ච්චයෙහි විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං දුස අප්පිතිම්හිතිම්හස්ස රූපං, තං වුත්තසදිසමෙව.

489. **වචවසවහාදීනමුකාරො වස්ස යෙ.**

වචවසවහ* ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං වකාරස්ස උකාරො හොති යප්පච්චයෙ පරෙ.

උච්චතෙ, වුච්චති, වුස්සති, වුය්හති.

"වචවසවහාදීනමුකාරො වස්ස යෙ." තිමත්ථිදං, වචවසවහ ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං වකාරස්ස උකාරො හොති යප්පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

උච්චතෙතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච උච්චතෙති වච බ්‍යත්තියං වාචායං: වච පරිභාසනෙති එතෙසමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති යප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාත්වාදිස්ස වකාරස්ස උකාරං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො; තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සා" ති වත්තමානෙ "පුබ්බරූපං ච" ති යකාරස්ස පුබ්බරූපං කත්වා වා: "භාවකම්මෙසු යො" ති වත්තමානෙ "තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සා" ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති තස්ස* ද්වෙභාවං කත්වා වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. වුච්චතීති එත්ථ "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති වත්තමානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති වා: "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වා ධාත්වාදිම්හි වකාරාගමො ච "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වත්තමානෙ "අත්තනොපදානි පරස්සපදත්තං" ති අත්තනොපදස්ස පරස්සපදත්තකරණඤ්ච විසෙසො. වුස්සතීති වස නිවාසෙතිම්හස්ස ලද්ධ ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචන තෙවිභත්තිං කත්වා යප්පච්චයස්ස වුත්තනයෙන පුබ්බරූපඤ්ච කත්වා ඉමිනා වකාරස්ස උකාරං කත්වා ධාත්වාදිම්හි වකාරාගමං කත්වා අත්තනොපදස්ස පරස්සපදත්තං කතෙ රූපං. වුය්හතීති වහ පාපුණෙතිම්හස්ස පුබ්බරූපත්තකරණාභාවො ච "හවිපරියයො ලො වා" ති හකාරස්ස ච පරිවත්තනමෙවෙත්ථ විසෙසො.†

490. **හවිපරියයො ලො වා.**

හකාරස්ස විපරියයො හොති යප්පච්චයෙ පරෙ, යප්පච්චයස්ස ච ලො හොති වා.

වුල්හතෙ, වුය්හති

"හවිපරියයො ලො වා." තිමත්ථිදං, හවිපරියයො හොති යප්පච්චයම්හි පරෙ, යකාරස්ස ච ලො හොති විකප්පෙනාති ඤාප

---

* චකාරස්ස, සී † කාසකං, සී

නත්ථං. තිපදමිදං යගායණිම්හානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව ඉධ කිඤ්චාපි ළාදෙසස්ස ඨානනියමො නත්ථි, තථාපි යප්පච්චයස්සෙව හොතීති දට්ඨබ්බං, එවඤ්ච සති පයොගසිද්ධිනතො, පයොගසිද්ධියා සුත්තොපදෙසතො ච, වුළ්හති වුය්හතීති උදාහරණානි, තත්ථ ච වුළ්හතීති වහ පාපුණනෙති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානන්තතො පදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො"ති යප්පච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා හකාරං පරිවත්තෙත්වා යකාරස්ස ච ළකාරාදෙසං කත්වා "වචවසවහාදීනමුකාරො වස්ස යෙ"ති වකාරස්ස උකාරං කත්වා සෙසං වුත්තනයෙන ධාත්වාදිම්හි වකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං ගීතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තත්ථ ච යකාරස්ස ළකාරාදෙසාභාවොව විසෙසො

491 **ගහස්ස ඝෙ ප්පෙ**

ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්සෙව ඝෙකාරො හොති ප්පප්පච්චයෙ පරෙ

ඝෙප්පති

"ගහස්ස ඝෙ ප්පෙ." තිමත්ථමිදං, ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ඝෙකාරො හොති ප්පප්පච්චයෙ පරෙති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං අඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ඝෙප්පතීති ගහ උපාදානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "සථා කත්තරි ණෙ"ති වත්තමානෙ "ගහාදිතො ප්පණ්හා"ති ප්පප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ගහස්ස ඝෙකාරෙ කතෙ රූපං

492 **හලොපො ණ්හාම්හි**

ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස හකාරස්ස ලොපො හොති ණ්හාප්පච්චයෙ පරෙ

ගණ්හාති

"හලොපො ණ්හාම්හි" තිමත්ථමිදං, ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස හකාරස්ස ලොපො හොති ණ්හාප්පච්චයස්මිං පරෙති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. ගහස්සාහණිම්හානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව ගණ්හාතීති ගහ උපාදානෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා අනන්තරෙ වුත්තනයෙන ණ්හාප්පච්චයඤ්ච කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා ධාත්වන්තස්ස හකාරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං.

493. **කරස්ස කාසත්තමජ්ජතනිම්හි**

කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්ස කාසත්තං හොති වා අජ්ජතනිම්හි විභත්තිම්හි

අකාසි අකාසුං, අකරි, අකරුං.

අහොසීති භාවනිද්දෙසෙන අඤ්ඤස්සාපි සාගමො හොති

අහොසි, අදසි

“කරස්ස කාසත්තමජ්ජතනිම්හි” කිමත්ථමිදං, කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස කාසත්තං හොති අජ්ජතනිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං මණ්ඩූකගතිවසෙන වාග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අකාසි අකාසුන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච අකාසීති කර කරණෙති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “කාලෙ, අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛාතීතෙ, හියොප්පභුති පච්චක්ඛෙ හියත්තනී’ ති වත්තමානෙ “සම්පෙජ්ජතනී” ති අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනීවිභත්තිං කත්වා “භවිපරියයො ලො වා’ ති වත්තමානෙ ඉමිනා කරස්ස කාසාදෙසං කත්වා “ඛචාදී මජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ති උත්තරස්සං කත්වා “ඛවි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති වත්තමානෙ “අකාරාගමො හියත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු” ති ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ඉතරස්මිං බහුවචනඋංවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො ඉතරත්ථි වෙ වාග්ගහණල්ලානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වාග්ගහණෙනාදෙසාභාවො වෙත්ථ විසෙසො

494 අස්සමා මිමානං ම්හිම්හාන්තලොපො ච

අස ඉච්චෙතාය ධාතුයා මිම ඉච්චෙතාසං විභත්තීනං ම්හිම්හාදෙසා හොන්ති වා ධාතුස්සන්තො ලොපො ච

අම්හි, අම්හ, අස්මි, අස්ම

“අස්මා මිමානං ම්හිම්හාන්තලොපො ච’ කිමත්ථමිදං, අස ඉච්චෙතම්හා මිම ඉච්චෙතාසං විභත්තීනං ම්හිම්හාදෙසා හොන්ති, ධාත්වන්තස්ස ච ලොපො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං පඤ්චපදමිදං වාග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං

අම්හිඅම්හාති උදාහරණානි, තානි පන අස භුවීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනබහුවචනමිමවිභත්තියො කත්වා “භවිපරියයො ලො වා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා විභත්තීනං ම්හිම්හාදෙසෙ කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපානි ඉතරත්ථ වෙ වාග්ගහණල්ලානි අදෙසාභාවො වෙත්ථ විසෙසො

495 ථස්ස ත්ථත්තං

අස ඉච්චෙතාය ධාතුයා ථස්ස විභත්තිස්ස ත්ථත්තං හොති ධාත්වන්තස්ස ලොපො ච

අත්ථ

“ථස්ස ත්ථත්තං” කිමත්ථමිදං, අස ඉච්චෙතස්මා ථස්ස විභත්තිස්ස ත්ථත්තං හොති, ධාත්වන්තස්ස ච ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං අසග්ගහණඤ්ච අන්තලොපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අත්ථාති අස භුවීතිමස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසබහුවචනථවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තමධික්කිච්ච

මිනා ථවිභත්තිස්ස ත්ථත්තං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපං.

496 තිස්ස ත්ථිත්තං

අස ඉච්චෙතාය ධාතුයා තිස්ස විභත්තිස්ස ත්ථිත්තං හොති ධාත්වන්තස්ස ලොපො ච

අත්ථි

"තිස්ස ත්ථිත්තං" කිමත්ථමිදං, අස ඉච්චෙතස්මා තිස්ස විභත්තිස්ස ත්ථිත්තං හොති, ධාත්වන්තස්ස ච ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අසග්ගහණඤ්ච අන්තලොපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අත්ථීති අස භුවිම්හිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨම පුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "අසස්මා මිමානං ම්හිම්හාන්තලොපො ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා තිස්ස විභත්තිස්ස ත්ථිත්තං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපං

497. තුස්ස ත්ථුත්තං

අස ඉච්චෙතාය ධාතුයා තුස්ස විභත්තිස්ස ත්ථුත්තං හොති, ධාත්වන්තස්ස ලොපො ච

අත්ථු

"තුස්ස ත්ථුත්තං" කිමත්ථමිදං, අස ඉච්චෙතස්මා තුස්ස විභත්තිස්ස ත්ථුත්තං හොති, ධාත්වන්තස්ස ච ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං අසග්ගහණඤ්ච අන්තලොපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අත්ථූති අස භුවිම්හිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "කාලෙ" ති වත්තමානෙ "ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී" ති පඤ්චමීපරස්සපදපඨම පුරිසෙකවචනතුවිභත්තිං කත්වා "අසස්මා මිමානං ම්හිම්හාන්තලොපො ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා තුවිභත්තිස්ස ත්ථුත්තං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපං

498. සිම්හි ච.

අස ඉච්චෙව ධාතුස්ස සිම්හි විභත්තිම්හි අන්තස්ස ලොපො ච හොති

කො නු ත්වමසි මාරිස

"සිම්හි ච." කිමත්ථමිදං, අස ඉච්චෙව ධාතුස්ස සිම්හි විභත්තිම්හි අන්තලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අසග්ගහණඤ්ච අන්තලොපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. විග්ගහං අභෙදසකිවතාගතං.

අසීති අස භුවිම්හිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වත්තමානෙ වත්තමානපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසෙකවචනසිවිභත්තිං කත්වා "අසස්මා මිමානං ම්හිම්හාන්තලොපො ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං.

499 ලභස්මා ඊංඉංනං ච්ඡං

ලභ ඉච්චෙතාය ධාතුයා ඊංඉංනං විභත්තීනං ච්ඡංආදෙසො හොති, ධාත්වන්තස්ස ලොපො ච

අලච්ඡං, අලච්ඡිං

“ලභස්මා ඊංඉංනං ච්ඡං” කිමත්ථමිදං, ලභ ඉච්චෙතස්මා ඊංඉංනං විභත්තීනං ච්ඡංආදෙසො හොති, ධාත්වන්තස්ස ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අන්තලොපග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අලච්ඡන්ති ලභ ලාභෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඊංවිභත්තිං කත්වා “අසස්මා ඊිවාතං එකිව්කානන්තලොපො වා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඊංවිභත්තිස්ස ච්ඡංආදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා “ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති වත්තමානෙ “අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු” ති ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරස්මිං අජ්ජතනීපරස්සපදඋත්තමපුරිසෙකවචනඉංවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා තස්ස ච්ඡංආදෙසකරණමෙව විසෙසො

500 කුසස්මාදී ච්ඡි *

කුස* ඉච්චෙතාය ධාතුයා ඊවිභත්තිස්ස ච්ඡි හොති, ධාත්වන්තස්ස ලොපො ච

අක්කොච්ඡි

“කුසස්මාදී ච්ඡි.”* කිමත්ථමිදං, කුස* ඉච්චෙතස්මා ඊවිභත්තිස්ස ච්ඡිආදෙසො හොති, ධාත්වන්තස්ස ච ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අන්තලොපග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව ‘කුසස්මා ඊ ච්ඡි’ ති වත්තබ්බෙ දකාරො සන්ධිවසෙනාගතො. සතිපි අනන්තරසුත්තෙ ඊග්ගහණෙ ඉධ ඊග්ගහණකරණං ඊංග්ගහණනිවත්තනත්ථං

අක්කොච්ඡීති කුස අක්කොසෙ*තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඊවිභත්තිං කත්වා “අසස්මා ඊිමානං මහිමකානන්තලොපො වා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඊවිභත්තිස්ස ච්ඡිආදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති ධාතුගතස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති කකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ වුත්තනයෙන. ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමෙ ච කතෙ රූපං

501 දදස්ස දජ්ජං

දද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්ස දජ්ජාදෙසො හොති වා

දජ්ජාමි, දජ්ජෙය්‍ය, දදමි, දදෙය්‍ය

---

* දිස්සන්ති වාන්‍ය සංශෝධනාව ඨානෙසු ‘කුධස්මාදී ච්ඡි කුධ කුධකොපෙති’ මාතිරූපානි සන්නාමසාර ගී සාධි අල්විසාරදම්කයො

"දසස්ස දජ්ජං" කිමත්ථමිදං, ද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස දජ්ජාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤපනත්ථං. තිපදමිදං මණ්ඩූකගතිවසෙන "හවිපරියයො ලො වා" ති ඉතො වාග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අනෙනා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

දජ්ජාමීති ද දානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනමිවිභත්තිං කත්වා "හවිපරියයො ලො වා" ති වත්තමානෙ ඉමිනා දධාතුස්ස දජ්ජාදෙසං කත්වා "අකාරෙ දීඝං හිම්මෙසු" ති මිවිභත්තිස්මිං පුබ්බසරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං දජ්ජෙය්‍යාති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන "අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු සත්තමී" ති සත්තමීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඑය්‍යාවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස දජ්ජාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි, තත්ථ විධ වාග්ගහණෙන දජ්ජාදෙසාභාවො ච "ක්වචාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො" ති ධාතුස්ස ද්වෙභාවං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "රස්සො" ති අබ්භාසගතස්ස සරස්ස රස්සකරණඤ්ච විසෙසො

502 **වදස්ස වජ්ජං**

වද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්ස වජ්ජාදෙසො හොති වා
වජ්ජාමි, වජ්ජෙය්‍ය, වදාමි, වදෙය්‍ය

"වදස්ස වජ්ජං" කිමත්ථමිදං, වද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස වජ්ජාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං වාග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අනෙනා සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

වජ්ජාමීති වද බ්‍යත්තියං වාචායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන මිවිභත්තිං කත්වා "සථා සත්තාරි වෙ" ති වත්තමානෙ "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යපච්චයං කත්වා තස්ස ච "ලොපඤ්චෙත්තමකාරො" ති ලොපං කත්වා "හවිපරියයො ලො වා" ති වත්තමානෙ ඉමිනා සබ්බස්සෙව ධාතුස්ස වජ්ජාදෙසං කත්වා "අකාරෙ දීඝං හිම්මෙසු" ති මිවිභත්තිස්මිං පුබ්බසරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං. වජ්ජෙය්‍යාති තස්සෙව ධාතුස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන එය්‍යවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන අපච්චයඤ්ච කත්වා ඉමිනා වජ්ජාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි, තත්ථ විධ වාග්ගහණෙන වජ්ජාදෙසාභාවො ච අපච්චයස්ස ලොපාභාවො ච විසෙසො

503 **ගමිස්ස ඝම්මං**

ගමු ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්ස ඝම්මාදෙසො හොති වා
ඝම්මතු, ඝම්මාහි, ඝම්මාමි
වාති කිමත්ථං? ගච්ඡතු, ගච්ඡාහි, ගච්ඡාමි

"ගමිස්ස ඝම්මං" කිමත්ථමිදං, ගමු ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ඝම්මාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං වාග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අනෙනා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ගම්මතූති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන “ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී” ති පඤ්චමීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතුවිභත්තිං කත්වා “හවිපරියයො ලො වා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ගමිස්ස ගම්මාදෙසෙ කතෙ රූපං. ගම්මාහීති එත්ථ වුත්තනයෙන පඤ්චමීපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසෙකවචනහිවිභත්තිං කත්වා “අකාරො දීඝං හිමිමෙසු” ති හිවිභත්තිස්මිං පුබ්බසරස්ස දීඝකරණමෙව විසෙසො. ගම්මාමීති එත්ථ පන වුත්තනයෙන පඤ්චමීපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනමිවිභත්තිකරණං වා වත්තමානපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනමිවිභත්තිකරණං වා විසෙසො. ඉතරත්ථ වාග්ගහණඵලානි, තත්ථ විධි වාග්ගහණෙනාදෙසාභාවො ච “ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු” ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසකරණඤ්ච විසෙසො

504 **යම්හි දාධාමාඨාහාපාමහමථාදීනමී**

යම්හි පච්චයෙ පරෙ දාධාමාඨාහාපාමහමථ ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තො ඊකාරමාපජ්ජතෙ

දීයති, ධීයති, මීයති, ඨීයති, හීයති, පීයති මහීයති, මථීයති

“යම්හි දාධාමාඨාහාපාමහමථාදීනමී.” තිමස්සත්ථමිදං, යම්හි පච්චයෙ පරෙ වුත්තප්පකාරානං ධාතූනමන්තො ඊකාරමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

දීයතීත්‍යාදීන්‍යුදාහරණානි, තත්ථ ච දීයතීති දා දානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන “අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනී” ති වත්තමානත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා “භාවකම්මෙසු යො” ති යප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ඊකාරං කත්වා “ක්වචි ධාතු=පෙ=ලොපාගමා ච” ති වත්තමානෙ “අත්තනොපදානි පරස්සපදත්ත”න්ති අත්තනොපදස්ස පරස්සපදත්තෙන කතෙ රූපං. ධීයතීති ධා ධාරණෙතිමස්ස රූපං. මීයතීති මා මානෙතිමස්ස රූපං. ඨීයතීති ඨා සඞ්ඛ්‍යානසද්දෙ ඨා ගතිනිවුත්තිම්හීති විනනමඤ්ඤතරස්ස රූපං. හීයතීති හා චාගෙතිමස්ස රූපං. පීයතීති පා පානෙ පා රක්ඛණෙති විනනමඤ්ඤතරස්ස රූපං. මහීයතීති මහ පූජායම්හීතිමස්ස රූපං. මථීයතීති මථ විලොළනෙතිමස්ස රූපං .

505 **යජස්සාදිස්සි**

යජ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ආදිස්ස යකාරස්ස ඉකාරාදෙසො හොති යප්පච්චයෙ පරෙ

ඉජ්ජතෙ මයා බුද්ධො

“යජස්සාදිස්සි” තිමස්සත්ථමිදං, යජ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ආදිස්සිකාරාදෙසො හොති යප්පච්චයස්මිං පරෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං යග්ගහණම්භානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ඉජ්ජතෙතියජදෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානෙසූතිමස්ස ලද්ධ

ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි"ති වත්තමානත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො"ති යප්පච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා යජස්සාදිස්සීකාරං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති වත්තමානෙ "තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සා" ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ"ති තස්ස ද්වෙභාවං කත්වා වා : "භාවකම්මෙසු යො; තස්ස = පෙ = සධාත්වන්තස්ස ; ඉවණ්ණාගමො වා" ති වත්තමානෙ "පුබ්බරූපඤ්ච" ති යප්පච්චයස්ස පුබ්බරූපං කත්වා වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං.

506. සබ්බතො උං ඉංසු

සබ්බෙහි ධාතූහි උංවිභත්තිස්ස ඉංස්වාදෙසො හොති

උපසඞ්කමිංසු, නිසීදිංසු

"සබ්බතො උං ඉංසූ" තිමස්සිදං, සබ්බෙහි ධාතූහි උංවිභත්තිස්ස ඉංස්වාදෙසො හොතීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

උපසඞ්කමිංසූති උපසංපුබ්බස්ස කමු පදවික්ඛෙපෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙනජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසබහුවචනඋංවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා උංවිභත්තිස්ස ඉංස්වාදෙසං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. නිසීදිංසූති නිපුබ්බස්ස සද විසරණගත්‍යාවසානෙසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන උංවිභත්තිං කත්වා "සදස්ස සීදත්ත" න්ති සදස්ස සීදාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ඉංස්වාදෙසං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං.

507. ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා

ජරමර ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං ජීරජීය්‍යමීය්‍යාදෙසා හොන්ති වා.

ජීරති, ජීරන්ති ; ජීය්‍යති, ජීය්‍යන්ති ; මීය්‍යති, මීය්‍යන්ති—මරති, මරන්ති

"ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා." තිමස්සිදං, ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ජීරතීත්‍යාදීනුදාහරණානි, තත්ථ ච ජීරතීති ජර වයොහානිම්හීති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ජීරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරස්මිං බහුවචනන්තිවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො. ඉතරෙසු ද්විසු ජීය්‍යාදෙසකරණමෙව විසෙසො. මීය්‍යති මීය්‍යන්තීති මර පාණචාගෙතිමස්ස රූපානි. ඉතරානි පෙච වාග්ගහනඵලානි, තත්ථ ඒව වාග්ගහනෙනාදෙසාභාවෙ ච "ජරා සනාරි වෙ" ති වත්තමානෙ "ඉවඩ්ඪිතො ද" ද්වයී යප්පච්චයකරණමෙව විසෙසො.

508. සබ්බත්ථාසස්සාදිලොපො ච.

සබ්බත්ථ විභත්තිප්පච්චයෙසු අස ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ආදිස්ස ලොපො හොති වා.

සියා, සන්ති, සන්තෙ, සමානො
වාති කිමත්ථං? අසි

“සබ්බත්ථාසස්සාදිලොපො ච.” කිමත්ථමිදං, සබ්බත්ථ විභත්තිප්පච්චයෙසු අස ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්සාදිස්ස ලොපො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. චතුප්පදමිදං. වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණමාදෙසනිවත්තනත්ථං. වචනසිලිට්ඨත්ථං වා

සියාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සියාති අස භුවිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන සත්තමීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඑය්‍යාවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා ධාත්වාදිස්ස ලොපං කත්වා “ක්වචි ධාතු =පෙ= ලොපාගමා ච” ති එය්‍යාවිභත්තිස්ස ඉයාදෙසං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. සන්තීති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසබහුවචනඅන්තිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාත්වාදිම්හි ලුත්තෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. සන්තෙති තස්සෙව ධාතුස්ස වත්තමානත්තනොපදපඨමපුරිසබහුවචනඅන්තෙවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාත්වාදිම්හි ලුත්තෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. සමානොති තස්සෙව ධාතුස්ස “වත්තමානෙ මානන්තා” ති මානප්පච්චයං කත්වාමිනා ධාත්වාදිම්හි ලුත්තෙ “යථා කත්තරි ච” ති වත්තමානෙ “භූවාදිතො අ” ඉති අප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ සුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

අසීති වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස වත්තමානපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසෙකවචනසිවිභත්තිං කත්වා ඉධ වාග්ගහණෙන ධාත්වාදිස්ස ලොපමකත්වා “අස්මා මිමානං ම්හිම්හාන්තලොපො ච” ති වත්තමානෙ “සිම්හි වා” ති ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං.

509 **අසබ්බධාතුකෙ භූ**
අසස්සෙව ධාතුස්ස භූ හොති වා අසබ්බධාතුකෙ පරෙ.
භවිස්සති, භවිස්සන්ති
වාති කිමත්ථං? අසුං

“අසබ්බධාතුකෙ භූ.” කිමත්ථමිදං, අස ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අසබ්බධාතුකෙ භූ ආදෙසො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

භවිස්සතීති අස භුවිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන භවිස්සන්තිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනස්සතිවිභත්තිං කත්වා “හිය්‍යත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුකං” නාති වුත්තත්තා ‘න සබ්බධාතුකා අසබ්බධාතුකා’ ති අසබ්බධාතුකනාමාගමම්හි “ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි” ති ඉකාරාගමං කත්වා “ජරමරානං ජීරජිය්‍යමිය්‍යා වා” ත්‍යාධිකිච්චිමිනා ධාතුස්ස භූආදෙසං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති

ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

අසුනන්ති වාගහණඵලං, තම්පන තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙ නජ්ජතනිපරස්සපදපඨමපුරිසබහුවචනඋංවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙනාසබ්බධාතුකත්තෙන සතිපි ධ වාගහණෙනාදෙසමකත්වා "ක්වචි ධාතු = පෙ = ලොපාගමා චෙ" ති ධාත්වාදිස්ස දීඝං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

510 **එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා.**

එය්‍යවිභත්තිස්ස ඤා ඉච්චෙතාය ධාතුයා පරස්ස ඉයාඤාදෙසා හොන්ති වා

ජානියා—ජඤ්ඤා.

වාති කිමත්ථං? ජානෙය්‍ය

"එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා" තිමස්මිදං, ඤා ඉච්චෙතස්මා එය්‍යවිභත්තිස්ස ඉයාඤාදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං වාගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ජානියාති ඤා අවබොධනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන සත්තමිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඑය්‍යවිභත්තිං කත්වා "ජරමරානං ජීරජීය්‍ය මීය්‍යා වා" ති වත්තමානෙ ඉමිනා එය්‍යස්ස ඉයාදෙසං කත්වා "ඨා කත්තරි චෙ" ති වත්තමානෙ "කියාදිතො නා" ති නාපච්චයං කත්වා "ඤස්ස ජජනා" ති ධාතුස්ස ජාදෙසං කත්වා "සරලොපො = පෙ = පකති" ති සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ජඤ්ඤාති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙනෙය්‍ය විභත්තිං කත්වා ඉමිනා එය්‍යස්ස ඤාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන නාපච්චයඤ්ච "ඤස්ස ජජනා" ති ධාතුස්ස ජමාදෙසඤ්ච කත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච "නාස්ස ලොපො යකාරත්තං" ති නාපච්චයස්ස ලොපං කත්වා "අං ව්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං" ති වත්තමානෙ "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ජානෙය්‍යාති වාගහණඵලං, තස්ස විධි වාගහණෙනාදෙසාභාවොව විසෙසො

511. **නාස්ස ලොපො යකාරත්තං.**

ඤා ඉච්චෙතාය ධාතුයා නාපච්චයස්ස ලොපො හොති වා, යකාරත්තඤ්ච

ජඤ්ඤා, ජායති

වාති කිමත්ථං? ජානාති.

"නාස්ස ලොපො යකාරත්තං" තිමස්මිදං, ඤා ඉච්චෙතස්මා නාපච්චයස්ස ලොපො හොති, යකාරත්තඤ්ච ආපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. වාගහණම්හානුවත්තතෙ ඤාගහණඤ්ච, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච.

ජඤ්ඤාති පොරා වුත්තමෙව. ජායතීති ඤා අවබොධනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරි

සෙකවචනන්තිවිභත්තිං කත්වා "යථා කත්තරි චෙ"ති වත්තමානෙ "කියාදිතො නා"ති නාපච්චයං කත්වා "ජරමරානං ජීරජිය්‍යමිය්‍යා වා; එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා"ති වත්තමානෙ ඉමිනා නාපච්චයස්ස යකාරාදෙසං කත්වා "ඤාස්ස ජජනනා"ති ධාතුස්ස ජාදෙසෙ කතෙ රූපං

ජානාතීති වාක්‍යඛණ්ඩලං, තත්‍ථ විධ වාක්‍යඛණ්ඩෙන නාපච්චයස්ස ලොපයකාරත්තාභාවො ච "ඤාස්ස ජජනනා"ති ධාතුස්ස ජාදෙසකරණඤ්ච විසෙසො

512 ලොපඤ්චෙත්තමකාරො

අකාරපච්චයො ලොපමාපජ්ජතෙ එත්තඤ්ච හොති වා

වජ්ජෙමි—වදෙමි, වජ්ජාමි—වදාමි

"ලොපඤ්චෙත්තමකාරො" කිමත්ථමිදං, අකාරපච්චයො එත්තමාපජ්ජතෙ ලොපඤ්ච විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. වතුප්පදමිදං. වාක්‍යභණ්ඩිකානුවත්තනතො, එත්ථ පන කිඤ්චාපි අකාරොති අවිසෙසෙත්වා වුත්තං, තථාපාකාරපච්චයොව ගහිතොති දට්ඨබ්බං, එවං හි සති පයොගසිද්ධිනතො, පයොගසිද්ධියා සුඛෙනාපදෙසතො ච, තෙනාහ අකාරපච්චයොති අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව වග්ගභණ්ඩං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං.

වජ්ජෙමීති වද වියත්තියං වාචායමිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනමිවිභත්තිං කත්වා "යථා කත්තරි චෙ"ති වත්තමානෙ 'භූවාදිතො අ" ඉත්‍යපච්චයං කත්වා "හවිපරියයො ලො වා"ති වත්තමානෙ "වදස්ස වජ්ජ"න්ති ධාතුස්ස වජ්ජාදෙසං කත්වා "ජරමරානං ජීරජිය්‍යමිය්‍යා වා"ති වත්තමානෙ ඉමිනා අපච්චයස්ස එත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. වදෙමීති එත්ථ වජ්ජාදෙසාභාවොව විසෙසො. වජ්ජාමීති එත්ථ අපච්චයස්ස ලොපො ච "අකාරෙ දීඝං හිම්මෙසූ"ති වජ්ජාදෙසන්තස්ස දීඝො ච විසෙසො

වදාමීති වාක්‍යඛණ්ඩලං, තත්ථ විධ වාක්‍යඛණ්ඩෙන එත්තලොපාභාවොව විසෙසො

513 උත්තමොකාරො

ඔකාරපච්චයො උත්තමාපජ්ජතෙ වා

කුරුතෙ—කරොති

ඔකාරොති කිමත්ථං? හොති

"උත්තමොකාරො" කිමත්ථමිදං, ඔකාරපච්චයො උත්තමාපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. වාක්‍යභණ්ඩිකානුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

කුරුතෙති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා "යථා කත්තරි චෙ"ති වත්තමානෙ "තනාදිතො ඔයිරා"ති ඔපච්චයං කත්වා "ජරමරානං ජීරජිය්‍යමිය්‍යා වා"ති වත්තමානෙ

ඉමිනා ඔකාරස්සුත්තං කත්වා “ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා” ති වත්තමානෙ ඉදමෙවාධිකිච්ච “කරස්සකාරො ච” ති ධාතුගත සකාරස්සුකාරං කත්වා නෙතබ්බ තිතෙ රූපං. කරෙතීති වාග්ගහණඵලං, තඤ්ච වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචන තිවිභත්තිකරණම්’ වාග්ගහණෙනුත්තානාභාවො ච විසෙසො

හොතීති කිමුදාහරණං, තස්ස පන භූ සත්තායමිතිමස්ස ලද්ධ ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙක වචනතිවිභත්තිං කත්වා “යථා කත්තරි ච” ති වත්තමානෙ “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන “ලොපං චෙත්තමකාරො” ති අකාරප්පච්චයස්ස ලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති වුද්ධිං කත්වා ඔප්පච්ච යාභාවා ඉමිනා උත්තමකත්වා නෙතබ්බ තිතෙ රූපං

514 කරස්සකාරො ච

කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අකාරො ච උත්තමාපජ්ජතෙ වා

කුරුතෙ, කරොති - කුබ්බන්ති* — කයිරති.

කරස්සාති කිමත්ථං? සරති, මරති

“කරස්සකාරො ච” කිමත්ථමිදං, කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අකාරො ච උත්තමාපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. වාග්ගහණඤ්ච උත්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. වග්ගහණමුත්තයාගණ්හනකඛණත්ථං, තඤ්ච පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

කුරුතෙත්‍යාදීසු උදාහරණානි, තඤ්ච කුරුතෙති හෙට්ඨා වුත්තමෙව කරොතීති වාග්ගහණඵලං, තම්පි හෙට්ඨා වුත්තමෙව. කුබ්බන්තීති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්ත නයෙන උත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසබහුවචනඅන්තිවිභත්තිං කත්වා “යථා කත්තරි ච” ති වත්තමානෙ “තනාදිතො ඔයිරා” ති ඔප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන “උත්තමොකාරො” ති ඔප්පච්ච යස්සුත්තං කත්වා “ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා, උත්තමොකාරො” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ධාතුගතස්ස අකාරස්සුත්තං කත්වා “ක්වි ධාතු — පෙ — ලොපානඤ්ච” ති ධාතුන්තස්ස රකාරස්ස ලොපං කත්වා “සරා සරෙ ලොපං, ඔවාසවණ්ණං ලුත්තෙ” ති වත්ත මානෙ “වමොදුදන්තානං” ති උකාරස්ස වකාරං කත්වා “පරද්වෙ භාවො ඨානෙ” ති වකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා “ද්වෙ ධස්ස ච” ති එත්ථ වග්ගහණෙන වකාරද්වයස්ස බකාරද්වයං කත්වා නෙතබ්බ ඒතං රූපං. කයිරතීති වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන තථෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනති විභත්තිං කත්වා “තනාදිතො ඔයිරා” ති යිරප්පච්චයං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ධාතුන්තස්ස රකාරස්ස ලොපං කත රූපං.

* කුබ්බන්ති—කුබ්බන්ති සීහල

සරති මරතීති කිමුදාහරණං, තත්ථ ච සරතීති සර ගතිචින්තාසු ඉතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපද පඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යපච්චයං කත්වා කරස්සාභාවා ඉච්නා උත්තමකත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. මරතීති මර පාණචාගෙතිමස්ස රූපං.

515 ඔ අව සරෙ.
ඔකාරස්ස ධාත්වන්තස්ස සරෙ පරෙ අවාදෙසො හොති.
චවති, භවති.
සරෙති කිමත්ථං? හොති.
ඔති කිමත්ථං? ජයති.

"ඔ අව සරෙ" ති කිමත්ථමිදං, ඔකාරස්ස ධාත්වන්තස්ස සරෙ පරෙ අවාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. එත්ථ ච ඔති කිඤ්චාපි අවිසෙසෙත්වා වුත්තං, තථාපි ධාත්වාධිකාරතො ධාත්වන්තොව ගහෙතබ්බො, එවං හි සති පයොගසිජ්ඣනතො, පයොගසිද්ධියා සුත්තොපදෙසතො ච; තෙනාහ ධාත්වන්තස්සාති.

චවතීති චු චවනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "යථා කත්තරි ච" ති වත්තමානෙ "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යපච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා ඉමිනොකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. භවතීති භූ සත්තායමිතිමස්ස රූපං.
කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

516. එ අය.
එකාරස්ස ධාත්වන්තස්ස සරෙ පරෙ අයාදෙසො හොති
නයති ජයති.
සරෙති කිමත්ථං? නෙති

"එ අය" ති කිමත්ථමිදං, එකාරස්ස ධාත්වන්තස්ස සරෙ පරෙ අයාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. සරෙයාසනාදීනානු වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

නයතීති නී නයෙ නී පාපුණෙති ඉතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන අපච්චයං කත්වා වුද්ධිං කත්වා අනන්තරසුත්තමිධ සිච්ඡිතා එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ජයතීති ජි ජයෙතිමිස්ස රූපං.

517. තෙ ආවායා කාරිතෙ
තෙ ඔඑ ඉච්චෙතෙ ආවආයාදෙසෙ පාපුණන්ති කාරිතෙ
ලාවෙති, නායෙති.
ගොගවිකාරගත අසඤ්ඤත්ථිසි එකාරස්ස ආයාදෙසො හොති
ගායති, ගායන්ති

“ තෙ ආවායා කාරිතෙ.” කිමත්ථමිදං, තෙ ඔ ඒ ඉච්චෙතෙ ආව ආයාදෙසෙ පාපුණන්ති කාරිතෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. ඔඑග්ගහණම්පානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ලාවෙතීති ලූ ඡෙදනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “යො කොචි ලුණාති, තමඤ්ඤො ‘පයොජයති’ තදත්ථෙ “ධාතූහි = පෙ = හෙත්වත්ථෙ” ති ණෙප්පච්චයං කත්වා කාරිතසඤ්ඤඤ්ච කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිං කත්වා අනන්තරසුත්තාවයවමධිකිච්චිමිනා ඔකාරස්සාවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා “ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො” ති විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. නායෙතීති නී නයෙතිමස්ස රූපං.

ගායති ගායන්තීති ගෙ සද්දෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනබහුවචනතිඅන්ති විභත්තියො කත්වා “යථා කත්තරි ච” ති වත්තමානෙ “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා ‘තෙ ආවායා’ති යොගවිභාගෙන ධාත්වන්තස්ස ආයාදෙසෙ කතෙ නෙතබ්බ නීතෙ රූපානි.

යොගවිභාගා ඉට්ඨප්පසිද්ධියෙව හොති, තෙන භවතීත්‍යාදිසු අයුත්ත ඨානෙසු න හොති; යොගවිභාගො නාම සුත්තච්ඡෙදකරණං.

518. ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි.
සබ්බස්මිං අසබ්බධාතුකම්හි ඉකාරාගමො හොති.
ගමිස්සති, කරිස්සති, ලභිස්සති, පචිස්සති
අසබ්බධාතුකම්හීති කිමත්ථං? ගච්ඡති, කරොති, ලභති, පචති.

“ ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි ” කිමත්ථමිදං, ඉකාරාගමො හොති අසබ්බධාතුකම්හීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගමිස්සතීති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන භවිස්සන්තිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනස්සතිවිභත්තිං කත්වා “හිය්‍යත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුක” න්ති වුත්තත්තා ‘න සබ්බධාතුකා අසබ්බධාතුකා’ති අසබ්බධාතුකත්තමාගම්ම “ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හී” ති ඉමිනා ඉකාරාගමෙ කතෙ නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. කරිස්සතීති කර කරණෙතිමස්ස රූපං. ලභිස්සතීති ලභ ලාභෙතිමස්ස රූපං. පචිස්සතීති පච පාකෙතිමස්ස රූපං.

ගච්ඡතීත්‍යාදීනි ඛ්‍යුදාහරණානි, තත්ථ ච ගච්ඡතීති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා “යථා කත්තරි ච” ති වත්තමානෙ “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා “ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු” ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසෙ කතෙ රූපං. කරොතීති එත්ථ කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “යථා කත්තරි ච” ති වත්තමානෙ “තනාදිතො ඔයිරා” ති ඔප්පච්චයකරණමෙව විසෙසො. ලභතීති ලභ ලාභෙතිමස්ස රූපං. පචතීති පච පාකෙතිමස්ස රූපං. “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයකරණමෙව විසෙසො.

519 **ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච**

ඉධ අවුත්තෙ අනිප්ඵන්නෙසු සාධනෙසු ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමෙ ඉච්චෙතානි කාරියානි ජිනවචනානුරූපානි කාතබ්බානි

ජායති කරෙය, ජානියා, සියා, කයිරෙ, ගච්ඡෙ, ජඤ්ඤා, වක්ඛෙථ, දක්ඛෙථ, දිච්ඡති, අගච්ඡි, අගච්ඡුං, අහොසි, අහෙසුං, ඉච්චෙවමාදීනි අඤ්ඤානිපි සාධනානි යොජෙතබ්බානි

"ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ඉච්චාදිදං, ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච හොන්තීති ඤාපනත්ථං වුත්තපදමිදං අයත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං එතෙයෙව සම්පිණ්ඩෙති

ජායතීතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ජායතීති ජි ජයෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන "භූවාදිතො අ" ඉති අප්පච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති වත්තමානෙ "එ අයා" ති එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා ආදෙසස්ස ඨානූපචාරවසෙන ධාතුසඤ්ඤං වොහරිතබ්බතො ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස දීඝෙ කතෙ නෙතබ්බ නීතෙ රූපං කරෙයෙති කර කරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන සත්තමීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඑය්‍යාවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා විභත්තිගතස්ස පුබ්බයකාරස්ස ලොපෙ කතෙ නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ජානියාති ඤා අවබොධනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන එය්‍යාවිභත්තිං කත්වා "ක්‍යාදිතො නා" ති නාපච්චයං කත්වා ඉමිනා එය්‍යස්ස ඉයාදෙසං කත්වා ධාතුස්ස ච ජාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ඉදම්පන කිඤ්චාපි "ඤාස්ස ජාජන්නා, එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤ්ඤා" ති වුත්තත්තා විනාපිමිනා සිජ්ඣති, තථාපි ලක්ඛණස්ස පරිපුණ්ණතාගතිකභාවදස්සනත්ථං ඉධෙදං වුත්තං සියාති අස භුවිතිමස්ස වුත්තනයෙන එය්‍යාවිභත්තිං කත්වා "ජරමරානං ජීරජීය්‍යමිය්‍යා වා" ති වත්තමානෙ "සබ්බත්ථාසස්සාදිලොපො ච" ති ධාත්වාදිස්ස ලොපං කත්වාපිමිනා එය්‍යස්සියාදෙසෙ කතෙ නෙතබ්බ නීතෙ රූපං කයිරෙති කර කරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන එය්‍යාවිභත්තිං කත්වා තස්සිමිනා එකාරාදෙසං කත්වා යකාරවණ්ණස්ස ලොපං කත්වා ච නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ගච්ඡෙති ගමු ගතිම්හීති මස්ස වුත්තනයෙනෙය්‍යාවිභත්තිං කත්වා තස්සිමිනා එආදෙසං කත්වා යකාරවණ්ණස්ස ලොපං කත්වා ච 'ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ජඤ්ඤාති ඤා අවබොධනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙනෙය්‍යාවිභත්තිං කත්වා තස්සිමිනා ඤාදෙසං කත්වා ධාතුස්ස ජාදෙසං කත්වා ඤකාරාගමඤ්ච කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ඉදම්පි පරිපුණ්ණතාගතිකභාවදස්සනත්ථං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, අඤ්ඤථා පන "ඤාස්ස

ඤ්ජනා" ති ජමාදෙසස්ස "එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා" ති එය්‍යවිභත්තිස්ස ඤාදෙසස්ස ච වුත්තත්තා විනාපිමිනා සිජ්ඣතීති. වක්ඛථාති වච වියත්තියං වාචායං වච පරිභාසනෙති මිතන මඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසබහුවචනථවිභත්තිං කත්වා ධාත්වන්තස්සිමිනා ක්ඛආදෙසෙ කතෙ රූපං. දක්ඛථාති දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන පඤ්චමීපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසබහුවචනථවිභත්තිං කත්වා ධාත්වන්තස්සිමිනා ක්ඛආදෙසං කත්වා දකාරෙ ඉකාරස්ස අකාරාදෙසඤ්ච කත්වා නෙතබ්බන්ති රූපං. දිච්ඡතීති තස්සෙව ධාතුස්ස වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා ධාත්වන්තස්සිමිනා ච්ඡාදෙසෙ කතෙ රූපං. අගච්ඡීති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස වුත්තනයෙන අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඊවිභත්තිං කත්වා ධාත්වන්තස්සිමිනා ච්ඡාදෙසං කත්වා "අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තිසූ" ති ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා ඊවිභත්තිස්සිමිනා තබ්බපරිතම්හිකාරං කත්වා නෙතබ්බන්ති රූපං. ඉදම්පි පජ්ජුන්නගජ්ජිතනිදස්සනත්ථං වුත්තං, අඤ්ඤථා "කච්චාදී = පෙ = පච්චයෙසු ච, ගම්ස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති වුත්තත්තා විනාපිමිනා සිජ්ඣතීති. අගච්ඡුන්ති එත්ථ බහුවචනඋංවිභත්තිකරණඤ්ච විපරීතාභාවො ච විසෙසො. අහොසීති භූ සත්තායම්තිමස්ස වුත්තනයෙන අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඊවිභත්තිං කත්වා තස්සිමිනා සඤ්ඤෙසං* කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බන්ති රූපං. අහෙසුන්ති එත්ථ බහුවචනඋංවිභත්තිං කත්වා තස්සිමිනා සුංආදෙසකරණඤ්ච ධාත්වන්තස්ස එකාරාදෙසකරණඤ්ච විසෙසො. ඉමිනා නයෙන යත්ථ යස්මිං කයිරමානෙ න විරුජ්ඣති, තං තත්ථ කාතබ්බං; යං හි ලක්ඛණෙනානුපපන්නං, තං සබ්බම්මිනාව සිජ්ඣතීති.

520. අත්තනොපදානි, පරස්සපදත්තං.
අත්තනොපදානි ක්වචි පරස්සපදත්තමාපජ්ජන්තෙ
වුච්චති, ලබ්භති, පච්චති, ගච්ඡති, කරීයති, සිජ්ඣති.
ක්වචීති කිමත්ථං? කරීයතෙ, ලබ්භතෙ, වුච්චතෙ, සිජ්ඣතෙ.

"අත්තනොපදානි පරස්සපදත්තං." කිමත්ථමිදං, අත්තනොපදානි පරස්සපදත්තමාපජ්ජන්ති ක්වචීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. ක්වචිග්ගහණම්හානුවත්තන්තෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

වුච්චතීතිආදීනමුදාහරණානි, තත්ථ ච වුච්චතීති වච වියත්තියං වාචායම්තිමස්ස ලබධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි" ති වත්තමානත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති යප්පච්චයං කත්වා

* සාදෙස සිසල

තමෙවාධිකිච්ච "තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස ; ඉවණ්ණාගමො වා" ති වුත්තත්තා "පුබ්බරූපඤ්චෙ" ති යප්පච්චයස්ස පුබ්බරූපං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා අනන්තරසුත්තම්පිකිච්චිකා අත්තනොපදස්ස පරස්සපදත්තං කතෙ රූපං. ලබ්භතීති ලභ ලාභෙතිමිස්ස රූපං. "දෙ ධස්ස චෙ" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා: අනන්තරසුත්තෙන වා ධාත්වන්තස්ස බකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. පච්චතීති පච පාකෙතිමිස්ස රූපං. ඉතරානි ක්වචිග්ගහණප්ඵලානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

521. අකාරාගමො හිය්‍යත්තනජ්ජතනිකාලාතිපත්තිසු

ක්වචි අකාරාගමො හොති හිය්‍යත්තනජ්ජතනිකාලාතිපත්ති ඉච්චෙතාසු විභත්තිසු

අගමා, අගමි, අගමිස්සා.

ක්වචීති කිමත්ථං? ගමා, ගමි, ගමිස්සා

"අකාරාගමො හිය්‍යත්තනජ්ජතනිකාලාතිපත්තිසු" කිමත්ථමිදං, ක්වචි අකාරාගමො හොති හිය්‍යත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසූති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ක්වචිග්ගහණම්පිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අගමාති ගමු ගතිම්හීතිමිස්ස වුත්තනයෙන හිය්‍යත්තනීවිභත්ති පරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනආවිභත්තිං කත්වා "ක්වචි ධාතු — පෙ — ලොපාගමා ච" ති වුත්තත්තා ඉමිනා ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. අගමීති එත්ථ වුත්තනයෙන අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඊවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො. අගමිස්සාති එත්ථාපි කාලාතිපත්තිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනස්සාවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො. ඉතරානි ක්වචිග්ගහණප්ඵලානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

522. බ්‍රූතො ඊ තිම්හි.

බ්‍රූ ඉච්චෙතාය ධාතුයා ඊකාරාගමො හොති තිම්හි විභත්තිම්හි.

බ්‍රවීති.

"බ්‍රූතො ඊ තිම්හි." කිමත්ථමිදං, බ්‍රූ ඉච්චෙතාය ධාතුයා ඊකාරාගමො හොති තිම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

බ්‍රවීති බ්‍රූ වියත්තියං වාචායන්තිමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුතො ඊකාරාගමං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වන්තස්ස ච වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං.

523. ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස.

ධාතුස්ස අන්තො ක්වචි ලොපො හොතිනෙකසරස්ස.

ගච්ඡති, පචති, සරති, මරති, චරති.

අනෙකසරස්සාති කිමත්ථං? පාති, යාති, දාති, භාති, වාති.

ක්වචීති කිමත්ථං? මහියති, මථියති.

“ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස” කිමත්ථමිදං, ක්වචි අනෙකසරස්ස ධාතුස්ස අන්තො ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං වතුප්පදමිදං ක්වචිග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ගච්ඡතීති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස “භූවාදයො ධාතවො” ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා “ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු” ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසෙ කතෙ රූපං. සරතීති සර ගතිචින්තායම්තිමස්ස රූපං. මරතීති මර පාණචාගෙතිමස්ස රූපං

පාතීත්‍යාදීනි තිමුදාහරණානි, තත්ථ ච පාතීති පා පානෙ පා රක්ඛණෙති ඞිනනාමඤ්ඤතරස්ස එකසරත්තා ඉමිනා ලොපමකත්වා වුත්තනයෙන තිවිභත්තිම්හි කතෙ රූපං. යාතීති යා ගතිපාපුණෙතිමස්ස රූපං. වාතීති වා ගතිගන්ධනෙසූතිමස්ස රූපං

මහීයති මථීයතීති ක්වචිග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච මහීයතීති මහ පූජායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ක්වචිග්ගහණෙනිමිනා ධාත්වන්තස්ස ලොපමකත්වා ‘අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි” ති වත්තමානත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා “භාවකම්මෙසු යො’ ති යප්පච්චයං කත්වා “යම්හි දාධාමාඨාහාපාමහමථාදීනමී’ ති ධාත්වන්තස්සීකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං මථ විලොටනෙතිමස්ස රූපං

524 ඉසුයමානමන්තො ච්ඡො වා

ඉසුයමු ඉච්චෙතෙසං ධාතූනමන්තො ච්ඡො හොති වා

ඉච්ඡති, නියච්ඡති

වාති කිමත්ථං? එසති නියමති

“ඉසුයමානමන්තො ච්ඡො වා” කිමත්ථමිදං, ඉසුයමු ඉච්චෙතෙසමන්තො ච්ඡො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං වතුප්පදමිදං* අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ඉච්ඡතීති ඉසු ඉච්ඡාකන්තිසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. නියච්ඡතීති නිපුබ්බස්ස යමු උපරමෙ නාසෙතිමස්ස රූපං

එසති නියමතීති වාග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච එසතීති ඉසු ඉච්ඡාකන්තිසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා “යථා කත්තරි චෙ” ති වත්තමානෙ “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු චෙ” ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

---

* වතුප්පදමිදං ක්වචිග්ගහණම්හානුවත්තතෙ සී

525. කාරිතානං ණො ලොපං.

කාරිතපච්චයානං ණො ලොපමාපජ්ජතෙ.

කාරෙති—කාරයති—කාරාපෙති—කාරාපයති

“සාසනත්ථං සමුද්දිට්ඨං මයාඛ්‍යාතං සමාසතො,
සකබුද්ධිවිසෙසෙන චින්තයන්තු විචක්ඛණා” ති

ඉති ආඛ්‍යාතකප්පෙ චතුත්ථො කණ්ඩො

“කාරිතානං ණො ලොපං.” කිමත්ථමිදං, කාරිතානං පච්චයානං ණො ලොපමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං. සිද්ධමිදං අම්හෙහි පුබ්බුද්දෙසෙව.

කාරෙතීති කර කරණෙ ඉච්චස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ‘යො කොචි කරොති, තමඤ්ඤො පයොජයති’ ත්‍යත්ථෙ “ධාතූහි ණෙ — පෙ — හෙත්වත්ථෙ” ති ණෙපච්චයං කත්වා තස්ස කාරිතසඤ්ඤඤ්ච කත්වා, ඉමිනා ණකාරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා “ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො” ති විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි තීණි ණයණාපෙණාපයපච්චයන්තානි, තානි පුබ්බුද්දෙසෙනෙව.

එවං අත්තනො ඤාණදූරූපෙතාඛ්‍යාතකප්පං දස්සෙත්වා අත්තනො ඤාණබලම්පි දස්සෙන්තො—

“සාසනත්ථං සමුද්දිට්ඨං මයාඛ්‍යාතං සමාසතො,
සකබුද්ධිවිසෙසෙන චින්තයන්තු විචක්ඛණා” ත්‍යාහ.

තත්ථ ච සාසනත්ථන්ති පරියත්තිසාසනත්ථං; තම්පි හි කිලෙසානං හිංසනතො සසු හිංසායන්ති ඉමස්ස—කිලෙසාරමයො සාසන්තාතෙ වා; සත්ථා සදෙවකස්ස ලොකස්ස හිතාය සාසතෙතො සාස අනුසිට්ඨියන්ති ඉමස්ස—සාසති එතායාතෙ වා “නන්දාදීහි යු” ති වත්තමානෙ “කත්තුකරණප්පදෙසෙසු ච” ති යුපච්චයං කත්වා “අනකා යුණ්වුනං” ති අනාදෙසාදිම්හි කතෙ සාසනන්ති සිද්ධි. සමුද්දිට්ඨන්ති කිත්තිතං; මයාති අත්තානං නිද්දිසති; අඛ්‍යාතන්ති ආඛ්‍යාතලක්ඛණං; සමාසතොති සඞ්ඛෙපතො; සකබුද්ධිවිසෙසෙනාති අත්තනො ඤාණවිසෙසෙන; චින්තයන්තූති උපපරික්ඛන්තු; විචක්ඛණාති පණ්ඩිතා.

ඉදං වුත්තං හොති, මයා පඤ්ඤාය උපපරික්ඛිත්වා සමාසතො ආඛ්‍යාතලක්ඛණං කිත්තිතං, තස්මා තුම්හෙපි පඤ්ඤාය උපපරික්ඛිත්වා ගණ්හථාති අත්ථො.

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං ආඛ්‍යාතකප්පො චතුත්ථො පරිච්ඡෙදො

"බුද්ධං ඤාණසමුද්දං සබ්බඤ්ඤුං ලොකහෙතුබ්භනමතිං,
වන්දිත්වා පුබ්බමහං වක්ඛාමි සුසාධනං හි කිතකප්පං.*
සාධනමූලං හි පයොගමාහු පයොගමූලමත්ථවාපි,
අත්ථවිසාරදමතයො සාසනධරා ච ජිනස්ස මතා †
අද්ධා දෙසකාලො සතමබ්බුනෙලානි භාජනෙන විනා,
නස්සො නස්සානි යථා පයොගවිකලො තථා අත්ථො.
තස්මා සංරක්ඛණත්ථං මුනිවචනත්ථස්ස දුල්ලභස්සාහං,
වක්ඛාමි සිස්සහිතං කිතකප්පං සාධනෙන යුතං"

ඉදානි භාවකම්මකත්තුකරණසාධනසහිතං කිබ්බිධානකප්පමාරභන්තො තස්ස බහුවිසයතතා පුනාතනතො සත්ථුනො පණාමං දස්සෙන්තො වක්ඛමානස්ස කිබ්බිධානකප්පස්ස ගුණවිසෙසඤ්ච නිදස්සනත්ථං බුද්ධන්ති ආදිනා ගාථාචතුක්කමාහ

තත්ථ බුද්ධන්ති චතුත්ථිදෙසො, ඤාණසමුද්දන්ති අනප්පකඤ්ඤෙන දුරවගාහඤ්ඤෙන ච, සෙසං සබ්බං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

526 ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණෙ

ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණප්පච්චයො හොති

කම්මං අකාසි කරොති කරිස්සතීති කම්මකාරො

එවං කුම්භකාරො, කට්ඨකාරො, මාලාකාරො, රථකාරො, රජතකාරො, සුවණ්ණකාරො, පත්තගාහො, තන්තවායො, ධඤ්ඤමායො, ධම්මකාමො, ධම්මචාරො

"ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, කම්මාපපදෙ ධාතුයා ණප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ධාතුයාති එකං පදං, කම්මාදිම්හීති එකං, ණෙති එකන්ති තිපදමිදං සුත්තං. එත්ථ ච ධාතුයාති "භූවාදයො ධාතවො" ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාය ධාතුතො සද්දගණතොති, තෙ ච පන අත්ථං ධාරෙන්තීති ධාතුයොති වුච්චන්ති, කම්මමෙව ආදි = කම්මාදි, තස්මිං, කම්මස්මිං ආදිම්හි සති ධාතුයා ණප්පච්චයො හොතීති අත්ථො

කම්මකාරොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසු පන කම්මකාරොති කම්මසද්දූපපදස්ස කර කරණෙ ඉච්චෙතස්ස "භූවාදයො ධාතවො" ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස" ති ලුත්තානුබන්ධස්ස කම්මං කරොතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති ධාත්වාදිම්හි අකාරස්ස වුද්ධිං කත්වා තස්සාප්‍යනියමප්පසඞ්ගෙ සති "අයුවණ්ණානඤ්චායො වුද්ධී" ති අකාරස්සාකාරං කත්වා "ධාතුප්පච්චයවිභත්තිවජ්ජිතමත්ථවලිඞ්ග" න්ති වුත්තත්තා

* සාධනං හිකිතකප්පං. ම
† අත්ථසු විසාරදමතයො සාසනධරා ජිනස්ස මතා. කාල්වි

ලිඞ්ගාභාවා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා"ති සඤ්ඤිම්හි අසම්පත්තෙන තද්ධිත සමාසකිතකා නාමංවාතවෙතූනාදීසු ච"ති නාමිකව කත්වා "ජින වචනයුත්තංහි; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ආදිකිච්ච "තතො ච විභත්තියො"ති සඤ්ඤාපත්තිං කත්වා තස්සාපාටිපදිකසම්බන්ධෙ සති 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති'ති කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා"ති පඨමං කත්වා තස්සාපාටිපදිකසම්බන්ධෙ සති 'වත්තිච්ඡා = පෙ = කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන'න්ති එකවචනප්පවත්තිං කත්වා "අතො නෙනා" ආදිකිච්ච "සො"ති සිස්සොකාරං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති"ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා "සර සරෙ ලොපං" වා පරෙ අස රූපා" ආදිකිච්ච "ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ"ති පරස්සාසවණ්ණ පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බෙ පරක්ඛරං නීතෙ රූපං. කුම්භකාරාදීසුපි එසෙව නයො. පත්තගාහොතිදම්පන පත්තසද්දූපපදස්ස ගහ උපාදානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පත්තං ගණ්හාතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තන්තවායොතිදම්පන තන්තසද්දූපපදස්ස වෙ තන්තුසන්තානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස තන්තං වායතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ එකාරස්ස "ඔ අව සරෙ" "එ අයා"ති ආදිකිච්ච "නො අවායා කාරිතෙ"ති ආයාදෙසෙ කතෙ රූපං. ධඤ්ඤමායොතිදම්පන ධඤ්ඤසද්දූපපදස්ස මා මානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ධඤ්ඤං මිණාතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ "ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු" ආදිකිච්ච "ආකාරන්තානමායො"ති ආයාදෙසෙ ච කතෙ රූපං. ධම්මකාමොතිදම්පන ධම්මසද්දූපපදස්ස කමු කන්තිම්හි ඉච්ඡාගස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ධම්මං කාමයතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ධම්මචාරොතිදම්පන ධම්මසද්දූපපදස්ස චර චරණෙ චර ගතිභක්ඛණෙසූති විහිතවිකප්පධාතුස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ධම්මං චරතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

527. සඤ්ඤායමනු

සඤ්ඤායමභිධෙය්‍යායං ධාතුයා නාමාදිම්හි අකාරප්පච්චයො හොති, නාමම්හි ච නුකාරාගමො හොති

අරින්දමොති අරින්දමො (රාජා), වෙස්සන්තරොති වෙස්සන්තරො (රාජා), තණ්හඞ්කරොති තණ්හඞ්කරො (භගවා), මෙධඞ්කරොති මෙධඞ්කරො (භගවා), සරණඞ්කරොති සරණඞ්කරො (භගවා), දීපඞ්කරොති දීපඞ්කරො (භගවා).

"සඤ්ඤායමනු" ඉච්චෙතස්මිං සුත්තෙ, [illegible] ධාතුයා [illegible] අභිධෙය්‍යො හොති. [illegible] ගන්ථෙ ච හොතීති [illegible]. සඤ්ඤායං එකං පදං, අ ඉති එකං පදං, නු ඉති එකන්ති තිපදමිදං සුත්තං. [illegible]

කම්මස්මිං ආදිම්හි සති ධාතුයා සඤ්ඤාය ගම්‍යමානාය අප්පච්චයො හොති, උපපදන්තෙ නුකාරාගමො ච හොතීති අත්ථො. එත්ථ ච සඤ්ඤායන්ති අත්ථො එතායාති සඤ්ඤා, තෙසු තෙසු දබ්බෙසු ආරොපිතවොහාරස්සෙතං අධිවචනං, තස්සං සඤ්ඤායං, "කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී" ත්‍යාධිකිච්ච "කාලභාවෙසු ච" ති සත්තමී, අසද්දුනුසද්දෙහි සිවිභත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති තස්ස ලොපං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, අ ච නු චාති ද්වන්දසමාසං කත්වා වුත්තන්තිපි දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච ධාතුයා අප්පච්චයොති වත්වා කිඤ්චාපි නුකාරාගමස්ස ඨානනියමං කතං, තථාපි තස්මිං රූපෙ සුත්තඨානෙ හොතීති දට්ඨබ්බං, රූපනිප්ඵාදනත්ථං හි ලක්ඛණෙපදෙසොති, තෙනාහ නාමම්හි ච නුකාරාගමො හොතීති, එත්ථ ච නුකාරාගමස්ස උකාරෙන නිද්දෙසො "නු නිග්ගහීතං පදන්තෙ" ති එත්ථ සඞ්ගහණත්ථං, තත්ථ ච නුති වචනං 'ඝිනන්තපටධරෙ' ති ආදිසු "හිද්දිතො ඉන්තාතනර්ජා ච" ති සම්භූතානං ඉන්නඅන්නපච්චයානං නකාරස්ස විවජ්ජනත්ථං

අරින්දමොනකාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අරින්දමොති අරිසද්දූපපදස්ස දමු දමනෙ ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අරින්දමෙතීත්‍යත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා අප්පච්චයං කත්වා අරිසද්දන්තෙ ච නුකාරාගමං කත්වා "නු නිග්ගහීතං පදන්තෙ" ති තස්ස නිග්ගහීතං කත්වා "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං" ත්‍යාධිකිච්ච "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති වග්ගන්තම්ව කත්වා අරින්දමසද්දතො සෙසං වුත්තනයෙන නාමම්ව කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. වෙස්සන්තරෙතීදම්පන වෙස්සසද්දූපපදස්ස තර තරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තණ්හංකරෙතීදම්පන තණ්හාසද්දූපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස තණ්හං කරෙතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. මෙධඞ්කරෙතීදම්පන මෙධාසද්දූපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස මෙධඞ්කරෙතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිං කත්වා මෙධාසද්දෙ ආකාරස්ස "ඛචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති රස්සෙ කතෙ රූපං. සරණඞ්කරෙතීදම්පන සරණසද්දූපපදස්ස තථෙව ධාතුස්ස සරණඞ්කරෙතීත්‍යත්ථෙ අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. දීපඞ්කරෙතීදම්පන දීපසද්දූපපදස්ස තථෙව ධාතුස්ස දීපං කරෙතීත්‍යත්ථෙ අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

528 **පුරෙ දද ච ඉං**

පුරසද්දෙ ආදිම්හි දද ඉච්චෙතාය ධාතුයා අප්පච්චයො හොති, පුරසද්දස්ස අකාරස්ස ච ඉං හොති

පුරෙ දදං අදදිති* පුරින්දදො (දෙවරාජා)

"පුරෙ දද ච ඉං." ඉමත්ථිදමුච්චතෙ, පුරසද්දූපපදෙ දද

---

* දදති

ඉච්චේතාය ධාතුයා අප්පච්චයො හොති, පුරසද්දෙ අකාරස්ස ඉං ච හොතීති සුත්තත්ථං. පුරෙති එකං පදං, දදාති එකං පදං, ච ඉති එකං ඉං ඉති එකන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තං. ධාතුග්ගහණස්ස ච ආදිග්ගහණස්ස ච අග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො පුරසද්දෙ ආදිම්හි සති දද ඉච්චේතාය ධාතුයා අප්පච්චයො හොති, පුරසද්දෙ අකාරස්ස ඉං ච හොතීති අත්ථො. චග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං. එත්ථ ච ඉං ඉති කිඤ්චාපි අනියමෙත්වා වුත්තං, තථාපි අදෙසො ඉත්‍යවගන්තබ්බං, එවං හි සති රූපස්ස සිජ්ඣනතො ච තදත්ථච සුත්තාරම්භකරණතො

පුරින්දදොති උදාහරණං, තස්ස පන පුරසද්දූපපදස්ස දද දානෙ ඉච්චේතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ණ්දයො තෙකාලිකා" ති වුත්තත්තා අතීතකාලාපෙක්ඛං කත්වා පුරෙ දානං අදාසීත්‍යත්ථෙ අනන්තරසුත්තවයමධිකිච්චිමිනා අප්පච්චයං කත්වා පුරසද්දෙ අකාරස්ස ඉං ච කත්වා වුත්තනයෙන නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තං කත්වා නාමම්ව කත්වා සන්දුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං.

529 සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා

සබ්බතො ධාතුතො කම්මාදිම්හි වා අකම්මාදිම්හි වා අකාරණ් වුතුආවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

තං කරොතීති තක්කරො හිතං කරොතීති හිතකරො, විනෙති එතෙන තස්මිං වා විනයො, නිස්සාය තං වසතීති නිස්සයො, අභවි භවති භවිස්සතීති භවො

ණ්වුම්හි —රථං කරොතීති රථකාරකො අන්නං දදාතීති අන්නදායකො, විනෙති සත්තෙති විනායකො, කරොතීති කාරකො, දදාතීති දායකො, නෙතීති නායකො

තුම්හි —තං කරොතීති තක්කත්තා, (තස්ස කත්තා වා = තක්කත්තා) භොජනං දදාතීති භොජනදාතා, (භොජනස්ස දාතා වා = භොජනදාතා) කරොතීති කත්තා, සරතීති සරිතා

ආවීම්හි —භයං පස්සතීති භයදස්සාවී ඉච්චෙවමාදි

"සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" තිමත්ථිදං, සබ්බධාතුතො කම්මාදිම්හි වා අකම්මාදිම්හි අකාරණ්වුතුආවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. ධාතුග්ගහණස්ස ච කම්මාදිග්ගහණස්ස ච අග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො වාග්ගහණෙන කම්මාදිම්හීතිමස්ස විසප්පනතො ච සබ්බධාතුතො කම්මාදිම්හි වා අකම්මාදිම්හි වා අකාරණ්වුතුආවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති අත්ථො

තක්කරොතීත්‍යාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච තක්කරොති තංසද්දූපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස තං කරොතීත්‍යත්ථෙ "ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො, සඤ්ඤායමනු" ත්‍යධිකිච්චිමිනා අප්පච්චයං කත්වා නාමම්ව කත්වා සන්දුප්පත්ත්‍යාදිං කත්වා "පරවෙ භාවො ඨානෙ" ති තකාරස්ස ද්වෙභාවෙ කතෙ රූපං. හිතකරොති

එත්ථාපි වෙභාවං ඨපෙත්වා එසෙව නයො. විනයොතිදම්පන විපුබ්බස්ස නී නයෙ නී පාපුණෙති විනනමඤ්ඤතරස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස විනෙති එත්ථාති අධිකරණකාරකෙ වා : විනෙති එතෙනාති කරණකාරකෙ වා ඉමිනා අප්පච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා තස්සාප්‍යනියමප්පසඞ්ගෙ සති "අසුවණ්ණානං චායො වුද්ධි" ති වුත්තත්තා ඉකාරස්ස එකාරවුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ත්‍යාදිකිච්ච "එ අයා" ති අයාදෙසං කත්වා නාමඤ්ච කත්වා විනයසද්දතො ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. නිස්සයොතිදම්පන නිපුබ්බස්ස සි සෙවායමිච්චෙතස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස නිස්සයනන්ත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන අප්පච්චයං කත්වා වුද්ධ්‍යාදෙසෙ ච ස්‍යාදුප්පත්තාදිඤ්ච කත්වා "පරවෙභාවො ඨානෙ" ති සකාරස්ස වෙභාවෙ කතෙ රූපං. රථකාරකොතිදම්පන රථසද්දූපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස රථං කරොතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණ්වුප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතඤ්ච කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති කකාරෙ අකාරස්ස වුද්ධිං කත්වා "අනකා යුණ්වූන" න්ති ණ්වුනො අකාදෙසං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. අන්නදායකොතිදම්පන අන්නසද්දූපපදස්ස දා දානෙ ඉච්චෙතස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අන්නං දදාතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්වුප්පච්චයං කත්වා ණලොපඤ්ච වුද්ධිඤ්ච කත්වා "ණම්හි රන්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු" ත්‍යාදිකිච්ච "ආකාරන්තානමායො" ති ධාත්වන්තස්ස ආයාදෙසං කත්වා අකාදෙසඤ්ච කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. විනායකොතිදම්පන විනයොති එත්ථ වුත්තානං විනනමඤ්ඤතරස්ස සතො විනෙතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණ්වුප්පච්චයං කත්වා කාරිතඤ්ච කත්වා ණම්හි ලුත්තෙ වුත්තනයෙන වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ ; එ අයා" ත්‍යාදිකිච්ච "තෙ ආවායා කාරිතෙ" ති අයාදෙසං කත්වා අකාදෙස ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කාරකොත්‍යාදීනි තීණි අකම්මාදිම්හි රූපානි, තෙසමුප්පත්ති හෙට්ඨා වුත්තනයොව

තක්කත්තාතිදම්පන තසද්දූපපදස්ස කර කරණෙ ඉච්චෙතස්ස තං කරොතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා තුප්පච්චයං කත්වා "නමකරානමන්තානං නියුත්තතම්හි" ත්‍යාදිකිච්ච "කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං" න්ති ධාත්වන්තස්ස තකාරං කත්වා වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිඤ්ච කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච" ති උකාරස්සාකාරං කත්වා සිලොපඤ්ච කත්වා කකාරස්ස ච වෙභාවෙ කතෙ රූපං. දාතාතිදම්පන දා දානෙ ඉච්චෙතස්ස තුප්පච්චයන්තස්ස ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කත්තාදීනි අකම්මාදිම්හි රූපානි, තත්‍ථ ච සරිතාතිදම්පන සර චින්තායමිච්චෙතස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉමිනා තුප්පච්චයෙ කතෙ "හීයත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුක" න්ති වුත්තත්තා 'න සබ්බධාතුකා අසබ්බධාතුකා' ති තුප්පච්චයස්ස අසබ්බධාතුකත්තමාගම්ම "ඉකාරාගමො

අසබ්බධාතුකම්හී"ති ධාතුම්හා ඉකාරාගමං කත්වා වුත්තනයෙන නාම්හි ච කත්වා සත්තුසද්දස්ස වුත්තනයෙන සරිතුසද්ද ස්සෑදුස්ස නාදිම්හි කතෙ රූපං. භජදස්සාවීතිදම්පන භජසද්දූපපදස්ස දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භජං පස්සතීතෙයත්ථෙ ඉමිනා ආවීපච්චයං කත්වා දකාරෙ ඉකාරස්ස "ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො"ති වා; "ඛවාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච" ත්‍යාදිකිච්ච "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච"ති වා; "ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච"ති වා; "පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති"ති වා අකාරං කත්වා "පරවෙකාවො ඨානෙ"ති සකාරස්ස වෙකාවං කත්වා භජදස්සාවී සද්දතො වුත්තනයෙන සිවිභත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි"ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. වුත්තියමාදිසද්දෙන දීඝසරදිවා කරභාකරපභාකරදීපකරරසකරවෙතාවරකාවීආදීනි සඞ්ගණ්හාති.

530. විසරුජපදාදිතො ණ.

විසරුජපද ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුතො ණපච්චයො හොති

පවිසතීති පවෙසො, රුජතීති රොගො, උප්පජ්ජතීති උප්පාදො, ඵුසතීති ඵස්සො, උචතීති ඔකො, භවතීති භාවො, අයතීති ආයො, සම්මා බුජ්ඣතීති සම්බොධො, විහරතීති විහාරො

"විසරුජපදාදිතො ණ." කිමත්ථමිදං, විසරුජපද ඉච්චෙවමාදිතො ණපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. එවඤ්චිදං. විසරුජපද ඉච්චෙවමාදිතො ණපච්චයො හොතීති අත්ථො. විසො ච රුජො ච පදො ච — විසරුජපදා, විසරුජපදා ආදයො යස්ස ධාතුගණස්ස — සො විසරුජපදාදි, චඤ්ඤපදෙහි බහුබ්බීහි; තතො "දුරන්තිකද්ධකාල නිම්මාණත්වාලොපදිසායොගවිභත්තාරප්පයොගසුද්ධප්පමොචනහෙතු විවිත්තප්පමාණපුබ්බයොගබන්ධනගුණවචනපඤ්හකථනථොකා කත්තුසු ච"ති දිසායොගෙ පඤ්චමියා සම්පත්තෙ "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ"ති තදන්තෙ තොපච්චයො හොති. ඉමස්ස පන "ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො"ති මිස්සානන්තරච්චවනා අකම්මාදිම්හි විසාදිතො ණපච්චයත්ථං; අඤ්ඤථා ඉධ ණග්ගහණං අකත්වා තත්ථෙව පඨිතබ්බං සංවෙදං.

පවෙසොතිදම්පන පපුබ්බස්ස විසපවෙසනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පවිසතීතෙයත්ථෙ ඉමිනා ණපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො"ති කාරිතං විය කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං"ති ණම්හි ලුත්තෙ වුත්තනයෙන වුද්ධිම්හි කතෙ නාම්හි ච කත්වා සෑදුස්සත්තා දිම්හි කතෙ රූපං. රොගොතිදම්පන රුජ භඞ්ගෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස රුජතීතෙයත්ථෙ ඉමිනා ණපච්චයං කත්වා විභත්තාදෙසන ණලොපාදිම්හි කතෙ "කම්කරණනිමිත්තානං ඍජුත්තකතිපි" තැඩි ක්වචි "සඟා වජ්ජන" නති වා; "සවජනං, කතා ණානුබන්ධො"ති වා ජකාරස්ස ගකාරං කත්වා රොගසද්ද නාම්හි ච කත්වා සෑදුස්සත්තා දිම්හි කතෙ රූපං. උප්පාදොතිදම්පන උපුබ්බස්ස පද ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස උප්පජ්ජතීතෙයත්ථෙ ඉමිනා ණපච්චයං

කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපවුඩ්ඪිසන්ධිප්පත්තාදිම්හි කතෙ පකාරස්ස ඵභාවෙ කතෙ රූපං. ඵස්සොතිදම්පන ඵුස ඵුසනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඵුසතීත්‍යත්‍ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා ණලොපාදිම්හි කතෙ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිම්හි සම්පත්තෙ "ඝටාදීනං වා" ති එත්‍ථ වාග්ගහණෙන ඉමස්ස ආකතිගණත්තා ඝටාදිසු පක්ඛිපිත්වා වුද්ධිම්හාකතෙ හසද්දස්සාපීති එත්‍ථ දකාරෙ ඉකාරස්ස වුත්තනයෙන ඉධ උකාරස්ස අකාරං කත්වා සකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා සන්ධිප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඔකොතිදම්පන උච සමවායෙ*තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස උචතීත්‍යත්‍ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා ණලොපාදිම්හි කතෙ රොගොති එත්‍ථ වුත්තනයෙන ඉධ චකාරස්ස කකාරං කත්වා සන්ධිප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. භාවොතිදම්පන භූ සත්තායමිච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භවතීත්‍යත්‍ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා ණලොපාදිම්හි කතෙ නායකොති එත්‍ථ වුත්තනයෙන ඉධොකාරස්ස ආවාදෙසං කත්වා සන්ධිප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ආයොතිදම්පන අය ගතිම්හීච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අයතීත්‍යත්‍ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සම්බොධොතිදම්පන සංපුබ්බස්ස බුධ අවගමනෙ බුධ ඤාණෙ බුධ බොධනෙති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සම්මා බුජ්ඣතීත්‍යත්‍ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. විහාරොතිදම්පන විපුබ්බස්ස හර හරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස විහරතීත්‍යත්‍ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

531 **භාවෙ ච**

භාවත්‍ථාභිධෙය්‍යෙ සබ්බධාතූහි ණප්පච්චයො හොති

පච්චතෙ පචනං වා පාකො, චජතෙ චජනං වා චාගො, භූයතෙ භවනං වා භාවො

එවං යාගො, යොගො, භාගො, පරිදාහො

"භාවෙ ච" ති කිමත්‍ථමිදං, භාවකාරකෙපි සබ්බධාතූහි ණප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්‍ථං. විපදමිදං. අනන්තරසුත්තතො ණග්ගහණස්සානුවත්තනතො නියමාභාවා ධාත්වාධිකාරත්තා ච සබ්බධාතූහි භාවත්‍ථෙ ගම්‍යමානෙ ණප්පච්චයො හොතීති අත්‍ථො. චග්ගහණං ණග්ගහණානුකඩ්ඪනත්‍ථං, තත්‍ථ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. නනු නියමාභාවා අනන්තරසුත්තෙනෙව භාවත්‍ථෙ ණප්පච්චයො ලබ්භතෙ වෙති න ලබ්භති, කස්මා "තෙ කිච්චා" ති පටිලද්ධකිච්චසඤ්ඤෙ තබ්බානීයණ්‍යතෙය්‍යරිච්චප්පච්චයෙ ඨපෙත්වා "අඤ්ඤෙ කිත්" ති තෙහි අඤ්ඤෙසං කිත්සඤ්ඤාය වුත්තත්තා ච "කත්තරි කිත්" ති පටිලද්ධකිත්සඤ්ඤානං කත්තරි කාරකෙ වුත්තත්තා ච අසතිමස්මිං අනන්තරසුත්තෙන කත්තරියෙව ණප්පච්චයස්සුපලබ්භනතො ච තස්මාවෙදං සුත්තං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

පාකොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච පාකොති පච පාකෙති

---

* උච විසයත්‍ථියං වාචායං, ම

මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පච්චතෙ පචනන්ති වා අත්ථෙ අනන්තරසුත්තම්හි කිච්චම්හිතො ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ ගෙරගොති එත්ථ වුත්තනයෙන ඉධ චකාරස්ස කකාරං කත්වා සඤ්ඤුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූප වාගොතිදම්පන වජ ගතිම්හීති ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වජතෙ වජනන්ති වා අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිං කත්වා ජකාරස්ස ගකාරං කත්වා සඤ්ඤුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. යාගො යොගොති මෙසං යජ දෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානධම්මෙසු යුජ යොගෙති ඉමෙසං ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීනං යජනං යුජනන්ති වා අත්ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා ණලොපවුද්ධිගකාරසඤ්ඤුප්පත්තාදිම්හි කතෙ යථාක්කමතො රූපානි. භාගොති භජ පුථක්කරණෙ භජ සෙවායන්ති ඉමෙසු මඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භජනන්ති අත්ථෙ ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. පරිදාහොති පරිපුබ්බස්ස දහ භස්මීකරණෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පරිදහනන්ති අත්ථෙ ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

532 ක්වි ච

සබ්බධාතූහි ක්විප්පච්චයො හොති

සම්භවතීති සම්භූ විසෙසෙන භවතීති විභූ එවං අභිභූ

භුජෙන ගච්ඡතීති භුජගො උරෙන ගච්ඡතීති උරගො ස සුද්ධි සමුද්දපවිසනතො භූමිං ඛණතීති සඞ්ඛො

"ක්වි ච ඉච්චනෙනිදං සබ්බධාතූහි ක්විප්පච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං විපදද්ධිදං 'ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණෙ' ති ඉතො ධාතුග්ගහණඤ්චානුවත්තනතො සබ්බධාතූහි ක්විප්පච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. චග්ගහණම්පන ඉධ භාවකාරකෙ භාවෙ චෙ ති අත්ථසමෙබ්බා වුත්තත්තා සබ්බධාතූහි ණප්පච්චයො හොති, එවං ක්විප්පච්චයො චෙති සම්පිණ්ඩෙති වචනසිලිට්ඨතාය වා වුත්තනයිපි දට්ඨබ්බං, තෙනෙව පයොගෙපි වචනසිලිට්ඨං සිප්පාතොප සයා ඉෙ ජෙතබ්බාති දස්සෙති

සම්භූතිදම්පන සංපුබ්බස්ස භූ සත්තායන්ති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සම්භවතීත්‍යත්ථෙ 'ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණෙ' තාදිකිච්චම්හිතා ක්විප්පච්චයං කත්වා "ක්විලොපො ච" ති ක්විලොපං කත්වා වුත්තනයෙන නාමත්තං කත්වා ස්‍යුප්පත්ති කත්වා සෙසතො ලොප ගසිසීති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. එවං විභූති උපසග්ගොව විසෙසො. භුජගොතිදම්පන භුජසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හීති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භුජෙන ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ක්විප්පච්චයං කත්වා "ධාතන්තස්ස ලොපො ක්විම්හී" ති ධාතන්තස්ස ලොප කත්වා වුත්තනයෙන ක්විලොපඤ්ච කත්වා සඤ්ඤුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූප. සඞ්ඛොතිදම්පන සං පුබ්බස්ස ඛනු අවදාරණෙති ඉමස්ස ඉමිනා ක්විප්පච්චයං කත්වා "ධාතන්තස්ස ලොපො ක්විම්හී" ති ධාතන්තස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන ක්විලොපං කත්වා සඤ්ඤුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

533 ධරාදීහි රම්මො

ධර ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි රම්මපච්චයො හොති
ධරති තෙනාති ධම්මො, කරීයතෙ තන්ති කම්මං

“ධරාදීහි රම්මො.” කිමත්ථමිදං, ධර ඉච්චෙවමාදීහි රම්මපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. ධරො ආදි යෙසං තෙ = ධරාදයො, තෙහි ධරාදීහි, ආකතිගණොයං, පඤ්චමී වුත්තනයාව. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ධම්මොතිදම්පන ධර ධාරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ධරති තෙනාති අත්ථෙ ඉමිනා රම්මපච්චයං කත්වා “රම්හි රන්තො රාදි නො”ති රාදිම්හි ලුත්තෙ සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කම්මන්තිදම්පන කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කරියතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා රම්මපච්චයං කත්වා “රම්හි රන්තො රාදි නො”ති රාදිම්හි ලුත්තෙ සන්ධුප්පත්තාදිම්හි ච කතෙ රූපං.

534 තස්සීලාදිසු ණී ත්වාවී ච

සබ්බේහි ධාතූහි තස්සීලාදීසු ණී ත්වාවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

පියං පසංසිතුං සීලං යස්ස සො හොති පියපසංසී, බ්‍රහ්මං චරිතුං සීලං යස්ස සො හොති බ්‍රහ්මචාරී, පසය්හ පවත්තිතුං සීලං යස්ස සො හොති පසය්හපවත්තා, භයං පස්සිතුං සීලං යස්ස සො හොති භයදස්සාවී ඉච්චෙවමාදි

“තස්සීලාදිසු ණී ත්වාවී ච” කිමත්ථමිදං, තස්සීලතද්ධම්මතස්සාධුකාරිච්චෙතෙස්වත්ථෙසු සබ්බධාතූහි ණී ත්වාවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. තස්සීලාදිසු අත්ථෙසු සබ්බධාතූහි ණී ත්වාවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති අත්ථො. තංසීලං ආදි යෙසං තෙ = තස්සීලාදයො කෙ තෙ? තද්ධම්මතස්සාධුකාරිනො, තෙසු තස්සීලාදිසු ගම්‍යමානෙසූති සම්බන්ධො, චග්ගහණං පච්චයෙ සම්පිණ්ඩෙති

පියපසංසීතිදම්පන පියසද්දූපපදස්ස පපුබ්බස්ස සංස පසංසනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පියං පසංසිතුං සීලං යස්සාති වා අත්ථෙ: පියපසංසනසීලො . පියපසංසනධම්මො . පියපසංසනෙ සාධුකාරීති වා අත්ථෙ ඉමිනා ණීපච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො”ති කාරිතංව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප”න්ති ණලොපං කත්වා සංයොගන්තත්තා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ”ති වුද්ධිම්හා සතෙ වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසි පි”ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. බ්‍රහ්මචාරීතිදම්පන බ්‍රහ්මසද්දූපපදස්ස චර චරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස බ්‍රහ්මං චරිතුං සීලං යස්සාති වා අත්ථෙ බ්‍රහ්මචරණසීලො බ්‍රහ්මචරණධම්මො බ්‍රහ්මචරණෙ සාධුකාරීති වා අත්ථෙ ඉමිනා ණීපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉධ පනාසංයොගන්තත්තා වුද්ධි හොතෙව. පසය්හපවත්තාතිදම්පන පසය්හසද්දූපපදස්ස පපුබ්බස්ස වතු වත්තනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පසය්හ පවත්තිතුං සීලං යස්සාති වා . පසය්හ පවත්තන

සීලො පසන්නපවත්තනධම්මො, පසන්නපවත්තනෙ සාධුකාරීති වා අඤ්ඤ ඉච්ඡිතා තප්පච්චයං කත්වා පසන්නපවත්තනසද්ද වුත්ත කෙනෙන නාමපිච කත්වා සුප්පසන්නාදිම්හි සතෙ ‘සඤ්ජිතාදිතමා සිබ්බි සීලොජ්පා වෙ ’ ති උකාරස්සාකාරාදෙසං කත්වා සීලොපෙ ච සති රූපං හසදස්සාවිත්ධම්මතො හසසද්දස්ස දිස ලෙපො ණෙත්විස්ස ලද්ධාතුකසද්දාදිස්ස හසං පසිතුං සීලං යස්සාති වා හසදස්සනසීලො හසදස්සනධම්මො, හසදස්සනෙ සාධුකාරීති වා අඤ්ඤ ඉච්ඡිතා අප්පච්චයං කත්වා සංයුත්තනාදිම්හි සතෙ රූපං සමෙත් වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

53. සඞ්ඛකවචලමණ්ඩසරුවාදිහි යු

සඞ්ඛකවචලටණ්ඩකෙසු රුවාදිහි ච ධාතුහි යුපච්චයො හොති තසීලාදිසුවෙසු

ඝොසනසීලො ඝොසනො, භාසනසීලො භාසනො එවං විග්ගහො කාතබ්බො

කොධනො රොසනො, දොසනො චලනො, කම්පනො එසු නො, මණ්ඩනො විභූසනො රොචනො ජොතනො වඩ්ඪනො

‘ සඞ්ඛකවචලමණ්ඩසරුවාදිහි යු ” තිමස්සිදං, සඞ්ඛසද්දත්ථ චලත්ථමණ්ඩනත්ථෙහි රුවාදිහි ච තසීලාදිසුවෙසු යුපච්චයො හොතීති අත්ථෙං විප්පදිදං සඞ්ඛෙ ච කුධො ච චලො ච මණ්ඩො ච = සඞ්ඛකුධචලමණ්ඩා, තෙසං අත්ථා = සඞ්ඛකුධචල මණ්ඩත්ථා, සඞ්ඛකුධචලමණ්ඩත්ථා අත්ථා යෙසං තෙ = සඞ්ඛ කුධචලමණ්ඩත්ථා, බ්‍රාහ්මණෙරති ආදිසු විය “සරූපානමෙක සෙසචසක් ’ නත් එකස්ස අත්ථසද්දස්ස ලොපං කත්වා ද්‍රට සඞ්ඛකුධ චලමණ්ඩත්ථාති වුත්තං, රුචො ආදි යෙසං තෙ = රුචාදයො සඞ්ඛකුධචලමණ්ඩත්ථා ච රුචාදයො ච = සඞ්ඛකුධචලමණ්ඩත්ථරු චාදයො, තෙහි සඞ්ඛකුධචලමණ්ඩත්ථරුචාදිහි, එත්ථ ච සඞ්ඛත්ථා නාම සද අබ්‍යත්තසද්දවාචකා; ඝුස සද්දෙ භාස වියත්ති යං වාචායං භණ සද්දෙති එවමාදයො, කුධත්ථා නාම කුධ කොපෙත්විස්සත්ථවාචකා රුස රොසෙ දුස දොසෙ කුධ කොපෙ දුස අප්පීතියන්ති එවමාදයො, චලත්ථා නාම චල කම්පනෙ සිද්ධිස ත්ථවාචකා, එදි සිද්චලනෙ කුධ කම්පනෙ ඵන්ද කිඤ්චිචලනෙ අනවට්ඨානෙ ධූ කම්පනෙ කපි චලනෙති එවමාදයො, මණ්ඩත්ථා නාම, මඩි භූසායං භූස අලඞ්කාරෙති එවමාදයො, රුචාදයො නාම රුච දිත්තිම්හිති එවමාදිං කත්ථ, වුත්තා වා කප්පනාදි වා ජුත ජෙනනෙ සාස දිත්තිම්හි දිප දිත්තියං භාස දිත්තිම්හිති එවමාදයො, තෙන “සඞ්ඛකුධචලමණ්ඩත්ථරුචාදිහි තසීලාදිසුවෙසු යුපච්ච යො හොතීති අත්ථො

ඝොසනසීලොතිආදිසු ඝුස සද්දෙතිමිස්ස ලද්ධාතුසද්දාදිස්ස ඝොසනසීලො ඝොසනධම්මො, ඝොසනෙ සාධුකාරීති අත්ථෙ අනනකාරිත්ථානම්ම්පිතච්චිතා යුපච්චයං කත්වා “අනං ඝොසනෙ සා වුද්ධි කාරිතෙ’ ති වත්තමානෙ “අසංයොගන්තා’ ති වුද්ධිං කත්වා

“අනකා ඝුණ්වූන” නති ඝුපච්චයස්ස අනාදෙසං කත්වා සත්‍ථුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං භාසනොතිදම්පන භාස වියත්තියං වාචා සම්හිමස්ස භාසනසීලොත්‍යාදිලක්ඛණෙසු ඝුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං කොධනොතිදම්පන කුධ කොපෙතිමස්ස කුජ්ඣනසීලොත්‍යාදිලක්ඛණෙසු ඝුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං රොසනොතිදම්පන රුස රොසෙතිමස්ස රොසනසීලොත්‍යාදිලක්ඛණෙසු ඝුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං දෙසනොතිදම්පන දුස දෙසනෙතිමස්ස දෙසනසීලොත්‍යාදිලක්ඛණෙසු ඝුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං චලනොතිදම්පන චල කම්පනෙතිමස්ස චලනසීලොත්‍යාදිලක්ඛණෙසු ඝුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං කම්පනොතිදම්පන කපි චලනෙතිමස්ස කම්පනසීලොත්‍යාදිලක්ඛණෙසු ඝුපච්චයාදිම්හි කතෙ “මදූ සරෙ; යවමදනතරලා චාගමා, ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ” ති වත්තමානෙ “නිග්ගහිතඤ්ච” ති නිග්ගහිතාගමං කත්වා ‘වග්ගන්තං වා වග්ගෙ’ ති තස්ස වග්ගන්තෙ කතෙ රූපං එජනොතිදම්පන එජි කිච්චලනෙතිමස්ස එජනසීලොත්‍යාදිලක්ඛණෙසු ඝුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං මණ්ඩනොතිදම්පන මඩි භූසායන්තිමස්ස මණ්ඩනසීලොත්‍යාදිලක්ඛණෙසු ඝුපච්චයානාදෙසනිග්ගහිතාගමවග්ගන්තාදිම්හි කතෙ රූපං විභූසනොතිදම්පන විපුබ්බස්ස භූස අලඞ්කාරෙතිමස්ස විභූසනසීලොත්‍යාදිලක්ඛණෙසු ඝුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං රොචනොතිදම්පන රුච දිත්තිම්හිතිමස්ස රොචනසීලොත්‍යාදිලක්ඛණෙසු ඝුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං ජොතනොතිදම්පන ජුත ජොතනෙතිමස්ස ජොතනසීලොත්‍යාදිලක්ඛණෙසු ඝුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං වඩ්ඪනොතිදම්පන වඩ්ඪ වඩ්ඪනෙතිමස්ස රූපං

536 **පාරාදිගම්මිනා රූ**

ගමු ඉච්චෙතස්මා ධාතුම්හා පාරසද්දාදිම්හා රූපච්චයො හොති තස්සීලාදීසු

(භවස්ස පාරං = භවපාරං,) භවපාරං ගන්තුං සීලං යස්ස (පුරිසස්ස) සො හොති (පුරිසො) භවපාරගූ.

තස්සීලාදීසූති කිමත්ථං? පාරං ගතො

පාරාදිගම්මිනාති කිමත්ථං? අනුගාමී

“පාරාදිගම්මිනා රූ” තිමස්සත්ථො, පාරසද්දාදිම්හා ගමු ගතිම්හිත්වස්මා තස්සීලාදීසු රූපච්චයො හොතීති ඤපනත්ථං විපදවිදං පාරසද්ද ආදි යස්ස = සො පාරාදි, පාරාදි ච සො ගමි චාති = පාරාදිගමි, තස්මා පාරාදිගම්මිනා පාරාදිම්හා ගමු ඉච්චෙතස්මා තස්සීලාදීසු රූපච්චයො හොතීති අත්ථො

භවපාරගූතිදම්පන භවපාරසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භවපාරං ගන්තුං සීලං යස්සාති වා භවපාරං ගමනසීලො භවපාරං ගමනධම්මො භවපාරං ගමනෙ සාධුකාරීති වා අත්ථෙ “තස්සීලාදීසු ණීත්වාවී ච” ත්‍යාධිකිච්චිමිනා රූපච්චයං කත්වා “රම්හිරන්තො රාදි නො” ති රාදිම්හි ලුත්තෙ වුත්තනයෙන සත්‍ථුප්පත්තාදිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

පාරඞ්ගතොතිදම්පන පාරසද්දූපපදස්ස ගමුස්ස ධාතුස්ස පාරං ගතොති අත්ථෙ සතිපි පාරාදිම්හි තස්සීලාද්‍යත්ථාභාවා ඉමිනා රූපච්චයමකත්වා "භාවකම්මෙසු ත" ඉතාධිකිච්ච "බුද්ධගමාද්‍යත්ථෙ කත්තරි" ති තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච ගුප් දීනම්හෙතා නො වි ච, ජනාදීනමා තිම්හි ච" තාධිකිච්ච "ගමඛනහනරමාදීනමන්තො" ති ධාත්වන්තම්හි ලුත්තෙ සෙසද්ධත්තා දිම්හි කතෙ රූපං. අනුගාමීතිදම්පන අනුපුබ්බස්ස ගමුස්ස ධාතුස්ස අනුගමනසීලොත්‍යාදිකත්ථෙසු සතිපි තස්සීලාද්‍යත්ථෙ ආදිම්හි පාරසද්දාභාවා ඉමිනා රූපච්චයමකත්වා "තස්සීලාදිසු ණීත්වාවී ච" ති ණීප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. අත්තගුවෙදගූතාදීනිපි 'පාරගම්මහා රූ' ති වත්තබ්බෙ ආදිග්ගහණෙන පාතතත්තා සිජ්ඣන්තීති දට්ඨබ්බානි. ආදිග්ගහණං හි උභයසමාසත්ථං. අයමෙත්ථ හි සමාසො, පාරො ආදි යෙසන්තෙ = පාරාදයො, පාරාදීහි ගම් = පාරාදිගම් තස්මා පාරාදිගම්මහාති

537 භික්ඛාදිතො ච

භික්ඛ ඉච්චෙවමාදිහි ධාතූහි රූපච්චයො හොති තස්සීලාදිස්වත්ථෙසු

භික්ඛණසීලො යාචනසීලො භික්ඛු, විජානනසීලො විඤ්ඤූ

"භික්ඛාදිතො ච" තිමත්ථිදං, භික්ඛ යාචනෙ ඉච්චෙවමාදිහි ධාතූහි තස්සීලාදිකත්ථෙසු රූපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. භික්ඛ ආදි යස්ස සො = භික්ඛාදි, තස්මා භික්ඛාදිතො. චග්ගහණං රූපච්චයානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

භික්ඛූතිදම්පන භික්ඛ යාචනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භික්ඛණසීලොත්‍යාදිකත්ථෙසු "තස්සීලාදිසු ණීත්වාවී ච පාරාදිගම්මිහා රූ' තානුකිච්චිතො රූපච්චයං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ "ක්වාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති රස්සෙ කතෙ රූපං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

විඤ්ඤූතිදම්පන විපුබ්බස්ස ඤා අවබොධනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස විජානනසීලොත්‍යාදිකත්ථෙසු වුත්තනයෙන රූපච්චයං කත්වා රාදිම්හි ලුත්තෙ රූපං

538 හනාදීනං ණුකො

හනාදීනං ධාතූනං අන්තෙ ණුකපච්චයො හොති තස්සීලාදිස්වත්ථෙසු

ආහනනසීලො ආඝාතුකො, කරණසීලො කාරුකො

"හනාදීනං ණුකො" තිමත්ථිදං, හන හිංසාගතීසු ඉච්චෙවමාදිහි ධාතූහි තස්සීලාදිකත්ථෙසු ණුකපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. හන ආදි යෙසන්තෙ = හනාදයො, තෙසං හනාදීනං. පච්ඡිමලොපෙන ඡට්ඨී, අන්තෙති වා සම්බන්ධො, එත්ථ ච හනාදීති ධාතූනං නිද්දෙසොති, දුතියො හි ධාතුනිද්දෙසො, ගාථාත

වසෙන ණිකාරන්තවසෙන ච. තසිලාදිග්ගහණෙ විනාපි වත්තතෙ, අ ඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

ආඝාතුකොතිආදිම්පන ආපුබ්බස්ස හන හිංසාගතීසූති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ආහනනසීලොතාදිඅත්ථෙසු “තසිලාදිසු ණ්වාවු ච” ති අධිකිච්ච ඉමිනා ණුකපච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතමිව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා “ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු” තමධිකිච්ච “හනස්ස ඝාතො” ති ඝාතාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. කාරුකොතිආදිම්පන කර කරණෙති ඉමස්ස කරණසීලොතාදිඅත්ථෙසු ඉමිනා ණුකපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධාදිම්හි කතෙ රූපං.

539 **නු නිග්ගහීතං පදන්තෙ**

පදන්තෙ නුකාරාගමො නිග්ගහීතමාපජ්ජතෙ.

අරිං දමෙතීති අරින්දමො (රාජා), වෙස්සන්තරො, පභඞ්කරො

“නු නිග්ගහීතං පදන්තෙ” ඉච්චිදං, පදන්තෙ නුකාරාගමො නිග්ගහීතමාපජ්ජතීති සුත්තත්ථො. ද්විපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. පදස්ස අන්තො = පදන්තො, තස්මිං පදන්තෙ

අරින්දමොතාදීනි උදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

540. **සංහනඤ්ඤාය වා රො ඝො**

සංපුබ්බාය හන ඉච්චෙතාය ධාතුයා අඤ්ඤාය වා ධාතුයා රපච්චයො හොති, හනස්ස ඝො ච හොති

සමග්ගං කත්වා සම්පගච්ඡන්තීති සඞ්ඝො, සමන්තතො නගරස්ස බාහිරෙ ඛණන්තීති පරිඛා, අන්තං කරොතීති අන්තකො

සමිති නිවසං ? උපහන්තං, උපඝාතො *

“සංහනඤ්ඤාය වා රො ඝො.” ඉච්චිදං, සංපුබ්බාය හන ඉච්චෙතාය ධාතුයා අඤ්ඤාය වා ධාතුයා රපච්චයො හොති, හනස්ස ඝො ආදෙසො ච හොතීති සුත්තත්ථො. චතුපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. එත්ථ ච ඝොති කිඤ්චාපි අනියමවසෙන වුත්තං, තථාපි හන්කාරස්ස ඝොති දට්ඨබ්බං, එවං හි සති පයොගපිණ්ඩනතො පයොගසිද්ධියා සුගතොපදෙසතො ච.

සඞ්ඝොතිආදිම්පන සංපුබ්බස්ස හන හිංසාගතීසූති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සමග්ගං කත්වා සම්පගච්ඡන්තීතිඅත්ථෙ ඉමිනා රපච්චයං කත්වා හනස්ස ඝාදෙසං කත්වා “රම්හි රන්තො රාදි නො” ති රාදිං ලොපං කත්වා සංයොගන්තාදිම්හි කතෙ රූපං. පරිඛාතිආදිම්පන පරිපුබ්බස්ස ඛණු අවදාරණෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සමන්තතො නගරස්ස බාහිරෙ ඛණන්ති†තායාති ඉමිනා රපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන රාදිම්හි ලොපං කත්වා සංයොගන්තාදිම්හි ච කතෙ රූපං. අන්තකොතිආදිම්පන අන්තපුබ්බපදස්ස කර කරණෙති

* “ඩිඞ් සමිදං අනුසනෙර” ඊම දිස්සති † ඛණන්ති, ච

මස්ස ලබ්භාතුසඤ්ඤාදිස්ස අන්තං කරෙතීතානෙ ඉමිනා රප්ප ච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

උපඝාතොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන උපපුබ්බස්ස හන හිංසා ගතිසූතිම්හිස්ස සතිපි හනස්මිං අසංපුබ්බත්තා ඉමිනා රප්පච්චයමු කත්වා උපහනනත්ථාමෙව “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉතාධිකිච්ච “භාවෙ ච” ති ණප්පච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතමිව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණලොපාදිම්හි කතෙ රූපං තරවඤ්ඤාසාති වුත්තත්තාව භවිතබ්බන්ති න භවිතබ්බං, එතන පිබෙ සතිපි සංහනනාරම්භො නියමාය හොති, හන ඉච්චෙතස්මා සංචෙ රප්පච්චයො හොති, සංපුබ්බස්සාවෙති එතන වුත්තං, පච්චි කිමත්ථං? උපහනනං උපඝාතොති

541. රම්හි රන්තො රාදි නො

රම්හි පච්චයෙ පරෙ සබ්බො ධාත්වන්තො රකාරාදි ච නො හොති

අන්තකො, පාරගූ, සංදම්ගෙ ලොකෙ සාසන්ති සත්ථා, දිංසා ඉච්චෙවමාදි.

“රම්හි රන්තො රාදි නො” තිමිච්චිදං, රම්හි පච්චයෙ පරෙ රකාරානුබන්ධො සබ්බො ධාත්වන්තො රකාරාදි නො හොතීති සුත්ත තත්ථං වතුප්පදමිදං එත්ථ ච රම්හීති රකාරානුබන්ධප්පච්චයං සංගණ්හාති, රකාරෙ අස්ස අසීතානෙ “තදනුබන්ධෙ ච” ති අධිකිච්චිමිනා “සබ්බාදිතො ණ” ඉති ණප්පච්චයං කත්වා “ණෙතං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා තතො වුත්තනයෙන නාමිව කත්වා සත්තමෙකවචනං කත්වා “ස්මාහිස්මින්නං මහාභිම්හි වා” ති තස්ස මහිආදෙසං කත්වා රම්හීති වුත්තත්තා රකාරෙ ආදි මරියාදෙ යස්සසො = රාදි, නොති ලොපමාහ, තෙන රකාරානු බන්ධෙ පච්චයෙ පරෙ රාදි ධාත්වන්තො ලොපො හොතීති අත්ථො

අන්තකො පාරගූතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අන්තකො පාර ගූති වුත්තත්තාතෙව. සත්ථාතිදම්පන සාස අනුසිට්ඨිම්හිතිම්හිස්ස ලබ්භාතුසඤ්ඤාදිස්ස සංදම්ගෙ ලොකෙ සාසන්තීතානෙ “සාසාදීහි රත්ථු” ති රත්ථුප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා රාදිනො ලොපං කත්වා වුත්ත නයෙන නාමිව කත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච” ති ආකාරාදෙසං කත්වා සිඅච ලුංතා රූපං. දිට්ඨාතිදම්පන දිස පෙක්ඛණෙතිම්හිස්ස “භාවකම්මෙසු ත” ඉති තප්පච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨා ච” ති තකාරස්ස රිට්ඨාදෙසං කත්වා ඉමිනා රාදිම්හි ලුංතා සංයුත්තතාදිම්හි කතෙ රූපං.

542 භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා

භාවකම්මෙසු ඉච්චෙතෙසු තබ්බානීය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සබ්බධාතූහි

අභවිත්ථ භූයතෙ භවිතබ්බං—භවනීයං, ආසියතෙ ආසිතබ්බං—ආසනීයං, පජ්ජිතබ්බං—පජ්ජනීයං, කත්තබ්බං— කරණීයං, ගන්තබ්බං—ගමනීයං, රමිතබ්බං—රමණීයං

"භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" කිමත්ථමිදං, භාවකම්මකාරකෙසු සබ්බධාතුහි තබ්බඅනීය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. භාවො ච කම්මං ච=භාවකම්මානි,* තෙසු භාවකම්මෙසු, තබ්බො ච අනීයො ච=තබ්බානීයා; එත්ථ ච භාවො නාම පචනං භවනං ලවනන්ති ආදිහි වුච්චමානො කෙවලො ධාත්වත්ථො., කම්මං නාම "යං කරොති තං කම්ම" න්ති වුත්තං. තස්මිං භාවකම්මග්ගහණෙ "එතෙ කිච්චා" ති තබ්බාදීනං රිච්චප්පච්චයපරියන්තානං කිච්චසඤ්ඤාය විහිතත්තා ච "භාවකම්මෙසු කිච්චක්තක්ඛත්ථා" ති කිච්චානං භාවකම්මෙසු නියමිතත්තා චාධිප්පෙතත්ථො සිජ්ඣතෙවාති. සිජ්ඣති, එවං සන්තෙපි "නන්දාදීහි යු" ති වුත්තං යුප්පච්චයමධිකිච්චත්තා කත්තරි සියාති තන්නිවත්තනත්ථං, එවං සන්තෙ කස්මාව තත්ථ න වුත්තන්ති, ඉධාපි ක්විමන්තත්ථසම්භවතො ඉධ වුත්තො; ඉධ වුත්තෙ හි කිච්චප්පච්චයානං සභාවං ච දීපෙති, උත්තරත්‍ර චත්ථිත්වා සත්ථබ්බෙදතත්ථව සාධෙතීති.

භවිතබ්බන්තිදම්පන භූ සත්තායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භව ධාතුතො ඉමිනා තබ්බප්පච්චයං කත්වා "හියත්තනීසත්තමීපඤ්චමී වත්තමානා සබ්බධාතුක" න්ති වුත්තත්තා 'න සබ්බධාතුකා අසබ්බධාතුකා' ති අසබ්බධාතුකත්තාභාවතොව "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ත්‍යාධිකිච්ච "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති අවාදෙසං කත්වා භවිතබ්බසද්දතො සිද්ධත්තා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවා තවෙතුනාදීසු ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන නාමිංව කත්වා වුත්තනයෙන සද්දුප්පත්තිං කත්වා "සො නපුංසකෙ, අතො නිච්ච" න්ති අවිසෙසෙ "සිං" ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. භවනීයන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො, ඉකාරාගමාභාවොව විසෙසො. ආසිතබ්බන්තිදම්පන ආස උපවෙසනෙ ඉතිමස්ස ආසනීයන්ති එත්ථ තබ්බාදිම්හි කතෙ රූපං. ආසනීයන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො, ඉකාරාගමාභාවොව විසෙසො. පජ්ජිතබ්බන්තිදම්පන පද ගතිම්හීතිමස්ස පජ්ජනීයන්ති එත්ථ ඉමිනා තබ්බප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරාගමං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති යප්පච්චයං කත්වා "තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස" ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස ජවග්ගං කත්වා, "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ද්වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පජ්ජනීයන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො, ඉකාරාගමාභාවොව විසෙසො. කත්තබ්බන්තිදම්පන කර කරණෙතිමස්ස ඉමිනා තබ්බප්පච්චයං කත්වා, "ගමඛනහනාදීනං තුම්හි; කරස්ස ච තත්තං තුසු" ත්‍යාධිකිච්ච "තුංතුනතබ්බෙසු වා" ති ධාත්වන්තස්ස තත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කරණීයන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො, ණකාරො චෙව "රහාදිතො ණ" ඉති නකාරස්ස ණත්තමෙව විසෙසො.

---

* භාවො ච කම්මං ච — භාවකම්මං

ගන්තබ්බන්තිදම්පන ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ගමනීයන්ති අත්ථෙ ඉමිනා තබ්බප්පච්චයාදිම්හි කතෙ “ගම්ඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදීසු න” ඉති ධාත්වන්තස්ස නත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ගමනීයන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො, නත්තාභාවොව විසෙසො

543 ඝණ්‍ය ච

භාවකම්මෙසු සබ්බධාතූහි ණ්‍යප්පච්චයො හොති

කාතබ්බං කාරියං, චෙතබ්බං චෙය්‍යං, නෙතබ්බං නෙය්‍යං ඉච්චෙවමාදි

චසද්දග්ගහණෙන තෙය්‍යප්පච්චයො හොති

ඤාතෙය්‍යං, දිට්ඨෙය්‍යං, පත්තෙය්‍යං

“ඝණ්‍ය ච” කිමත්ථමිදං, සබ්බෙහි ධාතූහි භාවකම්මෙසු ණ්‍යප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං භාවකම්මග්ගහණම්පිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණෙන පනෙත්ථ තෙය්‍යප්පච්චයො හොති, තෙන ඤාතෙය්‍යං දිට්ඨෙය්‍යං පත්තෙය්‍යන්තාදීනි සිජ්ඣන්ති තෙසම්පන ඤා අවබොධනෙ දිස පෙක්ඛණෙ පද ගතිම්හීතිමෙසං ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීනං ඉමිනා තෙය්‍යප්පච්චයං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා, තත්ථ ච දිට්ඨෙය්‍යන්ති එත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයෙන දකාරෙ ඉකාරස්ස අකාරං කත්වා සකාරස්ස “ඛචාදීමන්තජ්ඣත්තාරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” තාදිකිච්ච “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති වා “ඛචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච”ති වා: “පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති” ති වා “දො ධස්ස ච” ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා ටකාරං කත්වා තකාරස්ස ච ඨකාරං කත්වා පරක්ඛරරූපගමනං වා කාතබ්බං, “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා තකාරස්ස රට්ඨාදෙසං කත්වා “රමයිරනෙතා රාදී නො” ති රාදිලොපං වා කාතබ්බං.

කාරියන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කාරියන්ති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කත්තබ්බන්ත්‍යත්ථෙ අනන්තරසුත්තම්හි කිච්චම්හිනා ණ්‍යප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන කාරිතාච්ච කත්වා ණලොපවුද්ධියො ච වුත්තනයෙන අසබ්බධාතුකත්තමාගමම ඉකාරාගමංච කත්වා නාමත්තව කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං චෙය්‍යන්ති චි චයෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස චෙතබ්බන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ණ්‍යප්පච්චයං කත්වා කාරිතත්තව කත්වා ණලොපාදිම්හි කතෙ “පරොචෙහාමවා ඨානෙ” ති යකාරස්ස චෙකාවං කත්වා නෙතබ්බන්ති සන්ධුප්පත්තාදිම්හි ච කතෙ රූපං. නෙය්‍යන්තිදම්පන නී නයෙ නී පාපුණෙතිමෙසං විනකම්මඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස නෙතබ්බන්ත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණ්‍යප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

544 කරම්හා රිච්ච

කර ඉච්චෙතස්මා ධාතුතො රිච්චප්පච්චයො හොති භාවකම්මෙසු

කාතබ්බං කිච්චං

546 වදමදගමුයුජගරහාකාරාදීහි ජ්ජම්මග්ගය්හෙය්‍යා ගාරො වා

වදමදගමුයුජගරහාකාරන්ත ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ණ්‍යප්පච්චයස්ස යථාසඞ්ඛ්‍යං ජ්ජම්මග්ගය්හෙය්‍යාදෙසා හොන්ති වා ධාත්වන්තෙන සහ, ගරහස්ස ච ගාරො හොති භාවකම්මෙසු

වදිතබ්බං වජ්ජං, මදනීයං මජ්ජං, ගමනීයං ගම්මං, යුජ්ජනීයං යොග්ගං, ගරහිතබ්බං ගාරය්හං, දාතබ්බං දෙය්‍යං, පාතබ්බං, පෙය්‍යං, හාතබ්බං හෙය්‍යං, මාතබ්බං මෙය්‍යං, ඤාතබ්බං ඤෙය්‍යං ඉච්චෙවමාදි

‘ වදමදගමුයුජගරහාකාරාදීහි ජ්ජම්මග්ගය්හෙය්‍යා ගාරො වා ’’ කිමත්ථමිදං, වද වියත්තායං වාචායං මද උම්මාදෙ ගමු ගතිම්හි යුජ යොගෙ ගරහ නින්දායන්තිච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ච අකාරන්තෙහි ධාතූහි ච පරස්ස ණ්‍යප්පච්චයස්ස ධාත්වන්තෙන සහ යථාසඞ්ඛ්‍යං ජ්ජම්මග්ගය්හෙය්‍යා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති විකප්පෙන, ගරහසද්දස්ස ච ගාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං වුත්තමිදං භාවකම්මග්ගහණඤ්ච ණ්‍යග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ “ රම්හිරන්තො රාදි නො ” ති ඉතො අනන්තරග්ගහණඤ්ච, අතො ච විග්ගහතො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තාව ගාරාදෙසො කිඤ්චාපි අතියම්පිවංසෙන වුත්තො, තථාපි ගරහස්සෙව හොතීති දට්ඨබ්බං, එවඤ්ච සති පයොගසිජ්ඣනතො පයොගසිද්ධියා වුත්තොපදෙසතො ච තණ ච අකාරන්තා ධාතවො නාම ද දානෙ පා පානෙ හා චාගෙ ඉච්චෙවමාදයො

වජ්ජන්තිආදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන හෙට්ඨා වුත්තෙහි ලබ ධාතුසද්දාදීහි සද්ධිං වත්තබ්බන්තිආදිසු “ භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා තෘධිසිච්ච “ ණ්‍ය ච ’ ති ණ්‍යප්පච්චයං කත්වා තමෙව සුත්තවසම්බන්ධිම්හි ධාත්වන්තෙන සහ තස්ස ජ්ජාදෙසෙ කත්වා ඤාණප්පත්තාදිච කත්වා ගරහසද්දස්ස ගාරාදෙසඤ්ච කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

547 තෙ කිච්චා

යෙ පච්චයා තබ්බාදයො රිච්චන්තා, තෙ කිච්චසඤ්ඤාති දට්ඨබ්බා කිච්චසඤ්ඤාය කිං පයොජනං? “ භාවකම්මෙසු කිච්චක්තක්ඛත්ථා ” වා

“ තෙ කිච්චා ’ කිමත්ථමිදං, හෙට්ඨා වුත්තා යෙ තබ්බප්පච්චයාදයො රිච්චප්පච්චයන්තා පච්චයා, තෙ කිච්චසඤ්ඤාති වෙදිතබ්බාති ඤාපනත්ථං වුත්තමිදං අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තාව ඉදම්පන “ භාවකම්මෙසු කිච්චක්තක්ඛත්ථා ’ ති එත්ථ ඉමෙසං ගහණත්ථං

548 අඤ්ඤෙ කිත්

අඤ්ඤෙ පච්චයා කිත් ඉච්චෙව සඤ්ඤා හොන්ති කිත්සඤ්ඤාය කිං පයොජනං? “ කත්තරි කිත් ’

"අඤ්ඤෙසු කිත්" කිමත්ථමිදං, තෙහි අඤ්ඤෙ පච්චයා කිත් සඤ්ඤා හොන්තීති සුත්තත්ථං විපදමිදං ඉදමපන "කත්තරි කිත්" ති එත්ථ තෙසං ගහණත්ථං

549 නන්දාදීහි යු

නන්දාදීහි ධාතූහි යුපච්චයො හොති භාවකම්මෙසු

නන්දීයතෙ නන්දිතබ්බං වා නන්දනං, ගහණීයං ගහණං, චරිතබ්බං චරණං එවං සබ්බත්ථ

"නන්දාදීහි යු" කිමත්ථමිදං, භාවකම්මෙසු නන්ද සමිද්ධිම්හි නන්ද නන්දනෙ ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි යුපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං විපදමිදං භාවකම්මග්ගහණම්භානුවත්තතෙ, අථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව නන්දනන්තිදමපන නන්ද සමිද්ධිම්හීතිමිස්ස ලද්ධ ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස නන්දීයතෙ නන්දිතබ්බන්ති වා අත්ථෙ "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" තිආදිකිච්චිතා යුපච්චයං කත්වා "අනකා යුණ්වූනං" ති තස්සානාදෙසං කත්වා සෙසුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ගහණන්තිදමපන ගහ උපාදානෙතිමිස්ස ගහණීයන්ති අත්ථෙ යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං චරණන්තිදමපන චර චර ණෙතිමිස්ස චරිතබ්බන්ති අත්ථෙ යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං ඉමෙසම්පන විනනං "රහාදිතො ණ" ඉති නකාරස්ස ණකාරකරණමෙව විසෙසො

550 කත්තුකරණපදෙසෙසු ච

කත්තුකරණපදෙස ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු ච යුපච්චයො හොති

කත්තරි තාව — රජං හරතීති රජොහරණං — තොයං

කරණෙ තාව — කරොති එතෙනාති කරණං

පදෙසෙ තාව — තිට්ඨන්ති අස්මිං ඉති ඨානං එවං සබ්බත්ථ

"කත්තුකරණපදෙසෙසු ච" කිමත්ථමිදං, කත්තුකරණපදෙසකර ණකාරකෙසු සබ්බධාතූහි යුපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං, එත්ථ ච පදෙසොති අධිකරණකාරකස්සෙතං අධිවචනං විපදමිදං යුග්ගහණම්භානුවත්තතෙ, අථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං සම්පදානාපාදානකාරකෙසුපි යුපච්චයො හොතීති සම්පිණ්ඩෙති

කත්තරි තාව රජොහරණන්ති උදාහරණං, තස්ස පන රජ සද්දූපපදස්ස හර හරණෙතිමිස්ස රජං හරතීතිඅත්ථෙ අනන්තර සුත්තෙනෙව කිච්චිතා යුපච්චයං කත්වා තස්සානාදෙසණත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

කරණෙ තාව කරණන්ති උදාහරණං, තස්ස පන කර කර ණෙතිමිස්ස කරොති එතෙනාතිඅත්ථෙ යුපච්චයානාදෙසණත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

පදෙසෙ තාව ඨානන්ති උදාහරණං, තස්ස පන ඨා ගතිනිවුත්තිම්හිමිස්ස තිට්ඨන්ති එත්ථාතිඅත්ථෙ යුපච්චයානාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

551. රහාදිතො ණ

රකාරහකාරන්තෙහි ධාතූහි අනාදෙසස්ස නස්ස ණො හොති

කරෙතිතෙනාති කරණං, පූරෙතිතෙනාති පූරණං, ගණ්හති තෙනාති ගහණං, ගහණීයංතෙනාති ගහණං එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

ඉති කිබ්බිධානකප්පෙ පඨමො කණ්ඩො

"රහාදිතො ණ" ඉච්චෙත්ථිදං, රකාරහකාරන්තෙහි අනාදෙසස්ස ණො හොතීති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. ආදිසද්දෙන ඤකාරං සංගණ්හාති, තෙන විඤ්ඤාණන්ති ආදිසු විපුබ්බස්ස ඤා අවබොධනෙති ඉමස්ස විජානාතීත්‍යෙත්ථ "ඤාදීහි ඤු" ඤාධිකිච්ච' සත්තු කරණප්පදෙසෙසු ච' ති කත්තරි යුපච්චයෙ කතෙ වුත්තනයෙන නස්සානාදෙසෙ කතෙ නකාරස්ස ණකාරො හොති එත්ථ පන කිඤ්චාපි අසුකස්ස ණකාරොති න වුත්තං, තථාපි නකාරස්සෙව ණකාරො හොතීති දට්ඨබ්බං, එවං හි සති පයොගසිජ්ඣනතො පයොගසිද්ධියා සුත්තොපදෙසතො ච, එත්ථ හි නකාරස්සාති වුත්තෙ ගහණීයං කරණීයන්ති ආදිසු නිකාරස්ස න සියා, නිකාරස්සාති වුත්තෙ කරණං ගහණන්ති ආදිසු නකාරස්ස න සියාති සබ්බසාධාරණවසෙනෙවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං ඉධ පනානන්තරසුත්තවසෙන යුපච්චයස්ස වුත්තත්තා තස්ස ච "අනකා යුණ්වූනං" න්ති අනාදෙසස්ස වුත්තත්තා 'කායෙ වාරය මච්ඡමහා ති*' ආදීනි විය පච්චාසත්තිවසෙන වා 'බදිරවන'න්ති ආදීනි විය යෙභුය්‍යවසෙන වා අනාදෙසස්සාති අහාති දට්ඨබ්බං

උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව තත්ථ ච පූරණන්ති පූර පූරණෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

සමත්තා මුඛමත්තදීපනියං කිබ්බිධානකප්පෙ පඨමො පරිච්ඡෙදො

---

552 ණ්වාදයො තෙකාලිකා

ණ්වාදයො පච්චයා යුපච්චයන්තා තෙකාලිකාති වෙදිතබ්බා

යථා, කුම්භං කරොති අකාසි කරිස්සතීති කුම්භකාරො, කරොති අකාසි කරිස්සති තෙනාති කරණං එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

"ණ්වාදයො තෙකාලිකා" ඉච්චෙත්ථිදං, ණ්වාදයො යුපච්චයන්තා පච්චයා තෙකාලිකා හොන්තීති සුත්තත්ථං. විපදමිදං

---

* තණ්ඩුලා, සී

අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව ණො ආදි යෙසං තෙ = ණාදයො, තයො කාලා = තිකාලං, තිකාලෙ නියුත්තා තෙකාලිකා නනු "තීතෙ තතවන්තුතාවී, වත්තමානෙ මානන්තා, කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො, භවිස්සති ගමාදීහි ණීඝිණ්" ති ආදිනා විය නියමෙත්වා අවුත්තත්තාව අසතිපිමස්මිං ණාදයො කාලත්තයෙව හොන්තීති සක්කා මන්තුන්ති න සක්කා, අනියමෙත්වා වුත්තානං කාලත්තයෙ වා කාලද්වයෙ වා කාලං අනාමසිත්වා වා හොන්තීතිපි මන්තබ්බත්තා, න හි අනියමෙත්වා වුත්තා කාලත්තයෙව හොන්තීති සඤ්ඤාපකො අත්ථි, තස්මා ණාදයො කාලත්තයෙව හොන්ති "ණාදයො තෙකාලිකා" ති වුත්තත්තා, තතො අඤ්ඤ කාලත්තයෙපි කාලද්වයෙපි කාලමනාමසිත්වාපි හොන්තීති දට්ඨබ්බං.

කුම්භකාරො කරණන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච කුම්භකාරොති කුම්භසද්දූපපදස්ස කර කරණෙඉච්චස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කුම්භං අකාසි කරොති කරිස්සතීත්‍යත්ථෙ "ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො" ති ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. යමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව කරණන්තිදම්පන තස්සෙව ධාතුස්ස කරොති අකාසි කරිස්සතිනෙනාත්‍යත්ථෙ "නන්දාදීහි යු" ත්‍යධිකිච්ච "කත්තුකරණප්පදෙසෙසු ච" ති යුප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. යමෙත්ථාපි වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

553 සඤ්ඤායං දධාතො ඉ
සඤ්ඤායමභිධෙය්‍යායං දධාතො ඉප්පච්චයො හොති

පඨමං ආදීයතීති ආදි, උදකං දධාතීති උදධි, මහොදකානි දධාතීති මහොදධි, වාලානි දධාති තස්මින්ති වාලධි, සම්මාධීයති දධාතීති වා සන්ධි

"සඤ්ඤායං දධාතො ඉ." සඤ්ඤායමභිධෙය්‍යායං දධාතො ඉප්පච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව ද ච ධා ච = දධා, තතො දධාතො

ආදීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ආදීති ආපුබ්බස්ස ද දානෙති ඉමස්ස "භූවාදයො ධාතවො" ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාප්පච්චයා" ත්‍යධිකිච්චිමිනා ආදීයතීත්‍යත්ථෙ ඉප්පච්චයං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං, වා පරො අසරූපා" ත්‍යධිකිච්ච "ධවාසවණ්ණා ලුපන්ත" ති අසවණ්ණෙ සම්පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා "අඤ්ඤෙ කිත්" ති කිතසඤ්ඤං කත්වා කිතන්තත්තා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච" ති නාමමිව කත්වා "ජිනවච්චනයුත්තං හි" ත්‍යධිකිච්ච "ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති ලිඞ්ගං ඨපෙත්වා "ජිනවච්චනයුත්තං හි ; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති අධිකිච්ච "තතො ච විභත්තියො" ති පට්ඨපෙත්වා කත්වා "සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු" ති

තස්සාපාතිපදිකසම්පත්තසඞ්ගෙ සති 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපවත්තී' ති කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමං කත්වා තස්සාපාතිපදිකසම්පත්තසඞ්ගෙ සති 'වත්ති=පෙ=කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන'න්ති එකවචනසිංහත්ථිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

උදධීති උදකසද්දූපපදස්ස ධා ධාරණෙතිමස්ස උදකං දධාතීති අත්ථෙ ඉමිනා ඉපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ "ඛචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" තාදිකිච්ච "ගතෙසු වුඩ්ඪිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති උදකසද්දෙ තකාරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං. මහොදධීති මහොදකසද්දූපපදස්ස තස්සෙවධාතුස්ස මහොදකානි දධාතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. වාලධීති වාලසද්දූපපදස්ස තස්සෙවධාතුස්ස වාලානි දධාති තස්මින්ති අත්ථෙ ඉපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සන්ධීති සංපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස සම්මා ධීයති. දධාතීති වා අත්ථෙ ඉපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

554. තිකිච්චාසිංසෙ

සඤ්ඤායමභිධෙය්‍යායං සබ්බධාතූහි තිප්පච්චයො හොති, කිච්චාසිංසෙ

ජිනො එනං බුජ්ඣතූති ජිනබුද්ධි, ධනං අස්ස භවතූති ධනභූති, භවතූති භූතො, භවතූති භාවො, ධම්මො එනං දදාතූති ධම්මදින්නො, ආසුනා වඩ්ඪතූති වඩ්ඪමානො. එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා.

"තිකිච්චාසිංසෙ." ඉච්චෙතිදං, සඤ්ඤායමභිධෙය්‍යායං සබ්බධාතූහි තිප්පච්චයො හොති, කිච්ච ආසිංසෙති ඤාපනත්ථං. ති ඉති එකං පදං, කිත් ඉති එකං, ච ඉති එකං, ආසිංසෙති එකං, චතුප්පදමිදං. සඤ්ඤාග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. එත්ථ ච ආසිංසෙති ආපුබ්බස්ස සංස පසංසනෙතිමස්ස පසංසනත්ථෙ අත්ථෙ "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" තාදිකිච්ච "සාදිසන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදිහි ට්ඨො" ති තප්පච්චයස්ස ආදිනා සහ ඨාදෙසෙ කතෙ "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමෙ කතෙ රූපං., තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා තප්පච්චයස්ස රිට්ඨාදෙසං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ වා රූපං. තෙන ච ආසිංසෙති පසංසායම්ති විඤ්ඤායති, තස්මා පසංසත්ථෙ සති ඉමිනා පච්චයා හොන්තීති දට්ඨබ්බං; තෙනාහ ආසිංසෙති. [illegible] සම්පිණ්ඩනත්ථං.

ජිනබුද්ධීතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ජිනබුද්ධීති ජිනසද්දූපපදස්ස බුධ බොධනෙ බුධ ඤාණෙ බුධ අවගමනෙ වා [illegible] තරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ජිනො එනං [illegible] අනන්තරසුත්තම්හි ඉමිනා තිප්පච්චයං කත්වා "සාසදිස

තස්ස රිධො ච" ත්‍යාධිකිච්ච "ධඪභෙහි ධඪා ච"ති තකාරස්ස ධකාරං කත්වා "චතුත්ථානමන්තානං දෙ ධෙ"ති ධාතුවන්තස්ස දකාරං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ධනභූතීතිදම්පන ධනසද්දූපපදස්ස භූ සත්තායමිතිමස්ස ධාතුස්ස භවතූති අත්ථෙ ඉමිනා තිප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. භූතොතිදම්පන තස්සෙව ධාතුස්ස සද භවතූති අත්ථෙ ඉමිනා තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. භාවොති තස්සෙව ධාතුස්ස තස්මිඤ්ඤෙවත්ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො"ති කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං"ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ; එ අයා" ත්‍යාධිකිච්ච "තෙ ආවායා කාරිතෙ"ති ආවාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ "අතො නෙන" ත්‍යාධිකිච්ච "සො"ති සිස්සොකාරං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ධම්මදින්නොති ධම්මසද්දූපපදස්ස දා දානෙතිමස්ස ධම්මො එනං දදාතූ*ත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ඉන්නප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. වඩ්ඪමානොති වඩ්ඪ වඩ්ඪනෙතිමස්ස ආයුනා වඩ්ඪතූ ත්‍යත්ථෙ ඉමිනා මානප්පච්චයං කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා.

555 **ඉත්ථියමතියවො වා**

ඉත්ථියමභිධෙය්‍යායං සබ්බධාතූහි අතියු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති වා

ජීරතීති ජරා, මඤ්ඤතීති මති, චෙතයතීති චෙතනා, වෙදයතීති වෙදනා. එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා.

"ඉත්ථියමතියවො වා." කිමත්ථමිදං, ඉත්ථියමභිධෙය්‍යායං සබ්බධාතූහි අතියු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අතො පුබ්බෙසුඤ්ඤෙනෙව අ ච ති ච යු ච = අතියවො.

ජරාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ජරාති ජර වයොහානිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ජීරතීති අත්ථෙ ඉමිනා අප්පච්චයං කත්වා ජරසද්දා "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො"ති ආප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. මතීති මන ඤාණෙතිමස්ස [illegible]ත්‍යත්ථෙ† ඉමිනා තිප්පච්චයං කත්වා "ගම වාදිමජ්ඣන්තානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච"ති අකාරස්ස රස්සං කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. චෙතනාතිදම්පන චිති චෙතනායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස චෙතයතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා යුප්පච්චයං කත්වා "අනකා යුණ්වුන"න්ති යුප්පච්චයස්ස අනාදෙසං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති අධිකිච්ච "එයොයස්සු ච"ති වුද්ධිං කත්වා චෙතනසද්දතො "ඉත්ථියමතො

* [illegible]
† [illegible]

අප්පච්චයො"ති අප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. වෙදනාති විද සත්තායං විද ලාභෙ විද ඤාණෙ විද විඥෙතති චතුන්නමඤ්ඤතරස්ස වෙදයතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

556 **කරතො රිරිය**

කරතො ඉත්ථියමනිත්ථියං වා අභිධෙය්‍යං රිරියපච්චයො හොති වා

කත්තබ්බා කිරියා, කරණීයං කිරියං

"කරතො රිරිය' කිමත්ථමිදං, කරතො ඉත්ථියමනිත්ථියං වා අභිධෙය්‍යං රිරියප්පච්චයො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. ඉත්ථිග්ගහණම්භානුවත්තතෙ වාග්ගහණඤ්ච, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කිරියා කිරියන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච කිරියාති කර කරණෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කත්තබ්බාත්‍යත්ථෙ "ඉත්ථියමතියවො වා" ති අධිකිච්චවිහිතා රිරියප්පච්චයං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ කිරියසද්දං "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කිරියන්ති තථෙව ධාතුස්ස කරණීයන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉමිනා තස්මිංයෙව පච්චයෙ කතෙ වුත්තනයෙන රාදිම්හි ලුත්තෙ කිරියසද්දං ස්‍යාදුප්පත්තාදිං කත්වා "යොනං නි නපුංසකෙහි, අතො නිච්චං' ති අධිකිච්ච "සිං" ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉදම්පන වචනං ඉත්ථිනිත්ථාභිධෙය්‍යවසෙන වුත්තං.

557 **අතීතෙ තතවන්තුතාවී**

අතීතෙ කාලෙ සබ්බධාතූහි තතවන්තුතාවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

අහවීති අභොසීති වා හුතො—හුතවා—හුතාවී වා අවසීති වුසිතො—වුසිතවා—වුසිතාවී අභුඤ්ජීති භුත්තො—භුත්තවා—භුත්තාවී

"අතීතෙ තතවන්තුතාවී' කිමත්ථමිදං, අතීතෙ සබ්බධාතූහි තතවන්තුතාවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

හුතොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච හුතොති හූ සත්තායං හූ දනාදානහව්‍යප්පදානෙසූති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉමිනා තප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන නාමබ්‍යං කත්වා හුත සද්දං ස්‍යුප්පත්තිඤ්ච කත්වා "අතො නෙන ත්‍යාධිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. හුතවාති තථෙව ධාතුස්ස ඉමිනා තවන්තුප්පච්චයං කත්වා නාමබ්‍යං කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අවණස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, නතුස්ස නෙතා' ත්‍යාධිකිච්ච "ආ සිම්හි" ති සබ්බස්සෙව නතුස්ස

ච්චයස්ස සිවිභත්තිස්ස අංආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. හුතාවීති තස්සෙව ධාතුස්ස ඉමිනා තාවීප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන නාමත්තඤ්ච කත්වා ස්‍යුප්පත්තිඤ්ච කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපී” ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. වුසිතාවීති වස නිවාසෙති ඉමස්ස ඉමිනා තප්පච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ත්‍යාදිකිච්ච “වස වා වු” ති වකාරස්ස උකාරං කත්වා “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ත්‍යාදිකිච්ච “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති ආදිම්හි වකාරාගමං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. භුත්තාවීතිආදිම්හිපන භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසු ඉච්චිමස්ස ඉමිනාව තාවීප්පච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ත්‍යාදිකිච්ච “භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච” ති ධාත්වන්තම්හි ලුත්තෙ තකාරස්ස ච ද්විභාවෙ කතෙ වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

558 භාවකම්මෙසු ත

භාවකම්මෙසු අතීතෙ කාලෙ තප්පච්චයො හොති සබ්බධාතුහි

භාවෙ තාව — තස්ස ගායනං ගීතං*, නච්චං — නට්ටං, හසනං හසිතං.

කම්මනි තාව — තෙන භාසියිත්ථාති භාසිතං, දෙසියිත්ථාති දෙසිතං, කරියිත්ථාති කතං.

“භාවකම්මෙසු ත” ඉච්චත්ථම්පිදං, අනන්තරසුත්තෙන වුත්තානං තප්පච්චයාදීනං කිතසඤ්ඤත්තා “කත්තරි කිත්” ති කිතකානං කත්තරි කාරකෙ නියමිතත්තා ච භාවකම්මකාරකෙසු අතීත කාලෙ සබ්බධාතුහි තප්පච්චයත්ථම්පිදං විපදම්පිදං. අතීතග්ගහණඤ්ච ධාතුග්ගහණඤ්චෙහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යායෙව

ගීතන්තිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගීතන්ති ගෙ සද්දෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ගායනත්ථෙ අනෙන අනන්තරසුත්තාපෙක්ඛිතවිධිනා තප්පච්චයං කත්වා “සබ්බත්ථ ගෙ ගී” ති ගෙසද්දස්ස ගීආදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන නාමත්තඤ්ච කත්වා ස්‍යුප්පත්තිඤ්ච කත්වා “අතො නපුංසකෙහි, අතො නිච්ච” න්ති අධිකිච්ච “සිං” ති සිස්ස අංආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. නච්චං නට්ටන්ති නට නච්චම්හි නට ගත්තවිනාමෙ ඉති ගත්තවිනාමෙපතීතිණ්ණම්පදඤ්ඤත්තරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ගත්තවිනාමනත්ථෙ ඉමිනා තප්පච්චයං කත්වා ටත ධාත්වන්තෙන තකාරස්ස “පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති” ති ට්ටාදෙස කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපානි. හසිතන්ති හස හසනෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස හසනත්ථෙ ඉමිනා තප්පච්චයං කත්වා විභාගෙන සබ්බධාතුකන්තම්හාගමි ඉකාරාගමං කත්වා ස්‍යු

* ගායෙන ඊසං ඕ

ප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. භාසිතන්තිදම්පන භාස වාචායන්ති ඉමස්ස උදීරිතත්ථෙ ඉමිනා තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ලෙසිතන්ති දිස උච්චාරණෙහිමස්ස ලබධාතුස්සද්දස්ස උච්චාරිතත්ථෙ තප්පච්චයාදිං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ත්‍යාදිනිවච “අඤ්ඤෙසු ච” ති වුද්ධිං කත්වා සද්දප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සර කාරණෙහිමස්ස රූපං ඉධ පන තස්ස තෙනාති වචනං භාවකම්මෙසුවිසුද්ධපයානං.

559 බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි

බුධගමු ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තදත්ථෙ ගම්‍යමානෙ තප්පච්චයො හොති කත්තරි සබ්බකාලෙ සථාසඞ්ඛ්‍යං.

සබ්බෙ සඞ්ඛතාසඞ්ඛතෙ ධම්මෙ අබුජ්ඣි බුජ්ඣති බුජ්ඣිස්සතීති බුද්ධො, සරණං ගතො, සමථං ගතො, අමතං ගතො, ඤාතො ඉච්චෙවමාදි

“බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි” ති කිමත්ථමිදං, බුධගමු ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තදත්ථෙ ගම්‍යමානෙ කත්තරි තප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. තග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අයථා සුචිර ඤාඤ ඤොව තප්පච්චයස්ස කිතකත්තා කිතසාතං. “කත්තරි කිත්” ති කත්තරි නිප්ඵන්නත්තා ච සිද්ධෙ සත්‍යපි ඉධ කත්තරිග්ගහණං අනන්තර සුත්තෙන භාවකම්මෙසූති වුත්තත්තා තන්නිවාරණත්ථං, අසති හිමස්මිං බුධගමු ඉච්චෙවමාදීහි භාවකම්මෙසු තදත්ථෙයෙව තප්පච්චයො හොතීති අත්ථො සියා, ‘සිංඝ සත්ථාරම්මණා යි නියමායා’ති මන්තබ්බතො. බුධො ච ගමො ච — බුධගමා, තෙ ආදයො යෙසං තෙ — බුධගමාදයො, තෙහි බුධගමාදීහි, එත්ථ ච බුධගමාදීහ්‍යත්ථෙති වත්තබ්බෙ “සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච” ති එත්ථාදිග්ගහණෙන හිවිභත්තිලොපං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ බුධගමු ඉච්චෙවමාදීහි තදත්ථෙති, එත්ථ ච අත්ථෙති කිඤ්චාපි අනියමවසෙන වුත්තං, තථාපි තෙසමඤ්ඤවත්ථෙති ගහෙතබ්බං; අත්ථසද්දස්ස සාපෙක්ඛත්තා තෙහි අඤ්ඤස්ස ච අපෙක්ඛිතබ්බස්සාභාවතො.

බුද්ධො ගතොති උදාහරණානි, තත්ථ ච බුද්ධොති බුධ බොධනෙ බුධ ඤාණෙති චිනයාමඤ්ඤතරස්ස සබ්බෙ සඞ්ඛතාසඞ්ඛතෙ ධම්මෙ බුජ්ඣතීත්‍යත්ථෙ අනන්තරසුත්තම්හිකිච්චිච්ඡිනා තප්පච්චයං කත්වා “සාසදිසන්තො තස්ස රිට්ඨො ච” ති අයිනිවච “ධඪභහෙහි ධඪා ච” ති තකාරස්ස ධකාරං කත්වා “හචතුත්ථානමන්තානං දො ධෙ” ති ධකාරස්ස දකාරං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා වුත්තනයෙන සද්දප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං පන ගමු ගතිම්හීති මස්ස සරණමුපගතොත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන “ගමඛනහනරමාදීනමන්තො” ති ධාත්වන්තස්ස ලොපෙන සද්දප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

560 ජිතො ඉන සබ්බත්ථ

ජි ඉච්චෙතාය ධාතුයා ඉනප්පච්චයො හොති සබ්බකාලෙ කත්තරි

පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ අජිනි ජිනාති ජිනිස්සතීති ජිනො

"ජිනො ඉන සබ්බත්ථ" ඉච්චත්ථමිදං, ජි ජයෙ ඉච්චෙතාය ධාතුයා සබ්බකාලෙපි කත්තරි ඉනප්පච්චයො හොතීති සඤ්ඤාපනත්ථං විපදමිදං. කත්තරිග්ගහණම්හාද ධිකතත්තා, අනෙනා සුවිසෙසඤ්ඤෙයෙව නත්ථිතාසතිපි සබ්බත්ථග්ගහණෙ "අතීතෙ ත තවන්තුතාවී" ත්‍යාදීසු විය නියමෙතබ්බා අවුත්තත්තා අධිප්පෙතත්ථො සිජ්ඣතීති න සිජ්ඣති, අනිගමච්චංසත වුත්තානං කාලත්තයෙ වා කාලවසෙ වා කාලමනාමසිත්වා වා හොන්තීතිපි මනාතබ්බිතො, තාදිසාවිධ සබ්බත්ථග්ගහණං කතං

ජිනොති උදාහරණං, තස්ස පන ජි ජයෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ජින ති අජිනි ජිනිස්සතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ඉනප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

561 සුපතො ච

සුප ඉච්චෙතාය ධාතුයා ඉනප්පච්චයො හොති කත්තරි* භාවෙ ච

සුපතීති සුපිනො, සුපිනෙති වා සුපිනං

"සුපතො ච" ඉච්චත්ථමිදං සුප ඉච්චෙතාය ධාතුයා කත්තරි භාවෙ ච* ඉනප්පච්චයො හොතීති සඤ්ඤාපනත්ථං විපදමිදං. අනෙනා සුවිසෙසඤ්ඤෙයෙව චග්ගහණං ඉනග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තත්ථ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

සුපිනන්ති උදාහරණං, තස්ස පන සුප සයෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සුපිනෙතත්‍යත්ථෙ† අනන්තරසුත්තෙපිවිකිච්චිමිනා ඉනප්පච්චයං කත්වා සඤ්ඤාකානාදිම්හි කතෙ රූපං

562 ඊසදුස්සූහි ඛ

ඊසදුස්සුසද්දෙහි සබ්බධාතූහි ඛප්පච්චයො හොති කත්තරි ‡

ඊසං සයනං ඊසස්සයො දුක්ඛ සයනං දුස්සයො, සුඛ සයනං සුස්සයො, ඊසං කට්ටං කරියතීති ඊසක්කරං, දුක්කරං, සුකරං

"ඊසදුස්සූහි ඛ" ඉච්චත්ථමිදං, ඊසදුස්සුසද්දෙහි සබ්බධාතූහි කත්තරි ඛප්පච්චයො හොතීති සඤ්ඤාපනත්ථං විපදමිදං. කත්තරිග්ගහණමනුවත්තතෙ, අනෙනා ච වියොගෙනා ච සුවිසෙසඤ්ඤෙයෙව

ඊසස්සයොත්‍යාදීසු උදාහරණානි, තත්ථ ච ඊසස්සයොති ඊස සද්දූපපදස්ස සි සයෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස 'මුටගමාදීනං අන්තෙ' ති අවිකප්පිතා ඛප්පච්චයං කත්වා, "පරසමඤ්ඤා පයොගෙ" 'ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතා...' ති වා සරලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස... 'සෙසෙසු ච' අනුසුත්තෙ" ති විධිං කත්වා

---

* කත්තරි ච † සුපතෙ ච

‡ [illegible]

“ ඔ අව සරෙ ” ත්‍යාදිකිච්ච “ එ අයා ” ති අයාදෙසං කත්වා “ පරමෙ භාවො ඨානෙ ” ති සකාරස්ස වෙභාවං කත්වා වුත්තනයෙන නාම මිව කත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං දුස්සදොතාදීහි සුවි ඤ්ඤෙය්‍යත්තෙව ජ්ජස්සකරන්ති ආදීසු සර කරණෙති ධාතුමත්ත මෙව නානත්තං

563 ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා

ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු සබ්බධාතූහි තවෙතුං ඉච්චෙ තෙ පච්චයා හොන්ති වා සබ්බකාලෙ කත්තරි

පුඤ්ඤානි කාතුමිච්ඡතීති කාතවෙ, සද්ධම්මං සොතුමිච්ඡතීති සොතුං

“ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා” තිමස්සිදං, ඉසු ඉච්ඡාසන්නිස්සිතමස්සත්ථෙසු ගම්‍යමානෙසු සමානකත්තුකෙසු සබ්බධාතූහි සබ්බකාලෙ කත්තරි තවෙතුං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති’ති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං කත්තරිනා සණ්ඨිතාසු වත්තන්තෙ, චාග්ගහණං දුතියස්ස පච්චයස්ස සම්පිණ්ඩනත්ථං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව එසනං ඉච්ඡා, ඉච්ඡායෙව අත්ථො = ඉච්ඡත්ථො, තෙසු ඉච්ඡත්ථෙසු, ඉච්ඡාස වා අත්ථො = ඉච්ඡත්ථො, ඉච්ඡා අත්ථො යෙසං තෙ = ඉච්ඡත්ථා, ඉච්ඡත්ථත්ථාති වත්තබ්බෙ “සරූපාන මෙකසෙසසක්ක’ න්ති සරූපෙකසෙසවසෙන එකස්සත්ථසද්දස්ස ලොපං කත්වා ඉච්ඡත්ථෙසූති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, සමානො කත්තා යෙසං තෙ = සමාන කත්තුකා, අත්ථා වා ධාතවො වා, තෙසු සමානකත්තුකෙසු, ඉච්ඡත්ථෙසූති මිනා තුල්‍යාධිකරණං. තත්ථ ච පුරිමනයෙ* සමානකත්තුවන්තෙසු ඉච්ඡාසඞ්ඛාතෙසු අත්ථෙසු ගම්‍යමානෙසූති සම්බන්ධො, පච්ඡිමනයෙ* පන සමානකත්තුවන්තෙසු ඉච්ඡත්ථවාචකෙසු ධාතූසු විජ්ජමානෙසූති සම්බන්ධො

පුඤ්ඤානි කාතවෙ. සද්ධම්මං සොතුන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච කාතවෙති කර කරණෙති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පුඤ්ඤානි කාතුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ධාත්වාධිකාරෙ ඨිතත්තා ‘ බ්‍යාගමා දිතො කත්තරි ” ති වත්තමානෙ ඉමිනා තවෙපච්චයං කත්වා ‘ පුර සමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තපච්චයෙසු වා ” ත්‍යාදිනා “ තවෙතුනාදීසු කා ” ති කරොතිස්ස කාදෙසෙ කතෙ රූපං සො කරොති සොව ඉච්ඡති, අසමෙත්ථ සමානකත්තකතා ඉතරම්පන සු සවණෙතිමස්ස සද්ධම්මං සොතුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා තුං පච්චයං කත්වා නෙත්‍යා වුත්තනයෙන වුද්ධිම්හි කතෙ රූපං.

564 අරහසක්කාදීසු ච

අරහසක්කාදියුත්තෙසු ච සබ්බධාතූහි තුංපච්චයො හොති

කො තං නින්දිතුමරහති, සක්කා ජෙතුං ධනෙන වා

එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

“අරහසක්කාදීසු ච.” කිමත්ථමිදං, අරහසක්කභබ්බානුච්ඡවිකානුරූපාදීසු අත්ථෙසු සබ්බධාතූහි තුංපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං තුංගහණමිහානුවත්තතෙ, චග්ගහණං තවෙගහණනිවත්තනත්ථං, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කො තං නින්දිතුමරහති සක්කා ජෙතුං ධනෙන වාති උදාහරණානි, තත්ථ ච නින්දිතුන්ති නිඃද ගරහායමිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස නින්දිතුමරහතීතිමස්මිං අත්ථෙ අනන්තරසුත්තානමධිකාරච්ච ධාත්වාදිකා රච ඉමිනා තුංපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාසබ්බධාතුකත්තාමාගමම් ඉකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරම්පන ජි ජයෙතිමස්ස ඉමිනා තුංපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන වුද්ධිම්හි කතෙ රූපං.

565 **පත්තවචනෙ අලමත්ථෙසු ච**

පත්තවචනෙ සති අලමත්ථෙසු ච සබ්බධාතූහි තුංපච්චයො හොති

අලමෙව දානානි දාතුං, අලමෙව පුඤ්ඤානි කාතුං.

“පත්තවචනෙ අලමත්ථෙසු ච.” කිමත්ථමිදං, අලමත්ථෙසු පත්තවචනෙ සබ්බධාතූහි තුංපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං තුංගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව අලංසද්දස්ස අත්ථා = අලමත්ථා, තෙ පන අත්ථතො භූසණපරියත්තිනිවාරණානි, තෙසු අලමත්ථෙසු, එත්ථ ච පත්තවචනන්ති පරියත්තසම්මාන, පත්තස්ස වචනං = පත්තවචනං, තස්මිං පත්තවචනෙ, අලමත්ථසඞ්ඛාතෙසු භූසණපරියත්තිනිවාරණෙසු පත්තවචනෙ සතීති සම්බන්ධො, එත්ථ ච පත්තොති නාම සමත්ථතායො* අනුච්ඡවිකො අනුරූපො වා

අලමෙව දානානි දාතුං අලමෙව පුඤ්ඤානි කාතුන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච දාතුන්ති දා දානෙතිමස්ස දානානි දාතුං අලම්පත්තානි සම්පන්නානි අනුච්ඡවිකානි අනුරූපානි අත්ථෙ “ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා” තාදිනිද්දිට්ඨිනා තුංපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. කාතුන්ති කර කරණෙතිමස්ස පුඤ්ඤානි කාතුං අලම්පත්තානි තාදිඅත්ථෙසු ඉමිනා තුංපච්චයං කත්වා සෙසං වුත්තනයෙන සරස්ස ආදෙසෙ කතෙ රූපං

566. **පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තූනත්වානත්වා වා.**

පුබ්බකාලෙ එකකත්තුකානං ධාතූනං තූනත්වානත්වා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති වා

කාතූන කම්මං ගච්ඡති, අකාතූන පුඤ්ඤං කිලමිස්සන්ති සත්තා, සුත්වාන ධම්මං මොදන්ති, ජිත්වාන වසති, සුත්වා තස්ස එතදහොසි, ඉතො සුත්වාන අමුත්‍ර කථයන්ති, සුත්වා වසං ජානිස්සාම.

එවං සබ්බත්ථ යොජෙතබ්බා.

* සමත්ථො, පි

“පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තුනත්වානත්වා වා” තිමස්මිං, සමානකත්තුකානං ධාතූනං පුබ්බකාලාභිධායකෙ ධාතුම්හි තුනාදයො පච්චයා හොන්තීති සුත්තත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ඉධ පන පුබ්බකාලො නාම පුබ්බකාරෙ පුබ්බකාරෙ නාම පුබ්බකිරියා, තස්මා පුබ්බකිරියාභිධායකෙ ධාතුම්හි තුනාදිපච්චයා හොන්තීති වුත්තං හොති.

කාතුන කම්මං ගච්ඡතීති ආදීනි උදාහරණානි. තත්ථ ච කාතුනාති කර කරණෙතිමස්ස කත්වාන කම්මං ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා තුනපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන කාදෙසෙ කතෙ රූපං. යො කරොති, සොව ගච්ඡති, අයමෙත්ථ සමානකත්තුකතා. අකාතුන පුඤ්ඤං කිලමිස්සන්තීති එත්ථ පටිසෙධවාචකො අකාරොව විසෙසො. සුත්වානාති සු සවණෙතිමස්ස සුත්වාන ධම්මං මොදතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ත්වානපච්චයෙ කතෙ රූපං. ජිත්වාති ජි ජයෙතිමස්ස ජිත්වාන වසතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ත්වාපච්චයෙ කතෙ රූපං. සෙසානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

567 වත්තමානෙ මානන්තා

වත්තමානකාලෙ සබ්බධාතූහි මානඅන්ත ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

සරතීති සරමානො ගච්ඡතීති ගච්ඡන්තො රොදතීති රොදමානො, ගණ්හාතීති ගණ්හන්තො

“වත්තමානෙ මානන්තා” තිමස්මිං, වත්තමානෙ කාලෙ සබ්බධාතූහි මානඅන්තා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

සරමානො ගච්ඡන්තොති උදාහරණානි, තත්ථ ච සරමානොති සර ගතිචින්තායන්තිමස්ස සරති ගච්ඡති පවත්තතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා මානපච්චයං කත්වා නාමව්‍යපදෙසං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ගච්ඡන්තොති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා අන්තපච්චයං කත්වා “ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු” ති ධාතුවන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

568 සාසාදීහි රත්ථු

සාස ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි රත්ථුපච්චයො හොති

සාසතීති සත්ථා—සාසති හිංසතීති වා සත්ථා

“සාසාදීහි රත්ථු” තිමස්මිං, සාස ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි රත්ථුපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

සත්ථාති උදාහරණං, තත්ථ පන සාස අනුසිට්ඨිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සදෙවකං ලොකං සාසතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා රත්ථුපච්චයං කත්වා “රංසිරන්තො රාදි නො” ති රාදිම්හි ලුත්තෙ සත්ථු සද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා “සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච” ති සත්ථුසද්දන්තස්ස ආකාරං කත්වා සිම්හි ලුත්තෙ රූපං.

569 පාදිතො රිතු

පා ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො රිතුපච්චයො හොති

පුත්තං පාතීති පිතා

"පාදිතො රිතු" තිමස්සත්ථිදං, පා ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි රිතුපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. අතො ච විභාගො ච පුබ්බසුත්තෙයෙව. පිතාති උදාහරණං, තස්ස පන පා රක්ඛණෙතිමස්ස පුත්තං පාතී*ත්‍යත්ථෙ ඉමිනා රිතුපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන රාදිම්හි ලුත්තෙ සත්ථුපිතාදිමහි ච කතෙ රූපං.

570 මානාදීහි රතු

මාන ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි රතුපච්චයො හොති, රිතුපච්චයො ච

ධම්මෙන පුත්තං මානෙතීති මාතා, පුබ්බෙ භාසතීති භාතා, මාතාපිතූහි ධාරීයතීති ධීතා

"මානාදීහි රතු" තිමස්සත්ථිදං, මාන ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි රතුපච්චයො හොති, රිතුපච්චයො චාති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. රිතුග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අතො ච විභාගො ච පුබ්බසුත්තෙයෙව.

මාතාභාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මාතාති මාන මානෙතී†මස්ස ධම්මෙන පුත්තං මානෙතීත්‍යත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා රතුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, රාදිලොපො ච ආකාරාදෙසො ච සිලොපො ච තෙසු වුත්තනයෙන. භාතාතිඅම්පන භාස වියත්තියං වාචායන්තිමස්ස පුබ්බෙ භාසතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා රතුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ධීතාතිඅම්පන ධර ධාරණෙතිමස්ස මාතාපිතූහි ධාරීයතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා රිතුපච්චයාදිම්හි කතෙ "ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති ඉකාරස්ස ච දීඝෙ කතෙ රූපං.

571 ආගමා තුකො

ආ ඉච්චෙවමාදිම්හා ගමිතො තුකපච්චයො හොති

ආගච්ඡතීති ආගන්තුකො

"ආගමා තුකො." තිමස්සත්ථිදං, ආ ඉච්චෙවමාදිම්හා ගමිතො තුකපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. ආපුබ්බො ගමො = ආගමො, තස්මා ආගමා. අතො පුබ්බසුත්තෙයෙව.

ආගන්තුකොති උදාහරණං, තස්ස පන ආපුබ්බස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ආගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා තුකපච්චයං කත්වා "ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදීසු න" ඉති ධාත්වන්තස්ස නත්තං කත්වා සෙසුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං.

572 භංචා ඉක

ගමු ඉච්චෙතස්මා ඉකපච්චයො හොති භංච

ගමියතීති ගමිකො—ගන්තුං භංචාති වා ගමිකො

ඉති කිබ්බිධානකප්පෙ දුතියො කණ්ඩො

---

* පාලෙති ච   † [illegible]

“භබ්බ ඉස” කිමත්ථමිදං, භබ්බතෝ ගම් ඉච්චේවමාදිස ධාතුසා ඉකපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ගම්යගහණම්පි හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ගම්යොති උදාහරණං, තස්ස පන ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ගම්තුං භබ්බාති අනෙන අනන්තරසුත්තම්හිදිස්සමිනා ‘ඉකපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සද්දුප්පත්තිං කත්වා “අන්තා ගෙනා” ත්‍යාදිකිච්ච ‘ සො ” ති සිඤ්ඤොකාරාදිම්හි කතෙ රූපං

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං කිබ්බිධානකණ්ඩො දුතියො පරිච්ඡෙදො

---

573 සඞ්ඛ්‍යාදීනි නිපාතනා සිජ්ඣන්ති

සඞ්ඛ්‍යානාමසමාසතද්ධිතාඛ්‍යාතකිතකප්පම්හි සප්පච්චයා යෙ සද්ද අනිට්ඨං ගතා, තෙ සාධනෙන නිපිතබ්බා සංකෙති සංකෙති නාමෙයි නිපාතනා* සිජ්ඣන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං

සඞ්ඛ්‍යාසං තාව —එකස්ස එකා හොති, දසස්ස ච රසො හොති, එකො ච දස ච = එකාරස—එකාදස වා

ද්විස්ස බා හොති, දසස්ස ච රසො හොති ද්වෙ ච දස ච=බාරස —ද්වාදස වා

ද්විස්ස බා හොති, දසස්ස ච වීසං හොති, ද්වෙ ච වීසඤ්ච=බාවීසං

ඡස්ස සො හොති දසස්ස ච දකාරස්ස ළො හොති ඡ ච දස ච = සොළස

ඡ ආයතනම්හි ඡස්ස සළො හොති සළායතනං එවං සෙසා සඞ්ඛ්‍යා කාතබ්බා

නාමිකෙ තාව —ඉමසමානඅපර ඉච්චෙතෙහි ජජ්ජජ්ජුස්සපච්චයා හොන්ති වා, ඉමසමානසද්දානං අකාරසකාරාදෙසා හොන්ති, ඉමස්මිං කාලෙ අජ්ජ—අජ්ජු—අස්මිං කාලෙ වා සමානෙ කාලෙ සජ්ජ—සජ්ජු—සමානස්මිං කාලෙ වා අපරස්මිං කාලෙ අපරජ්ජ —අපරජ්ජු—අපරස්මිං කාලෙ වා

සමාසෙ තාව —භූමිගතො අපායගතො, ඉස්සරකතං, සල්ලවිද්ධො, කඨිනදුස්සං, චොරභයං, ධඤ්ඤරාසි, සංසාරදුක්ඛං, පුබ්බා ච අපරා ච = පුබ්බාපරං

තද්ධිතෙ තාව —වාසිට්ඨො, භාරද්වාජො, ගග්ගවො, භග්ගවො, පණ්ඩවො, කොලෙය්‍යකො

ආඛ්‍යාතෙ තාව —අස භුවීති ධාතුතො වත්තමානාසු එකවචනබහුවචනෙසු එකවචනස්ස තිස්ස ස්සා හොති අගෙනාන සහ, බහුවචනස්ස අන්තිස්ස සු හොති අගෙනාන සහ, එවමස්ස වචනියො, එවමස්සු වචනියා ආගනානිසං තිස්ස සු හොන්ති වා, ගච්ඡස්සු=ගච්ඡායි

---

* නිපාතනා ච

කිතකෙ තාව — සජ වදගන ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ණ්‍යපච්ච යො හොති, වදස්ස ච වාදෙ, ගනස්ස ච සාගො, වදතීති වාදෙ — වාදකො වා, සගෙහ ගහතීති සාගො — සාහකො වා නගධාතුතො ණ්‍යපච්චයස්ස චචටාදෙසො හොන්ති අගෙනාන සහ, නච්චං — නට්ටං ඉච්චෙවමාදයො නිපාතනා සිජ්ඣන්ති

“පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති” කිමත්ථමිදං, යෙ ච පයොගෙ* වොහාරූපගා සාධුසද්දා, තෙ වුත්තප්පකාරෙහි පච්ච යෙහි අනභිනිප්ඵන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්තීති ඤාපනත්ථං. එතු ප්පදමිදං. අඤ්ඤො පුච්ඡිඤ්ඤාසායෙව.

එත්ථ ච නිපාතනා නාම අසම්පත්තං සම්පාදෙති, සම්පත්තං නිවා රෙති, තෙන ඉමිනා ලක්ඛණෙන† යස්මිං යස්මිං ඨානෙ යං යං රූපං සිජ්ඣති, තං තං තත්ථ තත්ථ ඤාතබ්බං ; තෙනාහ සද්ධම්මනාම සමාසතද්ධිතාඛ්‍යාතකිතකාදීසුම්හි සද්දපච්චයා යෙ සද්දා අනිට්ඨං ගතා, තෙ සාධනෙන නිරික්ඛිත්වා සංකෙහි යෙකෙහි නාමෙහි නිපාත නාව සිජ්ඣයන්තීති

“එකාරසාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච එකාරස බාරස බාවීස සොළසාතිමානි කිඤ්චාපි විනාව නිපාතනලක්ඛණං තද්ධිතප්ප සඞ්ඛ්‍යාවිධානෙ වුත්තලක්ඛණෙන සිජ්ඣන්ති, තථාපි ලක්ඛණස්ස පවත්තනානන්තිකභාවං දස්සෙන්තො ‘එකස්ස එකා හොති, දසස්ස ච රසො හොති’ ති‡ ආදිමාහ, තත්ථ ච එකාරසාති එකො ච දස චාති අත්ථෙ ද්වන්දසමාසං කත්වා එකදසස්සෙ එකසද්දස්සිමිනා එකා දෙසං කත්වා දසසද්දස්ස රසාදෙසෙ කතෙ රූපං. බාරසාති ද්වෙ ච දස ච = ද්විදසාති වත්තබ්බෙ ඉමිනා ද්විසද්දස්ස බාදෙසං කත්වා දසසද්දස්ස ච රසාදෙසෙ කතෙ රූපං. බාවීසන්ති ද්වෙ ච වීසඤ්ච = ද්විවීසන්ති වත්තබ්බෙ ඉමිනා ද්විසද්දස්ස බාදෙසෙ කතෙ රූපං. සොළසාති ඡ ච දස ච = ඡදසාති වත්තබ්බෙ ඉමිනා ඡකාරස්ස ළාදෙසං කත්වා පස්ස ච සොළාදෙසෙ කතෙ රූපං. සළායත නන්ති ඡ ආයතනං = ඡායතනන්ති වත්තබ්බෙ ඉමිනා ඡසද්දස්ස සළාදෙසෙ කතෙ රූපං. එවං පච්චයා ච අනිට්ඨං ගතා ආදෙසවිධා නෙන නිප්ඵාදිතා අඤ්ඤෙපි යෙ සද්දා, තෙ නිපාතනලක්ඛණෙනාපි සාධෙතබ්බා. අජ්ජතනාදීනි වුත්තීසං වුත්තනයෙනෙව සුවිඤ්ඤෙය්‍ය ානි

574. සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨ ච.

සාසදිස ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස රිට්ඨාදෙසො හොති ඨානෙ

අනුසිට්ඨො සො මයා, දිස්සතීති දිට්ඨං — දිට්ඨං මෙ රූපං.

චසද්දග්ගහණෙන හිංසකාරස්ස තප්පච්චයස්ස ච රට්ඨාදෙසො හොන්ති

දංසිතං දට්ඨබ්බං, දට්ඨං විනාසං ගච්ඡති සමණානං.

---

* පයොගෙ ඝනා ම † සිප ඉතර ඉමෙත සී

‡ දසසා ච දසා රසාති සී

"සාසදිසන්තො තස්ස රිට්ඨො ච" ති කිමත්ථිදං, සාස අනුසිට්ඨිම්හි දිස පෙක්ඛණෙතිමෙසං තප්පච්චයස්ස රිට්ඨාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුපදමිදං අනෙනා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අනුසිට්ඨාදීනන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච අනුසිට්ඨොති අනුපුබ්බස්ස සාස අනුසිට්ඨියන්තිමස්ස ලද්ධාගමකස්සාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා තස්ස රිට්ඨාදෙසං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ සෙසද්වන්තාදිම්හි කතෙ රූපං. දිට්ඨන්ති දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තස්සිලා දස්සෙන්තො වග්ගහණෙනාති ආදිමාහ තත්ථ ච දට්ඨබ්බන්ති දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" ති තබ්බප්පච්චයං කත්වා ඉධ වග්ගහණෙන තකාරස්ස රට්ඨාදෙසං කත්වා සෙසද්වන්තාදිම්හි කතෙ රූපං. දට්ඨුන්ති තුමන්තව ධාතුස්ස "ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා" ති වත්තමානෙ "අරහසක්කාදීසු ච" ති එත්ථ ආදිග්ගහණෙන තුංපච්චයං කත්වා ඉධ වග්ගහණෙන තුංකාරස්ස රට්ඨාදෙසං කත්වා රාදිම්හි ලුත්තෙ රූපං

575 සාදිසන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදීහි ට්ඨො

සකාරන්තපුච්ඡභඤ්ජහංස ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන ට්ඨාදෙසො හොති ට්ඨානෙ

තුසීයතෙති තුට්ඨො—තුස්සිස්සාති වා තුට්ඨො දංසීයතෙති දට්ඨො—අහිනා දංසිස්සාති වා දට්ඨො පුච්ඡීයතෙති පුට්ඨො—පුච්ඡිස්සාති වා පුට්ඨො භජ්ජීයතෙති භට්ඨො—භජ්ජිස්සාති වා භට්ඨො, හංසීයතෙති හට්ඨො—හංසිස්සාති වා හට්ඨො සකාරගත හංසිස්සාති සහට්ඨො

ආදිග්ගහණෙන අංසාදීහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස ච සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන ට්ඨාදෙසො හොති

යජිස්සාති යිට්ඨො සං එකතො සමට්ඨිස්සාති සංසට්ඨො විසංසෙන සිඤ්චිස්සාති විසිට්ඨො. සංවිසිස්සාති සවිට්ඨො

එවමඤ්ඤම්පි යොජෙතබ්බා

"සාදිසන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදීහි ට්ඨො' කිමත්ථිදං, සකාරන්තස්ස ච පුච්ඡභඤ්ජහංස ඉච්චෙවමාදීනඤ්ච ධාතූනං තප්පච්චයස්ස සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන ට්ඨාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විධිදමිදං. සෙසං පදත්ථානුවත්තනා අනෙනා සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ආදිතො සත්ත වණ්ණතීති සාදි, සකාරෙන අන්තො යස්ස සො සන්තො, සන්තො ච පුච්ඡො ච භඤ්ජො ච හංසො ච සන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසා, සන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසා ආදයො යෙසං තෙ සන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදයො, තෙහි සන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදීහි. එත්ථ ච සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන සහෙව පුච්ඡාදිසද්දවිසෙ

න්තරවිඤ්ඤාපනත්ථං, තෙන තතො පරස්ස තප්පච්චයස්ස නිච්චමි-
මිනා ඨාදෙසො හොති, සන්තතො පන පරස්ස තප්පච්චයස්ස කත්ථචි
හොති, කත්ථචි න හොති, තෙන උත්‍රස්තො ධස්තොතාදීසු උපුබ්බ-
ස්ස ත්‍රස උබ්බෙජනෙ ධංස අවධංසනෙති එහි ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීහි
“භාවකම්මෙසු ත” ඉති තප්පච්චයෙ කතෙ සතිපි සන්තතො
ඉමිනා ඨාදෙසො න හොති.

තුට්ඨොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච තුට්ඨොති තුස පීතිම්හීතිමස්ස
ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “භාවකම්මෙසු ත” ඉති තප්පච්චයං කත්වා
තස්ස අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන ඨාදෙසං
කත්වා සඤ්ඤුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. දට්ඨොති දස දංසනෙති-
මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයං කත්වා තස්සි-
මිනා වුත්තනයෙන ඨාදෙසං කත්වා “නිග්ගහිතඤ්ච, ක්වචි ලොප”න්ති
අධිකිච්ච “බ්‍යඤ්ජනෙ ච”ති නිග්ගහීතලොපං කත්වා සංයුත්තතා-
දිම්හි කතෙ රූපං. පුට්ඨොති පුච්ඡ පුච්ඡනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන
තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ආදිබ්‍යඤ්ජනෙන සහ තස්ස ඨාදෙසාදිම්හි
කතෙ රූපං. හට්ඨොති හට අවමද්දනෙතිමස්ස දට්ඨොති එත්ථ
වුත්තවිධානම්හි කතෙ රූපං. හට්ඨොති හස පසංසනෙ හස
පීතිම්හීති දිත්තනමස්සෙතරස්ස දට්ඨොති එත්ථ වුත්තවිධානම්හි ක ත
රූපං. පහට්ඨොති එත්ථ උපසග්ගොව විසෙසො.

සිට්ඨොති සජ දෙවපූජාසඞ්ගතකරණදානධම්මෙසුතිමස්ස වුත්ත-
නයෙන තප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා ඨාදෙසං කත්වා “යජස්ස
සරස්සි ට්ඨෙ”ති යකාරෙ සරස්සිකාරං කත්වා සංයුත්තතාදිම්හි
කතෙ රූපං

576 **වසතො උත්ථ**

වස ඉච්චෙතස්මා ධාතුම්හා තප්පච්චයස්ස සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන උත්ථාදෙසො හොති ඨානෙ

අවසිති වුත්ථො

“වසතො උත්ථ” ඉමස්මිං, වස නිවාසෙතිමස්මා තප්පච්ච-
යස්ස සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන උත්ථාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං විපද-
මිදං. තග්ගහණඤ්ච පාදිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍ය-
මෙතං.

වුත්ථොති* උදාහරණං, තස්ස පන වස නිවාසෙතිමස්ස ලද්ධධාතු-
සඤ්ඤාදිස්ස “භාවකම්මෙසු ත”ඉති වත්තමානෙ “බුද්ධගමාදිත්ථෙ
කත්තරි”ති තප්පච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා
තස්සුත්ථාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

577. **වස්ස වා වු**

වසංයොව ධාතුස්ස තප්පච්චයෙ පරෙ වකාරස්ස උකාරාදෙසො හොති වා

වසිතොති වුසිතං, වුත්ථවසිතං, වසිතොති උංඨා—වුංඨා† වා

---

* වුංඨා සබ්බත්ථ වරවච්චොපන්නෙ

† උංඨා-වුංඨා, ඩ

“වස්ස වාවු” තිමස්සිදං, වසස්සෙව ධාතුස්ස තපච්චයෙ පරෙ වකාරස්ස උකාරො හොති විකප්පෙනාති අත්ථො. වස්සාති එකං පදං, වාති එකං, උ ඉති එකන්ති තිපදමිදං. එත්ථ ච පච්ඡිමවකාරො විසෙසකදෙසාපගමකරණත්ථං සබ්බවසෙනානාගතො තග්ගහණඤ්ච වසග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අසෙසා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

වුසිතවන්තාදීනි උදාහරණානි තත්ථ ච වුසිතවන්ති වස නිවාසෙති වසස්ස භාවකම්මෙසු ත ඉති තපච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච වසතො උත්ථො” ති වත්තමානෙ ඉමිනා වකාරස්සුකාරං කත්වා “ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි” ති ධාතුම්හා ඉකාරාගමං කත්වා සඤ්ඤොගතාදිව කත්වා උසිතවන්ති වත්තබ්බෙ “ඛවාදිමජ්ඣූන්තරගතං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” තෙ ඨිතිමව ‘ තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච’ ති ආදිම්හි වකාරාගමෙ කතෙ රූපං. උට්ඨොති තස්සෙව ධාතුස්ස තපච්චයං කත්වා ඉමිනා වකාරස්සුකාරං කත්වා තපච්චයස්ස “සාදිසන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදීහි ට්ඨො ’ ති සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන ට්ඨාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං. තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන තපච්චයං කත්වා තස්සාදිබ්‍යඤ්ජනෙන සහ වුත්තනයෙන ට්ඨාදෙසං කත්වා වකාරෙ අකාරස්ස ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච ති උකාරාදෙසං කත්වා සඤ්ඤොගතාදිම්හි කතෙ රූපං

578 ධඪභහෙහි ධඪා ච

ධඪභහ ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි පරස්ස තපච්චයස්ස යථාක්කමං ධඪාදෙසා හොන්ති

යථා, සම්බො සබ්බධාතුසබ්බෙ ධම්මෙ බුජ්ඣතීති බුද්ධො, වඩ්ඪතීති වුඩ්ඪො යිකාවු ලභිසිස්සාති ලද්ධං—ලද්ධං මෙ ධනං විට්ඨං, අගහිතා අදහිසිස්සාති දඩ්ඪං වනං

‘ ධඪභහෙහි ධඪා ච තිමස්සිදං ධඪභහ ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි තපච්චයස්ස යථාක්කමං ධඪාදෙසා හොන්තීති අත්ථො තිපදමිදං. තග්ගහණඤ්චිකානුවත්තතෙ, චග්ගහණං සාදිග්ගහණනිවත්තනත්ථං, අසෙසා ච විග්ගහෙනා ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

බුද්ධොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච බුද්ධොති බුධ බොධනෙ බුධ ඤාණෙ බුධ අවගමනෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ‘ භාවකම්මෙසු ත ඉතානුවත්තිත්ව “බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි” ති කත්තරි තපච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ති ඉතො ච වත්තනිතා තකාරස්ස ධකාරං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති ධාතුන්තස්ස දකාරං කත්වා පරඝරං නෙත්වා සංයොගතාදිම්හි කතෙ රූපං. වුද්ධොති වඩ්ඪ වඩ්ඪනෙති ඉමස්ස “අතීතෙ තතවන්තුතාවී’ ති තපච්චයං කත්වා ඉමිනා තස්ස ඪාදෙසං කත්වා වුඩ්ඪොති එත්ථ වුත්තනයෙන වකාරෙ අකාරස්සුකාරං කත්වා පුබ්බඪකාරස්ස ‘ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච ති ලොපං කත්වා ‘ පවතුන්තතමිනානං

දෙ ධෙ" තිආදිකිච්ච "ධො ඒකාරෙ"ති ඒකාරස්ස ධකාරං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා සඤ්ඤාපුබ්බතාදිම්හි කතෙ රූපං. ලද්ධන්ති ලභ ලාභෙතිමස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති කම්මනි තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා තකාරස්ස ධකාරං කත්වා "හවතුත්ථානමන්තානං දෙ ධෙ"ති ධාත්වන්තස්ස චතුත්ථස්ස භකාරස්ස දකාරාදිම්හි කතෙ රූපං. දද්ධන්ති දහ භස්මීකරණෙතිමස්ස කම්මනි තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා තකාරස්ස ධකාරං කත්වා "හවතුත්ථානමන්තානං දෙ ධෙ"තිආදිකිච්ච "ධො ඒකාරෙ"ති ධාත්වන්තස්ස ධකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

579 භඤ්ජතො ග්ගො ච

භඤ්ජතො ධාතුම්හා තප්පච්චයස්ස ග්ගො ආදෙසො හොති සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන.

අභඤ්ජි භඤ්ජති භඤ්ජිස්සතීති භග්ගො, පකාරෙන භඤ්ජිත්ථාති පභග්ගො

"භඤ්ජතො ග්ගො ච" කිමත්ථමිදං, භඤ්ජ අවමද්දනෙතිමස්මා තප්පච්චයස්ස ග්ගාදෙසො හොති සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. තග්ගහණඤ්ච සාදිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, චග්ගහණං සාදිග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

භග්ගොති උදාහරණං, තස්ස පන භඤ්ජ අවමද්දනෙතිමස්ස තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, සාදිසන්ත පුච්ඡ භඤ්ජහංසාදීහි ට්ඨො" තිආදිකිච්චෙ ඉමිනා තප්පච්චයස්ස සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන ග්ගාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

580 භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච

භුජ ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තො නො හොති, තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවො හොති

අභුඤ්ජි භුත්තො—භුත්තවා—භුත්තාවී, අචජි චජති චජිස්සතීති චත්තො—අචජිත්ථාති වා චත්තො, ජසු රූපාදිසු ආරම්මණෙසු සජ්ජතීති සත්තො, රජ්ජතීති රත්තො, යුජ්ජතීති යුත්තො, විවෙචයතීති විවිත්තො, පතනන්ති ඵුසාති පත්තො

"භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච." කිමත්ථමිදං, භුජ ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තො නො හොති, තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවො හොතීති ඤාපනත්ථං. චපදමිදං. තග්ගහණානුවත්තනතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව භුජො ආදි යෙසං තෙ = භුජාදයො, තෙසං භුජාදීනං

භුත්තො භුත්තාවීති උදාහරණානි, තත්ථ ච භුත්තො භුත්තාවීති භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "අතීතෙ ත තවන්තුතාවී"ති තතාවීපච්චයෙ කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච"තිආදිකිච්චෙ ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තප්පච්චයස්ස ද්විභාවං කත්වා සඤ්ඤාපුබ්බතාදිම්හි කතෙ රූපං. චත්තොති චජ හානිම්හීතිමස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

සත්තොති සඤ්ජ සඞ්ගෙතිමස්ස රූපං රත්තොති රඤ්ජ රාගෙති මස්ස රූපං යුත්තොති යුජ යොගෙතිමස්ස රූපං. විවිත්තොති විපුබ්බස්ස විච විවෙචනෙතිමස්ස රූපං

581 වච වා වු

වච ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස වකාරස්ස උකාරාදෙසො වා හොති අන්තො ච චකාරො නො හොති, තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවො හොති

වුච්චතීති වුත්තං භගවතා—උච්චතීති උත්තං වා

“වච වා වු ” කිමත්ථමිදං වච ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස වකාරස්ස උකාරො වා හොති, අන්තො ච නො හොති තප්පච්චයස්ස ච ද්වෙභාවො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං තග්ගහණඤ්ච අන්තග්ගහණඤ්ච නොග්ගහණඤ්ච ද්විග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්යොව වස්ස උ = වු ඉති තප්පුරිසසමාසස්ස විසයො, ඉධ ච වචස්සාති වත්තබ්බෙ ‘ස්සන්තො ලොපං ගසිපී’ ත්‍යාදිකිමිව “සබ්බාසමාවු සොපසග්ගනිපාතාදීහි ච” ති විභත්තිලොපං කත්වා එවං වුත්ත න්ති දට්ඨබ්බං වාග්ගහණමවධාරණත්ථං, අනෙකත්ථා හි නිපාතා තෙන වෙත් සබ්බං වුත්තවිධානං නියතඤ්ඤෙව හොති

වුත්තං උත්තන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච වුත්තන්ති වච වියත්තියං වාචායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිකස්ස ‘භාවකම්මෙසු ත’ ඉති සම්මුති තප්පච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ගුප්දීනමන්තො නො මි ච ත්‍යාදිකිම්මිනා වකාරස්සුකාරං කත්වා තකාරස්ස ච ද්විභාවං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා ‘ඛවාදි මරණ්ඩුත්තාරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච’ ත්‍යාදිකිමිව “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති ආදිම්හි වකාරාගමං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං ඨවිග්ගහණෙනාගමම්හා සාතො රූපං

582 ගුපාදීනඤ්ච

ගුප ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනමන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො නො හොති තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවො හොති

සුගුත්තං ගොපයිස්සාති සුගුත්තො ධම්මො ආරම්මණෙ චින්තෙතීති චිත්තං, ලිම්පතීති ලිත්තො සපතීති සත්තො, උචතීති උත්තො විංසෙසෙත විවෙචතීති විවිත්තො, සිවතීති සිත්තො, අඤ්ඤො දිප්පතීති දිත්තො

එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

“ගුපාදීනඤ්ච කිමත්ථමිදං ගුප ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො නො හොති තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවො හොතීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං තග්ගහණඤ්ච අන්තග්ගහණඤ්ච නොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්යොව චග්ගහණමවධාරණත්ථං විග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථඤ්ච, තත්ථ ච පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

සුගුත්තොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච සුගුත්තොති සුපුබ්බස්ස ගුප ගොපනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ක්තමිති තප්පච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තස්ස විය සුත්ත චයමධිකිච්චිමිනා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. චින්තනන්ති චිති චින්තායන්තිමස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉච්චාධිකිච්ච "බුධගමාදිත්‍යෙ කත්තරි" ති තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ලිත්තොති ලිප උපදෙහෙ ලිප ලෙපනෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. සන්තත්තොති සංපුබ්බස්ස තප සන්තාපෙතිමස්ස රූපං. උත්තොති උච වියත්තියං වාචායන්තිමස්ස රූපං. විවිත්තොති විපුබ්බස්ස විච විවෙචනෙතිමස්ස රූපං. සිත්තොති සිච ඛරණෙ සිව සෙවනෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං

583 තරාදීහි ඉණ්ණො

තර ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස ඉණ්ණාදෙසො හොති, අන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො නො හොති

අතරි තරති තරිස්සතීති තිණ්ණො—තිණ්ණොහං තාරයෙයං, උත්තරතීති උත්තිණ්ණො, සම්පූරතීති සම්පුණ්ණො, පරිපූරතීති, පරිපුණ්ණො, තුදතීති තුණ්ණො, පරිජීරතීති පරිජිණ්ණො, ආකිරතීති ආකිණ්ණො

"තරාදීහි ඉණ්ණො" කිමත්‍ථමිදං, තර ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස ඉණ්ණාදෙසො හොති, අන්තො ච නො හොතීති ඤාපනත්‍ථං විපදමිදං තග්ගහණඤ්ච අනන්තරග්ගහණඤ්ච නො ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්‍ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තිණ්ණොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච තිණ්ණොති තර තරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉච්චාධිකිච්ච "බුධගමාදිත්‍යෙ කත්තරි" ති තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසන්තස්ස රිට්ඨො ච, ගුප්‍යාදීනමන්තො නො ච වෙ" ඉච්චාධිකිච්චමිනා තප්පච්චයස්ස ඉණ්ණාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. උත්තිණ්ණොති එත්‍ථ උපසග්ගාව විසෙසො. සම්පුණ්ණොති සංපුබ්බස්ස පූර පූරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන "බුධගමාදිත්‍යෙ කත්තරි" ති තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා තස්සිණ්ණාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා "සරාදිම්පි ද්‍යුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති ආදිසරස්ස රස්සං කත්වා තන්මිච්චාධිකිච්ච "කෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති ඉකාරස්ස ලොපං කත්වා වා "සර සරෙ ලොපං"ත්‍යධිකිච්ච "වා පරො අසරූපා" ති ලොපං කත්වා වා සංයුත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. තුණ්ණොති තුද බ්‍යථනෙතිමස්ස සම්පුණ්ණොති එත්‍ථ වුත්තවිධානම්හි කතෙ රූපං, රස්සාභාවොව විසෙසො. පරිජිණ්ණොති පරිපුබ්බස්ස ජර වයොහානිම්හීතිමස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා තස්සිණ්ණාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි

කතෙ රූපං අකිරෙණෙති අපුබ්බස්ස කිර විකිරණෙතිමස්ස පරිජිණෙණාති එත්ථ වුත්තවිධානෙ කතෙ රූපං

෧෪ හිදුදිගො ඉතනාගනර්නා වා

හිද ඉවෙච්චචාදීහි ධාතූහි පරස්ස තප්පච්චයස්ස ඉතනාඅනනර්තාදෙසා හොන්ති වා අනෙතා ච බ්‍යඤ්ජනො නො හොති

හිඤ්ඤිතමොචාහි හිංගනා සමහිංගනා ජිඤ්ඤිසතිති ජිංගනා උඤ්ඤිස්සිස්සාති උඤ්ඤිංගනා දිසතිති දිංගනා නිසිදතිති නිසිංගනා ජාදිසතිති ජංගනා සුඤ්ඤංගනා අඤ්ඤංගනා, විදති වෙදං පාපුණාතිති විංගනා රුන්දතිති රුංගනා විසති වසං පාපුණාතිති විණ්ණ ජාති

වාති කිමත්ථං? හිජ්ජතිති හිතනි

"හිදුදීනො ඉතනාතනර්නා වා කිංචහිදං, හිද ඉමෙච්චචචාදීහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස ඉතනඅනනර්තාදෙසා හොන්ති විකප්පෙන, අනෙතා ච නො හොතීති යුපනත්ථං තිපදමිදං තගගහණච අනෙතාගගහණච නොගගහණච වත්තතෙ, අනෙතා ච විගාහෙහා ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොච

ජිංගනාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච හිංගනාති හිද විදාරණෙතිමස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තප්පච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තෙන විය සුත්තවසම්බන්ධිකිච්චමිනා තප්පච්චයස්ස ඉනනාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ජිංගනාති ජිදි ඡ්ධාකරණෙතිමස්ස රූපං උඤ්ඤිංගනාති එත්ථ උපසග්ගොව විසෙසො දිංගනාති දද දානෙතිමස්ස රූපං නිසිංගනාති නිපුබ්බස්ස සද විසරණගත්‍යවසාදනෙසූතිමස්ස වුත්තනයෙන කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා ඉනනාදෙසං කත්වා 'සදස්ස සීදත්ත' න්ති සබ්බසෙසච ධාතුස්ස සීදාදෙසං කත්වා ධාත්වාදෙසස්ස ච තබ්ධාතියත්තා ධාතොපචාරවසෙන ධාතුසඤ්ඤාන වොහරිතබ්බතො ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං සුඤ්ඤංගනාති සුපුබ්බස්ස ජද අපචාරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන කම්මනි තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා තස්ස අනනාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඡිංගනාති ඡිද දීනභාවෙ* තිමස්ස වුත්තනයෙන කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා අනනාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සම්පුණ්ණොති එත්ථ වුත්තනයෙන පරසරස්ස ලොපං කත්වා සඤ්ඤපතනාදිම්හි කතෙ රූපං රුංගනාති රුද අස්සුවිමොචනෙ† තිමස්ස වුත්තනයෙන කම්මනි තප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා අනනාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සෙසං වුත්තනයෙන පරසරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං විණ්ණන්ති විඛයෙතිමස්ස

---

* ඛිට උත්තාසනෙ ම † රුධ ආවරණෙ ම

වුත්තනයෙන සත්තරි තප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා ඡකාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

ශිතසිති සිමුදාහරණං, තස්ස පන සිද්ධ විධානකරණෙතිමස්ස "සඤ්ඤසං දධාතො ඉ" ඉච්චාදිස්මිං "තිකිච්චාසිනෙ",ති වා : ඉත්ථි සම්භියතො වා" ති වා : "ච්ඡදාදීහි තත්තිණො" ති වා තිප්පච්චයං කත්වා වාගහණෙන සන්ති තකාරෙ ඉමිනා තස්සාදෙසම්කත්වා "දෙවස්ස චෙ' ති එත්ථ චග්ගහණෙන දකාරස්ස තකාරං කත්වා නෙතබ්බං ගෙත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

585 **සුසපචසකතො ක්ඛක්කා ච**

සුසපචසක ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස ක්ඛක්කාදෙසා හොන්ති, අන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො නො හොති

සුස්සතීති සුක්ඛො කට්ඨො, පච්චතීති පක්කං ඵලං, සක්කතීති සමත්ථො සුඤ්ජතීති වා : සක්කුණාතීති සක්කො—සක්කොකා.

"සුසපචසකතො ක්ඛක්කා ච" තිමස්සමිදං, සුසපචසක ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස ක්ඛක්කාදෙසා හොන්ති, අන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො නො හොතීති අත්ථො. තිපදමිදං. තග්ගහණඤ්ච අනන්තරස්සාගහණඤ්ච නොනාගහණඤ්ච වත්තතෙ අනෙකා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යො ච

සුක්ඛොති සුස සොසනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන සත්තරි තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, ගුඤ්දිතමනොනා නො ම වෙ" ති අතිදිසිත්වා තප්පච්චයස්ස ක්ඛාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. පක්කන්ති පච පාකෙතිමස්ස වුත්තනයෙන සත්තරි තප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා ක්කාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සක්කොති සක සාමත්ථෙ සක ප්‍රකම්පිති විතක්ක මඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙන සත්තරි තප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා ක්කාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

586 **පක්කමාදීහි න්තො ච**

පක්කම ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස න්තාදෙසො හොති ධාත්වන්තො ච නො හොති

පක්කමතීති පක්කන්තො, විබ්භමතීති විබ්භන්තො, සඞ්කමතීති, සඞ්කන්තො ; තන්තො, සන්තො, දන්තො, වන්තො

ච සද්දග්ගහණං කිමත්ථං? ගමහන ධාතූහි තප්පච්චයස්ස න්තිආදෙසො හොති, අන්තො ච නො හොති

කමිතං කන්තං, වමිතං වන්තං එවං සබ්බත්ථ.

"පක්කමාදීහි න්තො ච" තිමස්සමිදං, පක්කම ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස න්තාදෙසො හොති, ධාත්වන්තො ච නො හොතීති අත්ථො. තිපදමිදං. තග්ගහණඤ්ච අනන්තරස්සාගහණඤ්ච නොනාගහණඤ්ච වත්තතෙ, අනෙකා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යො ච.

පක්කන්තොතාදීති උදාහරණෙ, පත්ථ ච පක්කන්තොති

පපුබ්බස්ස කමු පදවික්ඛෙපෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස වුත්ත නයෙන "බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි"ති තප්පච්චයං කත්වා "සාස දිසතො තස්ස රිට්ඨො ච; ගුපාදීනමන්තො තො වි චෙ" තාදි කිබ්බිධිනා, තප්පච්චයස්ස න්තාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. විබ්භන්තොති විපුබ්බස්ස භමු අනවට්ඨානෙතිමස්ස ඉමිනා තප්පච්චයස්ස න්තාදෙසාදිම්හි කතෙ භකාරස්ස "පරවෙභාවො ඨානෙ"ති විභාවෙන සදිසෙ සම්පත්තෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා"ති තතියක්ඛරං වෙභාවෙන කත්වා නෙතබ්බ නිතෙ රූපං. සඞ්කන්තොති එත්ථ උපසග්ගොව විසෙසො. බන්තොති බනු අවදාරණෙ බමු පහනෙති එතෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. සන්තොති සමු උපසමෙතිමස්ස රූපං. දන්තොති දමු දමනෙතිමස්ස රූපං.

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො චග්ගහණං කිමත්ථන්තාදිමාහ.

තත්ථ ච කන්තීති කමු පදවික්ඛෙපෙ කමු ගතිම්හීතිමස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන තප්පච්චයං කත්වා තස්ස චිධ චග්ගහණෙන න්ති ආදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

587. **ජනාදීනමා තිම්හි ච.**

ජන ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස අත්තං හොති තප්පච්චයෙ පරෙ තිම්හි ච

අජනීති ජාතො, ජනනං ජාති.

තිම්හීති කිමත්ථං? අඤ්ඤස්මිම්පි පච්චයෙ පරෙ අකාරනිවත්තනත්ථං.

ජනිත්වා; ජනයතීති ජනිතා, ජනිතුං, ජනිතබ්බං ඉච්චෙවමාදි.

"ජනාදීනමා තිම්හි ච." කිමත්ථමිදං, ජනාදීනං ධාතූනං අන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස අත්තං හොති තකාරප්පච්චයෙ තිම්හි චාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. තග්ගහණඤ්ච අනන්තරගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. තප්පච්චයෙ සතිපි තකාරස්මිං පුන තිග්ගහණකරණෙ පයොජනං සයමෙව වක්ඛති.

ජාතො ජාතීති උදාහරණානි, තත්ථ ච ජාතොති ජන ජනනෙ ජනී පාතුභාවෙති එතෙසමඤ්ඤතරස්ස අජනීති අත්ථෙ "අතීතෙ තත වන්තුතාවී"ති කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තවසෙනමිධ කිබ්බිධිනා ධාත්වන්තස්ස අත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ජාතීති තස්සෙව ධාතුස්ස ජනනන්ති අත්ථෙ "ඉත්ථියමතියවො වා"ති තිප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස අත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

ජනිත්වාතාදීනි නිග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච ජනිත්වාති තස්සෙව ධාතුස්ස "පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තුනත්වානත්වා වා"ති ත්වාප

ච්චයං කත්වා සිද්ධෙ සත්ථාරම්භස්ස නියමකරණතො ච තිප්පච්චයෙපි තකාරස්සත්ථිත්‍යාසත්තිපි තිග්ගහණෙ තග්ගහණෙනෙව සිජ්ඣන තො'ව පුන තිග්ගහණකරණෙන ධාත්වන්තස්සාන්තම්කත්වා “ඉකා රාගමො අසබ්බධාතුකම්හි” ති ධාතුම්හා ඉකාරාගමං කත්වා සඤ්ඤු ඤත්තාදිම්හි කතේ රූපං ජනිතාති තස්සෙව ධාතුස්ස “සඤ්ඤ සමනු’ ති වත්තමානෙ “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති තුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාන්තම්කත්වා ඉකාරාගමම්ච සංයුත්තිම්ච කත්වා “සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච’ ති ජනිතුසද්දන්තස්සාත්තං කත්වා සිම්හි ලුත්තෙ රූපං ජන්තුනති තස්සෙව ධාතුස්ස “ඉච්ඡ ත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා” ත්‍යාධිකිච්ච “අරහසක්කා දිසු ච” ති තුංපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං ජනිතබ්බන්ති තස්සෙව ධාතුස්ස “භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා’ ති තබ්බප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

588 **ගමඛණහනරමාදීනමන්තො**

ගමඛණහනරමු ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තො බ්‍යඤ්ජනො ලො හොති වා තප්පච්චයෙ පරෙ තිම්හි ච

සුන්දරං නිබ්බානං ගච්ඡතීති සුගතො (භගවා), සුන්දරං ඨානං ගච්ඡතීති සුගති වණ්ණයතෙති, ඛතං—ඛණතීති ඛති, උපහන්ත්වා හඤ්ඤතෙ තනන්ති උපහතං, සමග්ගෙ කාලෙම රමතීති සමග්ග රතො—සමග්ගරති, අභිරතො—අභිරති මඤ්ඤතීති මතො— මති, මරතීති, මතො — මති ඉච්චෙවමාදි

වාති කිමත්ථං? රමතො — රමති

“ගමඛණහනරමාදීනමන්තො” කිමත්ථමිදං, ගමඛණහනරම ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො ලො හොති තප්ප ච්චයෙ තිම්හි ච විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං විපදමිදං තග්ගහ ණව නොග්ගහණව “ගිදදිතො ඉනානනාරජ්නා වා’ ති ඉතො මණ්ඩූකගතිවසෙන වාග්ගහණව වත්තතෙ, අන්තො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සතිපාතුවත්තමානෙ අන්තග්ගහණෙ පුන අන්තග්ගහණ කරණං සිද්ධෙ සත්ථාරම්භස්ස අඤ්ඤත්‍රවිඤ්ඤාපනතො නොග්ගහ ණානුවත්තනත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං.

සුගතොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ර ච සුගතොති සුපුබ්බස්ස ගමු ගතිම්හීතිමිස්ස සුන්දරං ගතොත්‍යත්ථෙ “භාවකම්මෙසු ත” ඉත්‍යාධි කිච්ච “බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි” ති තප්පච්චයං කත්වා “සාසදිස තො තස්ස රිට්ඨො ච, භූජාදීනමන්තො නො ද්වි ච, ගිදදිතො ඉනානතනාර්ජ්නා වා, ජනාදීනමා තිම්හි ච” ත්‍යාධිකිච්චීතා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා සන්ධුපත්ථනාදිම්හි කතෙ රූපං. සුග තීති එත්ථ “ඉත්ථියමතියවො වා” ති තිප්පච්චයංපාව විසෙසො බ්‍යත්ථි බහු අව්‍යදූරමෙතිමිස්ස “භාවකම්මෙසු ත” ඉති කම්මයි ත්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඛතීති තස්සෙව තිප්පච්චයකරණ

මෙව විසෙසො. උපහතන්ති උපපුබ්බස්ස හන හිංසාගතීසූතිමස්ස රූපං. රතොති රමු කීළායන්තිමස්ස රූපං. රතීති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන තිප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. මතොති මන ඤාණෙ මර පාණචාගෙති විතනමස්සුත්තරස්ස රූපං. මතීති තෙසමෙව ධාතූනං තිප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඉතරානි වාග්ගහණ ඵලානි, තත්ථ ච රමතොති රමු ඉච්ඡිතස්ස ධාතුස්ස “වත්තමානෙ මානන්තා”ති අන්තපච්චයං කත්වා තතො සවිභත්තිං කත්වා “සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං”ති වත්තමානෙ “සෙසෙසු න්තුව”ති න්තුම්ව කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්ස තො, න්තස්ස සෙ වා”ති වත්තමානෙ “තොතිතා සස්මිංනාසු”ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තොආදෙසං කත්වා සතිපි තකාරස්මිං ඉධ වාග්ගහණෙන බාධිතත්තස්ස මකාරස්ස ලොපම්හි අකතෙ රූපං. රමතීති තස්සෙව ධාතුස්ස “වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ”ති වත්තමානාපරස්සපදානමුපරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා සතිපි තිකාරෙ ඉධ වාග්ගහණෙන බාධිතත්තස්ස ලොපමකත්වා “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යපච්චයං කත්වා නෙතබ්බනීතෙ රූපං.

589. **රකාරෙ ච**

රකාරෙ ච ධාතුනමන්තභූතො ලො හොති තපච්චයෙ පරෙ තිම්හි ච

පකාරෙන කරියතීති පකතො (පදරසො), පකාරෙන කරෙන්ති*ති පකති, විසෙසෙන සරියතීති විසතො, විසෙසෙන සරන්ති† වා විසති

“රකාරෙ ච.” කිමත්ථමිදං, රකාරෙ ච ධාතුනමන්තභූතො ලො හොති තපච්චයෙ තිම්හි චාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. වග්ගහණඤ්ච ලොගහණඤ්ච අනන්තරාය හණඤ්ච තිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. වග්ගහණං ලොගහණසම්බන්ධං තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

පකතොතානදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච පකතොති පපුබ්බස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “භාවකම්මෙසු ත” ඉති තපච්චයං කත්වා “සාදිසන්තා තස්ස ට්ඨො ච, භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච; ජහාදීනමා ත්ථා ඡෙ” තාදිවිධිවිහිතා බාධිතත්තස්ස ලොපං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. පකතීති පපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස “ඉත්ථියමතියවො වා”ති තිප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි ච විපුබ්බස්ස සර ගතිචින්තාහිංසාසූතිමස්ස රූපානි

590 **ඨාපානමිඊ ච**

ඨාපා ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං අන්තස්ස ආකාරස්ස ඉකාරඊකාරා දෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං තපච්චයෙ පරෙ තිම්හි ච

* කරීයතෙ, සී † සරන්ති, සී.

තත්‍ර අට්ඨාසීති ඨිතො—සත්‍ර අට්ඨාසීති ඨිතො—ඨිති.
පිවි පිවතී පිවිංසූතිපි පීතො—පීති (යාගුං පීතස්ස ගිතබ්බතො)

“ඨාපානමිඊ ච” කිමත්ථමිදං, ඨාපා ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං අන්ත සරස්ස යථාසඞ්ඛ්‍යං ඉකාරීකාරාදෙසා හොන්ති තප්පච්චයෙ පරෙ වාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. චග්ගහණං දුතියාදෙසං සම්පිණ්ඩෙති, තග්ගහණඤ්ච අනන්තරග්ගහණඤ්ච තියගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ඨිතොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඨිතොති ඨා ගතිනිවුත්තිම්හියිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “අතීතෙ තතවන්තුතාවී”ති තප්පච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච; ඝුජ්දීනමන්තො තොඞි ච, ජනාදීනමා තිම්හි ච” ත්‍යාදිනිද්දිට්ඨිනා ධාත්වන්තස්සිකාරං කත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඨිතීති තස්සෙව ධාතුස්ස “ඉත්ථියමතියවො වා”ති තිප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි පා පානෙතිමස්ස රූපානි.

591. **හන්තෙහි හො හස්ස ළො වා අදහනහානං.**

හකාරන්තෙහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස ච හකාරාදෙසො හොති, ධාත්වන්තස්ස හස්ස ළො හොති වා අදහනහානං.

ආරුහීති ආරූළ්හො, අගාහීති ගාළ්හො; ගාහතීති වා ගාළ්හො

අබන්ධි වුඩ්ඪිං අපාපුණීති බාළ්හො, අමුහීති මූළ්හො.*

අදහනහානන්ති කිමත්ථං? දයිහිත්ථාති දඩ්ඪො (වනසණ්ඩො), සං පුබ්බ නය්හතීති සන්නය්හො

ඉති කිබ්බිධානකප්පෙ තතියො කණ්ඩො.

“හන්තෙහි හො හස්ස ළො වා අදහනහානං.” කිමත්ථමිදං, හකාරන්තෙහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස හකාරාදෙසො හොති, ධාත්වන්තස්ස ච හකාරස්ස ළො හොති විකප්පෙන අදහනහානන්ති ඤාපනත්ථං. පඤ්චපදමිදං. තග්ගහණං විනානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. එත්ථ ච කිඤ්චාපි හස්ස ළො වාති අවිසෙසෙන වුත්තං, තථාපි හාන්තෙහි ළොති අවත්වා හාන්තෙහි හොති වුත්තත්තා ධාත්වන්තස්සෙව හොතීති දට්ඨබ්බං.

ආරූළ්හොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ආරූළ්හොති ආපුබ්බස්ස රුහ ජනනෙ ඉච්චිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “අතීතෙ තතවන්තුතාවී”ති තප්පච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ත්‍යාදිනිද්දිට්ඨිනා තප්පච්චයස්ස හකාරං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ළකාරං කත්වා උකාරස්ස දීඝං කත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

---

* වගති වුඩ්ඪිං පාපුණාතීති බාළ්හො, මුය්හතීති මූළ්හො, ට

ගාමලාති ගහ උපාදානෙතිමස්ස රූපං, “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ත්‍යාදිකිච්ච “අමෙහසඤ්ඤුචා” ති වුද්ධිකරණමෙව විසෙසො. ඛාලොහාති ඛන වුද්ධිම්හීති මස්ස රූපං. මූලාති මූල පතිට්ඨානෙති මස්ස රූපං. “කචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙස ලොපාගමා ච” ති දීඝකරණමෙව විසෙසො.

දඩ්ඪා සනතමොති කිමුදාහරණන්ති, තත්ථ ච දඩ්ඪොති දහ භස්මීකරණෙතිමස්ස “භාවකම්මෙසු ත” ඉති තපච්චයං කත්වා සතිපි භාවෙසතානි තපච්චයස්මිං අදන්තභාවතානං වුත්තත්තා ඉධ වුත්තවිධානමකත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ත්‍යාදිකිච්ච “ධඪභහෙහි ධඪා ච” ති තකාරස්ස ඪකාරං කත්වා “හචතුත්ථානමන්තානං දො ධෙ” ත්‍යාදිකිච්ච “ඩො ඪකාරෙ” ති ධාත්වන්තස්ස ඩකාරං කත්වා තෙනපෙතං සංයුත්තතාදිම්හි සතෙ රූපං. සගනමොති සංයුජ්ජස්ස සහ බන්ධනෙතිමස්ස රූපං.

සච්චෙතා මුඛමත්තදීපනියං කිබ්බිධානකප්පෙ තතියො පරිච්ඡෙදො.

---

592. ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු

ණම්හි පච්චයෙ පරෙ රඤ්ජඉච්චෙවමන්තස්ස ධාතුස්ස අන්තභූතස්ස ඤ්ජකාරස්ස ජො ආදෙසො හොති භාවකරණෙසු.

රඤ්ජනං රාගො; රඤ්ජති තෙනාති වා රාගො

භාවකරණෙසූති කිමත්ථං? රඤ්ජති එත්ථාති රඞ්ගො.

“ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු.” කිමත්ථමිදං, ණම්හි පච්චයෙ පරෙ රඤ්ජඉච්චෙවමන්තස්ස ධාතුස්ස අන්තභූතස්ස ඤ්ජකාරස්ස ජො ආදෙසො හොති භාවකරණෙසූති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව. එත්ථ ච ණම්හීති ණකාරානුබන්ධපච්චයං සංගණ්හාති, තථාහි ණම්හීති ණසද්දො ණකාරො වා යස්ස අත්ථීතිසො “තදස්සත්ථීති වී ච” ත්‍යාදිකිච්ච “සබ්බාදිතො ණ” ඉති ණපච්චයං කත්වා “තෙසං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා තද්ධිතන්තා “තද්ධිත සමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච” ති නාමිච්ච කත්වා තතො සිංවචනං කත්වා “සොපියානං ම්හාස්මිං වා” ති සිතො ම්හිආදෙසෙ කතෙ රූපං.

රාගොති උදාහරණං, තත්ථ පන රඤ්ජ රාගෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස රඤ්ජනං: රඤ්ජති අනෙනාති වා අත්ථෙ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති වා: ත්‍යාදිකිච්ච “භාවෙ ච” ති වා ණපච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතවිච්ච කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ඤ්ජකාරස්ස ජකාරං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති අකාරස්ස වුද්ධිං කත්වා “කගා චජානං ඝිණ්ණානුබන්ධෙ” ත්‍යාදිකිච්ච “කගා චජන” න්ති වා: “චජානං කගා ණානුබන්ධෙ” ති

වා ජකාරස්ස ගකාරං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. රඞ්ගොති තස්සෙව ධාතුස්ස කත්තරි රජ්ජතීති අත්ථෙ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති ණපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ සතිපි ණම්හි රඤ්ජස්සිං ඉධ වුත්තප්පකාරණකාරභාවා ඉධ වුත්තවිධානමකත්වා “නිග්ගහීතං සංයොගාදි නො” ති සංයොගාදිභූතස්ස නකාරස්ස නිග්ගහීතං කත්වා වුත්තනයෙන ජකාරස්ස ගකාරං කත්වා “අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත” න්ති අධිකිච්ච “වග්ගන්තං වා වග්ගෙ” ති නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

593 හනස්ස ඝාතො

හන ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්සෙව ඝාතාදෙසො හොති ණම්හි පච්චයෙ පරෙ

උපහනතීති උපඝාතො, ගාවො හනතීති ගොඝාතකො

“හනස්ස ඝාතො” තිමස්සත්ථිදං, හන ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්සෙව ඝාතාදෙසො හොති ණම්හි පච්චයෙති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. ණග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

උපඝාතො ගොඝාතකොති උදාහරණානි, තත්ථ ච උපඝාතොති උපපුබ්බස්ස හන හිංසාගතිසූතිමස්ස උපහනතීති* අත්ථෙ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති ණපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන කාරිතමිව කත්වා ණම්හි ලූතෙත අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා හනස්ස ඝාතාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ගොඝාතකොති ගොසද්දූපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස ගාවො හනතීති අත්ථෙ “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති ණ්වුපච්චයං කත්වා ඉමිනා හනස්ස ඝාතාදෙසං කත්වා “අනකා යුණ්වූනං” න්ති ණ්වුනො අකාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

594 වධො වා සබ්බත්ථ

හන ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්සෙව වධාදෙසො හොති වා සබ්බට්ඨානෙසු

හනතීති වධො—වධකො, අහනීති අවධි—අහනි වා.

“වධො වා සබ්බත්ථ” ත්වෙත්ථිදං, හන ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස වධාදෙසො හොති විකප්පෙන සබ්බට්ඨානෙසූති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. ණග්ගහණම්පානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

වධවධකාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච වධොති හන හිංසාගතීසූතිමස්ස වුත්තනයෙන කත්තරි ණපච්චයං කත්වා කාරිතමිව කත්වා ණලොපාදිම්හි කතෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා හනස්ස වධාදෙසං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. වධකොති එත්ථ වධාදෙසොව විසෙසො, ණ්වුපච්චයාකාදෙසාදෙසො වුත්තනයාව. අවධීති තස්සෙව ධාතුස්ස “අජ්ජතනී ඊ උං ඔත්ථ ඉංම්හා ආ ඌ සෙ ව්හං අම්හෙ”

* හඤ්ඤතීති සබ්බත්ථ.

ති ඊආදීනං අජ්ජතනීසඤ්ඤං කත්වා "කාලෙ, අපච්චයෙව පරෙ තබ්බාතිතෙ, හිය්‍යොප්පභුති පච්චක්ඛෙ හිය්‍යත්තනී" තෑවිකිච්ච "සමීපෙජ්ජතනී" ති අජ්ජතනීවිභත්තියො කත්වා තාසම්පෑතිසම්ප සංයොග සති 'වත්තිච්ජාදුසබ්බසා සඤ්ඤාවිභත්ති' ති කත්වා 'අඊ පුබ්බාත් විභත්තීනං ච පරස්සපදනි" ති ආදිමයි පනතං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපද' න්ති පරස්සපදං කත්වා, තස්සාපෑතිසම්පසංයොග සති "වෙවෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා' ති ආදිමිත් විභත්තං පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා ' නාම්හිපි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො' ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපෑතිය මිප්පසංයොග සති 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා භත්තස්ස වඩ්ඪාදෙසං කත්වා ' ක්වචි ධාතු විභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වත්තමානෙ "අකාරාගමො හිය්‍යත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු" ති අකාරාගමං කත්වා "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති උත්තරරස්ස කතෙ රූපං. අභණීති එත්ථ වාග්ගහණෙන වඩ්ඪාදෙසාභාවොව විසෙසො

595 අකාරාගමාගමාගමො

අකාරන්තානං ධාතූනං අන්තස්සරස්ස අයාදෙසො හොති ණම්හි පච්චයෙ පරෙ

දනං දදතීති දනදදකො, දනං දනං සීලං යස්සාති දනදදී, මජ්ජං දනං සීලං යස්සාති මජ්ජදදී, නගර යාතං සීලං යස්සාති නගරයායී

"ආකාරන්තානමායො' තිමිච්චිදං, ආකාරන්තානං ධාතූනං අන්තස්සායාදෙසො හොති ණම්හි පච්චයෙති සුපතත්ථං විදද මිදං මණ්ඩූකගතිවසෙන ණග්ගහණවියානුවත්තතෙ අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

දදකොතාදීති උදාහරණති තත්ථ ච දදකොති ද දනති මස්ස දනං දදතීනෑත්ථ වුත්තතයෙන ණවුප්පච්චයාදිං කත්වා "ණම්හි රන්ජස්ස රෙ භාවකරණෙසු ' තෑවිනිච්චිතා ධාඛන්ත ස්සායාදෙසං කත්වා පරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. දද දදීති දනසඤ්ඤපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස දනං දතුං සීලං යස්සාති අත්ථෙ දනං දනසීලො දනං දනධම්මො දනං දනෙත සාධු කාරීති වා අත්ථෙ "තස්සීලාදීසු ණීත්වාවී ච" ති ණීප්පච්චයං කත්වා වත්තමානෙන කාරිතමිව කත්වා ණිලොපව කත්වා ඉමිනා ධාඛන්තස්සායාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. මජ්ජදදීති මජ්ජසඤ්ඤපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස රූපං. නගරයායීති නගරසඤ්ඤපදස්ස යා පාපුණෙතිමිස්සා රූපං

596 පුරසමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛ වා තප්පච්චයෙසු ච

පුරසංඋපපරි ඉච්චෙතෙහි පරස්ස කරොතිස්ස ධාතුස්ස ඛඛ ආදෙසා හොන්ති වා තප්පච්චයෙ පරෙ ණම්හි ච

පුරෙ කරියතීති පුරක්ඛතො, සම්මා කරියතීති සඞ්ඛතො, පච්චයෙහි සඞ්ගම්ම කරීයිත්ථාති වා සඞ්ඛතො, උපගන්ත්වා කරීයිත්ථාති උපක්ඛතො, පරිසමන්තතො කරොතීති පරික්ඛාරො, සංකරියතීති සඞ්ඛාරො, උපගන්ත්වා කරොතීති උපක්ඛාරො වා.

"පුරසමුපපරිහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තප්පච්චයෙසු ච." කිමත්ථමිදං, පුරසංඋපපරි ඉච්චෙතෙහි පරස්ස කරොතිස්ස තප්පච්චයෙ ණම්හි ච ඛඛර ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. ඡප්පදමිදං. ණග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, වග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං, තත්ථ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

පුරක්ඛතොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුරක්ඛතොති පුරසද්දූපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තප්පච්චයං කත්වා "ණම්හි රන්තස්ස ජො භාවකරණෙසු" ත්‍යාදිකිච්චමිනා කරොතිස්ස ධාතුස්ස ඛාදෙසං කත්වා "පර ද්වෙභාවො ඨානෙ" ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති ද්වෙභාවෙන පඨමක්ඛරමානෙත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සුත්තප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සඞ්ඛතොති සංපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස පච්චයෙහි සංගම්ම කතොති අත්ථෙ තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, ද්වෙභාවාභාවොව විසෙසො. උපක්ඛතොති උපපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස රූපං. පරික්ඛාරොති පරිපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදීසු කතෙ ඉමිනා කරොතිස්ස ඛරාදෙසං කත්වා ඛාඛාදෙසස්සාපි ඨානොපචාරෙන ධාතුසද්දෙන වොහරිතබ්බතො "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා වුත්තනයෙන ද්වෙභාවං කත්වා සුත්තප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සඞ්ඛාරොති සංපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස රූපං. උපක්ඛාරොති වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

597. තවෙතුනාදිසු කා

තවෙතුන ඉච්චෙවමාදිසු පච්චයෙසු කරොතිස්ස ධාතුස්ස කාදෙසො හොති වා

කාතවෙ, කාතුං – කත්තුං වා, කාතුන – කත්තුන වා

"තවෙතුනාදිසු කා." කිමත්ථමිදං, තවෙතුනාදිසු පච්චයෙසු කරොතිස්ස ධාතුස්ස කාදෙසො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. කරොතිස්ස ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

කාතවෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කාතවෙ කාතුන්ති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කත්තුමිච්ඡතීනාමෙව "ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා" ති තවෙතුංපච්චයෙ කත්වා අනන්තරසුත්තෙනිමිනා සබ්බත්ථෙව ධාතුස්ස කාදෙසෙ කතෙ රූපානි ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන තස්සෙව

ධාතුස්ස තෙනෙව තුංපච්චයං කත්වා වාග්ගහණෙනීතිනාදෙසං කත්වා "තවසරතමකතානං ඪිද්ධත්තතමත්: කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං" ති වත්තමානෙ "තුංතුනතබ්බෙසු වා" ති ධාත්වන්තස්ස තත්තං කත්වා නෙතබ්බං ඨිතෙ රූපං. කාතුනාති තස්සෙව ධාතුස්ස කාතුන පුබ්බං මොදතීත්‍යත්ථෙ "පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තුනත්වානත්වා වා" ති තුනපච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස කාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස තෙනෙව තුනපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන "තුංතුනතබ්බෙසු වා" ති ධාත්වන්තස්ස තත්තං කත්වා නෙතබ්බං ඨිතෙ රූපං.

598. ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදිසු න

ගමඛනහන ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තස්ස නකාරො හොති වා තුංතබ්බාදිසු පච්චයෙසු

ගන්තුං—ගමිතුං, ගමනීයන්ති ගන්තබ්බං—ගමිතබ්බං, ඛන්තුං—ඛනිතුං, ඛන්තබ්බං—ඛනිතබ්බං, හන්තුං—හනිතුං, හන්තබ්බං—හනිතබ්බං, මන්තුං—මනිතුං, මන්තබ්බං—මනිතබ්බං

ආදිග්ගහණං කිමත්ථං? තුනග්ගහණත්ථං.

ගන්තූන, ඛන්තූන, හන්තූන, මන්තූන.

"ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදිසු න" කිමත්ථිදං, ගමඛනහන ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනමන්තානං නකාරො හොති තුංතබ්බ ඉච්චෙවමාදිසු පච්චයෙසු විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. වාග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගන්තුන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගන්තුන්ති ගමු ගතිම්හි ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ගන්තුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ "ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා" ති තුංපච්චයං කත්වා "පුරසමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තප්පච්චයෙසු ච" ත්‍යාදිත්විච්චිනා ධාත්වන්තස්ස නකාරෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස තෙනෙව තුංපච්චයං කත්වා වාග්ගහණෙන ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස නත්තාභාවෙ කත්වා "හීයත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුකං" ති වුත්තත්තා 'න සබ්බධාතුකා අසබ්බධාතුකා' ති අසබ්බධාතුකත්තාමාගම්ම "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං ඨිතෙ රූපං. ගන්තබ්බන්ති තස්සෙව ධාතුස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" ති තබ්බපච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස නත්තං කත්වා වුත්තනයෙන නාමිකං ච කත්වා සාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං. ඛන්තුන්ති ඛනු අවදාරණෙ ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තුංපච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච; ඝුසාදීනමන්තො තො ච; ජනාදීනමා තිම්හි ච" ති වත්තමානෙන "ගමඛනහනරමාදීනමන්තො" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ

ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස තත්තං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ඉතරනි තීණි තසෙසවධාතුස්ස රූපානි, තානි නයානුයොගෙන සුවිඤෙඤයානෙව. හන්තූනන්තාදීනං චතුන්නං හනහිංසාගතීසූතිමස්ස රූපානි. මන්තූනන්තාදීනං මන ඤාණෙතිමස්ස රූපානි.

හන්තූනන්තාදීති ආදිග්ගහණඵලානි, තානිපි සුවිඤෙඤයානෙව. "පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තූනත්වානත්වා වා" ති තූනපච්චයකරණමෙව විසෙසො

599. **සබ්බෙහි තූනාදීනං යො.**

සබ්බෙහි ධාතූහි තූනාදීනං පච්චයානං යකාරාදෙසො හොති වා

අභිවන්දිය—අභිවන්දිත්වා, ඔහාය—ඔහිත්වා, උපනීය—උපනෙත්වා, පස්සිය—පස්සිත්වා, උද්දිස්ස—උද්දිසිත්වා, ආදාය—ආදියිත්වා

"සබ්බෙහි තූනාදීනං යො." කිමත්ථමිදං, සබ්බෙහි ධාතූහි තූනාදීනං පච්චයානං යකාරාදෙසො හොතීති විධානත්ථං. තිපදමිදං. වාගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤෙඤයොව.

අභිවන්දියාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අභිවන්දියාති අභිපුබ්බස්ස වන්ද අභිවාදනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අභිවන්දිත්වා ගච්ඡතීත්‍යාදෙ "පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තූනත්වානත්වා වා" ති ත්වාපච්චයං කත්වා "පුරසමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තපච්චයෙසු ච" ත්‍යාදිකිච්චිමිනා ත්වාපච්චයස්ස යාදෙසං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ඉකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං. ඔහායාති අවපුබ්බස්ස හා චාගෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා ඉමිනා ත්වාපච්චයස්ස යකාරාදෙසං කත්වා "ඔ අවස්ස" ති අවසද්දස්ස ඔකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං, තත්ථ ච ඉකාරාගමො ච සරලොපපකතිභාවො ච විසෙසො. උපනීයාති උපපුබ්බස්ස නී නයෙතිමස්ස රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං, තත්ථ ච "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති එත්තාවතා "අඤෙඤසු ච" ති වුද්ධිකරණමෙව විසෙසො. පස්සියාති දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා "දිසස්ස පස්සදිස්සදක්ඛා වා" ති සබ්බංසෙව ධාතුස්ස පස්සාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරාගමං කත්වා ත්වාපච්චයස්සිමිනා යකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං. උද්දිස්සාති උපුබ්බස්ස දිස උච්චාරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා ඉමිනා ත්වාපච්චයස්ස යකාරාදෙසං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො ; තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස ; ඉවණ්ණාගමො වා" ති එත්තාවතා "පුබ්බරූපඤ්ච" ති යකාරස්ස පුබ්බරූපං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති දකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං. ආදායාති ආපුබ්බස්ස ද දානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤා

දිසස්ස වුත්තනයෙන ඛාපච්චයං කත්වා ඉමිනා ඛාපච්චයස්ස සකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන අපුබ්බස්ස තසෙසච ධාතුස්ස වුත්තනයෙන ඛාපච්චයං කත්වා “යථාගමමිකාරො” ති ඉකාරාගමං කත්වා “දධාන්තතො යො ක්වචි” ති යකාරාගමං කත්වා “ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝ විපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති ධාඛන්තස්සිකාරාදෙසං කත්වා ඉහතබ්බෙ නීතෙ රූපං

600. චතගෙනනහි රච්චං

චකාරනකාරගෙනනහි ධාතුහි තුනාදීනං පච්චයානං රච්චාදෙසො හොති වා.

විච්චච, අහච්ච ; උපහච්ච.

වාති කිමත්ථං ? හන්ත්වා

“චතගෙනනහි රච්චං.” කිමත්ථමිදං, චකාරනකාරනෙතහි ධාතුහි තුනාදීනං පච්චයානං රච්චාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. මිපදමිදං වාග්ගහණඤ්ච තුනාදිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

විච්චචාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච විච්චචාති විපුබ්බස්ස විච විවෙචනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා “පුරසමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තපච්චයෙසු ච; සබ්බෙහි තුනාදීනං යො” තාදිනිමිනා ත්වාපච්චයස්ස රච්චාදෙසං කත්වා “රමහිරනෙතා රාදි නො” ති රාදිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ආහච්චාති ආපුබ්බස්ස හන හිංසාගතිසුතිමස්ස රූපං. උපහච්චාති උපපුබ්බස්ස තසෙසච ධාතුස්ස රූපං සිමුදාහරණං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

601. දිසා ස්වානස්වානතාලොපො ච

දිස ඉච්චෙතාය ධාතුයා තුනාදීනං පච්චයානං ස්වානස්වාදෙසා හොන්ති, අන්තලොපො ච

දිස්වාන—දිස්වා.

“දිසා ස්වානස්වානතාලොපො ච.” කිමත්ථමිදං, දිස ඉච්චෙතාය ධාතුයා තුනාදීනං පච්චයානං ස්වානස්වාදෙසා හොන්ති, අන්තො ච ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං තුනාදිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං.

දිස්වාන දිස්වාති උදාහරණානි, තෙසං දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන ත්වානත්වාපච්චයෙ කත්වා “සබ්බෙහි තුනාදීනං යො” ති අධිකිච්චිමිනා ත්වානත්වාපච්චයානං ස්වානස්වාදෙසෙ කත්වා ධාතන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපානි.

602. මහදෙහෙහි මමඝනජ්ජඛනඩා ච

මහදහ ඉච්චෙවමාදීනෙතහි ධාතුහි තුනාදීනං පච්චයානං මමඝන ජ්ජඛනඩාදෙසා හොන්ති වා, අන්තලොපො ච.

ආගම්ම—ආගන්ත්වා,* ඔක්කම්ම—ඔක්කමිත්වා, පග්ගය්හ—පග්ගණ්හිත්වා, උපසජ්ජ—උපසජ්ජිත්වා, ආරබ්භ—ආරභිත්වා; ආරබ්ධ—ආරභිත්වා

“මහදභෙහි ම්මය්හජ්ජබ්භද්ධා ච” කිමත්ථමිදං, මහදභ ඉච්චෙව මනෙත්තෙ ධාතූහි ‘තූනාදීනං පච්චයානං ම්මය්හජ්ජබ්භද්ධාදෙසා හොන්ති වා, අන්තො ච ලොපො හොතී’ති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. වාග්ගහණම්ප තූනාදිග්ගහණම්ප අන්තග්ගහණම්ප ලොපග්ගහණම්ප වත්තතෙ, අපරො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව චග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං වාග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථඤ්ච

ආගම්මතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ආගම්මාති ආපුබ්බස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා “පුරසමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තප්පච්චයෙසු ච, සබ්බෙහි තූනාදීනං යො, චනන්තෙහි රච්චං, දිසා ස්වානස්වාන්තලොපො ච” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ත්වාපච්චයස්ස ම්මාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව ඔක්කම්මාති අවපුබ්බස්ස කමු පදවික්ඛෙපෙ කමු ගතිම්හීති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං ඉතරං වාග්ගහණඵලං පග්ගය්හාති පපුබ්බස්ස ගහ උපාදානෙතිමස්ස රූපං ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන පපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා “ගහාදිතො ප්පණ්හා” ති ණ්හාපච්චයං කත්වා “ගහස්ස ඝෙ ප්පෙ” ති වත්තමානෙ “හලොපො ණ්හාම්හි” ති ධාත්වන්තස්ස හකාරස්ස ලොපං කත්වා “යථාගමමිකාරො” ති ඉකාරාගමං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා “පරවෙභාවො ඨානෙ” ති ගකාරස්ස වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං උපසජ්ජාති උපුබ්බස්ස පද ගතිම්හීතිමස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා තස්සිමිනා ජ්ජාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා “පරවෙභාවො ඨානෙ” ති පකාරස්ස වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන උපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා “දධාන්තතො යො ක්වචි” ති යකාරාගමං කත්වා “යථාගමමිකාරො” ති ඉකාරාගමඤ්ච කත්වා “යවතං තලනදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං” ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස ජකාරං කත්වා “පරවෙභාවො ඨානෙ” ති තස්ස වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ආරබ්භාති ආපුබ්බස්ස රභ ආරම්භෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා තස්සිමිනා බ්භාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපං ආරබ්ධාති ආපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා තස්සිමිනා ද්ධාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපං

603 තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතූනාදීසු ච

---

* ආගමිත්වා, ච

තද්ධිතසමාසකිතක ඉච්චෙවමන්තා සද්දා නාමංව දට්ඨබ්බා තවෙතුනත්වාදිපච්චයෙ වජ්ජෙත්වා

වාසිට්ඨො, පත්තො ධම්මො යෙන සො = පත්තධම්මො, කුම්භකාරො ඉච්චෙවමාදි

“ තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච ” ති ඉමස්සත්ථො, තද්ධිතසමාසකිතක ඉච්චෙවමන්තා සද්දා නාමංව දට්ඨබ්බා තවෙතුනාදීසු පච්චයෙසු ච වජ්ජෙත්වාති සුත්තත්ථං. පචපදමිදං අඤ්ඤං ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

වාසිට්ඨොතාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච වාසිට්ඨොති වසිට්ඨසද්දතො, වසිට්ඨස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ “ වා ණපච්චෙ ” ති ණපච්චයං කත්වා, “ තෙසං ණො ලොප ” න්ති ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වසිට්ඨසද්දතො “ ධාතුපච්චයවිභත්ති වජ්ජිතමත්ථවං ලිඞ්ග ” න්ති වුත්තත්තා ලිඞ්ගභාවා “ ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා ” ති පඨමාවිභත්තිං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ගෙ සති ‘ වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති ’ ති කත්වා ‘ එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන ’ න්ති එකවචනසිවිභත්තිං කත්වා “ අතො නෙනා ” තාදිකිච්ච “ සො ” ති සිසොකාරං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොප පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. තත්ථ ‘ තද්ධිතසමාස කිතකා නාමං වා ලිඞ්ගං වා ’ ති වත්තබ්බානි වත්තබ්බං, එවං සන්තෙපි ලිඞ්ගසඤ්ඤස්ස ච නාමසඤ්ඤස්ස ච සමානත්ථත්තා නාමංවාති වුත්තෙයෙව ලිඞ්ගං වාති වුත්තමෙව සියාති එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, තෙනෙව වෙධාධිප්පෙතහෙතු* සිජ්ඣති, උභින්නං සමානත්ථතා ච දීපිතා හොති පත්තධම්මොති පත්තො ධම්මො අනෙනාති අත්ථෙ “ නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, අමාදයො පරපදෙහි ” ති වත්ත මානෙ “ අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි ” ති බහුබ්බීහිසමාසං කත්වා “ තෙසං විභත්තියො ලොපා ච ” ති විභත්තිලොපං කත්වා පකති භාවඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන ලිඞ්ගභාවා විභත්තුප්පත්තාභාවප්ප සඞ්ගෙ ඉච්ඡිතා සමාසන්තා නාමම්පි කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං කුම්භකාරොති කුම්භසද්දපුබ්බස්ස කර කරණෙත්ථිමස්ස කුම්භං කරොතීත්‍යත්ථෙ “ ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො ” ති ණපච්චයං කත්වා “ කාරිතං විය ණානුබන්ධො ” ති කාරිතම්පි කත්වා “ කාරිතා නං ණො ලොප ” න්ති ණම්හි ලුත්තෙ “ අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ ” ති වුද්ධිම්හි කතෙ නෙතබ්බ නීතෙ කුම්භකාරසද්දතො ස්‍යාදුප්පත්තාභාවප්පසඞ්ගෙ ඉච්ඡිතා නාමම්පි කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං වාගහණං අතද්ධිතසමාසකිතකන්තානං “ ඉත්ථියමතො අප්පච්චයො ” ති ආදීසු වුත්තඅප්පච්චයාදයන්තානං සඞ්ගහණ ත්ථං, තෙන ච කඤ්ඤාති ආදීසු කඤ්ඤසද්දතො ‘ ඉත්ථියමතො අප්පච්චයො ” ති අප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා ඉච්ඡිතා නාමම්පි කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

---

* වේධාධිප්පෙතහෙතු, ම

604 දුම්හි ගරු.

දුම්හි අක්ඛරෙ යො පුබ්බො අක්ඛරො සො ගරුකොව දට්ඨබ්බො

භිත්වා, ඡිත්වා, දත්වා, හුත්වා

"දුම්හි ගරු" ති කිමත්ථමිදං, දුම්හි අක්ඛරෙ යො පුබ්බො අක්ඛරො, සො ගරුකොව දට්ඨබ්බොති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අක්ඛරවයස්මිං යො පුබ්බක්ඛරො සො ගරුකොව වත්තබ්බොති අත්ථො. ඉධ පන දුම්හීති විසද්දතො විනයං සමූහොත්‍යත්ථෙ "සමූහත්ථෙ කණ්ණා ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොපං" ති ණලොපං කත්වා "සර සරෙ ලොපං" ති වත්තමානෙ "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා විසද්දතො සත්තමෙ‍්‍යකවචනං කත්වා "සමාහිස්මිනං මහාභිමහි වා" ති ස්මිනො මහිආදෙසං කත්වා "විසතිදසෙසු බා විස්ස තු" ති එත්ථ තුග්ගහණෙන වා. "යොසු විනනං ච චෙ" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා විසද්දස්ස දුආදෙසෙ කතෙ රූපං. තෙන ච අක්ඛරවයස්මිංත්‍යත්ථො යුජ්ජති.

භිත්වාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භිත්වාති භිද විධාකරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ත්වාප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච" ත්‍යධිකිච්ච "ගමඛනහනරමාදීනමන්තො" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං. ඡිත්වාති ඡිදි විධාකරණෙතිමස්ස රූපං. ඉතරෙසං "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති ධාත්වන්තස්ස රස්සකරණමෙව විසෙසො.

605 දීඝො ච

දීඝො ච සරො ගරුකොව දට්ඨබ්බො

ආහාරො, නදී, වධූ, තෙ, ධම්මා, ඔපනයිකො

"දීඝො ච" ති කිමත්ථමිදං, දීඝො ච සරො ගරුකොව වත්තබ්බොති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ගරුග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං.

ආහාරොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ආහාරොති ආපුබ්බස්ස හර හරණෙතිමස්ස ආහරණත්‍යත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉත්‍යධිකිච්ච "භාවෙ ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා වුත්තනයෙන සද්ධුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. කිඤ්චාපෙත්ථ දීඝසරා බහුකා, තථාපි තෙසමන්තසරො ගරුකොති දට්ඨබ්බො, එවඤ්ච සති පයොගසික්ඛනතො පයොගසිද්ධියා සුගොතාපදෙසතො ච. නදීති නද සද්දෙතිමස්ස යෙභුය්‍යෙන නදතීත්‍යත්ථෙ "සඤ්ඤායමනු" ති වත්තමානෙ "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති අප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා නදසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති වත්තමානෙ "නදාදිතො වා ඊ" ති ඊප්පච්චයං කත්වා සරලොප

පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. වුද්ධි පාටිපදිකො වා ගත හිංසා ගතිබුද්ධිම්හිස්ස වා "රාදිගමිම්හා රූ" ති වත්තමානෙ "ගිහබාදිණතො වෙ' ති රූපප්පච්චයං කත්වා "රම්හිරන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ "ගතස්ස සාතො" ති වත්තමානෙ "වධො වා සබ්බත්ථා" ති හනස්ස වධාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. තෙති තස්සද්දතො පඨමාබහුවචනං කත්වා "වායොපඨමෙ" ති වත්තමානෙ "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ති යොවචනස්ස එකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ධම්මාති ධරධාරණෙතිමස්ස අත්තනො සභාවං ධාරෙන්ති සකලක්ඛණෙහි ධරන්ති පච්චයෙහි ධාරීයන්ති සභාවෙන ධාරියන්ති අපායෙසු අපතමානෙ කත්වා ධාරෙන්තීති අත්ථෙ "ධරාදීහි රම්මො" ති රම්මප්පච්චයං කත්වා "රම්හිරන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ ධම්මසද්දතො පඨමාබහුවචනං කත්වා "අතො නෙත ඉසා වා" ති වත්තමානෙ "සබ්බයොනීනමාඑ" ති යොවචනස්ස ආආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඔපනයිකොති උපපුබ්බස්ස නී නයෙතිමස්ස උපනයනන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන "භාවෙ ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා 'ඔ අව සරෙ" ති වත්තමානෙ "[illegible]යා" ති එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා නෙත්තබ්බං කත්වා උපනයසද්දතො උපනයෙ නියුත්තොති අත්ථෙ "යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො' ති වත්තමානෙ "තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච" ති ණිකප්පච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා වුත්තනයෙන සන්දුප්පන්නාදිම්හි කතෙ රූපං

606 අක්ඛරෙහි කාරං*

අක්ඛරෙහි අක්ඛරතෙහි අක්ඛරාභිධෙය්‍යොහි කාරප්පච්චයො හොති පයොගෙ සති

අ එව අකාරො එවං ආකාරො, යකාරො, සකාරො, ධකාරො, මකාරො, සකාරො, ලකාරො

"අක්ඛරෙහි කාරං" තිමස්මිං, අක්ඛරවාචකෙහි පාටිපදිකෙහි කාරප්පච්චයො හොතීති සඞ්ඛෙපත්ථං. විපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

උදාහරණානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

607 යථාගමමිකාරො

යථාගමං සබ්බධාතූහි සබ්බප්පච්චයෙසු ඉකාරාගමො හොති

යෙන කාතුං කාරියං, භවිතබ්බං, ජනිතබ්බං විදිතං, කරිත්වා,

* අක්ඛරෙහි කාර ච

ඉච්ඡිතං ඉච්ඡිතබ්බං, ගමිතබ්බං, වෙදිතබ්බං, හනිත්වා, පචිත්වා, ඉච්චෙවමාදි

“යථාගමමිකාරො' කිමත්ථමිදං, යෙන පකාරෙන ආගමං කත්වා නිප්ඵජ්ජති, තථා ඉකාරාගමො හොතීති ඤාපනත්ථං 'තිපදමිදං* අපෙථා සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කාරියන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කාරියන්ති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස 'භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා”ති වත්තමානෙ “ණ්‍ය ච'ති ණ්‍යප්පච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො”ති කාරිතමිව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප'න්ති ණලොපං කත්වා 'අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ”ති වුද්ධිං කත්වා ඉමිනා ඉකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. භවිතබ්බන්ති භූ සත්තායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා”ති තබ්බප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ඉකාරාගමං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ”ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච'ති වුද්ධිං කත්වා 'ඔ අව සරෙ”ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ජනිතබ්බන්ති ජන ජනනෙ ජනී පාතුභාවෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තබ්බප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං. විදිතන්ති විද ඤාණෙතිමස්ස “භාවකම්මෙසු ත' ඉති තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං. කරිත්වාති කර කරණෙතිමස්ස “පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තුනත්වානත්වා වා'ති ත්වාප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉච්ඡිතන්ති ඉසු ඉච්ඡාකන්තිසූතිමස්ස 'භාවකම්මෙසු ත' ඉති තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ඉකාරාගමං කත්වා 'ඉසුයමානමන්තො ච්ඡො වා”ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉච්ඡිතබ්බන්ති තස්සෙව ධාතුස්ස රූපං. ගමිතබ්බන්ති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස රූපං. වෙදිතබ්බන්ති විද ඤාණෙතිමස්ස රූපං. හනිත්වාති හන හිංසාගතිසූතිමස්ස රූපං. පචිත්වාති පච පාකෙතිමස්ස රූපං.

608 **දධාන්තතො යො ක්වචි**

දකාරධකාරන්තාය ධාතුයා යථාගමං යකාරාගමො හොති ක්වචි තුනාදිසු පච්චයෙසු

බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා ධම්මං බුජ්ඣිත්වා

දධාන්තතොති කිමත්ථං? ලභිත්වා

ක්වචීති කිමත්ථං? උප්පාදෙත්වා

ඉති කිබ්බිධානකප්පෙ චතුත්ථො කණ්ඩො

---

* කච්චායනසාරාණිකාදිසු තිපදමිදං නයි දිස්සති

“දධාන්තතො යො ක්වචි” කිමත්ථමිදං, දකාරධකාරන්තාය ධාතුයා යථාගමං යකාරාගමො හොති ක්වචීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං යථාගමග්ගහණඤ්ච මණ්ඩූකගතිවසෙන තුනාදිග්ගහණඤ්චෙහානුවත්තතෙ, අසෙසො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

උපපජ්ජිය බුජ්ඣියාති උදාහරණානි, තත්ථ ච උපපජ්ජියාති උපුබ්බස්ස පද ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධා තුනාදිස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා “තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච, යථාගමමිකාරො” ති ඉමිනා යකාරාගමං කත්වා “යථාගමමිකාරො” ති ඉකාරාගමං කත්වා “යවතං තලනදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤ්ජකාරත්තං” න්ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස ජකාරං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති තස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බ ඊතෙ රූපං. බුජ්ඣියාති බුධ බොධනෙ බුධ ඤාණෙ බුධ අවගමනෙති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා ඉමිනා යකාරාගමං කත්වා “භාවකම්මෙසු යො, තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සා” ති වත්තමානෙ “යථා කත්තරි ච” ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස ඣකාරං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස ද්වෙභාවං කත්වා ඉකාරාගමඤ්ච කත්වා නෙතබ්බ සීතෙ රූපං.

ලභිත්වාති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ලභ ලාභෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා දධාන්තත්තාභාවා ඉමිනා යකාරාගමමකත්වා වුත්තනයෙනිකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං

උප්පාදෙත්වාතිපි කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං කිබ්බිධානකප්පෙ චතුත්ථො පරිච්ඡෙදො

---

609 නිග්ගහීතං සංයොගාදි නො
සංයොගාදිභූතො නකාරො නිග්ගහීතමාපජ්ජතෙ
රඞ්ගො, භඞ්ගො, සඞ්ගො

“නිග්ගහීතං සංයොගාදි නො” කිමත්ථමිදං, සංයොගාදිභූතො නකාරො නිග්ගහීතමාපජ්ජතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අසෙසො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. සංයොගස්ස ආදි = සංයොගාදි

රඞ්ගොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච රඞ්ගොති රඤ්ජ රාගෙතිමස්ස රජතිතාමෙත්ථ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති ණපච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතංවිය කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” න්ති ණලොපං කත්වා ඉමිනා “සංයොගාදිස්ස නකාරස්ස නිග්ගහීතං කත්වා “තමකරානමන්තානං නියුත්තතාම්හි” ති වත්තමානෙ “කගා චජානං” න්ති වා. “සචජානං කගා ණානුබන්ධෙ” ති වා ජකාරස්ස ගකාරාදෙසං කත්වා “අංබ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං” න්ති වත්තමානෙ “වග්ගන්තං වා වග්ගෙ” ති නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සඤ්ඤුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

භඞ්ගාති භඤ්ජ අවමද්දනෙතිමස්ස භඤ්ජනන්ති අත්ථෙ "විසරුජපද දිතො ණ" ඉත්‍යධිකිච්ච "භාවෙ ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා වුත්ත නයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. සඞ්ගාති සඤ්ජ සඞ්ගෙති මස්ස රූපං

610 **සබ්බත්ථ ගෙ ගී**

ගෙ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ගීආදෙසො හොති සබ්බට්ඨානෙ

ගායනං ගීතං *

"සබ්බත්ථ ගෙ ගී" කිමත්ථමිදං, ගෙ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බට්ඨානෙ ගීආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ගීතන්ති උදාහරණං, තස්ස පන ගෙ සද්දෙතිමස්ස ලද්ධධාතු සඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ගෙධාතුස්ස ගීආදෙසං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං

611 **සදස්ස සීදත්තං**

සද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සීදාදෙසො හොති සබ්බට්ඨානෙ

නිසින්නො, නිසීදති

"සදස්ස සීදත්තං" කිමත්ථමිදං, සද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සීදාදෙසො හොති සබ්බට්ඨානෙති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

නිසින්නො නිසීදතීති උදාහරණානි, තත්ථ ච නිසින්නොති නිපුබ්බස්ස සද විසරණගත්‍යාවසානෙසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "අතීතෙ තතවන්තුතාවී" ති තප්පච්චයං කත්වා අනන්තර සුත්තමධිකිච්චිමිනා ධාතුස්ස සීදාදෙසං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච" ති වත්තමානෙ "භිදාදිතො ඉන්නන්නඊණ වා" ති තප්පච්චයස්ස ඉන්නාදෙසං කත්වා ධාත්වාදෙසස්ස ධාතොපචාරවසෙන ධාතුසඤ්ඤාය වොහරිතබ්බතො ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති ඊකාරස්ස රස්සං කත්වා සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. නිසීදතීති නිපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන වත්තමාන පරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස සීදාදෙසෙ කතෙ රූපං

612 **යජස්ස සරස්සි ට්ඨෙ**

යජ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සරස්ස ඉකාරාදෙසො හොති ට්ඨෙ පරෙ

යිට්ඨො, යිට්ඨා

ට්ඨෙති කිමත්ථං? යජනං

"යජස්ස සරස්සි ට්ඨෙ" කිමත්ථමිදං, යජ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සරස්ස ඉකාරාදෙසො හොති ට්ඨෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. චතුපදමිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

---

* ගීතං ගායති සී

යිට්ඨො යිට්ඨාති උදාහරණානි, තත්ථ ච යිට්ඨොති යජ දෙවපූජාසඞ්ගහකරණදානධම්මෙසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත' ඉති තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච' ති වත්තමානෙ' 'සාදිසන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදීහි ට්ඨො' ති ධාත්වන්තෙන සහ තප්පච්චයස්ස ට්ඨාදෙසං කත්වා ඉමිනා ධාතුගතස්ස සරස්සිකාරාදෙසං කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං තස්සදිසමෙව පඨමාබහුවචනකරණමෙවෙත්ථ විසෙසො

යජනන්ති කිමුදාහරණං තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස 'භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා' ති වත්තමානෙ 'නන්දාදීහි යු' ති යුපච්චයං කත්වා 'අනකා යුණ්වූනං' ති තස්ස අනාදෙසං කත්වා ට්ඨස්සාභාවා ඉමිනා ඉකාරාදෙසමකත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

613 හචතුත්ථානමන්තානං දො ධෙ

හචතුත්ථානං ධාත්වන්තානං දො ආදෙසො හොති ධෙ පරෙ

සන්නද්ධො, කුද්ධො, යුද්ධො සිද්ධො විද්ධො ලද්ධො ආරද්ධො

හචතුත්ථානමන්තානං දො ධෙ කිමත්ථමිදං හකාරස්ස ච තස්මිං තස්මිං වග්ගෙ චතුත්ථානඤ්ච ධාත්වන්තානං දකාරාදෙසො හොති ධෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. චතුපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සන්නද්ධොත්‍යාදීනි උදාහරණානි තත්ථ ච සන්නද්ධොති සංපුබ්බස්ස නහ බන්ධනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස 'අතීතෙ තතවන්තු තාවී' ති තප්පච්චයං කත්වා 'සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච' ති වත්තමානෙ ධඪභහෙහි ධඪා ච' ති තප්පච්චයස්ස ධකාරාදෙසං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස හකාරස්ස දකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කුද්ධොති කුධ කොපෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. යුද්ධොති යුධ සම්පහාරෙතිමස්ස රූපං. සිද්ධොති සිධ සංසිද්ධිම්හීතිමස්ස රූපං. විද්ධොති විධ වෙධනෙතිමස්ස රූපං. ලද්ධොති ලභ ලාභෙතිමස්ස රූපං. ආරද්ධොති ආපුබ්බස්ස රභ ආරම්භෙතිමස්ස රූපං

614 ඪො ඪකාරෙ

හචතුත්ථානං ධාත්වන්තානං ඪො ආදෙසො හොති ඪකාරෙ පරෙ

ඩය්හතීති දඩ්ඪො අවඩ්ඪීති වුඩ්ඪො

ඪකාරෙති කිමත්ථං? දාහො

ඪො ඪකාරෙ කිමත්ථමිදං, හචතුත්ථානං ධාත්වන්තානං ඪකාරාදෙසො හොති ඪෙ පරෙති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං හචතුත්ථානමන්තානංගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

දඩ්ඪො වුඩ්ඪොති උදාහරණානි තත්ථ ච දඩ්ඪොති දහ භස්මීකරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භාවකම්මෙසු ත ඉති තප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන "ධඪභහෙහි ධඪා ච' ති තප්පච්චයස්ස ඪකාරාදෙසං කත්වා අනන්තරසුත්තමතික්කම්මිනා ධාත්වන්ත

ස්ස ඪකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං වුඩ්ඪොති වඩ්ඪ වුඩ්ඪිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "අතීතෙ තතවන්තුතාවී" ති තප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන තප්පච්චයස්ස ඪකාරාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ඉමිනා ඩකාරාදෙසං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති ධාතුගතස්ස සරස්සුකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

දාහොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන දහ භස්මීකරණෙතිමස්ස දහනන්ති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති වත්තමානෙ "භාවෙ ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

615 ගහස්ස ඝර ණෙ වා

ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්ස ඝරාදෙසො හොති වා ණප්පච්චයෙ පරෙ

ඝරං, ඝරණී.

වාති කිමත්ථං ? ගාහො

"ගහස්ස ඝර ණෙ වා" ති කිමත්ථමිදං, ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ඝරාදෙසො හොති ණප්පච්චයස්මිං පරෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං වුත්තපදමිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ඝරං ඝරණීති උදාහරණානි, තත්ථ ච ඝරන්ති ගහ උපාදානෙති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ගණ්හතීත්‍යත්ථෙ "භවිස්සති ගමාදීහි ණී ඝිං" ති වත්තමානෙ "කම්මනි ණො" ති ණප්පච්චයං කත්වා කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" ති ණලොපං කත්වා ඉමිනා සබ්බස්සෙව ධාතුස්ස ඝරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා "යොනන්නි නපුංසකෙහි, අතො නිච්ච" න්ති වත්තමානෙ "සිං" ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං ඉතරස්මිං පඨමාබහුවචනං කත්වා "යොනන්නි නපුංසකෙහී" ති වත්තමානෙ "අතො නිච්ච" න්ති තස්ස නිආදෙසං කත්වා "රහාදිතො ණ" ඉති රකාරතො පරස්ස නකාරස්ස ණත්තං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" ති සරසඞ්ඛාතස්ස දීඝකරණමෙව විසෙසො

ගාහොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිං කත්වා ඉධ වාගහණෙනාදෙසමකත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

616. දහස්ස දො ළං

දහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස දකාරො ළත්තමාපජ්ජතෙ වා ණප්පච්චයෙ පරෙ

පරිදහණං පරිළාහො

වාති කිමත්ථං? පරිදාහො

“දහස්ස දො ළං” කිමත්ථමිදං, දහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස දකාරෙ ළත්තමාපජ්ජතෙ ණප්පච්චයස්මිං පරෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං ණගාහණඤ්ච වාගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

පරිළාහොති පරිපුබ්බස්ස දහ භස්මීකරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පරිදහණන්ති අත්ථෙ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති වත්තමානෙ “භාවෙ ච” ති ණප්පච්චයං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිං කත්වා අනන්තරසුත්තසමධිකිච්චිනා ධාත්වාදිස්ස ළකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං, නෙත්වා සෙසුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

පරිදාහොති කිමුදාහරණං, තත්ථ විධ වාග්ගහණෙන ළකාරාදෙසාභාවොව විසෙසො

617. ධාත්වන්තස්ස ලොපො ක්විම්හි

ධාත්වන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස ලොපො හොති ක්විම්හි පච්චයෙ පරෙ

භුජෙන ගච්ඡතීති භුජගො, උරගො, තුරගො, සඞ්ඛො

“ධාත්වන්තස්ස ලොපො ක්විම්හි” කිමත්ථමිදං, ධාත්වන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස ලොපො හොති ක්විම්හි පච්චයෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

භුජගොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භුජගොති භුජසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භුජෙන ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ “ක්වි ච” ති ක්විප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා “ක්විලොපො ච” ති ක්විලොපං කත්වා “තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච” ති කිතකත්තා නාමමිව කත්වා “ජිනවචනයුත්තං හි, ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ” ත්‍යධිකිච්ච “තතො ච විභත්තියො” ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා “සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු”ති තස්සාත්‍ථිසම්පසම්බන්ධෙ සති ‘වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්තී” ති කත්වා “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ති පඨමං කත්වා තස්සාත්‍ථිසම්පසම්බන්ධෙ සති ‘වතති = පෙ = වතස්’ ති කත්වා ‘එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන’ න්ති එකවචනසිවිභත්තිං කත්වා “අතො නෙනා” ත්‍යධිකිච්ච “සො” ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා “සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති” ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා “සරා සරෙ ලොපං, වා පරො අසරූපා” ති අධිකිච්ච “ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ” ති පරසරස්සාසවණ්ණෙ සම්පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. උරගොති උරසද්දූපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස උරසා ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ හෙට්ඨා වුත්තවිධානස්මිං කතෙ රූපං. තුරගොති තුරසද්දූපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස තුරිතතුරිතො ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ

හෙට්ඨා වුත්තවිධානස්මිං කතෙ රූපං සම්බොධාති සංපුබ්බස්ස බුධ අවදූරණෙතිමස්ස රූපං.

618 විදන්තෙ ඌ

විද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තෙ ඌකාරාගමො හොති ක්විම්හි පච්චයෙ පරෙ

ලොකං විදති ජානාතීති ලොකවිදූ

“විදන්තෙ ඌ” කිමත්ථමිදං, විද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තෙ ඌකාරාගමො හොති ක්විප්පච්චයස්මිං පරෙති සුත්තත්ථො. විසද මිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

ලොකවිදූති ලොකසද්දූපපදස්ස විද ඤාණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ලොකං විදතීත්‍යත්ථෙ “ක්වි ච”ති ක්විප්පච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිනා ධාත්වන්තෙ ඌකාරාගමං කත්වා “ක්විලොපො ච”ති ක්විලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන සද්දුප්පත්තිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපී”ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං.

619 නමකරානමන්තානං නියුත්තතම්හි.

නකාරමකාරකකාරරකාරානං ධාත්වන්තානං න ලොපො හොති ඉකාරයුත්තෙ තප්පච්චයෙ පරෙ

හනිතුං, ගමිතො, රමිතො, සඞ්කිතො, සමිතො, කරිත්වා

ඉයුත්තතම්හීති කිමත්ථං? ගතො, සතො, ඛතො, හතො

“නමකරානමන්තානං නියුත්තතම්හි.” කිමත්ථමිදං, නකාර මකාරකකාරරකාරානං ධාත්වන්තානං ඉකාරෙන යුත්තස්මිං තප්ප ච්චයෙ න ලොපො හොතීති සුත්තත්ථො. චතුප්පදමිදං. ලොපගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව නො ච මො ච කො ච රො ච = නමකරා, තෙසං නමකරානං, ඉකාරෙන යුත්තො = ඉයුත්තො, ඉයුත්තො ච සො තො චා”ති = ඉයුත්ත තො, තස්මිං ඉයුත්තතම්හි

හනිතුන්තාදීසි උදාහරණනි, තත්ථ ච හනිතුන්ති හන හිංසා ගතීසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස හන්තුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ “ඉච්ඡ ත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා”ති තුංපච්චයං කත්වා “යථාගමමිකාරො”ති ඉකාරාගමං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච; ...දිතො ...; ...දිතො ... වා”ති වත්තමානෙ “ගමිවදනනකරමාදීනමන්තො”ති ධාත්වන්තස්ස ලො පෙ සම්පත්තෙ “ධාත්වන්තස්ස ලොපො ක්විම්හි” ...ත්වා ලොපෙ විහිතෙ ... රූපං. ගමිතොති ගමු ගතිම්හීති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “භාවකම්මෙසු ත” ඉති තප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරාගමාදිං කතෙ රූපං. රමිතොති රමු

කීළාසම්තිමස්ස රූපං. සක්කිතොති* සක සුජ්ජසම්තිමස්ස රූපං. සරිතොති සර ගතිචින්තායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයං කත්වා ඉකාරාගමඤ්ච කත්වා “සාසදිසන්තො තස්ස රිට්ඨො ච, ‘පුජාදීනමන්තො නො චි ච, ජනාදීනමා තිම්හි ච” ති වත්තමානෙ “රකාරො ච” ති ධාතුවන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා ලොපමකත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සන්දුපපන්නාදිම්හි කතෙ රූපං. කරිත්වාති කර කරණෙතිමස්ස කරිත්වා ගච්ඡතීත්‍යෙත්ථ “පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තූනත්වානත්වා වා” ති ත්වාපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං.

ගතොතාතාදිති කිමුදාහරණන්ති, තත්ථ ගතොති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “භාවකම්මෙසු ත” ඉති වත්තමානෙ “බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි” ති තප්පච්චයං කත්වා ඉධ වුත්තවිධානාභාවා ඉමිනා පටිසෙධමකත්වා “සාසදිසන්තො තස්ස රිට්ඨො ච, පුජාදීනමන්තො නො චි ච, ජනාදීනමා තිම්හි ච” ති වත්තමානෙ “ගමඛනහනරමාදීනමන්තො” ති ධාතුවන්තස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සන්දුපපන්නාදිම්හි කතෙ රූපං. සතොති සර ගතිචින්තායම්තිමස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා පටිසෙධමකත්වා “සාසදිසන්තො තස්ස රිට්ඨො ච පුජාදීනමන්තො නො චි ච, ජනාදීනමා තිම්හි ච” ති වත්තමානෙ ‘රකාරො ච’ ති ධාතුවන්තස්ස ලොපං කත්වා සන්දුපපන්නාදිම්හි කතෙ රූපං. කතොති කර කරණෙතිමස්ස රූපං. හතොති හර හරණෙතිමස්ස රූපං.

620 **න කගත්තං චජා ණ්වුම්හි**

චකාරජකාරා කකාරගකාරත්තං නාපජ්ජන්ති ණ්වුපච්චයෙ පරෙ

පචතීති පාචකො, යජතීති යාජකො

“න කගත්තං චජා ණ්වුම්හි” කිමත්ථමිදං, චකාරජකාරා කකාරගකාරත්තං නාපජ්ජන්ති ණ්වුම්හි පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

පාචකො යාජකොති උදාහරණානි, තත්ථ ච පාචකොති පච පාකෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පචතීත්‍යෙත්ථ “සඤ්ඤායමනු” ති වත්තමානෙ “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති ණ්වුපච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතමිව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිං කත්වා “නාමකරීනමන්තානං නියුත්තතාම්හි” ති වත්තමානෙ “කගා චජානං” න්ති වා “සච්ජානං කගා ණානුබන්ධෙ” ති වා චකාරස්ස කකාරාදෙසෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා පටිසෙධං කත්වා “අනකා යුණ්වූනං” න්ති ණ්වුපච්චයස්ස අකාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සන්දුපපන්නාදිම්හි කතෙ රූපං. යාජකොති

* සකිතොති, කැළුවි

යජ දෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානධම්මෙසූති ඉමස්ස යජතිතාගතෝ වුත්තනයෙන ණවුපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ජකාරස්ස ගකාරාදෙසෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා පටිසෙධාදිම්හි කතෙ රූපං.

621 කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං

කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තස්ස රකාරස්ස තකාරත්තං හොති තුපච්චයෙ පරෙ

කරොතීති කත්තා, කරොන්තීති කත්තාරො.

“කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං” කිමත්ථමිදං, කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්සන්තස්ස තත්තං හොති තුපච්චයස්මිං පරෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අන්තග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණමවධාරණත්ථං.

කත්තා කත්තාරොති උදාහරණානි, තත්ථ ච කත්තාති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කරොතීත්‍යත්ථෙ “සඤ්ඤායමනු” ත්‍යාධිකිච්ච “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති තුපච්චයං කත්වා “නාම කරිතමුත්තානං තීසුත්තනාමම්හි” ති වත්තමානෙ ධාත්වන්තස්සිමිනා තත්තං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කත්තුසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච” ති කත්තුසද්දන්තස්ස ආත්තං කත්වා සිලොපෙ ච කතෙ රූපං. ඉතරස්මිං පඨමාබහුවචන යොවිභත්තිං කත්වා “සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙස්වාරත්තං” ඉති කත්තුසද්දන්තස්ස ආරාදෙසං කත්වා “අඤ්ඤෙස්වාරත්තං” ඉති වත්තමානෙ “තතො යොනමො තු” ති යොවචනස්ස ඔකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

622 තුංතුනතබ්බෙසු වා

කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තස්ස රකාරස්ස තකාරත්තං හොති වා තුංතුනතබ්බ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසු.

කත්තුං-කාතුං, කත්තුන කාතුන, කත්තබ්බං-කාතබ්බං.

“තුංතුනතබ්බෙසු වා” කිමත්ථමිදං, කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්සන්තස්ස තුංතුනතබ්බ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසු තත්තං හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අන්තග්ගහණඤ්ච කරග්ගහණඤ්ච තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

කත්තුන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කත්තුන්ති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කත්තුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ “ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා” ති තුංපච්චයං කත්වා “නාමකරිතමුත්තානං තීසුත්තනාමම්හි; කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං” ත්‍යාධිකිච්ච විකප්පෙන ධාත්වන්තස්ස තත්තං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණෙන, තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස තස්මිංයෙවත්ථෙ තෙනෙව තුංපච්චයං කත්වා ඉධ වාග්ගහණෙන තත්තාභාවං කත්වා “පුර සමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තපච්චයෙසු ච” ති වත්ත

මානෙ “තවෙතුනාදීසු කා” ති සබ්බස්සෙව ධාතුස්ස කාදෙසෙ කතෙ රූපං. කත්තුනාති තස්සෙව ධාතුස්ස “පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තුනත්වානත්වා වා” ති තුනප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාක්‍යග්ගහණඵලං. කාතබ්බන්ති තස්සෙව ධාතුස්ස “භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා” ති තබ්බප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං

623 කාරිතං විය ණානුබන්ධො

ණකාරානුබන්ධො පච්චයො කාරිතං විය දට්ඨබ්බො වා

දාහො, දොහො, වාහො, වාරො, පරික්ඛාරො, දායකො නායකො, ලාවකො, භාවකො, කාරී, ඝාතී දසී

වාති කිමත්ථං? උපකාවො

“කාරිතං විය ණානුබන්ධො” කිමත්ථමිදං, ණකාරානුබන්ධො පච්චයො කාරිතමිව දට්ඨබ්බො විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. වාග්ගහණමිනානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

දාහොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච දාහොති දහ භස්මීකරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස දහනන්ති අත්ථෙ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති වත්තමානෙ “භාවෙ ච” ති ණප්පච්චයං කත්වා අනන්තර සුත්තමධිකිච්චෙමිනා “කාරිතමිව කත්වා ‘කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ’ ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. දොහොති දුහ උපචයෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. වාහොති වහ පාපුණෙතිමස්ස රූපං, බාහොතිපි පාඨො, තදා බහ වුද්ධියන්තිමස්ස රූපං. වාරොති වර ඉච්ඡායන්තිමස්ස රූපං, චාරොතිපි පාඨො, තදා චර ගතිභක්ඛණෙසූතිමස්ස රූපං. පරික්ඛාරොති පරිපුබ්බස්ස කර කරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ණප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා කාරිතමිව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා “පුරසමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තප්පච්චයෙසු ච” ති කරොතිස්ස ඛරාදෙසං කත්වා ධාත්වාදෙසස්ස ඨානූපචාරවසෙන ධාතුසඤ්ඤෙන වොහරිතබ්බතො “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ ’ති වත්තමානෙ “වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා” ති ධාත්වාදිස්ස ද්වෙභාවෙන පඨමක්ඛරමානෙත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. දායකොති දා දානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “සඤ්ඤායම නු” ති වත්තමානෙ “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති ණ්වුප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා කාරිතමිව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා “ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු” ති වත්තමානෙ ‘ආකාරන්තානමායො’ ති ධාත්වන්තස්සායාදෙසං කත්වා “අනකා යුණ්වූනං” ති ණ්වුනො අකාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. නායකොති නී පාපුණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ණ්වුප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා කාරිත

ම්ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප"න්ති ණලොපං කත්වා "අසං
යොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ; එ අය"ති
වත්තමානෙ "තෙ ආවායා කාරිතෙ"ති එකාරස්සායාදෙසං කත්වා
වුත්තනයෙන ණවුනො අකාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං 'නෙත්වා සන්
දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ලාවකොති ලූ ඡෙදනෙතිමස්ස වුත්ත
නයෙන "තෙ ආවායා කාරිතෙ"ති ඔකාරස්ස ආවාදෙසකරණමෙ
වෙත්ථ විසෙසො භාවකොති භූ සත්තායම්තිමස්ස රූපං කාරීති
කර කරණෙතිමස්ස කරණසීලොති අත්ථෙ "තස්සීලාදිසු ණීත්වාවී
ච"ති ණීප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා "කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං
ණො ලොප"න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරි
තෙ"ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ක්තකන්තා නාමම්ව කත්වා
සන්දුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී"ති සිවිභත්ති ලුත්තෙ රූපං.
ඝාතීති හන හිංසාගතිසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස හනනසී
ලොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණීප්පච්චයං කත්වා "ණම්හි රන්ජස්ස
ජො භාවකරණෙසු"ති වත්තමානෙ "හනස්ස ඝාතො"ති
ධාතුස්ස ඝාතාදෙසෙ කතෙ රූපං දායීති දා දානෙතිමස්ස දානසී
ලොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණීප්පච්චයාදිං කත්වා "ණම්හි රන්ජස්ස
ජො භාවකරණෙසු"ති වත්තමානෙ "ආකාරන්තානමායො"ති
ධාත්වන්තස්සායාදෙසෙ කතෙ රූපං

උපකාරකොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන උපපුබ්බස්ස කර කරණෙති
මස්ස "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණප්පච්චයං කත්වා වාගමණෙ
නිමිත්තා කාරිතම්ව කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතා
දෙසලොපාගමා ච"ති ණලොපං කත්වා වුත්තනයෙන කරොතිස්ස
ඔකාරාදෙසං කත්වා "කාරිතන්තාභාවා වුද්ධිමකත්වා ධාත්වාදිස්ස විභාවං
කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සන්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

024 අනකා යුණ්වූනං

යුණ්වූ ඉච්චෙතෙසං පච්චයානං අනඅක ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති

නන්දියෙත්ථාති නන්දනං (වනං), හලං කරොතීති හලකාරකො, භූයතෙ භවනං, ගය්හතෙ ගහණං

"අනකා යුණ්වූනං" සම්බන්ධං, යුණ්වූපච්චයානං අනඅකා
දෙසා හොන්තීති අත්ථො. පදච්ඡෙදං අනො ච අකො ච
යුණ්වුයො

නන්දනං හලකාරකොති උදාහරණං, තත්ථ ච නන්දනන්ති
නන්ද නන්දනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බා
නීයා"ති ච වත්තමානෙ "නන්දාදීහි යු"ති යුප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා
යුස්ස අනාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සන්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ
රූපං හලකාරකොති හලඋපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස
හලං කරොතීති අත්ථෙ "අඤ්ඤෙසුපි ච"ති වත්තමානෙ "සබ්බතො
ණ්වුත්වාවී වා"ති ණ්වුප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානු
බන්ධො"ති කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප"න්ති

ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා ඉමිනා ණ්වුනො අකාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

625 කගා චජානං

චජ ඉච්චෙවමන්තානං ධාතූනං කකාරගකාරාදෙසා හොන්ති ණානුබන්ධෙ පච්චයෙ පරෙ

පාකො, යොගො

ඉති කිබ්බිධානකප්පෙ පඤ්චමො කණ්ඩො

"කගා චජානං" ති ඉමස්මිං, චජ ඉච්චෙවමන්තානං ධාතූනං කකාරගකාරාදෙසා හොන්තීති සුත්තත්ථං විපද්දිදං අඤ්ඤො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

පාකො යොගොති උදාහරණානි, තත්ථ ච පාකොති පච පාකෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පචධාතුනො අනෙන 'විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති වත්තමානෙ "භාවෙ ච' ති ණප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතත්තං කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා 'අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ 'ති වුද්ධිං කත්වා ඉමිනා ධාතුන්තස්ස කකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. යොගොති යුජ යොගෙති ඉමස්ස ඉමිනා ධාතුන්තස්ස ගකාරාදෙසකරණමෙවෙත්ථ විසෙසො

සමත්තා මුඛමත්තදීපනියං කිබ්බිධානකප්පෙ පඤ්චමො පරිච්ඡෙදො

කිතකප්පං නිට්ඨිතං

---

626 කත්තරි කිත්

කත්තරි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ කිත්පච්චයා හොන්ති

කාරු, කාරුකො, කාරකො, පාචකො, කත්තා ජනිතා, පවිතා, ගන්තා

"කත්තරි කිත්" ති ඉමස්මිං, කත්තරි කාරකෙ කිත්පච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං විපද්දිදං අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව පරිභාසායං.

කාරූතාදීනුදාහරණානි, තත්ථ ච කාරූති කර කරණෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කරධාතුනො "කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො" ති ණුප්පච්චයං කත්වා, තස්ස ච 'අඤ්ඤෙ කිත්' ති කිත් සඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා කත්තරි කාරකෙ කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතත්තං කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිසි" ති සිලොපෙ කතෙ රූපං. කාරුකොති එත්ථාපි ධාතුතො

කරණසීලොත්‍යත්ථෙ "තස්සීලාදිසු ණ්ත්වාවී ච" ති වත්තමානෙ "ගමනාදීනං ණුකො" ති ණුකපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. කාරකොති තස්සෙව ධාතුස්ස කරෙතීත්‍යත්ථෙ "සඤ්ඤායමනු" ති වත්තමානෙ "සබ්බතො ණ්වු ත්වාවී වා" ති ණ්වුපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණ්ලොපඤ්ච කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා "අනකා යුණ්වූනං" න්ති ණ්වුනො අකා දෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. පාචකොති පච පාකෙතිමස්ස රූපං. කත්තාති කර කරණෙතිමස්ස කරොතීත්‍යත්ථෙ "සඤ්ඤායමනු" ති වත්තමානෙ "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති තුපච්චයං කත්වා "නමකරානමන්තානං නියුත්තතම්හි" ති වත්තමානෙ "කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං" න්ති ධාත්වන්තස්ස තත්තං කත්වා කත්තුසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච" ති කත්තුසද්දන්තස්ස අත්තං කත්වා සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ජනිතාති ජන ජනනෙ ජනි පාතුභාවෙති විතනම්ඤ්ඤතරස්ස වුත්ත නයෙන තුපච්චයං කත්වා "යථාගමමිකාරො" ති ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං පචිතාති පච පාකෙතිමස්ස රූපං. නෙතාති නී පාපුණෙ ති නයෙති විතනම්ඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙන තුපච්ච යං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිම්හි කතෙ රූපං

627 භාවකම්මෙසු කිච්චක්තක්ඛත්ථා

භාවකම්ම ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු කිච්චක්තක්ඛත්ථා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

උපසම්පාදෙතබ්බං උපසම්පාදනීයං භවතා, සයිතබ්බං භවතා, කත්තබ්බං කම්මං භවතා, භොත්තබ්බො ඔදනො භවතා, අසිතබ්බං භොජනං භවතා, අසිතං භවතා, සයිතං භවතා, පචිතං අන්නං භවතා, අසිතං භොජනං භවතා, සයිතං සයනං භවතා, පචිතො ඔදනො භවතා. කිච්ඡසෙයො—ඊසස්සයො—දුස්සයො—සුස්සයො භවතා.

"භාවකම්මෙසු කිච්චක්තක්ඛත්ථා." කිමත්ථමිදං, භාවකම්ම ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු කිච්චක්තක්ඛත්ථපච්චයා හොන්තීති සුත්තත්ථං විපදෙතුං. අනෙන පුබ්බෙ සද්දයෙව විධානඤ්ච. එත්ථ ච කිච්චා නාම පෙසාතිසග්ගපත්තකාලාදයො, "පෙසාතිසග්ගපත්තකාලෙසු කිච්චා" ති වුත්තත්තා, ක්තා නාම භූදයො ච මතිබුද්ධිපූජාදයො ච, "භාදීහි මති" බුද්ධිපූජාදීහි ච ක්තො" ති වුත්තත්තා, ඛත්ථා නාම ඊසාදයො, "ඊසදුස්සුසු ඛ" ති වුත්තත්තා.

උපසම්පාදෙතබ්බන්තාදීනමුදාහරණං, තත්ථ ච උපසම්පාදෙ තබ්බන්ති උපසම්පුබ්බස්ස පද ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීසු "පෙසාතිසග්ගපත්තකාලෙසු කිච්චා" ති කිච්චපච්චයසම්බාධං

තබ්බපච්චයං කත්වා තමෙව ඉච්චනා නාමඤ්ච කත්වා "වුද්ධාදිතො ණෙණ්‍යා" ති ණෙපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා සෙසං නෙත්වා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති එත්ථ ච සද්දග්ගහණෙන නාමම්ව කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සොතස්ස නපුංසකෙහි; අතො නිච්ච" න්ති අධිකිච්ච "සිං" ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා "සරලොපො = පෙ = පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරසරස්ස ච පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බො නීත රූපං. සජ්ඣිතබ්බන්ති ධි සංයොගිට්ඨස්ස ධාතුතො තබ්බපච්චයාදිං කත්වා "සත්ථාගමාක්කාරෙ" ති ඉකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති ධාතුන්තස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා "ය අව සරෙ" ත්‍යාධිකිච්ච "එ අයං" ති එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා සෙසං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කත්තබ්බන්ති කර කරණෙ ති ඉමස්ස ධාතුතො තබ්බපච්චයං කත්වා තමෙව කිච්චා කිච්චන්තා සඤ්ඤං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, ගුපාදීහි ගතො තො චි ච, ජනාදීනමා තිම්හි ච" ති වත්තමානෙ "රකාරො ච" ති ධාතුන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ "තව්කරතවිකයානං නිච්ච නිට්ඨතත්ති, කරස්ස ච තත්තං තුජ්" න්ති වත්තමානෙ "තුංතුනතබ්බෙසු වා" ති ධාතුන්තස්ස තත්තං කත්වා සෙසං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ගොපෙතබ්බන්ති ගුප පාලනෙ ඉච්චස්මා ධාතුතො තබ්බපච්චයාදිං කත්වා "අඤ්ඤෙසු ච" ති ධාතුන්තස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති වත්තමානෙ "ගුපාදීනමිතො තො ච ච" ති ධාතුන්තස්ස ලොපං කත්වා තකාරස්ස ච පකතිභාවං කත්වා සෙසං නෙත්වා ධාතුතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙනා" ත්‍යාධිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. අයිතබ්බන්ති අය ගමනෙ ඉමස්ස ධාතුතො තබ්බපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. අජ්ඣෙතබ්බන්ති අධිපුබ්බ ධාතුස්ස 'ඉණාදීනි විපාකිසිද්ධි දිසි ගෙනා' ති තබ්බපච්චයං කත්වා තමෙව කිච්චා නාමඤ්ච කත්වා 'අයි ධාතුහිනවිච්ඡිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති සරාරස්ස ලොපං කත්වා "සත්ථාගමාක්කාරෙ" ති ඉකාරාගමං කත්වා සෙසං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සජ්ඣිතබ්බන්ති ධි සංයොගිට්ඨස්ස ධාතුතො තබ්බපච්චයාදිං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා "ය අව සරෙ" ති වත්තමානෙ "එ අයං" ති එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා සෙසං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. [illegible]

වා"ති අප්පච්චයං කත්වා ඉධාපි ඊසත්සම්භවතො බන්ධත්තමාගම්ම ඉමිනා භාවෙ කත්වා වුත්තනයෙන "අඤ්ඤෙසු ච"ති වුද්ධිං කත්වා නස්සාගමෙසං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ"ති සකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්සුප්පතනාදිම්හි කතෙ රූපං. ඊසස්සයොති ඊසසද්දූපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤා දිස්ස "ඊසදුස්සූහි ඛෙ"ති ඛපච්චයං කත්වා තමෙවිමිනා භාවෙ කත්වා "ඛව්ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච"ති ඛකාරස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන වුද්ධාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

628. කම්මනි දුතියායං ක්තො.

කම්මනි අත්ථෙ* දුතියායං විභත්තියං කත්තරි ක්තපච්චයො හොති.

දානං දින්නො දෙවදත්තෙන, සීලං රක්ඛිතො දෙවදත්තෙන, භත්තං භුත්තො දෙවදත්තෙන, ගුරුමුපාසිතො දෙවදත්තෙන.

"කම්මනි දුතියායං ක්තො." කිමත්ථමිදං, කම්මනි කාරකෙ දුතියාය විභත්තියා විජ්ජමානාය කත්තරි ක්තපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. මණ්ඩූකගතිනා කත්තරිග්ගහණම්හානුවත්තතෙ. නනු කම්මනි දුතියාවිභත්ති හොති, අථ කස්මා වුත්තං කම්මනි දුතියායන්ති. "කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී" ත්‍යාදිනා කම්මත්ථෙ සත්තමාදීනං විහිතත්තා, අථවා කම්මනි පඨමායප්පලබ්භනතො "කම්මත්ථෙ දුතියා"ති දුතියාවිභත්ති කම්මත්ථෙ වුත්තා, යදා පන යත්ථ කම්මත්ථො යෙන කෙනචි විභත්තිප්පච්චයෙනාභිහිතො, තදා 'යථා ඔදනං භුජ්ජති' ත්‍යාදිසු කම්මත්ථස්ස දුතියාය විභත්තියා විහිතත්තා පුන දුතියාවිභත්ති න හොති, තථා තත්ථ දුතියාවිභත්ති න හොති අනත්ථා වත්තබ්බස්ස අත්ථවිසෙසස්සාභාවා, තථාහි; භුත්තො ඔදනො දෙවදත්තෙනාත්‍යාදිසු "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයස්ස කම්මනි සම්භූතත්තා අනත්ථා වත්තබ්බස්සත්ථවිසෙසස්සාභාවා දුතියාවිභත්ති න හොති, ලිඞ්ගත්ථමත්තං පනාපෙක්ඛිත්වා පඨමාව හොති., යථා; 'භොත්තබ්බො ඔදනො භවතා, භොජනීයො භොජ්ජොත්‍යාදිසු "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා., ණ්‍ය ච"ති තබ්බාදීනං කම්මනි සම්භූතත්තා පඨමාව හොති, 'භුජ්ජතෙ ඔදනො භවතා'ත්‍යාදිසුපි "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි"ති තෙවිභත්තියා කම්මනි සම්භූතත්තා පඨමාව හොති, තතො විච්ඡෙදං දස්සෙන්තො ගිලාකතිලකො සද්දනාවහාකච්චායනො කම්මනි දුතියායමිනාහ; කම්මනි දුතියායමිති හි වදතා කම්මනි දුතියාය භාවොපි දස්සිතොයෙව හොති, පකති හෙසාචරියානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන අධිප්පාය විඤ්ඤාපනං; යථා චෙත්ථ, තථා 'ගාමං ගතො දෙවදත්තො ගාමං ගච්ඡති දෙවදත්තො'ත්‍යාදිසුපි

* කච්චායන් මූලවිසොධනී අගෙ, ඩ

“බුද්ධගමාදිරත්ථෙ කත්තරි., කත්තරි පරස්සපදං” න්ති තප්පච්චයාදී නං කත්තරි සම්භූතත්තා අත්තනා වත්තබ්බස්සත්ථවිසෙසස්සාභාවා තතියාවිභත්ති න හොති, ලිඞ්ගත්ථමත්තමපෙක්ඛිත්වා පඨමාව හොති; අපි ච “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ති වදතාපි තදත්ථො දස්සිතො යෙව, කත්තුකම්මකරණසම්පදානාපාදානාධිකරණසාමිවිනිමුත්තස්ස හි ලිඞ්ගත්ථස්සාභාවා, තස්ස ච ලිඞ්ගත්ථස්ස “කත්තරි ච, කම්මත්ථෙ දුතියා, කරණෙ තතියා., සම්පදානෙ චතුත්ථී, අපාදානෙ පඤ්චමී, ඔකාසෙ සත්තමී, සාමිස්මිං ඡට්ඨී” ති විහිතපටිනියතවිභත්තිත්තා විසයාභාවතො න වත්තබ්බමෙවෙතං, වුත්තං චෙතං, එත්ථ ඤායති පඨමායපි විසයො සම්භවතීති, එත පනත්ථෙතා හෙට්ඨා වුත්තාව භවන්ති. නනූපසග්ගනිපාතානං ලිඞ්ගත්ථෙත්ත නතො: අත්ථෙ ලිඞ්ගත්ථතො* වා ලිඞ්ගභාවතො තදත්ථභූතස්ස ච ලිඞ්ගත්ථස්ස කත්තුකාදිරහිතස්ස භාවතො අත්ථෙව විසයොති. තත්ථ, “තතො ච විභත්තියො” ති විහිතාව සිද්ධත්තො, තථා හි; කත්තරි ච, කම්මත්ථෙ දුතියා = පෙ = සාමිස්මිං ඡට්ඨී” ති විහිතපටිනියතවිභත්තිත්තා කත්තාදීනං සාමඤ්ඤතො† ච තබ්බිනිමුත්තොපසග්ගනිපාතෙසු පඨමාව හොතීති සක්කා විඤ්ඤාතුං, න චෙවං සක්කා මන්තුං, අසඞ්ඛ්‍යස්මිං කත්තුකාදිරහිතෙසූපසග්ගනිපාතෙසු විභත්තියෙව න‡ හොන්තීති, “සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච” ත්‍යූපසග්ගනිපාතපරිතම්පි විභත්තිගණනං ලොපස්ස වුත්තත්තා

දූනං දීනො දෙවදත්තොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච දිනොනාති ඩු ඩුනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස දුතියාවිභත්තිසහිතාස්සාදිම්හි කම්මුනො සම්භවා “කත්තරි කිත්” ත්‍යාධිකිච්චවිහිතා ක්තපච්චයං කත්වා “ක්වි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති තකාරස්ස ලොපං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච; ගුපාදීනමන්තො ලො ඩි ච” ති වකාරමානෙන හිදාදිතො ඉනනානන්තරිතා වා” ති තප්පච්චයස්සිනතාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. රක්ඛිතොති රක්ඛ පාලනෙතිමස්ස වුත්තනයෙනෙව විහිතා ක්තපච්චයං කත්වා “ඨාගමම්හි කාරෙ” ති ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං. ගුත්තොති ගුප පාලනබ්‍යවහරණෙසූතිමස්ස වුත්තනයෙන ක්තපච්චයාදිං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ත්‍යාධිකිච්ච “ගුපාදීනමන්තො ලො ඩි ච” ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තප්පච්චයස්ස ච ද්විත්තං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. උපාසිතොති උපපුබ්බස්ස ආස උපවෙසනෙතිමස්ස ක්තපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

629. ඛනාදීහි මණ් ම ච ගො වා.

ඛියිපුරුහුභාදිවිලූසිදද ඉංවවබ්බාදිහි ධාතූහි මණ්පච්චයො හොති, එතස්ස ච ගො හොති වා

* අස ලිඞ්ගතො, ම † සාමඤ්ඤතො ච, ම ‡ සොසෙව ම

ඛියන්ති උපද්දවා එත්ථාති ඛෙමො, හාසිතබ්බොති හෙමො— හාසන්ති එත්ථාති වා හිමො, රංසියො අභිසවන්තීති සොමො, රුමො, හොමො වාමො, ධූමො, හෙමො, ලොමො, පෙමො, අත්තා

“ඛ්‍යාදීහි මන් ම ච තො වා” කිමත්ථමිදං, ඛ්‍යාදීහි ධාතූහි මන් පච්චයො හොති, මකාරස්ස ච තො ආදෙසො හොති වාති ඤාපනත්ථං ජප්පදමිදං සුත්තං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යෙව

ඛෙමොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඛෙමොති ඛි ඛයෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඛියන්තෙත්ථුපද්දවූපසග්ගාදයොත්‍යත්ථෙ ඉමිනා මන්පච්චයං කත්වා ‘ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච’ ති න්කාරස්ස ලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති එත්තාවතා “අඤ්ඤෙසු ච” ති වුද්ධිං කත්වා, වුත්තනයෙන නාමම්ච කත්වා ස්‍යාදිප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං හෙමොති හි ගයෙතිමස්ස රූපං සොමොති සු අභිසවෙතිමස්ස රූපං රුමොති රු ගතිම්හීතිමස්ස රූපං හොමොති හු දානහවනාදනෙසූතිමස්ස රූපං වාමොති වා ගතිබන්ධනෙසූතිමස්ස රූප ධූමොති ධු කම්පනෙතිමස්ස රූපං හෙමොති හි ගතිම්හීතිමස්ස රූපං ලොමොති ලූ ඡෙදනෙතිමස්ස රූපං පෙමොති පී තප්පනකන්තීසූතිමස්ස රූපං අත්තාති අද භක්ඛනෙතිමස්ස රූපං සෙසමෙත්ථ වත්තබ්බං තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

630 සමාදීහි ථමා

සමු දමු දර රහ දු හි සි භී දා යා සා ඨා භස ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ථමප්පච්චයා හොන්ති

සමෙන්තීති සමථො, දමථො, දරථො රථො, දුමො, හිමො, සිමො, භීමො, දාමො, යාමො, සාමො, ඨාමො, භස්මා

“සමාදීහි ථමා” කිමත්ථමිදං, සමාදීහි ධාතූහි ථම ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යෙව අනන්තරසුත්තෙන ඛ්‍යාදීහිනානුකඩ්ඪනතො තෙනෙව පිබෙ ඉධ මන්ගහණකරණං ඉධ විහිතස්ස තොආදෙසස්ස නිවත්තනත්ථං, පිබෙ පනානන්තරෙ හි නිච්චත්ථාය වා අත්ථන්තරවිඤ්ඤාපනාය වා හොති, අනන්තරසුත්තෙපි මප්පච්චයස්ස සානුබන්ධකරණං තදත්ථමෙව, තස්ස හි ඛ්‍යාදීහි මන්ති වත්වා ම *ච එව වුත්තත්තා මකාරස්ස සානුබන්ධස්සාති විඤ්ඤායති තංසම්බන්ධපුරෙත්තපි ඉධ මගහණකරණෙනෙව තදෙසො විඤ්ඤායතීති විඤ්ඤාය ගෙවං සන්තෙපි “ඛ්‍යාදීහි මන් ම ච තො වා” ති එතං සමාසුත්තම් විභත්තිං† ගණෙච අධිප්පෙතොතිපි සක්කා සියාති, තත්‍ථවිත්ථාරනයං තංනුබන්ධනවිසෙසෙන සබ්බම්පි සක්කාව තදෙසො විඤ්ඤායතීති ත

* ඛ්‍යාදීහි වෙයිති ව්‍යාඛ්‍යානෙ ඩ † පද්මරූප ඩ

ස්සකා, අනන්තරසුත්තතො ණ්වපච්චයස්සානුවත්තනතො, " සමාදීහි ථමා " ති වත්තබ්බස්සිමස්සෙවමවුත්තත්තා.

සමථොතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සමථොති සමු උපසමෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස " ක්වචි ධාතු=පෙ=ලොපාගමා, චෙ " ති ඉතො " ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස " ති ඉමස්ස ක්වචිග්ගහණානුවත්තනතො අලුත්තසරස්ස ඉමිනා ථපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ස්යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. දමථොති දමු දමනෙති ඉමස්ස රූපං. දරථොති දර දහෙ දර විදාරණෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. රථොති රහ උපාදානෙති ඉමස්සිමිනා ථපච්චයං කත්වා " ක්වචි ධාතු = පෙ = ලොපාගමා චෙ " ති අන්තබ්‍යඤ්ජනස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන ස්යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. දුමොතිආදීසු දු ගතිවුද්ධීසු හි ගතිම්හි සි බන්ධනෙ හී භයෙ දා අවඛණ්ඩනෙ දා දානෙ සා ගතිපාපුණෙ සා සමෙ ථා ගතිනිවත්තිම්හි භස සද්දකරණෙතිමෙසං ධාතූනං ඉමිනා මපච්චයාදිම්හි කතෙ යථාක්කමං ඉමෙ රූපානි. යම්පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව; කෙවලම්පන භස්මාතිආදීසු භස්මසද්දතො ස්යාදුප්පත්තිං කත්වා තස්ස " බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිතො අමානං " ති වත්තමානෙ " සස වෙ " ති ඉතො අකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො.

631. **ගහස්සුපධස්සෙ වා**
ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස උපධස්ස අකාරස්ස එත්තං හොති වා.
දබ්බසම්භාරං ගණ්හාතීති ගෙහං—ගහං.

" ගහස්සුපධස්සෙ වා, " තිමස්සත්ථො, ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස උපධස්ස එත්තං හොති විකප්පෙනාති අධිප්පායො. චතුප්පදමිදං. අතො ච වියාහතො ච පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව උපධාසඤ්ඤාය " පරස මඤ්ඤා පයොගෙ " ති සුත්තපදස්සම්බන්ධං සඤ්ඤතං සකත ගහෙත්වාපි වුත්තානං† සමාසිතත්තා ඉතොපධස්සෙතෙන; සකා තතෙත්ථපි ති අනන්තක්ඛරතො පුබ්බක්ඛරමුපධා නාමෙති වුත්තං.

ගෙහන්ති ගහ උපාදානෙති ඉමස්ස " සඤ්ඤායමනු " තිආදිතො " සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා, " ති අපච්චයං කත්වා, අන්තක්ඛරතො පුබ්බස්සුපධස්ස අකාරස්සිමිනා එත්තං කත්වා ස්යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වියාහතණ්ඵලං.

632. **මසුස්ස සුස්ස ච්ඡරච්ඡෙරා**
මසු ඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකස්ස සුස්ස ච්ඡරච්ඡෙරාදෙසා හොන්ති.
මච්ඡරතීති මච්ඡරං එවං මච්ඡෙරං

" මසුස්ස සුස්ස ච්ඡරච්ඡෙරා " තිමස්සත්ථො, මසු ඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකස්ස සුස්ස ච්ඡරච්ඡෙරාදෙසා හොන්තීති අධිප්පායො. තිපදමිදං. අතො ච වියාහතො ච පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව

මච්ඡරෙති මසුසද්දතො සඤ්ඤාපනත්ථං කත්වා ඉමිනා සුස්ස ච්ඡර දෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සිංසොකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. එත්ථ මසුනානිප්ඵන්නපාටිපදිකො, නිප්ඵන්නො වා, දුවිධො හි පාටිපදිකො නිප්ඵන්නො අනිප්ඵන්නො ච; තත්ථ නිප්ඵන්නො කාරකො තද්ධිතාදි, ඉතරො සබ්බපච්චයාතාදි. "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාත වෙතුනාදිසු චෙ" තෙනෙවං වදතා සුත්තකාරකෙනාපි තදත්ථො විභාවිතොයෙව, ඉධ පන නිප්ඵන්නපාටිපදිකපක්ඛෙ මසු මච්ඡරෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ක්වචි ධාතු = පෙ = ලොපාගමා චෙ" ති ඉතො "ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස" ති ඉධ ක්වචිග්ගහණස්සානුවත්තනතො අලුත්තානුබන්ධස්ස* "ක්වි චෙ" ති ක්විපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

633. අපුබ්බචරස්ස ච

අපුබ්බස්ස චර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ච්ඡරියච්ඡරච්ඡෙරාදෙසා හොන්ති, අපුබ්බස්ස ච රස්සො හොති

ආභුසො චරිතබ්බන්ති අච්ඡරියං. එවං අච්ඡරං—අච්ඡෙරං; අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තන්ති වා අච්ඡරියං—අච්ඡරං.

චග්ගහණෙන මසුස්ස සුස්සාපි ච්ඡරියාදෙසො හොති මා අච්ඡරියං එතස්ස හොතූති මච්ඡරියං.

"අපුබ්බචරස්ස ච." කිමත්ථමිදං, අපුබ්බස්ස චර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ච්ඡරියච්ඡරච්ඡෙරාදෙසා හොන්ති, පුබ්බස්සාකාරස්ස රස්සො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං ච්ඡරච්ඡෙරග්ගහණෙන මනන්තරසුත්තතො අනුවත්තනතො: 'අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතනත්තා' තෙන ච්ඡරියාදෙසස්ස පුබ්බාකාරරස්සභාවස්ස ච† සඞ්ගහිතත්තා අපුබ්බස්ස චර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ච්ඡරියච්ඡරච්ඡෙරාදෙසා හොන්ති, පුබ්බාකාරස්ස ච රස්සො හොතීත්‍යත්ථො, තෙනෙව චග්ගහණෙන මසුස්ස සුස්සාපි ච්ඡරියාදෙසො හොතීත්‍යවගන්තබ්බං මච්ඡරියන්ති පයොගදස්සනතො විසාහාදයො සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව

අච්ඡරියන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අච්ඡරියන්ති අපුබ්බස්ස චර ගතිභක්ඛණෙසුතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ආභුසො චරිතබ්බන්ති අත්ථෙ "ක්වි චෙ" ති ක්විපච්චයං කත්වා "ධාතුන්තස්ස ලොපො ක්විම්හි" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ "ගහස්ස ඝරණෙ වා" ති ඉතො වාග්ගහණස්සානුවත්තනතො තං අකත්වා අනන්තරසුත්තෙ විසිට්ඨිනා චරස්ස ච්ඡරියාදෙසං කත්වා පුබ්බාකාරස්ස ච රස්සං කත්වා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු චෙ" ති නාමිකව කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි නයානුසාරෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

---

* අලුත්තානුබන්ධස්ස, ඩ † පුබ්බාකාරස්ස රස්සභාවස්ස, ඩ

634. අලකලසලෙහි ලයො.

අල කල සල ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි ලයප්පච්චයො හොති

අලති සමත්ථෙතීති අල්ලං, කලිතබ්බං සඞ්ඛාතබ්බන්ති කල්ලං, සලති ගච්ඡති පවිසතීති සල්ලං, එවං අල්‍යං, කල්‍යං, සල්‍යං.

"අලකලසලෙහි ලයො." කිමත්ථමිදං, අල කල සල ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි ලයප්පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අල්ලන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අල්ලන්ති අල පරිසමත්ථෙ ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්සිමිනා ලපච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන සුත්තපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි ච කල සඞ්ඛානෙ සල හිංසාගතිසුතිමෙසං විධානං රූපානි. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

635. යාණිලාණි.

කෙහි කල සල ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි යාණිලාණිප්පච්චයා හොන්ති

කලිතබ්බං සඞ්ඛාතබ්බන්ති* කල්‍යාණං, ගණතො පවිසත මිත්වා සලති එත්ථාති පටිසල්ලාණං එවං කල්ලාණො, පටිසල්ලාණො

"යාණිලාණි." කිමත්ථමිදං, කෙහි කල සල ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි යාණිලාණිප්පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. ඉහ පයොගානුපලබ්භනතො ආදිම්හි වුත්තං අලග්ගහණං ඡඩ්ඩෙත්වා ඉතරෙසමනුවත්තනතො කල සල ඉච්චෙතෙහි යාණිලාණිප්පච්චයා හොන්තීති ඤෙය්‍යො. විග්ගහො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කල්‍යාණන්තාදීනි උදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

636 මජිස්ස එස්ස ලො ච.

මජි ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස එස්ස ලො ආදෙසො හොති.

අඤ්ඤමඤ්ඤං මජති විලොලතීති මල්ලො—මල්ලං

වසද්දග්ගහණෙන ලකො කො වාගමො හොති

මල්ලකො—මල්ලකං

"මජිස්ස එස්ස ලො ච." කිමත්ථමිදං, මජි ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස එස්ස ලකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

මල්ලොත්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මල්ලොති මජි විලොලනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "සඤ්ඤායම නු" තාදිම්හි ච "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති අපච්චයං කත්වා ඉමිනා එස්ස ලකාරාදෙසං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ලකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන සුත්තපත්තං කත්වා "අන්තො

* කල්‍යං සුඛං අනති පාලෙති, ඩි

තෙනා" ත්‍යාදිකිච්ච "සො" ති සිංසෙසාකාරාදෙසං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි තයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

637 **පෙසාතිසග්ගපත්තකාලෙසු කිච්චා**

පෙසාතිසග්ගපත්තකාල ඉච්චෙවමෙසත්ථෙසු කිච්චපච්චයා හොන්ති

කත්තබ්බං කම්මං භවතා, කරණීයං කිච්චං භවතා, භොත්තබ්බං භොජනං භවතා, භොජනීයං භොජ්ජං භවතා, අජ්ඣෙතබ්බං අජ්ඣෙනං භවතා, අජ්ඣෙනීයං අජ්ඣෙය්‍යං භවතා

"පෙසාතිසග්ගපත්තකාලෙසු කිච්චා" කිමත්ථමිදං, පෙසඅතිසග්ගපත්තකාල ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු කිච්චපච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. පෙසාද්‍යත්ථෙසු කිච්චපච්චයා හොන්ති. තත්ථ එත්ථ පෙසනං නාම කත්තබ්බමිදං භවතාති අනුප්පත්තස්ස අජ්ඣෙසනං, අතිසග්ගො නාම කිමිදං මයා කත්තබ්බන්ති පුට්ඨස්ස වා උපසම්පන්නෙන භික්ඛුනා සංචිච්ච පාණො න ජීවිතා වොරොපෙතබ්බොති පටිපත්තිනිදස්සනමුඛෙන ආදිනා නයෙන වා අනුඤ්ඤා,* පත්තකාලො නාම සම්පත්තසමයො, යො පුබ්බණ්හං සමයෙ කිච්චං කරොති, තස්ස සමයමනුප්පරික්ඛිත්වා වා කරොන්තස්ස සමයාරොචනං සඞ්ඛායෙව වුත්තං, සො හි න කෙනචි අජ්ඣෙසිතො නාම හොතීති සමයෙව කරණසීලසම්පිටෙවාචරියෙන 'ධාතූහි ණෙණයණාපෙණපයා කාරිතානි හෙතුඅත්ථෙ" තස්ස වුත්තියං 'යො කොචි කරොති තං පුබ්බිතනාමඤ්ඤෙ, කරොහි කරොහිච්චෙවං බ්‍රවීති' ති කරොන්තස්සෙව අජ්ඣෙසනං වුත්තන්ති න තත්ථ තස්සජ්ඣෙසනං වුත්තං, අථ ඛො පයොජකස්ස වචනං සුත්වා අකත්තුකාමොපි කරොති තස්සෙව වුත්තං. යො හි වුත්තොපි න කරොති, අවුත්තොපි වා කරොති, න සො අඤ්ඤෙන පෙසිතො නාම හොති. නනු භික්ඛා වාසයතී† තාදිසජ්ඣෙසනං විනාපි පයොජකතා දිස්සතීති තතන, තත්ථ හි තස්සාභාවෙ අවසිතුකාමතායෙව‡ සමුපගතත්තා තස්ස පයොජකතා වුත්තා, තස්මා චෙත පෙසග්ගහණෙ සතිපි පත්තකාලග්ගහණං කතං.

කත්තබ්බන්ත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කත්තබ්බන්ති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "තෙ කිච්චා" ති තබ්බාදීනං කිච්චසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා කිච්චසඤ්ඤකං තබ්බපච්චයං කත්වා "තමකරතමනතානං නියුත්තතාම්හි, කරස්ස ච තත්තං තුසමිං" න්ති වත්තමානෙ "තුංතූනතබ්බෙසු වා' ති ධාත්වන්තස්ස තත්තං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කරණීයන්ති තථෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන මිනා කිච්චසඤ්ඤං කත්වා කම්මනි අනීයපච්චයං කත්වා තෙ තබ්බං නෙත්වා "රහාදිතො ණ" ඉති රකාරතො පරස්ස නස්ස

---

* අනුඤ්ඤාතා, ම   † සිඛතාපස්සති ඩ   ‡ වසිතුකාමතායෙව සී

ණ්ණත්තං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. භොත්තබ්බන්ති භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසූතිමස්ස වුත්තනයෙන තබ්බප්පච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති ධාතුගතස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති වත්තමානෙ "භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තකාරස්ස ච ද්වෙභාවං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරස්මිං අනීයප්පච්චයො ච නකාරාදෙස විනාභාවො ච විසෙසො. අජ්ඣෙතබ්බන්ති අධිපුබ්බස්ස ඉ අජ්ඣයනෙති ඉමස්ස වුත්තනයෙන තබ්බප්පච්චයං කත්වා "යථාගමමිකාරො" ති ඉකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති වත්තමානෙ "එ අය" ති එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා "ගො සරෙ පුථස්සාගමො ක්වචි" ති වත්තමානෙ "අජ්ඣො අධි" ති අධි ඉච්චෙතස්ස අජ්ඣාදෙසං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. අජ්ඣෙනීයන්ති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන අනීයප්පච්චයං කත්වා වුද්ධාදිම්හි කතෙ රූපං.

638 අවස්සකාධමිණෙසු ණී ච

අවස්සකඅධමිණ ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු ණීපච්චයො හොති, කිච්චා ච

අවස්සකෙ තාව :— කාරීසි මෙ කම්මං අවස්සං, හාරීසි මෙ භාරං අවස්සං.

අධමිණෙ :— දායීසි මෙ සතං ඉණං, ධාරීසි මෙ සහස්සං ඉණං,

කිච්චා ච :— දාතබ්බං මෙ භවතා සතං ඉණං, දානීයං මෙ භවතා සතං ඉණං, ධාරයිතබ්බං මෙ භවතා සහස්සං ඉණං, කත්තබ්බං මෙ භවතා ගෙහං, කරණීයං මෙ භවතා කිච්චං, කාරියං. කාය්‍යං වා මෙ භවතා වත්ථං

"අවස්සකාධමිණෙසු ණී ච." තිච්චත්ථිදං, අවස්සකඅධමිණ ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු ණීපච්චයො හොති, කිච්චා චෙති සුත්තත්ථං. තප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව උදාහරණං. කිච්චග්ගහණානුකඩ්ඪිතත්ථං තස්ස පයොජනං පෙක්ඛා වුත්තමෙව

කාරීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කාරීති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අවස්සං මෙ කම්මං කාතුං යුත්තතාසීලොති අත්ථෙ තත්‍රස්සුත්තාදිකිච්චවිනා ණීපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතවිච කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති ධාතුගතස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංව අතවෙතුනාදීසු ච" ති නාමත්තං කත්වා තතො ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපෙ කතෙ රූපං. හාරීති හර හරණෙතිමස්ස රූපං. ඉදම්පි අවස්සත්ථවිසයෙන දින්නං

දූසීති දු දූනෙතිමස්ස සතං මෙ ඉණං දුතුං ශුතෙනාසීත්‍යෙත් ඉමිනා ණ්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා “ණම්හි රන්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු” ති වත්තමානෙ “ආකාරන්තාතම්හා යො” ති ධාත්වන්තස්සායාදෙසං කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ධාරීති ධර ධාරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ණීපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි චෙ සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. ධාරයිතබ්බන්ති ධර ධාරණෙතිමස්ස අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනාවස්සත්ථෙ තබ්බප්පච්චයං කත්වා “භාවකම්මෙසු යො” ති යප්පච්චයං කත්වා “ඉවණ්ණාගමො වා” ති වා “යථාගමමිකාරො” ති වා ඉකාරාගමං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති ධාතුගතස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං, නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. කාරියන්ති කර කරණෙතිමස්ස අවස්සත්ථසම්භවතො කිච්චසඤ්ඤකං ණ්‍යප්පච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතම්ව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණලොපං “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිං ච කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

639 අරහසක්කාදීහි තුං

අරහසක්කභබ්බ ඉච්චෙවමාදීහි යොගෙ සබ්බධාතූහි තුංපච්චයො හොති

අරහති* භවං වත්තුං, අරහති භවං කාතුං, සක්කො භවං හන්තුං, සක්කො භවං ජෙතුං, සක්කො භවං ජනිතුං, සක්කො භවං භවිතුං, සක්කො භවං දාතුං, සක්කො භවං ගන්තුං, සක්කො භවං නෙතුං, භබ්බො භවං ජිනිතුං ඉච්චෙවමාදි

“අරහසක්කාදීහි තුං” කිමත්ථමිදං, අරහසක්කභබ්බ ඉච්චෙවමාදීහි පාටිපදිකෙහි යොගෙ සති තෙහි පරස්මා වා සබ්බධාතුතො තුංපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව ඉධ පන “අරහසක්කාදීහි තු” න්ති කිඤ්චාපි වුත්තං අරහසක්කාදීහි තුංපච්චයස්සාභාවා තෙහි යොගෙ සති සබ්බධාතුතො වා තෙහෙව පරස්මා සබ්බධාතුතොති වා වචනසෙසොවගන්තබ්බො. එවං කුබ්බතාචරියෙන පයොගෙපි සම්භවෙ සති වචනසෙසොවගන්තබ්බොත් දීපිතො හොති, පකති හෙසාචරියානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන සිස්සානං පරිඤ්ඤුප්පාදනං, “අරහසක්කාදිසු චෙ” තිමිනාව සංසිද්ධෙ ඉමස්සාරම්භස්ස කරණං, “භාවකම්මෙසු ත, බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි” ච්චෙතෙහෙව සිද්ධෙ “භාදීහි මතිබුද්ධිපූජාදීහි ච කෙත” ති ච, “කග චජන” ති සිද්ධෙ “සචජානං කගා ණානුබන්ධෙ” ති ච: පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති” ති සිද්ධෙ “වජාදීහි පබ්බජ්ජාදයො නිපච්චන්තෙ” ති ච පුනාරම්භකරණම්ධාප්‍යුප්පත්තානන්තර† තිදස්ස

* අරහා, ම † විචාත්‍යුප්පත්තානන්තර, ඊ විචත්‍යුප්පත්තානන්තර, ව

තාණං සද්දසත්ථෙපි හි පුබ්බලක්ඛණෙන තිපච්චයාපි උණාදිලක්ඛණෙන සිජ්ඣන්ති, තණ් ච උණප්පච්චයස්සාදිභූතත්තා තද්දීපක ගන්ථො උණාදිකො නාම ජාතො, අයම්පන වුත්තනයෙන තංසදිසත්තා තබ්බොහාරෙනාගතො, ඉධාපෙවං* පරසමඤ්ඤා, තෙනාහ "පරසමඤ්ඤා පයොගෙ"ති

වත්තුකාමාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච වත්තුන්ති වද වියත්තියං වාචායමිච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉමිනා තුංපච්චයං කත්වා "ඥදධස්ස ටච"ති එත්ථ චග්ගහණෙන දකාරස්ස තකාරං කත්වා "ඛවි ධාතුවිහිතප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙස ලොපාගමා ච"ති වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං කත්තුන්ති කර කරණෙති මස්ස වුත්තනයෙන තුංපච්චයං කත්වා "නමකරානමන්තානං නියුත්තාතම්හි, කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං" තාදිකිච්ච "තුංතුනතබ්බෙසු වා"ති ධාතුන්තස්ස නකාරාදිම්හි කතෙ රූපං හන්තුන්ති හන හිංසාගතීසූති මස්ස තුංපච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, ගුජාදිනමනෙතා නො නි ච, ජනාදීනමා තිම්හි ච" තාදිකිච්ච "ගමඛනහනරමාදීනමන්තො"ති ධාතුන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ "තවෙතුනාදිසු කා" තාදිකිච්ච "ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදිසු න" ඉති නකාරාදිම්හි කතෙ රූපං ජෙතුන්ති ජි ජයෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තුංපච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච"ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං ජනිතුන්ති ජන පාතුභාවෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තුංපච්චයං කත්වා "සත්ථාගම විකාරෙ"ති ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං භවිතුන්ති භූ සත්තායමිතිමස්ස වුත්තනයෙන තුංපච්චයං කත්වා ඉකාරාගමඤ්ච ධාතුන්තස්ස වුද්ධිඤ්ච කත්වා "ඔ අව සරෙ"ති අවාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං දාතුන්ති දා දානෙතිමස්ස රූපං ගන්තුන්ති ගමු ගතිම්හීති මස්ස රූපං, යමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

640 **වජාදීහි පබ්බජ්ජාදයො නිපච්චන්තෙ**

වජ ඉජ අනජු සද විද සජ පද හන ඉසු සද ඉසු සි ධා වර භර රුජ පද විච කිත කුච මද ලභ රද තිර අජ තිජ ගමු හස රුස පුච්ඡ මුහ වස කාච කාථ තුද විස පිංස වුද මුස සහ ධු හන හිති තාථ ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි උපසග්ගපච්චයාදීහි ච පබ්බජ්ජාදයො සද්දා නිපච්චන්තෙ

පඨමංමෙව වජිතබ්බාති පබ්බජ්ජා, ඉජනං එජ්ජා, සමජ්ජනං සමජ්ජා, නිසීදනං නිසජ්ජා, විජානනං විජ්ජා, විසජ්ජනං විසජ්ජා, පදනං පජ්ජා. හනනං වජ්ඣා, එසනං ඉච්ඡා, අතිඑසනං අතිච්ඡා, සදනං සජ්ජා, අයිඑසනං අයිජ්ඣා, සයන්ති එත්ථාති

* චෙවං ම

සෙය්‍යා, සම්මා චිත්තං නිධෙති එතායාති සද්ධා, චරණං චරියා, කාරණං කිරියා, රුජනං රුජ්ජා පදනං පජ්ජා, ඊචනං ඊච්ජා, තිකිච්ඡනං තිකිච්ඡා, සංකොචනං සංකුච්ජා, මදනං මජ්ජං, ලභනං ලබ්භා, රදිතබ්බාති රච්ජා, රදනං විලෙඛනං තීති රච්ජා, අධොභාගෙන ගච්ඡතීති තිරච්ජා, අජනං අච්ජා, තිතික්ඛතීති තිතික්ඛා, සහ ආගමනං සාගච්ජා, දුබ්භනකාරණං දෙභච්ජා, දුම්මුරෙසනං දෙරුච්ජා, පුච්ඡනං පුච්ජා, මුහණං මුච්ජා, වසනං වච්ජා, කචනං කච්ජා, සහ කථනං සාකච්ජා, තුදනං තුච්ජා, විසනං විච්ජා, පිංසනං පිච්ජිලලා, සුවණ්ණකඩං පුදති ගකඩතීති මංචෙවා, සතතානං පාණං පුසති වජතීති මච්චු සහනං සච්චං, උඩං ධුනාති කම්පතීති උබ්බච්චං නචනං නච්චං, නිතනං නිච්චං, නච්නං නච්ජං ඉච්චෙවමාදි

‘ වජාදීහි පබ්බජ්ජාදයො නිපච්චන්තෙ ” තිමත්ථම්දං, වජාදීහි පබ්බජ්ජාදයො නිපච්චන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදම්දං අඤ්ඤෙ ච විහාගතො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව ආදිසද්දෙ පනෙත්ථ පකාරත්ථ වාචකො, උණාදිපච්චයාදනිඪංගතා යෙ පයොගා, තෙ සබ්බෙ ඉමිනාව සිජ්ඣන්ති, අඤ්ඤෙසං හි “පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති” තාදිනියෙව නිප්ඵාදකානීති*

පබ්බජ්ජිතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පබ්බජ්ජාති පපුබ්බස්ස වජ ගතිම්හිච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පඨමමෙව වජ්ජතබ්බා තාතෙ “භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා ”ති වත්තමානෙ “ණ්‍යො චෙ ”ති ණ්‍යපච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො ”ති කාරිතම්ව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප ’ නානි ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ ” ති වුද්ධිං කත්වා “දෙධස්ස චෙ ” ති එත්ථ චග්ගහණෙන යකාරස්ස ජකාරං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ ” ති වකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා තෙතබ්බං තෙත්වා “දෙ ධස්ස චෙ ’ ති එත්ථ චග්ගහණෙන වකාරවයස්ස බකාරවයං කත්වා පබ්බජ්ජෙති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා පබ්බජ්ජාති නිපාතනං කත්වා “ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො ’ ති ආප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා ජිනවචනාධිකාරමධික්ඛච වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපී ’ ති සිමෙහි ලුත්තෙ රූපං එප්ජාති ඉච්ජකම්පනෙතිම්ස්ස ඉජ්ජනත්ති අඤ්ඤෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, කෙවලමපනෙත්ථ වුඩ්ඪිකරණං යකාරස්ස ජකාරාදෙසකරණඤ්ච විසෙසො, සතිපි යකාරස්ස වුත්තනයෙන ජකාරාදෙසෙ ඉමිනා කරණං ලක්ඛණස්ස පජ්ජුන්නගතිකභාව†දස්සනත්ථං, තථාහි, එකාරසත්තාදීනං “එකාදිතො දසර සඞ්ඛ්‍යානෙ, වෙකඨානමාකාරො වා ” තාදීහි සිද්ධෙ සතිපි ‘ පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති ’ තිමස්ස වුත්තියං ‘සඨා සඞ්ඛ්‍යායං තාව —එකස්ස එකාච හොති, දසස්ස ච රසො හොති ’ ති නිපාතනලක්ඛණෙන

* නිපාතනානීති ම † පජ්ජුන්නගතිකස්ස ස ච, සී

රූපසිද්ධි වුත්තා. සමජ්ජාති සංපුබ්බස්ස අඤ්ජ බ්‍යත්තිගතිකන්තීසූතිමස්ස සමජ්ජනන්ති භාවෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, ඉදම්පි අනන්තරසදිසමෙව, කෙවලමෙත්ථ නිග්ගහීතස්ස "මදා සරෙ" ති මකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. නිසජ්ජාති නිපුබ්බස්ස සද විසරණගත්‍යාවසාදනෙසූතිමස්ස නිසීදනන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා "සවතං තලගදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤ්ජකාරතා" ඉති සවතො දකාරස්ස ජකාරාදෙසාදිං කත්වා නිසජ්ජෙති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා නිසජ්ජාති නිපාතනං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. විජ්ජාති විද ඤාණෙතිමස්ස විජානනන්ති* අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා විජ්ජෙති† රූපෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා විජ්ජාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. විසජ්ජාති විපුබ්බස්ස සජ විස්සජ්ජ සජ්ජ සඞ්ගෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස විස්සජ්ජනන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා විසජ්ජෙති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා විසජ්ජාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. පජ්ජාති පද ගතිම්හීතිමස්ස රූපං. වජ්ඣාති හන හිංසාගතීසූතිමස්ස හනනන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා "හනස්ස ඝාතො" ති වත්තමානෙ "වධො වා සබ්බත්ථා" ති හන ඉච්චෙතස්ස වධාදෙසං කත්වා ඉමිනා ධකාරස්ස ඣකාරාදෙසං කත්වා ධකාරස්ස ච ජකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉච්ඡාති ඉසු ඉච්ඡා කන්තීසූතිමස්ස එසනන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා "ඉසුයමානමන්තො ච්ඡො වා" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා ඉච්ඡෙති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා ඉච්ඡාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. අභිජ්ඣාති එත්ථ උපසග්ගමත්තමෙව විසෙසො. සජ්ජාති සද විසරණගත්‍යාවසාදනෙසූතිමස්ස සදනන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා සජ්ජෙති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා සජ්ජාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. අභිජ්ඣාති අභි පුබ්බස්ස ඉසු ඉච්ඡාකන්තීසූතිමස්ස වුත්තනයෙන අභිජ්ඣෙති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා අභිජ්ඣාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. සෙය්‍යාති සී සයෙතිමස්ස සයනන්ති එත්ථාපි අත්ථෙ ඉමිනා ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සද්ධාති ස පුබ්බස්ස ධා ධාරණෙතිමස්ස සම්මා චිත්තං නිධෙති එත්ථාති අත්ථෙ "ක්වි ච" ති ක්විපච්චයං කත්වා "ක්විලොපො ච" ති ක්විලොපං කත්වා සද්ධාති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා සද්ධාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. චරියාති චර ගතිභක්ඛණෙසු චර චරණෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස චරණන්ත්‍යත්ථෙ "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" ති වත්තමානෙ "ණ්‍ය ච" ති ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා "යථාගමමිකාරො" ති ඉකාරාගමං කත්වා චරියෙති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා චරියාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. කිරියාති කර කරණෙතිමස්ස රූපං, තම්පනානන්තරසදිසමෙව. රුච්ඡාති රුජ රොගෙතිමස්ස රුජනන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ජපච්චයං කත්වා "බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො

* විඤ්ඤාණන්ති, ඝ † විජ්ජෙති, ඝ

ඡප්පච්චයෙසු ච” ති ධාත්වන්තස්ස චකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. පජ්ඣාති පද ගතිම්හීතිමස්ස පදනන්ත්‍යෙව වුත්තනයෙන භාවෙ ඡප්පච්චයාදිං කත්වා පජෙජ්ජති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා පජ්ඣාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. ජිච්ඡාති ජිච කබ්බරණෙතිමස්ස ජිච නන්ත්‍යෙව ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්ත නයෙන නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. තිකිච්ඡාති කිත රොගාප නයනෙතිමස්ස තිකිච්ඡනන්ත්‍යෙව ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා “ඛවාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො” ති ආදිවණ්ණස්ස ද්වෙ භාවං කත්වා “පුබ්බොබ්භාසො” ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච “කවග්ගස්ස චවග්ගො” ති කවග්ගස්ස චවග්ගං කත්වා “බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච” ති ධාත්ව න්තස්ස* චකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ආප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සංකුච්ඡාති සංපුබ්බකුච සංකොචනෙතිමස්ස සංකො චනන්ත්‍යෙව ඉමිනා ඡප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. මච්ඡාති මද උම්මාදෙතිමස්ස මදනන්ති අත්ථෙ අභික්ඛණං පමජ්ජනන්ති වා අත්ථෙ ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වන්තස්ස චකාරා දෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ලච්ඡාති ලභ ලාභෙතිමස්ස රූපං. රච්ඡාති රද විලෙඛනෙතිමස්ස රූපං. තිරච්ඡාති තිර අධොගම නෙතිමස්ස රූපං, තිරච්ඡානාතිපි පාඨො, තදා ච ඉමිනා අච්ඡාන ප්පච්චයො හොති. අච්ඡාති අජ ගතිඛෙපනෙ අජ ගතිම්හි අජ විසරණෙති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස ඛෙපනාදීස්වඤ්ඤතරත්ථෙසු ඉමිනා ඡප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තිතික්ඛාති තිජ තෙජනෙ තිජ නිසානබන්ධනඛමාසූති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස තෙජනාදීස්වඤ්ඤ තරත්ථෙසු ඉමිනා ඛප්පච්චයං කත්වා තික්ඛාති එත්ථ වුත්තනයෙන ද්වෙභාවාදිං කත්වා “බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච” ත්‍යාධි කිච්ච “කො ඛෙ ච” ති ධාත්වන්තස්ස කකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. සාගච්ඡාති සංආපුබ්බස්ස ගමු ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස සහා ගමනන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්ව න්තස්ස චකාරාදෙසං කත්වා “මදා සරෙ; නිග්ගහීතමෙ” ත්‍යාධි කිච්ච “ක්වචි ලොපං” ති නිග්ගහීතස්ස ලොපං කත්වා “සරා සරෙ ලොපං” ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙනාප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. දෙහ†ච්ඡාති දුපුබ්බස්ස හස‡ බාධනෙතිමස්ස දුබ්භක්ඛණන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ඡප්පච්චයාදිම්හි කතෙ දුහච්ඡාති වත්තබ්බෙ ඉමිනා උපසග්ගාගතස්ස සරස්ස එකා රාදෙසෙ ච කතෙ රූපං. දෙරුච්ඡාති දුපුබ්බස්ස රුස රොස නෙතිමස්ස රූපං. පුච්ඡාති පුච්ඡ සංපුච්ඡනෙතිමස්ස පුච්ඡනන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වන්තස්ස චකාරා දෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. මුච්ඡාති මුහ වෙචිත්තෙ මුහ මුච්ඡා යන්ති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස මුහනන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වන්තස්ස චකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

* සකාරස්ස, සී   † දෙග, සී   ‡ ගස, සී

විවිධෙහි සීලාදිගුණෙහි භවතීති විභූ, සයම්භූ, අභිභූ, සම්භූ, උබ්භු, විහා, උහා, නිහා, පහා, අහා, සහා, භුජගො, උරගො තුරගො, සඞ්ඛො, විරො, සුමො, පරිතො ඉච්චෙවමාදි.

"ක්විලොපො ච." කිමත්ථමිදං, ක්විලොපො හොති, දූන තිපච්ච නෙතත් ඤාපනත්ථං. මිපදමිදං. අතො සුවිසෙසඤ්ඤෙය්‍යනව විග්ගහො ච. වග්ගහණං අනන්තරවුත්තවිධානමනුකඩ්ඪනත්ථං.

විභූතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච විභූති විපුබ්බස්ස භූ සත්තායමිතිමස්ස "ක්වි ච" ති ක්විප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ක්විලොපං කත්වා වුත්තනයෙන සයූපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරෙසු · වීසු උපසග්ගමත්තමෙව විසෙසො. සම්භූති සංපුබ්බස්ස ධු කම්පනෙතිමස්ස රූපං, එත්ථාපි නිග්ගහිතස්ස වග්ගන්තකරණමෙව විසෙසො. ඉතරං සුවිසෙසඤ්ඤෙය්‍යමෙව, උපසග්ගා ච විත්තකරණව විසෙසො. විහාති විපුබ්බස්ස හා දිත්තිම්හීතිමස්ස රූපං. ඉතරෙසු චතූසු උපසග්ගමත්තමෙව විසෙසො. සහාති සහසද්දස්ස සාදෙසකරණෙන සහ භාසන්ති එත්ථාති සහ භාති වත්තබ්බෙ එවං වුත්තං, සමාගතා භාසන්ති එත්ථාතිපි සහා, තදා සමිති උපසග්ගස්ස නිග්ගහීතලොපො හොති. භුජගොති භුජ සද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස භුජෙන* ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ක්විප්පච්චයං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා ඉමිනා ක්විප්පච්චයස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන සයූපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. උරගොති උරසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස උරසා ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ක්විප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තුරගොති තුරසද්දූපපදස්ස තථෙව ධාතුස්ස තුරිතතුරිතං ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ක්විප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සඞ්ඛොති සංපුබ්බස්ස ඛනු අවදාරණෙතිමස්ස රූපං. විරොති විපුබ්බස්ස රමු උපරමෙ නාසෙතිමස්ස රූපං. සුමොති සුපුබ්බස්ස මන ඤාණෙතිමස්ස රූපං. පරිතොති පරිපුබ්බස්ස තනු විත්ථාරෙතිමස්ස රූපං.

642. **සචජානං කගා ණානුබන්ධෙ**

සචජානං ධාතුකම්මන්තානං චජානං කගාදෙසා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං ණානුබන්ධප්පච්චයෙ පරෙ.

ඔකො, පාකො, සෙකො, සොකො, විවෙකො, චාගො, යොගො, භොගො, රෙගො, ණගො, භාගො, භඞ්ගො, රඞ්ගො, සඞ්ගො.

"සචජානං කගා ණානුබන්ධෙ." කිමත්ථමිදං, සචජානං ධාතූනං වජ්ජනමන්තානං කගාදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං ණානුබන්ධෙ පච්චයස්මිං පරෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අතො ච විග්ගහො ච සුවිසෙසඤ්ඤෙය්‍යනව.

ඔකොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඔකොති උච සමවායෙසිමස්ස උචන්ති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති

* භුජිලෙන, ච.

චක්ඛුම්හා ච "භායි මම" ති අනුසන්ධිං කත්වා "කාරිතං විය ඤ්ඤුම්හො" ති කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතා මෙ ලොප" ත්ති ඤ්ලොපං කත්වා දුතිය ධාතුස්ස මස්ස සකාරදෙසං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති ධාත්වාදිස්ස* වුද්ධිං කත්වා සෙ සබ්බං නෙත්වා මිහස්සුතො විභත්ත්‍යෙන පුත්ත්‍යාදිම්හි සමෙ රූපං. පාසෙහි පච පාසෙහිම්ස රූපං. සෙසෙහි සිව සිබ්බ නෙ සිව සෙවනෙති ඊහාවිසුත්තරස රූපං. සොනොහි පුව සොනනිම්ස රූපං. විභෙව්නොති විපුම්බස්ස විව විවෙව්වනෙති මිස්ස රූපං. චාතොහි චජ හානිමිහි දුමෙච්ඡස්ස රූපං. සො නොහි පුජ සොභනිම්ස රූපං. නොනොහි තුජ සෙචාපණි මිස්ස රූපං; තුජ පාලනබ්‍යාවිභාරණෙසුහිම්ස වා රූපං; තුජ නොඩිලෙලහිම්ස වා රූපං. රෙණොහි රුජ රෙණගහිම්ස රූපං. රජොහි රජ රජගහිම්ස රජගති අනෙ වුත්තනයෙන අනුසන්ධිං කත්වා "අම්හි රඤ්ඤස්ස ජෙ කාරිතරණ්ණු" ති ධාතු න්තස්ස සංයොගාදිජනස්ස ජකාරදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන වුඩාදිම්හි සමෙ රූපං. භාගොහි භජ පුජාකාරණෙහිම්ස රූපං. භඤ්ඤොහි භජ මිරිඤ්ඤනෙහිම්ස රූපං, ඉධ පන සංයොගන්ත න්තා වුඩ්ඪාභාවා නිගහීතං කත්වා තස්සව වග්ගන්තකරණච විසෙසො. රඤ්ඤොහි රජ රජගහිම්ස රජතිනාමෙහි වුත්ත නයෙන අනුසන්ධිංඅදිම්හි සමෙ රූපං. සඤ්ඤොහි සජ සජ්ජනහිම්ස රූපං.

643. තුදාදීහි පුණ්ණුත්ථිනායනතකානනකා සකාරිතෙහි ච

තුද පුද ඛිප පුර ගුප පුප ඤු අස සම ඉච්ඡාදිහි ධාතුහි එදි චිනි ආණි ඉච්ඡාදිහි ධාතුහි සකාරිතෙහි ච පුණ්ණුත්ථිනං පච්ච යානං අන ආනන අන ආනනකාදෙසා හොන්ති කත්තුභාව කම්මාදි භාවකරණෙසු ච.

කම්මාදි නාම:—පතුදතීති පතුදනො, එවං පුදනො, ඛිපනො, සමනො, ලවනො, භවනො, පචනො, භවනො, ඤාණො, අසනො, සමනො.

භාවෙ ච:—පතුදනන පතුදනං, එවං පුදනං, ඛිපනං, සවණං, ලවණං, භවනං, පචනං, භවනං, ඤාණං, අසනං, සවණං, සංජා ගනං, කුසනකානි කාතනං.

කාරිතො ච:—එකුසෙනෙ එකුසනං, වොසෙනෙ වොසාපනං, ආණිසෙනෙ ආණිසනං.

කරණෙ ච:—තුදති අනෙනාති තුදනං, එවං පතුදනං, පුදනං, ඛිපනං, සවණං, ලවණං, භවනං, පචනං, භවනං, සංජාග නං, අසනං, සවණං.

පුන කම්මාදි —තුදතීති තුදනො. පුදතීති පුදනො. ඛිප තීති ඛිපනො, පුණාතීති පාවනො. පුණාතීති ලාවනො, ජුනො

* ධාත්වන්තස්ස, ම

විවිධෙහි සීලාදිගුණෙහි භවතීති විභූ, සයම්භූ, අභිභූ, සම්භූ, උබ්භු, විභා, උභා, නිභා, පභා, ආභා, සභා, භුජගො, උරගො තුරගො, සඞ්ඛො, වියො, සුමො, පරිතො ඉච්චෙවමාදි.

“ක්විලොපො ච.” කිමත්ථමිදං, ක්විලොපො හොති, ද්‍රුන නිපච්ච නෙනත් ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අනෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තාව විග්ග හො ච වග්ගහණං අනන්තරවුත්තවිධානමනුකඩ්ඪනත්ථං

විභූතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච විභූති විපුබ්බස්ස භූ සත්තාය මිතිමස්ස “ක්වි ච” ති ක්විපච්චයං කත්වා ඉමිනා ක්විලොපං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරෙසු වීසු උප සග්ගමත්තමෙව විසෙසො. සම්බුති සංපුබ්බස්ස ධු කම්පනෙති මස්ස රූපං, එත්ථාපි නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තකරණමෙව විසෙසො. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව, උපසග්ගා ච විත්තකරණඤ්ච විසෙසො විභාති විපුබ්බස්ස භා දිත්තිම්හීතිමස්ස රූපං ඉතරෙසු චතූසු උපසග්ගමත්තමෙව විසෙසො සභාති සහසද්දස්ස සාදෙසකර ණෙන සහ භාසන්ති එත්ථාති සහ භාති වත්තබ්බෙ එවං වුත්තං, සමාගතා භාසන්ති එත්ථාතිපි සභා, තද සමිති උපසග්ගස්ස නිග්ග හීතලොපො හොති. භුජගොති භුජ සද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හීති මස්ස භුජෙන* ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ක්විපච්චයං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා ඉමිනා ක්විපච්චයස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. උරගොති උරසද්දූප පදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස උරසා ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ක්විපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තුරගොති තුරසද්දූපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස තුරිතතුරිතං ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ක්විපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සඞ්ඛොති සංපුබ්බස්ස ඛනු අවදාර ණෙතිමස්ස රූපං. වියොති විපුබ්බස්ස යමු උපරමෙ නාසෙතිමස්ස රූපං සුමොති සුපුබ්බස්ස මන ඤාණෙතිමස්ස රූපං. පරි තොති පරිපුබ්බස්ස තනු විත්ථාරෙතිමස්ස රූපං.

642 සචජානං කගා ණානු බන්ධෙ

සචජානං ධාතුනමන්තානං චජානං කගාදෙසා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං ණානුබන්ධපච්චයෙ පරෙ.

ඔකො, පාකො, සෙකො, සොකො, විවෙකො, චාගො, යො ගො, භොගො, රොගො, රාගො, භාගො, භඞ්ගො, රඞ්ගො, සඞ්ගො.

“සචජානං කගා ණානුබන්ධෙ.” කිමත්ථමිදං, සචජානං ධාතූනං චජනමන්තානං කගාදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං ණානුබන්ධෙ පච්චයම්හි පරෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අනෙන ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ඔකොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඔකොති උච සම වායෙතිමස්ස උචන්තන්ති අත්ථෙ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති

---

* කුටිලෙන, ච

වතනම්හාන “භාවෙ ච”ති ණපච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො”ති කාරිතමිව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප”න්ති ණලොපං කත්වා ඉමිනා ධාතන්තස්ස චස්ස කකාරාදෙසං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ”ති ධාත්වාදිස්ස* වුද්ධිං කත්වා තෙ තබ්බං නෙත්වා ඔකාසදානො වුත්තනයෙන ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. පාකොති පච පාකෙතිමිස්ස රූපං. සෙකොති සිච ඛරණෙ සිච සෙචනෙති ඒතෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. සොකොති සුච සොකෙතිමිස්ස රූපං. විවෙකොති විපුබ්බස්ස විච විවෙචනෙති මිස්ස රූපං. වාගොති වච භාසිම්හි ඉමෙච්චනස්ස රූපං. යොගොති යුජ යොගෙතිමිස්ස රූපං. භොගොති භුජ සෙවායමිති මිස්ස රූපං; භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසූතිමිස්ස වා රූපං; භුජ කොටිල්ලෙතිමිස්ස වා රූපං. රොගොති රුජ රොගෙතිමිස්ස රූපං. රඞ්ගොති රන්ජ රාගෙතිමිස්ස රජසතී අනෙන වුත්තනයෙන ණපච්චයං කත්වා “අම්හි රඤ්ජස්ස ජෙ භාවකරණෙසූ”ති ධාතන්තස්ස සංයොගබ්‍යඤ්ජනස්ස ජකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන වුද්ධාදිම්හි කතෙ රූපං. භාගොති භජ සුට්ඨාකරණෙතිමිස්ස රූපං. භඞ්ගොති භන්ජ ඔමද්දනෙතිමිස්ස රූපං, ඉධ පන සංයොගන්තත්තා වුද්ධාභාවො තියොජිතං කත්වා තසෙව වචනනකරණව විසෙසො. රඞ්ගොති රන්ජ රාගෙතිමිස්ස රජතිනාගෙ වුත්ත නයෙන ණපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සඞ්ගොති සන්ජ සඞ්ගෙතිමිස්ස රූපං.

643. නුදාදීහි යුණ්වූනමනානනකානනකා සකාරිතෙහි ච

නුද සූද ජන සු ලූ හු පූ භූ ඤා, අස සම ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි එදි විති ආණ ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි සකාරිතෙහි ච යුණ්වූනං පච්චයානං අන ආනන අක ආනනකාදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං කත්තරි භාවකාරණෙසු ච.

කත්තරි තාව:—පනුදතීති පනුදනො, එවං සූදනො, ජනනො, සවණො, ලවණො, හවනො, පවනො, භවනො, ඤාණො, අසනො, සමණො.

භාවෙ ච:—පනුදනං පනුදනං, එවං සූදනං, ජනනං, සවණං, ලවණං, හවනං, පවනං, භවනං, ඤාණං, අසනං, සමණං, සංජානනං, කුසලෙනති ඤානනං.

කාරිතෙ ච:—එඤ්ඤපෙන්ත එඤ්ඤපනං, වෙදාපෙන්ත වෙදාපනං, ආණාපෙන්ත ආණාපනං.

කරණෙ ච:—නුදති අනෙනාති නුදනං, එවං පනුදනං, සූදනං, ජනනං, සවණං, ලවණං, හවනං, පවනං, භවනං, සංජානනං, අසනං, සමණං.

පුන කත්තරි:—නුදතීති නුදනකො, සූදතීති සූදනකො, ජනෙතීති ජනනකො, සුණාතීති සවනකො, ලුණාතීති ලවනකො, පුනා

---

* ධාත්වන්තස්ස, ම

නීති භාවකො, පුණාතීති පාවකො, භවතීති භාවකො, ජානාතීති ජානනකො, අසතීති අසකො, උපාසතීති උපාසකො, සමෙතීති සමකො.

කාරිතෙ තු—එනදාපයතීති එනදාපයකො, ආණාපයතීති ආණාපයකො, එවං චොදාපකො, සංජානනකො ඉච්චෙවමාදි

“නන්දාදීහි යුණ්වූනමනානනකානනකා සකාරිතෙහි ච.” කිමත්ථමිදං, නන්දාදීහි ධාතූහි සකාරිතෙහි ච ධාතූහි යුණ්වූනං පච්චයානං යථාසඞ්ඛ්‍යං අන ආනන අක ආනනක ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. පච්චපදමිදං අත්ථො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. වුත්තියං පන කත්තාදීනත්ථදිවචනං “නන්දාදීහි යු, කත්තුකරණප්පදෙසෙසු චා” ති විහිතස්ස යුපච්චයස්ස භාවාදිසු කාරකෙසු විහිතත්තා · “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති විහිතස්ස ණ්වුපච්චයස්ස “තෙ කිච්චා” ති විහිතකිච්චසඤ්ඤාරහිතස්ස “අඤ්ඤෙ කිත්” ති පටිලද්ධකිත්සඤ්ඤස්ස “කත්තරි කිත්” ති කත්තරි කාරකෙ සම්භවතො ච තබ්බිසයමාවිකරණත්ථං නයාභිකතානි වා ඉහොපනීතානි වා කත්තුභාවකරණග්ගහණානි සන්ති.

පනුදනොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පනුදනොති පපුබ්බස්ස නුද ඛෙපණෙතිමස්ස පනුදතීත්‍යත්ථෙ “නන්දාදීහි යු” ති වත්තමානෙ “කත්තුකරණප්පදෙසෙසු චා” ති යුපච්චයං කත්වා තස්සිමිනා අනාදෙසං කත්වා “ධාතුවිභත්‍යප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති ධාතුගතස්ස සරස්ස දීඝං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. සූදනොති සූද පග්ඝරණෙතිමස්ස රූපං. ජනනොති ජනී පාතුභාවෙ ජන ජනනෙති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස රූපං. සවණන්ති සු සවණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන යුපච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු චා” ති ධාතුගතස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා “ඔ අව සරෙ” ති ඔකාරස්ස අවාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ලවණන්ති ලූ ඡෙදනෙතිමස්ස රූපං. හවනොති හු දානාදනහව්‍යප්පදානෙසූතිමස්ස රූපං. පවනොති පූ පවනෙතිමස්ස රූපං. භවනොති භූ සත්තායමිතිමස්ස රූපං. ඤාණන්ති ඤා අවබොධනෙතිමස්ස රූපං, ඉධ පන “රහාදිතො ණ” ති නකාරස්ස ණකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. අසනොති අස භොජනෙ අසු ඛෙපණෙ අස සම්භවෙති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස රූපං, ආසනොතිපි පාඨො, තදා ආස උපවෙසනෙතිමස්ස රූපං. සමණොති සමු උපසමෙතිමස්ස රූපං.

පනුදනන්ති ආදිසු “භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා” ති වත්තමානෙ “නන්දාදීහි යු” ති යුපච්චයකරණඤ්ච නපුංසකලිඞ්ගත්තාච විසෙසො. සංජානනන්ති සංපුබ්බස්ස ඤා අවබොධනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන යුපච්චයාදිං කත්වා ඉමිනා තස්ස අනනාදෙසං කත්වා “ඤාස්ස ජජනා” ති සබ්බස්සෙව ධාතුස්ස ජාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. කායනන්ති කු අබ්‍යත්තසද්දෙතිමස්ස රූපං., කු කුච්ඡායං

කු හිංසායං කු අවජාදනපූරණගතෙසු කු සද්දෙති චතුණ්ණමඤ්ඤතරස්ස වා රූපං

එඤ්ජනතනති එජි චලනෙතිමස්ස යො කොචි එජති තමඤ්ඤො පයොජයතීත්‍යත්ථෙ "ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතවත්ථෙ" ති ණාපෙපච්චයං කත්වා තස්ස කාරිතසඤ්ඤඤ්ච කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" නති ණම්හි ලුත්තෙ "ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො" ති ධාතුතො නිද්දිට්ඨානං විභත්තීනං ධාතුප්පච්චය නෙනාති සම්භවං දස්සයතා ධාතුතො නිද්දිට්ඨානම්පි පච්චයානං ධාතුප්පච්චයනෙනාති සම්භවො දස්සිතොයෙවාති භාවකම්මවුත්තනයෙන යුප්පච්චයං කත්වා සකාරිතත්තා ඉමිනා ධාතුතො යුප්පච්චයස්ස අනාදෙසං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. වෙතාපනනති විති විනායම්හිතිමස්ස රූපං, කෙවලම්පනෙත්ථ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිකරණමෙව විසෙසො. ආණාපනනාති ආණ පෙසනෙතිමස්ස රූපං.

නුදනනති ආදිසු "සනතුකරණුප්පාදෙසෙසු වා" ති යුප්පච්චය කරණමෙව විසෙසො. නුදසොතාදීසු 'සබ්බතො ණවුත්වාවී වා" ති ණවුප්පච්චයකරණඤ්ච තස්මිනා අකාදෙසකරණඤ්ච "ඔ අව සරෙ, එ අයා" තැහිසිබ්බට "තෙ ආවායා කාරිතෙ" ති ඔකාරස්ස ආවාදෙසකරණඤ්ච විසෙසො. සංඤාපනකොති සංපුබ්බස්ස ඤා අවබොධනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන හෙතුඅත්ථෙ ණාපෙපච්චයං කත්වා ණකාරස්ස ච ලොපං කත්වා තතො ණවුප්පච්චයං කත්වා තස්මිනා අනකාදෙසං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝ විපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති ණාපෙපච්චයස්ස ලොපං කත්වා "ඤාස්ස ජනනා" ති සබ්බස්සෙව ධාතුස්ස ජාදෙසං කත්වා ගෙනත බතිං තෙඩා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

644 **ඉසයමකිලසානමන්තස්සරො දීඝං ක්වචි දුසස්ස ගුණං දො රං සක්ඛි ච**

ඉසයමකිලස ඉච්චෙතෙසං සබ්බනාමානමන්තස්සරො දීඝමාපජ්ජතෙ, ක්වචි දුස ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස උකාරො ගුණමාපජ්ජතෙ, දකාරො රකාරමාපජ්ජතෙ, සබ්බනාමස්ස සස්ස ච සක්ඛි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසම්භවං

එතෙ සද්ද සංකෙත සංකෙත නාමෙන යථානුපරොධෙන බුධ සාදෙන පුන නිදස්සෙතෙන

ඉමමිව තං පස්සතීති ඊදිසො, යමිව තං පස්සතීති යාදිසො, තමිව තං පස්සතීති තාදිසො

එවං මාදිසො, කිදිසො, එදිසො, සාදිසො, ඊරිසො, යාරිසො, තාරිසො, මාරිසො කීරිසො, එරිසො සාරිසො ඊදිසකො, යාදිසකො, තාදිසකො මාදිසකො කීදිසකො, එදිසකො, සාදිසකො, ඊදී, යාදී, තාදී, මාදී කීදී, එදී සාදී

වග්ගහණෙන තෙසමෙව සද්දානං ඉය ඉච්චෙවමාදීනමන්තො ච සරෙ ක්වචි දීඝමාහු

ඊරික්ඛො, යාරික්ඛො, තාරික්ඛො, මාරික්ඛො, කීදික්ඛො, ඒදික්ඛො, සාදික්ඛො, ඉදිසො, සදිසො, සරිසො, සරික්ඛො

‘ඉයතමකිඑසානමන්තස්සරො දීඝං ක්වචි දුසස්ස ගුණං දොරං සක්ඛි ච” තිමත්ථමිදං, ඉමයතඅම්හකිංඑතසමාන ඉච්චෙතෙසං අන්තස්සරො දීඝමාපජ්ජතෙ, ක්වචි දුසස්ස උකාරො ගුණමාපජ්ජතෙ, දකාරො රකාරමාපජ්ජතෙ, ධාත්වන්තස්ස සකාරස්ස ච සක්ඛී ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං එකාදසපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව එත්ථ ච එකාරාදීනං වුද්ධි ගහිතත්තා ගුණන්ති ඉකාරාදීනි සංගණ්හාති ඉ ඉති අඤ්ඤක්ඛරෙන ඉමසද්දං සංගණ්හාති, ම ඉති ආදෙසෙන අම්හසද්දං එ ඉති එතසද්දං ස ඉති සමානසද්දං සඞ්ගණ්හාති වග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති

ඊදිසොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඊදිසොති ඉමසද්දූපපදස්ස දුස පෙක්ඛණෙතිමස්ස ඉමම්ව නං පස්සතීත්‍යත්ථෙ “ක්වි ච” ති ක්විප්පච්චයං කත්වා “ධාත්වන්තස්ස ලොපො ක්විම්හි” ති ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා සාදෙසං කත්වා “ක්විලොපො ච” ති ක්විලොපං කත්වා උකාරස්ස ගුණං කත්වා ඉකාරස්ස දීඝං කත්වා මණ්ඩූකගත්‍යා නිපච්චන්තෙ ඉත්‍යනුවත්තනතො ඉමිනා නිපාතනා මකාරස්ස ලොපං කත්වා “තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච” ති නාමම්ව කත්වා තතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “අතො නෙනා’ ති වත්තමානෙ “සො ති සිසොකාරාදිම්හි කතෙ රූපං යම්ව නං පස්සතීති යාදිසො,” තම්ව නං පස්සතීති තාදිසො, මම්ව නං පස්සතීති මාදිසො, කිම්ව නං පස්සතීති කීදිසො, එතම්ව නං පස්සතීති එදිසො සමාන ම්ව* නං පස්සතීති සාදිසො, අන්තර ලොපො චෙත්ථ වුත්තනයොව ඊරිසොත්‍යාදිසු දකාරස්ස රකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො ඊදික්ඛොත්‍යාදිසු සකාරස්ස ක්ඛාදෙස කරණමෙව විසෙසො ඊදීත්‍යාදිසු සකාරස්ස ඊකාරාදෙසකරණං* සිලොපකරණඤ්ච විසෙසො

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො ‘වග්ගහණෙන තෙසමෙව සද්දානං ඉය ඉච්චෙවමාදීනං අන්තො ච සරෙ ක්වචි දීඝමාහු’ ති ආහ අසම්පන්නෙත්ථ යොජනා, ඉය ඉච්චෙවමාදීනං තෙසමෙවසද්දානං අන්තො සරො ක්වචි දීඝත්ත මාපජ්ජතෙති ආහු වග්ගහණෙනාති

ඊදික්ඛොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ චාදිම්හි සත්ත දීඝදස්සන වසෙන වුත්තානි, ඉතරානි චත්තාරි තදභාවවසෙන නනු සතිපි වග්ගහණෙ ක්වචිග්ගහණෙනෙව තදත්ථො සිජ්ඣතීති න සිජ්ඣති, ඉයතමකිඑසානමන්තස්සරො දීඝන්ති වත්වා ක්වචීති වුත්තත්තා ආදිම්හි එව න සක්කා වුත්තානීති ඉයතමකිඑසානමෙව වුත්තවිධානං විකප්පෙතීතිපි සංකාසියාති තන්නිවත්තනත්ථං

---

* සමානං කත්වා ච

645 හනාදීහි මති*බුධිපූජාදීහි ච තො

හි සුප විද ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි මතාදිතො ච බුධාදිතො ච පූජාදිතො ච තපච්චයො හොති

භාසිතබ්බොති ගීතො සුපිතබ්බොති සුත්තො, විදිතබ්බො සිනෙහිතබ්බොති මිත්තො

එවං සම්මතො, සඞ්කප්පිතො, සම්පාදිතො, අවධාරිතො, බුද්ධො, ඉතො, විදිතො, තක්කිතො, පූජිතො අපචායිතො, මානිතො, අපචිතො වන්දිතො සක්කාරිතො

“හනාදීහි මතිබුධිපූජාදීහි ච තො” ක්මත්ථිදං, හනාදීහි මති බුධිපූජාදීහි ච තපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

හිතොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ හිතොති හි ගතිම්හිස්ස “නාව කම්මෙසු කිච්චක්තඛත්ථා” ති වුත්තත්තා කම්මනි ඉමිනා තපච්චයං කත්වා “කවි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති ඉකාරස්ස ලොපං කත්වා හිතසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සුත්තොති සුප සයෙතිම්ස්ස වුත්තනයෙන තපච්චයාදිං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ති වත්තමානෙ ‘ගුජාදීනමන්තො ලොපො ච’ ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තකාරස්ස ච ද්විභාවං කත්වා තෙතබ්බං. සෙසා පුත්තසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. විදිතොති විද ඤාණෙ ගතිම්හිස්ස රූපං. සම්මතොති ස පුබ්බස්ස මා මානෙ ති ටස්ස රූපං, “කවාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ති රස්සකරණමෙව විසෙසො. සඞ්කප්පිතොති සංපුබ්බස්ස කප්ප තක්කනෙ ති මස්ස රූපං, “ස්වාගමිම්කාරෙ” ති ඉකාරාගමකරණමෙව විසෙසො. සම්පාදිතොති සම්පුබ්බස්ස පද ගතිම්හිතිම්ස්ස රූපං, ‘කවි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච’ ති ධාතුගතස්ස සරස්ස දීඝකරණමෙව විසෙසො. අවධාරිතොති අව පුබ්බස්ස ධර ධාරණෙතිම්ස්ස රූප

බුද්ධොති බුධ ඤාණෙ බුධ බොධනෙ බුධ අවගමනෙති තිණ්ණම්පඤ්ඤතරස්ස රූපං. කෙවලම්පනෙතත්ථ ඉකාරාගමාභාවො ච “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ති වත්තමානෙ “ධඪභහෙහි ධඪා ච” ති තපච්චයස්ස ධාදෙසං කත්වා “වග්ගන්තානං අනුනාසිකානං දෙවො” ති චතුත්ථස්ස දකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. ඉතොති ඉ අජ්ඣෙන ඉ ගතිම්හිතිම්ස්ස රූපං. විදිතොති විද ඤාණෙති මස්ස රූපං. තක්කිතොති තක්ක තක්කනෙතිම්ස්ස රූප. පූජිතොති පූජ පූජායන්තිම්ස්ස රූපං. අපචායිතොති අපපුබ්බස්ස චය සන්තානපූජනෙතිම්ස්ස රූපං. මානිතොති මාන පූජායන්තිම්ස්ස රූපං. අපචිතොති අපපුබ්බස්ස චි චයෙ ඉච්චස්ස රූපං. වන්දිතොති වන්ද අභිවාදනෙ ථුතිම්ස්ස රූපං. සක්කාරිතොති සක්කාර පූජායන්තිම්ස්ස රූපං.

* ඉද ච
† සාත සකොල ව

646 වෙපුසිදවවමුකුදාභූහ්වාදීහි ථුත්තිමණිමා නිබ්බත්තෙ.

වෙපු සි දව වමු කු දා භූ හූ ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි යථාසම්භවං ථුත්තිමණිමපච්චයා හොන්ති නිබ්බත්තත්ථෙ

වෙපනං වෙපො,—තෙන නිබ්බත්තො වෙපථු, සයනං සයො,—තෙන නිබ්බත්තො සයථු, දවනං දවො,—තෙන නිබ්බත්තො දවථු, වමනං වමො,—තෙන නිබ්බත්තො වමථු, කුත්ති කරණං,—තෙන නිබ්බත්තං කුත්තිමං, දත්ති දානං,—තෙන නිබ්බත්තං දත්තිමං, භූති භවනං,—තෙන නිබ්බත්තං භොත්තිමං, අව හූති අවහනං,—තෙන නිබ්බත්තං ඔභාවිමං

“ වෙපුසිදවවමුකුදාභූහ්වාදීහි ථුත්තිමණිමා නිබ්බත්තෙ.” කිමත්ථමිදං, වෙපු සි දව වමු කු දා භූ හූ ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි යථාසම්භවං ථුත්තිමණිම ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති නිබ්බත්තත්ථෙ ගම්‍යමානෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

වෙපථූත්‍යාදීහි උදාහරණානි, තත්ථ ච වෙපථූති වෙපු කම්පනෙති මස්ස වෙපෙන නිබ්බත්තොති අත්ථෙ ඉමිනා ථුපච්චයං කත්වා “ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා චෙ”ති ධාතුතො අකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වෙපථුසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි”ති සිලොපෙ කතෙ රූපං. සයථූති සී සයෙතිමස්ස සයනෙන නිබ්බත්තොති අත්ථෙ ඉමිනා ථුපච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ”ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු චා”ති වුද්ධිං කත්වා වුත්තනයෙන අකාරාගමං කත්වා “ඔ අව සරෙ” ත්‍යාදිකිච්ච “එ අය”ති එකාරස්ස අයාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. දවථූති දව දවෙතිමස්ස රූපං. වමථූති වමු උග්ගිරණෙතිමස්ස රූපං. කුත්තිමන්ති කු° කරණෙතිමස්ස රූපං. දත්තිමන්ති දා දානෙතිමස්ස රූපං, “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු චා”ති ධාත්වන්තස්ස රස්සොව විසෙසො. භොත්තිමන්ති භූ සත්තායන්තිමස්ස රූපං, “අඤ්ඤෙසු චා”ති ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිකරණමෙව විසෙසො. ඔභාවිමන්ති හු දානාදානභව්‍යප්පදානෙසූතිමස්ස අභවනෙන නිබ්බත්තන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ණිමපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ”ති වුද්ධිං කත්වා “ඔ අව සරෙ; එ අය”ති වත්තමානෙ “තෙ ආවායා කාරිතෙ”ති ආවාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

647. අංකාරංස තවහානි

අංකාරස දුංවවනස්ං අංසෙ තටහි පවිංසධපුංතනා අනිපා වචංසා හොහි සබ්බධාතුහි

න භවිතබ්බං අභවානි තෙ ජටව දෙසං, න කතබ්බං අකණි තෙ ජවම කවටං

° සර පි

නම්හීති කිමත්ථං? විපත්ති ගෙහ ජම්ම, විගතත්ති ගෙහ ජම්ම අගෙහාසෙති කිමත්ථං? න ගනාඛ්‍යා අගති ගෙ *

‘ අගෙකාසෙ කම්මානි ” කිමත්ථමිදං, අගෙනාසගෙ ගම්‍යමා නෙ නම්හි පුගෙත ධාතුතො අනිප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදට්ඨිදං අගෙඨා ච විභාගගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

අගමාසිත්ථකදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච අගමාසීති නසද්දපුබ්බපදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස න ගමිතබ්බං තෙ ජම්ම දෙසන්ති අත්ථෙ ඉමිනා අනිප්පච්චයං කත්වා ගෙනතබ්බං ගෙනත්වා තතො සුප්පත්තිං කත්වා න ගමාසිත්‍යෙව “ නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො ” ති වචනමානෙන “ විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො ” ති සමාසං කත්වා තෙනෙව කම්මධාරයසඤ්ඤං කත්වා “ නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො ’ ති සමාසසඤ්ඤං කත්වා “ තෙසං විභත්තියො ලොපා ච ” ති විභත්ති ලොපං කත්වා “ උභෙ තප්පුරිසා ” ති තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්වා “ අත්තං නස්ස තප්පුරිසෙ ” ති න සද්දස්ස අත්තං කත්වා තතො වුත්තනයෙන සුප්පත්තිං කත්වා සිලොපෙ කතෙ රූපං අසර ණීති සර සරණෙතිමස්ස රූපං

ඉතරානි කිමුදාහරණානි, තානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

648 **එකාදිතො සකිස්ස ක්ඛත්තුං**

එකද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවදසාදිතො ගණනතො සකිස්ස ක්ඛත්තුං ආදෙසො හොති

යථා, එකස්ස පදත්ථස්ස සකිං (වාරං) එකක්ඛත්තුං, ද්වින්නං පදත්ථානං සකිං (වාරං) ද්වික්ඛත්තුං, තිණ්ණං පදත්ථානං සකිං (වාරං) තික්ඛත්තුං

එවං චතුක්ඛත්තුං, පඤ්චක්ඛත්තුං, ඡක්ඛත්තුං, සත්තක්ඛත්තුං අට්ඨක්ඛත්තුං, නවක්ඛත්තුං , දසක්ඛත්තුං

එවමාදයො අඤ්ඤෙපි සද්දා එවං යොජෙතබ්බා

“ එකාදිතො සකිස්ස ක්ඛත්තුං ” කිමත්ථමිදං, එකාදිතො සකිස්ස ක්ඛත්තුංආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං කිපදට්ඨිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

එකක්ඛත්තුන්ති එකස්ස සකින්ති අත්ථෙ “ නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, උභෙ තප්පුරිසා ” ති වචනමානෙන “ අමාදයො පරපදෙභි ” ති සමාසං කත්වා තෙනෙව තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්වා “ නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො ’ ති සමාසසඤ්ඤං කත්වා “ තෙසං විභත්තියො ලොපා ච ” ති විභත්තිලොපං කත්වා තතො වුත්තනයෙන සුප්පත්තිං කත්වා “ සෙසතො ලොපං ගසිපි ” ති සිලොපං කත්වා ඉමිනා සකිස්ස ක්ඛත්තුංආදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි.

---

* අවයි අනති ගෙ යි

649 සුනස්සුනස්සොනවානුවානූනුනඛුනානා

සුන ඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකස්ස උනස්ස ඔනවානඋවානඌන උනඛඋනආආනාදෙසා හොන්ති

සාමිකස්ස වචනං සුණාතීති සොනො—ස්වානො—සුවානො—සූනො—සුනඛො—සුණො—සා—සානො

“සුනස්සුනස්සොනවානුවානූනුනඛුනානා’ කිමත්ථමිදං, සුනස්ස උනස්ස ඔනවානඋවානඌනඋනඛඋනආආන ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

සොනොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සොනොති සුනසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ඉමිනා සුනස්ස උනස්ස ඔනාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සිස්ස ඔකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං සෙසානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

650 තරුණස්ස සුසු ච

තරුණ ඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකස්ස සුසුආදෙසො හොති

සුසු—කාලකෙසො

“තරුණස්ස සුසු ච’ කිමත්ථමිදං, තරුණ ඉච්චෙතස්ස සුසු ආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව චග්ගහණමස්සානියතභාවඤාපනත්ථං *

සුසූති තරුණසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ඉමිනා තරුණසද්දස්ස සුසුආදෙසං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපී”ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

651 යුවස්සුවස්සුවුවානුනූනා

යුව ඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකස්ස උවස්ස උවඋවානඋනඌනාදෙසා හොන්ති

යුවා—යුවානො—යුනො—යූනො

“යුවස්සුවස්සුවුවානුනූනා” කිමත්ථමිදං, යුවස්ස උවස්ස උව උවානඋනඌන ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපද මිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

යුවාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

652 කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො

කාලෙ වත්තමානෙ ච අතීතෙ ච ණ්වාදිප්පච්චයා හොන්ති

අකාසි කරොතීති කාරු, අවායි වායතීති වායු අභවි භවතීති භූතං

“කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො” කිමත්ථමිදං, අතීතෙ කාලෙ වත්තමානෙ ච ගම්මමානෙ ණ්වාදිප්පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

---

* චග්ගහණං [illegible] විඤ්ඤාපනත්ථං. ච

කාරූතාදීසු උදාහරණෙසු, තත්ථ ච කාරූති කර කරණෙති ඉමස්ස අකාසි කරෙතීති විහනම්ඤ්ඤතරස්මිං අත්ථෙ* ඨපිතා ණුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කාරූසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. වාසූති වා ගතිගන්ධනෙසූති ඉමස්ස රූපං. භූහාති තු සත්තායම්ති ඉමස්ස රූපං

653 **භවිස්සති ගමාදීහි ණ්ඝිණ්**

භවිස්සති කාලෙ ගමු භජ සු ඨා ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ණ්ඝිණ්පච්චයා හොන්ති

ආයතිං ගමිතුං සීලං යස්ස, සො හොති ගාමී, ආයතිං භජිතුං සීලං යස්ස, සො හොති භාජී, ආයතිං පසවිතුං සීලං යස්ස, සො හොති පස්සාවී, ආයතිං පට්ඨාතුං සීලං යස්ස, සො හොති පට්ඨායී

"භවිස්සති ගමාදීහි ණ්ඝිණ්" කිමත්ථමිදං, භවිස්සති කාලෙ ගමාදීහි ණ්ඝිණ්පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං ඉදමිදං කාලග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

ගාමීතාදීසු උදාහරණෙසු, තත්ථ ච ගාමීති ගමු ගතිම්හීති ඉමස්ස ආයතිං ගමිතුං සීලං යස්සාති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තාමිධස්ඨපිතා ණ්ඝිණ්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො"ති කාරිතත්තං කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප"න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා සිම්හි ලුත්තෙ රූපං භාජීති භජ සෙවායමිති ඉමස්ස රූපං පස්සාවීති පපුබ්බස්ස සු සවණෙ සු අභිස්සවෙ සු පාණගබ්භවිමොචනෙසූති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං, "ඔ අව සරෙ, එ අය"ති වත්තමානෙ "තෙ ආවායා කාරිතෙ"ති ආවාදෙසකරණමෙව විසෙසො. පට්ඨායීති පපුබ්බස්ස ඨා ගතිනිවුත්තිම්හීති ඉමස්ස ආයතිං පට්ඨාතුං සීලං යස්සාති අත්ථෙ ඨපිතා ණ්ඝිණ්† පච්චයං කත්වා ඝකාරස්ස "ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච"ති ලොපං කත්වා "ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසූ"ති වත්තමානෙ "ආකාරන්තානමායො"ති ධාත්වන්තස්ස ආයාදෙසං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ"ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා"ති ඨකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා පට්ඨායීසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

654 **කිරියායං ණ්වුතවො**

කිරියායම්හෙ ණ්වු තු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති භවිස්සති කාලෙ

කරිස්සති කාරකො වජති, භුඤ්ජිස්සති භොත්තා වජති

* මඤ්ඤතරස්ම අත්ථෙ, ච † ණ්ඝ, සි

"කිරියායං ණ්වුතවො." කිමත්ථමිදං, කිරියායං ගම්‍යමානායං භවිස්සති කාලෙ ණ්වුතු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං කාලග්ගහණස්ස භවිස්සතිග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො භවිස්සති කාලෙ කිරියායං ගම්‍යමානායං ණ්වුතු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති අත්ථො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

කාරකොති කර කරණෙතිමස්ස කරිස්සං වජතීත්‍යෙත්ථ "කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො, භවිස්සති ගමාදීහි ණීඝිණ්" ති වත්තමානෙ ඉමිනා වජතිකිරියාපෙක්ඛත්තා ණ්වුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා "අනකා යුණ්වූන" න්ති ණ්වුනො අකාදෙසං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. භොත්තාති භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසූතිමස්ස භුඤ්ජිස්සං වජතීත්‍යෙත්ථ වුත්තනයෙන ඉමිනා තුප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති වත්තමානෙ "භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තකාරස්ස ච ද්විභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා භොත්තුසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච" ති භොත්තුසද්දන්තස්ස ආකාරං සිතො ලොපඤ්ච කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං

655. භාවවාචිම්හි චතුත්ථී

භාවවාචිම්හි චතුත්ථීවිභත්ති හොති භවිස්සති කාලෙ

පචිස්සතෙ පචනං වා පාකො, පාකාය වජති, භුඤ්ජිස්සතෙ භොජනං වා භොගො, භොගාය වජති, නච්චිස්සතෙ නච්චනං වා නච්චං, නච්චාය වජති.

"භාවවාචිම්හි චතුත්ථී" කිමත්ථමිදං, භාවවාචිම්හි චතුත්ථීවිභත්ති හොති භවිස්සති කාලෙ ගම්‍යමානෙති ඤාපනත්ථං ඊපදමිදං. කාලග්ගහණඤ්ච භවිස්සතිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ තත්ථ ච භාවවාචීති කාරකන්තරෙනාසංසට්ඨො සුද්ධො භවනලවනපචනාදිකො ධාත්වත්ථො සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව වුත්තියම්පන 'පචිස්සතෙ පචන' න්ති භාවස්ස භවිස්සතිකාලිකත්ථසම්භාවනත්ථං වුත්තං

පාකායාති පච පාකෙ පච බ්‍යත්තිකරණෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස අත්ථෙ. පචනන්ති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති වත්තමානෙ "භාවෙ ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා "චජානං කගා ණානුබන්ධෙ" ති වා "කගා චජානං" න්ති වා චකාරස්ස කකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා පාකසද්දතො අනන්තර සුත්තෙන විය සුත්තවචනවිපල්ලාසිතා චතුත්ථෙකවචනුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙන, සො වා" ති වත්තමානෙ "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ති චතුත්ථෙකවචනස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. භොගායාති භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසූතිමිස්ස රූපං, ජකාරස්ස ගකාරකරණමත්තමෙව

විසෙසො. නච්චායාති නත නතිම්හි නත ගත්තවික්ඛෙපෙ නත ගත්තවිනාමෙති ඛීණණ්මඤ්ඤතරස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා"ති වත්තමානෙ "ණ්‍ය ච"ති ණ්‍යපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණ්ලොපං කත්වා "යවතං තලනදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං"ති යවතො තකාරස්ස චකාරාදෙසං කත්වා තස්ස ච ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො වුත්තනයෙන චතුත්ථ්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං.

656. කම්මනි ණො.

කම්මනි උපපදෙ ණපච්චයො හොති භවිස්සති කාලෙ

නගරං කරිස්සතීති නගරකාරො වජති, සාලිං ලවිස්සතීති සාලිලාවො වජති, ධඤ්ඤං වපිස්සතීති ධඤ්ඤවාපො වජති, දනං දදිස්සතීති දනදදො වජති, සිඣුං පිවිස්සතීති සිඣුපායො වජති.

"කම්මනි ණො." කිමත්ථමිදං, කම්මනි උපපදෙ ධාතුතො ණපච්චයො හොති භවිස්සති කාලෙ ගම්‍යමානෙති ඤාපනත්ථං. විපද මිදං. කාලග්ගහණඤ්ච භවිස්සතිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

නගරකාරොති නගරසද්දූපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස නගරං කරිස්සතීත්‍යත්ථෙ "කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො; භවිස්සති ගමාදීහි ණිඝිණ්"ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණ්ලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. සාලිලාවොති සාලිසද්දූපපදස්ස ලූ ඡෙදනෙතිමස්ස රූපං, "ඔ අව සරෙ; ඒ අයා"ති වත්තමානෙ "තෙ ආවායා කාරිතෙ"ති ඔකාරස්ස ආවාදෙස කරණමෙවෙත්ථ විසෙසො. ධඤ්ඤවාපොති ධඤ්ඤසද්දූපපදස්ස වප බීජසන්තානෙතිමස්ස රූපං. දනදදොති දනසද්දූපපදස්ස ද දානෙතිමස්ස රූපං. සිඣුපායොති සිඣුසද්දූපපදස්ස පා පානෙතිමස්ස රූපං. පච්ඡිමෙසු පන ද්වීසු "ණම්හි රනජස්ස ජෙ භාව කරණෙසු"ති වත්තමානෙ "ආකාරන්තානමායො"ති ධාත්වන්තස්ස ආයාදෙසකරණමෙව විසෙසො.

657. සෙසෙ ස්සන්තුමානානා.

සෙස ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ ස්සන්තුමානානඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති භවිස්සති කාලෙ කම්මූපපදෙ.

කම්මං කරිස්සතීති කම්මං කරිස්සං; (එවං) කම්මංකරොන්තො—කම්මංකුරුමානො—කම්මංකරණො වජති, භොජනං භුඤ්ජිස්සතීති භොජනංභුඤ්ජිස්සං—භොජනංභුඤ්ජන්තො—භොජනං භුඤ්ජමානො—භොජනංභුඤ්ජානො වජති, වාදනං වාදිස්සතීති වාදනංවාදිස්සං—වාදනංවාදෙන්තො—වාදනවාදමානො—වාදනවාදනො වජති, මග්ගං චරිස්සතීති මග්ගංචරිස්සං—මග්ගංචරන්තො—මග්ගංචරමානො—මග්ගංචරණො වජති, සික්ඛං සික්ඛිස්සතීති සික්ඛංසික්ඛිස්සං—සික්ඛංසික්ඛන්තො—සික්ඛං සික්ඛමානො—සික්ඛංසික්ඛානො වජති

"සෙසෙ ස්සන්තුමානානා" තිමස්මිං, සෙස ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ භවිස්සති කාලෙ ගම්‍යමානෙ කම්මනි ස්සන්තුමානඅන ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. කාලග්ගහණඤ්ච භවිස්සතිග්ගහණඤ්ච කම්මනිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, එත්ථ ච සෙසසද්දො නාම අපරිසමත්තත්ථො සෙසොති හි සිස අසබ්බප්පයොගෙතිමස්ස රූපං

කරිස්සන්ති කර කරණෙතිමස්ස කරිස්සන්තීත්‍යත්ථෙ "කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො, භවිස්සති ගමාදීහි ණීඝිණ්, කම්මනි ණෙ"ති වත්තමානෙ ඉමිනා ස්සංපච්චයං කත්වා "යථාගමමිකාරො"ති ඉකාරාගමං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං කරෙනොන්තාති තස්සෙව ධාතුස්ස ඉමිනා න්තුප්පච්චයං කත්වා "තනාදිතො ඔයිරා"ති ධාතුම්හා ඔප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කරෙ න්තුසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "පඤ්චාදීනමත්තං, න්තුස්සන්තො යොසු ච"ති වත්තමානෙ "සිම්හි වා"ති න්තුස්සන්තස්ස අත්තං කත්වා වුත්තනයෙන සිංසෙසාකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං කුරුමානොති තස්සෙව ධාතුස්ස මානප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ඔප්පච්චයං කත්වා "උත්තමොකාරො"ති ඔකාරස්සුකාරාදෙසං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "කරස්සකාරො ච"ති අකාරස්සුකාරං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං කරණීති තස්සෙව ධාතුස්ස අනප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං ගුපිස්සන්ත්‍යාදීති* ගුප පාලනබ්‍යවහරණෙසූතිමස්ස රූපානි, "භූවාදිතො අ ඉත්‍යප්පච්චයකරණමෙවෙත්ථ විසෙසො බාධිස්සන්ත්‍යාදීනි† බාධ හඤ්ඤණෙතිමස්ස රූපානි චරිස්සන්ත්‍යාදීනි‡ චර ගතිභක්ඛණෙසූතිමස්ස රූපානි භික්ඛිස්සන්ත්‍යාදීනි භික්ඛ යාචනෙතිමස්ස රූපානි

658 **ජදාදීහි ත්‍රණ්**

ජද චිති සු නී විද පද තනු යත අද මද යුජ වතු විද මා සු කල වර වෙපු ගුප ද ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ත්‍රණ් ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති යථාසම්භවං

ආතපං ඡාදෙතීති ඡත්තං—ඡත්‍රං, ආරම්මණං චින්තෙතීති චිත්තං—චිත්‍රං, චින්තෙන්ති සම්පයුත්තධම්මා එතෙනාති වා චිත්තං—චිත්‍රං, සුත්තං—සොත්‍රං, නෙත්තං—නෙත්‍රං, පකාරෙන විදතීති පවිත්තං—පවිත්‍රං, විවිධෙනාකාරෙන අඝං පාපං පුණාතීති වා පවිත්තං—පවිත්‍රං, පත්තං—පත්‍රං—පත්තො—පත්‍රො, තන්තං—තන්ත්‍රං, යත්තං—යත්‍රං, අත්තං—අත්‍රං, මත්තං—මත්‍රං, යොත්තං—යොත්‍රං, වත්තං—වත්‍රං, මිත්තං—මිත්‍රං, මත්තං—මාත්‍රං, අත්තනො කුලං පුණාති සොධෙතීති පුත්තො—පුත්‍රො—පුත්‍රං, කලත්තං—

* ගුපිස්සන්ත්‍යාදීනි සීණි සම්බස
† බාධිස්සන්ත්‍යාදීනි කස්ථි
‡ චරිස්සන්ත්‍යාදීනි සීණි, ක

කලත්‍රං, වරත්තං—වරත්‍රං, ගෙමත්තං—ගෙමත්‍රං, පත්තං—ගාත්‍රං, ගුත්තං—ගොත්තං—ගොත්‍රං, දත්තං—දත්‍රං ඉච්චෙවමාදි

“ජදදිහි තත්‍රණ්.” කිමත්ථිදං, ජද ඉච්චෙවමාදිහි තත්‍රණ් ඉච්චෙව තෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං විජදවිදං, සෙස පුබ්බෙසදිස ඤෙමෙව.

659. වදාදීහි ණිත්තො ගණෙ.

වද චර වර ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ණිත්තපච්චයො හොති ගණෙ

වාදිතානං ගණෙ වාදිත්තං.

එවං චාරිත්තං, වාරිත්තං ඉච්චෙවමාදි

“වදාදීහි ණිත්තො ගණෙ.” කිමත්ථමිදං, වදාදීහි ණිත්තපච්චයො හොති ගණෙ ගම්‍යමානෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

වාදිත්තානන්ති වද වියත්තියං වාචායන්තිමස්ස වාදිතානං ගණෙ ත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණිත්තපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා වුඩ්ඪාදිම්හි ච කතෙ රූපං චාරිත්තන්ති චර චරණෙතිමස්ස රූපං වාරිත්තන්ති වර සංවරණෙතිමස්ස රූපං.

660 මිදාදීහි ත්තිතියො

මිද පද රඤ්ජ තනු ධා ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ත්තිති ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

මෙත්ති, පත්ති, රත්ති, තන්ති, ධාති ඉච්චෙවමාදි

“මිදාදීහි ත්තිතියො” කිමත්ථමිදං, මිදාදීහි ත්තිති ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

මෙත්තීති මිද සිනෙහනෙතිමස්ස රූපං, “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති වුද්ධිකරණමෙව විසෙසො පත්තීති පද ගතිම්හීතිමස්ස රූපං. රත්තීති රඤ්ජ රාගෙතිමස්ස රූපං, “ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති සංයොගන්තස්ස වුද්ධිකරණමෙව විසෙසො තන්තීති තනු විත්ථාරෙතිමස්ස රූපං. ධාතීති ධා ධාරණෙති මස්ස රූපං

661 උසුරඤ්ජදංසානං දංසස්ස දඩ්ඪො ඪඨා ච

උසු රඤ්ජ දංස ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං දංසස්ස දඩ්ඪාදෙසො හොති, ඪඨපච්චයා ච හොන්ති

උඩ්ඪො, රඪං, දඩ්ඪො.

“උසුරඤ්ජදංසානං දංසස්ස දඩ්ඪො ඪඨා ච” කිමත්ථමිදං, උසු රඤ්ජ දංස ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං දංසස්ස දඩ්ඪාදෙසො හොති, ඪඨපච්චයා ච හොන්තීති ඤාපනත්ථං පඤ්චපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

උඩ්ඪොති උසු දාහෙතිමස්ස ඉමිනා ඪපච්චයං කත්වා “ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති වත්තමානෙ “වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා” ති ඪකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. රඪන්ති රඤ්ජ රාගෙතිමස්සිමිනා ඪපච්චයං කත්වා වුත්ත

නයෙන සංයොගලොපා*දිම්හි කතෙ රූපං. දඩ්ඪොති දංස දංසනෙති ඉමස්ස "ක්වි වෙ" ති ක්විප්පච්චයං කත්වා "ක්විලොපො වෙ" ති ක්විලොපං කත්වා දංසස්ස ඉමිනා දඩ්ඪාදෙසං කත්වා තතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

662. සුවූසානමුවූසානමතො ථො ච.

සු වු අස ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං උඋඅසානං අතාදෙසො හොති, ථප්පච්චයො ච

සත්ථං, වත්ථං, අත්ථො

"සුවූසානමුවූසානමතො ථො ච." කිමත්ථමිදං, සු වු අස ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං උඋඅසානං අතාදෙසො හොති, ථප්පච්චයො ච හොතීති ඤාපනත්ථං. පවපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සත්ථන්ති සු හිංසායන්ති ඉමස්ස ඉමිනා ථප්පච්චයං කත්වා උකාරස්ස අතාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. වත්ථන්ති වු සංවරණෙති ඉමස්ස රූපං. අත්ථොති අස භුවීති ඉමස්ස රූපං.

663. රඤ්ජුදාදීහි ධදිද්දකිරා ක්වචි ජදලොපො ච.

රඤ්ජ උදි ඉදි චදි මදි බුදි ඡිදි රුදි දල සුස සුච වච වජ ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ධදඉද්දකඉර ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති, ක්වචි ජදලොපො ච, පුන නිපච්චයෙන.

රද්ධො, සමුද්දො, ඉන්දො, චන්දො, මන්දො, බුද්දො ඡිද්දො, රුද්දො, දලිද්දො, සුක්කං, සොකො, වක්කං, වජිරං ඉච්චෙවමාදි

"රඤ්ජුදාදීහි ධදිද්දකිරා ක්වචි ජදලොපො ච" කිමත්ථමිදං, රඤ්ජුදාදීහි ධදඉද්දකඉර ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති, ක්වචි ධාත්වන්තානං ජදානං ලොපො ච හොති, පුන නිපච්චයෙනාති ඤාපනත්ථං. පවපදමිදං. මණ්ඩූකගතිකා නිපච්චයෙන ඉතානුවත්තතෙ, සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

රද්ධන්ති රඤ්ජ රාගෙති ඉමස්මිං ඉමිනා ධප්පච්චයං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සමුද්දොති සංපුබ්බස්ස උදි පසවනකිලෙදනෙසූ†ති ඉමස්මිං ඉමිනා දප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉන්දොති ඉදි පරමිස්සරියෙති ඉමස්ස ඉමිනා දප්පච්චයං කත්වා නිපාතනා ධාත්වන්තස්ස නකාරාදෙසං කත්වා ඉදඤ්ඤතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. චන්දොති චදි ඉච්ඡාකන්තිසූති ඉමස්ස රූපං. මන්දොති මදි ජාළෙති ඉමස්ස රූපං. බුද්දොති බුදි පිපාසායන්තිමස්ස රූපං. ඡිද්දොති ඡිදි ද්විධාකරණෙති ඉමස්ස රූපං. රුද්දොති රුදි හිංසායං රුදන රොදනෙති විකප්පනන්තරස්ස රූපං. දලිද්දොති දල දුග්ගතියන්ති ඉමස්ස ඉමිනා ඉද්දප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සුක්කන්ති සුස සොසනෙති ඉමස්ස ඉමිනා කප්පච්චයං කත්වා නිපාතනා සකා

* රූපං, සී † චොදනෙසූති, ව

රස්ස කකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සොකොති සුච සොකෙතිමස්ස රූපං. වඤ්චකන්ති වච වියත්තියං වාචායං වච පරිභාසනෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං, වක ආදානෙතිමස්ස වා. වජිරන්ති වජ ගතිම්හීතිමස්ස අප්පටිහතො වජති ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ඉරප්පච්චයං කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

664 **පටිතො හිස්ස හෙරණ්හිරණ්**

පටි ඉච්චෙතස්මා හිස්ස ධාතුස්ස හෙරණ්හිරණ්ආදෙසා හොන්ති

පටිපක්ඛෙ මද්දිත්වා ගච්ඡති පවත්තතීති පාටිහෙරං—පාටිහීරං

“පටිතො හිස්ස හෙරණ්හිරණ්” කිමත්ථමිදං, පටිතො පරස්ස හි ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස හෙරණ්හිරණ් ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පාටිහෙරන්ති පටිපුබ්බස්ස හි ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස පටිපක්ඛෙ මද්දිත්වා ගච්ඡති පවත්තතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ධාතුස්ස හෙරණ්ආදෙසං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතම්ව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා “වුද්ධාදිසරස්සවාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච” ති වුද්ධිං කත්වා පාටිහෙරසද්දතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

665 **කඩාදීහි කො**

කඩි සටි වටි කරණ්ඩි මඩි සඩි කුඩි භඩි පඩි දඩි රඩි තඩි ඉසිණ්ඩි චඩි ගඩි අඩි ලඩි මෙඩි එරඩි ඛඩි ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි කප්පච්චයො හොති, සහ පච්චයෙන ච පුන නිපච්චන්තෙ සඨා සමහාවං

කණ්ඩො, සණ්ටො, වණ්ටො කරණ්ඩො, මණ්ඩො, සණ්ඩො, කුණ්ඩො, භණ්ඩං, පණ්ඩකො, දණ්ඩො, රණ්ඩො, විතණ්ඩො, ඉසිණ්ඩො, චණ්ඩො ගණ්ඩො, අණ්ඩො, ලණ්ඩො මෙණ්ඩො, එරණ්ඩො, ඛණ්ඩො—ඛණ්ඩෙ, ඉච්චෙවමාදයො අඤ්ඤෙපි සද්දා භවන්ති

“කඩාදීහි කො” කිමත්ථමිදං, කඩාදීහි ධාතූහි කප්පච්චයො හොති, පුන නිපච්චන්තෙති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං. මණ්ඩූකගතියා නිපච්චන්තෙති ඉත්‍යනුවත්තතෙ, සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කණ්ඩොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කණ්ඩොති කඩි ඡෙදනෙතිමස්ස “භූවාදයො ධාතවො” ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස” ති ලුත්තානුබන්ධස්ස ඉමිනා කප්පච්චයං කත්වා “ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති කකාරස්ස ලොපං කත්වා තෙනෙව නිග්ගහීතාගමං කත්වා තස්ස ච වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කණ්ඩසද්දතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තිං කත්වා සිස්සොකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. සණ්ටොති සටි හට්ටෙතිමස්ස රූපං. වණ්ටොති වටි

ආවට්ටනෙ වටි වණ්ඩෙ වටි ධාරණභණ්ඩනසංඝාතෙසූති තිණ්ණ මඤ්ඤතරස්ස රූපං. කරණ්ඩොති කරණ්ඩි භාජනත්ථෙතිමස්ස රූපං. මණ්ඩොති මඩි මණ්ඩනෙ මඩි කුටිලෙත්ථෙති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස රූපං. සණ්ඩොති සඩි ගුම්බත්ථෙතිමස්ස රූපං. කුණ්ඩොති කුඩි වෙජ්දනෙතිමස්ස රූපං, “පරද්වෙභාවො ඨානෙ”ති වත්තමානෙ “වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා”ති ඪකාරස්ස ද්වෙභාවකරණමෙවෙත්ථ විසෙසො. භණ්ඩනන්ති භඩි භණ්ඩනෙතිමස්ස රූපං. පණ්ඩකොති පඩි ලිඞ්ගවෙකල්ලෙතිමස්ස රූපං, ණ්වුලම්පච්චයෙ ඛ්විති වත්තනෙතො කකාරස්ස ලොපාභාවො ච “ඛ්වි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා චෙ”ති අකාරාගමකරණඤ්ච විසෙසො. දණ්ඩොති දඩි ආණයනෙතිමස්ස රූපං. රණ්ඩොති රඩි හිංසායන්තිමස්ස රූපං. විතණ්ඩොති වි පුබ්බස්ස තඩි චලනෙත්ථෙතිමස්ස රූපං. ඉසිණ්ඩොති ඉසිණ්ඩි විමද්දනෙතිමස්ස රූපං. චණ්ඩොති චඩි චණ්ඩත්ථෙතිමස්ස රූපං. ගණ්ඩොති ගඩි සන්නිචයෙතිමස්ස රූපං. අණ්ඩොති අඩි අණ්ඩත්ථෙතිමස්ස රූපං. ලණ්ඩොති ලඩි ජිගුච්ඡනත්ථෙතිමස්ස රූපං. මෙණ්ඩොති මෙඩි* කුටිලත්ථෙතිමස්ස රූපං. එරණ්ඩොති එරඩි හිංසායන්තිමස්ස රූපං. බණ්ඩොති† බඩි‡ වෙජ්දනෙතිමස්ස රූපං, බණ්ඩුන්ති§ තාසෙච ධාතුස්ස කප්පච්චයං කත්වා වුත්ත නයෙන කකාරස්ස ලොපං කත්වා නිපාතනාසිද්ධා ඩකාරස්ස දකාරාදෙසං කත්වා නිග්ගහීතාගමං කත්වා තස්ස ච වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සුත්තානාදීමහි කතෙ රූපං.

666. වාදමගමානං ඛණ්ඩාණ්ඩගණ්ඩා

වාද අම ගමු ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං ඛණ්ඩ අණ්ඩගණ්ඩාදෙසා හොන්ති කප්පච්චයො ච.

ඛණ්ඩො අණ්ඩො, ගණ්ඩො.

එවං, ඛණ්ඩකො, අණ්ඩකො, ගණ්ඩකො.

“බාදමගමානං බණ්ඩාණ්ඩගණ්ඩා” කිමත්ථමිදං, බාදඅමගමු ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං බණ්ඩඅණ්ඩගණ්ඩ ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති, කප්පච්චයො චාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. අනන්තරසුත්තම්හානුවත්තතෙ.

බණ්ඩොතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච බණ්ඩොති බාද භක්ඛණෙතිමස්ස ජජ්ජරමරණාදීසු වත්තමානස්ස “ඛ්වි චෙ”ති ඛ්විපච්චයං කත්වා “ඛ්විලොපො චෙ”ති ඛ්විලොපං කත්වා ඉමිනා තස්ස බණ්ඩාදෙසං කත්වා තතො සුත්තානාදීමහි කතෙ රූපං. අණ්ඩොති අම රොගෙ අම ගත්‍යාදීසූති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස අණ්ඩාදෙසං කත්වා තතො සුත්තානාදීමහි කතෙ රූපං. ගණ්ඩොති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ගණ්ඩාදෙසාදීමහි කතෙ රූපං. ඉතරෙසු කප්පච්චයකරණමෙව විසෙසො.

---

* මචි, ච. † වණ්ඩො, ච: ‡ චඩි, ච: § වණ්ඩු, ච:

667 **පටාදීහ්‍යලං**

පට කල කුස කද භගන්ද මෙඛ වක්ක තක්ක පල්ල සද්ද මූල බිල විද චඩි පච වා වස පව මව මුස ගොත්ථු පුථු බහු මඞ්ග බහ කබි සබි අග්ග ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච උත්තරපදෙසු අලප්පච්චයො හොති, සුත්තනිපච්චනෙන

පටෙ අලන්ති පටලං, එවං කලලං, කුසලං, කදලං, භගන්දලං, මෙඛලං, වක්කලං තක්කලං, පල්ලලං, සද්දලං, මූලාලං, බිලාලො, විදලං, චණ්ඩාලො, පචාලො, වාලං, වසලො, පවලො, මවලො, මුසලො, ගොත්ථුලො, පුථුලො, බහුලො, මඞ්ගලං, බහලං, කම්බලං, සම්බලං, අග්ගලං ඉච්චෙවමාදයො අඤ්ඤෙපිසද්දා භවන්ති

"පටාදීහ්‍යලං" කිමත්ථමිදං, පටාදීහි අලප්පච්චයො හොති, සුත්තනිපච්චනෙනාති ඤාපනත්ථං ඕපදමිදං මණ්ඩූකගත්‍ය නිපච්චනන්ත ඉතොනුවත්තතෙ, සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව අලමත්ථවාචකො අලප්පච්චයො, තෙනාහ 'උත්තරපදෙසු' ති, අයම්පනෙත්ථත්ථො, උත්තරපදට්ඨානෙසූති

පටලන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පටලන්ති පට ගතිම්හීති මස්ස පටෙ අලං නිරත්ථකන්ති අත්ථෙ ඉමිනා අලංසද්දස්ස ඨානෙ අලප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං පට* ඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකතො වා පටකිච්චකරණෙ අලං සමත්ථොති අත්ථෙ රූපං කලලන්ති කල කලිලෙ†ති මස්ස රූපං කුසලන්ති කුස ඡෙදනාහුතාදානසඞ්ඛෙසූතිමස්ස රූපං කදලන්ති කද මදෙතිමස්ස රූපං භගන්දලන්ති භගන්ද සෙචනෙතිමස්ස රූපං මෙඛලන්ති මෙඛ කටිච්චිතෙනාතිමස්ස රූපං වක්කලන්ති වක්ක රුක්ඛතචෙතිමස්ස රූපං තක්කලන්ති තක්ක රුක්ඛසිලෙසෙතිමස්ස රූපං පල්ලලන්ති පල්ල නින්නට්ඨානෙතිමස්ස රූපං සද්දලන්ති සද්ද හරිතෙතිමස්ස රූපං මූලාලන්ති මූල පතිට්ඨායන්තිමස්ස රූපං, "ආචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති සත්ථානුරූපං දීඝරස්සකරණමෙව විසෙසො බිලාලොති බිල අක්කොසෙ‡තිමස්ස රූපං විදලන්ති විද සන්තායන්තිමස්ස රූපං චණ්ඩාලොති චඩි චණ්ඩික්කෙ§තිමස්ස රූපං, "ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති නිග්ගහීතාගමං කත්වා තස්ස ච වග්ගන්තකරණමෙව විසෙසො පචාලොති පච ඉච්චෙතස්ස පචන්තානං රාජූනං අලන්ති අත්ථෙ රූපං වාලන්ති වා ගති බන්ධනෙසූ‖තිමස්ස රූපං වසලොති වස අච්ඡාදනෙතිමස්ස රූපං පවලොති පව විත්ථාරෙතිමස්ස රූපං මවලොති මව රොචෙ¶තිමස්ස රූපං, මුසලොති මුස ථෙය්‍යෙ මුස පාණවාගෙති විනාතමඤ්ඤතරස්ස රූපං

* පටි ම
† කලලෙ, ම
‡ තිස්සයෙ, ම
§ චණ්ඩි චණ්ඩිකෙක්ක, සී
‖ ගණ්ඨෙතසු, ම
¶ චොරෙ, ම

ගොත්‍රූලොති ගොත්‍රූ වංසෙතිමස්ස රූපං. පුත්‍රූලොති පුත්‍රූ විත්‍රා රෙතිමස්ස රූපං. බන්‍ධූලොති බන්‍ධූ සම්බන්‍ධෙ බන්‍ධූ වුඩ්ඪිම්හීතිමස්ස රූපං. මඞ්ගලූති මඞ්ග ගතිම්ඛලෙතිමස්ස රූපං. ඛනලූති ඛන වුඩ්ඪිතිසිමස්ස රූපං. කම්බලූති කබි සංවරණෙ*තිමස්ස රූපං. සම්බලූති සබි මණ්ඩනෙතිමස්ස රූපං. අග්ගලූති අග්ග ගතිකොටිල්ලෙතිමස්ස රූපං

668 **පුථස්ස පුථුපථා†මො වා**

පුථ ඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකස්ස පුථුපථා‡දෙසා හොන්ති, තම්හි අම්පච්චයො හොති

පුථවී, පථමො, පඨවී, පඨමො වා §

"පුථස්ස පුථුපථා‖මො වා" කිමත්ථමිදං, පුථ ඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකස්ස පුථුපථාදෙසා හොන්ති, තම්හි අම්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

පුථවීති, පුථු පුථා ජනන්ති අනෙන "ණි රඤ්ඤො තෙන රත්තං තස්සෙදමඤ්ඤත්ථෙසු වා" ති ණප්පච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" ත්ති ණිලොපං කත්වා ඉමිනා පුථසද්දස්ස පථුආදෙසං කත්වා "ඉවණ්ණුවණ්ණා ජ්ඣලා" ති ලසඤ්ඤං කත්වා "ඣලානමියුවා සරෙ වා" ති තස්සුවාදෙසං කත්වා "ඝපාදිමාඤ්ඤත්ථරතනං දීඝරස්සා පච්චයෙසු වා" ති වත්තමානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති උකාරස්ස අකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං තෙත්වා පුථවිසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො, නදාදිතො වා ඊ" ති වත්තමානෙ "ණවණිකණෙය්‍යණන්තුහි" ති ඊපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පථමොති තස්සෙව පථාදෙසං කත්වා අතො අම්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරෙසු ද්විසු පන "ඨෙ ඩස්ස ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා: "ඝපාදිමාඤ්ඤත්ථරතනං දීඝරස්සාපච්චයෙසු වා" ති වත්තමානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති වා "සද්දසුත්තපනනා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා ථකාරස්ස ඨකාරාදෙසකරණම අනන්තරෙ පකාරගතස්සුකාරස්ස අකාරාදෙසකරණඤ්ච විසෙසො

669 **සසාදීහි තුදමො**

සසු දද අද මද ඉච්චෙවමාදීහි තුදු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

සත්තු; දද්දු, අද්දු, මද්දු.

"සසාදීහි තුදමො" කිමත්ථමිදං, සසාදීහි ධාතූහි තුදු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

---

* සංවරණෙ, ම † පථා, ම ‡ පථා, ම
§ පුථුජ්ජනො, පඨවි වා, සි ‖ පථා, ම

සත්තුතත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච සත්තූති සසු හිංසායන්ති මස්ස "සාසදිසතො තස්ස රිඤ්චො වා" ති වත්තමානෙ "භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච' ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා චෙ" ති සකාරස්ස තකාරං කත්වා වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො වුත්තනයෙන ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං දද්දූති දද දානෙති*මස්ස රූපං අද්දූති අද භක්ඛණෙතිමස්ස රූපං, අද භාජනෙ කංසමයෙ වා†තිමස්ස රූපං මද්දූති මද උම්මාදෙ මද මද්දනෙති විනාමඤ්ඤතරස්ස රූපං

670 ච්‍යාදීහි ඊවරො

චි පා ධා ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ඊවරප්පච්චයො හොති

චීවරං, පීවරං, ධීවරං

' ච්‍යාදීහි ඊවරො ' ති කිමත්ථමිදං, ච්‍යාදීහි ඊවරප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

චීවරන්ති චි චයෙතිමස්ස ඉමිනා ඊවරප්පච්චයං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං පීවරන්ති පා පානෙ පා රක්ඛණෙති විනාමඤ්ඤතරස්ස රූපං ධීවරන්ති ධා ධාරණෙතිමස්ස රූපං

671 මුනාදීහි චි

මුන යත අග්ග පත කව සුච රුච මහාල භද්දල මන ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච ඉප්පච්චයො හොති

මුනි, යති අග්ගි, පති, කවි සුචි, රුචි, මහාලි, භද්දලි, මණි

"මුනාදීහි චි' ති කිමත්ථමිදං, මුනාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච ඉප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං චග්ගහණං පාටිපදිකෙහීති සමුච්චයකරණත්ථං තිපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

මුනීත්‍යාදීන්‍යුදාහරණානි, තත්‍ථ ච මුනීති මුන ඤාණෙතිමස්ස ඉමිනා ඉප්පච්චයං කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං යතීති යත පතියතනෙතිමස්ස රූපං අග්ගීති අග්ග ගතිකොටිල්ලෙතිමස්ස රූපං පතීති පද ගතිම්හීතිමස්ස රූපං කවීති කව ඉච්චෙතස්මා පාටිපදිකතො ඉප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං තත්‍ථ ච කන්තං වදතීති කවි, විචිත්තකවිකස්සෙතමධිවචනං සුචීති සුච සොචකම්මනීතිමස්ස රූපං රුචීති රුච දිත්තිම්හීතිමස්ස රූපං මහාලීති මහාල ඉච්චෙතස්මා පාටිපදිකතො ඉප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං මහන්තං ලාතීති මහාලො භද්දලීති භද්දලසද්දතො ඉප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, භද්දං ලාතීති භද්දලො මණීති මන ඉච්චෙතස්මා ඉප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං මනං තත්‍ථ නයතීති මණි යමෙත්‍ථ කත්තබ්බමක්ඛරලොපාදෙසවිකාරාදි, තං සබ්බං "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා චෙ" ති වචන

---

* දද දානෙ දංස හි සායනති ච   † අදනාරම්භෙ කංසපතෙවා ච

මානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති වා: "පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා: "සද්දානුපපත්තා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා ගහෙතබ්බං

672. විදාදීහූරො.

විද වල්ල මස සිඳ දු කු කප්පු මය උඳ වජ්ජ කුර ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච ඌරපච්චයො හොති

විදූරට්ඨානෙන ජාතොති වෙදූරො, වල්ලූරො, මසූරො, සිඳූරො, දූරො, කූරො, කප්පූරො, මයූරො, උඳූරො, වජ්ජූරො, කුරූරො.

"විදාදීහූරො" තිමස්සත්ථිදං, විදාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච ඌරපච්චයො හොතීති සඞ්ඛෙපත්ථො ද්විපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

විදූරොති විද ලාභෙතිමස්ස වෙදිතුමලමනාසන්නත්තාති අත්ථෙ ඉමිනා ඌරපච්චයෙ කතෙ රූපං, වෙදූරොති විදූරසද්දතො පන විදූරට්ඨානෙන ජාතොති අත්ථෙ "ණ රාගා තෙන රත්තං තස්සෙදං මඤ්ඤත්ථෙසු ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොප වුද්ධාදිම්හි කතෙ රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා, ඉධ පන පච්චරූප ස්විඤ්ඤෙය්‍යව වත්තබ්බ ඉතරස්ස* වචනං සිස්සානං පයොගා සම්මොහජනනත්ථං. වල්ලූරොති වල්ල ධාරණබන්ධනෙසූතිමස්ස රූපං. මසූරොති මස ආමසනෙතිමස්ස රූපං. සිඳූරොති සිද සිධාගෙරතිමස්ස රූපං, හෙට්ඨා වුත්තනයෙන නිග්ගහීතාගමං කත්වා තස්ස වග්ගන්තකරණමත්තමෙවෙත්ථ විසෙසො. දූරොති දු ගතිමයිතිමස්ස ගමිතුමලමනාසන්නත්තාති අත්ථෙ වුත්තවිධානෙන කතෙ රූපං. කූරොති කු සද්දෙතිමස්ස රූපං. කප්පූරොති කප්පු හිංසාතතකලගන්ධෙසු කප්පු සාමත්ථෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං, "පරවෙභාවො ඨානෙ" ති පකාරස්ස වෙභාවකරණමෙවෙත්ථ විසෙසො. මයූරොති මයසද්දතො ඌරපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, තත්ථ ච මයොති භූමිං මිනන්තො යාතීති මිනයොති වත්තබ්බෙ වුත්තනයෙන අන්තරලොපං කත්වා එවං වුත්තං., මහ යොති මහ පූජායං; යා ගතිපාපුණෙසූති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං, අත්ථං පන මහියං රවතීති මයූරොතිපි වදන්ති, තද පන මහී සද්දූපපදස්ස රු සද්දෙතිමස්ස රූපං. උඳූරොති උඳසද්දතො ඌරපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තත්ථ ච උඳොති උදි පසවන ක්ලෙදනෙසූතිමස්ස රූපං. වජ්ජූරොති වජ්ජ ගන්ධනෙ ඛ.ප වතාරවචාදනෙසූති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූප. කුරූරොති කුර කොපෙතිමස්ස රූපං. සබ්බත්ථ කත්තබ්බං අන්තරලොපාදි, තං තත්ථ තත්ථ වුත්තමෙව.

---

* ඉතරස, ධ.

973 හනාදීහි නුණුතවො

හන ජන භා රි ඛනු අම වෙ ධෙ ධා සි කි හි ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි නුණුතු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

හනු, ජානු, භානු, රෙණු, ඛාණු, අණු, වෙණු, ධේනු, ධාතු, සෙතු, කෙතු, හෙතු

“හනාදීහි නුණුතවො” කිමත්ථමිදං, හනාදීහි ධාතූහි නුණුතු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

හන්වාදීනමුදාහරණානි, තත්ථ ච හනූති හන හිංසාගතීසූතිමස්ස රූපං ජානූති ජන ජනනෙ ජන පාතුභාවෙති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස රූපං භානූති භා දිත්තිම්හීතිමස්ස රූපං රෙණූති රී ගතිම්හි රී සන්තානෙති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස රූපං ඛාණූති ඛනු අවදාරණෙතිමස්ස රූපං අණූති අම රොගෙ අම ගත්‍යාදීසූති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස රූපං වෙණූති වෙ තන්තුසන්තානෙ වී බහිසාගරති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස රූපං ධෙනූති ධෙ පානෙතිමස්ස රූපං ධාතූති ධා ධාරණෙතිමස්ස රූපං සෙතූති සි බන්ධනෙතිමස්ස රූපං කෙතූති ඣී ධනවියොගෙ ඣී උන්නතිම්හීතිමස්ස රූපං හෙතූති හි ගතිම්හීතිමස්ස රූපං යමෙත්ථ කත්තබ්බං අක්ඛරලොපාදි, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

674 කුටාදීහි ඨො

කුට කුස කට ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච ඨපච්චයො හොති

කුට්ඨො, කොට්ඨො කට්ඨං

“කුටාදීහි ඨො” කිමත්ථමිදං, කුටාදීහි ධාතූහි ඨපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

කුට්ඨොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කුට්ඨොති කුට ඡෙදනෙතිමස්ස රූපං කොට්ඨොති කුස අවජාදනපූරණගන්ධෙසු කුස ඡෙදනභූතදගසචෙසූති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස රූපං කට්ඨන්ති කට මද්දනෙතිමස්ස රූපං යමෙත්ථ කත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

675 මනුපූරසුණාදීහි උස්සනුසිසා

මනු පුර සුණ කු සු සිදි ඉල අල මහ සී කු ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච උස්සනුසඉස ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති, පුන ගිංසම්ගො

මනුස්සො—මානුසො පුරිසො—පොරිසො, සුණිසා, කරීසං, සරීසො, සිරීසො, ඉල්ලීසො, අල්ලිසො, මහිසො, සීසං, කිසං ඉච්චෙවමාදයො සද්දා සෙසා බහුකා භවන්ති

ඉති කිබ්බිධානකප්පෙ උණාදිකප්පො ඡට්ඨො කණ්ඩො

"මනුපූරපුණ්ණාදීහි උස්සන්නුසිකා." කිමත්ථිදං, මනුපූරපුණ්ණාදීහි උස්සන්නුසෙහු ඉමෙහෙව එතෙ පච්චයා හොන්ති, පුන අක්ඛරලොපාදි වසෙන නිප්ඵජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං. ඞිපඨමිදං. එසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. මණ්ඩූකගතා නිප්ඵජ්ජන්ති ඉතානුවත්තනතො.

මනුස්සොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මනුස්සොති මනු බොධ නෙතිමස්සිමිනා උස්සපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. මානුසොති තස්සෙව ධාතුස්ස ණුස්සපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. පූරිසොති පූර දානපූරණෙසූතිමස්ස ඉස්සපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. පොසොති තස්සෙව ධාතුස්ස තස්මිං පච්චයෙ ඉමිනා නිපාතනලක්ඛණෙන අක්ඛරලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. සුණිසාති සුණ හි සාකුලසඛා නෙසූතිමස්ස ඉසපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. කරීසන්ති කු කුම්හි නෙතිමස්ස ඉස්සපච්චයං කත්වා ඉමිනා නිපාතනා රකාරාගමං කත්වා උකාරස්ස අකාරාදෙසං කත්වා ඉකාරස්ස දීඝං කත්වා නෙතබ්බං කත්වා ස්සුප්පන්නාදිම්හි කතෙ රූපං. පූරිසොති පු හිංසායං පු අභිසවෙ පු ගතිම්හි පු සවණෙ පු පාණිගබ්භවිමොචනෙසූති පචනනමඤ්ඤතරස්ස රූපං. සිරීසොති තස්සෙව රූපං. ඉල්ලීසොති ඉල කම්පනෙ ඉල දුබ්බලෙති මිසනමඤ්ඤතරස්ස රූපං. අලසොති අල සාමත්ථිමස්ස රූපං. මහිසොති මහ පූජායන්තිමස්ස රූපං. සීසන්ති සී බන්ධනෙතිමස්ස රූපං. කිසන්ති කු හිංසායමිතිමස්ස රූපං. යමෙත්ථ කත්තබ්බං අක්ඛරලොපාදි, සබ්බං ඉමිනාව නිපාතනා කාතබ්බං.

මනොගණස්ස තු තතියාදීසු එකවචනෙසු විසෙසො

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො මනසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	මනො	මනා
ආ ප	(හෙ) මන—මනා	(හෙ) මනා
දු	මනං	මනෙ
ත	මනසා—මනෙන	මනෙභි—මනෙහි
ක ත	මනසා—මනෙන	මනෙහි—මනෙභි
ච	මනසො—මනස්ස	මනානං
ප	මනසා—මනම්හා—මනස්මා	මනෙහි—මනෙභි
ඡ	මනසො—මනස්ස	මනානං
ස	මනසි—මනෙ—මනම්හි—මනස්මිං	මනෙසු

එවං වචො වයො තෙජො තපො චෙතො තමො යසො
අයො පයො සිරො සරො උරො රහො අහොපි ච

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො ගුණවන්තුසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	ගුණවා	ගුණවන්තො—ගුණවන්තා—ගුණවන්ති
ආ ප	(හෙ) ගුණවං—ගුණව—ගුණවා	(හෙ) ගුණවන්තො—ගුණවන්තා—ගුණවන්ත
දු	ගුණවන්තං	ගුණවන්තෙ—ගුණවන්ති
ත	ගුණවතා—ගුණවන්තෙන	ගුණවන්තෙහි—ගුණවන්තෙභි
ක ත	ගුණවතා—ගුණවන්තෙන	ගුණවන්තෙහි—ගුණවන්තෙභි
ච	ගුණවතො—ගුණවන්තස්ස	ගුණවතං—ගුණවන්තානං
ප	ගුණවතා—ගුණවන්තම්හා—ගුණවන්තස්මා	ගුණවන්තෙහි—ගුණවන්තෙභි
ඡ	ගුණවතො—ගුණවන්තස්ස	ගුණවතං—ගුණවන්තානං
ස	ගුණවති—ගුණවන්තෙ—ගුණවන්තම්හි—ගුණවන්තස්මිං	ගුණවන්තෙසු

එවං මඝවා කුලවා ඵලවා යසවා ධනවා සුතවා භගවා හිමවා බලවා සීලවා පඤ්ඤවා ඉච්චාදයො

හිමවන්තසද්දස්ස පන පඨමෙකවචනෙ "හිමවා-හිමවන්තො" ඉති ද්වෙ රූපානි සෙසං ගුණවන්තුසද්දසමං.

එවං සතිමා ධිතිමා ගතිමා මුතිමා මතිමා ජුතිමා සිරිමා හිරිමා ථුතිමා රතිමා සතිමා සුතිමා කලිමා බලිමා කසිමා රුචිමා බුද්ධිමා චක්ඛුමා බන්ධුමා හෙතුමා සෙතුමා කෙතුමා රාහුමා භානුමා ඛාණුමා විජ්ජුමා ඉච්චාදයො ච ගුණවන්තුසද්දසමා

එත්ථ "සතිමන්තු-බන්ධුමන්තුසද්දානං දුතියාචතුත්ථිඡට්ඨෙකවචනෙසු "සතිමං—සතිමන්තං, සතිමස්ස—සතිමතො—සතිමන්තස්ස (2), බන්ධුමං—බන්ධුමන්තං, බන්ධුමස්ස—බන්ධුමතො—බන්ධුමන්තස්ස (2)" ඉති විසෙසො

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගා ගච්ඡන්තසද්දා

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	ගච්ඡං—ගච්ඡන්තො	ගච්ඡන්තො—ගච්ඡන්තා
ආ ප	(හෙ) ගච්ඡං—ගච්ඡ—ගච්ඡා	(හෙ) ගච්ඡන්තො—ගච්ඡන්තා
දු	ගච්ඡන්තං	ගච්ඡන්තෙ
ත	ගච්ඡතා—ගච්ඡන්තෙන	ගච්ඡන්තෙහි—ගච්ඡන්තෙභි
ක ත	ගච්ඡතා—ගච්ඡන්තෙන	ගච්ඡන්තෙහි—ගච්ඡන්තෙභි
ච	ගච්ඡතො—ගච්ඡන්තස්ස	ගච්ඡතං—ගච්ඡන්තානං
ප	ගච්ඡතා—ගච්ඡන්තම්හා—ගච්ඡන්තස්මා	ගච්ඡන්තෙහි—ගච්ඡන්තෙභි
ඡ	ගච්ඡතො—ගච්ඡන්තස්ස	ගච්ඡතං—ගච්ඡන්තානං
ස	ගච්ඡති—ගච්ඡන්තෙ—ගච්ඡන්තම්හි—ගච්ඡන්තස්මිං	ගච්ඡන්තෙසු

එවං මහං චරං තිට්ඨං දදං භුඤ්ජං සුණං පචං.
ජයං ජීරං චවං මියං සරං කුබ්බං ජපං වජං

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගා භවන්තසද්දා

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	භවං	භොන්තො—භොන්තා—භවන්තො—භවන්තා
ආ ප	(හෙ) භො—භන්ත—භොන්ත—භොන්තා—භොන්ත	(හෙ) භොන්තො—භොන්තා—භවන්තො—භවන්තා
දු	භවන්තං	භොන්තෙ—භවන්තෙ
ත	භොතා—භොන්තෙන—භවතා—භවන්තෙන	භවන්තෙහි—භවන්තෙභි

විභත්ති.	ඒකවචනං.	බහුවචනං.
ක: ත:	භොතා—භොතෙන— භවතා—භවන්තෙන	... භවන්තෙහි—භවන්තෙභි
ච:	... භොතො—භොතස්ස— භවතො—භවන්තස්ස	... භවතං—භවන්තානං.

සෙසං ගච්ඡන්තසද්දසමං.

භදන්තසද්දස්ස පඨමායං "භදං, භදන්තො—භදන්තා" ති ච ආලපනෙ (භො) භද්දන්ත—භන්තෙ—භදන්ත—භංහනා (භො) භදන්තො—භදන්තා—භද්දන්ත—භන්තෙ ඉති ච විසෙසො. සෙසං පුරිසසද්දසමං.

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො බ්‍රහ්මසද්දො

විභත්ති	ඒකවචනං.	බහුවචනං.
ප:	... බ්‍රහ්මා	... බ්‍රහ්මානො
ආ: ප:	(භො) බ්‍රහ්මෙ—බ්‍රහ්ම—බ්‍රහ්මා	(භො) බ්‍රහ්මානො
දු:	... බ්‍රහ්මානං—බ්‍රහ්මං	. බ්‍රහ්මානො
ත:	... බ්‍රහ්මුනා	... බ්‍රහ්මෙහි—බ්‍රහ්මෙභි
ක: ත:	බ්‍රහ්මුනා	බ්‍රහ්මෙහි—බ්‍රහ්මෙභි
ච:	... බ්‍රහ්මුනො—බ්‍රහ්මුස්ස—බ්‍රහ්මස්ස	බ්‍රහ්මානං—බ්‍රහ්මූනං
ප:	... බ්‍රහ්මුනා	. බ්‍රහ්මෙහි—බ්‍රහ්මෙභි
ඡ:	... බ්‍රහ්මුනො—බ්‍රහ්මුස්ස—බ්‍රහ්මස්ස	බ්‍රහ්මානං—බ්‍රහ්මූනං
ස:	... බ්‍රහ්මනි	.. බ්‍රහ්මෙසු.

කෙචි තතියාපඤ්චමීබහුවචනෙසු "බ්‍රහ්මුභි-බ්‍රහ්මුහි" ති ච සත්තමෙකවචනෙ "බ්‍රහ්මෙ—බ්‍රහ්මම්හි—බ්‍රහ්මස්මිං" ති ච පඨන්ති.

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො අත්තසද්දො.

විභත්ති	ඒකවචනං	බහුවචනං.
ප:	... අත්තා	. අත්තානො
ආ: ප:	(භො) අත්ත—අත්තා	... (භො) අත්තානො
දු:	... අත්තානං—අත්තං	... අත්තානො
ත:	... අත්තනා—අත්තෙන	.. අත්තනෙහි—අත්තනෙභි
ක: ත:	අත්තනා—අත්තෙන	... අත්තනෙහි—අත්තනෙභි
ච:	... අත්තනො	... අත්තානං
ප:	... අත්තනා—අත්තම්හා— අත්තස්මා	. අත්තනෙහි—අත්තනෙභි
ඡ:	... අත්තනො	.. අත්තානං
ස:	... අත්තනි	... අත්තනෙසු—අත්තෙසු.

සකාදෙසෙ "සකො, සකා" ඉච්චාදි. පුරිසසද්දසමං.

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො සඛසද්දො

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප	සඛා	සඛානො—සඛායො—සඛිනො
ආ ප	(හෙ) සඛ—සඛා—සඛි—සඛී—සඛෙ	(හෙ) සඛානො—සඛායො—සඛිනො
දු	සඛාරං—සඛානං—සඛං	සඛානො—සඛායො—සඛිනො
ත	සඛිනා	සඛාරෙහි—සඛාරෙභි—සඛෙහි—සඛෙභි
ක ත	සඛිනා	සඛාරෙහි—සඛාරෙභි—සඛෙහි—සඛෙභි
ච	සඛිනො—සඛිස්ස	සඛාරානං—සඛානං—සඛීනං
ප	සඛිනා	සඛාරෙහි—සඛාරෙභි—සඛෙහි—සඛෙභි
ඡ	සඛිනො—සඛිස්ස	සඛාරානං—සඛානං—සඛීනං
ස	සඛෙ	සඛාරෙසු—සඛෙසු

කෙචිදිච්ඡන්ති පඨමාබහුවචනෙ "සඛාරෙ" ති ච දුතියාබහුවචනෙ සඛාරෙ—සඛාරො" ඉති ච පඤ්චමෙකවචනෙ 'සඛාරා—සඛාරස්මා—සඛස්මා—සඛිස්මා' ඉති වාසද්දෙන රූපානි

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො රාජසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	රාජා	රාජානො
ආ ප	(හෙ) රාජ—රාජා	(හෙ) රාජානො
දු	රාජානං—රාජං	රාජානො
ත	රඤ්ඤා—රාජිනා—රාජෙන	රාජූහි—රාජූභි—රාජෙහි—රාජෙභි
ක ත	රඤ්ඤා—රාජිනා—රාජෙන	රාජූහි—රාජූභි—රාජෙහි—රාජෙභි
ච	රඤ්ඤො—රාජිනො—රඤ්ඤස්ස	රාජූනං—රාජානං
ප	රඤ්ඤා—රාජම්හා—රාජස්මා	රාජූහි—රාජූභි—රාජෙහි—රාජෙභි
ඡ	රඤ්ඤො—රාජිනො—රඤ්ඤස්ස	රාජූනං—රාජානං
ස	රඤ්ඤෙ—රාජිනි—රාජම්හි—රාජස්මිං	රාජූසු—රාජෙසු

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො ආතුමසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... ආතුමා	... ආතුමානො
ආ: ප:	(භො) ආතුම—ආතුමා	... (හෙ) ආතුමානො
දු:	... ආතුමානං—ආතුමං	... ආතුමානො

සෙසං පුරිසසද්දසමං. කෙචි පන තතියාපඤ්චමීබහුවචනෙසු "ආතුමෙභි—ආතුමෙහි" ති ච චතුත්ථීඡට්ඨෙකවචනෙසු "ආතුමනො" ති ච පඤ්චමෙකවචනෙ "ආතුමනා" ති ච සත්තමීබහුවචනෙ "ආතුමෙසු" ති ච පඨන්ති

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො පුමසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... පුමා	... පුමානො
ආ: ප:	(හෙ) පුමං *	... (හෙ) පුමානො
දු:	... පුමං*	. පුමානො
ත:	.. පුමානා—පුමුනා—පුමෙන	... පුමානෙභි—පුමානෙහි
ක: ත:	පුමානා—පුමුනා—පුමෙන	... පුමානෙභි—පුමානෙහි
ච:	... පුමුනො—පුමස්ස	... පුමානං
ප:	... පුමානා—පුමුනා	පුමානෙභි—පුමානෙහි
ඡ:	... පුමුනො—පුමස්ස	... පුමානං
ස:	.. පුමානෙ—පුමෙ—පුමම්හි—පුමස්මිං	... පුමානෙසු—පුමෙසු—පුමාසු.

කෙචිදිච්ඡන්ති පුරිසසද්දසමමස්ස රූපං සබ්බවිභත්තීසු, යථා 'පුමො, පුමා' ත්‍යාදි.

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො යුවසද්දො.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	.. යුවා—යුවානො	... යුවානො—යුවානා
ආ: ප:	(භො) යුව—යුවා—යුවාන—යුවානා	... (හෙ) යුවානො—යුවානා
දු:	... යුවානං—යුවං	... යුවානො—යුවානෙ—යුවෙ
ත:	... යුවානා—යුවෙන—යුවානෙන	යුවානෙභි—යුවානෙහි—යුවෙභි—යුවෙහි

එවං කරණෙ.

ච:	. යුවිනො—යුවානස්ස—යුවස්ස	... යුවානානං—යුවානං
ප:	.. යුවානා—යුවානම්හා—යුවානස්මා	... යුවානෙභි—යුවානෙහි—යුවෙභි—යුවෙහි

---

* පුමානං—පුමං, සද්දනීති

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං.
ඡ:	... යුවිනො—යුවානස්ස—යුවස්ස	... යුවානානං—යුවානං
ස:	. යුවානෙ—යුවෙ—යුවානම්හි— යුවානස්මිං—යුවම්හි— යුවස්මිං	... යුවානෙසු—යුවෙසු— යුවාසු

එවං මඝවසද්දො.

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො සාසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප.	... සා	... සා—සානො
ආ:	ප. (හෙ) සා	... (හෙ) සා—සානො
දු:	... සානං	... සානෙ
ත.	... සානා	... සානෙහි—සානෙභි

එවං කරණෙ.

ච:	... සාස්ස	... සානං
ප.	... සානා	... සානෙහි—සානෙභි
ඡ:	... සාස්ස	... සානං
ස:	... සානෙ	සානෙසු.

සාසද්දස්සිමස්ස පුරිසසද්දසමං රූපමිච්ඡන්ත්‍යෙකෙ එපෙනිධ පඨමායං "සා, සා" ති ච තතියාපඤ්චමීබහුවචනෙසු "සාහි—සාභි" ඉති ච රූපානි.

එවං පච්චක්ඛධම්මා ගාණ්ඩීවධන්වාපභූතයො

ඉකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො අග්ගිසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... අග්ගි*	... අග්ගී—අග්ගයො
ආ:	ප: (හෙ) අග්ගි	... (හෙ) අග්ගී—අග්ගයො
දු:	... අග්ගිං	... අග්ගී—අග්ගයො
ත	... අග්ගිනා	... අග්ගිහි—අග්ගීභි

එවං කරණෙ.

ච:	.. අග්ගිනො—අග්ගිස්ස	... අග්ගීනං
ප:	... අග්ගිනා—අග්ගිම්හා—අග්ගිස්මා	.. අග්ගීහි—අග්ගීභි
ඡ:	. අග්ගිනො—අග්ගිස්ස	. අග්ගීනං
ස:	... අග්ගිම්හි—අග්ගිස්මිං	... අග්ගීසු

---

* අග්ගිනි ඉති ච රූපං

එවමඤ්ඤෙපි—

ජොති පාණි ගණ්ඨි මුට්ඨි කුච්ඡි වත්ථි සාලි වීහි,
ව්‍යාධි ඔධි බොන්දි සන්ධි රාසි කෙසි සාති දීපි.
ඉසි මුනි මණි ධනි ගිරි රවි කවි කපි
අසි මසි නිධි විධි අහි කිමි පති හරි,
අරි තිමි කලි බලි ජලනිධි ගහපති
උරුබුද්ධි වරමති නිරුපධි අධිපති.
අඤ්ජලි සාරථි අතිථි සමාධි උපධිප්පභුතයො.

ඉකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො ආදිසද්දො

විභත්ති.	ඒකවචනං	බහුවචනං
ප:	.. ආදි	.. ආදී—ආදයො
ආ:	ප: (හෙ) ආදි	... (හෙ) ආදී—ආදයො
දු:	... ආදිං	... ආදී, ආදයො
ත:	... ආදිනා	... ආදීහි—ආදීභි

එවං කරණෙ.

ච:	.. ආදිනො—ආදිස්ස	. ආදීනං
ප:	... ආදිනා—ආදිම්හා—ආදිස්මා	... ආදීහි—ආදීභි
ඡ:	... ආදිනො—ආදිස්ස	... ආදීනං
ස:	... ආදිං—ආදෙ—ආදිම්හි— ආදිස්මිං	... ආදීසු—ආදිසු.

ඊකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො දණ්ඩීසද්දො.

විභත්ති	ඒකවචනං	බහුවචනං
ප:	... දණ්ඩී	... දණ්ඩී—දණ්ඩිනො
ආ:	ප: (හෙ) දණ්ඩි	... (හෙ) දණ්ඩී—දණ්ඩිනො
දු:	... දණ්ඩිනං—දණ්ඩිං	... දණ්ඩී—දණ්ඩිනෙ— දණ්ඩිනො
ත:	... දණ්ඩිනා	... දණ්ඩීහි—දණ්ඩීභි

එවං කරණෙ.

ච:	... දණ්ඩිනො—දණ්ඩිස්ස	... දණ්ඩීනං
ප:	... දණ්ඩිනා—දණ්ඩිම්හා—දණ්ඩි ස්මා	... දණ්ඩීහි—දණ්ඩීභි
ඡ:	... දණ්ඩිනො—දණ්ඩිස්ස	... දණ්ඩීනං
ස:	... දණ්ඩිනි—දණ්ඩිම්හි—දණ්ඩි ස්මිං	... දණ්ඩීසු—දණ්ඩිසු.

එවමඤ්ඤෙපි—

ධම්මී සඞ්ඛී ඤාණී හත්ථී චක්කී පක්ඛී දුමී රථී,
ඡත්තී මාලී වම්මී යොගී භාගී භොගී කාමී සාමී.
ධජී ගණී සසී කුටී ජටී ඤාතී සුඛී සිඛී

දන්තී මන්තී කරී චාගී කුසලී මුසලී බලී.
පාපකාරී සත්තුඝාතී මලලකාරී දීඝජීවී,
ධම්මවාදී සීහනාදී භූමිසායී සීඝයායී
ඉච්චාදීනි ඊකාරන්තනාමානි

ගාමණී සෙනානී සුධීප්පභුතීනං සත්තමියං 'ගාමණිම්හි—ගාමණිස්මිං, ගාමණීසු, සෙනානිම්හි—සෙනානිස්මිං, සෙනානීසු; සුධිම්හි-සුධිස්මිං, සුධීසු'ති රූපානි, සෙසං දණ්ඩීසමං.

උකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො භික්ඛුසද්දො.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප.	... භික්ඛු	භික්ඛවො—භික්ඛූ
ආ. ප.	(හෙ) භික්ඛු	... (හෙ) භික්ඛවෙ—භික්ඛවො—භික්ඛූ
දු.	... භික්ඛුං	... භික්ඛවො—භික්ඛූ
ත.	භික්ඛුනා	... භික්ඛූහි—භික්ඛූභි

එවං කරණෙ.

ච.	... භික්ඛුනො—භික්ඛුස්ස	භික්ඛූනං
පං.	... භික්ඛුනා—භික්ඛුම්හා—භික්ඛුස්මා	.. භික්ඛූහි—භික්ඛූභි
ඡ.	... භික්ඛුනො—භික්ඛුස්ස	... භික්ඛූනං
ස.	... භික්ඛුම්හි—භික්ඛුස්මිං	... භික්ඛූසු—භික්ඛූසු

එවං සෙතු කෙතු භානු රාහු සංකු උච්ඡු වෙළු මච්චු මධු සින්ධු බන්ධු නෙරු මෙරු සත්තු කාරු හෙතු ජන්තු රුරු පටු ඉච්චාදයො

හෙතුජන්තුසද්දානං පඨමාදුතියාසු විසෙසො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප.	... හෙතු	... හෙතූ—හෙතවො—හෙතුයො
ආ. ප.	(හෙ) හෙතු	... (හෙ) හෙතූ—හෙතවො—හෙතවෙ—හෙතුයො
දු.	... හෙතුං	... හෙතූ—හෙතවො—හෙතුයො

සෙසං භික්ඛුසද්දසමං.

ප.	. ජන්තු	.. ජන්තූ—ජන්තවො—ජන්තුනො—ජන්තුයො
ආ. ප.	(හෙ) ජන්තු	... (හෙ) ජන්තූ—ජන්තවො—ජන්තවෙ—ජන්තුනො—ජන්තුයො
දු.	... ජන්තුං	... ජන්තූ—ජන්තවො—ජන්තුනො—ජන්තුයො

සෙසං භික්ඛුසද්දසමං

උකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො සත්ථුසද්දො

විභත්ති.	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... සත්ථා	සත්ථාරො
ආ: ප:	(හෙ) සත්ථ—සත්ථා	... (හෙ) සත්ථාරො
දු:	... සත්ථාරං	. සත්ථාරෙ—සත්ථාරො
ත:	... සත්ථාරා	.. සත්ථාරෙහි—සත්ථාරෙභි

එවං කරණෙ.

ච.	... සත්ථු—සත්ථුනො—සත්ථුස්ස	... සත්ථාරානං—සත්ථානං
ප:	.. සත්ථාරා	... සත්ථාරෙහි—සත්ථාරෙභි
ඡ:	... සත්ථු—සත්ථුනො—සත්ථුස්ස	... සත්ථාරානං—සත්ථානං
ස:	... සත්ථරි	සත්ථාරෙසු.

එවං කත්තුසද්දො, තස්ස පන චතුත්ථීඡට්ඨීබහුවචනෙසු "කත්තාරානං—කත්තානං—කත්තූනං" ඉති ච සත්තමීබහුවචනෙ "කත්තාරෙසු—කත්තූසු" ඉති ච විසෙසො.

එවං භත්තු වත්තු නෙත්තු සොතු ඤාතු ජෙතු ඡෙත්තු භෙත්තු දාතු ධාතු නත්තු බොද්ධු විජානිතු ආදයො

උකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො පිතුසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	. පිතා	. . පිතරො
ආ: ප:	(හෙ) පිත—පිතා	... (හෙ) පිතරො
දු:	.. පිතරං	. පිතරෙ—පිතරො
ත:	.. පිතරා	... පිතරෙහි—පිතරෙභි—පිතූහි—පිතූභි

එවං කරණෙ

ච:	... පිතු—පිතුනො—පිතුස්ස	... පිතරානං—පිතානං—පිතූනං
ප:	... පිතරා	... පිතරෙහි—පිතරෙභි—පිතූහි—පිතූභි
ඡ:	... පිතු—පිතුනො—පිතුස්ස	.. පිතරානං පිතානං—පිතූනං
ස:	... පිතරි	පිතරෙසු—පිතූසු.

භාතුසද්දොපෙවං "භාතා, භාතරො" ඉච්චාදි.

ඌකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො අභිභූසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	. . අභිභූ	. අභිභුවො—අභිභූ
ආ: ප:	(හෙ) අභිභූ	... (හෙ) අභිභුවො—අභිභූ
දු:	... අභිභුං	... අභිභුවො—අභිභූ
ත:	... අභිභුනා	... අභිභූහි—අභිභූභි

එවං කරණෙ.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ච	අභිභුනො—අභිභුස්ස	... අභිභූනං
ප	.. අභිභුනා—අභිභුම්හා—අභිභුස්මා	අභිභූහි—අභිභූභි
ජ	. අභිභුනො—අභිභුස්ස	අභිභූනං
ස	අභිභුම්හි—අභිභුස්මිං	. අභිභූසු

එවං සයම්භූ වෙස්සභූ'පරාභිභූ ආදයො

සහභූසද්දස්ස යොනං නොආදෙසොව විසෙසො, "සහභූ, සහභූ—සහභුවො—සහභුනො" ඉච්චාදි අභිභූසද්දසමං

ඌකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො සබ්බඤ්ඤූසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	සබ්බඤ්ඤූ	... සබ්බඤ්ඤුනො—සබ්බඤ්ඤූ
ආ ප.	(හෙ) සබ්බඤ්ඤු	.. (හෙ) සබ්බඤ්ඤුනො—සබ්බඤ්ඤූ
දු.	... සබ්බඤ්ඤුං	. සබ්බඤ්ඤුනො—සබ්බඤ්ඤූ

සෙසං අභිභූසද්දසමං.

එවං මග්ගඤ්ඤූ ධම්මඤ්ඤූ අත්ථඤ්ඤූ කාලඤ්ඤූ රත්තඤ්ඤූ මත්තඤ්ඤූ කතඤ්ඤූ විඤ්ඤූ විදූ වෙදගූ පාරගූ ඉච්චාදයො

ඔකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො ගොසද්දො

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප	ගො	ගාවො—ගවො
ආ ප	(හෙ) ගො	... (හෙ) ගාවො—ගවො
දු.	... ගාවුං—ගාවං—ගවං	ගාවො—ගවො
තැ:	... ගාවෙන—ගවෙන	... ගොහි—ගොභි

එවං කරණෙ

ච	... ගාවස්ස—ගවස්ස	... ගවං—ගුන්නං—ගොනං
ප.	... ගාවා—ගවා—ගාවම්හා—ගවම්හා—ගාවස්මා—ගවස්මා	.. ගොහි—ගොභි
ජ:	... ගාවස්ස—ගවස්ස	... ගවං—ගුන්නං—ගොනං
ස	... ගාවෙ—ගවෙ—ගාවම්හි—ගවම්හි—ගාවස්මිං—ගවස්මිං	... ගාවෙසු—ගවෙසු—ගොසු

සබ්බස්මිමස්ස ගොණාදෙසෙ "ගොණො, ගොණා" ඉච්චාදි පුරිසසද්දසමං.

ඉති පුල්ලිඞ්ගසද්දා

අථ ඉත්ථිලිඞ්ගසද්දා පදිස්සන්තෙ.

අප්පසිද්ධා අකාරන්තා ඉත්ථිලිඞ්ගසද්දා.

ආකාරන්තො ඉත්ථිලිඞ්ගො කඤ්ඤාසද්දො.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... කඤ්ඤා	... කඤ්ඤා—කඤ්ඤායො
ආ: ප:	(හෙ) කඤ්ඤෙ	.. (හෙ) කඤ්ඤා—කඤ්ඤායො
දු:	... කඤ්ඤං	... කඤ්ඤා—කඤ්ඤායො
ත:	... කඤ්ඤාය	. කඤ්ඤාභි—කඤ්ඤාහි
කා: ත:	කඤ්ඤාය	කඤ්ඤාභි—කඤ්ඤාහි
ච:	... කඤ්ඤාය	. කඤ්ඤානං
පං:	... කඤ්ඤාය	කඤ්ඤාභි—කඤ්ඤාහි
ඡ:	. කඤ්ඤාය	කඤ්ඤානං
ස:	... කඤ්ඤායං—කඤ්ඤාය	කඤ්ඤාසු.

එවමඤ්ඤෙපි—

සද්ධා මෙධා පඤ්ඤා විජ්ජා චින්තා මන්තා තණ්හා වීණා,
ඉච්ඡා මුච්ඡා එජා මායා මෙත්තා මත්තා සික්ඛා භික්ඛා.

ජඞ්ඝා ගීවා ජිව්හා වාචා ජායා ආසා ගඞ්ගා නාවා,
ගාථා සෙනා ලෙඛා සාලා මාලා වෙලා පූජා ඛිඩ්ඩා.

පිපාසා වෙදනා සඤ්ඤා චෙතනා තසිණා පජා,
දෙවතා වට්ටකා ගොධා බලාකා පරිසා සභා

ඌකා සෙඵාලිකා ලඞ්කා සලාකා වාලිකා සිඛා,
විසාඛා විසිඛා සාඛා වචා වඤ්ඣා ජටා ඝටා.

ජෙට්ඨා සොණ්ඩා විතණ්ඩා ච කරුණා වනිතා ලතා,
කථා නිද්දා සුධා රාධා වාසනා සිංසපා පපා.

පභා සීමා ඛමා ජායා ඛත්තියා සක්ඛරා සුරා,
දොලා තුලා සිලා ලීලා ලාලෙලා මෙඛලා කලා.

වළවා ලම්බුසා මූසා මඤ්ජූසා සුලසා දිසා,
නාසා ජුණ්හා ගුහා ඊහා ලසිකා වසුධාදයො.

අම්මාසද්දස්ස තු ආලපනෙ පඨමායං "(හෙ) අම්ම—අම්මා, (හෙ) අම්මා-අම්මායො" ති විසෙසො.

එවං අම්බා අක්කා අන්නා අල්ලාදයො.

ඉකාරන්තො ඉත්ථිලිඞ්ගො රත්තිසද්දො.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං.
ප:	... රත්ති	... රත්තී—රත්තියො—රත්යො
ආ: ප:	(හෙ) රත්ති	.. (හෙ) රත්තී—රත්තියො—රත්යො
දු:	... රත්තිං	.. රත්තී—රත්තියො—රත්යො
ත:	.. රත්තියා—රත්යා	... රත්තීභි—රත්තීහි

එවං කරණෙ.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ච	රත්තියා—රත්‍යා	රත්තීනං
ප	රත්තියා—රත්‍යා	රත්තීහි—රත්තීභි
ඡ	රත්තියා—රත්‍යා	රත්තීනං
ස	රත්තියං—රත්‍යං—රත්‍යා	
	රත්තිං—රත්තො—රත්තියා	රත්තිසු—රත්තීසු

එවමඤ්ඤානිපි—

පත්ති යුත්ති වුත්ති කිත්ති මුත්ති තිත්ති ඛන්ති කන්ති,
සන්ති තන්ති සිද්ධි සුද්ධි ඉද්ධි වුද්ධි බුද්ධි බොධි

භූමි ජාති පීති සූති නන්දි සන්ධි සානි කොටි,
දිට්ඨි වුට්ඨි තුට්ඨි යට්ඨි පාළි ආළි නාළි කෙළි

සති මති ගති මුති ධිති යුවති විකති රති රුචි රස්මි අසනි වසනි ඔසධි අඞ්ගුලි ධූලි දුන්දුභි දොණි අටවි ඡවි ආදීනි ඉකාරන්තනාමානි

ඊකාරන්තා ඉත්ථිලිඞ්ගා ඉත්ථිසද්ද

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප	ඉත්ථී	ඉත්ථී—ඉත්ථියො
ආ ප	(හෙ) ඉත්ථි	(හෙ) ඉත්ථී—ඉත්ථියො
දු	ඉත්ථියං—ඉත්ථිං	ඉත්ථී—ඉත්ථියො
ත	ඉත්ථියා	ඉත්ථීහි—ඉත්ථීභි
	එවං කරණෙ	
ච	ඉත්ථියා	ඉත්ථීනං
ප	ඉත්ථියා	ඉත්ථීහි—ඉත්ථීභි
ඡ	ඉත්ථියා	ඉත්ථීනං
ස	ඉත්ථියං—ඉත්ථියා	ඉත්ථීසු

එවං මාතුලානී අය්‍යකානී වාරුණී මානවී නාවිකී වෙනතෙය්‍යී ගොතමී ගුණවතී ගුණවන්තී මහතී මහන්තී භොතී භික්ඛුනී දණ්ඩිනී රාජිනී පුථවී ගාවිච්චාදයො

පුථවිසද්දස්ස පන තතියෙකවචනාදිසු "පුථව්‍යා—පුථවියා (4), පුථව්‍යං—පුථවියං—පුථවියා" ති විසෙසො

ඊකාරන්තා ඉත්ථිලිඞ්ගා නදීසද්ද

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	නදී	නදී—නජ්ජො—නදියො
ආ ප	(හෙ) නදි	(හෙ) නදී—නජ්ජො—නදියො
දු	නදියං—නදිං	නදී—නජ්ජො—නදියො
ත	නජ්ජා—නදියා	නදීහි—නදීභි

එවං කරණෙ

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ච:	... නජ්ජා—නදියා	... නදීනං
ප:	... නජ්ජා—නදියා	... නදීහි—නදීභි
ඡ:	.. නජ්ජා—නදියා	. නදීනං
ස:	... නජ්ජං—නදියං—නදියා	.. නදීසු

එවං—

ඉත්ථී වෙතරණී වාපී පාටලී කදලී ඝටී,
නාරී කුමාරී තරුණී වාරුණී බ්‍රාහ්මණී සඛී,
ගන්ධබ්බී කින්නරී නාගී දෙවී යක්ඛී අජා මිගී,
වානරී සූකරී සීහී හංසී කාකී ච කුක්කුටී —ඉච්චාදයො.

උකාරන්තො ඉත්ථිලිඞ්ගො යාගුසද්දො.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... යාගු	. යාගූ—යාගුයො
ආ:	ප: (හෙ) යාගු	... (හෙ) යාගූ—යාගුයො
දු:	... යාගුං	... යාගූ—යාගුයො
ත:	... යාගුයා	... යාගූහි—යාගූභි

එවං කරණෙ.

ච:	,... යාගුයා	යාගූනං
ප:	... යාගුයා	. යාගූහි—යාගූභි
ඡ:	... යාගුයා	.. යාගූනං
ස:	... යාගුයං—යාගුයා	... යාගූසු

එවං ධාතු ධෙනු කාසු දද්දු කණ්ඩු කච්ඡු රජ්ජු කරෙණු පියඞ්ගු සස්සු ආදීනි.

උකාරන්තො ඉත්ථිලිඞ්ගො මාතුසද්දො.

විභත්ති.	එකවචනං.	බහුවචනං.
ප:	... මාතා	.. මාතරො
ආ:	ප: (හෙ) මාත—මාතා	... (හෙ) මාතරො
දු:	.. මාතරං	.. මාතරෙ—මාතරො
ත:	... මාතුයා—මාතරා—මාත්‍යා	... මාතරෙහි—මාතරෙභි—මාතූහි—මාතූභි

එවං කරණෙ.

ච:	... මාතු—මාතුයා	.. මාතරානං—මාතානං—මාතූනං
ප:	... මාතුයා—මාතරා	... මාතරෙහි—මාතරෙභි—මාතූහි—මාතූභි
ඡ:	... මාතු—මාතුයා	. මාතරානං—මාතානං—මාතූනං
ස:	... මාතරි	... මාතරෙසු—මාතූසු.

එවං ධීතු දුහිතාදයො.

ඌකාරන්තො ඉත්ථිලිඞ්ගො ජම්බූසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	ජම්බූ	ජම්බූ—ජම්බුයො
ආ ප	(හෙ) ජම්බු	(හෙ) ජම්බූ—ජම්බුයො
දු	ජම්බුං	ජම්බූ—ජම්බුයො
ත	ජම්බුයා	ජම්බූහි—ජම්බූභි
	එවං කරණෙ.	
ච	ජම්බුයා	ජම්බූනං
ප	ජම්බුයා	ජම්බූහි—ජම්බූභි
ඡ	ජම්බුයා	ජම්බූනං
ස	ජම්බුයං—ජම්බුයා	ජම්බූසු

එවං වධූ ච සරභූ සරබූ සුතනූ චමූ,
වාමොරූ නාගනාසූරූ සමානී බලු ජම්බුයා

ඔකාරන්තො ඉත්ථිලිඞ්ගො ගොසද්දො

තස්ස පුමෙව රූපනයො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	ගො	ගාවො—ගවො
ආ ප	(හෙ) ගො	(හෙ) ගාවො—ගවො
දු	ගාවුං—ගාවං—ගවං	ගාවො—ගවො—ඉච්චාදි

ඉති ඉත්ථිලිඞ්ගසද්දා

අථ නපුංසකලිඞ්ගසද්දා වුච්චන්තෙ

අකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගො චිත්තසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	චිත්තං	චිත්තා—චිත්තානි
ආ ප	(හෙ) චිත්ත—චිත්තා	(හෙ) චිත්තා—චිත්තානි
දු	චිත්තං	චිත්තෙ—චිත්තානි
ත	චිත්තෙන	චිත්තෙහි—චිත්තෙභි
	එවං කරණෙ	
ච	චිත්තාය—චිත්තස්ස	චිත්තානං

සෙසං පුරිසසද්දසමං

එවමඤ්ඤානිපි—

පුඤ්ඤපාපඵලරූපසාධනං සොතඝාණසුඛදුක්ඛකාරණම්,
දානසීලධනධඤ්ඤලොචනං මූලකූලබලජාලමඞ්ගලං
නලිනලිඞ්ගමුඛඞ්ගජලම්බුජං පුලිනධඤ්ඤහිරඤ්ඤපදමතං,
පදුමපණ්ණසුසානවනායුධං හදයචීවරවත්ථකුලින්ද්‍රියං
නයනවදනයානොදනසොපාණපානං,
භවනභුවනලොහාලාතතුණ්ඩණ්ඩපීඨං,
කරණමරණඤාණාරම්මණාරඤ්ඤතාණං,
නගරනගරතීරච්ඡත්තච්ඡිද්දොදකානි—ඉච්චාදි

අකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගො මනසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචන
ප:	... මනං	මනා—මනානි
ආ:	ප: (හෙ) මන—මනා	... (හෙ) මනානි
දු·	... මනං	මනෙ—මනානි
ත:	... මනසා—මනෙන	... මනෙහි—මනෙභි

එවං කරණෙ

ච·	... මනසො—මනස්ස	මනානං
ප.	. මනසා—මනම්හා—මනස්මා	... මනෙහි—මනෙභි
ඡ:	... මනසො—මනස්ස	. මනානං
ස:	... මනසි—මනෙ—මනම්හි—මනස්මිං	... මනෙසු

එවං—

මනං සිරං උරං තෙජං රජං ඔජං වයං පයං,
යසං තපං වචං චෙතං එවමාදිමනොගණෙ

මනො තමො තපො තෙජො වචො ඔජො උරො සිරො,
රජො යසො පයො චෙතො සරො වාසො වයො අයො

ජලාසයෙ සරෙ හොති අයො ලොහෙ සදක්ඛයෙ,
වයො සෙදයෙත පටෙ වාසො මනෙ චෙතො මනාදිසු—තනදී.

අකාරන්ත පුල්ලිඞ්ගො කම්මසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... කම්මං	.. කම්මා—කම්මානි
ආ:	ප: (හෙ) කම්ම—කම්මා	... (හෙ) කම්මා—කම්මානි
දු.	. . කම්මං	කම්මෙ—කම්මානි
ත:	... කම්මුනා—කම්මනා—කම්මෙන	. කම්මෙහි—කම්මෙභි

එවං කරණෙ.

ච.	... කම්මුනො—කම්මස්ස	... කම්මානං
ප:	කම්මුනා—කම්මා—කම්මම්හා—කම්මස්මා	... කම්මෙහි—කම්මෙභි
ඡ:	... කම්මුනො—කම්මස්ස	.. කම්මානං
ස:	. කම්මනි—කම්මෙ—කම්මම්හි—කම්මස්මිං	කම්මෙසු

අකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගො ගුණවන්තුසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	ගුණවං	ගුණවන්තා — ගුණවන්තානි
ආ ප	(හෙ) ගුණවං — ගුණව — ගුණවා	(හෙ) ගුණවන්තා — ගුණවන්තානි
දු	ගුණවන්තං	ගුණවන්තෙ — ගුණවන්තානි

සෙසං පුමෙව

එවං ගච්ඡන්තසද්දො

ආකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගො අස්සඩාසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	අස්සඩං	අස්සඩා — අස්සඩානි
ආ ප	(හෙ) අස්සඩ — අස්සඩා	(හෙ) අස්සඩා — අස්සඩානි
දු	අස්සඩං	අස්සඩෙ — අස්සඩානි

සෙසං චිත්තසද්දසමං

එවං මුඛනාසිකාසද්දො තසෙසකත්තා එකවචනමෙව

ඉකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගො අට්ඨිසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචන
ප	අට්ඨි	අට්ඨීනි — අට්ඨී
ආ ප	(හෙ) අට්ඨි	(හෙ) අට්ඨීනි — අට්ඨී
දු	අට්ඨිං	අට්ඨීනි — අට්ඨී

සෙසං අග්ගිසද්දසමං

එවං සත්ථි දධි වාරි අක්ඛි අච්ඡි අච්චි ඉච්චාදීනි

ඊකාරන්තො නපුංසකලිඞ්ගො දණ්ඩිසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	දණ්ඩි	දණ්ඩීනි — දණ්ඩී
ආ ප	(හෙ) දණ්ඩි	(හෙ) දණ්ඩීනි — දණ්ඩී
දු	දණ්ඩිං	දණ්ඩීනි — දණ්ඩී
ත	දණ්ඩිනා	දණ්ඩීහි — දණ්ඩීභි

එවං කරණෙ

ච	දණ්ඩිනො — දණ්ඩිස්ස	දණ්ඩීනං
ප	දණ්ඩිනා — දණ්ඩිම්හා — දණ්ඩිස්මා	දණ්ඩීහි — දණ්ඩීභි
ඡ	දණ්ඩිනො — දණ්ඩිස්ස	දණ්ඩීනං
සං	දණ්ඩිනි — දණ්ඩිම්හි — දණ්ඩිස්මිං	දණ්ඩීසු — දණ්ඩීසු

එවං සුඛකාරි සීඝයායී ආදීනි

උකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගා අපුසද්ද

විභත්ති.	එකවචනං	බහුවචනං
පඨ:	... අපු	... අපූනි—අපූ
ආ:	පඨ: (හෙ) අපු	... (හෙ) අපූනි—අපූ
දු:	... අපුං	අපූනි—අපූ
තතිය:	... අපුනා—අපුසා	... අපූහි—අපූභි

එවං කරණේ.

ච:	... අපුනො—අපුස්ස	... අපූනං
පං:	... අපුනා—අපුම්හා—අපුස්මා	... අපූහි—අපූභි
ඡ:	... අපුනො—අපුස්ස	අපූනං
ස:	... අපුම්හි—අපුස්මිං	... අපූසු—අපුසු

එවං චක්ඛු වසු ධනු දරු තිපු මධු සිඞ්ගු ජිඞ්ගු වත්ථු මත්ථු රජු අම්බු අස්සු ආදීනි.

ඌකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගා ගොත්‍රභූසද්ද.

විභත්ති	එකවචනං.	බහුවචනං
පඨ:	ගොත්‍රභු	ගොත්‍රභූ—ගොත්‍රභූනි
ආ:	පඨ: (හෙ) ගොත්‍රභු	... (හෙ) ගොත්‍රභූ—ගොත්‍රභූනි
දු:	... ගොත්‍රභුං	... ගොත්‍රභූ—ගොත්‍රභූනි
තතිය:	... ගොත්‍රභුනා	ගොත්‍රභූහි—ගොත්‍රභූභි

සෙසං පුල්ලිඞ්ගෙ අභිභූසද්දසමං.

එවං අභිභු සයම්භු ධම්මඤ්ඤූ ආදීනි

ඔකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගා චිත්තගොසද්ද

විභත්ති.	එකවචනං.	බහුවචනං.
පඨ:	... චිත්තගු	... චිත්තගූ—චිත්තගූනි
ආ:	පඨ: (හෙ) චිත්තගු	... (හෙ) චිත්තගූ—චිත්තගූනි
දු:	... චිත්තගුං	... චිත්තගූ—චිත්තගූනි
තතිය:	... චිත්තගුනා ඉච්චාදි	

සෙසං අපුසද්දසමං.

ඉති නපුංසකලිඞ්ගසඞ්ගහ.

අථ සබ්බනාමානි වුච්චන්තෙ.

සබ්බ කතර කතම උභය ඉතර අඤ්ඤ අඤ්ඤතර අඤ්ඤතම පුබ්බ පර අපර දක්ඛිණ උත්තර අධර ය ත එත ඉම අමු කිං. එක තුම්හ අම්හ උභ ති චතු ඉති සත්තවීසති සබ්බනාමානි, තානි සබ්බනාමිකානි තිලිඞ්ගානි භවන්ති නාම.

අකාරන්තසබ්බනාමිකො සබ්බසද්දො පුල්ලිංගො.

තස්ස පුමෙව :

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	සබ්බො	. සබ්බෙ
ආ	ප (හෙ) සබ්බ—සබ්බා	... (හෙ) සබ්බෙ
දු	සබ්බං	. සබ්බෙ
ත	සබ්බෙන	... සබ්බෙභි—සබ්බෙහි

එවං කරණෙ.

ච	... සබ්බස්ස	... සබ්බෙසං—සබ්බෙසානං
ප	සබ්බස්මා—සබ්බම්හා	... සබ්බෙභි—සබ්බෙහි
ඡ	.. සබ්බස්ස	... සබ්බෙසං—සබ්බෙසානං
ස	සබ්බස්මිං—සබ්බම්හි	සබ්බෙසු.

ඉත්ථියං

ප	... සබ්බා	... සබ්බා—සබ්බායො
ආ	ප. (හෙ) සබ්බෙ	.. (හෙ) සබ්බා—සබ්බායො
දු	. සබ්බං	... සබ්බා—සබ්බායො
ත	. සබ්බාය	සබ්බාභි—සබ්බාහි

එවං කරණෙ.

ච	.. සබ්බස්සා—සබ්බාය	.. සබ්බාසං—සබ්බාසානං
ප	.. සබ්බාය	... සබ්බාභි—සබ්බාහි
ඡ	සබ්බස්සා—සබ්බාය	සබ්බාසං—සබ්බාසානං
ස	සබ්බස්සං—සබ්බායං.	... සබ්බාසු

නපුංසකෙ :

ප	සබ්බං	... සබ්බානි
ආ	ප. (හෙ) සබ්බ—සබ්බා	.. (හෙ) සබ්බානි
දු	සබ්බං	... සබ්බෙ—සබ්බානි

සෙසං පුමෙව.

එවං කතරාදයො අඤ්ඤතරාදිසද්දපරියන්තා සද්දා. ඉතරඤ්ඤ සද්දානං ඉත්ථිලිංගෙ උත්තවිධානං චතුත්ථීඡට්ඨීසත්තමීඑකවචනෙ හොති යථා "ඉතරිස්සාය—ඉතරිස්සා—ඉතරාය(2), අඤ්ඤිස්සාය අඤ්ඤිස්සා—අඤ්ඤාය(2), ඉතරිස්සං—ඉතරායං—ඉතරායං, අඤ්ඤිස්සං—අඤ්ඤායං—අඤ්ඤායං" ඉති විසෙසො.

අකාරන්තසබ්බනාමිකො පුබ්බසද්දො

තස්ස පුමෙ :

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	... පුබ්බො	. පුබ්බෙ—පුබ්බා
ආ	ප (හෙ) පුබ්බ—පුබ්බා	(හෙ) පුබ්බෙ—පුබ්බා
දු	... පුබ්බං	.. පුබ්බෙ
ත	.. පුබ්බෙන	.. පුබ්බෙභි—පුබ්බෙහි

එවං කරණෙ.

විභත්ති එකවචන බහුවචන

ච: ... පුබ්බස්ස | ... පුබ්බේසං—පුබ්බේසානං
පං: ... පුබ්බා—පුබ්බම්හා—පුබ්බස්මා | පුබ්බේහි—පුබ්බේභි
ඡ: ... පුබ්බස්ස | පුබ්බේසං—පුබ්බේසානං
ස: ... පුබ්බේ—පුබ්බම්හි—පුබ්බස්මිං.. | පුබ්බේසු.

ඉත්ථියං:

ප: ... පුබ්බා | ... පුබ්බා—පුබ්බායෝ
ආ: ප: (භෝ) පුබ්බේ | .. (භෝ) පුබ්බා—පුබ්බායෝ
දු: ... පුබ්බං | ... පුබ්බා—පුබ්බායෝ
ත: ... පුබ්බාය | ... පුබ්බාහි—පුබ්බාභි

එවං කරණේ

ච: ... පුබ්බස්සා—පුබ්බාය | පුබ්බාසං—පුබ්බාසානං
පං: . පුබ්බාය | ... පුබ්බාහි—පුබ්බාභි
ඡ: ... පුබ්බස්සා—පුබ්බාය | . පුබ්බාසං—පුබ්බාසානං
ස: ... පුබ්බස්සං—පුබ්බායං | පුබ්බාසු

නපුංසකෙ:

ප: ... පුබ්බං | පුබ්බා—පුබ්බානි
ආ: ප. (භෝ) පුබ්බ—පුබ්බා | (භෝ) පුබ්බා—පුබ්බානි
දු: .. පුබ්බං | . පුබ්බානි

සේසං පුමේව.

එවං පරාපරදක්ඛිණුත්තරාධරසද්දා

වවත්ථාභිධානමේසං පන පඨමාබහුවචනස්ස එකාරාදේසතො නාඤ්ඤා හොති සබ්බනාමිකවිධානං. දිසත්ථානං බහුබ්බීහිසමාසේ ඨිතානං පන සබ්බනාමිකවිධානමේව හොති.

සෙතසද්දාදිකවිලපනං නාම

අකාරන්තසබ්බනාමිකො සද්දො.

තස්ස පුමෙ

විභත්ති එකවචන. බහුවචන.

ප: ... සො | ... සෙ
දු: ... සං | ... සෙ
ත: ... සෙන | ... සෙහි—සෙභි

එවං කරණෙ.

ච: ... සස්ස | ... සෙසං—සෙසානං
පං: ... සම්හා—සස්මා | ... සෙහි—සෙභි
ඡ: ... සස්ස | ... සෙසං—සෙසානං
ස: ... සම්හි—සස්මිං | ... සෙසු

ඉත්ථියං:

ප: ... සා | ... සා—සායො
දු: ... සං | ... සා—සායො
ත .. සාය | ... සාහි—සාභි

එවං කරණෙ.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ච.	යස්සා—යාය	යාසං—යාසානං
ප	යාය	... යාහි—යාභි
ඡ	යස්සා—යාය	... යාසං—යාසානං
ස	යස්සං—යායං	... යාසු.

නපුංසකෙ :

ප	... යං	... යෙ—යානි
දු	... යං	... යෙ—යානි
ත	... යෙන	... යෙහි—යෙභි

සෙසං පුමෙව.

අකාරන්තසබ්බනාමිකො තසද්දො.

තස්ස පුමෙ

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප.	සො	... නෙ—තෙ
දු.	නං—තං	නෙ—තෙ
ත	... නෙන—තෙන	. නෙහි — තෙහි—නෙභි—තෙභි

එවං කරණෙ

ච:	. නස්ස—තස්ස—අස්ස	... නෙසං — නෙසානං — තෙසං—තෙසානං
ප	. නම්හා—තම්හා—නස්මා—තස්මා	. . නෙහි—තෙහි—නෙභි—තෙභි
ඡ	. . නස්ස—තස්ස—අස්ස	... නෙසං—නෙසානං—තෙසං—තෙසානං
ස.	... නම්හි—තම්හි—නස්මිං—තස්මිං	... නෙසු—තෙසු

ඉත්ථියං :

ප	.. සා	. නා—නායො—තා—තායො
දු:	... නං—තං	... නා—නායො—තා—තායො
ත.	... නාය—තාය	... නාහි— තාහි—නාභි—තාභි

එවං කරණෙ

ච	... තිස්සාය—තිස්සා—තස්සා—තාය	... තාසං—තාසානං
ප:	... නාය—තාය	. . නාහි—තාහි—නාභි—තාභි
ඡ.	... තිස්සාය—තිස්සා—තස්සා—තාය	... තාසං—තාසානං
ස.	. . තිස්සං—තස්සං—තායං	... තාසු—තාසු

නපුංසකෙ :

ප:	... නං—තං	. නෙ—නානි—තෙ—තානි
දු:	... නං—තං	... නෙ—නානි—තෙ—තානි
ත	... නෙන—තෙන	

සෙසං පුමෙව.

අකාරන්තසබ්බනාමිකො එතසද්දො

තස්ස පුමෙ :

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප:	... ඒසො	එතෙ
දු:	... එතං	... එතෙ
ත:	... එතෙන	... එතෙහි—එතෙභි
	එවං කරණෙ.	
ච:	... එතස්ස	එතෙසං—එතෙසානං
පං:	... එතම්හා—එතස්මා	එතෙහි—එතෙභි
ඡ:	... එතස්ස	එතෙසං—එතෙසානං
ස:	... එතම්හි—එතස්මිං	එතෙසු.

ඉත්ථියං:

ප:	... එසා	එතා—එතායො
දු:	... එතං	... එතා—එතායො
ත:	.. එතාය	... එතාහි—එතාභි
	එවං කරණෙ.	
ච:	.. එතිස්සාය—එතිස්සා—එතාය	... එතාසං—එතාසානං
පං:	... එතාය	.. එතාහි—එතාභි
ඡ:	... එතිස්සාය—එතිස්සා—එතාය	එතාසං—එතාසානං
ස:	... එතිස්සං—එතස්සං—එතායං	. එතාසු

නපුංසකෙ :

ප:	... එතං	... එතෙ—එතානි
දු:	... එතං	... එතෙ—එතානි
ත:	... එතෙන	... එතෙහි—එතෙභි.

සෙසං පුල්ලිඞ්ගසමං.

අකාරන්තසබ්බනාමිකො ඉමසද්දො.

තස්ස පුමෙ :

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන.
ප:	... අයං	... ඉමෙ
දු:	.. ඉමං	... ඉමෙ
ත:	... අනෙන—ඉමිනා	... එහි—එභි—ඉමෙහි ඉමෙභි
	එවං කරණෙ.	
ච:	... අස්ස—ඉමස්ස	... එසං—එසානං—ඉමෙසං—ඉමෙසානං
පං:	... අස්මා—ඉමම්හා—ඉමස්මා	... එහි—එභි—ඉමෙහි—ඉමෙභි
ඡ:	.. අස්ස—ඉමස්ස	. එසං—එසානං—ඉමෙසං—ඉමෙසානං
ස:	... අස්මිං—ඉමම්හි—ඉමස්මිං	.. එසු—ඉමෙසු

ඉත්ථියං :

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං.
ප:	.. අයං	... ඉමා—ඉමායො
දු:	... ඉමං	... ඉමා—ඉමායො
ත:	... ඉමාය	... ඉමාහි—ඉමාභි

එවං කරණෙ.

ච:	... අස්සාය—අස්සා—ඉමිස්සාය—ඉමිස්සා—ඉමාය	... ඉමාසං—ඉමාසානං
ප:	... ඉමාය	... ඉමාහි—ඉමාභි
ඡ:	... අස්සාය—අස්සා—ඉමිස්සාය—ඉමිස්සා—ඉමාය	... ඉමාසං—ඉමාසානං
ස:	... අස්සං—ඉමිස්සං—ඉමායං—ඉමිස්සා	... ඉමාසු.

නපුංසකෙ :

ප:	... ඉදං—ඉමං	.. ඉමෙ—ඉමානි
දු:	... ඉදං—ඉමං	.. ඉමෙ—ඉමානි
ත:	... අනෙන—ඉමිනා	... එහි—එභි—ඉමෙහි—ඉමෙභි.

සෙසං පුල්ලිඞ්ගසමං.

උකාරන්තසබ්බනාමිකො අමුසද්දො.

තස්ස පුමෙ:

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... අසු—අසුකො—අමුකො—අමු	... අසුකා—අමුකා—අමූ—අමුයො
දු:	... අසුකං—අමුකං—අමුං	.. අසුකෙ—අමුකෙ—අමූ—අමුයො
ත:	... අමුනා	.. අමූහි—අමූභි

එවං කරණෙ.

ච:	... අමුනො—අමුස්ස—අදුස්ස	... අමූසං—අමූසානං
ප:	... අමුනා—අමුම්හා—අමුස්මා	... අමූහි—අමූභි
ඡ:	... අමුනො—අමුස්ස—අදුස්ස	... අමූසං—අමූසානං.
ස:	... අමුම්හි—අමුස්මිං	... අමූසු.

ඉත්ථියං :

ප:	... අසු—අසුකා—අමු—අමුකා	... අමූ—අමුයො
දු:	. අමුං	... අමූ—අමුයො
ත:	... අමුයා	... අමූහි—අමූභි

එවං කරණෙ.

ච:	... අමුස්සා—අමුයා	... අමූසං—අමූසානං
ප:	... අමුයා	... අමූහි—අමූභි
ඡ:	... අමුස්සා—අමුයා	... අමූසං—අමූසානං
ස:	... අමුස්සං—අමුයං	... අමූසු.

නපුංසකෙ

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප	අදුං	අමූ—අමූනි
දු	අදුං	අමූ—අමූනි
ත	අමුනා	අමූහි—අමූභි

සෙසං පුල්ලිඞ්ගසමං

තිලිඞ්ගිකසබ්බනාමිකා කිංසද්ද

කිස්ස සබ්බසෙව සබ්බත්ථ කකාරදෙසො

සබ්බවිභත්තිපච්චයෙසු, තඤ්ච අකාරන්තතායෙව තිට්ඨති

තත්ථ පුමෙ

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප	කො	කෙ
දු	කං	කෙ
ත	කෙන	කෙහි—කෙභි

එවං කරණෙ

ච	කස්ස—කිස්ස	කෙසං—කෙසානං
ප	කම්හා—කස්මා—කිස්මා	කෙහි—කෙභි
ඡ	කස්ස—කිස්ස	කෙසං—කෙසානං
ස	කම්හි—කිම්හි—කස්මිං—කිස්මිං	කෙසු

ඉත්ථියං

ප	කා	කා—කායො
දු	කං	කා—කායො
ත	කාය	කාහි—කාභි

සෙසං සබ්බාසද්දසමං

නපුංසකෙ

ප	කිං—කං	කෙ—කානි
දු	කිං—කං	කෙ—කානි

සෙසං පුල්ලිඞ්ගසමං

අකාරන්තසබ්බනාමිකා එකසද්ද

තත්ථ පුමෙ

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප	එකො	එකෙ
දු	එකං	එකෙ
ත	එකෙන	එකෙහි—එකෙභි

එවං කරණෙ

ච	එකස්ස	එකෙසං—එකෙසානං
ප	එකම්හා—එකස්මා	එකෙහි—එකෙභි
ඡ	එකස්ස	එකෙසං—එකෙසානං
ස	එකම්හි—එකස්මිං	එකෙසු

ඉත්ථියං :

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... එකා	... එකා—එකායො
දු:	... එකං	... එකා—එකායො
ත:	... එකාය	... එකාහි—එකාභි.

එවං කරණෙ.

ච:	.. එකිස්සා—එකස්සා—එකාය	... එකාසං—එකාසානං
ප:	... එකාය	... එකාහි—එකාභි
ඡ:	. එකිස්සා—එකස්සා—එකාය	... එකාසං—එකාසානං
ස:	... එකිස්සං—එකස්සං—එකායං	... එකාසු.

නපුංසකෙ :

ප:	... එකං	... එකෙ—එකානි
දු:	... එකං	.. එකෙ—එකානි
ත:	... එකෙන	... එකෙහි—එකෙභි.

සෙසං පුල්ලිඞ්ගසමං.

අයම්පන "සඞ්ඛ්‍යාතුල්‍යාසහායාඤ්ඤ" ඉමෙස්වත්ථෙසු වත්තති, තෙසු යදා සඞ්ඛ්‍යාතො, තදෙකවචනතො, අඤ්ඤත්‍ර සබ්බවචනතො.

අකාරන්තසබ්බනාමිකො තුම්හසද්දො

විභත්ති.	එකවචනං.	බහුවචනං.
ප:	... ත්වං—තුවං	... තුම්හෙ
දු:	... තං—තවං—ත්වං—තුවං	. තුම්හාකං—තුම්හෙ
ත:	. ත්වයා—තයා	. . තුම්හෙහි—තුම්හෙභි.

එවං කරණෙ.

ච.	... තව—තුය්හං—තුම්හං	... තුම්හාකං—තුම්හෙ
ප:	... ත්වයා—තයා	.. තුම්හෙහි—තුම්හෙභි
ඡ:	... තව—තුය්හං—තුම්හං	.. තුම්හාකං—තුම්හෙ
ස:	... ත්වයි—තයි	... තුම්හෙසු.

තිලිඞ්ගෙසු සමං.

අකාරන්තසබ්බනාමිකො අම්හසද්දො.

විභත්ති.	එකවචනං.	බහුවචනං
ප:	... අහං	... මයං—අම්හෙ
දු:	.. මං—මමං	.. අම්හාකං—අම්හෙ
ත:	... මයා	... අම්හෙහි—අම්හෙභි.

එවං කරණෙ.

ච:	... මම—මය්හං—අම්හං—මමං	... අස්මාකං—අම්හාකං—අම්හෙ
ප:	.. මයා	... අම්හෙහි—අම්හෙභි
ඡ:	... මම—මය්හං—අම්හං—මමං	.. අස්මාකං—අම්හාකං—අම්හෙ
ස:	.. මයි	... අම්හෙසු.

තිලිඞ්ගෙසු සමං.

යදා පන පදතො පරා තුම්හාම්හසද්දා තදා පඨමාදුතියාතතියා චතුත්ථීඡට්ඨීබහුවචනෙසු වොනොආදෙසා නවා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං දුතියාතතියාචතුත්ථීඡට්ඨෙකවචනෙසු තෙමෙආදෙසා ච

අථ සබ්බනාමිකා සඞ්ඛ්‍යාසද්දා වුච්චන්තෙ

තෙසු ඒකසද්දො හෙට්ඨා වුත්තො

උභසද්දො වුච්චතෙ

සො හි සබ්බදා බහුවචනො

වි	බහුවචනං
ප	උභො—උභෙ
දු	උභො—උභෙ
ත	උභොහි—උභොභි—උභෙහි—උභෙභි එවං කරණෙ
ච	උභින්නං
ප	උභොහි—උභොභි—උභෙහි—උභෙභි
ඡ	උභින්නං
ස	උභොසු—උභෙසු

ද්විසද්දො වුච්චතෙ

සො ච සබ්බදා බහුවචනො

වි	බහුවචනං
ප	දුවෙ—ද්වෙ
දු	දුවෙ—ද්වෙ
ත	ද්වීහි—ද්වීභි එවං කරණෙ
ච	ද්වින්නං—දුවින්නං
ප	ද්වීහි—ද්වීභි
ඡ	ද්වින්නං—දුවින්නං
ස	ද්වීසු

තිලිඞ්ගෙසු සමං

එවං අට්ඨාරසන්තා බහුවචනන්තා

තිසද්දො වුච්චතෙ

වි	බහුවචනං
ප	තයො
දු	තයො
ත	තීහි—තීභි එවං කරණෙ
ච	තිණ්ණං—තිණ්ණන්නං
ප	තීහි—තීභි
ඡ	තිණ්ණං—තිණ්ණන්නං
ස	තීසු

පුල්ලිඞ්ගං

වි	බහුවචනං
ප	තිස්සො
දු	තිස්සො
ත	තීහි—තීභි එවං කරණෙ
ච	තිස්සන්නං
ප	තීහි—තීභි
ඡ,	තිස්සන්නං
ස	තීසු

ඉත්ථිලිඞ්ගං

වි	බහුවචනං
ප	තීණි
දු	තීණි
ත	තීහි—තීභි

සෙසං පුමෙව

නපුංසකලිඞ්ගං

චතුසද්දෙ වුච්චතෙ.

වි බහුවචනං
ප. ... චත්තාරො—චතුරො
දු. ... චත්තාරො—චතුරො
ත: ... චතූහි—චතුබ්හි
එවං කරණෙ.
ච: .. චතුන්නං
ප: ... චතූහි—චතුබ්හි
ඡ: ... චතුන්නං
ස: චතූසු.
පුල්ලිඞ්ගං.

වි බහුවචනං.
ප. ... චතස්සො
දු: චතස්සො
ත: ... චතූහි—චතුබ්හි
එවං කරණෙ.
ච: ... චතස්සන්නං
ප: .. චතූහි—චතුබ්හි
ඡ: චතස්සන්නං
ස. චතූසු.
ඉත්ථිලිඞ්ගං.

වි. බහුවචනං.
ප: ... චත්තාරි
දු: ... චත්තාරි
ත: ... චතූහි—චතුබ්හි
සෙසං පුමෙව.
නපුංසකලිඞ්ගං.

පඤ්චසද්දෙ වුච්චතෙ.

විභත්ති බහුවචනං.
ප: ... පඤ්ච
දු: පඤ්ච
ත: . පඤ්චහි—පඤ්චබ්හි
එවං කරණෙ.
ච: ... පඤ්චන්නං.
ප: .. පඤ්චහි—පඤ්චබ්හි
ඡ: ... පඤ්චන්නං
ස: ... පඤ්චසු.

එවං ඡ සත්ත අට්ඨ නව දස එකාදස-එකාරස බාරස-ද්වාදස තෙරස-තෙළස චුද්දස-චොද්දස-චතුද්දස පඤ්චදස-පණ්ණරස සොළස-සොරස සත්තරස-සත්තදස අට්ඨාරස-අට්ඨාදස ඉච්චෙතෙ බහුවචනන්තා හොන්ති තිලිඞ්ගෙසු සරූපා ච.

එකූනවීසතිසද්දෙ වුච්චතෙ.

සො හි සබ්බදා ඉත්ථිලිඞ්ගෙකවචනන්තො.

වි එකවචනං
19 ප: ... එකූනවීසති
ආ: ප: (හෙ) එකූනවීසති
දු: ... එකූනවීසතිං
ත: ... එකූනවීසතියා
ක: ... එකූනවීසතියා
ච. ... එකූනවීසතියා
ප. ... එකූනවීසතියා
ඡ: ... එකූනවීසතියා
ස: ... එකූනවීසතියං

එවං වීසතාදයො අනවුතියා ඉත්ථිලිඞ්ගෙකවචනන්තා.

20 වීසති
21 එකවීසති
22 ද්වෙවීසති
ද්වාවීසති
බාවීසති
23 තෙවීසති
24 චතුවීසති
25 පඤ්චවීසති
පණ්ණුවීසති
පණ්ණවීසති
26 ඡබ්බීසති
27 සත්තවීසති
28 අට්ඨවීසති
· වීසමාදෙසෙ "වීසා එකවීසා" ඉච්චාදි,

රත්තිසද්දසමා.

29 එකූනතිංසති
30 තිංසති
31 එකතිංසති
32 ද්වත්තිංසති—බත්තිංසති
33 තෙත්තිංසති
34 චතුත්තිංසති
35 පඤ්චතිංසති
36 ඡත්තිංසති
37 සත්තතිංසති
38 අට්ඨතිංසති
තිංසමාදෙසෙ "තිංසා එකතිංසා" ඉච්චාදි රත්තිසද්දසමා,
39 එකූනචත්තාලීසති — එකූනචත්තාලීසා
40 චත්තාලීසති—චත්තාලීසා—තාලීසති—තාලීසා
41 එකචත්තාලීසති—එකචත්තාලීසා
42 ද්වාචත්තාලීසති — ද්වාචත්තාලීසා—ද්විචත්තාලීසති — ද්විචත්තාලීසා
43 තේචත්තාලීසති—තෙචත්තාලීසා—තිචත්තාලීසති—තිචත්තාලීසා
44 චතුචත්තාලීසති—චතුචත්තාලීසා — චොත්තාලීසති — චොත්තාලීසා—චුත්තාලීසති—චුත්තාලීසා
45 පඤ්චචත්තාලීසති—පඤ්චචත්තාලීසා
46 ඡචත්තාලීසති—ඡචත්තාලීසා
47 සත්තචත්තාලීසති — සත්තචත්තාලීසා
48 අට්ඨචත්තාලීසති — අට්ඨචත්තාලීසා
ලකාරාදෙසාභාවෙ 'චත්තාරීසති—චත්තාරීසා' ඉච්චාදි,
49 එකූනපඤ්ඤාසා
50 පඤ්ඤාසා
51 එකපඤ්ඤාසා
52 ද්වෙපඤ්ඤාසා — ද්විපඤ්ඤාසා
53 තෙපඤ්ඤාසා— තිපඤ්ඤාසා
54 චතුපඤ්ඤාසා
55 පඤ්චපඤ්ඤාසා
56 ඡපඤ්ඤාසා
57 සත්තපඤ්ඤාසා
58 අට්ඨපඤ්ඤාසා

පණ්ණාසාදෙසෙ "පණ්ණාසා එකපණ්ණාසා" ඉච්චාදි කඤ්ඤාසමා.

59 එකූනසට්ඨි
(ලො) එකූනසට්ඨි ඉච්චාදි මතිසද්දසමා
60 සට්ඨි
61 එකසට්ඨි
62 ද්වාසට්ඨි—ද්වෙසට්ඨි—ද්විසට්ඨි
63 තෙසට්ඨි—තිසට්ඨි
64 චතුසට්ඨි
65 පඤ්චසට්ඨි
66 ඡසට්ඨි
67 සත්තසට්ඨි
68 අට්ඨසට්ඨි
69 එකූනසත්තති
70 සත්තති
71 එකසත්තති
72 ද්වාසත්තති—ද්විසත්තති

73 තෙසත්තති—තිසත්තති
74 චතුසත්තති
75 පඤ්චසත්තති
76 ඡසත්තති
77 සත්තසත්තති
78 අට්ඨසත්තති
යොවචනස්ස රිකාරාදෙසෙ 'සත්තරි ද්විසත්තරි' ඉච්චාදි
79 එකූනාසීති
80 අසීති
81 එකාසීති
82 ද්වෙඅසීති—ද්වාසීති
83 තෙඅසීති
84 චතුරාසීති
85 පඤ්චාසීති
86 ඡාසීති
87 සත්තාසීති
88 අට්ඨාසීති
89 එකූනනවුති
90 නවුති
91 එකනවුති
92 ද්වානවුති—ද්වෙනවුති—ද්විනවුති
93 තෙනවුති—තිනවුති.
94 චතුනවුති
95 පඤ්චනවුති
96 ඡනවුති
97 සත්තනවුති
98 අට්ඨනවුති
99 එකූනසතං

එකූනසතසද්දො නපුංසකමෙකවචනො.

වි එකවචනං
ප: .. එකූනසතං
ආ: ප: (හෙ) එකූනසතං
දු: .. එකූනසතං
ත: ... එකූනසතෙන, එවං කරණෙ.
ච: .. එකූනසතස්ස
ප: ... එකූනසතා—එකූනසතම්හා—එකූනසතස්මා
ඡ: .. එකූනසතස්ස
ස: එකූනසතෙ—එකූනසතම්හි—එකූනසතස්මිං.
එවං සතං සහස්සං.

යථා එකූනසතසද්දො, එවං සතතොප්පභුති යාව සතසහස්සං නපුංසකමෙකවචනන්තං. කොටිපකොටිකොටිප්පකොටිඅක්ඛොභිණීයො ඉත්ථිලිඞ්ගෙකවචනන්තා.

එතෙසං වග්ගභෙදෙ බහුවචනම්පි භවති, යථා—ද්වෙ වීසතියො., එවං තිංසතාදීසු, 'ද්වෙ සතානි බහූනි සතානි' ඉච්චාදි.

දසස්ස දසකං = දසදසකං—සතං නාම.

එවං සතස්ස ද්විකාදීහි සමාසෙ කතෙ පුබ්බුත්තරපදානං විපරියාසෙ ච කකාරලොපෙ ච කතෙ ද්විසතං හොති, එවං තිසතං ඉච්චාදි.

සතස්ස දසකං = සහස්සං, සහස්සස්ස දසකං = දසසහස්සං-නහුතං., නහුතස්ස දසකං = දසනහුතං-ලක්ඛං-සතසහස්සන්තිපි වුච්චති. ඉතො පරං සතලක්ඛෙන ගුණිතබ්බං.

ලක්ඛසතං කොටි, කොටිලක්ඛසතං පකොටි, පකොටිලක්ඛසතං කොටිප්පකොටි.

එවං නහුතං නින්නහුතං අක්ඛොභිණී බින්දු අබ්බුදං නිරබ්බුදං අහහං අබබං අටටං සොගන්ධිකං උප්පලං කුමුදං පුණ්ඩරීකං පදුමං කථානං මහාකථානං අසඞ්ඛෙය්‍යන්ති යථාක්කමං සතලක්ඛගුණං වෙදිතබ්බං.

ඉති සද්දරූපානි

CONJUGATION FO KACCAYANA

අථ ධාතුරූපානි

අථ ආඛ්‍යාතවිභත්තියො—වත්තමානා පඤ්චමී සත්තමී පරොක්ඛා හීයත්තනී අජ්ජතනී භවිස්සන්ති කාලාතිපත්ති, තං යථා,

"වත්තමානා ති අන්ති සි ථ මි ම තෙ අන්තෙ සෙ ව්හෙ එ ම්හෙ,
"පඤ්චමී තු අන්තු හි ථ මි ම තං අන්තං ස්සු ව්හො එ ආමසෙ,

"සත්තමී එය්‍ය එය්‍යුං එය්‍යාසි එය්‍යාථ එය්‍යාමි එය්‍යාම එථ එරං එථො එය්‍යාව්හො එය්‍යං එය්‍යාම්හෙ,

"පරොක්ඛා අ උ එ ත්ථ අ ම්හ ත්ථ රෙ ත්ථො ව්හො ඉ ම්හෙ
"හීයත්තනී ආ ඌ ඔ ත්ථ අ ම්හා ත්ථ ත්ථුං සෙ ව්හං ඉං ම්හසෙ,
"අජ්ජතනී ඊ උං ඔ ත්ථ ඉං ම්හා ආ ඌ සෙ ව්හං අ ම්හෙ,

"භවිස්සන්ති ස්සති ස්සන්ති ස්සසි ස්සථ ස්සාමි ස්සාම ස්සතෙ ස්සන්තෙ ස්සසෙ ස්සව්හෙ ස්සං ස්සාම්හෙ,

"කාලාතිපත්ති ස්සා ස්සංසු ස්සෙ ස්සථ ස්සං ස්සම්හා ස්සථ ස්සිංසු ස්සසෙ ස්සව්හෙ ස්සං ස්සාම්හසෙ 'ති

තා එතා ආඛ්‍යාතවිභත්තියො—
"වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ,
"ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී,
"අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු සත්තමී,
"අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛාතීතෙ,
"හීයොප්පභුති පච්චක්ඛෙ හීයත්තනී,
"සමීපෙජ්ජතනී,
"අනාගතෙ භවිස්සන්ති,

"ක්‍රියාතිපන්නෙතීතෙ කාලාතිපත්ති" ඉච්චෙතෙසු වත්තමානා පච්චුප්පන්නාතීතානාගතකාලෙසු භවන්ති එතා විභත්තියො ච
තයො පුරිසා පඨමමජ්ඣිමුත්තමානි, තෙසු

"නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" පුරිසො හොති, යථා

"තුම්හෙ මජ්ඣිමො" පුරිසො හොති "අම්හෙ උත්තමො" ච
ජනාවුත්ත ආඛ්‍යාතවිභත්තිපච්චයා තිආදින්නාදයො
තා සබ්බා "ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො" භවන්ති
ද්විපදං පරස්සපදමත්තනොපදං ච,

තෙසු "සත්තාරි පරස්සපදං" හොති, "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි" හොන්ති, "කත්තරි ච"
තිණි පනෙතානි සාධනානි කත්තා කම්මං භාවොති

අකම්මකො භූවාදිගණිකො භූ සත්තායං

වත්තමානායං

කත්තරි පරස්සපදෙ

	එකවචනං		බහුවචනං	
පු [a]	කත්තා	ක්‍රියා	කත්තා	ක්‍රියා
ප [b]	සො	භවති	තෙ	භවන්ති
ම [c]	ත්වං	භවසි	තුම්හෙ	භවථ
උ [d]	අහං	භවාමි	මයං	භවාම

කත්තරි අත්තනොපදෙ

ප	සො	භවතෙ	තෙ	භවන්තෙ
ම	ත්වං	භවසෙ	තුම්හෙ	භවව්හෙ
උ	අහං	භවෙ	මයං	භවාමහෙ

සච උපසග්ගවසා සකම්මකො, යථා

කම්මනි අත්තනොපදෙ

	එකවචනං			බහුවචනං		
පු	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා
ප	තෙන [e]	සො	අනුභූයතෙ	තෙන	තෙ	අනුභූයන්තෙ
ම	,,	ත්වං	අනුභූයසෙ	,,	තුම්හෙ	අනුභූයව්හෙ
උ	,,	අහං	අනුභූයෙ	,,	මයං	අනුභූයාමහෙ

කම්මනි පරස්සපදෙ

ප	තෙන	සො	අනුභූයති	තෙන	තෙ	අනුභූයන්ති
ම	,,	ත්වං	අනුභූයසි	,,	තුම්හෙ	අනුභූයථ
උ	,,	අහං	අනුභූයාමි	,,	මයං	අනුභූයාම.

භාවෙ —

භූයති, භූයතෙ

පඤ්චමියං

කත්තරි පරස්සපදෙ

	එකවචනං		බහුවචනං	
පු	කත්තා	ක්‍රියා	කත්තා	ක්‍රියා
ප	සො	භවතු	තෙ	භවන්තු
ම	ත්වං	භව-භවාහි	තුම්හෙ	භවථ
උ	අහං	භවාමි	මයං	භවාම

---

a පුරිසො b පඨමපුරිසො c මජ්ඣිමපුරිසො
d උත්තමපුරිසො e තෙන [illegible]

කත්තරි අත්තනොපදය

	ඒකවචන		බහුවචන	
පු	කත්තා	ක්‍රියා	කත්තා	ක්‍රියා
ප	සො	භවතං	තෙ	භවන්තං
ම	ත්වං	භවස්සු	තුම්හෙ	භවව්හො
උ	අහං	භවෙ	මයං	භවාමසෙ

කම්මනි අත්තනොපදය

	ඒකවචන			බහුවචන		
පු	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා
ප	තෙන	සො	අනුභූයතං	තෙන	තෙ	අනුභූයන්තං
ම	,,	ත්වං	අනුභූයස්සු	,	තුම්හෙ	අනුභූයව්හො
උ	,,	අහං	අනුභූයෙ		මයං	අනුභූයාමසෙ

කම්මනි පරස්සපදය

ප	තෙන	සො	අනුභූයතු	තෙන	තෙ	අනුභූයන්තු
ම	,	ත්වං	අනුභූය—අනුභූයාහි		තුම්හෙ	අනුභූයථ
උ	,,	අහං	අනුභූයාමි	,,	මයං	අනුභූයාම

භාවෙ —

භූයතු භූයත

—

සත්තමිය.

කත්තරි පරස්සපදය

	ඒකවචන		බහුවචන	
පු	කත්තා	ක්‍රියා	කත්තා	ක්‍රියා
ප	සො	භවෙ—භවෙය්‍ය	තෙ	භවෙය්‍යුං
ම	ත්වං	භවෙය්‍යාසි	තුම්හෙ	භවෙය්‍යාථ
උ	අහං	භවෙය්‍යාමි	මයං	භවෙය්‍යාම

කත්තරි අත්තනොපදය

ප	සො	භවෙථ	තෙ	භවෙරං
ම	ත්වං	භවෙථො	තුම්හෙ	භවෙය්‍යව්හො
උ	අහං	භවෙය්‍යං	මයං	භවෙය්‍යාම්හෙ

කම්මනි අත්තනොපදය

	ඒකවචන			බහුවචන		
පු	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා
ප	තෙන	සො	අනුභූයෙථ	තෙන	තෙ	අනුභූයෙරං
ම	,,	ත්වං	අනුභූයෙථො	,,	තුම්හෙ	අනුභූයෙය්‍යව්හො
උ	,,	අහං	අනුභූයෙය්‍යං	,,	මයං	අනුභූයෙය්‍යාම්හෙ

කම්මනි පරස්සපදං

	ඒකවචන			බහුවචන		
පු	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා	කත්තා	කම්මං	ක්‍රියා
ප	තෙන	සො	අනුභූයෙ, අනුභූයෙථ	තෙන	තෙ	අනුභූයෙරුං
ම	,,	ත්වං	අනුභූයෙය්‍යාසි	,,	තුම්හෙ	අනුභූයෙය්‍යාථ
උ	,,	අහං	අනුභූයෙය්‍යාමි	,,	මයං	අනුභූයෙය්‍යාම

සාධනි —

භූඑය—භූයෙය්‍ය, භූයෙථ

පරොක්ඛායං

කත්තරි පරස්සපදං

	ඒකවචන		බහුවචන	
පු	කත්තා	ක්‍රියා	කත්තා	ක්‍රියා
ප	සො	බභූව	තෙ	බභූවු
ම	ත්වං	බභූවෙ	තුම්හෙ	බභූවිත්ථ
උ	අහං	බභූව	මයං	බභූවිම්හ

කත්තරි අත්තනොපදං

ප	සො	බභූවිත්ථ	තෙ	බභූවිරෙ
ම	ත්වං	බභූවිත්සො	තුම්හෙ	බභූවිව්හො
උ	අහං	බභූවි	මයං	බභූවිම්හෙ

කම්මනි අත්තනොපදං

	ඒකවචන			බහුවචන		
පු	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා
ප	තෙන	සො	අනුබභූවීත්ථ— අනුබභූවිත්ථ	තෙන	තෙ	අනුබභූවිරෙ
ම	,,	ත්වං	අනුබභූවීත්සො— අනුබභූවිත්සො	,,	තුම්හෙ	අනුබභූවීව්හො— අනුබභූවිව්හො
උ	,,	අහං	අනුබභූවී	,,	මයං	අනුබභූවීම්හෙ— අනුබභූවිම්හෙ

කම්මනි පරස්සපදං

ප	තෙන	සො	අනුබභූව	තෙන	තෙ	අනුබභූවු
ම	,,	ත්වං	අනුබභූවෙ	,,	තුම්හෙ	අනුබභූවීත්ථ— අනුබභූවිත්ථ
උ	,,	අහං	අනුබභූව	,,	මයං	අනුබභූවීම්හ— අනුබභූවිම්හ

සාධනි —

භූඅ—බිභූ, ඊත් බභූවීත්ථ—බභූවිත්ථ

හියත්තනිය

කත්තරි පරස්සපදං

	ඒකවචනං		බහුවචනං	
පු	කත්තා	ක්‍රියා	කත්තා	ක්‍රියා
ප	සො	අභවා	තෙ	අභවූ
ම	ත්වං	අභවො	තුම්හෙ	අභවත්ථ
උ	අහං	අභවං—අභව	මයං	අභවම්හා

කත්තරි අත්තනොපදං

ප	සො	අභවත්ථ	තෙ	අභවත්ථුං
ම	ත්වං	අභවසෙ	තුම්හෙ	අභවව්හං
උ	අහං	අභවිං	මයං	අභවාමහසෙ

කම්මනි අත්තනොපදං

පු		කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා
ප	එක	තෙන	සො	අන්වභූයත්ථ—අනුභූයත්ථ
	බහු	,	තෙ	අන්වභූයත්ථුං—අනුභූයත්ථුං
ම	එක		ත්වං	අන්වභූයසෙ—අනුභූයසෙ
	බහු	,	තුම්හෙ	අන්වභූයව්හ—අනුභූයව්හං
උ	එක		අහං	අන්වභූයි—අනුභූයිං
	බහු		මයං	අන්වභූයාමහසෙ—අනුභූය මහසෙ

කම්මනි පරස්සපදං

ප	එක	,,	සො	අන්වභූයා—අනුභූය
	බහු		තෙ	අන්වභූයූ—අනුභූයූ
ම	එක	,	ත්වං	අන්වභූයො—අනුභූයො
	බහු	,,	තුම්හෙ	අන්වභූයත්ථ—අනුභූයත්ථ
උ	එක	,	අහං	අන්වභූයං—අනුභූයං
	බහු	,	මයං	අන්වභූයම්හා—අනුභූයම්හා

භාවෙ —

අභූයා—භූයා, අභූයත්ථ—භූයත්ථ

අජ්ජතනියං

කත්තරි පරස්සපදං

	ඒකවචනං		බහුවචනං	
පු	කත්තා	ක්‍රියා	කත්තා	ක්‍රියා
ප	සො	අභවි—භවි—අභාවි—භාවි	තෙ	අභවුං—භවුං—අභවිංසු—භවිංසු
ම	ත්වං	අභවො—භවො—අභවි—භවි	තුම්හෙ	අභවිත්ථ—භවිත්ථ
උ	අහං	අභවිං—භවිං	මයං	අභවිම්හ—භවිම්හ—අභවිම්හා—භවිම්හා

කත්තරි අත්තනොපදං

	එකවචන		බහුවචන	
පු	කත්තා	ක්‍රියා	කත්තා	ක්‍රියා
ප	සො	අභවි—භවි—අභවා—භවා	තෙ	අභවූ—භවූ
ම	ත්වං	අභවිසෙ	තුම්හෙ	අභවිත්ථ
උ	අහං	අභවං—අභව	මයං	අභවිම්හෙ

කම්මනි අත්තනොපදං

පු		කත්තා	කම්මං	ක්‍රියා
ප	එක	තෙන	සො	අනුභවිත්ථ—අන්වභූයිත්ථ—අනුභූයිත්ථ
	බහු	,,	තෙ	අන්වභූයු—අනුභූයු
ම	එක	,,	ත්වං	අන්වභූයිසෙ—අනුභූයිසෙ—අන්වභවිසෙ—අනුභවිංස
	බහු	,,	තුම්හෙ	අන්වභූයිව්හං—අනුභූයිව්හං—අන්වභවිව්හං—අනුභවිව්හං
උ	එක	,,	අහං	අන්වභූයං—අනුභූයං—අන්වභවං—අනුභවං—අන්වභව—අනුභව
	බහු		මයං	අන්වභූයිම්හෙ—අනුභූයිම්හෙ—අන්වභවිම්හෙ—අනුභවිම්හෙ

කම්මනි අත්තනොපදං

ප	එක	තෙන	සො	අන්වභූයි—අනුභූයි
	බහු	,,	තෙ	අන්වභූයිංසු—අනුභූයිංසු—අන්වභූයුං—අනුභූයුං
ම	එක	,,	ත්වං	අන්වභූයි—අනුභූයි
	බහු	,,	තුම්හෙ	අන්වභූයිත්ථ—අනුභූයිත්ථ
උ	එක	,,	අහං	අන්වභූයිං—අනුභූයිං
	බහු	,,	මයං	අන්වභූයිම්හා—අනුභූයිම්හා

භාවෙ —

අභූයි—භූයි, අභවිත්ථ—අභූයිත්ථ—අභවා—භූයා

කත්තරි අත්තනෝපදං

	ඒකවචන.		බහුවචන.	
පු	නා	ක්‍රි	නා	ක්‍රි
ප:	සෝ	භවිස්සතෙ	තෙ	භවිස්සන්තෙ
ම:	ත්වං	භවිස්සසෙ	තුම්හෙ	භවිස්සව්හෙ
උ:	අහං	භවිස්සං	මයං	භවිස්සාම්හෙ

කම්මනි අත්තනෝපදං

	ඒකවචන.			බහුවචන.		
පු	කත්	නා	ක්‍රි	ක	නා	ක්‍රි
ප:	තෙන:	සෝ	අනුභවිස්සතෙ	තෙන·	තෙ	අනුභවිස්සන්තෙ
ම:	,,	ත්වං	අනුභවිස්සසෙ	,,	තුම්හෙ	අනුභවිස්සව්හෙ
උ:	,,	අහං	අනුභවිස්සං	,,	මයං	අනුභවිස්සාම්හෙ,

කම්මනි පරස්සපදං

ප:	තෙන.	සෝ	අනුභවිස්සති	තෙන.	තෙ	අනුභවිස්සන්ති
ම:	,,	ත්වං	අනුභවිස්සසි	,,	තුම්හෙ	අනුභවිස්සථ
උ:	,,	අහං	අනුභවිස්සාමි	,,	මයං	අනුභවිස්සාම

යප්පච්චයලෝපාභාවෙ "අනුභූයිස්සතෙ අනුභූයිස්සන්තෙ" ඉච්චාදි

භාවෙ —

භූයිස්සති—භවිස්සති, භූයිස්සතෙ භවිස්සතෙ

කාලාතිපත්ති.

කත්තරි පරස්සපදං:

පු		නාම	ක්‍රියා
ප:	ඒක:	සෝ	අභවිස්ස—භවිස්ස—අභවිස්සා—භවිස්සා
	බහු:	තෙ	අභවිස්සංසු—භවිස්සංසු
ම:	ඒක·	ත්වං	අභවිස්සෙ—භවිස්සෙ
	බහු·	තුම්හෙ	අභවිස්සථ
උ:	ඒක:	අහං	අභවිස්සං—භවිස්සං
	බහු·	මයං	අභවිස්සාම්හා—භවිස්සාම්හා—අභවිස්සාමහා—භවිස්සාම්හා

කත්තරි අත්තනෝපදං

	ඒකවචන		බහුවචන	
පු	නා	ක්‍රි	නා	ක්‍රි
ප:	සෝ	අභවිස්සථ	තෙ	අභවිස්සිංසු
ම:	ත්වං	අභවිස්සසෙ	තුම්හෙ	අභවිස්සව්හෙ
උ:	අහං	අභවිස්සං	මයං	අභවිස්සාමහසෙ

කම්මනි අත්තනොපදෙ

යප්පච්චයලොපෙ

පු		කත්තා	කම්මං	ක්‍රියා
ප	එක	තෙන	සො	අනුභවිස්සථ
	බහු	,,	තෙ	අනුභවිස්සිංසු
ම	එක	,,	ත්වං	අනුභවිස්සසෙ
	බහු	,,	තුම්හෙ	අනුභවිස්සව්හෙ
උ	එක	,	අහං	අනුභවිස්සං
	බහු	,,	මයං	අනුභවිස්සාම්හසෙ

කම්මනි පරස්සපදෙ

ප	එක	තෙන	සො	අනුභවිස්සා—අනුභවිස්සා—අනුභවිස්ස—අනුභවිස්ස
	බහු	,,	තෙ	අනුභවිස්සංසු—අනුභවිස්සංසු
ම	එක	,,	ත්වං	අනුභවිස්සෙස—අනුභවිස්සෙස
	බහු	,,	තුම්හෙ	අනුභවිස්සථ
උ	එක	,,	අහං	අනුභවිස්සං
	බහු		මයං	අනුභවිස්සම්හා—අනුභවිස්සම්හා

යප්පච්චයලොපාභාවෙ " අනුභූයිස්සථ, අනුභූයිස්සිංසු " ඉච්චාදි

භාවෙ —අභවිස්සා—අභූයිස්සා, අභවිස්සථ—අභූයිස්සථ

හෙත්වත්ථෙ ණෙණයපච්චයෙසු

වත්තමානායං කත්තරි—

"භාවෙති—භාවයති භාවෙන්ති—භාවයන්ති, භාවෙසි—භාවයසි—භාවෙථ—භාවයථ භාවෙමි—භාවයාමි, භාවෙම—භාවයාම, භාවෙතෙ—භාවයතෙ, භාවෙන්තෙ—භාවයන්තෙ, භාවෙසෙ—භාවයසෙ, භාවෙව්හෙ—භාවයව්හෙ, භාවෙ—භාවයෙ, භාවෙම්හෙ—භාවයාම්හෙ "

කම්මනි—" භාවියතෙ, භාවියන්තෙ, භාවියසෙ, භාවියව්හෙ, භාවියෙ, භාවියාම්හෙ , භාවියති, භාවියන්ති, භාවියසි, භාවියථ, භාවියාමි, භාවියාම "

පඤ්චමියං කත්තරි—

" භාවෙතු—භාවයතු, භාවෙන්තු—භාවයන්තු, භාවෙහි—භාවය—භාවයාහ, භාවෙථ—භාවයථ, භාවෙමි—භාවයාමි, භාවෙම—භාවයාම , භාවෙතං—භාවයතං' ඉච්චාදි

කම්මනි—" භාවියතං—භාවියන්තං භාවියතු, භාවියන්තු " එවං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං

සත්තමියං කත්තරි—

"භාවෙ—භාවයෙ—භාවෙය්‍ය—භාවයෙය්‍ය, භාවෙය්‍යුං—භාවයෙය්‍යුං, භාවෙය්‍යාසි—භාවයෙය්‍යාසි, භාවෙය්‍යාථ—භාවයෙය්‍යාථ, භාවෙය්‍යාමි—භාවයෙය්‍යාමි, භාවෙය්‍යාම—භාවයෙය්‍යාම, භාවෙථ—භාවයෙථ" ඉච්චාදි.

කම්මනි—"භාවීයෙථ, භාවීයෙරං: භාවීයෙය්‍ය, භාවීයෙය්‍යුං:" යෙසං සුගමං. පරෙසබ්බා සීඝත්තානීසු රූපානාපාකටානි, තානි සත්ථන්තති සල්ලක්ඛිතබ්බානි.

අජ්ජතනියං කත්තරි—

"අභාවෙසි—භාවෙසි—අභාවයි—භාවයි, අභාවෙසුං—භාවෙසුං—අභාවයිංසු—භාවයිංසු—අභාවයුං—භාවයුං, අභාවෙසි—අභාවයසි, අභාවිත්ථ—භාවිත්ථ—අභාවයිත්ථ—භාවයිත්ථ, අභාවෙසිං—භාවෙසිං—අභාවයිං—භාවයිං, අභාවයිම්හ—භාවයිම්හ, අභාවිත්ථ—භාවිත්ථ—අභාවයිත්ථ—භාවයිත්ථ" ඉච්චාදි.

කම්මනි—"අභාවීයිත්ථ, අභාවීයිත්ථුං: අභාවීයි, අභාවීයිංසු:" සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

භවිස්සන්තියං කත්තරි—

"භාවෙස්සති—භාවයිස්සති, භාවෙස්සන්ති—භාවයිස්සන්ති, භාවෙස්සසි—භාවයිස්සසි, භාවෙස්සථ—භාවයිස්සථ, භාවෙස්සාමි—භාවයිස්සාමි, භාවෙස්සාම—භාවයිස්සාම., භාවෙස්සතෙ—භාවයිස්සතෙ" ඉච්චාදි.

කම්මනි—"භාවීයිස්සතෙ, භාවීයිස්සන්තෙ: භාවීයිස්සති" ඉච්චාදි.

කාලාතිපත්තියං කත්තරි—

"අභාවිස්ස—අභාවයිස්ස, අභාවිස්සංසු—අභාවයිස්සංසු: අභාවිස්සථ—අභාවයිස්සථ" ඉච්චාදි. සබ්බත්ථ අකාරාගමාභාවෙ 'භාවිස්ස—භාවයිස්ස" ඉච්චාදි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කම්මනි—"අභාවීයිස්සථ—භාවීයිස්සථ, අභාවීයිස්සිංසු—භාවීයිස්සිංසු: අභාවීයිස්සා—භාවීයිස්සා" ඉච්චාදි.

ණාපෙණාපයපච්චයෙසු ච සත්ථන්තති විඤ්ඤෙය්‍යං.

භූවාදිගණිකො සකම්මකො පච ධාතු.
වත්තමානායං
කත්තරි පරස්සපදං:

	එකවචන.			බහුවචන.	
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප:	සො	ඔදනං	පචති	තෙ	ඔදනං	පචන්ති
ම:	ත්වං	,,	පචසි	තුම්හෙ	,,	පචථ
උ:	අහං	,,	පචාමි	මයං	,,	පචාම.

කත්තරි අත්තනොපදං

	එකවචනං			බහුවචනං.	
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප.	සො	ඔදනං	පචතෙ	තෙ	ඔදනං	පචන්තෙ
ම:	ත්වං	,,	පචසෙ	තුම්හෙ	,,	පචව්හෙ
උ:	අහං	,,	පචෙ	මයං	,,	පචාම්හෙ.

කම්මනි අත්තනොපදං:

ප:	තෙන	ඔදනො	පච්චතෙ	තෙන:	ඔදනා	පච්චන්තෙ—පච්චරෙ
ම.	,,	ත්වං	පච්චසෙ	,,	තුම්හෙ	පච්චව්හෙ
උ:	,,	අහං	පච්චෙ	,,	මයං	පච්චාම්හෙ.

කම්මනි පරස්සපදං.

ප.	තෙන	ඔදනො	පච්චති	තෙන:	ඔදනා	පච්චන්ති
ම:	,,	ත්වං	පච්චසි	,,	තුම්හෙ	පච්චථ
උ:	,,	අහං	පච්චාමි	,,	මයං	පච්චාම.

කත්ථචි කම්මනි යප්පච්චයෙ පරෙ ඊකාරාගමො හොති "පචීයතෙ, පචීයන්තෙ" ච්චාදි.

සත්තමියං:

කත්තරි පරස්සපදං :

	ඒකවචනං			බහුවචනං		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප:	සො	ඔදනං	පචෙ—පචෙය්‍ය	තෙ	ඔදනං	පචෙය්‍යුං
ම:	ත්වං	,,	පචෙය්‍යාසි	තුම්හෙ	,,	පචෙය්‍යාථ
උ:	අහං	,,	පචෙය්‍යාමි	මයං	,,	පචෙය්‍යාම.

කත්තරි අත්තනොපදං :

ප:	සො	ඔදනං	පචෙථ	තෙ	ඔදනං	පචෙරං
ම:	ත්වං	,,	පචෙථො	තුම්හෙ	,,	පචෙය්‍යාව්හො
උ:	අහං	,,	පචෙය්‍යං	මයං	,,	පචෙය්‍යාමෙහෙ.

කම්මනි අත්තනොපදං

ප:	තෙන ඔදනො	පච්චෙථ	තෙහි	ඔදනා	පච්චෙරං
ම:	,, ත්වං	පච්චෙථො	,,	තුම්හෙ	පච්චෙය්‍යාව්හො
උ:	,, අහං	පච්චෙය්‍යං	,,	මයං	පච්චෙය්‍යාමෙහෙ.

කම්මනි පරස්සපදං

	ඒකවචනං		බහුවචනං		
ප:	තෙන ඔදනො	පච්චෙ—පච්චෙය්‍ය	තෙහි	ඔදනා	පච්චෙය්‍යුං
ම:	,, ත්වං	පච්චෙය්‍යාසි	,,	තුම්හෙ	පච්චෙය්‍යාථ
උ:	,, අහං	පච්චෙය්‍යාමි	,,	මයං	පච්චෙය්‍යාම

එතෙසු යපච්චයස්සාදෙසං ඊකාරාගමෙ සති "පචීයෙථ, පචීයෙරං" ඉච්චාදි.

පරොක්ඛායං·

කත්තරි පරස්සපදං·

	ඒකවචනං.			බහුවචන		
පු	ක·	ක·	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප:	සො	ඔදනං	පපච	තෙ	ඔදනං	පපචු
ම:	ත්වං	,,	පපචෙ	තුම්හෙ	,,	පපචිත්ථ
උ:	අහං	,,	පපච	මයං	,,	පපචිම්හ

කත්තරි අත්තනොපදං

ප:	සො	ඔදනං	පපචිත්ථ—පපචත්ථ	තෙ	ඔදනං	පපචිරෙ
ම:	ත්වං	,,	පපචිත්ථො	තුම්හෙ	,,	පපචිව්හො,
උ:	අහං	,,	පපචි	මයං	,,	පපචිම්හෙ.

කම්මනි අත්තනොපදං·

පු		ක	ක	ක්‍රි
ප:	එක:	තෙන.	ඔදනො	පපච්චිත්ථ—පපච්චත්ථ
	බහු:	,,	ඔදනා	පපච්චිරෙ

පු	ව	කා:	ක්‍රි
ම:	එක:	තෙන:	ත්වං	පපච්චිත්ථො—පපචිත්ථො
	බහු	"	තුම්හෙ	පපච්චිව්හො—පපචිව්හො
උ:	එක:	"	අහං	පපචි
	බහු	"	මයං	පපචිම්හෙ.

කම්මනි පරස්සපදං:

ප:	එක:	තෙන:	ඔදනො	පපච
	බහු:	"	ඔදනා	පපචු
ම:	එක:	"	ත්වං	පපචෙ
	බහු	"	තුම්හෙ	පපචිත්ථ
උ:	එක:	"	අහං	පපච
	බහු:	"	මයං	පපචිම්හ.

කම්මනි "පපචියිත්ථ, පපචියිරෙ" ච්චාදීනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි.

හිය්‍යත්තනිං

කත්තරි පරස්සපදං:

පු	ව	කා:	ක්‍රියා
ප:	එක:	සො	ඔදනං	අපච—පච—අපචා—පචා
	බහු	තෙ	"	අපචු—පචු—අපචූ—පචූ
ම	එක	ත්වං	"	අපචො—පචො
	බහු:	තුම්හෙ	"	අපචත්ථ— පචත්ථ — අපචුත්ථ—පචුත්ථ
උ:	එක:	අහං	"	අපචං—පචං—අපච—පච
	බහු:	මයං	"	අපචම්හ— පචම්හ—අපචම්හා—පචම්හා.

කත්තරි අත්තනොපදං:

ප:	එක:	සො	ඔදනං	අපචත්ථ—පචත්ථ
	බහු:	තෙ	"	අපචත්ථුං—පචත්ථුං
ම:	එක:	ත්වං	"	අපචසෙ—පචසෙ
	බහු:	තුම්හෙ	"	අපචව්හං—පචව්හං
උ:	එක:	අහං	"	අපචිං—පචිං
	බහු	මයං	"	අපචාම්හසෙ—පචාම්හසෙ.

කම්මනි අත්තනොපදං:

ප:	එක:	තෙන:	ඔදනො	අපච්චිත්ථ—පච්චිත්ථ
	බහු:	"	ඔදනා	අපච්චත්ථුං—පච්චත්ථුං
ම:	එක:	"	ත්වං	අපච්චසෙ—පච්චසෙ
	බහු:	"	තුම්හෙ	අපච්චව්හං—පච්චව්හං
උ:	එක:	"	අහං	අපච්චිං—පච්චිං
	බහු:	"	මයං	අපච්චාම්හසෙ — පච්චාම්හසෙ.

කම්මනි පරස්සපදං:

ප:	ඒක:	තෙන:	ඔදනො	අපච්ච—පච්ච—අපච්චා—පච්චා
	බහු:	,,	ඔදනා	අපච්චු—පච්චු—අපච්චූ—පච්චූ
ම:	ඒක:	,,	ත්වං	අපච්චො—පච්චො
	බහු:	,,	තුම්හෙ	අපච්චත්ථ—පච්චත්ථ—අපච්චුත්ථ—පච්චුත්ථ
උ:	ඒක:	,,	අහං	අපච්චං—පච්චං—අපච්ච—පච්ච
	බහු:	,,	මයං	අපච්චම්හා—පච්චම්හා—අපච්චම්හ—පච්චම්හ.

අඤ්ඤත්‍ර ව්‍යාදෙශං ඉකාරාගමෙ "අපච්චිත්ථ—අපච්චෑත්ථ" ඉච්චාදි

අජ්ජතනී:

කත්තරි පරස්සපදං

පු·		ක	ධා	ක්‍රි
ප·	ඒක:	සො	ඔදනං	අපචි—පචි—අපචී—පචී
	බහු:	තෙ	,,	අපචිංසු—පචිංසු—අපචුං—පචුං
ම.	ඒක:	ත්වං	,,	අපචි—පචි—අපචො—පචො
	බහු:	තුම්හෙ	,,	අපචිත්ථ—පචිත්ථ
උ:	ඒක:	අහං	,,	අපචිං—පචිං
	බහු:	මයං	,,	අපචිම්හා—පචිම්හා—අපචිම්හ—පචිම්හ.

කත්තරි අත්තනොපදං:

ප:	ඒක:	සො	ඔදනං	අපචිත්ථ—පචිත්ථ—අපචා—පචා
	බහු:	තෙ	,,	අපචූ—පචූ
ම:	ඒක:	ත්වං	,,	අපචිසෙ—පචිසෙ
	බහු:	තුම්හෙ	,,	අපචිව්හං—පචිව්හං
උ:	ඒක:	අහං	,,	අපචං—පචං—අපච—පච
	බහු:	මයං	,,	අපචිම්හෙ—පචිම්හෙ.

කම්මනි අත්තනොපදං:

ප:	ඒක:	තෙන.	ඔදනො	අපච්චිත්ථ—පච්චිත්ථ—අපච්චා—පච්චා
	බහු:	,,	ඔදනා	අපච්චූ—පච්චූ
ම:	ඒක:	,,	ත්වං	අපච්චිසෙ—පච්චිසෙ
	බහු:	,,	තුම්හෙ	අපච්චිව්හං—පච්චිව්හං
උ:	ඒක:	,,	අහං	අපච්චං—පච්චං—අපච්ච—පච්ච
	බහු:	,,	මයං	අපච්චිම්හෙ—පච්චිම්හෙ

කම්මනි පරස්සපදං

ප	එක	තෙන	ඔදනො	අපච්චි—පච්චි—අපපච්චි—පපච්චි
	බහු	,,	ඔදනා	අපච්චිංසු — පච්චිංසු — අපපච්චුං — පපච්චුං
ම	එක	,,	ත්වං	අපච්චි — පච්චි — අපච්චො — පච්චො
	බහු	,,	තුම්හෙ	අපච්චිත්ථ—පච්චිත්ථ
උ	එක	,,	අහං	අපච්චිං—පච්චිං
	බහු	,,	මයං	අපච්චිම්හා—පච්චිම්හා

හිත්වා චාදෙසං ඉවණ්ණාගමෙ සති "අපචිසිත්ථ" ඉච්චාදි

භවිස්සන්තිම්හි

කත්තරි පරස්සපදං

පු		ක	ක	ක්‍රි
ප	එක	සො	ඔදනං	පචිස්සති
	බහු	තෙ	,,	පචිස්සන්ති
ම	එක	ත්වං	,,	පචිස්සසි
	බහු	තුම්හෙ	,,	පචිස්සථ
උ	එක	අහං	,,	පචිස්සාමි
	බහු	මයං	,,	පචිස්සාම

කත්තරි අත්තනොපදං

ප	එක	සො	ඔදනං	පචිස්සතෙ
	බහු	තෙ	,,	පචිස්සන්තෙ
ම	එක	ත්වං	,,	පචිස්සසෙ
	බහු	තුම්හෙ	,,	පචිස්සව්හෙ
උ	එක	අහං		පචිස්සං
	බහු	මයං	,,	පචිස්සාම්හෙ

කම්මනි අත්තනොපදං

	එකවචනං			බහුවචනං		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප	තෙන	ඔදනො	පච්චිස්සතෙ	තෙන	ඔදනා	පච්චිස්සන්තෙ
ම	,,	ත්වං	පච්චිස්සසෙ	,,	තුම්හෙ	පච්චිස්සව්හෙ
උ	,,	අහං	පච්චිස්සං	,,	මයං	පච්චිස්සාම්හෙ

කම්මනි පරස්සපදං

ප	තෙන	ඔදනො	පච්චිස්සති	තෙන	ඔදනා	පච්චිස්සන්ති
ම	,,	ත්වං	පච්චිස්සසි	,,	තුම්හෙ	පච්චිස්සථ
උ	,,	අහං	පච්චිස්සාමි	,,	මයං	පච්චිස්සාම

ඨපෙත්වා චකාරාදෙසං සඤ්ඤාවස්ස ඊකාරාගමෙ සති "පචිඊස්සතෙ, පචිඊස්සන්තෙ' ඉච්චාදි

කාලාතිපත්තිය

කත්තරි පරස්සපදං

	ඒකවචන			බහුවචන		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප:	සො	ඔදනං	අපචිස්සා	තෙ	ඔදනං	අපචිස්සංසු
ම.	ත්වං	,,	අපචිස්සෙ	තුම්හෙ	,,	අපචිස්සථ
උ:	අහං	,,	අපචිස්සං	මයං	,,	අපචිස්සාම්හා — අපචිස්සම්හා

කත්තරි අත්තනොපදං

ප.	සො	ඔදනං	අපචිස්සථ	තෙ	ඔදනං	අපචිස්සිංසු
ම.	ත්වං	,,	අපචිස්සසෙ	තුම්හෙ	,,	අපචිස්සව්හෙ
උ.	අහං	,,	අපචිස්සං	මයං	,,	අපචිස්සාම්හසෙ

කම්මනි අත්තනොපදං

	ඒකවචන			බහුවචන		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප.	තෙන	ඔදනො	අපච්චිස්සථ	තෙන	ඔදනා	අපච්චිස්සිංසු
ම:	,,	ත්වං	අපච්චිස්සසෙ	,,	තුම්හෙ	අපච්චිස්සව්හෙ
උ	,,	අහං	අපච්චිස්සං	,,	මයං	අපච්චිස්සාම්හසෙ

කම්මනි පරස්සපදං

ප:	තෙන	ඔදනො	අපච්චිස්සා	තෙන	ඔදනා	අපච්චිස්සංසු
ම.	,,	ත්වං	අපච්චිස්සෙ	,,	තුම්හෙ	අපච්චිස්සථ
උ.	,,	අහං	අපච්චිස්සං	,,	මයං	අපච්චිස්සාම්හා- අපච්චිස්සම්හා

අකාරාගමාභාවෙ පචිස්සා, පචිස්සංසු. පචිස්සථ, පචිස්සිංසු" එවං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

ඩිපෙකා සහාවවයසාදෙසං ඊකාරාගමෙ සති "පචිපිස්සථ, පචිපිස්සිංසු" ඉච්චාදි

විභාගාගතා හෙඨාංසු,
"ධාතුං ශේශණිපෙණිකා කාරිකානි හෙඨාංහෙ"
හෙදු ශේසවචංෂ කංත·

කත්තරි පරස්සපදං

		ඒකවචන				බහුවචන	
පු ක*	ක†	ක	ක්‍රියා	පු ක	ක	ක	ක්‍රියා
සො	සූදෙන	ඔදනං	පාචෙසි	තෙ	සූදෙන	ඔදනං	පාචෙසුං
ත්වං	,,	,,	පාචෙසි	තුම්හෙ	,,	,,	පාචෙත්ථ
අහං	,,	,,	පාචෙසිං	මයං	,,	,,	පාචෙම්හ

---

* පයොජකකත්තා   † පයුජ්ජකත්තා

කත්තරි අත්තනොපදෙ :

♂		එකවචනං				බහුවචනං	
ප ක	ප ක	ක	ක්‍රියා	ප ක	ප ක	ක	ක්‍රියා
සො	සූදෙන	ඔදනං	පාචෙතෙ	තෙ	සූදෙන	ඔදනං	පාචෙන්තෙ
ත්වං	,,	,,	පාචෙසෙ	තුම්හෙ	,,	,,	පාචෙව්හෙ
අහං	,,	,,	පාචෙ	මයං	,,	,,	පාචෙම්හෙ.

කම්මනි අත්තනොපදෙ :

		පයොජකකත්තා				පයුජ්ජකත්තා.	
ප	එ.	තෙන	තයා	මයා	වා සූදෙන	ඔදනො	පාචියතෙ
	බ.	,,	,,	,,	,,	ඔදනා	පාචියන්තෙ
ම:	එ:	,,	,,	,,	,,	ත්වං	පාචියසෙ
	බ	,,	,,	,,	,,	තුම්හෙ	පාචියව්හෙ
උ:	එ	,,	,,	,,	,,	අහං	පාචියෙ
	බ:	,,	,,	,,	,,	මයං	පාචියාම්හෙ.

කම්මනි පරස්සපදෙ "පාචියති, පාචියන්ති" ඉච්චාදි.

ණයණෙණාපෙණාපයප්පච්චයෙසු කත්තරි කම්මනි ච යථායොගං දට්ඨබ්බං.

නයෙනානෙන පඤ්චම්‍යාදිස්විතරෙසු සත්තවිභත්තිසු ච ඤෙය්‍යං.

භූවාදිගණිකො සකම්මකො ගමු ගතිම්හි.

වත්තමානායං :

කත්තරි පරස්සපදෙ :

		එකවචනං				බහුවචනං
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප:	සො	ගාමං	ගච්ඡති	තෙ	ගාමං	ගච්ඡන්ති-ගච්ඡරෙ
ම:	ත්වං	,,	ගච්ඡසි	තුම්හෙ	,,	ගච්ඡථ
උ:	අහං	,,	ගච්ඡාමි	මයං	,,	ගච්ඡාම.

කත්තරි අත්තනොපදෙ "ගච්ඡතෙ, ගච්ඡන්තෙ-ගච්ඡරෙ, ගච්ඡසෙ, ගච්ඡව්හෙ, ගච්ඡෙ, ගච්ඡාම්හෙ."

කම්මනි "ගච්ඡීයතෙ, ගච්ඡීයන්තෙ. ගච්ඡීයති, ගච්ඡීයන්ති:" සෙසං සුගමං.

කත්තරි ච්ඡාදෙසාභාවෙ අන්තස්සරස්ස එකාරාදෙසෙ සති "ගමෙති, ගමෙන්ති : ගමෙතෙ, ගමෙන්තෙ" ඉච්චාදි.

කම්මනි "ගමීයතෙ—ගම්මීයතෙ, ගමීයන්තෙ—ගම්මීයන්තෙ : ගමීයති—ගම්මීයති, ගමීයන්ති—ගම්මීයන්ති" ඉච්චාදි.

කත්තරි ඝම්මාදෙසෙ "ඝම්මති, ඝම්මන්ති : ඝම්මතෙ, ඝම්මන්තෙ" ඉච්චාදි.

කම්මනි "ඝම්මියතෙ, ඝම්මියන්තෙ, ඝම්මියසෙ, ඝම්මියව්හෙ, ඝම්මියෙ, ඝම්මියාම්හෙ, ඝම්මියති—ඝම්මියන්ති" ඉච්චාදි.

හෙත්වත්ථෙ කත්තරි "සාරි අඤ්ඤං ගාමං ගමෙති—ගමයති—ගච්ඡාපෙති—ගච්ඡාපයති" ඉච්චාදි.

කම්මනි "සාරිනා අඤ්ඤො ගාමං ගමීයතෙ—ගමයීයතෙ—ගච්ඡාපීයතෙ—ගච්ඡාපයීයතෙ" ඉච්චාදි.

පඤ්චමී.

කත්තරි පරස්සපදං:

පු	ක.	ක.	ක්‍රියා. (එකවචනං)	ක	ක	ක්‍රියා (බහුවචනං.)
ප:	සො	ගාමං	ගච්ඡතු	තෙ	ගාමං	ගච්ඡන්තු
ම:	ත්වං	,,	ගච්ඡ—ගච්ඡාහි	තුම්හෙ	,,	ගච්ඡථ
උ:	අහං	,,	ගච්ඡාමි	මයං	,,	ගච්ඡාම.

කත්තරි අත්තනොපදං

පු	ක	ක	ක්‍රියා (එකවචනං)	ක	ක	ක්‍රියා (බහුවචනං)
ප:	සො	ගාමං	ගච්ඡතං	තෙ	ගාමං	ගච්ඡන්තං
ම:	ත්වං	,,	ගච්ඡස්සු	තුම්හෙ	,,	ගච්ඡව්හො
උ:	අහං	,,	ගච්ඡෙ	මයං	,,	ගච්ඡාමසෙ

කම්මනි "ගමීයතං, ගමීයන්තං," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

කත්තරි ගච්ඡාදෙසාභාවෙ "ගමෙතු, ගමෙන්තු, ගම—ගමාහි, ගමෙථ, ගමෙමි, ගමෙම, ගමෙතං ගමෙන්තං" ඉච්චාදි

කම්මනි "ගමීයතං—ගම්මතං, ගමීයන්තං" ඉච්චාදි.

කත්තරි ඝම්මාදෙසෙ "ඝම්මතු, ඝම්මන්තු, ඝම්ම—ඝම්මාහි, ඝම්මථ, ඝම්මාමි, ඝම්මාම, ඝම්මතං" ඉච්චාදි.

කම්මනි "ඝම්මීයතං, ඝම්මීයන්තං," සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

හෙත්වත්ථෙ රූපානි විඤ්ඤෙය්‍යානි.

සත්තමී:

කත්තරි පරස්සපදං:

පු	ක	ක	ක්‍රියා (එකවචනං)	ක	ක	ක්‍රියා. (බහුවචනං.)
ප:	සො	ගාමං	ගච්ඡෙ—ගච්ඡෙය්‍ය	තෙ	ගාමං	ගච්ඡෙය්‍යුං—ගච්ඡුං.
ම:	ත්වං	,,	ගච්ඡෙ—ගච්ඡෙය්‍යාසි	තුම්හෙ	,,	ගච්ඡෙය්‍යාථ
උ:	අහං	,,	ගච්ඡෙය්‍යාමි	මයං	,,	ගච්ඡෙය්‍යාම.

කත්තරි අත්තනොපදං:

පු	ක	ක:	ක්‍රියා (එකවචනං)	ක	ක	ක්‍රියා (බහුවචනං.)
ප:	සො	ගාමං	ගච්ඡෙථ	තෙ	ගාමං	ගච්ඡෙරං.
ම:	ත්වං	,,	ගච්ඡෙථො	තුම්හෙ	,,	ගච්ඡෙය්‍යව්හො
උ:	අහං	,,	ගච්ඡෙ—ගච්ඡෙය්‍යං	මයං	,,	ගච්ඡෙය්‍යාම්හෙ.

කම්මනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කත්තරි ච ජාදෙසාභාවෙ “සො ගාමං ගමෙ—ගමෙය්‍ය, තෙ ගාමං ගමුං—ගමෙය්‍යුං” ඉච්චාදි.

කම්මනි “තෙන තයා මයා වා ගාමො ගමීයෙථ—ගමෙම්මථ, ගාමා ගමීයෙරං—ගමෙම්මරං” ඉච්චාදි

කත්තරි ගම්මාදෙසෙ “ගම්මෙය්‍ය, ගම්මෙය්‍යුං” ඉච්චාදි.

කම්මනි “දාසෙන ගාමො ගම්මීයෙථ, ගාමා ගම්මීයෙරං”, තෙන ගාමො ගච්ඡියෙ—ගච්ඡියෙය්‍ය,” සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

හෙත්වත්ථෙ යථායොගං ඤෙය්‍යං.

පරොක්ඛායං

කත්තරි පරස්සපදෙ

	එකවචන			බහුවචනං		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප	සො	ගාමං	ජගාම—ජගම	තෙ	ගාමං	ජගමු
ම	ත්වං	,,	ජගමෙ	තුම්හෙ	,,	ජගමිත්ථ
උ	අහං	,,	ජගම	මයං	,,	ජගමිම්හ

කත්තරි අත්තනොපදෙ.

	එවචනං			බහුවචනං		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප	සො	ගාමං	ජගමිත්ථ	තෙ	ගාමං	ජගමිරෙ
ම	ත්වං	,,	ජගමිත්ථො	තුම්හෙ	,,	ජගමිව්හො
උ	අහං	,,	ජගමි	මයං	,,	ජගමිම්හෙ

කම්මනි “දාසෙන ගාමො ජගමීයිත්ථ, ගාමා ජගමීයිරෙ, ත්වං ජගමීයිත්ථො, තුම්හෙ ජගමීයිව්හො, අහං ජගමීයි, මයං ජගමීයිම්හෙ, දාසෙන ගාමො ජගාමිය—ජගමිය, ගාමා ජගාමියු—ජගමියු, ත්වං ජගාමියෙ—ජගමියෙ, තුම්හෙ ජගාමියිත්ථ, අහං ජගාමිය—ජගමිය, මයං ජගමීයිම්හ” යපච්චයස්ස ලොපෙ කතෙ “ජගමිත්ථ, ජගමිරෙ” ත්‍යාදි සිද්ධං.

කත්ථචි ච්ඡාදෙසවසෙන “ගච්ඡ, ගච්ඡු” ත්‍යාදීනි රූපානි

එත්ථ පන අඤ්ඤානිපි සන්ති “සො මග්ගං ග, තෙ මග්ගං ගු, ත්වං මග්ගං ග, තුම්හෙ මග්ගං ගුත්ථ, අහං මග්ගං ගං, මයං මග්ගං ගුම්හ” ඉති සද්දනීතිනයගතානි රූපානි

හෙත්වත්ථෙ “සො පුරිසො දාසං දාසෙන වා ගාමං ජගාප—ජගාපය” ඉච්චාදි.

හියත්තනියං.

කත්තරි පරස්සපදෙ.

	එකවචනං			බහුවචනං		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප	සො	ගාමං	අගච්ඡා	තෙ	ගාමං	අගච්ඡු
ම	ත්වං	,,	අගච්ඡො	තුම්හෙ	,,	අගච්ඡිත්ථ
උ	අහං	,,	අගච්ඡං—අගච්ඡ	මයං	,,	අගච්ඡම්හා

කත්තරි අත්තනොපදෙ සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කම්මනි අත්තනොපදං :

පු		නා	සා	ක්‍රියා.
ප	එක.	තෙන·	ගාමො	අගමිස්සථ—ගමිස්සථ
	බහු·	,,	ගාමා	අගමිස්සිංසු—ගමිස්සිංසු
ම:	එක:	,,	ත්වං	අගමිස්සසෙ
	බහු:	,,	තුම්හෙ	අගමිස්සව්හෙ
උ:	එක:	,,	අහං	අගමිස්සිං
	බහු:	,,	මයං	අගමිස්සාම්හසෙ.

කම්මනි පරස්සපදං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කත්තරි ච්ඡාදෙසාභාවෙ "අගමා, අගමු, අගමො, අගමිත්ථ, අගමිං—අගම, අගමිම්හා, අගමිත්ථ, අගමිංසු." ඉච්චාදි.

කම්මනි "අගමිස්සථ—ගමිස්සථ;" ඉච්චං සුගමං.

කත්තරි ගච්ඡාදෙසෙ "අගච්ඡා, අගච්ඡු" ඉච්චාදි.

කම්මනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

. ගෙහධංසො ච පරිපුණ්ණං කාතබ්බං..

පු		කත්තා	කම්මං	ක්‍රියා
ම	එක	තෙන	ත්වං	අගච්ඡිසි—ගච්ඡිසි—අගච්ඡියො—ගච්ඡියො
	බහු	,,	තුම්හෙ	අගච්ඡිත්ථ—ගච්ඡිත්ථ
උ	එක	,,	අහං	අගච්ඡිං—ගච්ඡිං
	බහු	,,	මයං	අගච්ඡිම්හා—ගච්ඡිම්හා—අගච්ඡිම්හ—ගච්ඡිම්හ.

කත්තරි ච්ඡාදෙසාභාවෙ "අගමී—ගමී, අගමිංසු—ගමිංසු—අගමංසු—ගමංසු—අගමුං—ගමුං" ඉච්චාදි

කම්මනි "අගමියිත්ථ—ගමියිත්ථ—අගමියා—ගමියා, ගාමා අගමීසු—ගමීසු" ඉච්චාදි

කත්තරි ඤ්ඡාදෙසෙ "සො ගාමං අගඤ්ඡි—ගඤ්ඡි, තෙ අගඤ්ඡිංසු—ගඤ්ඡිංසු—අගඤ්ඡුං—ගඤ්ඡුං" ඉච්චාදයො ච විඤ්ඤෙය්‍යා

කම්මනි යප්පච්චයකරණමෙව විසෙසො.

කත්තරි ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ "අජ්ඣගා, තෙ අජ්ඣගූ, ත්වං අජ්ඣගා, තුම්හෙ අජ්ඣගුත්ථ, අහං අජ්ඣගං, මයං අජ්ඣගුම්හ,

කත්තරි අත්තනොපදෙ කත්ථචි "අගා, අගූ" ඉච්චාදි.

කත්තරි සම්මාදෙසෙ "අසම්මි, අසම්මිංසු" ඉච්චාදි.

කම්මනි "අසම්මියි, අසම්මියිංසු" ඉච්චාදි.

හෙත්වත්ථෙ "අගච්ඡාපයි—ගච්ඡාපයි" ඉච්චාදි

භවිස්සන්තිම්හි :

කත්තරි පරස්සපදෙ

එකවචනං			බහුවචන		
සො	ගාමං	ගච්ඡිස්සති	තෙ	ගාමං	ගච්ඡිස්සන්ති
ත්වං	,,	ගච්ඡිස්සසි	තුම්හෙ	,,	ගච්ඡිස්සථ
අහං	,,	ගච්ඡිස්සාමි	මයං	,,	ගච්ඡිස්සාම

කත්තරි අත්තනොපදෙ චෙව **කම්මනි** ච සුගමං

කත්තරි ච්ඡාදෙසාභාවෙපි "සො ගාමං ගමිස්සති, තෙ ගමිස්සන්ති" ඉච්චාදි.

කම්මනි "ගමියිස්සති, ගමියිස්සන්ති" ච්චාදි.

සම්මාදෙසෙ "සම්මිස්සති, සම්මිස්සන්ති" ච්චාදි

හෙත්වත්ථෙ යථාතන්ති විඤ්ඤෙය්‍යං.

කාලාතිපත්තියං

කත්තරි පරස්සපදෙ

එකවචනං			බහුවචන		
සො	ගාමං	අගච්ඡිස්ස—අගච්ඡිස්සා	තෙ	ගාමං	අගච්ඡිස්සංසු
ත්වං	,,	අගච්ඡිස්සෙ	තුම්හෙ	,,	අගච්ඡිස්සථ
අහං	,,	අගච්ඡිස්සං	මයං	,,	අගච්ඡිස්සම්හා.

අනාගතවිභක්තියෙහි "ගච්ඡිස්ස—ගච්ඡිස්සා" ඉත්‍යාදී
කාලාතිපත්ති අනාගතපදය මෙව කාලාතිපත්ති ව ප්‍රයෝගයෝ දැක්ක.
කාලාතිපත්ති විධාරදෘෂ්ටාන්තයෙහි "සො ගාමං අගච්ඡිස්ස යානං අලභිස්ස, ගච්ඡිස්සාමි ," සෙසං පූර්වෝදාහරණය.
කාලාතිපත්ති "යොත විදෙශො ගච්ඡිස්සථ නාවිං අලභිස්සා" ඉත්‍යාදී
අභිමතයෙහි සම්බන්ධයෙන් ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් දැන-

ගැලපෙන ප්‍රකාරයන් දතයුතු.

කාලාතිපත්තියං කත්තරි "සො මග්ගං අරුන්ධිස්සා කණ්ට කූපකරණාදීනි අලභිස්සා, අරුන්ධිස්සංසු , අරුන්ධිස්සථ, අරුන්ධිස්සිංසු' ඉච්චාදි කම්මනි "අරුජ්ඣිස්සථ, අරුජ්ඣිස්සිංසු" ඉච්චාදි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං

හෙත්වත්ථෙ "රොධෙති—රොධයති" ත්‍යාදි යථායොගං ඤෙය්‍යං

දිවාදිගණිකො අකම්මකො දිවු කීළායං

සොයං වොහාරාදිසු සකම්මකො

වත්තමානායං

කත්තරි පරස්සපදෙ

එකවචනං			බහුවචනං		
සො	අක්ඛෙන	දිබ්බති	තෙ	අක්ඛෙන	දිබ්බන්ති
ත්වං	,	දිබ්බසි	තුම්හෙ	,,	දිබ්බථ
අහං	,	දිබ්බාමි	මයං	,,	දිබ්බාම

කත්තරි අත්තනොපදෙ "දිබ්බතෙ, දිබ්බන්තෙ" ත්‍යාදි

කම්මනි වුත්තසදිසං

පඤ්චමියං "සො අක්ඛෙන දිබ්බතු තෙ දිබ්බන්තු" ඉච්චාදි

සත්තමියං 'සො දිබ්බෙ—දිබ්බෙය්‍ය, තෙ දිබ්බෙය්‍යුං , සො දිබ්බෙථ, තෙ දිබ්බෙරං, ත්වං දිබ්බෙථො" ඉච්චාදි සුගමං

පරොක්ඛායං "සො දිදිබ්බ—දිදෙව, තෙ දිදිබ්බු—දිදෙවු, ත්වං දිදිබ්බෙ—දිදෙවෙ, තුම්හෙ දිදිබ්බිත්ථ—දිදෙවිත්ථ, අහං දිදිබ්බ—දිදෙව, මයං දිදිබ්බිම්හ—දිදෙවිම්හ, සො දිදිබ්බිත්ථ—දිදෙවිත්ථ' ඉච්චාදි

හිය්‍යත්තනියං "සො අදිබ්බා, තෙ අදිබ්බු ත්වං අදිබ්බො, තුම්හෙ අදිබ්බත්ථ, අහං අදිබ්බ, මයං අදිබ්බම්හා , සො අදිබ්බත්ථ ," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං

අජ්ජතනියං "අදිබ්බි, අදිබ්බිංසු, අදිබ්බො, අදිබ්බිත්ථ, අදිබ්බිං, අදිබ්බිම්හ , සො අදිබ්බ—අදිබ්බිත්ථ ," සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං

භවිස්සන්තිම්හි "දිබ්බිස්සති දිබ්බිස්සන්ති ," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං

කාලාතිපත්තියං "අදිබ්බිස්ස—දිබ්බිස්ස, අදිබ්බිස්සංසු" ඉච්චාදි

හෙත්වත්ථෙ "දෙවෙති, දෙවයති ච්චාදි, අධිවිභත්තීසු ඤෙය්‍යං

සුවාදිගණිකො සකම්මකො සු සවණෙ

වත්තමානායං

කත්තරි පරස්සපදෙ

එකවචනං			බහුවචනං		
සො	ධම්මං	සුණාති—සුණොති	තෙ	ධම්මං	සුණන්ති—සුණොන්ති

	එකවචනං.		බහුවචනං.
ත්වං ධම්මං	සුණසි—සුණොසි සුනසි	තුම්හෙ ධම්මං	සුණථ—සුණොථ—සුනථ
අහං ,,	සුණමි—සුණොමි	මයං ,,	සුණම—, සුණොම

කත්තරි අත්තනොපදෙ පයොගං ඤෙය්‍යං.

කම්මනි "තෙන ධම්මො සූයතෙ—සූයති—සුය්‍යති, ධම්මා සූයන්තෙ—සුය්‍යන්තෙ—සූයන්ති—සුය්‍යන්ති" ච්චාදි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං. ධාත්වන්තස්ස දීඝාභාවෙ යස්ස ද්විත්තං සබ්බත්ථ.

පඤ්චමියං කත්තරි "සො සුණොතු—සුණාතු—සුණතං, තෙ සුණන්තු—සුණන්තං ;" සෙසං සුගමං.

කම්මනි "ධම්මො සූයතං—සුය්‍යතං—සූයතු—සුය්‍යතු, ධම්මා සූයන්තං—සූයන්තු—සුය්‍යන්තු" ඉච්චාදි.

සත්තමියං කත්තරි "සො සුණෙ—සුණෙය්‍ය—සුණෙථ, තෙ සුණෙය්‍යුං—සුණෙරං ;" සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

කම්මනි "ධම්මො සූයෙථ—සුය්‍යෙථ—සූයෙ—සුය්‍යෙ—සූයෙය්‍ය" ඉච්චාදි.

පරොක්ඛායං කත්තරි "සුසාව, සුසාවු, සුසාවෙ, සුසාවිත්ථ, සුසාව, සුසාවිම්හ, සුසාවිත්ථ" ඉච්චාදි

කම්මනි "සුසාවිත්ථ, සුසාවිරෙ, සුසාවිත්ථො, සුසාවිව්හො" ඉච්චාදි.

හීයත්තනියං කත්තරි "අසුණා, අසුණූ, අසුණො, අසුණත්ථ, අසුණ, අසුණම්හා, අසුණත්ථ, අසුණත්ථුං ;" සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං,

කම්මනි "අසූයත්ථ, අසූයත්ථුං, අසූයසෙ, අසූයව්හං ;" සෙසං සුගමං.

අජ්ජතනියං කත්තරි "සො අසුණි—සුණි—අසුණී—සුණී—අසුණිත්ථ—සුණිත්ථ—අසොසි—අසොසා, තෙ අසුණිංසු—සුණිංසු—අසොසිංසු—අසොසුං—අසොසුං, ත්වං අසුණි—සුණි—අසොසි—අසුණිසෙ—අසොසසෙ, තුම්හෙ අසුණිත්ථ—සුණිත්ථ—අසොසිත්ථ—අසුණිව්හ,—අසොසිව්හං, අහං අසුණිං—සුණිං—අසොසිං—අසුණිං—අසොසං, මයං අසුණිම්හ—සුණිම්හ—අසොසිම්හ—අසුම්හ—අසුණිම්හෙ—සුණිම්හෙ—අසොසිම්හෙ—අසුම්හෙ."

කම්මනි "අසූයිත්ථ—අසොසායිසිත්ථ—අසූයි, අසූයිංසු—සූයිංසු—අසොසායිසිංසු" ඉච්චාදි.

භවිස්සන්තියං "සුණිස්සති—සොස්සති—සොස්සතෙ, සුණිස්සන්ති—සොස්සන්ති" ඉච්චාදීනි සබ්බානෙව සුගමානි

කම්මනි "සූයිස්සතෙ—සූයිස්සති" ඉච්චාදි.

කාලාතිපත්තියං කත්තරි "අසුණිස්සා—සුණිස්සා,

සුණිස්සංසු, සො අසුණිස්සථ—සුණිස්සථ," සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කම්මනි "ධම්මො අසුයිස්සථ—සුයිස්සථ—අසුයිස්සා—සුයිස්සා, ධම්මා අසුයිස්සිංසු—අසුයිස්සංසු" ඉච්චාදි

හෙත්වත්ථෙ "සාවෙති—සාවයති" ඉච්චාදි අට්ඨවිභත්තීසු යථායොගං ඤෙය්‍යං

කියාදිගණිකො සකම්මකො කී දබ්බවිනිමයෙ

වත්තමානාභාගං

කත්තරි පරස්සපදෙ

	එකවචනං			බහුවචන	
සො	භණ්ඩං	කිණාති	තෙ	භණ්ඩං	කිණන්ති
ත්වං	"	කිණාසි—කිණසි	තුම්හෙ	"	කිණථ—කිණාථ
අහං	"	කිණාමි	මයං	"	කිණාම

කම්මනි "තෙන භණ්ඩං වික්කීයති, භණ්ඩානි වික්කීයන්ති" ඉච්චාදි

පඤ්චමියං කත්තරි "විකිණාතු, විකිණන්තු," සෙසං ඤෙය්‍යං

කම්මනි "වික්කියතු, වික්කියන්තු," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

සත්තමියං කත්තරි "විකිණෙ—විකිණෙය්‍ය, විකිණෙය්‍යුං, විකිණෙය්‍යාසි ඉච්චාදි

කම්මනි 'වික්කියෙය්‍ය, වික්කියෙය්‍යුං" ඉච්චාදි

පරොක්ඛායං කත්තරි "චිකිණ, චිකිණු, චිකිණෙ" ඉච්චාදි

කම්මනි "චිකීය, චිකීයු, චිකීයෙ, චිකීයිත්ථ," සෙසං සුගමං

හීයත්තනියං කත්තරි "අකිණා, අකිණු අකිණෙ, අකිණත්ථ" ඉච්චාදි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං

කම්මනි "වික්කියත්ථ, වික්කියත්ථුං," සෙසං යථාතන්ති විඤ්ඤෙය්‍යං

අජ්ජතනියං කත්තරි "විකිණි—අකිණි—කිණි, අකිණිංසු—කිණිංසු, අකිණි—කිණි, අකිණිත්ථ ඉච්චාදි

කම්මනි "වික්කියිත්ථ—අකීයිත්ථ—වික්කියි, වික්කියිංසු' ඉච්චාදි සුගමං.

භවිස්සන්තිම්හි කත්තරි 'කිණිස්සති—විකෙස්සති, කිණිස්සන්ති—විකෙස්සන්ති' ඉච්චාදි

කම්මනි "වික්කියිස්සති—කීයිස්සති, වික්කියිස්සන්ති, වික්කියිස්සසි' ඉච්චාදි සුගමං

කාලාතිපත්තියං කත්තරි "අකිණිස්සා—කිණිස්සා—විකිණිස්සා, අකිණිස්සංසු—කිණිස්සංසු," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං

කම්මනි "අකීයිස්සා—වික්කියිස්සා, අකීයිස්සංසු' තාදි

අත්තනොපදාදිසෙසං යථාතන්ති විඤ්ඤෙය්‍යං සබ්බත්ථ.

හෙත්වත්ථෙ "විකායයති, විකායාපෙති" ඉච්චාදි අට්ඨවිභත්තීසු ඤෙය්‍යං

කියාදිපච්චයන්තා ගහාදිගණිකා සකම්මකා ගහ උපාදානෙ.

වත්තමානා :

කත්තරි පරස්සපදං :

		එකවචනං.			බහුවචනං.
සො	සීලං	ගණ්හාති—ගණ්හති—ගෙණ්හති	තෙ	සීලං	ගණ්හන්ති—ගෙණ්හන්ති
ත්වං	,,	ගණ්හසි—ගණ්හාසි—ගෙණ්හසි	තුම්හෙ	,,	ගණ්හථ—ගෙණ්හථ
අහං	,,	ගණ්හාමි—ගෙණ්හාමි	මයං	,,	ගණ්හාම—ගෙණ්හාම.

කත්තරි අත්තනොපදං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කම්මනි "ගය්හති—ගණ්හියති; ගය්හන්ති, ගය්හසි, ගය්හථ" ඉච්චාදි.

පඤ්චමියං කත්තරි "ගණ්හාතු—ගෙණ්හතු" ඉච්චාදි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කම්මනි "ගය්හතු, ගය්හන්තු :," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

සත්තමියං කත්තරි "ගණ්හෙ—ගණ්හෙය්‍ය :," සෙසං සුගමං.

කම්මනි "ගය්හෙය්‍ය, ගය්හෙය්‍යුං, ගය්හෙය්‍යාසි" ඉච්චාදි.

පරොක්ඛායං කත්තරි "ජගණ්හ—ජගහ—අතිජගහ, ජගහු, අතිජගහු" ඉච්චාදි.

කම්මනි "ජගය්හිත්ථ, ජගය්හිරෙ, ජගය්හිත්ථො." ඉච්චාදි.

හිය්‍යත්තනියං කත්තරි "අගණ්හා—අග්ගහා, අගණ්හු—අග්ගහු" ඉච්චාදි.

කම්මනි "අගය්හත්ථ, අගය්හත්ථුං, අගය්හසෙ" ඉච්චාදි.

අජ්ජතනියං කත්තරි "අගණ්හි—ගණ්හි—අග්ගහෙසි—අග්ගහි, අගණ්හිංසු—ගණ්හිංසු—අග්ගහිංසු—අග්ගහෙසුං—අග්ගහුං, ත්වං අගණ්හි—ගණ්හි :," සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කම්මනි "අගය්හිත්ථ—අග්ගය්හිත්ථ—අගය්හා, අගය්හු, අගය්හිංසෙ" ඉච්චාදි.

භවිස්සන්තියං කත්තරි "ගණ්හිස්සති—ගෙණ්හිස්සති—ගහෙස්සති—ගහිස්සති, ගණ්හිස්සන්ති—ගෙණ්හිස්සන්ති—ගහිස්සන්ති—ගහෙස්සන්ති" ඉච්චාදි.

කම්මනි "ගය්හිස්සතෙ, ගය්හිස්සන්තෙ :," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

කාලාතිපත්තියං කත්තරි "අගණ්හිස්ස—අග්ගහිස්ස" ඉච්චාදි පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

කම්මනි "අගය්හිස්සථ—අග්ගය්හිස්සථ" ඉච්චාදි.

හෙත්වත්ථෙ "ගාහෙති—ගාහයති—ගාහාපෙති—ගාහාපයති—ගණ්හාපෙති—ගණ්හාපයති" ඉච්චාදි. අවසිට්ඨාදීසු ඤෙය්‍යං.

තනාදිගණිකො සකම්මකො තනු විත්ථාරෙ.

වත්තමානායං :

කත්තරි පරස්සපදෙ :

	එකවචනං.			බහුවචනං.	
සො	කිත්තිං	තනොති	තෙ	කිත්තිං	තනොන්ති
ත්වං	,,	තනොසි	තුම්හෙ	,,	තනොථ
අහං	,,	තනොමි	මයං	,,	තනොම.

කත්තරි අත්තනොපදෙ "තනුතෙ, තන්වන්තෙ, තනුසෙ, තනුව්හෙ, තන්වෙ, තනුම්හෙ."

කම්මනි "තනීයති—තායති—තඤ්ඤති, තනීයන්ති—තායන්ති—තඤ්ඤන්ති" ඉච්චාදි පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

පඤ්චමියං කත්තරි "තනොතු, තනොන්තු :," **කම්මනි** "තායතු, තඤ්ඤතු, තායන්තු—තඤ්ඤන්තු :," සෙසං සුගමං.

සත්තමියං කත්තරි "තනෙ—තනෙය්‍ය, තනෙය්‍යුං :," **කම්මනි** "තඤ්ඤෙ—තඤ්ඤෙය්‍ය, තඤ්ඤෙය්‍යුං :," සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

පරොක්ඛායං කත්තරි "විතන—තතාන, විතනු—තතනු, විතනෙ :," **කම්මනි** "විතඤ්ඤ—තතඤ්ඤ, විතඤ්ඤු—තතඤ්ඤු, විතඤ්ඤෙ—තතඤ්ඤෙ" ඉච්චාදි.

හිය්‍යත්තනියං කත්තරි "අතනා—පතනා, අතනු—පතනු :," **කම්මනි** "අතඤ්ඤු—පතඤ්ඤු, අතඤ්ඤූ—පතඤ්ඤූ" ආදී සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

අජ්ජතනියං කත්තරි "අතනි, අතනිංසු, අතනි, අතනිත්ථ :," **කම්මනි** "අතායිත්ථ — පතායිත්ථ — තනීයිත්ථ — අතඤ්ඤි — පතඤ්ඤි—පතායි" ආදි සුගමං.

භවිස්සන්තිම්හි කත්තරි "තනිස්සති, තනිස්සන්ති, තනිස්සසි :," **කම්මනි** "තායිස්සති — තඤ්ඤිස්සති, තායිස්සන්ති — තඤ්ඤිස්සන්ති" ඉච්චාදි.

කාලාතිපත්තියං කත්තරි "අතනිස්ස—විතනිස්සා, අතනිස්සංසු—විතනිස්සංසු :," **කම්මනි** "අතායිස්සථ—තායිස්සථ—අතඤ්ඤිස්සථ—විතඤ්ඤිස්සථ, අතායිස්සිංසු — තායිස්සිංසු — අතඤ්ඤිස්සිංසු — විතඤ්ඤිස්සිංසු :," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

හෙත්වත්ථෙ "තානෙති—විතානෙති—තානයති—විතානයති" ඉච්චාදි.

අට්ඨවිභත්තීසු යථායොගං ඤෙය්‍යං.

චුරාදිගණිකො සකම්මකො චුර ථෙය්‍යෙ.

වත්තමානායං :

කත්තරි පරස්සපදෙ :

	එකවචනං.			බහුවචනං.	
සො	භණ්ඩං	චොරෙති—චොරයති	තෙ	භණ්ඩං	චොරෙන්ති—චොරයන්ති

එකවචනං		බහුවචනං	
ත්වං භණ්ඩං	චොරෙසි—චොරයසි	තුම්හෙ භණ්ඩං	චොරෙථ—චොරයථ
අහං ,,	චොරෙමි—චොරයාමි	මයං ,,	චොරෙම—චොරයාම

කත්තරි අත්තනොපදෙ සුවිඤ්ඤෙය්‍යං

කම්මනි "චොරීයතෙ—චොරීයති, චොරීයන්තෙ—චොරීයන්ති" ච්චාදි

පඤ්චමියං කත්තරි "චොරෙතු—චොරයතු, චොරෙන්තු—චොරයන්තු, චොරෙහි—චොරය—චොරයාහි," කම්මනි "චොරීයතු, චොරීයන්තු," සෙසං සුගමං.

සත්තමියං කත්තරි "චොරෙය්‍ය—චොරයෙ—චොරයෙය්‍ය, චොරෙය්‍යුං—චොරයෙය්‍යුං," කම්මනි "චොරීයෙ—චොරීයෙය්‍ය, චොරීයෙය්‍යුං" ඉච්චාදි සබ්බං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

පරොක්ඛායං කත්තරි "චුචොර—චුචොරිත්ථ, චුචොරයු, චුචොර—චුචොරයෙ, චුචොරිත්ථ—චුචොරයිත්ථ, චුචොර—චුචොරය, චුචොරිම්හ—චුචොරයිම්හ, චුචොරිත්ථ—චුචොරයිත්ථ" ඉච්චාදි

කම්මනි "චුචොරියිත්ථ, චුචොරියිරෙ," සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

හීයත්තනියං කත්තරි "අචොරයා, අචොරයූ—අචොරයු" ත්‍යාදි.

කම්මනි "අචොරීයත්ථ, අචොරීයත්ථුං, අචොරීයසෙ," සෙසං සුගමං

අජ්ජතනියං කත්තරි "අචොරෙසි—චොරෙසි—අචොරයි—චොරයි, අචොරෙසුං—චොරෙසුං—අචොරයිංසු—චොරයිංසු—අචොරයුං—චොරයුං, ත්වං අචොරෙසි—අචොරයි, තුම්හෙ අචොරයිත්ථ—චොරයිත්ථ, අහං අචොරෙසිං—අචොරයිං." ඉච්චාදි සුගමං.

කම්මනි "අචොරීයිත්ථ—අචොරෙයිත්ථ—අචොරීයි, අචොරීයු—අචොරීයිංසු" ඉච්චාදි.

භවිස්සන්තියං කත්තරි "චොරෙස්සති—චොරයිස්සති" ච්චාදි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං කම්මනි "චොරීයිස්සතෙ, චොරීයිස්සන්තෙ" ඉච්චාදි

කාලාතිපත්තියං කත්තරි "අචොරිස්සා—චොරිස්සා—අචොරයිස්සා—චොරයිස්සා" ඉච්චාදි.

කම්මනි "අචොරීයිස්සථ—අචොරීයිස්ස, අචොරීයිස්සිංසු—අචොරීයිස්සංසු," සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

ණෙණයෙසු "චොරාපෙති—චොරාපයති" ච්චාදි ඤෙය්‍යං.

එවමිදං සබ්බධාතුගණානං මුඛමත්තදීපිතං, කුසලෙනාතෙන එතෙසං නෙසං විකරණප්පච්චයානං වසෙන තෙසු තෙසු විසයෙසු අබ්‍යාහතපදමාලා කාතබ්බා සබ්බත්ථාති

ඉති ධාතුරූපානි

සුත්තපාඨො

සුත්තඞ්කා

සුත්තඞ්කො

සුත්තවෙධකා

සඤ්ඤා

සුත්තවෙධකා

පච්චයා

ආගම

සබ්බනාම

පච්චයා

නිපාත

සුත්තංකො

සුත්තංකො

CEYLON
PRINTED AT THE GOVERNMENT PRESS
COLOMBO